GIB I.

GIB I. MIHĂESCU

OPERE

IV

ROMANE

Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de

AL. ANDRIESCU

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA

București, 1980

NOTA EDITORULUI

Volumul de față cuprinde romanele *Zilele şi nopţile unui student întîrziat* şi *Donna Alba.* Cum am specificat în volumele anterioare, textul stabilit de noi se bazează pe ultima ediţie revăzută de autor. Folosim deci, pentru *Zilele şi nopţile unui student întîrziat,* ediţia apărută în 1934, la editura „Cugetarea", şi pentru *Donna Alba,* ediţia din 1935, publicată de Institutul dc editură „Cultura românească". Cărţile lui Gib. I. Mihăescu, deşi tipărite sub supravegherea sa directă, abundă în greşeli de tipar şi în inconsecvenţe de tot felul faţă de normele limbii literare. Rezultă de aici necesitatea unei permanente raportări, în vederea stabilirii textului, la manuscrisele autorului şi la celelalte ediţii alcătuite sub controlul său.

Dintre toate cărţile lui Gib I. Mihăescu, romanul *Zilele şi nopţile unui student întîrziat* este cel mai neglijent scris şi tipărit. Nu este vorba numai de transcrierea inconsecventă a unor nume proprii (Polixeni şi Polixenia), de păstrarea unor dublete ca: *frunţeijjrunţii, nopţeijnopţii, luminei] luminii, crjcri* (sau), *dracu/dracul, tipujtipul* sau de folosirea aceleiaşi forme pentru persoana a IlI-a singular şi plural, în cazul unor verbe, pe care le-am păstrat întocmai, ca specifice epocii, ci şi de fraze prost construite, al căror înţeles suferă din această cauză. Cînd, în urma confruntării cu manuscrisele sau cu alte ediţii supravegheate de autor, am putut depista astfel de erori în construcţia frazei, le-am îndreptat. In alte cazuri, am fost nevoiţi să păstrăm frazele neclare aşa cum apăreau ele rh textul de bază, ca în exemplul acesta: „Eşti curios, explică el printre înghiţituri, că dumitale ţi se pare curios, că. -. mie mi s-ar putea părea curios cele ce mi le-ai spus pînă acum şi că dai atîta extensiune explicaţiilor de care te serveşti, pentru a-mi dovedi de ce te-ai ţinut după mine..." (ed. 1934,

p. 192). Lipsa manuscrisului romanului *Zilele şi nopţile unui student întîrziat,* din care se păstrează doar cîteva zeci de file, din mai multe variante, în arhiva familiei, la Drăgăşani, şi cîteva file la Muzeul de istoria literaturii din Bucureşti, face imposibilă verificarea unor fraze obscure, de felul celei citate.

Romanul *Donna Alba* este, în schimb, mai îngrijit redactat, cu excepţia finalului, scris ceva mai în grabă, aşa cum se întîmplă şi în alte cărţi ale autorului. Din fericire, manuscrisul romanului se păstrează la Muzeul literaturii române din Bucureşti, împreună cu o parte din corecturile în şpalt şi in pagină, făcute chiar de autor. In arhiva de la Drăgăşani se păstrează, de asemenea, un număr important de şpalţi cu corectura autorului. Se cuvine să menţionăm că în afara ediţiei din primăvara anului 1935, au apărut, din acest roman de mare succes, repetîndu-se cumva situaţia editorială a *Rusoaicei,* alte două ediţii, probabil la scurt timp una după alta. Fără îndoială că autorul a verificat textul primei ediţii, imediat după tipărirea ei, şi va fi făcut şi unele îndreptări in vederea retipăririi romanului. Plecarea în vacanţă, la Mangalia, în luna august, îmbolnăvirea, întoarcerea la Drăgăşani şi internarea în sanatoriul „Martin Luther" din Sibiu, in luna septembrie, moartea neaşteptată a scriitorului, în 19 octombrie 1935, fac puţin probabilă posibilitatea unei munci efective de supraveghere şi corectare a textului pentru următoarele două ediţii. Neavînd siguranţa că autorul s-a putut îngriji pînâ la capăt de reimprimarea romanului, rămasă în sarcina editurii, am preferat să luăm ca text de bază pentru romanul *Donna Alba* prima ediţie, atît de stăruitor supravegheată de autor în ultimele sale luni de sănătate. Diferenţele dintre ediţia I şi cea de a IlI-a, nedatată şi greu de datat, scoasă din interese comerciale, sînt dealtfel minime. Confruntarea acestor ediţii ne-a permis totuşi să îndreptăm unele erori din prima, textul nostru de bază, şi să acceptăm unele modificări care clarifică fraza. Acestea din urmă sînt consemnate în subsolul paginii în care apar. Credem că aceste puţine îmbunătăţiri ale textului s-au putut produce la sugestiile autorului, după lectura primei ediţii, chiar dacă nu s-a mai putut ocupa direct de retipărirea romanului. în ediţia I, de pildă, apare o repetiţie supărătoare, într-o frază ca aceasta: „De bună seamă că nu i-a spus nimic, de vreme ce nici prinţul nu mă întrebă nimic in privinţa *asta : asta e semn* că ea are motive serioase să ocolească un astfel de subiect" (p. 260). în ediţia a IlI-a, repetiţia este evitată în felul următor: „De bună seamă că nu i-a spus nimic în privinţa *asta: ceea ce e semn* că ea are motive serioase să ocolească un astfel de subiect" (p. 268).

O altă particularitate a ediţiei a IlI-a a romanului *Donna Alba,* pe care ne-am însuşit-o, este scrierea conjuncţiei *ori,* paralel cu restrîngerea dubletului *or,* şi tendinţa de generalizare a genitiv-dativului în *-ii* (frumuseţii faţade frumuseţei, dezertării faţade dezertărei etc). în astfel de situaţii, ţinînd seama de evoluţia limbii române literare şi chiar a scrisului lui Gib I. Mihăescu, am acceptat lecţiunile propuse de ediţia a IlI-a a romanului *Donna Alba,* întrezărind şi aici o cale pe care s-ar fi angajat scriitorul. Fireşte, mai rarele apariţii ale lui ***or*** sau a formelor de genitiv-dativ în *-ei,* şi în cea de a IlI-a ediţie, au fost păstrate şi în ediţia noastră.

AL. A.

ZILELE ŞI NOPȚILE
UNUI
STUDENT ÎNTÎRZIAT

1934

La casa no. 4 bis din Fundătura Şapte Fîntîni, un trecător tînăr, cu aer mulţumit, poate de dimineaţa aceasta plină de lumini, ţîşnind din toate părţile ca apa într-un loc bogat în izvoare — aşa cum arăta numele pe cel de aci —, îşi lipi ochii negri şi grei pe fâşia albă din fereastră, cu litere trase din vîrf de băţ muiat în cerneală violetă, vestind: „De închiriat cameră mobilată".

Trecătorul cel tînăr evalua dintr-o ochire căsuţa scundă, dar de construcţie nouă şi cu zidăria curată, şi pătrunse prin portiţa de alături, căscată uşor în alinierea severă de stacheţi proaspeţi, nevăpsiţi, ai gardului de la stradă.

în curte, în faţa pridvorului cu geamlîc, nou-venitul se găsi ca într-un fel de grădiniţă cu cărărui strimte printre răzoare şi mici ronduri nesimetrice, ale căror podoabe de buruieni populare şi zarzavaturi înflorite zăceau firave şi mucede, în smocuri zburlite, sub umbra umedă şi matinală a unui tei bătrîn. El bătu în.geamlîcul pridvorului şi sunetul sonor şi repetat al degetului păru că vesteşte întreaga fundătură de sosirea unui necunoscut.

Printre *brise-bise-le* de pînză de casă, scunde şi neregulat întinse pe beţişoarele de sîrmă galbenă, văzu atunci înălţîndu-se, prin întredeschizătura uşei din capul săliţei, frunte şi ochi de femeie, lucind de

vie curiozitate, pentru a pieri numaidecît apoi, în semiobscuritatea de unde se ivise.

Vizitatorul bănui că doamna, desigur proprietareasa, nu era încă gătită şi se aşeză pe stinghia bătută în doi ţăruşi în chip de bancă, de sub teiul în verdele şters al căruia începutul de toamnă se grăbise să arunce primele pete stacojii. Dar n-avu timp decît să-şi amintească sumar că figura care-1 întîmpinase astfel era destul de tînără şi chiar simpatică, cînd uşa se auzi din nou. Pe treapta de beton a pridvorului apăru femeia, în rochie uşoară de vară, cu ciorapi străvezii de aţă cafeniu-închisă, după modă, şi cu pantofi înalţi.

— Bună dimineaţa, domnule! Ce doriţi dumneavoastră? răsună răspicată şi dîrză vocea ei, luînd pentru sine iniţiativa conversaţiei, în momentul cînd celălalt se pregătea să vorbească.

Domnul cel tînăr o privi drept în ochi, pentru a lămuri la rîndu-i, de la început, că nu-i nici dînsul tocmai dintre cei care se intimidează prea repede şi răspunse ceva mai tîrziu, puţin mirat de întrebare:

— Nu aveţi o cameră mobilată de închiriat?

Femeia, la rîndu-i, nu se grăbi cu răspunsul, ci-1 măsură nemulţumită şi oarecum intrigată de ochii cei grei.

— Ba da... Poftiţi de-o vedeţi! declară înţepat şi categoric.

Şi-i făcu loc la intrarea pridvorului. Apoi îi arătă drumul spre încăperea de la stradă.

— Pe-aici.

El îşi scoase însă pălăria tare, fără să se urnească, şi-şi trecu mîna prin părul foarte negru şi foarte creţ, privind-o drept în miezul ochilor şi părînd a-i spune: „Acum ce mai zici?"

Dar ea se mulţumi să spună sec şi indiferent:

— Poftim...

— După dumneavoastră, făcu el galant.

Acest semn de distinsă manieră păru că-nsufleţeşte într-un alt chip pe tînăra gazdă, care-şi ţuguie deodată buzele, îşi înţepeni gîtul şi trecu înainte, vădit încîntată.

„Camera mobilată" era o încăpere destul de largă, plină de soare, sănătoasă, prea încărcată şi gătită în chip bătrînesc. Patul cu macat roşu, un pat larg cu tăblie înaltă, de lemn mohorît şi cu urme de luciu, era aşezat de-a lungul unicului părete întreg, netăiat nici de uşă, nici de ferestre. La mijloc stătea o masă rotundă, pe piedestal cilindric, din care se desfăceau trei picioare zdravene de leu. Era aşternută cu faţă de horbotă lucrată în igliţă şi avea pe ea obişnuitul vas de lemn, lăcuit negru şi pictat, cu mănunchi bogat şi mătăsos de iarbă dungată, un ghioc enorm, un ceas cu sonerie şi cu tic-tac greu, o chibritelniţă smălţuită cu sculptură alegorică şi o infinitate de mărunţişuri inutile.

Soba era cu olane, iar lavoarul de lemn, cu capac; lîngă pat, măsuţă de noapte, pe lîngă păreţi, scaune greoaie de pluş, un dulap cu oglindă din aceeaşi garnitură cu patul, ba chiar şi o maşină de cusut. Ferestrele erau apărate de perdele albe de tul şi de perdele grele de stofă, strînse-n falduri cu frînghii roase, de mătase străveche. Din tavan atîrna [o] lampă de bronz împodobit, cu *abat-jour* umflat, de porţelan; la începuturile ei — şi poate şi acuma, la vreme de nevoie — de bună seamă fusese făcută să ardă cu petrol, dar de astă dată, sub căscătura *abat-jour-nhxi* atîrna, ca o limbă de clopot diafan, para unui bec electric.

Nou-venitul, plin la trup şi elegant, în hainele la modă, vag uzate, privea toate aceste amănunte cu luare-aminte de om obişnuit cu astfel de negustorie. La fiecare mişcare, din îmbrăcămintea lui porneau uşoare reminiscenţe de apă de Colonia, care nu puteau scăpa nasului feminin al proprietăresei, încît aceasta, după ce turuise ca o lecţie calităţile odăii şi tăcuse brusc, aşteptînd oferta contrarie, de astă dată le reluă la numărat mai domol, mai insistent, cu explicaţii mai complexe, cu glas voalat şi parcă tulburat.

„Tinerelul e bine!" gîndea ea, examinîndu-1 pe furiş şi ridicînd mai des privirile spre pata de negură a ochilor şi a sprîncenelor, spre fruntea mată-sidefie, spre părul lucios şi încîrlionţat, de parcă era făcut cu maşina, şi coborîndu-le, mai rar, spre figura ceva cam largă pentru statura lui şi la nasul prea dezvoltat la bază

şi prea ascuţit la vîrf, pe-care însă îl reabilita cu prisosinţă o gură mică, de-un roşu viu, şi-un rîs sănătos, de dinţi mici, regulaţi şi puternici.

„îi plac mahalagioaicei! "gîndea şi tinerelul, prea cunoscător în materie, cu toată fereala, destul de străvezie a cucoanei. Dar nici ea nu e de lepădat. Părul e netuns şi bogat, cu siguranţă că despletit ajunge pînă la glezne; iată o noutate care-mi soseşte tocmai de pe vremea nunţii hatmanului Timus cu fecioara lui Vasile-Vodă Lupu. Ş-apoi e de-un castaniu din cele mai fine. Pîntecul e drept c-a început să se bage de seamă, nu prea cine ştie cît, nu-i vorbă, dar sînul se ţine încă bine şi caută semeţ a ceartă. Piciorul, ceva-ceva cam dolofan, este însă nu se poate mai bine modelat, are un arc pînă-n jaretă, ce s-ar putea arăta cu mîndrie orişiunde, dincolo de hotarul Fundăturei celor Şapte Fîntîni; în schimb figura — dar asta interesează mai puţin — deşi regulat tăiată şi simpatică, poartă cu măreţie marca de fabricaţiune a locului.

Amatorul de închiriere se declară mulţumit. Dincolo, la coana Săftica Mănguleasa, din Fundătura Dorului, lucrurile s-au prezentat cu mult mai prost. E drept că şi scutirea de chirie a început chiar de la a doua lună. Dar acum se poate declara sătul pînă-n gît de sistemul ăsta de locaţiune; între o mie, două, acolo, pe lună, şi libertatea însăşi, e timpul ca să prefere şi pe cea din urmă. Monopolul instituit de coana Săftica întrecuse chiar orice aşteptare.

— Şi care e preţul, dacă nu vă supăraţi? ...dar înainte, îi taie el la timp răspunsul pe buze, îmi daţi voie să mă prezint: Băiatu, Mihnea Băiatu, stud... adică doctorand în drept...

îi apucă bărbăteşte mîna cam mare şi cu miros.strivit la vreme în rochie, de zarzavat tocat, şi o purtă între degetele lui lungi şi subţiri, cu unghii lucii, pînă sus la buze, fără să se aplece, ca un grav şi perfect gentleman. Şi depuse pe ea, ca şi cum nu i-ar fi mirosit nici un fel de mărar, un sărut apăsat de buze calde. Numele ei se înecă în gît.

— Doamna?

Ea mai făcu o încercare, întreruptă de tusă, după care izbuti în sfîrşit să articuleze:

— Nisipoiu.

El însă, în semn că nu-i complect mulţumit, nu-i lăsă încă mîna...

— Şi numele celălalt, personal? o întrebă rîzînd.

— Polixeni, Polixeni Nisipoiu.

El îi strînse foarte uşor degetele într-ale lui, apoi îi liberă mîna cu tact, înainte de-a aduce vorba din nou de prozaicul preţ.

Dar păstrînd încă impresia atingerii calde, elastice şi voiniceşti, doamna Polixeni Nisipoiu avu un moment de recul şi ochii i se deschiseră ca în faţa unei recunoaşteri neaşteptate. Care va să zică ăsta era., care va să zică unul din aceia, din domnişorii eleganţi şi buni de gură din *centru,* cari sucesc minţile femeilor slabe de înger, dîndu-le cu piciorul fără milă, după ce le-a stors ultima picătură de vlagă şi s-a folosit pînă la fund de punga lor. Era un... ăsta, cum se spune, era un tip. Ah, auzise ea mult şi bine de astfel de domni şi cetise berechet, la gazetă, despre ispràvile lor, mai ales în ultima vreme.

Şi ca la trîmbiţa unei deşteptări subite, ea-şi îmbrăţişa cu ochii, ca o leoaică puii înainte de atac, toate lucrurile din odaia asta, cele mai bune din cîte adusese de zestre domnului grefier Nisipoiu.

— Preţul e două mii cinci sute de lei, domnule! puse brusc degetul de-a dreptul pe rană, cînd celălalt tocmai se aşezase şi se părea că mai are şi altele de spus, desigur tot fără nici o legătură cu elementul esenţial al unui tîrg serios.

Dar la auzul acestei sume, pe care ea o socotise ca o dezlegare de farmec, un fel de „piei drace!" însoţit de scuipat în cruce, doamna Polixeni Nisipoiu văzu cu uimire că tipul n-a pierit, că hainele i-au rămas la fel, rîsul sănătos nu s-a desprins dintre buze ca o dantură falsă şi ochii-i sînt tot atît de greu de suportat ca la început.

Domnul Mihnea Băiatu, cîntărind din nou odaia, cînd într-un ochi, cînd într-altul, ca şi cînd ar fi pus

toată mobila de-aici într-unui şi preţul cerut în celălalt, opina cu aer de obiectivitate:

— Eu cred că cu două mii e cît se poate de bine plătită...

Va să zică contra, oferea şi el o sumă, care n-avea nimic neserios în cuantumul ei, *va să zică nu se repezea din nou la mîna-i cu miros de pătrunjel tocat (doamna Nisipoiu o plimbă ca din întîmplare pe la nas, să vadă dacă mirosul a fost într-adevăr pătrunzător, dar, constatînd că aproape se pierduse, îşi recapătă îndată încrederea şi siguranţa de sine) ca s-o convingă prin presiunea degetelor calde să lase cît mai jos cu putinţă şi nici nu se grăbea să accepte dintrodată, cu indiferenţa princiară a escrocilor, cari ştiu bine că tot n-au să plătească vreodată.

Contrapropunerea lui restabili deci starea ei de spirit, brusc dezechilibrată de o teamă foarte legitimă pe vremurile astea de întîmplări atît de neaşteptate, că foarte adesea, cînd la prima aruncătură de ochi constata că *Universul* de astăzi mai aduce vreo noutate senzaţională, începea să exclame cu neoprită satisfacţie şi vie nerăbdare către oalele de pe maşină, ce nu apucaseră încă să dea în fiert: „Ce-o mai fi şi ăştia, draga mea, să ştii că se întoarce pămîntul cu dosul în sus... Am ajuns sfîrşitul lumei, draga mea... "

Cu toate astea, doamna Nisipoiu nu se grăbi să consimtă la preţul cel nou. E drept, chiriaşul vechi, un bătrîn încasator la primărie, atîta plătea, două mii, nu mai mult. Dar domnul Nisipoiu, grefierul, aşa-i lăsase dumneaei cuvînt; două mii cinci sute: preţul chiriilor era în plină urcare.

— Aşa că mai treceţi dumneavoastră după-amiază... Eu din vorba *dumnealui* nu ies, îi înfruntă ea privirile cu acest suprem avertisment...

— Foarte drăguţ din partea unei soţii iubitoare, o încuraja el mieros, făcînd-o să-şi piardă din nou cumpătul şi să i se întoarcă vorbele, ce mai pregătise să-i spună, din gît înapoi. Foarte rar cînd mai găseşti acum femei care să nu iese din vorba bărbatului. Poate nici nu sunt trei în ţară. De aceea, cînd mai întîlneşti cîte una, e ca şi cînd ai da de-o monedă de aur, de dinainte de război...

Ea se uita, incapabilă să-i răspundă, cum îşi lua pălăria tare şi mînuşile. Forma elegantă a acestora şi răsfrîntul lor pe jumătate, aşa cum mai văzuse ea de curînd la un domn, care sărise în faţa cofetăriei Capsa dintr-o maşină nou-nouţă pentru a prijoni coborîrea a trei cocoane — „bine, aşa de bine, draga mea, că parcă erau toate trei scoase din cadra" —, o zăpăciră îndeosebi.

Şi dacă ea nu ieşi pînă la urmă din cuvîntul demnului Nisipoiu din proprie iniţiativă, mai ales cînd domnul Mihnea Băiatul îi apucă din nou degetele în catifelata încleştare a mîinii lui călduţe, ca apa încropită, numai bună pentru baie, cu siguranţă asta se întîmplă numai din cauză că beregata ei nu mai izbuti să mai emită nici un sunet.

Abia după ce dînsul o conduse afară, făcîndu-i la onoruri de parcă ar fi fost casa lui, nu a ei, şi-i mai sărută o dată mîna în pragul uşei de la săliţa cu geamlîc, de astă dată ceva mai lung, ca pentru despărţire, în timp ce ochii grei scormoneau adînc privirile-i pierdute, şi abia cînd tocurile sonore ale pantofilor roşii, ceruiţi ca lacul, se opriră pentru a lăsa să se audă zgomotul sec al porţei, tăios ca o ghilotină de lemn, ea putu în sfîrşit să-şi smulgă vocea din suflet şi să-şi exercite funcţiunea, de care profita destul doar, în momentele de zbucium ale Fundăturei, a graiului articulat:

— Va să zică pot spune soţului meu că veniţi după-masă, pentru rezultat...

— Desigur, se auzi răspunsul domnului Mihnea, după-masă, la cinci, dar ea mai mult văzu acest răspuns în zîmbetul tandru pe care el i-1 aruncă peste gard, ca o sărutare.

Rămasă singură, cocoana Polixeni Nisipoiu nu se îndreptă dintru început spre bucătărie, ci se mai abătu o dată în odaia de închiriat unde se privi din faţă şi dintr-o parte în oglinda cea mare a dulapului cu haine, corectîndu-şi cu acest prilej pieptănătura şi făcînd să dispară cele cîteva şuviţe uşoare ce-şi scoseseră rebele sfredelul din acele de os. Cocoana Polixeni aspiră pe

gînduri mirosul acru de tutun ars şi de scrum strivit pe farfurioară, ce rămăsese de pe urma vizitatorului, pentru ca după o scurtă codire, tocmai cînd se pregătea să iese, să revină energic, să ia scrumiera şi să-i scuture conținutul în gura sobei, ridicînd neliniştită urechea, de parcă s-ar fi grăbit să ascundă urme ce nu trebuiau văzute.

Pe urmă se repezi la bucătărie, unde apucă voiniceşte cuțitul de pe tocător. Noroc că pînă acum doar morcovul, ardeiul, păstîrnacul, pătlăgeaua, pătrunjelul şi alte legume, ne sau mai puțin mirositoare, se întîmplaseră să fie victimele marelui cuțit; cepei de abia acum îi venea rîndul, şi cocoana Polixenia avu aşadar toată mulțumirea şi siguranța că n-a lăsat domnului cel fercheş nici cea mai neînsemnată impresie de neplăcere. Ce s-ar fi întîmplat oare dacă el ar fi întîrziat cîteva momente? Şi doamna Polixenia luă la zor bulbii albi de ceapă, care, într-o clipită, nu rămaseră decît rotocoale şi spirale destrămate; coana Polixenia le amestecă în restul tocăturei şi le împinse cu vîrful cuțitului, de pe scîndurică, lacomelor capete ce ridica necontenit apa clocotitoare din oala de fier.

Tocmai atunci ea auzi noi ciocănituri în geamlîcul de la pridvor. Coana Polixeni ieşi grabnic, foarte dispusă şi plină de comunicativitate; credea c-a venit, ca de obicei, cocoana Filofteia, care e gata cu bucătăria încă de la 9 de dimineață, pentru a porni apoi în control prin toate gospodăriile vecine.

Dar afară aştepta tot un domn. Un domn, se părea, deşi hainele lui, cum remarcă fatal coana Polixeni, după vizita celuilalt, nu arătau pe nicăieri urmă de maşină de călcat. Curate desigur şi de postav bun, dar cu ele umbla, cu ele parcă dormea. în dreptul genunchilor, două gogoşi enorme de stofă o lămuriră deplin pe coana Polixenia că noul venit era un nesimțitor.

— Iertați, am văzut un bilet în poartă... Aveți o cameră mobilată...

Şi pe urmă mustățile blonde, cărunte şi lăsate a oală, nu dovedeau semn bun din partea-i; la vîrsta lui nu umblă cineva holtei, după camere mobilate.

— Poftim...

E de ajuns să te uiți la mutra lui posomorită, ca să-ți dai seama de la început că trebuie să fie un dugos şi un sanchiu.

El a rămas în cadrul uşei şi de acolo examinează odaia. Se pare că nu-i sociabil deloc, căci doar mormăie pentru sine şi întrebuințează doar întrebări scurte. Lăsîndu-1 să studieze în voie camera, coana Polixenia şi-aminteşte că domnul Bănică Nisipoiu are o mare stimă pentru oameni de-ăştia care vorbesc puțin, dar dînsa nu-i deloc dispusă să-i împărtăşească părerile. Cu un astfel de ins, Doamne fereşte, dacă ți-ar fi bărbat, ai muri de urît. Dealtminteri, domnul Bănică îşi are totdeauna părerile după cursul vîntului. Azi îi plac oamenii cari vorbesc puțin, mîine vine şi-i povesteşte cu admirație nemărginită de vreun avocat, adus de la Palatul de justiție, care a făcut praf pe domnul Manole, apărătorul obişnuit al judecătoriei din suburbie, „numai aşa, Polixenio, cum mi 1-a adus din cuvînt".

— Mă rog, şi care-i prețul? întrebă străinul după ce-a examinat cu de-amănuntul odaia, fără să se fi urnit din prag.

Dar coana Polixenia ştie s-o taie dintr-un cuvînt oamenilor nesuferiți.

— Trei mii...

— Trei mii? face străinul fără să se mire atît cît s-ar fi aşteptat coana Polixenia. Şi fără a mai adăoga vreun cuvînt porneşte încruntat spre ieşire.

Ea îl urmează mai de aproape, plină de cel mai profund dispreț. Ia uite ce mitocan, care pleacă înainte, lăsînd o femeie să meargă după dînsul!

Şi coana Polixenia îşi aminteşte cu un surîs manierele' domnului Mihnea, care va veni după-masă la rezultat. Contrastul cu ursul ăsta burtos şi cu picioare încovoiate e atît de bătător la ochi, că dumneaei îi aruncă din urmă o căutătură de profund dezgust, nemulțumită că nu calcă mai repede să iese odată. E nespus de fericită că i-a făcut-o cu cele trei mii. Oare ce credea moşulicul de el, că pe Fundătură află îndată odăi şi cu cinci sute de lei? !...

— Se găsesc în alte părţi şi mai ieftine, dădu ea deodată cu gura, pentru a-i face otrava şi mai amară.

Dar la aceste vorbe străinul se opri în pragul pridvorului şi se întorse întunecat spre dînsa. Coana Polixenia îşi stăpîni brusc pasul, ce se destinsese firesc, şi se retrase într-o parte, cu faţa parcă adumbrită de-o teamă.

— Uite ce, cocoană, se lăsă către notele de jos vocea şi aşa destul de groasă a mitocanului, făcînd pe coana Polixenia să tremure de-a binelea. Două mii cinci sute primeşti?

Acest „primeşti" trîntit aşa, la singular, cu o voce atît de brutală, fatal trebui să eclipseze în mintea coanei Polixenia lumina pe care o aprinsese cifra două mii cinci sute. Comparaţia cu domnul Mihnea, Mihnea Băiatu, se impuse iarăşi de la sine şi răspunsul, care nu îndrăzni să iese dintru început din gura dumneaei, de astă dată nu mai pregetă.

— Dacă doriţi, treceţi dumneavoas... treci dumneata după-masă, să întreb şi pe soţul meu. . .

— După-masă? La cît după-masă?

— După-masă, la. . . şase.

— Bună ziua.

— Bună ziua.. .

Streinul se grăbi spre ieşire. Coana Polixenia şovăi. Ce făcea? Era nebună? Dacă domnul ăsta găseşte ce caută pînă după-masă? Pentru un firfizon de Calea Victoriei, pierdea o diferenţă de cinci sute de lei! Ce-avea să zică Nisipoiu de toată asta?

Se repezi la poartă din cîţiva paşi. Streinul nu dispăruse de pe Fundătură. începu să strige, desperată.

— Domnule, domnule...

Streinul se-ntoarse, o măsură de departe cu ochii lui întunecaţi...

— Poftiţi încoa, domnule.. .

Streinul o privi duşmănos, apoi dădu din umeri plictisit; deşi cîştigase bucată bună de drum, totuşi vocea lui se auzi clară. ..

— Ai spus după-masă, vin după-masă.

Şi-i întoarse spatele.

— Ce mitocan, suspină doamna Nisipoiu, trîntind poarta. Ducă-se dracului, dac-o găsi în altă parte !

Şi urcînd neliniştită treapta pridvorului, izbucni într-o adevărată criză de lacrămi.

— Să mă ierte Nisipoiu cu mitocanii lui... Pentru cinci sute• de lei n-am cheful să-mi amărăsc zilele... Şi pe urmă măcar de-o găsi el odaie ca a noastră în Fundătură, scînci covîrşită de amărăciune. Apoi trînti, cu şi mai multă tărie, uşa bucătăriei. Eu la casa mea, domnule, începu acum să strige unui Nisipoiu nevăzut, am fost învăţată altfel. Pe noi nu ne-a umilit banul. Nu zic, n-am avut averile lui Iov, dar cred că e de ajuns şi casa asta, care, să mă ierţi dumneata, putea să fie şi zestre de căpitan nu numai de grefier... să mă ierţi dumneata...

Dar aci, glasul coanei Polixenia tăcea ca să lase să se audă în fundul conştiinţei sale un alt glas, neauzibil pentru urechile pisicei şi ale cîinelui, ce se ţineau de poala ei, făceau frumos şi o priveau cu ochii smeriţi, exprimîndu-şi inutil prezenţa prin cîte un mieunat scurt sau început de lătrat, căci coana Polixeni tocmai tăia carnea —, un glas pe care-1 auzea numai ea, aşa cum anahoreţii auzeau din străfundurile pustiei glasul lui Dumnezeu. Iar glasul acesta semăna într-adevăr cu al lui Dumnezeu, tocmai prin blîndeţea şi prin înţelepciunea lui împăciuitoare; de fapt era glasul lui Nisipoiu, care se înrădăcinase atît de adînc în memoria coanei Polixenia, că ea îi percepea astfel, în lipsa domnului Bănică, şi timbrul şi surdina aceea de răguşală, firească unei voci de grefier, care se mai abate şi pe la cîte o ţuică înainte de a veni la masă şi mai are, ca tot funcţionarul mic, şi păcatul tutunului pe deasupra:

„Tocmai Polixenia, tocmai", răsuna acum în urechile ei acest glas al conştiinţei; „tocmai pentru că e zestrea ta, averea ta, tocmai de aceea e păcat să ne batem joc de ea şi să dăm odaia pe nimic. Gîndeşte-te că sunt cinci sute de lei ăia, Polixenio, cărora le-ai dat cu piciorul! Ce nu puteai tu cumpăra, să zicem doar la toaleta ta, cu ăle cinci hîrtiuţe..."

Şi coana Polixenia auzi glasul conştiinţei cu timbrul vocei soţului ei, deşi domnu Bănică nu cunoştea în

realitate altă denumire de găteli femeieşti, decît aceea generică, de zorzoane, enumerînd ce ar fi putut lua, pentru dînsa numai, în fiecare, lună, cu cinci sute de lei.

Atunci începu crîncen s-o muncească mustrările cugetului, care se abat asupra sufletului omenesc după fiecare faptă rea. Ea interpretă biblic, cum apucase de la părinţi, cele două vizite de adineaori. întîi venise ispita cochetă şi cu glas de cîntec ademenitor; pe urmă principiul dur şi aspru al cumpătărei de sine, a cărei răsplată Dumnezeu o şi pusese alături, evaluată gata la cinci hîrtii de cîte o sută pe lună, adică la o mie de lei pe două luni, ceea ce făcea exact şase mii pe un an întreg.

Şi domnul care personifica virtutea dumnezeiască părea a fi tocmai unul din aceia care caută singurătate şi linişte, şi care, odată acestea găsite, nu mai înţelege să-şi mute cortul la fiecare lună, ca toţi ţiganii de *dumnealor,* de cavaleri d-ăştia, care de multe ori pleacă, uitînd chiar să plătească.

Dar Dumnezeu, în marea lui bunătate, văzînd calea cea dreaptă, pe care a apucat în sfîrşit sufletul coanei Polixenia, îi va trimete înapoi pe cei doi vizitatori şi va şti dumneaei atunci cum să procedeze cu dînşii!

La drept vorbind, Mihnea acela, domnul Mihnea Băiatu, ar putea să nu mai vină... Lucrurile ar merge mai uşor aşa. Dar el va veni, mizerabilul, cu ochii aceia de tîlhar.

Şi doamna Polixenia simte un fior cald, pornind din mînă, din dreptul unde se sărută mîna de obicei, şi ocolindu-i corpul în toate direcţiile.

Nenorocirea cea mare însă e că domnul celălalt va veni la şase. De ce i-a spus bătrînului să vie la şase, aşa dintr-o dată, fără să-şi dea seama cum? Cine s-a gîndit pentru ea că domnul de-al doilea trebuie adus ceva mai tîrziu decît domnul dintîi, decît domnul Mihnea, adică prea tîrziu...

Cine s-a gîndit pentru ea astfel, cu propriul ei cap, că ea un moment n-ar mai sta la îndoială, dacă ar fi să cîntăre cu mintea limpede de-acum pe care dintre cele două oferte vo primească?. ..

Cine s-a aşezat astfel în gîndul ei şi i-a întors voinţa?. . .

Cocoana Polixenia se miră profund şi nu se dumireşte. Acum, în locul fiorului cald, un fior rece o străbate în sens invers faţă de cel dintîi. Corpul coanei Polixenia se cutremură tot, căci ea crede în necunoscut, în arătări şi în destin.

— Doamne, fie voia ta ! zice şi intră în bucătărie, făcîndu-şi cruce.

Domnul Nisipoiu a venit la masă şi e fometos.

— Polixenio... îi mărturiseşte dînsul în bucătărie, frecîndu-şi mîinele aţîţat de mirosul tăgăduitor al bucatelor. Mi-e o foame, draga mea, de nu te văd înaintea ochilor.. . Treizeci de procese am strigat de dimineaţă şi mai avem încă pe atîtea după-masă. Dar repede, că' mă întorc numaidecît la judecătorie...

— Cum, ai şi după-masă procese? se arată nemulţumită coana Polixeni, cu toate că simţi într-însa o vie senzaţie de uşurare. Va să zică, după-masă nu stai acasă?...

Şi dădu zor la mîncări, scuturînd tingirile de pe maşină, ca să nu se prindă de fundul vaselor. Tocă repede pătrunjel şi-1 răsturnă în supă, apoi se-apucă să aştearnă şervet alb pe colţul mesei lungi (ca oamenii pătrunşi de spiritul sănătos al economiei, mîncau în sufragerie numai cînd aveau musafiri).

Domnul Nisipoiu îşi frecă mîinile cu şi mai multă putere, văzînd graba devotată a soţiei sale şi ascultînd, odată cu zăngănitul, aţîţător de acizi stomacali, al farfuriilor, cuvintele ce rostea acum coana Polixeni, cum altele la fel nu-şi prea amintea s-o mai fi văzut vreodată:

— Vai de păcatele şi-ale voastre, bărbaţilor. Munciţi să daţi în brînci şi nimeni nu ţine socoteală de munca voastră. Nici o răsplată ca lumea de nicăieri, nici o bucurie...

— Muncesc pentru tine, Polixenio, întrerupse mişcat, cu înţelepciune, domnul Nisipoiu, şi asta e marea mea bucurie.

— Dragul meu, muncind pentru mine, munceşti pentru tine, căci nu se poate să ne închipuim unul fără altul...

Domnul Nisipoiu privi uimit la soţia sa. Aşa vorbe înalte, hotărît lucru, niciodată nu scăpaseră din gu-riţa-i conjugală, destul de umblătoare de obicei. Pînă acum era învăţat să fie primit oarecum mai repede la masa de la prînz, să i se semnaleze că iar a adus miros de ţuică în casă şi să fie compătimit că el n-are price-perea lui Vulpache, celălalt grefier, şi chiar a lui Nae, arhivarul, băiatul coanei Filofteia Piscupeasca, „cari n-au primit nici o zestre de la nevestele lor (propriu-zis numai primul era însurat) şi cum au făcut, cum au dres, că azi au case proprii, cel dintîi chiar două, una de închiriat întreagă, şi una — jumătate de locuit, iar jumătate tot de închiriat. .. iar lîngă cea rămasă de la tat-său şi-a mai turnat una pe uliţa alăturată".

Mai ales bocitul ăsta pe priceperea neputincioasă a bărbatului ei devenise de nesuferit pentru domnul Bănică... începuse să se repete prea des şi, cum lui. nu-i plăcea cearta, nu ştia cum să mănînce mai repede şi să plece mai în grabă, spre creşterea la paroxism a nemulţumirei ei, că nu stă să-i ajute barem la gospo-dărie, ca măcar aici să facă treabă, dacă la judecătorie stă cu mîinile în sîn.

„Să mai baţi şi tu un cui, să mai ungi o uşă, să vezi ce-are cişmeaua de tot ţîrîie într-una..."

Va să zică pînă acum coana Polixeni nu cunoştea nici un merit activităţei profesionale a domnului Nisipoiu, şi astăzi încă o schimbare totală, de să te miri şi să nu crezi...

Domnul Bănică, ai cărui ochi se ridicară de pe figura coanei Polixeni în spaţiul bucătăriei, de parcă ar fi urmărit să prindă în aer misterul deliciului acestui miros de bucate, surîse dulce pe sub mustaţa lui blond-căruntă, tăiată scurt, ceva cam umflată şi cam vînătă la vîrf.

— Apoi, Polixenio, aceasta-i adevărata recuno-ştinţă a muncei, glăsuieşte el. Nu-mi trebuia recuno-ştinţa celor mari, care nu va veni niciodată... Aş fi vrut ca barem tu să deschizi ochii. Şi iată că i-ai deschis.. .

Adevărul tot va veni odată la masa asta, mă gîndeam. Şi iată că a venit... Pentru că munca de rob, ca munca de rob, asta recunosc, poate mulţi o duc...' Dar o muncă, înainte de toate, trebuie să fie...

Şi o lăsă să complecteze dînsa...

Dar doamna Nisipoiu mestecă în sec negăsind termenul care se oprise în gîtul dumnealui.

— Cu-ra-tă, madam, cu-ra-tă... E, ai băgat în sfîrşit de seamă? Ce folos că de-alde Vulpache şi fe-ciorul Filofteiei strîng averi. .. Ăla nu e ban curat, draga mea, coborî el vocea...

Şi tăind calm aerul cu mîna de mai multe ori:

— Eu, niciodată, madam... la mine nu s-a pomenit. . . aşa ceva. ..

Domnul Nisipoiu se feri să spună pe nume acelui „aşa ceva"... Dar din tonul misterios şi scoborît pe care-1 întrebuinţase, reieşea că trebuie să fie tare grav şi urît ceea ce vroia să spună.

însă doamna Nisipoiu pricepea şi asta-i era deajuns. Căci trăgîndu-1 de gît în jos, ea îi aduse fruntea lui lîngă fruntea ei, încuiajîndu-1:

— Lasă să munceşti tu aşa cum munceşti... şi să se procopsească alţii. .. Mie nu-mi trebuie în casă bani blestemaţi... La mine, la noi acasă, la părinţi, nu banii au făcut pe om... Să trăieşti tu şi să mun-ceşti cinstit... Şi-o vom scoate noi la căpătîi... Aoleo, *ă propos...* s-a prezentat... unul... un chiriaş... un... domn... un domn, da... tînăr... dar nu dă mai mult ca două mii... şi. ..

— Si...

— Şi. ..

— Vrea să ia... pentru cameră, nu...?

— Desigur... dar vream să spun, ce zici...? Vine la cinci să ia răspunsul...

— Bine ai făcut că i-ai spus să vie după-masă... Eu zic să i-o dăm... chiriile se scumpesc, e drept... Dar cine ştie cît mai rămînem cu camera goală...

— Va să zică, i-o dăm. . . numai că parcă e un făcut... cum o dai mai ieftin... cum te pomeneşti cu altul că oferă mai mult.

— Eah... aşa n-o mai tocmim nici pînă la anul. Dă-i-o ! Chiar mă şi gîndeam să-ţi spui s-o laşi la nevoie şi pînă la două mii... Aşa că dacă vine nu mai sta pe gînduri... Numai să nu fi găsit în altă parte, pînă după-masă.

— A, nu, vine sigur... vreau să zic, cu două mii, unde mai găseşte el chilipirul ăsta... camera i-a plăcut numaidecît...

— Atunci e bine... Taci c-o aranjarăm şi p-asta... De trei săptămîni sta odaia goală şi parcă mă apăsa pe suflet... în sfîrşit, astăzi s-au lămurit toate... Trebuie să scrim cu roşu în calendar... cade din cînd în cînd şi aşa cîte-o zi bună pe capul omului. Haide, vino să te pup... că de trei ani nu mai ştiu ce e aia...

Şi coana Polixeni îşi lăsă gura sub apăsarea cu vag parfum de ţuică a mustăţilor şi a buzelor conului Bănică, potrivind de pe acum în gînd vocea cu care va răspunde vizitatorului morocănos de la ora şase: „S-a dat, domnule !. . ."

Domnul Bănică Nisipoiu strîngea dosarele pe îndelete după ieşirea domnului judecător. împricinaţii rămaşi în sală, cari n-auziseră sau nu înţeleseseră hotărîrea judecătorului, or nu le venea să-şi creadă urechilor, se apropiau de bară şi mai întrebau încă o dată pe domnul grefier.

— A, dumneata eşti domnul Macriveanu? îşi amintea domnul Bănică.

— Nu, Acrivescu...

— Or aşa... Respins acţiunea cu 1000 de lei cheltuieli de judecată.

— V-aş ruga să vă uitaţi în dosar...

— Ce să mai mă uit? N-ai acţionat dumneata pentru mutarea gardului? turburare de posesie, nu? Acţiunea nefondată, martorii nu ştiu, lipsă de probe, respinge. ..

Şi domnul Bănică rostea acest „respinge", de parcă justiţia s-ar fi pronunţat a doua oară, cu o solemnitate în glas de care domnul judecător era cu totul departe. Lua dosarele sub braţ şi pornea cu pas majestuos de magistrat, aruncînd împricinatului, care, legat de ultima nădejde, tot se mai încăpăţîna să-1 roage ca să deschidă dosarul, ultima speranţă:

— Apel în termen de zece zile la tribunal.

— Cu toate astea, dacă nu vă supăraţi, parcă eu am auzit altfel.

— Termenul curge de la pronunţare...

— Martorii au spus toţi cum trebuia... Cred că am avut martori destul de buni...

— Martorii dumitale ar fi fost buni în servitute, nu în posesorie... Dar poţi să faci acţiune nouă şi să *abandonezi* posesoria...

Şi domnul Bănică trece înainte, mîndru că Acrivescu n-a înţeles nimic.

în privinţa asta dumnealui are ideile sale. Justiţia nu trebuie înţeleasă de toţi proştii, ea nu poate fi —• cum se exprima dînsul — decît „oficiul unei elite supreme". Mi se pare că domnul Bănică Nisipoiu văzuse vorbele astea undeva într-o prefaţă de carte, deschisă lîngă vreo servietă de avocat, şi-1 impresionaseră profund. La început îi plăcuseră numai de dragul pronunţărei: „oficiul unei elite supreme". Atunci le rostea foarte des, mai cu seamă la circiumă, uneori numai în gînd, ca să nu le uite ordinea.

După ce le prinsese sensul, le exprima numai la nevoie, ca o mîndrie. Desigur că doamnei Nisipoiu i le spusese de cele mai multe ori, dar doamna Nisipoiu îşi bătea joc de astfel de cimilituri şi da să se înţeleagă că ar fi preferat de bărbat pe unul ca Vulpache, celălalt grefier al judecătoriei.

Ce înţelegea coana Polixenia de „misiunea justiţiei pe pămînt?" Ea observa lucrurile sub „unghiul de vedere al lucrativităţei".

Domnul Bănică era însă un temperament opus. Cînd dumnealui regreta că n-a învăţat carte, n-o făcea decît de dragul învăţăturei în sine. Ar fi putut descifra orice tratat periodic i-ar fi intrat în mînă, fie românesc, fie franţuzesc, şi termenii latineşti n-ar mai fi rămas secret pentru dînsul.

Astfel dumnealui ofta uneori, în rarele lui clipe de destăinuire a inimei, care coincideau de obicei cu al cincilea or al şaselea ciocănaş de ţuică de prună, or

al patrulea de rachiu de drojdie, la bodega domnului Tancu de lîngă judecătorie, sau în circiuma lui Tănăsache din Fundătură:

— Ah, dacă aş fi învăţat eu unul Facultatea, aş fi dat nişte hotărîri de să se ducă pomina. Eu, mă, nu m-aş fi lăsat să mă mănînce viermii la judecătorie. .. he, he... cine ştie unde aş fi fost acum...

Aci se oprea, ferindu-se să precizeze unde băteau gîndurile sale, însă dacă i s-ar fi putut zări drept în miezul cugetului, s-ar fi văzut că domnul Bănică nu pregeta să se gîndească chiar cît se poate de sus. Pentru că Nisipoiu avea multe motive să se bucure de o mare încredere în puterile lui. El era convins că fiecare grad în magistratură l-ar fi obţinut cu mult înaintea celorlalţi colegi, tocmai pentru că nu s-ar fi fost folosit de protecţii şi favoruri, ci ar fi atras luarea-aminte asupră-i numai prin pasiunea fără seamăn ce o avea de ştiinţa legilor şi prin dreptatea neclintită, singura de care s-ar fi slujit la darea hotărîrilor. ..

— Trebuie să fii nebun, îl aducea la realitate Vulpache mîngîindu-şi caierele lungi ale mustăţilor, ale căror vîrfuri se încolăceau tocmai sub urechi, dacă îţi închipui tu că poţi înainta în ţara românească fără să faci hatîr la politică. Ba eu, băiete, dacă aş fi învăţat carte, ştiu că aş fi fost avocat. . .

Nisipoiu se aştepta la această preferinţă a colegului său, pe care ştia că nu l-a devorat nicicînd altă patimă decît a banului. De aceea Vulpache n-a tresărit vreodată auzind o frumoasă maximă juridică. Pentru el magistratul nu e însemnat decît pentru că e mai mare şi poate da ordine; iar valoarea avocaţilor era cîntărită după cîştig.

Cît priveşte pe Piscupescu, băiatul Filofteiei, arhivarul, pentru acesta nu exista nici măcar *optativul* or *condiţionalul.* El privea cu compătimire pe cei doi bătrînei, cum le spunea, făcîndu-şi planuri seci, ce-ar fi fost, dacă ar fi fost...

— Tu eşti *modul indicativ* în sine, îi striga Nisipoiu, ale cărui cunoştinţe din clasele primare şi din cele două clase de gimnaziu, cîte putuse urma, se păstrau intacte.

— *Vindicativ,* nevindicativ, să mă văd eu odată portărel şi lasă... O să vedeţi dumneavoastră...

în grefă, domnul Nisipoiu găseşte ca de obicei pe Vulpache, şoptind ceva misterios şi asigurător la urechea unui cetăţean, care-l ascultă admirativ şi surîzător, subliniindu-i uneori vorbele cu aplecări convinse din cap. Cîteodată Vulpache face un pas îndărăt, deschizîndu-şi larg mîinile în lături, zburlindu-şi mustăţile zdravene şi privindu-şi crunt partenerul pe sub stuful sprîncenelor. Apoi figura i se îndulceşte brusc, şi-o apropie iar de convorbitorul din ce în ce mai uimit şi mai încîntat, şi începe din nou şopăcăitul la ureche.

Uşa dinspre arhivă e zvîrlită deodată de părete. Acolo Piscupescu, vlăjgan înalt şi zdravăn, asigură la fel pe-un alt împricinat, apucă repede o hîrtie şi face la moment o socoteală, din cîteva trăsături sigure cu condeiul, luat de la ureche. întinde hîrtia convorbitorului, apoi se apleacă adînc preocupat pe maldărul de dosare.

— Mi-ai adus, mă, pe Herşcovici Herşcu, *o mie doi sute unşpce pa doizecipatru,* răcneşte el la un băieţaş tuns chilug, dintre practicanţii cari, copii, flăcăi or vîrstnici, îşi au fiecare, lîngă mesele lor, clientul respectiv, pe care-l îndrumează, cu ample explicaţii şi cu note de plată la moment întocmite cu condeiul de după ureche, pe drumul spinos şi viclean al procedurei.

— Herşcovici Herşcu nu se găseşte! răspunde întrebatul cu glas de şcoală primară, în care mijeşte revolta surdă a asupritului, că a fost întrerupt tocmai în partea cea mai patetică a cuvîntărei către împricinatul dinainte, premergătoare redactărei fiţuicei cu socoteala.

— Caută-l la 23 or la 25, zăpăcitule ! L-aţi pus la an greşit. Hai, mişcă repede că-ţi rup picioarele ! strigă Piscupescu, pentru a învedera tuturor de faţă, streini de cancelarie, şi mai cu seamă clientului propriu, rangul şi autoritatea sa asupra subalternilor de la mesele * dimprejur, cu tarif din ce în ce mai ieftin, potrivit cu vîrsta şi implicit, de bună seamă, cu priceperea şi vechimea.

Dar băiatul, acum odaiaş, în orele de şedinţă aprod, revine după cîteva minute cu ochi sperioşi, cu buza lăsată în jos, ca un şcolar prins cu tema nescrisă.

— Nu e nici la 23, nici la 25... abia apucă să zică.

— Ce faace! răcneşte domnul arhivar bulbucind ochii cu vădită exagerare. Mi-aţi pierdut dosarul, ticăloşilor. In două minute să am dosarul pe masă, altfel *se interzice* toate lucrările pentru *particolari...* Haid, executarea! răcneşte el milităreşte, făcînd cu ochiul celui din faţa sa, în semne de asigurare că ameninţarea nu se referă şi la dînsul.

Particolarii se uită cu nelinişte la domnul arhivar, dar atunci se aude glasul tihnit al lui Marin, cel mai în vîrstă dintre practicanţi.

— Caută-1 bine, Nae, c-o fi la tine pe masă, oi fi numărat două dintr-o dată, ori s-o fi amestecat cu dosarele în lucru...

Cuvintele lui Marin au restabilit astfel situaţia. Adresatul pe nume către autoritarul domn arhivar şi tutuirea dumisale de către un simplu scriitor de masă comună şi fără aparenţă apreciabilă au arătat particularilor din sală că Nae Piscupescu nu-i chiar o autoritate tocmai-tocmai absolută şi exclusivă.

Dar domnul arhivar trebuie să-şi ridice iarăşi acţiunile importanţei sale, fie chiar şi într-o măsură mai restrînsă. De aceea dînsul nu-i răspunde lui Marin, ci răcneşte din nou la băieţaş:

— Ei, s-a găsit? Nu-1 văd pe masa mea, în două minute să se găsească.

Numai că atunci se ridică de alături, ca un acord de contrabas, glasul care pune toate lucrurile la locul lor, al lui Vulpache.

— Hei, gura acolo... Ce va să zică scandalul ăsta. .. Asta e judecătorie or ce dracu e?

Dar între timp micul odăiaş s-a apropiat tiptil pe la spatele arhivarului, iar ochii ageri şi copilăreşti au început să umble ca veveriţele prin răvăşala de dosare şi registre, îngrămădite pe masa acestuia. Deodată mîna lui subţirică se repede ca o săgeată pe sub braţul voinic al lui Piscupescu şi, dintr-o smucitură, a şi tras dintr-un opis vechi dosarul căutat.

— 1211/24 Herşcovici Herşcu, distrugere şi lovire, uite-1 *domne,* pe masă la dumneata, ce mai faci gură, vibrează fragedă, plîngătoare şi plină de satisfacţie în acelaşi timp, vocea copilului. Şi mai zici că noi l-am pier...

Ultimul cuvînt îi îngheaţă pe buze, căci în prag a apărut statura puternică şi mutra întunecată a lui Vulpache.

— Tot tu, mă, cu gura mare ! scrîşneşte el la băiatul îngheţat. Am să-ţi rup urechile, ticălosule. Haid, ieşi afară, măgarule...

— Da ce, domne? începu să plîngă băiatul. .. Mă înjură că i-am pierdut dosaru şi dosaru la-mnealui pe masă...

— Ieşi, cînd ţi-am zis o dată ! urlă cu vocea de tunet domnul grefier Vulpache, de zornăie geamurile şi începe să vibreze firetul becului din tavan.

Şi înainte ca băiatul, mai mult aruncat de această descleştare de uragan, să apuce clanţa, domnul grefier Vulpache i-a tăiat drumul dintr-o săritură şi 1-a apucat de ceafă. Se aud cîteva plescăituri îndesate pe pielea pistriţă a capului tuns, subliniate de mustrarea sacadată a funcţionarului dreptăţei:

— Asta e judecătorie, or ce mama ta mai e... Asta e local de... de... de... justiţie, sau ce mama lui mai e...

Şi pedeapsa inexorabilă a justiţiei ultragiate mai răsună de cîteva ori pe sonora cutie craniană a micului ei emul.

în cele două cancelarii s-a lăsat acum linişte de moarte.

Fără să intervină, domnul Nisipoiu surîde scîrbit de întreaga împrejurare: el ştie că toată această întrecere de puteri nu-şi are obîrşia atît în vanitatea celor mari — ceea ce încă ar mai fi fost de iertat — şi cu atît mai puţin în trebuinţa de restabilire, chiar cu o mică jertfă — socoate dumnealui cu toată convingerea — a autorităţei desăvîrşite, tulburate de-un ţînc obraznic ori inconştient. Dar aci, se vede bine, nu e altceva decît nevoia aprigă a concurenţei băneşti.

Şi pentru a-şi arăta dezaprobarea, încuie calm cutiile biroului şi plecă, fără nici un bună seara, la ţuica de prună a domnului Tancu.

Din colţul lui, ţîncul, al cărui client se subtilizase, arunca furişe priviri încruntate celor rămaşi, şi reţinuta-i frămîntare trăda micul lui cuget în proces de asimilare a învăţăturei celei noi, pe care o va trece mai departe, cînd va putea, la rîndu-i, să-şi încolăcească mustăţile pînă sub urechi.

în seara asta, d. grefier Nisipoiu nu zăbovi mult prin oraş, curios să-şi vadă studentul. îl găsi nu numai deplin instalat în odaia mobilată, dar ca şi cînd ar fi fost de-al casei de nu se ţine minte, în chiar plina posesie a grădiniţei. Mihnea Băiatu stătea sub teiul cel bătrîn şi, în semiobscurul pe care-1 făcea umbra serei cu lumina fehnarului de pe stradă şi cu razele ce răzbăteau din casă, lăsa să-i umble agale mîna pe strunele unei mandoline.

La apariţia de matahală a staturei domnului Nisipoiu, căruia noaptea îi da proporţii şi mai respectabile, mandolina mai suspină de două ori şi tăcu. Domnul Bănică se opri şi-1 ţinti prin întunerecul diluat: nu prinse însă decît mişcări şi forme vagi — şi luciul puternic a doi ochi de pisică, fixîndu-1 statornic şi pătrunzător.

Domnul Bănică vroi să înainteze prietenos, dar o sfială parcă, nedesluşită, îl mai ţinu cîteva clipe locului, înainte de a se hotărî definitiv. Dar atunci fixitatea celor doi ochi de pisică se pierdu, arzînd şi mai mistuitor în emanaţiile lor fosforice, într-o lumină răutăcioasă de satisfacţie şi de biruinţă, de parcă puterea lor necunoscută ar fi şi prins, în micile obiective, ezitarea interioară, de animal uriaş pus de la început în respect de îmblînzitor, a binedezvoltatului domn Nisipoiu.

Scăpat de licărul acela de fosfor, domnul Bănică înainta un pas, în vreme ce forma mobilă de sub nuc se apropie de dînsul, flexibilă şi parcă alunecînd.

— Dacă nu mă înşel, domnul proprietar Nisipoiu, se auzi o voce prietenoasă şi cîntătoare.

— El însuşi! Domnul...?

— Mihnea Băiatu, doctorand, se prezentă domnului proprietar domnul chiriaş.

— A, -urmaţi Medicina dumneavoastră?

— Nu, Dreptul... doctorand în Drept...

— Ah, urmaţi Dreptul dumneavoastră... aha... ştiţi că-mi pare bine... Aha, asta e bună... de mult doream să am chiriaş un student la Drept...

Mihnea Băiatu zîmbi fericit că a putut, involuntar, să aducă o astfel de plăcere proprietarului său.

— Va să zică la Drept, bun, bun... Cea mai frumoasă ştiinţă, domnule, Dreptul, îşi mărturisi entuziasmul pentru acest studiu domnul Nisipoiu. .. Cred, se grăbi să adauge apoi numaidecît cu modestie. Asta e umila mea părere.. . Pentru că e ştiinţa dreptăţei şi eu nu cred să fie ceva mai greu, dar şi ceva mai nobil, decît a învăţa meşteşugul după care să dai dreptate la oameni. După ce umblă oamenii, domnule, mai lacomi, ca după dreptate? Şi ce-i întărită mai mult, domnule, şi ce-i face să devie fiare sălbatece, ca lipsa de dreptate?

Mihnea Băiatu consideră cu îngrijorare entuziasmul grefierului. Cu puţin înainte, cînd îl asistase la depunerea bagajelor, doamna Nisipoiu, plină de vervă, îi destăinuise slujba soţului ei. Şi Băiatu, văzînd această izbucnire de lirism juridic, tocmai gîndea:

„Să ştii că tipul e-n stare să-mi puie vreo întrebare din Civil..."

însă Băiatu nu era tocmai omul care să se lase la discreţia situaţiilor dificile. Aşa că, amintindu-şi lecţia de deschidere a profesorului Tanoviceanu, pe care o audiase exact în toamna anului 1915, constată că entuziasmul actual al grefierului nu se deosebea de entuziasmul răposatului penalist decît prin termenii pe care-i întrebuinţa fiecare.

— Ştiinţele pure, domnule, se apucă tam-nesam Băiatu' să rezume acel memorabil curs de deschidere (el asistase la începutul lungei sale cariere de student antebelic, credincios, la toate cursurile de deschidere; şi dacă, bunăoară la Penal, nu continuase, în afară de vreo două fericite excepţii, să audieze şi restul prele-

gerilor, aceasta se întîmplase nu pentru că Dreptul penal n-ar fi fost pentru el o ştiinţă atractivă — dimpotrivă i se părea cel mai digerabil din toate cursurile de Drept, plăcut şi interesant la cetit —, însă bătrînul Tanoviceanu avea neplăcutul obicei de a-şi fixa ora de curs tocmai între opt şi nouă dimineaţa, ceea ce era pur şi simplu excesiv pentru un tînăr student cu o atît de intensă viaţă nocturnă), ştiinţele pure, domnule repetă el pentru a avea timp să-şi scruteze memoria — ca matematicele, fizica, chimia etc..., lămuri pe grefier —, îşi propun să descopere adevărul; artele şi ştiinţele în legătură îşi propun să descopere şi să fixeze în legi frumosul, pe cînd Dreptul, *domnilor,* îşi propune să realizeze cea mai nobilă dintre revendicările spiritului omenesc: dreptatea, domnilor...

Cînd îl auzi pronunţînd pentru a doua oară pluralul „domnilor", domnul Nisipoiu se uită în lături să vadă dacă nu se mai ivise cineva lîngă dînsul, fără să bage de seamă.

Dar nu, tînărul ăsta vorbea aşa pentru că vorbea ca din carte, trebui să conchidă, luat de şuvoiul violent al unei admiraţii desăvîrşite, care creştea pe măsura debitului verbal al tînărului chiriaş. La fel cum vorbesc avocaţii mari, cînd descind de la Palatul de justiţie la umila lui judecătorie şi, de bună seamă, aşa cum vor fi vorbind profesorii de pe catedrele universitare.

Tînărul ăsta, îl privi el cu toată simpatia de care era capabil, de bună seamă că era-un ahtiat atît după cursurile lui de la facultate, cît mai ales după marile procese şi după pledoariile celebre la Palat, exact cum ar fi fost şi el — aci domnul Nisipoiu oftă —, dacă ar fi avut norocul să-1 aducă pe lume o pereche de părinţi mai cu stare. O, Doamne, cum s-ar fi înghemuit atunci la procesele cele mari, cum s-ar fi postat din timp la uşă ca să apuce loc bun, cum s-ar fi împrietenit cu toţi aprozii, adică, în cazul acela, cum ar fi cinstit pe toţi aprozii Palatului, ca să le cîştige simpatia şi să-i dea drumul în sală, chiar cînd publicul ar fi fost poftit cu invitaţii personale!

În timpul acestei adînci reflecţii, Mihnea Băiatu, care tocmai făcea o meritată pauză, profită de ocazie pentru a întreprinde o fugară revistă a chestiunilor care-i erau mai familiare din întreaga materie a Dreptului, ca să-şi dea sama către care ţărmuri să vireze brusc conversaţia, în cazul cînd matahala asta cu capul cît o baniţă — numai bun de susţinut două coarne crengoase de cerb — ar avea fantezie să-1 încolţească cu cine ştie ce obscură şi stupidă chichiţă de judecătorie de ocol. Metoda asta o mai întrebuinţase el — nu-i vorbă, fără succes — la mai multe din numeroasele tentative de examene la care se hazardase în van, în cei unsprezece ani număraţi, de cînd obţinuse, la ghişeul secretariatului, mult dorita, pe vremea aceea, carte de student.

Astfel, întrebat la Dreptul roman să spună ceva despre *traditio,* el care cunoştea bine — şi acum şi-o mai aduce aminte — *mancipatio,* începuse: *„Traditio* nu-i ca *mancipatio,* unde părţile aduc cinci martori, un *antestatus* şi o balanţă..."

Şi plin de siguranţă se apucase să descrie *mancipatio.* Profesorul 1-a lăsat resemnat să sfîrşească, după ce i-a atras de mai multe ori luarea-aminte că e în afară de subiect. Cînd a terminat, chiar 1-a felicitat: „Bun, perfect, dar acum să vedem ce e cu *traditio".*

Nu fără a roşi, acum aproape imperceptibil, Mihnea îşi aminteşte cum mai aplicase metoda asta şi profesorului seriei de studenţi din anul următor, la care nădăjduia să aibe mai mult noroc. Acesta 1-a întrebat despre *fideicomisul* la romani. Băiatu, care nu era edificat nici măcar asupra termenului, a înghiţit puţin în sec şi a început cu glasul ferm şi cu siguranţa care-1 caracteriza în toate împrejurările: *„Fideicomisul* nu-i ca *mancipatio,* care era modul de dobîndire cel mai uzitat la romani..." Pe semne însă că *fideicomisul* era pe vremea aceea atît de îndepărtat şi atît de fără legătură cu *mancipatio,* că pe domnul profesor 1-a apucat un rîs nervos, care s-a comunicat pînă şi figurilor, cînd mai albe ca varul, cînd mai funebre ca ceara, ale studenţilor, de parcă erau aşezaţi nu în bănci, ci pe-un scaun electric colectiv.

Mihnea Băiatu a rîs şi el, aparent cu multă poftă, şi a trecut înapoi în bancă, fluturînd pe buze, ca un steguleț de biruință, un zîmbet şiret şi batjocoritor, ştiind bine că această cădere cu zgomot îi aduce concomitent simpatia colegilor, cari admiră pe îndrăzneți şi chiar — pentru isprăvi mai de seamă — le dă proporții de personagii legendare: „Măi, a fost odată unu, la examenul lui..."

Astfel că Băiatu a ştiut atunci *să cadă,* ca unul din eroii de demult, cari ştiau să moară cîntînd, rîzînd sau bătîndu-şi joc de călăi, or de tiranii care-i trimeteau la moarte. O mai mare glorie ca asta numai reuşitul la examen ar mai fi întrecut-o !. ..

Dar atunci avea de furcă cu profesorii universitari, oameni savanți şi obişnuiți cu trucurile mult imaginativului tineret. Acum însă. simțea că-l va lăsa cu gura căscată pe acest biet grefier, cu competința lui juridică.. .

Revăzu deci în minte — în timp ce domnul Nisipoiu se necăjea să întărească unul din picioarele băncii de sub tei cu un țăruş — toate domeniile în care se simțea tare. Mai întîi părțile introductive ale tuturor ramurilor Dreptului: *Ce este Dreptul? Locul Dreptului între ştiințe... Deosebirea între Forță şi Drept...* Pe urmă, desigur: *mancipatio,* a cărei descriere amănunțită, cu pronunțarea în latineşte a cuvintelor sacramentale, va ului într-atîta pe acest biet jălbar de judecătorie, încît mai l-ar face să creadă că are în fața lui chiar pe domnul Longinescu, de la facultate, în persoană.

Va fi ceva cu totul savant, pentru acest umil grefier pus pe gînduri, să-i demonstreze că a şti Dreptul roman e ca şi cum ai fi descoperit o cheie cu care poți descuia orice problemă, cît de încurcată, din Dreptul actual.

Astfel... astfel... astfel...

Ei drăcia dracului!

Astfel...

Cum, nenişorule, adică n-are el idee de o cît de infimă părticică a nesfîrşitului Drept civil... Din cursul domnului Nolică Antonescu... ?

Ah, da... Poftim: Căutarea paternității interzisă, poftim, poftim. Scandalul public, lumina în care ar fi pusă familia, fundamentul societății... Şi bate zdravăn la fundament... Pe urmă. . . Jurisprudența a variat... Se poate acționa în daune de către mama abandonată... Poftim, poftim. .. Alta, să vedem !... Tot din cursul ăla... Aha, da: *En fait de meubles, possession vaut titre,* a ha, ha, a ha, ha!... Or cum venea asta?... Mobilele, va să zică e suficient să le ai în mînă... şi s-au prescris... pe cînd la imobile e prescripția *decenală,...* iată un termen !... sau prescripția 30 ani, *longa praescriptio...* Romanii, *domnilor,* mai cunoşteau *longissima praescriptio,* de cincizeci de ani...

Bun, va să zică încă o chestie!...

Şi asta în Civil. . . Dar Penalul?...

Mai întîi istoricul şi filosofia... adică Lombrozo, tipul criminal, vizita la închisoare, criminalii puşi pe două rînduri: Lombrozo trece şi citeşte după mutra fiecăruia care ce crimă a săvîrşit... tata Lombrozo să trăiască!... Pe urmă Enrico Ferri, care aplică metoda în literatură.. . Astfel nebunia lui Hamlet.. . Forme de nebunie epileptică... A, dar poate nu ştiți ce e cu Hamlet... O!... O!!!.... poveste lungă... îmi dați voie...

Şi iată partea teoretică. .. Acum partea practică... Să zicem legitima apărare... în sfîrşit, toate scuzele legale (Băiatu avea o deosebită slăbiciune pentru orice fel de scuze).

Pe urmă ce ar mai veni...

Domnul Nisipoiu, care între timp îşi isprăvise treaba, contempla cu respect pe tînărul convorbitor pierdut în adînci meditații, cugetînd la rîndu-i, şi mai amărît de soarta lui, că lipsa unei învățături universitare nu numai că împiedică drumul spre situații mai înalte, dar chiar te face să înțelegi lucrurile prea din scurt, prea la vîrful nasului, şi nu să le îmbrățişezi dintr-o dată, privindu-le din înălțimea teoriilor, ca acest student fericit.

— La noi, la judecătorie, îngăimă el cu smerenie, afacerile penale sunt de puțină importanță. Furturi,

bătăi, insulte, distrugeri... însă în Civil se prezintă uneori chestii foarte încurcate...

— Sunt încurcate pentru că au deviat mult de la adevărata albie a Dreptului roman, care a fost *jus civile quiritium,* declară impozant Mihnea Băiatu.

— Dar tocmai pentru că au ajuns aşa încurcate, e o plăcere să le descurci... să asişti la chipul cum ştiu să le descurce avocaţi iscusiţi, completă Nisipoiu modest...

— Dreptul nu trebuie să fie încurcat, grăi cu înţelepciune Mihnea Băiatu. Idealul e să ai legi, cari să cuprindă toate dezlegările gata scrise. Aşa era la romani. La ei, desigur, Dreptul era mai simplificat pentru că şi nevoile vieţei erau mai simple. însă Dreptul la ei era categoric. Magistratul nu mai era nevoit să oscileze de colo pînă colo şi să dibuiască în necunoscut. De exemplu: *mancipatio.* Asta era un mod de transmitere a proprietăţii unor lucruri sacre numite *res mancipi,* a căror transmitere era interzisă. Dar îmi vei zice dumneata: „Bine, domnule, dacă transmiterea lor era interzisă, cum se mai puteau transmite?" Apoi îţi voi răspunde numaidecît: aici era meşteşugul! Aşadar veneau vînzătorul şi cumpărătorul într-o piaţă unde aduceau cinci martori, un *antestatus,* adică şeful lor, şi o balanţă. Şi aduceau şi sclavul, or boul, or berbecul, care trebuiau vîndute. Iar dacă se vindea pămînt, aduceau un bulgăre din pămîntul acela. Cumpărătorul punea mîna pe om ori pe lucrul de vînzare şi rostea formula consacrată: *„Hune ego kominem ex jure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc aere aeneaque libra..."* (Şi era o măreţie să auzi pe Băiatu glăsuind latineşte). Adică: „Robul este al meu şi l-am cumpărat cu banii şi cu balanţa asta", înţelegi dumneata? Aşa zicea cumpărătorul faţă de martori, iar vînzătorul tăcea. Asta se chema o *confessio in jure,* adică neîmpotrivindu-se, tăcînd, lăsa să se creadă că este aşa cum spunea cumpărătorul. Atunci *antestatus* lovea cu un drug de aramă de cîntar, asta în amintirea vremurilor cînd nu erau bani rotunzi şi vînzările se făceau cu drugi de aramă, de argint, de bronz, care nefiind marcaţi trebuiau cîntăriţi...

Băiatu se opri puţin ca să legumească şi mai bine efectul pe care acest curs de Drept roman îl făcuse asupra domnului Nisipoiu. Efectul era într-adevăr incomparabil. Razele de lumină care scăpau din casă prin geamlîcul pridvorului îşi dăduseră toate întîlnire în ochii grefierului de judecătorie, reflectîndu-se în ei ca jocul unei comori descoperite pe neaşteptate.

„Se poate să mai existe oameni atît de naivi, ca la o vîrstă ca a acestuia să se îmbete de astfel de istorioare?" se întrebă cu gravitate şi cu sincer interes Mihnea Băiatu. „Eu n-aş fi crezut-o..."

Şi continuă hotărît să dea lovitura de graţie:

— Precum ţi-am spus la începutul începuturilor, în schimbul lucrurilor, se dau la vînzări drugi de metal. Pe drugii ăştia erau desemnate capete de boi, or de bouri, iar dacă drugii erau mai mici, chiar capete de oaie. De ce? mă vei întreba. Pentru că şi mai înainte de acest sistem monetar, domnule, adică înainte de drugi, măsura vînzărilor erau vitele. Pămînt, sare, grîu, fîn, bărbaţi, femei, copii, sclavi se vindeau contra capete de vită. Un om mai tînăr costa 4 boi — afirmă el cu toată siguranţa — or 4 x 4... şaisprezece berbeci sau ţapi, or de 2.x 16... treizeci şi doi, treizeci şi două de oi. în vaci, *ne afirmă izvoarele noastre,* calculul s-ar fi făcut 4 x 2 . . . = opt vaci... Dar regula nu e fixă. Aci sunt mari controverse între savanţi: Girard, Gaston May, Momsen sunt de-o părere... Savigny, Ihering... î... Laurent, Mourlon, Planiol sunt de altă părere...

— Planiol! tresări plin de admiraţie grefierul, căruia acest nume i-era familiar, din crîncenele pledoarii ale avocaţilor la bara judecătoriei, cînd se dau bătăliile în fond...

— Daa şi Planiol! confirmă cu aplombul obişnuit Mihnea Băiatu, puţin plictisit că, în graba de cunoscător cu care trebuise să dea iama printre savanţi, or numai simpli autori de manuale universitare, nimerise şi cîţiva civilişti. Planiol, înainte de a fi civilistul pe care-1 ştii, era un romanist de mîna întîi...

— Tocmai, vream să spun, cît de mari trebuie să fie oamenii ăştia — îşi dădu modest cu părerea domnu

Nisipoiu — cît de plini de înțelepciune, dacă ei nu se mulțumesc numai cu ceea ce este astăzi, dar merg cu mintea pînă-n fundurile trecutului.

— Ei, şi vrei să ştii dumneata, în fundurile trecutului, cum foarte pitoresc le numeşti, cum se făceau transmisiunile de bunuri, domnule? înainte de a se întrebuința vitele ca monedă ? *Trocul,* domnule, — exclamă Băiatu, nu fără o uşoară nuanță de dispreț în ton, pentru a umili complect pe acest ignorant, tăindu-i pofta pe viitor de alte incursiuni în domeniul cunoştințelor sale, — trocul, domnule, adică schimbul în natură. Dar cu asta intrăm într-un alt domeniu al ştiințelor pozitive, intrăm în economia politică şi-n ştiințele sociologice, domnule, unde s-a ilustrat un Malthus, Adam Smidth, Lassale, cu legea de aramă, şi *căsătorit cu o româncă,* şi autorul actual, cel mai mare dintre toți, *Andre Gide,* dragă domnule! îl privi el cu infinită milă. Dai un peşte pe-o varză, un dovleac pe-un pepene, un copil pe-un ciur de mălai, de unde vine şi povestea... căci îmi închipui că vei fi auzit şi dumneata — răsună glasul lui a uşoară batjocură — că pe vremurile acelea comerțul de oameni era în floare... O femeie tînără şi frumuşică costa cinci iepe sirepe... dar despre asta în ora viii... vreau să zic altă dată —, încheie el brusc cursul, gîndind cu mulțumire ce orizont vast se deschide dinainte-i, abordînd, la vreo încolțire, capitolul sclavilor.

Ai material... să tot brodezi pe el cinci-şase prelegeri pentru acest grefier curios şi iscoditor, pe care ignoranța nu pare să-1 umilească, la fel cu acei indivizi cărora nu le e ruşine de propria sărăcie.

— Bună seara, domnule grefier, făcu zorit Mihnea Băiatu, îndreptîndu-se spre casă.

Dar domnul Nisipoiu, literalmente fascinat, se urni după dînsul ca după o remorcă, cu ochii plini de luciul nesățios al mulțumirei.

— Minunate lucruri se cuprind în cărți. Ori cum ați spus că se numea vînzarea aceea la... pe vremea lui Traian, cînd...

Noroc că din prag tocmai intervenea doamna Nisipoiu care, după ce aruncă în treacăt un zîmbet de

aleasă politețe tînărului student, se încruntă spre domnul Bănică.

— Dar nu mai vii la masă, domnule? !... Lasă pe domnul, dînsul are de cetit... Dînsul e tînăr, are alte *aspirații.* Şi întorcîndu-se din nou spre Băiatu, care tocmai se apropiase, îi făcu loc, cerîndu-i scuze pentru un bărbat aşa de vorbăreț: Aşa e el... Ştiți... Cred că nu v-a plictisit prea mult.

Mihnea Băiatu e satisfăcut. Examinează mulțumit mobilele din odaie, se apropie de una din ferestrele ce dau în stradă, pe care o deschide şi o închide la loc, şi e fericit aproape că fereastra nu scîrțîie şi se închide aşa uşor. Apoi se aşează pe marginea patului şi reflectează. Potrivit normelor ce-şi impusese, astăzi se arătase iarăşi, prin modul neglijent cu care înmînase proprietăresei întreaga chirie, cu adevărat un chiriaş care n-a ştiut niciodată ce va să zică o datorie pentru locuință sau măcar vreo rată rămasă ceva mai în urmă. Un chiriaş care, în primele luni, dovedeşte promptitudine în achitarea chiriei — suna decalogul lui Băiatu — e aşteptat totdeauna în lunile de mijloc şi e ca şi scutit în lunile din urmă.

Ba, la lunile din mijloc, Băiatu a întîlnit proprietărese care ajungeau pînă şi să-1 certe că depunea atîta grijă ca la întîi chiria să fie lichidată.

— E dogmă la mine, madam...

încetul cu încetul, dogma începea să-şi moaie din tărie, dar dacă nu la întîi, cel puțin la zece, ori la douăzeci ale lunei, chiria tot va fi plătită, cu consimțămîntul şi chiar din îndemnul proprietăresei; e timpul în care întîmplarea face ca aceasta să primească din partea fercheşului doctorand cu totul altfel de avansuri decît cele băneşti. în sfîrşit vine vremea cînd creditul poate rezista chiar pînă la mai multe luni. Curios, exact atunci e şi epoca în care doamna proprietăreasă vede lucrurile cît mai în roz cu putință, plutind într-o dulce şi necurmată beatitudine; pentru ca într-o bună dimineață fericitele zile să dispară ca stolul unor păsări vrăjite.

In dimineața aceea, după ce domnul „legitim" — dacă e, şi Mihnea îl prefera totdeauna, căci cînd se întîmplă să fie, povestea se deapănă cu mult mai comod pentru dînsul şi chiar mai sigur, experiența doar i-a confirmat-o în nenumărate rînduri — a purces la slujbă sau după trebuințe, doamna proprietăreasă se îndreaptă alegră spre cuibul fericirei extraconjugale... însă cuibul e neatins, patul întocmai cum l-au aşezat mînuşițele ei aseară şi lucrurile toate la locul lor.

Deocamdată doamna proprietăreasă surîde îngăduitoare :

— Iar a făcut-o lată domnişorul az-noapte.

Şi se aşează pe scaun, hotărîtă să-1 aştepte şi să-1 tragă şăgalnic de urechi.

însă contactul cu scaunul îi aduce întunecate gînduri.

Dacă pricina o fi vreo... ?

Atunci în intențiile sale trasul de urechi se preschimbă într-un tărăboi groaznic. Doamna proprietăreasă examinează cu sînge rece tot ce trebuie să-i arunce în obraz.

Depinde. Dacă ochii îi vor fi turburi de băutură, nuanță pe care dumneaei o cunoaşte de minune dintr-o lungă carieră conjugală, invectivele desigur nu vor depăşi o anumită limită: va fi mai mult o morală simțită şi dezinteresată. însă dacă din hainele, din părul lui creț şi dintre buzele lui cărnoase se va desprinde alt parfum decît al tutunului şi al băuturei trăsvite, să vedem ce umbrelă va putea să mai întindă sub ploaia de înjurături? Iar filipica va culmina desigur cu groaznica scadență: chiria!...

Chiria, pe trei, patru, cinci, or chiar şase luni!

Mai mult de şase luni Mihnea Băiatu nu-şi aminteşte să fi ajuns vreodată cu creditul; nu pentru că n-ar fi putut, dar pentru că n-a vrut el.

Astfel doamna proprietară îl aşteaptă în dimineața sfîrşitului, şi pe măsura zăbovirei se acumulează în gît, îndoit, numărul blestemelor, al ocărilor, al răgetelor, pe care i le va arunca în obraz.

Dar deodată ochii dumneaei se opresc înciudați asupra unui loc „gol", da, acolo la picioarele patului. Acolo era un geamantan de piele, învelit elegant în îmbrăcăminte de pînză verde, spălăcită.

Era vestitul, elegantul şi mult călătoritul geamantan al lui Mihnea Băiatu.

Atunci femeia cată deznădăjduită în juru-i. Ochii ei se opresc asupra lavoarului unde săpuniera, port-periuța de dinți şi micile ustensile simpatice de nichel şi sticlă, ale absentului care-i complectau atît de fericit persoana şi chiar i-o suplineau în ochii acestor gospodine pasionate ori sentimentale — dispăruseră şi ele. Dispăruse şi mandolina din cui şi *pardessus-ul* ultra englezesc şi rufăria fină din dulap! Iar de undeva, dinspre fereastră, un şipot subțire şi răcoros de aer proaspăt şi matinal îi arată drumul pe unde pasărea cu ochi şi cîntec frumos îşi luase zborul.

Mihnea Băiatu îşi făcea o plăcere nespusă să-şi închipuie toate aceste amănunte de „scene", petrecute după plecările lui „inopinate", cum le spunea cu.o delicioasă nevinovăție. Şi-n amintirile acestea nu era răutate, ba chiar le îmbrăca într-o dtrlce melancolie, care subzista mai mult or mai puțin, după profunzimea ochilor şi-a sentimentelor celor părăsite, ca şi după drăgălăşia boiului respectiv, fără de care nu putea lua viață la dînsul nici un contract de locație, orcît de arătoasă sau de ieftină ar fi fost odaia prezentată. Şi astfel se făcea că uitarea neplătitelor rate trecea pe un plan cu totul şi cu totul secundar, gestul lui înnobilîndu-se cu aceste tandre aduceri-aminte, care uneori îl înduioşau chiar pînă ce i se umezeau ochii, tot gîndindu-se la „bietele suflete lăsate", cum le spunea cu drag, la privirea lor rătăcită, la tremurul lor nervos, la glasul lor nesigur, cînd în dimineața despărțirei îi aflau lipsa. Ce putea face? Mai presus de toate aceste duioşii era voința lui neclintită: trebuia să se întîmple astfel, tocmai pentru a da ființă acestor „încîntătoare suveniruri", acestor „surprinzătoare meandre ale vieței" care, la drept vorbind, singure ele te fac s-o trăieşti cu poftă şi s-o guşti din plin.

Mai putea oare atunci amănuntul prozaic al chiriei să aibe vreun rol în aceste dulci şi mişcătoare drame, pur sufleteşti? O, da, desigur: pentru biata părăsită era

unicul pretext să-şi clameze dezastrul inimei în faţa legitimilor, preschimbaţi în duhovnici mîngîitori: „îţi spuneam eu, draga mea, să nu te încrezi în papugii de ăştia.. . Tu nu şi nu, că e şi el de familie, că părinţii îi dispun, că o fi făcut şi el chef, o fi jucat vreo carte, or o fi avînd vreo *mazurcă..* . dar că la plecare, după examene, o să ne achite, că e tînăr de condiţie. Ş-apoi nu-i sunt bagajele aci? E, acum spune-mi, rogu-te: unde-i sunt bagajele şi unde i-e condiţia?"

Dar propriu-zis şi pentru Mihnea meschinele conturi deschise erau, în unele cazuri, prilej de mîhnire adîncă; pentru că stupide piedici de a savura în plină amploare aceste divine duioşii, printr-o plecare la lumina zilei, printr-o predare în regulă de obiect cu obiect, trezitor de atîtea răscolitoare amintiri pe figura deznădăjduită a celei părăsite, la un moment hotărît şi prevestit, a cărei sosire ea încă ar spera că n-ar putea să se întîmple şi pe care s-ar sili s-o preîntîmpine cu toată vibrarea pasiunii ei dezlănţuite.

O, de mult, Băiatu visează la fericirea asta fără seamăn, pe care, durere, niciodată nu şi-a putut-o plăti:

„— Dar ce-au a face socotelile, Mihnişorule ?

— A, pardon doamnă, la mine e dogmă..."

Unsprezece ani întregi n-a avut parte să vadă cu ochii această negrăită fericire, pe care nu şi-a putut-o decît închipui: un blestem parcă 1-a urmărit totdeauna, chiar atunci cînd a avut toţi banii chită în mînă, să prefere aspra şi coclita lor mîngîiere dulcei duioşii a „bunului rămas". Totdeauna 1-a robit acest ban infect şi mizerabil, care, după ce-1 lipsea de astfel de plăceri ideale, îi dispărea dintre degete în modul cel mai stupid cu putinţă, la cine ştie ce ghină de table sau la cine ştie ce pocher idiot.

Ah, suflete, suflete !

Mihnea Băiatu s-a oprit la circiuma lui Tancu pentru a-şi complecta provizia de ţigări. Apoi se îndreptă tihnit spre staţia de tramvai care, constatase cu multă satisfacţie, era cu mult mai aproape de noul domiciliu decît de casa coanei Săftica Mănguleasa din Fundătura Dorului.

Pe trotuar nu mai aştepta tramvaiul decît o fată înăltuţă, care-şi tot strîngea silueta subţire şi foarte mobilă într-un *pardessus* de culoare deschisă. Băiatu, trecînd pe lîngă dînsa, săvîrşi conştiincios ritualul bucureşteanului care se respectă. O fixă deodată drept în adîncul ochilor verzi şi înfruntători, îi plimbă pe faţa dulce de copil, îi opri ca un negustor care descopere repede viţiile, pînă şi cele mai ascunse, ale lucrului de cumpărat, asupra gîtului ce făcea groapă destul de adîncă dedesubtul beregăţii şi deasupra pieptişorului supt uşor printre coaste, pe urmă le coborî asupra mijlocului puţin mai jos decît ar fi trebuit, în sfîrşit, pe ghemele subţiri, brusc arcuite în dreptul pulpelor, de parcă ciorapii foarte moderni ar fi ţinut .strînse acolo, legate anume, două mandarine.

„Cam slabă domnişoara"...

Fata suferi examenul obişnuit şi cu aer de nepăsare, cu ochii puţin plecaţi, dar scormonind prin ţesătura genelor fazele ;,impresiei".

Mihnea Băiatu trecu mai înainte şi se opri la cîţiva paşi în spatele ei; domnişoara rămase nemişcată mai multă vreme, părînd cu totul preocupată de cine ştie ce gînduri, dar pivotînd uşor pe călcîie, dinaintea ochilor de geambaş. care-i evaluau acum spinarea, şalele şi coapsele.

Cînd crezu că examenul este mai în toi, făcu o întoarcere bruscă, gata să se supere pe aceşti ochi inoportuni, care prea-prea întreceau orice măsură. Dar Mihnea Băiatu tocmai îşi sfîrşea ţigarea, încordînsu-se a privi în adîncul străzii dacă se zărea cumva luminile tramvaiului întîrziat. Nemulţumită că nu s-a întors cu o secundă mai devreme, fata începu să se plimbe agitată, îndepărtîndu-şi cu aere de prinţesă ofensată privirile ori de cîte ori ajungea în dreptul lui.

Tramvaiul îşi arătă în curînd ochii somnoroşi şi roşii şi se opri smucit, deschizîndu-şi violent uşile automate. Băiatu făcu loc domnişoarei subţiri, care urcă apăsat, cu capul în sus, fără să mulţumească, de parcă

de cînd lumea tot alții i-au deschis ușile și s-au repezit să-i facă vad dinaintea pașilor auguști.

Erau singuri în tramvai. Și cu toate că ea se așezase cu un rînd înainte, pe acelaș șir de bănci, totuși se puteau vedea bine, în geamul din față. Se fixau astfel încordați prin acest joc de raze răsfrînte; de mai multe ori ea trebui să plece ochii sub puterea, chiar reflectată, a ochilor lui.

Mihnea Băiatu era tocmai gata să dea drum primului zîmbet, primului porumbel din corabie, să vadă dacă unda instabilă, a celor dintîi dibuiri telepatice, a făcut loc terenului solid, bun pentru aruncatul ancorei.

Dar, la stația la care tocmai se oprise, tramvaiul culese de pe drum, oroare și nebunie! pe doamna Aglaia Turcitu, pen... ba... antepenultima lui gazdă, pe răbojul căreia rămăsese neșterse șase crestături lunare... și, Dumnezeule al strămoșilor noștri!... pe însuși domnul Atanasie Turcitu, bărbatul ei, în persoană. Doamna Turcitu era o moldovancă bălaie, cu nasul în vînt, și cu toate că n-ai fi putut să-i zici scundă, domnul Atanasie, lung și osos, mai că o întrecea cu două capete.

Domnul Atanasie, deschizînd cu galanterie rigidă ușa și indicînd grav doamnei banca pe care trebuia să se așeze, nu luă seamă la cele două persoane care se mai găseau în vagon. Dar coana Aglaia, numai ochi și fîțîială, nu se putu să nu-i arunce în toate părțile, în scurtul timp cît avu ca să-și ocupe locul.

Mihnea Băiatu, preocupat grozav să caute pe ce să-și pună privirile în panică, observă — el putea cu ușurință să-și caute de lucru ochilor sub bănci, dar în acelaș timp să bage perfect de seamă și ce se petrece deasupra — c-a fost văzut. Și primul gînd fu desigur să se ridice și să dispară pe platforma dinapoi, ca pasagerul care simte brusc nevoia unei țigări; acolo, în orice caz, era un pas mai aproape de stația următoare, unde avea să se arunce, cu dărnicie totală, nopții prietene și ocrotitoare.

Dar, pînă la stațiunea următoare, ar putea să-i vie chef și lui nenea Turcitu să fumeze o țigare și chiar

să-1 apuce de haină cînd o fi să pună piciorul pe treaptă. Iar fata asta cu claviculele ieșite îl privește atît de stăruitor prin geamul din față, de parcă ar fi înțeles îndată că între cele două tabere există o trăsătură de unire, adică de discordie, și prin aer umblă semne alarmante de furtună.

într-adevăr, încă de la început, gurița doamnei Turcitu s-a apropiat de urechea uriașă a consortului, care numai la acest simplu contact a și sărit pe scaun, iar fața i s-a întors, aprinsă și congestionată, înapoi spre banca lui Băiatu. Pe urmă, după o cruntă considerație a acestuia din urmă și a poziției sale strategice, ochii de taur excitat cu roșu și-au recăpătat direcția normală și-un precipitat conciliabul a urmat atunci între soți.

Mihnea Băiatu zîmbea prin geam, invitînd la calm pe domnișoara din față, care, neliniștită, întorsese de cîteva ori capul spre dînsul.

„Nu înțelegi, îi spuneau ochii lui. O chestie de coarne, de părăsire și acum de răzbunare."

Tramvaiul s-a oprit la stație și Mihnea a sărit în picioare. Exact în același timp toate cele trei capete dinainte s-au întors înapoi. Mihnea a surîs cu o flegmă cu totul neașteptată diiî partea unor ochi atît de negri și focoși ca ai lui, iar pasul, în loc s-o ia spre ușa din iund, a luat-o apăsat și sigur spre domnul Turcitu.

Și Mihnea Băiatu s-a oprit cu aplomb lîngă fostele lui gazde, părăsite clandestin la vreme de noapte, și le-a salutat cu largă și rîzătoare prietenie.

— Ce mai faceți, doamnă și domnule Turcitu?

Și înainte ca Turcitu să-i pună mîna în piept și să-i strige în al său *patois* din suburbia Filaretului (Doamne, ce-o căuta familia asta în locuri atft de opuse domiciliului lor !?): „Bă, tîlharule, acuma nu rr^i scapi! Am să te dau pe mîna vardistului, că mi-ai fugit noaptea pe fereastră...", domnul Mihnea Băiatu s-a și aplecat cu o elegantă mișcare și a sărutat mîna doamnei Turcitu, săgetînd-o în fundul ochilor cu una din acele priviri care răscolesc pînă în măduva oaselor și cele mai ascunse amintiri.

Apoi apucînd mîna domnului Turcitu i-o scutură cu putere, tocmai pentru a-i învedera că în braţul său se găseşte la nevoie şi aşa ceva...

— Ce mai faci, iubite domnule Turcitu, scumpul meu concetăţean? Vai, nu voi uita niciodată cupele înălţătoare ale discuţiilor noastre politice, de pe vremea cînd am avut onoarea să fiu chiriaşul domniilor-voastre, apasă el tare pe cuvinte pentru a acoperi orice posibilitate de replică brutală, ca să edifice pe domnişoara cea subţire asupra legăturilor care pot să existe între o persoană ca dînsul şi o familie ca aceasta de *simpli burghezi.*

Domnul Turcitu privea pe vorbitor cu ochii muiaţi, pînă în fund, în cea mai turbure stupoare. Omuşorul îi juca de-a lungul gîtului ca ludionul în vasul lui de sticlă şi buzele-i tremurau...

Mihnea Băiatu zîmbea însă şi ochii lui fixau lunganul dinainte-i, aşa cum ochii îmblînzitorului fixează în cuşcă fiara abia adusă din pustiu. Totuşi frumosu-i roşu natural dispăruse din obrajii cari, sub lumina puternică a becurilor din vagon, împrumutau vizibil culcarea galbenă pămîntie a cerei. Dar cuvintele lui erau răspicate şi fără nici o adiere de teamă.

— Ei, ce zici, coane„Turcitule, ai văzut că m-ai rămas cu desăvîrşire... ai văzut că n-au trecut trei săptămîni, de cînd discutam, şi au şi venit ai dumneavoastră la putere? Nici nu ştii ce bucurie am avut... Mihnea Băiatu era să complecteze „...că n-am făcut nici un pari..." Dar se opri la timp, îngrozit că era să aducă vorba de bani, într-un moment atît de puţin priincios pentru un astfel de subiect. Nici nu ştii ce bucurie am avut, că în sfîrşit te-am ştiut aranjat. Cred că acuma eşti mulţumit...

Dar calmul iocmai revenise şi întrebatului, masiv şi cutremurător:

— E, aş fi eu destul de mulţumit, neică, dacă n-ar fi pe lumea asta destule lichele... glăsui el încordat şi categoric.

— He, ce să-i faci, aşa a fost de cînd lumea, întrerupse la timp Băiatu... dar ce mi-a plăcut la dumneata, strigă el repede, pentru a lua orice cuvînt din gura adversarului, ceea ce am admirat, a fost siguranţa cu care mi-ai spus: „Peste trei săptămîni vin ai noştri, domnule!" „Nu vin, nene Turcitule!..." „Vin, domnule, cînd îţi spun..." Parcă văd şi acum scena: ai bătut cu pumnul în masă: „Eu cînd îţi spun o vorbă — e vorbă", ai strigat dumneata hotărît, strigă la rîndu-i Băiatu, respirînd mai în voie că a găsit în sfîrşit acest gen de vorbit, care ocoleşte întrebările şi fereşte de răspunsuri. Şi aşa a fost coane Turcitule... Mă gîndeam la dumneata. Omul ăla e profet, nu altceva... întocmai s-a întîmplat precum a zis! Şi Băiatu rîse cu multă poftă de potrivirea lucrurilor. Ei bine, domnule, am mai auzit eu vorbe de-astea... profeţii politice... Dar aşa ceva, o certitudine, o *devizajare* a viitorului atît de sigură, într-o vreme cînd orice *perspectivă* era întunecată... Nene Turcitule, dar dumneata ar trebui să faci politică de-adevărat, politică *ă outrance* nu aşa în diletant. ..

Pe buzele lui Turcitu trecu un zîmbet fugar, strivit însă repede de figura aceea care se vrea necontenit colţuroasa. în schimb, la fiecare cuvînt neînţeles de dînsa, doamna Turcitu surîdea duios şi privea cu reproşuri mai conciliante pe admiratorul subit al bărbatului ei.

– Dealtfel, cred că nu te-ai lăsat dumneata, continuă Băiatu fără preget, văzînd că zîmbetul smuls cu atîta trudă buzelor cumplitului său fost proprietar, uitat neachitat pe termen de şase luni, s-a stins aşa de uşor —, cred că nu te-ai lăsat dumneata cu una, cu două... Probabil că eşti consilier în comisia interimară a culoarei... Nu, nu-i aşa, nene Turcitule? Ia să vedem, sunt şi eu barem niţel ghicitor, niţel profet, acolo... încercă el, cu o comparaţie umilitoare pentru dînsul, gradul cel nou de ostilitate din tabăra adversă.

— Nu, închipuiţi-vă, nu 1-a numit nimic, domnule Băiatu, răsări atunci argintiu glasul doamnei Turcitu.

însă lui Băiatu îi trebuia neapărat glasul dumnealui... Şi dîndu-şi seama că joacă o carte serioasă, răsturnă în partea opusă speteaza băncii, aşa că se putu aşeza în voie în faţa lor.

•— Cum se poate? Cum te-ai lăsat dumneata, coane Turcitule...

— Cum m-am lăsat să mă calce toţi netrebnicii în picioare.. ., mocni în sfîrşit, din nou, mult aşteptatul glas.

— Foarte rău, foarte râu, condamnă prompt şi cu asprime Băiatu această slăbiciune de neiertat. Dumneata nu trebuia să laşi lucrurile aşa. Dumneata trebuia să te duci şi să baţi din picior: „Ce faceţi domnilor cu mine, care am fost oşteanul cel mai credincios al partidului?"...

Mihnea Băiatu şopti aceste cuvinte, din cauza afluenţei de pasageri care umpluseră tramvaiul la staţia cea nouă. Dar şoapta lui avu atîta fermitate într-însa, că vorbele-i părură îndesate ecouri de trombon.

Doamna Turcitu îl privi cu ochi luminaţi de plăcere şi recunoştinţă.

— Vezi? spuse ea soţului său. Ţi-am spus eu... Toată lumea care-ţi vrea binele gîndeşte aşa despre tine.. . Numai invidioşii...

— Şi cred că are mulţi, se repezi iarăşi Băiatu, văzînd că, în loc de orice răspuns, 'domnul Turcitu a ridicat plictisit din umeri, împingîndu-şi soţia uşor cu cotul şi strîmbînd în aşa fel din nas, că parcă alt •subiect de conversaţie da să arate că ar voi să aibe cu Băiatu.

— Păi vezi, ţi-am spus eu, izbucni repede Băiatu, ştergîndu-şi sudoarea cu batista răspînditoare de plăcute mirosuri şi care, judecind după priviri, păreau că trezesc ecouri dulci în memoria doamnei Turcitu...

— Ţi-am spus eu, modestia te distruge pe dumneata. .. Munceşti pentru alţii...

— Asta i-am spus-o şi eu, se năpusti atunci şi doamna Turcitu. . . Iaca aşa şi-a pierdut timpul, se scula în viul nopţii şi se îmbrăca la moment. .. „Unde te duci, mă?" „în propagandă!..." Şi zbughi-o... Şi-1 mai prindeam tocmai dimineaţa următoare, dacă nu lipsea cîte două, trei zile în şir... Dealtfel ştii prea bine şi dumneata, că doar atunci erai la noi...

Şi ochii coanei Aglaia se ridicară spre tavanul vagonului, plin de-atîtea amintiri. Băiatu era tocmai să intervină pentru a îndepărta conversaţia şi de la lipsurile de atunci, cam lungi, ale domnului Turcitu: „Da, cam pe atunci am plecat". Dar cuvîntul „plecat" era tocmai cel mai interzis dintre toate şi, încurcat, el strînse sprîncenele, căutînd cu calm aparent, în mintea încolţită, noul şirag de idei în care să-şi facă vînt. Dar cocoana Aglaia reluă mîntuitoare:

— Toată noaptea şi toată ziua lipsă... Că şi eu mă luasem de gînduri, ca femeia... (Şi ochii ei clipiră subtil spre Băiatu.) „Un'te duci Costică, de nu tu casă, nu tu masă?..." „Lasă, pentru conu Jenică... sunt ostaşu lui credincios..." Şi conu Jenică în sus, conu Jenică în jos... E . . . ce mi ţi-a făcut conu Jenică, pe urmă cînd s-a văzut cu ciolanu... Vorba domnului... (arată spre Băiatu). Nu tu, barem comisie interimară. .. nu tu ceva, o mulţumire, ca la politică.

— Da mai taci, frate, odată. Nu înţelegi că nu se putea.

— Da, nu se putea?... Dar cu Măndicescu, cum s-a putut, ripostă înţepată coana Aglaia.

— Poftim Măndicescu, poftim pe cine mi-au pus, se minună şi Băiatu, care habar n-avea cine e Măndicescu. Păi bine, coane, de unde l-au mai scos şi p-ăsta !... Adică întrucît e el mai grozav ca dumneata...

— H m . . . mormăi Turcitu. Ăla-i d-al lui domnu Jenică...

— Dar dumneata ce eşti?...

— Eu, mai bine îmi vedeam de treabă.. .

— Aşa-i c-ai ajuns la vorba mea?.. . îşi roti Băiatu ochii triumfători. Adică să mă ierte conu Jenică (Băiatu nu ştia nici chiar Jenică ăsta cine e) ...dar tocmai cu Măndicescu a găsit el să te înlocuiască...

— Zice că a dat ceva parale... Adică a cheltuit din pungă la alegeri.

— Păi pe pungă merge, domnule? Nu vezi, d-aia nu se mai alege nimic de ţara asta.

— Da ce, crezi c-a cheltuit? se îndoi Turcitu... Astea-s baliverne de-a lui conu Jenică...

— Păi vezi, coane Turcitule? Aşa e c-am avut dreptate să te sfătuiesc, să nu te iei după ăştia şi să rămîi

frumuşel acasă... Ei şi dacă a cheltuit cîteva tramvaie... dumneata n-ai cheltuit?...

— Da cum nu! se însufleţi conu Turcitu, în vreme ce ochii lui Băiatu străluceau de bucuria izbînzii... Cîţi sutari n-am dat pe gîrlă... Da mă rog... n-aş fi zis nimic... dar să nu-1 pună nici pe el...

— Pe Măndicescu?

— Păi sigur...

— Păi eu ce zic?...

Lui Băiatu îi venea să pornească darabana cu picioarele în podea. Cocoana Aglaia îl privea cu o mare mulţumire. Şi Mihnea Băiatu recunoscu în gînd că are toată dreptatea să se considere mare meşter în arta de a învîrti după deget pe micii săi semeni. Acum nu-i rămînea decît să dezvolte. Dar domnul Turcitu se şi ridică:

— Trebuie să schimbăm aici, la *Brătianu,* explică el lui Băiatu, care se ridicase la rîndu-i. Aşa că... să venim la...

— Bine, da aci cobor şi eu, se grăbi Mihnea să-i oprească iarăşi vorba cea nedorită în gît... După dumneavoastră, se înclină el politicos, împingîndu-i cu delicateţă dindărăt spre uşile deschise.

Jos, pe estradă, conversaţia rulă iarăşi pe departe, întoarsă cu pricepere de Băiatu; iar cînd ochii lui iscoditori descoperiră, în şiragul de vagoane presărat pe dreptul bulevard, mult aşteptatul „20" arătîndu-şi numărul luminos în depărtare, însoţi semnalarea evenimentului de unul din cele mai elegante şi mai călduroase saluturi din cariera lui. încît domnul Turcitu, grăbit şi cu o stîngăcie de mahalagiu, care aduse o netă strîmbătură de neplăcere şi de dezaprobare pe buzele doamnei Turcitu, îngăimă cu oarecare sfială:

— Da mi se pare că avem şi noi o mică socoteală.

— Se face, se face, declară categoric Băiatu... Urmă o clipă de stînjenire pe care Băiatu vroi s-o acopere c-o recunoaştere cinstită. Acolo, şase luni nu joacă cine ştie ce rol... s-a întîmplat... un pocher... însă domnul Turcitu îi luă înainte:

— Mi se pare că două luni, făcu el plimbînd ochii întrebător de la Băiatu la soţia sa.

Atît îi mărturisise mititica, gîndi înduioşat Băiatu. Cine ştie ce-a mai fost şi pe sufleţelul ei, cînd a trebuit să acopere socoteala cu micile ei născociri femeieşti...

— Da de unde... una singură, si-aminti doamna Turcitu... plictisită încă de gafa soţului său. Luna din urmă.

— Păi parcă spuneai... se încruntă uşor Turcitu...

— Spuneam, spuneam... am spus şi eu la necaz... Şi privind şăgalnic drept în ochii soţului ei, rîse voios. Dar blana de la mantou de unde era să mi-o cumpăr... Costă ceva mai scump decît ţi-am spus, mărturisi ea îmbujorată.

Ochii domnului Turcitu fulgerară scurt. Dar ea tocmai îşi cerea scuze lui Mihnea că a profitat de plecarea lui, pentru a-şi pune în aplicare micile stratageme femeieşti.

— Aşa suntem noi femeile, ciripi ea înveselită. în familia dumneavoastră nu se obişnuieşte?

— O, ba da, ba da..., dar cum să nu? i-auzi vorbă, se grăbi Băiatu să confirme, uşurat, pe nepusă-masă, de atîta datorie, uitîndu-se la coana Aglaia ca la o minune. Şi drept recunoştinţă îşi reamintea cu mult drag de pielea ei albă, care se îmbujora deodată, pe întinderi mari, la cea mai mică atingere.

Drept aceea, cînd ea îi spuse că le-ar face multă plăcere revenirea lui în casă la dînşii ca musafir, Băiatu, odată cu promisiunea făcută cu multă galanterie, se jură în fundul cugetului său că se va duce.

— Ştii, asta n-are nici o legătură cu mica datorie rămasă, îl încuraja ea ca o burgheză de periferie care ştie unde să pună punctul temeinic şi sănătos. Poţi să ne-o plăteşti şi mai tîrziu... cunoaştem noi... pe studenţii ăştia... le dă şi lor ochii la multe, clipi ea, îngăduitoare, spre soţul ei.

Iar domnul Turcitu încheie galantom şi protector ca un politician de marcă şi bogătaş ce se găsea:

— Sigur, sigur, ce mai încape vorbă... dacă e numai pentru atîta!...

Şi-şi împinse soţia spre treptele tramvaiului „20", căruia vagoanele sosite înainte îi cedară în sfîrşit locul în staţia supraîncărcată.

înainte de a porni, Băiatu îşi plimbă instinctiv privirile prin mulţimea de pe estradă: subţirica cea înaltă dispăruse demult desigur, dar asta nu însemna că a pierdut-o pentru totdeauna. Se urcă doar amîndoi la aceeaşi staţie! Şi el simţi plimbîndu-i-se impetuos prin vine, cald şi aţîţător, hidromelul unei noi curiozităţi. Un cap de copil pe-un corp excesiv de slab! La drept vorbind nu cunoscuse decît femei învoalte.

El porni şi abia atunci putu să-şi dea seama, după pasul parcă liberat din poverile gravitäţii, de împrejurarea teribilă prin care trecuse; o uşurare fără de seamăn îi domnea acum în suflet, o pace adîncă asemeni înserărilor de pe cîmpuri. Asemeni nopţilor de pe front, cînd încetau rachetele şi tunurile şi luminau doar stelele şi adiau doar plopii, cînd natura reintra în stăpînirea deplină a depărtărilor ei deposedate. Mihnea Băiatu îşi amintea adesea de război, dar atît de îndepărtat, că evenimentele zguduitoare prin care trecuse se păreau că i le-a povestit, ori că i le-a citit cineva, altul. Trebuia, totdeauna, mintea să-i spună: „Tu ai fost..."

El punea atunci această îndepărtare neverosimilă pe seama atît de multor evenimente, prin care trecuse de atunci încoace şi pe care le denumea în mare dispreţ „civile", dar mai ales pe nepăsarea celor din juru-i, pe ocolul vădit pe care toţi îl făceau, virînd brusc, ori de cîte ori drumul vreunei amintiri, vreunei preocupări, apuca razna spre întîmplarea cea grozavă.

Mihnea şi-o punea totdeauna dinaintea ochilor, cînd împrejurările îl sileau să treacă printr-o nevoie nouă. „Am trecut eu *pe-acolo ?"* îşi spunea el. Şi atunci buzele i se încreţeau de dispreţ şi el păşea în viitoare cu o siguranţă care-1 ducea totdeauna singură, ca bulboanele de la marginea rîurilor, pe malul izbutirei.

îndată îi umplea atunci sufletul satisfacţia deplină şi discretă că s-a mai răzbunat încă o dată pe nepăsarea generală pentru destul de îndrăzneaţă dar anonima lui glorie de demult.

Dar şi acum, chiar după vulturelele astea civile, cum le denumea cu dispreţ, mai ales cînd veneau atît de neaşteptat, ca aceea din astă-seară, el ştia mai cu seamă să preţuiască simţimîntul acestei păci desăvârşite, coborîndu-i prin frunte în inimă ca o adiere dumnezeiască.

„Iată un sentiment pe care dobitocii ăştia nu-1 vor înţelege niciodată", îşi spune Mihnea Băiatu despicînd valurile de oameni, curgînd fără nici o noimă într-o parte şi într-alta, la un loc cu maşinile şi cu trăsurile, pe strimta stradă a Lipscanilor, încotro pornise în pas săltat. „Ei nu vor avea niciodată marea mea satisfacţie, pentru că toţi aceşti imbecili îşi plătesc gazdele şi chiriile şi nu ştiu ce înseamnează poezia unei părăsiri de domiciliu noaptea, pe fereastră, cînd proaspăta răcoare, venind parcă de departe, de la hotarele cerului înstelat, soseşte să te ajute, ca o complice dezinteresată.

Ei nu ştiu ce înseamnă eroismul!..."

Ochii lui alergau zglobii din trecătoare în trecătoare, săreau din automobile în trăsuri, de pe trotuarul dimpotrivă, alături de dînsul, orunde îi atrăgeau, nesimţit, culorile atît de variate ale costumelor femenine! Ei umblau, doreau, alegeau, se dădeau în toată libertatea, şi pasul lui se iuţea pe măsură ce putea dobîndi, crescînd ca un buchet pe cîmpuri, alte priviri drept răspunsuri, ori cîte un zîmbet, ba chiar şi rîsete fugare, pe care, cîte o trecătoare în mare vervă, privindu-1, le împărţea subit şi gentil între dînsul şi partenerul de la braţ. Băiatu prindea din zbor fericit şi mulţumitor partea ce i se cuvenea, demarcată de un anume surplus de ton, pe care mulţi nu ştiu să-1 desprindă, şi acorda la rîndu-i drumeţei, cu care-şi încrucişa privirea cîteva clipe de înaripată tandreţe, pentru a păşi mai departe, dispus ca de un pahar tare de vin, în zarva noilor surprize.

La un moment dat, pasul i se opri dinaintea cuiva, care-i aştepta dîrz coborîrea de pe bordura trotuarului supraîncărcat şi-1 privea cu ochi poruncitori şi zvîc-

nind în fulgere de nerăbdare. Era un tînăr sublocotenent, a cărui uniformă, nou-nouță şi foarte reglementară, arăta pe ostaşul de curînd ieşit din şcoala militară. Lui Băiatu îi veni întîi să rîdă de atitudinea marțială a ofițerului prea proaspăt şi care, în furnicarul ăsta grăbit, mai sta să-şi afirme cinul şi importanța. El chiar făcu o mişcare de cedare, însă înțepeneala şi ochii din ce în ce mai scăpărători ai celuilalt îl făcură să se încăpățîneze la rîndu-i şi să-şi proptească piciorul ferm pe poziție.

Cîțiva curioşi întoarseră capetele.

— Parcă am fi doi țapi pe punte, glăsui Băiatu prietenos şi dispus din nou să cedeze. Numai că dîrzenia ofițerului îl ispitea să vadă ce ar putea să se întîmple pînă la urmă. într-adevăr cuvintele lui înfuriaseră pe preopinent într-atîta, încît obrajii i se umflaseră ca o pungă izbită cu furie de şuvoiul sîngelui.

— Cum îți permiți. .. izbuti să articuleze subțirelul sublocotenent, nehotărît să dea asaltul definitiv împotriva unui adversar a cărui structură îndeajuns de solidă abia mai tîrziu se gîndise s-o evalueze, ca un prea tînăr militar ce se afla, şi la care eroismul porneşte înaintea prozaicei rațiuni strategice.

Curioşii se strînseră.. .

— Domnilor, le explică Băiatu, cu rîsul acela liniştit şi sigur de sine cu care ar fi scos din fire şi pe un general, nu numai pe un june debutant în arta de a comanda şi a-şi impune voința. Domnilor, domnul ofițer ține cu orice preț să cobor eu de pe trotuar şi să-i fac loc, deşi ar putea să facă şi dumnealui acelaş lucru...

Figura sublocotenentului învinețise. Prea tînăr şi prea sfios — sfiala înecase cu desăvîrşire mica doză de impertinență cu care blestema acum clipa cînd se băgase în această stupidă încurcătură — nu mai putea să îngăimeze nici un cuvînt şi nici nu găsea cum să facă vreo mişcare, care să-1 scoată dintr-o situație atît de penibilă, fără ca prestigiul să-i fie prea micşorat...

— Ei, şi de ce nu i-ai face, domnule? interveni flegmatic un civil rubicond şi cu privirea binevoitoare. Dacă omului îi place să se dea alții în lături dinaintea dumnealui, fă-i, domnule, plăcerea asta... Ce te costă, domnule... stărui el cu voce din ce în ce mai crescută şi mai împăciuitoare.

— Dumneata trebuie să cobori, apostrofă acum pe Băiatu, strecurîndu-se în primele rînduri, un alt sublocotenent, mic, dar acesta plin de inimă şi cu vorbe gata la răspuns. Nu vezi că este sublocotenent, nu vezi că uniforma îți spune de la început cu cine ai a face... Dinaintea armatei, toată lumea trebuie să se dea în lături..'. De-aceea am ajuns unde ne aflăm, că nu mai e respect, nu mai e nimic...

— Domnule sublocotenent, îmi dați voie, interveni în discuție un alt civil, cu ochelari şi cu mustăcioară blondă, măsurat la vorbă şi distant. Toată lumea se dă în lături în fața armatei, după cum dumneavoastră, cînd veți intra în birou la mine, trebuie să intrați anunțat şi cu cuviință... Cînd suntem pe stradă, e bine însă să dăm considerație vîrstei noastre.. .

— Dumneavoastră nu mai țineți seama de nimic, răcni peste capete o voce de cetățean indignat. Dar ce, noi nu suntem oameni...

Urmară sîsîituri şi dezaprobări.. .

— Dumneata prea avansezi...

— Păi aşa e, domne... ce mai la deal, la vale, ne-am săturat.. .

— Ei, să ştii de la mine, domnule sublocotenent, luă şi Băiatu cuvîntul, foarte satisfăcut de această împrejurare şi cît se poate de demn, pentru că se plictisise şi vrea să găsească o ieşire, să ştii de la mine, tună el ca să întreacă gălăgia iscată. Gradul dumitale eu l-am purtat, domnule, demult, domnule, cu onoare, domnule, pe front...

Un murmur de aprobări însoți această mărturisire...

— Acolo ar trebui să fiți aşa belicoşi, nu pe trotuare. .. mugi cetățeanul indignat şi invizibil în grămada de capete. ,

— Ar trebui să vă gîndiți cînd *busculați* lumea pe străzi, că nu ştiți cu cine aveți de-a face... rosti domnul cu mustața blondă, dojenitor şi împăciuitor...

Mihnea Băiatu găsi uşor acum, în cercul de actori şi spectatori, un culuar ce se despică respectuos dinainte-i, după ce făcu ofiţerilor o excesiv de politicoasă reverenţă: „Am onoarea să vă salut!"

Ceva mai încolo, privi în urmă. Grupul, departe de a se sparge, crescuse simţitor. Şi devenise şi mai gălăgios. El surîse de isprava lui, „demonic", cum îi plăcea să surîdă, dar. deschise şi mai mult pasul, precaut.

Se simţea foarte *bucureştean* cînd provoca sub cerul liber astfel de discuţii publice, ce-l nedumeriseră mult pe el, sfiosul de acum zece ani, cînd venise încoace. Simple neînţelegeri care proveneau din aproape nimic, pentru a se umfla pînă la absurd şi chiar pînă la intervenţia gardienilor, şi terminînd de multe ori la secţia poliţienească. Entuziasmat atunci pentru tot ce socotea el că este bucureştean şi că trebuie neapărat să-i placă, îndrăzni de la un timp să se amestece chiar cu oarecare ardoare în aceste mici conflicte de stradă, încît nu o dată se întîmplă să tragă singur ponoasele unor fapte provocate de alţii. Primi chiar unele citaţii de chemare în judecată, dar, cu domiciliul său etern nestabil, putu scăpa cu uşurinţă oricărei amenzi, cu repercusiuni devastatoare asupra cuantumului pensiunei lunare ce continua şi acum să yie regulat din provincie.

Astfel că, în ultimul timp, bucureştean mai puţin zelos, însă îmbogăţit de experienţe, Mihnea se mulţumea să-şi satisfacă astfel de pasiuni de plin aer, numai provocîndu-le şi dispărînd cu abilitate cînd pe orizontul lor apropiat începeau să mijească diversele complicaţii.

Mihnea Băiatu căuta acum — şi de asta venise încoace — un restaurant nou şi foarte înţesat de consumatori. Astăzi, în afară de evenimentele zilei acesteia bogate în întîmplări, plata acontului de chirie îi uşurase mult din greutate şi, pentru că se simţea chiar ca un fluture de uşor şi zglobiu, grija lui instinctivă era acum şi mai ascuţită să nu nimerească, în beţia zborului, cine ştie ce buruiană cu petale lipicioase, or cu corolă dispusă în formă de vicleană cursă.

Aşadar, cînd găsi ce căuta, nu se grăbi să intre pînă nu examina din prag toţi chelnării cari ieşeau în roiuri, dinspre bufetul luminos, încărcat şi monumental ca o orgă de mare catedrală. Aveau toţi braţele pline de farfurii şi de castroane pe care le plimbau cu mişcări îndrăzneţe şi abilităţi de prestidigitator printre şirurile de mese şi printre şiroaiele de consumatori, ce ieşeau sau cari, abia veniţi, examinau cu atenţie unde ar putea să-şi găsească loc la mesele supraînţesate.

Nu s-ar putea exagera afirmînd că Mihnea Băiatu cunoştea poate mai bine de jumătate pe chelnării din Bucureşti. Nu desigur pe nume; căci nu avea interes să-şi exercite memoria decît asupra figurilor.

Şi lucrul e uşor de înţeles dacă se ştie că Băiatu, nu o dată, şi-a luat masa de seară în condiţiunile în care vrea să şi-o ia şi acum. E de adăugat că astfel de mese, plătite şi răsplătite cu destule emoţii, făcuse să-i fie servite în număr destul de mare, mai cu seamă în primii ani ai existenţei lui la Bucureşti. Mai încoace însă, cînd oglinda i-a şoptit prieteneşte că ar fi timpul să-şi schimbe titulatura de student în aceea de doctorand, sistemul a fost în bună parte părăsit. în orice caz executat cu incomparabil mai multe precauţii. Ceea ce-i da lui singur să înţeleagă că arta-i în această privinţă a început să-şi arate rînjetul sfîrşitului.

Dar în seara asta, cînd totul i-a mers de minune, el simte gîlgîind într-însul, vijelioase, puterile primei tinereţi. Lăsă deci să-i scape locul care se goli îndată, la o masă tocmai din fundul sălei supraîncărcate şi sonore; însă se repezi ca un uliu, dînd peste alţii şi chiar peste o duduie, pe care se prefăcu că n-o vede, la unul din locurile cele mai bine situate, pentru ca operaţia să-i iasă de minune.

Avantajul acestui loc era că se găsea foarte aproape de uşă. Iar altă calitate, pe care o au mesele mai apropiate de intrare, e şi aceea că de obicei se ocupă de indivizi grăbiţi, cari n-au de gînd să-şi piardă noaptea toată dinaintea halbelor de bere încontinuu reînnoite. Apoi afluenţa din jurul lor e veşnic viu curgătoare, ca undele într-una primenite ale rîului cel repede la drum.

Or, într-un astfel de rîu, oricînd te poţi da la fund cu cea mai mare uşurinţă; curentul lui grăbit, mai ales cînd înoţi anume într-acolo, te depune repede afară, în aerul rece şi îmbărbătător.

Astfel Băiatu nu se grăbi deloc şi mîncă în tihnă, ca unul care, deşi aşezat la mesele acestea din faţă, înţelege să-şi petreacă noaptea în voie şi să-şi facă siesta pe îndelete. Şi pînă să sfîrşească el, toţi comesenii se schimbară, într-adevăr; afară de unul, pus parcă popîndău acolo.

Imbecilul nu înţelegea deloc să se urnească; aşa că Băiatu, vrînd, nevrînd, trebui să mai comande o prăjitură, o cafea, un lihcior, încă o halbă.

Şi-n gînd invoca toate duhurile nevăzutului ca să-1 ducă odată dracului din faţa lui. Dacă ar plesni de apoplexie, se gîndea el contemplîndu-i abdomenul enorm, împrejurarea ar fi nu se poate mai binevenită, în zarva şi-n îngrămădeala ce s-ar produce, el s-ar găsi cu totul în elementul său.

Sala gemea. Uşa de la intrare nu mai prididea. Din şuvoiul gros al noilor-veniţi, afluenţi umflaţi se desfăceau printre liniile simetrice de mese. în aerul zadarnic premenit în vuiet de ventilatoare, domnea, definitiv stăpînitor, mirosul dulceag al alcoolului, pe tron dumnezeiesc, purtat de norii de fum ai atîtor ţigarete, trabuce şi pipe de toate calibrele, din care se înălţa spre tavan, domol şi fără greş, ca jertfele bine primite.

De mai multe ori momentul loviturei finale se ivise ispititor. Dar domnul cel balonat nici gînd să se urnească. Şi momentul era astfel necontenit pierdut.

Chelnărul soseşte din nou; poate îi va da gîndul cel bun apoplecticului să ceară plata! Ceilalţi comeseni sunt cu totul proaspeţi şi habar n-au de ce s-a petrecut înaintea lor. Dar porcul ăsta gros, cît numai bun de-a fi tăiat de Crăciun, şi care ronţăia cu atîta poftă şunca semenului său, cunoştea toate fazele mesei pe care şi-o oferise Băiatu. Numai faza finală n-o văzuse, cu ochii lui bleojdiţi peste fire, de parcă ar fi ghicit că tovarăşu-i de masă n-ar dori să fie văzută niciodată.

Băiatu se cutremură. Dacă hipopotamul nutreşte întocmai aceleaşi gînduri ca şi dînsul? în cazul ăsta, cel care rămînea pe urmă era pierdut!

Aruncă deci o privire îngrijată spre înalta orgă a bufetului. Chelnărul lor nu se vedea; probabil era în dos, la bucătărie... Aşa că, acum or niciodată! Cu o mişcare leneşe îşi apucă pălăria tare din cuierul apropiat şi şi-o puse deocamdată pe ceafă, ca unul care încă nu s-a hotărît definitiv ce are să facă. îşi înfipse apoi o scobitoare nouă între dinţi şi aruncă o ultimă ochire spre bufetul-orgă, care, în loc de sunete, emitea cele mai voioase lumini. Niciodată un „moment" mai propice nu i se oferise lui Băiatu. A-i da şi acum cu piciorul...

• Tălpile se proptiră în mozaicul duşumelei.

Dar mişcarea se opri aci neterminată. Căci ochii roşii ai... porcului se opriseră drept în ochii lui şi gura, care molfăise pînă acum numai la cărnuri şi brînzeturi conservate, molfăi acum spre dînsul, mieroasă şi duhnitoare:

— Domnule, mă iertaţi... dar eu vă cunosc de undeva... De un ceas, de cînd mă uit la dumneata...

„De trei ceasuri, porcule", îl corectă în gînd Băiatu... Dar glasul lui intonă şi el, la rîndu-i, potrivit de dulce:

— Da, da, ne cunoaştem, să ştii că ne cunoaştem... Tocmai asta mă întrebam şi eu... de unde, frate...? însă acum înţelegeţi...

Şi după ce aruncă o ultimă privire spre bufet, făcu, fără nici o jenă, sculîndu-se, un gest elocvent, spre deşert...

— Un moment numai...

Domnul cel gras încuviinţă din cap cu largă înţelegere şi naturală toleranţă, iar conmesenii ceilalţi, printre care şi o doamnă mai în vîrstă, bine crescuţi, părură că n-aud, nici nu văd...

Lui Băiatu îi fu mult pînă ce dădu în albia şuvoiului celui mare, acum, desigur, mult mai scăzut. Pe urmă de la uşa halei de bere şi pînă la tramvai...

Adică pînă la primul tramvai pe care-1 găsi în staţie, pentru că Băiatu nu putea să aştepte aci, atît de

aproape de localul abia părăsit, sosirea chiar a tramvaiului care putea să-1 ducă direct acasă...

O luă deci pe-o direcție acum străină, dar care altădată îi fusese familiară, pentru că nu există linie de tramvai în Bucureşti, la capătul căreia Mihnea Băiatu să nu fi locuit vreodată...

Făcu însă numai trei stații şi coborî să aştepte legătura, care să-1 îndrepte pe drumul cel bun. Şi nu regretă calea ce-o apucase. Căci aci, în fața stației, se nemeri să fie secția de poliție la care tocmai se întîmplase să se .rezolve conflictul stîrnit de el acum cîteva ceasuri pe strada Lipscani.

Din poliție ieşeau: unul dintre cei doi sublocotenenți, şi anume cel care apăruse pe urmă, unul dintre civilii care luaseră parte la discuție, şi anume unul, şi-aduce perfect de bine aminte, care luase cuvîntul tocmai cînd plecase el, în sfîrşit alți doi, complect necunoscuți.

Mihnea Băiatu constată cu nespusă plăcere că provocase şi de data asta una lată de tot şi cu adevărat bucureşteană, o răfuială fără cauză şi fără scop, la care iau parte, pe rînd, toți trecătorii pe care întîmplarea îi aduce la locul pricinei. Cei care au început-o au dispărut de mult, alții vin, le iau locul, şi pînă ce „chestia" să se domolească — de obicei cu concursul poliției — pe scena împrejurărei s-au şi perindat cîteva serii de actori.

„Bucureştenii", deşi păreau acum împăcați, totuşi nu se potoliseră încă din combătut. Ei restabileau de astă dată contribuția fiecăruia, de păreri, şi cîştigul pe care-1 repurtaseră unul asupra celuilalt. Aci mai rămînea încă un sîmbure de neînțelegere.

— Eu am spus de la început, ținea morțiş să se ştie unul dintre cei complect necunoscuți: armata țărei trebuie respectată atîta timp cît ea asigură respectul reciproc... Cum, n-am zis bine, domnule sublocotenent?... Adică atunci la ce mai serveşte armata?... Ca să te dea jos de pe trotuar?...

— A nu, pardon..., se auzi altă voce, întrerupînd vehement, dar pe care Băiatu n-o mai putu identifica, pentru că grupul intrase în întunerec. Pardon, pardon !. . mai strigă vocea, apoi se coborî într-atîta că nu se mai auzi nimic...

Cînd Băiatu urcă în sfîrşit în vagonul întîrziat, grupul, ajuns din urmă, tocmai îşi făcea intrarea, în corpore, pe poarta cu ostrețe verzi a vestitei grădini de vară: „La calul bălan".

Un tînăr frumos, atît de simpatic la vorbă, atît de repede la faptă, plin de atîta prezență de spirit, de curaj, de vioiciune, nu se putea să nu placă pînă dincolo de margini soților Nisipoiu. în nu mai mult de două luni de zile îi cuceri pe amîndoi definitiv; în primul rînd desigur pe doamna, pentru care nenumăratele lui calități lăsau cu mult în urmă modestele ei pretenții, pe urmă pe domnul, care se convinse temeinic că Băiatu e un băiat serios, un adevărat student, adică doctorand, ce-şi va trece în curînd ultimele examene pentru a ieşi om serios şi burduf de carte, nu simplu licențiat, ci chiar doctor în drept.

Erau însă două chestiuni pe care el încă nu le lămurise cu domnul doctorand, „ca să nu spună omul" — îşi scuza domnul grefier propria sfială — „că prea îmi iau asupra lui rolul de controlor, or de tată".

întîi, predilecția lui Băiatu, de a-i oferi la fiecare întîlnire o simplă conferință cu subiect juridic, îl măgulea într-un mod cu totul deosebit, dar preferința pentru subiecte penale îl cam nedumerea.

„Adică să nu stăpînească el tot aşa şi Civilul?..."

Şi conul Nisipoiu simțea de datoria sa să-i atragă luarea-aminte, cu delicatețe, că tăria unui avocat la Civil se dovedeşte — şi de-acolo îşi trage viața...

Pe urmă îl mai nedumerea o chestie şi mai delicată. ..

Adică dacă domnul Băiatu e doctorand, atunci e de la sine înțeles că trebuie să aibe diploma de licență la buzunar. Mă rog, atunci de ce nu profesează?...

în Bucureşti mai toți avocații, precît ştia, sunt licențiați... Poate s-a schimbat ceva cu legea cea nouă...

îngrijat, domnul grefier ceruse lămuriri de la mai mulți din avocații care frecventau judecătoria unde

lucra. Toți îl asigurară: nu s-a introdus nici un doctorat obligatoriu pentru avocați sau magistrați. S-a discutat şi chestia asta, cînd s-a făcut legea, şi poate chiar va fi ținută în vedere la vreo viitoare modificare, dar drepturile cîştigate rămîn bine cîştigate...

Domnul Nisipoiu şi-a croit în fel şi chip interpelarea pe care plănuise s-o adreseze junelui doctorand, pentru a fi scos din aceste nedumiriri. Dar dorind să procedeze cu toată delicatețea, o amîna pe zi ce trece, negăsind momentul potrivit să-1 întrebe fără a-1 jigni oarecum... Totuşi dorința de a-i deschide capul îl îmboldea, îl rodea.

El cunoştea foarte bine pe tinerii ăştia, cari nu-şi dau seama de. timpul care trece şi care nu se mai întoarce niciodată. He, dacă el ar fi avut mijloace, ar fi ştiut el cum să economisească vremea asta, cel mai prețios dintre toate avuturile omului! Şi cel mai nebăgat în seamă! Cu nepăsare toți îl aruncă, îl varsă, îl lasă să se verse ca apa la cana, cînd se uită robinetul deschis... Toți, în toate părțile...

Adică ce aşteaptă băiețaşul ăsta să-şi ia doctoratul, cînd se poate înscrie numai cu licența în barou? De ce să nu-şi facă el anii uceniciei avocăţeşti odată cu doctoratul? De ce să nu culce doi iepuri dintr-o lovitură?...

Nu, hotărît, oricît s-o supăra domnul Băiatu, el trebuie să-1 scuture, trebuie să-1 dezmeticească.. . Şi să lase pe el... Iacă e om cinstit... Niciodată de cînd l-au făcut arhivar, de cînd a schimbat meseria pe cont propriu, de practicant, cu aceea de lefegiu al statului, n-a luat un ban de la un împricinat.. . Şi n-a făcut nimănui nici un hatîr... Dar acum mai că ar vorbi cu un împricinat, cu altul.

„Hai, omule, că-ți recomand eu unul, un avocat tînăr şi inimos"...

He, să dai mult să găseşti, în primii ani ai carierei, pe unul priceput, care să te ajute.

Domnul Nisipoiu nu se lăsă deci pînă nu făcu într-o bună zi, luînd-o pe departe, cu delicatețe, propunerea aceasta lui Băiatu.

— Mă rog, dacă dumneata eşti student la doctorat... dar nu te superi de ce-ți spui...

— Nu mă supăr deloc, coane... răspunse Băiatu, punîndu-se în gardă cu destulă nelinişte...

— Apoi dacă dumneata eşti student la doctorat, păi trebuie să ai şi licența gata... trebuie să fi luat licența care va să zică...

Băiatu mîrîi uşor în adîncul pieptului... Adică... îl suspectează? Mă rog, şi-n definitiv ce-1 priveşte pe el toate astea?... Chiria pînă acum a plătit-o în regulă, încolo...

— Mă rog, nu trebuie să fie cu supărare...

A făgăduit că va fi fără supărare, acum trebuie să stea şi să asculte calm tot ce-i va spune grefierul.

— Dar am spus, coane Nisipoiule, nu-i nici o supărare ...

— Eu nu vreau să iscodesc... n-am nici un interes... oho... dar nici un interes... se scutură conul Nisipoiu de orice interes ca de Satana... Dar numai aşa, ştii, ca să mă dumiresc... şi eu... ca omul, care nu a învățat carte... Asta vream să întreb... Ca să fii la doctorat, nu trebuie întîi să ai licență?...

— Fireşte că trebuie... Aha... zi, te îndoieşti dacă o am cumva, rîse acru Băiatu. Ei bine, domnule Nisipoiu, iacă am să mă rog de cei de la secretariatul facultății să mi-o împrumute şi mie într-o zi, ca să i-o arăt proprietarului meu, care nu crede- că sunt licențiat... aşa am să pun în petiție.

— Vai de mine, atunci iaca nu mai spun nimic...

— Lasă, coane Nisipoiule, acum n-o lua şi dumneata aşa... vă cunosc eu pe dumneavoastră, oamenii ăştia de Drept — apăsă el ironic pe cuvîntul drept — pînă nu scoate omul documentul din buzunar nu-1 credeți... *Instrumentam firobatorium,* făcu el savant...

Domnul Nisipoiu, pe care cele două cuvinte latineşti îl aruncaseră iarăşi înapoi în umilința ignoranței lui, de unde vrea să iese, ca să îndrumeze ei, nevolnicul, pe-un om de carte şi cultură ca acesta, nu se lăsă totuşi pînă nu împărtăşi tînărului său chiriaş şi prieten gîndurile care-1 munceau.

— Iartă-mă, coane Băiatule, eu nu vreau să mă grozăvesc... dar am văzut mulți tineri magistrați cari știau bine să pronunțe latinește, dar cînd era vorba de pronunțarea ailaltă, a hotărîrei, suspendau ședința și mă chemau în cabinet să-mi ceară părerea. Am văzut și avocați tineri ca dumneata, venind cu ghiozdanul colo, parcă de cînd mama lui 1-a făcut numai avocat a fost... Se furlandisea față de clienți de parcă era un curcan printre turma de curci și... pe urmă... cînd deschidea dosarul, îmi șoptea mie la ureche să mă întrebe dacă procedura este bine îndeplinită sau nu... Să nu-ți fie cu supărare, dar poți să ai și titlu de doctor, și încă de la Paris, și cînd te-oi băga eu într-o chichiță de-ale mele, să știi că de ce te-oi învîrti mai mult să ieși, d-aia o să te încurci mai rău...

— Ei bine, chițibușerii d-alea nu se învață la facultate, se scutură Băiatu ca de-o oroare... Dreptul e cu totul altceva, coane Nisipoiule, privi el departe, misterios.

— Știu, oftă Nisipoiu, dar asta e partea rea... Că mulți sunt cari se vîră printre articole ca printre niște metereze... Și te împroașcă de-acolo, de nu poți să te mai miști nici într-o parte... Apoi, cocoane, dacă vrei să fii avocat, chit că n-o să te ții de chichițe, da ascultă și sfatul meu de bătrîn; de știut trebuie să le știi, ca să poți să te aperi de ele, cînd ți le aruncă ălălalt, din partea ailaltă... De ce nu vii dumneata pe la mine, să ți le arăt? făcu mustrător conul Nisipoiu. Iacă, nu mi-aș bate capul cu oricare altul... Dar dumneata mi-ești drag... se cunoaște de departe că ești om bun... eu sunt tare cunoscător, să știi... Eu am văzut și d-äia și d-äia... Și eu ca eu... da să vezi pe nevastă-mea:.. Aia-ți *discernă* pe om dintr-o mie...

Mihnea Băiatu privea drept în ochi pe grefier și pupilele lui se măreau și se deschideau rînd pe rînd, cu repeziciune, ca și cînd ar fi vrut să prindă în jocul lor necurmat intențiile ascunse ale lui Nisipoiu.

Răspunsul însă nu putea fi decît unul. Mihnea Băiatu cunoștea acest lucru de minune: niciodată nu trebuie să zici nu, cînd ai început cu da, și dimpotrivă... Cum o să-1 mai creadă celălalt licențiat daca ar începe să inventeze de-acuma la greutăți or la imposibilități, ce-1 opresc să-i asculte aprioric sfatul, cînd celălalt s-ar putea informa nUmaidecît dacă astfel de invenții pripite sunt plauzibile... Deci acum *da* pe toată linia...

— Da, da, știi că e o idee asta, strigă Băiatu, dînd aprobator din cap, ca și cînd ar fi auzit cea mai fericită propunere ce-i putea face. Da..., da... este o idee, este o minunată idee ce-mi spui dumneata... Asta am auzit-o și eu spunîndu-se, că tinerii avocați și magistrați, licențiați proaspăt, o cam încurcă zdravăn la început... Mă rog, de cînd lumea, practica a fost una, teoria alta... Ce folos că ești burduf de carte... nu vorbesc de mine, se întrerupse el modest, în protestările grefierului... Dar vorba vine, oricît de burduf de carte oi fi dumneata, oricît ai ști pe dinafară toate șuruburile unei mașini de tren, bunăoară, dacă n-ai pus niciodată mîna pe vreunul din ele, cu siguranță că nici n-o să știi s-o urnești din loc, dacă...

— Sau dac-o urnești, cine știe pe unde o nimerești cu ea dacă...

— Ai mare dreptate, nene... domne.

— Nu, nu, lasă așa... vreau să-mi zici numai așa, că-mi ești tare simpatic...

— Ai mare dreptate, nene Nisipoiule. Iacă să știi că am să încep să viu... Și pe urmă, te pomenești că m-o tenta și înscrisul de-acum în barou...

— S-a terminat... de mîine te aștept... și... n-avea grijă... Pînă acum eu n-am recomandat la nimeni un client, făcu Nisipoiu misterios... Cînd m-a întrebat omul, eu totdeauna i-am spus: „Ia-ți un avocat". „Pe cine?" m-a întrebat el. „Pe cine vrei... acolo nu m-amestec", i-am tăiat-o scurt... că la mine n-a mers niciodată, declară el, ridicîndu-și deodată capul dintre umerii între care îi plăcea să-1 ție înfundat... Niciodată... E, la dumneata să știi... (Aci cuvintele se traduseră în cîteva mișcări ale degetelor.) Ești cel dintîi pentru care...

— Bine, coane... și lasă că facem noi... șopti inspirat Băiatu, gîndindu-se de îndată la amicul său

Grigoraş Idrişteanu, pe care-1 gâsise la rîndu-i cu o vechime de doi ani în facultate, dar care acum două veri îşi luase în sfîrşit licenţa, după o activitate universitară de unsprezece ani împliniţi, înscriindu-se pe loc în baroul Ilfov.

Băiatu ştia bine că Idrişteanu se plîngea de clienţi; dacă i-ar spune şi lui să se mute prin mahalaua asta, tocmai bine ar înfiinţa o societate în trei. El i-ar servi, pînă una, alta, de secretar; iar domnul Nisipoiu de furnizor şi desigur de dirijor juridic, că ştiinţa lui Idrişteanu... Cîştigul împărţit în trei ar fi destul de rotunjor, şi unde mai pui că ar creşte pe zi ce trece, mai ales că Băiatu ar depune toate silinţele ca noua asociaţie să prospere printr-o muncă îndîrjită şi neogoiată: unul cu titlul, unul cu scrisul, unul cu învîrteala.

— Am reflectat adînc la propunerea dumitale. grăi el după o tăcere. însă eu am un prieten foarte bun, ce să-ţi spun, un frate de cruce. Suntem juraţi să nu facem nimic unul fără celălalt. De cînd m-aşteaptă el să mă întovărăşesc cu dînsul, căci el şi-a luat licenţa acum un an... vreau să spun cu un an înaintea mea... De cînd îmi tot bate el capul să începem împreună. Şi de aceea, scumpe domnule Nisipoiu, dacă am începe noi în trei, eu uite, ţi-o spun, să ştii că facem treabă zdravănă...

Domnul Nisipoiu a privit întîi crunt în pămînt, cum i-era obiceiul, apoi şi-a prăvălit privirile lui vineţii şi grele drept în ochii lui Băiatu.

— Domnule Băiatu, a luat apoi cuvîntul domol şi metodic... domnule Băiatu, iacă, de ce te cunosc mai mult, de atîta izbuteşti să mă farmeci mai mult...

— Atunci s-a făcut! strigă plin de veselie Băiatu, apucîndu-i mîinile.

— Eşti inimos, eşti foarte inimos, îl întrerupse calm grefierul, desfăcîndu-şi mîna dintre degetele lui fine pentru a i le apuca la rîndu-i între palmele grele şi a i le scutura cu simpatie nesfîrşită. Eşti foarte inimos. .. şi cum spun, de aia te iubesc mult, că te văd dezinteresat şi cum se zice... altruist... Că tocmai vorbeam cu nevastă-mea, care şi ea a băgat de seamă acest lucru... Iacă, e foarte dezinteresat, îmi spunea dumneaei... Şi asta e un rău...

Băiatu făcu o mişcare, pe care Nisipoiu i-o stăpîni cu obişnuitul lui gest cu care poftea la răbdare.

...Vreau să zic, continuă el, n-ar fi chiar aşa de rău să fie cineva dezinteresat, ba chiar ar fi tare bine, ba chiar ar fi minunat de bine... dacă toată lumea... Ehe... Dar atunci n-am mai fi noi grefierii, n-aţi mai fi dumneavoastră doctoranzii, n-ar mai fi dumnealor magistraţii şi avocaţii... Cum s-ar zice, toată lumea ar trăi ca-n sînul lui Avram... N-ar mai fi nici judecători, nici facultăţi de Drept şi nici această minunată ştiinţă a Dreptului, propunerea mea nu ar mai avea nici un rost... Un avocat, domnule Băiatu, trebuie înainte de toate să fie interesat... El nu trebuie să-şi însoţească interesul lui decît cu al unuia singur, care are mai multe feţe şi-1 poate chema Stan, Bran, Stancu, Trancu, cum vrei dumneata, însă care, pentru el; nu poartă decît un nume: clientul. Tovarăş? Un avocat? Tot un avocat...? Nsam făcut nimic.!. Şi pe urmă, ce mai la deal, la vale... Am spus, mi-eşti drag şi de-aia ţi-aş da concursul meu cu plăcere... Dar pentru un altul, eu nu mă bag... Eu nu sunt de profesie, cum se spune, samsar de procese; în lunga mea carieră nu s-a întîmplat...

Şi domnul Nisipoiu tăie aerul într-o parte şi-n alta cu palma întinsă.

Băiatu păru că reflectează adîno la vorbele grefierului. Dar repede un surîs de înţelegere îi miji în colţul buzelor, care se răsfrînseră într-un colţ, pentru a lăsa să se vadă albeaţa unui dinte...

„Al dracului, interesat grefier", îl cîntări Mihnea pe sub sprîncene. „Cum mă ia el de frumuşel, pe departe... Trebuie să cedez, n-am ce să fac..."

Şi dintele apăru iar în răsfrîngerea buzei. îl bătu binişor pe braţ:

— Lasă, coane Nisipoiu, că facem noi... La urma urmei, iaca... să nu zici că-mi vîr toţi amicii or toate cimotiile în combinaţie... Nu vreau ca să crezi aşa ceva despre mine şi să-ţi strici ideea ce-o ai şi care, să ştii, e foarte adevărată, că sunt un dezinteresat... Ei

bine, s-o ştii, aşa a fost şi aşa este, de cînd sunt pe lume... Banul la mine a fost totdeauna în rîndul al doilea... oho, ba chiar al treilea, or al patrulea... Cîteodata nu l-am socotit deloc... Uite, să întrebi gazdele mele, care mă rugau să rămîn...

— De-asta cred fără să mai întreb. Ți-am spus eu şi-o mai repet: noi ne pricepem la oameni... Mai cu seamă nevastă-mea... Chiar ea spunea: „Ne-a venit o bomboană de chiriaş..."

— Ei bine, nene Nisipoiule, spuse şi mai îndulcit Băiatu, clipind concesiv din ochi. Şi-i apucă din nou mîna pe care i-o scutură cu tărie: Iacă, pentru ca să vezi că într-adevăr e aşa precum a spus doamna, fie... oricîți asociați mi-oi lua eu... s-a isprăvit! Jumătatea dumitale să rămînă întreagă... Ei, ce zici acum?

Şi un rîs puternic răzbătu dintre dinții sănătoşi. Domnul Nisipoiu parcă şovăi, cît era de mare, pe puternicele picioare, îşi lăsă ochii gref şi albaştri în pămînt, pe urmă îi ridică şi le propti luminile, care păreau că scapără acum mînii, în ochii lui Băiatu, încă luminoşi de larga-i dărnicie.

— Care jumătate, domnule?

— Jumătate... Jumătatea cîştigului.... A asociației noastre, nene Nisipoiule... Nu înțelegi...? E simplu! Noi doi luăm jumătate... dumneata altă jumătate... cealaltă... întreagă... ca şi cum ai fi întovărăşit doar cu mine...

— Jumătate... din cîştig... care cîştig, mă rog?

— Păi... ce-o ieşi de-acolo... Dumneata ne dai procesele... şi...

— Ha... ha... şuieră domnul Nisipoiu sau mai degrabă răcni... Ho, ho... Eu vă dau procese şi dumneata-mi dai bani... Ha, ha... Adică... hî...

Şi domnul Nisipoiu rîse atît de amar, țintind pămîntul, de parcă prin hohotele acelea ar fi vrut să expulzeze în sforțări sacadate tot veninul pe care băiatul ăsta perfid or neştiutor i-l aruncase în inimă...

— Adică să mă fi înşelat eu atît de mult asupra dumitale? privi el din nou în ochi pe Băiatu, care, nespus de mirat, aproape aiurit, îşi pierduse pentru prima oară cumpătul şi se dăduse involuntar un pas înapoi... Adică să mă fi înşelat într-atîta?... H | ... se nedumeri tot mai mult domnul Nisipoiu... Dar în sfîrşit... Eu ca eu... zăzicem... Dar Polixeni... Să se fi înşelat ea aşa de mult asupra dumitale?... Asta e cu neputință...

Şi fu rîndul lui să facă acum doi paşi înapoi...

— Haida-de, nu se poate, răcni Nisipoiu... Nu noi ne-am înşelat asupra dumitale... Aşa ceva nu e cu putință... Dumneata, tinere, te-ai înşelat asupra noastră, asupra mea... Asta e... Asta e! strigă el din ce în ce mai tare, vesel că a găsit în sfîrşit cheia misterului neaşteptat, care-l făcuse o clipă să se îndoiască de calitățile lui indiscutabile şi mai ales ale coanei Polixeni de a citi în sufletul omului. Asta e... Şi ți-o cred... eşti tînăr, eşti neştiutor, eşti nevinovat... Şi ai dreptate! (Aici dumnealui scăzu vocea cu o octavă.) Toți, toți grefierii sunt pungaşi... Toți fură în dreapta şi-n stînga... Toți sunt înțeleşi cu părțile şi cu avocații... (începu să taie aerul cu mîna întinsă orizontal.) La mine nu s-a întîmplat... Şi nu se va întîmpla... Numai aşa... te pot recomanda la un client, doi, domnule Băiatu, şi te pot sfătui la practică... dar atît... eu n-am să-mi dau cu părerea în fața judecătorului ălui tînăr, cînd mă cheamă pentru pronunțare în camera de chibzuire, că văd lucrurile aşa sau altminteri, cum face de-alde domnul Vulpache cu mustățile înnodate... Şi nici n-adaug sau şterg vreo țifră în proceduri... Eu pot numai să-ți recomand un proces şi să-ți recomand, seara, pe ce temei să te pui a doua zi... Asta e tot ce pot face eu, domnule Băiatu... S-o ştii... Răsplată n-aştept... He, he, nu te pricepi la oameni, domnule Băiatu... Aşa e că nu te pricepi?... Mă rog, te las pe dumneata să spui...

— Nu mă pricep, domnule Nisipoiu, îngînă Mihnea, fericit că apa l-a scos şi de astă dată, ca şi de multe ori înainte, singură la mal...

— E, dă mîna colea... îmi place omul modest, care recunoaşte singur... Dar n-avea grijă... cît vei sta aicea, şi eu aş dori să fie cît mai mult, ai să înveți

dumneata să cunoşti oamenii. Eu am să te învăţ... Şi madam Nisipoiu...

*

Mihnea Băiatu a bătut toate cafenelele în lung şi-n lat, chiar şi pe acelea în care *„micile lui lovituri"*, cum numea el mesele unde făcea abstracţie de plată, se petrecuseră nu se mai ţine minte de cîte luni. Asistase din spatele unui jucător la o partidă straşnică de table, apoi la un carambolaj care-1 umpluse de admiraţie, deşi el însuşi era recunoscut ca un bun mînuitor al tacului.

Pe urmă îşi plimbase jovialitatea şi siguranţa de sine într-un cinematograf, unde întunerecul îl făcu sa nimerească lîngă o fiinţă femeiească atît de hîdă că lui Mihnea îi fu cu neputinţă să-şi închipuie de ce-şi retrăsese cotul cu atîta violenţă, cînd cotul lui, din irezistibilă obişnuinţă, o atinsese la început, ca din întîmplare, atît de domol. Şi cu atît mai mult îl uimi acest lucru, cu cît scena din întunerec se petrecuse tocmai cînd, pe pînza luminată, Vivian Gibson oferea unul dintre cele mai pătimaşe săruturi ale ei.

Vivian Gibson era pasiunea lui... Şi se mira că o artistă, care putea să întrupeze atîta rafinată şi şerpuitoare feminitate, nu se bucura, în stima amatorilor, de prestigiul, dincolo de superlativ, pe care Băiatu i-1 atribuia. Asta nu-1 împiedeca să-şi manifeste admiraţia cu tot mai multă ardoare, oriunde i se oferea prilejul, şi să regrete tot mai rara ei apariţie pe ecran.

Filmul, pe care-1 văzu acum, era extras dintr-o nuvelă a lui Schnitzler şi nu conţinea decît povestea banală a vieţii unui student. El întîlneşte o femeie cochetă, în *d'ancing-xA* unui somptuos hotel, dansează cu dînsa, îi face curte cu succes; bărbatul află, are loc un duel şi studentul e ucis. Atît numai; dar amănuntele acelea simple care se perindau pe ecran şi care — Băiatu o simţea cu vrăjmăşie —, din cauza liniei simple a subiectului, interesau destul de mediocru publicul din sală, pe el îl electrizau. Rămase înfipt în locul lui şi la rulajul următor; şi oricît de admirabilă,

oricît de parfumată şi oricît de excesiv de mobilă fu mica drăcoaică, ce înlocui alături de dînsul pe morocănoasa hîzenie a pămîntului dintîi, el rămase complect nemişcat, cu ochii voalaţi de bura regretului subit, cu mîinile încleştate pe braţele fotoliului, cu mintea adînc întoarsă către firul trecutului şi al vieţei de acum...

Aşa i se scurgeau zilele. Şi el n-avusese parte de ceva deosebit, de o femeie cu totul şi cu totul frumoasă, inteligentă, cultă, nobilă. De o femeie *din lumea mare.* O aventură strălucitoare, cu sau fără peripeţii dramatice, însă cu mult parfum, cu lumină discretă, or cu clar-obscururi de interior încărcat şi impunător, cu foşnete de mătasă veritabilă, cu vorbe alese şi pline de subtile subînţelesuri, cu zilnicele despărţiri melancolice şi teatrale, cu aşteptări nerăbdătoare şi dominate de obsesia parfumului tainic şi chemător. Una din acele femei care ţi se năzar dintr-odată pe stradă, în goana maşinei, or descinzînd din ea în beţia de lumină a vitrinei unui magazin, diafană ca însăşi lumina aceea, încît te îndoieşti dacă luînd-o în braţe nu s-ar topi ca visurile frumoase şi ireale.

Pînă acum, isprăvile lui amoroase n-au trecut de fetele şi de proprietăresele de mahala, pîntecoase şi cu sînii dezumflaţi — unele, desigur, frumoase sau pline de vrednice însuşiri pe care nu le găseşti la tot pasul, dar prostuţe, cioplite cu toporul, caraghios de sentimentale, cu gusturi vulgare şi cu dorinţe meschine: bere cu mititei, *montagne russe,* articole de Moşi şi spirite â la Tănase drept în culmea expansiunei amoroase !...

Hotărît lucru, Mihnea Băiatu se putea declara săturat pînă în gît de amorul democrat. El plecă de la cinematograf întru tîrziu foarte melancolic, şi după ce întoarse plictisit capul celor cîteva domnişoare, fără interes, care-i aruncară în treacăt priviri binevoitoare, trecu prin faţa vitrinelor luminoase ale cofetăriei Capsa.

Acolo, rezemat într-un cot de vergeaua de alamă, el privi multă vreme prin geamul uriaş tabloul viu dinăuntru. La mese se găseau mai multe femei; toate

aveau ținute drepte, mişcări ordonate şi grave, priviri strecurate de-a lungul genelor, iar altele de-abia perceptibile, pierdute în spațiul luminos al localului în care fumatul e interzis, de parcă ar fi trăit doar în lumea lor de visuri, departe de cotidianul meschin şi ticălos de dincoace de geamuri.

Aci era *lumea mare* pentru Mihnea Băiatu.

Iată, erau şi ele fardate ca toate femeile de azi; dar ce gust în potrivirea pudrei cu culoarea părului şi a ochilor — ce artă în întinderea ei pe piele. Parcă erau toate, cu mişcările lor grave şi încete, cu atitudinile lor de statui, capodopere muiate în smalț.

Mihnea Băiatu nu-şi mai putea întoarce ochii de la adevărata feerie, pe care i-o descoperea geamul luminos, cum lupele cele mari din panopticum descopăr privelişti fermecate mulțimei de gură-cască de la Moşi.

El examina ce aveau în farfurioare, consideră după culoare cam ce lichioruri bea fiecare, se extazie dinaintea artei cu care una din ele sorbea din paharul cu apă dinainte-i, parcă fără să-1 atingă cu buzele*

Pe urmă, mai îndrăzneț, examina fiecare figură. La cea dintîi pe care-şi opri privirile mai cu atenție băgă de seamă însă că ochii, pe care luciul fardului îi aducea mai în față, erau teşiți sub o frunte ce se retrăgea necontenit, pe măsura privirei, față de partea de jos a figurei, care dimpotrivă înainta sub formă de bot.

— Asta e intrusă, mormăi Băiatu nemulțumit. E îmbogățită de război...

Pe nasul vecinei acesteia descoperi o aluniță care, de asemeni — întîrziind privirea —, se prefăcea în neg destul de caraghios, judecind după locul prea avansat pe care era situat.

Băiatu nu descurajă.

Examenul lui trecu mai departe. Şi se dovedi un expert examinator. Nimic nu scăpă neobservat de la aceste femei, care să nu fi meritat cel puțin nemulțumire, dacă nu chiar dezgust. Picioare groase, ori chiar prea subțiri, dar otova şi unele şi altele, fără nici o undă de pulpă, fără nici o noimă.

Şolduri prea revărsate — şi defectul acela supărător de obişnuit al mai tuturor frumoaselor bucureştene: şezutul prea jos față de lungimea trupului.

Era atît de frecvent defectul ăsta şi aici, ca pretutindeni, că Băiatu, care principial nu avea predilecții pentru anume statură, culoare şi formă, căuta printre ele nerăbdător pe cele de statură mijlocie, la care potriveala construcției stabilea un raport mai plăcut ochiului între diferitele dimensiuni.

Dar iată — acolo în fund — privirile lui descoperiră ceea ce căuta. Iată acolo o adevărată marmoră, care nu face decît să surîdă, vag şi necontenit egal, întrecerei de cuvinte dintre cei de la o masă cu dînsa.

Şi ei sunt *bine,* desigur, ca doi tovarăşi făcuți pentru dînsa, dar profilul ei e fără pereche. Şi iată, pe sub masă, lungile şi elegantele ei picioare. Iată, genunchiul sus, coapsa care se dezvoltă pe încetul, şi nu brusc, într-o şuncă dizgrațioasă, ca la toate celelalte de la mesele dimprejur.

„Se mai găseşte, se mai găseşte", îşi spuse pentru sine Băiatu extrem de mulțumit, de parcă ar fi descoperit, într-un fund uitat de buzunar, cine ştie ce surpriză prețioasă şi asigurătoare.

Simți cum dispoziția îl invada din toate părțile, ca şuvoaiele de apă, cînd pătrund țîşnitoare în pîntecul spart al corăbiei.

Dar idealul pe care îl găsise, în sfîrşit, se ridică deodată — şi cei doi cavaleri însoțitori de asemenea.

„Nu e nimic, o voi urma ! îşi declară hotărît Băiatu, enorm de încîntat că, ridicată, constatările lui se adevereau cu desăvîrşire. O voi urma pînă în pînzele albe..." Şi ce mers elegant, ce destindere nobilă a piciorului care înaintează !. ..

Băiatu îşi scutură bustul, verificînd printr-un gest automat prinsoarea hainelor şi dacă pantalonii se țin bine în bretele. Asta era la el gestul care însoțea obişnuit hotărîrile momentane, ori intrările în acțiune.

Cînd fu aproape de uşă, figura cea distinsă întîlni privirea mutului adorator prin limpezimea geamului. Ea vorbea ceva, începuse în sfîrşit ea să vorbească. Şi continua a grăi, înaintînd, celor ce-o urmau, în vre-

me ce privirea ei considera din treacăt pe privitorul cu ochi de fosfor.

Băiatu fu în culmea fericirei. Ochii cei mari şi minunaţi nu se întoarseră brusc, văzîndu-l cum o examinează atît de stăruitor; dimpotrivă, ei părură că acceptă cu plăcere omagiul acestei examinări focoase.

De aceea chiar, cînd ieşi, ea spuse tare, privindu-l dintr-o parte, ca să audă şi Băiatu dorinţa ei cea nouă:

_ Nu, ştiţi ce? Am 'găsit... De aci mergem la „Leul şi cîrnatul". Am un gust să trag ceva la măsea... şi să-mi cînte Oaie porcării...

Dar dacă Băiatu nu găsi nici acum pe acea femeie din lumea mare, către care convergeau visurile lui cele mai ascunse şi mai ideale, nu descurajă totuşi cît de puţin.

Trebuie să mai fie aici, în Bucureştii ăştia de după război, ceea ce îşi amintea el, demult, acum zece ani, dacă nu şi mai bine, că văzuse pe aceeaşi Cale a Victoriei, în numeroasă şi admirabilă paradă...

Trebuie să mai fie undeva exemplare rare şi uitate de furia aceasta subită a epocei devastatoare... El va căuta, trebuie să mai existe!...

Ah, vremurile acelea, Doamne, cît e de atunci cînd făcea pentru întîia oară coadă la ghişeul secretariatului facultăţei, cu actele chită şi cu argintul sunător pentru taxa de înscriere în mînă...

Şi pentru a nu ştiu cîta oară în viaţa lui, el făcu aceeaşi strînsă legătură între înscrierea îndepărtată la facultate şi cocoanele, şi *high-life-vl* din vremurile acelea... Toate astea trebuie să mai existe, dar pentru a ajunge acolo, trebuie întîi rezolvată atît amar de vreme nerezolvata chestiune a examenelor. Cum poţi să pătrunzi acolo fără cuvenita diplomă de licenţă?...

Şi ca tot românul, Băiatu văzu şi acum tot aşa de limpede ca şi atunci necesitatea diplomei...

Licenţă, avocat, bani, saloane, toate trecură pe dinaintea ochilor destinzîndu-se ca verigile roşii ale unui şarpe de foc...

Şi o nevoie subită şi imperioasă îl apucă, inexplicabil, de glasul domnului Nisipoiu, umilul său proprietar, care de bună seamă habar n-are de Vivian Gibson, de femeile din lumea mare, de viaţa strălucitoare şi zgomotoasă, dar care — aşa ceva nu s-ar fi aşteptat Mihnea în viaţa lui — îţi da atîta poftă de învăţătură.

Chiar a doua zi, dis-de-dimineaţă, Mihnea deschise voiniceşte cărţile de Drept. Dar şi acum, ca şi în alte daţi — căci Băiatu le mai luase în piept de cîteva ori pentru efemere răstimpuri — dîrzenia lui îl duse fatal la o zdrobitoare greşală de tactică.

într-adevăr, el se repezi de-a dreptul la reduta cea mai grea, la acel bloc de piatră, atît de inexpugnabil la prima vedere, care se cheamă Dreptul roman.

Dar Dreptul roman nu e chiar un vrăjmaş atît de rigid cu cei ce vor să-i încalce domeniile. Dimpotrivă, e nu se poate mai viclean.

Te primeşte binevoitor cu un istoric al dezvoltărei lui, din cele mai simpatice; te poartă apoi prin capitoIul patetic al stărilor civile.

Aci Băiatu avu prilejul să-şi amintească de cîteva romane şi nuvele celebre care-i procuraseră multă plăcere la cetire, pe vremea liceului, cînd cinematograful nu era atît de în floare. Apoi îi aduse aminte de cele cîteva filme de mai tîrziu, care reprezentau aceleaşi poveşti sau alte întîmplări din aceeaşi vreme.

Numai că acum el băgă de seamă că toate aceste lucruri i se prezintă într-un chip mai comprimat şi mai ordonat, într-un astfel de chip, că el simţi lumină asupra unor amănunte ce atunci i-au rămas obscure sau de neînţeles. Băiatu simţi pentru prima oară în viaţa lui palpitîndu-i în suflet interesul ştiinţific. Şi fu extrem de entuziasmat.

Aşteptă pe domnul Nisipoiu la poartă şi-i făcu o dare de seamă cît se poate de amănunţită asupra tuturor celor aflate. Măgulit la culme de atenţie şi mai cu seamă de nişte noutăţi atît de extraordinare precum *capitis deminutio, maxima, media* şi *minima,* conul Nisipoiu îl pofti la masă.

Aci, Băiatu trebuia să se menţie însă numai în domeniul celei mai mari dintre cele trei *deminutio,*

pentru că aceasta înduioşa nespus pe doamna Nisipoiu, întîi prin subiect în sine, al doilea, desigur, pentru că astfel de lumini înalte le afla de la un băiat atît de drăguț şi de *bine* ca tînărul ei chiriaş. Se jură că are să meargă şi ea la cinematograf, pentru că Băiatu avu desigur grijă să-şi împăuneze dezvoltarea cu toate istorioarele ce ştia în legătură, cînd o mai vedea că se anunță filme din viața celor vechi, pe care pînă acum le ocolise, „mă mir singură de ce?".

Cît pentru domnul Nisipoiu, chestia robiei trecu pe-un plan inferior; îşi cam făcuse el idee, încă dinainte, de ce putea fi vorba.

— Insă, înțelegi dumneata, astfel de lucruri încurcate şi frumoase n-au totuşi nici o legătură cu împrejurările şi legile de astăzi.

Băiatu se simți obligat să protesteze în numele drepturilor omului', cîştigate cu atîta trudă, acum nu mai mult de un secol, şi de frică discuția să n-o ia spre Civil, contra acestei nepăsări față de durerile trecutului, din care s-a plămădit viața liberă de astăzi.

— Cred că-ți convine dumitale astăzi, iartă-mă că-ți vorbesc aşa, scumpe coane Nisipoiu, dar nu trebuie niciodată, conchise el sentențios, să uităm cît au luptat pentru noi strămoşii noştri.

Evident, fu aci locul pentru Băiatu ca să facă o dramatică incursie în domeniul Revoluției Franceze, cu care prilej pitorescul expunerei şi imaginația liberă depăşiră mult culoarea prea mată a istoriei. Fazele revoluției le amestecă cu fără prea mult scrupul ştiințific, cum dealtfel se şi cuvenea cu un eveniment ca acesta lipsit de gradație, întocmai ca o piesă care ar culmina la început şi s-ar termina cu expunerea. El croi o cu totul altă revoluție franceză, în care luarea Bastiliei nu mai fu un punct de plecare, ci de ajungere, şi în care Charlotte Corday nu ucidea un tiran revoluționar, ci pe aristocratul Marat, deghizat în iacobin.

— Cum îi mai turuie gura, se înfiora cu glas tare coana Polixenia, scuturînd capul cu admirație şi țintindu-1 provocator.

Iar domnul Nisipoiu, ca un om al justiției ce era, trebui să constate cu dreptate:

— Care va să zică dumneata nu te pricepi numai în de-ale Dreptului, ci şi în istorie, precum văd... Apăi va să zică n-a cheltuit degeaba banii cu dumneata tatăl dumitale... Şi trăgîndu-1 uşor de braț:-însă, uite ce. .. la Drept să ştii că n-ajung numai teoriile... Dar lasă că am să fac eu nițică practică cu dumneata. Şi de nu i-oi bate pe toți ăia... cum eşti aşa bun de gură... Apoi, frecîndu-şi mînile, satisfăcut: în sfîrşit, am găsit şi eu chiriaşul care-mi trebuia...

Pe urmă domnul Nisipoiu rămînea pe gînduri şi ochii lui căutau melancolici un unghi al bagdadiei, în vreme ce pe sub masă piciorul doamnei se agita nerăbdător.

Multă vreme domnul Nisipoiu rămase astfel, în vreme ce Băiatu răspundea cu dibăcie la întrebările cu două tăiuşuri ale doamnei Nisipoiu. Apoi domnul grefier oftă prelung, clătinînd din cap cu tristețe:

— Of, Doamne, multe lucruri frumoase mai sunt de aflat pe lumea asta... legea mă-sei de viață... e, da ce să-i faci, dacă n-am avut şi eu parte de ele... Şi ochii lui învăluiau atunci nu cu invidie pe Băiatu, ci cu adevărată dragoste şi îndatorință... Şi nici nu m-a învrednicit Dumnezeu cu un băiat aşa ca dumneata, ca să-mi pun toate nădejdile într-însul... şi să-i deschid lui ochii spre aceste comori ale pămîntului...

Aci urechile lui Nisipoiu se ciuleau parcă de aceeaşi nerăbdare, de care se agita pe sub masă piciorul soției sale. Părea că aşteaptă un răspuns, un cuvînt, dar apoi îndată îşi luă seama că acest cuvînt nu putea fi spus tocmai de acela care aştepta mai degrabă să i se spună.

Şi atunci simțea topindu-i-se acest cuvînt în gît, neavînd putere să prindă aripă şi să zboare înainte: — însă te voi socoti ca pe copilul meu... şi te voi face eu, aşa cum mi-ar fi plăcut să fiu eu însumi... legea mă-sei de viață... de mult visam, barem să. găsesc unu...

Dar chiar fără să-1 pronunțe, şi fură de ajuns toate celelalte efuziuni de simpatie ale proprietarului său„

ca Mihnea să se hotărască serios să evite de-acum înainte pe domnul Nisipoiu. Mai întîi lucrul se impunea de la sine, tocmai pentru a dovedi doamnei Nisipoiu că el nu vrea să profite de ciudata simpatie a lui nenea Bănică pentru dînsul, ca să se afle prea des în calea invitațiilor lui la masă. Pe urmă chiar aceste dovezi de sinceritate a unui sentiment atît de neobișnuit din partea soțului încurca socotelile noului-venit în privința soției. Lui Mihnea îi plăcea doamna Nisipoiu; și ascunzișurile ei îl intrigau. în orice caz, judecind după exterior, avea impresia că această femeie ar fi fost unul din trofeele cele mai de preț în galeria lui atît de populată de gazde simpatice. însă, hotărît lucru, domnul grefier îl încurca cu desăvîrșire; niciodată în destul de lunga lui carieră de chiriaș sentimental, Băiatu nu mai dăduse de un soț care să se năpustească la dînsul cu brațele atît de deschise. Dimpotrivă, pînă acum el căuta să capete încrederea și chiar simpatia bărbaților pe a căror frunte se amuza, apoi, să sădească podoabe cornoase de varii și cît mai complicate forme.

Or dragostea neașteptată a celui de-acum îi turbura tot sîngele rece; Băiatu era el însuși un sentimental, și orice marcă de dragoste dezinteresată i s-ar fi arătat, ori din ce parte ar fi venit, îl copleșea cu desăvîrșire și-l făcea incapabil oarecum să răspundă cu vreo nemernicie. Dar domnul Nisipoiu la rîndu-i nu era chiar omul care, odată pasionat de vreo idee ori de vreun sentiment, să lase lucrurile în pană. El continua așadar să dea tîrcoale prin curte, făcîndu-și de lucru gospodărește și aruncînd ochiri furișe spre ușa chiriașului său. Astfel că într-o seară, domnul Nisipoiu îl prinse în sfîrșit și-l aduse iar la masă. Vorba aceea, pe nepusă-masă, pentru că coana Polixeni se supără chiar de-a binelea de această invitație neașteptată.

— Mai întîi nu m-am preparat cu nimic... protestă ea, însă domnul Băiatu va fi așa de bun să ne scuze...

— Facem noi, facem noi. .. împacă lucrurile domnul Nisipoiu.

într-adevăr, de masă era ușor de făcut ceva pentru un invitat mai mult, căci coana Polixeni dăduse oricînd dovadă că are provizii destule la cămară. însă ceea ce n-o potrivea pe ea îndeosebi — și asta se vedea din mișcarea necontenită și involuntară pe care o făcea cu mîna spre gît, parcă să-l acopere, și din nervozitatea cu care căuta la oglindă, de unde, numaidecît ce-și întîlnea imaginea, întorcea ochii amărîtă și întunecată — era de bună seamă faptul că, nefiind anunțată din vreme, n-avusese și n-avea timp suficient să se arate așa cum trebuia să se prezinte în fața unui oaspe ca frumosul Mihnea.

Ea se refugie într-o odaie alăturată, unde își potrivi pieptănătura în grabă și-și smălțui cu pudră obrajii asudați, apoi veni surîzătoare și mai bine dispusă,, că pricina cea mai grea și poate esențială a întregului acest necaz fusese în parte înlăturată.

Pe urmă pregăti o grămadă de bunătăți, din nimicuri, cu pricepere de gospodină, de parcă de cine știe cîtă vreme fusese orînduit să aibe loc astă-seară. această masă.

Mihnea Băiatu mînca fără pofta aceea a lui, cu_ atît mai grozavă, cu cît știa că va păcăli mai zdravăn pe chelnerul ce-l servea. De astă dată simțea, precunx se așteptase chiar de la început, o ușoară melancolie împînzindu-i sufletul și buna lui dispoziție obișnuită. Domnul Nisipoiu ăsta întrecea orice măsură; prea era. din cale-afară de nevinovat, ca tînărul său amic săaibă și de data asta mulțumirea că răsplătește un bine cu o măgărie. De aceea, Mihnea Băiatu curmă în cele din urmă asaltul de priviri languroase ale doamnei Nisipoiu și hotărî să se dedice numai domnului, printr-oamplă dizertație asupra necesității categorice a Dreptului roman în învățămîntul superior.

însă pe domnul Nisipoiu, în momentul ăsta, nu-L interesau cîtuși de puțin chestiunile pedagogice, chiar dacă erau în legătură cu Dreptul. în astă-seară domnul Nisipoiu era predispus la sentimentalism.

Drept care coborî în pivniță, ca să scoată, dintr-un loc anume, niște sticle anume, ascunse de dînsul mai demult. Pe urmă, rugă pe Băiatu ca să-și aducă man-

dolina, cu care îşi aminti că-1 văzuse în grădiniţă, cînd s-au întîlnit întîia oară.

— Nu te scuza, o luă înainte Nisipoiu. Ştiu că ocupaţiile te împiedică s-o dăscăleşti ca un artist adevărat. . . altfel i-ai mai fi zis aşa, cîteodată... Dar barem să auzim şi noi tremurat de strună...

Băiatu surise şiret. Şi pînă să se întoarcă Nisipoiu din pivniţă, el avu timp să-şi aducă şi să-şi acordeze băşica de lemn bîzîitoare. îl primi cu un marş triumfal, care surprinse şi încîntă atît de mult pe domnul grefier, cu această nouă revelaţie, încît îl făcu să ridice una din sticle în sus, ca securea lui Mihai Viteazu, şi să străbată de mai multe ori bucătăria dintr-un perete într-altul, în pas de defilare.

Se lăsa cu ziafet mare.

Coardele mandolinei bătură adînc în noapte. De mai multe ori domnul Nisipoiu trebui să coboare scările beciului şi să aducă, odată cu proviziile noi, miros umed de nisip şi mucigai. Iar în toate răstimpurile de lipsă ale dumisale, Mihnea Băiatu trebui să-şi plece gîtul pe gîtul şi pe pîntecele mandolinei, de parcă s-ar fi amuzat să-i simtă mai de aproape rezonanţa interioară, numai ca să evite arşiţa tropicală cu care-1 stropea privirile lacome ale coanei Polixeni. într-un rînd domnul Nisipoiu îşi aduse aminte de cîntecul vechi al primilor lui fiori de dragoste, cînd începuse să dea tîrcoale casei coanei Polixeni.

Frunzuliţă foi de fag. . .
Mîndro, te-am cătat cu drag. . .
Toată vara prin zăvoi
Doar om da ochi amîndoi. . .

Se înălţară atunci în noapte, odată cu sunetele mandolinei,' trei voci diferite, îngroşate şi piţigăiate, aducînd într-un glas, din apusuri depărtate, amintirea trecutului defunct, aducînd înaintea a trei perechi de ochi luminaţi, fragede, ca în zilele însorite de demult, două tinereţi şi o copilărie. ..

Berze vin, berze se duc
Eu de doru-ţi mă usuc. . .

Mihnea Băiatu văzu cu suflet larg deschis, cît bolta cea mare de afară, cum ochii lăcrămoşi ai domnului Nisipoiu căutară la ochii lăcrămoşi ai doamnei Nisipoiu. Şi el, Mihnea Băiatu, ridică atunci pahar plin pentru viaţa de familie, pentru căminele cinstite, unde cei izbiţi de valurile grele ale vieţei fără rost găsesc un loc de popas, o adiere de bunătate şi un îndemn de „rămînere", de „aşezare". (Plăcerea cea mare a lui Băiatu era să pozeze în romantic, bătut de crunte valuri, şi pe care îl urmăreşte pretutindeni blestemul de a nu se mai putea fixa. Dar acum un tihnit accent de sinceritate învăluia cuvintele sale.)

Astfel zise şi se aşeză.

Iar drept răspuns, amîndouă mîinile domnului Nisipoiu îi apucară mîna, pe deasupra mesei, şi amîndouă picioarele doamnei Nisipoiu îi apucară strîns piciorul, pe dedesubt.

Hotărîrea cea aprigă a lui Băiatu dea da o cumplită iamă prin toate cursurile celor trei âni de Drept, pe care, după prima zi rodnică în rezultate, o amînă pentru cea dintîi luni care avea să vie, şi de aci la zi întîi cel nou, care se apropia, nu dură, după acest termen fatal, decît vreo două-trei zile. Ceea ce, evident, tot era un progres faţă de celelalte ale sale vitejii asemănătoare din trecut.

Chiar de îndată ce trecu de capitolul robiei şi dădu de forme juridice mai puţin emoţionante şi mai bogate în detalii, în excepţii şi în teorii istorico-juridice care se băteau cap în cap, ori care păreau să n-aibă nici un punct de legătură între ele, ceea ce e şi mai îngrozitor pentru o minte trăită în libertate şi hrănită cu idei proprii, oricît de îndrăzneţe, Băiatu începu să se simtă iarăşi plictisit şi surmenat. Cînd aborda capitolul tutelei, starea lui sufletească se coborî pînă la zero absolut.

închise cartea, o aruncă şi, întins pe pat, închise ochii pentru a-şi revizui astfel puterile şi dispoziţia sufletească. Şi constată că acestea au ieşit amarnic zdrobite de stînca dură şi neclintită a acestui idiot, stupid, caraghios şi inutil studiu care se numeşte

Dreptul roman, cel cu care făcea furori în fața domnului Nisipoiu.

Şi începu să se îmbrace zorit, deşi era de dimineață. Tot timpul cît îi ținu facerea toaletei, se ironiză cu cruzime:

„I-auzi, cauți pe Vivian în *Legis Adio per manus injectionem.* Rahat... Astea-s cuvinte să sperii pe-un Nisipoiu, imbecilul..."

Regretele veniră şi ele la rîndu-le — căci mai avea o pungă pusă bine şi cu de acestea — şi sub covîrşitoarea lor năvală, Băiatu trebui să se trîntească în pat, pe jumătate îmbrăcat, cu cămaşa de noapte deasupra pantalonilor, cu periuța de gură în mînă şi cu spuma de pastă uscată pe dinți şi pe buze.

Cine dracu m-a pus să urmez porcăria asta de Drept?... cînd toată lumea mă felicită de talentul meu dramatic. Cînd toți mă îndemnau spre Conservator. ..

Pe urmă, în aceeaşi poziție, Băiatu reîntocmi, pînă spre prînz, viața care ar fi dus-o urmînd doar Conservatorul...

E, ar fi făcut pe figurantul, ici, colo, pînă se învîrtea de intrat la Teatrul Național. Doar n-avea el pe-atunci protecția lui Belcot? Sigur, în acest timp, domnul Ştefan Băiatu, bogatul negustor de vinuri, nici n-ar fi vrut să audă de el.

Şi cu toate astea, iată, şi-1 amintea pe domnul Ştefan, contemplîndu-1 uneori, după ce la spectacolul de liceeni, din orăşelul natal, Mihnea repurtase succesele cele mai grozave:

— De, băiete, ce să-ți spun, mi-a plăcut... ai jucat frumos... hm... ai avea tu nițel talent... Iar după o pauză de gîndire profundă, în care timp îşi scărpina bărbuța neagră-surie, pe obrazul slab, îl vedea dînd din cap, convins: Şi ai, mă, nu glumă... Mă gîndesc cum au jucat ceilalți şi-mi zic: Ba ai băiete cu caru...

Părea nespus de măgulit în amorul propriu părintesc. Iar Mihnea dădea plictisit din umeri. Ştia el lucrurile astea, nu mai era nevoie să i le spună domnul Ştefan. Şi fără să răspundă, chipurile strîmba din nas,

privind într-alt cotlon al odăii, ca şi cînd ar fi aşteptat să se schimbe subiectul ăsta de vorbă, care era doar de la sine înțeles. începea să-1... amețească.

Dar atunci intervenea coana Ecaterina, voinică şi grasă, încercînd să domine cu cuvîntul ei cristalin şi autoritar pe soțul plăpînd la trup şi cu idei atît de ruginite:

— Atunci de ce nu-1 laşi să facă Conservatorul? Coana Ecaterina era femeie care nu se lăsa învinsă de prejudecăți. Ea demult băgase de seamă zvîcnetul cel nou al pulsului lumei... Adică, vrei să-mi spui dumneata, demonstra ea încăpățînatului ei soț, că *un* Nottara bunăoară *cîştigă* mai puțin ca oricare din clănțăii de la judecătoria noastră, cu licența în buzunar... Şi pe urmă vaza... *De-un* Nottara ştie toată lumea...

Dar pe domnul Ştefan era greu să-1 scoți din ale lui. De bună seamă, nici dînsul nu s-a îndoit propriu-zis vreodată de talentul fiului său, ba iaca, se încredința tot mai adînc de el cu orice nou spectacol dat în vacanțe de băieții întorşi de la şcoli. însă dumnealui vroia cu orice chip să-şi vadă băiatul avocat.

— Un avocat ce e, decît un actor? răspundea dumnealui invariabil coanei Ecaterina... N-are decît să-şi dezvolte talentul la bară... şi-aşa, cum îl văd, îi prevăd mare viitor... Iar banii se-nghesuie zdravăn în buzunar... Şi cît priveşte renumele (căci renumele şi la unul şi la altul venea în rîndul al doilea)... cît priveşte renumele, să mă ierți dumneata, dar n-oi fi vrînd să zici că un *Take Ionescu* se bucură de mai puțin renume şi are un nume mai puțin onorabil decît Nottara al dumitale... Ce, parcă-i zic eu să vie să facă avocatură în tîrgul ăsta păcătos?...

Discuția urma astfel între cei doi soți pînă tîrziu în noapte, iar Mihnea nu contribuia la ea decît cu semnele de plictiseală şi nerăbdare pe care le făcea îndeajuns de vădit, fără a se grăbi totuşi s-o curme cu energie. Din cînd în cînd, strîmbînd din nas rîzgîiat, mai lăsa să-i scape cîte-un: „Ia mai lăsați-mă în pace, că mi-e somn", dar cu vocea pe jumătate şi cu urechea lacomă, ciulită pe sub plapomă.

Numai cînd conversaţia înceta de la sine şi domnul Ştefan începea să moţăie, în vreme ce coana Ecaterina lua cărţile de dat de pe măsuţă, să treacă în odaie la dumneaei, numai atunci răsărea şi Mihnea din patul lui:

— Dar n-aţi mai sfîrşit, frate, odată?.. . Lasă, nu vă îngrijiţi de mine... Am să fac şi pe unul şi pe celălalt... Parcă dacă urmezi Dreptul nu poţi să faci şi Conservatorul?... Parcă fruntea mea e atît de îngustă încît să nu încapă sub ea şi două ştiinţe dintrodată...

La aceste vorbe, tată şi mamă schimbau între ei priviri de încuviinţare şi admiraţie. Şi toată lumea pleca mulţumită să se culce.

După ce-a terminat liceul, Băiatu s-a înscris, precum s-a legătuit, şi la Drept şi la Conservator. Le-a urmat cu asiduitate pe amîndouă primul trimestru, pe urmă cursurile de la Drept au fost uitate. Pe Băiatu îl preocupa mult vîna dramatică. Se ducea foarte ades la teatru şi se amesteca, pînă chiar şi neîntrebat, în discuţiile privitoare la jocul artiştilor. îşi da totdeauna părerea în competent şi nu arare ochii începeau să-i strălucească de dîrze intenţii eroice şi belicoase cînd părerile nu i se împărtăşeau.

Dar la examenul de fine de an a constatat că nu pregătise nici o bucată ca lumea. Ori el ţinea cu orice preţ să-şi epateze profesorul, care-i făcuse oarecare greutăţi toamna trecută, la examenul de admitere. Fuseseră nevoie chiar de unele intervenţii în faţa cărora examinatorul, artist cu renume la Teatrul Naţional (pentru doamna şi domnul Băiatu un invidios, desigur; pentru Mihnea, un înapoiat, neînţelegător al artei „moderne"), trebuise să se plece. Dar se răzbunase şi el, amintindu-i-o lui Băiatu în fiecare oră, cu vocea lui de bas, care împrumuta atîta naturaleţe rolurilor pe care le interpreta la teatru:

— He, he, băiete, aicea nu merge pe politică, aicea merge pe talentul sacru...

O să-i arate el, Băiatu, ce înseamnează acela talent sacru...

Dar la toate temele, domnul profesor rămînea nemulţumit. ..

— E şi chestie de interpretare, domnule profesor...

— Ce interpretare, domnule, dumneata să interpretezi cum spun eu...

Băiatu îl privea cu un aer de nobleţe pălmuită, de persecutat, de neînţeles, dar ţinînd capul cu semeţie rezistentă şi subversivă; îl rotea compătimitor peste capetele celelalte care se tîrau în voia tuturor capriciilor arierate ale domnului profesor, dovedind astfel o lipsă complectă de personalitate.

He, de cîte ori nu încercase şi el să asculte, să se lase în voia micilor erezii dramatice ale domnului profesor!

— Fă-i, măi, pe gustul lui, îl îmbărbătase domnul Ştefan. Pînă te vezi scăpat...

De acord era şi Mihnea Băiatu. în schimb, *personalitatea* lui, *„acel ceva, tată, ascuns în suflet"* nu ceda, nu se lăsa învins, chiar împotriva concesiei pe care Băiatu ar fi fost dispus s-o facă domnului profesor.

— Şi ăst, tată, ăst ceva de care-ţi spui, se cheamă focul sacru, de care tot îmi cîntă dumnealui... Focul sacru care a făcut pe atîţia să rămîie încăpăţînaţi în credinţa lor, chiar cu riscul de a fi arşi pe rug...

— Bine, bine, spunea domnul Ştefan, ca un biet negustor ce se găsea... Dar vezi că acum nu mai merge... Că ăla nu te arde pe rug... te arde la examen. .. Măi... fă-i pe voie...

Mihnea Băiatu întorcea capul de la un tată atît de neînţelegător spre doamna Băiatu, care oricînd sta gata să-i ia apărarea...

Cînd anul trecu, domnul Ştefan începu din nou cu vocea lui uscată şi monotonă:

— Bine, Mihneo, cu Conservatorul înţeleg, ai dreptate, personalitatea, focul ăla... Dar cu Dreptul?..

— Ah... Dreptul, făcu Mihnea cu cel mai adînc dispreţ. Dreptul ăsta dacă n-ar fi...

însă domnul Ştefan nu căpătase în răstimp nici un motiv de desconsiderare pentru această ştiinţă. Ba, dimpotrivă, stima lui pentru ea crescuse, în urma unor noi şi repetate reflexii. Aşa că în anii ce urmară,

Mihnea fu nevoit să povestească, în scrisori patetice, emoţiile prin care trecuse la examenul ce „tocmai dase" şi de al cărui rezultat „e mai mult ca sigur" — cultivînd în acelaş timp amiciţia reporterilor celor tineri de la gazete, ca atunci cînd publică numele reuşiţilor la examenul respectiv, să-1 treacă şi pe dînsul la locul cuvenit în alfabet.

Astfel pentru primii doi ani domnul Ştefan luă cunoştinţă chiar din ziare că fiul său avea cel puţin „examenele de bază" şi că „a scăpat de Roman", aşa încît „e ca şi licenţiat".

Noroc că abia acum gazetele găsiră să se dezbare de vechiul obicei de a înşira după fiecare sesiune numele studenţilor cari izbuteau să treacă primele examene; de-acum nu le mai interesară decît listele de licenţiaţi. Ceea ce pentru unul ca Băiatu, „gata cu examenele de bază", n-ar mai fi avut nici o însemnătate dacă, odată cu această reformă, redacţiile n-ar fi adoptat şi stupida măsură de a nu publica decît liste autorizate de secretariatele facultăţilor, cu sigilii în regulă şi alcătuite cu toată atenţia, astfel ca să nu mai existe putinţă de strecurare.

în faţa acestei împrejurări, reporterii cei tineri pe cari Mihnea îi trata cu deosebită condescendenţă, stropită de cele mai multe ori cu halbe spumoase de bere, îşi declinară acum orice putere asupra secretarilor de redacţie. Aşa că nefericitul student trebui să constate cu mîhnire că în ziua de astăzi cu presa nu mai e de făcut nimic. Lacomă şi venală, aşa, deodată, ea nu se mai lăsa sedusă cu un pahar, două, de bere. Mijloacele lui nu-i permiteau s-o satisfacă pe aceeaşi scară întinsă, pe care auzise că se pun acum la cale lucrături şi şuruburi, în misterul cabinetelor tapetate cu bumbac şi despărţite cu triple uşi de restul muritorilor, cum îşi închipuia el că trebuie să fie acele inaccesibile secretariate de redacţie.

Era deci ameninţat să rămînă în ochii domnului Ştefan fără licenţă; de aceea şi el declarase război de unul singur unei astfel de prese vîndute şi imorale, făcînd-o cum îi venea la gură ori de cîte ori se ivea prilejul.

Cu toate astea, tot presa săraca avea să-1 scoată întîmplător din încurcătură, acum cînd domnul Ştefan începuse să-şi cam piardă răbdarea.

— Bine, Mihule, ziceai că doar să te vezi scăpat de Roman, că *al treilea* e un joc ... Şi cînd colo, de doi ani ... nu mai mişti deloc ...

Dar Mihnea mişca plictisit din mîini şi din buze:

— Lasă, domne... am eu şi alte planuri... n-am stat de licenţa *dumitale...* Ei uite, am s-o dau şi p-asta... să mă scap şi de fleacul ăsta...

De toate ar fi putut să-1 bănuiască domnul Ştefan pe Mihnea, dar numai de nesinceritate nu. Uite, cînd nu face treaba, recunoaşte singur. Cînd vrea s-o facă însă, nu glumea, jurnalele de demult stau mărturie. De aceea dumnealui găsea mai nimerit să-1 ia cu binişorul.

— O dai acum, în toamnă, Mihule?...

— Nu, răspunse categoric Mihu... Credeam că ne-am înţeles asupra acestui punct.

— Dă-o, Mihule... ia-ţi inima în dinţi odată...

— Nu, pentru că n-am preparat-o complect... Eu nu pot să mă prezint la examen cu cărţile necitite...

Ce să mai zică domnul Ştefan în faţa acestei sincerităţi ...

— Atunci cînd o dai, Mihule?

— în februarie ! Nu ţi-am mai spus?

— O dai în februarie?

— Ai cuvîntul meu...

Şi Mihnea, serios şi grav, cu faţa întoarsă în direcţia contrară, întindea dintr-o parte mîna tatălui său, aşa cum văzuse la Cameră că fac miniştrii cînd coboară în pauze de pe banca lor printre deputaţi.

într-adevăr, Mihnea era doctorand numai pentru familia Nisipoiu şi pentru toate familiile gazdelor sale. Pentru domnul Ştefan Băiatu, Mihu nu era decît student în preajma licenţei.

— N-am nevoie să te păcălesc, tată. Eu nu vreau să-ţi toc banii la Bucureşti prin fraudă.

Dar pentru ca să nu-1 ducă ispita într-acolo, domnul Ştefan îi adusese aminte toată vara de făgăduialăg

Mihnea întorcea totodeauna capul plictisit şi nu mai zicea nimic. La el doar vorba era vorbă.

Numai cînd fu gata să plece spre Bucureşti, la începutul toamnei, Mihnea fu nevoit să părăsească puţin mutismul lui fudul şi elocvent.

Căci cu hîrtiile albastre în mîna tremurătoare, domnul Ştefan îl fixa prin ochelarii încălecaţi pe vîrful nasului.

— Va să zică Mihule, în fevruarie.

— Domnule, grăi Mihu solemn... Eu cînd dau, nu numai că dau, dar şi iau... Aşa mi-era uşor să mă prezint la examene... dar eu nu mă prezint, pînă nu sunt sigur. Şi, după o pauză semnificativă, adăugase: Aşa se dau *loviturile...* Cînd eşti sigur de succes, nu cu mîinile pe jumătate goale...

— Ai dreptate, Mihule, îl aprobase domnul Ştefan... Licenţa e şi ea ceva mai grea... Ţi-a trebuit şi ţie niţel studiu mai mult...

După ce s-a văzut cu banii în buzunar, Mihu a rînjit:

— Ei, nu-i aşa, domnule ! N-am dat-o pentru simplul motiv că n-am preparat-o... Dacă o preparam o luam, să ştii dumneata... Eu nu sunt tîmpit să prepar un examen doi ani... Mai ales *pe al treilea,* care n-are Roman.

Domnul Ştefan îl privea uimit pe deasupra ochelarilor, cu gura căscată, neînţelegător:

— Cum, Mihule, va să zică mărturiseşti că n-ai învăţat nimic ăşti doi ani...

— Da, mărturisesc că am avut altceva mai important... ţi-am mai spus.

— Cum, mi-ai mai spus?... Păi nici la Conservator n-ai dat...

— Lasă Conservatorul... Să mă văd cu licenţa şi pe urmă îi iau eu în piept şi pe domnii ăia... însă ţi-am spus... am făcut şi alte studii, pentru cultura mea generală... Asta nu contează la d-ta? Pentru că la drept vorbind, tată, dumneata ştii bine că Dreptul nu-1 urmez decît ca să-ţi fac dumitale plăcere.

— Cum, Mihule, să-mi faci mie plăcere...

— Cum? Adică te dai în lături?... Din cauza dumitale îl urmez... Că avocaţii în sus, că Take Ionescu în jos... Eu, dacă aş fi fost lăsat de capul meu, să ascult de chemarea sufletului meu, de focul meu sacru, dacă părintele, acest tiran al voinţei copilăreşti, n-ar exista, vreau să zic, nu s-ar amesteca... şi-ar lăsa copilul liber, să-şi urmeze singur cariera... ca-n Suedia şi-n Norvegia... da, da... şi-n Franţa, şi-n Germania şi-n Spania şi-n toate ţările din lume civilizate... da, da... atunci copilul s-ar duce după îndemnul sufletului şi al chemărei sale... De ce vrei dumneata, domnule, să mă faci avocat cu orice preţ, cînd eu poate n-am chemarea pentru aşa ceva? De ce?... Iaca, dacă nu te amestecai dumneata, eu n-aş fi urmat Dreptul... Eu aş fi urmat Literele care sunt cu mult mai aproape de sufletul meu, mai potrivite cu aptitudinile mele... De-atunci eram doctor, nu licenţiat...

— Cum, Mihule! izbucni domnul Ştefan indignat. Pînă acum îmi dai zor cu Conservatorul... că Dreptul te stînjeneşte la Conservator, că nu ştiu ce... Acum de unde îmi mai scoseşi şi Literele?...

— Literele, domnule, Literele şi Conservatorul, nici că se poate o apropiere mai ideală, mai potrivită... Literele... Artele, istoria, literatura... Ce m-ai dat pe mine la Drept, domnule? făcea Mihu, deschizîndu-şi larg braţele în semn de inepuizabilă nedomirire... Dreptul îmi trebuia mie? Dar, în sfîrşit, mi-am zis... Să-1 fac... Am făgăduit, îl fac... La mine vorba e vorbă... însă te rog să mă laşi în apele mele... Mai aveam un examen... Nu l-am dat... Am avut gust să mai răsuflu şi eu... Să mai citesc şi eu altele, să mai audiez şi alte cursuri... Acum m-am odihnit, în fevruarie îl dau... o dau... licenţa... şi ţi-o aduc peşcheş... Am zis, o fac... Dar atît şi nimic altceva... Te rog ca un fiu iubitor ce-ţi sunt să nu mă mai baţi la cap...

Domnul Ştefan respiră uşurat. Va să zică tot o dă... El zîmbi deci liniştit, apoi se înduioşe:

— Bine, Mihule, nu zic nimic. Aşteptăm ca mulţumirile să ne vie de la tine, fără să te mai îndemnăm... Că uite şi noi pentru tine muncim...

— Mihule, Mihule, se amestecă şi coana Caterina, care pînă acum tăcuse şi îşi privise, nu uimită ca domnul Ştefan, dar plină de admiraţie, odrasla — , Mihule nu trebuie să te superi, poate că ai dreptate, poate că şi Literele se potriveau cu temperamentul tău pasionat şi cu imaginaţia ta... Dar mă uitam acum, cînd discutai cu tat-tău. Nu ţi-e ruşine să-ţi fie? E, cum zici tu, mă, că nu eşti făcut pentru Drept? îţi turuia gura, mă... şi-o întorceai şi-o aduceai... Parcă te vedeam într-o togă cu mînecile largi şi făcînd cu pumnul la procuror: D-lor, art. cutare spune aşa şi aşa... şi aşa... Mihule!

Mihu îşi stîlci, dintr-o mişcare bruscă a capului, expresia de mulţumire care-i mijise pe buze...

— E, şi *ce te făceai* cu Literile tele, Mihule? întreabă iar, aşa într-o doară, domnul Ştefan...

— Cum ce mă făceam? Profesor de... de... şi chiar de...

— Profesor... profesor.... Lasă-mă cu profesorii dumitale, domnule... Eu o ţin la a mea: Cine e însemnat în ţara asta, domnule? Avocaţii... Asta e... Numai de ei vorbeşte toată lumea... Să mă slăbeşti cu profesoraşii dumitale cu pingelele rupte şi cu bonurile neachitate la mine la casă.

Mihnea însă îl fulgeră cu o singură privire, făcîndu-1 să-i încremenească cuvîntul pe buze. Şi cînd tăcere se făcu, el aruncă deodată lovitura de graţie...

— Hm... Iorga... e avocat, hai?... De el nu se-aude în ţara asta?

Şi porni lăsînd iarăşi pe domnul Ştefan cu gura căscată...

Numai coana Ecaterina nu-şi pierdu cumpătul. Ea dădu din cap, admirativă, spre domnul Ştefan...

— Greu, greu să-i stai împotrivă la discuţii, declară dumneaei...

— Şi mai zice că nu i-am nimerit talentul, făcu domnul Ştefan, reprimindu-şi fericirea şi ocolind grăbit

printre mobile să-şi caute pălăria, pentru că întîrziase mult de la pivniţă.

în toamna aceasta, Mihnea Băiatu plecase la Bucureşti cu îngrijorarea în suflet. Cuvîntul era cuvînt şi trebuia să fie împlinit, ca domnul Ştefan, în februarie viitor, să nu taie dintrodată frumuşica rentă lunară ce-i trimetea atît de regulat şi pe care Băiatu ştia s-o cheltuiască aproape în întregime pe lucruri plăcute, scutind-o de cele mai multe ori de impozitul plicticos al chiriei şi uneori chiar de al mesei...

Grija lui Mihnea nu era desigur ca, acum toamna, să dea examenul al doilea, pentru ca la februarie să fie gata de examenul al treilea, deci gata de licenţă. Mihnea Băiatu nu putea să se prezinte în toamna aceasta la examenul II, din sfîntul motiv că pînă acum nu trecuse nici examenul I. Iar cît despre examenul I, nu putea de asemenea fi vorba, pentru că mai întîi nu ştia aproape nimic (sau cu excepţia firimiturilor culese cam de prin toţi anii, cu care putea să întreţină din cînd în cînd pe domnul Nisipoiu, cu desăvîrşire nimic) şi-n rîndul al doilea, pentru că şi dacă l-ar fi dat şi l-ar fi şi trecut pe deasupra, mai era la mijloc examenul al II-lea, aşa că în februarie tot n-ar fi putut lua licenţa, singura pe care, pentru tatăl său, mai rămase s-o mai ia şi pe care o aştepta cu atît nesaţ domnul Ştefan.

Dealtminteri nici Mihnea Băiatu nu credea în imposibil sau în supranatural. Aşa că îngrijorarea lui se îndrepta pe-un tărîm cu totul şi cu totul altul decît s-ar fi putut crede...

îngrijorarea lui se îndrepta asupra unei persoane, unui tînăr, unui student, un băiat cu adevărat eminent şi care luase primele două examene cu elogii.

Iar interesul pe care Mihnea Băiatu îl purta acestui june eminent îşi avea obîrşia în faptul, nu tocmai prea neobişnuit, că acela purta acelaşi nume ca si dînsul. Propriu-zis un nume foarte asemănător. îl chema Băiatu Mihail, însă pe liste şi în cataloage, Mihnea Băiatu observase că era trecut, ca şi dînsul, de multe ori, *Băiatu Mih.*

I

Constatarea o făcuse întîmplător acum un an de zile, cînd, fără să-şi dea seama de ce, paşii îl duseseră spre Universitate; văzuse fierbere mare la intrarea din faţa statuei lui Mihai Viteazu şi intrase şi el în sala blocurilor arheologice de piatră, unde se afişează rezultatele examenelor de la Drept.

Pe stradă se lăsase una din acele călduri bucureştene — era prin iunie — care fac asfaltul mobil sub picior, şi el îşi aminti involuntar şi cu plăcere de răcoarea cea mare a sălei cu pietre funerare, cu fragmente de statui şi de blocuri încărcate cu inscripţii antice şi basoreliefuri.

Intră. După cîte putu descoperi din glumele şi rîsetele grupului numeros de studenţi dinăuntru, tocmai se aştepta rezultatele anului î. Ale anului al doilea chiar fuseseră afişate cu puţin înainte.

Băiatu privi îmboldit de mustrare la aceşti băieţi atît de tineri faţă de dînsul. Ei tot aşteptau ceva, aveau o speranţa, pe cînd el... Şi regretă cu sinceritate, că de-atîta amar de vreme nu s-a mai înscris la examene. Poate cădea, dar poate reuşea. Totul depindea de noroc. O strigau în gura mare aceşti gălăgioşi cari-şi povesteau toţi deodată emoţiile încercate de curînd:

— Da să mă vezi pe mine la *Roman* — strigă cu glas piţigăiat unul cu capul cît un pumn, sub o pălărie tare. Pe-ăl dinaintea mea 1-a întrebat despre *transmissiones...* Mă credeţi, mă băieţi, că nici acum nu ştiu ce-o mai fi cu *transmissiones* **alea**... Mi se pare că e pe la *Bunuri...*

Un hohot de rîs general izbucni drept răspuns:

— Habar n-ai, mă...

— Se face, dă-1 dracului...

— E la *Succesiuni,* puiule...

Băiatu zîmbi ca un nedreptăţit. N-avea ideea ce puteau fi acele *transmissiones,* dar cel puţin ştie cu precizie că se vorbea de ele în cursul de *Succesiuni.* Parcă şi vede, la mijlocul fasciculei trase la şapirograf: *Transmissiones...*

— Şi, mă, culmea, continuă studentul cu capul cît un pumn, ăla dinaintea mea, chinez, fraţilor, tot ca mine... Ce să vă mai spun, eram fiert... îmi şi făcusem testamentul... Cînd colo, ce să vezi că mă întreabă?... Ce este *mancipatio...* Or asta era specialitatea mea... Ei bine, fraţilor, i-am turuit ca apa... Şi nimic nu mai m-a întrebat altceva...

— Ţi-a dat albă, dădu convins din cap un coleg care fusese martor ocular...

Rîsetele şi veselia nu răsunau deloc ciudat deasupra acestor pietre care fuseseră martore la atîtea veselii şi mai cu seamă la atîtea dureri defuncte. Mihnea Băiatu se refugiase în mijlocul lor de crunta ironie a norocului, contemplîndu-le elegiac şi cugetător. Gîndul lui, pentru a se scutura de obsesia acestui cap cît pumnul, care fusese întrebat tocmai de *mancipatio* — „specialitatea lui" — se dusese acum, tocmai în ziua aceea, cînd dalta artistului le-a înfrăţit cu soarta omului, dîndu-le ultima cioplitură. O fi fost poate tot o zi caldă ca aceasta, cu acelaşi soar§ de iunie vărsînd flăcări şi melancolie...

Dar de atunci cîte alte zile nu le-a atins uşor cu aripa lor luminoasă sau întunecată în drumul fără popas al timpului! Băiatu îşi aminti chiar şi de-un vers horaţian, învăţat prin liceu, care predispunea la aceleaşi reflecţii: începea cu *Eheu*! şi continua cu un nume de om la vocativ... Cum dracului îi zicea omului ăluia, frate dragă?...

Eheu! şopti el de mai multe ori înclinînd a jale din cap; o dispoziţie melancolică păru că-i umple atunci suflatul şi Băiatu înţelese acum limpede că nu nevoia de răcoare îl adusese aicea, ci tocmai presentimentul acestei dulci tristeţi, care se degaja din bătrînele pietroaie spre a-1 mustra cu blîndeţe pentru nepăsarea lui faţă de galopul fără frîu al timpului.

Şi pentru a-şi da parcă mai bine seama pînă la ce adîncimi poate ajunge acest galop, care pe el îl lăsase în urmă mai mult de o decenie, Mihnea plasă cu imaginaţia lui suplă toţi aceşti bolovani într-aceeaşi cetate daco-romană, pe care şi-o închipui mică, asemeni oraşului său natal, răspîndindu-i prin for, pe uliţi, prin case şi la cimitir. îi închipui apoi pe vremea năvăhrilor, într-o ceţoasă zi de toamnă, pe urmă îi zări

sparți și îngropați pe jumătate, pe vremea voievodatelor.

Dar predispus acum la reverie exclusiv antică, gîndurile îl duseră iarăși înapoi în vremurile lui Traian. Băiatu revedea aceste vremi în felul său desigur. Dîndu-și pălăria de pai gros pe ceafă, el își reconstitui în minte o uliță sarmisegetuzană, cu un *miles gloriosus* dezarmat, luînd-o agale printre garduri, la lumina pală a lunei, pentru ca la un loc anume să fluiere cu înțeles. Numaidecît apoi, o autohtonă zglobie, cu ochi de drac și picioarele goale, apare la ostrețe. Și eterna conversație printre gard începe... iar femeia tuturor secolilor, fascinată de luciul bumbilor de bronz, întinde mîna cochet spre podoaba ostășească.

„Mă, frumoasă a fost viața în toate timpurile!" cugetă el, de astă dată agasat de zgomotul irespectuos, față de niște relicve atît de prețioase, pe care-1 făceau studenții. Dar pentru că tot viață era ceea ce-i destăinuiau pietrele moarte, el se afundă și mai adînc printre cărăruile dintre blocuri, observînd cu atenție desemnurile (la inscripții nu se mai uita, fiindcă era inutil) și oftînd iarăși: „Eheu... eheu... cum dracului îl chema pe ăla..." Și pentru că „ăla" nu binevoia să-i apară deloc în minte, substitui versului antic, o cugetare proprie: „Viața trece, pietrele rămîn..."

Acum, de după enormele pietroaie dispuse simetric, el privi ca printre crucile unui cimitir tinerețea zglobie și nepăsătoare „de astăzi", al cărei .huiet venea acum atenuat și parcă de o falsă rezonanță. I se părea că privește din depărtarea a două mii de ani și se cutremură în fața acestei perspective, a cărei amețeală de prăpastie o cunoaște și o caută, cu pasiune îndărătnică de alpinist, doar savantul solitar.

„Mă, frumoasă e și știința ! "rosti Băiatu convertit deplin la studiu și oferind, solemn și cu larghețea lui obișnuită, pe altarul acestei religii, care e atît de severă în alegerea adepților, odată cu disprețul cuvenit acestor zgomotoși fii ai norocului, cîte șase ore pe zi de studiu drastic și în special de studiu antic. Istorie veche înainte de Drept roman pentru ca acesta să-i pară pe urmă floare la ureche. Va începe chiar de mîine lecturile istorice ale lui Paul Guiraud, pe care le păstrează virgine din liceu: .apoi, odată edificat asupra vieței vechi, va ataca direct pe Momsen — și, paralel, cursul lui Longinescu, care nu i se va mai părea de-acuma imposibil. își propuse chiar să reînceapă toți autorii latini din liceu și chiar să-și cumpere — ceea ce ar fi fost maximum de sacrificiu pentru acest novice convertit, care de cînd avea banii de studiu pe mînă, nu mai știa ce e aceea curs ori volum propriu — o carte cu exerciții elementare de elenă.

Praf îl va face pe Longinescu, cînd, la orice întrebare a acestuia, răspunsul va fi o formulă latină:

„Eheu, eheu... eheu... *fugaces...* aha, aha... *Postume...* Postume... ăsta e, mă, fir-ar al dracului.. . Eheu, fugaces, Postume ! Postume !... *anni... anni. . ."*

Mai departe nu mai merse... Știa că e ceva cu *anni...* dar atît. în orice caz, reconstituirea atît cît o făcuse era într-adevăr un cîștig prețios.

Mulțumi pietrei pe care se așezase și care, odată cu trezirea memoriei, îi mai lansa prin șezut tot mai vii curenți de frig în trup. Se ridică să plece, dar își simți picioarele amorțite. Răceala pietrelor îl cotropise bine și Băiatu avu deodată senzația mormîntului rece și pustiu. Dar nici acest avertisment de probă nu fu în stare să-1 clintească din hotărîrea nestrămutată ce luase și din adorarea zeiței căreia acum i se juruise definitiv. își bătu zdravăn coapsele și pulpele și se îndreptă cu pas apăsat spre contemporaneitatea care acum crescuse, și era din ce în ce mai zgomotoasă și mai vie, în jurul afișarului, temut și încă misterios.

Privi cu disprețuitoare compătimire la fețele acestea tinere, care, sub masca unei exuberanțe factice, ascundeau grija dezastrului și a prăbușirei.' își croi drum printre ei, împingîndu-i ușor cu cotul și cu superioritatea noii hotărîri și a versului restabilit: *„Eheu, fugaces, Postume, Postume... anni..."* și se opri dinaintea listelor anului al doilea, căutînd locul unde, nu după mult, numele lui va străluci încărcat de bile albe.

Litera B: Băleanu, Biluşescu... mai sus: Badea... Badin... mai jos... *Băiatu Mih.*

închise ochii uluiţi ca de-o aprindere subită, solara, pentru a-i deschide iarăşi neîncrezători şi a-i reînchide literalmente orbiţi.

Acolo era numele lui.

Băiatu Mih. *Mih* şi un punct.. . Poate Mihail sau poate cine ştie cum, poate tocmai Mihnea, şi alături, voi zei şi zeiţe ai întregei antichităţi!... dcsignaţia: *elogii.*

Atît şi nimic mai mult: elogii!

Asta chiar că era un miracol zeiesc!

Băiatu Mih.! Cine Dumnezeu o mai fi şi tipu ăsta! Vai, simpatic, dulce băiat! Care va să zică, dacă acum în iunie el ia examenul al doilea, la anul, tot în iunie, va lua pe al treilea. Şi încă în ce condiţii! Aşa că în iunie viitor, ziarele cele mai mari şi mai intransigente cu listele absolvenţilor universitari vor publica în lista licenţiaţilor în Drept pe Băiatu Mih. cu elogii. Ah, nu... bilele nu se pun la gazetă, altfel ar fi pericol de congestie cerebrală pentru domnul Ştefan... dar în orice caz, la anul, îşi va vedea visul cu ochii: băiatul lui va fi licenţiat!

Mihnea Băiatu era să strige un ura formidabil, să răsune toată sala asta, cu toate secolile dintr-însa, acumulate pe întinsele-i margini. Şi ca şi cînd de cînd lumea n-ar fi simţit fiorul lor adine şi mustrător, el plecă atît de sigur că viitorul lui s-a rezolvat în sfîrşit, şi dus de atîta fericire, că unul din studenţii care-şi aşteptau încă soarta, şi care tocmai îi făcea loc, îl întrebă arăiîndu-i listele:

\- Este?

Drept răspuns, Băiatu întinse şi el degetul într-acolo, rostind clar şi apăsat:

— La litera B. Băiatu Mih. Toate albe cu elogii.

Şi plecă ***in*** tăcerea generală şi respectuoasă ce se lăsase. La pietre nici nu se mai uită.

„Băiatule Mih. ... Cine-oi fi tu, dragule, scumpule... Mînca-te-ar tata, de băiat dulce... Unde eşti tu acum, puiule, să te pup cu sete pe amîndoi obrajii tăi... dulci şi dolofani..."

In zilele acelea atît de călduroase de iunie bucureştean, Mihnea Băiatu alergă de dimineaţa pînă seara după omonimul său. Cercetă toate cantinele, toate căminurile, îi luă urma şi porni după ea prin mahalalele îndepărtate, dar trebui să-şi întrerupă repede cercetările, care, Doamne păzeşte, puteau să-1 ducă pe negîndite prin cine ştie ce străzi unde-şi avusese şi el domiciliul vreodată şi unde puteau să-i iasă în cale atîtea dezagreabile surprize.

Dar din tot ce putuse afla, Mihnea stabilise că Băiatu Mih. era din Brăila, unde probabil şi plecase imediat după examene, că în afară de Drept mai urma şi Literele, şi încă Litere nu glumă: filologia clasică, istoria şi filosofia, că era un student eminent, înfocat luptător naţionalist, niciodată în urmă cu examenele.

Cele mai multe din aceste informaţii, Mihnea le află de la un concetăţean şi coleg al omonimului său, şi văzu că lucrul este cît se poate de serios: dacă un coleg şi încă un concetăţean dă astfel de referinţe, nu mai încape îndoială că la anul, în iunie, Băiatu Mih., de la Brăila, va fi cu licenţa în buzunar.

— Va să zică, la anul, credeţi că Brăila va număra încă un avocat în plus şi chiar din cei mai eminenţi?... întrebă Băiatu în culmea fericire! pe convorbitorul său.

Dar convorbitorul, înainte de a răspunde, aruncă lui Mihnea o privire atît de întrebătoare, încît acesta se grăbi să se despartă, înainte'ca privirea să se transforme în întrebare propriu-zisă. Şi pentru a evita orice explicaţii, el se recomandă luîndu-şi ziua bună:

— Vasîlescu, doctorand...

Toamna următoare, Mihnea putea să dea în sfîrşit ochi cu salvatorul său. asupra căruia îi atraseră atenţia chemările unui grup gălăgios pc sălile Universităţii. Era un vlăjgan înalt şi slab, cu mişcări de miop, cu oasele atît de ieşite prin pielea obrazului, că parcă dinainte-i privirile luau puteri de raze roentgen, desluşindu-i clar configuraţia hîrcei. Un craniu cu ochelari. Mihnea îşi închipui cum trebuie să-i iese coastele prin pielea trunchiului şi se înfricoşa.

— Doamne, de nu s-ar curăţa pînă la examen.

Băiatu Mih. se vede că-şi terminase ce avea de lucru pe la Universitate, pentru că pornise spre ieşire, cu paşii ţepeni, largi şi parcă fără direcţie. Mihnea era oarecum' decepţionat. Nici o distincţie în el, nici o eleganţă. Noroc că nu era jerpelit, altfel ar fi fost cu neputinţă de umblat cu el pe stradă. Lasă că şi aşa. . .

„Hm, se cruci Mihnea Băiatu, cum dracu le-a fost dat tot la tonţi de ăştia să nu se sperie de-atîtea cursuri cîte a mai lăsat Dumnezeu. Şi încă de la patru facultăţi!"

Mihnea Băiatu îl urmărea de aproape, zăbovind însă, să ajungă în străzi ceva mai dosnice ca să-1 acosteze, făurind într-una în minte fraza de introducere, care să pară cît mai puţin insolită ciudatului omonim. Amurgul dospea cu spor, întinzînd chenare tot mai compacte în jurul acoperişurilor. întunecimea crescîndă încuraja pe Mihnea; în schimb Băiatu celălalt băgase de seamă că e urmărit şi întorsese în două rînduri capul, cu îngrijorare.

Pe urmă iuţise pasul.

însă Mihnea, ca să nu-1 sperie, lăsase pe al lui domol.

La un colţ de stradă, Băiatu Mih. dispăru deodată. Atunci Mihnea se repezi.

Tocmai bine ajunse să-1 vadă dispărînd după al doilea colţ, nu după ce aruncă în urmă-i, prin roatele uriaşe ale ochelarilor, privirea lui de miop.

Mihnea Băiatu se avîntă elastic ca o panteră.

Erau acum într-un cartier tăcut şi neumblat... Era tocmai locul dorit.

Mihnea Băiatu coti la rîndu-i colţul al doilea, dar atunci deşirătura osoasă a celuilalt se destinse din umbră şi i se interpuse în cale.

— Mult ai să mai mă urmăreşti, domnule!

— Mi se pare că am onoarea cu domnul Băiatu Mih., eminentul student de la Drept, filologie clasică, filosofie şi istorie.

— Da... şi ce pofteşti dumneata?

— îmi daţi voie, glăsui Mihnea mieros şi monden, scoţîndu-şi pălăria lui cea tare. îmi daţi voie: Vasilescu, doctorand în Drept.

— Da, foarte încîntat, răspunse celălalt sec, fără să-i ia mîna, ceea ce făcu pe Băiatu să se felicite c-a avut inspiraţia să nu-1 interpeleze pe străzile mai umblate.

— Numele meu văd că-1 ştiţi. Acum vă rog să-mi spuneţi ce doriţi de la mine?

— O! Nimic. . . drept să vă spun. . . decît să vă cunosc.

— Cum, domnule, te ţii după mine de două ceasuri ca să-mi spui că ţii numai să mă cunoşti? Poftim, m-am oprit. Ce? lăsă el glasul deodată. Credeai că mi-e frică.

Şi-şi încrucişa în semn de sfidare braţele pe piept.

— Vai de mine, domnule Băiatu, replică Mihnea cu efuziune. Se poate să vă închipuiţi aşa ceva? Dar drept ce mă luaţi?

— Atunci de ce te ţii, domnule, după mine? izbucni celălalt şi mai iritat.

— Dar pentru simpla plăcere de a face cunoştinţa unui student aşa de eminent.

— Aha... *mersi..* . asta puteai s-o faci direct la Universitate. însă domnul Vasilescu, nu?. . . doctorand, nu?... dorea să cunoască... nu-i aşa... şi umila mea locuinţă, nu-i aşa?... înainte de a cunoaşte pe umilul ei chiriaş. Apoi, domnule, poţi să le spui celor cari te-au trimes... nu-i aşa.'.. că puteau să găsească un altul mai bun. Ştiu, mi-a spus colegul meu Dăscălescu, nu-i aşa... că mi-ai făcut onoarea să te interesezi de mine din iunie... *Mergi...* însă, acuma, puteai să ai atîta prevedere, să-ţi găseşti măcar alt nume. . . Tot Vasilescu, Vasilescu, doctorand, trebuie să recunoşti, e imprudent. .. Te demaşti cu o uşurinţă, nu-i aşa... cam ieftină...

Băiatu abia se stăpîni să nu facă un pas înapoi, de stupoare.

„De unde poate şti imbecilul ăsta că mă cheamă altfel?"

— Vezi, vezi că te-am aemascat, urlă deodată Băiatu Mih. triumfător, prinzîndu-i mişcarea. Ho, ho! va să zică aţi ajuns acum să urmăriţi lumea... Să daţi atacuri nocturne... urla Băiatu Mih. cît îl

lua gura, dinaintea lui Mihnea Băiatu, care se uita îngrijorat în juru-i şi pentru prima oară binecuvînta spiritul de economie al Prefecturei de poliţie la recrutarea agenţilor.

'„Asta mi-ar mai trebui... să-mi ceară semnalmentele şi să vadă nebunu c-a avut dreptate... Să se afle la poliţie pricina acestei urmăriri... Şi domnul Ştefan să citească în gazete, în loc de ştiri din Capitală: un caz nostim... într-adevăr, tare nostim..."

— Te rog, te rog să nu te mişti! urla înainte Băiatu Mih. Dar ce, nu este poliţie aici?... Aha, poliţia vine numai cînd pornim noi... nu-i aşa.. . numai contra noastră... dar pe ei... aha... te pomeneşti că eşti chiar de la poliţie dumneata...

Abia acum Mihnea Băiatu îşi aminti că astă-vară, colegul de la Brăila al acestui nebun îl informase că stimabilul e şi înfocat luptător naţionalist...

— Stai, domnule, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai ţipa aşa... am să-ţi explic îndată.

— Nici o explicaţie, domnule... Mă rog, atîta să-mi spui, eşti de la poliţie.. . sau eşti trimes din partea lojilor.

— Care loji, domnule?. . .

— Aha... te faci neznai.. . Hrubele iudeomasonice, amice... Loja Marelui Orient... sau alelalte toate, şmechere.. .

Băiatu răsuflă uşurat, nu atît că se dumirise acum de-a binelea, dar pentru că Băiatu Mih. scoborîse în sfîrşit glasul.

— Fii serios, domne, şi lasă-mă în pace cu hrubele dumitale...

— Ce să te las, ce să te las... aha... nu pleci de-aici pînă nu vine poliţia...

Vocea exaltatului începuse iar să crească amenintătoare...

„M-a luat dracu, îşi zise Mihnea, nemaigăsind vreo poartă de ieşire. S-a dus dracului licenţa la iunie viitor. ..

Dacă aş fugi, gîndi el aruncînd priviri disperate în juru-i, cataligele ăstuia m-ar ajunge din două să-

rituri... Să-1 pocnesc o dată, treaba se-ncurcă şi mai rău.. . gazetele toate o să zbîrnîie..."

Şi nemaigăsind nimic altceva, nefericitul Mihnea duse instinctiv mîna la frunte. Se închină involuntar.

— Doamne, Maica Domnului! Vezi-ţi de treabă, domnule, ce te-a apucat?... Ascultă aicea să te lămuresc...

Şi se închină pentru a doua oară...

Cînd ridică ochii spre înaltul şi deşiratul său omonim, acesta îl privea încă uimit prin căscaturile ochelarilor, care aveau aceleaşi dimensiuni ca şi gura-i de asemenea larg căscată şi rotundă... Crucea fusese semnul mîntuitor.

— Adică nu eşti mason?...

— Da nu sunt, domnule, şi lasă-mă în pace cu masonii dumitale... Sunt om ca toţi oamenii, oltean, creştin ortodox şi întrucît priveşte francmasoneria...

Aci Mihnea Băiatu complectă cu o serie de argumente stereotipe şi profund româneşti dovada afirmaţiunei sale, argumente atît de drastice, că nu mai fu nevoie de nici un adaos.

Băiatu Mih. îi întinse mîna frăţeşte, tocmai cînd gardistul apărea după colţ şi arunca o privire îndelungă şi întrebătoare, în adîncul străzei, celor doi indivizi, cari porniră cu pas domol şi prietenesc.

Pentru a cîştiga definitiv pe noul său prieten, Mihnea a întrebuinţat metoda clasică: o serie de mese, plătite la timp potrivit de distanţat pe toată durata anului, astfel ca focul sacru al amiciţiei să fie întreţinut cu spor şi prisosinţă pînă-n iunie viitor. Aşa, băiatul domnului Ştefan avu prilejul să devie şi naţionalist, căci celălalt Băiatu nu-1 lăsă deloc cu teoriile lui politice.

îi mărturisise că sunt omonimi, şi chiar în legătură cu această potriveală de nume explică Mihnea prietenia subită care-1 cuprinsese deodată, auzind că poate fi un Băiatu atît de eminent student, atît de muncitor şi de dornic de a cuprinde cu mintea atîtea ştiinţe deodată. îi declară şi lui că e doctorand la Drept, însă deocamdată nu s-a hotărît încă nici să intre în

magistratură, nici să se înscrie în barou, nici să-şi dea examenele la doctorat.

— înţelegi, am lăsat un spaţiu cam adine între licenţă şi doctorat... Nu vreau să spun c-am uitat totul şi că mi-e greu să reîncep... Eu n-am dat examenele aşa cum ţi le-ai dat dumneata, eu m-am mulţumit să citesc de mîntuială cîteva săptămîni înaintea fiecărei sesiuni... Aşa că şi cînd m-am trezit licenţiat, mult mai mult decît la început tot nu ştiam. Şi nu mă prea prăpădesc eu cu firea pentru atîta... Dreptul este experienţă... Cîteva luni de practică la tribunal şi mai cu seamă prietenia cu un grefier te învaţă de cincizeci de ori mai mult decît şapte doctorate la facultate. Totuşi aş fi vrut să nu încep fără doctorat... însă nu pot să citesc... Nu mai pot... Sunt blazat... Ştii, mie mi-a plăcut mai mult viaţa decît... înţelegi... Şi de aceea aveam nevoie de stimulent, vream să văd băieţi tineri învăţînd cu poftă, să-mi facă şi mie poftă. Aşa, ca o amintire, înţelegi, m-am pomenit atunci la uşa secretariatului de la Drept, în faţa listelor. Acolo ţi-am văzut numele identic cu al meu. Am văzut: elogii. M-am informat de dumneata. întîmplarea a făcut să găsesc tocmai pe prietenul şi concetăţeanul acela al dumitale, Dăscălescu. înţelegi... nu mi-a venit să-i spun că.sunt Băiatu... era prea complicat ca să fi stat cu el atunci de poveste şi să-i lămuresc cele ce-ţi spun acum dumitale.

Şi astfel prietenia lor merse pe îndelete pînă în mult aşteptatul iunie ; Mihnea punea atîta preţ pe seriozitatea şi dragostea de învăţătură a celuilalt, încît sconta la sigur să-i vadă, şi desigur să-şi vadă, numele publicat printre licenţiaţii cei proaspeţi ai ăstui an.

Avea de gînd să se prezinte de îndată atunci domnului Ştefan cu marea surpriză, pe care o ţinea în adîncă tăcere, cu unica lui diplomă: ziarul.

„Ce zici, boier Ştefane ? Aşa e că nu te-am păcălit ? Aşa e că nu ţi-am mîncat banii de pomană prin Bucureşti?"

Odată cu zilele călduroase de examene, Mihnea se abătu deci pe la facultate. întîlni pe Băiatu Mih. coborînd scările, cîte patru trepte deodată, cu cataligele lui.

— Cum stăm cu examenele, boier Băiatule ?

— Uite chiar acum putui scăpa de unu.

- Şi...

— Am ieşit peste rînd să m-asculte. Mă duc repede la întrunirea de protestare... ştii, iau cuvîntul... trebuie să fi început, adio.

Şi fără a-i mai lua mîna, din cîteva sărituri dispăru pe uşa cea mare.

Mihnea Băiatu scoborî liniştit şi se duse să bea un şpriţ. Un moment se gîndi să scrie acasă domnului Ştefan, că s-a înfipt în sfîrşit şi la ultimul examen de licenţă şi că merge bine.

Emoţiile prin care ar trece cu adevărat iubitul său părinte, în aşteptarea rezultatului, ar contribui de bună seamă cu un procent respectabil la felicitarea finală şi pecuniară. Dar spiritul de scenă birui în sufletul acestui artist începător şi neînţeles: venirea acasă dimineaţa, odată cu ziarele care aveau să anunţe vestea cea mare, şi răspunsul, negru pe alb, dat invariabilei şi melancolicei întrebări de întîmpinare a tatălui: „Iar n-ai făcut nimic, Mihneo?" — domnul Ştefan şi cocoana Ecaterina desfăceau ziarele abia după-masa, cînd se tolăneau pentru siestă pe canapelele din salon — îi păru, chiar din punctul de vedere al profitului, un procedeu tactic şi mai de preţ.

Şi această splendidă inspiraţie fu cu adevărat spre norocul lui Mihnea, căci dueîndu-se peste cîteva zile la Universitate să vadă rezultatele, rămase îngrozit şi crezu că-i vine rău. Băiatu Mih. nu era printre cei trecuţi. Cum, adică pierduse şi el examenul? Cum, un băiat ca dînsul, care a trecut numai cu bile albe, pînă acum, şi cu elogii? Dar asta era nemaipomenit.

Pe urmă îşi aminti graba cu care o pornise, atunci cînd îl întîlnise, la întrunire.

„Asta e... politica distruge în ţara noastră şi pe cele mai valoroase forţe. Ce mă făceam eu acum, dacă-i scriam domnului Ştefan?"

Şi Mihnea i Băiatu porni descurajat şi trist, ca unul care personal ar fi căzut la examen. Mai mult chiar,

ca unul care şi-a pierdut definitiv posibilitatea de a se mai vedea cu o diplomă universitară. Căci dacă nebunului de ambiţios îi vine cheful să renunţe la Drept, după această teribilă înfrîngere pentru dînsul! Şi ochii lui Mihnea rătăciră turburi printre grelele pietre funerare. Ba încă se şi închipui în fund de mormînt, cu pieptul apăsat de greutatea tuturor la un loc.

Abia cînd îi mai trecu această covîrşitoare uluială, care la o vîrstă ceva mai înaintată i-ar fi fost fatală, Mihnea putu să-şi dea seama că nu văzuse chiar deloc numele omonimului său pe listă. Or, fie că ar fi căzut, fie că numai s-ar fi retras din examen, numele, în orice caz, ar trebui să figureze acolo.. .

Iar puţin mai tîrziu întîlni pe Băiatu Mih. în culmea fericirei. Luase absolvenţa cu izbîndă mare, la Litere, la patru specialităţi. Mihnea trebui să-1 felicite şi să se bucure din tot sufletul. Chiar îi oferi şi o masă, în decursul căreia îl întrebă, aşa, ca într-o doară:

— Ei, acum, la toamnă, vine rîndul Dreptului.

— Nuuu...

— Cum, te laşi de Drept? strigă îngrozit Mihnea, plesnind cu şervetul în farfurii. Dar ce faci, domnule? Dumneata îţi dai cu piciorul la viitor.

— Da nu-mi dau deloc.

— Păi crezi că cu Literele dumitale ai să faci treabă în viaţă? Păi ce faci dumneata cu Literele, domnule? Dreptul, domnule! Toţi oamenii mari ai ţărei au fost şi sunt avocaţi. .. Uite, Take Ionescu, Titulescu... î... Iuliu Maniu. .. V... V...

— Cu toate astea, la toamnă, trebuie să sfîrşesc cu Literele. Trebuie să-mi dau toate licenţele. Dreptul la iarnă.

— Aşaa?! răsuflă uşurat Mihnea.

Dar un pic de îndoială tot îl muşcă de inimă.

— Bine, da ai să poţi da dumneata atîtea licenţe la toamnă... ca să poţi fi sigur că la iarnă rămîi numai cu Dreptul.

— Hî... mîrîi drept răspuns Băiatu Mih. Şi întoarse capul într-o parte, oarecum jignit că prietenul lui nu-1 cunoaşte. La iarnă *am luat* licenţa în Drept, declară el solemn, întrebuinţînd, pentru a arăta cît e de sigur, trecutul în locul viitorului, şi întinse mîna lui Mihnea, în semn de legămînt... Se poate să las eu Dreptul, domnule!... se întrebă el cu tonul care arăta de la sine cît de absurdă putea fi chiar numai această bănuială.

Atunci Mihnea, oprindu-şi fericirea strigătoare în piept, prinse chiar puţin curaj şi încercă să-şi plaseze un mic deziderat:

— Uite ce ! iscodi el... Nu s-ar putea să dai Dreptul la toamnă şi să laşi Literele pentru la iarnă?

— Dreptul la iarnă .' repetă laconic, în loc de răspuns, Băiatu Mih. Şi-n semn că e nestrămutat în deriziunile lui, schimbă vorba.

— Dreptul la iarnă! spuse şi Mihnea domnului Ştefan, cînd se duse să-şi petreacă vara la casa părintească.

— De ce, mă Mihule, nu vrei tu să te scapi de el la toamnă, stărui, în mai multe rînduri, mieros, domnul Ştefan... Ai mai rămas cu ultimul an... încă o sforţare şi... ai scăpat.

— Dreptul la iarnă, ripostă sec Mihnea. Dar pentru că în orice caz el era mai puţin uscat ca Băiatu Mih., nu se putu să nu complecteze: Ştiţi, la mine vorba e vorbă.. . De ce să spun toamnă, cînd o să fie la iarnă. .. Am socotelile mele.

Toamna, se petrecu întocmai cum spunea Băiatu Mih. El termină cu toate specialităţile de la Litere: luă istoria, filosofia, latina, greaca, romanica, ba, ca secundare, mai luă pe deasupra româna şi franceza. In faţa rezultatelor, Mihnea Băiatu rămase ca trăsnit; chiar pînă acolo nu credea că ar putea merge cineva cu învăţătura, oricît de vrednic ar fi şi oricîtă dragoste de carte ar avea. Cineva, pe care-1 mai chema şi Băiatu.

Totuşi o îndoială nouă i se zvîrcoli neplăcut prin minte. Germana. La germană Băiatu Mih. nu-şi luase licenţa. Nu cumva o să se petreacă iar vreo nouă dislocare de licenţe la iarnă?

Alergă deci să-1 felicite şi să se asigure că, în orice caz, sesiunea de februarie e dedicată Dreptului.

— Germana, cred c-o mai laşi şi pe iunie.

— Păi am dat şi germana, domnule, dar tot ca secundar. Pe iunie îl rezerv pentru altceva, mult mai înalt.

Deci trăgînd în toamna asta la domnul Nisipoiu, Mihnea era asigurat în privința titlului universitar. Mai rămînea, pentru a şi-1 valorifica la nevoie, ceva mai tîrziu, să înceapă liniştit examenele şi s-o ia agale cu primul an. Şi pentru a călca în sfîrşit cu pasul drept şi plin în această mult şi van încercată întreprindere, iacă, acum norocul îl adusese lîngă acest grefier plin de Drept — dar din cel substanțial — şi de regrete, al cărui fiecare cuvînt era un îndemn şi fiecare oftat — o alarmă.

Numai că teribilele *Elemente de drept roman,* fie ele ale lui Longinescu, fie ale lui Girard, continuau să însemne o încăpățînată disonanță în acest concert de armonioase împrejurări!

Toate aceste amintiri trecură prin mintea lui Băiatu, pline de vigoarea lucrurilor şi întîmplărilor proaspăt văzute şi trăite. Dar soarele se ridicase, în răstimp, de tot deasupra casei domnului Nisipoiu, aşa că în camera lui Mihnea domnea acum umbra răcoroasă a nămiezelor din odăi. Prin aerul clar şi neirizat, el văzu jucînd deasupra capului rari funigei de cremă de dinți uscată. îşi aminti că e cu periuța de gură în mînă şi țîşni din pat ca să-şi termine toaleta. La două, cînd sfîrşi să se îmbrace, o foame ascuțită îl încerca cu vîrful ei de bold prin măruntaie. Plecă repede, de frică să nu întîlnească pe domnul Nisipoiu, cu chef de vorbă, ca omul după masă.

Cu cît se vedea mai mult ocolită, cu atît doamna Nisipoiu se îndîrjea mai zdravăn întru înfrîngerea rezistentului ei chiriaş. Ceea ce o ațîța pe dumneaei mai mult, în această neogoiată ofensivă, era că ocolul adversarului nu părea brusc şi definitiv. Dimpotrivă, instinctul ei de femeie cetea lămurit în ochii lui Mihnea adîncul regret că trebuie să-şi dea toate ostenelele ca nici o împrejurare proprie şi vicleană să nu-i surprindă pe amîndoi prin casă, singuri şi dezarmați de fragedele

lor scrupule (doamna Nisipoiu le zicea „prințipiuri"). Ea aproba chiar pe Mihnea Băiatu pentru atitudinea lui cinstită; şi această frumoasă calitate sufletească era o podoabă mai mult la şiragul de virtuți care-o trăgeau imperios spre dînsul.

Astfel, fără să se fi ajuns încă pe creasta aceasta de munte cu multe alunecuşuri într-o parte şi-ntr-alta, ei nu erau totuşi prea departe, în ceața de înălțimi în care se dibuiau. Dar Fundătura celor Şapte Fîntîni şi străduțele din împrejurimi de mult îi pusese unul în brațele celuilalt.

Poate numai pentru o „confirmare juridică", precum spunea Piscupescu în limbajul lui, convinsese tînărul, neobositul şi într-adînc clarvăzătorul arhivar, pe mama sa, doamna Filofteia Piscupescu, să invite familia Nisipoiu la sindrofia ce se proiectase pentru ajunul Sfîntului Mihai.

— Poți să aduci şi pe domnu pe care-1 aveți în gazdă, nene Bănică.

— A . . . e un băiat, mă... cum nu s-a mai văzut.

— Atunci, te rog, adu-1 chiar „cu *mânu militaris",* dacă nu vrea de bunăvoie.

Dar pentru Mihnea Băiatu nici nu putea fi vorba despre astfel de proceduri drastice ca să poată fi adus la o sindrofie. Acolo se pot găsi cocoane, domnişoare, se pot face flirturi pe deasupra capetelor de mahalagii nepricepuți în arta privirilor şi a surîsurilor, se pot pune pe îndelete temeliile zdravene ale unor aventuri care de cele mai multe ori lasă amintiri neşterse, capital neprețuit pentru cei ce-şi socotesc plăcerea cea mai mare a sufletului, aceea de a-şi istorisi peripețiile vieței, cu atît mai minunate, cu cît, mai complicate fiind, povestitorul a ştiut să le stăpînească ițele şi să rămînă totdeauna deasupra lor.

... Astfel, în seara ştiută, familia Nisipoiu, însoțită de tînărul şi elegantul ei chiriaş, îşi făcu intrarea în salonul Piscupeascăi. Arhivarul le ieşi înainte în sală şi ajută pe doamna Nisipoiu să-şi scoată mantoul cu guler de blană. Filofteia îi aştepta în uşă şi-i luă în primire cu un zgomotos sărut trîntit în mijlocul obrazului Polixeniei, care se întoarse repede la oglinda cuierului

ca să constate ravagiile aduse de această mahalagioaică de modă veche dichisului ce-şi făcuse cu atîta migală, cu pudră şi roşu. Domnului Nisipoiu, amfitrioana, dreaptă şi cu păr alb, îi duse singură mîinile la buze, admonestîndu-1 cu străşnicie că a uitat-o cu desăvîrşire, grăbindu-se apoi cu zîmbet perfid să şi-1 scuze tot dînsa — în vreme ce grefierul prezenta pe tînărul Băiatu — şi cu aceeaşi voce răsunătoare, ca să răzbată adînc înapoi, în toate urechile din salon:

— Vă cred, vă cred, dacă v-a sosit aşa mîndreţe de chiriaş... Cum să nu ne uitaţi pe noi ceştelalţi... îmi pare bine, domnule Băiatu!... Băiatu? Da stai, frate, nu eşti dumneata rudă cu Mişică de la Caracal... nu..., aha, da, da... ăla era Băieţelul... Băiatu, n-am cunoscut... adică... ce zic eu...

Dar, intrînd în salon, şi doamna Nisipoiu şi Mihnea avură unele surprize. Mihnea recunoscu printre cei dinăuntru, desigur musafiri ca şi dînsul, pe domnişoara cea subţire, cu care avusese odată plăcerea să călătorească în tramvai şi să se contemple reciproc într-unui din geamurile vagonului, plăcere brutal întreruptă de apariţia menajului Turcitu. în schimb, coana Polixenia cu greu putu să menţină expresia de bucurie a zîmbetului de bună cunoştinţă, care trăgea greu să se preschimbe în uimire şi oroare, cînd trebui să răspundă rînjetului lătăreţ al bătrînului care venise să închirieze camera în aceeaşi zi cu Mihnea Băiatu.

— Domnul Gavrii Găluşescu, îl recomandă coana Filofteia, clipind cu tainic subînţeles.

— Vă mai aduceţi aminte de mine, doamnă, rosti greoi şi apăsat -domnul Găluşescu, după ce musafirii se aşezară. Am vrut să închiriez odaie mobilată la dumneavoastră.

— Da, mi-aduc aminte, răspunse curajos coana Polixenia. Numai că, aţi nimerit prea tîrziu, cu părere de rău...

— Ba, chipurile, eu am venit la vreme, că m-aţi chemat la răspuns după-amiază... Da să vede că aţi preferat *la preţ* pe domnul...

Se făcuse tăcere adîncă din partea tuturor celorlalţi, ca domnul Nisipoiu să audă bine această împrejurare ignorată de dînsul, dar cunoscută aşa de limpede de toată mahalaua.

Coana Polixenia schimba feţe, feţe. Se vedea bine că se străduieşte, fără prea multă izbîndă, să-şi păstreze calmul şi mai cu seamă zîmbetul care-i sta pe buze ca o floare într-un cazan de catran. Faţa îi înnegrise şi pieptul ei clocotea. Simţea cum îi vin, una peste alta, agitat, toată colecţia de cuvinte cu care cei obraznici trebuiesc puşi la locul lor şi pe care putea s-o depene un ceas în şir, ca o adevărată şi vrednică urmaşă a părinţilor ei, băştinaşi din tată în fiu în Fundătura Şapte Fîntîni:

„Da ce te priveşte pe tine, ghiuj bătrîn... Iau pe cine-mi place în casa mea şi n-ai să te amesteci tu, gură strîmbă... Mai bine vezi-ţi de fălcile cari ţi s-au scofîlcit, de-ai început să rîzi ca moartea... Nu vezi că miroşi a colivă cale de-o poştă..."

Asta i le spunea toate coana Polixeni ghiujului bătrîn, şi încă şi altele şi mai şi, dar numai în gînd ca să nu facă pe plac Piscupeascăi, Marghiolitei Balama (devenită Balaman) cu sfrijita ei de studentă, Vasilica (Veve, de...), domnului Vulpache, celălalt grefier de la ocol, cămilei de nevastă-sa şi calului de fiică-sa, rămasă văduvă de tînără, de-a dracului ce-a fost, că a ştiut să-şi bage repede bărbatul în pămînt, ca să poată să-şi dea poalele peste cap nesupărată de nime...

O, ho, cîte ligheane de lături n-avea coana Polixeni să le împroaşte pe toate... la o adică. Le ştie toate tainele şi metehnele... Dar nu vrea să le facă pe plac... Căci întru întîi ele ar fi rîs cu poftă mare c-au scos-o din sărite... şi pe urmă c-au aruncat otravă adevărată între ea şi domnul Nisipoiu, de vreme ce a usturat unde a căzut...

– îmi pare bine c-am găsit la dumnealor, arată ghiujul spre Marghioala Balama, *tot* cu două mii cinci sute de lei, apasă el grav pe sumă, privind drept în ochii domnului Nisipoiu...

— Se poate, domnule, tăie scurt coana Polixeni, da, vezi dumneata, cu bătrînii e foarte greu... Eu spun verde, pentru că s-aduse vorba, bătrînii sunt mai pre-

tenţioşi ca femeile, la o cameră mobilată, şi eu servitoare n-am, că nu-mi dă mîna... La coana Marghiolita s-o putea, că sunt două femei.

Aci domnişoara Veve avu tresărire de umeri, ca şi cînd i-ar fi pus cineva o lamă rece de metal pe grumaz. Era gata să spună înţepat:

„Eu nu deretec camere de chiriaş!"

Dar mama ei îi luă înainte, încă şi mai înţepată:

— Fata mea nu scutură camere de chiriaşi.. . Ea are alt rost pe lume...

— în sfîrşit, conchise coana Polixeni, abia stăpînindu-şi un zîmbet de răutate, cu bătrînii e greu; poate, de... într-o noapte are nevoie de-o doftorie, de doftor, de spiţerie... continuă ea fără milă, hotărîtă să plătească pînă la ultima para, în vreme ce domnul Bănică îi făcea semne desperate, din spatele arhivarului, să înceteze...

Dar ea nu vrea să vadă, nici s-auză.

— Ba şi de popă! se auzi vocea groasă a celui vizat...

Şi domnul Găluşescu se puse pe un rîs zdravăn, căruia îi puse punct o tusă tot aşa de zdravănă. Iar coana Polixeni plimbă' biruitoare privirea asupra asistenţei, pe care de la început o simţise pregătită ca să-i „facă figura". Părea că spune: „Mă rog, căruia îi mai dă mîna..."

Vulpache şi Piscupescu se priviră pe furiş, invitîndu-se reciproc. Dar nimeni nu mai îndrăzni să se avînte în arenă.

, Băiatu se aşezase lîngă domnişoara Balaman, cu care-şi verifica, reciproc, titlurile universitare.

— A, sunteţi în întîiul la Ştiinţe, constată el cu vădită surpriză şi plăcere. . . La fizico-chimice. . . Sunteţi în ritmul vremei... V-aţi pasionat desigur de ultimele descoperiri.. . de progresul din ce în ce mai accelerat al omenirei. . .

— Da, răspunse ea repede, şi unde mai pui că la Ştiinţe sunt concurenţi mai puţini la catedrele secundare. . .

— Da, aveţi dreptate, continuă el apreciind spiritul practic al copilei. Cele mai multe vacante sunt orele de ştiinţă... Apoi e şi frumoasă, îşi dădu el din nou cu părerea. .. Bunăoară pe mine, dacă aş fi urmat Ştiinţele, m-ar fi pasionat optica, declară el cu un uşor accent de glumă. ..

— Optica, ce idee ! făcu ea. . . E cea mai insipidă.. . Geometrie multă şi plictiseală... Eh, deveni apoi mai concedantă. în ansamblu cu celelalte ramuri ale fizicei mai merge... Ştii, vibraţiile, undele luminoase .. . Dar aşa, luată aparte. .. e groaznică. ..

— Mă mir c-o găsiţi astfel. .. continuă pe acelaş ton Băiatu. Mie, tocmai partea geometrică mi-ar fi plăcut. De exemplu, ce ziceţi de legile reflecţiei luminii. . . Şi pentru că domnişoara Balaman îl privea cam nedumerită, el se gîndi că trebuie să-i dea aluzia pe şleau, coborînd puţin vocea: Legile reflecţiei luminii, cu aplicaţia lor la geamurile de tramvai...

Ea-1 privi şi mai nedumerită, apoi deodată se lumină şi pufni în rîs.

Deveniră prieteni buni şi fata îl urmări toată seara cu simpatie, aruncînd din cînd în cînd priviri furişe spre doamna Nisipoiu. Mai ales cînd coana Polixeni îşi trăda neliniştea prin vreo privire intrigată sau prin vreun cuvînt şuierat or voalat, şchiopătînd brusc în mijlocul conversaţiei, studentei în fizico-chimice i se umplea faţa de razele fericirei.

Pentru a o îndepărta de dînsul, doamna Nisipoiu îi propuse să cînte ceva la pian. Fata începu să facă mofturi, dar cînd Băiatu îşi uni la rîndu-i rugămintea lui a cu tuturor, domnişoara Veve se supuse.

Dar, spre uimirea tuturor, Băiatu se îndreptă la rîndu-i cu paşi siguri spre pian, se aşeză lîngă fată şi, la momentul trebuincios, întoarse pagina caietului de note. Acest gest, care implica desigur şi ştiinţă în materie, îl ridică definitiv şi peste măsură în ochii asistenţei. Domnul Nisipoiu exulta.

— V-am_ spus eu, şoptea el lui Piscupescu şi lui Vulpache. Ăsta este un fenomen... Ăsta, domnule, văd c-a ştiut să profite de noroc. ..

— Cum să profite de noroc, nene Bănică?

— De noroc.. . c-a avut părinţi bogaţi.. . cari i-au pus cartea în mînă... Şi el n-a lăsat-o, ca atîţia...

Of, legea mă-sei de viață, nici eu n-aş fi lăsat-o, mă băieți. . .

Dar după două, trei cîntece, prea cunoscute, şi pe care asistența feminină, cu Piscupescu, le acompania de-un zumzet surd de voci, d-ra Veve începu să greşească.

— La diez... o îndreptă Băiatu, încurajînd-o, dar asta o descurajă şi mai mult...

— Mai bine cîntă dumneata, făcu ea, cedîndu-i locul.

El vroia s-o oprească, dar toată lumea se asocie la propunerea fetei. Băiatu primi şi, în semn de con; simțire, trecu toate clapele sub galopul sigur al degetelor. Cu toate că era bun cunoscător al notelor, el cînta numai după ureche; el putea foarte bine să corijeze pe alții cînd nota era falsă, însă el, personal, era incapabil să urmărească un text, cînd începea să-i zică. însă îi „zicea". Avea o ureche minunată, care nu putea să dea greş niciodată. îi plăcea atunci să-şi urmărească degetele lungi şi osoase, jucîndu-se pe clape, apoi îşi lăsa capul pe spate, cînd ştia că partea care a venit la rînd este tocmai acea care place mai mult auditorilor; numai rar arunca ochii pe note, fără a vedea însă nimic, spre a arăta că deşi se foloseşte mult de memorie şi mai pune cîte o floricică de la el, ici, colea, nici textul adevărat nu-1 neglijează. Imediat apoi, după ce lăsa să se înțeleagă c-a rămas tot pe drumul cel bun, îşi răsturna iar capul pe spate, or îl plimba într-o parte sau alta, aplecîndu-1 domol la o melodie mai languroasă.

După ce execută ce avea mai ales şi mai la modă în repertoriu, se retrase, în protestările tuturor, cerînd să se execute la rîndu-i şi proprietarul pianului.

Şi-şi plimbă nesigur privirile de la arhivarul Piscupescu la coana Filofteia. Dar proprietarii pianului nu ştiau să cînte.

— A, probabil, se dumiri Băiatu, ați avut o domnişoară în familie...

— M . . . d a . . . şi a *deces...* asigură coana Filofteia. Dar Băiatu prinse atunci zbor furişat de zîmbete pe fețele tuturor. El îl atribui desigur pronunțărei

incorecte a cuvântului „radical", pe care coana Filofteia ținuse să-1 întrebuințeze. însă coana Polixeni îl lămuri în şoaptă:

— Minte! Fiică-sa care a *deces* — apasă ea intenționat pe acest cuvînt — nu ştia să cînte. A fost al unui biet profesor chiriaş şi 1-a oprit zălog pentru chirie, dinainte de război, care a şi dispărut cu *acele evenimente.*

Informația asta îi plăcu foarte mult lui Băiatu. De cînd, doar, nu era el de părere că nici chiriaşul, cînd îi vine apa la moară, nu trebuie să cruțe pe proprietar! Ba se simți atît de dispus, încît, deşi insistențele se mîntuiseră, se aşeză din nou la pian, din proprie pornire, în aplauzele tuturor.

De astă dată arta lui Băiatu a făcut furori. Căci el intră acum în domeniul vast, în care se plimba ca pe o moşie strămoşească, al sîrbelor, al jocurilor şi al cîntecelor româneşti. Teancul de note fu lăsat acum în pace. Iar mai către urmă, cînd paharele de vin se înmulțiră şi cînd pînă şi ochii domnişoarei Balaman se împărtăşiră din culoarea licorii Domnului, cîntecele începură să alunece uşor pe panta lucrurilor fără perdea. Domnişoara Veve rîdea, foarte ruşinată, dar amuzată, pînă la hohot înfundat şi sughițuri. însă Băiatu ştia să întoarcă frîna la timp, sărind dintrodată de la repertoriul obraznic al mahalalei, la celălalt, mai cuviincios, chiar cînd e îndrăzneț, al poporului. Uneori, pentru asistența de astă-seară, atingea chiar ineditul:

Pădure
Pădure
Pădure ca la Hîrtoape,
Lele, Dodă,.
Fetele mă iubesc toate...
Nevestele jumătate,
Văduvele-a treia... parte.

El se acompania abia şoptit, însă rotunjind bine cuvintele ca ele să intre în toate urechile. în vremea aceasta, doar basul ținea uşor hangul. Pe urmă melodia era atacată din nou şi din plin numai din pian şi de data asta făcea atîta vuiet, de parcă toate clapele

s-ar fi pus să cînte de-a valma, ca toate broaştele înnebunite subit în iaz.

Izbînda fu desăvîrşită. Coana Polixeni regretă că n-are pian. Coana Filofteia îl invită să vie cît mai des. Şi, arătînd spre Veve, îl asigură:

— Aici, la mine, mai totdeauna se adună fete frumoase.

Doamna Balaman îl invită şi dînsa. Iar Veve lăsă, în şoaptă sugrumată, să-i scape'viitorul loc de întîlnire, departe de toţi ochii şi de toate urechile.

Mîinile lor se strîngeau adesea cu putere şi genunchii se atingeau, fără să se retragă.

Amănuntele acestea scăpau uşor celorlalţi. Numai ochiul coanei Polixenia veghea. La început ea crezuse că pîrdalnicul ei chiriaş doar dînsei îi aruncă priviri pătimaşe pe deasupra capetelor. Dar ochiul ei, puţin cam îngrijat de această asistenţă care-i chema odorul în toate părţile, descoperi uşor că-n vreme ce hoţul ăsta de oltean îşi îndrepta căutăturile spre dînsa cu aer şiret şi conspirativ, ca şi cînd ar fi spus că toate astea nu-s lucruri decît de moment, mîna lui se plimba discret şi stăruitor de-a lungul şoldului fetei.

Coana Polixeni se oţărî ca o leoaică.

„Ea-şi bagă *formele* în mîna lui!" se încredinţa ea în gînd şi-şi jurui să scape pe bietul băiat de la pierzanie.

Dar odată cu hotărîrea ei se întîmplă ceva atît de neaşteptat, că ea însăşi rămase multă vreme uluită, iar indignarea i se urcă deodată atîta de multă în gît, încît crezu că se sufocă. Privind cu totul într-altă parte, Băiatu şopti cîteva cuvinte, apoi ieşi afară. Şi nu trecură două minute şi fata, care întîi se prefăcu că dă o deosebită atenţie conversaţiei grupului de lîngă uşă, o zbughi pe nesimţite după dînsul. Oricît îi urmărea cu luare-aminte mişcările, coana Polixeni, cîtva timp, nici nu observă că fata dispăruse.

însă cînd băgă de seamă în sfîrşit, nici că mai pregetă. Se apropie la rîndu-i de grupul de la uşă, pe care-1 alcătuiau bărbatu-său, domnul Găluşescu şi Vulpache. Cocoanele celelalte, formau alt grup, iar Piscupescu, de cînd tăcuse pianul, pusese patefonul în mişcare „cu nişte plăci noi, *pe cinste,* onorabil public".

Muzica patefonului luase la timp locul pianului, astfel că, multă vreme, cei dinăuntru n-ar fi băgat de seamă desigur dezertarea tinerilor.

Doar coana Polixeni stătea pe jeratec. Ea zîmbea silit la gluma lui Găluşescu:

— Zi, ţi-era frică să nu mă găseşti înţepenit într-o bună dimineaţă, hai, coană Polixenio!

Dacă ar fi stat cu mintea la cele ce-i spunea, coana Polixenia ar fi putut poate să bage de seamă că rîsul lui Găluşescu nu era prea deschis, ba că ochii lui erau puţin cam măriţi de spaima propriei glume. Vorbea de urît, parcă să scape de el...

însă Vulpache aduse vorba iar de metehnele lungului lanţ de judecători şi de ajutori, de care avusese parte judecătoria lui.

— Da pe Barzon, ţi-1 mai aduci tu aminte, Nisipoiule.. . ?

Şi cînd luară pe Barzon în primire, coana Polixenia văzu bine că nu se mai aflǎ între ei. Nici chiar Găluşescu n-o mai vedea, pentru că, deşi gura-i rîdea, ochii lui se măreau tot mai mult de groază privind nemişcatele umbre dintr-un colţ.

„O fi şi asta", îşi spunea el în gînd, amintindu-şi de unele scurte ameţeli suspecte şi îngrijorătoare cu care se ferise să-şi alarmeze proprietarii din urmă. „într-o bună dimineaţă... Hm... într-o bu..

Ea atunci se strecură afară. Şi prin geamlîcul pridvorului, ochii ei căutară sub copacii gîrbovi şi aproape goi. Alături, pe-o bancă, cei doi tinerii îşi ţineau şi acum genunchii apropiaţi, dar luna nu putea să-i spună coanei Polixeniei, atît cît se prelingea printre frunzele necăzute ale crengilor, dacă mîna lui o înlănţuise. Mai mult se putea bănui lucrul acesta, pentru că prea erau lipiţi umăr la umăr. Dar coana Polixeni n-avu nevoie să zăbovească mult pentru a-şi putea mulţumi curiozitatea. Capul lui Băiatu se aplecă asupra capului fetei şi buzele li se lipiră aşa de lung, că coana Polixeni se pomeni numărînd.. . Şi nici cînd ajunse la treizeci, cele două capete lipite de dragoste nu se desfăcură. Ea simţi cuţite reci împungînd-o în toate ungherele corpului, fără milă.

„Are dreptate", îşi spunea ea. „Are dreptate bietul băiat... Prea m-am purtat cu el rece. . . Doar l-am văzut că e sfios şi abia lasă să-i strîngi mîna... Dar iată-1, cînd îi dai curaj. .. iată-1 ce mai cocoş îmi e. Ah, fetele astea, din ziua de azi", scrîşni ea cu indignare, drept încheiere.

însă nici după această constatare, care răpi o bună bucăţică de timp, gurile celor de sub pomi nu se desprinsese. Aşa ceva coana Polixenia nu mi văzuse niciodată. Un gînd diabolic trecu atunci prin capu-i; cum sunt aşa pierduţi, să cheme toată asistenţa: „Ia poftim, coană Marghioliţo, să vezi ce mai succese are Vasilica dumitale..." Ar fi năvălit atunci tot salonul şi răzbunarea complotului dejucat adineauri ar fi fost desărvîrşită. Ah, i-ar fi tras o plecare, cu trofeul de chiriaş alături, de-ar fi dîrdîit toată mahalaua ! Dar două lucruri o reţineau: întîi, că pînă la venirea privitorilor se putea întîmpla cei doi să înceteze.. . Apoi „doctorelul" nostru se putea să aibă vreo neplăcere de pe urma zdravănului şi fiorosului Vulpache, care, cine nu ştia în mahala, el era tatăl adevărat al copilei subţiri. Deci alungind astfel de gînduri prea repezite, coana Polixenia se mulţumi să se strecoare de-a lungul pridvorului şi se opri în cadrul uşei de la mijloc. Dar nici acum nu izbuti să se facă observată. Capul lui Băiatu se aplecase de tot peste capul fetei; parcă-1 mînca, nu-1 săruta. Şi parcă nu se mai sătura; ba încă era atît de lacom ticălosul, că nimic nu mai vedea, nu mai auzea, nu mai simţea.

încît coana Polixenia se putuse apropia cu uşurinţă de dînşii, cu pasul ei nesimţit de fantomă. Şi aşteptă, compunîndu-şi în minte o urare cît mai caustică, pe care să le-o adreseze la despărţire. Dar celor doi tineri li se lipiseră buzele parcă. Iar coana Polixeni se pomeni că nu se mai simte la. locul ei acolo. Dădu un pas înapoi şi chiar mai mulţi şi iar nu fu simţită. Iar pe buzele ei simţea furnici. Ajunsese înapoi la uşa pridvorului şi-ar fi putut chiar să intre fără ca nesăţioşii înlănţuiţi să simtă că pe lîngă ei s-a plimbat îngerul necazului.

„Ce fel de sărutare e asta de ţine de o jumătate de ceas!" se întrebă intrigată coana Polixeni. Şi discreţia subită, care-o adusese înapoi, se topi acum din nou în sînul ei care tresaltă pişcat de strechea nerăbdărei, a curiozităţei, a necazului, a otrăvei.

Examina, cu toată atenţia, de aci, din uşa pridvorului. într-adevăr nu era decît un simplu sărut. Ci, iaca, asta era chiar nemaipomenit. Adică se poate săruta cineva şi cu ora!

Coana Polixeni se simţea în acelaş timp scandalizată şi fericită în faţa acestei descoperiri. Nu s-ar fi gîndit măcar că are un astfel de **Ghiriaş.** Aşa e cu timizii ăştia... draga mea. E mult, pînă-i pui pe drum. Pe **urmă** ştiu ei cum să umble.

Coana Polixeni nu se mai putu stăpîni; furnicile de pe buze îi umpluseră acum toată faţa, sînii, mîinile, picioarele, tot corpul. înainta din nou, fie ce-o fi. Pasul îi tremura.

— Să vă fie de bine, trebui ea să strige ca să se poată auzi, pentru că şi vocea ei i-era sugrumată.

Cei doi se desprinseră deodată: fata scoase un ţipăt uşor şi-şi acoperi faţa cu mîinile.

— Iertaţi-mă că v-am deranjat, se scuză coana Polixeni. Ieşisem să iau puţin aer şi nu băgasem de seamă că sunteţi aci... Dar iacă, eu mă întorc chiar acum... Rămîneţi! încuraja ea fata care se ridicase. Lasă că nu spun înăuntru... se grăbi să adauge insinunantă şi protectoare, ca **o** deţinătoare de neaşteptate şi grele secrete. Sunteţi doar tineri... E timpul vostru acuma, şuieră printre dinţi. Şi pentru că fata o privea neîncrezătoare, coana Polixeni o atrase spre dînsa... Mititica mea, îi spuse coana Polixeni îmbrăţişînd-o... Orcînd poţi să vii pe la mine... Şi o sărută o dată pe buze... Vino, mîine chiar, dacă-ţi face plăcere... Şi o sărută din nou, de astă dată şi mai lung, şi mai cu multă pasiune... Poţi să stai cît vrei la mine... N-avea nici o grijă, rămîne între noi... îi şopti în fundul urechei şi pe urmă iar îi prinse buzele, pe care i le reţinu lung, lung, îndelung, strîngînd-o înfiorată, de parcă ar fi vrut să absoarbă tot fiorul pe care celălalt îl lăsase **acolo.** Te voi iubi ca pe surioara mea, mi-eşti foarte ^Iragă... Şi lasă, am să fac eu **totul** ca să fiţi

fericiți... îi şoptea ea înainte, sărutînd-o rătăcită şi surîzînd demonic unui plan sinistru, care acum i se lămurea tot mai deplin în minte... O să fii foarte fericită, gemu ea, strîngînd-o cu pasiune nemărginită şi surîzînd necontenit necunoscutului. Hai spune, cînd vii... Mîine vrei?

Iar Mihnea Băiatu, care n-auzise decît primele cuvinte, le privea cum se îndepărtează în noaptea dulce de toamnă şi auzea zvon de sărutări. Nici el nu mai înțelegea nimic... Oare cum venea asta... coana Polixenia se oferea celeilalte... hm, ce-i oferea? ...

Ochii lui se înfigeau nedumeriți în întunerecul curței, în care conturul învoalt al Polixeniei ducea tot mai adînc silueta fină a fetei.

Cînd sindrofia se sparse, coana Polixeni şopti la urechea lui Băiatu.. .

— Are să fie bine, ştrengarule. ..

Şi-1 strînse de mînă sălbatec, palpitînd din tot pieptul şi vărsînd flăcări pe ochi.

La judecătoria de ccol din mahala, activitatea curgea neîntreruptă de la o zi pe alta. Şi Vulpache şi Piscupescu erau mulțumiți că Nisipoiu nu se amestecă la nevoile împricinaților. Din cînd în cînd, primea şi el să facă vreo jalbă cîte unui năpăstuit. Asta cînd motivul acțiunei i se părea foarte interesant. Dar cînd reclamantul se apucă să-i plătească, el îl trimitea la băieții cari făceau copiile. în privința asta avea ambiție ca de magistrat: să nu i se spună că a primit sub un chip sau altul bani de la „părți". Mai ales că adesea şi judecătorul — *domnul consilier* — şi ajutorul îi cereau şi lui părerea la darea hotărîrilor. Mai mult încă, îl chemau în unele *spețe* la sfat, chiar dacă Vulpache *luase şedința,* iar pronunțarea hotărîrei se amînase. Dar niciodată nu se întîmplase ca să fie chemat şi Vulpache la şedințele lui Nisipoiu.

Asta o băgase de seamă şi unul şi celălalt. Apoi consilierul, care ținea morțiş să treacă la Curte, țintea deocamdată un cabinet de instrucție, de unde i se părea lui că se va putea agita mai în voie, decît de la această judecătorie de pace, pentru *țelul dorit:

acolo vrea să tragă şi pe Nisipoiu, cu toate că pe-acesta nu-1 prea atrăgeau spețele penale. însă consilierul, care mai ales față de dînsul nu făcea nici un secret din proiectele sale, îl asigura că popasul la instrucție va fi trecător. Dar Vulpache, la urechea căruia răzbătuse toate acestea, se făcea că nu-i e necaz. Chiar şi cînd domnul consilier îi felicita colegul în fața tuturor:

— Măi Nisipoiule, măi, păcat de tine! Cum n-ai făcut tu, măi, liceul, c-ai lua facultatea toată într-o sesiune! Mă, să ştii că dacă trec la instrucție nu te las... să nu care cumva să faci prostia să nu primeşti... Lasă că n-are să-ți fie rău cu mine...

Pe cînd Vulpache primea complimente cu totul de alt soi: „Habar n-ai, Vulpache!" or: „Măi Vulpache, ție ți-ar fi stat bine cu şorț dinainte şi cu balanța în mînă..." or: „Mă, cîntarul dreptăței nu e balanță de oltean..."

Alteori, domnul consilier, om foarte nervos, se înfuria zdravăn:

_ Asta e hotărîre, Vulpache !? Ăştia sunt „motivele" care ți le-am dat eu... Idiot eşti, mă...

Aprodul, pentru că toate lucrurile astea se petreceau în cabinet, trăgea cu urechea. El doar avusese atîtea de pătimit după urma lui Vulpache şi a lui Piscupescu... Se strecura repede spre grefă şi şoptea la urechea domnului Nisipoiu:

— Domnu consilier a făcut iar pe domnu grefier Vulpache idiot.

— Cînd?

— Iaca, acum.

Nisipoiu surîdea ascuns. îi plăcea. Era singura lui satisfacție față de colegul care făcea bune afaceri din postul lui şi pe care, mai din bunătate, mai din dispreț, nu-1 denunța cînd îl prindea cu cîte vreun matrapazlîc. Nici nu făcea măcar vreo aluzie judecătorului, ca să-1 pună pe urmele faptei necurate or îndoielnice. Se mulțumea cu atîta; mai ales cînd apostrofa se petrecea în fața lui. Sau cînd, după ce dispărea micul aprod, revenea după cîteva momente, de astă dată radios, cu pas apăsat şi strigînd cît îl lua gura:

— Domnul grefier Nisipoiu, la domnu consilier.. .

— Da de ce mă cheamă, mă? întreba Nisipoiu cu aer neştiutor şi bine prefăcut...

— Nu ştiu, tot ceartă pe domn grefier Vulpache acolo, c-ar fi greşit nu ştiu ce... Şi zice că să vii dumneata...

Copiştii zîmbesc cu gura pînă la urechi şi se între-privesc semnificativ. Numai Piscupescu, care a auzit totul, dincolo la arhivă, prin uşa dată de părete, se întunecă şi repede nervos maldărele de dosare.

Odată puştiul îndrăznise să lămurească:

— Zice ca să vii dumneata, să îndrepţi ce-a greşit acolo...

— Cine-a greşit, mă? luminarea mă-tii! a răcnit cît l-a luat gura domnul Piscupescu. Ce te-amesteci tu, mă banditule? şi s-a repezit cu palma ridicată asupra lui...

Dar domnul Nisipoiu a intervenit grabnic...

— Ia lasă, Piscupescule... hai, sfîrşeşte...

— îl fac praf pe mucosu ăsta obraznic, a strigat din nou Piscupescu, în culmea indignării.

— Lasă, nu-1 mai face... Aici e judecătorie, nu e poliţie... judecătoria e făcută contra bătăii, nu pentru. ..

— îi dau eu lui contrabătaie. ..

— Lucruri d-ăştia să n-aud... Ce? rări domnul Nisipoiu deodată cuvintele, apăsîndu-le şi făcînd să se umple de lumină toţi ochii celor mici, vrei să te raporteze la domnul consilier? N-am gust să văd pe-aici anchete şi treburi d-ăştia... Mi se pare că eu le înghit, observaţiile, pentru dumneavoastră... Că de ce închid ochii la multe? apăsă el şi mai tare pe cuvinte.

Piscupescu nu mai zise nimic şi se retrase întunecat, în vreme ce Nisipoiu se îndrepta spre cabinetul judecătorului ca să descurce greşelile lui Vulpache.

Dealtfel nici Piscupescu, nici Vulpache n-aveau interes să se certe cu domnul Nisipoiu. „Nenea Bănică" le era foarte preţios, căci sfaturile lui juridice erau minunate.

— Ce-i facem aici, nene Bănică?

— Trînteşte-i o acţiune în simulaţie...

— Păi de ce, nene Bănică?

— Bă, fă tu cum spui eu...

Cîteodată, cînd nu era ascultat, se mai putea auzi, în grefă, dialoguri de felul acesta. Glăsuia Nisipoiu:

— E, coane Vulpache, cum s-a ales cu rezilierea aia...

Dar conul Nisipoiu fusese înştiinţat din vreme, de aprod, ce se alesese de reziliere...

— Eah... facem apel...

— Mai bine ai face anulare... Bagi ceva martori... Cu probele pe care le ai dumneata nu faci nimic nici în apel. . .

Iar profeţiile lui Nisipoiu se îndeplineau cu precizie biblică.

Dar dacă nu putea fi de glumit cu conul Nisipoiu pe tărîm juridic, în schimb vestea pe care într-o bună zi o aduse Vulpache iui Piscupescu, că madam Nisipoiu şi-a găsit un chiriaş tînăr cu 2 000 de lei pe lună, pentru care a respins pe unul bătrîn cu 2 500 de lei, a fost ca o rază caldă şi veselă de lumină în mijlocul iernii pustii. Va să zică le venea şi Bănică puţin la mînă. „Cercetarea" cu „părţile faţă", de la sindrofia coanei Filofteia, le-a întărit şi mai mult speranţele.

— Ai văzut-o? Cum a ieşit cu fata lui madam Balaman, cum s-a luat şi ea după dînşii?...

— Dar vedeai cu ce ochi se uita la filfizon.. . Şi pe Veve, s-o mînînce nu altceva...

Vulpache şi Piscupescu erau răcoriţi în sfîrşit.

Din ziua aceea între ei se născu un limbaj special, de cuvinte ce se încrucişau pe deasupra capetelor celorlalţi, neînţelegători şi nedumeriţi.

— îi zice, îi zice... striga unul din grefă...

— Solid, solid, răcnea celălalt din arhivă...

— Aha, au început să crească...

— Se văd, se văd, urla Piscupescu.

Uneori, cînd împrejurarea se arăta, nu se sfiau să-1 ia direct în răspăr pe Nisipoiu. Aşa, cînd piciorul acestuia alunecă odată pe-o coajă de portocală, Piscupescu strigă din uşa arhivei:

— Ţin-te bine, ţin-te bine, nu te lăsa jos, nene Bănică.

— îţi cresc cucuiele de doi coţi în frunte, mă Bănică! rînji şi Vulpache.

La Tancu, la cîte-o ţuică, se duceau cu toţii, şi acolo era singurul loc unde Bănică Nisipoiu se simţea în voie cu cei doi colegi ai săi. Cu ţoiurile de ţuică'în mînă, glumele lor păreau în sfîrşit să aibe un' rost şi Bănică, nepriceput la duhuri, făcea haz de ele, fără să simtă cînd Vulpache şi Piscupescu îl împroşcau chiar ceva-ceva mai tărişor. Aci însemnau şi ei în sfîrşit ceva şi domnul Nisipoiu era mulţumit cu atîta, ca să nu se căiască mai în urmă că şi-a pierdut vremea degeaba. Ba chiar observa că domnul Tancu, cîrciumărul negu şi gros, cu fălcile lăsate ca la boi şi cu ochii ploştiţi, rîdea cu multă poftă, cu rîsul lui de astmatic, dar cu îngăduinţă, să «u-şi piardă un client, cînd cei doi duhlii îşi luau colegul în şfichie. Se vedea bine că şi domnul Tancu, ca şi muşteriii ceilalţi ai prăvăliei, ca şi cei mai mulţi din muşteriii prăvăliei de alături, cu dosare şi citaţii, dealtminteri, aveau mai multă cuviinţă şi respect faţă de mustaţa brună, căruntă, cît doi vrăbioi cioc în cioc, a lui Vulpache şi faţă de ochiul şiret şi nasul roş al lui Piscupescu,' decît de matahala de trup uriaş, bun şi inofensiv, a domnului Nisipoiu. Domnul Bănică le vedea şi le înţelegea el toate astea... Dar încuviinţa îngăduitor:' „Ce se pricep ei la meşteşugul Dreptului!"...

Mai ales că nu-i era greu să prindă din zborul cuvintelor ce se schimbau în circiumă, că în lipsa lui cei doi se grozăveau cu priceperea lor şi chiar îşi atribuiau fapte, în discreditul lui Nisipoiu, pentru care judecătorul totuşi îl lăudase pe dînsul şi-i bruftuise pe ei. Eah! Dar dacă adevărul nu era aşa, ce să mai stai să descurci lucruri d-ăştia fără importanţă?

Se descurcă ele de la sine, odată ş-odată...

în ziua aceea făcea mare zarvă în circiumă evenimentul timpului. O doamnă din societatea bună îşi omorîse amantul, care vrea_s-o lase după ce o făcuse să-şi părăsească bărbatul. întîmplarea aceasta impresionase profund pe domnu Tancu, care o citise în ziarul

de dimineaţă şi care asigura acum pe toţi muşteriii săi că va face pe dracul în patru ca să ia parte şi dînsul la dezbaterile de la juraţi...

— Ca jurat, nea Tancule? întrebase Piscupescu.

— Ce ca jurat? holbă conu Tancu nişte ochi îngroziţi...

— Dar atunci cum?

— Ca *public,* ca toată lumea...

— Păi bine, nea Tancule? intervenise şi Vulpache. De ce să te milogeşti dumneata după un loc la înghesuială? De ce să stai acolo la teasc? Cum eşti de gras, te topeşti tot...

— Pe cînd aşa, îl ambiţiona Piscupescu, eşti jurat, stai liniştit pe bancă, asculţi în linişte...

— Şi pe deasupra eşti şi judecător, întregi Nisipoiu coborînd ţoiul de la gură... Jurat, adică judeci, discuţi în comisie şi-ţi dai votul... Poţi să-i convingi şi pe ceilalţi să hotărască la fel...

— Hm! rămase nenea Tancu pe gînduri...

— Or poate nu eşti pe liste? întrebă Piscupescu...

— Ba chipurile sunt, n-aş mai fi fost, că înainte de război nu mai mă lăsau... Am dat o grămadă de bani pe certificate medicale şi pe alte alea... formalităţi, cum se zice, ca să scap... îmi rămînea prăvălia de izbelişte, domnule, nu altceva... Să nu mai aud de porcăria asta! Dar acuma, ştii aşa, ca chestie, ca să mai aud şi eu... De, n-ar strica, e interesant...

— Cum vrei, nene Tancule... dar de, om bătrîn şi gras... aşa te sfătuiesc...

' Conu Tancu rămase adîncit în gînduri...

— Ai dreptate, spuse el într-un tîrziu... Mai bine te distrezi liniştit, pe bancă... Şi dacă ai o părere, apoi are cine să ţi-o asculte... Numai că p-ormâ trebuie să te duci la toate chestiile ălelalte, fără interes...

— Eu aş condamna-o, îşi dădu cu părerea Piscupescu. I-auzi, să omoare ea om tînăr, la începutul viitorului...

— Ba eu aş achita-o, Piscupescule, se pronunţă Vulpache, trîntind ţoiul pe tarabă... Aşa le trebuie firfizonilor ăstora, care încurcă femeile oamenilor şi

le scot din minți... A făcut-o să lase om cu stare şi să vină la el... şi pe urmă-i dă cu piciorul...

Involuntar, la auzul acestor vorbe, Piscupescu. se întoarse către vorbitor. Iar Vulpache, ca şi cînd tocmai atîta ar fi aşteptat şi el, îi făcu din ochi, arătînd cu cu bărbia din fugă spre Nisipoiu.

— Ai dreptate şi dumneata, încuviință Piscupescu ...

— Nu, răcni conu Tancu, intervenind cu toată sinceritatea. Care va să zică dumneata ai două vini: întîi că-ți părăseşti bărbatul, al doilea că-ți omori amantul, socoti el pe degetele-i negre şi dolofane, ca nişte cîrnați. Care va să zică, dacă aveai numai vina dintîi, te condamnam... la divorț şi preacurvie... Iar dacă aveai numai vina a doua, te osîndeam ca om, cum se zice, criminal.. . Şi-acuma, pentru că le ai pe amîndouă, te achit...

— Bravo, nene Tancule, îl felicită Nisipoiu. Iacă un jurat care ar pune şi judecată în apreciere, nujiumai simțire... Ai glăsuit ca un adevărat judecător, nene Tancule.

Nenea Tancu se îngîmfă foarte, dar afectă modestie şi ridică din umeri, ca şi cînd cele spuse de Nisipoiu, chiar de ar fi fost şi adevărate, acuma nu-1 mai puteau surprinde. în vremea asta, între Vulpache şi Piscupescu lucra nedomolită suveica înțelegerilor muteşti. Mişcări din buze, lăsări de pleoape, semne misterioase cu degetul, surîsuri de aprobare, priviri furişe, care se frîngeau pieziş în spinarea lui Nisipoiu — căci se-n-dreptau spre dînsul numai cînd nenea Bănică era întors cu spatele — stabiliră între cei doi pactul ascuns al alianței şi atacului.

— Eu zic că ea 1-a vîrît în casă, îşi dădu cu părerea Piscupescu, privind mohorît la cei trei. Femeia, domnule, ea le învîrte toate, ea le coase şi le descoase.

— Aş, îl combătu Vulpache, trimețîndu-i veste ascunsă din ochi, ca să n-aibe nici o grijă că-1 contrazice. Tipul a urmărit-o. Ce şi-a zis? Asta trebuie să aibe bani, pentru că firfizonii ăştia de la Capsa la bani se aruncă. Asta trebuie să aibe bani... E... casă bună, mobilă frumoasă, dama mai în vîrstă, bărbatul... îmbrobodit... aici e de mine... Şi intră: „Mă rog, aveți cameră mobilată de închiriat?..."

— Ce cameră? domnule, protestă nenea Tancu, ca unul ce era în cunoştință deplină a faptelor. N-auzi c-a fost secretarul lui barbatu-său, care era arhitect? Barbatu-său 1-a adus în casă...

— A, atunci se schimbă socoteala, interveni grabnic Piscupescu... pentru a nu lăsa o prea repede îndoială să-şi facă loc în capul lui nea Bănică. Atunci, aşa le-a fost norocul...

— Da de unde? continuă Vulpache îndărătnic. O fi fost secretarul lui bărbatu-său... însă el pe ea a avut-o în vedere cînd s-a angajat la bărbatu-său... Ce tot îmi spuneți dumneavoastră, îi cunosc eu...

— Atunci el o ştia pe ea mai de mult, se asocie din nou Piscupescu.

— De bună seamă... Ei trebuie să se fi cunoscut de pe stradă.. . Astăzi cu ochiul, mîine cu gura... Pe urmă înțelegerea: „Tu să te duci la bărbatu-meu să te facă secretar..." Parcă văd toate lucrurile astea... Ea e de vină, domnule... cunosc eu marfa asta... Şi-şi răsuci mustața în semn de încredințare.

Nisipoiu remarcă îndată contrazicerea lui Vulpache, dar ştiindu-1 fără ordine în idei, se mulțumi doar să zîmbească.

— Ei vezi, aşa-şi fac unii treburile, cugetă conu Tancu...

— D-aia e bine, omul, glăsui Vulpache sentențios, să mai nimerească acasă şi înainte de regulă... da ştii, pe neaşteptate...

— Aoleu, hai repede acasă, nene Vulpache, strigă Piscupescu, făcîndu-i cu ochiul că ceea ce spune nu-1 priveşte pe dînsul...

Dar nea Vulpache nu era omul care, pentru a vîrî o intrigă, să nu facă nițel pe caraghiosul.

— Hai, mă nene... Aoliu... o omor, țipă el, rîzînd şiret cu ochii... Mă Piscupache, ferice de tine, băiete, că n-ai pe cine omorî...

Afară se întunecase bine, Felinarul electric pe care edilitatea îl aşezase drept dinaintea prăvăliei lui conu Tancu, în semn de înaltă luare-aminte pentru însuşirile

lui electorale, se clătina uşor, ca un balon luminos, purtat de adieri, muţind lumini şi umbre pe asfaltul umed.

Piscupescu îşi ridică gulerul pardesiului şi o luă ceva mai repejor. Cei doi întinseră şi ei piciorul.

— îl vezi, al dracului, cum se grăbeşte? se întoarse Vulpache către Nisipoiu... Parcă ar vrea să ne vadă cît mai degrabă cu grămada de coarne în cap... Ai dracului sunt măgarii ăştia neînsuraţi, ai, Bănică!

Dar Bănică rîse asigurat:

— N-ai nici o grijă, Vulpache, nu *ti* teme... Apoi chicotind de-a binelea, cu ochii iluminaţi de-o idee năstruşnică, venită pe neaşteptate: Mai degrabă ai zice că mie ar putea să mi se întîmple... Ha, ha, ha... Că eu am un tinerel în casă...

Piscupescu, care mergea înainte, încetini automat pasul, întorcînd puţin urechea, iar Vulpache privi poznaş la vorbitor.

— Dar nu e nici o teamă... Băiat serios o fi el, nu-i vorbă, dar de, tînărului îi dă inima... Şi pe urmă, de... Polixeni, nu poţi zice că nu e în stare să-ţi dea gata un filfizon d-ăştia... însă asta e... Polixeni repede i-o taie... înţelegeţi, ei nu-i arde d-ăştia, declară Nisipoiu în aprobările rîzătoare ale celorlalţi... Ş-apoi, tinerelul meu, Băiatu, nu ştiu, mă băieţi, cum se face, că nu l-am găsit de două ori, de cînd e la mine, seara acasă... El ştie cind vine... eu ştiu numai cînd pleacă... Am băgat de seamă că eu sunt deşteptătorul lui. Cînd viu acasă la prînz, găsesc transperantele lăsate... Cînd ies, după-masă, ferestrele sunt deschise şi boierul a plecat... Abia de-1 prind şi eu cîteodată, de mai stau de vorbă cu el, că tare deştept e... şi cult... Nu prea ştie el chiţibuşuri şi civil... dar teorie înaltă, cum învaţă ei la facultate, cîtă pofteşti... Ăsta, cînd o fi avocat, numai în latineşte o să-i zică... Cînd a fost să-1 aduc la sindrofia voastră, a trebuit să-1 pîndesc ca să-1 prind şi să vi-1 aduc... Bănică Nisipoiu sfîrşi de vorbit tot aşa de calm şi de natural precum începuse. Iar cînd sfîrşi, îşi lăsă auditorul gînditor şi posomorit. Pentru că, la sindrofie, şi auditorul băgase de seamă că,

oricît de nărăvaşă părea coana Polixeni, elegantul ei chiriaş nu prea se arăta deloc tocmai-tocmai la fel faţă de dînsa.

Cu toate astea, cînd ajunse acasă, domnul Bănică Nisipoiu nu se arătă cîtuşi de puţin surprins, găsind lumină în odaia lui Băiatu...

„Examenul, sireacul", gîndi Nisipoiu şi trecu înainte.

Cînd intră la dînşii, coana Polixeni îl aştepta, întinsă pe pat. îşi pusese braţele cruce sub cap, şi corpul ei, parcă lungit, şi faţa ei muiată în vis, ochii închişi pe jumătate şi surîsul dulce-vag de pe buze arătau destindere şi mulţumire adîncă. Lumina becului, ea însăşi avea o anumită culoare trandafirie, adesea cu uşoare palori şi reveniri de parcă ar fi făcut cu ochiul.

Domnul Bănică Nisipoiu simţi gîdilindu-i nările mirosul apei de Colonia, pe care o întrebuinţa Polixeni la zile mari; în aer plutea boarea amorului, care umplu cu sînge bogat toate vasele sanguine ale soţului întors acasă, după mai multe ţuici şi o convorbire pitorească de circiumă, despre femei frumoase din lumea mare şi despre drame amoroase.

Coana Polixeni nu făcu nici o mişcare la apariţia lui, numai ceva mai pe urmă întoarse capul uşor spre părete, parcă să-şi ferească acolo un vis început.

Domnul grefier se simţi străbătut de fiori; la dumnealui aşa ceva se întîmpla mai rar. însă cînd se întîmpla, trupul lui mare era potopit din toate părţile de efluvii fierbinţi care-1 făceau să tremure şi să se simtă moale ca o cîrpă...

în astfel de împrejurări, cuconul Nisipoiu putea să arate însuşiri alese şi mare vrednicie, dar toată greutatea sta în a trece piedica începutului. Gravitatea persoanei lui şi conştiinţa seriozităţei îl obligau să ia lucrul pe departe şi-1 constrîngeau să găsească neapărat un preambul.

Or, de data asta, preambulul era găsit: drama, care preocupa toată capitala. însă domnul Nisipoiu, ca familist onorabil, trebuia să veştejească vehement

astfel de nemernicii; şi femeia necredincioasă şi amantul ei trebuiau plesniţi cu străşnicie de biciul moralei sale. Apoi să vie încet, încet, la chestie, ca oameni oneşti, cari merită să se iubească liniştiţi, pentru că duc viaţa dreaptă şi cinstită, departe de mişeliile şi urîciunile care răzbat din cînd în cînd de sub fardul somptuos al acestei cetăţi de voluptate şi ispită.

Astfel că n-apucă să zică altceva după bună seara şi îndată figura lui, atît de paşnică de obicei, deveni întunecată şi teribilă. Conul Nisipoiu se opri în loc, cu picioarele larg desfăcute şi cu mîinile în buzunare.

Coana Polixeni, băgînd de seamă că tace, tresări şi urmări speriată privirea sinistră. Dar pe podea, acolo unde se fixaseră ochii lui, ea nu văzu nimic. Respiră uşurată. însă groaza se întoarse la gîndul că el ar fi putut descoperi ceva grav sub vreun scaun, sub masă sau chiar sub pat, unde ochiul ei nu putea ajunge.

„Să fi uitat ceva? Să-i fi căzut ceva?" gemu în adîncul inimei sale coana Polixeni, cu sufletul secătuit. Altcum, de bună seamă, ea s-ar fi ridicat zglobie şi, înfruntînd orice priviri, ar fi ridicat obiectul inoportun dînd toate explicaţiile trebuincioase. Dar acum, privirea cumplită a conului Nisipoiu, care se întorsese asupră-i, o bătuse parcă în cuie, aşa într-o rînă, cum apucase să se mişte.

— Mare murdărie! hîrşcîi glasul lui dramatic şi nefericit.

Coana Polixeni se lăsă zdrobită pe pernă...

„Ce-o fi uitat? Ce-o fi uitat aici, Dumnezeule?!" se întrebă sfîrşită. „Să-i fi căzut vreo batistă!... Atunci ar fi uşor de dat o explicaţie; dar dacă a uitat, scăpate pe jos,'gulerul şi cravata, pe care acum şi-aminteşte că le-a scos !... chiar ea, cu mîna ei i-a deznodat cravata... la început, atunci... Doamne, Dumnezeule... asta este... Că ea ca o... s... sc... cao... ah, ah Doamne... a încremenit aci... moleşită... în loc să se uite în toate părţile, nu cumva să fi rămas ceva după dînsul..."

Aşa gîndea, amuţită de groază, coana Polixeni, în vreme ce domnul grefier, în seara asta ceva mai afumat ca de obicei de ţuica domnului Tancu, făcea penibile

sforţări să găsească o expresie, cît mai teribilă şi mai patetică în acelaş timp, pentru a face legătura cu marea josnicie ce se săvîrşise în oraş...

— Ce mîrşevenie! izbuti el să îngăimeze, lăsînd ochii iarăşi sub pat şi mutîndu-i din nou la coana Polixeni, pe care voia cu orice preţ s-o iniţieze în faptul de senzaţie, ce-1 devorau cu nesaţ ziarele. Şi nemulţumit cu atîta, se grăbi răguşit:' Ce lume necinstită,, scîrboasă, sss... ts... nemernică... Ce femeie ticăloasă... care-i dai tot sufletul şi cinstea dumitale pe mînă... şi ţi-o terfeleşte în noroi... Şi ochii lui fulgerau de mînie şi de ură; niciodată ţuica nu-1 atinsese aşa bine pe domnul grefier ! Femeia îşi puse capul în palme,, ascunzîndu-şi privirile îngrozite. Tîrfă ordinară, glăsui mai departe Nisipoiu. Şi la. ăi bogaţi ca şi la ăi săraci, tîrfa e tot tîrfă... Bărbatul munceşte cît i-e ziulica de mare şi ea cu firfizonu în pat... S-o baţi pînă la sînge, nu altceva... s-o baţi cu biciul, nu' altceva î Asta e pedeapsa ei... Coana Polixeni gemu de durere. Cu toate astea pedeapsa nu i se păru prea grozavă. Bietul Nisipoiu era om bun. Un altul, la o astfel de întîmplare, putea să ia şi barda. S-o baţi! răcnea Nisipoiu şi chiar ridică mîna, pentru a o lăsa nimicitoare în gol... s-o loveşti pînă n-o mai mişca...

Cu toate astea el nu punea mîna pe nimic, aşa că Polixeni se gîndea: e beat... dacă ar fi fost treaz, era să fie rău de tot... Acuma însă era tot timpul să intervină şi ea...

— Iartă-mă, Bănică, scînci coana Polixeni, izbucnind în bocete... Iartă-mă... că numai o dată... că numai astă-seară a venit... jur că numai astă-seară, Bănică... Bănică a rămas cu vorba înfiptă în gura căscată şi cu biciul imaginar în mîna ridicată. Jur, Bănică... Fir-ar ai dracului să fie cu ce-au mîncat în zilele Paştelui... Că ei ţi-au băgat în cap... Piscupescu şi cu Vulpache... să bagi nasul pe sub paturi... Conul Nisipoiu se uită îndobitocit sub pat, dar sub pat nu e nimic... Ah, c-arr. văzut eu de la sindrofie... nu i-ar mai răbda Dumnezeu... cu neamu... cu neam de neamul lor... alege-s-ar praful de seminţa lor... că totdeauna te-au păscut... şi-au vrut să bage fiere în tine... că ăia

îți sunt duşmani... şi te mănîncă şi te sapă... că te-au orbit şi tu-i crezi prieteni...

Orbită de deznădejde, coana Polixeni aluneca spre această diversiune, ca spre unicul liman de salvare pe care-l mai puteau zări ochii ei, acoperiți de perdea întunecată de lacrămi. Apoi ca o leoaică se ridică din pat, se repezi la soțul înlemnit şi-l încolăci strîns cu brațele.

Dar domnul grefier tot nu pricepea mare lucru; sub pat nu se zărea nici o *probă.* însă lumina neobişnuită la un astfel de timp, pe care o văzuse la fereastra lui Băiatu, cînd venise, îi lumină cu putere creierul, ce începea să iasă din torpoare...

— Mărturisire şi prezumții puternice, răgi el, împingîndu-şi cu silă nevasta. Pe urmă o apucă de păr şi începu s-o plesnească: Spune, spune tot, cățea!

Apoi, năpădit de-o idee nouă, ieşi repede, trîntind uşa, pentru a apuca şi a aduce încoace, la confruntare, cît mai era vreme, pe complice...

Coana Polixeni se rostogoli, nu atît de forța cu care fusese împinsă, cît de disperare, pe podea, ba încă se lovi, cu voie, de piciorul maşinei de gătit. Şi începu să urle de durere, cu o deosebită voluptate; în gîndul ei mijea, ca o lumină de felinar slab într-un beci profund, speranța că urletele-i ar putea aduce înapoi pe cel plecat la groaznică răzbunare.

Şi pentru a-şi asmuți puterea răgetelor, ochii căutară cravata şi gulerul boclucaş... Dar ochii i se zgîiră, ca unui mort, de groază, şi orice sunet i se înțepeni în gît, cînd văzu că totul fusese o rătăcire, o nebunie, mai teribil... o prostie...

Ştia bine că Nisipoiu nu se aplecase, nu ridicase nimic de jos.

Atunci ?...

S-a dat singură cu capul în fîntînă...

— Păcatele mele, Doamne, ce-am făcut!...

Şi-a îndreptat cu un gest dezordinea fustelor şi a dat buzna pe uşă, pregătind în minte urletul pe care avea să-l scoată afară, în liniştea nopții:

„îl omoară degeaba, oameni buni... N-a fost nici un guler... nici o cravată !"

Dar cum deschise, văzu în capătul celălalt al săritei, prin uşa trîntită de părete, namila domnului Nisipoiu examinînd odaia chiriaşului. Era grozav de crîncen şi nu făcea nici o mişcare. „Ce să se fi întîmplat oare?" se întreba ea, apăsîndu-şi sînul care-i zvîcnea dezordonat ca o pasăre de-abia tăiată, sufocînd-o şi făcînd-o să se reazime stoarsă de puteri de dunga uşei. „Să-l fi şi omorît, aşa, fără nici o vorbă? Nu se poate... doar n-a avut timp la îndemînă şi n-a avut cuțit în mînă, nici nu s-a auzit pocnet de revolver... şi apoi, ce revolver... aşa numai un pumn... nu se poate fără luptă... doar şi *băiatul* e destul de zdravăn..."

Coana Polixeni tresare deodată şi se înfige în uşă; domnul Nisipoiu s-a mişcat. Păşeşte, dispare în latura, care nu se poate vedea de-aci, a odăii... „Doamne, acum îl omoară!" răzbate deodată în creierul ei, şi dintr-o săritură a şi ajuns la uşa săliței, gata să se arunce afară, să scape, să urle. Dar statura lui Nisipoiu a apărut iarăşi în cadrul luminos al odăii. Ea se înghemuie de geamlîc, cu sufletul pierdut. Nisipoiu revine pe săliță, enorm şi îngrozitor; ea smuceşte uşa, şi dintr-un salt a ajuns în mijlocul curței...

îl aude răcnind în urmă-i, poruncindu-i să se oprească... Dar ea a ajuns la portiță şi se întoarce îngrozită, înainte de a arunca în noapte chiräitul suprem, să judece distanța care o mai separă de viață... Şi se opreşte, clătinîndu-se şi potolindu-şi cu amândouă mîinile inima care dă să iasă: namila n-o urma... Nici nu era în curte...

A rămas mult în bluza subțire, în noaptea de iarnă. Ochiul ei a scormonit înfrigurat cotloanele obscure ale curții, dar nici urmă de Nisipoiu: în schimb, de-aci, din stradă, a văzut o umbră mişcîndu-se liniştit pe fondul luminos al ferestrei dinspre curte... Acolo, transperantul era doar pe jumătate lăsat. îngrozită de această tăcere lugubră, încredințată că actul grozav se săvîrşise, cu infinite precauții se apropie de fereastra revelatoare. A aruncat îndată privire de uliu spre pat şi pe podele... Nici urmă de Băiatu şi nici de Nisipoiu,

Nu mai înțelege nimic...

Ba da... Ea face involuntar o mişcare spre portiţa de stacheţi... îşi reţine sufletul: creştetul domnului Nisipoiu a apărut din nou în cadrul ferestrei şi numai la înălţimea prichiciului. Coana Polixeni se apropie dîrdîind de geam; domnul Nisipoiu e într-un genunchi şi examinează cu amănunţime.. . Doamne, Dumnezeule, ce cercetează el atît de jos ?. . . se cutremură coana Polixeni. Dar domnul Nisipoiu s-a întors puţin; în mîna lui e o batistă; o duce la nas, o miroase, o cercetează din nou. E-a lui! e-a lui! e gata să strige coana Polixeni, nu mai cerceta ! Se pare că şi domnul Nisipoiu s-a convins de acest lucru, că o aruncă; dar se apleacă iar şi scotoceşte cu ochiul atent pe sub pat, prin sobă, în dulăpiorul de desubt al lavoarului. Pe urmă se ridică şi începe să se plimbe cu paşi largi de la pat la fereastră; ea se fereşte de cîte ori se apropie, deşi, privindu-1 cum vine, i-ar veni să rămînă şi să-i ceară îndurare prin geam, cu figura-i care se strînge într-o expresie sinceră de milogeală şi umilinţă...

Dar după cîteva duceri şi reveniri de acestea, din ce în ce mai puţin agitate, domnul Nisipoiu se opreşte deodată în faţa mesei din mijloc. O carte lătăreaţă şi cartonată stă deschisă acolo. El ezită cîtăva vreme, apoi se apleacă şi priveşte... se încruntă, pare că se minunează foarte, îşi face loc pe scaun şi se aşează.

Şi începe să citească.

Iar coana Polixeni de-abia acum poate reflecta mai în voie: pe semne că „domnul Mihnea" a simţit ceva... a auzit zgomot pe cînd citea... şi i-a dat Dumnezeu gîndul ăl bun s-o tulească... Şi-acum s-a pus să-1 aştepte... Să-i aştepte...

— Bietul băiat! oftă ea uşurată.. . Şi abia apucă şi el...

într-adevăr, domnul Nisipoiu ceteşte. Ceteşte şi aşteaptă. Căci Băiatu trebuie să revină. Nu 1-a găsit aici, a simţit mizerabilul şi a fugit la timp. Şi-n cazul ăsta pîndeşte pe afară, căci va trebui să se întoarcă să-şi ia bagajele. De bună seamă ea 1-a reîntîlnit şi 1-a pus în curent cu felul cum 1-a trădat... Foarte bine, îi va aştepta pe amîndoi. Unul din ei măcar trebuie să se întoarcă în noaptea asta... Dar dacă vor porni amîndoi la... la... Bine... Foarte bine! Dacă va fi aşa... mîine de dimineaţă va şti ce e de făcut. .. Pînă una, alta, ca om de drept emerit ce se găseşte, a prins a cerceta cotloanele şi lucrurile odăii, în căutare de corpuri delicte, pentru a se convinge dacă murdăria asta nu se consumă mai de mult, sub acoperişul casnic... Dar oricît a scormonit cenuşa din sobă şi oricît şi-a trosnit gîtul răsucindu-1 pe sub pat, pe sub dulapuri, mese şi scaune, n-a dat de nimic suspect. Prin geamantane nu i-a umblat, ca să nu ridice tîlharul, mîine, poimîine, cine ştie ce pretenţii împotrivă-i, „coroborîndu-le" cu eventuala plîngere pentru pedeapsa ce-1 aşteaptă.

I-a fluturat apoi paginile cursurilor de pe masă, doar o da de vreun bileţel edificator. Şi-a dat într-adevăr de ceva şi mai grozav decît orice dovadă a nelegiuirei lui actuale: o scrisoare a domnului Ştefan, datată recent, în care bătrînul aminteşte fiului promisiunea solemnă că-n iarna asta va fi sorocul definitiv al licenţei — şi avertizîndu-1 că dacă şi acum sesiunea va mai fi scăpată „eu, Mihule, nu mai fac absolut nici o cheltuială, că mi-o fi de ajuns de atît amar de vreme de cînd arunc banii în zadar. Să nu zici că nu ţi-am spus."

Noroc că domnul Ştefan nu preciza ce dimensiuni avea acel „atît amar de vreme", pentru ca domnul Nisipoiu să-şi facă o idee şi mai justă de aptitudinile şi dragostea de studiu a chiriaşului său. Dar îi fu de ajuns şi această descoperire pentru a-şi da seama, mai bine, cam cu ce fel de doctorand avusese a face.

Pe urmă, domnul Nisipoiu aruncă în treacăt privirea în locul din carte în care scrisoarea fusese înfiptă ca un semn; de bună seamă „excrocul" cetise aci de curînd. Cartea o recunoscuse de la prima vedere conu Nisipoiu: era volumul familiar oricărui om în legătură profesională cu justiţia şi cu dreptul, *Codul penal* adnotat de Pastion şi Papadopol.

Fu deci cu atît mai curios să vadă ce anume capitol din legea borfaşilor interesase, acum în urmă, pe acest răufăcător. Şi rămase de astă dată cu desăvîrşire stu-

pefiat. Codul era deschis la articolul 253: *„Omorul săvîrşit de către bărbat asupra soţiei sale..."*

Ochii domnului Nisipoiu clipiră involuntar, pentru a aluneca apoi grăbiţi pe literile mari şi categoric imprimate ale articolului:

„... nu este scuzabil dacă viaţa soţului sau a soţiei care a comis omorul n-a fost pusă în pericol, chiar în momentul cînd s-a comis".

Nisipoiu aprobă pe legiuitor cu scurtă înclinare a capului. Dar ochii o iau înainte nerăbdători:

„în caz de adulter"... — a-ha asta îmi cetea dumnealui în astă-seară... firfizonul — *„omorul comis de către soţ asupra soţiei sale sau asupra complicelui, sau de către soţie asupra soţului sau a complicei, în casa conjugală, este scuzabil".*

— Va să zică dumnealui studia chestia în toată regula ! se cruci domnul grefier.

Dedesubtul articolului, întins aproape pe un sfert de pagină mare, cu caracterele largi şi apăsate, urma litera măruntă a doctrinelor şi jurisprudenţei.

Şi ochiul curios lunecă şi într-aci. Se opreşte asupra speţelor care i se potrivesc personal şi parcurge sumar pe celelalte: abilitatea de cunoscător îl avizează de la primele cuvinte cu ce jurisprudenţă or cu ce pasagiu de doctrină are a face:

„2. *Pentru ca flagrantul delict să constituie o provocare, legea cere două condiţiuni:* a) *delictul de adulter să fie flagrant, fiindcă numai acesta poate produce o turburare mare asupra soţului înşelat;* b) *adulterul să fie săvîrşit în casa conjugală..."*

— Va să zică al doilea element e cîştigat cauzei! constată domnul Nisipoiu şi ochiul excitat alunecă mai departe. Sare iar vechi jurisprudenţe şi teorii, de asemeni temele complexe, caută nerăbdător ultimele aliniate unde ştie că va găsi progresele ştiinţei în acest domeniu:

„10. *...Curtea de Casaţie recunoaşte astăzi că premeditarea se poate concilia cu provocarea şi că art. 327 (250 rom.) deşi nu vorbeşte decît de omor, permite totuşi să se scuze şi asasinatul..."*

„... încă unii autori propun o distincţiune şi decid că soţul este scuzabil, dacă, avînd vagi bănuieli despre infidelitatea femeii sale, se înarmează pentru a omorî pe vinovat.. ."

Broboane grele de sudoare inundează fruntea lucie a domnului Nisipoiu... Literele şi rîndurile încep să-i joace dinaintea ochilor în dans sălbatec.

„10. *Alţi autori decid că asasinatul este scuzat ori de cîte ori condiţiile legale, cerute de art. 324, sunt realizate, căci legea pune în acest text o prezumţie legală..."*

„.. .puţin importă dacă el a cedat sau nu unui moment de mînie necugetată, sau că a avut or nu mai dinainte conştiinţă de necinstea femeei sale..."

Ochii i se pleoştiră pe pagina lucioasă. Dar deodată se scutură şi împinse cartea ! „Ia lasă-mă, domnule... nu, nu... moarte de om nu fac..."

întinse iar mîna, magnetizat de sclipirea de ochi a miilor de litere, sub lampă. Dar o trase repede ca ars şi, ca să scape de obsesia minusculelor lighioane, o închise cu zgomot. Şi conu Nisipoiu îşi pulveriza de trei ori scuipatul în aer şi se închină:

— Piei drace !...

Un scîncet îndurerat trezeşte pe domnul grefier din noianul negrelor gînduri. Ochii lui au devenit amnare lovite de fier şi-n braţe i se încordează oţelul muşchilor. Dar e numai coana Polixeni, care geme în cadrul uşei şi care cere îndurare cu mîna întinsă şi cu ochii plînşi... încurajată de cetania lui, coana Polixeni şi-a luat inima în dinţi şi-a apărut umilă şi înfrîntă în faţa cruntului judecător.

— Hai, Bănică, *acasă!* îl îndeamnă ea cu glasul jalnic. Haideţi la noi, Bănică, şi nu-ţi mai face sînge rău degeaba... Bănică, Bănică... ce te-a apucat pe tine aşa din senin şi fără drept... că nimic nu s-a întîmplat, Bănică... Trupul lui Bănică se încordează şi capul lui se scutură ca al unui leu în mînie... Dar coana Polixeni nu-i dă răgaz de izbucnire: ...uite, mai jur o dată, Bănică, aşa să am parte de ce am mai scump, dacă s-o fi întîmplat ceva, Bănică. . . Asta mi-e mîna, asta mi-e crucea... Ei ţi-au' vîrît în cap,

că zic că-ți sunt prieteni, nu i-ar mai răbda Maica Domnului să-i mai rabde, de să vii tu cu bănat pe mine și să te uiți pe subpaturi. ..

— Cum femeie ! răcnește domnul Nisipoiu, de se cutremură toată casa, nemaiputîndu-se stăpîni. N-ai mărturisit tu adineaorea. . .

— N-am mărturisit, Bănică, n-am mărturisit, că n-am avut ce să mărturisesc... că nu s-a întîmplat nimic, Bănică. . .

Domnul Nisipoiu își oprimă tîmplele cu pumnii enormi, nemaiștiind nici cum să urle în fața acestei reveniri dîrze și mincinoase. ..

— N-ai spus dumneata, madam. . . își vîră el capul, cu ochii strînși pînă la orbire, în fața ei — n-ai jurat dumneata adineaori că numai o dată s-a întîmplat...

Dar coana Polixeni suportă apropierea lui neclintită și hotărîtă:

— N-am jurat, Bănică...

— Aa... ah... răcnește domnul Nisipoiu, vîrîndu-și mîinile în puținul cît a mai rămas din podoaba lui capilară. Ieși că te omor! șuieră apoi cu ochii înroșiți de sîngele care i-a invadat tot creierul, cu brațele tremurînd de groaza faptei teribile, care s-a încuibat în ele. Piei din ochii mei că intru în păcat!

Dar coana Polixeni nu se abate nici un milimetru dinaintea acestei urgii. Ea bravează înainte, senină și angelică, rostindu-și calm și înțeleptește nevinovăția, și numai în ochii ei întunecimea și fixitatea aceea de culoare dovedesc o încordare supremă, o siguranță rece, mult mai de temut, desigur, decît vijelia care se zbate în fața ei și pe care o va doborî în curînd la picioare.

— Eu am jurat că numai o dată a fost la mine.. . la noi... în odaie, astă-seară, glăsuiește mai departe coana Polixeni, cu fața inspirată, cu urechile larg deschise, de parcă o înțelepciune streină, eterică, coborîtă protector asupră-i, i-ar dicta aceste vorbe. Dar ce-ți închipui dumneata că s-a întîmplat cu asta, de te uitai pe subpaturi și în toate colțurile?... Băiatul s-a purtat frumos și cuminte. A stat și a fumat o țigare... atîta s-a întîmplat... că dacă-și permitea altceva, mă înțelegi.. . nu mai știa pe unde s-o nimerească afară.. . toate lăturile din găleată le vărsăm după dînsul. Dar poți să te porți astfel cu un om așa de manierat ca el?

Brațele domnului Nisipoiu au căzut în jos și ochii i s-au căscat, parcă s-o înghită...

— Minți, femeie nerușinată! mai poate el s-o înfrunte, dar fără energia de la început.. .

— Nu mint, Bănică, să n-am parte de ce mi-e mai aproape pe lume, Bănică... Uite-te-aicea: asta mi-e mîna, asta mi-e crucea... Atîta s-a întîmplat, daaa... asta recunosc... nu trebuia să-1 aduc în lipsa ta înăuntru... dar a venit și a ciocnit în ușă, ca să ceară un chibrit... Și asta a fost vina mea... că fără tine acolo, eu l-am poftit înăuntru, și l-am poftit să șadă, Bănică... Dar tu ai venit, asmuțit de vrășmașii tăi, Bănică, începu ea să plîngă de-a binelea, ăi de zic că ți-s prieteni, dar vreau să te vadă cu casa stricată și să le dai lor leafa prin ăle cîrciumi, nu i-ar mai răbda Maica Domnului și sfînta zi de mîine! Ai venit să mă ocări din senin și să mă faci ca pe-o aia de pe stradă. . . de m-am speriat și am crezut c-o fi uitat băiatul pe-acolo vreo batistă, ori vreo tabacheră cumva, restabili ea lucrurile, calm și metodic, de te-ai năpustit pe mine cu astfel de *apropouri*. . .

Domnul Bănică își vîrîse mîinile în buzunare și începuse să măsoare camera în lat. înghițea în sec și spumega.

— Nu se poate, femeie, hotărî într-un tîrziu, după ce rostogoli în minte, pe toate fațetele, chipul cum se petrecuse mărturisirea ei... nu se poate... ai declarat o dată, nu mai poți s-o întorci. ..

— N-am declarat nimic, Bănică, n-am declarat că n-am avut ce să declar. ..

— Ha, ha, crezi că mă duci pe mine. .. un cap de muiere ca dumneata... așa crezi? eu care sunt hîrșit de anchete și judecăți? Ha, ha, ha, ha, ha... dădu dînsul, uimit și amuzat de scîrbă, drum rîsului său amar... *pe mine,* femeie... crezi că mă poți purta așa?

— Nu te port, Bănică, nu te port nicicum, că nu spun decît dreptul sfînt şi adevărat... Uite, asta mi-e mîna...

— Lasă madam că nu mă îndupleci cu jurămintele dumitale, răcni luminat domnul Bănică. Şi plesnind degetele pe codul de pe masă, ca un avocat la bară, rosti edificat: Da colea, de ce era semn tocmai la articolul 253? A-ha, nu înţelegi? Păi eu nu mă mişc de aici cucoană pînă nu aflu toată tărăşenia.. . Haid! înapoi în odaie! Şi înşfăcînd-o cu toată puterea de umăr, o împinse, zguduind-o cu brutalitate pe săliţă, deschise larg uşa „lor" şi o îmbrînci înăuntru cu toată puterea. Aşa... şi-acum să vedem ce zice şi domnul... domnul complice. Vă potriviţi în vorbă... au ba? rosti el solemn şi ameninţător.

Şi porni rîzînd sarcastic şi înfiorător, trîntind uşa cu atîta putere şi răsucind cheia pe din afară de două ori cu atîta violenţă, că toate frigurile începură să zgîlţîie pe coana Polixeni, mai ales cînd gîndul o purta fără voie spre acel misterios şi înfricoşetor articol 253. Căci, obişnuit, coana Polixeni, şi mai ales în aceste clipe de teribilă aşteptare, atribuia o forţă mistică legilor, de a descoperi pe vinovaţi.

Auzind paşii domnului Nisipoiu prin curte şi prin săliţă, instinctiv Băiatu purtase mîna iarăşi la guler; şi găsindu-l, evident, la locul lui, revenise calm la gîndurile de mai înainte. Ori ce gîndise acum cîteva clipe?. .. ah, da... ţigări... Nu mai sunt ţigări... trebuie să se deranjeze puţin pînă la circiuma din colţ. Simţea o mare nevoie de fumat, dar parcă nici de pe aşternutul pluşat al patului nu s-ar fi ridicat. Amintirea îl ducea necontenit cu un ceas mai devreme:

„Straşnică muiere, domnule... gemea din cînd în cînd, înfricoşat ca dinaintea unei mari revelaţii. Mamă Doamne. .. aşa ceva nu mi-a fost dat în viaţa mea să văd..." Şi apoi, izbucnind în explozii surde, de sinceră şi patetică recunoştinţă, declară solemn: „Nene Nisipoiule, acuma văd că te iubesc cu şi mai multă pasiune şi te asigur că-ţi voi fi chiriaş credincios, cine ştie cît de-acum înainte!"

Dar de ce memoria neastîmpărată îi readucea în sînge fiorul senzaţiilor tari şi noi abia aţipite, de aceea nevoia tutunului devenea mai imperioasă. Astfel că Băiatu porni tocmai la timp, ca să nu dea piept în piept pe săliţă cu domnul Nisipoiu. Din odaia conjugală răzbătea vocea coanei Polixenia şi în treacăt accentul ei plîngător zăbovi o clipă în auzul lui Băiatu.

„Ah, face pe suferinda, mititica," îşi închipui el trimiţîndu-i în gînd o sărutare. Asta pentru a-şi masca emoţia care încă o consumă!" se felicită el fericit şi plin de sine.

Şi uşa cea mare se lăsă pe urmă-i acoperind zdupăniturile care tocmai începuseră în camera incendiată de cea mai aprigă mînie a lumei.

La circiuma din colţ, Mihu, care era grăbit să se întoarcă spre a se tolăni din nou îmbrăcat pe macatul de pluş, împletindu-şi visurile cu lectura *Madonei din Shleeping-car* de pe măsuţă, găsi obloanele trase, înjurînd cu toată cerbicia putorile de negustori, cari se culcă cu găinile lăsînd comerţul românesc pe mîinile străinilor, Mihnea fu nevoit să se aventureze în noapte tocmai spre prăvălia domnului Tancu; dar şi aci îl aştepta o decepţie. „Intimele", „Regalele", „Specialele", „Bucureştii", „Ferdinand" se terminaseră; domnul Tancu îşi mişcă greoi fălcile negre, pătate de plăgile sure ale urmelor de brici, spre a-şi exprima regretul că pînă mîine dimineaţă nu mai dispune decît de calităţi inferioare, care, mai ales în aceste momente, nu puteau decît să repugne fericitului doctorand. îndepărtîndu-se astfel din circiumă în circiumă, la o oră cînd obloanele încep să pîrîie şi într-o periferie în care tutunul bun e obiect de lux, Mihnea, pe care vuietul surd al centrului nu fu în stare să-l abată de la pofta lui îndărătnică de interior, reveni aproape după două ceasuri acasă şi primul lucru care-l făcu, pătrunzînd prin portiţa de stacheţi, fu să-şi reproşeze că uitase lumina deschisă şi că face astfel pagubă inutilă menajului Nisipoiu. El nu văzu în umbra coteţelor, pentru că nici nu se uită într-acolo, pe domnul Nisipoiu — care după ce-şi încuiase nevasta, tocmai sfîrşise de dat o raită pe afară să vadă dacă „banditul" nu pîndeşte

pe undeva, să-şi ia bagajele tiptil, cînd s-or linişti lucrurile —, şi intră călcînd în vîrful picioarelor, ca un om atent la somnul celor ce-i sunt atît de scumpi şi dragi, şi unul ca şi celălalt; iar pentru domnnul Nisipoiu, ca orice apaş în exercițiul profesiunii.

Domnul grefier intră la Băiatu puțin după aceea, fără să bată la uşă, dar regretă îndată această „omisiune" şi se dezaprobă mental, vehement. Asta înseamnă că a călcat cu stîngul, pentru că, fie el direct în cauză, un anchetator nu trebuie să-şi piardă un moment cumpătul şi recea judecată, punînd cu astfel de stîngăcii în gardă pe cel care trebuie prins, în cursa strimtă a mărturisirei, cu cea mai mare dibăcie.

Şi poftim: pe scumpu-i prieten de pînă ieri îl găseşte — şi acum, după două ceasuri de hoinăreală — ca şi pe doamna Nisipoiu, lungit pe pat, îmbrăcat, cu mîinile sub cap şi cu ochii duşi în cine ştie ce lume, în cine ştie ce închipuiri, în cine ştie ce amintiri!

Dintr-un salt, Băiatu a fost în picioare şi a salutat pe grefier cu măgulitoare vorbe de bunăvenire. Şi închipuindu-şi că dacă i-a făcut la ora de față onoarea să-1 aştepte şi să-1 viziteze, asta trebuie să fie în strînsă legătură cu numărul țuicilor luate înainte de masă, deduse de aci că simpatica lui gazdă are gust de conversație, evident juridică, mai ales că de multă vreme nu se mai văzuseră spre a se trata reciproc cu acest comestibil deopotrivă de scump pentru amîndoi.

— îmi pare tare bine că ai mai venit pe la mine, „nene" Nisipoiule, îşi exprimă el îndată satisfacția, de astă dată cu vădită sinceritate şi bucurie... Pentru că şi eu am gust de niţică vorbă. Ştii, mi-e nu ştiu cum, aşa... îi destăinui el întinzîndu-se fericit... Aş face ceva, dar parcă mi-e lene şi parcă-mi stă aşa ca o încropeală prin oase...

Domnul Bănică înțelegea de minune dispoziția asta, pe care i-o descria tînărul său chiriaş; de cîte ori n-o avusese şi dumnealui doară, cînd se desfăcea din strînsorile aprige ale Polixeniei.

— în sfîrşit nu ştiu de ce, continuă celălalt, dar simț o mare mulțumire în mine...

Ceea ce-1 lăsa de-a dreptul perplex însă era tocmai uşurința, inconştiența ori cinismul cu care acest mizerabil i-o mai şi spunea!

— Poate unde mă simt atît de bine... la dumneavoastră... cu dumneavoastră.. .

Uluit de îndrăzneală, negăsind cum să înceapă, făcînd schime cu buzele tremurînde, care vreau zadarnic să se transforme în cuvînt, şi căutîndu-şi necontenit o bază mai marțială pentru poziția picioarelor, schimbînd-o apoi îndată cu una mai normală pentru a nu da încă de bănuit, domnul grefier chiar că ar fi făcut impresia, pînă şi unui novice, că într-adevăr, pe ziua de astăzi, s-a întrecut mai abitir ca niciodată cu țuica de prună a domnului Tancu.

Ceea ce dădea răgaz lui Băiatu să-şi recapituleze pe repezeală materia juridică de care mai dispunea, ca unul ce ținea morțiş să-şi menție rangul de licențiat în ochii priceputului său proprietar. încă mai dinainte constatase că sacul se cam isprăvise — şi acuma îl ademenea o chestie prea elementară şi care i se păruse prea la putința tuturor de-a o descoase, pentru a n-o lăsa, în întreținerile lui cu Nisipoiu, decît ca pe cea din urmă rezervă pentru vremuri de complectă lipsă. „Chestia" era penală, deci nu tocmaitocmai pe gustul gazdei sale; noroc că o împrejurare dramatică, petrecută de curînd în lumea mare, şi de care gazetele erau pline, îi legitimau în momentul de față prezența în discuția chiar a doi jurişti emeriți ca dînşii, cari altfel nu şi-ar pierde vremea cu romantism de acesta juridicesc.

— Ei, ce zici de întîmplarea asta, coane Nisipoiu?... Cred că ai citit gazetele... Ia să vedem cum te pronunți!

Dar domnul Nisipoiu întîrzia să se pronunțe şi păstra în privirile lui o fixitate care nu putu să scape ochiului atent al lui Băiatu. Fatal, mîinile lui agere se înfundară atunci în buzunare, în vreme ce domnul grefier, văzîndu-1 cum se caută grijuliu, clătină din cap ca un procuror care a şi sesizat mişcarea. Ce dracu, să fi lăsat vreo urmă? Aş, deloc: uite batista, portțigaretul, pila de unghii şi mica pudrieră de metal

cu oglinjoară; toate sunt la locul lor. Atunci ce 1-a apucat de-1 priveşte aşa fără să vorbească; or e afumat pînă dincolo de margine?

— Ţi-am spus eu, coane Bănică, penalul are farmecele lui... Stai numai să vezi...

Şi el începu să cuvînteze cu toată dezinvolutura, examinînd totuşi în minte cam ce altă urmă ar mai fi putut lăsa în odaie la coane Polixeni. A fumat, e drept, acolo o ţigare stînd de vorbă cu dînsa, înainte ca dumneaei să-i vie deodată cheful să-i desfacă în anumit înţeles cravata, schimbînd cu desăvîrşire tonul şi direcţia conversaţiei începute: dar îşi aduce limpede aminte că lucrurile luînd această întorsătură, la care nu se aştepta, Băiatu, din vechi principiu, nu mai strivise ţigara în farfurioară, ci o dusese să o arunce direct în maşină. Să-i fi dat de bănuit mirosul tutunului? Dar domnul Nisipoiu fumează însuşi.

— ...va să zică... după ce-şi părăseşte bărbatul şi familia... este la rîndu-i părăsită. Atunci pretinde o ultimă întîlnire şi trage cu revolverul... Eu îţi spun sincer c-aş achita-o... Cum dai voie soţului să se răzbune... (Mihnea simţi cum începe să i se moaie vocea: „cine dracu 1-a pus să se bage tocmai în tîmpenia asta de întîmplare?")... cînd îşi prinde soţia în flagrant delict de adulter... to-ot... aşa... dă-i voie şi ei (aci simţi venindu-i curajul şi rări cuvintele, apăsîndu-le) să se răzbune, cînd... după ce, amăgită şi scoasă din minţi (vocea iar începu să-i scadă)... e părăsită cu atîta laşitate... (Dar deodată ochii i se aprinseră şi protestă cu o nemaipomenită energie.) E... e... e... să se sfîrşească odată cu îndrăzneala acestor domnişori de industrie...

Iar în gînd îşi repeta într-una: „Dacă nici acum nu-şi mişcă fălcile sunt pierdut..."

Domnul Nisipoiu tresări în faţa acestei izbucniri şi privi şi mai stăruitor la convorbitorul său; fiindcă avea chef de vorbă, trebuia lăsat, fireşte, să trăncănească înainte. Doar toţi acuzaţii cari vorbesc mult sfîrşesc prin a se încurca singuri în propriile lor cuvinte. Şi trebuie arătat boieraşului ăstuia fanfaron şi obraznic, mincinos şi cu licenţa neluată, că în realitate nu e nimic de capul lui pomădat şi creţ şi că poate fi prins în capcană mai uşor decît cel mai năuc dintre derbedei.

Domnul Bănică Nisipoiu, în sfîrşit, rînjeşte. Pentru că lucrurile au ajuns aci, e timpul de dat cărţile pe faţă şi de început ancheta propriu-zisă. Şi fălcile lui grele se mişcară pentru a-1 pofti cu straniu licăr în priviri să continue:

— Dă-i înainte, ce te-ai oprit aşa ?... Ce e cu porcii ăia de domnişori de industrie... Hai?... domnule Băiatu...

S-a oprit şi şi-a schimbat brusc tonul, înşfăcat la timp de spiritul juridic: vehemenţa aparţine execuţiei, pe cînd acum se găsesc încă-n perioada de judecată. Nu avea deocamdată nici o dovadă, nici o mărturisire la îndemînă; acum era deci tot locul întrebărilor încovoiate ca ghearele de cleşte, care prind şi strîng şi nu mai lasă celui întrebat nici o putinţă de mişcare.

Dar, avertizat de toate aceste evidenţe şi mai ales de cea din urmă, Băiatu s-a dumirit complect asupra rostului vizitei întîrziate. Cum, de unde, tipul a simţit ceva: singura scăpare era deci să-şi continue vorbirea pe drumul început.

— Imoralitatea, domnule ! reîncepu el, privind la rîndu-i fix în ochii grefierului, a ajuns la culme; plutim, pot zice, într-un ocean de păcătoşenie.

Experienţa îi arătase, nu o dată, că orice nor din minte şi orice bănuială a celui căruia te adresezi pot fi uşor spulberate cu o mină de veselie, de dezinvoltură, de nepăsătoare îndrăzneală, cu care, legat la ochi, trebuie să te repezi cu capul înainte, în însuşi mijlocul îndoielii.

— Numai necinste şi trădare pretutindeni! strigă deci cu toată convingerea, regretînd că nu se află el în partea dinspre uşă. Şi în viaţa publică, ca şi-n viaţa de familie... scuzaţi de cacafonie.... Fierul roşu trebuie aplicat numaidecît; de aceea rolul penalului este să intervină îndată, cu toată gravitatea, nu aşa cum se face acuma... pentru că trebuie să recunoşti şi dumneata *ca magistrat,* că indulgenţa *dumneavoastră, a judecătorilor,* e cauza acestei stări de lucruri...

Domnul Nisipoiu clocoteşte. în mintea lui se clatină tot mai violent cumpăna alternativelor. Foarte bine, codul poate că era deschis la 253 din cauza dramei din oraş... dar cuvintele şi purtarea Polixeniei... şi licenţa neluată.. .

Şi Băiatu vorbeşte, vorbeşte, vorbeşte... E o imposibilitate să-1 iei de guler şi să începi să-1 scuturi... Dacă ar tăcea cumva... o, dar parcă el înţelege ce-l aşteaptă, dacă va tăcea. .., şi vorbeşte, vorbeşte.. . E limpede că tîlharul pledează în propria lui dramă...

— ...totul, totul e imperfect în alcătuirea noastră socială... codurile sunt tîmpite. . . le-am copiat după francezi aşa, s-o nimeri, nu s-o nimeri. . . Poftim, articolul ăsta... 253 (Băiatu îşi flutură degetele în aer). E aşa.. . în doi peri... imperfect, imperfect... complect imperfect.. .

E cu neputinţă să întrerupi un vorbitor cu pumnul. De aceea domnul Nisipoiu simte nevoia să urle, să-1 oprească odată, ca să poată, în sfîrşit, da drumul interogatorului mult dorit.. .

Iar Mihnea Băiatu a lăsat acum chestia de principiu şi a intrat în speţă.

— Şi atunci se naşte [întrebarea, dezbate el cu foc înainte — .. .ea, femeia.. . e culpabilă sau nu de gestul ei?... Aicea trebuie să ne oprim noi. A ucis ea cu luciditate sa-au... a fost pra-ada unei sures-cită-ări, care i-a întunecat cugetul, cînd şi-a dat seama de greşala ce-a făcut, părăsind un om cinstit, onorabil, cu situaţie, pentru un altul care... n-a ştiut să-şi ţie cuvîntul.. .

— Pentru-un fîrţîngău, pentru-un pomădat, pentru o haimana şi-un porc fără ruşine, care nu merită decît să-i suceşti gîtul ca la un pui de găină. . . putu în sfîrşit să zbiere conul Nisipoiu, năpustindu-se, pe această poartă deschisă, înapoi, la ceea ce-l durea pe el şi agitînd cu violenţă braţul enorm. Privirile lui creşteau ameninţătoare, iar namila de trup prindea acum proporţii omerice: creşteau văzînd cu cehii, în lumina palidă 'a becului, parcă şi el obosit de această încordare. Să rămînem aci, domnişorule. . .

— Bun, să rămînem, acceptă şi celălalt, hotărît şi grav. .. Să ne oprim puţin la faptul iniţial, la adulter şi la părăsirea bărbatului... să vedem...

— Să vedem! repetă Nisipoiu a cărui mînă şi-a recăpătat deocamdată direcţia normală. Ho, ho, încep mărturisirile. . .

— Să vedem care a fost atunci agentul moral...

Agentul moral! Iată două cuvinte care holbează peste fire ochii domnului Nisipoiu.

— Agentul moral? ! Hm, ce are a face aci agentul moral... agentul moral al imoralului ăluia de... de... de...

— Da, agentul moral, continuă Băiatu şuierînd din greu şi ştergîndu-şi de zor năduşeala de pe frunte. Pentru că lucrurile poate s-au petrecut şi altfel, *domnule* Nisipoiu. închipuieşte-ţi un biet tînăr student, un biet suflet de provincial, venind deodată în clocotul acestei Capitale infernale. Băiatul se duce regulat la şcoală, învaţă, ia an după an... se apropie licenţa...

—Ce licenţă... Ha, ha... lasă că ştim noi... licenţa, a, ha. . .

— Doar era arhitect... diploma de.. .

— Aha... ăla... bine ! dar.. . aha... Lasă la urmă, poftim, avem tot timpul!...

Băiatu furişează o privire iscoditoare spre codul deschis de pe masă. „Mi se pare că am vîrît-o într-însul", încercă el să-şi amintească... „Fir-ar a dracului de scrisoare, că nu mă învăţ o dată să le rup..."

Dar vocea lui face sforţări să se menţină la calm şi seninătate.

— ...viitorul băiatului începe să se contureze. Se gîndeşte să facă puţină politică. Dă de-un om ca lumea.. .

— Săracul, bietul om, oftează Nisipoiu. Ah, păcătos... păcătos... suflet păcătos şi slab... să calci cu gheata capul şarpelui, nu să-1 bagi la sîn...

— ...îşi alege aşadar un arhitect cu renume. Se angajează.. . bu-un... şi toate merg bine la început. Dar domnul arhitect are o soţie de toată nostimada, cum se zice.. . (Domnul grefier tresare crunt şi ciuleşte urechile, aruneîndu-i crîncene priviri. Şi... tînă-

rul învățăcel trece sfios pe lîngă dînsa. Nu se întîlnesc decît rar. El salută şi trece înainte. Dar iacă, doamna şi-a pus ochii pe tînăr. (Domnul grefier şi-a lăsat capul uimit într-o parte şi sprîncenele lui se ridică, parcă să lase tot mai multă lumină ochilor, cari au descoperit ceva neaşteptat în punctul din podea, unde s-au fixat.)... Şi în loc să-i răspundă la salut, câutînd să treacă şi ea înainte, mîndră ca o nevastă de patron, sau binevoitoare, ca o doamnă atentă cu cei din jurul ei — continuă Băiatu cu tot mai multă ardoare, observînd că de data asta lovitura a prins —, iacă frumoasa noastră cocoană împinge lucrurile şi mai departe. Ochii ei parcă spun altceva tînărului, care se zăpăceşte de tot cînd o vede. Ba chiar în treacăt îl mai atinge cu cotul, cînd îi dă mîna să o sărute strînge cu anumit interes pe a băiatului, îi răspunde la saluturile lui cu vorbe care-ți dau de gîndit... Băiatul săracul, care e tînăr, de, dar care, vezi dumneata, n-a glumit pînă acum decît, vorba aia, ba cu o servitoare, ba se furişa noaptea la stabilimente cu tarif, înțelegi dumneata, s-a fîstîcit de tot. O cocoană pe care o credea serioasă şi, iacă, îi face toate avansurile... Ce să facă? întîi se gîndeşte să se ducă la bărbat şi să dea totul pe față... Dar cu ce dovedeşte? Cocoana va striga ca din gură de şarpe că a fost calomniată şi domnul îl va da afară... Să o respingă? Cocoana se va răzbuna, criticîndu-1 la bărbat, înjosindu-1 şi cerînd să-1 înlăture. .. *Cunoşti dumneata femeile, nene Nisipoiule...* S-o ocolească? Hm... asta e singurul mijloc bun, cînd vrei să păstrezi cinstea unui om care ți-a făcut bine, om pe care îl iubeşti. Şi vrei cu orice preț — apăsă el pe cuvinte — să-1 respecți... (Domnul Nisipoiu îşi întoarce ochii mici, ca de arici la pîndă, dar încă încruntați, spre vorbitor.)

...Ei, ți-ai găsit, continuă Băiatu, cu o volubilitate cum n-a mai avut pînă acum în viața lui. Ți-ai găsit! Cînd vrea femeia... Te urmăreşte, domnule, vine după tine... îți iese în cale cînd nici cu gîndul nu gîndeşti... ba, dacă mai stai în aceeaşi casă cu ea, îți intră în odaie, domnule. I-a năzărit ei pe tine şi pace!... Te nimereşte ba pe jumătate îmbrăcat, ba în pat dimineața. (Tresărire violentă la domnul Nisipoiu.) Tu zici pardon! Ea, că nu ştiu ce-a uitat aci cînd a scuturat ieri. (Nici Băiatu, nici Nisipoiu n-au băgat de seamă aci că doamna din lumea mare nu putea să scuture camera unui secretar.) A doua zi tu încui uşa... îți bate la uşă. Taci. Bate mai tare. Strigă. Te face să crezi că Dumnezeu ştie ce s-a mai întîmplat... Iei ceva pe tine, sumar; deschizi... vine să-ți dea o scrisoare, dar nu se mulțumeşte că ai luat scrisoarea, intră şi ea... Eşti încurcat.. . aştepți să plece... vrei să te speli... să te îmbraci... Se face că nu înțelege... Atunci îi spui lămurit. .. Mă scuzați, vă rog, vreau să mă spăl... A, poftim, îți răspunde, poftim, poftim, nu mă uit.. . fă tot ce vrei — îți spune cu înțeles — nu te jena de mine. .. m-am învățat atît de mult cu dumneata... Tu nu-ți vezi urechile de roşii... o priveşti şi nu mai înțelegi nimic... şi cum stai aşa prostit colea, lîngă scaun (Băiatu arată scaunul de lîngă el, cu un gest firesc, pe care domnul Nisipoiu îl primi cu o înclinare tot aşa de firească a capului) ...cum stai aşa prostit, odată te-ai şi pomenit că te-a cuprins... te zbați... ea te potopeşte cu gura şi se împinge în tine şi te împinge (Băiatu arată spre pat) că om eşti.. . Mai eşti atunci stâpîn pe tine?... Ai uitat şi de binefăcător şi de prieteni şi de omul care ți-e mai drag şi-ți vrea binele şi de tot... Pe urmă poți să-ți dai cu pumnii în cap cît pofteşti... dacă s-a făcut, s-a făcut... — coboară el vocea dramatic şi începe să scîncească, parcă ar fi un lovit de năpastă, ca la Conservator — mai poți, mai ai curajul să te duci la cel înşelat şi să-i spui... Iacă aşa se naşte minciuna... Şi pe urmă se strînge una peste alta... Ce să facă acum bietul băiat ?...

Figura domnului Nisipoiu s-a schimonosit peste măsură; are atîtea cute, care se întretaie aşa de dureros, că parcă ai crede o față nefirească, machiată, artificială. Mintea lui de om al legilor înțelege minunat şi îmbrățişează toate urmările expunerii celuilalt. Iar acela dă implacabil... lovitură după lovitură...

— în cele din urmă, îşi ia lumea în cap şi... să zicem că fuge... Adică, ce să zicem, că aşa s-a şi întîmplat. Noi discutăm doar cazul ăsta... spețа...

deci fuge... ea după el... își lasă și bărbat și tot, nu se mai ascunde... Cînd îi cășună femeiei, știi dumneata... nu mai are nici o rușine (Nisipoiu clătina capul nervos și repede; „te pomenești că e în stare s-o facă și pe asta nebuna", cugetă el cu oroare, gîndindu-se la rîsul lui Vulpache și Piscupescu). în cele din urmă băiatul ridică și el glasul: E.. pînă aci... Acum dacă lucrurile s-au dat pe față, are și el curajul să se ridice.. . Nu, *nene* Nisipoiule? Păi stai, madam! pînă unde! Și acum țin-te; lacrimi și vaiete; mă lași tocmai acum... el nu mă mai primește... tu mă gonești... și plînsete și zvîrcoliri pe jos... Pe urmă scoate revolverul și pac!... (Amîndoi tresar la acest pac!) He, și hai acum la jurați: l-am omorît pentru că m-a sedus... pentru că nu mi-am mai dat seama de mine, pentru că, văzînd că sunt mai săracă decît și-a închipuit acest vînător de avere, m-a alungat... Iar publicul ca de obicei: săraca de ea, victimă socială etc, etc... știi dumneata, ce-ți mai spun eu.

Figura lui Nisipoiu nu se mai vede. A intrat toată în pămînt, de parcă el ar fi fost vinovat de toate aceste grozăvii, care au decurs una după alta.

încît vorbitorul, după o mică pauză, înainta un pas, concludent, cu mîinile încrucișate pe piept:

— Ei, spune și dumneata acum, coane Nisipoiule, cine e vinovatul... dă și dumneata cu piatra! strigă el sfidător, apoi complectă scoborînd tonul: admițînd că ești jurat...

Dar conul Nisipoiu nici nu mai îndrăznește să-l privească, se ridică fără să mai zică un cuvînt și dispare, mînat, spre odaia conjugală, de cumplită fierbere, sub năprasnică presiune.

Apăsă teribil pe clanța ușei, care-i rezistă. își aminti că o încuiase singur și învîrti cheia înapoi cu zgomot mare; și cînd aruncă violent ca un uragan canatul greu în lături, căldura de baie a odăei îl primi obscură, învăluitoare și pacifică. Doamna stinsese lampa și se culcase ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. El intră lăsînd ușa deschisă, dar ușa reveni singură în ușor, scîrțîind somnoroasă. întunerecul nu era prea

profund, pentru că focul încins bine, din mașină, țîșnindu-și lumina jucătoare prin găurelele ușei de tinichea, ca printr-un triplu obiectiv de cinematograf, făcea să zboare pe peretele de deasupra patului, în fîlfîiri misterioase, aripile de vis ale unei neînțelese proiecțiuni.

Ochii lui Nisipoiu căzură asupra așternutului ca două păsări de pradă: întoarsă cu fața la perete, Polixenia dormea adînc, cu șuierătoare respirație, cu largi mișcări ritmice ale sinilor sub plapomă. Un moment domnul Bănică stătu la îndoială dacă un somn atît de profund putea fi, la o oră ca asta și-n astfel de împrejurări, tot așa de sincer. Dar pentru că nu avea la îndemînă nici un mijloc spre a-și stabili o convingere precisă, începu să calce greoi prin cameră, să izbească lucrurile unul de altul, să trîntească scaunele care-i stau în drum. De cîteva ori se opri cu mîna pe plapomă, gata s-o tragă cu furie și să scuture cu putere pe adormită. Dar răsufletul regulat și adînc îl intimida cu desăvîrșire; era într-însul ceva străin de viață, ceva care venea din alte lumi, din profunzimi necunoscute și întunecate, care-l descurajau. E drept că domnul Nisipoiu aflase, de pe la cabinetele de instrucție, unde consilierul care-și aștepta mutarea din zi în zi vrea cu orice preț să-l ia după dînsul, că uneori bănuiții sunt ridicați noaptea, pe neașteptate, pentru a fi interogați încă sub puterea somnului, sleiți de odihna din ceas în ceas întreruptă, să li se smulgă astfel cuvîntul mărturisirei. Dumnealui strîmbase din nas însă la auzul unor astfel de barbarii, și avusese un motiv mai mult să regrete focoasele dar lucidele și îndelung pregătitele la rece dezbateri civile, pe care avea să le părăsească în curînd, nu atît pentru a face pe gustul domnului consilier, cît pentru a-și croi o trecere mai sigură spre grefele de tribunal și curte. Acum, ori de cîte ori se îndepărta de patul adormitei, domnul Nisipoiu înclina să aprobe maniera forte și barbară, care-l dezgustase, și aceasta cu atît mai mult, cu cît bubuiturile și zdroncăniturile pe care le provoca prin odaie păreau că înghemuiesc și mai mult pe coana Polixenia sub plapomă și-n somnul ei adînc;

cînd se apropia însă de dînsa, descoperea deodată un zgomot şi mai asurzitor şi se îndepărta grăbit să-1 producă îndată şi pe acela. Dar coana Polixenia era lemn; şi conul grefier spumega de furie amintindu-şi u'ltimile amănunte din destăinuirea indirectă a lui Băiatu.

— I-auzi, domnule, răcnea dînsul bufnind şi răsturnînd în plimbarea-i nehotărîtă, să intre peste om în casă, să-1 găsească despuiat şi, în loc să fugă ruşinată, să-i sară de gît... Nici tîrfele de la bordel, răgea disperat, ţintind cu fulgerile ochilor ceafa adormitei, n-ar fi fost în stare de atîta murdărie... Ptiu... ce ruşine... să te respingă omul şi să dai buzna ca... ca... scroafele... Aaah... ce scîrbă... femeie în toată firea să învîrteşti capul unui copil..., să-1 scoţi din minţi... să nu poată omul să înveţe... să-şi dea examene...li...

Ca şi cînd ar fi nimerit deodată un cuvînt magic în această avalanşă oribilă de ocări, conul Nisipoiu se opri subit.

— Licenţa ! gemu el sufocat. Nu l-am întrebat ce e cu licenţa..'. Nu mi-a lămurit... A, ha, ce e cu licenţa, boierule, domnişorule... să-mi răspunzi...

Şi fără a mai sta la cumpănă, domnul grefier dădu buzna înapoi, pe uşa pe care venise.

Dar fără a fi stat de asemenea la cumpănă, îndată ce au încetat paşii domnului Nisipoiu pe săliţă, Băiatu a şi învîrtit cheia în uşă. Cu mişcări precise şi fulgerătoare, cu o siguranţă dobîndită din vechi şi constante exerciţii, a deschis fereastra dinspre stradă şi a tras geamantanul gata descătărămat de după pat. Şi rînd pe rînd au încăput, în gura larg deschisă a burdufului elegant de piele, cărţile de pe masă şi de pe măsuţă, pardesiul, hainele şi teancurile de rufe din dulap, perechile de pantofi de sub pat, articolele de toaletă de pe lavoar. Dintr-o calculată obişnuinţă, nici unul din lucrurile lui nu mai era risipit în altă parte; totul era într-o ordine, care contribuise, la timp, cu încă un procent, la admiraţia coanei Polixeni, pentru un tînăr atît de ordonat, de curat, de fercheş şi de drăguţ. Din zbor parcă şi-a petrecut paltonul elegant în spinare, şi-a acoperit capul cu ceapacul solemn, şi-a înşfăcat muşamaua umflată a mandolinei. Apoi geamantanul s-a lăsat cel dintîi de pe fereastră, binişor, pe trotuar, spre eterna-i călătorie de noapte şi de mister.

Putea acum domnul Nisipoiu să zgîlţîie în voie bună uşa încuiată pe dinăuntru a rătăcitorului său chiriaş. Putea el să bubuie în lemnul masiv pînă mîine dimineaţă şi să apostrofeze cît de provocator pe cel prea suspect de repede şi de profund adormit (întocmai ca şi coana Polixeni), somîndu-1 energic să-i deschidă.

Demult Băiatu ocolise colţul primei străzi, demult el socotise în minte ce avea de răspuns gardistului, care l-ar întîlni cu întreg calabalîcul în spinare, în drum spre cea dintîi staţie de trăsuri. în noaptea asta va bate la amicul său bun şi oarecum vechi camarad de contigent universitar, Grigoraş Idrişteanu, pe care voise să-1 asocieze în combinaţia cu domnul Nisipoiu. Pentru Grigoraş, Băiatu păstra şi-un grăunte de admiraţie, pe care nu se sfia sâ-1 rostească în faţă-i cu recunoaşteri şi complimente; nu era un individios Băiatu! Căci în aceşti zece ani de cînd îl cunoscuse — se împrieteniseră după un examen la Civil, la un profesor foarte bine dispus şi larg la notare, care obişnuia să anunţe bilele după fiecare examinare; doar ei singuri căzuseră din toată seria şi, cum putură constata mai apoi, din toate seriile anului — Grigoraş totuşi nu se lăsase cu una cu două. El nu pregetase să se mai prezinte, ca Băiatu, dinaintea acestor turci de examinatori; dimpotrivă, le înfruntase cerbicia cu încăpăţînare şi curaj, aşa că după doisprezece ani (Grigoraş era cu vreo doi ani mai vechi decît Mihnea) de muncă îndîrjită şi titanică, el izbutise să obţină, an-iarnă, licenţa mult visată.

Gîndindu-se la el, şi la odăiţa-i cam mucedă şi cam sărăcăcioasă, care nu voise să evolueze deloc odată cu pomposul titlu al locatarului, Băiatu făcea paşi mari în noapte, amăgind cu gîndurile povara din mînă, care începuse să se resimtă. Noaptea era uscată şi

geroasă, deşi anul ăsta prima zăpadă nu apucase încă să vină. Prin vîrfurile uscate ale copacilor, trăsături vîrtoase de cărbune pe fondul deschis al caselor scunde, trecea un susur îndepărtat, cu modulaţii trist prevestitoare, ca-n melodramele cu sfîrşit duios. Deşi curentul se menţinea la înălţime, agitînd doar ramurile de deasupra, Băiatu îi simţea învelişul, înfăşurîndu-1 şi pe dînsul în undele-i destinse şi reci. El regretă, cu adevărat, temperatura molcomă pe care coana Polixeni ştia s-o potrivească cu atît talent în odaia ce părăsea, din lemnele aduse cu suta de la precupeţuî din colţ; strîmbă deci din nas la gîndul că în noaptea asta va lua loc sub plapomă frăţească a avocatului Idrişteanu, întocmai poate ca şi acum un an, cu paltonul pe dînsul în loc de pijama şi cu căciula de biber în cap — pe picioare, care măcar de pantofi trebuiau descălţate, cu covorul greu şi prăfuit de pe podea. Dar şi mai fioroasă îi păru perspectiva uşei încuiate şi a aşteptărei cumplite pe recele de piatră al treptelor, jucînd pe cîte-un picior, în tovărăşia bagajelor zgribulite şi blestemînd cu ardoare, la fiecare nou ceas marcat în depărtare de sunetul metalic, şi la fel de îngheţat ca toată noaptea asta, al ornicelor administrative, întîrzierea sigură a amicului expulzat de frig prin subsolurile cu table şi biliarde ale cafenelelor din centru.

Lăsînd geamantanul îngreunat de drum din mîna amorţită, pe Băiatu îl muşcă o clipă de inimă tentaţia întoarcerei. Poate că nu fusese cazul să plece; poate dacă va da un tîrcol îndărăt şi va găsi întuneric şi pace, fereastra crăpată cum o lăsase şi cheia pe dinăuntru la uşă, asta ar însemna că nimeni nu i-a observat plecarea, nimeni n-a făcut controlul ferestrelor pe dinafară, nimeni nu mai are cu dînsul nimic, şi că totul n-a fost decît un vis neplăcut, între un om îndîrjit de ciocanele de ţuică şi altul, ce se simţea cu musca pe căciulă. Mîine de dimineaţă totul se va îmbrăca în tihnă şi în mulţumirea dinainte, convorbirea din ajun nefiind decît o simplă convorbire ca oricare alta, petrecută între doi cetăţeni ca lumea, asupra unui lucru care nu-i priveşte pe nici unul personal.

Şi mîine dimineaţă, după ce portiţa va scîrţîi în urma domnului Nisipoiu, Băiatu ar aştepta în dulcea căldură a plapomei, cu inima sufocată de înfrigurare, ciocănitul uşor în uşă, şi-apoi paşii nesimţiţi ai coanei Polixeni, aducîndu-i, divin şi nepreţuit trofeu matinal, strînsoarea nemaiîntîlnită a intimităţii ei ucigătoare, rar nestemat pierdut de fire pe acest maidan îndepărtat. Fiori repezi şi rămoşi se înfipseră în toate mădularele lui Băiatu la amintirea visului dumnezeiesc — într-atît nu-i venea să creadă c-a fost realitate — care începuse odată cu desfacerea cravatei de către degetele fără manichiură ale coanei Polixeni. Ce, să nu mai aibe parte niciodată de această sfîntă beţie, cum nu i-a mai fost dat să guste, să soarbă, să se absoarbă într-însa, nicicînd în viaţa lui?

I se pare atît de îngrozitoare această perspectivă, că petrece îndată braţul pe sub şalele pardesiului, apucă nervos mînuşa mandolinei şi înşfacă hotărît geamantanul greu; dar odată echipat, rămîne să joace în loc, iarăşi nedecis, descurajat, scîrbit de dînsul însuşi, aducîndu-şi învinuiri grele, întretăiate de şi mai grele autoînjuraturi şi autoacuzări de poltronerie şi idioţenie. Fugise ca un derbedeu de rînd, după ce aruncase toată vina pe dînsa, după ce ridicase la paroxism furia soţului, descriindu-i felonia şi putreziciunea iremediabilă din sufletul soţiei. Ah, i-e scîrbă, i-e scîrbă, i-e atîta scîrbă de sine, că-i vine să-şi sfîşie hainele şi să se zvîrcolească pe jos, în ţărînă, ca apucaţii din căluş.

Şi porneşte, strivit de povara remuşcării, înainte, pe drumul apucat, tot mai departe de aceea pe care o vede acum zguduită năprasnic de mînia soţului, strivită, însîngerată, călcată în picioare, ca o otreapă murdară, pe această stăpînă a celui mai de preţ mărgăritar din lume. Băiatu sare, cu imaginaţia lui aprinsă, ca un liberator în ajutorul celei zdrobite, celei nepreţuite, respingînd bruta sălbatecă şi inconştientă, în vreme ce pasul lui, întraripat de mişcarea vie a imaginilor din minte, se îndepărtează tot mai mult de comoara pe care n-a ştiut s-o descopere de la început.

A ajuns acum în dreptul casei Balamancelor, şi nu doar că geamantanul s-a îngreunat iară peste măsură, dar amintirea Veveii şi a sindrofiei de-acum nu mai mult de două săptămîni, îi covîrşeşte sufletul într-atîta, că-1 obligă la o nouă haltă. îl năpădeşte atunci amintirea sărutul fetei pe banca de sub copacul unde s-au refugiat. Sărmana, cum i-a urmărit pînă acolo, cum i-a aşteptat să-şi termine lungul sărut... şi de cînd trebuie să fi aşteptat! Şi cum s-a arătat gata să cheme pe Veve la dînsa acasă, făgăduinţă pe care apoi s-a ferit s-o împlinească. Mă iubea, sărăcuţa... dar cine dracul bănuia că nevasta lui nenea Bănică Nisipoiu are pusă deoparte o astfel de...

Băiatu lăsă din nou bagajele jos pentru a lua rezoluţii eroice. Ei bine, în astă-seară nu se va mai întoarce la Nisipoiu şi nu va mai reveni niciodată să dea ochi cu dînsul. Dar pe coana Polixenia o va întîlni, fie ce-o fi să se întîmple. Chiar de mîine va da tîrcoale pe-aci, în orele cînd domnul grefier e la judecătorie. Va bate în geamlîcul de-afară plin de îndrăzneală, o va implora să se oprească dacă ea îi va trînti uşa în nas, o va îndemna sufocat şi cu tremur, în voce, de Conservator, să nu creadă nimic, nimic din ce i-a spus bărbatul ei, care vrea s-o prindă, după ce a încercat aceeaşi metodă şi cu dînsul fără să izbutească...

Dar cum va explica această fugă laşă şi subită?. .. Drace, o va explica el şi pe asta într-un chip oarecare; o explicaţie se găseşte ea oricînd la îndemîna omului.

Dar cînd apucă din nou toarta geamantanului, un rînd de ferestre de la casa doamnei Balaman se deschise cu zgomot mare, în noapte. Băiatu n-avu timpul decît să se ferească în întunerec. în cadrul întunecat al geamului deschis văzu o umbră albă, cu braţele întinse ca fantomele din proiecţiuni; pe urmă mîinile căzură şi apucară convulsiv prichiciul ferestrei. Un cap buhăit ca de înecat alunecă atunci în afară şi Băiatu reconstitui mutra pleşuvă a chiriaşului bătrîn Găluşescu, pe care lumina slab vărsată de felinarele îndepărtate o descompunea hidos.

„M-a văzut!" crezu Băiatu numai un moment, căci, în momentul următor, văzu şi auzi apariţia nocturnă dedîndu-se la horcăitoare exerciţii de respiraţie care-1 înfricoşară. în ochii nedefiniţi bine, fosforul spaimei scînteia atît de viu, că tocmai pe trotuarul de dincolo Băiatu văzu cum duhul morţei încearcă să gîtuie hoţeşte pe bătrîn. Pe urmă respiraţia se calmă pe încetul şi bătrînul, obosit de luptă, îşi rezemă capul de cerceveaua rece. Mihnea simţi cum îl podideşte compătimirea şi-şi aminti cuvintele rele ale coanei Polixenia la sindrofia Piscupeştilor: „. . . cu bătrînii e rău, poate au nevoie de o doftorie, de doftor, de spiţeri..." „Ba şi de popă", complectase domnul Găluşescu, rîzînd o clipă, pentru a-i îngheţa apoi rîsul deodată, speriat de sinistra profeţie.

Memoria lui Băiatu se umplu toată de expresia dîrză a coanei Polixenia în acele momente; parcă rostea un blestem, aşa ţintea cu ochii pe bătrînul înţeles cu ceilalţi ca s-o prindă în laţul zîzăniei!

Şi cumplitei înfăţişări de Nemesis i se adaugă îndată, în sîngele lui, amintirea apropiată a strînsorei de cleşte, care-1 zdrobise.

„Ah, vrăjitoarea !" gemu el de plăcere şi de necaz, mîine vom da iarăşi ochi amîndoi, nu te teme...

De peste drum îi veni pînă-n adîncul timpanelor un susur bizar, reţinut, căruia se strădui, cîteva bune minute, să-i dea un înţeles: bătrînul plîngea. îşi lăsase capul de tot pe pragul ferestrei şi plîngea cu sugrumate şi nestăpînite suspine.

Băiatu porni atunci, mai îndîrjit ca niciodată, strecurîndu-se prin umbrele de ziduri şi copaci... Şi pînă la colţul apropiat îl însoţi într-una plînsul nemaistăpînit al bătrînului, subţiratec ca un plîns de copil...

I

Idrişteanu, bunul prieten a lui Mihnea, avea şi foc în sobă. Afacerile nu-i merseseră cîtuşi de puţin bine nici în ultima vreme, dar luase o rezoluţie eroică: să intre în magistratură. I se oferise să-şi aleagă trei locuri, unde era vacant postul de stagiar: un sat din Bihor, un altul în Maramureş, un al treilea în sudul Basarabiei. El înclina spre cel dintîi pentru că era numai la vreo 80 de kilometri de Oradea. Dar asta, numai aşa ca să fie mai aproape de-un centru important, pentru a se mai aproviziona din cînd în cînd ca lumea. Altfel, era sătul pînă-n gît de viaţa de oraş şi mai cu seamă de oraş mare. Şi Bucureştiul ăsta ajunsese de-l scîrbea pînă peste urechi: nopţi pierdute, burta goală, dîrdîială iarna, o fi de ajuns atîta. Acuma va începe o *viaţă nouă*! în vederea salariului de magistrat, care va purcede să curgă cu această viaţă nouă, obţinuse cîteva mici credite, cu care-şi plătise ceva la cameră, hăt, mult din urmă rămasă pe veresie, şi-şi permisese acest lux, pe care nu-l mai gustase deloc în ultimii doi ani, de cînd, licenţiat fiind, nu se mai abătuse pe la părinţi, în Oltenia: lemnele, aceste admirabile lemne de fag, care fac un atît de voluptos clăbuc de flăcări în soba surprinsă de fericirea încălzitului, ca o domnişoară de mult uitată, cerută de curînd în căsătorie. Esenţa de fag este desigur lemnul de foc cel mai ideal! — era ultima opinie a lui Idrişteanu şi, de aceea, dacă avea vreun regret că are să prefere Bihorul — Maramureşului, se gîndea numai la acele imense păduri ale moţilor, în mijlocul cărora măcar ştiai că nu degeri niciodată.

întîmplările din ultima vreme ale lui Băiatu, el le ascultă cu luare-aminte, dar şi cu o pronunţată schimă de dispreţ în colţul gurei: ah! va scăpa de toate aceste mizerii! Dacă va găsi o fată de *grof* bogat, poate o va lua, căci i-e lehamite de schimbatul gazdelor, cu emoţii, noaptea, pe fereastră, cu teama coanei proprietărese în spate, cu aceea a gardistului din colţ, în faţă... Dealtfel acuma nu mai e nici de gîndit la aşa ceva, doar va face parte din magistratură, ce dracu! Şi, hotărît lucru, astfel de escapade nocturne frizează puţin codul penal. Idrişteanu găseşte aci locul să facă o adîncă reflecţie asupra nesăbuielilor vieţii de toate zilele, şi mai cu seamă a celei studenţeşti, cînd, din ignoranţa legilor, cel tînăr se aruncă legat la ochi în atîtea încurcături grave de ale căror triste consecinţe, la o adică, dacă şi-ar putea da seama, s-ar îngrozi. Acum lui îi repugnă astfel de mici „infamii" care pentru un licenţiat veritabil, şi mai ales pentru unul dedicat sfintei misiuni a împărţirei dreptăţii, n-ar mai avea nici o scuză. El dezaprobă categoric planul lui Băiatu de a mai încerca să vadă pe Polixeni, ţinînd seama de posibilităţile de pedeapsă, chiar *propria mânu,* de care dispune, în modul cel mai *legal* cu putinţă, grefierul Nisipoiu, care, „crede-mă pe mine, e un mare cunoscător al legilor". Grefierii ăştia sunt foarte preţioşi şi, în prima parte a carierei lor, tinerii magistraţi sunt nevoiţi să-i cultive cu multă luare-aminte, fără totuşi a se lăsa cu totul pe mîna lor. „Ăştia *te duc,* dragă, într-un mod surprinzător."

Sfatul prietenesc, de rămas bun, pe care Idrişteanu poate să i-l dea bunului său amic, e acum să se potolească şi să înceapă preparatul. Iată, îi pune la dispoziţie camera lui — pe care o va părăsi mîine, poimîine, pentru că numirea trebuie să-i sosească dintr-o zi pe alta, îndată ce va indica judecătoria aleasă — deci pînă după perioada examenelor, de care poate să se ocupe aşadar în linişte.

— Chiar pînă-n martie ai achitat-o ?. .. s-a interesat cu mare surprindere Băiatu.

La care celălalt a răspuns, pe cît de laconic, pe atît de categoric:

— Am spus o dată. Sunt doar magistrat acum!

Dar Băiatu s-a dat cîțiva pași îndărăt, contemplîndu-1 cu brațele încrucișate:

— Ei, cum dracu, lasă ăștia dreptatea oamenilor pe mîinile tale, mă ticălosule? N-ai fugit tu noaptea cu chiria neplătită, n-ai șterpelit-o din restaurante după ce te ghiftuiai bine și vedeai că se îndepărtează chelnerul, n-ai trișat la cărți, banditule? ți-aduci aminte că ai mîncat și ceva bătaie pentru astă ispravă; nu ești tu ăla care mă învățai cum trebuie să țiu zarurile în mînă ca să iasă dubla dorită cînd le arunci? nu ești tu ăla care de cîte ori ieșeai din cafenele te alegeai cu cîte o umbrelă sau un baston... c-o pălărie nouă... și odată chiar c-un *pardessusl...* Uite-o aicea, o vezi ?... și Băiatu înainta cu pași siguri spre un baston de piele cu mîner mare și întors, atîrnat în cui. Nu e asta ultima ta achiziție, umbrela-baston, care se nimerise lîngă *pardessus-ul* tău, în cuierul sălei de biliarde de la Boulevard ?... Și apucîndu-1 pe Idrișteanu de umăr, îl împinse dinaintea oglinzii celei mari a dulapului: Ia uite pe ce Arsene Lupin, gentilom și pungaș, a încăput tragedia moților din Maramureș! arătă el în oglindă spre imaginea proaspătului magistrat, strînsă în *pardessus* fumuriu, pe talie, cu gambetă inobservabil lustruită de perie, cu pantofi de lac, la vîrfuri pătrate...

Idrișteanu surise calm și bătu pe umăr prietenește pe vechiul său amic.. .

— De ce mă insulți în propria mea casă, pe care ți-o și dăruiesc pe două luni întregi, vezi cît ești de meschin și ingrat?. . .Mai întîi mă acuzi pe nedrept de eleganță. .. uite, *pardessus-ul* meu e cu talia sus, pe cînd aproape de trei ani se poartă cu ea jos... iar cît despre aventurile trecutului, să vărsăm o lacrimă peste ele.. . în orice caz, am tras de-acolo multă experiență, care va fi extrem de folositoare bihorenilor mei. Dar să revenim la tine, neisprăvitule ! De ce întorci

vorba ? Aș vrea să văd licența dumitale, care ți-ar șterge dintr-un condei toate nemerniciile și escrocheriile, cum mi le-a șters mie.. ..

— Pardon, nici o escrocherie...

— Nu ești dumneata cel care mi-a explicat mecanismul părăsirei domiciliului noaptea?...

— Daaa... recunosc. .. doar atît. . .

— Atît ? Nu ești dumneata cel care mi-a sugerat geniala idee a marghilomanului cu dichis, cu care, pînă să-1 explice bucătarului, chelnerul îți lasă răgazul necesar ca s-o ștergi boierește, grav, și fără nici un semn de grabă? Parcă te văd cum porneai ca un curcan, cînd îmi dădeai lecții... și aplicații pe teren. .. cînd mă așezai la alte mese ca să văd cum lucrezi. Nu te-am scăpat eu, pezevenghiule, atunci, la „Carul cu bere", cînd te simțise chelnării și i-am auzit cum se sfătuiau să nu te scape din ochi, de am plecat după tine la closet, să-ți dau gologani, că altfel dormeai la poliție ? Răspunde aici ce te întreb, *picpoketule*! Și acum, după ce m-ai împins pe calea pierzaniei, arunci cu piatra în mine, *quoque tu Brute ?*

— Daa... exact, recunosc... astea eu te-am învățat. Iar dumneata, drept mulțumire, m-ai pus complice la pocherul în trei, cu semne din picior pe sub masă. Nu poți nega că, înainte de a mă duce la mesele tale de cărți, nu eram novice în chestia asta !... Iar cît privește șterpelitul umbrelelor, niciodată nu mi-am îngăduit o murdărie ca asta.. . Ți-aduci aminte, cînd mă îndemnai: „Ia-o, mă, și tu p-asta, că e de mătase și nu te vede nimeni..." Dar pînă acolo n-am mers... Am tras chiulul la niște restauratori speculanți și îmbuibați de franci, am făcut deci operă socială, am mai păcălit p-ici pe colo, din învățătura ta, niște cartofori și niște vițioși, care nu meritau altă soartă, deci operă morală; dar ca să șterpelesc umbrelele de mătase ale unor bieți oameni nevoiași și cinstiți, la asta nu m-aș fi pretat pentru nimic în lume...

— Pentru că ți-era frică. ..

— Frică, mie ?...

— Păi nu mă admirai tu pentru curajul meu, măi licheaua dracului... Nu ești tu care, cînd ieșeam de

la filmele cu detectivi, mă strîngeai de braţ şi-mi spuneai: „Mă, tu ai adevărată stofă în tine".

— îmi băteam joc de tine, măi nătărăule, şi tu nu-mi remarcai fineţea. Evident, te-am admirat şi te admir şi acum, eşti o mare lichea, de-o calitate superioară, recunosc, I-auzi, cu ce seninătate pretinde el să fie magistrat... Dar în sfîrşit, du-te dracului... tocmai am nevoie de-o cameră ca asta pentru Polixenica mea. însă, caraghiosule, nici prin gînd nu-mi trece să-ţi fiu recunoscător... Os-o trec şi p-asta în contul avansului pe care ţi l-am făcut atunci... ţi-aduci aminte, cînd mi-ai pierdut toţi banii cu ăia doi, pe care credeai că-i duci. Dar te-au dus ei pe tine... Ne-au lucrat clasic... Aşa pocherişti mai înţeleg şi eu... ăia ştiau să mînuiască piciorul pe sub masă, nu ca tine, imbecilule, care-ţi pierduseşi pînă şi cumpătul, de parcă erai gata să şi plîngi...

— Idiot eşti, mă... eu rîdeam atuncea, tipule, că erau banii tăi... Dar mi se pare că mă'ţii cam de mult cu avansul ăla... eu cred că ţi l-am plătit şi răsplătit de vreo douăzeci de ori pînă acum, cu ţîrîita. Dar aşa am fost eu, n-am trecut la catastif, că nu-s fecior de negustor.

— Eşti fecior de perceptor, pramatie, şi mi se pare că e anul, de cînd îmi spuneai că tat-tău şi-a isprăvit de ridicat două case...

— Şi are să mar ridice, tipule... îmi pare rău că nu învîrteşte afacerile în tîrguşorul ăla, unde e tat-tău negustor, să ia vreo cincizeci de piei după el...

— Gangsteri ordinari...

— A, te rog... pînă la părinţi... Părinţii sunt sfinţi, ies din discuţie...

— Vedea-v-aş jupuiţi de vii, toată familia, ca pe sfinţii ăi adevăraţi din calendar... tu mi-ai pus cărţile în mînă...

Lui Mihnea îi producea o satisfacţie curioasă această recunoaştere tacită, pe care Idrişteanu o adaptase cu o marcă vădită de superioritate, că el îl dusese la primul pocher în trei. De fapt, Băiatu, care ştia orice joc de cărţi încă din clasa a doua secundară, aflase de

adevăratul rost lucrativ al măsluitului de la un concetăţean puţin mai în vîrstă Dumitru Bobescu, fost ofiţer de administraţie în timpul războiului, pus în urmărire pentru deturnări, şi acum dezertor înrolat în legiunea străină din Alger. Tot Dumitru Bobescu, care la începutul cursului secundar era cu doi ani înaintea lui Băiatu, pentru ca la sfîrşitul lui să fie cu doi ani în urmă, era cel care-l iniţiase în arta de a trage chelnării pe sfoară şi a abandona proprietarii pe fereastră. Băiatu nu adăogase de la el, pentru cei din urmă, decît capitolul de importanţă mediocră pentru dascălul său, al seducerei cucoanelor acestora, legitime şi nelegitime, învestite cu ţinerea cheiei şi cu dreptul de a încasa chiria. Băiatu era un liric şi un romantic, orice s-ar spune: însăşi mandolina lui era o mărturie. Dar nu lipsit de întrepiditate. Astfel, la primul pocher pe care-l încercă pe cont propriu, în camera lui, fără ştirea lui Bobescu, şi care se întîmpla să fie în trei, el pierdu ca un idiot tot tainul de arginţi, venit recent de-acasă, pe-o lună, cu toate semnele „invizibile" pe care prietenul şi învăţătorul său le făcuse pe dosul cărţilor. Rămas astfel ca pasările cerului într-un oraş mare şi zgomotos ca Bucureştii, Băiatu nu descurajă ca oricare alt fiu al provinciei, rătăcit în această cetate de perdiţie. Dimpotrivă, el îşi aminti, e drept, cu destul necaz, dar şi cu mare admiraţie, cum mizerabilii de parteneri îi înţeleseseră tot alfabetul clandestin al cărţilor, acceptîndu-le astfel fără nici o protestare, ci numai cu semne muteşti între dînşii, pe cari intuiţia profundă a lui Băiatu le 'extinse şi dedesubtul mesei, unde picioarele celor doi „bucureşteni" puteau comunica în voie. El nu blestemă deci Capitala şi nici nu-i jură răzbunare, ci dimpotrivă, ca un oltean adevărat şi fecior de negustor, o iubi şi mai mult, căci îi dezvăluia atîtea palpitante mistere şi „lovituri" — şi, împăcat cu sine, alergă la Bobescu să-i împărtăşească marea descoperire a pocherului în trei.

— Mă, doi şmecheri, mă, daţi dracului, doi bucureşteni, ştii d-ăia sadea... mă, de-o fineţe şi de-o

inteligență rară... și de-un fler, mă... începu el cu sinceră admirație.

— Idiotule! Cum n-ai înțeles de la început că asta e o sinistră pungășie. Trebuie să-ți fiu dădacă pentru toate fleacurile? Devia ta nu putea înțelege și de la sine lucruri atît de elementare. Și-acuma îmi vii aci curățat complect... Haid, ieși afară... Nu-ți împrumut nici un gologan de cinci. Să-ți mănînci pîinea cu sudoarea frunței tale, inventînd la marghilomane cu dichis.

Și pentru a-1 căli la viață, Bobescu, într-adevăr, nu-i dete nici un gologan toată luna, ceea ce pentru Băiatu fu o adevărată catastrofă sufletească. Pentru că era infinit mai ușor să aplici metoda marghilomanului cu dichis în restaurante, așa numai de amorul artei, cînd te simțeai cu gologani în buzunar, decît lefter cuc. La orice surprindere, erai pus la adăpost de neplăceri: „A, pardon, vream să dau un telefon, dar pentru că ești grăbit, haid, fă plata !" Și, îmbufnat că ai putut fi bănuit de-o atît de ignobilă infamie, nu dai, evident, nici un bacșiș, ca să se învețe pe viitor aceste canalii de chelnări cum trebuie să se poarte cu oamenii cari nici în timpul mesei nu mai prididesc de afaceri. Pe cînd, lipsit de orice suport moral în fundul buzunarelor, operația marghilomanului era un veritabil calvar, curată masă cu noduri.

Mult timp mai apoi, Băiatu cunoscuse pe Idrișteanu. De care, atras de o afinitate instinctivă, se alătură din ce în ce mai mult, mai ales după ce Bobescu izbuti în sfîrșit să-și ia în particular liceul și să intre în școala militară. Cu toate astea o rezervă reciprocă prezida la începutul cimentărei acestei lungi amiciții; amîndoi prietenii părură încă multă vreme că mai au ceva să-și spună, pe deasupra destăinuirilor de tot felul ce-și făcuseră.

— încă nu mă înțelegi pe de-a-ntregul, aveau ei obiceiul să-și grăiască. O, ho ! mai ai cîte ceva de învățat de la mine și cred că ai să-mi fii recunoscător toată viața !

Dar cu cît se arătau mai misterioși, față de ceea ce i-ar putea face recunoscători unul celuilalt, cu atît se îngrădeau și mai mult în mutism și teamă de a nu strica o amiciție plină de atîtea nădejdi tăgăduitoare. Pînă cînd, la o reprezentație de cinematograf, în care eroii principali se întîmplaseră să fie un temut trișor american dinaintea războiului de secesiune și rivalul său în amor, care-1 demască în cele din urmă, Idrișteanu, cu coada ochiului înfiptă în expresia figurei amicului său, nu-și putu reține disprețul pentru această prea obișnuită întorsătură a evenimentelor de pe ecran. Mihnea Băiatu se grăbi atunci să-1 aprobe și, părăsind sala, Idrișteanu îi împărtăși tocmai ceea ce lui Băiatu îi juca pe buze: organizarea unui pocher în trei. Și pentru că Idrișteanu luase aer de inițiator, Băiatu sta gata să-1 întrerupă cu un hohot formidabil, însoțit de-un ghiont prietenesc: „Cui îi vinzi tu castraveți, bibicule?" însă tot amînînd această explozie de ironie, care avea să încurce zdravăn pe amicul plin de știință și de aere, Mihnea găsi că e mai picant pentru dînsul să păstreze încă atitudinea aceasta de ageamiu. Chiar mai tîrziu, cînd Idrișteanu încasă cîțiva ghionti zdraveni de la un fost tovarăș de pradă, pe care-1 atrăsese, mințindu-1 că a găsit un ageamiu, și-1 trădase în avantajul lui Băiatu, printr-o dublă manevră extrem de abilă și, evident, grea, prefăcutul novice se complăcu să-și păstreze candoarea.

De aceea, acum, la răscrucea vieței, Băiatu putu să aducă orice reproș voi celui ce-i infectase viața cu „veninul trișajului". Simțea o plăcere, pe care nici el nu și-o explica bine, să joace rol de victimă, și chiar ținu să repete că, în toate aventurile lui, el a pus romantism și poezie, că propriu-zis, nu s-a pretat la nici o escrocherie ori pungășie calificată și că aportul pe care 1-a adus el în societatea cu Idrișteanu, adică părăsirea pe neplătite a gazdelor și chiulul tras chelnărilor în restaurante, nu-s decît scuzabile și simpatice aventuri studențești, codificate ca atare și ridicate la rangul de inerente poezii, de nemuritorul roman *La vie de boheme*[1], al deliciosului Murger, adoptate și practicate pe-o scară întinsă, cu o regularitate de ritual,

[1] De fapt: *Scenes de la vie de boheme.*

de mai toți studenții noștri în trecere prin Paris și mai cu seamă de cîte-un mare poet, tot pe atît de ilustru în analele gazdelor pariziene, pe cît e de celebrat în analele literelor românești.

— Iată cu ce nobile și distinse obiceiuri te-am hărăzit eu, scumpe amice, în schimbul trișajului cu care mi-ai otrăvit sufletul și-n schimbul furtișagului de prin cuierele cafenelelor, cu care, slavă Domnului, nu ai putut să mă conrupi, scumpe domnule magistrat. Rămîn deci cu sufletul pur în urma nefastei d-tale traiectorii pe lîngă viața mea, și fericit că am scăpat de orice posibilitate de complicitate, pe viitor, la pocherul în trei. De mîine mă dedic eternei mele chemări, aventura de dragoste, pe care o ridică și o purifică îndrăzneala și pericolul, pentru care un laș ca dumneata nu poate să aibă decît cuvinte de dezaprobare și cumințenie poltronă. Du-te deci de vezi de umbrelele și cuierele moților, iar cît privește dărnicia, pe care mi-o faci cu odaia dumitale, aștept nerăbdător să-mi trimeți, din prima leafă, acoperirea totală, deducînd chiria' de față, a banilor pe cari ți i-am avansat și pe cari acum, ca magistrat, ai putea să-i socotești mai în conformitate cu regulele aritmeticei.

Autoînduioșat deci, cu sinceritate și bună-credință, de curățenia lui sufletească și de legitimitatea poetică a actelor sale obișnuite, Mihnea Băiatu întreprinse chiar de a doua zi o serie de tîrcoale pe lîngă casa doamnei Nisipoiu. . . Dar pe coana Polixeni n-o zări nici măcar în coridor; iar la geamlîc nu găsi încă suficient curaj să bată. Reîntors acasă, găsi pe Idrișteanu în culmea fericirei și în febrilitatea împachetării: primise numirea. Veni deci la timp ca să salveze, din gura, încăpătoare, de cufăr al amicului său, *Codul penal* de Papadopol și Pastion, pe care proaspătul magistrat, din nebăgare de seamă, evident, îl amestecase printre cărțile sale. Pe urmă fu nevoit să asiste pînă la sfîrșit la această fericită împachetare, pentru ca astfel de confuzii să nu se mai repete.

în zilele următoare, Mihnea deveni de-o activitate fără pereche: împărți tîrcoalele de pe lîngă Fundătură (în Fundătură propriu-zis nu se aventura decît cu

infinite precauțiuni, căci la caz de pericol i s-ar fi barat complect ieșirea spre stradă — și aci rezida nenorocul lui de a nu zări chipul aceleia spre care amintirea cea mai dulce îi da nerăgăzuite ghesuri) cu adevăratele expediții ce făcu întru căutarea lui Băiatu Mih., scumpul său salvator. Vacanta Crăciunului bătea la ușă și el trebuia să aibe ultimele asigurări, din partea acestui tînăr umblăreț, că în februarie examenul va fi trecut fără doar și poate. în trei rînduri, la trei ore deosebite, cercetă acasă la dînsul, dar fu cu neputință să dea cu ochii de ochelarii imenși pe figura de scafandru a omonimului său. Deci noi griji asaltară pe Băiatu, care văzu că nici în astfel de condiții nu poți lua licența fără emoții și neplăceri. Fu nevoit deci să lase deocamdată tîrcoalele de la gura Fundăturei, pînă nu va da de fugarul ăsta neastîmpărat. Nu-1 mai văzuse de multă vreme și ideea că poate s-a răzgîndit cumva să mai își ia acum licența, or și mai grav, că din cauza activității lui naționaliste, nu va mai fi citit de mult nici o iotă, îi scăzu obișnuitul lui optimism entuziast, pînă la groază și disperare. O, trebuie să-1 găsească neapărat și să-1 scuture zdravăn pe acest nepăsător și ignorant de propriile lui interese !

Și astfel se întîmpla că Mihnea Băiatul calcă din nou pragul Universității. îl calcă propriu-zis, pentru că el nu mai pătrunsese prin coridoare și prin săli de la ultima tentativă de examen, care avusese loc acum trei ani, și nici nu simțise curiozitatea să vadă cum îi stă Universității acum, cîrpite și înnoite. Se mulțumise, în acest interval, să pătrundă, pentru a-și plăti taxele și a se salva de exmatriculare, cu cele mai fanteziste certificate medicale, doar în aula clădirei celei vechi, unde se aflau pietrele arheologice și secretariatul de la Drept. Ceea ce-l izbi de astă dată, în chipul cel mai plăcut cu putință, fu îmbulzeala aceea de bîlci din coridoare și numărul considerabil de fete, care nici măcar nu suferea comparații cu acel al vremurilor patriarhale de dinainte de război. Toaletele cele mai varii, de la paltonul soios și cvasibărbătesc al studioasei suburbane, or de provincie nouă, nepudrate și

neînduplecate dinaintea deşertăciunei atîtor găteli, şi pînă la domnişoarea de familie, cu blănuri şi bijuterii, reţinură pe Băiatu, ca pe-un fiu risipitor revenit la sînul părintesc, o jumătate de zi în locaşul celei mai înalte înţelepciuni. Sala cursului de franceză era exclusiv femenină; la seminarul de estetică literară se distra ca la teatru: aplauze, rîsete, dezaprobări, fluierături, la care luă şi el parte cu dragă inimă, după cum vedea că procedează majoritatea. La Drept, nimeri un curs la un profesor pe care nu-1 mai văzuse niciodată, dar al cărui nume, strigat de studenţii ce-i anunţau venirea, îmbulzindu-se spre locuri, îi era cunoscut din auzite. Dorea chiar de mult să-1 cunoască: asistă deci la. o turuiala leneşe, adormită şi absentă, a unei măşti negre şi fălcoa'se, care se adresa tavanului şi ferestrelor, în vreme ce de pretutindeni, în sala tixită, zbîrnăiau replicile conversaţiilor, întretăiate din cînd în cînd de rîsete înfundate şi de miorlăituri.

Băiatu reveni şi-a doua zi, amuzat de spectacol şi hotărît şă întrerupă escapadele în Fundătură pînă va da ochi 'cu brăileanul. îl căutase iar acasă, îl aşteptase noaptea în faţa porţii, îl aşteptase dimineaţa, îl aşteptase după-amiaza ceasuri întregi; dar, cum naibelor se întîmpla, Băiatu Mih. „tocmai atunci" apucase să plece.

— Cu niţel dacă veneaţi înainte, îl găseaţi! îl consola gazda lui, o durdulie scurtă şi roşită zdravăn peste roşul sănătos şi dur pe care i-1 mai dăruise, pe deasupra, Dumnezeu, fără' nici o economie.

Mihnea îi lăsă vorbă că îl va vizita a doua zi la o oră anume. Dar a doua zi, durdulia roşie şi înroşită îl anunţă cu regret că domnul chiriaş nu mai dăduse din ajun pe-acasă.

— Asta se întîmpla foarte des, îl informă ea. Uneori lipseşte cîte trei şi chiar patru zile. Şi nu spune niciodată unde s-a dus. Dar noi am aflat că porneşte ^tocmai în Moldova şi ia drumurile în picioare, străbătînd satele şi vestind lumea că se va întîmpla nu ştiu ce, şi că la alegeri să voteze, chipurile, cu dînşii. Asta mi-a spus-o al meu, care de cînd lumea a fost cu liberării şi că liberării îi lasă să facă aşa pînă-şi termină şcolile,

că pe urmă îi înhaţă ei cu arcanul ... Odată a lipsit şi-o săptămînă . . .

Mihnea simţi senzaţia tragică a golului, a pustiului fără margini, a lipsei de reazim. Noroc că se mai afla dinainte-i această durdulie, care era departe de a prezenta nurii Polixeniei, dar care era totuşi o proprietărească. îşi continuă vizitele din ce în ce mai dezolat şi mai înfricoşat de vacanţa nesigură care se apropia. Şi ea-1 primi din ce în ce mai familiară şi mai dispusă la vorbă şi parcă nu tocmai aşa plină de regret că Mihnea nu-şi găseşte, în sfîrşit, pe mult căutatu-i amic rătăcitor. încît el se gîndi, pe bună dreptate, dacă această femeie nu-1 înşeală anume cu vorba, ca să-1 aducă tot mai des încoace. Astfel că, într-o bună zi, cînd ea-1 întrebă dacă mai vrea să mai lase încă vreun rînd pribeagului amic, îmbiindu-1 iarăşi în camera acestuia, el o rostogoli ca pe-o minge în patul nedesfăcut de multă vreme. Şi jocul acesta mai dură şi-n zilele următoare — dar Mih., plecatul să cutreiere satele Moldovei pentru a propovădui cuvîntul adevărului şi îndreptarea lumei, tot nu se ivi. Primele zăpezi trecătoare ale începutului de iarnă găsiră astfel pe Băiatu într-o stare cumplită de dezolare. Niciodată, în ajunul unei vacanţe, nu se simţise încă aşa covîrşit de tristeţe. Şi amărăciunea îi punea o doză bună de laşitate în mişcări. Astfel dibuirile pe care le mai încercă pe lîngă gura Fundăturei fură atît de descurajate şi de blegi, de lipsite de orice iniţiativă, că trebui să să se întoarcă distrus spre mingea roşie, care-1 aştepta vibrînd în odaia haimanalei de Mih., cu toate că'începuse să-1 dezguste.

Dar culmea tristeţei i-o pricinui aceea figură palidă de fecioară, cu ochii pierduţi în cine ştie ce gînduri streine de tot cee în jur, pe care o întîlni într-o dimineaţă pe coridoarele încă goale ale Universităţii. Se opri în loc şi-o urmări cu sufletul apăsat ca de un bloc de piatră, pînă ce coti colţul coridorului. Se luă după dînsa, dar n-o mai găsi, în largul spaţiu pe care intersecţia sălilor o făcea cu capătul scării şi unde studenţii

aveau obiceiul să se aştepte. Coborîse oare, urcase la alt etaj, sau intrase într-una din numeroasele săli de curs ale căror uşi dau tocmai aci? Altădată Băiatu ar fi făcut să plesnească aceste uşi cu toată puterea în cadrele lor şi ar fi examinat la moment cu ochiul lui vulturesc tot conţinutul încăperilor. într-o clipită apoi, s-ar fi repezit în stradă şi-ar fi ghicit mersul elegant al fetei, dintr-o sută de mersuri, dacă părăsise cumva Universitatea. Acum însă rămăsese imobil şi paralizat, incapabil de orice nouă voinţă de mişcare. Acea curioasă paliditate şi acea stranie privire! Acel mers străin de orice apropiere, ca spre un ţel ascuns şi insesizabil oricărui alt ochi, şi totuşi atît de sigur şi de ferm!

Dar pe Mihnea 1-a intrigat tocmai această privire prea absentă, care a trecut pe lîngă dînsul şi în care, el a văzut bine, n-a încăput. El care era atît de obişnuit să i se arunce priviri în orice minut, nesolicitate chiar de ochii lui, dar numai pentru mărimea şi pentru negrul lucios al ochilor, pentru părul lui creţ ca fuiorul, pentru pielea subţire şi dulce, de culoarea cafelei cu lapte a obrazului, pentru privirea lui cutezătoare, francă şi impunătoare, care caută drept în miezul ochilor streini. Cu fetele de la Universitate se mulţumea doar cu atîta: acest rapt de priviri pe care-1 săvîrşea cu duiumul, numai dintr-o raită pe coridoare, în ţinuta lui de *dandy* şi cu pălăria lui tare al cărei soi uşor de sub boruri era anulat de poziţia ei puţin pe-o parte şi foarte vag ştrengăreşte, astfel că nu poţi descoperi dintr-o singură ochire pe şmecher de elegantul grav şi serios. Dar încolo simţea un fel de teamă la apropierea acestor domnişoare, pe care i se părea că mai deaproape n-ar fi putut să le uimească cu nimic, cum vrea el. Aşa, cînd mai da prin familii de cîte o domnişoară Veve, de la Ştiinţe, or mai cu seamă de la Medicină, şi mai era şi vreun pian salvator pe-aproape, Băiatu nu se sfia să deschidă bătălia, calm şi hotărît. Fetele de la Drept, asemeni nu-1 intimidau prea mult, căci în afară de o încercare de întrecere a cunoştinţelor juridice, ceea ce ar fi fost desigur pedant şi plictisitor din parte-le, înclinarea lor spre material şi util n-avea desigur nici o piedică să-i întindă spiritului practic, de oltean dîrz şi fecior de abili negustori. Dar îl neliniş-teau studentele cursurilor de literaturi şi mai cu seamă cele de la Filosofie, în genere, toate acele care se păreau lui că, în afară de diplomă şi de avantagii în viaţă, mai caută un rost sufletului propriu, un sens vieţii acesteia, ba chiar lumii întregi şi infinite. He, asistase şi el, nu-i vorbă, la prelegerile *lui Negulescu* dinainte de război, pentru că se aduna aci tot ce studenţimea femenină prezenta mai de elită pe vremea aceea. Auzise astfel, involuntar, termeni care-1 impresionară adînc, pentru că tocmai se vorbea de Kant, şi pe care-i repetase chiar, profund mişcat, în faţa oglinzii, într-o conversaţie închipuită cu una din fetele acelea drăgute şi dulci şi foarte gătite dealtminteri: aprioric, întindere fenomenală, raţiune pură, *das Ding an sich,* scepticismul lui David Hume, tiparele timpului şi spaţiului, formele sensibilităţii, transcendenţă, imanenţă, şi alte expresii, care-i păreau extrem de misterioase şi pe care le rostogolea în verbozitatea-i facilă, mecanic şi indigest, într-un soi de monolog-discuţie foarte viu şi fără şir, dar asortat de-o pedantă mimică de rigoare. Totuşi, asemeni Dreptului roman, Mihnea Băiatu nu parveni niciodată să ducă pînă la capăt capitolul privitor la Kant din *Istoria filosofiei* lui Afred Fouillee, pe care o descoperise la un anticar, unde pornise în investigaţie anume. Pentru a se edifica, trebui să o ia mai de jos, de la Hume, al cărui nume îi făcu o rară plăcere cînd îl descoperi în carte, cu capitol aparte. Aci lucrurile i se părură mai clare, dar simţi încă nevoia s-o ia şi mai dinainte. Deci porni să ia toată filosofia în piept, de la brahmani şi de la Zoroastru, ceea ce îl plictisi cu desăvîrşire, sări repede la greci, îl fermeca în chip deosebit Heraclit, dar pe urmă încurcîndu-se în mărăcinişul şcolilor, renunţă. Totuşi, multă vreme umili pe Dumitru Bobescu, care, deşi mai vîrstnic, înota încă îndărătnic în apele liceului particular, cu expresii ca: nirvana, ^enunţare absolută; cele patru adevăruri sublime; Sakya-Muni; Trimurti; Kapila, Gotama şi Patandjali; Bhagavard Gita, la care mai adăuga şi expresiile găsite în capitolul Kant, şi rîse

de el cu afectată îngăduință, cînd întrebîndu-l :„cine a fost Ahriman?" ... obținu răspunsul că a fost un poet grec.

Mihnea Băiatu se bucura de o memorie suplă şi plastică, dar avea nevoie de o solidă complectarea cunoştinţelor elementare, şi mai cu seamă de o reviziune a celor pe care memoria i le înregistrase fără discernămînt. Dar o întoarcere prin locuri umblate nu-l jignea atîta, cît îl plictisea de moarte; şi, cu încrederea nemărginită pe care i-o dăduse unele izbutiri, realizate de facilitatea spiritului său, el tot nădăjduia că va găsi odată şi odată momentul prielnic, cînd va ajunge dintr-un salt acolo unde alţii trebuie să ajungă după **suişuri** grele şi cotituri ucigătoare.

Totuşi, simțind singur fragilitatea bietei sale cruste intelectuale, ştia să vireze la moment, pieziş, cînd era prins în vreun colț. De satisfacția băieților cari l-ar fi răpus în vreo discuție cărturărească îi păsa prea puțin; apoi cu bărbații era uşor de întors conversația în domenii în care se simțea atotştiutor şi puternic. Dar fetele acestea frumoase, cărora le smulgea zîmbetele din ochi şi de pe buze, ca florile de pe cîmp, îl țineau la distanță tocmai cu dorința vădită de apropiere ce o cetea în privirile lor. Aparența de gravitate şi aerul vag de maturitate, care puneau un accent deosebit figurei şi ținutei lui mult simpatice, ar fi eclatat desigur în mii de cioburi şi-n fărămituri, la aceste apropieri temute. De aceea, o vizită pe la Universitate era, pentru Băiatu, nou prilej de mustrări amare pentru trecutul lui şi de hotărîri eroice, care îl copleşeau cu atît mai mult de mîhnire, cu cît erau mai grele şi mai categorice şi deci se învestmîntau în egală măsură de anticipat şi legitim scepticism.

Dar mersul acela subtil şi totuşi materializat, ce trecu prin viața lui spre o țintă atît de vădit străină bietei sale vieți — care-i apăru cu atît mai meschină şi mai vulgară, mai goală de orice sens —, îl cutremură într-atîta, încît îi paraliza orice mişcare de a se arunca înainte, a căuta, a cerceta cu ardoare, a găsi şi a birui în sfîrşit, de data asta — desigur de departe — mîndria, indiferența ochilor streini pentru el, concentrați spre ceva tainic şi familiar, dar iarăşi atît de în afară de dînsul, că o jale amarnică îl copleşea pînă la lacrimi. Aiurit şi fascinat într-adevăr, Mihnea Băiatu simți, cu o putere fără de seamăn, remuşcarea şi ciuda că şi-a pierdut atît de subit, poate pentru întîia oară în viața lui, voința şi spontaneitatea mişcărilor, că nu a traversat de mai multe ori direcția insesizabilă a privirilor întunecate, că nu le-a violentat misterul imaginilor depărtate, că nu s-a impus acolo cu aerul lui pseudo-boieresc şi elegant, cu privirea lui electrizată o clipă, pentru a lăsa să se întrezărească posibilitatea unor bogate străfunduri; pentru ca mai apoi, cu mişcări de severă corectare, să acopere totul în vălul nepăsărei (aidoma ca al fetei) şi să dispară pe îndelete dar sigur, astru misterios, plecînd pentru totdeauna cu comoara lui de indescifrabile şi torturatoare curiozități.

Acesta era doar jocul lui în fața exemplarelor femeieşti aristocrate şi superbe, care i se păreau că scapă din jungla cărților şi-a gîndurilor, pentru a arunca uneori priviri, mirate şi neînțelegătoare, asupra tărîmurilor de dincoace, unde colcăie viața adevărată, cum îi spunea Băiatu, şi unde el se simțea cu adevărat maestru şi stăpîn.

Apariția de-o clipă nu se mai închegă din neant.

Şi covîrşit de tristețe fără pereche, Mihnea Băiatu părăsi gîrbov sălile Universității.

Zilele care urmară pînă la vacanță le petrecu înotînd ca într-un lac de amărăciuni, purtat încoa şi încolo de undele agitate de impulsii străine ca un biet înecat, pe care-l poate împinge şi da de-o parte chiar trecerea unei broaşte. Se simțea dezarticulat, aneantizat. De Băiatu Mih., nu mai putea să întrebe, căci amintirea durduliei lui de gazde, căreia nu-i ştia măcar nici numele, îi întorcea sufletul pe dos. însăşi îmbrățişarea rămasă în sînge şi în carne a Polixeniei îi apăru acum fadă şi vulgară, iar la Universitate se simțea atît de umilit să mai intre, curios! tocmai pentru că o nouă întîlnire cu acea fantomă, ieşită în cale-i din nepătruns şi per-

fecțiune, îl umilea dinainte şi-1 îngrijora peste fire. Mihnea Băiatu simțea de acum că de astă dată nu va mai rezista ispitei, nu numai de a-i bara privirile şi de a i se impune ochilor; atît n-ar fi fost nimic pentru el, dar îndată, la acest simplu joc, un şuvoi va veni de undeva cu o furie de nedescris, îi va despica puterea de stăpînire ca picioarele de pămînt şi-1 va purta în voie spre dînsa ca pe-un pai smuls de vijelie. El nu se îndoia că fata va accepta, chiar de la al treilea asalt, cel mult, pe intrus; dar teama necunoscutului îl frămînta acum cu o putere cumplită şi neînduplecată. Căci ideea unei respingeri disprețuitoare din partea acestui chip, pentru el aproape transcendental, ar fi echivalat de bună seamă cu o alungare în infernul adevărat, din sala judecății de apoi, cu biciuri de trăsnete şi cu săbii de foc pe spinare. Avea presentimentul că pe dinainte-i trecuse unul din acele exemplare, despre care numai în cărți se spune — el nu văzuse pînă acum niciodată vreunul —, ce trăiesc într-atît în lumea, tot a cărților, încît, atunci cînd le vezi în viața de toate zilele, parcă ar fi descins din paginile cine ştie cărui autor de literatură, ba chiar şi mai grav, de literatură profundă, filosofică. Cum se va înfățişa el dinaintea acestor ochi, care vor trebui să fie întorşi din profunzimile țintei lor inaccesibile? ... Cu introducerea cursului de *Drept penal* al lui Tanoviceanu, cu *mancipatio,* cu art. 253 din *Codul penal* şi cu pospaiul fragil al ecourilor rămase în urechi de pe la cursurile antebelice de economie politică, de istoria filosofiei, de estetica literară, de la cursul domnului Rădulescu-Motru şi acel al domnului Charles Drouhet, unde în zilele de vară îl atrăgeau, în răcoroasa Universitate veche, zumzetul dulce de domnişoare şi multicolorul freamăt al bluzelor fine şi cvasitransparente?

îmboldit şi hăcuit de aceste amare şi fără răspuns reflexii, Mihnea Băiatu petrecu cea mai cu noduri vacanță de la începutul existenței sale. Rămase desigur acelaşi neobosit dansator al balurilor de iarnă din micul său orăşel, căruia tineretul, revenit de pe la cele mai varii şcoli, îi da, cu adevărat, vestmânt de sărbătoare şi junețe; dar îi rămase necontenit, în cursul celor două săptămîni de iarnă molcomă ş» mlăştinoasă, înfiptă ca un piron în inimă, ideea înfrîngerei prime şi a dărîmărei oricărei încrederi în. curajul şi-n rostul vieții lui.

Şi parcă fu un făcut: peste această acră şi cenuşie-dispoziție, mai căzu, colac peste pupăză, bănatul şi amenințările domnului Ştefan, pe care mohoreala elegantului său fiu le făcu să crească, precum drojdia, de bere, cozonacii de Crăciun:

— Mihule, mă simt dator să-ți spun, pentru a nu mai fi nici un *malanantandiu* între noi (domnul Ştefan,, care nu absolvise cu succes decît o clasă secundară, se simțea obligat totuşi să întrebuințeze în conversația sa unele expresii franțuzeşti ori chiar nemțeşti,. curente, pe care le pronunța, desigur, în felul său). Acum mai fac ultima încercare. Dacă gazetele nu mai pomenesc nici de data asta numele dumitale la licențiați — că pe vorbe nu mă încred — te priveşte. Eu nu-ți mai trimet decît banii de drum, ca să te întorci acasă şi să-mi dai ajutor la pivniță. Vrei tu să rămîi pe urmă la Bucureşti? ... fă cum crezi ... eu unul nu mai pot cheltui ... să fim înțeleşi, Mihule, ca să nu fie nici o supărare la mijloc. Că mi-o fi de-ajuns zece, unşpce ani, de cînd robesc de dimineață pînă seara ca să-ți tragi dumneata chiulhanurile la Bucureşti ... de am ajuns de rîsul lumii, că toți mă-ntreabă. prin oraş şi la club ... ca *par exemplu :* Gheorghiță, care mi-a strigat ieri în toată cafeneaua lui Rudolf, după ce ai plecat tu de la biliard: „da aba, bă Ştefane, fitău ăsta al tău, cînd îşi mai termină, bâ.i şcoala?" „Apoi, iarna asta, în februarie îşi dă licența", -am răspuns, bazat pe vorbele tale ... or nu i-am răspuns bine? întrebă repede domnul Ştefan, apropiindu-şi brusc fruntea şi zgîindu-şi scrutător ochii în figura. fiului său.

Şi văzînd că acesta şi-i încruntă pe ai săi şi-i dă. în lături, domnul Ştefan, galben-pămîntiu de la natură, se învineți şi mai rău şi toată figura lui slabă se umflă, ca o caracatiță la atac, destinzînd brusc, pe întregu-i cuprins placid, scamele vinişoarelor sclerozate. Mînuța lui de domnişoară bătrînă îşi înfipse tremurătoare de-

getele în bărbuța surie și buzele începură să-i tremure ...

— Păi așa ne-a fost vorba, Mihule ... Păi dacă e așa, m-ai mințit și m-ai escrocat ...

Mihu făcu un gest de plictiseală și, fără să răspundă, ieși în antreu. El singur își condamnă această atitudine stupidă și oarecum ofensatoare, cînd pentru domnul Ștefan, cîteva vorbe de asigurare, glăsuite la timp și cu aplomb, ar fi fost de ajuns să-1 cîștige ca pe-o inimă de fecioară neștiutoare.

Dar Mihnea simțea cu dezesperare că un resort se rupsese înlăuntrul lui. Siguranța îi dispăruse și un presentiment de dezastru și răstriște se încăpățîna să-i învăluie creierul, ca într-un nor de vapori de cloroform. Nu știu cine-i sufla acolo, în ureche, cu rîs șui și răutăcios, că Băiatu Mih. și-a întors gîndurile, că, săturat de atîtea licențe și covîrșit de doctoratele de la Litere, ca și de activitatea sa de propagandist național, renunțase la ultima licență, aruncînd^ gîndul de-a o mai da, cu nepăsarea celui ce-ar găsi veștejită floarea pusă în ajun la ureche. Și considerabila disproporție dintre însemnătatea ce-o avea pentru omonimul său această licență și între grozava importanță ce Mihnea era nevoit să dea figurărei unui nume pe-o listă de rezultate la examene, îl strivea într-atîta, că parcă, într-o clipă de rătăcire supremă, îi venea prin gînd o vîntoasă de nebunie: să ia cărțile și să înceapă a se pregăti pe cont propriu. Dar ce să pregătească? Anul întîi? Să afle domnul Ștefan că pînă acum n-a dat nici un examen și că timp de unsprezece ani 1-a mințit cu nerușinare? Dar tîrgul ăsta tot, cînd va va afla — și mai ales acea gură de petece și acel nesecat zeflemist, care e nea Gheorghiță, atoateobservatorul și drămuitorul?. . .

Iar desperarea lui Mihnea e cu atît mai mare, cu cît simte necontenit în urmă-i, ca o eternă remușcare, prezența galbenă-pămîntie, cu semnele arteriosclerozei răzvrătite la rădăcinile nasului, a tatălui său.

- Va s-zica, Mihule, m-ai păcălit... Va s-zică și toamna asta mi-ai mîncat degeaba munculiță. Ei bine, dacă e așa... și dacă a rămas pe-un examen cum spui... poți să-1 mai prepari și-acasă... Frecvența o ajunge ea, trei ani în șir doar pentru examenul ăsta...

De ce? De ce nu poate să-i răspundă, cînd răspunsul îi stă aninat pe buze doar de-o codiță putredă de fruct copt? Răspunsurile lui grozave și sigure, care erau în stare să înlăture cel mai opac nor de îndoială, doar cu un zîmbet ca o rază victorioasă de soare? Ce dracu 1-a găsit de i s-a încleștat gura astfel?... De unde și pînă unde presentimentul ăsta negru, că în februarie ce vine, tocmai cînd, după o tactică asiduă și susținută, ar izbuti în sfîrșit să atragă privirile și z'îmbetul fetei palide și necunoscute, el va trebui să dispară misterios și fatal, nu ca un astru care totuși avea să revină la intervale precise, ci doar ca unul care avea să strălucească efemer și fad, numai o clipă, pentru a dispare definitiv în negura de veci?...

— Sau poate, Mihule, tu n-ai dat nici măcar examenele celelalte și m-ai mințit întotdeauna, continuă șă răsune ca o cobe glasul conștiinței părintești. Poate că... cine știe "cum, m-ai luat din minți și m-ai...

— Cum, domnule, o să mintă gazetele... înțeleg eu, dar gazetele?... n-ai văzut negru pe alb în jurnal?... și nu în unul... ca să zici... ce să zici?.. vreau să spun nu în unul... dar în toate, domnule... în cele mai mari și mai serioase...

A fost de ajuns ca limba lui să se descleșteze pentru a rosti doar aceste cuvinte, ca pe urmă vraja să dispară, lanțurile farmecelor să cadă. Mihnea își revenise. Putea el să lase un cît de infim pic de bănat domnului Ștefan asupra celor consfințite prin însăși grava seriozitate a tiparului? Doamne ferește! Instinctul conservărei reveni și-1 stăpîni cu putere. în cîteva vorbe bune și iuțite, toate bănuielile domnului Ștefan zburară ca un stol de păsări negre și neliniștitoare. La timp, mai interveni apoi și coana Ecaterina, ca să restabilească pacea deplină, cu ramura de măslin a încrederei ei oarbe în darurile fiului său unic și iubit.

— înţeleg eu, Mihule, prea te ameţeşte cu neîncrederea şi cu întrebările lui. Dar iartă-l şi pe el, crede-i cît munceşte şi cum trebuie să fie în tot momentul cu ochii în patru la hoţii ăia de băieţi din pivniţă şi din depozit. Şi lasă, Mihule, vino tu cu rezultatul scris în gazetă, ca pînă acum, şi o să fim fericiţi... Pe urmă să-ţi aduci diploma s-o sărbătorim aci cu toţii, să invităm pe mama şi pe băieţi (băieţii erau fraţii ei, numeroşii unchi ai lui Mihnea) şi să-i tragem un chef, mă, să dîrdîie tîrgul, cu boier Gheorghiţă cu tot... şi pe urmă să mai stai şi tu cu noi aici, să te mai odihneşti ...

— Eu să mă odihnesc? sări Mihnea ca din gură de vizuină. Doamne păzeşte.. . Abia aştept să-mi dea ăia diploma şi am şi prezentat-o la doctorat. . . Nuuu... Doamne păzeşte ! Păi de ce să pierd eu anul ăsta cînd la doctorat se recunoaşte frecvenţa şi pentru ăi de-au amînat examenul în februarie? E timp de întîrziat acum? Mai ales la mine, care de, vorba dumneavoastră, recunosc că am cam întîrziat ceva.. .

Cum să nu recapeţi toată siguranţa în faţa acestei francheţi ?

— Dar doctoratul îţi permite, Mihule, să faci şi puţină avocatură între timp? continuă glasul uscat, ca de hoceag, al domnului Ştefan.

— Evident! replică imediat Mihnea. O să-mi caut imediat un maestru, am să mă duc chiar la Micescu. .. ori la Rosenthal... în sfîrşit, am să încerc eu la unu tot de seama asta. E drept că ăştia nu-ţi plătesc... că au cîte douăzeci pe lîngă dînşii... Ba chiar ar trebui să le plătim noi, secretarii. . . Dar lăsaţi-mă, am ambiţiile mele.. . Vreau să mă arunc de-a dreptul la mare... Or tot, or nimic. . . Are şi întîrzierea mea un mic rost, dacă nu vă supăraţi. . .

Şi cum redescinse în Bucureşti, Mihnea dădu îndată cu ochii de Băiatu Mih.

— Unde-ai fost, domnule, păcatele mele ? privi el cu teamă ochelarii de scafandru, de lumina cărora atîrna acuma, ca de un pai, soarta vieţei lui. Te-am căutat zi de zi pe-acasă şi n-am dat de dumneata un calendar întreg de săptămîni...

Buzele lui Mih. se răsfrînseră pînă la urechi şi Mihnea avu dreptul să se întrebe cu bun cuvînt, dinaintea acestei înfăţişeri buburoşate şi nătîngi, dacă atîta putere de memorie şi inteligenţă merită să-şi găsească sălaşul sub aceşti ochi de gîscă, măriţi caricatural de ochelari, şi sub această carapace de coşuri, de linioare în smoc, de cicatrice şi de gropiţe.

Din răspunsurile lui Mih., Mihnea se asigură numaidecît. Examenul se va da fără nici o clintire. Ba chiar, pentru a revedea cum trebuie toată materia, Băiatu Mih. a hotărît să suspende toate escapadele propagandistice.

— Dealtfel şi vremea asta păcătoasă...

— Dar chiar şi de se schimbă vremea, eu cred c-a sosit timpul să-ţi vezi şi de interesele dumitale t rosti puţin cam categoric Mihnea, încă înfricoşat de orice pandalie i-ar mai trece prin cap scumpului său omonim.

Dar acesta îl privi atît de straniu atunci, încît Mihnea înţelese c-a mers prea departe cu accentul dojenitor al sfaturilor şi-al prieteniei sale. Socoti prin urmare nimerit să mai dea oarecari lămuriri complimentare asupra interesului ce-l poartă acestui tînăr care se joacă cu cartea şi cu licenţele ; vechile argumente cu stimulentul la învăţat şi cu potriveala numelui se cam tociseră şi trebuiau ascuţite din nou. Mai ales că Băiatu Mih. se interesă înveselit:

— Va să zică, m-ai căutat de cîteva ori pe-acasă. M-a înştiinţat şi gazda mea, căreia, în treacăt vorbind, se pare că i-ai lăsat o puternică impresie ! clipi Mih. atît de şiret din ochi, că Mihnea se simţi obligat să-i ofere un dejun.

— Nu ştiu, reluă el cuvîntul la masă, nu ştiu dacă dumneata sesizezi cum trebuie acest sentiment, această predispoziţie a mea sufletească, începu el să-şi motiveze din nou atitudinele... Un moment se gîndi să-i dea pe faţă, răspicat, întregul adevăr, dar ochii aceia verzui deschis jucau prea nesigur şi prea mobil sub sticla ochelarilor. Va înţelege oare el, acest bucher,

acest tipicar, hazul jocului său, pontajul pe această potrivire de nume? Sau va interpreta totul cu dispreţul inerent acestor rozători de tomuri pentru toţi cei ce şi-au închinat viaţa vieţei şi fericire! imediate? Eu nu m-am prăpădit cu firea după studiu, glăsui el molcom, pentru a acumula în treacăt pretexte şi idei, însă mi-au plăcut cei plini de voinţă şi de dragoste de carte. I-am admirat, i-am încurajt... aşa puţin, cu vorba şi cu sufletul, cît mi-era în putere. în loc să fiu gelos pentru că vedeam la ei tocmai ce-mi lipsea mie, i-am admirat, i-am căutat, i-am iubit. Poate ţi se pare o curiozitate, o bizarerie, acest caracter al meu... nici eu nu pot să mi-1 explic. Probabil m-am molipsit de la un bătrîn grefier, care mi-a fost gazdă multă vreme. Era un om grozav de inteligent... şi unicul[1] lui regret pe lume era că nu învăţase carte... nu pentru a parveni, a fi cineva, că era destul de bogat, avea case de zestre, avere... dar numai pentru dorinţa de a fi ştiut. M-a impresionat mult omul acela. Nu mă invidia deloc că mijloacele pe care mi le puneau la dispoziţie părinţii mă duceau, de-a dreptul şi fără nici o bătaie de cap, acolo unde el n-ar fi putut ajunge. Căci el începuse de jos, din nimic..., din umilinţă..., din măturător al judecătoriei. Şi nu numai că nu mă ura... dar mă îndemna să învăţ..., mă certa pentru nepăsarea mea, şi cele cîteva examene pe care le-am luat şi eu acolo, la Drept, modest, cu multe bile roşii şi puţine albe, acest puţin de tot, faţă de chipul strălucit cum îţi iei dumneata examenele, lui i le datoresc...

– Hm, curios om mai eşti, domnule Băiatu, făcu Băiatu Mih.

— Aşa e că sunt curios? rîse sec Mihnea, neştiind unde vrea să ajungă amicul său, care devora cu o poftă sinceră şi copioasă.

– Eşti curios, explică el printre înghiţituri, că dumitale ţi se pare curios, că... mie mi s-ar putea părea curios cele ce mi le-ai spus pînă acum şi că dai atîta extensiune explicaţiilor de care te serveşti, pentru a-mi dovedi de ce te-ai ţinut după mine... deşi ai văzut la rezultat că eu pot şi fără sfaturi să obţin

[1] în ed. de bază: *micul.*

succese la învăţătură, totuşi te-ai grăbit să mă dăruieşti cu îndemnurile şi sfaturile dumitale.

Mihnea se frămîntă, reţinut, pe scaun. Dar Băiatu Mih. continuă cu seninătate, aproape strigînd, cum îl lua pe el gura:

— Lasă, coane Mihnea, la o parte toate lămuririle dumitale. Cum a fost, cum n-a fost, n-are nici o importanţă. E, ţi-am căzut cu tronc, atît şi nimic mai mult. Te-am văzut acum: eşti băiat bun şi de viaţă... Şi nu eşti francmason. Acestea sunt calităţile dumitale. Apoi făcînd din ochi, lăsîndu-şi pleoapa cît o aripă de liliac sub ochelarii prea măritori — şi bătîndu-1 pe picior: Şi poate oi mai fi şi om politic sau prieten de oameni politici, care ar voi să-şi mai primenească partidul, hai, ce zici? rîse el cu mare poftă, ca omuL care a aşteptat şi a ştiut în cele din urmă să bată tocmai acolo unde trebuie.

— Vai, mă crezi? Poţi să mă crezi astfel? protestă Mihnea, dar nu cu vehemenţă şi nici chiar cu supărare, căci ideea convorbitorului său îi făcu deodată lumină în minte. Iacă un pretext destul de interesant pe care i-1 servea tocmai cel căruia trebuia servit! Fără a-1 lăsa să-1 creadă cu tot dinadinsul, nu trebuia în orice caz combătut cu străşnicie. Băiatu Mih. trebuia să rămînă cu această îndoială vagă.

Şi Mihnea Băiatu izbuti de minune să lase tot timpul frîiele numai atît cît era nevoie. însă Băiatu Mih. se arăta nestrămutat:

— Pentru nimic în lume, declară el lui Mihnea, nu mi-aş călca vreuna din credinţele mele. Şi acum, şi cînd voi termina universitatea... şi cînd voi fi bătrîn... A venit vremea cînd omul nostru trebuie să-şi dea în sfîrşit seama de ceea ce se numeşte păstrarea unui caracter. Totuşi demonul curiozităţei îl ispitea uneori: Ia ascultă coane Mihneo, fii sincer, dă-o dracului, la un pahar de vin, acolo... Ia-n ascultă... Care din *ei* te-o trimes încoace?

Dar Mihnea protestă atunci cu surîsul său dulce, care putea să fie tot atîta o afirmare, pe cît vrea să pară că neagă.

— Mare politician eşti, nene Mihnea... Şi Băiatu Mih. chicotea: Ia ascultă... şi ce mi-ar da ei mie? Ia fă-mi plăcerea şi-i întreabă, ştii... tare sunt curios să văd cam cum mă categorisesc dumnealor. Vreau să spun, ce dau ei pe mine.

Mihnea Băiatu împinse atunci şaga uşor:

— Cu un loc de deputat te-ai mulţumi...

— Să vedem... în ce partid? şopti Băiatu Mih., rămas cîteva clipe pe gînduri, deşi pe figură îi plutea încă aerul glumei şi al îngăduinţei. Dar, deodată, se scutură cu toată seriozitatea, ca de Satana, şi lovi eu talpa în pămînt: Scumpe nene Mihnea... ministru să mă facă şi nu primesc... poţi să le-o spui. Eu am depus un jurămînt de credinţă. Uite-te, te rog, la mine! zgîlţîia el pe Mihnea. Mă iei unul din aceia care şi-ar putea călca jurămintele?

Mihnea Băiatu surîdea îngrijorat.

— Lasă, coane Băiatule, văd eu cîte parale faci. Nu-i nevoie... te cunosc acum... Nu eşti dumneata de vînzare... dar nici eu nu stau pe lîngă dumneata să te cumpăr. Crede-mă că te iubesc altfel... te iubesc cu toată sinceritatea... A fost doar o glumă... îţi jur că o glumă...

— Ce? eşti gata să şi juri acum? Hh... jurăminte de...

Şi Mihnea păru că citeşte pe faţa lui o vagă, o fugară decepţie. Era limpede că băiatul nu şi-ar fi călcat jurămîntul, cum spunea; dar era limpede iarăşi că i-ar fi plăcut şi puţină curte să i se facă.

— Poate-ţi închipui că n-am bănuit îndată că eşti pus de liberali! îl întrerupese Mih. din aceste consideraţii. Cunosc, cunosc... fac colecţie de licenţiaţi *magna cum laude !..* . Lasă, nene Mihneo, nu te mai ascunde după deget, te-am ghicit după... jurămînt. Ha, ha, ha...

Liniştit acum despre partea lui Mih., Mihnea cercetă în tihnă şi-n amănunţime coridoarele şi sălile Universităţii. Chipul fetei palide i se părea că ia naştere după fiecare colţ de coridor, sau adesea i se năzărea silueta ei şi demersul *[sic],* în mulţimea studenţilor care-1 depăşeau. Grăbea atunci piciorul pentru a constata cu dezamăgire că înaintaşa era altcineva. în acest timp, închipuirea lui încorona pe fată cu cele mai mari merite şi cu cele mai alese însuşiri. Uneori o socotea bogată şi de familie princiară, dar convenea pe încetul că ar putea fi şi cu cîteva trepte mai jos. Şi-o închipuia, de asemenea, o studentă bună, mai mult o poetă şi o visătoare decît o studentă eminentă, dar un suflet al datoriei, făcînd haz, însă înduioşîndu-se de situaţia lui universitară, mustrîndu-1 şi îndemnîndu-1 la învăţătură aprigă, fără preget. O! alături de ea, Mihnea se vedea parcurgînd, ca un oştean biruitor, toate redutele mai mult or mai puţin înalte de cursuri şi de volume. Vedea dreptul roman cedînd în sfîrşit, plesnind ca sub apăsarea unui berbec de aramă şi prăbuşindu-se la picioarele învingătorului ca o cetate dărîmată. Căci un înger sta şi veghea pentru norocul luptătorului. Examene veneau după examene şi glasul lui Mihnea făcea minuni de vitejie. Aranjamentele lui cu certificatele medicale îi păstrau prerogativele frecvenţei pentru toţi anii facultăţei, astfel că în trei sferturi de an el s-ar fi văzut posesor la propriu al mult năzuitei licenţe.

Niciodată în sufletul lui Mihnea n-a mai domnit atîta seninătate, atîta speranţă şi atît farmec liniştitor ca acum. I se părea întregul tumult al vieţei lui de pînă astăzi ca o rană adîncă pe care degete de zînă pusese balsamul lor alinător. Şi vrăjit de a'pariţia care-i adusese această senzaţie de tihnă, pe care n-o mai simţise de demult, din copilăria depărtată, şi abia mai tîrziu la război, cînd ordinul armistiţiului cutreierase tranşeiele şi vizuinele de fiară ale adăposturilor, el dibui ca un adormit în acest zumzet şi-n această curgere necurmată de tinereţe, pentru a găsi pe aceea care, numai de departe, şi avusese pentru el acest dar mîntuitor.

Şi... oroare şi nebunie! în peregrinările aceste ale lui în care visul lua la tot pasul forme consistente de realitate, pentru a se spulbera apoi numaidecît, însă şi mai întărit, şi mai despot, şi mai poruncitor, Mihnea Băiatu descoperi, ieşind din pietrele arheologice şi îndreptîndu-se spre uşa secretariatului de la Drept, pe

bunul amic şi sfătuitor de pe vremuri, concetăţean şi iniţiator de viaţă studenţească (el, care nu era student), Dumitru Bobescu, aidoma cum se despărţiseră cu ani în urmă, blond ca oaia şi alb ca un copil, cu buza de jos puţin ieşită şi puţin lăsată, cu ochii vineţi şi cu rîsul acela gros, adînc şi sacadat, de chefliu satisfăcut şi vulgar. Cu ochiul acum atît de atent, Mihnea fu cel dintîi care-1 zări şi nu-şi putu crede ochilor: cum, de unde, prin ce straniu joc al hazardului, abia scăpat de Idrişteanu, îi ieşea înainte acest vechi tovarăş de mizerie şi de nemernicie, tocmai acum, cînd, cu fiecare nou pas în viitor, se simţea tot mai aproape de îngerul norocului său. îşi surprinse involuntar piciorul cercînd să dea singur îndărăt, să cîrmească brusc spre scările înalte şi încovoiate care învăluiau spaţiul sălei încărcată de granit, ca două aripi de sfinx păzitor. Dar ochii cei vineţi îi şi paralizase mişcările şi Mihnea văzu două mîini înălţîndu-se şi agitîndu-se în aer, pline de fericire şi de dezastru:

– Mihnea, Mihule, copilul meu drag şi scump!

Se lăsă îmbrăţişat de braţe moi şi totuşi dîrze şi voluntare, se simţi sărutat cu buze calde şi plescăitoare, învăluit de atîta efuziune, de prietenie şi sinceritate, că se simţi fără voie înduioşat şi cucerit.

– Dumitre, tu aici?... aici la Universitate?...

— Aici, mă. .. da spun drept că nu mă aşteptam... să te mai găsesc şi pe tine... zău, cînd te-am văzut, parcă mi s-a părut'că suntem înapoi cu zece ani... zece ani, mă! ştii tu cît înseamnă la o viaţă? Dar asta îmi place de tine, Mihule, că nu i-ai băgat de seamă. Ai pus piciorul în loc şi i-ai lăsat să treacă. Şi aşa, m-ai aşteptat şi pe mine. Te gîndeai tu că o să ne mai vedem vreodată... şi încă aicea, mă... ?

Şi Dumitru Bobescu, care la fiecare trei cuvinte lăsa să-i scape cîte-o trîmbă de rîs, de astă dată dădu drum larg şi sonor hohotelor lui vulgare şi sacadate. îl pupă iarăşi pe Mihnea, pe care ironia celor zece ani pierduţi nu-1 întrista cîtuşi de puţin, pentru că-şi aminti îndată că, fără acest sacrificiu, el ar fi pătruns în viaţă blazat şi dezgustat, fără nici un înger şi fără nici un ţel divin, asemenea lui Idrişteanu.

Înveselit de această idee, sărută la rîndu-i pe Dumitru, dar tresări deodată cînd o siluetă înălţuţă de domnişoară i se năzări din umbra blocurilor ancestrale. Nu era desigur cine se aştepta, dar urmărind săritul elegant de antilopă, din două în două trepte, pe scările încovoiate, se cutremură de sus pînă jos auzind reflexia brutală a celui de lîngă el:

— Mă, ce dă dame au năpădit şi pe-aici. E de trai, Mihule! Acum o *să-i zicem* noi adevărata viaţă studenţească.

Şi rîsul gros şi greoi termină în puncte de suspensie, nefiresc' şi vulgar pentru această sală cu morminte, gîndul spurcat al amicului.

— Parcă auzisem c-ai plecat în Africa, schimbă repede Mihu conversaţia.

— Era singurul loc unde puteam să fug fără pericol de extrădare. M-am angajat în Legiunea străină şi-acolo n-au mai avut ce să-mi facă. Pen'că tu ştii că mă condamnaseră la cinci ani de închisoare şi la reformă. Dar eu o şi ştersesem. .. am avut noroc că nu eram singur în încurcătură.. . era şi maiorul meu şi colonelul, care de, s-a întîmplat om cu legături multe... a !... a fost poveste mare cu depozitul de la Tîncăbeşti! noroc că nu m-a luat pe mine gura pe dinainte de-acolo, din străinătate, că ar fi fost o ciulama de judecăţi şi de reformări... ce, bă... ascultă-mă pe mine, toţi şi-au înfipt mîinile pînă-n coate acolo. Eu, mai practic, am şters-o la vreme. Proces, zgomot; pe mine m-au condamnat şi pe maior... da maiorul nu s-a lăsat şi a făcut recurs. Ăi mari au tot sucit-o, au tot lungit-o... maiorul era însă hotărît să dea cărţile pe faţă: ori toţi, or nici unul... Păstrase nişte fiţuici, al dracului. Ştii, bileţele. .. lucruri mărunţele, dovezi sigure. S-a judecat procesul din nou şi am fost achitaţi de orice pemalitate. La mine era însă mai greu, că dezertasem. Le-aiatL scris însă maiorului şi colonelului: nu mă lăsaţi aşa căbfac gît. în sfîrşit, de urmărire am scăpat cu nişte certificate medicale şi alte şmecherii, o harababură de nu mai ştiai să-i dai de capăt... dar partea proastă e că nu mai vor să mă reactiveze.... pentru că, înţelegi tu, chestia mea nu-i tocmai, tocmai

limpede ca izvorul... şi-apoi certificatele au trebuit să arate o boală incurabilă.. . înțelegi... în urmă cu... altfel cum pleci aşa înainte de judecată, dacă te simți nevinovat. Şi aşa mi-a fost şi mie uşor să le dau cîte certificate or vrea... deşi... fie vorba între noi.., am fost totdeauna la curent cu... Dar în sfîrşit, domnu colonel mi-a dat toate nădejdile. .. pînă una alta, m-am înscris şi eu la Drept... înțelegi, cu licența e altfel... văd şi ei că... înțelegi... Şi, la urma urmei, dacă mă lasă pe dinafară, eu scandal nu mai am de gînd să fac... asta o pricep şi ei prea bine... aşa că tot mi-am aranjat o carieră. Intru întîi în magistratură. .. ce. . . de ce rîzi?... al dracului. . . ho, că n-am de gînd să-mi putrezească oasele acolo... că pe urmă să vezi ce mai avocatură îi aştern. Asta le-am spus-o şi lor: domnilor, lăsați-mă să-mi dau eu demisia, dar pentru asta trebuie să mă reintegrați în drepturile mele. Ei nu: mai bine aşa cum te-am potrivit, reformat pentru motive de boală incurabilă.

Dumitru Bobescu se arăta de-o volubilitate fără pereche; se vedea limpede bucuria nemărginită ce i-o produsese întîlnirea prietenului şi concetățeanului său: la răstimpuri dese îşi întrerupea povestea, făcea un pas înapoi sau punea amîndouă mîinile pe umerii lui Mihnea, îl zguduia uşor şi-1 apropia la pieptu-i cu vorbe de dragoste:

— Mihule... nu-mi vine să-mi cred ochilor că eşti tu. .. mă scumpule, mă dragule, mă iubitule... să vtzi ce viață avem să mai ducem noi... ăşti trei ani... or tu, puiule, te pomeneşti că eşti gata să dai pe-al treilea... nu eşti ca mine ageamiu de anul întîi...

Şi numai rostind aceste două cuvinte, „anul întîi", ochii lui Dumitru exultau de fericire şi buzele lui plescăiau de plăcere.

— Să te vezi iar aci... ***XXL*** ai tăi. Rudele mele îmi şi făcuseră de petrecanie. Etealtmintrelea, nici eu nu mai trăgeam nici o nădejde:- Gîndeşte-te: Legiunea străină... marşuri forțate vara, adică acolo e totdeauna vară, prin nisip. . . atacuri pe neaşteptate, hărțuială într-una cu triburile rebele... nu ştiu cum moaşe-sa, tocmai acum le veniseră dracii, în sfîrşit, Mihule, ce

să-ți mai spun, îmi şi vedeam oasele putrezind colo, la umbra unui zgribulit de palmier, în care bate vîntul cu nisip. D-apoi şi-n oraşele lor, pe sub toată zidăria aceea, de parcă răzbăteai tot prin pivniți şi prin tuneluri, parcă sunt cîrtițe' şi parcă umbli într-una printr-un cuptor încins... cît toate zilele de mare... Ah, cînd m-am revăzut aici. .. şi cum? că şi de-acolo am fugit... eram doar angajat pe cinci ani şi ăia nu mai vreau să ştie... Aaa, păi să-ți povestesc fuga mea din Alger, în timpul unui transport... adevărat film, Mihule... eu am trăit, bă, nu glumă. Şi acuma cînd adulmec aerul ăsta de Bucureşti — şi Dumitru inspiră de cîteva ori, adînc şi zgomotos, aerul muced al sălei încărcate de pietre — parcă tot mă cred într-un vis, Mihule, cînd mă deşteptam noaptea în somn, în călduri şi năduşeli, de parcă aveam 40 de grade... şi-mi venea să plîng nu altceva. Iar acuma parcă am nimerit în raiul lui Dumnezeu: anul întîi, magistrat, avocat, student, Mihu cel drag. .. acolo te uitasem, Mihule.. . zău că nu-mi mai venea să mă gîndesc la nimeni şi la nimic. Mi se sfîrşea inima, doar că apuca cea mai mică amintire să-şi facă loc în cap.

Fu acum rîndul lui Mihnea să-şi îmbrățişeze, tandru, pe amicul său. Toată această spovedanie, sinceră şi duioasă, îl făcuse să vadă în Dumitru un alt om; chiar regretă şi se mustră amar că, zărindu-1 întîi, putuse să ezite o clipă şi să nu-şi lase sufletul să se bucure în voie de neaşteptata revedere. Dumitru era acum un alt om; aşa cum se simțea şi el, Mihu, un altul.

— Şi eu m-am pocăit, Dumitre.

— Te-ai pocăit?

— M-am transformat complect, Dumitre... dar ştii, complect, de sus pînă jos! dădu el convins din cap.

— Ți-ai dat examenele, cumva?

— Aş... examenele crezi că transformă pe om? Amorul,' Dumitre... înțelegi... da ştii, altfel de amor... l-am întîlnit tot aici pe scările facultăței...

— Ei taci! Bravo mă, te pomeneşti că te însori cu ea. E frumoasă, barim?

Mihu mugi ceva, un sunet interjecțional, care putea ține loc de cel mai superlativ răspuns.

— Zestre are?

Mihu dădu din umeri. în definitiv, asta îl interesa pe el acum.. •

— Atuncea e frumoasă rău. Cum e? brună? blondă?

Mihu își flutură degetele rășchirate în aer, în semn că în privința asta n-ar ști tocmai cum să se pronunțe.

— Așa, șatenă, cum s-ar zice, deduse Dumitru. Bravo, mă.

— E palidă la figură, încuviință Băiatu.

— Șatenă și palidă. .. bun. . . bun! Mică, durdulie, înăltuță, subțirică?

— înăltuță...

— Și zi, numai zestrea nu te-a interesat? Să vedem dacă domnul Ștefan o să fie de aceeași părere. Bravo, mă Mihule, iată-te fiert ca un miel cu borș. Să-mi faci și mie cunoștință cu ea. Dar ia spune-mi, cum o cheamă?'

Mihu pleoști ochii mari și privi uimit la bunul său prieten.

— Cum o cheamă, mă?

Se gîndi să-i spună un nume la întîmplare, dar îndată socoti că lucrul e prea de seamă pentru viața lui, ca să recurgă la astfel de meschine stratageme.

— Zău că nu știu.. .

Un rîs zguduitor tăbărî atunci asupră-i, din pieptul larg al lui Dumitru, îl împroșcă drept în boi și-l pălmui cu străşnicie.

— Fir-ai al dracului! se liniști abia-abia Dumitru, mustrîndu-l glumeț, cu aer de păcălit. -Și eu care credeam că e ceva serios. Luaseși într-adevăr un aer de cotoi călugărit... că mă gîndeam cu groază: l-am pierdut și p-ăsta !

Mihnea asculta cu adîncă uimire cuvintele prietenului său. într-adevăr, nici dînsul nu-și dădu seama, pentru o clipă, cum ajunsese să rostească, în chip atît de sigur și solemn, vorbe grele, care păreau că-l leagă oarecum. Nu se aștepta ca ascunsele lui simțiminte să fi atins chiar acest nivel, pentru că niciodată nu le dăduse grai sau prilej de afirmare răspicată. Dar ceea ce-l uimea și mai covîrșitor și probabil îl făcea să ia o mutră atît de caraghioasă, pentru a amuza fără limită pe prietenul său, era că el însuși nu mai avea

limpede fixată în minte figura aceleia pentru care se trezise grăind astfel de grave cuvinte.

Și, fără să-și dea seama cum, se pomeni destăinuind lui Dumitru încîlceala curioaselor gînduri, care-i împleteau acum creierul, și cu fiecare parcă arunca o bucată nouă de lemn în focul cu vii pălălăi al bucuriei celuilalt.

— Ia uite săracu în ce hal l-a adus singurătatea și pustiul. Am băgat eu de seamă, Mihule, chiar de la început, că tu ești ceva, ceva într-o ureche... Ai predispoziții spre actorie. . . Dealtfel mi se pare că te-ai și înscris la Conservator... Dar nu mă așteptam, mă, să iei tu, om ce te găsești, teatrul drept fond al vieței. Fugi de-aci, nefericitule, cu caraghioslîcuri de felul ăsta ! Și, cînd mă gîndesc, iartă-mă că-ți spun așa ceva, dar e spre folosul tău. .., cînd mă gîndesc ce țoapă mi-o mai fi și dulcineea ta . . . adică țoapă, nu, se corectă el, văzînd contracția dureroasă de pe fața lui Mihnea, dar cine știe ce gîsculiță. E. .. să mi-o arăți mie! și în zece minute ți-am și făcut cunoștință cu ea. .. Și să vezi, dama. .. dacă n-o fi ca toate celelalte, îți dau voie să-mi dai două palme, chiar acolo în fața ei...

Două palme și poate mai multe i-ar fi trăsnit Mihu, chiar cu mult mai înainte ca bunul prieten Dumitru să fi convenit la de bunăvoia lor primire, în caz cînd ar fi pierdut prinsoarea. Dar sensul practic al sufletului lui oltenesc, trezit subit de celălalt conjudețean, îi tempera orice avînt, punîndu-i necontenit în balanță neantul contravaloarei vagi și nesigure, obținute în schimbul stricărei unei atît de reale și de sănătoase prietenii. O singură dată, fugar și imprecis, figura ei îi dăinuise pe dinaintea ochilor; nestatornic mai plutea și acuma, dar cu fiecare nouă zi, cu fiecare nouă asemuire, cu tot o altă figură pe scări, pe coridoare și prin săli, îi și picurase în suflet acidul corosiv al temerei că poate nici nu ar mai recunoaște-o vreodată. Poate a mai trecut pe lîngă el, într-o altă lumină, cu o altă pălărie, sub un alt palton... Poate a fost o musafiră pe-aci.. . vreuna care a terminat și s-a abătut în treacăt pe la secretariat, o vizitatoare care-și caută o prietenă bună, soția vreunui profesor...

Pentru întîia oară Mihnea nu mai atribuie calitatea aceasta de „soţie" unei necunoscute care i-a plăcut, cu satisfacţia şi sentimentul de uşurare de pînă acum; pentru întîia oară el simte o strîmtorare neplăcută a pieptului şi a respiraţiei la acest gînd. . .

Dar Dumitru Bobescu este aci, aproape, ca să-l scuture de toate aceste simptome din ce în ce mai alarmante, de boală lungă, din ce în ce mai copilăreşti, cu cît celălalt cuvîntează robust şi practic şi se înveseleşte:

— Ia ascultă, bă tipule. Principalul e că noi trebuie să ne facem avocaţi şi să cîştigăm parale. . . Femei, cîte pofteşti, la toate drumurile... de toate culorile şi'înălţimile... Paralele... *e* principalul... Aşa că, ia spune aici, cum stai cu examenele, ai dat măcar vreunul pînă acum?

Mihnea ar fi gata să-şi întoarcă pe dos sacul sufletului, aruncînd dinaintea acestui prieten cu rîs sănătos şi care-l deşteaptă din ameţeală şi-l întoarce la dreapta şi sfînta realitate, tot ce s-ar găsi pe fundul lui. Dar îşi aminteşte la timp că Dumitru i-e concetăţean... şi că gura lui de petece, de dragul unui haz la o masă de pocher, nu se sfieşte să trădeze şi cele mai sfinte amiciţii. Astfel că trebuie să-i răspundă şi lui sec şi plictisit, ca şi domnului Ştefan, cînd vrea a dovedi cu un gest sau cu două cuvinte că lucrul se înţelege de la sine, pentru a mai sta de amănunte complimentare şi inutile:

— Prepar acum pe-al treilea...

— Al treilea? deschise pînă la urechi'Dumitru gura lui largă, făcînd trei paşi îndărăt... Al treilea? !... Păi tu eşti un om superior, mă Mihule... Atunci, trebuie să mă dau pe lîngă tine ca un caporal pe lîngă un sublocotenent...

Fără să vrea, Mihnea simţi o vagă şi supărătoare mulţumire, pentru acest omagiu pe care nu-l merita, înainte vreme, de bună seamă, cînd primea laude şi felicitări pentru închipuite isprăvi ale sale, Mihnea se sinchisea prea puţin sau le primea cu sinceră emfază şi cu un fir de ironie pe buze pentru păcălit; iată, acum simţea un fel de stînjenire, care-i displăcea şi-l plictisea... Hotărît lucru, se stricase ceva acolo, înlăuntru. ..

— Şi cum, bă, chiar îl prepari... în regulă... serios?_

— Îl dau acum, în iarnă, ridică el din umeri, vădit enervat, ca şi cînd un inoportun s-ar fi găsit să-l pună la tortura unui interogatoriu privitor la un doliu în familie sau la cine ştie ce chinuitoare destăinuiri.

— Bravo, Mihule, am să viu să te audiez...

Mihnea păli deodată şi ochii îi clipiră izbiţi parcă de-o lumină prea subită. Totuşi rîse calm:

— Asta n-ai s-o faci... pentru că. . . înţelegi...

— Te intimidezi... ? ! Fir-ai al dracului de chiriaş pe *daiboji* şi de spaimă a chelnărilor... Acuma te roşeşti ca fetele de pension... uite-te la el. .. aventurierul călugărit. . .

— Şi totuşi, ăla e examen, Dumitre. ..

— Hm... da... trebui să convină Dumitru, amintindu-şi că lucrul ăsta e într-adevăr mai grav decît un simplu pocher în trei, ori o plecare din cel mai somptuos restaurant, chiar îndată după comanda marghilomanului cu dichis... Ai dreptate, dar am să fac aşa încît tu să nici nu prinzi de veste că sunt în sală...

— Ba mai bine ai face să-ţi astîmperi curiozitatea şi dorul de *a da raportul* la cunoscuţi, consultînd listele de înscrieri şi pe urmă pe cele cu rezultate... De cele dintîi îţi garantez că mă vor cuprinde şi pe mine, glumi Mihnea într-o doară, pîndind pe faţa amicului să nu se işte cumva vreun bănat, dar de cele din urmă. . . adică or să mă cuprindă şi acelea, dar să vedem cu ce calificaţie. . .

Dumitru primi gluma cu rîsul lui obişnuit şi fără nici un sîmbure de îndoială în ochii lăptoşi; la o potrivire de nume, ca aceea care avea să-l dea pe Mihu licenţiat gata domnului Ştefan, chiar că nici capul lui, care fusese cîntarul tuturor escrocheriilor fine şi ingenioase, cu care-şi cultivase prietenii şi-şi pusese deoparte „micile lui economii", găsite intacte, la loc sigur, cînd cu întoarcerea din Alger, nu putea să se gîndească; în schimb, în capul lui Mihnea, cuvîntul rostit de el

însuşi „calificaţie" produsese ravagii şi dezastru, căci se gîndea cu groază la mutra pe care o va face Dumitru, cînd în dreptul numelui Băiatu Mih., va putea ceti, sufocat de surpriză şi neînţelegere, designaţia gravă şi stupefiantă: elogii — la toate materiile.

însănătoşit de rîsul biruitor şi de cuvîntările practice ale lui Dumitru, Mihnea reîncepu chiar de a doua zi escapadele pe lîngă casa domnului Nisipoiu. Despre întîmplarea cu aceştia îi povestise el ceva bunului său prieten, şi Dumitru făcuse un haz titanic la auzul discuţiei juridice din noaptea de pomină. Totuşi acest fost voluntar al legiunei africane nu găsea povestea terminată, pînă ce Mihnea nu regăsea pe Polixeni, pentru a afla din gura ei, prin ce împrejurare aflase sau începuse să bănuie domnul Nisipoiu, chiar în seara cu pricina, despre necredinţa soţiei sale. Ce anume uitase Mihnea în odaia lor, de nu mai îşi aducea nici el aminte? Dumitru era de părere că astfel de amănunte folositoare nu trebuiesc neglijate, pentru a servi de învăţăminte la încercările viitoare.

Pe urmă hazul era ca Mihnea să viziteze şi de acum înainte casa grefierului, dacă însuşirile misterioase ale coanei Polixenia meritau cu adevărat astfel de riscuri, în orice caz, într-o împrejurare ca asta, reală şi sigură, povaţa lui prietenească era să nu dea nici un pas îndărăt, aventura fiind într-adevăr interesantă şi plină de neprevăzut. Şi, în orice caz, bogată în roade gustoase şi care se pot culege imediat, deci lipsită complect de *visături* leşinate şi de alte *boleşniţe* ale gîndului, pe care Dumitru le rezuma cu dispreţ într-un cuvînt fiziologic şi vulgar, referindu-se, desigur, la aprinderea ilogică şi inutilă a lui Mihnea pentru o faţă necunoscută.

în cadrul iernatic şi plumburiu, Mihnea găsi împrejurimile Fundăturei mai zgribulite şi mai sărăcăcioase: reprezentau cu adevărat o bucată ruptă din peisagiul oraşelului său provincial. Străzile erau pustii şi piciorul lui călca activ pe gheţuşurile crestate de topor şi aşternute cu cenuşă, dinaintea gospodăriilor. Mihnea bătu toate străzile din jur, trecu prin faţa

casei Balamancelor şi privi cu oarecare sfială la fereastra camerei lui Găluşescu; ideea caraghioasă că acesta ar putea să deschidă iarăşi fereastra, răstindu-se spre dînsul, într-un acces de tusă, îl făcu să accelereze mersul şi chiar să se uite de cîteva ori îndărăt. în ziua aceasta şi-n zilele celelalte se aventură şi în Fundătură, dar întreaga mahala era parcă nelocuită şi, împreună cu cenuşa de pe trotoare, cerul de leşie îi împrumuta înfăţişarea unui ţinut stropit de lavă şi de alte vulcanice ameninţări. Rar scîrţîia cîte-o poartă, atît de dureros, că parcă ascuţea şi mai mult dinţii puiului de ger din văzduh. Dar nu se vedea nimeni, încît Mihnea simţi vag un început de temere superstiţioasă, ceea ce produse hazul fără margini al lui Dumitru, seara, la masa de la cantină.

Hazul ăsta îl încuraja şi-1 expedia iarăşi, în dimineaţa următoare, pe uliţele pustii şi fermecate; dar dimineţele vraja era întreruptă de oarecare animaţie: gospodari cu treburi, olteni înnegriţi de cărbuni răcnindu-şi marfa cu ţipete lungi, cîntătoare şi indescifrabile, hodoroşti cu pîine şi cu sifoane, aventuri feline ori ciocniri violente de avanposturi cîineşti. însă nici vis de Polixenia; drept care Dumitru era nemulţumit de timpul pierdut al amicului său, pe care-1 califica de poltron şi condamnat fără apel la amoraşuri de facultate, ceea ce pentru el însemna o cădere iremediabilă în mintea copilăriei. Mihnea nu se putea reabilita din această desperată stare de lucruri decît printr-o intrare categorică şi decisivă în domiciliul grefierului, în prima zi cînd îl va vedea pe acesta înfipt în scaunul lui oficial, lîngă judecător. Dar numai de judecătorie nu vroia Mihu să audă, la orele cînd ar fi ştiut pe domnul Nisipoiu ocupat acolo.. .

^ însă zilele atît de sărace la început în evenimente însemnate, se îmbogăţiră deodată, într-o bună dimineaţă, într-adevăr, vroind să traverseze gura Fundăturei, Mihnea observă cu stupoare matahala de trup a domnului Nisipoiu înaintînd încoace. Mihnea iuţi la moment pasul, trecînd repede înainte, ca şi cînd n-ar fi observat nimic. Dar la primul colţ, la care coti

pe strada Piscupeştilor, observă cu groază că domnul Nisipoiu se ţinea cu o alură identic de grăbită după dînsul. Profitînd de faptul că a făcut colţul, Mihnea aproape că-şi transformă mersul grăbit în fugă sănătoasă. Cînd — oroare şi trei mii de draci! — văzu ieşind din curtea Piscupeştilor pe Vulpache, traversînd strada şi oprindu-se puţin pe trotoarul pe care înainta zoritul doctorand, pentru a examina mai cu luare-aminte această siluetă oarecum cunoscută, care înainta spre dînsul atît de vertiginos. Probabil că domnul Vulpache observa şi silueta no. 2, care de bună seamă ocolise şi ea colţul şi înainta în marş forţat după cel ce se văzu acum prins ca într-o capcană între aceste două făpturi imense şi rîzătoare. Propriu-zis Mihnea nu ştia dacă în urmă-i domnul Nisipoiu îşi manifesta satisfacţia cu mare veselie, dar de amuzamentul de pe faţa lui Vulpache nu mai încăpea nici o îndoială. Şi nici o trăsură, nici un taxi, apărînd deodată prin aceste paragini ca o salvatoare intevenţie zeiască, sosită ca-n vechile epopei, ori ca-n romanele zguduitoare, tocmai în clipa decisivă! Nimic, nimic; unica speranţă nu rămînea decît o bruscă schimbare de traiectorie pe trotoarul celălalt, ceea ce ar fi împrumutat un colorit din cele mai laşe şi mai meschine întîmplărei, fără a aduce nici un folos practic în schimb; pentru că Vulpache avea la dispoziţie incomparabil mai mult timp să-i bareze drumul, ori şi cum ar fi ocolit. Ca să încerce o deviare în vreo curte vecină, urmarea ar fi fost eclatarea cine ştie cărui scandal, care s-ar fi terminat poate cu poliţie şi procese verbale; un moment Mihnea Băiatu nu fu părăsit de limpedea înţelegere a acestui fapt elementar, că se găseşte în preajma Fundăturei Şapte Fîntîni, unde cea mai mică scînteie putea da naştere la incendii de proporţii incalculabile. Deci fără a-şi ogoi mersul iniţial, înjurînd numai în gînd imbecila-i scăpare din vedere, că azi era zi de duminecă (împrejurare de care, ca un idiot, cum se califica, abia acum la ananghie îşi adusese aminte), lui Mihnea nu-i rămînea decît să calculeze în scurtul interval ce-l mai despărţea de teribilu-i obstacol, măsliniu şi mustăcios, şi care-l întrecea asemeni cu un cap, în ce anume parte a fălcilor să-i plaseze *upercutul* introductiv, pentru a-l urma, cît ai clipi din ochi, de cîteva *directe* fulgerătoare şi-o *stingă circulară,* pregătindu-şi astfel salvarea în pasul cel mai alergător cu putinţă, după un *swing* final, aplicat cu toată nădejdea...

Dar domnul Vulpache îl primea cu rîs de bunăvoinţă şi cu manifestare — dracu mai ştie dacă era prefăcută! — de surpriză veselă şi fericită.

— Ce mai faci, coane Băiatule? îl întîmpină el de departe, întinzînd amîndouă mîinile cu prietenie şi paralizînd în Mihnea orice instinct belicos. Ne-ai uitat cu desăvîrşire!...

Apoi, privind peste capul lui Mihnea, al cărui pas bătu de cîteva ori nehotărît în loc, ca un cal nărăvaş şi nerăbdător, domnul Vulpache înclină capul de mai multe ori, înveselit peste măsură.

— înţăleg, înţăleg, făcu el... vrea să-ţi plătească o mică datorie...

Şi izbucni într-un rîs atît de zgomotos, că Băiatu simţi cum i se mută inima dintr-o parte într-alta; sări pe loc, judecînd redusă la cîtiva paşi distanţa care-l mai despărţea de inimicul principal, cînd — binecuvîntaţi fiţi voi trei sute de sfinţi părinţi din Niceea ! — tocmai putu vedea cu nespusă fericire cum domnul Nisipoiu dispăru întunecat într-una din curţile aşezate în cale-i, poate chiar în aceea în care Mihnea gîndise o clipă să se refugieze...

— Ştiam eu că nu vine, continuă să rîdă asigurător, cu întreg apreciabilu-i volum pectoral, conu Vulpache. Se jena de mine... Ş-apoi tot el se făcea de rîsul mahalalei... D-apoi că ce crezi dumneata?... parcă nu se ştie aci, din Fundătură şi pînă la Tancu la prăvălie, cine mi-e coana Polixenia... ce să-i faci?... aşa se întîmpla cînd te bucuri la nevastă tînără şi nurlie... Cin-te pune să-şi aduci tineri fercheşi în casă?... Cît o fi ei de serioşi şi fugiţi anume încoa, ca să aibe linişte şi să-şi vadă de carte... degeaba... cînd o începe coana Polixeni să-şi dea ochii peste cap, ce să facă şi bietul băiet? Om e şi el... şi tînăr... îi clocoteşte sîngele ca-n oală, la foc...

Şi conu Vulpache rîdea cu poftă mare, strîngînd, în semn de admiraţie şi felicitare, mîinile amicului său. îl invită pe la madam Balaman — era aşa de nostim, şi potrivit cu întorsătura de acum a lucrurilor, cum Vulpache nu-1 poftea la dînsul acasă, ci la Balamance — care cu toate că după plecarea mortăciunei de Găluşescu (1-a şi suflat pe unchiaş Nisipoaia, cum mă vezi şi te văd!) s-a jurat că „nu mai primeşte"j pentru unul ca el, ca Băiatu, chiar că ar fi gata să treacă peste o mie şi una de *considerente* şi să-1 primească cu drag, pregătindu-i o odaie cu adevărat *gigea.*

— Alea-s femei de gust, domnule, puse mărturie domnul Vulpache pentru ele, cu hotărîtă convingere. Le-ai lăsat o impresie adîncâ, şi domnişoara Veve pot spune c-a rămas cu desăvîrşire fermecată, atestă încă dumnealui, privind scormonitor pe Băiatu. Cît priveşte de diferite neplăceri, care crezi că le-ai avea în mahalaua noastră, nu ti teme de nimic. Mai suntem şi noi pe-aci! asigură protector bine închegatul domn Vulpache.

Imaginea lui Veve umplu lui Mihnea toată lumina ochilor. El declară c-ar fi dispus să facă o vizită doamnei Balaman, iar Vulpache îl şi înhaţă cu dînsul „pentru a te prezenta chiar acum cucoanelor". Aşteptă cu el o jumătate de oră în „salon" pînă „cucoanele" se gătiră. Află atunci diferite noutăţi privitoare la viaţa mahalalei, printre care şi noutatea trecerei domnului Nisipoiu la tribunal.

– Ca să vezi ce va s-zică proiecţia. Toată ziua cu plocoane pe la consilier. Eu zic că 1-a atins cu ceva mişcători, scoborî Vulpache vocea, deşi nu mai erau decît ei doi în cameră... Ş-apoi Polixeni, dacă nu şi-o fi vîrît şi aci coada. .. Păi cum explici dumneata atîta dragoste şi atîta interes din partea unui consilier, domnule Mihnea? se minună domnul Vulpache încrucişindu-şi mîinile pe piept... Dar taci că ne-am scăpat de el... Cu două lucruri bune ne-am ales şi noi, după plecarea lui: cum spun, că am scăpat de el... una la mînă... al doilea, că Piscupescu a fost avansat

şi i-a luat locul... Acum sunt numai eu cu el... arhivar a fost făcut unul Marin, tot băiat de-ai noştri... Domnim.. .

Apariţia cocoanelor schimbă cursul conversaţiei. Veve era decoltată şi spoită într-atîta în onoarea musafirului ales, că Mihnea se simţi măgulit. Pianul fu îndată pus în mişcare şi aperitivele, afumături proaspete din porcul Crăciunului recent, începură să sosească, stropite din belşug de vinul pe care conul Vulpache îl comandă anume de la Tancu („din ăla specialu, al lui dom Vulpache," aşa să zici! recomandase el servitoarei).

— Ţi-am spus eu, strecură conu Vulpache la urechea lui Băiatu... cînd după un ceas de aperitive îl văzu complect *„cîştigat cauzei":* asta-i altfel de familie... nu â la Nisipoiu.

Fără a mai lua avizul lui Bobescu, Mihnea se prezentă chiar în după-amiaza aceea proprietarului său, ca să-1 încunoştiinţeze că renunţă la drepturile cedate de Idrişteanu asupra camerei, pe care o liberează chiar de acuma, deşi e plătită pînă-n martie.

— Pînă cîîînd? se minună tot proprietarul lui Idrişteanu, un bătrînel scurt, gros şi astmatic. Nu, domnule dragă, camera nu e plătită de la 1 decembrie, şi domnul judecător mi-a lăsat vorbă că o achiţi dumneata la sfîrşitul trimestrului.

— A da? aşa a lăsat vorbă domnul judecător? Bun, atunci rămîne în socoteala mea... Numai că o să adăşti dumneata cîteva zile pînă-i scriu... însă dacă e vorba s-o achit, rîse înveselit Mihnea, atunci fireşte... nu mă mai gîndesc s-o liberez decît tot la sfîrşitul trimestrului.

— Cum doriţi! răspunse astmaticul, liniştit că lucrul e aşa de simplu.

Dar Mihnea o liberă chiar în noaptea aceea, poposind provizoriu la Dumitru.

Chiar din prima zi, sărutările furişe şi pătimaşe începură sub acoperămîntul doamnei Balaman; toate colţurile se umplură de fluidul subtil al amorului. Mihnea nu se aştepta chiar deloc la o fericire atît de

promptă şi facilă. Iar surprizele veneau cu repeziciuni ameţitoare. A treia zi, mai bine-zis a treia seară, cînd doamna Balaman era plecată prin vecini, Mihnea bău pînă la fund cupa fericirilor, pe care tînăra şi subţirea sa prietenă i-o oferi, nu fără solemne jurăminte că el este cel dintîi ales al norocului, deşi toate evidenţele dovedeau încă o dată, în chip peremptoriu, că jurămintele femeieşti nu pot face nici un fel de credinţă.

Dar asta însemna prea puţin lucru pentru un june călit şi lipsit de prejudecăţi ca Mihnea Băiatu: Veve era o'copilă fermecătoare. Tinereţea, frăgezimea ei erau calităţi cari puteau contrabalansa apreciabil misterele carnale ale coanei Polixeni; dar ceea ce făcea să crească, pînă aproape de nori, vraja acestei noi şi neaşteptate fericiri pentru Mihnea era calitatea ei universitară. Veve era o intelectuală, o studentă ! O studentă înscrisă în regulă la secretariatul facultăţei! Una din acele fete zglobii şi cu ochii rîzători, puţin ironici, de care se frîngeau privirile lui pe coridoarele Universităţei. La Ştiinţe era Veve, nu la Litere ori la temuta Fiîosofie, dar în sfîrşit... nici una din cuceririle de pînă acum ale lui Băiatu n-ar fi putut prezenta un atestat ceva mai mare de patru clase primare. (Madam Turcitu pretindea că are trei clase de pension, dar negru pe alb Mihnea nu văzuse nimic.) Pe cînd Veve, iacă, avea cartea de studentă în dulcea ei poşetă. E drept că anul înscrierei era cam cu patru unităţi mai mic decît actualul, şi e drept, asemeni, ea recunoştea singură, că n-avea pînă acum la activ decît două examene parţiale; dar în schimb poseda o carte de studentă. Parcă el, Mihnea, era mai breaz! Acum însă, umăr lîngă umăr, şi inimă lîngă inimă, ei vor putea duce pînă la ultima redută asaltul sîngeros al licenţei.

De bună seamă Mihnea îşi făcu astfel de planuri în intimitatea gîndului său; pentru noile lui gazde, deocamdată rămînea tot doctorandul. Şi cînd domnul Vulpache îi înşiră clevetirile lui Nisipoiu, printre care cea mai de seamă era desigur povestea cu scrisoarea găsită în carte (pentru domnul Vulpache, nu rămînea decît o simplă poveste), Băiatu, Băieţelul, cum îl poreclise atît de şăgalnic Veve, declară cu' sinceritatea-i care i-era în obicei şi care uimi asistenţa, aşa cum uimise în atîtea rînduri cu ea pe cei de-acasă, că domnul Nisipoiu — rezerve făcînd asupra proastei maniere de a umbla prin scrisori streine — avea totuşi dreptate, într-adevăr, ultimul an, licenţa propriu-zisă 'n-o dăduse încă şi se înscrisese la ea pentru sesiunea de februarie; Veve n-avea decît să consulte listele de înscrieri care se vor afişa în curînd. O conjură însă să nu caute a asista la examene, pentru că îndată ce-i va simţi prezenţa, totul ar fi pierdut; se intimidează grozav cînd cunoscuţi de-aproape vin să-1 asiste. în schimb cînd se ştie singur printre străini, capătă un curaj fără pereche şi nu e exclus ca şi examenul acesta să-1 ia în condiţiuni strălucite. Era o mică meteahnă sufletească aceasta, pe care Veve o înţelese de minune şi de care chiar conu Vulpache auzise. De aceea ei hotărîră ca Veve să nici nu dea pe-acolo, nici chiar să cerceteze listele; ce dracu, erau doar oameni cu toţii şi oamenii se cred pe cuvînt! în definitiv, e uşor de văzut, pe urmă, dacă a luat cineva un examen sau nu...

— Da, se publică în ziare, domnule Vulpache; rezultatele ultimului an de licenţă se dau totdeauna la gazetă...

— Dar chiar să nici nu-1 iei, domnule Mihnea, Doamne fereşte, să **nu** vorbesc într-un ceas rău, chiar să nu-1 iei. .. o să-1 treci la vară, poftim... Ai ajuns dumneata la al treilea. ..

Mihnea puse totuşi pe Veve, într-una din pasionatele lor înlănţuiri, să-i jure pe fericirea ei că, în afară de liste, **nu** va mai călca pe la examenele de la Drept cît vor ţine ele; iar Veve jură solemn, privindu-1 drept în miezul ochilor, de parcă şi-ar fi văzut fericirea pe care jura, acolo (şi gîndea, în acelaş timp, că ea fără nimeni de-ai ei în sală şi se încurcă întratîta, de produce hilaritate în atmosfera lugubră a examenului, dar să mai ştie că are în spate pe madam Balaman, ori mustaţa crîncenă a domnului Vulpache). Pentru ea era **nu** se poate mai naturală stăruinţa

iubitului ei; cît despre domnul Vulpache, acesta zîmbea atoateînțelegător pe sub mustață și șoptise ceva și doamnei Balaman. I-auzi, nătîngul de Nisipoiu, să pretindă el că băițașul ăsta timid i-a scos ditamai cocoană dospită ca Polixeni, cu ochi de drac împielițat, din minți.

— Ai să vezi că are să fie bine de tot, Mito...

— Să te audă Dumnezeu și Maica Domnului, Mitrule, ofta madam Balaman, închinîndu-se... Fata se cam codește... de, e și ea fată, sărăcuța...

— E, parcă eu zic că să ajungă cine știe unde, acolo... Ea să se țină bine... s-o sfătuiești tu, că eu nu pot să-i spui lucruri de-ăștia. . . Dar tu, ca mamă... Totul e să se lasă nițel tăvălită prin pat... și-e de-ajuns atîta ca să speriem pe-un slab de înger ca ăsta... numai să mă încrunt eu nițel la el și lasă... Veve ce-ți raportează?

— E foarte sfios, asta spune ea, dar e sigură c-o iubește... o dată a vrut s-o sărute... mămițică, m-am dat pe lîngă el, mi-a spus fata, și atunci a îndrăznit, dar eu m-am ferit repede și așa că abia de m-a atins cu buzele pe-o ureche. Și se roșise așa de tare, mămițico, da lasă că și eu abia mai puteam de rușine și mă treceau lăcrămile... Fată și ea! oftă din nou doamna Balaman, ștergîndu-și la rîndul ei lăcrămile.

Iar domnul Vulpache, bloc de marmură neagră, își rodea mustața ușor căruntă și privea cu ochi siguri în viitor, ca un om pe care nu-l pot abate din drum astfel de slăbiciuni femeiești. Drept care doamna Balaman îl privea cu mare admirație prin luminile zbicite ale ochilor; acum vedea și ea cu bucurie că Vulpache nu se mai îndoia a cui era Veve și că „intrigele" pe care le vîra cămila de nevastă-sa că ar semăna cu Balaman, grefier la judecătorie, pe cînd Vulpache era june arhivar — deși fata se născute după zece ani de căsnicie stearpă —, nu mai prindeau. Acum Vulpache era preocupat cu tot dinadinsul de viitorul lui Veve; cu atît mai mult, cu cît pe fiică-sa cealaltă, cea legală, o căpătuise bine, cu bărbat bătrîn, cam ursuz și cam trăsnit, dar strașnic de bogat, că acuma

Chivița era văduvă bogată și fericită. De aceea era și ea hotărîtă să-și sfătuiască fata după planul lui; dacă el zice așa, musai o să iasă bine.

— Eu-i fac destulă morală, Mitrule, cum trebuie să se poarte, dar vezi și tu că la blestemății nu pot s-o împing...

— Da cine vorbește de blestemății, cocoană... Apăi nu m-ai înțeles deloc... dacă se lasă prea darnică, nu mai pupă bărbățel bogat și-n anul al treilea! Eu zic numai așa, știi... cînd întinde mîna, *fîșt* în colțul celălalt, ca rîndunica... Și restul lasă-l pe seama mea... Să vedem cum își permite dumnealui să scoată fata din minți... înțelegi acum mata cum vine chestia...

Mihnea Băiatu a ieșit din camera lui și cei doi convorbitori au dat buzna la geam să-l vadă trecînd prin curte. E elegant și distins, recunosc hotărît cei doi. Și frumos, mai atestă madam Balaman, fără ca Vulpache s-o contrazică. Are ochi negri și sprîncene codănate. Și părul ăla e numai fuior negru. Bietele cocoane, cugetă dumneaei, nu știu ce să mai facă, nu știu cîți sutari trebuie să mai verse pe la coafori ca să-și facă ondulații cu mașina și permanente. Și pe el, uite-l: i le-a făcut maică-sa în pîntec. Mînca-l-ar maica de Băiețel!

Iar Mihnea Băiatu înaintează pe poartă radios și grăbit. Și-a luat asupra lui să înscrie pe Mih. la examene, îndată, după ce va lua masa, se va și posta la ghișeul secretariatului; celălalt să n-aibă altă grijă decît să prepare înainte, neturburat. Cu înscrierile astea pierzi grămadă de timp prețios, în care ai putea revedea un curs întreg. Băiatu Mih. a convenit repede ca omonimul său oltean să-l înscrie. I-a clipit numai din ochi, întrebîndu-l cu înțeles, dar fără să mai insiste: — „Ei care e? spune-mi odată.. . Nici acum nu vrei să-mi spui? ! — referindu-se desigur la partidul politic care a însărcinat pe Mihnea cu captarea unui partizan atît de studios. Mihnea a rîs atunci voios și Mih. a rîs de asemenea, convins deplin, dar afectînd că nu mai păstrează nici un pic de curiozitate.

O mică neînțelegere a izbucnit cînd a fost vorba de plata taxelor. Mih. a vrut să-i încredințeze banii, dar Mihnea a refuzat hotărît. Mih. s-a împotrivit, dar, în urma protestelor vehemente ale celuilalt, a trebuit să accepte plictisit. Numai că a ținut să sublinieze la despărțire:

— Să nu crezi cu asta că m-ați cîștigat. Vă înșelați profund dacă v-ați închipuit că ați găsit om de vînzare ! Eu nu-mi calc niciodată jurămîntul. . .

Iar Mihnea 1-a părăsit trimițîndu-i, din întredeschizătura ușei, o sărutare. Ce, plătea el? Plătea domnul Ștefan, care ar mai fi dat bucuros întreit pe deasupra taxei, numai băiatul să-i iese licențiat. Era. fericit! Dacă Mih. convenea să fie înscris, însemna ca e pregătit bine și dispus să treacă examenul. Odată trecut pe listele candidaților, ar fi o slăbiciune și o înfrîngere, pentru un student atît de eminent ca dînsul, să mai dea un pas îndărăt. Deci Mihnea parcurgea în extaz străzile, gîndindu-se la rezultatul examenelor, la ziarul care îl va proclama licențiat în ochii domnului Ștefan, îl va reabilita în ochii coanei Polixenia^ și-1 va ridica la înălțimi amețitoare în ochii lui Veve, ai lui Vulpache și ai lui madam Balaman. Numai canalia aia de Dumitru să nu-și bage puțin nasul în sala de examen, în ziua cînd îi va fi seria, și să miroase cum stau lucrurile. Drace, cine dracu 1-a pus să-i mai trăncănească și ăluia despre sesiunea asta? Cu siguranță că idiotul va da toată șurubăria pe față numai pentru hazu-i infernal și pentru pofta de a o povesti. Și Mihnea ia hotărît unica soluție care se impune pentru a evita această năpastă: să-i declare lui Dumitru, cu aer de rătăcit, gata să alunece pe muchia prăpastiei, că a revenit la cumințenie și la sentimente omenești și că nu mai dă în sesiunea asta nici un examen.

„în iunie cu el, Dumitre. De ce să-mi stric eu bunătate bani de taxă, degeaba. . . Mai bine-i pun *la bătaie...*"

O astfel de rezoluție negativă n-avea, de bună seamă, decît să placă bunului său prieten, care, oricît de prietenul său, nu-i era la îndemînă să fie chiar așa de distanțat — ș-apoi avea să-1 bucure, ca orice renghi jucat cuiva, chiar sie însuși, în speță însă, jucat domnului Ștefan, „plătitorul".

De aceea, în astă după-amiază, cea dintîi de înscrieri, Mihnea va trebui să umble cu mare băgare de seamă ca Dumitru să nu-1 surprindă dînd tîrcoale pe la secretariatul de la Drept; mintea lui bănuielnică și iscoditoare ușor s-ar aprinde de curiozitate, și notorietatea celuilalt Băiatu repede l-ar pune pe roatele adevărului.

Dimineața asta era întunecată, uscată și geroasă, deși n-ai fi văzut urmă de zăpadă prin colțuri și pe acoperișuri. Traversînd trotoarul, Mihnea aruncă într-o doară privirile înapoi; i se păru o umbră neagră în dosul geamului de la stradă. Mihnea știu că e Vulpache, dar mintea lui se umplu într-o clipă de noaptea de demult, cînd capul lui Gălușescu se repezise holbat prin deschizătura acelorași ferestre, să-și umple gîtul sufocat cu aerul rece al întunericului imens. Plînsul acela ascuțit și neverosimil, ca de copilaș pedepsit, îl urmărise de-atunci de multe ori în noapte, cînd se întorcea singur, grăbit, spre casă, mulțumit că toate potrivelele din ziua aceea, ca din toate zilele, îi ieșiseră de minune. Atunci o undă de vînt, izbindu-se de geamuri, sau numai licărul fosforic al ferestrelor slab luminate de reflexele vagi ale nopței de oraș, îi aduceau îndată în urechi picurul hohotelor învinse. Și-și simțea bucuria încețoșată cu prevestirea de freamăt a vîntului iernatic, suflîndu-i într-o doară, drept în miezul înghețat al urechilor, că undeva, deasupra ori dedesubt, pîndește încă, și-n epoca asta de mare curaj și biruință, după o cotitură mai aproape sau mai departe, o mînă nevăzută, care se-amuză cu răutate să strice resorturi, să dărîme visuri și fericiri, să smulgă din gîtlejuri vaiete de răpus, drept refren al cîntecului fericirei din ajun...

Mihnea era mulțumit că doamna Balaman nu-i încredințase și lui odaia de la stradă, pe care o avusese bătrînul. îl așezaseră mai în mijlocul casei, parcă să-și păzească mai bine odorul, și pentru prima oară Mihnea nu simțise nici un fel de îngrjorare că noua lui locuință nu comunică direct cu noaptea largă a libertăților. I s-ar fi părut altfel că aude în fiecare ceas tusa uscată

şi mai cu seamă pîlnsul acela sfredelitor, de om jefuit pînă şi de suprema nădejde.

Mahalaua era acum pustie si numai pasul lui răsuna sonor pe trotoarele vitrificate. El grăbea piciorul ca să dea mai repede de staţia de tramvai şi de lume, să scape de această rea dispoziţie subită, care-1 încleştase şi-1 apăsa ca gerul ăsta greoi, ce-şi clocea ouăle pretutindeni.

Dar după-masă, la patru, chiar în uşa Universitaţei se întîlni cu Dumitru şi dispoziţia neagră îi reveni şi-1 copleşi definitiv. Toate vicleniile lui fură zadarnice, Dumitru, care de bună seamă nu bănuia încă nimic, îl urmărea ca o umbră. Numai la început îl întrebase:

— Mihule, eşti nebun, serios ai venit să te înscrii?. . .

La care celălalt se şi grăbise să răspundă:

— Ba mi-am venit în minţi, Dumitre... nu mai vărs eu banii pentru încercări costisitoare şi dubioase. ..

Şi pornise pe hohot mare, calp şi exagerat, pe care Dumitru îl ajunse repede din urmă şi-1 înghiţi cu rîsul lui şi mai puternic, cu accent făţiş de satisfacţie ieftină şi oarecum lubrică.

— Totuşi îmi place să dau tîrcoale pe aici în zilele de înscriere, îşi rezervă el grijuliu teren de răspuns pentru eventuale surprize viitoare, înţelegi, pentru... înghesuială...

— Pentru înghesuială? se strîmbă celălalt, nedumerit de-un astfel de gust ciufut.. .

— Dar nu atîta la Drept, dragă; la Litere, unde te poţi alege cu ceva interesant.

Şi clipi din ochi cu înţeles spre Dumitru, care aproba cu gura lărgită pînă la urechi, ca un mare accent al lui *ă,* dar parcă încă în aşteptare, nesesizînd în întregime predilecţia amicului său.. .

Pentru a-1 convinge deplin şi la nevoie a-1 rătăci pe-acolo, îşi îndrumă deci prietenul pe scări şi coridoare spre ghişeul secretariatului de la Litere.

E cinci fără un sfert. Mica sală e doldora de studenţi, studente, miros de sudoare şi apă de Colonia, de fum de ţigări şi de penibila atmosferă a aşteptării. Băieţii

îşi mută oboseala de pe-un picior pe altul, fetele privesc cu coada ochiului.

Dinaintea ferăstruicei tăiată în grilajul de lemn, îngrămădiţii formează o coadă de balaur. Striviţi unii într-alţii, cu mîinile imobilizate de înghesuială, abia îşi mai trag sufletul; singură o domnişoară, stîlcită între doi voinici chipeşi, surîde vag, languros şi ochii i s-au închis pe jumătate. Coada balaurului mişcă necontenit, se zbate în dreapta şi în stînga şi creşte secundă cu secundă în adîncime şi în lături.

Ghişeul s-a deschis. Un cap rotofei şi bălai apare, în sfîrşit, în cadrul dreptunghiular:

— Vai, da mulţi mai sunteţi!

Actele sunt smulse cu duşmănie din mîinile celor cari s-au postat de trei ceasuri în faţa ferăstruicei. Apoi scurt, aruncate brusc înapoi:

— Nu-s complecte.

— Sunt complecte, domnule.

— N-ai să mă înveţi dumneata. Lipseşte chitanţa de înscriere...

— Am pierdut-o... dar... trebuie să aveţi...

— Om fi avînd, dar înainte de toate n-avem timp. Am terminat cu dumneata. Altul...

în cîteva minute toţi cei din faţă sunt măturaţi, actele nefiind în regulă; doar la primul care a adus toate hîrtiile, operaţia durează excesiv de lung.

Dumitru nu-şi poate stăpîni căscatul şi plictiseala. Aruncă lui Mihu priviri de reproş:

— Pentru ce m-ai adus aici?

— Cum, nu te amuză?... Dă-te şi tu în spatele uneia, îi şopteşte el... Uite-o durdulie brună în stînga ta...

— Ei şi, ce-are să se întîmple? Vrei să-mi plesnească aia cîteva palme răsunătoare, aci, în mijlocul ăstora?

— Păi de ce să-ţi plesnească? Fă aşa ca să nu-ţi plesnească... Tu nu ştii să umbli decît cu... învaţă-te şi cu lume mai fină... Aci se fac cunoştinţele.

— Ia mai lasă-mă cu cunoştinţele tale... Am văzut ce cunoştinţe ai tu la facultate, nici nu ştii cum le cheamă...

— Ăsta e hazul...

— Mersi de haz...'Mie **nu**-mi plac studentele... N-am veleități de însurătoare... Nici **nu** vreau să aud...

— Ești un caraghios... acum **nu** mai sunt toate ca înainte de război.. . De exemplu Veve ! Ea nu e studentă?... și slavă Domnului. . . Numai, trebuie să știi cum să iei lucrurile. . . cînd m-a văzut întîi se uita la mine ca o veritabilă prințesă.. . și acum...

Buzele lui Dumitru se întinseră indecent pînă la urechi. Bruna durdulie lăsa din cînd în cînd asupră-i strecuruș de zări negre pe sub pleoape cuvioase. Mihu făcu senin cu cotul și fostul legionar prinse mișcarea,

în pătratul ghișeului se încadrează **un** cap fin și blond de fată.

— Sunteți înscrisă de anul trecut, nu? Vă cunosc. A, uite ! Vă lipsește chitanța de înscriere, specială, de bibliotecă...

— Le-am uitat în pardesiu...

— Nu face nimic, trebuie să fie la sușă. Domnul ajutor, vă rog căutați dumneavoastră... No. 417... Cum ați petrecut vacanța, domnișoară ?. ..

Balaurul se umflă, se întinde, se zbate.

— Domnule secretar, e șase și un sfert. . .

— Domnilor, pînă nu sfîrșesc cu domnișoara. .. zadarnic...

Și nimeni nu mai protestează... Priviri dulci se încrucișează din toate părțile.. . Șoapte înghemuite... Rîsete candide de fetițe sau semețe și sfichiuitoare de veterană. Cavalerul de la Alger a deschis focul, și rîsul lui, de parcă ar fi singur în sălițâ, rapăne la intervale regulate fără să mai mire pe nimeni. Bruna durdulie e roșie ca și rochia care i se vede prin deschizătura mantoului... 'Privirile ei se preling încă pe vîrful genelor, în jos, spre încălțămintea solidă ca și rîsu-i biruitor, al convorbitorului, dar buzele ei schițează acum din ce în ce mai des zîmbete grațioase, între gropițele care se deschid ca luciul de apă la fiecare picătură de duh a vecinului.

Mihnea aruncă priviri triumfătoare spre ușa în neostoiată agitație. . . Pînă la șapte mai sunt douăzeci și cinci de minute... Va mai răzbi el prin îngrămădeala de la Drept, care trebuie să fie și mai teribilă ca acea de aci, să înscrie pe Mih. ?.. . Mai teribilă și mai puțin încărcată de vapori sentimentali!

E o îndoială la care nu s-ar fi oprit desigur o clipă — și ar fi zburat îndată ce zîmbetul domnișoarei durdulii a acceptat prima întrebare, într-o cioară, a prietenului său. Dar Dumitru i-a rostit un cuvînt, mai multe, care parcă l-au țintuit zdravăn de aceste podele nevăpsite, roase și murdare. Fata cu ochii în infinit... Unde, unde, dacă e într-adevăr studentă, ar mai vedea-o în altă parte, dacă nu aici ?.. . în această odaie strimtă și neaerisită, între aceste gratii putrede și sufocante, pe aceste podele nespălate și vărgate de toate probele de glod ale ulițelor bucureștene.

Și înscrierea lui Mih. fu amînată pentru a doua zi.

Dar minutele trec și, cu fiecare, ușa se deschide o dată sau de două ori. Tot felul de chipuri omenești, băiețești și mai cu seamă femeiești, apar ca la o revistă grăbită, dinaintea ochilor fără răbdare ai lui Mihnea. Dar chipul acela, pe care-1 așteaptă cu inima reținută, după fiecare smucitură a ușei, cu apăsare grea de mîhnire pe suflet după închiderea ei, chipul acela nu se îndură încă să apară. Acum pare că e gata să stabilească o regulă, putînd ghici după învîrtitul clanței ce figură va trebui să se ivească. însă regula se contrazice de mai multe ori și asta nu-1 întristează; dimpotrivă, îi dă și mai multe nădejdi că, într-un fel sau altul, atunci cînd tocmai s-ar putea aștepta la altcineva, ea va deschide ușa. Și oricum tot va trebui să vină aci, dacă nu azi, mîine, sau poimîine, căci mai sunt destule zile de înscriere și „elita", ca de obicei, nu poate veni decît mai tîrziu, de bună seamă. El însă va trebui să rămînă aci, de veghe neclintită, pentru ca evenimentul cel mare să nu-1 surprindă departe, să treacă străin și neobservat, nici măcar atingîndu-1 în treacăt și lăsîndu-1 fără posibilitate de revenire, ca și pînă acum, în opacitatea unei vieți care începuse să-1 înfricoșeze, cînd se uita mai de aproape în adîncu-i, și de care nu-i era dat să se dezlipească, damnat etern și irevocabil.

Ora şapte. Soneria ţîrîie. Domnul secretar liberează ultimul caiet de cursuri.

— Poftiţi mîine, domnilor !

Rumoare şi protestări în glumă. Balaurul plesneşte în mai multe locuri şi blocuri complecte dintr-însul evacuează săliţa, aspirate de uşa rece şi larg căscată.

Dar perechile rămîn, mai în voie acum, uşurate de presiunea atîtor piepturi şi atîtor respiraţii. Dumitru e în vervă mare şi rîde ca de obicei, de parcă toată Universitatea ar fi a lui. Iar Mihnea a rămas cu ochii pironiţi în uşa care acum nu se mai deschide în fiecare clipă. însă tocmai destinderea aceasta subită, după care vorbele răsună prea tari şi caută zadarnic să se ascundă în tonuri din ce în ce mai scoborîte, şi-n care numai glasul şi rîsul lui Dumitru au rămas deopotrivă şi imperturbabile, fetele încep să bată spre ieşire; bruna durdulie se trezeşte parcă dintr-o reverie, căci privirile ei nu se mai furişează acum în jos ca boabele de lacrămi pe genele care se văd atît de lungi şi de încovoiate din profil, ci se îndreaptă dure şi metalice spre convorbitorul de la care îşi ia drastic şi categoric seară bună. Nu primeşte nici să fie însoţită, dar constată cu haz mare un lucru care se văzuse de la sine, şi anume că astăzi nu se putuse înscrie, astfel că mîine va trebui din nou să fie aci, la ora hotărîtă; ceea ce, de bună seamă, era de asemeni de la sine înţeles, dar pentru Dumitru trebuia să fie cu un înţeles mai mult.

La plecare, fata îngînă un nume neauzibil, din care urechea fostului ofiţer nu prinse decît banala terminaţie. El însuşi îşi spuse numele tot aşa de scăzut, el, Dumitru Bobescu, care avea totuşi o gură atît de mare şi de sonoră. încît, cînd Mihnea, care conveni în cele din urmă că trebuie să se urnească din acest loc, îl întrebă de numele ei, Dumitru ridică nedumerit din umeri şi izbucni în rîsul lui răsunător:

— Aflu eu mîine! decise el înclinînd hotărît din cap, ca un om care s-a lăsat prea mult dus de slăbiciune, dar care de mîine va şti ce normă de conducere trebuia să adopte.

Dar mîine, bruna durdulie nu vine şi Dumitru se întrece cu Mihnea la observatul clanţei în mişcare perpetuă. E tocmai cazul ca Mihnea să-şi deschidă puţin inima privitor la propria lui aşteptare; acum Dumitru va fi mai înţelegător şi va concede că poţi fi preocupat, neliniştit chiar, de cineva pe care nu-1 ştii măcar cum îl cheamă, pe care-1 cauţi necontenit, pe care-1 aştepţi să se ivească deodată după fiecare colţ de sală, după fiecare întorsătură a scării şi de întîrzierea căruia poţi chiar fi cuprins de disperare. Iar nădejdea îţi rămîne necontenit în mijlocul acestui tumult, ca o stea care varsă şi mai multe văpăi prin zdrenţele instabile ale unei goane turbate de nori.

Pentru a nu părea prea liric şi deci caraghios, Mihnea găseşte că trebuie să dea drumul consideraţiilor sale, cu un hohot introductiv de rîs. îşi loveşte prietenul în coaste şi pufneşte apoi la fiecare trei vorbe.

— Ia uitaţi-vă la acest şacal de Algeria, transformat în mieluşel la adierea amorului bucureştean. Dumitre, îmi placi. Ia întoarce-te acum din profil, să văd aşa cum îţi vine.. .

Dumitru bolboroseşte cîteva cuvinte neînţelese, care sporesc hazul lui Mihu, dîndu-şi mai mult avînt predispoziţiei lui de destăinuire şi uşurare. Dar păstreazăîncă între dinţi puţină zeflemea, drept orice rezervă:

— Aşa e amorul universitar, Dumitre, şi trebuie să te pleci legilor lui. El începe ca orice curs, cu o largă parte introductivă, te ia de departe, fin şi discret, şi te poartă astfel...

Dar Dumitru dă drumul unei înjurături atît de grosolane *ă propos* de amorul universitar, că Mihu pierde şirul cuvintelor ce mai avea de spus. El regretă de-a binelea că n-a început cu un ton mai potrivit cu sufletul lui din clipele de faţă; pentru a primi, din partea acestei haimanale călite de cinism şi arsă de soarele tuturor aventurilor brute şi meschine, confirmarea că şi o inimă de marca purtată de dînşii poate bate chiar pentru o emoţie mai subtilă decît cea produsă de atitudinea bănuielnică a unui chelnăr în perspectivă de a fi tras pe sfoară, or a soţului unei drăcoaice de proprietărese, închiriind cu luna camere mobilate.

Dar lui Mihu îi rămîne o speranță că mîine, cînd bruna durdulie își va face din nou apariția, toată fanfaronada asta de nepăsare și grosolănie, foarte modernă la acest clin al veacului, se va topi ca o alcătuire de zăpadă sub suflarea unui vînt arzător; de aceea Mihnea nu se grăbea să pună vreun preț pe rezoluțiile grave și categorice pe care Dumitru le lua într-un stil ce nu se deosebea prin nici o iotă de al celui mai spurcat țigan:

— Mîine îi pun chestia de încredere... Cu mine nu merge... îi propun un cinematograf, să vedem cum răspunde la pipăială. .. Și dacă merge, am și invitat-o la mine.. .

— Vorbești prostii, caută să-1 aducă la sentimente mai potrivite cu acoperișul sub care vorbeau Mihnea, care, pentru a nu-și demasca bizara și inexplicabila toană ce-i învîrtea aciim resorturile sufletești, se silea să privească lucrurile dintr-un unghi cît mai logic și mai obiectiv. Evident, tot acolo ai să ajungi, mai curînd or mai tîrziu, acolo unde țintești. . . dar dacă precipiți lucrurile, dragul meu, nu te felicit pentru talentul tău de tactician... Trebuie să nu scapi niciodată din vedere persoana cu care tratezi... altfel tratativele se pot rupe fără posibilitatea de revenire...

— Atîta pagubă...

— D-apoi n-ai să-ți mărginești toată viața la captivarea croitoreselor, a manichiurezelor or a semibabelor care dau camere cu luna... Dă-o dracului de viață, dacă-ți închipui că fericirea se reduce numai la atîta...

Și'Mihnea scuipă cu atîta dispreț, că Dumitru îl privi uimit și întunecat.

Iar convorbind astfel, Mihnea pierdu din vedere mișcarea fără răgaz a minerului de alamă. încît uimirea lui întrecu orice margine, cînd în cadrul ușei se contura mlădie și subțire silueta fetei cu ochii în infinit. Acum însă ochii aceia se plimbau printr-un *lorgnon* elegant asupra mulțimei din sala înscrierilor, cu aer de doamnă mare la teatru, minunîndu-se de marea afluență, spre și mai marea umilință a lui Mihnea, care se simți în, și legat de gloata de față, părticică anonimă și insignifiantă, într-un tot examinat atît de sus și printr-un *lorgnon* atît de frumos încrustat. Dar fata lăsase mult ușa deschisă și un curent hoțesc se strecură pe la glezne și chiar excită la tusă cîteva gîturi sensibile. Se auzi surdă și morocănoasă invitația: „ușa!" care apoi se repetă în ecouri de profundă nemulțumire. Și Mihnea își închipui, fără să se uite într-acolo,' vreun vlăjgan cu coșuri pe colțurile asimetrice ale feței, cu nas ca pliscul de curcă or ca fundul de borcan și cu fular democrat de arnici roșu striat cu galben la gît — și simți o ură grea, deși fără nădejde, pe cel care strigase și pe cel care-1 complecta acum și mai aspru și mai îndîrjit: „Hei, ușa ! nu se aude?"

Nou-venita își păstră zîmbetul inițial, închise ușa după dînsa, bravă cu semeție prin lentilele de cristal privirile care îi controlau cu dispreț or cu neîncredere aerele ei de nobilă doamnă, și acordă, lăsînd în jos *lorgnon-ul,* o bunăvoință deosebită de expresie lui Mihnea, de parcă i-ar fi ghicit că singur sufletul lui era alături de dînsa în momentele acelea. Și în momentele acelea, Mihnea simți că s-ar lua de gît cu toată gloata asta pestriță și nătîngă, pe care *lorgnon-ul* fetei o aprecie iarăși, cîntărind-o și evident găsind-o prea mare, pentru a-i insufla nădejdea putinței de a parveni la ghișeu pe ziua asta.

Altădată Băiatu, care știa să citească ușor toate aceste socoteli lăuntrice, dealtminteri ușor lizibile în ochii domnișoarelor, ar fi și sărit împins de un irezistibil resort: „Vă înscriu eu, domnișoară!"

Acum însă resortul se opinti în van: voința opuse o pasivitate de paralitic și apariția de vis, după ce-i mai aruncă doar lui singur o privire anume, distinctă de aceea generală, pentru gloată, împodobindu-și zîmbetul pînă acum egal cu sine însuși cu un accent în plus, de mulțumire parcă, ieși, închizînd ușa cu o grijă excesivă de astă dată, și lăsînd pe Mihnea în acelaș timp profund prostit și totuși plin de el însuși.

Ah, cu ce ochi crînceni căuta el acum pe autorii celor cîtorva interjecții de troglodiți și pe autoarele celor cîtorva chihotiri fără răsunet, care încercară să răsune în urma suavei apariții, și ce palme simți pofta să aplice lui Dumitru care, însuși, rămăsese holbat și fără grai,

tot scurtul timp al acestei fugitive împrejurări, pentru a mîrîi acum înveselit şi poznaş:

— Da asta ce mai fu, măi?... şi izbucni în rîsul lui sonor, acum atît de stupid şi nesuferit. Noroc că îndată apoi, se opri brusc pentru a se porni iarăşi voios şi măgulitor, după ce lăsase să se audă această dreaptă şi sinceră constatare: Fire-ai al dracului, Mihule, ai văzut, mă, la tine s-a uitat în mod special, te-a remarcat, pezevenghiule...

Ceea ce făcu pe Mihnea să simtă pentru el o dragoste şi recunoştinţă infinită, şi rîsul cel fără hotar să-i pară iarăşi simpatic şi sănătos. Va să zică şi el a văzut, va să zică a fost serios!

Mihnea a devenit gureş şi fericirea lui nu mai cunoaşte margini. E întreruptă doar de grosolăniile lui Dumitru, care a reînceput să-1 neliniştească serios. Mai ales îl îngrozesc rezoluţiile sumbre ale acestuia; dacă va mai întîlni pe bruna durdulie, va şti el ce să-i spună! Şi pe Mihnea, în sufletul căruia s-a lăsat acum senin şi boare plăcută de vară, astfel de gînduri îndărătnice, această iremediabilă persistenţă în întunecime şi-n desfrîu sufletesc, îl rănesc şi-i deşiră gîndul ca gheare informe de bestie.

A doua zi, Mihu, care găseşte acum în el orice soluţie, a găsit mijlocul de a înscrie pe Mih. la Drept, fără a se clinti de la secretariatul Literelor: a cinstit pe-un om de serviciu care i-a îndeplinit sarcina la moment. Şi pe el, iată-1 aşteptîndu-şi aici pe fata lui din vis şi din speranţe, al cărei *lorgnon* 1-a edificat deplin: ea trebuie să aparţină unei nobile şi bogate familii bucureştene. Şi istorice nume încep să-i cutreiere capul, făcîndu-1 să tresară la amintirile eroice cele mai grave or la pomelnicele cele mai răsunătoare din cronicele mondene ale gazetelor. în vremea asta, alături, rîsul lui Dumitru, care şi-a regăsit bruna durdulie, nu mai conteneşte, iar acolo, departe, în mahalaua celor Şapte Fîntîni, sinistru consiliu de război s-a întrunit în jurul pianului lui Veve. Madam Balaman e de părere ca bulucul în „odaia băiatului" să aibe loc chiar astăseară, cînd băiatul e şi puţin aiurit de învăţătură,

iar Veve, care a mărturisit roşie ca pomăda de obraji că „băieţelul" îi dă asalturi disperate, trebuie să-şi lase măcar bluza scoasă, ca să fie surprinsă barem cu braţele goale. Domnul Vulpache, de perfect acord asupra bluzei, calm şi sigur de izbîndă, „am văzut eu cum se uită la dînsa, domnule", e de părere totuşi ca băiatul să fie lăsat să-şi treacă în pace examenul.

— Ce spui dumneata, Mitrule... cînd s-o vedea cu licenţa terminată, pleacă pe-aci încolo...

Argumentul e într-adevăr destul de puternic, ca Vulpache să nu reflecteze adînc asupra lui. Dar o vie neînţelegere se iveşte cu Veve, care nici nu vrea măcar să audă că trebuie să-şi scoată bluza şi să rămînă cu braţele goale în faţa unui băiat. Madam Balaman care schimbă atunci priviri încărcate de duioşie cu partenerul ei, încearcă totuşi, în interesul ei, să „facă cum e bine"!

— Un părinte, maică, o mamă, care te are numai pe tine pe lume, ştie pînă unde trebuie să întindă moraia pe care o dă copilului său...

Iar Mihu şi-a scrintit gîtul tot întorcîndu-1 spre uşa fără repaus. Ea va veni, ea trebuie să vină, dacă nu pentru el, cel puţin pentru înscriere. Rămîne de văzut atunci dacă *lorgnon-vl* de aur nu se va plimba iarăşi indiferent asupra atîtor capete rurale şi suburbane, căutînd cu voioasă curiozitate doar figura aceea simpatică şi distinsă, căreia i-a zîmbit în ajun. Şi Mihnea reconstitui atitudinile pe care şi le revizuise azi-dimineaţă în faţa oglinzii de la dulap, înainte şi după ce Veve" i se strecurase ca o şopîrlă în braţe, profitînd de prilejul că madam Balaman plecase „puţin" la Piscupeşti să afle reţeta cremei de zahăr ars (pentru ziafetul ce avea să urmeze surprinderei). Dar uşa, care cu fiecare mişcare îi strîngea acuma sufletul, de parcă l-ar fi apucat ca pe nişte degete rătăcite pe sub uşorii ei, nu arunca înăuntru decît figuri indiferente şi insignifiante. Ghişeul secretariatului se închise din nou, rumoare de protestare în glumă se auzi din nou, grosul candidaţilor părăsi din nou secretariatul, perechile adîncite în conversaţie rămaseră din nou numai între ele, să savureze în linişte convorbirile începute. Dar ea nu

mai venea, din nou, şi totuşi acum, cînd minerul uşei încremenise, Mihnea încă stătea cu ochii pironiţi la el. Apoi minerul începu să se mişte iarăşi, dar acum apăsat de mîna omului de serviciu, ce pătrundea precedat de-un lung măturoi şi-acompaniat de o mare găleată, pe care o aşeză grohăind monosilabe ininteligibile, nemulţumit de întîrzierea musafirilor dinăuntru. Atunci şi ultimile perechi de studenţi plecară, şi însuşi Dumitru şi însoţitoarea lui se urniră, iar Mihnea auzi glasul rugător şi insistent al lui Dumitru bolborosind stăruitor la urechea fetei, roşie ca o cireaşă neagră, în vreme ce ochii lui o fixau cu fixitate de şarpe, iar mîna i se încolăci fără curaj peste mijlocu-i. Fata se smuci brusc şi o palmă de-o sonoritate fără pereche se propti indignată în obrazul obraznicului; Mihnea n-avu timp decît să vadă faţa înnegrită de stupoare a studentei şi boabe de diamant scînteindu-i în ochi.

— Foarte bine, foarte bine, încuviinţă el şi simţi limpede îndemnul lăuntric, dacă lucrurile ar fi mers mai departe, să intervină în ajutorul ei.

Dar Dumitru se întoarse radios spre dînsul, cu trofeul roşu pe obraz. Omul de serviciu, singurul martor strein al împrejurărei, îl gratula cu vorbe de curaj:

— Lasă, domne student, c-aşa începe totdeauna...

Ceea ce făcu pe Mihnea, cînd ieşiră, să-1 zeflemisească, vădit ostil, că acum doar servitorii mai înţeleg şi apreciază procedeuri şi gesturi ca ale lui Dumitru. Dar acesta rîdea înainte, cu o satisfacţie drăcească, şi cu cît Mihnea întrebuinţa cuvinte şi mai grele, aproape insulte, pentru a-i categorisi apucăturile, cu atît Dumitrii se prăpădea de rîs şi se bătea cu mîinile pe burtă, arătînd uneori cu degetul întins spre amicul său, de parcă l-ar fi arătat unei mulţimi invizibile, cît e de caraghios cu ciuda lui caraghioasă pentru o palmă care nu-1 priveşte cîtuşi de puţin.

Chipul cum îl părăsi atunci Mihnea, îndîrjit la culme, păru într-adevăr să echivaleze cu o rupere de prietenie: abia acum figura lui Dumitru deveni serioasă, şi Mihnea văzu prin întuneric străluciul mirat al ochilor lui spălăciţi. încît, îndepărtîndu-se, îi păru

rău de răutatea lui fără motiv, pe care, cu drept cuvînt, nici n-ar fi ştiut s-o articuleze precis. Şi tocmai pentru această nepricepere ca şi pentru inconştienţa bunului său prieten de odinioară, el simţi cald de lăcrămi umplîndu-i găvanele încordate ale ochilor. Dar el simţea în sufletul lui, tocmai graţie cruzimei şi desolidarizărei de Dumitru, o mare uşurare şi o mare regenerare. Tot ce-a fost, tot ce s-a întîmplat pînă acum în viaţa lui i se păru infect şi stupid — ba într-atîta că îi fu silă chiar de domnişoara Veve, care se strecura spoită ca o păpuşă de ceară în odaia lui, pentru a-i aduce porţia obişnuită de iubire serală şi furişă.

în seara asta el explică deci fetei, care era gata să-şi tragă şiretul de la rochie, că e grozav de istovit şi plictisit: îşi închipuie că e grav bolnav şi mîine se va arăta neapărat unui doctor. Veve îi cercetă fruntea cu podul palmei şi nu găsi nici o temperatură. Dar această atingere îi dădu, cu adevărat, fiori de frig lui Mihnea. Cu multă delicateţe, dar cu vădită hotărîre, el îndepărtă mîna fetei, care, de pe frunte, se lăsase binişor şi priceput pe sub plapumă, şi-şi aminti, scuturat de scîrbă pentru cea de acum, de mîna brunei durdulii, sfinţită prin severul ei gest; şi voinţa lui, proiectată cu cîteva ceasuri în trecut, îi spunea cu hotărîre acum, că dacă ar fi fost în locul lui Dumitru, ar fi căzut la moment, aşa pălmuit, în genunchi s-o sărute.

Veve a ieşit cu ochii zbiciţi de lăcrămi şi cu sufletul strîns de îngrijorare, să-şi vestească tovarăşii de conspiraţie cari aşteptau în dosul uşei salonului cu felinarul de mers în pivniţă, gata aprins, ca să surprindă fata, pe jumătate dezbrăcată, în odaia luminată numai de jocul flăcărilor din sobă. Veve se arăta extrem de surescitată: instinctul ei femenin, bănui numaidecît o rivală la capătul lanţului de împrejurări care dusese la această schimbare bruscă şi neaşteptată.

— S-o fi întîlnit cu vrăjitoarea, fu de părere doamna Balaman, designînd prin vrăjitoare pe coana Polixeni. S-o fi întîlnit cu vipera aia care încheagă apele şi scoate din minţi şi pe boşorogi... L-o fi invitat

iar, în lipsa lui Nisipoiu, şi i-o fi dat să bea cafea fiartă cu scîrboşenii de-ale dumneaei, ca să-1 întunece la minte.

— Aş, contrazicea Vulpache, om al realităţilor. De bună seamă a observat ceva ...a simţit... tu, Veve, te-ai trădat.. . ţi-am spus că nu trebuie să te pregă-teşti ca de bal..'. Şi pe urmă şi dumneaei, se îndreptă el spre madam Balaman — căreia în faţa lui Veve" şi a persoanelor streine i se adresa ceva mei reveren-ţios — cum naiba ai dat peste scaunul ăla tocmai atunci, cînd el trecea prin curte... Puteai să nu te mai uiţi pe fereastră. .. Doar auzeam noi poarta şi paşii din săliţă şi... uşa lui... că nu era să vie dracu în locu-i. ..

Dar madam Balaman rămăsese tot la părerea dumneaei: băiatul nici nu se uitase spre fereastră. Dar se întîlnise cu vipera „înveninată", care-1 şi blagoslovise cu bunătăţile ei — aci nu-şi putu reţine un gest de greaţă şi un scuipat în sec...

— Dar lasă, dacă-i pe aşa, cunosc eu pe o ţigancă din Bolintin; care am să iau trăsura şi să mă duc după ea... măcar de-o şti vipera cîte ştie ţiganca... şi-o să-mi spuie şi mie ţiganca ce să-i pun în cafea băiatului, ca să-i strice farmecele viperei şi să rămînă numai cu bunătăţile fi-mea, care o să le biruie pe-ale năzdrăvancei, că-s de fată mare şi curată...

— Fugi de-aci cu prostiile astea, mata...

— Ia lasă-mă, Mitrule, în pace... Păi mata ştii ce ţigancă e asta... Se uită la-mneata doar o dată şi pe urmă numai în cărţi, şi-ţi spune tot ce ai pe suflet, cum te cheamă, cum o cheamă pe maică-ta, pe tată-tău... Şi ştie la farmece... a... e ţigancă strasnică, fir-ar a dracului... asta face omul de se întoarce din drum şi-ţi vine unde pofteşti.. . Numai să nu fi murit... se potoli puţin madam Balaman din optimista-i expansiune... Am uitat cum o cheamă, da ştiu casa unde stă... şi ştiu şi ce se pune în fiertură, dar nu ştiu descîntecul... că e mult de-atunci. ..

Aste din urmă cuvinte, madam Balaman le îngînă numai pentru ea, mai mult în gînd, ferfhdu-se şi azi să dezvăluie lui Vulpache că acum douăzeci de ani şi mai bine, pentru a-1 cîştiga definitiv, îi dăduse să guste, bine fierte şi bine amestecate, cîte ceva din mai toate secreţiunile ei intime...

— Se mai poate să fie aşa şi din cauza învăţăturei, glăsui liniştitor conul Vulpache urmărind şiruri mai solide de idei. Gîndiţi-vă numai, anul al treilea de drept... ăsta credeţi că e şagă dumneavoastră? Uite, Veve de patru ani tot se încurcă cu ştiinţele ei... şi tot nu le mai dă de capăt. .. Dar ăsta... care nu se încurcă deloc... Şi cu dreptul încă, he, he, care nu e floare la ureche... şcoala de avocaţi şi de magistraţi... D-aia eu rămîn... tot la vorba mea... să-1 lăsăm după examene... Atunci tot mai rămîne el... doar l-am iscodit... Vrea să urmeze şi mai departe, la doctorat... şi vrea să facă practică aci... De întors în provincie, nici nu vrea să audă... Veve\ tocmai bine, îl mai zăpăceşte niţel.. .

— Mîine mă duc după ţigancă, hotărî madam Balaman, rămasă îndărătnic într-ale ei...

în fiecare zi Mihnea e acum la Universitate şi-n fiecare zi, prin săli şi pe coridoare, întîlneşte visul lui. S-a statornicit acum între ei o corespondenţă de zîmbete şi priviri, dar uşoare şi sfioase ale fetei îngîndurate şi melancolice; ale lui, îndrăzneţe si ofensive. Pe urmă ale lui au devenit înfricoşate şi umile, cînd, interesîndu-se despre dînsa, a căpătat aceste date uluitoare:

Domnişoara Velovan Arina din Craiova, fată de familie, părinţi bogaţi, e-n preajma doctoratului: franceza, germana, filosofia. Studentă eminentă, toţi anii trecuţi cu distincţie şi licenţa *magna cum laude.*

Informaţiile privitoare la studii şi examene le-a confirmat şi Băiatu Mih., care zadarnic'se ţinea după Mihnea să-i plătească banii de taxe. Cînd 1-a întrebat despre Arina, Mih. şi-a ridicat lungile lui braţe spre cer:

^ — Ah, ai ochit-o şi pe asta. Cum văd eşti un mare vînător de absolvenţi *magna cum laude..* . Dar cu ea ce faceţi, că e femeie... or v-aţi hotărît să le daţi toate drepturile... Şi considerîndu-1 cu o uşoară dispoziţie de ironie, care pentru Mihnea fu de-'a dreptul ucigătoare, Mih. îl luă de mînă. Vrei să-ţi fac cunoştinţă cu ea?

Pentru prima oară Mihnea îngălbeni şi înghiţi în gol auzind o astfel de propunere. El refuză categoric şi imploră pe Mih. să nu deschidă vorba cu fata despre dînsul, cum acesta se arătase gata să-i făgăduiască.

în ziua aceasta fu mai trist ca niciodată. Şi fără s-o mai aştepte — spre a-i întoarce, cu privirea ei parcă îndoită şi tristă, salutul zîmbetului timid dar persistent, cu care el o urmărea dintr-un ungher de umbră, fascinat şi rezervat în acelaşi timp, ceea ce^se părea că ei îi produce plăcere şi orgoliu —, părăsi în pripă Universitatea.

Examenul începu. Mihnea asistă la toate obiectele la care trebuia să fie întrebat Băiatu Mih. Sigur de izbîndă dinainte, el dovedi un aplomb care contrasta într-un chip izbitor cu figurile de ceară ale tovarăşilor de bancă. Primele răspunsuri ale lui Mih. răsunară clare şi precise şi produseră ecouri de catedrală în inima lui Mihnea; el îşi ascultă omonimul cu o religiozitate desăvîrşită, de credincios, care nu înţelege nimic din tîlcul citaniilor preoţeşti, dar care-şi dă seama că în juru-i răsună expresia celei mai profunde înţelepciuni şi a unicului adevăr.

' Băiatu Mih. para întrebările ce i se aruncau cu siguranţa şi dibăcia unui jucător de tenis şi răspunsurile lui făceau drumul înapoi cu regularitatea mingiilor izbite în plin de mijlocul rachetei. După primul examen, Mihnea ieşi triumfător şi nimeri tocmai la poştă, unde întocmi o carte poştală în stil telegrafic către domnul Ştefan: „Examenul început. Emoţie mare. Semne sigure de izbîndă desăvîrşită."

Examenul acesta îi crea într-adevăr o dispoziţie desăvîrşită; în tristeţea în care-şi simţise muiat sufletul, ultimele zile, el simţi o adiere de răcoare şi de curaj. Nu mai ocoli pe domnişoara Velovan, ci o privi iarăşi drept în ochi. Fata îi acceptă privirile cu bunăvoinţă, dar se vedeau acum şi mai bine perdele grele de melancolie mohorînd luciul adînc al ochilor ei. Mihnea nu mai atribui infinitului această tristeţe de neînţeles la o fată aşa de frumoasă şi care repurtează victorii şcolare atît

de strălucite. Era limpede ca bună ziua că pentru chipul lui ea acordă oarecare interes şi bunăvoinţă, pe cînd, privită de alţii — şi *tipi bine,* constată Mihnea cu covîrşitoare satisfacţie ! — ea întorcea capul mîndră şi vizibil agasată.

Atunci de unde puteau proveni aceste vagi unde de tristeţe, care porneau uneori din ochii ei adînci? Mihnea abia îndrăzni să schiţeze gîndul că ea l-ar putea iubi chiar aşa, dintr-un început, pînă la tristeţe şi pînă la deznădejde. Faptul ar fi putut fi adevărat, încerca el să şi-1 explice, la o fată care n-a ştiut de altceva pînă acum decît de carte ; dar e oare cu putinţă ca o studentă eminentă şi atît de frumoasă să nu fi trezit sentimente adînci în juru-i, să nu fi făcut să vibreze spre dînsa priviri de dor şi călduroase declaraţii? în optimismu-i robust, care îl recucerise, Mihnea încercă să găsească şi aci explicaţii. O studentă prea bună, nobilă şi frumoasă, a ţinut la distanţă pe numeroşii ei adoratori, uluindu-i şi lipsindu-i de curaj, tocmai prin acest cumul impresionant de calităţi; iar diversele eminenţe universitare, ca bunăoară un Băiatu Mih., lungă şi subţiatică vietate, predispusă îngrijorător la politică, n-aveau ce să inspire acestei fete, care înainte de toate era plămădită din carne şi oase şi care, de bună seamă, n-ar fi putut suferi pentru nimic în lume ca visurile ei roze să se topească în braţele încovoiate, lungi şi păroase, de păianjen?

Pe cînd acum, în drumul vîrstei ei, şi exact la răspîntia în care izbînzile şcolare nu mai pot spune nici ele nimic unui sînge tînăr şi clocotitor, se ivise el, Mihnea, pus la patru ace, în mizeria care domnea acum peste aceste nefericite generaţii de studenţi, cu ochii lui negri, cu sprîncenele lui îmbinate diabolic, cu părul lui încreţit cu mare artă, cu pieptul lui bombat ca un sîn de femeie, cu mersul lui drept şi elegant şi cu aerul lui sănătos şi învingător, de bărbat chipeş, solid legat şi bine format, în talazurile de stridentă şi totuşi fragilă pubertate, care se varsă zilnic prin atîtea săli şi atîtea coridoare, ca globulele de sînge într-un complicat aparat circulator.

Statornicind aceste judecăți, Mihnea fu încîntat de comparația de la urmă, pe care hotărî s-o spună şi fetei după ce o va cunoaşte. își mai aminti şi de altele, pe care spiritul lui frust şi plastic putea dealtminteri să le furnizeze la nevoie cu uşurință; şi cu această destoinicie în bagajul lui intelectual, el se simți mai bine pregătit pentru a înfrunta calitățile universitare ale domnişoarei. Ah, măcar filosofia asta dacă n-ar fi fost şi acea înfricoşetoare *magna cum laude !*

Chiar în seara cînd în minte i se perindară astfel de reflecții, Mihnea vizită pavilionul anticarilor din dosul lui *Grand Hotel,* pentru a-şi cumpăra *Logica* lui Maiorescu şi *Noțiunile de psihologie* ale lui Găvănescu; dar în locul lor găsi o broşurică scrisă mărunt care îl entuziasmă: *Initiations philosophiques* de Faguet.

— Asta e ce căutam! declară el anticarului, după ce o răsfoi cu luare-aminte şi, de bucurie că aci a găsit cheia secretului după care, în două ceasuri, poți face față onorabilă unei culturi acumulate ani întregi, plăti fără să se mai tocmească nici de formă, el, feciorul conului Ştefan Băiatu, negustor renumit într-o jumătate de județ.

Citind-o acasă pe îndelete, se minună singur cît de uşor poate să prindă atîtea lucruri pe care înainte numai auzindu-le şi se înfiora, consolîndu-se să tragă o adîncă linie de demarcație între ceea ce era vizibil şi clar, practic inteligibil, şi între ficțiunile insesizabile materialmente ale spiritului, care îl încurcau atîta pînă şi-n domeniul formelor abstracte dintr-unele perioade ale Dreptului roman. Expunerea aceasta însă, lentă şi populară, cu sfîrşitul atît de aproape de început, pentru ca aspectele şi dimensiunile să nu-1 mai supuie chiar din primul moment la tortura irezistibilă a vertigiului, ca volumul celălalt, al lui Fouillee, pe care-1 ține totdeauna pe masă, spre uimirea înfricoşată a gazdelor, îi redeşteaptă încrederea în facultatea de abstractizare a spiritului său, în care tomuri grele şi sistematizate prea complicat îi luaseră orice credință. Ba îl convinsese că nu e făcut să înțeleagă altceva decît dreptul practic şi mai cu seamă penalul şi constituționalul. Adică singurele studii, în care sumarele lui investigații îl convinseseră că sunt fără cap şi fără coadă, şi că poți să le începi chiar de la orice pagină ai deschide tratatul respectiv: predestinîndu-1 în viitoarea lui carieră de avocat şi viață socială la specialitatea de mare „penalog" şi, ca tot românul, straşnic tactician politic.

Primele pagini din broşura lui Faguet îl reasigurară aşadar că şi alte domenii îi sunt deschise: fără domnişoara Arina, ar fi murit poate şi de acest lucru n-ar fi luat cunoştință.

Ducîndu-se să mai asiste la examenele lui Mih., nimeri exact la aceeaşi arătare negricioasă şi fălcoasă, la al cărei curs fusese prins odată de bulucul studenților, umplînd grămadă uşa şi vestind prin strigăte informe sosirea-i molîie şi absentă, de somnambul. La fel cum îşi cuvînta atunci prelegerea, cu ochii pe pereți, prin ferestre, pe tavan, tot astfel acum întreba, fără să privească pe cel care răspunde, dormitînd şi părînd după fiecare tăcere, care marca încetarea răspunsului, că se trezeşte ca din morți. Atunci ochii inexpresivi se aprindeau pe figura rasă inutil, şi-năsprită de pecingenea țepilor cărunți, de-o satisfacție drăcească, de evadat proaspăt, care a dat de prima victică nouă. Fălcile se mişcau agale şi glasu-i răsuna invariabil, stins, ca din mormînt:

— Spune şi dumneata !

Doar sensul acestor trei cuvinte sepulcrale denota că domnul profesor doreşte ca să repete acelaşi lucru şi studentul următor, căci domnul profesor nu se adresa nimănui, privind ca oamenii în ochi. Şi studentul de-al doilea începea să îngîime prin masca de ceară, ce-i acoperea automat fața, aceeaşi poveste pe care o dusese pînă la capăt vecinu-i din dreapta, acum complect pietrificat, ca şi cînd îşi epuizase şi viața cu ultimul cuvînt emis: doar urechea, tocmai prin această imobilitate de stană, părea c-a rămas trează, cu pavilionul ciulit pentru a prinde noutatea aducătoare de moarte definitivă, pe care ar fi scăpat-o noul cuvîntător, în strădania lui penibilă de a răstălmăci vorbirea celui dintîi, cu abile ocoluri, cu răsturnări asintactice de

frază, cu sforțarea nefirească şi naivă de a împrumuta întregului un ton şi un aer ştiinţific, nespus de stîlcit şi de caraghios. Cu ultimul cuvînt, acest nou vorbitor reintră în pacea eternă, în vreme ce primul dă cel dintîi semn de viață.

Dar figura de ocnaş bărbierit de două zile se trezeşte la rîndu-i din morți spre a da cuvînt unui al treilea:

— Spune dumneata.

— Ce să spun, domnule profesor?

Un rictus oribil, făcînd să apară între buzele vinete şi abia dezlipite un singur dinte galben, în vreme ce ochii pătaţi de gălbinare se închid pe jumătate; apoi o voce tărăgănată şi satisfăcută:

— Ce-ar fi trebuit să spună dumnealor...

— Dumnealor au spus tot ce trebuiau să spună...

— Aha... va să zică nu mai ai nimic de spus altceva...

Ba da, se mai găseşte, oricînd se mai găseşte cîte ceva de spus, deşi acest ceva este acelaş lucru: trebuie, trebuie neapărat să vorbeşti, căci pluteşte aci, deasupra tuturor acestor capete, duhul înfiorător al morţii: şi tăcerea este însăşi moartea, care abia atît aşteaptă din umbră. De aceea, după o scurtă ezitare, nefericitul îşi recapătă glasul şi o reia de la capăt.

Mihnea e consternat: trecuse şi el prin destule examene teribile; asistase la altele şi mai teribile, dar aşa ceva nu mai văzuse niciodată. Forma de cauciuc a individului de pe catedră se repercuta asupra audiaţilor în manifestări tot de cauciuc: nici un moment n-ai fi ştiut dacă acţionează asupra acestui bloc lipsit de nervi vreo satisfacţie sau vreo dezaprobare. Rînjetu-i invariabil devenea extrem de chinuitor, prin indiferenţa-i complectă şi lipsa totală de expresie. Mihnea îşi simţi gîtlejul strangulat de-o puternică emoţie: inima i se strînsese în sine pînă cînd deveni cît o nucă. O atmosferă grea îi apăsa acum tîmplele şi umerii strivitor.

Profesorul mulţumi seriei prezente fără nici un alt adaos edificator: nefericiţii îşi recăpătaseră locurile fără nici o lumină de uşurare, cocoşaţi de teribila nesiguranţă, tot atît de covîrşiţi sub greaua povară a momentului, ca şi atunci cînd fuseseră chemaţi.

Mihnea avu o tresărire subită şi simţi o acrime sufocantă înălţîndu-i-se din coşul pieptului spre gîtlej, acaparîndu-i şi muindu-i coardele vocale: îşi auzise numele strigat. Dar mişcarea promptă şi sigură a celuilalt Băiatu, de alături, îl asigură şi-1 mai întări puţin, fără totuşi a elimina orice urmă de îngrijorare dintr-însul. Cei patru condamnaţi se aşezară pe scaunele de execuţie: Băiatu Mih. era al treilea. De astă dată tema propusă nu mai fu o chestiune generală: întrebarea cea nouă căzu deci categorică şi precisă ca un cuţit de ghilotină: „Legatarul cu titlu particular e ţinut la plata datoriilor succesiunei ?"

Iarăşi tăcere de moarte, o tăcere sinistră, care contrasta înfiorător cu huietul încontinuu pe care Mihnea îl auzise la cursul acestui profesor, de fantezia căruia depindea exclusiv rămînerea lui la Bucureşti şi perspectiva smălţată de zîmbete, ca de nişte flori, a încrucişărei de drumuri cu domnişoara Arina Velovan. Omul de cauciuc se răzbuna lent şi fără urmă de arătarea vreunei satisfacţii pentru toate mizeriile anului. Mihnea şopti de mai multe ori: Arina, Arina! în atmosfera irespirabilă, ca un viteaz în tranşee, numele purtător de noroc, cînd norii de gaze începeau să coboare invizibili şi compacţi.

Prima victimă căzuse: după o agonie grăbită, marcată printr-o bolboroseală fără sens, de contradicţii şi reveniri, îşi dăduse duhul subit, îngheţînd tocmai la o jumătate de cuvînt; a doua nu avu o soartă mai bună. Şi tăiuşul ghilotinei **se** ridica mereu:

— Spune dumneata !

Era acum rîndul lui Mih.

Şi Mih. glăsui clar, sigur şi îndelung. Dar tocmai acest îndelung nu-i plăcu lui Mihnea. După el întrebarea nu comporta decît un scurt şi sigur răspuns: da ori nu. Nu ştia precis care, însă... dacă ar fi fost el pe scaunul examinării, ar fi ştiut el totuşi cum să zguduie puţin nervii acestui butoi cărnos, care face pe automatul de întrebări! întîmplător ochii lui căzură alături, pe-un caiet şapirografiat de cursuri. Mihnea

îl trase în dreptul lui şi răsfoi foile la întîmplare. Nu găsi ce-i trebuia, dar cînd renunţă, foile caietului răsucit se întoarseră de la sine exact la pasagiile privind legatul şi legatarii. Şi Mihnea prinse repede acum firul, pe care Mih. continua să înoate încă voiniceşte, încontinuu, sigur şi clar, dinaintea automatului apreciator, evident nu cu vorbele exacte din caietul de cursuri dar destul de apropiat, pentru ca asemănarea să sară în ochi pînă şi incompetenţei lui Mihnea. Dar firul cursului încetă, pe cînd Mih. vorbea înainte, neîntrerupt, în vreme ce profesorul studia cu o luare-aminte desăvîrşită arhitectura ferestrei celei mai apropiate. Apoi Mih. tăcu: Mihnea era satisfăcut. La urma urmelor vorbise, nu se încurcase! Examenul era în orice caz salvat. Dar masa de carne neagră de pe catedră era ocupată înainte cu arhitectura atît de simplă a ferestrei, pe care o parcurgea fără sfîrşit o muscă trezită de soare. Nimic, nici un semn de aprobare sau dezaprobare pe faţa cătrănită. Se întoarse numai extrem de plictisit că fusese întrerupt tocmai cînd musca, exasperată de eterna-i cursă, îşi exprimase revolta într-un zbîrnîit frenetic şi, adresîndu-se următorului, rosti cu invariabilulu-i glas sec:

— Spune dumneata...

Atunci fu într-adevăr o rumoare în sală, care ajută şi mai mult să învîrtească sîngele lui Mihnea, în sensuri brusce şi contrarii. Şi-n stupoarea generală, el se ridică şi glăsui deodată în mijlocul tăcerii de moarte ce se lăsase, hotărît şi dîrz, cu toată uimirea tuturor, cu toată gura lui Mih., căscată rotund şi enorm cît roatele enorme ale celor doi ochelari:

— Domnule profesor, dar, vă rog să-mi permiteţi, pe dumneavoastră nu vă mai mulţumeşte nimic, e imposibil cineva să găsească vreun răspuns care să vă satisfacă. Dar dacă şi de data asta, dacă şi de Băiatu Mih. dumneavoastră vă arătaţi nemulţumit, apoi să-mi daţi voie... eu cred că nu i-aţi acordat întreaga atenţie... dar dacă l-aţi mai întreba o dată...

Se întrerupse la scrîşnetul printre dinţi al omonimului:

— Cin' te pune, domnule...? Ce te-a găsit, domnule...?

Domol şi greoi, profesorul întoarse capul de la fereastră, cu mari semne de plictiseală pe faţa neagră şi buhavă, împroşcată pînă sub ochi de punctele dese şi negre ale ţepilor rase. Priveşte vag peste sală, dar, probabil, ochii lui s-au oprit asupra lui Mihnea.

— Cine eşti dumneata, domnule?

— Asta n-are nici o importanţă în cazul de faţă, domnule profesor. Important e că dumneavoastră lăsaţi studenţii să vă vorbească fără să-i ascultaţi, fără să observaţi cari din ei au răspuns şi cari nu...

Profesorul dă semne de nerăbdare.

— Ce doreşti dumneata, domnule? Cine eşti dumneata?...

Răsună ici, colo, cîteva pufnete de rîs. Profesorul însuşi se înseninează şi zîmbeşte:

— Cum te cheamă, domnule?

Sala abia atît aşteptă şi izbucneşte în rîs straşnic, în semn de complezenţă pentru domnul profesor, care, mirat şi hazos, urmăreşte pe Mihnea, covîrşit de ridicol, pînă la uşă, cu ochii căscaţi sarcastic şi cu aceeaşi întrebare, care provoacă salve de hohote:

— Cine eşti dumneata, domnule, ce cauţi aici? Faci parte din seria asta?...

Umilit şi roşu peste fire, Mihnea simte văpăi peste văpăi de ciudă, de durere, de descurajare, de disperare, învăluindu-l din toate părţile. Nu ştie pe ce să-i fie necaz: pe laşitatea celor ce le-a luat apărarea sau pe nenorocul lui însuşi. Ar vrea să se aşeze undeva, căci picioarele i s-au muiat cu desăvîrşire, dar nu şi-a recăpătat încă vederea, căci dinaintea ochilor lui a rămas un haos, un amestec confuz de linii şi culori. încetul cu încetul simte însă cum presiunea grea de pe piept se uşurează şi două raze de lumină pătrund prin ceaţa din jurul capului aiurit. O privire dulce şi un zîmbet prietenesc i-au sosit din colţul celălalt al coridorului. Şi înainte ca să i se limpezească în minte faţa invizibilă, care-i trimete aceşti soli fluizi de prietenie şi încurajare, Mihnea presimte scumpa figură şi aşteaptă ca norul dintre ea şi dînsul să se risipească de tot, pentru a putea să-i soarbă înfăţişarea cu ochii rugători şi trişti.

îşi revine, într-adevăr, gîndind că-n vremurile patriarhale, aşa trebuie să fi scoborît şi apărut îngerii oamenilor orbiţi de cumplite deznădejdi. Şi primul lucru ce înţelege, în afară de zîmbetul îndepărtat şi de privirea caldă prin *lorgnon,* care acum s-au întors şi au pierit, el simte lăsîndu-se asupră-i priviri ferite, de compătimire, şi aude lămurit, alături de dînsul, glas răspicat şi tineresc:

— Cine dă aici examen?

Apoi Mihnea aude răspunsul rotunjit într-un cuvînt, într-un nume, care ajunge singur să întoarcă iarăşi figurile celor doi spre dînsul, pline de sincere regrete şi condoleanţe. Dar el primeşte şi această comizeraţiune ca un ales omagiu, căci nu e puţin lucru să te prezinţi, chiar şi fără noroc, la examenul al treilea — şi grav şi important, el depăşeşte pe cei doi, accelerînd mersul întru căutarea zîmbetului fugar. Pentru care, însă, bate zadarnic tot restul dimineţei toate coridoarele şi deschide zadarnic toate uşile sălilor de cursuri.

Spectrul nenorocului şi al căderei la examen au început să frămînte viu imaginaţia lui Mihnea. îngerul lui păzitor nu-i mai apare în cale şi asta la început îi măreşte deznădejdea; dar mai apoi se simte puţin mai întărit în sine că nu întîlneşte pe Arina; dacă e scris să plece, figura ei trebuie să-i rămînă numai ca o amintire, în inimă. Cu ea închisă acolo, în suflet, el va începe cu adevărat osînda studiului, în pacea patriarhală a casei părinteşti. Va mărturisi totul domnului Ştefan, pe care însă ştie că-1 va îndupleca, să-i îngăduie venirea încoace numai la examene, sub condiţia luărei fiecăruia, rînd pe rînd. Şi el se vede dînd în iunie anul întîi, dînd în toamnă pe al doilea, dînd în ianuarie viitor pe al treilea. La toate aceste date o va putea revedea, necontenit de departe, dar ochii lui îi vor spune că pentru ea se pregăteşte şi că atunci cînd va fi cu adevărat vrednic de dînsa se va pezenta pentru prima dată ei şi părinţilor ei cu cele mai curate gînduri.

Mihnea îşi înfăţişează în minte toate aceste momente scumpe, pe care imaginaţia lui optimistă le arată la început în culori strălucitoare. Din cînd în cînd numai, prin această feerică perindare de visuri, apare vreo umbră însemnînd o mişcătoare pată cernită în bogăţia de culori. E umbra Dreptului roman, care trece prin cărările de visuri, problematică şi incertă, aducînd cu umbra subţire, lungă şi adusă, a domnului Longinescu, cînd o proiectează puternic soarele pe păreţii coridoarelor, în zilele examenelor caniculare de iunie. Şi de-aci apoi se trag o grămadă de sumbre perspective: mai întîi acest exil forţat într-o urbe care i se pare acum atît de meschină şi anostă, cu acel domn Gheorghiţă, atît de gureş şi atît de curios!

Apoi atîtea alte amănunte plicticoase care derivă din aceeaşi agasantă imagină: mutre, tot felul de mutre rotunde şi ţuguiate, căscînd spre dînsul priviri încărcate de întrebări ca, iarna, crenguţele pline de chiciură. De groaza lor el va trebui să se închidă necontenit în cei patru păreţi ai casei, şi să stea acolo singur cu cărţile şi cu visul lui, pentru izbîndirea căruia trebuie să-şi purifice sufletul într-o luptă, pe cît de tăcută şi discretă, pe atît de înverşunată şi, poate, Doamne, nu totdeauna aşa de sigură.

Apoi, pornind de la această nesiguranţă, gînduri şi mai negre vin să întunece definitiv acest vis roz de iubire şi de muncă titanică: trei ani de facultate trecuţi în trei sesiuni consecutive, înşirate numai în strimtul spaţiu al jumătăţii unui singur an. Dacă pînă la termenul izbînzei finale visul se distramă groaznic în adevărul deşteptărei celei mai cumplite? Dacă altcineva, mai vrednic, mai drept, în curent cu examenele, apare deodată în acest răstimp în viaţa Arinei?. ..

Mihnea rupe îndată, în acest punct, firul unui gînd care dă o atît de proastă urzeală. Se mîngîie cu ideea că poate intervenţia lui hilară din ziua examenului lui Mih. i-a fost acestuia salutară. Sau dacă i-a stricat mai mult. îndîrjind pe profesor, lucrurile s-ar mai putea încă îndrepta, pînă la afişarea rezultatelor. Sub motivul unor scuze cald rostite şi frumos rotunjite, amorul propriu al profesorului ar fi flatat şi buna lui dispoziţie cîştigată. în orice caz, Mihnea se va prezenta ca rudă a lui Băiatu şi-şi va declina şi o altă calitate în plus, care va pune niţel pe gînduri pe domnul profesor:

aceea de ziarist la un mare şi popular cotidian. Ba nu, la unul mai puţin popular, dar care se bucură de prestigiul celui mai afurisit din presă.

Gîndul cel nou îi surîde prea din cale-afară de plăcut lui Mihnea, ca să nu se prefacă, pe loc, în hotărîre şi faptă. De trei ori, la ceasuri cu totul felurite, sună la uşa profesorului şi de fiecare dată i se răspunde invariabil că domnul profesor e ocupat la facultate cu examenele. El revine la Universitate, dar nu găseşte nici aici pe domnul profesor: în schimb găseşte serii întregi de studenţi, cărora le-a trecut de mult rîndul afişat de secretariat, aşteptîndu-1. Sunt trei serii care n-au fost examinate la timp. Fiecare are delegaţii ei care caută pe domnul profesor în toate locurile, acasă, la palatul de justiţie, prin biblioteci, prin cafenele, dar e cu neputinţă de dat de dînsul. Drept care, studenţii s-au plictisit'şi cu temerea pe care le-o inspiră negricioasa şi mătăhăloasa persoană şi cu teribilu-i „curs" şapirografiat, la fel de mătăhălos! Ei discută acum cu aprindere, glumesc, se păcălesc, închipuind sosirea inopinată a profesorului, îl imită, unii cu talent, alţii cu răutate, în vreme ce cîţiva mai retraşi, cu mustăţi sub nas şi cu aer de veterani ori de familişti, profită de prilej pentru a nu le scăpa nici ultimile frimituii de timp, pînă la proba de foc, şi citesc pe înfundate, ridicînd în răstimpuri capul şi repetînd în gînd or molfăind buzele cu botul spre tavan, ca găinile lîngă vasul din care se adapă. Apoi, deodată, îngrămădeală mare se iscă la uşă: una din delegaţiile celor trei serii uitate a revenit, după ce a dat de profesor, plimbîndu-se liniştit pe Calea Victoriei. Aduce deci din parte-i solie că literele: O, P, R trebuie să se prezinte astă-seară după ora 9 jumătate în sala VII. Celelalte, mîine dimineaţă la ora 11 şi jumătate. Tunete de proteste, rîsete şi schelălăituri întîmpină rostirea soliei, care le aduce cam aceeaşi veste de trei săptămîni în şir. Cine le garantează că de astă dată se va ţine de cuvînt? Şi totuşi literele O, P, R şi cei rămaşi din seria anterioară vor trebui să fie prezenţi în sala VII, după ora 9 şi jumătate seara, pentru că tocmai cînd nu gîndeşti, matahala poate să sosească.

Mihnea se simte extrem de trist în faţa acestei dezordini, care tempereazã pînă la descurajare eroicele lui rezoluţii. Dacă mai bine de nouăzeci de studenţi sunt tîrîţi astfel ca nişte caraghioşi de-a lungul a trei săptămîni, fără nici un rost, dacă sesiunea e astfel lungită absurd un timp dublu timpului ei firesc, numai din capriciul, lenea şi tembelismul acestui somnambul, cum o să-i mai răspundă lui Mihnea şi ce o să-şi mai amintească el de răspunsul lui Băiatu Mih., ca să-i mai dea vreo speranţă, în cazul imposibil că va fi podidit deodată de această bunăvoinţă ? în orice caz, lui Mihnea îi convenea de minune că toată convorbirea va avea loc la ieşirea din Universitate sau pe străzile tăcute, la miezul nopţii, cînd cele trei litere din catalog vor fi epuizate: Mihnea va insista mult îndeosebi asupra calităţii sale de ziarist, poate aşa namila se va îndupleca să scoată la lumina vreunui felinar catalogul, pe care a văzut că-1 poartă în buzunar, şi să-i uşureze astfel chinul insuportabil, arătîndu-i bila lui Mih. şi deci propria lui soartă.

Seara, profesorul a venit într-adevăr şi examenul s-a ţinut într-o monotonă somnolenţă. Mihnea a asistat la interogarea a treizeci de studenţi, fără nici o fărîmă din plăcerea aceea de privitor neexpus, cu care examenele profesorilor teribili amintesc, într-o măsură mai largă sau mai îngustă, de spectacolele carnale din vechime sau de cele cu lupte de tauri din Spania. Aici era totul amorţit, de-un tragic lipsit complect de solemnitate şi de dramatism: ceva, ca acele execuţii în masă, noaptea, pe neaşteptate, în peşteri anonime sau în discrete **şi** bine înfundate subsoluri de închisoare. O execuţie orbească, din care n-ai fi ştiut, orcît de martor ocular, cine a fost găbuit de-a binelea şi cine doar rănit: lui Mihnea i-era greaţă de acest carnaj, care nu-i inspira altă emoţie decît aceea de a se ţine bine să nu adoarmă. Aşa că terminarea operaţiei fu pentru el o adîncă uşurare: deşi cu suflet golit complect de curajul pe care i-1 luase definitiv spectacolul timp la care asistase, totuşi voinţa lui îl mîna din urmă, după profesorul care o luase grăbit la picior.

Cînd ajunse în stradă, îl şi văzu încadrat de alţi doi studenţi, care-şi potriveau pasul după mersul lui accelerat. Să fie suita lui personală? se întreba Mihnea, fără totuşi a ezita o clipă. Cînd ajunse grupul, dînd bine drumul la pas, băgă de seamă că şi alţi studenţi îl imitaseră pe nesimţite. Alaiul era acum destul de lung şi profesorul se simţea nespus de bine în mijlocul lui: în ciuda proporţiilor de hipopotam, zîmbea dulce şi cocheta în toate părţile, ca o domnişoară bine anturată, la bal, care promitea totul cu ochii ce se dau într-una, felin şi rafinat, peste cap, dar din gura căreia nu scăpa nimic răspicat şi precis.

— Nu vă aduceţi aminte, domnule profesor? glăsuia unul din studenţii cari-l flancaseră întîi şi pe cari Mihnea îi socotise suită personală. Primul din seria 2-a: Marinescu, Marinescu Petre... rămas din seria anterioară.

— Ba da, mi-aduc aminte, se auzea surd rîsul răguşit al profesorului...

— M-aţi întrebat dacă dreptul de moştenire al văduvei sărace este drept de creanţă...

— Hî, hî, hî... nu cred că te-am întrebat aşa...

— Ba da, domnule profesor, asta a fost întrebarea mea...

— Păi dacă e drept de moştenire, cum poate să fie, domnule, drept de creanţă... sau invers?... Cum puteam eu să pun astfel de întrebări?... Cum poţi să-mi atribui mie astfel de gugumanii, care privesc exclusiv pe autor... Hî, hî, hî...

— Ah, nu, domnule profesor, dumneavoastră mi-aţi pus întrebarea bine, minunat de bine. Ce este cu dreptul de moştenire al văduvei sărace... aşa m-aţi întrebat...

— Ia gîndeşte-te bine, nu ţi-am spus cumva, ce este cu partea ce se cuvine văduvei sărace?

— Ba da, domnule profesor, exact aşa! se cutremura tot de admiraţie Marinescu Petre. Da, într-adevăr, minunat de bine a fost pusă întrebarea... Şi eu v-am răspuns ca în cursul dumneavoastră, că după unii autori e un drept de creanţă... Nu am răspuns cum trebuie, domnule profesor?

— Dacă ai răspuns cum scrie în curs, cu siguranţă că ai încasat o bilă bună... hî, hî, hî!

— Dar dvs. nu vă amintiţi ce anume bilă?

— Eşti prea exigent domnule Petrescu.

— Marinescu.

— Marinescu... hî, hî, hî, la o sută de studenţi să ţii minte bilele... e greu, e foarte greu, domnule Martinescu...

— Marinescu Petre... Dar aveţi catalogul în buzunar...

Domnul profesor găseşte că nu trebuie să mai răspundă acestuia. în schimb răspunde celui din stînga cu plăcere, pînă cînd convorbirea ajunge iarăşi la cuvîntul fatal: catalog. Atunci primeşte conversaţia cu un al treilea, care mai abil îl întreabă ce impresie i-a făcut seria din seara asta...

— Interesantă...

— V-a satisfăcut mai mult decît seriile anterioare?

— Fiecare serie aduce caracteristica ei. Fiecare serie e interesantă în felul ei...

— Dar aşa, în chip deosebit?

Domnul profesor găseşte necontenit răspunsuri binevoitoare şi neutre. Conversaţia însăşi pare să-l amuze nespus. Mai ales e plăcut surprins cînd Mihnea Băiatu, care s-a făcut în cele din urmă auzit, i-a împărtăşit că scrie la un temut cotidian: îl felicită, ascunzîndu-şi cu palma un lung căscat şi-i urează toate şansele. Se minunează exagerat cînd Mihnea îl întreabă tocmai de prima serie, şi-l întreabă la rîndu-i, foarte serios, spre hazul compact şi curtenitor al celorlalţi studenţi, dacă, cu tot dinadinsul, îl crede posesorul unei memorii atît de fenomenale? Şi cînd Mihnea îi reaminteşte şi el că memoria poate fi ajutată de catalogul din buzunar, domnul profesor se fîstîceşte iarăşi, ca o fecioară sedentară şi obeză dinaintea căreia animata convorbire a lunecat dincolo de o anumită măsură.

Mihnea revine acasă la o oră profund tîrzie, după ce a rătăcit inutil prin nocturne şi zgomotoase localuri, căci dispoziţia n-a putut să şi-o recapete. La ultimul

colț de stradă i s-a părut că vede lumină în odaia de primire a doamnei Balaman; dar e atît de plictisit de tot ce s-a întîmplat în noaptea asta, că nu dă nici o însemnătate amănuntului. Abia cînd aude scîrțîind în ușori portița pe care o împinge, tresare și privește, îngrozit de perspectiva vreunei sindrofii prelungite, fereastra de deasupră-i. Dar respiră ușurat: fusese probabil doar lumina felinarului de stradă, ce se reflecta puternic în geamul cu storul lăsat. Cînd vroi să deschidă ușa antreului, observă apoi că broasca nu cedează ; forță cheia, dar broasca rezistă înainte. Totuși, zgîlțîind și mai plictisit, și mai enervat, ușa se deschide singură: o uitaseră descuiată. Mihnea o încuie pe dinăuntru și, tăind antreiașul, dădu în camera lui. îi fu silă să se dezbrace, îi fu silă de patul care-1 aștepta cu cearceaf întins, cu perne pline, parcă umplute din proaspăt, cu plapomă împăturită în lung, la părete. Stinse lumina și se așeză lîngă soba al cărei foc, probabil ațîțat nu de multă vreme, arunca prin deschizăturile ușuliței lumini jucăușe pe păreți.

Mihnea se înfundă lîngă sobă, într-un fotoliu larg și bătrînesc, incapabil să-și scoată paltonul și pălăria. Prin perdeaua de pînză, țesută în casă, care acoperea geamul ușei dinspre săliță — ușa care da în antreu era din lemn plin — atenția lui Mihnea fu atrasă de o lumină tremurătoare: „cineva trece prin săliță cu luminarea !" a gîndit atunci, firesc, Băiatu și întoarse capul și de-acolo, căci totul îl plictisea acum. Dar cum poziția fotoliului îi readuse fatal privirea într-acolo, băgă de seamă că flacăra, strecurată vag prin țesătura perdelei, tremura acum pe loc.

„E Veve!" bănui îndată Băiatu. Probabil a simțit mișcare aci și s-a oprit în drum. Și ținuta sumară a lui Veve, care-i năpădi îndată imaginația, îl îndemnă spre ușă, să descuie: o îmbrățișare mută, caldă și zbuciumată, barbară, în momentele acestea de delăsare adîncă și fără rază de nădejde, i-ar fi făcut bine, ar fi suflat vînt de viață prin membrele obosite. Sîngele biciui cu putere nervii lui Mihnea, dar tot nu-i aduse tăria așteptată, care să-1 împingă ca pe un fulg de pe fotoliu. Gîndul că atît îi va mai rămîne din vasta dar banala lui aventură bucureșteană, îmbrățișările cu Veve, cînd năzuințele lui se îndreptaseră acum, în urmă, spre un vis atît de frumos, veni automat să-i paralizeze orice dorință. Dar mai veni atunci, pe deasupra, semnalul convenit, ciocănitura ușoară cu dosul unghiei în geam: o, dacă Veve ar fi rămas nemișcată, trăgînd cu urechea și lăsînd să pătrundă înăuntru doar închipuirea trupului ei firav, înfășurat în vestminte, pe care le-ai smulge numai dintr-o smucire și tremurînd de pasiune ca flacăra aceea nestatornică din mînă, de bună seamă că în cele din urmă în Mihnea tot dorința ar fi fost mai tare; însă sunetul ăsta obișnuit, care-i aminti de obișnuința atîtor senzații trezite, și prin nimic rechemătoare, îl făcu să să îndese și mai bine în somiera lăsată.

Ciocănitul se repetă la cîteva intervale, pe urmă auzul asmuțit al lui Mihnea distinse pasul înfundat al papucilor de pîslă și zgomotul ușei care desparte antreul de săliță. Poate că în clipa asta Mihnea ar fi regretat din nou că n-a lăsat-o să intre, dacă un amănunt curios nu i s-ar fi oprit în ureche: judecind după zgomot, fata a deschis în antreu ușa salonului și nu pe cea mai apropiată, a odăii în care dormea cu mamă-sa și unde locuise Gălușescu. Dar lucrul n-avea desigur mare importanță, dat fiind că și salonul corespundea cu odaia lor de dormit: totuși ocolul era oarecum neobișnuit. Mihnea smuci înfuriat din umeri, ca și cînd l-ar fi pișcat arzător o muscă veninoasă; acuma, de astfel de gînduri se lăsa el dus?

Și pentru că nu simțea nici umbră de somn, întinzîndu-i-se spre gene, aduse în întreg cadrul minței imaginea cea scumpă. Apoi închise ochii, să nu mai vadă nici lumina sobei, pentru a aprinde de culori și mai vii lumina dinăuntru a închipuirei. Astfel, nemișcat și necontenit treaz, lîngă sobă, el auzi zgomot reținut de uși și șoapte. Apoi ușa antreului din afară și pas voinic care se îndepărtează. Și iarăși șoapte și uși, și pe urmă din nou tăcere profundă și definitivă.

I s-a părut, sau în șoapte a distins accentul aspru și poruncitor al lui Vulpache? La început nici nu s-a îndoit de asta și a putut să-și explice astfel de ce Veve

a intrat să doarmă în salon, ba încă de ce 1-a aşteptat pînă la ora asta ! Dar dacă într-adevăr Vulpache a fost cel care a plecat, ce însemnau şoaptele din urmă, care nu puteau să se petreacă decît între mamă şi fiică! Oare fiica petrecea la uşă pe cel care părăseşte noaptea tîrziu dormitorul mamei? Sau a avut loc, în astă-seară aci, cum bănuise la început, o mică sindrofie ? Dar cum venea asta, sindrofie pe întuneric, atît de tîrziu în noapte şi cu Veve reîntorcîndu-se din fundul coridorului si ciocănind insistent să poposească si la el?

întrebîndu-se tot astfel, Mihnea ar fi ajuns desigur să destrame fir cu fir iţele conjuraţiei, dar imaginea cea scumpă, dominantă şi exclusivă, îl făcu să arunce departe de dînsul, ca netrebnice şi nedemne, pentru clipele minunatei reverii, astfel de întrebări sordide.

A doua zi, la Universitate, convorbirea cu un student, care-şi da şi el anul al treilea, în serie cu Mih., a mai ridicat puţin moralul lui Mihnea. Convorbitorul de cîteva minute, al cărui nume trecuse în neant de cum fusese vag rostit, în chip de cunoştinţă, era nestrămutat convins nu numai de obţinerea bilei de trecere, dar de obţinerea bilei celei mai bune de către Băiatu Mih. la profesorul cu aspect şi nonşalanţă de bivol, care „aşa e el, dar sub aerul acesta de indiferenţă şi tembelism, ascultă cu nespusă luare-aminte şi ştie aprecia cu multă înţelegere şi obiectivitate".

— Aşadar dumneavoastră socotiţi că vărul meu mi-a îndeplinit în sfîrşit fierbintea mea dorinţă de a-1 înscrie avocat în baroul de Brăila, chiar primăvara asta? întrebă fericit şi încă neîncrezător Mihnea, regretînd că nu ascultase mai bine şi nu reţinuse numele scump al acestui june aducător de îngerească bună-vestire. . .

— Desigur, desigur; cu toate că astăzi ar mai fi un examen, însă despre vărul dumneavoastră nu mai poate rămîne nici o îndoială. . .

— Cum, dumneavoastră aţi mai rămas cu un obiect nedat, cînd la anii ceilalţi s-au pus şi rezultatele?!

— Da. .. profesorul a fost reţinut de nişte procese în provincie. . . dar a fost mai bine aşa, căci am avut destul timp să revedem materia. . . înţelegeţi, o materie din cale-afară de anostă şi stupidă...

— Şi seria văru-meu cînd intră la supliciu?

— **Chiar** acum la unsprezece.

Mihnea s-a şi postat în ultima bancă a amfiteatrului. Mih. îl văzu şi veni la dînsul.

— Sper că n-ai să te mai apuci la harţă cu profesorul pentru mine, se rugă el puţin ironic, ceea ce produse multă plăcere şi seninătate în inima lui Mihnea.

Şi primi cu plăcere restul zeflemelelor celuilalt, fericit că toată temerea şi toată amărăciunea din zilele trecute au fost de prisos. Şi cu domnişoara zveltă şi mlădie care intra acum pe uşă, rîzătoare şi prietenoasă, împărtăşind toată sala cu minunatele ei ochiri, pe care le împlîntă şi în Mihnea cu coada de pumnal a ochilor amigdalaţi, el văzu revenindu-i fericirea în care disperase şi rîsul celălalt, invizibil, dar într-una prezent şi stăpînitor, mai bun şi mai subtil, mai rezervat şi mai de sus, decît cel care i se da acuma tot.

Intră un profesor mic şi grăbit, prea mic şi totuş aplecat încă, parcă sub povara ştiinţei, desigur în stare de grea presiune sub o frunte atît de îngustă. Mihnea, care crezuse întîi că are de-a face cu un student, de mai matură vîrstă, consideră pe nou-venit cu aplombul tuturor zeflemelelor pe care le înghiţise de la Mih.

Se făcu tăcere şi o serie lungă fu chemată pe scaunele din faţă. întrebări cu răspuns şi fără răspuns începură să curgă de la un capăt la altul al lungei serii. Una din acestea, spre marea uimire a lui Băiatu, deşi căpătă acelaş răspuns de la întreaga serie, nemulţumi profund pe profesor.

— Scrie chiar în textul dumneavoastră aşa... îndrăzni să îngăimeze unul, în tragica tăcere pe care o lăsase ultimele cuvinte ale domnului profesor.

Dar domnul profesor, mic cît un titirez, răcni la vlăjganul care îndrăznise:

— Ei bine, domnule, nu scrie aşa, te rog să crezi că nu scrie aşa...

Totuşi de lîngă Mihnea cineva murmură, citind de pe o cărticică de dimensiunile unui regulament C.F.R.:

— Uite, domnule, aşa scrie... cum zic băieţii... ce tot spune el!...

Dar profesorul, înfuriat, trecu la loc întreaga serie, protestînd înainte înfricoşetor. Numele celor ce alcătuiau seria următoare fură strigate cu vehemenţă şi îndîrjire. Mihnea se făcu galben cînd auzi numele lui Băiatu Mih.: inima i se contractă pînă la sufocare şi gura i se căscă, parcă unui spînzurat.

Dar respiraţia îi deveni mai comodă, cînd prima întrebare, nouă, se referi la un amănunt din istorie, pe care evident Mihnea nu-1 cunoştea, dar care, oricum, aparţinea unui domeniu inteligibil şi elegant. Răspunsurile alunecau cu grijă şi surde din gîtlejurile gîtuite. Mihnea era mulţumit literalmente de modul cum se prezenta noua serie. Dar la o proaspătă întrebare, concernînd o dinastie din Italia sudică, răspunsul primului din serie nemulţumi din nou pe profesorul cel mic.

— *Valois,* răspunsese studentul.

Dar profesorul făcu automat semn spre al doilea. Tăcere profundă. Al treilea: tăcere. Al patrulea: tăcere. Al cincilea repetă foarte nedumerit răspunsul celui dintîi. Al şaselea, al şaptelea: tăcere. Mihnea îşi simţi iarăşi omuşorul strîngîndu-se. întrebarea aluneca acum cu iuţeală spre Mih. Dincolo de acesta, domnişoara cea mlădie îşi ondula sînii şi pîntecul în mişcări de nerăbdare şi buzele îi jucau nervoase spre profesor. Mihnea recunoscu psihologia celui ce ştie şi care e fericit de ignoranţa înaintaşilor din serie. Pînă la ea, întrebarea avea să treacă pe la Băiatu Mih., care aştepta delăsat şi bleg şi parcă neatent. Mihnea se simţi dizolvîndu-se în toată apa ce-i alcătuia compoziţia sa chimică şi care începu să se reverse în unde invizibile prin toţi porii deschişi.

— Băiatu Mih___

— *Bourbon...* Din familia Bourbon.

Caierul întrebărilor reveni la cel dintîi. Domnişoara se lăsase la rîndu-i lichefiată pe scaun, iar Mihnea triumfa. Dar acum urmă o serie întreagă de întrebări la fel, ce-şi găseau răspunsul de-abia la Băiatu Mih., spre nervozitatea dezolată a domnişoarei, care trebuia să fi cetit bine într-adevăr şi care se agita într-atîta pe scaun şi-şi muşca buzele atît de nestăpînit, încît la un moment dat răspunsul îi scapă ei de pe buze, cînd întrebarea ajunsese exact la Mih.

— Dumneata să-mi răspunzi cînd te-oi întreba eu. îi strigă sec profesorul. Nu-ţi consider acest răspuns,

întrebarea cea nouă se reîntoarse iarăşi la capul seriei. Se vedea bine că examinatorul vroia să aibe încă un răspuns şi de la cei care tăcuseră mîlc de la un timp. Dar acum, judecind după tonul ei solemn şi tranşant, încercarea părea să fie ultimă şi definitivă.

Profesorul nu fu mulţumit de primul răspuns. Se adresă plictisit următorului: „Dumneata!".

Şi acest „dumneata" trecu iarăşi ca o avalanşă prin întreaga serie. Mihnea simţi o puternică lovitură în cap, cînd Mih. răspunse la fel cu ceilalţi. Instinctiv ochii lui se îndreptară spre domnişoara care trebuia să fie triumfătoare: dar domnişoara îşi încovrigase superba ei siluetă, de parcă şi-o vîrîse într-o cochilie de melc.

— Ei, poftim, domnişoară, ajunse la dînsa domnul profesor.

— Aşa scrie în cartea dumneavoastră, domnule profesor... cum au spus domnii...

Domnul profesor se înfurie iarăşi:

— Ei bine, domnişoară, nu scrie aşa în carte, te rog să crezi că nu scrie aşa în carte, dar te rog să crezi...

Şi pentru că toată seria se sfîrşea cu domnişoara, o trecu întreagă la loc.

— Domnule, se înfipse dreaptă domnişoara, dar pe mine nu m-aţi interogat.

Micul profesor, de al cărui nume Mihnea auzise de unsprezece ani, dar pe care acum îl vedea pentru întîiaşi dată, ridică din umeri, sec şi plictisit, notînd repede în catalog. Mih. se sculase, lung şi miop, şi fără să se urnească din loc începu să vorbească tare şi răspicat. Profesorul nota furios. Apoi deodată se opri, fixă pe Mih., ascultă un moment, înclină din cap şi declară:

— Mulţumesc!

Dar Mih. continua imperturbabil.

— Mulțumesc! răcni domnul profesor și bătu cu pumnul în masă. Vă rog, la loc...

Și fără să mai asculte pe Mih. care plecase în bancă, vorbind înainte, îi închise cuvîntul chemînd seria următoare.

Din locul lui, Mihnea își blestema soarta și arunca trăsnete prin ochi inamicului mic de pe catedră, pe care l-ar fi făcut *knok-aut* chiar din primul *upercut*. Domnișoara nefericită se agita, țintea pe profesor și, cînd acesta își întorcea privirea spre dînsa, ea se apleca pe cărticica deschisă, citea puțin acolo și, revoltată, bătea cu mîna în pagină. Profesorul îi spiona mișcările pe sub sprîncene și întorcea capul ori de cîte ori domnișoara înălța ochii spre dînsul. La un moment dat însă, înainte de a începe noua serie de întrebări, rămase cu privirile la ea, înfruntîndu-i revolta:

— Ei bine, domnișoară, totuși nu scrie acolo așa, cum ai spus dumneata... Te rog să mă crezi domnișoară. ..

Mihnea a ieșit de-a dreptul consternat. Toată știința lui Mih. n-avea să folosească la nimic dacă trebuia să aibă a face cu profesori cari urmăreau în timpul examinării plimbarea muștelor pe geamuri sau cari uitaseră ce-au scris în cărți. Și-n sufletul lui se schiță un început de panică, a cărei extensiune se afirmă necontenit, pe măsura barurilor vizitate în această după-amiază: panica, din cale-afară de cumplită, a nesiguranței, care te pălește cu mișelie, chiar atunci cînd te-ai prevăzut cu cele mai teribile arme. Gazul asfixiant, îndepărtat și laș, care îndoaie cele mai ascuțite baionete și dărîmă lent cel mai înfocat elan. Mihnea nu se bucură că nu și-a pus capul la frămîntat pentru a și-1 îngreuna astfel degeaba; ci se gîndi cu groază la micile lui economii științifice, pe care va ajunge odată și odată să le strîngă, pe mîna acestor călăi inconștienți de suflete și de inteligențe ! Cumpără plic și mărci poștale să împărtășească și pe domnul Ștefan, luînd-o sincer înaintea ziarelor, cu nemernicia care domnește în această lume, cu reauavoință ori cu ramolismentul care pun tot mai țeapănă stăpînire pe omenire, înfrîngînd temerare voinți și anulînd stupid cele mai nobile și mai frumoase năzuințe.

Dar el nu se va lăsa ! declarase în chip de încheiere Mihnea, așternînd ultimele rînduri ale scrisorii. Va mai încerca o dată cu seria de la iunie, cu care va avea poate mai mult noroc, promise el solemn, fiind sigur că nici Mih. nu se va lăsa trîntit cu una cu două. Deși nebunul, care avea atîtea *magna cum laude* la mînă putea să se lase păgubaș de una din numeroasele licențe urmărite.

Și Mihnea, care convenise să revie chiar și acasă, pînă la iunie, dacă domnul Ștefan nu vrea să-i mai acorde acest „ultisim" termen, tocmai pentru a-i dovedi de cîtă bunăvoință și sinceritate e animat acuma, mototoli, cu ultima fărîmă de înțelepciune ce-i mai rămăsese, scrisoarea și o vîrî în fundul buzunarului pentru a o reface mai tîrziu, extrăgînd din ea numai partea de la început, în care-i descrisese pe mîna căror profesori maniaci și caraghioși a încăput! Pe cînd sfîrșitul, cu rezoluția de reîntoarcere, era o nebunie să-1 pună la cutia poștei: cum putea să încurajeze tocmai el pe domnul Ștefan, care atît ar fi așteptat, în această veche toană a lui? Ș-apoi, ce dracu, examenul abia se terminase, rezultatele nu se puseseră! Mai întîi, trebuia să aibă loc o conferință, în care profesorii ceilalți aveau să atragă luarea-aminte afurisitului mic și uituc cine era Băiatu Mih.! Cu ce drept decreta el deci insuccesul acestuia și cu ce drept, mai ales, îl proclama în periculoase scrisori!

în timpul acesta, halbele s-au întețit și viitorul apropiat îi pare mult mai blond lui Mihnea, cu cît înaintează seara și se aprind mai mult luminile în ultimul local în care a ancorat.

„Cum o să cadă Băiatu Mih.?" e întrebarea salvatoare, care cade acum ca o lumină mare în capul lui Mihnea. Atunci, la examenul acesta ar urma să cadă toți studenții. Apoi, la *primul,* chiar colegii lui de serie afirmă că va trece. Și cum afirmă? Cu nemărginit respect! La al doilea, el a mai vorbit ceva pe urma.

Profesorul 1-a ascultat măcar o clipă cu interes, pe semne c-a întors-o puțin bine... O clipă... dar asta e suficient pentru o roșie. Ce, ne trebuie neapărat elogii? Eah... să ne mai slăbească domnul Mih. cu elogiile dumnealui. Noroc că licențiații sunt trecuți la ziar fără notele respective. Altfel, într-un caz fericit, care se va întîmpla... sigur că se va întîmpla, domnule! ce vorbești aci?... cum ar crede domnul Ștefan în elogii...

Și pe urmă, cîte n-a răspuns Mih., pînă la întrebarea aia afurisită. Or cum a fost... cu cărbunii... a nu, cu bancherul... Ce importanță poate să aibă asta pentru un avocat sau pentru un magistrat? Ce, o să judece el universul?

Mihnea e la a șaptea halbă și a cerut și pe a opta. Acuma a pus miza pe norocul Arinei.

„în norocul tău, Arina!" închină el în gînd, aci, în fundul restaurantului, la o rază de nouă mese de ceilalți consumatori. „în norocul tău, Arina! Zîmbetul tău prea dulce s-a coborît asupra mea, îngerule, ca să mă lași acum să mă prăbușesc? în norocul tău, Arina! Pentru tine numai și deci prin tine, vreau să înving! Și voi învinge, Arina! Voi învinge!" șopti Mihnea în buza halbei, convins de-a binelea acum că e vorba de propria lui victorie.

Dar berea, dătătoare de visuri blonde, nu întîrzie să ofere și mohorîtele lor reversuri.

Mihnea ajunse la miezul nopții acasă, cu capul complect neutralizat de gînduri și așteptări contrarii. Găsi și-acum casa în întuneric, dar nu luă seama cîtuși de puțin la asta. Nemaiputînd să suporte orice fel de gînd, începu să se dezbrace repede. Dar atunci văzu iarăși tremurul flacărei rătăcitoare umplînd ferestrele dinspre săliță, încărcate de *brise-bise-uri.*

„Să fie Veve?" se întrebă îndată Mihnea și simți cu putere aprinzîndu-se într-însul fiorul aprig al dorinței.

Acum, într-adevăr, ar fi avut nevoie de îmbrățișarea cea crîncenă, pe care numai o clipă a vroit-o noaptea trecută. Mihnea așteptă, cu inima potopită de sînge, ciocănitul discret în geam, dar sîmburele strălucitor, care se putea vedea prin țesăturile subțiri, trecu de ușă și-n curînd dispăru după el toată lumina.

„Poate-a fost madam Balaman", gîndi cu mîhnire Mihnea. „Să știi că Veve e supărată", continuă el să converseze cu sine, remareînd că toate aceste mărunțișuri, fără interes pînă acuma, au o mare putere răcoritoare pentru arsura din cugetu-i, peste care mai fierbea încă și cantitatea nu tocmai prea obișnuită, chiar și pentru dînsul, a celor opt halbe. „Ea a bănuit, mititica... a bănuit că eu nu dormeam... așa se și explica persistența ciocănitului ei în ușă... Mititica..." și cum trebuie să fi tremurat pe sălița rece, picioarele și mîinile subțiri, în costumul sumar pe care Mihnea și-l aminti așa de bine.

După cum își aminti șoldurile înguste, coastele ieșite ca niște gratii și sînișorii aceia ca două mere pe pieptul plat, în sfîrșit, pielea extrem de albă, întinsă pe-atîtea oase rău acoperite, amănunte pe care nu le mai respinse cu plictiseală sau chiar dezgust, ci dimpotrivă le primi cu sete și cu poftă barbară de strîns, de strivit, de sugrumat. O, tocmai avea nevoie acuma de oase care să iese în relief, care să-i dea impresia totală a sfărîmărei, a pătrunderei adînci, a contopirei totale. Și, parcă răspunzînd la focul dorinței lui, geamurile de sus se umplură iar de primele licăriri pornite din lumina ce se apropia. Altele veniră și se așezară alături și el urmări cu inima ticăind acest joc zglobiu de lumină tremurătoare și făgăduitoare. Pe _ urmă, sîmburele lumînărei reapăru prin *brise-bise-uri.* înainta puțin și... se opri...

Mihnea, aproape dezbrăcat, se apropie tiptil de ușă. Și, odată cu începutul ciocănitului discret, el deschise larg, suflă în luminare și, dintr-o mișcare, aduse înăuntru trupul subțiratic, cu cămașă lungă și papuci de casă, cu știutul tartan greu, de lînă tărcată în diverse cafeniuri, pe umeri și pe spate. Cînd încuie ușa după dînsa, ea avu o tresărire; vroi să spună ceva, dar renunță. El reveni la dînsa și o încercui cu atîta putere, că oasele îi trosniră în adevăr și fata scoase un geamăt atît de puțin obișnuit, încît, cu tot avîntu-i nemăsurat, trebui s-o țină de rău:

— Sst, mai încet...

Dar ea îşi năpusti buzele asupra alor lui, dorită, aprinsă.

— Te iubesc, îi şopti, atît de tare şi cu atîta furie, încît el trebui din nou s-o aducă la realitate, în vreme ce-o împingea cu înfrigurare, de-a-ndăratelea spre pat.

— Mai încet, mai încet... sst...

— N-avea nici o grijă, ei dorm... trebuie să doarmă...

— Ei?... e şi Vulpache?

— Da... ssst... a început să vie foarte des, îl lămuri ea în treacăt, ca una pentru care astfel de lucruri n-au nici o însemnătate... De o săptămînă eu dorm în salon, îl încunoştiinţă apoi, punînd deci accentul pe singurul lucru care ar interesa-o din această poveste... singură, singurică, făcu în cele din urmă, dojenitor, prinzîndu-i iarăşi gura în cleştele apos şi răcoritor al buzelor.

I se păru curios însă că ea rezistă cînd, ajunşi la pat, vroi s-o răstoarne...

— Unde mi-ai fost pînă acum? îl mustră semeaţă.

Dar el era prea nerăbdător şi ea se opunea, apucată de-o supărătoare toană. 0 luptă scurtă se încinse, în care pe el îl jena cumplit zgomotul stîrnit.

— Sst... înţelege odată... mai încet.

Dar ea îl săruta înainte pătimaş, proptindu-se zdravăn în oasele ei masive. La un moment dat, el avu impresia unui zgomot suspect, din afară...

— Mi se pare c-au ieşit după tine... se dădu el deoparte plictisit la culme... Vezi, dacă faci prostii...

— Aşi, păreri, îl încuraja ea din nou... cînd dorm împreună, să dai şi cu tunul şi nu-i deranjezi, rîse, desfrînat şi provocator, şi repezindu-se la dînsul cu braţele-i osoase, întinse în lături, întrevăzute la lumina focului din sobă ca nişte nervure, prin mînecile largi ale cămăşei, enorme aripi de fluture nocturn evoluînd în jurul lămpei; îl înfăşură în ele, strîngîndu-1 de pieptu-i plat şi trăgîndu-1, acum ea, înapoi, spre patul larg şi moale...

Căzură îndată într-însul şi se contopiră tremurînd de ardoare şi deodată, în spasmul sălbatec, ea ţipă ascuţit şi pătrunzător ca o fecioară brutalizată.

— Ce-ai făcut?... ce-ai făcut?... eşti nebună? gemu el cu suflet greu şi incapabil să se desfacă...

Dar trebui să descindă, cînd glasul doamcni Balaman răsună imperativ dinspre săliţă:

— Veve, eşti aci? Ce-ai căutat aci? Ce? nu vrei să răspunzi?... Domnule Băiatu, te rog să deschizi imediat... Ce caută la dumneata... fata mea... noaptea, dezbrăcată?

Şi începu să zgîlţie cu putere uşa cu geamuri.

Dar Mihnea avu o idee într-adevăr de mare tactician. Făcînd semn de tăcere lui Veve, cu degetul pe buze, el descuie uşa dinspre antreu, strigînd spre cea din săliţă:

— Un moment, un moment doamnă Balaman... numai să iau ceva pe mine... Şi veţi vedea că nu e nimeni aci...

Apucă pe Veve, care se supunea cu afectat mister, gata să-i facă vînt prin antreu; însă cînd dădu uşa în lături, domnul Vulpache, umplu, cît era de mare, cadrul ei cu persoana-i zdravănă, dar parcă mai mult cu imensele mustăţi înnodate. Veve scoase un ţipăt şi căzu în genunchi acoperindu-şi faţa cu mîinile. Pe urmă, cînd simţi că a intrat şi doamna Balaman, care ocolise ca fulgerul şi cu zarvă mare prin antreu, se înghemui şi mai mult în podele, gemînd de parcă ar fi fost burduşită.

Doamna Balaman gemea de asemeni şi plîngea îngrozită:

— Vai de mine, fata mea, fata mea, făcea dînsa...

Se aplecă asupra lui Veve într-un genunchi şi începu s-o zgîlţîie cu putere: — Fata mea, fata mea, spune că nu ţi s-a întîmplat nimic, fata mea... spune că ai rămas tot fata mamei a cuminte şi a curată...

Iar domnul Vulpache, mut şi teribil, ca un justiţiar, fulgera cu ochii pe adevăratul vinovat...

— Spune, fata mamei, spune...

Dar fata mamei scîncea înainte, nearticulînd nici un cuvînt şi confirmînd bănuielile groaznice din capul matern.

— Cum, taci? Va să zică?... Va să zică...

Şi un chirăit şi mai sfîşietor decît al fetei țîşni din pieptul opulent al mamei şi împroşcă toată casa şi poate mahalaua pînă departe.

Mihnea, care considerase scena cu sînge rece, se simți impresionat. Mama, tot mamă! se gîndi el: de unde să bănuiască ea că domnişoara Veve a trecut, hăt de multă vreme, şi cine ştie în ce complicitate, pragul cel cu blestem oprit. Ca unul care deci nu se simțea principal culpabil, se hotărî să aştepte în linişte desfăşurarea evenimentelor, puțin tot cam contrariat că ele nu începuseră măcar cu un minut mai tîrziu. .. îl cam nelinişte numai, nu atît privirea, cît mai ales mutismul acesta dîrz al domnului Vulpache, pe figura căruia abia acum zări, într-adevăr, unele din trăsăturile lui Veve, în anume momente intime. Nu se mai îndoi deci de adevărata paternitate a fetei şi se minună doar de capriciile eredității, care acordă moştenitorului, în clipe de extaz, masca pe care părintele o îmbracă, dimpotrivă, în momentele cînd mînia îi turbură tensiunea arterială. Dar Veve va trebui în cele din urmă să-şi descleşteze dinții şi atunci domnul Vulpache va binevoi să ia act că nu Mihnea deține vina inițială în această simpatică aventură.

Dar dinții lui Veve se strîng şi mai tare cu tot noul potop de întrebări deznădăjduite, cu care o asaltează nefericita mamă.. .

Iar Mihnea aşteaptă calm şi demn şi chiar zîmbeşte cu simpatie spre Vulpache. Insă acesta-i repede brutal dispoziția înapoi, ca un zid dur, de care s-a izbit în treacăt o mingie scăpată şi fragilă. . .

— Cum, nu vorbeşti ? nu vrei nici să deschizi gura. . . Va să zică s-a terminat, va să zică de-asta ai strigat adineauri de ne-ai sculat din somn (în nenorocirea ei maternă, ea uită că trădează cu acest plural pe domnul Vulpache, către care Mihnea găseşte că e tocmai cazul să îndrepte o privire de îngăduință, doar poate i-o mai scădea ceva din duritatea-i marțială; dar ți-ai găsit!). Va să zică te-a nenorocit, nefericite., ți-a întors ochii peste cap şi acum şi-a atins scopul. . . Spune, spune, dacă e adevărat, n-auzi, spune, că te omor... Şi o zgîlțîie iarăşi aşa de sălbatec că Mihnea se minunează cum lungile ciolane nu încep să iasă prin pielea aceea albă şi prea întinsă... Spune, nenorocito, spune. . .

Iar Veve are atîta tact, încît că nu scape nici o vorbă precisă. în schimb, cînd mamă-sa o amenință cu doctorul, că-l va chema chiar mîine de dimineață la control, ea se lasă de tot pe podea, într-un plîns sfîşietor, care mărturiseşte totul. . .

— Aer, aer! țipă atunci madam Balaman, aer! mă-năbuş.. . fata mea a fost violată, Doamne, Doamne, ce ruşine pe numele meu. . . Doamne, Doamne, sub acoperişul lui bietu tată-său, care ținea aşa de mult la cinstea ei... Ah, Doamne... *Domnule* Vulpache, du-te dincolo în dormitor, vezi că e sticla de amoniac pe lavoar. . . oh, Doamne, ce mi-ai făcut?. . . vezi să nu nimereşti pe-a de glicerina. . . Dumnezeule, cu ce ți-am greşit de mă pedepseşti astfel. . .

Şi madam Balaman se jeleşte în jurul fetei întinse pe podea ca lîngă un catafalc. Iar domnul Vulpache nu face imprudența să părăsească pe cele două femei, singure cu acest satir. Chiar doamna Balaman, care printre vaiete îi aruncă priviri întrebătoare, înțelege situația şi renunță la amoniac.

Iar domnul Vulpache ia la rîndu-i cuvînt grav şi înțelept:

— Nu mai plînge, cocoană, linişteşte-te... Ce dracu, doar nu avem a face cu cine ştie ce vagabond — apasă el şi seînteie amenințător ochii asupra acestui cuvînt —• după drum, care a sărit *pîn* fereastră în odaia fetei. .. Domnul Băiatu e un om onorabil şi va repara singur greşeala... Aşa e, stimabile domle Băiatu?... se îndreptă el calm şi morocănos spre Mihnea. . .

Dar Mihnea, veritabil cavaler, ține să-şi ia propria apărare, fără a coborî prea mult pe acea care-i acordase cu atît elan podoabele intimităților ei şi desigur fără a izbi chiar de la început cu atîta tărie în ideea

ce nişte bieţi părinţi ca aceştia îşi fac, firesc, despre castitatea copilului lor scump.

— Coane Vulpache, declară el cu un zîmbet graţios şi tranzacţional, eu nu sunt omul care să mă dau îndărăt de la răspunderea ce datorez pentru faptele mele...

— Ţi-am spus eu? îndreptă domnul Vulpache ochi de înţelegere spre doamna Balaman.

— Deci, îi întunecă iarăşi Mihnea privirile... să rămînă aşa cum a zis doamna Balaman... mîne să chemăm pe doctor...

Urmă un moment de tăcere adîncă şi de schimb de priviri nehotărîte între cei trei, căci Veve continua să-şi ascundă faţa în covor. Domnul Vulpache îşi mîngîia mustăţile lungi cu palma şi părea dispus să consimtă. Dar doamna Balaman arunca priviri intrigate spre copila ei...

— Bine, dar dacă faptul n-a apucat să se consume, asta nu scuză mai puţin vina dumitale, grăi în cele din urmă Vulpache...

— Foarte bine, foarte bine, încuviinţă cu drăgălăşenie Băiatu... Dacă mîine de dimineaţă domnişoara Veve mai e încă... h... cum să spun... aşa cum trebuie să fie... sau dacă a fost pînă-n noaptea asta, pentru mine e totuna... Sunt gata să trag consecinţele pe care vina mea le incumbă...

Conul Vulpache era gata să cadă la tranzacţie, cu toată nelinişte agravată din ochii doamnei Balaman.

Dar atunci, de jos, de pe podele, porni iarăşi jalea sfîşietoare a celei căzute...

- Nu vreau, nu primiţi..., nu primesc nici un doctor... se auzi din ce în ce mai ferm printre suspine.

Şi Mihnea, care tocmai deschidea spre cei doi mîinile în semn de regret, pentru dînsul triumfal, se pomeni deodată cu figura crispată şi fără nici o lacrimă a lui Veve răsărind drept în crucea ochilor lui:

— îţi convine acum să pretinzi doctorul după ce ţi-ai ajuns scopul de două luni...

Şi fără a mai adăuga un cuvînt se repezi în latul patului, unde se dădu iarăşi jalei celei mai amarnice, manifestată prin vaiete şi prin convulsiuni nestăpînite

ale corpului. Dar stupefacţia celor doi părinţi şi trăsnetele de priviri aruncate celei ce abia acum le făcuse, indirect, teribila destăinuire, se mistuiră repede pe feţele lor, sub porunca tacită dar aprigă a necesitatei comerciale. Mînia lor trebui deci să se răsfrîngă tot asupra lui Mihnea, care se apără cu îndîrjire declinîndu-şi orice vinovăţie. Domnişoara Veve a intrat de bună voie în camera lui chiar în ziua mutărei; şi dacă e vorba pe-aşa, va spune totul. I-a cedat puţin timp după aceea'şi fără ca el să depună nici o silinţă...

— ... încît chiar dacă o fi fost cum pretinde c-a fost, scumpe domnule Vulpache, dumneata, care eşti om de legi, articolul. .. articolul... zice...

— Ce zice, ce zice?... ia lasă-mă pe mine cu legile dumitale. . .

— Pardon, pardon...

Şi deschizînd cu energie pe Pastion, Mihnea străbătu hotărît şi înfrigurat tabla de materii: V . . . V . . . Viol. .. pagina 460. .. pagina 460... pagina 460... răsfoi codul cu grabă şi siguranţă. Ah, da... Art. 264... *„Oricine va comite un atentat în contra pudoarei, îndeplinit, sau cercat, cu violenţă* (aci apăsă cu tărie, pentru că şi în cod era subliniat) *în contra unui individ de sex bărbătesc sau femeiesc, se va pedepsi cu maximul închisorei.*

Dacă crima s-a comis în contra persoanei unui copil mai mic de 15 ani împliniţi, culpabilul se va pedepsi cu maximum recluziunei".. . Or, precum vedeţi, scumpe domnule Vulpache, aici n-avem a face cu nici una, nici alta, din cele două elemente, care se cer pentru ca vina să fie constituită. .. Nici domnişoara nu e de cinsprezece ani şi nici de violenţă nu poate fi vorba. . .

— Dar e violenţă moral... imorală... ticălosule, se corectă domnul Vulpache, scos din sărite.. . Crezi că noi nu ştim ce se găseşte în *jurisprudenţele* alea care urmează..'. Să ne scuipaţi colea în guriţă, dacă credeţi că ne scăpaţi aşa uşor. . .

— Pardon, să le citim şi pe acelea, se arătă dispus la controversă Băiatu, vroind a aprinde în preopinent, după vechiul obicei, flacăra amorului propriu de slujbaş al legei. Dar se putu convinge repede că de astă dată

nu mai avea a face cu domnul Nisipoiu. Domnul Vulpache îi smulse indată cartea şi o plesni cu toată energia de masă. . .

— Ascultă, bă tinere, se vîrî el în Mihnea... să nu crezi tu că mă *spai* eu de ştinţa ta. . . Iacă îţi spun, cît încă nu-mi sai din balamale; nu ieşi de aicea pîn' nu-mi iscăleşti colea hîrtioară că într-adevăr mă *oblig* să ieu pe domnişoara Veve, pe care am violat-o. . .

Dar şi Mihnea nu era omul care să se lase intimidat aşa, cu una cu două

— Ăsta e şantaj! răcni el cu tărie, făcînd trei paşi în urmă şi aşezîndu-se într-o poziţie de apărare, într-atît de conformă cu regulele boxului, că domnul Vulpache, care nu cunoştea decît trînta românească, ezită să se mai arunce la moment asupră-i. Poftim, dacă-ţi dă mîna, continuă Mihnea, căutînd să-şi intimideze şi mai mult adversarul. . . Dacă vreţi să sparg toate geamurile şi să fac un tămbălău de să se adune toată mahalaua. . . care toată ştie, continuă el pe nerăsuflate, că dumneata m-ai adus aicea, ca să mi-o dai pe cap. . .

— Am martor pe Nisipoiu că aşa ai făcut şi cu nevasta lui. . .

— Nevasta e nevastă şi fata mare e fată mare. . . Dovedeşte cu doctoru că dumneaei a fost cum trebuie acum două luni, poftim. . . că şi asta se poate dovedi. . . şi nu mai am nimic de zis. . .

Galbeni, cu două lămîi enorme în loc de capete, părinţii îşi întoarseră privirile la odrasla din pat. Mihnea privi şi el într-acolo şi ochii i se opriră pe unul din picioarele fetei, care ieşea din tivul cămăşei, mai sus de scobitura de-abia pronunţată a jaretei. Veve, trebui s-o recunoască, cu toată subţiimea ei, avea picior într-adevăr frumos şi plin; şi Mihnea simţi din nou, ca un val de nnge, regretul că răzbunătorii pudoarei ei pierdute nu întîrziaseiă măcar un minut.

Dar el struni repede gîndul, care-1 copleşea acum şi care, atît de puţin cît fusese, şi tot îi încropise puţin îndîrjirea şi voinţa lui de apărare. Doamna Balaman, cu faţă răvăşită, de zmecaică, se îndreptase acum spre Veve, căzută parcă în adîncă prostraţie, cu dosul, bine conturat de cămaşa subţire, în sus:

— Cum, Veve, nu spui nimic? se auzi stinsă şi deznădăjduită vocea ei...

Dar fata rămase înainte, cu obrazul înecat în moalele aşternutului. Domnul Vulpache vrea şi el să cuvînteze ceva, se vedea bine această străduinţă, dar nu era în stare să articuleze nimic altceva decît gemăte informe de răstrişte şi indignare.. .

— Veve, Veve, d-ăştia mi-ai fost, copila mea? izbuti să mai seîncească madam Balaman, pe urmă se abătu într-un plîns înecat, greu şi stufos...

Dar atunci, domnul Vulpache nu se mai putu stăpîni şi se năpusti, enorm şi oţelit, asupra trupului firav din pat... O trase jos de-un picior şi cînd ea, dreaptă, fremătînd de indignare, îi ceru socoteala: „Cu ce drept te amesteci?" el o găbui dintr-o lovitură la pămînt, strivindu-i apoi corpul aproape gol, prin cămaşa străvezie, sub greutatea ocalelor de pumni. Fata suferea strîngîndu-şi dinţii şi rostogolindu-se fără întrerupere, oferind loviturilor regiuni încă neîndurerate, pentru a-şi feri pe cele zdrobite. Gemea sfîrşită şi-si înăbuşea chirăiturile în gîtlej, părînd în cele din urmă că într-adevăr şi-a pierdut răsuflarea. Madam Balaman, care urmărise la început scena cu satisfacţie, interveni înspăimîntată

– Ce **faci,** Mitrule, o omori...? însă domnul Vulpache o repezi şi pe **ea** înapoi, doar **cu** o scuturătură din umeri. Săriţi oameni buni, îmi omoară fata. . . apucă **ea** să ragă, abia mai putîndu-şi ţine inima şi astmul.

Atunci Mihnea simţi în el fiorul cavaleresc al donjuanului salvator de Ilene Consînzene în primejdie: contorsiunile trupului femeiesc fraged şi gol, sub ploaia loviturilor barbare, frămînţările sinului necrescut, cu adevărat de impuberă, mişcările dezordonate şi impudice ale picioarelor, amintirea acum arzătoare a actului întrerupt de intervenţia subită a călăilor îi dădură sadică îmbărbătare şi avînt sălbatec de luptă. Se repezi deci şi apucă pe Vulpache de şale, pe la spate, ridicîndu-**1** cu mari sforţări de pe trupul sfărîmat al victimei. Dar ca şi cînd l-ar fi aşteptat anume, Vulpache se scutură dintr-o smucitură de dînsul, se învîrti pe

călcîie ca fulgerul şi-1 repezi cu atîta putere în colţul mesei, că aceasta se clătină şi căzu, cu bufnet de cărţi cu zornăit de cioburi.

—- Ce te-amesteci tu aici. .. ?

— Da ce te-amesteci dumneata. . . doar eşti străin de această familie... şi pe urmă te invit să vorbeşti cum trebuie, bădărane.. .

— Ce te priveşte pe tine, mă filfizonule? răcni vînăt domnul Vulpache. prăbuşindu-se asupră-i cu pumnul ridicat. Mihnea îl primi cu o joasă nepermisă, care îl făcu să şovăie un moment, dar îi duse turbarea la paroxism... Se năpustiră sălbatec unul în loviturile celuilalt: Mihnea se repezea necontenit la joase, dar nu le nimerea totdeauna. în schimb pumnul lui Vulpache era de oţel pur. Totuşi respiraţia grăbită, pe care i-o accelerase, deopotrivă cu ripostele calculate şi grele ale lui Mihnea, vîrsta duşmană, ascunsă si vicleană, îl făcu să rămînă cîteva clipe în urmă, pentru a-şi restabili o ordine în bătăile inimei: ori tocmai de momentul acesta vroi să profite Mihnea, cu care vîrsta era încă bună prietenă şi aliată. Şi cu tcate că doamna Balaman interveni jalnică şi împăciuitoare, Mihnea se avîntă:

— Te învăţ eu minte să mai baţi femei! fu strigătul lui de război.

Şi-n învălmăşeala cea nouă, el avu totuşi scurte răgazuri să vadă pe Veve ridieîndu-se, ca şi cînd răcnetul lui de luptă ar fi trezit-o din morţi. Mai auzi chiar pe doamna Balaman chirăind îngrozită: „Veve, ce faci!" şi simţi că în caierul nepotolit de braţe s-a mai amestecat cineva. .. Dar cînd Vulpache se dădu iarăşi în urmă, cu mîna pe piept, cu ochii căscaţi, gîlgîind aer pe gît, Mihnea, care răsufla acum şi el din greu, avu prilejul să constate un lucru uimitor: Veve nu se amestecase în frămîntare ca aliată a lui, ci a lui Vulpache, care-o bătuse. într-adevăr mîinile ei subţiri se înfipseră sălbatece într-însul şi degetele subţiri îi sfîşiară obrazul. Cu greu Mihnea putea să-şi ferească ochii, în vreme ce ea ţipa ca o hurie antică:

– Hoţule şi tîlharule, mi-ai mîncat norocul şi acum te baţi cu părinţii mei. . .

Şi palmele curgeau cu nemiluita. Mihnea, în cele din urmă, o aruncă doar dintr-un brînci în braţele doamnei Balaman, dar furibunda porni iarăşi îndîrjită la atac. Se repeziră s-o ţină şi Vulpache şi doamna Balaman, în vreme ce cu bustul pe jumătate gol, cu umbrele pudoarei întrevăzîndu-se prin cămaşa care se ţinea numai într-un umăr, picioarele goale, albe şi pline, se zbătea superbă în criza aceasta subită de răzbunare şi disperare, aruneîndu-i blesteme crîncene pentru fecioria-i distrusă, cu atîta ardoare şi sinceră căldură, că Mihnea îşi simţi mintea şovăind o clipă în faţa adevărului.

Dar amintirea rece şi expertă îi spuse îndată că nu trebuie să aibe nici o cumpănă în această privinţă: blestemele fetei se năruiau spre dînsul ca într-un simbol. El plătea acum pentru cel dintîi şi pentru toţi ceilalţi, cine ştie cîţi, cari-1 anticipaseră, cari cîntaseră fetei pe struna tuturor ademenirilor, tuturor farmecelor şi-a promisiunilor, cari o seduseseră cu rafinată viclenie şi cu înaltă şcoală, pentru a o lăsa apoi cu tinereţea profanată, cu sufletul pătat de otrava păcatului, ademenitoare ea însăşi, întinzînd la rîndu-i curse şi jucînd la rîndu-i teatru, pentru a-şi răscumpăra greşeala primei naivităţi şi a plăti tragedia celei dintîi alunecări.

Suspinele ei sunt deci într-adevăr sincere şi sforţările ei de a scăpa din mîinile celor doi într-adevăr spontane. Blestemele ei sunt adevărate, ca şi jurămintele ei, ca şi legămîntul de a se lăsa examenului medical, pe care acum ea-1 invocă, cu înfricoşătoare stăruinţă, nu din intenţie de stratagemă, dar pentru a se îngrozi ea însăşi de corpul ei jefuit, de sufletul ei minţit şi batjocorit. încît Mihnea se cutremură nu atît de clocotirea celorlalţi, pe care glasul fierbinte al fetei i-a urnit din nou spre dînsul, cu ochii ameninţători şi cu dorinţă sălbatecă de război fără nădejde şi fără cîştig, pînă la orice nimicire şi pînă la orice grozăvie, cît de această ancestrală şi aprigă nevoie a fetei de mahala de a găsi, neapărat, repararea unui amănunt fiziologic, care azi se pierde cu atîta uşurinţă între

două drumuri şi care, pentru el, nu reprezintă nici un preț. Trebuie să nimereşti aci, aproape de Fundătura celor Şapte Fîntîni, sau cine ştie în ce cotlon uitat de provincie, ca să mai întîlneşti fete care să acorde atîta valoare chiar unei castități închipuite. E încă un dram de cinste omenească în aceste suflete, trebuie să conchidă Mihnea, declarîndu-se mulțumit chiar cu această virginitate platonică.

Dar nu numai asta îi place acum la Veve, cît noua şi crescînda ei atitudine războinică şi zelul ei instigator: la ceilalți nici nu se uită, cum înaintează invizibil, pe călcîie, clipită cu clipită, cot la cot, ca un rest de falangă macedoneană.' Dar Veve e adorabilă, ca o zeiță a furiei şi a răzbunării. Palmele şi unghiile ei ascuțite, ca şi subțirimea trupului ei, care acum freamătă prin zdreanță de lino, i s-au părut şi i se par delicioase; la un cuvînt al lui numai, ca în poveste, şi această furie s-ar preschimba în cea mai tandră iubire, aceste lovituri şi aceste gheare de pisică, în cele mai dulci mîngîieri... Şi acest trup, care tremură de ură.. . frîngîndu-se de patimă sub strîngerea lui, pe care o simte, de acum, că va fi de titan. ..

De bună seamă nu se poate plînge că noaptea asta nu i-a frînat pînă în cele mai mărunte bucățele marasmul şi descurajarea din suflet: ş-apoi mai e ceva, un gînd care-i zîmbeşte mai de cîteva minute şi care-1 face la rîndu-i să zîmbească celor trei spectre ale urei, ce nu sunt mai departe acum, cu mutrele lor haine şi ochii lor magnetici, de un întins de mînă şi cari s-au oprit uimite tiinaintea acestei fețe zîmbitoare şi prieteneşti. Un gînd care-1 pătrunde de tot mai multă lumină şi care-1 face să ajungă la vorbe şi la faptă...

— Stați, spune el, stați... dacă Veve jură că e adevărat ce susține, atunci o cred! hotărăşte el solemn. Şi pentru că toți trei au rămas nedumeriți şi parcă neîncrezători în fața subitei schimbări, Mihnea trebui să adaoge: Dacă ea jură pe viața mamei ei şi pe viața tatălui celui adevărat, nu pe cel din mormînt, ca pînă acum!

Părinții cei adevărați schimbă fețe-fețe, neştiind ce să creadă, apoi privesc curioşi la Veve. Dar Veve nu ezită: şi pentru Mihnea e o plăcere s-o vadă cum jură cu atîta convingere, cu atîta falsitate şi fermitate, cum cheamă chiar asupră-i pedeapsa cerului şi-a dracilor în caz de nesinceritate, cum se închină şi cum face mătănii, sărutînd covorul. Iar Mihnea şi-aminteşte că Veve se duce regulat la biserică, pune luminări, sărută icoanele, dă acatiste, la fel de convinsă ca şi doamna Balaman, şi chiar aduce anaforă acasă şi pentru alte zile, ca s-o ia dimineața, pe nemîncate.

— Aşa să fie! rosteşte şi el solemn, închinîndu-se.

Fata are doar o secundă o ezitare, nimic decît atîta ; şi se închină apoi şi glăsuieşte şi ea, ferm şi grav:

— Aşa să fie !

— Bine, aşa să fie. . . Dar să ştiți, declară Mihnea, cu aer serios, deşi zîmbeşte înainte unui punct luminos, nevăzut de nimeni, din adîncul cugetului său, să ştiți, ca să nu mai fie nici o discuție între noi: nu fac nuntă pînă nu-mi iau licența.

— Amin ! întinde mîna Vulpache, la rîndu-i, solemn, ca la aldămaş.

— He, dar aici e aici! i-o apucă Mihnea, ținînd-o strîns, ca să termine ce are de spus, înainte de a i-o scutura în semn de pecetluire a legămîntului. Dacă mă trîntesc imbecilii ăştia de profesori la examen?

– Dumneata să fii sănătos, dă Vulpache să coboare nodul mîinilor în jos. . . Ai tot timpul.

Dar Mihnea rezistă cu fermitate grabei celuilalt:

— Da, dar, în cazul ăsta, conu Ştefan, plătitorul, iubitul meu părinte şi viitor socru al lui Veve, închide brusc robinetul subvențiilor lunare... rînjeşte Mihnea ridicînd umerii în sec, spre înțeles că asupra acestui lucru nu va mai putea să încapă nici un fel de tergiversare.

Dar îl reduce la tăcere un potop de proteste şi de vaiuri, „se poate? iacă-i bună, dar aici eşti ca la dumneata acasă..."

— îți dau şi bani de buzunar, îl asigură franc şi culant Vulpache.

Şi țigănia ia sfîrşit cu această învoială scrisă şi subscrisă de toți cei prezenți. (E slăbiciunea şi, evident, tactica lui Vulpache — documentul pe care-1 ia îl

usucă presărind pe el cenuşă de la sobă, îl împătureşte şi-l pune cu grijă în *portefeuille.)* Mihnea va locui aci în casă pînă la căsătoria care va avea loc numai după ce se va înscrie în barou. Zestre, casele ce se văd, cu condiția să locuiască în ele, pînă se va săvîrşi din viață, şi doamna Balaman. După moarte îi va lăsa şi economiile ei de la bancă, nu prea cine ştie cît, dar bune, iară pînă atunci pensioara o varsă 'tot în casă. La nuntă Vulpache îşi rezervă dreptul să facă o surpriză celor tineri cu un cadou, pe care de mult îl păstrează în secret; iar în testamentul lui *ştie el ce va scrie.*

Protestînd şăgalnic dinaintea acestei ploi de daruri prezente şi viitoare, Mihnea subscrie cu trăsături energice de voievod, oftînd dulce în tainițile sufletului: „Arina, ce nu fac eu pentru tine, 'dulcele meu ideal... ?"

Apoi se sărută cu toții cu dulceață şi efuziune, de parcă nu s-ar fi păruit de-a valma de cînd ani şi ani de zile. Iar Mihnea, pălit de-o toană de amintire,'nu-şi putu reține un bufnet de rîs...

— Asta e o adevărată *compoziție voluntară,* lămureşte el pe Vulpache, care s-a întors la dînsul nedumerit...

— Compoziție... !?

— ...da, voluntară, aşa e denumită în dreptul roman. *Compositio voluntaris,* explică el doct şi se repezi să caute, printre cărțile vrăşulite, dreptul roman. Cînd îl descoperi, răsfoi cu iuțeală şi siguranță paginile introducerei, în care se simțea tare. Dar cum nu găsi ce căuta, dădu el explicațiile cuvenite, într-o definiție de felul acesta: „cînd părțile se împacă. .. adică nu, li se da termen părților să se împace cum or şti, mai dă ăla ceva, mai lasă celălalt — adică lăsa la voința lor de aci *vohintaris-voluntare,* adjectiv de-a treia (domnul Vulpache înclină din cap în semn de înțelegere) — şi dacă nu ajungeau la învoială, atunci îi potrivea, conform legei, *compositio legalis...*

— întocmai ca la noi, făcu Vulpache luminat.

— Nuu... la noi a fost *voluntaris,* corectă Mihnea, surîzînd îngăduitor.

— • Păi eu ce zic! Şi Vulpache făcu spre doamna Balaman semn cu fața contractată elocvent: „Ce ți-am spus eu, e burduf de carte..."

Dar e tîrziu de tot şi lumea trebuie în sfîrşit să se culce. Severă şi imperativă, madam Balaman face loc în uşă fiicei sale:

— Veve, poftim la dumneata, te rog...

însă Mihnea protestează cu energie. Veve, ruşinată, se codeşte cu grații de porumbiță imaculată: dar madam Balaman o sfîrtică literalmente cu privirile ei şoimeşti şi Veve, îngrozită subit de starea ei de acuma, apucă şi desfăşură în pripă tartanul larg şi vărgat a toate acoperitor. Dar Mihnea nu poate să înțeleagă cîtuşi de puțin această procedare: a semnat, faptul s-a consumat, acuma, ce dracu?...

— Nu, maică, răspunde neînduplecată doamna Balaman. Cine te-a pus să te grăbeşti?... Măcar acum să-i duci dorul pînă la nuntă...

— Asta s-o mai crezi dumneata, se îndîrjeşte Mihnea, mai în glumă, mai în serios, dar în vădită panică; şi cu pas hotărît el se apropie, şi cu braț hotărît el înconjură talia lui Veve, în semn de posesiune.

Dar doamna Balaman se apropie la rîndu-i şi apucă fata de braț. Vulpache, pe care scena îl amuză, rîde indulgent pipăindu-şi buzunarul de la piept, unde a fost pus la păstrare proaspătul document. Mihnea îi pretinde intervenția şi Vulpache îndepărtează domol, convingînd muteşte, cu ochi anume şi cu zîmbet particular, pe doamna Balaman, că totul de-acum e în regulă.

— Bine, te priveşte ! îi întoarce ea spatele nemulțumită.

Iar Veve, de ruşine, şi-a ascuns şi capul în şal.

— în sfîrşit singuri — *compositio voluntaris !* scrîşneşte acum Mihnea spre ochiul care, singur, îl contemplă printr-o fină deschizătură a şalului ermetic răsucit. Şi mîinile lui apucă zorite şi voinice; dar fata ştie, cu întorsături maestre, să se împletească şi mai strîns în pulpanele de lînă, pe care Mihnea le desface pe rînd şi cu istovitoare obidă, pentru a vedea dispe-

rat, cu răsuflarea accelerată pînă la înec, cum se închid una după alta, de cum mîinile lui active pornesc să se străduiască alături. O ridică atunci, astfel înfăşurată, şi o trînteşte în latul patului, scîrşnind fără oprire:

— De ce m-ai lovit, canalie, de ce m-ai bătut?.. .

Dar mireasa arvunită ţine să-i învedereze, printr-o întoarcere bruscă, în lungul aşternutului, că de-acum înainte iubirea lor nu mai poate fi furişă. Şi şalul se desface de la sine ca să înfăşure acuma întreagă, nemaistăpînita, sălbateca lui răzbunare.

Aşadar Mihnea a devenit familist în regulă. El se trezeşte dimineaţa, în dulcea căldură a patului, pe care 1-a împărţit toată noaptea, mai în crîncen război, mai în molcomă şi moleşitoare pace, cu făgăduita lui scumpă, Veve; parcă sunt lipiţi, aşa le este de greu să se desparfă, pînă dimineaţa, cînd doamna Balaman le aduce cafeaua la pat pe-o tăviţă de tablă roşie, cu şervete, cu cornuri şi cu smîntînă, minunîndu-se toată de drăgălăşenia lor:

— Vai, ce bine vă stă, parcă sunteţi făcuţi unul pentru altul, parcă aţi avea două căpşoare de îngeraşi.

Doamna Balaman şi-a părăsit aprehensiunea ei, mai ales de cînd rapoartele fetei_ au asigurat-o de pasiunea rară a lui Mihnea: i-a găsit şi un nume, un *nume literar,* pe care însă nu i-1 spune decît noaptea, în zvăpăiatele lor strîngeri, cînd lumina este stinsă: Arina...

— Vai, mamă, cum 1-a găsit el, vezi ce răsunător şi poetic! După căsătorie, mi-a făgăduit că mi-1 va spune şi-n timpul zilei.

— Să nu fie vreuna pe care a iubit-o el vreodată, Arina asta? iscodi mama îngrijată.. .

— Nuu... mamă, ce vorbeşti? Mi-a jurat pe lumina ochilor lui din cap şi pe mama lui scumpă că nici n-a cunoscot-o pînă acum... E un nume fictiv, inventat de dînsul, pentru mine, mamă... Spune că Veve" prea e... franţuzesc, pe cînd Arina, deşi nu e un nume obişnuit, are totuşi o. . . rezonanţă, cum spune el aşa frumos — şi aci domnişoara Veve" îşi ţuguie buzele — o rezonanţă românească, mamă.. .

După ce se spală şi se îmbracă, Mihnea pleacă la Universitate şi nu mai e înfricoşat de plaga căderei la examene.' Nici nu mai dă pe jos, prin sala cu pietre arheologice şi cu monumente funerare de la Drept. El cutreieră numai sălile de la Litere şi filosofie şi coridoarele din dreptul lor. Uneori e surprins de vreun profesor înăuntru şi trebuie să rămînă ca să audieze întreaga oră: atunci, mai ales dacă profesorul e de filosofie, el ascultă cu religiozitate, încercînd să cuprindă sensul adevărat al celor spuse şi neştiute, care, în capul lui, precum îşi dă bine seama, iau cu totul un alt sens, poate mai complicat şi fără îndoială mai original decît cel pe care vrea să-1 dea profesorul, dar în nici un caz cel adevărat. Şi recunoscîndu-şi învoalte şi temerare aptitudini filosofice, Mihnea e nevoit să regrete totuşi că Arina va prefera, de bună seamă, în dulcile lor discuţii, sensul exclusiv pe care-1 imprimă de atîţia ani domnul Rădulescu-Motru temelor sale. Divagaţia e permisă, recunoaşte Mihnea, numai după ce dovedeşti că poţi străbate necondus de nimeni drumul cel vechi şi ştiut.

De aceea, cartea lui de predilecţie a devenit iarăşi, de cînd viitorul imediat i-a fost asigurat, broşura *Iniţierilor* lui Faguet. Pentru Veve, această lectură are perfecta ei legitimare: i-o fi lehamite băiatului de atîta tevatură cu cărţile groase şi indigeste de la Drept, avalate cu nemiluita în toată perioada asta a examenelor, despre al căror rezultat, tocmai pentru că el păstrează un mutism aşa complect, atît ea, cît şi d-na Balaman, cît şi Vulpache găsesc că e lipsit de delicateţe să-1 întrebe. Evident, în sesiunea următoare lucrurile or să se schimbe, dar pentru că pînă atunci e destulă vreme, Veve, care, cum singură spune, s-a înscris la Universitate „mai mult de formă", e prea ocupată cu lucruri mai serioase — ca bunăoară ajutorul domestic, pe care acum trgbuie să-1 dea cu atît mai vîrtos doamnei Balaman — ca să mai aibe timp de controlarea lecturilor lui Mihnea. Lasă, mai spre Paşti, încolo, îi face ea un program special, să nu creadă *domnul* că-1 va lăsa aşa, la infinit, să-şi piardă vremea degeaba. Dar şi acuma Mihnea, care

şi-a terminat frecvenţele, îşi motivează vizitele lui regulate la Universitate cu cercetarea asiduă a bibliotecei de la Drept, „singurul loc unde poţi găsi toate cărţile de care ai nevoie". Era deci limpede pentru toată familia că Mihnea căzuse, şi că, ambiţios şi îndîrjit — şi de bună seamă puţin ruşinat — nu şi-a oferit nici un răgaz şi s-a hotărît chiar de-acum să „ia din nou taurul de coarne". încît lui Veve, dacă scumpa ei nuntă nu ar fi în funcţie decît tocmai de aceste examene plicticoase, i-ar veni serios gîndul să-1 sfătuiască şi să-1 îndemne la puţină recreare. . .

— Dar e încăpăţînat, mamă, şi plin de ambiţie! îl blamează ea în lipsă, şăgalnic şi calin.

Iar în vremea asta, Mihnea bate cimentul facultăţei în căutarea adevăratei Arina; iaca, se împlinesc iarăşi cîteva zile pline de cînd n-a mai zărit-o... în şuvoaiele studenţeşti care curg fără răgaz pe cele două laturi ale coridoarelor, el înfige priviri adînci şi minuţioase grupelor bălţate de studenţi şi studente. Şi astfel prinde din zbor vestea afişării rezultatelor la anul al treilea de Drept; cu toată siguranţa lui deacuma faţă de surprizele viitorului, Mihnea îşi simte inima clătindu-se violent în coşul pieptului; sîngele îi încropeşte figura şi-o emoţie vie îi strînge sufletul în cleşte. Un vînt năprasnic de curiozitate îl împinge atunci cu pas accelerat prin valurile studenţeşti spre scara fostului Senat. Şi-n graba-i asiduă, abia după ce ea a trecut departe, el îşi dă seama că a încrucişat pe Arina. Fata nu 1-a văzut, din cauza bascului prea lăsat pe ochi spre dînsul; era plecată împărtăşitor în partea cealaltă, către o însoţitoare mică şi blondă, cu ochi vineţi, largi şi plini de luare-aminte, barate în faţă şi-n spate de liniile zgomotoase ale unor găligani de ambe sexe. Vocea ei 1-a făcut să tresară, glasul ei clar, de cristal ciocnit uşor, care nu i s-a adresat încă niciodată direct, dar pe care 1-a cules din aer şi din toate cotloanele, 1-a cules picătură cu picătură în potirul amintirei lui. A auzit numai atîta, aceste trei cuvinte, pe care ea le rostea cu glasul acela de cristal: „şi de-o timiditate excesivă".

Atît. **Şi** nimic altceva. Şi totuşi cît de mult! împărtăşea ea oare unei prietene flirtul care luase naştere aci pe sălile acestea? Interpreta ea astfel rezerva lui de a o cunoaşte, absenţa oricărei încercări de a se apropia de dînsa, în contrast bizar cu lungile priviri ce-i adresa, cu adîncii, negrii şi voluntarii săi ochi, cu care o fixa atît de strălucitor?

Mihnea avu timp să vadă pasul scump, lent şi maiestos, parcă de dans, pierzîndu-se într-o forfotă de linii mişcătoare: ezită să se ia îndată după dînsa, dar ezita încă să coboare spre afişierul temut. în cele din urmă conveni că ea, care părea, judecind după punctul întîlnirei, de curînd sosită — şi asta era ceva încă ameţitor de interesant, că ea intra acum pe la Drept! — trebuia să mai rămînă şi se nărui pe scări la vale pentru a arunca în fugă ochii asupra listelor şi a reveni numaidecît.

Se întîmpla însă să nu găsească tocmai foaia în care era trecut numele lui Mih.; i se explică, fusese oprită pentru a i se face o corectură. El trebui deci să aştepte, cu alţi studenţi cari erau strînşi gata şi se strîngeau încă, şi începu să simtă, fără voie, străbătîndu-i prin haine şi prin piele înfrigurarea lor. Nu lipsi nici nodul din gît, cînd omul de serviciu, mic, negru **şi** cu mustăţi lungi, răsucite cu cochetărie veche, pe care-1 cunoştea de unsprezece ani de zile (pe el îl cinstise ca să-i arate odată cum se umblă prin Digeste) aduse lista îndreptată cu roşu. O frămîntare scurtă se înteţi atunci şi-un şezut puternic îl aruncă în urmă, în piepturile din spate, care-1 repeziră automat înainte. Răsunară exclamări de izbîndă şi protestări îndîrjite. Cineva, care se strecura să iese, îi făcu loc, cu ochi plecaţi, cu buze strînse, cu faţa cadaverică. Dar Mihnea tot nu se găsi chiar în dreptul coloanei cu litera B, pe care, de-aci, de unde se afla, nu putu să distingă nimic, din cauza necontenitei mobilităţi a capetelor dinainte. Auzi numai, pe unul cocoţat aproape, care citea tare, pentru ceilalţi, nume şi rezultate.

Răcni şi el:

— Băiatu Mih. !

— Băiatu Mih.? păru că întreabă la rîndu-i mirat interpelatul. Albe cu elogii! *

Mihnea şovăi. Simţi efluvii mari de căldură ţîşnind din membre spre inima care tresaltă de fericire. Apoi, cînd nepotolita stîlceală îl împinse şi pe el în dreptul limanului dorit, putu vedea în sfîrşit cu ochii proprii minunea cea mare. Şi tot nu se mulţumi. Numără de sus în jos pe toţi cei înşiraţi din capul listei pînă la Băiatu Mih. şi pe urmă numără liniile rezultatelor. Ei da, desigur: Băiatu Mih. era juxtapus exact în dreptul strălucitului rezultat. Mihnea nu rnai vroi să mai facă numărătoarea acum şi de jos în sus, dar piepturile nerăbdătorilor din urmă îl evacuară scurt, şi el ieşi la larg cu picioarele strivite, cu lucioşii lui galoşi călcaţi, cu gambeta jucîndu-i pe creştet ca barca pe valuri.

„Va să zică... va să zică... va să zică. ..

Bucurie a bucuriilor ! Dar cum dracului, domnule, cum dracu... La urma urmei toate bune, dar ce caută elogiile?

Cum? cum? ce importă acuma... Viitorul e de-acum al nostru, libertatea e a noastră. *La liberte est ă nous!"* Şi ochii lui vărsau bucurie mai mult decît toţi ochii ăştia, cari trebuiau să se mai întoarcă spre el, să se umple din bucuria lor. După cum alţii se întorceau din calea lor, umiliţi şi ruşinaţi...

— Ar trebui să mergem la cîte-un aperitiv propuse cineva. Iar Mihnea calculă în gînd că ar fi timp destul: Arina trebuia să mai rămînă un ceas, ce dracu! Doar nu venise ca să plece... Va putea vedea astfel dacă îl aştepta, dacă tot venind, mai zăbovea de obicei şi pentru dînsul... Mai ales dacă într-adevăr despre el vorbise cu blonda cea mică, va aştepta cu dînsa să i-1 arate...

Dar, odată începute, aperitivele se înteţiră, iar grupul amatorilor se mări, cu noi-veniţi, pe care cuvînt lăsat anume printre prieteni îi îndrumau încoace. în curînd toată bodega fu numai a licenţiaţilor şi-a altor studenţi, cari veniseră să bea succesul prietenilor. Mihnea ghibui şi o pereche de lăutari, în smocuri pătate şi cu ghete de lac pe piciorul gol. Sub comanda lui, ţiganii

trecură îndelung printr-un repertoriu bogat şi atît de minunat ales, că făcu deliciul tuturor şi Mihnea stîrni admiraţie unanimă.

— Cine e ăsta, mă? Cine e ăsta? picară primele întrebări discrete. Voi l-aţi mai văzut? Cineva putu da o indicaţie precisă: Ăsta e unu. .. Niculescu Romulus?... De Niculescu Romulus vorbeşti? ripostă îndată un altul, cunăscător.. Niculescu Romulus e ăla înaltul de la masa din fund. .. îi zice Niculescu Basu, de la Craiova, deşi el e tenor... dar are o voce teribilă... Trebuie să cînte şi el acum.

— Nu cîntă, domnule, ăla prin circiumi... Ala urmează Conservatorul, e cu pretenţii...

în vremea asta, Mihnea, acompaniat în surdină de lăutari, cu halba în mînă, căci trecuseră la bere, fredona pe cît de uşor, pe atît de inteligibil:

Pădure. . .
Pădure. . .
Pădure ca la Hîrtoape, dodă. . .

Salve de aplauze primiră sfîrşitul cîntecului.

— Mă, cine e ăsta, mă! L-aţi văzut care cumva?...

Dar pînă la urmă nimeni nu putu să afle cine e ăsta şi nimeni nu îndrăzni să-şi potolească nedumerirea, cerînd direct la masă identitatea unui băiat atît de dezgheţat şi de dat dracului şi care pe deasupra trebuie să fi înhăţat şi ceva bile senzaţionale, de se află într-o vervă aşa de îndrăcită. E o curată ruşine să fi stat trei ani cot la cot cu un aşa juvaer şi sănu-i fi ştiut nici măcar de nume; dar dacă oricare dintre dînşii trebuia totuşi să-şi mărturisească această ruşine în privinţa numelui, în schimb aproape toţi îşi aduceau aminte că l-au văzut la cursuri şi la examene.

— Venea regulat, domnule. . .

Iar Bărbulescu C. Vasile sări ca ars:

– Aaa... staţi că mi-am adus aminte; am dat cu el Civilul... A... e foarte îndrăzneţ... S-a repezit în profesor şi-a ieşit trîntind uşa de, de...

în schimb o impresie literalmente detestabilă a făcut Mihnea familiei Balaman, care-1 aştepta în păr, inclu-

siv deci domnul Vulpache, la 4 dimineața, cînd și-a făcut nesigura dar radioasa intrare pe ușa antreului. Veve a leșinat la moment, iar printre țipetele doamnei Balaman, care se străduia să-și învieze copila, domnul Vulpache a întreprins, pe ton blînd, dojenirea culpabilului.

La orice argumentare, Mihnea răspundea scurt:

— Mi-am sărbătorit pe văru-meu. .. Așa sunt eu; eu am căzut, el a reușit... L-am sărbătorit... așa sunt eu...

— Bine, așa oi fi fiind mata, dar puteai să anunți pe cocoane...

— A, pardon... a încuviințat îndată Mihnea salutînd politicos cu gambeta pînă la podea pe cele două cocoane; la care gest Veve, ridicată pe șezut și aspirînd sticluța de amoniac, pe care i-o ținea mama ei, îngenuncheată alături, leșină din nou și se întinse iarăși toată pe mușamaua antreului. Fără îndoială că în noaptea asta ea n-a mai intrat în camera, care urma să mai fie nupțială încă vreo cîteva luni. în schimb Mihnea s-a îndreptat grăbit într-acolo trimițînd bezele lui Vulpache și salutînd ungherele antreului cu gambeta și cu cuvintele: *La liberte est â nous! La liberte est â nous!...*

Veve" a rămas profund supărată mai multe zile și nopți de-a rîndul, spre ascunsa bucurie a lui Mihnea, care plănuia ceva monstruos. Dar el ieși chiar de a doua zi; și găsi la facultate pe Mih., spre care alergă cu brațele deschise.

– E, acum îmi spui unde vrei să mă înscrii? îl întrebă poznaș Mih., care nu părea deloc emoționat de marele lui succes.

— Lasă asta! mie să-mi spui cum s-a întîmplat, nenișorule, de ți-au picat iar elogiile astea?... La Civil, n-aș fi crezut pentru...

— Păi dacă mai rămîneai în sală și continuai să-mi iei apărarea, chiar că-mi mîncai un elogiu. . .

— Păi bine, domnule... eu credeam că n-a ascultat... tot cu ochii pe ferestre după muște...

– Fugi de-acolo, domnule... fii serios... ăla e profesor mare, ăla e savant, domnule... el e familiarizat, domnule, cu materia, așa că putea să studieze în voie oricîte muște ar fi dorit, el tot ar fi văzut cît sunt de stăpîn pe curs... fără să dea vreo atenție... și, pentru că se plictisea omul să audă tot ce-i răsună ca morișca în cap de ani de zile, își căuta și el un studiu în plus.. .

— Bine, foarte bine, la Civil... dar la ălălalt, ăl mic, din urmă... zău dacă nu disperasem, cu tipul ăla care uitase ce-a scris în propria lui carte...

— Vai de mine, fii serios, domnule, îl întrerupse mustrător Mih. Cum poți să afirmi astfel de lucruri, cînd zici că ți-ai dat și dumneata licența... Ăla e un specialist recunoscut!...

— Lasă, domnule, încerca Mihnea să reziste acestei discrete umilinți. Vorbeau toți studenții, ce tot spui dumneata... Ba chiar și dumneata ai mai rămas și ai continuat să mai vorbești, după ce ți-a trecut seria la loc...

— Bine, aia e tactica mea. . . atunci eu expuneam suplimentul pentru elogii. . . dar dumneata probabil că. . . cum să zic. . . nici nu trecuse vreodată pe la urechile dumitale ce se vorbea acolo . . . Se vede că ți-ai luat cam demult licența . . .

Băiatu Mih. a fost chemat deoparte de-un grup de flăcăi înalți, îmbrăcați muntenește, cu șube scurte, cafenii. Dar peste puțin, în valul de tineret, ce se sparge, el vede pe Arina și pe mica ei prietenă blondă, convorbind voios, răzimate de părete. El se preface că n-a văzut încă nimic și numai coada ochiului urmărește pe cele două fete. Arina 1-a zărit la rîndu-i și arată celeilalte, din cap, spre el. Blonda cea mică îl consideră curioasă, dar cu vădit semn din buze că nu-i face nici o impresie. La urmă chiar înalță din umeri, întorcîndu-se întrebătoare spre amica ei: „Ce-ai găsit deosebit la dînsul?" Arina îi răspunde cu rîs mare; își bate joc la-rîndu-i de el? „Drace, ce însemnează rîsul ăsta..."

Mihnea simte o leșuială subită îndoindu-i picioarele. Afurisita cea mică și blondă îi turuie înainte, iar Arina, din cînd în cînd, întoarce capul rîzînd din

ce în ce mai zgomotos spre dînsul. Cu fiecare nouă izbucnire voioasă de rîs, întoarce capul spre dînsul.

Mihnea e pierdut. Ah, mititică blondă... Dar lasă, se va răzbuna crîncen... aha... o s-o întîlnească el singură odată... o să-i vîre el o pereche de ochi în privirile alea albastre şi spălăcite... Va vedea ea, Arina... Ce poate o prietenă clevetitoare...

O, trebuie numaidecît să termine cu *Inițierea* lui Faguet. Trebuie să înceapă neapărat *Istoria* lui Fouil-*I6e...* Războiul e declarat... Cu siguranță că păpuşica asta e tobă de filosofie... Asta a fost doar şi sensul conversației muteşti cu prietena ei, examinîndu-1: „Ce vezi la dînsul?... Un filfizon... Un tip de Calea Victoriei... Atît şi nimic mai mult! Ai vorbit cu el?... l-ai întrebat dacă a citit pe Bergson... dacă a aflat de Kant..."

Mihnea monologhează în gînd înainte, şuierînd nepăsător, deşi o dispoziție rece i s-a aşezat ca o plasă umedă între umeri, pe tot spatele, aria cu care a văzut că face ravagii şi care se potriveşte de minune în minutul de față:

Fetele mă iubesc toate,
Nevestele jumătate. . .

într-adevăr riici nu mai priveşte spre ele; el fixează acum o înăltuță zvăpăiată care se frînge toată de mijloc, răspunzînd cu rîs exagerat unui tînăr foarte lat în spate şi foarte serios. Fata a prins privirea lui Mihnea şi-i rîde drept în ochi, lăsîndu-se pe un picior şi ridicînd şoşonul lung al celuilalt înainte. . . pentru a schimba apoi îndată, cînd e gata să-şi piardă echilibrul. Mihnea îi surîde printre buzele țuguiate strîns şi fata, aplecîndu-se spre partener, doar cu urechea, repede spre dînsul fățişe ochiade întrebătoare... Şi Mihnea se simte parcă îmbăiat în melodia caldă, consolatoare:

Pădure,
Pădure. . .

Din coada ochiului a lăsat doar o rază spre grupul Arinei; şi cu o rază a descoperit tot ce trebuia să descopere. Mititica e în plină vervă, dar Arina o asculta distrată şi neliniştită. Ah, iat-o, acum şi-a scos *lorgnon-ul* şi iată, Maică Precistă şi Sfîntă a sfintelor, consideră de sus pînă jos, cu nespusă severitate, pe zglobia înăltuță şi subțiratecă. Suflete, suflete... tot suflet rămîi, cu toți David Hume şi cu toți Bergsonii dumitale...

... ca la Hîrtoape, dodă. . .

A închis pentru un moment uşulița razei şi acum găseşte că e timpul să întoarcă ochii plini spre Arina. Va tresări de surpriză vădită că a observat-o şi în semn mai ales că s-a lăsat descoperit flirtînd cu o alta; apoi nu va mai arăta nici o atenție zvăpăiatei. însă cînd noua stratagemă e pusă în executare, locul celor două fete e gol... Avu doar timp să le vadă cotind după colț.. .

Ah, tactica e straşnică. Dacă lucrurile au ajuns pînă aci... acuma nu mai poate să le urmeze; decalogul lui monden îi interzice... şi apoi trebuie văzut ce este cu această provocatoare baiaderă, care parcă n-ar avea oase, care parcă a descins aci direct de pe sîrma de la circ... Mihnea o încercuie printre grupuri, în ocoluri din ce în ce mai apropiate; el păşeşte ca un curcan, iar boțul buzelor revine necontenit, din orice poziție, ca un magnet, spre acest neastîmpărat centru atrăgător. Ochii lui intră în ochii fetei, care-i ține totuşi semeață pe ai ei, înfruntîndu-1: şi i s-a părut — sau de pe fața ei veselia a pălit puțin, ca şi cînd într-un candelabru s-ar fi stins o lumină... Pentru că o priveşte el aşa de stăruitor, apropiindu-se, sau pentru că vorbitorul de alături, care nu se uită nici în stînga, nici în dreapta, i-a spus ceva neplăcut? Mihnea e pentru principiul atacului fără întrerupere; cea mai mică ezitare poate fi interpretată act de laşitate. Domnul spătos şi morocănos a pierit de lîngă fată; a luat-o spre fundul coridorului, probabil trimes de dînsa... cine ştie, la secretariat sau cine ştie unde... I-a făgăduit poate că-1 aşteaptă aici... ca între timp...

Aşa că.. .

Şi Mihnea se apropie ceremonios.

Fata îl priveşte speriată şi-i întoarce la timp îngustul ei spate, strîns zdravăn în mantoul *marron,* aproape băieţesc.

— Vă inoportunez, domnişoară...

— Pardon, domnule, nu vă cunosc...

— O, asta nu e nimic, domnişoară... Putem face numaidecît cunoştinţă...

Dar cum el s-a postat iar în faţa-i, fata i-a întors din nou spatele brusc...

— Nu am nevoie de cunoştinţa dumitale... Şi te rog să mă părăseşti numaidecît...

Era şi timpul. Pentru prima oară, Mihnea s-a depărtat cu obişnuitu-i mers legănat, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, roşu ca un rac; şi doar roşul acesta, pe care acum şi-1 simte zdravăn pe obraji, nu ştie cum să-1 mai acopere. S-a postat în dosul unui stîlp, de unde priveşte furiş, să vadă dacă „fasonul înghiţit i-a fost observat". Dar grupurile, prea răzleţite acum, par destul de absorbite în propriile lor convorbiri, ca să pară că ar fi băgat cineva de seamă. Iar de după colţul după care dispăruseră adineauri, Arina apare cu însoţitoarea ei mică. Mihnea e încă roşu şi drăcoaica aceea provocatoare e în partea opusă a stîlpului după care se află el acum... Oricine ar fi urmărit începutul scenei, i-ar fi putut reconstitui uşor urmarea, cu elocventul eşec, din poziţia actuală şi din culoarea de pe figură a personagiilor.

Dar Mihnea are mimica lui specială; astfel vederea Arinei se traduce pe figura lui într-o clară expresie de satisfacţie; e neîndoielnic ca bună ziua, numai aruncîndu-i o privire acestei figuri, că surpriza e pentru el aşa de mare, încît orice alte preocupări, de orice alt ordin, sunt de la sine sortite indiferenţei complecte. Roşul însuşi de pe obraz e roşul timidităţii, recunoscută chiar de Arina; iar dacă zvînturateca aceea i-a reţinut puţin atenţia, lucrul era destul de explicabil, numai privind la contorsiunile şerpoaicei, capabilă, cu astfel de mijloace, să turbure, cu atît mai mult, pe-un iremediabil timid.

Domnişoara cea mică i-a şoptit ceva Arinei, după ce 1-a descoperit cu privirea; iar Arina a întrebat ceva în şoaptă şi pe urmă şi-a întors capul tocmai în direcţia opusă locului unde Mihnea, aşteptînd efectul discretei corespondenţe, îşi umfla pieptul, dregîndu-şi pînă-n ultimile cute aerul suav al inocenţei!...

Un moment Arina nu privi la dînsul, cît ţinu traiectul drumului ei pînă la scară; mititica de alături surîdea, fără a mai privi nici ea încoace. Dar tocmai acest ostentativ refuz de a-1 vedea, acest mers înţepat şi demn, această mică şi blondă complicitate nu glăsuiau oare ele mai mult decît cea mai dulce şi mai tăgăduitoare privire, cel mai cristalin şi mai încuviinţător cuvînt ?...

Mihnea se urni mai beat decît după petrecerea examenului; dar cum ocoli stîlpul, ochii zvăpăiatei, care acum asculta serioasă pe spătosul reîntors, se umplură deodată de lumină şi de dor şi poronciră, prin zbucnetul lor de unde, lui Mihnea, să mai rămînă...

Şi, ruşinat peste urechi, că doar cu astfel de biet *pardessus* băieţesc, el putuse să pună în cumpănă, măcar şi ca simplă încercare, frumuseţea şi eleganţa Arinei, cu Bergsonul şi cu *magna* ei *cum laude* cu tot, ochii lui răspunseră şerpoaicei de circ, scurt şi categoric: „Mai du-te dracului!" în vreme ce întoarse faţa plictisit.

Mai concesiv însă, în capătul scărei, pentru că, la urma urmei, pardesiul ăsta îi adusese dulcea revelaţie a divinei supărări, el mai aruncă o dată privirile înapoi, şi figura fetei, care-1 urmărea atentă, îl întîmpină cu neastăpînit cutremur al capului drăcesc şi cu ochii închişi languros pe jumătate, în cercurile de-aici de departe, atît de negre, ale cearcănelor pătimaşe. Numai că nu striga după dînsul: „Rămîi, odorul meu. . ."

Că Mihnea ridică din umeri, mai nedumerit ca niciodată în viaţa lui: „Asta e nebună curată!"

Era fericit, era extrem de fericit. Se potriveau toate atît de bine, şi mai ales această supărare a lui Veve, care tot timpul mesei nu-i adresă nici un fel de privire — invariabil încruntată asupra farfuriei — şi această

rezervă a d-nei Balaman, care-l servea în tăcere, întrebîndu-l doar strictul necesar.

Se retrase deci la dînsul şi începu să aştearnă avîntate rînduri către domnul Ştefan: „Dacă gazetele nu mi-ar fi luat înainte, sunt fericit să vă aduc eu vestea cea mare: sunt, sunt, sunt li-cen-ţi-at!... După o matură strădanie, iată-mă, nu la limanul suferinţelor, căci acum începe panta cea grea a doctoratului, cu care însă eu sper să mă joc — dar, după o muncă atît de intensă, iată-mă răsplătit întocmai după sforţările mele: nu numai trecut, nu numai albe, dar elogii. . . elogii..."

Se întrerupse şi după o scurtă reflecţie se mustră amarnic de greşeala pe care era s-o facă. Trebuie să fii nebun! îşi spuse, să trezeşti în chipul ăsta bănuielile domnului Ştefan. Parcă el, săracul, elogii ar aştepta de la fiul său! Ş-apoi în ziare nu se trec decît numele reuşiţilor, fără nici o calificare. Mihnea şterse povestea cu elogiile, mulţumindu-se să adauge în loc, pentru orice eventualitate, ambiguul: „şi încă cum!" Apoi recopie scrisoarea, să fie fără ştersături, şi trecu repede la planurile lui de viitor şi mai cu seamă la doctoratul care forma obiectul principal al scrisorei, ale cărui cursuri *le-a atacat din plin:* „simt în mine o energie cum nici nu puteţi bănui, onorate domne Ştefan, şi dumneata, coană Ecaterino".

După ce termină cu cele mai tandre pupături şi iscăli ca un ministru, uşa se deschise ca la comandă. Veve înainta spre el, dreaptă şi dîrză, şi întinse mîna spre scrisoare:

— Vreau să văd cui scrii dumneata şi ce scrii anume?... Dar ar fi fost catastrofă curată să-i arate conţinutul scrisorei. îi mărturisi deci, ferind hîrtia departe, la spate, în vreme ce cu cealaltă mînă ţinea pe Veve în respect, că scrie tatălui său, explicîndu-i insuccesul examenului...

— A, insuccesul? Să văd! pretinse Veve categoric, bătînd din picior...

— Da, insuccesul... ce te uiţi aşa...?

...însă scrisoarea mai conţinea şi alte amănunte familiare, pe care ei încă nu i le poate destăinui. în orice caz, să fie sigură că acolo nici nu poate fi vorba de dînsa, întrucît nu era să-i aducă vestea- de însurat odată cu aceea a căderei la licenţă. Astfel de lucruri se pregătesc pe îndelete şi cu deosebită delicateţe. (Şi demonstrîndu-i toate acestea cu tihnă şi înţelepciune,- se străduia să citească în fizionomia ei ce anume bănuială o adusese încoace — or dacă nu fusese cumva de dimineaţă să vadă listele la facultate.)

Dar fără să lase să se înţeleagă nimic, Veve ţinea cu încăpăţînare la al ei: „să văd, să văd". Mihnea o îndepărta cu braţul domol dar ferm: hotărît lucru, nu poate să-i arate, cel puţin deocamdată, anume argumente de ordin strict familiar, care, speră el, l-ar putea determina pe domnul Ştefan să nu-i reteze pensia, invitîndu-l să-şi reia preparatul în pacea din oraşul natal.

— Ceea ce cred că nu ţi-ar conveni nici dumitale..

— Nu pleci de-aici pînă nu văd şi eu scrisoarea...

— Mai bine o rup, dacă e p-aşa, schiţă Mihnea un gest hotărît... Şi-n gîndu-i îşi spuse cu convingere: să ştii că nebuna a fost la facultate...

Dar Veve îi apucă braţul cu străşnicie:

— Să nu mă minţi pe mine că-i „scriu *tatei"!* şuieră ea printre dinţi...

— A . . . te îndoieşti de asta ! respiră el uşurat, dar încă bănuielnic. îţi jur că tatei...

— Atunci te rog să faci adresa în faţa mea...

— A . . . foarte bine...

Mihnea vîrî scrisoarea, tot cam pe departe, în plic şi făcu adresa: ea-i urmări mersul condeiului peste umăr.

— Lipeşte.. .

Mihnea lipi...

— Am s-o duc eu la cutie...

— Asta nu...

— A . . . va să zică era destinată altcuiva, domnule ! ţipă ea asurzitor, smulgîndu-i-o dintr-o mişcare dibace şi neaşteptată.

— Veve, n-ai s-o citeşti! răgi repezindu-se la dînsa, dar fata şi deschisese uşa şi se năpustise pe săliţă, strigînd pe doamna Balaman...

O prinse tocmai cînd sosea aceasta, dar Veve o aruncă doamnei Balaman:

— Mamă, să nu i-o dai, mamă, l-am prins, mamă !.. . Rupe-o repede, mamă, şi vezi cui vrea s-o scrie... Adresa e prefăcută, mamă...

Mihnea împinse pe Veve şi se apropie grav şi hotărît de doamna Balaman. Dar Veve îi sări în spate:

— Desfă-o şi citeşte-o, mamă...

— Dar înţelegi odată că e scrisă tatei! răcni Mihnea scuturîndu-se zadarnic de povara din spate. Doamnă, dacă o desfaci, eu părăsesc imediat această casă...

— Spune cui ai scris-o, şuieră Veve" în ureche.

— Tatei, am spus...

— Atunci dă-mi-o s-o duc eu la cutie...

— N-am încredere.

— N-am nici eu... Mamă, adu-mi mantoul şi şoşonii...

Doamna Balaman dispăru ca fulgerul. Mihnea se urni după dînsa, în cîrcă cu toată povara lui Veve, care trăgea disperată de dînsul şi se proptea în tocurile pantofilor, să-1 întîrzie. îşi făcură astfel intrarea în antreu. Doamna Balaman ridică scrisoarea pentru a-**i** arăta lui Mihnea că n-a deschis-o; în schimb îl obligă să aştepte pînă se va îmbrăca Veve, şi să meargă amîndoi la cutie. Şi Mihnea acceptă desigur; plecară deci amîndoi, spionîndu-se cu coada ochiului: el cu teamă să n-o desfacă deodată, ea să nu **i**-o smulgă pe neaşteptate. Şi cînd ajunseră la cutie, Veve o înfipse prin clapele de metal ale deschizăturei cu icnet satisfăcut de răutate.

— **Şi**-acum să vedem ce-o să-ţi răspundă tata la scrisorile dumitale de amor...

Mihnea se simţi iar fericit. Rîse de teama ei tot timpul, **şi** ea îi răspunse la fel, bătîndu-şi joc de dînsul, dacă-şi închipuia c-o să-**i** dea drumul de-acasă ca să ceară la poştă restituirea scrisorii. Totuşi, pe tot drumul, înălţă capul fericită spre ferestrele vecinilor, pe care-**i** ştia la pîndă, după perdele. Dar în antreu, cînd el o apucă de mînă şi voi s-o atragă spre camera lor, ea reluă figura ei de hurie şi-1 respinse cu nemărginit dispreţ.

La facultate, domnişoara Arina îi întoarse, mai multe zile în şir, capul, ba chiar şi spatele. Cînd, involuntar, ochii li' se întîlneau totuşi, ea făcea o mină atît de dezgustată că Mihnea începu să se îngrijoreze şi să regrete amarnic flirtul lui strategic de acum cîtva timp. Odată.cele două fete rîseră atît de dispreţuitor, măsurîndu-1 din ungherul în care se postaseră, încît se simţi pierdut. Mai rămăsese acum, ceea ce tocmai se întîmpla, să vină Mih. şi să-i bată capul cu hîrţuiala tăiuşului de ferestrău a ironiilor lui.

— Şi zi aşa, coane Mihneo, uitase ăla ce-a scris în carte... Ei, cum ai băgat dumneata de seamă, coane Mihneo... mare duhliu mai eşti...

— îmi pare rău, coane Mih. De cînd am dat eu licenţa, cred că mi-o fi îngăduit să uit fleacurile astea... Dar şopteau băieţii din jurul meu...

— Nu cumva oi fi auzit dumneata greşit. ..

— E... coane Mih....

Şi conul Mih. se prăpădea de rîs, rotindu-şi ochii, ei înşişi parcă pistruiaţi asemeni feţei, prin roatele suprapuse ale ochelarilor, şi bătîndu-1 pe umăr, cu prea covîrşitoare simpatie, ca să nu pară de-a dreptul luătoare în rîs.

— Ia ascultă, mi se pare c-ai dat cam de mult licenţa aia. .. iacă, ai să vezi cît de greu o să-ţi vie la doctorat.

Iar profeţia asta i-o făcea cu un aer prea serios, şi brusc curmat din veselia de acum cîteva secunde, ca Mihnea să nu simtă cum începe să-şi iasă din sărite. Un moment numai, privirea lui se rătăci spre cele două fete, pentru a judeca, după depărtarea lor, tonul cu care tocmai avea de gînd să astîmpere puţin elanul acestui june cam obraznicei şi tipicar, de care acum nu mai avea nici o nevoie. Dar, minune a minunelor! Arina şi tovarăşa ei se uitau acum la el, cu nişte ochi. Dumnezeule mare, cu nişte ochi!... Admiraţie şi simpatie erau în ochii lor, pentru dînsul şi, desigur... pentru găliganul ăsta de Mih., a cărui volubilă prezenţă alăturată săvîrşise — Mihnea putu cîntări lucrurile dintr-o aruncătură de ochi — miracolul. Şi-n vreme ca»se simţea astfel contemplat, în compania celui mai emi-

nent student din universitate, Mihnea înghițea cu zîmbetul calin şi chiar cu mare rîs de satisfacție bătaia de joc a partenerului său. Abia putu să-i domolească verva şi să-i atragă atenția spre cele două fete, pe care Mih. îndată le salută, trimițîndu-le şi primind la rîndu-i, de la amîndouă, zîmbete prieteneşti. Mihnea îl întrebă acum de cea mai mică, dar Mih., care de bună seamă numai asta nu-şi aducea aminte, că-i mai spusese odată numele Arinei,- îi dădu lămuriri complecte despre amîndouă:

— Cea mai mică, adică mai scundă, că e mai mare de vîrsta, Maricica Gheorghiade, asistentă la Teoria cunoaşterei!...

— Teoria cunoaşterei ?.. .

– Da, şi Psihologie.. . studentă eminentă; şi-a luat doctoratul cu o teză care a făcut vîlvă: *Teoriile evidenței şi eroarei în filosofiile carteslană şi postcartesiană.* ..

— A . . . h a . . . gemu Mihnea... socotind în gînd: „Psihologia... şi Teoria cunoaşterei.. . H m . . . pesemne că asta o fi Logica". . .

— Iar cealaltă, Velovan Arina, fată foarte frumoasa, fină, spirituală, acidă, nu şi-a trecut încă teza la doctorat, dar e şi ea asistentă, de anul ăsta... la Istoria filosofiei...

— A . . . h a . . . zi, cea dintîi la Logică şi Psihologie. . . asistentă, încercă el într-o doară să se lămurească măcar asupra primei nedumeriri.

— Da, la Motru. Vrei s-o cunoşti? Uite, chiar mi-a făcut semn să mă apropii domnişoara Velovan.. . îmi permiți, te rog. . .

Şi Mih. se precipită într-acolo, vîslind din şoldurile noduroase, parcă lipite anume pe corpu-i lunguieț...

Mihnea rămase aiurit un moment, apoi păşi spre ieşire, şoptind: „Teoriile evidenței şi eroarei cartesiană şi postcartesiană, adică de la Descartes... şi pînă azi... asta a văzut-o şi-n Faguet. . . dar teoria eroarei ? trebuie, trebuie să fie ceva în Fouillee..."

Şi se topi nenorocit printre grupurile zgomotoase, reconstituind cu imaginația ravagiile ce le va fi făcînd tăiuşul de ferestrău al spiritelor lui Mih. pe socoteala nemernicei lui persoane, pe care neaşteptata conversație cu dînsul abia o redresase în mintea celor două fete. De ajuns să le fi povestit întîmplările cu Civilul şi cu examenul celălalt, la ce dracu a mai fost, ca să-1 radă definitiv din gîndul lor, adică — totuna — de pe suprafața pămîntului.

Şi buimac, de parcă abia s-ar fi deşteptat după o straşnică lovitură în cap, sau după un chef, cu rachiu de mintă şi cu ceapă cu mămăligă, ca odată la o vie, cînd o furtună năprasnică rupsese orice comunicație între vîrful dealului şi restul lumei, luă loc în tramvai, cerînd bilet, cu resemnare, spre domiciliu-i cvasi-conjugal.

Trei zile nu mai dădu pe la facultate, şi poate n-ar mai fi dat încă şi mai mult, dacă Mih. nu l-ar fi strigat pe bulevard şi nu s-ar fi îndreptat rîzător spre dînsul, făcînd semn de aşteptare grupului de vlăjgani ca şi dînsul, în costum național, în mijlocul căruia se găsea:

— Bine, domnule, unde te-ai vîrît atunci, te-am căutat toată Universitatea. . . vreau fetele să te cunoască. .. le-am spus că eşti vărul meu, că ți-ai luat licența în drept mai de mult, că ai urmat şi doctoratul şi că acum prepari o teză cu o temă filosofico-juridică... un anume domeniu al dreptului privit din unghiul unor considerații filosofice personale... Nu le-am dat mai multe amănunte, pentru a te lăsa pe dumneata să brodezi apoi în voie, după ce te puneam, evident, în cunoştință cu ce debitasem pe socoteala dumitale... Cred că nu te superi că te-am dat drept văr al meu... în schimb, te-am prezentat ca pe-un veritabil exemplu şi stimulent al ambițiunilor mele intelectuale şi-un periculos rival în discuții... în sfîrşit, te-am făcut atît de curios în ochii lor... Ştii, Arinei îi cam plac băieții fercheşi, cu condiția să fie şi inteligenți... şi invers... Numai de un fel, nu admite.

— Lasă asta, ccane Mih. Mai bine, spune drept, ce le-ai spus...

— Pe onoare îți declar că alceva nu le-am spus nimic...

– Nu le-ai spus dumneata de Civil?

— Ba da... cum să nu... Că ai asistat la examenele mele, că ai zeflemisit puțin pe profesorul de Civil pe care l-ai încurcat în nişte ițe juridice, de a rămas ăla cu gura căscată, iar pe celălalt, că l-ai prins în flagrant delict de ignoranță, dovedită cu propriile lui cărți...

Mihnea îşi înfipse dinții în buza de jos, suferind cu abnegație. îşi potoli pofta, care-i venea din toate ungherele sufletului, să pocnească pe umilul său binefăcător cu o înjurătură mare, lată şi românească, drept în lumina ochilor. Se mulțumi numai să rîdă nepăsător, pentru a-i lua măcar posibilitatea oricărei satisfacții, în fața vreunui colț de slăbiciune rău disimulat.

— Zi, mi-o făcuşi, cum văd eu.,. Mă aranjaşi, cum s-ar zice. *. De, îmi pare foarte rău.. mi-ar fi plăcut înăltuța aceea, domnişoara Velovan... Dar nici prietena ei mică, zău că nu lasă de dorit... îşi ascunse el repede preferința, pentru a nu lăsa vreun pic de bănuială în ochii căscați excesiv prin ochelari.

Dar Mih. glăsui cu toată seriozitatea:

— Nn înțeleg... cum zici că te-am lucrat... Eu tocmai te-am prezentat în ochii lor în culorile cele mai vii cu putință; de exteriorul şi de eleganța dumitale cred că nu mai era nevoie să adaug nici o vorbă.

— Bate-ți, bate-ți joc de mine înainte.

— E... dă-o încolo de treabă, coane Mihneo... Păi, va să zică, eu te ridic în slăvi şi dumneata... Pentru că de exteriorul dumitale, ce era să le mai spun eu lor? în privința asta domnişoara Velovan părea să aibe o convingere extrem de favorabilă.. Am înțeles atunci că sarcina mea se mărginea doar să te prezint din punctul celălalt de vedere, lăuntric. îți dau cuvîntul meu, o clipă nu m-am gîndit să fac nici cea mai neînsemnată ironie la adresa dumitale. Ce dracu, mi-eşti cît se poate de simpatic... Mai ales cînd m-am convins că, într-adevăr, nu eşti agent de partide şi mi-ai arătat atîta dragoste numai din potrivirea numelui nostru. Ei bine, drept aceea, dacă-ți place cu adevărat vreuna din ele, o să-mi fii recunoscător toată viața de chipul desăvîrşit în care te-am înfățişat, şi din punct de vedere intelectual şi sufletesc, în ochii lor: un gentleman desăvîrşit, un dialectician de mîna întîi, un spirit acid şi de-o rafinată cultură.

— *Merți,* ca pe urmă, din contrastul ce-ar fi rezultat din prezentarea mea reală, dumneata să te fi amuzat în toată voia inimei... Iată de ce am avut grijă s-o şterg la vreme...

Şi Mihnea rîse cu tărie, să-i arate că puțin se sinchiseşte de stratagemele sale şi de faptul că a scăpat o cunoştință femenină, două, mai puțin...

— Ia uită-te la dumnealui... îmi pare rău, coane Mihneo-... Se poate să crezi altfel de dumneata?.. . Atunci dă-mi voie să te contrazic eu şi să-ți declar că dumneata nu faci chiar o astfel de impresie, pe cît îți închipui... Dumneata eşti un modest!...

Mihnea era cît pe-aci să-1 întrebe îngrijorat: „Ascultă, vorbeşti serios?" dar rîsul acela al ochilor, pe care ochelarii îi exagerau într-un contrast atît de izbitor cu şartul şi gravitatea vorbirei, îl făcu să schimbe numaidecît în glumă, mulțumind lui Dumnezeu că nu s-a făcut complect de rîs, cu o astfel de scăpare de sine:

— Nu mai spune!... Mai bine să lăsăm asta... încercă el să întoarcă astfel conversația, încît celălalt să pară acum cel încurcat şi năucit de neputința sesizărei adevărului adevărat: şi ia răspunde aici... ce te face să crezi că n-am venit la dumneata trimis de-un club anume?.. hm... ia să vedem, bănuieşti care..

Mih. îşi îndoi de haz, într-o parte şi într-alta, trestia trupului său lung şi subțire:

— Lasă, coane Mihneo... am primit din partea tuturor partidelor cîte-un *eclaireur*... aşa că toate s-au epuizat, pentru dumneata n-a mai rămas nici unul..

— Dar dacă... totuşi.. unul din ele a trimis.. doi *eclaireiir-i.*

— Ce tot vorbeşti dumneata?... mi-au trimis nişte tipi... dumneata eşti un băiat simpatic şi cam sentimental.. pe cînd ăia erau nişte ditamai escroci, mă nene...

— E, şi... dacă mi-e permis să întreb, care a fost oare cîştigătorul lozului fericit?..

— Poți să fii sigur că nici unul... Unul singur era cît pe aci să mă amețească.. . dar mi-am dat seama

la vreme ca să mă scutur de ispită. .. L-am trimis şi pe el îndată la plimbare ca pe toţi ceilalţi, cu toate promisiunile aurite. Şi cu asta am făcut cea mai bună şcoală pe care o puteam face. Sunt călit acuma. Nu s-a născut ăla care să se poată mîndri că o să izbutească să mă încînte ! îşi tremură Mih. capul şi corpul cu îngîmfare şi cerbicie...

— Zău ? făcu Mihnea mucalit şi satisfăcut că găsise spărtura de care avea nevoie pentru a-şi lua revanşa...

Căci într-adevăr ochii celuilalt se aprinseseră iar de mînie gravă, ca în momentele cvasitragice ale cunoştinţei lor.

— Ei da ! răspunse el brutal şi sec, de parcă ar fi lăsat să cadă un capac de metal dur şi detunător. Avem noi altceva în gînd, noi, generaţia asta care vă urmează pe dumneavoastră, se aprinse el de retorism şi înverşunare. Noi vrem să construim, să reconstruim ţara asta, pe care au destrămat-o politicianismul, bizantinismul şi rapacitatea oamenilor de afaceri. Şi te rog să nu te uiţi la mine ca la un vînturător de vorbe din ăia cari v-au ameţit pe dumneavoastră cei din generaţia războiului ...

Mihnea, văzînd într-adevăr că nu mai era de glumit cu omul ăsta, coborî puţin intimidat de trecătorii, cari priveau nedumeriţi încoace, fitilul luminei ochilor lui.

— Noi trecem de-a dreptul la fapte. Vezi pe băieţii ăia, de acolo, care mă aşteaptă, în vreme ce eu pierd vremea cu dumneata să-ţi vorbesc de domnişoare ? — scrîşni de remuşcare glasul lui cuprins de flacără vie. Băieţii ăia îmbrăcaţi naţional ?. .. Ei sunt trimeşii laşului şi cu ei vom pleca, primele echipe bucureştene, ca să dăm ajutor la ridicarea primei noastre opere constructive.

Mihnea păru că depune interes, mai mult pentru a intra în voia acestei subite mînii şi a face pe partener să scoboare puţin glasul. Şi dorinţa i se împlini, căci Mih. se alătură de el cu glas coborît şi grav:

— Vezi braţele astea? îşi trase el pe cît putu mînecile spre coate. Ei bine, braţele astea, poimîine, se vor înfige în moloz şi vor frămînta pămîntul ca să scoată cărămizi. Vom face pe salohorii şi pe zidarii; şi vom clădi, pentru generaţiile care urmează, căminul pe care statul nu vrea să-1 clădească...

Mihnea părea că se minunează, dar el încă nu era edificat dacă i se vorbeşte în sens simbolic; pe urmă, rămînînd la această impresie, îşi reţinu orice gest şi orice semn al feţei, care ar putea întărîta şi mai mult pe acest trăncănitor de vorbe goale, care s-a aprins peste fire. Dar din restul cuvintelor celuilalt înţelese mai apoi că era vorba de ceva real, o hotărîre curată de abnegaţie şi de muncă îndîrjită, începînd de la moloz şi cărămizi. . .

Mihnea privi aiurit spre convorbitor. Aşa ceva chiar că nu i-ar fi trăsnit în minte, oricîte asociaţii de idei i-ar fi cutreierat capul lui de orăşan român, în orice sens ar fi vrut. Nu-şi putu deci reţine această fatală scăpare:

— Bine, domnule, d-aia ai luat dumneata atîtea licenţe, *magna cum laude,* ca să faci cărămizi... ?

Regretă însă vaga ironie, crezînd că Mih. va izbucni iar în repedea lui aprindere. Dar acestuia se păru că-i face plăcere amintirea licenţelor, considerabil unghi de perspectivă pentru aprecierea aportului şi sacrificiului său personal, în curioasa întreprindere, crîncenă şi uluitoare.

— Da, şi din cărămizi, case... confirmă el. Noi zidim real, nu simbolic, ca ăi cu şorţul şi mistria, reveni el fatal la statornica lui obsesie: francmasoneria internaţională.

Dar Mihnea deveni acum curios; cazul îl interesa ca un lucru cu totul neaşteptat, de care nu ştiai încă dacă să faci haz sau să te uimeşti.

— Bine, coane Mih., îşi arătă el nedumerirea. Dar ca să faci o casă trebuie, întîi, un loc. . .

— Există, s-au găsit oameni de bine ca să ni-1 dea. ..

— Trebuie apoi un plan. . .

— Există: sunt printre noi eminenţi arhitecţi şi ingineri. . . tot *magna cum laude* ca şi mine... şi cari, după ce au predat planurile, luă el vorba pe care o ghici pe buzele mişcătoare ale lui Mihnea, apucă mistria şi hîrleţul şi se fac zidari şi salahori tot ca şi mine.. .

Zîmbetul lui Mih. încremeni pe buze...

— Bine, dar mai trebuie un deviz, parale...

— Loc pentru cărămizi avem; ni 1-a oferit cineva în schimbul mînei noastre de lucru; să-i facem şi lui tot atîtea cărămizi cît ne trebuie nouă. Instrumente s-au găsit uşor... încolo, nu mai rămîne decît entuziasmul şi putere tînără de muncă, pe care, cred că nu te îndoieşti, le posedăm bişag... rîse fericit Mih., luîndu-şi apoi adio, fericit c-a putut impresiona pe acest tip de Calea Victoriei.

— Rămîi cu bine, verişoare, rămîi la domnişoarele dumitale, îţi cedăm tot locul... noi ne ducem... să începem.

Şi-i făcu, îndepărtîndu-se, semnul urărei de noroc.

în cele din urmă, Mihnea rămase tot nedumerit, dacă băiatul ăsta cu nume asemănător nu-şi bătuse crunt joc de dînsul cu asemenea prăpăstii. în definitiv, în privinţa căminului şi salahoriei, n-ar fi avut nimic de spus dacă ar fi fost într-adevăr o păcăleală; ducă-se dracului de Băiatu Mih., cu glumele lui fantastice cu tot! Dacă ar fi ştiut şi el, la rîndu-i, pentru care glumă şi mai fantastică i-a servit cu numele, chiar că nu s-ar felicita prea mult de imaginaţia lui. Dar rămîne punctul no. 2: fetele! Ce va fi spus el fetelor? L-a beştelit în faţa lor de i-a închis acum orice portiţă de apropiere; sau 1-a lăudat într-adevăr, cum spune, dar prea vădit exagerat, ca fetele să nu dorească a-1 cunoaşte pentru a avea într-însul un minunat subiect de amuzament? Din cînd în cînd Mihnea mai pune şi posibilitatea de-a treia înainte, şi anume că Mih. va fi vorbit de dînsul fără nici o intenţie de batjocoră şi va fi întărîtat într-adevăr curiozitatea Arinei şi dorul de a-1 cunoaşte. Dar i-e de ajuns să-şi amintească de povestea cu căminul, ca să ridice îndată umerii „a restrişte": „Aş, şi-a bătut joc de mine, ticălosul!"

Din pricina acestei triple nedumeriri, Mihnea şi-a întrerupt provizoriu vizitele la Universitate; dacă într-adevăr îşi bătuse joc de dînsul, lucrul se va vedea îndată, după expresia pe care o va lua chipul Arinei, cînd se vor reîntîlni; însă dacă această expresie avea să fie a sarcasmului şi-a rîsului batjocoritor, măcar trecerea timpului să atenueze, cît de cît, insuportabila sentinţă. Dacă, dimpotrivă, fata îl va întîmpina cu totul altfel de sentimente, zugrăvite pe faţa ei, cu plăcerea revederei şi cu bucuria dorinţei de prietenie, apoi acestea vor creşte cu atît mai mult, cu cît timpul va săpa un mai adînc interval între ultima şi viitoarea întîlnire a ochilor lor. Pînă atunci el va mai avea răgaz să reia puţin măcar *Iniţierile* alea şi chiar să înceapă la *Istoria* lui Fouillee, unde, la capitolul Descartes, găsise într-adevăr aliniatul acesta: „Regula evidenţei şi teoria eroarei", care-1 umpluse de înfricoşare şi respect pentru ochii vineţi ai Maricicăi şi pentru influenţa considerabilă ce părea s-o aibe asupra prietenei ei.

Deci Mihnea întreprinse înverşunate studii filosofice. Cînd întoarse ultima pagină a *Iniţierilor* îşi aminti de un moto de pe cartea de solfegii a bunului său dascăl de muzică de la liceul din Craiova, Elie Mihăilescu, singurul profesor care-**1** iubise într-adevăr şi care-i prezicea viitor mare, nu atît pentru vocea-i caldă, cît pentru priceperea şi instinctu-i muzical: „Repetiţia e mama învăţăturei". Mihnea nu repetase niciodată la muzică pentru că n-avusese nevoie; de aceea nici nu prea pricepuse el ce rost avea acest moto pe-o carte de solfegii. Dar acum, cu volumaşul filosofic complect terminat şi pe trei sferturi încă nestatornicit în minte, părintescul sfat rămas de la iubitul lui profesor i se înfipse în creier, limpezit de orice echivoc şi puternic ca un comandament. Totuşi, răsfoind în îndoială pe Fouillee, mirajul cuvintelor, de-o sonoritate gravă pentru ei, care designau capitole şi subîmpărţiîi ca: dialectica acţiunilor, teoria ideilor, teoria iubirei de bine, probabilismul, scepticismul empirist, regulele secundare ale metodei cartesiene, creaţiunea continuată şi providenţa — şi altele la fel — îl speriară şi-1 umiliră ca pe orice ignorant; dar ca pe-un oltean vrednic ce era, îl asmuţiră să şi le apropie cît mai curînd şi să le stăpînească. Şi astfel, cu primul volumaş încă nedigerat, el se avîntă prin pagini, care-1 amuzară la început, dar care deveneau din ce în ce mai penibile, cu cît urcuşul suia din greu prin succesiunea secolilor.

La un moment dat, Mihnea simți că urcă în neștire, fără să mai simtă nimic sub picioare. Era o veche impresie, pe care Dreptul roman i-o mai dăduse nu o singură dată. Disperat deci, închise cartea, o trînti furios şi plecă grăbit la Universitate. Dacă e vorba să se apuce de treabă grea, cu repe'tiții şi metodă, cel puțizi să știe dacă va avea vreuna folos sau nu, de pe urma unei atît de imense sforțări. însă nu întîlni nici pe Arina, nici pe Maricica, pentru a culege de pe chipul lor îndemnul de a aplica hotărît şi tenace principiul maestrului de muzică; în schimb se interesă de povestea cu zidirea căminului de la Iaşi.

Primul pe care-1 întrebă se uită la el încuidat şi chiar cu un fir de zîmbet între buze:

— Nu știu, domnule, nimic, n-am auzit de aşa ceva.

Evident că, în urma acestui eşec, care-1 descurajă cu desăvîrşire, n-ar mai fi îndrăznit să se a'dreseze nimănui, dacă la ieşire nu şi-ar fi încrucișat întîmplător drumul cu un băiat cu mapă, cu pălărie neagră şi turtită, cu ițari naționali şi cu şubă castanie. Se luă deci înapoi pe scară după el şi-1 opri sus, cerîndu-i scuze şi explicîndu-i că e reporter la „Universul". Atît îi trebui celui interpelat; şi lui Mihnea îi crescură ochii de fericire, aflînd că Mih. nu-i spusese bazaconii. încît informatorul, văzînd iluminarea de pe fața lui Mihnea, îi scutură mîna voiniceşte, luîndu-şi rămas bun, să nu piardă cursul:

— Să trăieşti, măi frate, măi, îmi tresaltă inima de fericire, cînd mai întîlnesc în Bucureştiul ăsta stricat *rumâni* adevărați... D-apoi cum e numele dumitale?

— Băiatu. .. Mihnea Băiatu. . .

— Oi fi rudă cumva cu Băiatu Mihail, de la Brăila, unul din căpeteniile noastre.

— Văr primar.

— D-apoi că se cunoaşte ! Ăla e om mare şi va fi şi mai mare ! D-apoi că să auzim de bine, cît mai curînd cu putință, măi frățioare întru Cristos, şi-n sîngele românesc...

Ieşi Mihnea ca dus de unde fermecate; privind cu dispreț la toți indivizii cu cari se întîmea pe scară, eleganți ca şi el, țîşnind încoace de afară, din tumultul Bucureştilor stricați. Ce ştiu ei, mă nene, de frămîntarea cea nouă a tineretului! îi consideră el pe toți cu profundă scîrbă, amintindu-şi de aerul poznaş al primului întrebat de adineaori.

Iar în după-masa aceleiaşi zile, primi şi confirmarea cealaltă. întîi întîlni pe Maricica, grăbită spre ora maestrului; ea-i revelă îndată adevărul adevărat, aşa că expresia de pe figura Arinei, cînd o reîntîlni şi pe dînsa, nici nu mai fu o surprindere. Pe urmă amîndouă fetele îi tăiară calea de mai multe ori, scurtînd vădit amplitudinile drumului de-o parte şi de alta a punctului de încrucişare. Victoria era deci totală. Puțin îi lipsi lui Mihnea să-şi ridice gambeta şi să aştepte răspunsul lor la salut, apoi să înainteze. Sîngele lui violent şi fără preget îi dădu chiar ghes s-o facă, la un moment dat, cînd deodată îi răsună în urechi, ca un apel-al conştiinței, aceste cuvinte teribile, care-i paralizează orice putere a voinței: „Regulile evidenței şi teoria eroarei!" Ca Mefisto, la vederea crucei. amețit de cele două prezențe, Mihnea se îndepărtă zîmbind, ca o enigmă indescifrabilă, din depărtare, fetelor, complect nedumerite dar şi îndîrjite. într-adevăr, gîndi Mihnea, pentru ele rămîne aceeaşi explicație a ezitărilor lui, care concordă de minune şi cu informațiile date de Mih.: timiditatea excesivă a tinerilor adine aplecați asupra studiilor. Incidentul cu mica zvăpăiată, care-i veni apoi în merrorie, şi supărarea de atunci a Arinei, fu pentru el siguranță şi indiciu că fetele vor redubla pe viitor eforturile lor de a-1 cunoaşte, dezlegîndu-i, printr-o bunăvoință şi mai evidentă, curaju-i închircit de pandecte şi teze de doctorat.

Mai rămîneau deci studiile:

Cu furie oarbă se repezi în astă seară Mihnea asupra *Inițierilor*. Tot bunul lui dascăl de demult era aşadar cel care îl scotea din încurcătură: tot bunul lui sfat, mai tare decît cel mai ingenios sistem de pedagogie, îl va urma acum; şi-1 văzu pe profesor, mîngîindu-şi mustățile scurte şi negre, în timp ce da tonul: *sol, si, re, si, sol!... Haideți!* Va ceti deci *Inițierile* de trei ori, va reciti cu orice sforțări un tratat de legică şi altul

de psihologie, de asemenea de trei ori pe fiecare, reprimînd cu străşnicie acest libertinaj al spiritului, care s-a învăţat numai cu lucruri uşor digerabile, totdeauna noi, pline de senzaţii ieftine. Va ceti apoi de şase ori *Istoria filosofiei* de Fouillee şi-şi va furniza chiar mîine un *Larousse,* pe care să-1 aibe lîngă dînsul pentru orice eventualitate. Nici un cuvînt nou şi neştiut nu va mai fi lăsat deoparte. în liceu era un elev destul de onorabil, chiar la studii aride şi lipsite de atracţie. Dar îşi va disciplina el această tinereţe exuberantă şi acest creier clocotind dcar de năzbîtii şi imagini lascive. Repetiţia e mama învăţăturei: Doamne, cum nu mi-ai adus tu mai devreme în amintire această cu adevărat mare înţelepciune !

Şi ca o binefacere a cerului pentru această nobilă strădanie a lui, a doua lectură a *Iniţierilor* i se păru din cale-afară de uşoară şi' plăcută. Mihnea dezlegă lucruri, acum, care i se părură de-o simplitate uimitoare şi dulce, deşi la prima citanie, forţată, le socotise adevărate rebusuri. Trîntit pe fotoliu, la gura sobei, picior peste picior, el savura această sumară înşirare a? năzuinţelor omeneşti spre aflarea marelui mister, împletită cu şi mai divina satisfacţie că domeniul înţelepciunei supreme pare să-1 accepte sub vasta boltă a templului, pe care pînă acum îl crezuse ermetic şi definitiv închis pentru dînsul. Auzi paşii săltăreţi ai lui Veve prin antreu şi binecuvîntă de asemeni supărarea ei, care-1 lăsa să citească şi să gîndească în voie, să viseze şi poate să pronunţe în vis numele scump': Arina. Veve, după întîmplarea cu scrisoarea, îi adresa desigur cîte o vorbă la masă, dar mult cumpănită şi într-atît de rezervată, încît, cînd el vroia să preschimbe convorbirea în glumă, ea ţuguia buzele şi strîmba din nas, în semn că deocamdată relaţiile lor nu se pot întinde decît pînă la cuvintele necesare şi banale. Ea trecea de mai multe ori pe săliţă cînd el era gata să se culce; şi el o strigase nu o dată, invitînd-o la dînsul, dar ea trecuse înainte fără nici măcar să răspundă. Odată chiar deschisese larg uşa de la săliţă, tocmai în momentul cînd ea trecea pe-acolo, şi muteşte

îi făcuse un compliment adînc, invitînd-o larg, cu amîndouă mîinile întinse spre odaia primelor iubiri; dar ea îi întorsese pur şi simplu spatele, de asemeni fără să zică un cuvînt.

„Poate îşi închipuie că şi astă-seară o să mă dau la pantomime de-ăştia?" îşi spuse Mihnea rîzînd singur de sine şi îmbrăţişînd cu ochi prietenoşi lumina lămpei şi spinările mlădioase ale flăcărilor din sobă. Şi scuturînd din umeri, ca să alunge astfel de gînduri streine de scopul de acum al vieţei lui, se afundă tot mai adînc în somiera scîrţîitoare a fotoliului de modă veche şi gustă cu plescăituri de limbă savoarea şcoalei eleate. Dar pasul zvelt de afară persista să dea plicticoase tîrcoale, oprindu-se uneori, pentru a lăsa să se audă diverse zgomote de obiecte deplasate, dovedind că activitatea de acolo are un rost util şi bine determinat. Pentru Mihnea era însă agasant şi dorinţa lui cea mai vie în momentul de faţă ar fi fost să se termine odată.

însă grozăvie a grozăviilor: uşa de la odaia lui fu deschisă şi domnişoara Veve intră! Ea nu-i aruncă nici o privire lui Mihnea, pentru a vedea stupoarea şi enervarea din ochii şi de pe faţa lui; ea merse pînă la şifonieră, pe care o deschise, găsindu-şi acolo mult de treabă; Mihnea socoti că lucrul cel mai cuminte e să nu-i dea atenţie şi să-şi continue lectura. Veve închise uşa dulapului şi mai făcu ceva la etajeră, mai potrivi ceva pe măsuţa de noapte. Pe urmă porni la uşă şi apucă minerul. Mihnea citea adîncit şi imperturbabil. Ea reînchise uşa, pe care abia o crăpase, şi se apropie de sobă, vîrî înăuntru un lemn şi închise uşuliţa; flacăra începu să duduie înăuntru. Era o căldură destul de pronunţată în odaie, ea totuşi controiă olanele şi exasperată de imobilitatea celuilalt îi aruncă o căutătură de ură şi dispreţ. Voi să iasă acum pe săliţă, smulgînd aproape uşa din ţîţîni, dar apoi deodată o izbi la loc cu mare putere şi zgomot şi, apropiindu-se de Mihnea, îi smulse cartea din mîini, aruneînd-o pe podea. Apoi se apropie de măsuţa de lîngă pat şi gunguri uşor, aşteptînd cu spatele spre dînsul.

Mihnea se ridica în linişte, îşi culese cartea de jos şi reveni la fotoliu, unde reîncepu cetirea. Veve, care la ridicarea lui se şi grăbise să ia poziţie de apărare, înşelată în aşteptare, înainta iar ***Ix*** dînsul cu pas hotărît, îi smulse iarăşi cartea şi iarăşi o aruncă pe jos. Mihnea se sculă cu gest de plictiseală, o ridică din nou şi reveni la fotoliu. Cînd jocul se repetă a treia oară, o avertiză calm, dar hotărît:

— Te rog să mă laşi să citesc.

— Asta nu e carte de drept, îi răspunse ea înţepat.

— Nu te priveşte.. .

Dar cum se aşeză pe fotoliu, ea îi smulse cartea a patra cară, dar n-o mai aruncă.

— Dă-mi cartea ! gemu el scos din sărite.

— O bag şi-n foc dacă vreau...

Se repezi la ea şi i-o luă, răsucindu-i mîna cu neascunsă cruzime. Lăcrămile durerei îi şi înroşiră ochii, dar ea rîse superbă şi rea:

— N-ai să citeşti. ..

– Voi citi

— Şi mîine n-ai s-o mai găseşti.

— O să vedem noi.

— în foc cu 'toate cărţile care nu sunt de drept.

— Numai un idiot pcate vorbi astfel. Nu vezi că e de filosofie...

— Prostii... Mai bine ţi-ai prepara examenul la care ai căzut.. .

— Mai bine ţi-ai vedea de examenele tele, din ^are n-ai dat nici unul de patru ani... Nu ţi-e ruşine să-ţi fie.. .

— Eu nu vreau să mă fac profesoară.. . Am cu ce să trăiesc...

— Şi eu am cu ce să trăiesc. . . şi mă voi face avocat cînd voi vrea eu... Deocamdată citesc filosofie, pentru că un om al *secolului de astăzi,* un ora cu adevărat civilizat, trebuie să ştie de toate. Numai tîmpiţii au oroare de cărţi, şi nu numai că li e groază să pună mîna pe ele, dar şi cînd le văd la alţii, se reped şi le smulg din mîini... şi le aruncă pe jos... Cartea, cel mai sfînt lucru pe care 1-a făcut omul de

la începutul începuturilor şi pînă acuma ! rosti convins Mihnea. Mă dezguşti!

Şi se trînti atît de înverşunat în fotoliu că somiera trosni acum brusc şi dărăpănat. Dar ea se repezi iarăşi la carte, pe care el tocmai avu timp s-o ferească; ea îi rînji însă drept în mijlocul figurei, făcîndu-i necaz ca un copil nărăvit:

— Ba n-ai să citeşti... Ţi-o voi smulge şi ţi-o voi arunca... Sunt tîmpită, şi ce? Aşa vreau eu să fiu, tîmpită, tîmpită, tîmpită... şi cartea ţi-o voi arunca în foc. ..

Şi aluneca împrejuru-i ca să i-o apuce...

El o îndepărtă, pînă la lungimea braţului, fierbînd..

— Troglodite, în viaţa ta n-ai să înţelegi o iotă din ce se scrie aci...

Şi o privi cu atît de mult dispreţ, că jignirea ei crescu peste margini; dar în cadrul minţei lui apăruse acum Arina şi Maricica, şi amîndouă aveau cîte o carte enormă în mîini. Iar în urechea lui răsună solemn şi religios: „Regulile evidenţei şi teoria eroarei!" în vreme ce Arina îşi întoarse *lorgnon-ul* spre furibunda asta ciufulită şi îmbrăcată sumar, care se înverşuna să distrugă sfînta iniţiere în tainele eleaţilor, ale divinului Platon, ale aristotelismului, în filosofia cartesiană şi postcartesiană, „tîmpito..."

— îmi produci o scîrbă fără margini, îi aruncă în ochii stropii glasului său profund de indignat. Orice răbdare are o limită.

— Te pomeneşti că vrei să mă şi baţi...

— Să nu-ţi pară de mirare. . .

— Ei bine, te las... dacă arunci singur cartea în foc... şi te faci şi tu tîmpit ca şi mine...

Şi profitînd de furioasa lui uimire, se năpusti asupră-i, apucă volumaşul cu precizie de pisică în mişcare şi dintr-un salt fu la gura sobei. Dar el îi **înhaţă** braţul la timp, răsucindu-1 şi mai dureros ca adineaori şi făcîndu-1 să scape cartea. O repezi apoi în lături şi cum ea revenea pusă pe luptă cruntă, o feri acoperind-o cu piciorul.

— Loveşte-mă, îi şuieră ea în ochi, bravîndu-1. Şi el o plesni cu putere peste obraz, făcînd-o să se **în-**

toarcă pe loc. Podidită de plîns, ea se îndreptă şovăind spre pat, în latul căruia se răsturnă, înăbuşindu-şi suspinele în aşternuturi. El o privi cu ură, dar piciorul ei frumos se dezvelise iarăşi pe deasupra genunchiului şi suspinele ei înăbuşite şi exagerate o făceau să se cutremure ca-n spasmuri, că el numără instinctiv zilele şi nopţile de cînd a rămas despărţit de dînsa şi de orice apropiere femeiască. îşi ascunse deci cartea în buzunarul paltonului şi se apropie de ea duşman şi hotărît. Dar ca şi cînd i-ar fi simţit prin aer intenţiile, ea s-a şi ridicat în poziţie de apărare. Lupta a ţinut, tot timpul, strînsă, înfundată şi pe disperate. Răsuflările li se amestecau scurte şi grăbite: în cele din urmă a biruit-o şi, răsturnată dedesubtu-i, ea l-a scuipat în ochi, şuierîndu-i: „Brută!" Robust şi stăpînitor el i-a apucat calm o şuviţă zdravănă din păru-i zburlit şi cu o smucitură violentă şi-a adus-o la frunte sase şteargă.

Cînd a lăsat-o să plece, i-a spus doar atît:

— Dacă o singură pagină îmi lipseşte din cărţile mele, am şi făcut bagajele. Poţi să întrebi pe domnul Vulpache, tatăl dumitale no.l, dacă mai face atunci vreun ban scrisoarea din buzunarul dumnealui...

Veve n-a întrebat nimic pe domnul Vulpache, desigur, şi a doua zi, la întoarcerea de la Universitate, Mihnea şi-a găsit toate cărţile intacte şi la locul lor. Dar duşmănia fetei nu mai cunoştea potolire în ochii înfrînţi şi umiliţi. Iar Mihnea îşi lua mesele-xalm, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Doamna Balaman îşi da şi dînsa seamă de situaţie şi se părea că tot spre fiica ei aruncă priviri intrigate. Se vedea bine că între ele avusese loc puţină discuţie relativ la acest subiect... Dar, de bună seamă, fata îi interzisese mamei să se amestece, de vreme ce aceasta îi arunca din cînd în cînd priviri de neînţelegere, ridica din umeri şi prelungea conversaţiile cu Băiatu, care o trata cu multă atenţie şi excesivă delicateţe.

Ceea ce creştea înverşunarea lui Veve pînă la intensă nervozitate şi mici gesturi nesocotite. Trîntea şervetul exasperată şi pleca de la masă pretextînd migrene, greţuri sau nespunînd nimic. La început, doamna Balaman o urmărise înspăimîntată şi Mihnea, care-şi lua calm desertul, auzea răbufnituri de conversaţie violentă. Apoi doamna Balaman venise la dînsul:

– Dar bine, frate, ce-i între dumneavoastră?

— Exact ce ştii şi dumneata...

— N-a mai fost nimic altceva...

— Nimic. Iacă aşa, nu mai dă pe la mine, abia de-mi vorbeşte... cum o vezi...

Şi nici o vorbă de seara ultimei lor îmbrăţişări, de care se pare că nici Veve nu a deschis cuvînt. Madam Balaman ridică mîinile în sus în semn că nu mai înţelege nimic. Iar Mihnea îşi continuă liniştit viaţa de toate zilele. Ocolurilor concentrice ale fetelor el ştie să scape cu rară dar neofensatoare dibăcie. Dimpotrivă, intră acum la cursurile pe care le asistă Arina şi-o învăluie tot timpul cu privirea lui mută, tristă, de adorare profundă, totală, religioasă. Astfel că Arina a trebuit să-şi astîmpere marşurile ofensive şi chiar zîmbetele-i îmbietoare; a început să-1 privească şi ea cu aceeaşi tandreţe melancolică şi resemnată, dîndu-şi seama că se află înaintea unui sentiment adevărat şi de-un calibru neobişnuit, în vremurile astea de fulgerătoare cunoşştinţi şi de trecătoare şi mincinoase apropieri.

Dar planul lui Mihnea e limpede. Se apropie vacanţa Paştelui. Va pleca deci acasă şi-n tihna patriarhală a provinciei va da gata pe Fouillee. Cum să te prezinţi astfel în faţa fetei acesteia, domnule, care intervenea, ca savant şi respectat arbitru, în toate discuţiile de seminar, la care venise şi el cîteodată, făcînd pe Arina să se întreacă pe sine şi el s-o aprobe cu un zîmbet discret şi surprins, făcînd-o astfel vădit fericită, cu toate că *Iniţierile* lui Faguet şi *Psihologia* lui Găvănescu, pe care, iată, o terminase şi pe aceea, nu-i ajutau să înteleagă nici măcar a zecea parte din cele vorbite? Ignoranţa, groaznică, în care şi-a dat seama că se găseşte, l-a făcut, la rîndu-i, şi mai tiran în raporturile lui cu Veve, pentru a o îndepărta şi a o scîrbi şi mai mult de dînsul. într-o seară a apucat-o de mînă în antreu şi a smucit-o brusc, împingînd-o spre camera lui. Fata, încremenită de îndrăzneală, i-a făcut faţă,

cu palmele, cu unghiile, cu dinții. Dar pentru că el era desigur mai tare, lupta a luat proporții: un scaun a căzut cu zgomot; ușa a plesnit cu răsunet de explozie. Ușa din față s-a deschis atunci îndată și capetele doamnei Balaman și al lui Vulpache și-au făcut la moment apariția...

— Dar asta ce mai e, maică, pentru numele lui Dumnezeu... făcea madam Balaman frîngîndu-și mîinile rugător.

Liberată, Veve a trecut pe lîngă ei spre salonaș, fără să le răspundă un cuvînt. Iar Mihnea, îndată ce a trîntit ușa după dînsa, a trîntit și el pe-a lui după dînsul, fără să mai dea nici o explicație mamei desperate și tatălui no. 1.

Un scurt conciliabul a avut loc atunci în antreu între cei doi părinți; și cînd Vulpache a pătruns apoi la Mihnea ca să ceară și mai amănunțite lămuriri, un spectacol înfiorător i s-a prezentat ochilor lui vulturești: Mihnea împacheta de zor, trîntind fără a se emoționa de noul-venit cărți și rufe în geamantanul lui larg și ostentativ deschis pe masă. Să fi știut el domnul Vulpache cum se pricepe la împachetat Mihnea, cu ce îndemînare și mai ales cu ce discreție, ar fi înțeles la moment că aci nu poate fi vorba decît de o simplă demonstrație! Dar domnul Vulpache nu-i cunoștea acest talent și surpriza lui a fost atît de zgomotoasă, încît doamna Balaman, care îl aștepta afară, pentru ca apoi în comun să facă o vizită diplomatică și fetei lor, veni atrasă de tărăboi.

Mihnea s-a arătat intransigent. Nu mai îrițege cîtuși de puțin această situație: or este, or nu este soția lui...

— Bine, maică, dar nici nu v-ați cununat...

— De vreme ce a început așa...

Domnul Vulpache, om al justiției, a amintit îndată de scrisoare; dar Mihnea s-a arătat neînduplecat și i-a răspuns răspicat că e în stare să suporte toate consecințele.

— Pentru cum se poartă domnișoara dumneavoastră cu mine se admite și divorț, domnule Vulpache, că ești *magistrat* și știi prea bine; dar să scap de urmările unei scrisori, care, or ce-oi zice dumneata, n-are să fie mai tare decît un act de căsătorie...

Așa că magistratul Vulpache i-a acordat în sinea sa juridicește dreptate lui Mihnea, și omenește, secondat de madam Balaman, care urmărea pe fața amicului ei mersul gîndului acestuia, au căutat să împace cu toate vorbele bune pe Mihnea; i-au scos rufele din geamantan și i le-au pus în dulap, i-au aranjat iar vrafurile de cărți pe masă și pe etajeră și l-au asigurat că Veve va deveni rezonabilă mai curînd decît s-ar putea aștepta.

Și într-adevăr, cîteva minute după ce a fost părăsit și de ei, iarăși a răzbătut pînă aici, prin uși și păreți, zvon de voci întărîtate. Calmat și cu zîmbet de mulțumire, Mihnea începea acum, înfundat adînc în fotoliul de lîngă sobă, prima pagină din *Logica* lui Maiorescu. Și n-a întors de două ori foaia cînd valma tot mai crescîndă a vocilor a încetat brusc, pas hotărît a străbătut antreul și ușa odăii a fost repezită din țîțîni și apoi plesnită înapoi cu cea mai necăjită vehemență. Veve intrase, și fără să-i arunce nici o privire, cu fața congestionată, cu răsuflet abia scăpînd de sub presiunea indignării, s-a dezbrăcat în mijlocul camerei, zvîrlind în scîrbă vestmintele cu piciorul și, rămînînd goală, s-a aruncat în pat cu un rînjet straniu, indecent și scîrbit de sine însăși, în același timp. Tot timpul nu s-a uitat la dînsul și-n pat s-a întors cu fața la părete. Dar Mihnea, deși nu mai înțelegea nimic din *Logica* lui Maiorescu, și cu toate că sîngele îl biciuia cu furie prin toate mădularele, întorcea foaie după foaie, cu interesul unuia care ar urmări deznodămîntul gradat al unui roman cu peripeții. Literile îi jucau pe dinaintea ochilor și totuși nu se mișca de aci; minutele treceau după minute. Și el tot nu se urnea din loc, ca și cînd nimic nu se întîmplase. Atunci veni pînă la el, dinspre pat, freamăt de cearceafuri și-apoi un susur unduios și trist... Veve plîngea. Fără să se miște, Mihnea ciuli urechile; fata smuci atunci plapoma, acoperindu-se toată pentru a-și înăbuși suspinele. Dar plînsul fu cu neputință de oprit și multă vreme plapoma de mătase galbenă, plapoma ei de zestre, se ridică și se lăsă îm-

pinsă şi readusă de frămîntările unui piept zbuciumat. Şi Mihnea simţi în suflet o boare caldă de duioşie... plînsul acela monoton şi nestăpînit, înăbuşit şi totuşi reizbucnind într-una în noi explozii de sughiţuri şi suspine, şi plapoma asta, pe care Veve o scosese din dulapul lucrurilor ei de mireasă, în cinstea primei lor nopţi de dragoste încuviinţate, îi umeziră involuntar ochii. S-ar fi ridicat desigur s-o mîngîie, dacă tocmai atunci *lorgnon-ul* Arinei nu l-ar fi oprit la timp, căci frumuseţea, pînă şi cea mai dulce şi mai angelică, e crudă şi neînduplecată — şi dacă timpanul lui n-ar fi vibrat de la sine de rostirea, din nevăzut şi necunoscut, a fatalelor cuvinte: „Regulile evidenţei şi teoria eroarei".

Astfel că rămase aci pînă hăt în noapte, ceva mai tîrziu decît după ce încetă plînsul înfrînt şi umilit. Atunci se dezbrăcă pe îndelete, căscînd cu cruzime, intră alături de ea în caldul plapomei şi beneficie de corpul ei inert, plictisit şi somnuros, plictisit şi somnuros el însuşi, ca de un lucru.

Veve rămase de acum în camera comună, dar ei erau acum mai străini decît oricînd altădată. Iar lui Mihnea planul despărţirei definitive i se zugrăvi şi mai limpede în liniile pe care numai le schiţase în minte, atunci cînd, sub dicteul lui Vulpache, alcătuise scrisoarea de capitulare. Nu mai putea suporta atitudinea, din ce în ce mai obstinată în resemnarea şi nepăsarea ei, a lui Veve; ura împotriva lui nu era mai mare ca aceea pe care fata o arăta părinţilor. Zîmbetul ei straniu şi străin părea că le-o spune franc: „Veţi vedea în curînd cu cine aveţi de-a face". Din nefericire, cine putea citi acest zîmbet, în această familie, decît tot Mihnea care, înduioşat de biata copilă, îi da toată dreptatea şi desigur, în respectul ei, ar fi şi început de pe-acum preparativele actului suprem, dacă Pastele, tîrziu în anul acesta, nu şi-ar fi trîmbiţat în sfîrşit vestea sosirii lui pe cumpăna orizontului. Mihnea trebuia să plece deocamdată acasă — a dovedit-o din timp familiei Balaman şi domnului Vulpache, cu o scrisoare, a cărei adresă, trasă cu condei subţiratec şi femenin, a stîrnit multă nelinişte în sufletul celor doi mai vîrstnici; Veve singură zîmbea profetic.

Cu toate astea, scrisoarea, de curînd sosită, multă nelinişte a produs şi-n sufletul lui Mihnea cînd, cu cîteva clipe înainte, o deschisese în faţa familiei, toată în păr — ca un tribunal al inchiziţiei — şi parcursese primele rînduri: „toată lumea a întîmpinat cu bucurie vestea succesului tău, pe care tot oraşul l-a cetit în ziare" ; — scria copilului iubit coana Ecaterina — „numai intrigantul ăla de Gheorghiţă i-a spus-o în faţă lui Ştefan, la club: „vezi, mă, să nu se fi dat el la jurnal!" Asta ne-a pus cam mult pe gînduri, Mihule, şi nu pe noi, care aveam încredere în cinstea ta, dar pe rude şi pe toţi din oraş, care acum îşi găsiseră de vorbit. Pînă ce m-am hotărît cu Ştefan şi am făcut o carte poştală la secretariatul facultăţei, cum ne-a învăţat Ionică al ţaţei Gheorghiţă Ghiţoaicăi. Iar la săptămînă am şi primit răspunsul..." (prin toată familia Balaman plus tatăl no. 1 s-a iscat atunci un freamăt, numai la vederea sîngelui care i-a invadat faţa şi vinelor care i-au umflat fruntea lui Mihnea, ca unui pălit de congestie cerebrală)... „Bine, Mihneo, să nu ne scrii tu că ai trecut cu elogii. . . căci aşa era în răspuns: Băiatu Mih., cu numărul matericol cutare, examenul al treilea, toate bilele albe cu elogii. Poate nici tu nu ştiai cum te-au calificat profesorii tăi, care, mă, mari oameni trebuie să fie, că vezi, n-au ţinut seama că tu ai mai întîrziat cu examenele şi te-au apreciat după talentul tău, care, ştii tu, Mihule, de cînd ţi-am spus eu care am crezut totdeauna în el că e mare... o mamă nu se înşeală niciodată..."

Mihnea căzu jos pe fotoliu, răsuflînd adînc înainte de a continua restul polilogliei.

— Tata... explică el familiei, care făcu un pas spre dînsul, mai puţin Veve... îmi scrie mama... a fost grav bolnav... nu mi-au scris mai de demult ca să nu mă sperie... a avut 41 grade temperatură, 7 zile de-a rîndul; slavă Domnului însă că şi-a revenit...; n-am ce face, trebuie să plec de Paşti acasă... Bun-înţeles, linişti el familia, care nu ştia ce cuvînt să înceapă mai întîi, de compătimire sau de grijă asupra

plecărei ăştia subite — bineînţeles nu-mi voi lua decît schimburi pe două săptămîni şi două, trei cărţi...

Fouillee era desigur printre aceste cărţi, dar, în tot cursul vacanţei, mai mult de şapte pagini n-a putut ceti Mihnea. Acum coana Ecaterina era aceea care-i smulgea cartea din mînă:

— Ia mai lasă, maică, cetitul, că eşti burduf de carte. Acum te-ai pus pe-o ureche... Ai venit aicea ca să-mi stai ca pustnicii în casă?... Aici n-ai voie decît să mănînci, să bei şi să faci vizite... uite, toate fetele abia te-aşteaptă...

în mai multe rînduri, Mihnea a şovăit să-i destăinuiască iubirea lui pentru Arina; îi sta pe buze şi totuşi s-a răzgîndit. Cum i-ar explica doară ezitarea asta de atîta lungă durată de a încerca s-o cunoască: s-o dea drept sfiiciune sau tactică de cuceritor?... Să-i spună că abia acum, în urmă, a remarcat-o... Pentru chipul cum vedea că înfloreşte în inima lui această adevărată iubire, orice escamotare a adevărului i se părea jignitoare şi stupidă. Deci renunţă să mai deschidă vorba; îi va spune mai tîrziu că a iubit-o mult timp în tăcere.

în schimb, nu termină nici *Logica* lui Maiorescu, dar ca să mai treacă de primele şapte pagini din Fouillee, pe care-1 împărţise, pentru a-1 lua în piept din scurt, în atîtea pagine pe zi lectură!

Considerabilul său succes universitar îi fu desigur fatal. Scrisoarea decanatului — Dumnezeu să-1" ţină pe ăla care răspunsese în pripă, fără să mai cerceteze şi fişele veteranilor sau să intre în amănunte asupra situaţiei geografice a matriculaţilor — circulase din mînă în mînă şi din casă în casă. Pînă şi domnu Gheorghiţă, întîlnindu-1, lăsă şfichiul ironiei lui necruţătoare departe şi, cu toate că mai în vîrstă cu treizeci de ani, salută cu afectat respect, aşa cum făcea dumnealui faţă de toţi pe care-i avea în simpatie, şi-1 îmbrăţişa zgomotos în mijlocul clubului — nu fără a împroşca măcar două, trei din săgeţile lui spre tinerii ceilalţi de faţă, cari ar fi de dorit să dovedească, de asemeni,

că ştiu a mînui cartea: a de la facultate, nu a de la club, cu acelaşi talent ca şi tacul.

Mai trebui apoi Mihnea să facă faţă la cîteva chefuri senzaţionale în tîrg, cari pentru toţi aceşti orăşeni paşnici şi viticoli îşi avură nu numai scuza, dar legitimarea lor potrivit cu victoria repurtată. Iar în tot timpul acestor două săptămîni, vizitele curseră droaie în casa domnului Ştefan; şi în serile de denii, în biserica principală a tîrgului, Mihnea, care era încoronat, dinainte, tipul de frumuseţe masculină al tîrgului, fu acum subiectul admiraţiei integrale al suflărei femenine, fără deosebire de culoarea politică a familiei.

în schimbul slabului bagaj filosofic cu care se reîntoarcea, reveni însă la Bucureşti cu *portefeuille-vl* supraîncărcat atît de daniile cele noi ale domnului Ştefan, cît şi de economiile firesc făcute stînd la madam" Balaman. Astfel că din punct de vedere economic era nu se poate mai pregătit ca să înceapă războiul de independenţă.

După ce primi deci surînsul de bună revedere şi binecuvîntare tandră a ochilor Arinei, porni cu pas vitejesc să ia contact cu Dumitru, care de la război nu mai dădea vacanţele prin orăşelu-i natal, unde, dealtminteri, familia lui abia mai lăsase depărtate urme; iar partea lui de moştenire fusese lichidată demult. Veni, chipurile, să-i mai aducă noutăţi din locul de baştină, dar Dumitru le asculta cu prea vădită lipsă de interes. Altceva părea că-1 rumegă pe el înăuntru, şi Mihnea, care tocmai se pregătea să intre în subiectul adevărat al scopului venirei lui încoace, rămase fericit surprins cînd celălalt îi ceru scuze că vrea să-1 întrebe un lucru *puţin cam intim,* şi anume dacă doarme *propriu-zis* în fiecare noapte cu studenta lui, în aceeaşi cameră, sau aceea îl vizitează doar din cînd în cînd...

Cu intuiţie genială în materie, Mihnea ghici unde vrea să bată scumpul său amic şi-n loc să sară în sus şi să-1 ia de gît, destăinuindu-i că motivul acestei vizite a fost tocmai să-i ceară o nepreţuită alianţă în lupta lui de liberare, deveni circumspect şi întoarse întrebarea rece şi sec:

— în definitiv, ce te interesează pe tine lucruri care nu te privesc...?

Dumitru își ceru iarăși iertăciune pentru indiscreție, însă Mihnea insistă să-i dea explicația *curioasei* lui întrebări. Și explicația nu putu desigur să fie alta decît acea pe care o aștepta Mihnea. Scumpul lui prieten rămăsese puțin în urmă cu chiria, vreo trei luni, și cu toate că avea cu ce s-o plătească... „dar înțelegi tu, Mihule, aș dori să gust iarăși puțin din *viața studențească*.. . vezi tu, mă băiete, — șopti el aruncînd cercetător ochii spre uși și ferestre — înainte de război eram doar elev particular și știu c-am dus o viață de student față cu iubiții mei proprietari! Iar acum cînd sunt student, cu carte la buzunar, măi Mihule, măi, nu e păcat să plătesc eu pe trei luni de zile...? Dar de, dacă nu se poate, nu se poate.. . în afară de tine eu n-am pe nimeni care să mă primească vreo trei, patru zile, pînă îmi găsesc odaie nouă... iar pe tine nu pot să te deranjez din dulcele tău cuib... La hotel iarăși, nu e nici o afacere în ziua de astăzi: trei, patru zile de hotel e cît aș plăti aci pe două luni, am calculat eu... Nu-mi rămîne, vai, dragă Mihule, decît să mă achit conștiincios, ca cel mai de pe urmă imbecil de burghez... ca un biet invalid de război ce mă găsesc. . .

— Da de cînd mai ești și invalid de război...?

— Ia uită-te la el... măi, da novice mai ești, măi... Păi eu din ce fond pot primi pensia mea?. .. a, or nu ți-am povestit nimic de dînsa... ei bine, așa june și frumos cum mă vezi, primesc o pensie... de invalid... ca să mă împace, știi tu, sufăr de invaliditate de care poate suferi un ofițer de ață ca mine... invaliditatea registrelor... dar... r... mă înțelegi 'mneata... totul e pe cale de aranjare... în curînd voi redeveni iar teafăr și sănătos, iubite, și-mi voi relua iar locul cu onoare și distincție... Le-am spus-o verde: „Domne, dacă sunt achitat, sunt cinstit... Atunci ca ce mă țineți la pensie. . . Dați-mi drumul, să muncesc, că ăsta mi-e scopul în viață..." Zîmbi o clipă gîndurilor lui, apoi reluă: Dezertarea aia, fir-ar a dracului, încurcă toate, că m-am speriat ca tîmpitu. .. dar am primit asigurări c-o să fie transformată în misiune.

Mihnea găsi prilej să facă haz nemaipomenit de glumele și cinismul amicului său, deși pentru prima oară acum simți un fior de dezgust pentru aventura juridică și norocul lui considerabil de a se găsi simplu nod bine strîns în plasa atîtor complicități distinse. Ba chiar își exprimă admirația pentru dibăcia și perseverența lui și-i făgădui, în semn de nedezmințită amiciție, că se va priva nu pe trei zile, nu pe o săptămînă or două, dar chiar pe o lună de plăcerea de a împărți așternutul cu iubita lui, găzduindu-1 la dînsul în toată regula, cu casă, cu masă și cu tot ce mai trebuie.

— Chiar am să te rog, Dumitre, să mai prelungești șederea, am să spui că ești mutat de curînd în Capitală și, cum vrei să-ți găsești un rost mai gospodăresc decît o cameră mobilată aci, ai nevoie de mai multă vreme, să umbli și să cauți... Știi provincialii proaspeți inspiră mai multă încredere bucureștenilor ăstora de mahala... îi cred mai naivi și mai ușor de înșelat... însă am nevoie de venirea ta, îți declar sincer — deveni el, deodată, plin de mister și de nevoia de destăinuire: M-a omorît, mă... înțelegi... m-a omorît literalmente... Așa, de iubit m-oi mai iubi eu cu ea p-ici pe colo, în vreun colț. .. dar noapte cu noapte, dragă... e nesățioasă, monșer. .. în viața mea n-am mai văzut așa...

Și prietenește, degajat, nepăsător de complicații, ca unul care se adresa unui prieten sincer și recunoscător, Mihnea, cu aer de discreție forțată de nevoia unei ușurări sufletești, făcîndu-se că nu observă cum ochii lui Dumitru se bulbuchează, cum vinele i se încordează și cum obrazul îi plesnește de sînge și curiozitate, îi încredința, amănunt cu amănunt, misterele senzaționale și exagerate pînă la marginile adevărului posibil ale neprețuitei Veve.

— Mă înțelegi, mă Dumitre, tu cazi ca un înger... altfel oale și ulcele se alege de mine, dacă nu mai pun din cînd în cînd o pauză forțată. .. căci s-o las de tot mi-e cu neputință. . . nu cred c-o să mă pot dezbăra de ea. . . mi-a intrat în sînge și în carne...

Şi privi la celălalt şmecher, urmărind pe faţa încordată, ca pe-un ecran de demonstraţii ştiinţifice, cum se dezvoltă cu o aviditate fără de seamăn embrionul invidiei şi al dorinţei de înşelare.

— Mare noroc ai tu la femei, mă Mihule, gemu ca o confirmare Dumitru cu glasul sufocat pe jumătate. Cum dracu le nimereşti? Şi mai ales studente... Eu cum mă leg de cîte una, cum mă aleg cu porţia respectivă de palme... Ştii întîmplarea de astă-iarnă de la facultate... Ei bine, scumpul meu, află că s-a mai repetat o dată.

— Tot cu bruna aia durdulie?...

— Aşi! cu una de la Istorie şi Geografie... Mă, şi nu i-am zis mare lucru...

Mihnea scutură mîna prietenului său cu drag şi efuziune.

Chiar în ziua aceea madam Balaman află de curînda venire în casa ei a celui mai bun prieten al lui Mihnea, camarad de arme, invalid de război pe punct de vindecare şi de reprimire în armată, actualmente student la Drept, căci vrea să se specializeze în justiţia mihtară, în care s-a şi remarcat prin nişte senzaţionale lucrări militaro-juridice, specialitatea Dreptului penal.

— Uite ce, scumpă mămuţă, cum ţin aşa de mult la el, iartă-mă dacă-ţi propun să viu şi eu cu ceva la cheltuiala casei... căci vreau o zi, două, trei, o săptămînă, două, pînă ce omul se aranjează cum trebuie, să ia şi masa cu noi...

Madam Balaman respinse puţin jignită propunerea viitorului ei ginere: drept cine o ia pe dînsa, drept madam Nisipoiu? Dacă e prietenul lui Mihnea, îl primeşte ca şi pe copilul ei. Şi Veve primi cu interes noutatea, ochiul vulturesc al lui Mihnea urmări cu satisfacţie jocul ei de fizionomie ; cel puţin scăpa de corvoada acestor nopţi de umilinţă şi injurie, servind ca simplu obiect de satisfacerea plăcerilor acestui venetic, de legămîntul căruia nimic n-o mai convingea şi n-o îndemna măcar să fie liniştită! Ş-apoi mai era şi acea curiozitate femenină, îndoită de putinţa intrării în mica ei sferă de viaţă şi acţiune a unui element nou, pion de condus, aliat involuntar poate, în strategia ei înfrîntă şi care acum putea să se desfăşoare între noi puncte cardinale, să iasă măcar din aspectul tern şi monoton al capitulărei sub care zăcea de atîta timp.

Un fior de viaţă veni deci să bată, ca un freamăt de aripă dezmorţită, la geamul întunecat al ultimei ei existenţe; un zîmbet îşi frînse fulgerul minuscul între buzele clorotice. Pe el, pe acest zîmbet tocmai, îl aştepta Mihnea, ca să declare că era de datoria lui să ceară şi lui Veve încuviinţarea; fără această încuviinţare, cu toată amiciţia ce-o poartă celui mai intim prieten al său şi cu toată bunăvoinţa atît de nobilă şi de elegantă a doamnei Balaman, el va fi constrîns să nu răspundă la o veche şi importantă datorie de recunoştinţă către amicul şi concetăţeanul său, contractată în vreme de război, cînd, bolnav grav de tifos exantematic, Dumitru a rămas tot timpul, dispreţuitor de orice pericol, la capul lui, i-a adus doctori peste doctori şi n-a cruţat nici o cheltuială ca să-i aducă „tocmai de la Iaşi" cele mai preţioase şi mai greu de găsit medicamente.

Şi în vreme ce Mihnea, spunînd toate acestea, îşi însemna în gîndul lui că trebuie să avertizeze din vreme pe Dumitru, de sacrificiul povestit, pentru a se găsi în cunoştinţă de cauză, Veve consimţi cu un nou zîmbet, ceva mai consistent de data asta, pe care Mihnea îl întîmpină cu un adevărat toast, felicitîndu-se că nu se înşelase niciodată — cu toate micile lor „fricţiuni" — de liniile principale ale caracterului iubitei sale, pe care, tocmai pentru ele, o adora mai ales şi se simţea legat de dînsa pe vecii-vecilor. Şi Veve, surprinsă şi fermecată, acceptă ciocnetul paharului lui şi acceptă sărutul lui, astfel că la venirea domnului Vulpache ea fu aceea care doborî chiar din primele reprize nedumerirea şi cîştigă bunăvoinţa tatălui no. 1.

Şi cele două nopţi care urmară fură nopţi întregi albe, nopţi de rămas bun, care avură în sfîrşit preţ şi pentru Veve. Iar a treia zi de dimineaţă, cînd Mihnea veni, spectru adevărat, să confirme cu viu grai lui Dumitru că lucrurile se aranjaseră şi, tacit, că infor-

mările lui asupra temperamentului lui Veve erau exacte, bunul lui prieten nu se putu opri să-şi manifeste la rîndu-i fericirea că poate aduce, cu venirea lui, unui atît de scump amic, o odihnă binemeritată. în chiar noaptea aceea, trăsura cu bagajul lui Dumitru trase la poarta domnei Balaman; apoi cum era prea tîrziu şi femeile nu făceau să aştepte pînă la o astfel de oră pe-un simplu prieten, oricît de bun, al ginerelui lor prezumtiv, ele se mulţumiră să privească doar pe sub transperantul de la stradă.

Mihnea îi ajută cu straşnic avînt la geamantane, şi nu mare fu surprinderea lui, cînd, desfăcîndu-şi cuferele, Dumitru scoase dintr-unul, printre alte lucruri, şi o frumoasă lampă de masă, pe care Mihnea o crezuse făcînd parte din mobila camerei părăsite.

— A, lampa era a ta? făcu el plăcut surprins... De unde ai cumpărat-o, Dumitre. ..

— A, n-am cumpărat-o, se grăbi celălalt să înlăture o astfel de eroare. Am văzut că-ţi place şi ţi-am adus-o să ţi-o fac cadou. ..

Şi calm, Dumitru îşi desfăcu pardesiul larg pe care-1 ţinuse pînă acum cu gulerul ridicat; din el ieşi un mîndru ofiţer de administraţie cu pantaloni civili; pe urmă, după ce desfăcu sclipitoarea tunică, explicînd lui Mihnea: „ştii, n-am pus-o în cufăr că e de mare ţinută şi se şifona", şi după ce-şi scoase şi pantalonii, rămase de astă dată în haina civilă şi-n pantalonii bufanţi de militar.

— Nu mai aveam, dragă, loc în cufăr. . . în grabă s-au mai amestecat aci unele lucruri ale proprietăresei.

Deşi fiecare din aceste lucruri, scoase rînd pe rînd la iveală, provoca firesc hazul amîndurora, rîsul forţat al lui Mihnea acoperea acum o covîrşitoare doză de dispreţ şi dezgust. Orcît a sărit şi el noaptea pe ferestre cu frumosul şi sistematicul lui geamantan în spinare (faţă de care cufărul principal al lui Dumitru e o rudimentară şi greţoasă cutie), totuşi nici prin gînd nu i-a trecut vreodată să arunce printre lucrurile lui şi obiecte de ale gazdei! Se felicită deci pentru curatul lui instinct şi, din nou, reproducîndu-şi numeroasele escapade nocturne de acest soi, pe care acum le detesta, ca şi aventurile' sale economice din restaurante, se convinse încă o dată mai mult că în aceste împrejurări reprobabile, el n-a fost decît victima influenţelor nefaste ale unui bandit de teapa acestuia din faţa lui, or a actualului onorabil magistrat Idrişteanu. Astfel că planul pe care-1 pusese la cale de a se libera, lăsînd zălog domnului Vulpache şi lui Veve pe acest apaş de noapte, i se păru cît se poate de legitim, îndîrjindu-se astfel şi mai mult în dorinţa realizării lui.

Şi nu trebui să aştepte mult ca să ajungă la scopul propus; chiar din primele zile făcu remarca, îmbucurătoare şi încurajatoare, că toate prevederile lui se realizează, că toate dorinţele lui merg spre grabnică înfăptuire. Dumitru se simţea ca la el acasă, iar madam Balaman nu mai putea după acest „şmecher de oltean". Veve asculta cu interes atît de covîrşit povestea interminabilă a isprăvilor lui Dumitru în Africa, încît te puteai întreba, cu drept cuvînt, dacă o studentă, chiar fără nici un examen luat, dar în orice caz înscrisă în regulă la universitate, şi înoă la o facultate cu obiect precis şi pozitiv, poate fi cu adevărat uluită de toate năzdrăvăniile pe care le bălăngănea fără sfîrşit clopotul gurei lui Dumitru. Femeia e tot femeie ! se convinge în cele din urmă Mihnea de lipsa spiritului ei de control şi, fermecat el însuşi, încuraja cu exclamări necontenite pe Dumitru, privind cu nesfîrşită milă pe cei de faţă, în cap cu funcţionarul judecătoresc, domnul Vulpache, cărora nu le trecea prin minte nici măcar să întrebe în treacăt pe povestitor, cum se face că invaliditatea lui, dacă a existat într-adevăr, aşa cum o prezentase el, i-a permis să săvîrşească într-adevăr aşa de considerabile isprăvi nord-africane şi navale.

Mihnea lăsa adesea în cameră, ochi în ochi, numai ei singuri, pe Dumitru şi Veve, ca să iasă puţin afară, tot aci în casă, mai apoi ca să ia nişte ţigări de la domnu Tancu, în sfîrşit să facă o cursă de un ceas, care se termina cîteodată în două sau în trei ceasuri. De obicei făcea zgomot mare cînd venea, înainte de a intra peste dînşii, tocmai pentru a le arăta că de o neplăcută surprindere din partea-i nici nu putea fi vorba ; astfel

nu o dată îi găsi în oarecare stare de surescitare, pe care cei doi căutară s-o ascundă cu voioşenie stingherită şi cu vervă poticnită, la care Mihnea se asocie cu toată plăcerea. Iar nu după mult, veni în sfîrşit şi mult aşteptatul asfinţit: Mihnea intră de astă dată prin curte şi prin săliţă, ascultă cu urechea la uşă şi cînd vagi şi rari scîncete, răzbind din odaia, rămasă destul de tîrziu în întunerec aproape profund, îl convinseră că a sosit momentul hotărîtor, pătrunse iureş cu felinarul electric gata pregătit, ţipă şi înjură, blama cu grave insulte înşelătoria şi ingratitudinea omenească şi se năpusti atît de furios asupra bagajelor aproape pregătire, că nici o forţă omenească nu se încumetă să-1 oprească. Veve nu mai putu să zică o vorbă, madam Balaman leşină, iar domnul Vulpache, cînd sosi ceva mai tîrziu, se trezi în faţa faptului împlinit.

Chiar din ziua următoare, tocmai pentru a-şi marca sie însuşi că se bucură de un nou regim, Mihnea îşi retlublă vizitele la Universitate. Cameră îşi găsi repede, după ce poposi vreo trei zile la hotel. Dar şi sub aerul sfînt al libertăţii, Fouillee avansa nespus de greoi. Şi Arina, cu care corespondenţa ochilor devenea patetică şi din ce în ce mai încordată, îi părea cu atît mai retranşată în dosul atîtor autori — al căror nume guriţa ei dulce îl turuia ca o morişcă perpetuă la seminariile frecventate de acum regulat de dînsul — cu cît ochii ei încercănaţi şi privirea ei catifelată, cerîndu-i părerea muteşte, pe deasupra capetelor, îi comunica în acelaş timp, din ce în ce mai nedumerită şi mai voluntară, că momentul primilor paşi de apropiere trebuie în sfîrşit să ajungă la termen.

Vacanţa cea mare bătea la uşă, căci Pastele doar căzuse atît de tîrziu ăst timp!

Dar Mihnea, strateg încercat, se temea ca de dracul tocmai de orice pas necugetat. El aştepta, cu nespusă ardoare, această vacanţă mare, de al cărei larg hiat, de bună seamă, ea părea să se îngrijească atîta. Pasul cel dintîi, al cunoştinţei, avea să fie făcut chiar în ultima zi; în primele două, trei ceasuri de convorbire de atît de mult timp dorită, nici lui Schopenhauer, misoghinului, gîndea Mihnea cu drept cuvînt, nu i-ar arde de filosofie. Şi-n cazul că totuşi conversaţia ar fi ameninţat să ia această turnură periculoasă, el era destul de dibaci vîslaş în astfel de întreţineri cu fetele, ca să îndrepte la timp barca pe un curent favorabil; de primele trei ceasuri, şi chiar de cele două zile următoare, era deci sigur că nu va părea anost o clipă frumoasei fete. Dar de zilele care ar fi urmat mai apoi nu răspundea !...

De aceea, un rămas bun, dulce şi melancolic, cu o vacanţă considerabilă în spate, pentru a avea timp berechet să-şi pună la punct muniţiunile necesare unei întreprinderi atît de noi şi neobişnuite pentru dînsul, îi surîdea într-un chip din cale-afară de promiţător şi de atrăgător. Aştepta deci ultima oră de seminar, în fervoarea unor veritabile repetiţii ca la teatru; orice deviere spre filosofie a partenerei fu dată deoparte, în acest timp, în faţa oglinzii, în felurite chipuri, pe care şi le întipări în minte, ca punctele de reper ale unui rol de mare greutate şi răspundere. Va păşi spre ea, ultimul din şiragul de studenţi şi studente cari îşi vor prezenta carnetele de frecvenţă spre semnare. Va prezenta şi el cartea lui de vizită, cu numele magic pentru dînsa: Mihnea Băiatu, şi-i va spune cu un surîs pe care şi-1 ştia adorabil: „Vă rog să-mi certificaţi şi mie aici, cea mai asiduă şi mai fidelă frecvenţă din viaţa mea, la cel mai fermecător curs din cîte mi-a fost dat să aud vreodată, la cursul minunat al ochilor dumneavoastră".

Timp de trei săptămîni în şir a repetat cuvintele acestea, alese cu greu, după cîteva ceasuri de elaborare. Le-a schimbat în mai multe rînduri ordinea, pentru a vedea cum sună mai bine aşezarea lor în frază şi a rămas la această ultimă formă, cu care spera s-o lase mai încurcată, măcar pentru un moment, decît ar fi fost el dacă l-ar fi întrebat ce crede despre Bergson sau, şi mai grav, despre teza domnişoarei Maricica Gheorghiade, care tratează în chip eminent regulele evidenţei şi teoria eroarei.

Răspunse deci, cu ochii, nerăbdărei privirilor ei vădit agasate şi dojenitoare, că momentul cel mare e cît se poate de aproape pe punctul de împlinire.

Şi momentul sosi într-adevăr! Se întîmpla însă ca nu domnişoara Arina Velovan să fie aceea care atesta frecvenţele; tot eşafodajul repetiţiilor lui Mihnea începu îndată să pîrîie şi se nărui în bucăţi. Dar în mijlocul dărîmătunlor şi al restriştei, el încă îşi păstră sîngele rece şi-şi întocmi în pripă un nou plan de bătaie. Se va duce la Arina, care de cîteva zile ridică neînţelegătoare din umeri, şi-i întoarce regulat spatele, şi-i va declara că, întrucît îl priveşte, numai de semnătura ei are nevoie. Şi coborî treptele amfiteatrului spre masa profesorului, asaltată de grămada de studenţi, stîlciţi unii într-alţii, salvîndu-şi de cocoloşire carnetele gata iscălite sau purtate spre importanta formalitate pe deasupra capetelor, cît permitea întinsul mîinilor, ca pe nişte trofee scumpe, care-şi primeau în sfîrşit mirul binecuvîntărei.

De pe ultimele bănci ale sălii de curs, Arina se putuse vedea în mijlocul învălmăşelei; dar, de jos, era complect acoperită de masa mişcătoare de capete şi braţe. Astfel că Mihnea trebui să refacă drumul înapoi la locul lui de observaţie. Arina încă nu mai privea încoace, ocupată de o animată conversaţie cu o domnişoară, pe care el o mai văzuse din cînd în cînd pe aici. .. Mihnea aştepta răbdător ca grupele zgomotoase să evacueze, şi partenera Arinei să plece. Dar forfota se potolea încetul cu încetul, într-adevăr, pe cînd domnişoara inoportună părea prinsă în taifas lung cu Arina, căreia nici nu-i da în gînd să ridice ochii. Fata îl văzuse coborînd şi credea poate că plecase. Dar de asta nu ducea grijă Mihnea; cînd sala se va goli, el va începe să coboare din nou şi-i va atrage din nou atenţia. însă ce era de făcut cu juna asta, care avea atît de mult de spus prietenei sale? Mihnea era hotărît: dacă Arina va ridica în cele din urmă ochii încoace, îi va face semn către partenera ei, cu înţeles, ca s-o termine cu dînsa. Şi Arina se uită în cele din urmă în sus, îl revăzu, şi ochii ei luciră mulţumiţi, dar cînd Mihnea vru să-i prindă din nou privirile şi să-i expedieze mutescul mesaj, inoportuna de alături ridică şi ea ochii încoace.

Era de disperat cu comedia asta ! Totuşi, mulţumirea din ochii fetei pentru surpriza revederei îmbărbăta pe Mihnea şi el porni în jos, hotărît, mai ales că bulucul studenţilor se spărsese şi acum cei din urmă îşi luau iscăliturile dorite; era deci timpul nu se poate mai potrivit pentru lovitura finală. Dar ajuns jos, Mihnea schimbă instinctiv linia dreaptă printr-o mişcare tangenţială; pieziş însă, se apropia totuşi, tot atît de hotărît. Cartea de vizită i-era în mînă şi pregătise şi stiloul; dar cînd tîrcoalele sale nesimţite îl duseră pînă la o distanţă aproape infimă de centrul mult dorit, spre care îl atrăgea cu o putere fără de seamăn genele plecate ale Arinei şi bujorul din obrajii ei, aprinşi peste măsură de apropierea faptei atît de mult timp aşteptate — ceea ce Mihnea traduse cu stînjenirea din cauza prezenţei acestei inoportune zgîite şi cu nasul coroiat — fatalitatea aduse iarăşi un dezastru. Căci ochii mici şi răi ai tovarăşei de vorbă se zgîiră şi mai rău şi nasul se coroie şi mai teribil; şi o mişcare circulară şi ofensivă, de cloşcă atacată, rotindu-se automat şi gata de izbucnire, paralel cu mişcarea de învăluire a lui Mihnea, transformă avîntul puţin cam strîmtorat al aceluia în dezastruos recul.

Mihnea n-avu timp decît să vadă pe Arina zîmbind încurcată şi puţin amuzată de împrejurare şi pe urmă orice altă lumină îi dispăru din ochi; pentru ca pe urmă, cînd vederea i se limpezi iarăşi, să prindă rîsul de satisfacţie al inoportunei către prietena ei, pe care aceasta îl primi cu bine deghizată stînjenire, într-o expresie laşă de nevinovăţie şi de dezinteresare faţă de neaşteptatul incident. Ceea ce făcu pe Mihnea să pornească indignat şi vrăşmaş spre uşă; ieşi fără să se mai uite înapoi şi pentru atitudinea Arinei, dar mai ales pentru lipsa lui de curaj, în clipa culminantă, cînd ar fi putut îndrepta totul, ca prin minune, şi-ar fi redus la tăcere pe tigroaică, doar cu un compliment adînc, adresat celeilalte, şi cu gestul elegant al întinderei stiloului şi al cărţei de vizită şi mai ales cu exprimarea hotărîtă

şi dîrză a dorinţei de a rămîne pe vacanţă cu scumpul autograf; atunci privirea ei ar fi avut o cu totul altă lumină decît aceea cu care i-a apreciat caraghioasa-i evoluţie în juru-i, şi care, din cauză că a provenit numai din nedibăcia şi neprezenţa lui de spirit, se iartă...

Astfel că Mihnea se postă din nou la ieşirea Universităţei, pe unde ştia că iese ea de obicei; îi va cere autograful aci, fie ce o fi! Doară ce dracu! Nu este tot el Mihnea Băiatu şi acum? L-a schimbat Dumnezeu în cîteva zile, de nu se mai recunoaşte defel nici dînsul?

Fetele şi studenţii ce ieşeau priveau înciudaţi la acest june ferches, care aştepta la ieşire cu o carte de vizită în mînă şi cu un stilou desfăcut. Dar puţin îi păsa lui Mihnea de ce ar fi putut ei crede; băieţilor le respingea privirile cu aerul lui mareţ şi elegant, fetelor le surîdea obraznic, atrăgîndu-şi astfel, din parte-le, după temperament, rîs ruşinat, surîsuri înfruntătoare şi dispreţuitoare, sau întoarceri înţepate ale capului. Şi Arina îşi făcu apariţia, în susul scărei, flancată de-o parte de vipera coroiată şi de alta de Maricica; prezenţa acesteia din urmă, acum, îi scoborî iarăşi avîntul şi hotărîrea. Dar tot n-ar fi dat îndărăt dacă, fiind zărit, vipera n-ar fi scăpat un cuvînt şi cele două fete n-ar fi schimbat între ele vagi priviri cu înţeles. Cu siguranţă că vipera a grăit: „uite, ăla!" Dar de ce Arina şi Maricica nu i-au explicat nesuferitei ăsteia cine-i propriu-zis acel „ăla"; sau ea n-a auzit oare de Băiatu, Mihnea Băiatu, vărul lui Băiatu Mih. ... licenţiat în 7 facultăţi?...

Tocmai nedumerirea asta paralizează acum din nou voinţa lui Mihnea; le lasă deci să treacă pe lîngă dînsul, fără să se mişte; Arina, roşie şi cu capul plecat, Maricica, cu un surîs care încă nu izbutea să se definească, vipera, într-una severă şi distantă. Mihnea nu mai înţelegea nimic; săvîrşise într-adevăr o gafă încercînd să se apropie la un moment atît de nepotrivit? Sau atitudinea viperei era o dispoziţie personală, de fată puţin jignită că nu era ea obiectul unei îndrăzneli, pe care, fără nici o autorizaţie, se grăbise apoi s-o reprime? Dar atunci de ce nu căutau să scape de dînsa?

Sau poate chiar acest lucru îl intenţionează acum cele două fete, care, tocmai din acest motiv, nu s-au grăbit să împărtăşească furibundei ăşteia cu cine avea de-a face...

Automat, paşii lui călcau după ele. O vor duce desigur pînă la poarta ei şi-o vor lăsa acolo... Dar dacă stau împreună în acelaş cămin?...

Mihnea se simţea într-o stare de nesiguranţă mai stupidă decît cea mai neaşteptată decepţie... dar se făcu numaidecît senin în sufletul lui, cînd, la colţul bulevardului cu Calea Victoriei, ochii Arinei scăpară scormonitori înapoi. I s-a părut sau i-a trimis un zîmbet de consolare...?

A întins pasul şi pieptul lui străpunge acum încordat grupele plimbătorilor, pentru a se ţine necontenit în spatele celor trei fete. Acum Maricica e la mijloc şi s-a prins adînc în discuţie cu vipera, al cărei profil Mihnea şi-l fixează în minte pentru a-i trage o curte, ştie el cum, s-o înveţe zdravăn minte: mai ales că, în felul ei, e drăguţă tipesa. Puţin şi voluntar stingheră, Arina a întors iarăş capul, dar l-a readus repede înainte, speriată de apropierea, neaşteptată şi îngrijorătoare, la care descoperise acum pe Mihnea. Dar ochii ei fugiseră tot plini de lumină şi mulţumire şi Mihnea se simţea covîrşit de fericire în acest noian mişcător şi încrucişat de grupe omeneşti...

În dreptul cafenelei Capsa, un glas cunoscut îl strigă şi o somptuoasă ţinută militară se desprinse de lîngă bara de metal a vitraliului luminos:

– Dumitru! scăpă Mihnea perplex şi involuntar.

Da, era Dumitru. Fusese reprimit în armată cu vechimea care i s-ar fi cuvenit, dacă n-ar fi petrecut lunga vacanţă, dictată de nevoi. Acestea sunt primele lămuriri pe care i le dă Dumitru, ţinîndu-se de pasul grăbit al ceiluilalt. Mihnea înţelese din asta că bucuria reactivărei i-a mai potolit necazul pentru dibăcia cu care l-a lăsat, om în loc, în iţele încurcate ale familiei Balaman. E gata să-l consoleze, dar şi celălalt, cînd epuizează subiectul cu armata, se arată puţin cam stînjenit de împrejurarea trecută. Nici unul

nu pare dispus să deschidă vorba asupra acestui subiect neplăcut. îl ocolesc, pe cît pot mai departe, profitînd de orice prilej care poate mîna convorbirea în oricare altă direcție.

— în definitiv, ce mă goneşti, mă, aşa, prin mulțimea asta, că abia îmi mai țin sufletul? se nedumireşte Dumitru.

— Iartă-mă, dacă trebuie să mă grăbesc... Ai dreptate, tu poți rămîne... Iacă, să ne întîlnim mîine la douăsprezece, în locul de unde m-ai strigat...

Şi Mihnea, jucînd ca pe jeratec, strînge mîna lui Dumitru, aruncînd priviri de nerăbdare după cele fete, spre a nu le pierde din vedere. Abia acum Dumitru prinde rostul acestui zor febril.

— Aa... am înțeles... care va să zică te-ai şi consolat, rîde el uşurat şi fericit. Şi izbind pe Mihnea pe umăr prieteneşte, continuă să-şi exprime zgomotos satisfacția: Care va să zică, cum s-ar zice, te lucrai, tipule... ți-am suflat-o pe scumpa ta Veve... Şi tu în loc să fii în doliu, te-ai şi consolat, pezevenghiule... iartă-mă, Mihule, dar să-ți povestesc...

— Lasă-mă, dragă, cu poveştile, îşi trage celălalt mîna înfricoşat... Lasă, că-mi povesteşti mîine...

— Cum observ, nu te-a impresionat prea mult chestia noastră, hai? se ia iarăşi după el Dumitru, mulțumit de constatare, dar şi puțin decepționat...

Mihnea, care face sforțări să-şi desprindă mîna încleştată de celălalt, nu se poate stăpîni să nu pufnească:

— Cum, mă caraghiosule... tu ai aerul că tu m-ai lucrat pe mine... ha, ha, asta e nostim... bată-te să te bată, Dumitre...

— A, ha, mîrîie celălalt neîncrezător... *A d'antres!* Te înțeleg, dragă Mihnea, amorul tău propriu e în joc... dar zău că a fost fără voia mea... Tu singur recunoşteai şi-mi destăinuiai câ-i irezistibilă...

Mihnea se porneşte pe-un hohot voios... Dar n-are timp să-şi epuizeze acum toată veselia... Mîine însă, la douăsprezece...

Intrigat la culme însă, Dumitru nu-i slobozeşte mîna ; îl urmează.

— Mihule, **alea** trei dinainte, nu?... Bine, tipule, ce faci tu cu atîtea?... Hai că merg şi eu cu tine...

— Dar **astea** sunt studente, dragă, îi rîde în nas Mihnea, cu puțină dar destul de înțepătoare compătimire.

— Daa. Şi Veve... nu e studentă?

— Două din ele sunt asistente, puiul meu; una, aceea mai mică, la Psihologie şi Teoria cunoaşterei, dragul meu, glăsuieşte el grav şi apăsat; iar aceea mai înăltuță, la Istoria filosofiei. Pe cea mijlocie s-o ia dracu..

— Ce vorbeşti, mă, se minunează în derîdere Dumitru. Aşa grozave sunt...?

— Teza celei mici, continuă Mihnea, hotărît să-1 readucă la tăcere — cu care a făcut furori şi a fost discutată la toate universitățile din Europa — trata despre: „Regulele evidenței şi teoria eroarei în filosofia carteziană şi postcarteziană"...

— Mă, a dracului! făcu Dumitru, dar acum se cunoscu că expresia lui nu mai fu de zeflemea, ci de respect oltenesc pentru tot ce e subtilitate pur spirituală, independentă de orice scop practic.

Şi hazul lui Dumitru coti firesc de astă dată de la fete la Mihnea:

— Bine, mă, înțeleg, ele or fi scris teoria aia a cunoaşterei şi-a eroarei, or cum ziseşi tu, dar ce nu înțeleg eu din toată asta, e cum dracu ți-a venit ție să-ți bagi nasu tocmai aci... Fir-ai al dracului de crai de mahala, te pomeneşti că le scoți şi p-ăstea din minți... cu toate teoriile lor...

Cu paşi grăbiți, făcîndu-şi loc prin valurile de lume, desprinzîndu-se şi reapropiindu-se, închizînd necontenit noile grupe, întrecute între parantezele mişcărei lor zorite, Mihnea şi Dumitru ajunseră repede fetele şi ofițerul de administrație putu vedea cu uimire cum Arina arunca înapoi căutături îngrijate. Dar cînd îi revăzu, încetă de a mai întoarce capul.

— Fir-ai al dracului, ai şi răsucit fata, brigandule... Ai vorbit cu ea, tipule?...

— Nu încă, dar cum vezi nu mai e mult pînă atunci.

— Bine mă, nefericitule, hohoti Dumitru din nou, dar ce-ai să poți tu vorbi cu ea...? Că la d-astea, nu

merge aşa... să le cînţi sîrba la pian şi să le spui anecdote... Sau să le povesteşti aventurile tale cu proprietăresele... ha... ha... ha... şi cu... chelnării din restaurante, ho, ho, ho...

Mihnea nu-şi mai putu reţine o strîmbătură de durere. Amintirea atîtor nemernicii, la cîţiva paşi doar depărtare de acest trup candid, de aceşti ochi cari descind din infinit direct către dînsul, ca o favoare zeiască spre un muritor de rînd, îl făcu să se cutremure ca de un vis sinistru. însăşi apropierea lui Dumitru i se păru o profanare şi o infamie. Ar fi vrut să-1 îndepărteze cît mai repede cu putinţă, pentru ca sacrilegiul prezenţei lui zgomotoase şi groteşti să nu murdărească şi mai mult dispoziţia de vis, în care desele întoarceri ale privirilor Arinei îl transportase pe tot acest traiect fermecat.

în colţul lui Athânee Palace, fetele au cotit-o la dreapta şi ochii Arinei au scăpat iarăşi pe furiş încoace...

— Asta e, mă, aia cu teoria cunoaşterei? răsună vocea grosolană a lui Dumitru — asta de tot se uită încoace?... Tipule, o interesezi... hai să dăm asaltul, făcu el viteaz, întinzîndu-şi şi încordîndu-şi eroic pasul...

— Lasă, Dumitre, mai bine ne întoarcem, îl apucă repede de braţ celălalt... Nu vreau, nu vreau... nu vreau să le acostăm...

Şi se gîndea cu groază la conversaţia lui Dumitru, în cazul cînd fetele ar fi admis atît de uşor să fie însoţite de doi cavaleri cari se prezintă pe stradă.

Dar Dumitru se întărîtase; el îşi blama cu vorbe grele amicul, care da dovadă de slăbiciune şi laşitate. Cu ce putea altfel să se impună atenţiei lor? Cu vasta lui cultură? Şi Dumitru se prăpădi de rîs, evaluînd gradul de cultură filosofică a lui Mihnea. Pe cînd, într-o astfel de împrejurare, numai îndrăzneala şi cinismul ar putea să primeze. Să te vadă obraznic şi hotărît! Asta e! Şi după ce-oi cunoaşte-o, s-o uimeşti, povestindu-i cum ai tras pe sfoară pe chelnări şi cum sări noaptea pe ferestrele proprietăreselor iubite.

— înţelegi, mă, cartoafă amorezată şi scîncitoare? Cu asta le faci praf pe Kanţii şi pe Schopenhaurii lor...

Povestindu-le emoţiile prin care treceai cînd schimbai galoşii la uşile cafenelelor şi cînd luai din greşeală umbrela de mătase de sub pălăria altuia... Lasă, mă Mihnea, mă ramolitule, mă, că te pun eu acum pe roate... Şi tu mi-ai dat pe Veve, şi eu, puiule, să vezi cum ţi-o dau pe filosoafa asta...

Şi el calcă şi mai voiniceşte, cu şantiurile lui strălucitoare, la lumina becurilor. Mihnea îl apucase strîns de braţ, dar fostul legionar din Alger era dus de-un avînt prea din cale-afară de năvalnic, ca să nu tîrască după el pe cel ce trăgea de dînsul cu disperare. între timp, fetele priviseră de mai multe ori neliniştite înapoi. Ele cotiseră din nou, pe străzi tăcute şi mai pustii, o dată şi încă o dată, şi urmărirea asta asiduă şi din ce în ce mai apropiată era vădit că nu le venea deloc pe plac. Iuţiseră pasul şi, la intervale scurte, vipera arunca în urmă-i scînteiele negre ale ochilor ei înfricoşetori. însăşi Arina, cînd privi de astă dată încoace, păru în lumina felinarului că exprimă o durere jignită, o ofensă brutală şi nemeritată...

— De ajuns, Dumitre, nu mai merg un pas înainte... se opri Mihnea hotărît.

— Nu vezi, mă nenorocitule, se înfurie celălalt, cum se uită acum cu toatele înapoi...? Ce mai vrei, mă opăcitule, mai mult decît atît...? continuă el, sincer nemulţumit de atîta nepricepere şi lipsă de curaj...

— Totuşi nu mai merg, rămase ferm Mihnea în loc...

Dumitru dădu plictisit din umeri şi porni singur înainte:

— Urmează-ne, să vii cînd te-oi striga...

îngrozit, Mihnea alergă după dînsul. Dar cînd îl ajunse şi-1 apucă de braţ, Dumitru îl respinse dintr-o smucitură:

— Eşti caraghios pur şi simplu... eu sunt ofiţer, bă nefericitule... nu pot să dau înapoi...

Şi şantiurile îşi tremurară nervos luciul reflexelor diverse sub călcătura îndîrjită a viteazului ofiţer de administraţie.

Urmăritele, care cîştigaseră puţină distanţă, traversau tocmai rîul de lumină şi de zgomot al Bulevardului Brătianu-Take Ionescu; se angajară apoi grăbite în adîncul obscur şi liniştit al străzei Jules Michelet. Pasul vertiginos al lui Dumitru le ajunse din urmă la jumătatea străzei scurte. Mihnea, disperat şi mai mult fugind, se găsea cu mai bine de zece paşi în urmă, cînd fetele, toate trei ca la comandă, făcură front interpelatorului galant. Vipera chiar avansa un pas şi, în tulburarea-i fără margini, Mihnea trebui să constate că era superbă:

— Ce doriţi dumneavoastră? întîmpină ea măreaţă pe îndrăzneţ...

— Scuzaţi... scuzaţi, vă rog... domnişoarelor, că v-am întrerupt din drum două minute, răspunse Dumitru cu o siguranţă de sine, pe care de bună seamă uniforma nouă şi elegantă de pe dînsul o ducea la extrem (seara, cu albul ei înşelător, ai fi crezut că e chiar din garda regală), însă am avut plăcerea să [vă] văd adesea la Universitate şi ştiu că sunteţi studente. ..

— Ei, şi ce doreşti dumneata, domnule...?

— Aş fi vrut, v-aş fi rugat... vă rog să aveţi gentileţea să-mi permiteţi ca să vă întreb dacă. .. domnul de Istoria fi. . . dacă domnul Rădulescu-Motru... a. . . şi-a închis cursurile.. .

— Ascultă, domnule, izbucni vipera nemaiputîndu-se stăpîni... Te rog să faci bunătatea şi să ne părăseşti imediat, pentru că altfel imediat chem sergentul... Auzi ce neruşinare ?.. . făcu ea ridicîndu-şi mîinele şi frîngîndu-şi-le cu disperare. . . Dacă-ţi mai permiţi vreodată să ne acostezi.. . reluă ea, abia mai nemerind cuvintele, să ştii că ai de-a face cu . . .

Indignarea n-o lăsă să termine.

— Informaţii despre cursul domnului profesor Motru, care predă alt obiect decît credeţi dumneavoastră, veţi găsi la afişierul Universităţii, făcu şi Maricica mică, pe-un ton ceva mai conciliant, dar de asemeni cît se poate de demn şi muşcător.

Şi lui Mihnea îi păru nespus de drăgălaşă, cu căpşorul ei blond şi roz, cu ochii ei albaştri şi îngereşti, făcînd pe ofensata. Arina nu spuse un cuvînt tot timpul, dişi tot tipul gîtul şi partea de jos a figurei fură prada unei mobilităţi nervoase fără putere de stăpînire. Rămase necontenit cu capul în pămînt şi nu ridică ochii nici cînd Mihnea, ajungînd grupul, apucă pe Dumitru de braţ şi curmă diferendul cu un pretext atît de debil şi stupid, că-1 făcu să-şi muşte buzele mai tîrziu...

— Ia lasă domnişoarele, domnule. . . eu te-am invitat la un ceai, nu să-mi scandalizezi lumea din partea locului.. .

Dumitru rîdea cretin şi mofluz, iar fetele se întoarseră toate trei, tot ca la comandă.. .

Lui Mihnea, care trăsese pe Dumitru, de circumstanţă, în gangul cel mai apropiat, i se păru că a reintrat definitiv în întunerecul din care vroia să iasă. Şi toată această poveste, de o jumătate de an, singura pe care o ţesuse şi el din vis şi roze, iată, eşuase atît de lamentabil, în acest gang muced, negru şi străin, lîngă acest rîs idiot, care-şi recăpătase curajul şi care răsuna în atît de înfiorătoare şi sarcastice modulaţii, între zidurile reci şi sonore.

— Nu ne e dat nouă de filozoafe d-ăştia, mă mînzule ! îl mîngîie Dumitru, confirmînd satisfăcut durerea descurajării totale, înfrîngerii definitive a lui Mihnea.

Iar acesta se tîra mut şi distrus, după pasul lui, fără voinţă, după rîsul lui, înapoi, în lumea lor, în lumina şi în zgomotul deşucheat al oraşului, cu nesfîrşite mahalale, cu subsoluri suspecte de cafenea, cu grădini de vară îmbrăcate în miros greu de carne friptă, cu valuri de vin astringent şi cu vulgare cîntece de ţigani porcoşi.

într-una din aceste grădini îl atrase Dumitru şi aci îi înecă trista lui dispoziţie, cu ajutorul chilelor de vin şi-al sticlelor de sifon şi cu rîsul lui răsunător şi iscat din nimic. în cele din urmă izbuti să-1 înveselească, şi Mihnea se umfla acum de rîs, la gîndul ce va păţi bunul său prieten cînd se va reîntoarce acasă, atît de tîrziu şi atît de afumat. îi povesti cum i s-a întîmplat lui însuşi, dar din delicateţe se feri să meargă cu destăinuirile pînă la chipul cum avusese loc împăcăciunea cu Veve. Totuşi Dumitru izbuti să-1 tragă uşor

de limbă şi, curios, toate amănuntele acelea, în loc să-l turbure, să-l întunece, era clar, îi produceau nespus haz şi interes. El însuşi îi împărtăşi cîteva amănunte picante şi chiar, spre dimineaţă, ajunse cu altruismul pînă acolo, că îi acordă îngăduinţa să-l viziteze din cînd în cînd, chiar şi în lipsă...

— înţeleg, înţeleg şi *mergi,* făcu Mihnea voios... Vrei să mi-o *pasezi* iarăşi înapoi... Nu, puiul meu, asta n-o s-o mai vezi...

Fu rîndul lui Dumitru să se prăpădească de rîs:

— Nu *ti teme,* îl asigură el... pînă nu termin cu licenţa, asta nu se va întîmpla: trebuie să fiu nebun, înţelegi, casă, masă, fată, leafa merge... îţi închipui că eu sunt imbecil ca tine să scap aşa comoară din mînă? Şi atunci, mişelule, peste doi-trei ani, dacă ai vrea să-ţi reocupi locul, bucuros îţi rezerv ţie prioritatea... dacă nu, de ce să nu fac serviciul ăsta unui alt student, tînăr, plin de voinţă şi cu drag de carte... Dar parcă văd, ticălosule, cum ai să te ţii de mine şi să mă implori...

Şi lui Mihnea îi plăcu cinismul celui mai bun prieten al său; fericit, întărit, luminat pentru vechea viaţă, pe care voise s-o părăsească, îi jertfi iarăşi cîteva chile de vin şi lovi, de fiecare pahar dat peste cap, cu pumnul în masă:

— Dumitre, fătul meu, te iubesc... cu tine alături, mă, mă resimt iarăşi om, mă! mă resimt de piatră, mă tipule...

Şi-i fu dat astfel lui Mihnea să încheie acest an de activitate studenţească, marcat pe listele examenelor atît de elogios, cu un ultim succes, a cărui imensă valoare, nici atunci cînd îl repurta, nici mai tîrziu, nu ştiu s-o aşeze la justa ei însemnătate.

Cum se urnea astfel pe înserat, tîmp şi greoi, cu suflet mort, la amintirea serei de mai înainte, cînd ochii cu misterios străluci ai Arinei pieriseră pentru totdeauna din viaţa lui din nou pustie, Mihnea întîlni, în schimb, grăbind, cu mers vibrînd, de forme plinuţe, strînse în vestminte rămase cam mici, pe doamna Polixeni Nisipoiu. îi bănui chiar din urmă identitatea şi cînd o depăşi văzu că nu se înşelase. O salută larg, deşi necontenit ceremonios, şi cu satisfacţie atît de deplină, că mişcarea de surpriză şi de îngrijorare de pe faţa Polixeniei se prefăcu deodată în zîmbet nehotărît şi neutru. O întîmpină cu cea mai aleasă mostră din bogăţia-i verbală, dar fu cu neputinţă s-o înduplece să-l însoţească doar un singur ceas pînă la noua-i locuinţă. îndîrjirea ei atît de neclintită nu ştiu pînă la urmă cui s-o atribuie; faptului că de mult n-a mai încercat s-o vadă sau, ceea ce s-ar fi arătat mai grav desigur, ideei, care-l năpădi în cele din urmă, că o încondeiase prea din cale-afară credulului domn Nisipoiu, în seara memorabilă a celei mai dramatice părăsiri de domiciliu din lunga-i carieră de chiriaş sentimental.

Orcare ar fi fost împrejurarea adevărată care determina pe coana Polixeni să nu-l urmeze, Mihnea observă un lucru totuşi: că prezenţa şi insistenţele lui au un pronunţat efect de înceată dar sigură revenire pe figura încăpăţînatei şi că zîmbetul ei redevine, cu fiecare vorbă nouă şi dulce, din ce în ce mai mieros.

Atacă atunci cu putere coarda sentimentală: îi şopti cele mai drăgăstoase cuvinte, o tutui şi o imploră pe nume, îşi aminti, cu efuziuni de cea mai sublimă mulţumire, misterele corpului ei, despre care îi declară sub greu jurămînt că nu le-a mai găsit la altă femeie...

— *Merci,* îi răspunse ea pe jumătate transportată... De aceea te-ai mutat la Balamance...

Mihnea îşi duse atunci mîna la frunte. Era luminat! îi dovedi, cu puteri de convingere redublate, că s-a mutat anume la Balamance, pentru a fi tot de dînsa aproape, că a dat necontenit tîrcoale chiar din prima zi prin fundătură, şi că în fiecare seară, mai ales la început, era răpus de jale că n-a revăzut-o... De cîte ori nu avusese cu Veve discuţii, că-l întrerupea uneori cu vreun sărut, tocmai cînd el era cu gîndul la dînsa... Parcă-i cetea în gînduri, meduza aceea, pe care în cele din urmă a trebuit s-o lase, căci ridicase pretenţii de căsătorie...

Şi la insistenţele Polixeniei îi povesti, de-a fir a păr, cum „nemernica îl înşelase" cu cel mai bun amic, cu

fratele lui de suflet, noutate despre care coana Polixeni părea informată şi pe care o primi cu un foarte semnificativ surîs: „mă aşteptam eu!" Asta cam ciupi puţin amorul propriu al lui Mihnea, care încă de la început, din spirit de îngîmfare, înclina să-i dea pe faţă toată şurubăria; dar o mai atentă scrutare a consecinţelor imediate îl făcu să lase deocamdată relatările lui în prima formă, şi chiar observă oarecare succes în poza de înşelat...

Ba încă. .. Pentru că la urmă de tot coana Polixeni conveni să-i dea întîlnire, chiar mîine, la dînsa acasă însă, la o oră după-amiază. Găluşescu, chiriaşul odăii, era tocmai în provincie, unde trebuia să mai rămînă cîteva zile; plecase să lichideze cu toată averea lui imobiliară, pe care o oferise coanei Polixeni, cu învoiala ca să-1 ţină la dînsa pînă la săvîrşirea din viaţă şi să-i facă atunci cele de moarte.

— La noi se simte nespus de bine, informă Polixeni mai departe pe Mihnea. Aproape i-a trecut de năduf şi el crede că-i port noroc... însă m-am gîndit ce să fac cu averea aceea după moartea lui şi mai ales cum să stau eu prin judecăţi, de ceartă cu neamurile sale? Am chibzuit că e bine să şi-o vîndă singur şi nouă să ne aducă banii „licizi". .. Ne-a scris că a strîns pînă acum şapte sute de mii. .. mai are de vîndut un petec de vie şi va lua şi pe-ăla vreo şaizeci-şaptezeci de mii. . . După care se va reîntoarce. . .

Cît priveşte pe domnul Nisipoiu, la ora pe care i-o oferea coana Polixeni lui Mihnea, se afla la instrucţie, unde acum se găseşte tare ocupat. Abia dacă vine pe la şapte-opt seara...

Mihnea avu grijă să nu se despartă de ea, pînă nu luă şi dete chezăşie, prin colţuri mai obscure, de uliţe neumblate, cîteva săruturi prelungi, care, avu limpede impresia, c-au sfărîmat complect orice urmă de pică în sufletul celei atît de dorite. Dar el nu prea ştiu să citească în ochii Polixeniei care de la un timp se strîngea tot mai pătimaşă într-însul, făcîndu-1 să dorească venirea acestui minunat mîine, cu cea mai teribilă viteză. Ah, ochii aceia erau grozavi; în ei se răsfrîngeau toată umilinţa la care o supusese domnul Nisipoiu cînd îi aruncase în faţă scîrbăciunile destăinuite de nevinovatul băiat, toată indignarea obrajilor pălmuiţi, odată cu crîncenele noutăţi, de lătăreţele palme conjugale: în ei ardea acum focul cumplit al răzbunărei.

Sărmanul Mihnea, el care era convins pînă peste urechi că un sărut pătimaş, cum numai el se pricepe să aplice pe buze rebele, e în stare să topească orice sloi şi orice rezistenţă, de unde putea şti oare, biet provincial, cît preţuieşte un dor de răzbunare în sufletul unei fiice pur sînge de fundătură bucureşteană? Abia ajunsă acasă, răsuflînd în şuierături scurte de grabă şi de punere la cale a planului răsplătitor, coana Polixeni se şi apucă să mărturisească soţului ei pricina întîrzierei:

— S-a luat după mine, nu şi nu, că să mă duc cu el... E, stai că am să te învăţ eu, mi-am zis. . . Şi l-am poftit aici mîine la patru... i-am spus că tu abia pe la opt dacă te întorci... Aşa că fă ce-i face, roagă-te dc domn consilier să-ţi dea drumu înainte, cum ţi-a mai dat şi atunci, cînd cu parastasu bietei mame, de a văzut Găluşescu cum ne îngrijim noi de morţi, da de ăi vii...

Domnul Nisipoiu strîmbă din nas cît priveşte Găluşescu; potriveala cu acesta nu-i prea plăcea dumnealui şi poate de aceea coana Polixeni tot aducea vorba de ea, ca să-i vîre mai adînc în convingere ideea că propunerea a venit de la bătrîn. însă erau opt sute de mii de lei la mijloc, şi-apoi juridiceşte nu se arăta nimic obscur în toată împrejurarea. „Captaţia voinţei", hm! Asta ar mai fi fost ceva, dacă era vorba de-un testament. însă în afaceri, coana Polixeni se arată condusă de-un bun instinct... ea pretindea bani lichizi şi un act solid de danie cu compensaţia unei bune întreţineri... Mai era fiscul la mijloc care la daniile între streini stoarce cu nemiluita pe dăruiţi; dar rămînea să vină Găluşescu cu banii, şi atunci domnul Nisipoiu, care „nu se amesteca", va trebui, vrînd, nevrînd, să-şi dea şi dînsul o părere.

Cît despre noutatea cu întîlnirea lui Mihnea, ea indispuse puţin pe Nisipoiu; insistenţele aventurierului pe lîngă coana Polixenia îi treziră în adîncuri vechile resentimente. însă stratagema soţiei sale îl ului; dacă

ea a făcut asta, însemnează că e o straşnică femeie şi 1 conu Nisipoiu se simţi mîndru de ea. Reîntoarcerea lui înainte de o anume oră şi pedepsirea nemernicului treceau desigur pe-al doilea plan. Avea să-i arate el, nu-i vorbă, cu vîrf şi îndesat. Dar principalul era că Polixenia răscumpărase totul cu acest drăcesc plan al ei; sinceritatea nu-i mai putea fi pusă în nici o cumpănă şi domnul Nisipoiu fu acum sigur că tot ce-i spusese ea privitor la aventura cu fostul chiriaş fusese adevărat; canalia căutase s-o dobîndească prin toate mijloacele: cu ochii, cu gura, cu mandolina, pînă şi cu promisiuni de daruri. Dar o să-i dea dumnealui mîine un dar!..- Ca slujitor al instrucţiei criminale, se gîndi chiar să ceară ajutorul forţei publice şi să-i trîntească haimanalei un proces no. 1, să ştie cu cine-a avut de-a face... Totuşi după prelungi dezbateri interioare, negăsind o definiţie legală, convenabilă, pentru fapta ce urma să se săvîrşească, i se păru mai nimerită o chelfăneală amarnică şi discretă, cu storurile trase şi cu uşa încuiată...

A doua zi după-masă, el depuse un zel fără pereche, tocmai ca să-1 găsească domnul consilier cu o bună treabă la activ şi astfel să poată obţine mai uşor învoirea. Ascultă aproape toţi martorii, căci domnul consilier avea atîta încredere în subalternul său încît îl lăsa totdeauna să facă toată instrucţia el singur. Punea întrebările atît de meşteşugit şi transcria răspunsurile atît de clar, că domnului consilier nu-i mai rămînea decît să iscălească. Totuşi, pentru a nu-şi eluda îndatoririle, domnul judecător readucea învinuiţii, le repeta întrebările, le reamintea răspunsurile şi, fără a mai întreba dacă stăruiesc în ele, se mulţumea să îngăime un „aşa e?" pe nas, grăbindu-se apoi să iscălească. Evident că interogatoriile de însemnătate mai mare, socială sau politică, erau lăsate totuşi pentru venirea domnului consilier.

Pentru azi însă erau la rînd pe condică tot felul de lucruri mărunte, pe care Nisipoiu se gîndea să le dea gata în trei-patru ore. Iată de ce se reîntoarse la palat cu un sfert de oră înainte de unu... Dacă pînă la

patru şi ceva le dă gata, la cinci e acasă: tocmai bine, cînd domnişorul, care ca tot domnişorul trebuie să mai întîrzie şi el ceva, a sosit şi e în plină vervă de craidon...

Şi domnul Nisipoiu, care era acum la a şaptea cercetare, întreabă înainte:

— Va să zică nu recunoşti că ai săvîrşit viol asupra dumneaei Stanca Grigorie Pătrulescu din fundătura...

— Nu, domnule procuror, a fost de bunăvoie...

— Hm... de bunăvoie... Baga bine de seamă ce spui, băiete...

— Aşa e, să trăiţi, domnule procuror...

— Bine, atunci povesteşte singur cum au descurs faptele...

Dar învinuitul povesteşte fără ordine, tărăgăneşte cuvîntul, se contrazice. Şi coana Polixeni, de bună seamă, n-o să poată ţine pe nebun prea multă vreme peste ora convenită...

— De ajuns, de ajuns, vrei să încurci lucrurile dumneata, dar nu merge, să vie un martor...

Cu aducerea indivizilor cari trebuiesc ascultaţi, domnul grefier găseşte firesc vreme să-şi arunce iarăşi puţin gîndul acolo unde-1 doare. Probabil c-o să-1 ia cu dulceaţă, cu cafea, cu diferite pretexte, dar numai să nu bănuiască... mizerabilul...

– Numele d-tale...

Martorul îşi fixează identitatea şi domiciliul... Domnul Nisipoiu ascultă distrat şi trece cu mîna lui răspuns cu răspuns în dosar. Ar vrea să treacă mai repede peste toate aceste formalităţi, dar conştiinţa profesională nu-1 lasă... Orice s-ar întîmpla, peste ea nu poate să treacă domnul Nisipoiu; de aceea cîteodată e nevoit, din cauza atenţiei care fuge necontenit departe, să repete întrebările ca să nu greşască răspunsurile, sau ca să le prindă mai adîncit sensul. Astfel timpul se scurge mai repede, în vreme ce treaba merge mai încet... De aceea dumnealui caută, mai ales acum, după patru, să alunge orice gînduri străine de ancheta de faţă... Şi cu toate acestea, gîndurile vin, se întorc supărătoare, ca un stol de ciori plicticoase, alungate cu o zburătură fără efect...

— Va să zică n-ai auzit nici un strigăt de ajutor venind din tufiş?

— Strigăt?... strigăt... domnule judecător, am auzit eu... da mai mult semăna a gemăt.

– Cum gemăt? De durere, vrei să zici?

— E, de durere pă dracu... d-aşa durere să am parte toată viaţa.

— Vorbeşte cum trebuie, băiatule, aici te afli în faţa justiţiei.

— Să trăiţi, domnule judecător, îi plăcea... că d-aia am zăbovit şi eu ca să aud... că, iertaţi-mâ, aşa e omu... dacă ţipa ca din gură de şarpe săream eu, he, he.

Domnul grefier se mişcă nervos în scaun. Răspunsurile martorului nu-i plac şi pentru că lungesc discuţia şi pentru că presimte în ele sămînţă de nesinceritate. Ş-apoi mai e ceva: mizerabilul o să se grăbească să treacă la fapte. Polixenia atunci... hm, ce-ar putea să facă ea atunci...? hm... desigur... nu-i rămîne decît să invoace un binecunoscut şi atotfemeiesc pretext, care o ia uneori şi înaintea aşteptărilor. Uite, lui Nisipoiu îi pare rău că n-a stat de vorbă mai pe larg cu ea, plănuind din timp toate răspunsurile şi mişcările care trebuiau făcute în caz de întîrziere... He, da îi dă ei în gînd...

— Cum zici dumneata?... Care va să zică striga ca din gură de şarpe...

— Nu, domnule judecător, tocmai asta zic, că dacă ar fi strigat ca din gură de şarpe, săream eu... Pe cînd aşa, stam şi ascultam ca omu...

— Ascultă, băiatule, te rog să răspunzi frumos aici: striga or nu striga... asta să răspunzi dumneata, aici nu e timp de glumă şi poveste...

— Mi-aţi spus să spun tot ce ştiu...

— Dar despre ei, nu despre dumneata... Ei, spune acum... se văita or nu se văita?

Şi bătînd cu energie în masă, domnul grefier zîmbea luminat: He, ce să nu-i dea ei în gînd... Femeia e femeie... cînd vrea ea...

— Păi aici e aici meşteşugii, dacă-mi daţi voie, domle judecător, răsună şi glasul martorului. Ala nu era vaiet, cum să zic... de... cum să zîc... vătămătură.

— Dar cum era?...

— Hm... femeia, nu ştiţi dumneavoastră... femeia e femeie... strigă de plăcere şi zice c-o doare... cînd vrea ea...

Hotărît lucru, domnului grefier nu-i place cîtuşi de puţin acest bandit de martor, potriveala asta de vorbe, tocmai cu ceea ce gîndea dumnealui, îl supără şi-1 îndîrjeşte şi pînă la urmă domnul grefier izbuteşte să stabilească deplina complicitate a informatorului cu învinuitul. Atunci răsuflă parcă uşurat. Trebuia să ajungă aci dintr-un imbold ceva mai amplu decît acela pur şi simplu al stabilirei dreptăţei: din nevoia de a restabili intactă sinceritatea femeii, pe care acest vlăjgan nespălat şi cu ochii coloraţi felurit vroise s-o zdruncine în sufletul lui. îi întocmi astfel mandatul de arestare ca un omagiu adus curăţeniei sufleteşti a coanei Polixenii. Dar timpul trecea totuşi şi ancheta asta îndelungă şi obositoare a unui viol banal ca oricare altul nu mai făgăduia să se mai termine. Şi după ea 'mai rămîneau atîtea cercetaii înscrise pe condică... iar domnul consilier întîrzia... E patru jumătate acuma şi Mihnea Băiatu trebuia să fi sosit... Şi martorul care venea la rînd (ăsta mai rămăsese!) era surd şi nesigur... el nu auzise nici un strigăt, dar văzuse oarecare ceartă... Văzuse după gesturi şi după buze... Şi după ce nelegiuirea se terminase... Probabil ivirea lui zădărnicise repetarea isprăvei şi de către informatorul introdus în cauză. însă nu«reieşea din depoziţia lui opunerea hotărîtă a femeii; indivizii afirmau că totul se petrecuse cu învoirea ei şi diferendul pe care-1 surprinsese surdul, se referea doar asupra unei neajungeri la o sumă anticipat convenită...

însă din atitudinea reclamantei, din înfăţişarea ***ei,*** din desperarea zugrăvită pe faţă, din certificatele ce prezenta, se vedea limpede că nemernicii minţeau cu străşnicie. Prezumpţiile erau puternice, dar mărturiile insuficiente... Şi domnul Nisipoiu, pentru care pri-

matul dreptăţei era supremă datorie şi ţintă, se găsea cu totul încurcat...

— Alţi martori n-ai mai avea de propus dumneata ?...

— N-aş mai avea... de unde să am? scînci femeia, cu glasul înăbuşit, văzînd că biata ei dreptate începe să-i fugă de sub picioare. . .

He, dacă ar fi avut el timp, domnul Nisipoiu ar fi luat din nou în cleştele interogatoriului lui strîns şi drept pe haimanalele astea, care rînjeau imperceptibil, calme şi satisfăcute. .. Dar era acum cinci fără un sfert... Haimanaua cealaltă trebuie să fi sosit de un sfert de ceas şi... şi trebuie să fi început primele, asalturi... Iar domnul consilier întîrzia, peste fire şi peste obişnuinţă. Şi-n capul grefierului plutea într-una, din ce în ce mai insinuant, rînjetul complicelui descoperit adineauri şi introdus în cauză: „He, femeia, nu ştiţi dumneavostră"... Iar timp şi răbdare suficientă lipseau tocmai acum domnului grefier, ca readucînd la adevărata lumină cauza ce tocmai se străduia să descoase, să poată alunga toate aceste bănuieli infame şi descurajatoare. „He... strigă de plăcere şi zice c-o doare"... Ei, drăcia dracului, dar ce s-o fi întîmplat cu domnul consilier !?.. .

Mihnea a sosit într-adevăr la fosta lui gazdă încă de la patru... Coana Polixenia l-a primit tandră şi decoltată, drace ! şi cu nişte ochi atît de sfredelitori!. .. L-a poftit în odaia primei lor bucurii, care servea şi de dormitor şi de sufragerie. .. Mihnea a întrebat-o puţin nedumerit:

— S-a întors bătrînul ?...

— Nu încă.. . dar dacă te pomeneşti cu el pe neaşteptate ?...

Şi Mihnea a pătruns în odaia depărtată de stradă, nepăsător şi zglobiu, copleşit pînă-n microscopice ramificaţii, de senzaţia aceea firească momentelor premergătoare supremelor şi stăruitor aşteptatelor fericiri. Chiar de la început el sfărîmă, cu sărutări patetice şi cu gesturi bărbate, tentativa de lungă şi de departe adusă conversaţie a coanei Polixeni. Dar dînsa s-a ţinut voiniceşte dinaintea tuturor asalturilor; l-a mustrat că prea e grăbit şi prea merge de-a dreptul la faptă, ceea ce presupune lipsa unui sentiment propriu-zis, ci numai dorinţă de satisfacere momentană. Dar el a protestat cu toată energia, explicîndu-i cu o logică zdrobitoare pentru dînsa, şi cu lux de sărutări şi îmbrăţişări, ca argumente palpabile, că orice sentiment nu poate fi dovedit mai bine decît tocmai prin manifestarea lui, mai ales în ce-i priveşte pe dînşii, cari nu sunt la prima încercare.

Argumentaţiile ajung fatal iar la faptă, căci Mihnea are cu atît mai mult la îndemînă, pe măsura trecerei timpului, pe cea mai solidă din toate: posibilitatea revenirei domnului grefier... He, dacă ea ar fi primit să vie la dînsul, ar fi văzut cum ştie el să se poarte cu o femeie, pe care o atît de lungă trecere a timpului n-a izbutit să i-o şteargă din suflet. . . ceea ce însemnează „că amorul curat a vegheat totdeauna acolo". Coana Polixeni rezistă desperată, şi la logică şi la faptă, dar din ce în ce mai puţin stăpînă pe mişcările ei... şi blesteamă în gînd pe d-1 grefier. .. încă e şase fără un sfert. Dacă e tont şi imbecil ce să-i facă? Ar trebui acum să-i tragă o lecţie să-1 înveţe minte... Hh!.. .

— Nu mă iubeşti, nu mă iubeşti, acum am văzut! bolboroseşte ea în neştire, pe trei sferturi zăpăcită, celui ale cărui braţe o strîng acum s-o înăbuşe. Şi-i scapă iarăşi, sleită de puteri, refugiindu-se într-un colţ şi rîzînd, rătăcită, cu ochii pleoştiţi de torpoarea rutului desţelenit.

Dar ochii aceştia se cască largi, parcă să cuprindă mai bine în înţelegerea lor ce se petrece în jur; şi deodată luminile lor tresar de grijă şi spaimă. Mihnea şi-a apucat pălăria şi se îndreptă spre uşă; din dreptul ei salută cu eleganţa-i obişnuită, cu care a impresionat-o într-atîta la prima lor vedere:

— Scumpă doamnă, regret foarte mult, dar a trecut un ceas şi jumătate de cînd am venit: e pericol şi pentru mine şi pentru dumneata... dacă mai întîrzîi...

— O, n-avea nici o grijă, geme ea sfîrşită... Cînd îţi spun că el vine de-abia după 7.

— Cu toate astea, face Mihnea înclinîndu-se din nou... văd ceva schimbat în dumneata... Nu mai eşti aceeaşi de demult, aceea pe care am iubit-o cu atîta putere de aproape... şi de departe, î| tăcere...

Bănuieşte! trebuie să deducă fatal coana Polixeni. Şi asta din pricina tontului, a imbecilului, a dobitocului ăstuia, care într-adevăr merită toate coarnele din lume. Şi pe urmă, ce drăguţ ştie să vorbească şi canalia asta, de faţă... Mizerabil, mizerabil, dar drăguţ... Oricum, dacă domnul Nisipoiu şi-a voit-o, ea ce poate să facă? Consemnul ei e să-1 reţie...

— Rămîi, geme ea din nou, moale, întinzînd braţe moi de ceară şi lăsîndu-şi pleoapele să cadă pe ziua din afară...

Şi un ceas întreg trebuie să-1 reţie astfel necontenit. Şi încă un sfert de ceas. Pentru că imbecilul, idiotul, tîmpitul, dobitocul, găgăuţul, dovlecelul dracului întîrzie într-una. Iar Mihnea n-ar mai pleca de de lîngă această comoară ascunsă, cum nu i-a mai fost dat alta să întîlnească în viaţă... Dar el însuşi este o comoară dulce, şi coana Polixeni trebuie să-1 deştepte acum ea din beţie, şi să-1 îndemne să fugă, pentru că a sosit timpul de întoarcere.

— Ţi-am' spus eu, puişorule drag!... el nu vine decît peste şapte... tu trebuie să ai încredere în mine... acuma du-te, du-te... şigîndeşte-te la mine toată vacanţa, cum am să fac şi eu... şi haide, haide... iacă, ultimul sărut... dar nimic mai mult... pentru că aş muri, dacă ţi s-ar întîmpla cel mai mic rău...

Mihnea a ieşit pe poartă, beat, clătinîndu-se... Fericirea asta a fost într-adevăr potolitoare; şi cine-i poate spune lui dacă mult visata doamnă din lumea mare, sau cea mai teribilă vedetă de cinematograf îi poate acorda una la fel...? Dacă frumoasa şi savanta Arina ar fi putut să substituie, cu toate farmecele ei aparente, unicul...

Ah, Mihnea trebuie să recunoască^ încheie în chipul cel mai neaşteptat, cel mai strălucit, şi acest an universitar... Ah, delicioasă cenuşăreasă din Fundătura Şapte Fîntîni, blagoslovită de Dumnezeu cu sfîntul tău secret, astăzi chiar c-ai întrecut toate marginile şi toate aşteptările...

La al doilea colţ de stradă, Mihnea trebuie să întrerupă dionisiacul său ditiramb; pe trotoarul celălalt înaintează ca un cal de jCamion, grăbit de bici nemilos, domnul Nisipoiu, căruia domnul consilier i-a trimes vorbă la ora cinci să continuie toate anchetele, în linişte, pentru că motive importante familiare îl reţin pînă la 7. în arice caz să nu plece, pînă nu vine dumnealui să iscălească...

Cu gest larg, de largă efuziune, de fericire, de recunoştinţă, Mihnea ridică pălăria şi salută cu gest de tenor italian sub balconul primadonei... Şi d-1 Nisipoiu se înăbuşă, tuşeşte, asudă şi încurcat, orb, apoplectic... răspunde.

Aici, în încăperea asta răcoroasă şi mucedă, Mihnea Băiatu are timp berechet să perinde în amintire anii săi universitari... Penultimul se deosebeşte tocmai prin aceste mărunte, dar tocmai de aceea atît de numeroase îmtîmplări, însemnate ori meschine, de obicei vesele, în orice caz cu rezultat totdeauna luminos şi fericit, dar - care acum îl revoltă şi-1 dezgustă...

Iată, peste cîteva săptămîni ar fi să se împlinească anul de cînd coana Polixeni l-a poftit la dînsa să se răzbune crunt pentru mişeleasca lui purtare şi zîzanie\ de cînd deci, neştiutor şi nepăsător, Mihnea s-a yîrît în vizuină de fiară, crezînd că intră — şi ieşind într-adevăr — ca dintr-o cămară de paradis! Timpul care s-a scurs de atunci — anul acesta din urmă,, an universitar care începe în octombrie, cînd plutesc în aer miresmele revederilor şi se termină în iunie, odată cu teii, cu examenele şi cu despărţirile tandre — îl înfioară în schimb cu liniile lui puţine, scurte şi prea colţuros zigzagate, oprindu-se brusc şi ameţitor în acest beci de temniţă, cu ochiuri de fereastră în cerul albastru şi dulce, tăiat, în pătrate ruginite, de puternice zăbrele.

Mihnea priveşte în acest trecut apropiat cu spaimă şi cutremur: dar, oricine ar putea vedea limpede la dînsul spaimă şi cutremur pentru ce-a fost — şi nu pentru ce are să fie. De urmările care vor fi, cine ştie, nu s-ar putea spune nici de ele că foarte puţin îi pasă; dar el e încă, doar, sub semnul de groază al acestor zigzagări de fulger, care înseamnă ultimul lui an de viaţă în preajma universităţei.

Linia frîntă de foc începe desigur cu un punct luminos, vai, atît de luminos şi de candid! Era ceva în oraş, în ziua aceea, nici nu se sileşte să-şi aducă bine aminte ce... destul că era una din acele zile cu freamăt şi mulţime, în care se petrecuse un eveniment însemnat... Un doliu naţional, ah da... Destul că lumea forfotea pe străzi sub soarele acela matinal, cald şi dulce de toamnă... se plimba veselă şi fericită... sub mîngîierea aceasta cerească... Sau poate că a fost atunci, cînd cu schimbarea guvernului, dar astfel era de neînţeles de ce străzile erau mai pline de femei decît de bărbaţi, se pare; sau poate tocmai lui i s-a părut aşa, din pricina acestui considerabil eveniment al vieţei lui, care a întunecat atîtea evenimente politice, cîte s-au petrecut în toamna aceea, şi care a tivit cu aur orice zi de doliu naţional...

I s-a întipărit în schimb atît de bine şi locul: era în Piaţa Palatului regal şi tocmai da să urce trotoarul Căii Victoriei, din faţa Hotelului Metropol.

Nu trecuse bine o săptămînă de la venirea lui în Bucureşti şi tocmai făcea planul cum să vestească pe coana Polixeni Nisipoiu, a cărei arzătoare imagine intimă îl frămîtase şi-1 năucise toată vara... Bătrînul Găluşescu îl încurca mai ales cu prezenţa lui neregulată şi poate chiar statornică în casa pe care şi-o alesese să-şi ducă restul vieţei...

Cînd deodată auzi, clopoţel de argint, la un pas de dînsul, la un pas înainte, răsunînd clar şi precis, ca glasul de pe drumul Damascului, în vuietul confuz al talazurilor de capete:

— Unde e?. .. unde e?...

Abia acum îşi dădu seama că drept înaintea lui, cu un pas înaintea lui, era Arina, cu talia ei zveltă şi cu pasul ei săltat... într-o parte era Maricica, într-alta vipera, cu silueta fină şi elegantă, întocmai ca a Arinei...

— Unde e, frate, unde e?... răsună din nou şi mai tare şi mai curios glasul Arinei... Unde este Mihnea Băiatu?...

Şi ochii ei scormoneau prin grupurile dinainte, în vreme ce tovarăşele de drum, care o avertizaseră, nesimţit probabil, roşii şi cu nasul în pămînt, tăceau chitic. Atunci, într-o scăpărare de înţelegere, Arina întoarse capul înfricoşat încoace şi ochii ei se opriră fericiţi şi îngroziţi în ochii lui Mihnea. Şi-n aceeaşi clipă un chirăit sălbatec, care întoarse toate privirile încoace, răsună în această zi de doliu naţional, or de gravă schimbare politică, sub soarele matinal şi călduţ de toamnă, sub albastrul de-o puritate năprasnic de dulce, atît de fără de sfîrşit şi fără de prihană.

Pe urmă pasărea speriată îşi trase pe cele; două prietene lîngă dînsa şi se topi strînsă de ele, ferită în rîsul lor abia reţinut, în marea de capete. Şi Mihnea, care atît de puţin se mai gîndise la *Teoria eroarei* şi la *Istoria* lui Fouillee, nu fu în stare, în acea clipă surprinzător de divină, să îngîime nici un cuvînt, nu avu prezenţa de spirit să se plece profund, cu un salut larg, răspunzînd:

„Aici se găseşte robul vostru prea plecat, domnişoară !..."

...cum se gîndi, abia hăt pe urmă, că ar fi putut să facă şi venindu-i să se dea cu capul de păreţi că nu s-a gîndit la timp...

Al doilea punct luminos l-a găsit prin preajma Fundăturei celor Şapte Fîntîni.

Era atît de limpede de priceput de ce Mihnea Băiatu avea drum, în ziua aceea, prin partea locului... dar lui i s-a părut uimitor de bizar să se-pomenească tocmai aci, înfiripîndu-se ca o a doua minune, din ploaia galbenă de soare a după-amezei de toamnă, cu Arina...

Venea cu Maricica din partea opusă, pe acelaş trotuar, şi aveau să se întîlnească faţă în faţă... Mihnea a dat drumul pleoapelor să clipească repede, repede, pentru a sfărîma vedenia, dacă există într-adevăr... Şi se minuna chiar, simţind cum i se amestecă

surprinderea cu bucurie, că a început să fie bîntuit de această din ce în ce mai stăpînitoare fantomă. Un semn fatal al vieţei, care i se deschidea de acum înainte, în orice caz! Mihnea strîngea însă în zadar ochii. Orcît de scăldată în aureola prea galbenă de toamnă, Arina era Arina, copil frumos întrupat de raze, dar întrupat, viu, înaintînd şi adiind încoace pţin învelişul minunat de măiestre linii şi forme, melancolia vagă şi dulce de văpaie calmă, domolită de constrîngeri. Şi totuşi, în tăcuta mahala retrasă, genunchii ei superbi şi înalţi puneau în demersul lor, sub tivul fluturător al rochiei, un ritmic şi neogoiat avînt...

Fetele văzuseră şi ele' pe drumeţul care venea împotrivă şi consimţeau, în schimb de priviri înveselite, că o soartă vrea să se pecetluiască într-un anume fel... Dar pe buzele Arinei pierise orice urmă de zîmbet şi numai genunchiul ei continua să-şi zvîcnească înainte voinţa de a nu şovăi dinaintea oricărei întîmplări. Iar Mihnea, care auzise în adîncul capului, răsunînd ca sub o boltă cu ecouri profunde, categoricul comandament: „Acum ori niciodată" — se simţi, într-o clipă, iarăşi laş şi imbecilizat, şi toată dîrzenia lui de a fi el însuşi şi faţă de această zînă, coborîtă din turn de cărţi şi ameţitoare înţelepciuni, o simţi risipindu-se ca printr-o sită, cu fiecare nou pas cu care se apropia. Se agăţă deci cu disperare de ultima posibilitate, care mai rămînea şi se trezi rugîndu-se, ca un prosternat dinaintea icoanelor, în pragul unui mare pericol: „Dumnezeule, Doamne! Să rupă ea zăgazurile !... Să mă întrebe ea, întîi!... Dumnezeule mare!..."

Şi privind-o drept în ochii cari îl priveau cu egală stăruinţă, îi ruga fierbinte, cu vocea clară a privirilor lui: „Haide, opreşte-mă, întreabă-mă, divinitate coborîtă în calea mea..."

Minunea se făcu...

Auzi şi crezu că e încă închipuirea lui, care s-a întors zănatec din strînsele ei încheieturi: era vocea de argint, care răsunase în Piaţa Palatului regal acum cîteva zile, rostind, strigînd imprudentă şi ameţind ca o vrajă, numele lui. Acuma, acelaş glas, cu prelungi

vibrații şi adînci rezonanțe, îl întreba calm şi sigur, fără nici urmă de şovăire, de învălurare:

— Domnule, dacă nu vă supărați de întrebare, poate stați pe aci pe-aproape... N-ați mai văzut pe drumul pe care veniți bilete de închiriat?... Iată, batem oraşul de două zile, eu şi prietena mea, ca să găsim o locuință convenabilă şi ne e cu neputință...

Şi ca la rostirea unui descîntec, Mihnea se simțise pe dată dezlegat de orice sfială, liber de orice nod în gît, dispus la cele mai mari fapte. Va să zică nu-1 întreba, întîi şi întîi, dacă a auzit cumva de filosofia postcartesiană sau măcar de teoria eroarei. îi vorbise în limbajul lui, iar acum Maricica încerca să explice tot în acelaş limbaj firescul acestei întrebări, făcute fatal în condițiunile în care a fost făcută, pe astfel de vremuri, cînd Capitala gemea de un exces considerabil de populație şi cînd specula prospicia fără nici o jenă, cinică şi ucigătoare, prin toate colțurile şi în toate fundăturile? Camere mobilate, domnişoarelor scumpe? Haida de, dar asta e specialitatea lui...

Cu o promptitudine de cuceritoare eleganță, Mihnea s-a arătat gata să-şi jertfească orice timp, orice ocupație, pînă nu va găsi o cameră pentru Arina: Maricica n-avea nevoie, pentru că stătea cu părinții în Bucureşti. Deocamdată Arina locuia la dînsa, dar ținea nespus să aibe camera ei. Pînă anul trecut locuise la cămin; însă acum, ca asistentă, nu mai făcea... îşi ceda locul bucuros pentru o fată lipsită de mijloace. . . Dar, în afară de asta, cu viața aceea de pensionat se plictisise:

– Vreau, domnule Băiatu, să gust puțin din aerul libertăței... ah, vreau să fiu student, cu adevărat — observați bine, domnule Băiatu, am spus student, nu studentă...

Maricica o certa în glumă pentru acest început de licențe verbale şi explica lui Mihnea că e o nebunatecă mai mult făcută decît născută, şi care nu trebuia luată în serios. Dar spera că în curînd se va dezamăgi de avînturile ei de libertate şi va bate din nou la uşa bunei prietene, să împartă iarăşi frățeşte mica-i cămăruță. . .

Mihnea simțea cum curge în sufletul lui lumină peste lumină, cu fiecare din aceste revelațiuni. O, el se obliga să alerge, să găsească totul; şi chiar de a doua zi, porni în îndrîjită expediție.

Arina dori să-1 însoțească şi drumul lor fu pentru dînsul o fericire întreagă. Fata însăşi se amuză nespus de răspunsurile prompte, cu care împroşca proprietăresele arțăgoase, de priceperea cu care ştia să le prindă slăbiciunile şi să le scuture ifosele, şi mai cu seamă de curajul, pe care prezența ei i-1 ridica la maxim, de a pătrunde pretutindeni, de a pune pieptul de-a curmezişul oricărei ostilități, de a reprima glumeț şi pe loc orice încercare de ofensă. Camere se găseau destule, care ar fi convenit, şi ca înfățişare şi ca depărtare şi ca preț, fetei. Dar proprietăresele se arătau de la început de o rezervă glacială față de domnişoare şi de chiriaşe în genere; aşa ceva nu le trebuiau şi nici perechi... în schimb, „pentru dumneavoastră singur oricînd".

Şi iată-1 atunci pe Mihnea, respingînd, cu săgețile duhului său acid, aceste omagii indirecte care, vrînd, nevrînd, trebuiau să-1 ridice în ochii tovarăşei de drum, mai ales cînd propuitoarea era vreuna din cele pe care le-ar fi preferat îndată, în vechile şi desele lui peregrinări după locuință nouă. Iar în ochii Arinei vedea cum creşte grăuntele recunoştinței pentru hecatomba nesfîrşită de atîtea dornice priviri, pe care le spulbera cu dezgustul lui, în cinstea frumoasei ocrotite, platonic dar îndrăzneț ultragiate...

Era în elementul său Mihnea Băiatu, iar seara, cînd se despărțea de Arina, lectura lui redeveni cartea lui Fouillăe; va veni vremea, teribilul soroc — el o ştia destul de bine — cît de curînd, de bună seamă, ca să dea socoteală şi pe acest teren. Cu amintirile primelor lecturi, cu cetirile actuale, aduse chiar el puțin vorba, pe o stradă îndepărtată, pe unde stătuse cîndva înainte de război, de Heraclit, asta fireşte în legătură cu trecerea timpului, dar cu excesivă grijă să nu se poticnească de la început şi gata să vîslească într-o glumă pregătită anume, pentru a schimba la vreme firul

convorbirei. Şi o observă îngrijorat, deşi se aştepta la asta, că fata acceptă cu plăcere constatarea, că în conversația lui, dealtfel destul de bogată, poate cădea din cînd în cînd şi-un nume de filosof. Dar îl opri hotărîtă, cînd el încercă să recapituleze ce mai aflase aseară despre străvechiul înțelept:

— O, nu, te rog... să schimbăm vorba, am pînă aicea de filosofie, îşi tăie ea gîtul cu dunga palmei... Dacă admir ceva la dumneata este tocmai lipsa de pedanterie, deşi vărul dumitale mi te-a descris... mi te-a descris... ca pe-un latifundiar de studii... îmi place la dumneata naturalețea, vigoarea proaspătă, nealterată definitiv de carte, viața, înțelegi, viața...

Mihnea simțea că înnebuneşte: zodia norocului său parcă se deschisese în cer şi-şi turna asupră-i conținutul cu găleata. Se întrecu deci pe el însuşi, dar fără a-şi pierde cumpătul, să intre neghiobeşte într-o veche ogradă bine cunoscută, de pe-a cărei poartă, două bilete colorate îmbiase pe fată...

— Le cunosc... erau neînchiriate şi acum o lună cînd îmi căutam pentru mine... sunt ordinare... se grăbi el s-o abată pe drum înainte...

La drept vorbind, dorința intimă a lui Mihnea era ca Arina să nu găsească aceea ce dorea: cînd lucrul era cît pe-aci să se întîmple, el chiar intervenea cu anume observații critice, care o făceau îndată să dea îndărăt. Mai întîi plimbările în doi îl fermecau pur şi simplu, şi-apoi în ele sălăşluia tăria lui; o cameră găsită însemna şedere, vorbă şi, desigur, vrînd nevrînd, pentru o fată atît de cultă, filosofie... Şi-apoi nu înțelegea prea bine această îndărătnică aplecare a Arinei spre viață, cum spunea ea. Ce libertate, ce viață mai dorea? Nici măcar nu-i trecea prin gînd să-i pună la îndoială puritatea ei, iar ca acolo, la Maricica, nici că putea fi aşezată la un mai bun adăpost... De ce ținea atît să-şi părăsească prietena, de ce se încăpățîna să aibe o cameră a ei, aparte, despărțită de buna-i amică, de privirile părinților ei...?

O ispiti pe departe asupra caracterului celor doi bătrîni; dar Arina îi spuse lucruri atît de frumoase despre dragostea ce-o aveau de dînsa, de mîhnire că-i părăseşte, că Mihnea se simți iarăşi îngrijorat... El vru să-i mărturisească, după lungi ocoluri, de intențiile lui cinstite şi aduse vorba chiar de căsătorie, declarîndu-i că aşa, cu o fată ca dînsa, el n-ar ezita să strîngă cinstita şi strămoşeasca legătură, chiar aşa pe loc, plecînd din colțul acesta de stradă, în care se găsesc, şi luînd-o direct la primărie...

— Da, dar acolo mai trebuie şi martori...

— îi luăm de pe stradă...

Fata primi — Mihnea putu să vadă limpede — cu emoție şi încîntare, avîntata, aproape directa lui propunere. Ochii îi exprimară toată recunoştința, dar buzele, spre spaima lui Mihnea, exprimară tocmai contrariul.

– Eu nu m-aş mărita, domnule Mihnea..'. Şi rîzînd, pentru că-l văzu atît de consternat: sau cel puțin deocamdată, nu ştiu cît, nici nu mă gîndesc la astfel de... banalități, tăie ea, crudă, în sufletul lui, privind cu satisfacție în profunzimea străzii, în care amurgul grăbit de toamnă semăna primele neguri...

Şi Mihnea, care nu crezu o iotă din spusele ei, suferi cumplit că nu era francă față de dînsul, că odată gîndul lui descoperit cu atîta dezinvoltură, ea ținea să-l învenineze cu astfel de mici contradicții şi răutăți inutile...

Toată dispoziția lui pieri ca prin farmec şi fata acum tăcută, dar foarte dispusă, păru că gustă cu nesaț această penibilă tăcere, această teribilă aducere la tăcere a unui atît de zgomotos şi de inventiv partener. Merseră astfel mult, tăcuți, în negura crescîndă.

– Strada Muzeului! strigă ea deodată, spre marea lui surprindere că ajunseseră pe nesimțite tocmai aci. Dar asta e strada dumitale...

Era o stradă scurtă, tăcută şi curată, Strada Muzeu-1A Ea vru să ştie care-i casa lui şi-apoi dori să-i vadă iamera...

O fată frumoasă, care declară că nu vrea să se mărite, care doreşte libertate, cît mai multă libertate şi viață, viață, nespus de multă viață... Şi vrea să vadă, să intre, la vreme de seară, în camera unui holtei tînăr şi meşter la vorbă şi faptă! Nici că s-ar fi putut pentru Mihnea o surpriză mai fericită, o bucurie mai

fără pereche... Şi totuşi se simţi covîrşit de durere, de-o imens de profundă decepţie, cînd înfipse cheia în uşă şi făcu loc Arinei să intre în camera lui... Deodată, cu lumina becului care năvăli veselă în oglindă şi în sticlăriile împrăştiate pe lavabou şi pe etajere, capul lui se lumină însuşii

— Ştii, ce, domnişoară Arina... îţi place camera mea? Sunt gata să ţi-o cedez...

Dar fata, căreia îi plăcu totul de minune, refuză în ruptul capului... îi plăcea camera şi vroia să-1 ştie într-o astfel de cameră, unde-1 va vizita şi ea din cînd în cînd... Astfel va veni mîine exact la ora asta, cînd va ieşi de la curs... Dar vroi ca el s-o aştepte aci, să nu vie s-o ia de la facultate...

— Vreau asta, îmi place! îi tăie ea de la început orice posibilitate de replică...

— Lasă, că mai vorbim noi mîine dimineaţă, surise el, amintindu-i că, în orice caz, fericirea de-a o revedea i-o hărăzise ea, la ore ceva mai vremelnice decît hotărîse acum, din nebăgare de seamă.

— Mîine de dimineaţă nu te voi însoţi şi nici dumneata nu trebuie să te osteneşti singur, îţi interzic! îl ameninţă ea cu degetul, în vreme ce el simţi adîncul gol în inimă, gol înfiorător de larg şi de prăpăstios, pînă la ora îndepărtată de revedere, pe care i-o dăduse. Se mustră că i-a amintit la moment nepotrivit şi prea cu aer de siguranţă de plimbarea lor matinală; dacă i-ar fi pomenit de ea la despărţire, în poarta Maricicăi, de bună seamă că ea ar fi acceptat-o ca pe ceva firesc, aşa cum s-a petrecut întotdeauna. Dar cît se strădui s-o convingă, conducînd-o acasă, să-şi schimbe dispoziţia în privinţa minunatei dimineţi, pe care i-o răpea, ea se arătă nestrămutată: invocă grave pretexte, unul şi unul, cum văzu aşa de uşor cu zdrobitul ftifesuflet, şubrede şi pripite, ca izvorîte pe loc, dintr-o^oinţă subit şi inexplicabil de rea şi de obstinată.

Şi-a doua zi seara, cînd camera lui înota în lumina fericirei, după o zi întreagă de mohorîtă şi sfîrşietoare nerăbdare, ceasul bătu zadarnic orele şi jumătăţile atît de crîncen dorite: ele se scurseră cu tragica lor monotonie, excesiv de curdă şi de chinuitoare, placidă şi indiferentă. Timpul atît de dureros şi de neînduplecat, cînd începi să-1 simţi, îi rînji lui Mihnea îh faţă, arătîndu-i pentru întîia oară toată puterea şi răutatea. îngrozitor cu fiecare clipă care vine în van, îngrozitor cu fiecare clipă care se adaugă zadarnic nemărginitului neant; călău cumplit la picioarele căruia te prosterni, să nu-ţi curme prea repede ferocele dureri, să-ţi prelungească tortura rafinată şi nimicitoare; înfiorătorul timp duse cu sine ultimile clipe, în care mai putea dăinui vreo umbră de speranţă...

înfricoşat la culme de cele mai năstruşnice şi mai contrarii bănuieli, Mihnea îşi luă în grabă ***pardessus-vl*** şi glorioasa lui pălărie tare. Şi alergă în pas gimnastic pînă la staţia de tramvai; dar acolo abia rezistă ispitei de a reveni tot în pas gimnastic pe drumul străbătut, la ideea că Arina ar fi putut sosi în lipsă-i, prin capătul celălalt al străzei. însă ceasul, care-1 chinuise atîta, acuma îl sfătui, cu aceeaşi nepăsare, să nu-şi mai facă nici o iluzie. Se aruncă în tramvaiul care era gata să-şi închidă uşile automate şi schimbă, la staţia de legătură, pentru Izvor, unde locuiau părinţii Maricicăi, de parcă l-ar fi gonit tătarii, ca-n vremurile cînd părăsea vreunul din restaurantele faimoaselor lui lovituri.

Ştia care anume e fereastra Maricicăi şi cînd văzu lumină acolo, îi adie în suflet balsam răcoros de alinare. De bună seamă amîndouă fetele trebuiau să fie acasă; şi el inventă iarăşi înfinit de variate scuze, de astă dată optimiste, şi la fel de puternice ca şi cele întunecate dintîi, pentru nevenirea Arinei. O, mîine ea va căuta să bată cît mai devreme la uşa lui, pentru a-şi motiva absenţa, ca o şcolăriţă încurcată şi roşie de prima ei abatere. Mihnea mai măsură de cîteva ori trotoarul în faţa casei şi-apoi, deplin asigurat de paşnice gînduri, noi, o luă agale înapoi.

Noaptea creştea calmă şi frumoasă. Pe sub felinare trecători grăbiţi găseau încă timp să-şi arunce reciproc priviri de bunăvoinţă; mersul săltat or legănat al femeilor era întîmpinat şi petrecut de ochi omagiali. Toţi întîlniţii din seara asta se arătau bine dispuşi şi Mihnea se simţi înfrăţit cu toată lumea. Abia ceva mai

departe, el văzu acea pereche care înainta la fel de zorită şi dispusă, cum crezu la început; şi piciorul fin al femeii, jocul anumit al genunchiului pe sub pulpana fustei îi aminti de ceva familar şi drag. Acesta era pasul Arinei... iar femeia care avea pas la fel cu al ei... era... era parcă ea... Arina...

în locul ăsta obscur, dintre felinare, era mai greu de distins un chip chiar la mai mică distanţă; dar era ea, Arina... era ea...

...la braţul unui necunoscut: un bărbat, un tînăr înalt şi dîrz, cu mijloc mlădiu sub ***pardessus*** negru şi tăiat elegant, cu păr deschis şi creţ sub borurile largi, de poet, ale feutrului negru.

Pasul lui Mihnea se abătu sub copacul apropiat să le facă loc; el însuşi n-ar fi vrut să fie văzut — şi pe urmă observă într-adevăr cu groază că n-a fost văzut... Salutul lui nelatimp şi eşuat, din lipsă complectă de energie, nici nu fu luat în seamă; el revăzu cu groază acea privire străină, total absentă, acea privire pierdută în nemărginire, care-i confiscase deplin orice libertate a gîndului şi-a sufletului, atunci cînd o văzuse întîi, asemeni cîntăreţilor fermecaţi, a căror trecere întrerupe orice voinţă şi orice activitate, ducînd cu sine, pe note de flaut, spre necunoscutul fericit sau tragic, magnetizate, întregi şuvoaie omeneşti. Fata nu rostea o vorbă: înainta ea însăşi fascinată de propria ei putere. Tînărul înalt de alături îi spunea ceva şi Mihnea nu prinse decît acest cuvînt „înţelepciune", care-i doborî definitiv sufletul pe pavajul murdar şi

Şi Arina nu reveni cîteva zile în şir. Iar el ştiu să sufere, cu îndîrjire şi scrîşnet, jăratecul tăriei de a n-o căuta, nici măcar s-o vadă de departe. în seara cînd îi bătu la uşă, el ştiu bine că e dînsa şi-o fericire imensă îl năpădi pe loc şi, totuşi, nici după ce-i sărută mîna, nici după ce schimbă primele şi încă multe cuvinte cu ea, el tot nu putea crede în realitatea nespusei fericiri. Ea începu c-o scuză, care nici măcar nu era, cu orcîtă bunăvoinţă, plauzibilă. Din mîndrie, Mihnea vroi s-o accepte chiar aşa, dar tăria lui se frînse în cele din urmă şi necazul ţîşni printre dinţi şi prin sclipişul dur al ochilor. însă cel puţin izbuti pînă la urmă să şi-l manifeste doar prin ironii amare şi prin zbucniri de rîs seci şi rele, de lamă tăioasă.

— Poate v-a vizitat un frate, sau poate un văr... Eu cred mai degrabă în rudenia din urmă, căci pălăria lui era de văr...

Arina îl măsură adînc zîmbitoare, dar repede zîmbetul ei se topi în infinitul în care-i rătăci din nou privirea. Şi îngrozit de această depărtare fără de fund şi fără de lumină, el se strădui desperat s-o aducă înapoi, ca de pe malul unei prăpăstii, cu vorbe blînde şi glume pe care tot mai izbutea să le găsească în sufletul lui stins.

Ea deschise ochi mari şi poate se miră că se găseşte aici. Apoi îl privi cu mîngîiere şi prietenie şi-i destăinui în curgere lină şi francă...

— A, de ce vorbeam?... Da, de el... De ***Noel.*** Aşa-i spunem noi şi prietenii lui... dar în realitate îl cheamă Emanuel Maxim... a făcut Medicina... L-am cunoscut la Maricica... era prietenul cel mai bun al lui Traian Stroe, logodnicul ei; de asemeni doctor în medicină... Acum un an plecase din Bucureşti... dar acum a revenit... şi-a găsit un loc la un spital, pe-aici...

— Probabil asistent al vreunui profesor... ? !

— O, asistent!... Traian Stroe a fost asistent... Acum e docent... Dar Noel?

El îi mărturisi cum a trecut din întîmplare pe lîngă dînşii, dar se pare că Arina şi cu Noel umblaseră mult pe jos, de vreme ce ea nu-l întrebă în ce loc anume i-a întîlnit... Cînd îi spuse că a salutat-o şi că n-a primit nici un răspuns, ea păru foarte mirată:

— N-am observat deloc...

— Mi s-a părut un om grav şi serios... şi visător... într-adevăr...

— Serios?... şi visător?... îl întrerupse ea uimită şi privindu-l mai atent, dacă în ochii lui nu se ascunde vreo ironie.

Dar pentru că el o privea la rîndu-i uimit, ea zîmbi iarăşi golului aceluia străin, în care acum lunecau aşa de uşor ochii ei.

— Un singur cuvînt am auzit din ce vorbeaţi... Şi pe-acela l-a rostit el... şi cuvîntul acela răsuna foarte potrivit sub o pălărie aşa de poetică... continuă Mihnea, în mare stăpînire de sine, tocmai pentru a-i dovedi că nu-i pasă totuşi, cu tot acest cuvînt şi cu toată această pălărie.

— Un cuvînt potrivit?... Ce cuvînt?...

— înţelepciune...

— „înţelepciune"?... Asta e cuvîntul?

Mihnea încuviinţă cu capul.

— Şi l-a spus el?

— El, desigur...

— Cu neputinţă... în conversaţia lui nu poate să figureze acest cuvînt... şi evident, nici eu nu-l puteam rosti, de vreme ce mă găseam alături de dînsul...

Apoi izbucni în hohot mare de veselie: Noel a rostit cuvîntul înţelepciune? Iată, eu eram lîngă dînsul şi n-am auzit acest cuvînt...

Şi rîsul ei prinse şi mai multă poftă de el însuşi, o ridică de pe scaun cu saltatu-i irezistibil şi voios şi o îndreptă spre oglindă, să-şi şteargă lacrămile care-i zbiciseră ochii...

— Noel a pronunţat cuvîntul înţelepciune! bătu ea voioasă din palme. Cîteodată nu-l prea ascult, că el vorbeşte într-una numai nimicuri şi banalităţi... şi obrăznicii desigur... Dar am să-l pun să-l repete: trebuie să-i stea ca o tichie de mărgăritar pe uniforma lui de locotenent. El e ofiţer medic... Dar în afară de medicina lui, pe care şi pe aceea a trecut-o ca vai de lume, nu citeşte nimic altceva — dac-o mai fi citind-o şi pe aceea — decît cărţi de proastă calitate, cu hazuri lejere, pornografie şi chiar romane senzaţionale; M plac filmele cu bandiţi şi cele uşor sentimentale, operetele şi revistele, de care e foarte amator. E în curent cu toate cupletele, pe care ţi le produce la moment, cu mult talent, şi ştie să le sublinieze fin toate nuanţele obscene. Iar cît priveşte înţelepciunea, cum spui dumneata, şi filosofia, pentru el astea sunt obiecte de rîs...

Mihnea asculta şi privea îngrozit seninătatea cu care ea îi înşira superficialitatea partenerului ei cu pălărie de visător şi mai cu seamă opinia lui profanatoare despre filosofie. Bine, dar atunci ce vedea fata asta, îmbuibată de cărţi şi examene, în acest individ lipsit de fond şi de seriozitate?

Şi buzele lui Mihnea, studentul undecenal, exprimară atît de elocvent întrebarea, că Arina îi prinse din aer sensul. Ceru o ţigare şi continuă să-şi descrie prietenul, urmărind jocul nestatornic al fantasmelor de fum. E brut, dar natural, acest nebun. Lipsit de orice afectare şi dovedind totdeauna o franchete adeseori supărătoare, dar foarte preţioasă. Şi de-un spirit atît de bogat, atît de original şi inepuizabil, că, încăput pe mîini bune şi energice, răpus la pămînt şi legat fedeleş, stăpînit, domesticit, în fine ca o suplă şi elegantă bestie vînată vie din junglă, prelucrat cu deosebită luare-aminte, s-ar putea transforma într-un admirabil exemplar de lux...

Ea lăsă să se risipească fumul de tutun, pentru a vedea figura lui Băiatu, şi se aşeză picior peste picior* dezvăluind pînă la genunchi conturul fin, pe care ciorapul lucios îl făcea pe pulpa lunguiaţă; ameţit de privelişte, Mihnea îşi întoarse privirea şi ascultă înainte, aiurit, cuvîntul ei leneş, întrerupt uneori de foşnetul mătasei negre de pe dînsa, cînd întindea mîna să scuture scrumul ţigărei în tăviţă...

— ...vezi dumneata, domnule Băiatu? Nouă ne trebuie cărţi şi studii îndelungi, examene istovitoare, ca să ne regăsim pe noi, ca să putem fi noi... dar e uimitor cum băiatul ăsta, incult şi sălbatec, are un spirit, spirit nu e de ajuns, dar forţă spirituală, atîta putere de inventivitate, atîta supleţe de gîndire, cu care poate face faţă oricînd celor mai dificile convorbiri, atîta curaj şi atîta stăpînire de sine în orice împrejurare ; să-ţi povestească el chipul cum şi-a trecut examenele, e ceva uluitor! Nici cel mai umorist romancier n^ar fi putut inventa situaţii mai dificile, cu rezolvări atît de meşteşugite... Ei bine, el intra aproape

întotdeauna în foc cu superficialele lui cunoştinţe, de care însuşi îşi bate joc, cum îşi bate joc de întreaga lui persoană, cu o seninătate şi cu o îngăduitoare ironie, ce te cucereşte imediat... Ei bine, vioiciunea lui şi-acest irezistibil farmec personal erau suficiente ca el să iasă la liman oricînd, evident, nu strălucit, dar onorabil... Da, domnule Mihnea, vei avea prilej vreodată să stai cu el de vorbă şi ai să-i simţi acest farmec, încetul cu încetul... Dar cînd se va învăţa cu dumneata, a doua zi, a treia zi, cu cît veţi deveni mai familiari, cu cît îşi va deschide mai larg sufletul, cu atît te va cuceri mai temeinic...

Mihnea holbase ochii la dînsa; ^aflase ceva din trecutul lui propriu, aflase adevărul adevărat şi acum vrea să-1 aducă pe departe, fin şi matematic, la mărturisire? Nu, fata asta*-nu mai vorbea cu dînsul, ea vorbea fantasmelor ţigărei sale şi ochii ei luaseră din nou direcţia aceea îndepărtată şi insesizabilă. Şi nesimţit îi veni atunci în minte rîsul drăcesc al lui Dumitru din seara de pomină a urmăririi: „Filosoafelor ăstora spune-le de aventurile cu chelnării şi cu proprietăresele, dacă vrei să le interesezi cu ceva... Altfel, ce-ai să vorbeşti tu cu ea, mă nefericitule"...

Arina continua:

— ...privind-o adesea, pe această admirabilă secătură, mi se deschide deodată înaintea ochilor priveliştea celei mai însemnate părţi a societăţii noastre româneşti... Printre, desigur, atîtea exemplare solide şi serioase, printre cîteva chiar superioare, priveşte imensa desfăşurare a majorităţei: cîtă superficialitate, cît orientalism, cîtă lene şi cît tembelism, cîtă necinste şi incurie... Şi totuş, cîtă inteligenţă naturală, paradoxal! pe cît de primitivă, pe atît de rafinată... Cîtă subtilitate atavică de a face faţă măcar onorabil unui organism complex ca viaţa aceasta socială...

Mihnea surîdea vag şi buzele-i jucau de nerăbdare. Sta gata să-i spună: „Dacă-mi permiţi, ascultă puţin din biografia mea..."

Dar Arina conchidea acum:

— ...Dacă n-ar fi necinstea, ci numai superficialitatea, închipuie-ţi te rog, nu am fi noi infinit mai fericiţi ?...

...nu, evident, nu trebuie să-i destăinuie deocamdată nimic de chelnări... dar de proprietărese... şi-n special de menajul Nisipoiu...

— ...dar acum, continuă Arina, strivind restul ţigărei de marginea tăviţei de sticlă, mergi şi mai departe şi închipuie-ţi această întreagă societate, scuturată şi de superficialitate, întoarsă spre studiu şi spre muncă sinceră şi cu spor... Spune-mi atunci, cum vezi lumea noastră, ţara asta... cînd toţi ca Noel vor fi în şcoală, domnule Mihnea Băiatu, muncitori şi cinstiţi ca dumneata, ca vărul dumitale şi ca mine, cînd vor fi în viaţa, după şcoală, aşa cum s-au comportat în şcoală?

Mihnea îşi despături batista de la piept, din care fugiră vagi urme de apă de Colonia, ca să-şi şteargă sudoarea ce-i invada fruntea... Nu încă, nu era momentul potrivit de a-i destăinui trecutul lui... Trebuiesc încă unele pipăiri prealabile şi asigurătoare... Ea vede în Emanuel Maxim un exemplar tipic de* mari calităţi spirituale, informe şi inculte, zăcămînt preţios pentru considerabile posibilităţi viitoare... Foarte bine, foarte bine... dar ce preferă-acuma ?... un astfel de exemplar sau unul la fel, or aproape... însă trecut prin filiera prefacerei, a perfecţiunei, prin studii mari şi printr-o autoeducaţie puternică a spiritului şi a caracterului, aşa ca Băiatu Mih... sau ca... în sfîrşit... ca el... ca Mihnea, aşa cum îl vede dînsa acum...

— Totuşi, grăi el răguşit şi aproape stins, totuşi... în astfel de împrejurări mai sunt şi alte considerente, care trebuie să preocupe, dacă nu pot fi socotite chiar că primează... Bunăoară e posibil ca bunul dumitale amic Noel să nu-ţi fie atît de simpatic pre cît pare să-ţi fie, doar graţie acestei puteri spirituale latente, doar pentru acest filon aurifier, care zace în ascunzişul frumoasei şi elegantei lui înfăţişări... Sper că şi această frumoasă şi elegantă înfăţişare joacă un rol extrem de important, trage mult în jos cumpăna, în această profundă simpatie...

— Profundă? se miră ea, făcînd o schimă nepăsătoare cu buzele, dar lui Mihnea, care era cu sufletul la buze, nu-i scăpă o umbră de nesiguranţă şi spaimă ce-i dăinui o clipă în ochi...

— Eu cred că ar fi fericit să-i propui să fie domesticit de-o îmblînzitoare atît de superbă şi chiar îl invidiez considerabil că nu sunt în situaţia lui, pentru a avea parte şi eu de-o aşa educaţie... Ah, să ai o astfel de profesoară, de directoare, în viaţă şi-n dedalul ştiinţei... de stăpînă! se entuziasma el liric...

— Te înşeli, dacă-ţi închipui că ar fi fericit... Dar nici măcar nu se gîndeşte la aşa ceva, pentru că sălbăticia lui doreşte necontenit stepa ori jungla nesfîrşită a libertăţii. Mi-a spus-o verde în faţă, că nu m-ar lua decît dacă aş fi foarte bogată... pentru bani...

— Aţi vorbit despre asta?... Probabil că a citit în ochii dumitale, sau a prins din vreun cuvînt scăpat, că nu te vei mărita niciodată şi a ţinut s-o ia înainte... Cunosc eu acest tertip...

— Cum aş fi putut să aduc eu întîi vorba?

— Şi mai e o tactică şi asta, să declari dinainte tocmai contrariul de ceea ce ai dori să faci...

— Nu, nu era nici o tactică la dînsul...

— Atunci cum a putut veni vorba de căsătorie? se interesă Mihnea intrigat la extrem...

— în sfîrşit, ridică ea din umeri încurcată, la curtea lui asiduă şi puţin cam îndrăzneaţă, am atras atenţia că la mine sufletul şi corpul formează un tot indivizibil, pe care deocamdată, principial, l-am dedicat viitorului şi necunoscutului meu soţ.

— ...necunoscutului soţ... parcă spuneaţi... gemu Mihnea stins şi înfricoşat...

— Spuneam... rîse ea rău şi ochii ei căpătară un luciu metalic, care strivi pînă în fund sufletul lui Mihnea... Dar se scutură parcă de ceva greu şi neaşteptat şi continuă firească şi voioasă: Ţi-am spus-o dumitale şi aş fi vrut să i-o spun şi lui... îl provocam astfel să-mi facă propunerea, pe care eu aveam s-o resping... cu o deosebită savoare; însă canalia parcă mi-a ghicit gîndul... şi mi-a retezat-o scurt... ah, de-ai şti ce grozav instinct are această fiară... ! „în cazul ăsta, mi-a rînjit el în faţă, între noi doi orice drum e închis. Atunci să aşteptăm pe acest necunoscut; după ce vei începe a-1 cunoaşte, poate îţi vei schimba părerea." Auzi? făcu ea la Mihnea, înveselită de atîta ruşine, ca şi cînd cine ştie ce lucru extraordinar i-ar fi spus Noel...

— îl iubeşti! gemu Mihnea aspru şi scurt, ridicîndu-se sufocat...

Dar ea rîse, scuturîndu-se de această absurdă bănuială, şi se ridică la rîndu-i, făcînd cîţiva paşi ca spre a se dezmorţi. Totuşi lui Mihnea nu-i scăpa iarăşi o umbră de îngrijorare în ochii ei.

— De unde deduci asta? îl întrebă apoi destul de serios...

— Dar nu se vede, izbucni el aproape furios. Iată cum întrebi! Şi iată cum ţi se par extraordinare cîteva simple obrăznicii crase, fără spirit şi fără rafinament...

Ea rîse atunci forţat, pentru a-i dovedi contrariul, dar nemulţumită cu atîta, se apropie de dînsul, îl luă de mîneca pe care i-o scutură, îl bătu ştrengăreşte pe umăr:

— Mă amuzi, tinere... Inima mea e tot aşa de virgină ca şi corpul meu... îţi spun şi dumitale cum i-am spus şi lui... Şi voi rămîne tot astfel, atît cît voi vrea eu... în orice caz, nu s-a ivit acela care să mă determine să fac pasul suprem, chiar în contra voinţei mele...

— Rîzi, rînji şi el amar, dar eşti îngrozită de ce se ascunde în sufletul dumitale...

Ea şovăi un pas, parcă izbită peste obraz, dar continuă să se apere cu străşnicie:

— Ce vorbeşti aci? îngrozită de ce?... Doar a stat atîta timp departe şi nu i-am simţit cîtuşi de puţin depărtarea... Haide, haide, văd că vrei să mă necăjeşti, copile, dar nu vei izbuti, copile, copil din cărţi, copil din studii... rîse ea iarăşi sec, plimbînd degetele pe fruntea lui...

Şi pentru că el continua să rînjească neîncrezător, agasată, îndîrjită, ea-i declară solemn:

— Te-asigur, dacă inima nu mi-ar fi rămas virgină, acelaşi lucru s-ar fi întîmplat numaidecît cu corpul...

Dar ce poți şti dumneata din toate astea? cartea e carte şi viața e viață, domnul meu... lămuri ea pe Mihnea Băiatu.

— Hm... văd că revii necontenit asupra acestei discuții între carte şi viață, scumpa mea domnişoară... Cartea e doar o interpretare a vieței, a naturei... De unde deci această distincție şi mai cu seamă această vădită marcă de dispreț, domnişoară doctorandă, asistentă la Istoria filosofiei? se găsi gata Mihnea să ia apărarea ştiinței şi a filosofiei, aruncînd în treacăt o privire protectoare asupra modestelor teancuri de volume şi cursuri litografiate, rînduite pe măsuță.

— O interpretare, sau un şir de interpretări, care se contrazic necontenit şi se anulează reciproc... Cînd ți-e capul îmbuibat de sisteme, ajungi, ca mai toți colegii mei, să te simți obligat a căuta şi tu pe-al tău, privind cu grijă cogenialii de alături din bancă, dacă nu ți-â luat vreunul înainte... Avem o eflorescentă de supraoameni, mai ales la cursurile noastre, la filosofie, al căror surd necaz e că de-a lungul secolelor s-au găsit alții cari să epuizeze toate combinațiile ce se puteau face cu părerile şi cu noțiunile despre viață şi univers... Cei mai stăpîni pe sine, ca vărul dumitale, au plecat la Iaşi să facă pe salahorii; cel puțin lucrează cu bolovani palpabili şi cu var şi se bucură de-un rezultat evaluabil la prima ochire. Vreau să spun că nu mai aşteaptă consensul consacraților... Iar întrucît ,mă priveşte, scumpul meu prieten, făcu ea întinzîndu-se a somn şi a lascivitate, cu mîinele împreunate deasupra capului, mă complac să apreciez şi să compar bestiile aduse din junglă, îi flutură ea degetele pe la nas. Iată unde m-a dus în ultimă instanță criticismul celor două secole din urmă. Felinele mele sunt creații reale şi suportă triumfal orice critică; cel mult rămîi încurcată asupra culoarei ochilor şi a crinierei, dacă te hotărăşti cumva să alegi...

Mihnea, reîmblînzit, asculta cu auzul larg deschis. El prinsese din aceste destăinuiri multe cuvinte şi aluzii, care părură că i se potrivesc chiar personal; dar mai ales îl impersionă proclamarea aceasta, fără înconjur, a falimentului cumulului de cunoştințe artificiale, față de valoarea intrinsecă a exemplarului natural.

— Un noian de definiții; se aprinsese în vremea asta Arina, făcînd rechizitorul filosofiei. Ca să definească ce? domnule Băiatu? în ultimă analiză? Pe aceeaşi splendidă bestie", vitalitatea ei superbă, eleganța-i desăvîrşită. Cine a făcut opera asta de artă, cum a făcut-o, şi ce e opera asta de artă, cea mai înaltă artă, dacă a făcut-o cineva? Şi dacă n-a făcut-o, de unde vine şi unde se duce? Toți privesc în ei înşişi ca să-şi răspundă la această întrebare considerabilă, şi eu privesc cu milă, cum îşi scrutează bietele lor „interioruri" incomplecte şi schiloade. Ei au naivitatea să creadă că adevărul e acolo, într-înşii, dar eu mă uit la adevărata operă, care hu se poate autocontempla, cum nu se contemplă Gioconda or Venus de Milo. Şi îmi place indiferența bestiei, nepăsarea cu care trece prin lume, şi, mai ales, cu care-şi cheltuieşte puterea-i spirituală, nativă, virgină, neschimonosită de nici o îndoială, de nici un scepticism, de nici o laşitate...

Mihnea o contempla, ascultînd-o. Gîndea: iată unde duc cinci ani de filosofie ! Şă admiri un pehlivan ca Noel! Ah, dar şi el era atunci ta preț mare! Pentru că ea-1 şi pusese cot la cot cu Noel, fără a aştepta şi dovezile, pe care i le-ar fi putut aduce evident cu grămada, că atributele ce-i acordase fals Băiatu Mih, nu-i conrupsese cîtuşi de puțin calitățile native. (Doamne, ce-o să fie cînd va afla că Băiatu Mih. chiar o mințise şi cînd îi va povesti farsa formidabilă cu potriveala de nume, cu examenul, cu conul Nisipoiu şi cu toate celelalte !) Mihnea nu numai că nu se mai simți obligat să ia apărarea ***Inițierilor*** lui Faguet şi a ***Istoriei*** lui Fouillee, dar chiar aruncă o privire de compătirnire spre masă, spunîndu-le patetic cărților, spre hazul ei şi spre regretul lui imens, că n-aflase despre asta încă de anul trecut:

— Ați auzit, dragele mele?... N-am ce vă face !... Pieriți ruşinate dinaintea acestei profesoare, care vă dă cu piciorul, pentru că n-ați contribuit nici cu o iotă la frumusețea ei, desăvîrşită de la Dumnezeu...

Arina făcu haz mare de vorbele lui, încîntată la rîndu-i de complimentul indirect...

— Trădare, trădare! strigă şi ea acuma, teatral... Prietena voastră cea mai bună vă trădează, pentru că nu sunteţi bune de nimic... şi rîse frîngîndu-şi în contorsiuni ameţitoare mijlocu-i elegant...

Apoi deodată ţipă scurt, îngrozită, de parcă un şarpe şi-ar fi ridicat capul dinainte-i. Mihnea îi prinse direcţia privirei... Se uita la ceasul de pe masă...

— Nouă şi jumătate! Astă-seară rămîn iarăşi nemîncată... Le-am spus că mînînc la cantină şi că voi fi acasă la zece... Dar pînă atunci abia am timp să ajung acasă... Haidem, haidem, să ne grăbim, tinere... Peste zece n-aş suna la uşa lor, să ştiu că rămîn toata noaptea în stradă... Maricica e plecată în provincie de trei zile şi va veni luni... Iar bătrînii se culcă cu găinile...

Mihnea se grăbi să protesteze. La urma urmei, nici nu se gîndeşte s-o lase să se culce nemîncată. Va lua masa cu el şi apoi o va duce cu o maşină acasă. Văzînd că întîrzie, bătrînii o vor mai aştepta-o acolo, zece, douăzeci de minute...

— Nu, nu mă aşteaptă, îşi închipuie că am rămas la cămin... Iar la cămin, n-am să mă duc neanunţată, aşa tîrziu...

Mihnea îi garantă totuşi că la zece, zece şi zece, maşina va stopa în faţa casei Maricicăi. Cu o maşină, în cinci minute treci chiar şi de fundul Izvorului. Iar aci, aproape, se află un restaurant, tocmai lîngă staţia de maşini.

Convinsă pe jumătate, Arina îl lovea uşor cu poşeta peste braţ:

— Grăbeşte, grăbeşte, tinere, continuă ea să-i dea titulatura de curînd adoptată... N-ai să poţi rezista apoi, să mă însoţeşti toată noaptea pe străzi...

— A, d-asta ţi-este?

— Lasă, lasă, nu te lăuda... eşti un cărturar şi-un tabietos...

— Ei, bine, în curînd vei vedea bine cine sunt...

— Şi admiţînd că vei face acest sacrificiu pentru mine, nu voi putea rezista eu...

în faţa restaurantului era într-adevăr un şirag de maşini. Asta o încuraja să intre. Dar aci ea protestă — ba chiar era gata să se ridice — contra comenzei lui încărcate... însă, secundat de chelner, Mihnea putu s-o liniştească. Totul va merge cu o viteză neînchipuită. Un ţambalagiu adormit făcu să răsune coardele instrumentului întins pe genunchi şi, după primele acorduri, un glas puţin si de demult porni un cîntec vechi şi trist:

Te-am aşteptat să vii.
Sub caisul înrourat. . .

— Ah, pe ăsta nu-1 prevăzusem! făcu Mihnea plictisit... îl cinstesc să tacă, se grăbi el să-şi pipăie buzunarul vestei...

Dar ea-1 opri:

— De ce? mie-mi place... lasă-I te rog...

Apoi ea însăşi transmise, prin Mihnea, muzicantului, ce vrea să-i cînte. Cunoştea un întreg repertoriu vechi, pe care Mihnea, slavă Domnului, îl ştia de asemeni. Arina îl cunoştea din familia ei, cu multe fete de vîrste diferite şi mamă frumoasă. Astfel că Mihnea o surprinse şi-o amuză nespus, ajutînd memoria cîntăreţului cu melodiile cîntecelor dorite. Iar fripturile întîrziau parcă voit, şi vinul, într-adevăr bun, ca şi ţambalul, cu veche rezonanţă, se întristau de-a binelea în faţa acestei grabe. Timpul îşi bătu şi el ţambalul mai tare, din părete, cu zece lovituri, profunde şi grave...

— Vezi că nu m-ai ascultat? îl mustră ea... Fripturile sunt pierdute...

— Fripturile ca fripturile, dar nu-i păcat de vinişorul şi de ţambalagiul ăsta?... răspunse el nefericit de perspectiva compromisă a unei nopţi întregi de bătut străzile, alături de frumuseţea asta! Ştii ce, domnişoară Arino? recurse atunci la o nouă îndrăzneală, pentru a mai prelungi măcar un ceas această nesperată fericire, rămîi! Rămîi, chiar dacă eşti puţin obosită... îţi voi da camera mea în primire şi eu mă voi duce la un amic...

Ea refuză întîi, deşi era limpede că propunerea îi surîdea. Dar ţambalagiul începu, aproape la moment, într-n franţuzească humorescă:

Que le jour m'est dure
Passe loin de toi. . .

Şi ea rămase subit şi grozav de înveselită.

Dar era uimitor acest cărturar de Mihnea, care ştia atîtea cîntece vechi şi noi, atîtea dansuri şi, mai cu seamă, care ştie să joace atît de elegant...

Pentru că-n restaurantul aproape pustiu era loc berechet de joc, iar ţambalagiul — „he, he, credeţi că sunt numai aşa de modă veche, ia ascultaţi aici" — ştia de minune ultimele şlagăre la modă. Arina era peste măsură de încîntată; ea nu băuse aproape nici un pahar întreg, dar veselia, mişcarea şi surpriza asta mai ales o îmbătaseră cu desăvîrşire. Degetele strînse loviră pe Mihnea peste obraz:

— ,Şi tu eşti o fiară din junglă! îl tutui ea în vreme ce Mihnea îi săruta fermeca*şi izbînditor mîna pedepsitoare.

în dans o strînse la pieptul lui, şi sub arpegiile din ce în ce mai dezlegate ale ţambalului, ei se iubiră cu ochii şi cu sufletul... Mihnea simţi că acuma este într-adevăr numai a lui...Şi el care credea că minunea asta o va realiza doar Fouillee şi Faguet şi... şi... şi... dracu îi mai ştie pe ceilalţi!

Acasă, ea nu-1 lăsă să plece. Se trînti îmbrăcată pe pat şi-1 sfătui să facă acelaş lucru pe canapea. Apoi vorbiră şi rîseră pe înfundate pînă a doua zi dimineaţă, cînd el purcese, acordîndu-i o jumătate de oră pentru găteală, tot la restaurantul din ajun, să se îngrijească de aducerea cafelelor cu lapte. O rugă să vie şi-n seara următoare şi, astfel încurajată de purtarea lui excesiv de cavalerească, ea petrecu la dînsul în primele trei nopţi. în a patra, el refuză să mai rămînă, pentru că vrea s-o ştie dormind. Şi pentru că ea nu vroia în ruptul capului să se afle singură, Mihnea nu conveni să-i împlinească dorinţa decît după ce ea se va fi dezbrăcasi: ca la dînsa acasă şi va fi intrat în pat; el va aştepta afară pe trotuar şi cînd va vedea că se stinge lumina, va fi semn că poate să intre să-şi ia în primire canapeaua. Din acel moment, nici un cuvînt nu va mai putea fi rostit de dînsa, decît răspunsul la bună seara; în cazul cînd ea calcă învoiala, ca unul ce doarme îmbrăcat, el se va ridica atunci şi va părăsi pe loc camera, ducîndu-se la un amic apropiat.-*. Dumitru Bobescu.

Lucrurile părură că iau acest mers vreo cinci minute, cînd ea pufni deodată, dar văzînd că el nu răspunde, îşi acoperi faţa să-şi înăbuşe rîsetele. El se forţă să rămînă nemişcat, pînă cînd o simţi, după respiraţie, că a adormit; atunci se ridică binişor şi-o contemplă în tăcere la luminile felinarelor de stradă, care se împleteau prin geamuri în jocuri de interferenţe. Pe urmă adormi la rîndu-i, şi oboseala celor trei nopţi pierdute îi ţinu tîmpla pironită de sulul divanului pînă a doua zi de dimineaţă.

în ziua aceea era duminică, iar luni seara, la 11 şi jumătate, trebuia să se întoarcă Maricica. Conveniseră, ea să vină şi-n duminica asta să doarmă la dînsul; iar a doua zi seara, să meargă împreună la terasa Oteteleşanu, unde aveau să-i aştepte logodnicul Maricăi şi Emanuel Maxim. Rămîneau aci un ceas, pentru a se cunoaşte mai bine — chiar anume, să i-1 prezinte lui Mihnea, îl poftise Arina pe Noel — apoi plecau la gară cu toţii.

Aşa că noaptea ce avea să vină — ţinuse el să declare Arinei — va fi ultima lui noapte de fericire; în cinstea ei — pentru că azi era duminică — mai aduse la cunoştinţa fetei că din considerente de înalt ordin sufletesc e constrîns s-o sechestreze toată ziua. Merseră împreună la masa de prînz, reveniră la dînsul, iar seara ascultară iarăşi pe ţambalagiul prieten, care îşi permitea acum să le cînte chiar ca unor însurăţei; şi chelnerii îi priveau cu un astfel de înţeles, dar singurul jenat de toată împrejurarea aceasta din urmă era. chiar el, Mihnea. Arina, în schimb, se simţea foarte dispusă, ba încă, ceea ce-o amuza mai mult, era tocmai timorata şi caraghioasa lui jenă.

• în noaptea asta, Mihnea se trezise subit şi i se păru profund de tîrziu. Tot timpul somnului se simţise

gîtuit de impresia înfricoşată a unei lipse de presiune; aerul i se părea rărit parcă şi se rărea din ce în ce, împingîndu-1 spre o cumplită catastrofă. O mînă îi scormonea inima în piept să i-o strîngă pînă la ultima zbatere, iar fruntea îi înota în şiroaie. Deşteptat, aerul îşi reluă iar locul în cameră, dar spaima lui din vis îi îndreptă mîna tremurătoare spre ceasornicul de pe măsuţă. La lumina felinarelor de-afară, putu vedea că e 3 şi jumătate şi o bucurie nemărginită îi pompă vinele cu sînge nou. Nu veniseră decît de două ceasuri, iar pînă mîine de dimineaţă, la zece, ea încă era a lui, ea respira încă aerul camerei lui, corpul ei va sta înfăşurat încă în cearşafurile lui, cu care mîine seară el se va acoperi gol, gol, ca acuma dînsa, şi se va răsuci în ele, adulmecîndu-le prin toţi porii, va'strînge perna, pe care acum stă împrăştiată cununa părului ei, la sîn, ca pe o mireasă...

Şi se înălţă într-o mînă să-i vadă căpşorul adîncit în somn, îngropat în perna lui, pe care mîine noapte o va săruta şi o va strînge la piept... Canapeaua scîrţîi prelung şi dezagreabil şi el îşi reţinu bătăile inimei. Dar fata, al cărei contur numai îl ghicea de-aci, luînd aspecte varii, imprecise şi turburătoare la fiecare clipă, nu făcu nici o mişcare. El sări uşor, şi papucii de pîslă, singura toaletă de noapte care şi-o permisese în faţa ei, în afară de pijama, calcară insensibil ca paşii de felină.

Se apropie de tăblia patului şi-şi duse mîna la frunte. Capul Arinei era în umbră, dar pe corpul ei, dezvelit şi aproape gol, se încrucişau, împuternicindu-se, luminile vagi ale celor două ferestre. Plapoma era toată căzută într-o parte, iar mătasea neagră a cămăşei se ridicase cu desăvârşire deasupra pieptului, mascîndu-i sînii, dar descoperindu-i arcul fin al pîntecului. Mijlocul ascuns în strînsoarea chilotelor elastice nu preschimbă nici cu o infinitezimală nuanţă candoarea mistică a contemplărei. Picioarele lungi şi încrucişate la glezne îşi descopereau complect superba lor arcuire; ai fi zis o dansatoare căzută, după o excesivă întrecere cu ea însăşi. Modelajul pierdut al rotulei contrasta enigmatic cu amintirea genunchiului neastîmpărat sub tivul nobil al rochiei.

Mihnea schimbă de mai multe ori poziţia pentru a-şi modifica perspectiva, complectînd felurit imaginea divină. Dar la o întoarcere imprudentă, colţul *Codului* Pastion şi Papadopol, care depăşea bordura mesei, fu deplasat astfel de şoldul lui, că întregul morman de cărţi de deasupra se nărui pe podea cu detunet înfrişoşetor de catapultă. Drept unică scăpare, indiscretul, care abuza astfel de legile ospitalităţei, îşi acoperi ochii păcătuitori şi-şi simţi din nou gît'ul apăsat de spaima gîndului că intenţia lui ar putea fi, fără putinţă limpede .de dezvinovăţire, interpretată cît se poate de exagerat.

Aşteptă deci sentinţa judecătorului suprem, care putea fi şi capitală, dar care putea să coboare pînă jos de tot; din severitatea sau din indulgenţa ei avea să afle, incomparabil cu mult mai devreme decît ar fi vrut, sentimentul adevărat al Arinei pentru dînsul. Dar nu se auzi nici un cuvînt, nici o mişcare; Mihnea deschise ochii umpluţi de lumina harului, tăcerea echivalînd cu o absolvire, sau poate, Dumnezeule mare, o încuviinţare !

Dar fata rămăsese nemişcată şi la fel de dezvelită; şi acest ultim indiciu ducea, mai mult ca orcare, la convingerea că somnul ei, probabil, obişnuit excesiv de greu, nu fusese tulburat cîtuşi de puţin de asurzitorul vuiet.

Dar atunci... gînduri haine şi netrebnice bîntuiră prin capul lui, aprins deodată... El luptă cu îndîrjire împotriva lor şi totuşi ele izbutiră să-1 determine, spre a-i dovedi cît de mari ar fi sorţii lor de izbîndă, măcar să învelească pe fată. Era doar singurul lucru decent pe care-1 putea face — deşi animat de o intenţie cu totul contrară — chiar cu riscul de a fi surprins. El săvîrşi gestul şi inima i se strînse cît un purice, cînd observă şi de astă dată somnul cu adevărat nespus de greu al fetei; dacă, aplecîndu-se spre figură-i, n-ar fi prins susurul aproape imperceptibil al respiraţiei, ar fi putut crede că murise. Mîna începu să-i tremure şi, îngrozit, dădu iarăşi plapoma la o parte;

şi nici acum, nici o mişcare nu-i răspunse. Tremurînd ca un paralitic, îi smulse chiar un colț întors, pe care apăsa călcîiul ei.

Abia de data aceasta fata gunguri ceva, care mugi ca în adînc de peşteri în urechile lui asurzite şi-i clătină puternic mintea răvăşită; dar nici o altă mişcare, nici cea mai mică, nimic; în ochii lui luci atunci flacăra decisivă din ochii asasinului.

Se apropie ca un somnambul.

Şi fu de ajuns să vadă acum, în obscuritatea translucidă, chipul ei palid, extrem de mirat, înotînd în somn adînc, fără apărare, ca să simtă deodată răsucindu-i-se ceva în suflet, frîngîndu-se apoi într-un şirag amar de durereoase icnete scurte... Cineva, ceva... se văita parcă în el... şi simți fâşii peste faşii de ruşine arzătoare smulgîndu-i-se singure de pe față.

îşi răcori fruntea de geamul plăsmuitor de lumini fermecate şi încet, cu minuțioase precauții, acoperi, ca un avar satisfăcut doar de privelişte, corpul nemaivăzutei minuni.

Emanuel Maxim... Ăsta e Emanuel Maxim?... Noel... Pff... Noel... auzi!?

Mihnea îl consideră cu vag surîs prietenesc, la masa veselă, în mijlocul atîtor mese vesele. Ei sunt aşezați în fața estradei pe care se produc diverse numere de varieteu. Jazul bubuie şi apoi se pierde în tremoluri ^bocite de saxofoane, ca jalea clarinetelor prin bîlciurile țărăneşti. Şi toată lumea asta strident luminată şuieră inepția printre dinți or chiar prin ochi... Urmează apoi un dans, fără melodie, dar care întreg e compus dintr-un fel de tact variabil, meşteşugit adus şi revenind necontenit, care va răsuna de acum înainte în urechile lui Mihnea întreaga lui viață: un cîntec fără melodie, sau o melodie fără cîntec, asemeni acelora pe care ți le sugerează cineva, folosindu-se doar de podul palmei şi de vîrful degetelor, cu care loveşte necurmat într-o tăblie de pat... Aşadar, acesta e vestitul Noel... Ph... o, nu e nimic de disperat aici... o, dacă nu e decît numai atîta...

Şi Mihnea rîde din ce în ce mai dispus şi priveşte cu anumit înțeles pe Arina, care-1 priveşte la rîndu-i fără nici un înțeles. Noel spune unele glume benigne; el nu pare deloc emoționat de prezența lui Mihnea. Iar Traian Stroe, cu atît mai puțin, rămîne tăcut şi indulgent pe scaunul lui, privind binevoitor pe noul cunoscut. La fiecare spirit al lui Noel, care se pare că e consacrat ghiduşul companiei, el se întoarce spre Mihnea, parcă l-ar întreba numai cu surîsul: „ei, ce zici de aşa ceva?" Şi Mihnea surîde la rîndu-i de complezență. Iar Arina pare puțin nelalocul ei; ea nu rîde la ghiduşiile benigne ale lui Noel, şi ochii ei au acum într-înşii' ceva dur şi metalic. Mihnea înțelege că ea nu e mulțumită de penuria de spirit, din astă-seară, a exemplarului ei din junglă.

Dar ceea ce nu poate cu adevărat suferi Mihnea la Noel, nu-i chiar părul acela la fel de creț ca al lui, însă blond-castaniu, nici ochii aceia albaştri şi dulci, dar pleoapele, pleoapele extrem de mari, pe care el le ține pe jumătate plecate şi care au un ton al lor aparte, extrem de delicat şi de femenin. Şi tot obrazul lui e delicat şi catifelat, dar pleoapele acelea, mai ales cînd ochii sunt închişi, îi împrumută un aspect de păpuşă de ceară, proaspăt modelată, pe care el îl detestă, dar recunoaşte că, într-adevăr, poate fi ceva foarte impresionant. Din cînd în cînd Noel are şi cîte una bună, dar nici atunci Arina nu priveşte spre Mihnea, cu aerul tăcut şi înveselit al lui Traian Stroe: „dar de asta ce zici?"... Şi cu toate astea Mihnea îşi dă seama că el ar putea fi şi mai inventiv şi mai hazos decît Noel; nenorocirea lui e că i-a rămas ceva în gît, care-1 stinghereşte. O, dacă n-ar fi Arina de față, care parcă l-a înțepenit de tot, cu atitudinea plictisită şi mai cu seamă cu lipsa aceasta de deosebită atenție față de dînsul sau mai degrabă cu egalizarea asta a atențiilor ei față de toți trei (ca şi cînd unul n-ar cîntări mai mult decît celălalt pentru dînsa) o, s-ar fi simțit cu totul altfel aici! Ar fi deschis pe loc şi fără preget lupta cu acest duhliu sărac, care din cînd în cînd o mai nimereşte.

Arina l-a prezentat pe Mihnea ca şi cînd ar fi prezentat pe Băiatu Mih.; şi asta îl exaspera de asemeni

pe Mihnea, că Noel încuviința alături de dînsul pe-un om îndopat cu atîta carte, cu un aer prea familiar, în loc să se simtă el încuviințat; în orice caz era revoltător cu lipsa lui completă de jenă, cînd Mihnea şi Arina nu-i primeau spiritele cu zîmbete; asta nu-l împiedeca să facă altele, care de care mai proaste. Dar din cînd în cînd nemerea cîte unul bun; iar paliditatea aceea a tenului, şi mai cu seamă coloritul acela de-un liliachiu subtil al pleoapelor, trebuia şi Mihnea să recunoască, îi împrumuta un oarecare farmec... mai mult femenin, şi care contrasta, drace, cu pieptul lui pronunțat atletic, şi cu statura aceea înaltă şi suplă, cînd se ridica.

„Fizicul, pur şi simplu, a impresionat pe Arina !" îşi spunea Mihnea desfidînd în minte-i pe această nulă clovnescă, deopotrivă cu această filosoafă, captivată de luciul elementar al materiei... Şi, superior, Mihnea începu să se întrețină cu măsuratul la vorbă, dar binevoitorul Traian Stroe, docent universitar.

Trenul Maricicăi n-a sosit nici la unsprezece jumătate, nici la douăsprezece şi nici la unu... . Necontenit tabla neagră a peronului îşi schimbă cifrele de cretă şi-i anunță sosirea tot mai adînc în noapte. Abia la două jumătate, poticnitul şi rătăcitul pe cîmpii a ajuns, vărsîndu-şi ultima suflare de viață pe coşul scurt şi gros. Dar, tragică împrejurare: Maricica nu se afla într-însul.

Mihnea a simțit cum îl năpădeşte fericirea ; s-a gîndit îndată să propună fetei s-o ducă acasă, la părinții Maricicăi, cu maşina; va lăsa pe cei doi juni pe drum şi-apoi singuri şi cu norocul lor vor coti fericiți spre strada Muzeului. Dar un ascuțiş rece s-a înfipt numaidecît atunci în mijlocul acestei imagini luminoase: dacă vreunul dintr-înşii, bunăoară logodnicul ei, stă în apropierea Maricicăi? — sau dacă băieților le vine cheful, cavaleri ce se găsesc, să însoțească pe Arina în corpore pînă la poarta sa ?

Mihnea îşi rostogoleşte planul pe toate fațetele spre a evita orice eventuală neplăcere, în vreme ce Arina se îndepărtează grăbită cu cei doi amici. Mihnea i-a ajuns din urmă, fără ca talentul lui strategic să fi făcut vreun progres. Arina pare voioasă şi împrejurarea o amuză ca de obicei; şi începe să tachineze pe Mihnea, pe care-l va sili să colinde cu ea toate străzile pînă mîine dimineață, pentru că la ora asta, a spus-o, n-ar suna la părinții Maricicăi chiar dacă ar tăia-o cineva în bucăți.

— Te voi urma ca un cîine credincios, o asigură el cu promptitudine, trăgînd cu urechea şi cu coada ochiului să vadă nu cumva cei doi dau semne de dezertare, de la o astfel de plicticoasă perspectivă.

— Şi eu te voi urma, dar scuzați, nu ca un cîine ! rîse deodată Noel.

Arina şi cu Traian Stroe nu-şi putură reține zîmbetul, iar Noel, pentru a arăta că nu pune preț pe răutatea lui, se grăbi să adauge:

— Dar mai bine te somăm noi să ne urmezi, dumneata domnişoară, la „Ruşi", pe Doamnei, sau dacă nu la „Ducibar".

Propunerea păru că nu surîde lui Traian Stroe. Mîine e foarte ocupat la facultate; totuşi ce poate să facă ? îi va însoți...

Mihnea intervine atunci cu o opinie serioasă, domnişoara Arina ar putea fi condusă foarte bine de toți, la doamna şi domnul Trucinschy, de pe strada Muzeului, no. 3, unde, după o lungă căutare, şi-a găsit cameră de locuit; cu toate că şi-a anunțat viitoarea proprietărească că-şi va ocupa camera abia joi, totuşi camera e liberă şi angajată; doar a dat şi acont...

— E drept că ora e cam nepotrivită, dar gazda mi se pare că ți-a spus unde poți găsi cheia, înfruntă el drept în ochi pe fata care-l privea uimită şi înfricoşată de curajul şi aplombul cu care-i vorbea...

Ea nu îndrăzni să privească la ceilalți doi, dar Mihnea continuă, hotărît şi logic:

— Altfel, presupunînd că o să mergem la „Ducibar", cum o să te prezinți mîine dimineață obosită, acasă, la părinții prietenei dumitale sau la cămin...

Şi Mihnea îi poruncea cu ochii încordaţi să încuviinţeze şi să-i mulţumească zgomotos, pentru o propunere atît de firească...

— Ai dreptate, îngăimă ea, cum o să mă duc mîine, aşa, la oamenii aceia... ? Ş-apoi, n-o să ţină.nici acolo deschis pînă la opt...

Ochii lui Mihnea se destinseră şi zîmbetul izbînzei îi înflori discret în colţurile buzei

— Atunci, o maşină ! ţipă el...

Dar tot atunci, Emanuel Maxim, care se oprise ceva mai departe, cu spatele la un felinar, flutură de asemeni zîmbet şi veselie din ochii lui albaştri lucioşi... El începu o frîntură de cîntec, uşor şuierată parcă într-o vagă derîdere, printre buzele strînse... Şi o porni domol... Traian Stroe îl privi uimit, apoi zîmbi şi el şi făcu un pas după dînsul.

— Nu pot să intru aşa de tîrziu la madam Trucinschy, reveni atunci Arina, complect pierdută.

— Bine, dar dacă ai intrare separată şi ea doarme...? se îndărătnici Mihnea cu desperare. Ce spuneţi, domnilor, de ideea mea? îi înfruntă el cu cerbicie. Nu e cea mai bună?

Noel îşi întări şuieratul, iar Traian făcu semn că Arina poate decide...

Şi Arina, pe care Mihnea o simţi tremurînd şi pe care lumina crudă a zilei ar fi descoperit-o roşie ca focul, decise:

— Merg la Traian, pe care-1 rog să vă poftească şi pe dumneavoastră... Cum e obosit va putea să se odihnească, iar noi vom vorbi încet să nu-1 deranjăm şi vom fuma pînă la ziuă...

— Perfect, se aprobă! strigă din fruntea micei coloane Noel, fără să se întoarcă.

Iar Traian Stroe se grăbi să se declare fericit amfitrion:

— O, dar nici nu poate fi vorba de somn şi de dormit. Vom veghea cu toţii pînă la ziuă; am un lichior straşnic şi nişte ţigări de Macedonia, mi le-a adus cineva de curînd, o minune... Şi cuprinzînd pe Mihnea pe după şale: Eşti al meu, domnule Băiatu...

Dar contrariat şi pălit de o amarnică încăpăţînare, Mihnea prezentă îngăimat un pretext de refuz. Şi văzu bine, Arina îi aruncă o căutătură fugară, rîzătoare şi rea...

Abia peste trei zile veni Arina la dînsul, seara la opt. O aştepta tocmai, aşa cum o aşteptase zadarnic toată ziua aceea, aşa cum o aşteptase zadarnic în ajun şi răsajun; bănuia, credea, ştia că totuşi ea va trebui să vină.

Dar a avut tăria să n-o caute; numai într-o doară, chiar marţi după-amiază, s-a dus în vizită la Traian Stroe. Nu pentru că ar fi fost îngrijat de ceva sau curios să afle de la el cum şi-au petrecut cu toţii noaptea; ci numai, evident, pentru că prea-i refuzase invitarea fără un motiv bine rotunjit în ajun şi băiatul ăsta solid şi serios, care-i lăsase cu adevărat o atît de simpatică amintire, trebuia, fără doar şi poate, asigurat din parte-i de cele mai bune sentimente.

A sunat deci la Stroe: a ieşit o servitoare a proprietarului, care apoi a reintrat să anunţe. însă în locul lui Stroe a apărut Noel. Mihnea şi-a strunit în suflet surpriza neplăcerei şi poate a unei temeri imprecise, dar grele şi stăpînitoare; dar a făcut loc pe buzele lui surprizei false de plăcere şi fericire...

— Nici pînă acum nu v-aţi mai dus acasă ? a rîs el aspru şi răguşit, deşi cu o puternică, o prea puternică emisiune de note rîzătoare, menite să acopere dezastru-i sufletesc...

în ochii doctorului a lucit atunci scînteia satisfacţiei şi a ironiei. Ochii lui au păstrat tot timpul această expresie de adevărată beţie, de sălbăticiune satisfăcută şi înviorată de aerul proaspăt din junglă. Dar cuvîntul lui spunea altceva, desigur, decît această perfidă privire. El se găsea aici, la ora aceasta după-masă, pentru că ajuta lui Traian la consultaţiuni şi tratamente. în numele prietenului şi tovarăşului său îl ruga pe Mihnea să nu se supere: de data asta le era cu desăvîrşire imposibil să-1 primească, Se afla tocmai, înăuntru, un client de oarecare marcă şi cu tratament discret... iar cum Traian Stroe, pînă nu se va

aranja definitiv cu Maricica, e nevoit, din cauza scumpătăței enorme a apartamentelor, să-şi păstreze tot vechea-i cameră studenţească, regretă că nu dispune de o sală de aşteptare ca lumea sau de-o odaie separată, ca să facă toate onorurile ce se cuvin proaspătului lor prieten... Dar chiar aşa dacă era, aşteptarea tot lungă ar fi fost: amîndoi timp de cîteva ore erau prinşi de vîrvora lucrului.

Mihnea le-a acordat toată dreptatea şi asigurat, măgulit de atîtea scuze şi explicaţii, s-a întrecut la rîndu-i în scuze şi a declarat că, învăţîndu-se mai mult cu dînşii, cu vremea, va afla cînd poate sâ-i vadă fără a-i stînjeni deloc de la lucru. Se simţea iar mulţumit şi limpede, uşor, că lucrurile stau într-astfel, şi chiar simţi puţină simpatie plecînd din sufletul său şi spre această nostimă secătură, care în orice caz va putea fi repede făcută inofensivă; dar ceea ce fu într-adevăr de nesuferit pentru dînsul, ceea ce-1 izbi teribil, fu scăparea din nou a ochilor celuilalt, cînd văzu că Mihnea se mulţumeşte cu cît îi oferise... Atunci observă bine fruntea aceea înaltă, pe care cădeau sfredeluşurile de păr blond, cu cornițe crețe, ca ale faunilor din vechile sculpturi. Şi tinereţea aceea, care punea de bună seamă interval mai larg de cinci ani între dînşii, şi robusteţea aceea îngrijită, cu care desigur s-ar fi încumetat la o nevoie, dar pe care n-ar fi garantat c-o poate răzbi cu uşurinţă!... Şi-n dosul acestei tinereţi şi-al acestei exuberanţe, Mihnea a văzut din nou retranşaţi ochii incerţi, care-şi băteau limpede joc de dînsul, şi-n luminile cărora crezu deodată că vede imagina Arinei. Arina era acolo, înăuntru, de bună seamă, şi de aceea Traian Stroe, şi de aceea individul ăsta decorativ nu voia. .. nu putea (?) să-1 primească. . . Să-i fi îndemnat ea ?.. . să i se fi întîmplat ceva rău, dar care putea fi acel rău ?.. . Azi-noapte — îşi aminti — el îi dorise să i se întîmple ceva rău, foarte rău, ca să regrete singură că nu-i ascultase bine ticluitele lui sugestii şi nu venise cu dînsul... Dar care putea fi acel rău, care putea fi ?. .. sau poate el era un stupid şi-un halucinat, care vede într-o simplă expresie de veselie, fără intenţie, tot ce poate fi mai rău, de nici nu poate măcar să meargă cu gîndul pînă acolo unde ar fi limita acestui teribil rău. Se mulţumeşte să întrebe, mustrîndu-se teribil apoi, că a putut să-i scape o astfel de întrebare:

– Dar domnişoara Arina a fumat zdravăn, cum se lăuda ?.. .

— Da, foarte zdravăn, a rîs, privindu-1 şi mai adînc în ochi, Noel. . . Dar a plecat devreme, foarte devreme... a adăugat apoi grăbit, păstrînd imperturbabil straniul şi satisfăcutul lui rîs...

însă acum Arina e aici, şi ce mai vrei dovadă că ea n-a putut fi acolo, în după-amiaza aceea, şi că nu ea putuse pretinde lui Noel să nu-1 primească, legiuind astfel acel rîs sec şi stupid de satisfacţie ! O, mişelul are toată nevoia să lase să-i scape acest rîs, care ar putea să scormonească şi să înalţe orice fel de bănuială..

De cum a intrat, Arina şi-a scos pălăria şi naturaleţea şi familiaritatea gestului ei a întrerupt îndată orice altfel de gînduri şi întrebări. în figura ei nu era nimic schimbat; poate în ochi s-a alungat la început o unduire de spaimă, de deznădejde, însă poate a fost o părere, căci ochii ei şi-au reluat îndată expresia lor de toate zilele, nici măcar acea bizară, depărtată, pierdută în nemărginire, dar cea veselă, cea bună a ei, privirea ei de toate zilele.. .

Mihnea, pentru că aşa-i dicta varianta din ultimul moment a tacticei, pe care de trei zile se străduia s-o adopte în raporturile lor viitoare, s-a arătat fericit de venirea ei şi nepăsător de întîmplarea trecută. Dar Arina i-a strîns mîna mai pronunţat ca de obicei şi chiar i-a ţinut-o în mîna«ei mai mult, privindu-1 lung, cu tristă blîndeţe.

— S-a terminat, în noaptea asta veţi mai locui şi la soţii Trucinschy! i-a declarat el atunci autoritar... destul cu domnul Traian Stroe şi celălalt... cum îi zice ?... *Crăciun* pe franţuzeşte... Arina, cum ai putut trăda aşa pe ţambalagiul nostru, ca pe-un simplu tratat de filosofie, fiică trădătoare ? strigă el avîntat. Haide, pregăteşte-te repede, ne aşteaptă... şi ne iartă. . .

Dar ea îl sfătui să se ducă singur să mănînce, îl va aştepta aci, e foarte obosită. Şi se lungi în pat cu vădit aer de obidă şi plictiseală. El se apropie de dînsa îngrijat: nu, n-avea nimica, nimica, putea să pornească liniştit.. . Era doar plictisită, plictisită, plictisită de moarte.

Şi şopti de mai multe ori, cu mare poftă şi din adînc suflet, vorbele acestea: „de moarte"...

Mihnea descoperi îndată atunci că n-are nici el poftă de mîncare; va ieşi numai afară, ca ea să se pregătească de dormit; şi va aştepta în stradă semnul convenit.

Ea scăpă atunci un surîs amar şi avu involuntar un gest întrerupt sau poate nehotărît: în cele din urmă ridică din umeri. Mihnea ieşi...

Cînd reveni, o găsi plîngînd cu zbucium amarnic, înăbuşit în perne.

El se strădui zadarnic s-o mîngîie, s-o împace, să-i afle pricina jalei. Unde mai auzise el plînsul acesta? de răstrişte, de neputinţă, de înfrîngere definitivă. .. ? Ah, Veve, în noaptea de demult... în noaptea complect ştearsă din memoria lui şi pe care acum o alungă iarăşi, netrebnică, de lîngă această durere nobilă, îngerească ...

El o mîngîie pe Arina şi mîna lui se putu plimba astfel în voie pe păru-i catifelat şi pe gît; şi ea nu făcu nici o mişcare de opunere; o sărută pe obraji şi pe ochi şi mîna lui înfiptă în caldul plapomei îi cuprinse mijlocul, de care nu-1 mai despărţea decît această subţire cămaşă neagră.. . şi ea nu făcu nici o opunere. . . Şi, îngrozit de această inerţie, el se îndepărtă tremurînd de groază şi de poftă asmuţită... Ea tăcu şi rămase astfel mută, cu capul ascuns în perini; el se apropie s-o mîngîie iarăşi şi vroi să-i ridice capul, pentru ca la infinitul privirei ei sau numai la înfăţişarea cît de vagă a trăsăturilor fine, gîndurile lui negre, de brută, să piară... Dar ea-şi ferea ochii, şi faţa şi-o acoperise strîns cu palmele, şi corpul ei se lăsa mîinilor lui, fără apărarea braţelor, fără să opună nici o rezistenţă, nici cea mai neînsemnată rezistenţă...

I

De atunci zilele lui Mihnea au intrat sub zodia fericirei fără hotar. Ades se gîndea la Noel şi-i venea să rîdă cu lacrămi că mutra aceea blondă şi ştearsă putuse să picure în sufletul lui atîtea licori otrăvite. Acum Arina era a lui şi numai a lui, dar însăşi năprasnica lui bucurie îi spunea că trebuie încă s-o cucerească încetul pe încetul, s-o stăpînească definitiv şi absolut. Ar fi dat mult să reîntîlnească pe Noel cu surîsul acela idiot, care da să spună ceva, dar iată, nu avusese nimic... de spus... Şi cînd se gîndeşte că odată chiar — în noaptea cînd s-au despărţit, în apropiere de Traian Stroe, cînd i-a dorit Arinei cel mai straşnic rău cu putinţă — el a putut scrîşni în perne: „Doamne, de unde, cum s-a mai ivit ăsta în viaţa mea, cum a apărut el?" (Cum a izbutit să revie, să se facă mutat din provincie, tocmai acum cînd Mihnea a izbutit să cunoască pe Arina: cum a stat departe de dînsa, cît şi Mihnea a stat departe, şi cum a revenit numaidecît, cînd Mihnea a putut să se apropie dş ea, să vorbească, să umble cu dînsa?)

Acum însă, îşi bate joc de scîrşnetele lui şi, după trei zile, a determinat pe Arina să meargă iarăşi la restaurantul apropiat, cu ţambalagiul meşter şi atotştiutor, Pico de la Mirandola al ţambalului, cum îl denumise ea. Arina parcă se ridicase după o boală, aşa se uita acum prin restaurant, dar apoi ochii ei, care clipiseră la început speriaţi, începură să se obişnuiască repede cu lumina şi ea văzu că poate să se înveselească şi în noua ei stare fizică, pe care desigur se hotărîse să şi-o schimbe după adînci gînduri şi după grave deducţii şi rezoluţii de filosoafă. Şi totuşi, plînsul acela premergător marei treceri, ce trist şi ce uman răsunase, întocmai ca la Veve, întocmai ca la o mahalagioaică şi o înapoiată ca Veve! Acum Arina era o femeie, era soţia lui—ea va trebui doar să accepte cununia — dar era curios cum această romancă, susceptibilă prin definiţie la formalităţi matrimoniale, întîrzia să-i ceară legitimarea situaţiei dintre dînşii. Ea era o asistentă universitară, o profesoară, şi venea să doarmă la dînsul, cu dînsul, să mănînce, să stea împreună ca soţ şi soţie. . . De bună seamă

părinților Maricicăi le spusese că-şi găsise o cameră, dar Maricicăi îi mărturisise tot oare ?. . . Totuşi Mihnea dorea să aştepte: *ea* trebuia să-i amintească acum de nişte vechi vorbe ale lui, primite cu glumă răutăcioasă din parte-i, şi să-1 întrebe dacă ar mai fi gata, ca şi atunci, să pornească, la moment, spre biroul care consfinţeşte, cu registre şi întrebări solemne, un sentiment uman,_ ce se ține infinit mai bine pe rădăcinile lui proprii. întîrzierea lui de a-i reaminti de asta o s-o intrige şi, îngrijată, va lua de bună seamă ea întîi cuvîntul. . . Cu apriorică satisfacție aşteaptă Mihnea acum să tremure în glasul ei această vagă nelinişte şi-apoi glasul lui, hotărît şi sigur, după ce va şovăi două clipe doar, aşa, de simplu joc, să sfărîme în lumina ochilor ei recunoscători această vagă şi crudă nelinişte...

Dar ea nu se grăbea şi el surprindea uneori, în ochii ei, umbre de încordare şi de hotărîre. . . Uneori o prindea cu vorba departe şi cu sufletul absent. Şi temerea se întorcea atunci de partea lui... îi cerea lămuriri şi ea se mulțumea doar să-1 mîngîie pe păr şi să-1 privească blînd, cu nesfîrşită blîndețe în ochi. într-o astfel de mîngîiere calmă, platonică, adînc în noapte, cînd nu luminau înăuntru decît felinarele, ce-şi încrucişau de afară razele de deasupra patului, el i-a povestit molcom şi într-un ritm de ingenuitate, pe care însuşi nu se aştepta să-1 prindă, cum, într-o noapte identică, sub o lumină identică, el i-a surprins goliciunea, cum un teanc de cărți, prietene încă ei, cu toate că le repudiase categoric, au fost gata să-1 trădeze, deşi erau ale lui, cum a putut grație lor să se convingă de somnul ei extrem de greu şi cum gîndurile lui nemernice, care acum îl dezgustă, după cum îl dezgustau chiar în clipele de-atunci, au fost spulberate pe loc de seninătatea gingaşă a figurei ei în somn. îi plăcea mai ales cum asculta Arina, atît de furată de mersul povestirei, parcă încordată, ca de-o mare revelație, înfiorată, înfricoşată, astfel că el găsi accente şi mai curate, şi mai simple, cu toate că mai îndrăznețe, floricelele gîndului său. Cînd numi cărțile, prietenele ei dragi, care vreau să-i dea de veste, ochii Arinei se

umplură de lăcrămi, pentru că razele de-afară umplură cu jocuri de reflexe luciul lor exagerat. Cu mersul povestei, mîna ei se plimba tot mai nervoasa pe creştetul lui, prin încîlceala moale a inelelor de păr... Se ridică într-un cot să-1 desluşească mai bine şi ochii ei străluceau acum uimitor de zornic, ca un izvor; în tăcere ai fi crezut că auzi picurul lacrămilor pe atlasul cuverturei.

Şi cînd Mihnea tăcu, fericit de efectul spovedaniei, care-1 înduioşase şi pe el însuşi, ea-i apăsă tare cu mîna obrazul şi fruntea şi-apoi, în stupoarea-i cumplită, începu să-i destăinuie, la rîndu-i, cu glas mai degrabă fremătînd de ciudă şi duşmănie decît de groază şi durere, o poveste aproape la fel:

— N-ai înțeles din ochii mei, din desperarea mea, din absența voinței şi a instinctului meu de apărare? îl întrebă, înainte de a începe.. .

Şi-i povesti apoi, în adîncul liniştei, în care bătea ca un ceas de părete inima lui, cum în noaptea întoarcerei de la gară, după ce-au gustat cu toții lichiorul doctorului şi după ce i-au fumat țigările de Macedonia, Traian a adormit buştean pe canapea. Noel, care se arătase tot timpul-însuflețit de o excesivă şi suspectă politețe, şi-a amintit de ceva important şi a început deodată să se pregătească de plecare: s-a scuzat, a sfătuit-o să se odihnească în linişte, fără nici o grijă, *vis-ă-vis* de acest savant somnoros. A întins-o chiar el pe pat şi i-a scos pantofii... pe urmă a stins şi a plecat...

Iar ea, doborîtă de atîta zdruncin, a adormit îndată...

Şi mult mai tîrziu, a fost trezită brusc din somnul adînc şi fără vise, de-o durere cumplită, care i-a clătinat tot creierul, de i s-a părut că-i plesnesc timpanele în urechi. A dat să-şi arunce țipătul disperărei în noapte, dar o mînă îi apăsa cu putere gura, în vreme ce-o alta îi strîngea şalele în insuportabilă încleştare: doar ochii au putut înnebuni de groază la vederea figurei înspăimîntătoare a lui Noel, aplecată atît de aproape asupra figurei ei...

Cînd a liberat-o, zîmbetul lui a redevenit iar dulce şi i-a şoptit abia auzibil, printre sforăiturile doctorului de pe canapea:

— Nu mai există virgine în ziua de azi...

Atunci ea a leşinat şi s-a trezit de-abia în largul mare al zilei, cu cei doi doctori lîngă dînsa. Noel tocmai îi cerceta pulsul şi se înţelegea cu celălalt, medical, asupra acestei *crize de histerie...*

Abia seara [pe] înnoptat, s-a putut reîntoarce la Maricica, dar n-a izbutit să reziste mai mult de două zile să doarjnă alături de această fată dulce şi curată...

Din chiar dimineaţa acestei destăinuiri, care l-a făcut să rătăcească năuc pînă la ziuă, după ce-a aşteptat-o să recadă în somnul ei profund — prin obositoare şi mărginaşe locuri, prin cîrciumi suspecte, cu *cognac* otrăvitor, cu clienţi întunecaţi şi siniştri —, Arina a devenit şi mai preocupată, mai pierdută în gîndurile ei. Mihnea a căutat să pătrundă în încordata lor încîlcire, şi abia după meşteşugite şi neogoiate încercări, a prins de la ea atîta: „El va trebui să-mi plătească, îmi va plăti crunt..."

întîi el s-a bucurat de luciul sumbrului cărbune, care se aprindea atunci în ochiul ei, şi a întrebat-o, cu amarnic sarcasm, mai mult de asmuţire, dacă-i poate fi de ajutor. Dar cînd i-a răspuns, cu un surîs trist şi rezolut: „O, nu ! — hm, ce idee !" el a prins să se îngrozească de ceea ce ar putea să clocească în obscurele cotloane ale gîndului ei. A vrut atunci s-o îndepărteze de aceste gînduri, s-o facă să uite, să ierte... în fond lucrul n-avea nici o importanţă! se străduia el să se convingă singur, amuţindu-şi mugetul de răzvrătire dinăuntru... El era doar aci ca să acopere nelegiuirea doctorului, o asigura îndurerat şi plin de sălbatecă încăpăţînare. Iar, uneori, speriindu-se de crîncenele ei tăceri, deşi însuşi le voia astfel, şi mai crîncene încă, se străduia să afle în ce-ar consta răzbunarea; de-o singură modalitate a ei se temea numai, şi chiar se temea el însuşi să gîndească la această insuportabilă modalitate.

înfricoşat, cînd ea răsfoi odată în volumul lui Fouillee, el se agăţă de colţurile cărţilor ca un naufragiat de steii stîncilor salvatoare. Salută cu un adevărat imn ditirambic revenirea ei la cărţile prietene, din mijlocul junglei sălbatice şi înfricoşătoare. Ea-i surîse trist ascultîndu-l, ba chiar luă cartea şi se trînti pe canapea:

— Eu n-am citit pe Fouillee, îi spuse... îmi place fraza lui... Şi se adînci în lectură.

El o îngriji atunci ca pe-o convalescentă, care reface primii paşi spre viaţă... El singur lua cărţi de drept şi citea, într-o majestuoasă tăcere. Avea acum pentru teancurile de volume şi de cursuri de pe masă solicitudini de bigot faţă de obiectele din templu. Şi el, Mihnea Băiatu, înălţa atunci în faţa ei, ca un convins sacerdot, oda, psalmul sufletului său, celor doi idoli de hîrtie şi cartoane, străjuind simetric masa ce-i servea de birou. îşi arătă astfel dragostea lui nemărginită pentru carte şi tot timpul acestei teatrale, dar profund de sincere explozii, figura ei nu scăpă nici cea mai infimă mişcare ironică îl ascultă uimită şi atentă şi ochii i se înrourară. Şi ascultă de asemeni, înfricoşată ca pe citania *Apocalipsului,* diatriba lui teribilă contra junglei sălbatece, şi chiar contra medicinei şi a ştiinţelor practice.

Dar cînd reveni seara, cu buzunarele *pardessus-ului* încărcate de cărţi numai de filosofie, cît ai alcătui un al treilea idol, acum în mijlocul mesei, n-o mai găsi. Numai lîngă canapea, zăcea Fouillee aruncat, strivit, cu paginile vraişte. Ea nu reveni toată seara şi nici în serile următoare. Şi nimic, nici un rînd nu rămăsese de la dînsa: decît multă vreme, necontenit, amintirea acelui rictus sinistru cît a dăinuit teribila ei poveste şi acea scînteiere a ochilor, metalică, de lamă, ori de cîte ori scăpa, din ce în ce mai rar, în ultimele zile, numele blestemat. Şi cît a ţinut înfricoşata ascultare a psalmului şi a diatribei.

Trecură aproape patru luni de-atunci, dar şi acum, cînd seara trăgea pînza-i violetă peste oraş, între-

rupînd ziua în plin spectacol, gîndul lui Mihnea se reîntorcea la ea, cu puterea dinainte, din primele zile după plecare. Nu se împrimăvărase încă de-a binelea; era frig şi, prin scobiturile pavajului, ochiurile de apă prindeau pojghiță. Aerul era rece, tare şi plin de pulbere roşcată. Ramurile copacilor păreau ciorchini de brobințe, ce nu se puteau numi încă muguri. Pe cerul îndepărtat, norii se destrămau în pale groase de fum, parcă deasupra unor incendii invizibile, ascunse în dosul îngrămădirilor de case. Vîrtejuri imense de ciori înspăimîntate se desfăceau în spirale fantastice, din trîmbele groase ale fumăraiei, se abăteau într-o larmă asurzitoare peste apropiatul parc public, îndoind spicul plopilor sub povara lor neagră.

Mihnea deschisese puțin fereastra ca să-şi aerisească odaia. Cu mîinile pe cîrligele mobile, înainte de a o închide la loc, privea pe gînduri înserarea. Mirosul închis pe care-l găsise în camera, totuşi nu de mult părăsită, îl îndemnase să. dea drum înăuntru aerului curat. Dar, în răcoarea tare a amurgului, în lumina roşiatică a înserărei, i se păru, cu simțurile lui acum ascuțite la maxim, că tot aerul de-afară e îmbîcsit cu praf de cărămidă. Şi rămăsese astfel nehotărît la fereastră, scîrbit de mirosul igrasios dinăuntru, scîrbit de praful înecăcios de-afară.

Un moment, o fâşie i se aşternu peste ochi şi crezu că trăieşte vremea sfîrşitului sfîrşiturilor. Un sfîrşit mai dezgustător decît tot ce putuse imagina fantezia astronomilor şi-a cetitorilor în viitor. O duhoare de canal, izbucnind ca o explozie din toate subsolurile oraşului, o duhoare asfixiantă, dureros de stricată. O lume îngrozită luînd cu asalt dughenele spițerilor, absorbind cu sete şi în zadar odoarea înviorătoare a tuturor flacoanelor de miresme... Şi atmosfera putregăită, întinzîndu-se încet şi stăruitor, batjocoritoare a tot ce e frumos, a tot ce e curat. . . Aburind limpezimea de sticlă a aerului de deasupra cîmpurilor cu răsufletul ei amarnic, învinețind-o cu culoarea ei sordidă. Alungind oameni şi animale, pînă-n fundul pădurilor atacate de asemeni, doborîndu-i în letargia cea mai infectă, sub puterea de neînvins a duhoarei exalate de cadavrul pămîntului.

închipuirea aceasta nu dură mult. De cele patru luni, sub diferite forme, ea lua viață în gîndul lui Mihnea. De cînd ea fugise în lipsa lui de-acasă, pe furiş, cu tot al ei, la celălalt, în odaia chiar a celuilalt, a călăului ei, de atunci era obsedat de strania descoperire ce făcuse, părîndu-i-se că simte în orice lucru mirosul putrigaiului ascuns în luciul exterior; avea el însuşi impresia muribunzilor, lucizi, cari se înfioară, simțind cum dinlăuntru sufletul le adie în răstimpuri odoarea acră a cadavrului viitor.

Nehotărît încă să închidă fereastra, năucit între cele două obsesii, Mihnea privea acum în lungul străzei. Privea, cu capul aplecat sub troianul gîndurilor, colțul pe unde venea ea de obicei, dinspre Universitate, în ultimele lor puține zile fericite. O privea înaintînd rîzătoare, cu genunchii ei semeți; el se ferea atunci după perdele, să nu vadă c-o aşteaptă, că e necăjit de întîrzierea ei. . . Patru luni! Patru luni a fost strînsă în brațe de celălalt, patru luni propriul ei răufăcător i-a sărutat pielea brună, fină. Şi poate s-a purtat rău cu ea, poate a înjurat-o ca orice răufăcător, poate o punea să-i scoată cizmele, pe-această fată învățată şi frumoasă, văzînd cum a abdicat steagul strălucirei ei sufleteşti în fața bestiei. Bestia ! O, de-ar fi înjurat-o, de-ar fi lovit-o...

Pe-acolo venea ea de obicei. Şi mergea iute, voluntar şi grăbită, aşa cum înaintează femeia aceea, doamna aceea elegantă. Acelaşi picior, acelaşi mers, acelaşi mijloc. ..

Este ea... Da, chiar ea, Arina !

Mihnea nu poate crede ochilor deşi aşteaptă întîmplarea asta, minunea asta care i s-a mai realizat odată, demult, în amurgul stropit cu pulbere de aur al toamnei trecute, atunci uşoară, senină, nimbată de fericire, pentru că el era în căutarea altor fericiri; de patru luni o aşteaptă, la ora asta, de seară, cînd

ea revenea de obicei din oraş şi cînd el soseşte întotdeauna acasă, din vreme, încrezător şi îndărătnic ... Şi iat-o, a sosit!...

O bucurie surdă, subită, îl sfîşie înăuntru, îl rupe în două de jos pînă sus.

— Este ea ! Se-ntoarce, revine! întoarcerea, întoarcerea ! proclamă el celor patru păreţi cuvîntul de atîtea ori şoptit. Şi se retrage grăbit în întunericul dinăuntru, dansînd cu un scaun în braţe. în faţa oglinzei se opreşte, se îndeasă într-însa ca să se vadă, începe să-şi compună figura, stinsă de înserare, cu care o va primi. ..

Dar dacă va trece înainte, nu se va opri la el. .. ? Dacă vede întuneric şi nu se va opri... ?

Mihnea[1] se răsuceşte speriat spre fereastră. Şi totuşi, el nu trebuie să se apropie de fereastră; ea nu l-a văzut desigur pentru că în momentul cînd a descoperit-o, ea venea grăbită, privind în pămînt. Dar prin fereastra deschisă umbra lui poate fi văzută şi ea poate-1 va striga...

Inima i-a devenit minusculă cît o gînganie, care s-a retras în vizuina ei. Parcă a simţit paşi pe sală şi o bătaie uşoară în uşă. Dar poate s-a înşelat. Şi totuşi parcă un deget bate încontinuu în uşă, uşor, discret, nespus de discret. Să deschidă sau nu? Inima . asta, care acum a crescut din nou înspăimîntător, s-a pornit atît de nebună, se izbeşte cu atîta putere de păreţii pieptului, că nimic, dar absolut nimic, nu se mai poate auzi. Nici nu mai ştii, e bătaia ei, a inimei, sau bate într-adevăr cineva la uşă? Şi vai, bate în zadar; va crede că nimeni nu-i acasă sau că nimeni nu vrea să-i deschidă şi va pleca. Mihnea se repede la uşă şi apucă minerul...

Dar iată, adevărata bătaie abia acum răsună deafară, foarte discretă într-adevăr, dar distinctă, reală. Mihnea îşi retrage mîna repede, răsuflînd adînc, parcă prins săvîrşind ceva rău. Şi aşteptă loviturile să se repete. Dar bătaia întîrzie şi el e gata să zvîrle uşa în lături. Ciocănitul însă începe să răsune din nou ceva mai tare; Mihnea aşteaptă să se termine şi abia mai tîrziu întrebă grav, cu voce sugrumată: „Cine-i?"

[1] în textul de bază: *Velcvan*.

A deschis.

Ea a intrat aducînd cu sine, în semiobscuritatea dinăuntru, minunea parfumului ei obişnuit: Mihnea îl recunoscu, umplîndu-i camera, şi închise ochii de fericire şi de durere. Ea-1 privea ferindu-şi ochii de privirile lui, pe sub bordul lat al pălăriei şi prin faldudurile voalului negru. La început au tăcut amîndoi: pe urmă el porni voiniceşte să închidă ferestrele şi să dea drumul luminei. Iar ea a dat atunci drum frumosului ei glas de contraltă. Şi viaţa-i din ultimele luni a prins să se perinde domol, domol, pe dinaintea ochilor lui, căscaţi mari şi aprinşi de flacăra curiozităţei. Cuvintele, şovăielnice la început, întretăiate de reticenţe, voalate de vagi subînţelesuri, prind încetul cu încetul spor, viaţă, devin sonore, agitate, violente chiar, se zbat pline de indignare regretului. El ascultă înviorat. Aşadar exact cum s-a gîndit; s-a purtat rău cu dînsa, a chinuit-o, a lovit-o... asta a fost toată răzbunarea ei! Mihnea tresare de jignire şi de satisfacţie... dar, ceea ce e mai cumplit decît toate acestea, e că ea a suportat: şi el simte cum, din adîncuri necunoscute de suflet, porneşte ca o avalanşă o mînie surdă, puternică; de l-ar avea acum pe Noel în faţă, de l-ar avea !.. .

Şi el se închipuie în trecut, apărînd subit, ca un răzbunător neprevăzut, ca un zeu în epopeea antică, în camera iubirei lor; muşchii i se încleştează şi pumnii se strîng de fier, sub aţîţarea imaginei. Noel tocmai ridică braţul gata să sfarme ; dar Mihnea îl apucă cu tărie, îl strînge cu forţe herculeene, dintr-o singură mişcare îl îndoaie, îl răsuceşte ca pe-un fuior. Ea povesteşte înainte şi el se întunecă şi mai mult. Imaginaţia lui face minuni de vitejie. Dar imaginaţia e capricioasă şi-i prezintă din cînd în cînd şi reversul: Noel e mai tare decît dînsul; iată, acum l-a îngenuncheat pe Mihnea şi-i cară cu nemiluita... Şi vai, ea e de faţă...

Zadarnică e orice sforțare; Noel e doar cu un capaj mai înalt şi cu pieptul de două ori mai robust. Dini povestirea ei încă, silueta lui se detaşează puternică, mîndră, dispreţuitoare. Mihnea şi-1 aminteşte limpede', în seara cînd au aşteptat pe Maricica: felina din junglă, bestia...

Mihnea tremură de răzvrătire ; nimic, nici un mijloc de răzbunare ! Se simte slab, poltron, tremură ca* prins de boală; îşi simte ciolanele lovindu-se între ele,. le aude sunetul uscat, parcă tot corpul lui ar fi un sac de oase, neputincios şi mobil, în suflarea vîntului de disperare, care-1 agită. Şi ea, de alături, îi şopteşte înainte cuvinte grele, aţîţătoare, îl îndeamnă la faptă grea...

Deodată Mihnea cască ochii mari, înfricoşaţi. Cuvîntul ei a atins, acum, ceva de necrezut. Aşadar acesta e adevărul? Pentru asta a venit ea?

Acolo, în pîntecele acela mijeşte o viaţă nouă. Copilul celuilalt. O stîrpitură informă se dezvoltă acolo, iasma păcatului, şi femeia nu ştie cum să scape de ruşinoasa povară. Pocăita frumoasă de-adineaori se tocmeşte acum ca un jidov pentru căpătuirea fătului ei. Faţa i-e luminată de căldura pledoariei. De aceea a gonit-o Noel: copilul nu poate fi decît al lui Mihnea. De asta ea e sigură, poate să jure; de ce doar bruta nu s-a lăsat păcălită? Dovezile erau atît de puternice în seama lui Mihnea.

Băiatu o ascultă cu toate simţurile răscolite de stupoare, de furie, de jignirea cea mai cruntă: aceasta poate fi Arina Velovan, studenta eminentă, floarea Universităţei, asistentă la unul din cele mai grele şi mai frumoase cursuri: Istoria metafizicei, fala profesorilor şi mîndria părinţilor.. . Aceasta e fecioara cu ochii pierduţi în infinit, femeia asta care tratează atît de comercial un lucru atît de obscen. .. ?

Buzele lui conturează un surîs sardonic, care-o opreşte pe loc, în plină demonstraţie impudică, cu cifre, cu date, cu revelări fiziologice intime. *Femeia* îşi plecă fruntea ruşinată, zdrobită, că toată argumentarea ei s-a prăbuşit cu un zîmbet; parcă sub ameninţarea unei lovituri, se înghemuieşte în sine, ferindu-şi pîntecul, ascunzîndu-1, ca un negustor nenorocos o marfă fără cumpărători.

Cîtva timp trece, privind furiş la dînsul, apoi începe să scîncească. Şi o nouă demonstraţie prinde să curgă din nou, cu ocoluri mai scurte, mai repezi, categorice, care se încolăcesc în jurul urechilor lui, ca nişte şuierături de bice. Mihnea are toată dreptatea să nu-şi recunoască copilul; vina este a ei; ştia ce poartă în suflet şi totuşi l-a părăsit. Dar el trebuie să fie omenos, să-i ajute măcar să se scape de sarcina care o apasă, care o va necinsti toată viaţa. E asistentă, nu se poate duce la spital, părinţii ei, profesorii vor afla totul. în nici o parte nu se poate duce, aci stă toată grozăvia...

S-o primească la el, să vorbească Mihnea cu un doctor ceva mai bun, dar necunoscut... ea-şi va cere concediu pentru trei săptămîni... Operaţia nu va fi grea, nu va dura mult... se fac acum astea cu duiumul. .. cheltuielile o privesc... convalescenţa va trece şi fericirile de odată vor reveni...

Şi începu să reamintească fericirile de odată în culori vii, aţîţătoare...

Pe buzele lui Mihnea sarcasmul s-a conturat din nou. O întrebare flutură acolo gata să-şi ia zborul; i. se pare curios cum ea n-a înţeles-o înainte de a se închega în cuvinte: *„Dacă o să mori?"*

Ea vorbeşte înainte, cu cea mai caldă însufleţire; şi întrebarea, care ar îngheţa-o într-o clipă, întîrzie încă pe buzele lui, se îndărătniceşte să rămînă acolo, cu toate că noi gînduri o împing tumultos din urmă. ..

Să moară în camera lui, să se vadă învinuit, tras în judecăţi, dat în jurnale. Provocator de avorturi, crimă, complice... Toată terminologia de-acolo, din codul atîtor amintiri, îi răsare în minte. Şi părinţii lui. cînd vor afla totul, în orăşelul îndepărtat? Şi astea toate pentru ea, înşelătoarea cea mai de necrezut, pen-

tru celălalt, care a necinstit-o şi pe care, drept pedeapsă, singură şi l-a reales! să acopere cu numele lui, cu sufletul lui, cu corpul lui, ticăloşia acestor doi nemernici . ..

Ea a tăcut şi acum aşteaptă înfiorată răspunsul. Dar răspunsul joacă fără gînd de a porni pe buzele lui Mihnea: „Şi dacă o să mori?" Nu se poate hotărî să i-1 arunce în faţă, aşa dintr-o dată, de-a dreptul... Trebuie găsit un mijloc, trebuie spus cu încetul, pe departe...

E prea tîrziu: ezitarea lui o nelinişteşte, o sperie. Ea începe din nou turuiala, cu aceleaşi vorbe aproape, ca mai înainte: numai le accentuează acum, le explică pe cele pe care le crede mai puţin convingătoare. Şi Mihnea aşteaptă: poate va porni de la ea ceea ce avea să spună el.

Nimic însă. Ea e tot atît de senină, atît de sigură de izbutire. Cele mai neprevăzute mărunţişuri le scoate la lumină. Dar unicul gînd, cel mai însemnat din toate, cel mai teribil, rămîne veşnic ocolit. Pare a nici nu-1 bănui măcar. Sau ştie a-1 feri cu atîta cinism, cu atîta tărie de sine, că este într-adevăr de admirat.

Ea a tăcut din nou. îl priveşte speriată, cu toate trăsăturile feţei ridicate, parcă gata de plîns, că nu izbuteşte să-1 înduplece. Şi el rămîne neînduplecat...

— Ştiu eu o adresă... reîncepe. Mi-a dat-o cineva... E ceva mai scump... Dar aici am cît trebuie, îşi bătu ea poşeta. Aşa suntem siguri de tot... Şi repetă: Astăzi lucrurile astea se fac cît ai bate din palme.

Uite, ar putea să înceapă: prilejul s-a oferit. Dar gura lui rămîne mută. Ochii i se plimbă înfioraţi pe statura ei învoaltă. Electrizaţi, îi pipăie umerii rotunji, şoldurile fine, sînii necontenit semeţi; şi o căldură îl învăluie, şi un început de gînd îi spune că va ceda la urmă, că nu trebuie s-o mai sperie în zadar, cu temerile lui negre... Dar corpul ăsta l-a mai văzut, l-a mai mîngîiat, l-a strivit în îmbrăţişări sălbatice altul, el, nemernicul, bestia... felina din junglă... Dezgustul cel mai profund se luptă acum în sufletul lui Mihnea cu biruitoarea curiozitate de a o revedea, de a o resimţi din nou întreagă, goală, a lui... De-a o fura înapoi bestiei, gorilei... Pasul încă şovăie pe loc; ea-1 aşteaptă, surîzătoare, cu capul pe spate, cu ochii pierduţi, ca într-un extaz...

— Şi cu toate astea, el, ca doctor, te-ar fi putut ajuta mai bine, Arina... Mai bine şi mai sigur...

— Canalia. . .

— Zi mai bine bestia, felină din junglă... Arina. îi rînji atunci el însuşi cu rînjet de felină.

— Dumnezeule, ce-am făcut? îşi acoperă ea ochii. . .

Şi el se cutremură de propriul său rînjet şi de cîtă animalitate stă pretutindeni pe lume. Şi i-e milă de ea, singură, subţire şi frumoasă, în mijlocul generalei ferocităţi.

— Ai greşit, Arina... ai greşit... ai trădat pe filosofii tăi, pe toţi înţelepţii lumei pentru fiara superbă din junglă...' Ai început cu Heraclit, ţi-aduci aminte, Arina. .. ?

Ea încuviinţează pentru dînsul, cu ochii umeziţi cu desăvîrşire, dar în momentele astea, numai ce-o mai fi fost şi cu Heraclit nu-şi mai poate aduce aminte.

Din această clipă Mihnea nu s-a mai simţit al lui. Se mişca de-acum înainte ca un automat, după porunca ei. Gîndul i-era înfăşurat parcă într-un voal negru; mireasma morţei plutea în juru-i din ce în ce mai deasă, mai puternică, îl însoţea pretutindeni, îl deştepta din somn. O singură idee îl mai întărea: poate, toate astea nu-s decît simple halucinaţii. Poate totul se va sfîrşi cu bine. îl mai încuraja şi siguranţa de sine cu care Arina îl trimetea pretutindeni, deşi uneori îi făcea impresia unei eroine antice, ce-şi pregăteşte, cu cerbicie şi cu sînge rece, un sfîrşit de o tragică frumuseţe. Dar curajul lui, vestitul lui curaj, era pierdut: de unde venea oare presimţirea asta sumbră, cînd, vorba ei, avea să se petreacă ceva atît de obişnuit, atît de curent? De bună seamă, pentru că totul se rezima pe minciună şi trădare; iar el se mai mişca numai pentru că îşi înţelegea lucid sfînta lui misiune actuală: scăparea, oricum ar fi, dezlegarea ei de bestie, de fiara care devoră fecioare, la marginea cetăţei.

A fost greu de găsit un doctor; toți îl priveau bănuitor şi pătrunzător, cînd Mihnea le făcea propunerea. Refuzau dintr-o dată părînd foarte scandalizați. Scoborau apoi puțin vocea şi priveau pătrunzător în gol, cînd el începea licitația. Şi aşteptau cu încordare ultimul cuvînt..., dar cînd oferta se oprea departe de cel sperat, cu un plîngător: „sunt şi eu un biet student sărac"—simțul moralității se răzvrătea iarăşi:

— Dar ce propui d-ta, domnule, e periculos, e oprit de lege. .. e imoral.

Adăugase de la dînsul încă o dată cît pusese deoparte Arina. Dar şi atît nu era în stare să adoarmă moralitatea celebrităților. în schimb doctorul care se învoise cu puțin, cu neaşteptat de puțin, era de tot tînăr şi din cale-afară de entuziast:

— Facem, doar cu o condiție... La dumneata acasă, eu vin noaptea, aşa, între zece, douăsprezece, în mai puțin de-un ceas totul e gata... dar cea mai mare discreție... Vecinii nu trebuie să ştie nimic... Şi n-avea nici o grijă: voi proceda după ultimele descoperiri ale ştiinței... *cureta* e exclusă... Injecția cu iod e acum metoda ultimă şi infailibilă.. .

Mihnea a aşteptat afară, fumînd, tot timpul operației ; cînd a intrat înăuntru doctorul se spăla pe mîini. Arina gemea uşor.

— S-a terminat ?...

Doctorul a făcut un „sst", apoi a recomandat: „Linişte complectă", şi a plecat, închizînd uşile aşa de uşor după dînsul, că Mihnea a început să tremure. Iar durerile au aşteptat răbdătoare ca omul ştiinței să se îndepărteze bine, pentru a începe frămîntarea morței. Mihnea o privea zbătîndu-se ca o pasăre tăiată, rostogolind ochi îngroziți, gemînd la început înfiorată, apoi din ce în ce mai resemnată, mai dornică: „mor, aş vrea să mor". O asculta îngrozit, o privea cu ochi rugători: „De ce să mori, Arina"?

Şi el o convingea că trebuie să trăiască, mîntuită de toate aceste chinuri şi mai cu seamă departe de neagra, înfiorătoarea junglă.

A doua zi durerile s-au mai ogoiat, încît el a avut vreme să ascundă urmele sîngerînde ale nopței trecute. Şi-n ziua următoare a fost mai liniştită, dar în a treia noapte, chinurile au pornit atacuri mai înversunate ca oricînd.

— Aş vrea să mor ! gemea ea iarăşi, fără să-1 privească, laş, acum nepăsătoare de prezența lui. în zbaterea asta necurmată, ceva, un fior, vreo fulgerare de paralizie trecătoare, o făcuse să înțeleagă că numai moartea ar putea să-i uşureze grozăvia durerilor. Şi nemaiputînd răbda ascuțişul junghiurilor necurmate, care-i străpungeau măruntaiele — parcă o ceată nesfîrşită de tîlhari se abătuse asupră-i — o chemă rugător, cu glas de milog, pe marea, suprema salvatoare. Erau atît de nenumărați tîlharii care o asasinau, o izbeau aşa de repede şi fără încetare cu lungile lor junghere, că îi auzea chiar dînd buzna pe uşă, înghesuindu-se şi îmbrîncindu-se care să ajungă mai întîi.

— Nu vezi, închide uşa odată... pe-acolo intră. .. îți spun eu... închide uşa... Noel!...

Pronunță numele celuilalt... Şi-apoi îl rosti necontenit. Pomenea de copil, blestema pe tatăl barbar, îl implora să se întoarcă la dînsa, s-o scape de cei cari o asasinau.. . Nimic, nici o vorbă de el, de Mihnea... Dar acum el părea nepăsător de toate acestea. Mai degrabă ar fi alergat la doctor să-1 cheme repede înapoi: să cheme şi pe Traian Stroe, oricît s-ar ruşina pe urmă Arina ! El cel puțin va fi sincer şi va controla cu severitate îngrijirile celuilalt. Dar cum s-o lase aşa singură, în zbaterea asta cumplită? Poate, spre dimineață, se va ogoi din nou suferința teribilă, cum s-a întîmplat şi-acum trei seri... şi-atunci va fi scăparea ...

Dar el simțea limpede că tcate gîndurile acestea uşurătoarenu erau decît o simplă amăgire. Şi îşi vedea atunci paşnica lui cameră invadată de o mulțime de lume bizară, de ciocli, de oamenii legii de-a valma, se vedea dus între arme, judecat. Şi privea cu groază mişcările ei, tremura brusc cînd gemetele se în-

trerupeau deodată, răsufla uşor cînd vocea ei rugătoare se pornea iarăşi:

— Aş vrea să mor...

— De ce să mori, Arina... ? Nu trebuie să mori... Te rog... nu trebuie să mori...

O oboseală i se ridică din fluierele picioarelor, se răspîndea moleşitoare prin tot corpul, dusă de sîngele încropit. Ar fi vrut să se lase alături de dînsa, în patul larg, să adoarmă, profund, să nu mai ştie nimic pînă a doua zi dimineaţă: o va găsi în zori liniştită, întremată. Se apropie de marginea patului şi se lăsă uşor pe salteaua moale; şi simţi parcă o povară enormă rostogolindu-i-se de pe spinare. O mîngîie pe fruntea rece, brobonată de sudoare:

— Arina, pe mine nu mă mai cunoşti?

— Noel! şopti ea şi-i înfăşură braţele pe după gît. Apoi repede le smulse, le bă^băni în aer cu furie şi le repezi ocrotitoare asupra pîntecului, gemînd de groaza durerii.

Cînd îl chemă iarăşi pe numele celuilalt, el rîse deodată fără să-şi dea seama de ce. Apoi privi încremenit în gol: de unde venea oboseala aceasta grozavă, care-1 dobora sub puterea ei strivitoare? Doar în casa lui murea cineva, dar a doua zi avea să dea seama de această moarte. O străină, desigur, dar avea să dea seama... Şi totuşi era atît de sleit, era atît de puternică pofta de somn care-1 cuprinsese, parcă cineva l-ar fi lovit cu un ghemotoc de cloroform peste ochi:

— Noel, ha, ha, Noel, mormăi el şi rîse din nou, idioţeşte... Noel, ha, ha, ha, ha...

Ea-1 privi neînţelegătoare. Apoi se încolăci din nou în jurul pîntecului, care-o ardea. Deodată tresări: simţise cum din vîrful mîinilor şi-al picioarelor se pornise un curent rece, întinzîndu-se spre miezul corpului ca un suflu cobitor. Nările îi tremurară şi ochii priviră holbaţi în juru-le; răceala asta o înspăimînta, alinarea pe care i-o aducea înceată, din ce în ce mai crescîndă, se părea o viclenie a necunoscutului, presimţea o grozăvie fioroasă, care avea să urmeze îndată. Pe locul unde s-a aşezat Mihnea credea că stă un monstru inform, o figură bărbătească şi neagră, doi ochi ficşi şi rîzători ţintuind-o pe pernă, două şiruri de dinţi rînjiţi într-un rîs nemişcat, contrastînd sinistru cu negrul bărbii mari şi încîlcite. O mînă păroasă se întinde spre ea, cu degetele încîrligate, aşa ca-n toate poveştile copilăriei, care-i vine acum fără nici o legătură în minte şi-i picură două lacrimi în colţul ochilor. Mîna se întinde încet; ea vrea să se ferească, dar e cu neputinţă. întocmai ca-n poveştile de demult, ea e fixată pe loc de-o putere fascinatoare. Mîna a atins-o acum; ea se cutremură din creştet pînă-n tălpi; dar părul negru, abundent, de pe ea, e aşa de moale şi mîngîierea-i aşa dulce ! O răcoare molcomă, care-i îngheaţă uşor, uşor, corpul mistuit de flăcări. Ea priveşte cu neîncredere încă pe moşneagul urît, car.e-i rîde acum blînd; mîna lui e atît de rece şi de alinătoare. „Un zmeu bun, îngînă gîndul ei şi ochii i se închid şi buzele zîmbesc: e fericită acum şi i se pare că adoarme ca un copil în braţele doicei, tocmai cînd povestea a ajuns la zmeul cel groaznic, care ştie să încînte aşa frumos... ca s-o atragă în groapa neagră şi fără fund... prea tîrziu.. . degeaba o mai îngrozeşte doica... i-e somn... i-e aşa de somn...

Cea din urmă tresărire a membrelor ei a zgîlţîit cu o putere fără de seamăn pe Mihnea din toropeala lui. El o priveşte cu ochii zgîiţi, necontenit neîncrezător ; mîinile care-i pipăiau în neştire corpul, simţindu-1 cum [se] răceşte treptat, s-au retras înfiorate. Pretutindeni domneşte tăcerea cea mai adîncă. în pătratul ferestrelor catranul nopţei e atît de vîrtos, că dacă ai întinde mîna ţi s-ar părea că atingi un corp solid. Felinarele de-afară parcă s-au spart, iar becul mic • dinăuntru pare, în depărtarea tavanului, sub o ciupercă de tinichea, un ochi înroşit de veghere, slăbit de puteri.

„Cît o fi ceasul?" se întreabă Mihnea.

El stă încă tolănit alături de trupul ei rece; îşi simte membrele sfîrşite, corpul i se pare aşa de greu, că i-e cu neputinţă să-şi dea seama dacă ar fi în stare

să şi-1 ridice. Un gînd mai vioi îl îndeamnă să sară din pat, să dea alarma, să cheme pe slujitorii legii, să le explice. Poate încă va fi crezut, poate încă se va dezvinovăţi... Dar e aşa de întuneric afară şi capul îi e aşa de greu ! Şi dacă nu-1 vor crede, şi dacă-1 vor aresta ? Măcar să pregătească un răspuns, o dezvinovăţire... Pleoapele i se lăsară greoaie: de unde vine oboseala asta irezistibilă? Cine-1 va crede? Cine va sta să-1 asculte ?... Cine stă acum să gîndească ?... Asta e ultima noapte de libertate, de viaţă.. . Mîine.. . Mintea lui se opreşte, cu greu poate s-o facă să întrevadă în acel mîine pe un domn în haine negre şi cu servietă, un domn care pronunţă o perimată şi melodramatică expresie: „în numele legii!"

E ultima noapte şi e atît de moale aci... şi mîine trebuie să fie atît de dur şi rece, ca acest corp ţeapăn. Ochii i-au căzut de-a binelea. Dintr-un colţ cineva a strigat: „Noel... Noel... în numele legii, Noel, deschide." El rîde neîncrezător: da! el, el vă poate spune totul... Şi uşa s-a deschis şi domnul „în numele legii" a apărut în cadrul ei. E Noel în uniformă şi cu pălărie de visător...

Şi capul îi cade definitiv în nesimţire, alături de al moartei. . .

Conul Bănică Nisipoiu pipăi dosarul, îl mîngîie pe-o parte şi pe alta şi pe urmă citi iar: *Mihnea Băiatu, provocare de avort, cauzatoare de moarte.*

îşi mîngîie apoi mustăţile şi părul şi-şi trase haina mai bine pe piept; începu să răsfoiască. Mihnea Băiatu, provocare de avort, cauzatoare "de moarte, complicitate, autorul principal nemărturisit...

Şi se cufundă în citirea amănunţită a hîrtiilor, pe care, altfel, obişnuinţa profesională l-ar fi făcut să le parcurgă în mai puţin de-un minut, pentru a se pune în curent cu stadiul descoperirilor.

„Va s-zică aşa, va s-zică bun, va s-zică e-al nostru acum..."

Domnul Bănică de mult nu se mai gîndise la Mihnea ; după întîmplarea din vara trecută, cînd coana Polixeni

îi întinsese neizbutita ei cursă, doar pe la mijlocul . toamnei mai venise vorba de dînsul, o adusese chiar coana Polixenia, într-un moment cînd domnul Bănică numai la asta nu se mai gîndea.

Coana Polixeni, care de vreo cîteva săptămîni părea nervoasă şi de nimic mulţumită, de astă dată izbucni cu vechea poveste:

— M-ai lăsat *ofansată* de minciunile lui. .. Şi doar ţi-1 adusesem în mîini, ce mai vreai mai mult? Dumneata ai stricat totul atunci... Nici nu ştiam cum să-1 mai ţiu; mă mir cum am putut să mai mă împotrivesc, ca 'să nu-şi ajungă.. . chiar din pricina dumitale... scopul, de care s-a lăudat degeaba... ca să te înveţi minte, nu altceva...

Domnul Nisipoiu nu dădu însă prea mare luareaminte acestei noi izbucniri, pe care o atribui cu drept cuvînt evoluţiei fireşti a nevricalelor, ce-o ^apucase toamna asta, cam de la mijlocul lui octombrie încoa.. • La început se manifestaseră cu mari efuziuni de prietenie la adresa domnului Bănică, apoi din ce în ce mai adînci căderi în melancolie, pentru ca, pe măsură ce noiembrie se strîngea tot mai adînc în sine, să devie de-a dreptul nesuferită. începuse să facă. plimbări, mai la două, trei zile, în oraş pentru a se potoli; dar zadarnic, totdeauna se întorcea şi mai îndîrjită de cum plecase... Acum nu şi nu, că vrea cu orice^ preţ să-1 întîlnească pe student şi să-1 mai atragă într-o cursă; vrea să-1 înveţe dumneaei minte pe acest aventurier, care ş-a bătut aşa joc de dînsa!

Văzînd că face chiar planuri în regulă de investigaţii intense, domnul Bănică se cam enervase şi elj

'— Ia mai lasă-mă cu fleacurile dumitale... Dacă n-a fost nimic, cum zici, ce să mai scuturăm praful degeaba...?

Coana Polixeni însă s-a îndîrjit. .. insultată ea mise suferă să rămîie: va pleca deci în căutarea calomniatorului şi-1 va găsi chiar în gaură de şarpe...

— Ba eu te rog să mă slăbeşti cu răzbunările dumitale... Dacă mai aflu vreodată că te-ai întîlnit ^cu el n-are să fie bine la nici unul! a răcnit domnul Bănică, trîntind uşile şi plecînd la domnul Tancu.

Seara, coanei Polixeni i-a fost rău de tot; dar chiar a doua zi nevricalele i-au dispărut şi s-a întremat ca prin farmec.

Iar acum, iată, pe Mihnea căzînd singur, de-a dreptul în mîinile lui! Pe semne, de aceea, aseară, la circiumă, la domnul Tancu, o grămadă gălăgioasă de băieţi i-au mai amintit puţin de fostul lui chiriaş. Dar ăştia, se vedeau bine, erau studenţi din cei buni, cîntau studenţeşte în cor, vorbeau de cursuri şi de profesori. Apoi se ridicau, jurau cu mîinile în sus sau strigau ceva. S-a înţeles din ce spuneau că au să pornească în curînd, undeva, la Iaşi, se pare, să facă o casă, un cămin ! s-o lucreze ei, cu mîinile lor. Parte dintr-înşii mai lucraseră şi anul trecut şi-acuma îmbărbătau novicii cu veselia, cu cîntecele, cu amintirile lor fericite. Sufletul domnului Nisipoiu se împrimăvărase cu desăvîrşire lîngă atîta exuberanţă; dar Piscupescu privea cu duşmănie pe neobişnuiţii oaspeţi ai domnului Tancu.

— Ăştia ne rîvnesc locurile noastre, şoptise el lui conu Bănică.. . Au pretins ca în posturile de grefieri şi arhivari să fie băgaţi studenţi şi licenţiaţi... şi uită-te la ei, dacă poţi lăsa dosarele şi registrele pe puii ăştia de curcă...

Ostilitatea lui Piscupescu deveni mai apoi atît de ostentativă, că îndată grupul băieţilor trecu la ofensivă. Conu'Bănică intervenise îndată să împace lucrurile: iar rezultatul fu o ceartă în regulă între dumnealui şi Piscupescu, pe care băieţii o înteţiră cu glume, cu ironii, cu chirăituri care imitau animalele: pe urmă plecară cu toţii cîntînd *Gaudeamus igitur !*

— I-ai văzut, i-ai văzut cum şi-au rîs de dumneata protejaţii dumitale? l-a apostrofat atunci Piscupescu, părăsind la rîndu-i înfuriat circiuma şi mai strigînd, drept ultimă lovitură, din uşă: Tot nu te-ai săturat de la celălalt...

Domnul Bănică primi insulta cu cîteva înjurături în surdină. Dar prea mult nu se sinchisi de ea, pentru că acel care o aruncase îi inspirase, în toate timpurile, un capital dezgust.

Numai dosarul de astăzi: isprava asta nouă a haimanalei aceleia de Băiatu — cu un avort şi cu o fată moartă — îi umple gîndul de negre amintiri şi de nelinişte. Tot ce ridicase coana Polixeni de solid şi de sigur în sufletul lui s-a năruit deodată cu acest dosar îngust şi sumbru. Va s-zică, e de meserie domnişorul! răsună acum convingerea lui Nisipoiu. Toate treacă, meargă, chiar discuţia aceea din noaptea fugei, care la urma urmei a fost şi-aceea în doi peri. N-ai şti spune precis despre ce-a fost vorba: despre întâmplarea lor sau de drama care umplea atunci toate conversaţiile şi gazetele; iar fuga în sine, de ! băiatul s-o fi temut de urmările grave ale unei bănuieli, care, oricît de neînsemnată, putea totuşi să ducă cine ştie unde.. . Aşa că, din vechea lui ranchiună, nu se mai ţinea propriu-zis în picioare decît minciuna cu licenţa, dar asta era o afacere *particulară,* care nu-l privea pe dumnealui...

Din studiul dosarului, domnul Nisipoiu a fost întrerupt de vizita unui domn bătrîn şi de condiţie: se putea vedea îndată după vorbă şi port. Domnul era chiar tatăl moartei: era zdrobit şi aci încă a izbucnit în plînset amarnic, cu sughiţuri. (Uşierul i-a spus domnului Nisipoiu că tot astfel a plîns şi-n anticameră, cînd a văzut pe *prevenit...)* Cînd s-a mai potolit, bătrînul a cerut graţie pentru memoria fiicei lui. Era studentă la doctorat şi asistentă; nu merita deci să se facă atîta vîlvă în jurul unei rătăciri nesocotite... Bătrînul are şi alte fete, alţi copii. Renunţă la orice pretenţii şi nu ridică nici o învinovăţire. ..

— Să vorbiţi dumneavoastră şi cu domnul consilier, îl găsiţi peste două ceasuri, răspunde morocănos domnul Nisipoiu. Dar eu vă spun că e-n zadar. O să iau notă aici că renunţaţi la despăgubirile civile... liber sunteţi s-o faceţi... Dar întîmplarea căreia a căzut victimă fiica dumneavoastră e de ordine publică... justiţia trebuie să-şi urmeze cursul...

Bătrînul îşi şterge iarăşi ochii, şi asta numai împiedică pe domnul Nisipoiu să-i facă o morală juridică no. 1. Apoi d-aia se înmulţesc păcătoşeniile omeneşti, pentru că rudele victimelor, în loc să pretindă severa lor sancţionare, iartă şi se îngrozesc de scandal. Scandalul a izbucnit doară.. . ce să mai fereşti, ce să mai

apari?... A, dacă e într-adevăr de apărat ceva, aici, apoi aceea nu poate fi memoria moartei şi alte lucruri de-ăstea, care se duc odată cu morţii; sunt celelalte fete, care trebuiesc apărate de domnişorii ăştia stricaţi şi criminali: ca fetele celelalte ale dumitale, ale atîtor altora, ca, în sfîrşit, soţiile oamenilor cinstiţi... Dar lasă, pentru asta o să aibă nenea Bănică grijă, acum neîntîrziat... O să găsească domnul consilier o anchetă, cum nu a mai pomenit alta de cînd e dumnealui magistrat. ..

Tatăl Arinei a pornit şovăind, cocoşat, cu capul ascuns între slabii umeri ridicaţi; nu s-a uitat spre Mihnea, de teamă plînsul să nu-1 podidească iarăşi. Şi abia s-a lăsat uşa coridorului după dînsul, că glasul aprodului a vibrat în sonor şi melodic acord:

— Băiatu Mihnea. ..

Mihnea s-a ridicat stupid şi indiferent. Nici măcar n-a schiţat o tresărire de surpriză, cînd, dinainte-i, s-a înălţat statura enormă a domnului Nisipoiu, întîmpinîndu-1, în' vreme ce-şi freca mîinile de satisfacţie, cu aceste tradiţionale şi voioase cuvinte:

— He, munte cu munte se întîlneşte... Şi pe urmă, privindu-1 cu mult drag: He, va s-zică domnul Băiatu cel frumos, doctorand în drept şi călător pe ferestre... Bun... bun, iacă-i bun, iacă-i foarte, foarte bun,... Dar de ce nu te mai uiţi la mine, coane Băiatule? O vezi? îi arăta el, glumind, fereastra... Pe-aicea nu se sare... muşcă... hi, hi, hi...

Dar Mihnea ţinea necontenit capul în pămînt. în mintea lui dăinuia încă, ocupînd tot locul, capul frumos al bătrînului de-adineaori, gîrbovit de durere, ascuns de ruşine între slabii umeri ridicaţi. Unde s-o fi ducînd de-aici bătrînul? în strada Muzeului, no. 3, unde pe masa cu cărţi, cu coduri şi cursuri şi cu ***Histoire** de la philosophie,* de Fouillee, a fost aşezată o raclă pentru o prea frumoasă fată.

Domnul Nisipoiu a început întrebările şi Mihnea încuviinţează totul. E suficient numai să încline din cap. Sau să răspundă scurt: 30 de ani, profesie? student. .. tatăl? negustor de vinuri, mama? menajeră —, gîndindu-se la altceva. Străduindu-se să-şi înfăţişeze, în gînd, tot ce ar putea să se mai întîmple acolo, în strada Muzeului? Un popă şi o slujbă restrînsă, pentru binecuvântarea drumului; nu încă cel definitiv, ci numai pînă la Craiova, unde o familie întreagă în doliu o aşteaptă la gară... Fraţi şi surori, domnişoare mai mici şi cu sufletul curat, prietene în costum alb de fecioare ?.. . e cu putinţă s-o întîmpine atîta nevinovăţie pe-această copilă prihănită.. . ? fetele vor întoarce capul cu ipocrizie. . . bătrînul înalt şi subţire nu va da acest spectacol, a venit singur, s-o ascundă de apriga curiozitate a oraşului, aci, departe, într-un colţ de cimitir de mîna doua, ferit pe străzi dosnice, cu drum ştiut doar de ciocli şi de antreprenorii de pompe funebre. Acum cine-o va urma pe Arina, la această ultimă etapă a drumului ei, început printr-o dumbravă de lauri? Va veni oare Maricica? Va veni profesorul ei să-i aducă iertarea pentru trădarea nesocotită a celei mai nobile înţelepciuni? Va veni poate, singur, Traian Stroe... şi, Doamne, poate bestia, felina suplă şi elegantă din jungă. . .

— Da, domnule... domnule grefier...

Mihnea simte deodată o slăbiciune prin picioare şi trebuie să se razime de ceva: camera mortuară nu poate fi odaia lui din strada Muzeului, ci largul şi lugubrul salon de la morgă. El închide ochii îngroziţi la închipuirea rigidităţei trupului mlădiu de pînă alaltăieri, pe masa de disecţie, sub glumele bădărane ale felcerilor şi servitorilor.

— Cum da, domnule? Dumneata nici n-asculţi ce spui eu aici... Te-am întrebat... cine-a operat-o... care a fost moaşa sau doctorul de care te-ai servit. . . ?

Mihnea tace.

— A fost moaşă sau doctor?

— Doctor.. .

— Foarte bine, cum se numeşte şi unde stă?...

Tăcere.

— Este în interesul dumitale să ne spui. . . Asta îţi va uşura mult situaţia.. . Acum ai mărturisit,

partea dumitale de vină o ştim... Nu înţeleg ce te mai opreşte să mergi pînă la capăt cu destăinuirile.. .

Nici un răspuns.. .

— A, tinere, dacă-ţi închipui că merge aşa... Apăi atunci o luăm altfel...

Domnul grefier a apăsat pe butonul de pe masă; aprodul s-a ivit.

— Adu-mi şi sergentul... să veniţi amîndoi.

După o jumătate de minut, sergentul a şi flancat pe Mihnea pe-o parte, aprodul pe cealaltă:

— *Perchiziţie* corporală. ..

Şi cei doi încep scotocirea...

— Ha, ha, îl apostrofează conul Nisipoiu cu ameninţătoare clătinări din cap. îl vom afla noi îndată... pe acest bandit... Să vedem ce fel de doctor e dumnealui?... Cîrpaci, nu doctor... Tot aşa cum eşti dumneata licenţiat... Ha, ha, tinere, doctorand hai?... Lasă că avem să te trimetem noi la facultatea care ţi se cuvine dumitale...

Agenţii au depus pe masă tot ce s-a găsit în buzunare şi au ieşit la un semn al domnului grefier. Şi Mihnea contemplă pe domnul Nisipoiu, în exerciţiul funcţiunei, cu simpatie... el nu are elasticitatea felinei din junglă, domnul Nisipoiu, el e ursul greoi şi spătos, enorm şi puternic... şi care vrea necontenit să se urce în două picioare... El regretă nenorocul că n-a izbutit să se apropie decît de marginea înţelepciunei umane... o, dacă soarta ar fi vrut altfel, el s-ar fi ţinut zdravăn în lumină, acest suflet frumos...

Iar domnul Nisipoiu contemplă la rîndu-i aceste nimicuri de buzunar, care complectează de minune aspectul posesorului: o pudrieră cu oglindă, o pilă de unghii, un pieptăne de ebonit cu prăselele ca la bricege... A examinat cu multă atenţie conţinutul *portefeuille-uhii* şi a deschis chiar şi tabachera, doar i-o ţîşni în ochi vreo scrisoare revelatoare...

— Eu mă gîndesc, îi comunică el studentului, ridicîndu-şi ochii de pe toate aceste lucruri, ce va zice

tatăl dumitale, care-mi închipui că e un om cumsecade, de şcoala unde micul său fiu iubit va pleca să-şi complecteze strălucitele lui studii...

Şi-1 asigură prietenos, drept încheiere: N-avea nici o grijă, asta e şcoală cu diplomă sigură, fără nici un fel de examen...

A mai rămas de examinat un jurnal împăturit, găsit în buzunarul de la piept al *pardessus-ului.* Domnul grefier îl desface. Titlul îi este: *„Cuvîntul studenţesc".* Din el cade un tenculeţ de cupuri de prin gazete, prinse într-o agrafă. Domnul grefier le cercetează cu atenţie; nimic nu trebuie să-i scape ochiului de instructor. Toate au acelaşi titlu: *Noii licenţiaţi ai Facultăţii de drept din Bucureşti* — şi se vede că au fost scoase din diverse cotidiene. Ochii dumnealui alunecă grăbiţi pe liniile mărunt tipărite. Şi nu trebuie să caute prea mult, ca să afle ce doreşte: chiar sus, la litera B, scrie negru pe alb, şi aci, şi dincolo, în toate: Băiatu Mih.

Domnul Nisipoiu îşi lasă spatele pe speteaza fotoliului:

— Cum, dumneata eşti licenţiat? Adineaorea mi-ai spus că eşti student...

Dar Mihnea îşi păstrează atitudinea ce şi-a fixat; nu mai răspunde nimic peste ce şi-a îngăduit să răspundă.

Domnul Nisipoiu deschide acum şi „Cuvîntul studenţesc". Aci lista studenţilor, cari au luat licenţa anul trecut, în sesiunea de iarnă, e dată cu amănunte mai ample: numele celor cu bile albe e subliniat în cursive: şi un singur nume se găseşte aci dominînd totul cu gravitatea aldinelor: *Băiatu Mih.* (albe cu elogii)...

Fotoliul domnului Nisipoiu s-a îndepărtat un metru de biroul masiv şi greoi...

Domnul grefier privi lung la fostul său chiriaş, apoi deodată se ridică şi-i arătă un scaun:

— Ia loc, te rog...

Dar Mihnea nu se uită la scaun... se uită la domnul grefi.er, pe care nu are încă suficient curaj să-1 lumineze

că şi ceea ce poartă în mîna lui e de asemenea o nemernică şi o sfruntată escrocherie...

— Va s-zică... licența cu elogii... Va s-zică...

Şi domnul Nisipoiu rumegă restul celor ce vrea să mai spună în forul său interior; mişcarea necurmată a bărbiei moi şi atîrnate arăta într-adevăr că domnul Nisipoiu rumega ceva adînc şi greoi...

Şi deodată izbucneşte, cu sinceră şi profundă revoltă:

— Bine, domnule, nu e păcat acum de dumneata şi de titlul dumitale!? He, he, vezi, nu mă înşelasem eu!... he, he, eu am ochi sigur, domnule... Dar dumneata eşti cam fricos... domnule, nu stai să dai piept în discuții... Şi acum la fel, domnule... de ce nu vrei să spui pe ăl care te-a îndemnat?... înțeleg, înțeleg, eşti un cavaler dumneata... da, da, trebuie să fie un prieten... poate tot aşa de strălucit ca dumneta... dar tot fără practică, întocmai ca dumneata he, şi el, bietul băiat... te-a luat de minți... lasă, bă, pe mine... înțeleg... înțeleg... eşti cam credul dumneata... dar cavaler... cu toate că sari noaptea pe ferestre...

Domnul Nisipoiu aruncă o căutătură încruntată hîrtiilor pe care însemnase interogatorul...

— Bile albe cu elogii! rosteşte el grav şi solemn. Şi începe să se plimbe furios printre birou şi Mihnea, cu paşi grei şi grăbiți, de leu în cuşcă. Se opreşte apoi în fața lui Mihnea şi prinde să-1 scuture cu putere de umeri: Cum, domnule, ai un titlu aşa de strălucit şi nu ştii să te aperi... cum, domnule, recunoşti că dumneata i-ai provocat fetei... cînd era aşa de simplu să răspunzi: nu ştiu, domne, n-am văzut... De unde să ştiu eu ce-o fi făcut ea, pe-unde-o fi fost... m-am pomenit cu dînsa că-i vine rău... şi n-am alergat să vestesc autoritățile... m-am înfricoşat şi eu... Cum, domnule, vrei dumneata să te faci avocat?... Hm, elogii... şi nu ştii să-ți ticluieşti o apărare... şi ea, de asemeni, fată deşteaptă, cu trei licențe şi asistentă a unui profesor de la Facultatea de filosofie... hm, acum le înțeleg eu pe toate... ce căuta la dumneata o asemenea fată.

Şi domnul Nisipoiu porni iar prin cabinet în cumplita sa plimbare:

— Hm, era aşa de simplu... Albe cu elogii...

Se opri brusc, între birou şi Mihnea, şi brusc îşi mută privirile de la unul la celălalt. Apoi apucă hîrtiile de pe masă; se mai uită o dată la Mihnea, care căscase larg ochii şi gura la dînsul.

— Părinții fetei n-au pretenții... fu cuvîntul hotărîtor... La parchet şi la poliție, cum reiese din acte, n-ai deschis gura... Nici un martor, nici o probă.

Şi mîinile mari deşirară în două hîrtiile acoperite de scris larg şi aplecat, apoi le prefăcu în bucăți şi le aruncă în coş...

Şi domnul Nisipoiu se aşeză iar la birou, solemn şi impunător.

— începem interogatorul din nou... declară dumnealui grav, cu priviri amenințătoare, cu vocea detunătoare, ca un adevărat instructor: Va s-zică, tinere, declari că deşi coabitai cu numita decedată, Arina Velovan, de profesie... etc..., etc.... totuşi nu ştii nimic, de ce va fi făcut şi pe unde va fi mers ea în ziua aceea or în zilele dinainte... Nici nu ştiai dacă e gravidă... Te-ai pomenit cu ea acasă, zicînd că e bolnavă şi culcîndu-se în pat... Aşa declari, tinere?... Uite-te la mine şi bagă bine de seamă ce spui? Un singur cuvînt greşit şi... Ce dracu de nu ştii toate astea, că doar...

Şi Mihnea încuviință.

Era întîia oară în cariera lui, cînd domnul Nisipoiu îşi îndeplinea datoria de servitor al dreptăței cu strîmbătate...

Actele au fost încheiate. Mihnea trebuie să confirme şi domnului consilier cele constatate de domnul grefier. Pînă atunci mai sunt şi alte anchete de făcut; de aceea domnul Nisipoiu, nemaiavînd timp de dînsul, îi dădu şi acest sfat bătrînesc:

— Elogiile, iată, se dovedeşte că n-ajung: şi practica e bună de ceva... asta să i-o spuie şi prietenului doctor, care de... cu toate elogiile lui... în sfîrşit pentru că părinții bietei fete vreau să înăbuşe scandalul...

Practica, domnule... bagă bine de seamă ce-ți grăiește un om care numai de ea a avut parte... fără ea nu se poate, cu toată știința dumitale... Ți-am mai spus-o eu odată... așa e că ți-am mai spus-o...?

Se apropie examenele de iunie și-n atrada Muzeului, no. 3, transperantele sunt necontenit mai mult de jumătate coborîte. Ferestrele se deschid doar noaptea, cînd e întunerec înăuntru, și stau astfel larg deschise aerului puternic și răcoros pînă în zorii zilei. Apoi, cum năvălește bine lumina, se strîng la loc de parcă ar feri o mare și dumnezeiască taină.

în dimineața asta cu imensă cupolă albastră, sub care se aleargă, în joc nebunatec, insesizabile străluciri de aripi și capete de heruvimi, doi inși, doi tineri: un militar în strai alb și-n lucioase șantiuri și-un civil scund și brun, în comod și elegant costum de vară, s-au oprit, venind din două locuri opuse, dinaintea celor două ferestre, cu lăsate transperante...

— Idrișteanu!

— Bobescu!

— Bine, mă...

— Bine, mă...

Și după ce-au schimbat primele exclamări de surpriză și de bucurie, după ce-au ciocănit zdravăn în ferestrele închise, s-au luat strîns pe după șale și-au pornit în parcul public din apropiere, să-și povestească reciproc viața, de unde pentru fiecare dintr-înșii fusese întreruptă pentru celălalt.

Iar la fereastra lui Mihnea s-au reîntors să bată din nou, după un ceas, și-apoi încă după un altul, ș-apoi în după-amiaza aceleiași zile, și-apoi încă a doua și a treia zi... Și necontenit, geamurile au răsunat de-a surda de chemările lor.

— Și cu toate astea trebuie să fie aici... a grăit unul dintr-înșii...

.— Și eu cred la fel! și-a dat cu părerea celălalt.

— Ia stai, măi...

— Ia uită-te, măi...

Și amîndoi, la cîte-o fereastră, au început să se chiorască înăuntru, încercînd să distingă, prin complicata rețea a *brise-bise-lor,* vreo mișcare, vreun semn de viață în umbra plină dinăuntru, în contrast așa de izbitor cu beția de lumină a nămiezei de vară.

— Mă, e cineva înăuntru... tu vezi ceva?

— Parcă văd și eu...

— El este...

— Atunci de ce nu vrea să răspundă?

— Ce-o fi făcînd?

— O fi cu vreo...

— Bine, dar și azi, și ieri, și alaltăieri...? Măcar să iasă pîn-afară...

Și-amîndouă capetele, acum alăturate, se strînseră și mai aproape de dubla pavăză a ferestrelor înșelătoare.

— A mișcat, nu?...

— A mișcat...

— Așa e...?

– A apucat ceva.

— Ce?

Sforțări noi și tăcere.

— O carte... mi se pare... nu?

— Adevărat... citește...

– Citește...

— Citește...

Și cei doi se priviră consternați. Ce, a înnebunit? Bătură iară, se opintiră, strigară:

— Lasă, domnule, acum cetitul... Uite Idrișteanu, aici... Mihnea, n-auzi?

— Haidea bă, nu mai face pe...

în locul ferestrei lui Mihnea, s-a deschis alături fereastra domnului Trucinschy, care explică binevoitor distinșilor vizitatori că domnul chiriaș, de cîteva zile, pleacă grăbit, cît se poate de dimineață, și revine noaptea, cît se poate de tîrziu... de nici dumnealui nu-l poate vedea și nu speră să-l vadă, pentru a-i comunica vestea, care, probabil, îi va fi nespus de plăcută, că a fost căutat.

— Parcă nu-1 văzurăm noi, bombăneşte, nemulţumit de lămuriri, Dumitru Bobescu, îndepărtîndu-se cu Idrişteanu, deopotrivă de jignit.

înăuntru, Mihnea, care tocmai pusese pe Girard pe masă şi luase în schimb, să se recreeze, *Histoire de la philosophie europeenne* de Alfred Weber, ascultă cu inima reţinută dialogul de-afară şi, cu ea uşurată, paşii ce se îndepărtau pe pavaj...

Urechea pîndea încă îngrijorată, în vreme ce ochii pipăiau, ca pe nişte clape, muchiile cărţilor, de unde luase pe Weber, şi care formau, în mijlocul mesei, al treilea idol, înghemuit în sine: Rabier, Jevons, Mill, Bain, Hamilton, Bertrand, Penson, Liard, Negulescu, Ebbinghaus, Milhaud, Reynard, Florian, Hermant et Van der Wuele, Bergson, Rădulescu-Motru, Jacques Maritain, Benedetto Croce.

Pe urmă se întoarse spre portretul Arinei, mărit la dimensiuni de tablou, după o fotografie uitată, şi-i zîmbi, arătîndu-i spre geamuri.

— Bestia suplă... se îndepărtează... se întoarce în junglă.. .

Doar cîteva clipite — aşa cum întîlnise undeva, prin revistele acestea cu titluri filosofice şi cu datele cele mai recente, de lîngă căpătîi — dăinui în mintea lui visul unui Mihnea, în pas ameţitor pe-un drum pustiu şi invadat de mohorîte neguri, furişînd priviri, înapoia lui, unde se aprind ochi sau păreri de ochi, care nesimţit, de aproape, îl escortează. Dar cînd urechea-i desluşeşte lămurit întîiul zdupănit elastic de panteră, piciorul i s-a şi înfipt temeinic în caldarîmul cetăţei salvatoare... O, ho, poate să încrucişeze aci, pe străzile netede şi bine luminate, pilcuri triste şi dezamăgite de lumină, pornite în sens invers în căutarea panterei; copii cu ochi traşi şi mari, cu frunţi visătoare, feţe dragi, mlădii şi fragede, ca plantele de dimineaţă, ameţite de-o irezistibilă hipnoză. . . De ce se întorc ei din această cetate, unde se găsesc atît de frumoase minuni? Poate pentru că în necurmata şi pretimpuria lor zbatere ei nu găsiseră nici un liman nou, nici un tărîm ascuns, nemaicunoscut, frămîntărei lor. Dar el, care e un proaspăt venit, cu forţele în plină virilitate, nesecătuite de nici o oboseală, îşi are drumul lui — el soseşte chiar din jungla, pe care o cunoaşte pe degete, şi aci, în cetatea sfîntă, aduce atîta bărbăţie, cît să nu rămînă, ca toţi aceşti fugari, necontenit dincoace de zidurile grele ale misterioaselor palate...

Zîmbi şi deschise liniştit, după indicatorul de carton, la capitolul: Spinoza. Rămăsese la teoria atributelor.

DONNA. ALBA

1935

Am pornit cu stîngul în lume, ca şi în război. La demobilizare, acolo, în dosul magaziilor gării, pe cîmpul presărat cu mese şi cu soldaţi beţi de fericirea vieţii recîştigate, pe toţi i-am auzit: „Băgaţi de seamă, cînd v-oţi vedea cu libretul în mînă, să porniţi cu dreptul 1" Dar eu ştiu că oricît m-am muncit cu gîndul, acum un an, să mişc întîi dreptul, cînd s-o da semnalul de plecare, spre front, din obişnuinţă militărească — deşi acum nu se mai răcneau porunci scurte ca la paradă şi nimeni nu se uita cu ce pas o ia omul spre moarte —, am mişcat stîngul. Şi iată-mă c-am ajuns prin atîtea ploi de foc, cu picioarele şi cu mîinile zdravene, cu pieptul neîngăurit, tocmai aici, în această zi sfinţită a liberării de orice pericol. Iar astăzi e zi de marţi şi dacă toţi oamenii dimprejurul meu se fac a uita c-au să pornească înapoi pe drumul vieţii, cu tot dreptul mişcat întîi, într-o zi atît de nefastă, eu mă simt din cale-afară de mulţumit. Mai lipseşte să fie astăzi 13. Dar sunt hotărît, de acum înainte, toate faptele mari pe care le voi face să le pornesc în zi de marţi şi de 13, căci sunt hotărît să fac numai fapte mari. Şi am băgat de seamă ! acestea sunt zilele oamenilor cu voinţă, şi am mai băgat de seamă, oamenii cu voinţă nu trebuie să se gîndească niciodată la astfel de nimicuri şi trebuie să întreprindă tot ce au de întreprins oricînd s-o nimeri.

Iar eu am multe de întreprins: mai întîi să-mi refac situația mea... civilă. Așa numesc situația pe care o voi avea, pe care trebuie s-o am de-acum înainte în lume. E foarte drept: războiul m-a vărsat sublocotenent în rezervă. Asta e un lucru înfiorător de important pentru mine și e o adevărată mustrare, ținînd seamă cum m-a cules acest război de pe drumuri. Nu de pe drumul lung pe care l-am făcut mînat din urmă și din lături de gradații serviciului de recrutare, cu întregul meu contigent de puștani neîmbrăcați și zgomotoși și sfîrșind să rîdă numai cînd cădeau de răscruntă oboseală sau de schijele zbîrnîietoare, împroșcate de un aeroplan hain. Nu de pe drumul ăsta vreau să spun că m-a cules războiul. Acest marș sălbatec, trebuie s-o recunosc, îmi da cel puțin provizoriu o direcție în viață, oricît de bine s-ar fi văzut, la capătul lui, chiar marginile vieții însăși.

Dar înainte de a porni într-aci, nu eram decît pur și simplu o haimana, un vagabond. Am fugit de-acasă, mai degrabă de la școală, din clasa patra de liceu, dar am fugit, se cheamă, de sub scutul și autoritatea părinților, cu mulți ani în urmă. Trebuie să mă fi urmărit pretutindeni cu poliție și telegrame, căci tatăl meu era doctor de tîrg și om cu stare: avea și vie și, acolo la vie, ascultînd cum țîrîie ploaia pe acoperișul hardughiilor cu butoaie goale, lin, teasc și zdrobitori, prin care îmi plăcea să mă vîr, am plănuit întîia mare îndrăzneală din viață. Fluieram a drum lung și-mi ziceam: cînd voi pleca anul ăsta la Craiova (adică la liceu) — fiu-fiu, după două săptămîni — fiu-fiu... zbughe-o... Și rîdeam, gîndindu-mă nu atît la mutra tatei în fața acestei împrejurări, cît mai ales a domnului Stiegler, directorul meu de pension... Iar ploaia țîrîia înainte și eu ceteam pe Mihail Sadoveanu, care mă îmbia la ducă... Așa țîrîia și-n cărțile lui ploaia pe șindrilele acoperișurilor și pe covergile căruțelor mocănești. Apoi mai glăsuia acolo despre zăvoaie și despre poduri umblătoare și alte lucruri multe și minunate, pe care aproape ardeam să le văd. Astfel de lucruri minunate se găseau ele și pe la noi, dar eu vream să le văd departe, căci în depărtare ele trebuiau să fie și mai

triste ca ploaia asta și mai dragi. Mai găsisem doi scriitori ruși cari mă invitau la plecare: Gorki și Gogol — și cu ei în servietă și cu Sadoveanu pe deasupra, am șters-o într-o bună zi, cu 38 de lei în buzunar, pe care, parte îi economisisem, parte îi șterpelisem din buzunarul tatei înainte de a lua drumul, chipurile, al școalei. 7 lei m-a costat trenul pînă la Brăila, iar de-acolo toate drumurile le-am făcut mai mult pe jos. însă la Brăila m-am făcut hamal în port — eram cel mai bun gimnastic din clasa mea și puteam să bat pe oricine din cele două clase superioare ale mele. Chiar de la Brăila mi s-a pierdut urma.

Pe urmă, pe unde n-am umblat! Am fost și la Odesa, numai așa, ca să dorm o noapte pe chei și alte vreo două-trei prin stepă; dar mai mult am dormit pe chei, însă pe vagabonzii lui Maxim al meu nu i-am găsit, în locul lor am dat de niște namile leneșe și murdare și care-și blestemau soarta — cu scandal mare la fiecare clipă — și scuipau în ea; dacă ar fi putut, ar fi omorît-o, dar pentru că așa ceva nu era cu putință, se înjunghiau uneori între ele într-o hărmălaie de nesuferit. Cînd am încercat să le spun unora că tocmai o astfel de soartă e frumoasă, că e fără apăsare și fără hotar, erau să mă înjunghie și pe mine. M-am întors atunci tot la Sadoveanu, la oamenii lui mai mult muți și cari rezolvau totul cu o îmbiere spre oala cu vin: ăștia nu puneau mîna la cuțit pentru un gînd bun ce le aduceai, ba, dimpotrivă, atunci vîrau tesacul înapoi la brîu și deschideau ochi mari spre cîmpii, spre culmile, spre zăvoaiele și apele peste care împărățeau, și urechi largi la o poveste chiar fără tîlc sau la o vorbă de duh, fără nici un folos, dar bine adusă.

Pe urmă, cu vîrsta, m-a prins dorul călătoriilor pe apă. Dar pe vapoare nu mă primeau fără învoirea părinților, fiind încă prea tînăr, din care pricină am început să mint și să mă prefac: ba am întocmit și niște certificate potrivite de minune pentru tot ce mi se cerea. Mai ales iscălitura tatei o trăgeam cu o siguranță fără pereche, iar pecețile, pe care mi le împrumuta vreun servitor de pe la cine știe ce oficiu pentru un gologan sau o glumă, știam cît să le întorc în loc,

astfel ca numele țării și al instituției de care era nevoie să iese limpede, dar al localității și al județului meu să apară încurcat și întinat. Astfel am putut să ajung, cum spun, la Odesa, și mai pe urmă să fiu înrolat pe vase de comerț, care m-au dus la Constantinopol, în Grecia, în Asia Mică, în Egipt și chiar pînă în Amsterdam. Atunci eram împins din urmă de cărțile lui Pierre Loti și Claude Farrere, pentru că, dacă la alte cărți de școală nici nu mai vream să mă gîndesc măcar, îmi plăcea totuși să cetesc povestiri și romane și dorința de a pătrunde într-o literatură mai mare ca a noastră m-a făcut să pierd multe nopți (uneori între zilele de munci istovitoare) cu buchisitul unor hîrțoage cu istorioare franțuzești și a unor dicționare vechi și — băgasem de seamă chiar de pe atunci — puțin cam proaste. Le luasem simbrie de la un anticar brăilean pe care l-am ajutat să se mute. Dar și la Brăila și la Galați și la Constanța îmi plăcea să mă amestec printre marinari streini, uneori le plăteam și chefurile, ba chiar mă alegeam și eu cu oasele rupte, oricît eram de voinic (pentru că ei și la beție știau unde trebuie aruncat un pumn și unde trebuie prijonit cu altul), numai ca să le prind grai și obiceiuri. Și astfel o rupeam nițel englezește și nemțește; dar ambiția mea era să învăț întîi și întîi franțuzește și, cum vase franceze nu prea veneau prin părțile noastre, învățam astfel de la turci, de la greci și de la alți streini cari știau, și mai cu seamă din cărțile cu istorioare copilărești și din dicționarele cele stîngace.

După ce a izbucnit războiul cel mare, ca la un an, am vrut să plec la Marsilia să mă înrolez în armata franceză; dar abia atunci s-a băgat de seamă că actele mele erau șubrede de tot. Ba s-a mai băgat de seamă — și eu la fel, abia atunci am băgat de seamă — că uitasem să mă prezint în anul acela la recrutare (pe vapoare nu servisem decît în marina comercială). M-am pomenit, așadar, oprit la comănduire pentru fals și nesupunere la legile militare. Și cum abaterile mele penale se împărțeau între jurisdicția militară și civilă, m-am pomenit purtat între baionete de la tribunal la comenduire; așa am putut într-o bună seară s-o șterg binișor din convoi și atunci tocmai prin munții Vrancei m-am oprit. Dar pe drum am dat de crame, de dealuri și văi cu răsunet de sfîrlează și dorul de ai mei m-a încleștat deodată, cu mare tărie. însă eu tot am mai rătăcit pînă-n miezul iernii pe coclauri neumblate, am răzbătut la drumuri nemaibătute și la răspîntii cu hanuri și cu focuri de popas ca la începutul pribegiei mele.

Dar pe aici începusem să nu mă mai simt ferit ca în porturi. Am socotit că tot mai nimerit este să mă pierd în vălmășagul și-n lavra orașelor mari. Și m-am aciuiat la Iași odată cu primele ninsori din anul acela 1915. însă chiar într-a doua săptămînă m-am întîlnit cu doi concetățeni din tîrgul meu oltenesc. Eu i-am recunoscut de îndată, însă credeam că ei nu vor ghici cine sunt sub trăsăturile anilor din urmă și mai cu seamă cu statura mea cea nouă, care de cînd fugisem crescuse cu repeziciune de copac.

Totuși i-am văzut că mă privesc cu luare-aminte și șopocăiesc ceva între dînșii: dacă n-ar fi fost evrei, m-aș fi întrebat ce pot căuta ei tocmai la Iași? Au șopocăit și au privit de mai multe ori în urmă, iar eu am grăbit după colțuri tot mai multe și mai întortocheate, pînă la hanul tot ovreiesc unde locuiam. Acolo am tresărit la glas strein în jargon: am întredeschis ușa, crezînd că au dat iarăși de mine conorășenii mei. Erau alții, necunoscuți, dar eu n-am mai ieșit acum din planul nou ce-mi făurisem. Mi-am pus hainele bune, potrivite cu condiția tatei, pentru că, deși trăsesem beții multe, dar un ban tot pusesem deoparte, pentru cărți de cetit, pentru îmbrăcăminte și pentru vreo lipsă negîndită (și-mi prisosiseră, pentru că umerii mei lați mi-au găsit totdeauna de lucru; mai ales femeile, cînd aveau nevoie de muncitori cu ziua, mă angajau de la prima vedere: știam eu că eram și chipeș, și nu o dată după plată — căci la plată nu renunțam niciodată — sfîrșisem angajamentul în patul lor). M-am gătit deci ca un vrednic fiu al domnului doctor Mihalache Aspru din Zăreni și mi-am luat bilet de tren pentru ținutul natal. Dacă tîrgușorul părintesc ar fi

avut gară, aş fi luat chiar şi bilet de clasa 2-a ca să cobor cît mai onorabil din vagon în faţa concetăţenilor şi poate şi a tatălui meu. însă din gară de la **Dragă-**şani mai făceam aproape şaizeci kilometri de căruţă, drum de deal şi pădure, pînă-n tîrg la Zăreni.

Tata m-a primit cu uimire şi mama s-a pierdut de mai multe ori de bucurie şi lăcrămi, cînd m-au văzut, Pe urmă tata, care era om de realităţi, a umblat şi s-a zbătut în toate părţile, ca să-mi aranjeze starea precară în faţa legilor. A luat de mai multe ori în lung drumul şi mai greu al Rîmnicului, capitala judeţului, şi cu deputatul locului şi cu prefectul, care de asemenea i-era prieten politic, mi-au potrivit situaţia. La militărie, eram acum amînat pentru o aşa-zisă criză de *colici hepatici* (în viaţa mea n-am suferit altă durere decît de apăsarea cumplită a ţestei, cînd mă îmbătăm prea rău), iar chestia falsului,' pentru că mai complicată, căpătă o îndreptare şi mai minunată. Procesele fură contopite într-unui şi aduse încoace, la tribunalul judeţului; iar după cîteva înfăţişeri se stinse totul. Drept mulţumire pentru ostenelile tatălui meu (se prefăcea că umblă pentru mine în urma stăruielilor şi lacrămilor mamei, altfel, după el —m-asigura — n-aveau decît să mă înhaţe la armată şi să mă înghită puşcăria), făgăduii solemn să continui' liceul în particular. Colicele hepatice îmi mai obţinură o amînare şi, în iunie, spre marea fericire — pe care de astă dată nu o mai putu ascunde — a tatei, obţinui diploma de absolvire a patru clase gimnaziale. '

în război am plecat cu contingentele tinere şi cu alţi amînaţi. Nu ne-au recrutat, dar din cauza invaziei au fost ridicaţi toţi cei în stare să poarte arme de la 18 ani în sus şi trimişi în Moldova. Acolo am fost ţinuţi pe lîngă oficiile sedentare pînă ne-o veni rîndul să umplem regimentele, iar cei care aveam mai mult de 4 clase de gimnaziu, împărţiţi pe la şcolile militare, în satul acela de lîngă Iaşi m-am despărţit de tata, care fusese de asemenea mobilizat cu grad de colonel medic. Cînd am ieşit din şcoală, proaspăt elev plotonier, şi m-am dus să-1 regăsesc, tata murise cu trei luni înainte, de tifos exantematic. în schimbul acestei teribile veşti, comandantul oficiului sedentar mi-a propus să mă repartizeze la regimentul de marş al diviziei. Eu însă am cerut să merg pe front, şi din durere pentru moartea tatei, dar mai ales din curiozitate. Era tocmai în anul luptelor de la Mărăşeşti, dar regimentul a trebuit să stea mai multe zile în rezervă, aproape de apa Şiretului; abia mai tîrziu, după un marş forţat de o noapte şi o zi cu ploaie călduţă, neîntreruptă şi nesuferită, de august, am fost aruncaţi în foc la Muncel, pe-o latură a Mărăşeştilor. Acolo am rămas, după respingerea inamicului, am durat tranşee şi n-am mai fost schimbaţi pînă la armistiţiu; însă de lupte mari n-am mai avut parte decît o dată, la 14 septembrie, cu prilejul unei rectificări a frontului, încolo, mici hărţuieli neînsemnate şi neîncetatul bombardament al aruncătoarelor de mine; nici o mîndrie şi nici un fel de eroism nu-ţi pîlpîia în artere, în faţa acestui soi de morţi războinice, persistente şi anonime. în cele din urmă, însă, mă alesei şi eu, care mă „culcam" cel din urmă la începutul bombardamentului, cu frică şi grijă pentru bruma de suflet cît îmi mai rămăsese de pe urma acestui trai de cîrtiţă bătută pînă-n fundul vizuinii, şi acum numai că auzeam cel mai mic şuier şi mă zvîrleam, ca un automat, la pieptul pămîntului ocrotitor.

Am păşit cu stîngul la demobilizare — cum am spus — pentru că şi cînd am plecat pe front am păşit cu stîngul. în schimb, cînd ne-a luat cercul de recrutare să ne ducă în Moldova, am pornit cu dreptul şi totuşi a murit tata. Dar nici stîngul nu mi-a fost cu noroc,, pentru că ajuns înapoi la Zăreni — erau încă trupe de ocupaţie în Oltenia — cînd am confirmat mamei că e adevărat ceea ce aflase despre tata numai pe jumătate de la soldaţii reîntorşi înaintea mea, a căzut greu bolnavă de cordul ei şi peste trei săptămîni a închisochii şi dînsa. Am rămas deci singur cu casa şi cu via,, pe care, scîrbit de aceste lovituri, le-am vîndut cu preţ bun şi, după plecarea nemţilor, am luat drumul Bucureştilor.

Am inaugurat o viață de chefuri, dar cînd a trebuit în sfîrşit să schimb haina militară — aveam voie demobilizații să le mai purtăm — m-am revăzut, chiar în haine civile bune şi elegante, vagabondul de odinioară. Atunci crunte ambiții mi-au cutreierat creierul şi inima; am început să învăț cu furie, pentru a-mi continua liceul, şi am ştiut aşa de bine la examenul pentru clasa V-a, că am obținut media cea mai mare. Însă atunci am băgat de seamă că față de alți camarazi de război, cari aveau grijă să se prezinte în uniformă, profesorii erau nespus de indulgenți. Asta m-a făcut ca la examenele ce-au urmat să mă prezint şi eu cu studiile numai amețite, în schimb cu uniforma mea cea veche şi care, în restriştea ponoselei ei, avea aerul cel mai eroic din toate uniformele de față. însă cum, cu vremea, bunăvoința profesorilor pentru epoleții demobilizaților începu să se micşoreze, iată iar mijind în mine gîndul falsului şi al escrocheriei, ba mai mult încă, iată chiar acest instinct înfăptuindu-se cu de la sine putere, parcă săvîrşit de altă ființă, dinaintea ființei mele uluite şi paralizate. Astfel, la clasa 7-a m-am înfățişat cu mîneca tunicei dungată, deasupra cotului, de două galoane de rănit, iar la clasa 8-a, de trei. S-a întîmplat însă ca la clasa 8-a să se nimerească unul din profesorii cari fusese şi la clasa 7-a; mi-a sărit inima din loc cînd ochii lui s-au oprit atît de scormonitori pe cele trei galoane, care reprezentau cele trei răni închipuite ale mele. însă după nota care am obținut-o la anatomie — obiectul lui — am văzut că privirea fusese de respect; mai putea omul să-şi amintească după un an ce galoane a văzut la mîneca unui sublocotenent!

Cu uniforma aceasta am făcut minuni şi la facultate: însă precaut, din cauza comănduirei, n-o îmbrăcam decît numai la examene. Afară de-un singur nemernic — şi încă tocmai cel de drept roman! — în care instinctul patriotic era mort pe semne cu desăvîrşire, toți profesorii, înainte de a-mi nota bila în catalog, se inspirau parcă contemplînd cîteva momente din nou cele patru galoane de fir auriu (deveniseră patru, proporțional cu timpul şi studiile) de pe mîneca tunicei mele, pe care şi acum o păstrez ca pe-o sfîntă moaşte, evident însă fără galoane de rănit. Numai, cum spun, profesorul de roman, cu o nesimțire care ar fi revoltat desigur şi pe cel mai placid cetățean al României Mari, mi-a considerat mîneca în tăcere şi a întors privirile ostentativ plictisit. Cum, nici patru răni pe cîmpul de luptă nu-l impresionau pe acest beneficiar al bugetului patriei? M-a întrebat despre *In jure cessio,* despre care, mărturisesc, n-am prea ştiut să-i dau prea multe amănunte, însă am accentuat pe singurul care-mi rămăsese clar de la mica lectură a textului, că la romani *militarii ce se distinseseră în război* erau scutiți de unele din formalitățile greoaie ale mancipației şi ale acestui *in jure cessio.* Şi, rostind răspicat acestea, i-am bravat dispretul din ochi cu privirea mea vulturească, îndesind cotul cu galoane pe masă. Şi, închipuiți-vă, acest ambuscat, parcă şi-l văd, brun, gras şi inexpresiv ca o tobă mare, m-a trîntit, vorba aceea, de mi-au mers fulgii, încît la sesiunea următoare, m-am simțit nevoit să-i parcurg cursul anost nu mai puțin de şapte ori.

Dar înainte de toate trebuie să reamintesc de acel moment al vieții mele, care a fost un punct de plecare al întâmplărilor ce vor urma în aceste destăinuiri. A fost clipa, atît de dramatică pentru mine, cînd am văzut întîia oară pe *Alba.* însă în minutul acela, care mi-a întors după răsuceala lui atîți ani de mai tîrziu, eu n-am ştiut că femeia gravă şi mîndră, înaltă şi încremenitor de frumoasă, care a trecut pe lîngă mine, purta numele Alba, nici că purta numele distins de familie, pe care am aflat mai tîrziu că-l poartă, şi nici că în viața noastră cărările ni se vor încrucişa iarăşi aşa cum ni s-au încrucişat.

Destul că peste tot acest tineret, în mijlocul căruia mă găseam şi care era îngrămădit dinaintea uşei, cu geamuri întunecate şi cu grele zăbrele, a liceului unde trebuia să ne trecem examenul de absolvire, *capacitatea,* cum îi spuneam noi, o tăcere de moarte s-a lăsat deodată. Eram toți strînşi prea devreme, şi intrarea în liceu, ca şi în curtea liceului, rămîneau încă oprite.

Băieți chipeşi, îmbrăcați elegant, cei mai mulți cu primul lor costum civil, stăteau pe ieşiturile ferestruicilor ca de cetate ale subsolului clădirii imense, sau în picioare, în grupuri zgomotoase, toți cu grijă de dunga de la pantaloni şi toți îmbătați de culorile hainelor civile, cele mai multe — majoritate zdrobitoare — în *bleu-marine*. Printre grupurile staționare ale băieților, grupurile mobile ale fetelor, cîte cinci-şase, cu mîinile petrecute una alteia pe după şale, parcurgeau îngusta şi zgomotoasa tabără, presărînd la tot pasul vioaiele şi galeşele lor priviri, flori albastre, verzui, ruginii-închise sau negre ca fiorul din adîncul beznelor înfricoşate. Băieții le culegeau cu drag, iar alții, cei mai pirpirii, nici nu se mai uitau la aceste şcolărițe, ci rostogoleau bulbucații lor ochi timizi, cu aere exagerate de îndrăzneală, trecătoarelor elegante sau aparițiilor feminine din maşinile fugare.

Se găseau şi exemplare distonante, în această exuberanță şi nepăsare, chiar pe treptele pline de **țarină** ale scărei de intrare, pe care le acaparaseră din vreme ca primi ocupanți; erau îmbrăcați în haine lustruite de băieți de prăvălie sau în vechi uniforme rebegite. Ei nu vreau să piardă nici ultimele minute, căci răsfoiau atenți prin cărți şi maculatoare; din cînd în cînd, îşi şopteau înfiorați, informîndu-se de vreun membru necunoscut din comisie, pe cînd dincolo, în grămada nepăsătorilor, se auzeau expresii admirative ca acestea: „Ala, înaltul şi subțirelul? Ei bine, ăla vorbeşte latineşte, domnule!" sau: „Cine, obraznicul ăla gras, de nu-i mai stă gura ? Are scrisoare de la domnu ministru Duca în buzunar, dragă!"

Şi deodată s-a lăsat acea tăcere, comunicîndu-se din grup în grup ca o fulgerătoare contagiune: trecea ea, Alba. Cu pas de sus, cu o privire care nu se oprea nicăieri, ea parcurgea talazurile de tineret, care se dau în lături ca valurile Mărei Roşii dinaintea pasului lui Moise. Fetele înseşi şi-au strîns florile lor albastre, castanii şi întunecate, şi-n semn de firesc omagiu le-au aruncat asupra ei, pînă cînd a ocolit colțul: în ochii celor mai multe nu era invidia, ci mîndria şi încrederea în propriul lor viitor, de care nu le mai despărțea acum decît încă vreo două-trei examene Dar trecătoarea cea minunată nu s-a uitat nici un moment, la nici una şi la nici unul; numai eu am izbutit să întorc spre mine un moment ochii ei de nesigură culoare, dar în orice caz teribil de întunecați, şi chiar să smulg un zîmbet, ce spun, un adevărat început de rîs, de pe floarea buzelor ei.

Dar cum? Dumnezeule, sinistru succes!

Eu o văzusem încă mult mai de departe, dar cînd a ajuns în dreptul meu, pentru întîia oară mi s-a întîmplat în viață, mîna a început să-mi tremure ca apucată de-un frig nervos şi deodată marile dicționare,, de peste 2000 de pagini al lui Bailly, format în 8, şi cel de peste 1500 al lui Quicherat, au început să-mi. joace sub braț; pînă să întind mîna cealaltă să le opresc, cînd ea era la un pas de mine, Bailly a şi apucat spre caldarîm, de care s-a oprit cu o detunătură spăimîntătoare şi pe urmă a pornit şi Quicherat cu restul de cărți. Ea m-a privit înminunată de această întîmplare, şl gravitatea ei s-a scuturat de mai multe ori în acele zbucniri de rîs pe care totuşi se silea să le oprime.

A devenit oare mai mîndră de ea însăşi plecînd mai departe? Pentru că era evident, după focul din obrajii mei şi după urechile mele, pe care le simțeam ca două vâlvătăi, ea şi-a dat seamă care a fost cauza penibilei stîngăcii. Multă vreme în juru-mi a răsunat rîsul. băieților şi al fetelor; ele mă priveau chiar adînc şi lung pe sub genele lăsate, dar cînd vedeau că întorc ochii într-altă parte nu se puteau stăpîni să nu izbucnească în hohote înfundate, ascunzîndu-şi capul una. după -umărul celeilalte.

în tot timpul examinării, gîndul mi-a zburat departe în după-amiaza aceea. Fără să vreau, ba chiar silindu-mă să alung astfel de idei neroade, nu puteam să-mi explic de ce trecătoarea, care părea nobilă şi avută, a tresărit atît de vehement la bubuitura dicționarelor de limbi moarte. De bună seamă, răspunsul e limpede: cine n-ar fi tresărit, cînd unui cogemite ofițer, cu trei galoane de rănit pe mîneca, îi scapă atît de aproape două vîrtoase cărți din mînă, bufnind aşa.

de puternic pe asfalt? Dar mi s-a părut mie... tresărirea aceea, ba da, am văzut bine... era pentru mai mult decît atît... parcă era un zvîcnet de nemulțumire pentru orice zgomot, pentru orice întîmpinare nepotrivită cu mersul gîndurilor, cu potriveala împrejurărilor pe care femeia aceasta frumoasă le aştepta în drumul ei. A rîs ea, fără îndoială, la urmă, şi-n rîsul ei pîlpîia orgoliul că-i fusese adresat pe neaşteptate un omagiu atît de insolit, dar acum, cînd în sala de examen scîrțîie doar tocurile, şi ochii pătrund tot mai profund în încîlceala stilului ciceronian, eu văd bine că rîsul acela a fost parcă de uşurare, de mulțumire, de bucurie că toată explozia, tot neaşteptatul întîmplării caraghioase, n-a fost decît atît ce-a fost, şi încă un compliment, un umil compliment al unui biet ofițeraş descins şi demobilizat care-şi trece un examen în restanță, un stîngaci şi sincer compliment adresat involuntar rarei ei frumuseți.

Dar atît şi nimic mai mult: ea a plecat cu adierea aceea de teamă care i-a pîlpîit deodată în ochi şi-n suflet, a plecat mai departe cu ea, numai acoperită de un zîmbet de mulțumire, de fericire şi orgoliu. Nu ştiu dacă ați văzut vreun copil fraged şi frumos pălit de cine ştie ce bruscă spaimă şi n-ați dorit ca spaima aceea să aibă un motiv real, să nu fie stîrnită de-o biată vedenie copilărească, pentru a interveni de îndată, pînă şi riscîndu-ți viața, numai ca să primeşti de pe buzele subțiri şi din ochii grei un semn de mulțumire, numai pentru a vedea mîinile plăpînde şi febrile îndreptîndu-se recunoscător spre tine? Dar acum închipuiți-vă pe această frumoasă femeie, cerîndu-vă ajutorul într-un moment de cumplită panică, într-o grozavă derută sufletească? Poate fi ceva mai minunat, mai dulce, mai răscolitor, decît recunoştința unor ochi frumoşi de femeie? Eu îmi terminasem, cred, bine tezele la latină şi mai ales la greacă (urmasem clasica pentru că prin porturi ajunsesem s-o rup bine în greceasca modernă şi, cu toate deosebirile acesteia de elina veche, mi-era grozav de uşor să descifrez texte şi să mă servesc de dicționarul enorm, care mă făcuse de ruşine adineaori) şi-n aşteptarea semnalului de

plecare, mergeam cu gîndul după femeia care-mi mulțumise cu ochii pentru spontana mea gafă admirativă. Dacă sufletul ei era agitat, drumul ei trebuie să ducă pe cărări întortocheate, mă gîndeam, şi mă vedeam ieşindu-i dinainte la cel mai greu cot al vieții. Mi-au plăcut totdeauna drumurile complicate, încurcate, al căror sfîrşit să nu poată fi văzut, nici măcar ghicit, după primii paşi. Războiul ar fi fost pentru mine un adevărat amuzament, dacă scena luptelor s-ar fi schimbat zilnic ca-n tragedia napoleoniană. Dar monotonia tranşeelor mă exasperase cu desăvîrşire, şi toată amintirea acestui formidabil eveniment al vieții mele nu se traducea decît prin miros de pămînt şi prin imaginea unor băltoace de noroi şi sînge: noroioasă glorie!

Acum stam în odaia asta de şcoală, pe băncile căreia băieți de oameni aşezați se străduiesc să descopere, în încîlceala frazelor antice, drumul cel mai drept al vieții. Eu însumi m-am zbătut adineaorea la fel, pentru un astfel de drum, cu toate că mă îngrozesc de-acum de netezimea şi monotonia lui; o, capetele astea toate, tunse sau frezate, ondulate, pomădate, oxigenate, şi dracu mai ştie cum, mă dezgustă literalmente cu încăpățînarea lor de a-şi afla, prin muncă cinstită sau mici pungăşii pe sub bancă, un rost cît mai clar şi o comoditate cît mai sigură a traiului lor viitor. Mi-e scîrbă pur şi simplu, cu toate că nu mă ridic să apostrofez pe profesor, de mizeria acestor formalități idioate şi ştiu bine că mîine voi veni la fel, să scriu şi să mă las întrebat, să mă treacă toate năduşelile în căutarea celui mai bun răspuns, că apoi voi merge mai departe la universitate şi voi frecventa regulat şi docil pe toți aceşti grăduitori ai culturii mele, cari trebuie să-mi dea o pecete şi-o iscălitură, să aplice o marcă standard pe clocotul adînc al sufletului meu.

Textul pe care l-am tradus din greceşte descrie primii paşi ai lui Ulise în insula nimfei Calipso. Eu ştiu tot episodul mai departe, şi versurile limpezi şi armonioase, şi frumusețea sentimentelor care se închează aci răsună atît de distonant în această incintă de căpătuială, că mă cutremur. „Lăsați-mă după

femeia nescunoscută, s-o pîndesc la colțul străzii, să pătrund cît de puțin în încîlceala cărărilor străbătute de pasul ei majestuos!" imploră ochii mei pe domnul de greacă cu ochelari de celuloid, cu burtă cît, un butoi de zece decalitri şi cu degetele pătate de cafeniul trabucurilor proaste pe care le pufăie după program. „Iată unde vă poate duce, bravi băieți, versurile lui Homer", par a grăi ochii lui crăpînd de satisfacție şi pîntecul crăpînd de tensiune. Iar băieții scriu de zor, foarfecă dicționare şi aruncă sterpe sonde în străfunduri de memorie, pelerini trişti ai vieții în drum neogoiat spre idolul lor, idealul lor sfînt, burta domnului profesor sau alte burți, cu cît mai mari, cu atît mai sus pe scara vieții netede şi drepte.

Se vede că profesorul de limbi vechi a înțeles rugăciunea ochilor mei, că ne-a permis celor ce am terminat să ieşim. M-am postat la răspîntia din fața liceului, pîndind în adîncul străzii pe care cotise necunoscuta. Şi mi s-a părut c-o revăd, chiar mai repede decît mă aşteptam. Era încă departe, însă mersul ei de antică regină mă asigura că nu poate fi altcineva. Aş fi vrut s-o urmăresc pas cu pas din depărtare, să-i prind pe încetul firul nemulțumirilor, poema tristeților ei parfumate cu grelele picături ale tentațiilor şi misterului, şi gîndul mă duce hăt-departe, mă vedeam apărîndu-i salvator în armură, în culmea supremei restrişti, cînd ea avu deodată un moment de ezitare, o maşină a trecut pe lîngă dînsa, ea a oprit-o şi s-a urcat repede. Imbecilul, n-am înțeles dintr-un început că mă cunoscuse de la distanță după enormele dicționare; maşina a prelins bordura trotuarului pe care mă aflam şi-n trecerea fulgerătoare, n-am văzut decît ochii adînci care mă priveau, poate cu spaimă, poate cu mînie, poate cu batjocură, pe deasupra genții de şarpe deschise în dreptul buzelor şi-al feței. E îngrozitor cum omul nu vede încă la apropierea semenului său decît dorința de a face rău, egoismul şi interesul, şi nici un gînd bun şi curat nu acordă intrusului care soseşte dintr-o altă cavernă.

Am aşteptat aci, în locul acestor încrucişeri ale soartei cu necunoscutul trecător şi incert, zile de-a

rîndul. Tîrziu, la o săptămînă, o înmormîntare somptuoasă m-a înfăşurat ca o .revărsare de ape negre la postul meu de veghe; convoiul venea pe drumul de pe care ea-şi luase zborul cu maşina. Mi-am dat seama de la început că mortul e un bărbat, un om cu mare situație, şi gîndul acesta m-a învăluit îndată, că ea nu e străină de jalnica solemnitate; am cercetat deci cu luareaminte ferestrele maşinelor grele şi cernite care formau suita, dar chipul ei nu l-am văzut printre gravii şi eleganții jăluitori. în schimb, dintr-un grup care se răzlețise puțin de grosul alaiului pedestru, am prins aceste vorbe, pe care, curios, nu le-am uitat, cu toate că nu le-am găsit nici o legătură deocamdată, nici cu funebrul convoi, nici, de bună seamă, cu aceea ce mă interesa pe mine. „Şi acum puteți vedea ce maestru este acest Georges Radu Şerban..." tocmai sfîrşea unul de vorbit, cînd au ajuns în dreptul meu. „Eu cred c-a fost avantajat şi de ardoarea lui obişnuită, care de data asta s-a preschimbat în adevărată furie..." a răspuns după un moment un altul. E atît de straniu cum eu n-am reflectat mai adînc asupra acestor cuvinte, care m-ar fi adus de la început pe drumul cel bun şi, dimpotrivă, ele nu-mi veneau mai tîrziu în minte, decît ca să ilustreze cît de indiferentă era această ceremonie participanților invitați şi cît de indiferentă putea fi banala întreținere a acestora față de aceea ce se zbătea în sufletul meu.

Astfel, zadarnic am mai pîndit la colțul liceului şi la şosea, zadarnic am bătut străzi şi cartiere. Zadarnic am aşteptat prin *hall-urile* cinematografelor şi-n vestibulul teatrelor; ciudata frumusețe trecătoare nu mi-a mai fost dat s-o văd. Cu prilejul atîtor căutări şi aşteptări, am întîlnit alte femei, pe care, asmuțit de nenoroc, le-am urmărit, le-am cunoscut şi m-am înveselit cu ele în intimitate. Degeaba, ochii lor erau limpezi şi rostul vieții lor din cele mai lămurite. Degeaba, ea nu era, neliniştea acea delicioasă din privirile ei n-o mai găseam şi timpul trecea acum iute, cînd îmi dam seama şi mă uitam îndărătul vieții mele. Am încercat apoi primul examen la facultate şi m-am poticnit (ah

nemernicul de „roman" care, cu siguranță, în ascunsul conștiinței lui simpatiza cu nemții, deși toți pretindeau că-și făcuse studiile la Paris, dacă nu era cumva de origină ungurească, așa cum îl arăta fața-i rotundă și ochii mici, negri, jucăuși), pe urmă l-am cîștigat și apoi l-am cîștigat și pe-al doilea.

In sfîrșit, mi-am luat și licența și acum băteam Calea Victoriei ca unul care nu mai avea nici o osteneală de înfruntat în viață; dar ea, ea, zîna neliniștei și a misterului, nicăieri! Nu-mi rămînea pentru potolirea sufletului meu decît să mă obișnuiesc cu gîndul că va fi fost vreo provincială în trecere prin București, sau, Doamne! cine știe ce actuală pariziancă, revenită doar în treacăt prin patria pe care o părăsise de copilă. Și cînd astfel de presupuneri îmi cutreierau prin cap, îmi venea uneori gîndul să răscolesc țara în lung și-n lat, dar ideea Parisului nemărginit mă liniștea îndată ca pe un nebun o găleată de apă cu gheață. Bani de mult nu mai aveam, pentru că leul se rostogolise rău de tot, și scurtă vreme după primele chefuri de capitalist retras la București, cu bani la ciorap spart, am băgat de seamă că vîndusem pe nimic viișoara și casa părintească; dar eu știam să găsesc ușor și să duc bine la capăt orice lucru hamalesc, și în privința asta nici Parisul nu m-ar fi înspăimîntat. însă acolo eu socot lumea mai călită în nevoi și disperare; pe cînd aici, unde buna stare mai trona pînă mai alaltăieri neturburată și unde groaza restriștilor țipă atît de strident, pe toate cărările, în ochii senini și neobișnuiți cu greul, e tocmai locul unui brav cavaler rătăcitor ca mine. Deci, la lucru, în căutarea unui devotament, căruia să mă subjug cu tot sufletul și trupul! Dar unde, dar cum? Durerea plînge pe atîtea fețe, dar eu vreau să fie ceva frumos, complicat și romantic; ar trebui poate să dau și un anunț la ziare. însă toate astea sunt numai glume gratuite și pure prostii. în gîndul meu nu domnea decît o singură femeie și mai cu seamă lumina aceea ciudată din ochii ei. Iar încăpățînarea de-a nu o uita, de a nu renunța la nădejdea găsirei ei, mi-o explicam ca pe o prevenire, ca o asigurare, ca o siguranță nu numai că o voi mai întîlni odată pe femeia asta, dar că, hotărît, ea va întoarce într-un fel sau altul acul care arată perindarea irevocabilă a seninului și gravelor intemperii pe cadranul existenții mele.

Cu toate că urmam Dreptul, știință care nu-mi plăcea deloc, frecventam Palatul de justiție nu pentru a învăța mecanismul proceselor, ci pentru a contempla mizeriile omenești și atîtea taine ale vieții, pe care numai judecățile le pot înfățișa. Eram satisfăcut cînd vedeam hoți pedepsiți și mă necăjeam de-a binelea cînd vreun avocat izbutea să găsească o ***chichiță*** de amînare, tocmai cînd sabia tăioasă a sentinței se coborîse la cîțiva milimetri numai de gîtul celui tras la răspundere. în loc să mă bucure chichița, ca pe un viitor meșter apărător, în loc să mă facă să murmur și eu de admirație ca gloata de pe băncile din jurul meu, extaziată de acest renghi jucat justiției de-un limbut firav, cu zîmbet șiret, cu haină demodată și pe figură cu stigmatul boalei de ficat, deplîngeam pe reclamantul uluit și deplîngeam sentimentul de dreptate, care mi se părea că scoboară, din ce în ce mai mult, din conștiința oamenilor, cu cît băteam mai des sălile umbroase și totuși prăfuite și anoste ale marelui palat. Aveam impresia limpede, din ce în ce mai limpede, că magistrați, avocați și legi de-a-mpreună, cu toți și cu toate și-au dat mîna să orbească pînă la desăvîrșire pe zeița cu un biet cîntăraș în mînă și cu sabie ruginită, și așa destul de strîns legată la ochi. Am înțeles repede în această mare clădire că dacă aș avea vreo nefericire personală din pricina vreunui semen, al meu, niciodată nu m-aș adresa aci ca să mi se repare nemulțumirea. Și mă bucurai că nu mai am pe nimeni și nimic în lume de care să mă tem că s-ar putea înfrupta de atîta strîmbătate cîtă plutea aci și cîtă se cocea pe lungile culoare, în grefele mucede, în anticamerele cabinetelor de instrucție, în sala pașilor pierduți și mai cu seamă în această așa denumită „Urlătoare", imformă și monotonă, al cărei vuiet era destul de compact ca să acopere bine articularea discretă a atîtor nemernicii-

Procesele de fals mă atrăgeau îndeosebi şi mă scandalizau achitările vinovaţilor. Faptele mele trecute nu-mi puneau cîtuşi de puţin în cumpănă revoltele actuale; să fi fost asta semn că m-am îndreptat sufleteşte? Nici vorbă că nu, doar la examene prezentam regulat tunica galonată cu ceaprazurile aurite ale minciunei celei mai sfruntate, ale profanării celei mai neruşinate. Nici nu căutam să găsesc în faptele mele trecute şi prezente motive de scuză legitimă, deşi poate aş fi găsit uneori, şi nici nu încercam să le situez faţă de ceea ce vedeam aci, într-un grad mai benign ori chiar inofensiv. Mă descopeream şi eu un păcătos ca toţi aceştia, iar ceea ce mă deosebea de ei era numai faptul că în loc să mă bucur de-a valma cu dînşii că ne găsim în bună companie, mă răzvrăteam de-a surda contra lor şi contra mea, instinctiv, în faţa cîte vreunei sentinţe cu susul în jos, în vreme ce raţional, mai apoi, mă linişteam că aşa trebuie să fie şi că eu însumi, în orice caz, nu eram îndreptăţit să mă ofensez pentru aşa ceva.

Mai ales cînd auzeam şoapte pe culoare că la cutare magistrat deocheat (vai, şi de cîţi nu mai mergea vorba !) tariful pentru amînare era atîta pentru un termen scurt sau lung, după nevoie, era atîta pentru o achitare sau o condamnare, după poziţia celui interesat era atîta, jubilam, cu nespusă tristeţe dealtminteri, că nefericitul acela dinaintea barei, învinuit pe nedrept sau fremătînd de dorul de a-şi vedea drepturile restabilite, nu mi-e frate sau soră, unchi, văr sau chiar prieten. Individ anonim, suferеam mai uşor nenorocirea ce-l păştea şi pe care eu o ştiam dinainte; în cel mai bun caz ea avea să constea dintr-o .pierdere de timp atît de mare, dintr-un jaf al avocaţilor aşa de crîncen, că orice idee de dreptate avea să se transforme pentru bietul om într-un fel de satisfacţie idioată că şi-a zbuciumat zdravăn adversarul, deşi el însuşi n-a avut o soartă mai bună.

Cu această acră şi enervantă dispoziţie, pentru viitoarea mea meserie, eu îmi urmam înainte soarta. Regretam că nu am început medicina, poate şi aceea mi-ar fi săturat setea mea de tainic şi de insolit, dar acum era prea tîrziu să mai dau îndărăt: mi-era leha" mite s-o iau de la capăt cu studiile şi apoi eram grăbit să întreprind ceva serios în lume. Ce? Nu ştiam încă. Să mă fac magistrat nici nu visam; să mă ploconesc pentru a obţine un loc mai bun ar fost fi cea mai teribilă josnicie pentru mine: să fii recunoscător politicianului care a intervenit pentru tine şi totuşi să juri că vei distribui dreptatea în chipul cel mai obiectiv cu putinţă, găseam că e o mişelie, o absurditate la care mi-ar fi fost cu neputinţă să mă pretez; atîta mai trebuie să-mi mai şi scontez turpitudinile ! Iar într-un fund adînc de judeţ nu vream să mă duc; ştiam că acolo trebuie într-adevăr oameni purificaţi ca mine acum şi însufleţiţi de intenţiile cele mai bune, dar nici prin gînd nu-mi trecea să mă înnămolesc atît de departe. Şi mi-era frică: eu, fugarul din tinereţe, apucat din nou de nostalgiile marilor oraşe, nu cumva, în cele din urmă, aveam să pactizez cu monstrul politic, să mă întorc nemernic şi umilit la cea mai sinistră Canossa.

Eram doar un incomplect. îmi dam perfect de bine seama. Mă dezgusta nemernicia şi nedreptatea, dar aveam oare acum în mine oţelul necesar care să nu se poată înmlădia dinainte tentaţiilor? Cînd, bunăoară, apariţia cea frumoasă şi necunoscută avea întîmplător să-mi taie iarăş de-a curmeziş drumul vieţii? îmi simţeam apoi sufletul muiat încă în păcătoşenie, pentru că mă surprindeam gîndind: după ce-mi voi lua licenţa, n-am să mai uzez de nici o haină cu galoane de *rănit,* înţelegînd prin asta că n-am să mai mă folosesc în avantajul meu de nici o turpitudine oricît de mică. Dar îmi acordam astfel soroace şi asta îmi scădea şi mai mult ideea, şi aşa destul de proastă, ce-mi făceam despre mine. O singură scînteie mai lucea în această *ţarină* imundă şi anume gîndul că eram un om sincer, gata să proclam: „Toţi cei ca mine deoparte, să lăsăm pe cei buni să judece şi să cîrmuiască!" Doamne, cîte capre albe ar mai rămîne, cînd noi, cele negre, le-am face în sfîrşit loc... Şi mai aveam o bucurie: toate aste gînduri, pe care la urma urmei puteam să nu le am, îmi dovedeau că părul caprei

care reprezenta persoana mea nu era tocmai-tocmai aşa de negru...

în avocatură ştiam că am să-mi sfîrşesc veleatul. Şi căutam pe acela care să-mi servească de ideal şi îndemn. I-am auzit pe toţi, şi nu erau puţini cei pe care-i admiram pentru logica neînfrîntă a argumentelor, pentru tactica zdrobitoare a momentelor cînd ştiau să se servească de aceste argumente, pentru strategia gradaţiei în care le mînuiau. Dar în ochiul lor triumfător în mijlocul bătăliilor cîştigate, surprindeam recele ironiei, opacul vitreg ca un ochi mort al lipsei de suflet. Chiar cînd pledau pentru o cauză nobilă, îi puneam numaidecît în locul adversarilor, susţinînd cu ardoare tema inversă. Şi era de ajuns atît: să-i mut cu imaginaţia dintr-un capăt în celălalt al barei, ca să mă îngrozesc de răceala de cuţit, de lipsa de umanitate a acestor aprige dueluri. Eram înfricoşat mai ales văzîndu-i cît de puţin se sinchisesc de această lipsă, ba chiar o excludeau categoric din preocupările lor, afectînd exclusivitatea aşa-zisului adevăr pur, nepăsarea doctorului care străbate cu bisturiul măruntaiele pacientului. Straniu adevăr pur care poate fi dovedit ca valabil pe două feţe contrarii, sinistru chirurg care poate opera şi cu ascuţişul şi cu minerul cuţitului!

înfricoşat că nu pot prinde un fir, un singur fir conducător firesc şi drept, în această harababură de gînduri şi de revelaţii, mă înfigeam şi mai adînc în amintirea femeii frumoase, ce-mi fusese dat să văd doar în spaţiul strimt al unei fracţii infime de timp, pe vremea cînd îmi treceam ultimul examen liceal. Şi, lucru extrem de straniu, cu imaginea ei în minte, dădui în sfîrşit peste omul care mi se păru, în activitatea lui de luptător al dreptăţii, animat de-o flacără mai nobilă, mai sfîntă. Sau, în orice caz: urmînd o linie unică. Bizară coincidenţă!

Ca unul care-mi dădusem o frumuşică avere, obţinută cu trudă cinstită de nişte oameni cumsecade, pe-o biată sumă, pe care nu atît chefurile mele, cît şi vicisitudinile economice mi-o aduseră repede la neant, mă socoteam o victimă socială şi făceam cor cu cei pe care exproprierea neplătită deloc sau plătită cu preţ în plină devalorizare îi adusese în sapă de lemn. Combăteam, aşadar, pentru o lege a impreviziunii, care mi se părea necesară, în aceste vremuri, atît pentru efectele-i economice salvatoare, cît şi pentru moralitatea ei. Cu o astfel de lege mi-aş fi văzut poate reîntoarse casa părintească şi viişoara, pe care nu mi le expropiase nimeni, e drept, însă le dădusem în schimbul unei valori ce-o crezusem constantă ca şi marfa oferită în loc. Băteam deci cu pumnul în masă contra „feloniei marei finanţe" şi contra politicianismului, care bătea monedă şi prospicia din devastarea vechei clase suprapuse, amăgite cu hîrtii îndoielnice, în schimbul unui imens avut.

Exact atunci dădui, în secţia comercială a tribunalului, de această statură dreaptă şi subţire ca o tulpină de brad, de această vorbire impetuoasă şi totuşi elegantă, deşi presărată ici-colo de cîte o floricică de stil, uneori şi aceasta de mult fanată. De la început simpatia mea alergă sprv. acest om, el însuşi foarte elegant, şi a cărui barbă mică, neagră, străbătută de două fire argintii, prelungindu-i figura cu ochii adînci, cu pieliţă de fată, îi da înfăţişarea unui chip brîncovenesc, zugrăvit pe mînăstiri voievodale. Numele lui, care pe mine mă turbură într-un chip deosebit, asemeni avea rezonanţă istorică. Radu Şerban, numele de familie, căci îl purta aşa întreg după al domnului, care pretindea că-i fusese strămoş, stricat însă de pronumele personal, franţuzit, după obiceiul clasei din care făcea parte: *Georges Radu Şerban.* Aşa prinsei şoapta vecinilor din bănci. Prima dată crezusem că e vorba de un boier despuiat de avere, care vroia să dovedească judecătorilor că acei care-i ajustaseră moşia se întrecuseră cu gluma; chiar glasul lui se arăta dojenitor puţin, invocînd meritele familiilor boiereşti în cultura şi economia ţării, dacă de celelalte evenimente ale trecutului nu se mai ţine seama. Dar cînd intră apoi, cu o siguranţă de sine uimitoare, într-o serie de consideraţiuni juridice, pe care eu însumi nu le pricepui decît pe jumătate, şi cînd

văzui că toată argumentația lui se referă la un alt nume boieresc: Râul Ipsilant, înțelesei că e vorba de un avocat. însă cum? Georges Radu Şerban! Judecind după chip şi prestanță, trebuia să fie om în puterea vîrstei şi nu un debutant. Or, eu cunoşteam, cred, toți avocații de seamă ai baroului, pe toți, deci, cari puteau vorbi chiar cu *mai puțină* bogăție retorică, argumentație juridică şi îndîrjire bătăioasă ca acesta. Poate va fi fiind de la Iaşi, vreun profesor universitar gîndeam, sau din alt oraş mare: Brăila, Galați ori Ploieşti, acest om despre impetuozitatea căruia prinsesem zvon demult, la o întâmplătoare ceremonie funebră. Dar aş fi înțeles atunci ca să pledeze la Curte, în apel sau recurs, dar nu la Tribunal; ş-apoi, cuvîntul lui curat muntenesc, ba chiar oltenesc sadea, nu mai lăsa nici o îndoială că nu putea veni de dincolo de Milcov. E un avocat nou, aflai pe urmă. A început de cîțiva ani (?!) şi de la început s-a dovedit un bun vorbitor şi un om de studiu temeinic. Era mare proprietar şi un priceput agronom cu întinse învățături de specialitate. Dar cînd moşiile i-au fost ciopîrțite zdravăn, s-a apucat de meşteşugul dreptului: avea o licență veche şi un doctorat neterminat dinainte chiar de a se dedica agronomiei. Imediat după război şi-a întregit titlul cu o teză răsunătoare la Paris şi iată... „promite grozav".

M-am apucat stăruitor să urmăresc cariera aceasta bizară. O, în sărăcie lucie nu rămăsese urmaşul domnului care a urcat tronul lui Mihai Viteazu. Moşie mai avea destulă şi cunoştințele lui de bună seamă făcuse dintr-însa o grădină. Dar spre a se feri de noi surprize sociale, şi-a împărțit munca de cîmp cu cea de bară; pămînturile lui erau în preajma Bucureştilor, în valea Prahovei, unde îi rămăsese însemnate întinderi petrolifere şi pe Neajlov. La cele din Oltenia renunțase definitiv în schimbul concesiunilor ce i se făcuseră dincoace.

Georges Radu Şerban — ar fi putut să-şi zică şi Basarab, dar încă din vremea bunicu-său familia renunțase la acest nume, pe care-1 acaparaseră atâția cvasi sau chiar neîndreptățiți — proceda cu adevărat boiereşte şi în avocatură. L-am urmărit din sală în sală, din instanțele mai puțin însemnate pînă la înalta Curte. între cauzele pentru care interpunea talentul şi vitejia lui de luptător cu fibre adînc atavice era o legătură, un sens, *Rara avis,* mai bine zis *unica avis,* era- un avocat care păstra o atitudine, îşi apăra clasa lui socială, cu energie şi tactică, de valurile tot mai nedomolite ale dezastrului. L-am zărit, desigur, pledînd şi în alte procese, fără nici o legătură cu exproprierea; dar şi într-acestea mi se părea că-şi alege totdeauna poziția cea nobilă, pentru că dreaptă, pentru care făcea să-şi încrucişeze tăiuşul priceperei cu adversarul.

Dar ce săvîrşea omul acesta în procesele agrare era o deplină minune; ce amploare le da el unor chestiuni care în genere păreau anoste şi fără culoare! Le ridica la proporții înfiorătoare de tragedie şi de epopee, le găsea totdeauna complicații de înaltă logică, dinaintea cărora reprezentanții ministerului dădeau pas cu pas înapoi, pînă la înfrîngerea finală. Uneori statul sau obştiile țărăneşti îşi întăreau puterile, cerînd concursul temutelor celebrități ale baroului; a fost o mare îngrijorare pentru mine cînd am asistat la prima luptă deschisă în acest fel. Dar pe urmă aveam o plăcere să văd cum viteazul acesta răstălmăcea articolele legilor ca pe nişte complicate figuri de floretă, învingînd adesea, fiind străpuns şi doborît onorabil de cele mai multe ori.

Era dreaptă şi sfîntă împroprietărirea țăranilor: eu însu mi strigasem astfel de atîtea ori, îndată după război. Dar ea trebuia făcută cu dreptate şi înțelegere. Ş-apoi, chiar în cazurile nedrepte, mă simțeam grozav de înduioşat văzînd pe omul acesta încolțit din toate părțile, menținîndu-se elegant pe poziție şi ştiind să cadă aşa cum vor fi căzut strămoşii cari i-au adus falǎ numelui: pînă în ultima clipă, a năruirii totale, el brava cu îndîrjire pe cei care-i doborau casta şi prăbuşeau epoca faimei boiereşti, ochii lui erau luminați pînă la urmă de o credință dîrză şi era uimitor să vezi această zbatere titanică, de parcă s-ar fi

încercat, cu toate forţele lui sleite, un singur biet om, să salveze cu pieptul lui de la înec o corabie imensă. Pe urmă, figura răpusă se brăzda de-o grea dîră de răstrişte; parcă era o adîncă tăietură de spadă din mijlocul frunţii pînă-n rădăcina nasului şi-n negrul bărbiei. Şi uitătura lui de dispreţ era azvîrlită întreagă adversarilor, Curţii şi insensibilului public asistent: o, cum ar fi poruncit el atunci să fie bătută cu biciul această grămadă de netrebnici. Spumega neputincios şi crunt, cruntătura asta care avea să mă urmărească apoi pînă şi-n adîncul viselor, şi atunci vedeam această minune a minunelor în hodorogitul Palat al justiţiei româneşti: un avocat care ştia să sufere pentru o cauză pierdută, nu un simplu actor care-şi scotea masca îndată ce-a rostit ultimul cuvînt, spre a cerşi aplauze vulgului.

La un an şi jumătate după descoperirea lui Georges Radu Şerban şi la vreo două luni după luarea licenţei — era un făcut cu potrivirea aceasta între examene şi marele eveniment al vieţii mele — femeia nespus de frumoasă pentru mine şi cu' mîndru mers regesc îmi încremeni iarăşi ochii. Fulgerul a căzut pe o stradă retrasă şi boierească pe unde eu tot îmi mai loveam piciorul de caldarîm, din obişnuinţă, căci tot cam la data întîlnirii lui Georges Radu Şerban îmi luasem orice nădejde şi mă cufundasem în misterele dosarelor şi ale articolelor de lege. Automobilul, pe care-1 văzusem ieşind dintre aripile unei porţi de fier, cu zece case mai la deal, a venit lin spre mine şi a stopat drept în faţa mea. Şi să mai crezi că nu există o înlănţuire a lucrurilor, o stranie înlănţuire ale cărei verigi le vezi încolăcindu-se una de alta după spaţii de ani sau poate de decenii. Maşina a stopat şi şoferul a sărit îndată şi apoi a rupt-o la fugă înapoi. A fost uitat ceva acasă?... Prin deschizătura ferestruicei lăsată, căci era acum un noiembrie dulce şi ruginiu, am revăzut-o. Am rămas locului, cu picioarele lipite de pavaj, pietrificat. Ea m-a privit cu indiferenţă şi în faţa insistenţei mele a întors capul plictisită. Pe urmă m-a privit din nou şi parcă am cetit

un oarecare interes bine disimulat în creşterea imperceptibilă a ochilor ei. M-a recunoscut? în prima clipită am crezut-o, dar pe urmă, cînd a început să privească iarăşi pe fereastra dimpotrivă ca şi cînd eu nici n-aş fi existat, m-am îndoit. Oare atît de puţin să mai păstreze în auzul ei ecoul enormelor decţionare rostogolite de sub braţu-mi paralizat! Adică de ce atît de puţin?... Deloc, deloc, deloc... Nici o amintire, nici o fărămitură de amintire din acel bubuit de grenadă, care de-atunci a răsunat de atîtea ori şi atît de puternic în urechile mele, prefăcîndu-mă, în bucăţi de ruşine sau făcîndu-mă să cresc însuş în braţe şi-n suflet la gîndul că i-am adus involuntar omagiu, o floare de mulţumire spontană şi alta cu miros mai adînc de orgoliu satisfăcut. Şi astăzi, acum, cum răsună de haotic în urechile mele bufnetul acela de demult! Mă uit cu ochii care sorb zarea ca ventuzele, să văd după care anume zid o să reapară şoferul, şi număr primele case, pînă într-acolo, ca măsurătoarea să-mi fie şi mai sigură la ivirea lui. Şi cînd aceasta se întîmplă şi privirea mi se îndreptă triumfal către ea, îi surprind coada ochiului spre mine, îngrijorată de pricina interesului pe care mi l-a cîştigat lungul Străzii. Cadenţa grăbită a paşilor şoferului o face să strîngă buzele într-o mişcare de înţelegere şi deplină nemulţumire. Şi acum nu mă mai priveşte nici cu coada ochiului şi nici măcar şoferul nu-mi aruncă vreo privire. Pe urmă maşina neagră şi lucie porneşte iar fără nici un zbucium, fără nici o burzuluiala de motor, cu şuiet lin, aşa cum venise; pîntecul ei larg, de raţă leşească, pe roatele scurte, şi această pornire fără opintire şi zgomot, toate mă fac să mă simt umilit şi josnic şi cu rădăcini mai adînci în trotuarul de care înţelenisem; apoi, cînd totul dispăru, mă simţii parcă uşurat de-o grea şi umilitoare povară, îmi privii ghetele puţin scîlciate de noua pingeleală, dunga de la pantaloni crescînd ca o creastă deasupra genunchiului şi luciul pardesiului meu scurt, bine periat; şi efluvii de voinţă şi de încăpăţînare mă podidiră din toate adîncurile lăuntrului meu. Pornii cu paşi siguri spre a unsprezecea poartă, ale cărei canaturi grele un

îngrijitor în vestă şi cu şorţ alb de abia acum le închidea. Şi pe emaiul unei firme discrete, încrustată în ornamentaţia de fier a gardului, cetii aşa de orbit, ca şi de reînnoirea minunatei apariţii: Georges Radu Serban, doctor de drept de la Paris, avocat. Cons. 9-11Vg a.m.

Era o casă retrasă de înaltul portal metalic, la mai mult de douăzeci de metri. O grădină în miniatură, tăiată la mijloc şi pe margini de alei largi cu piatră galbenă în pătrăţele mărunte, poate mai primea razele soarelui numai în zilele din preajma imediată a solstiţiului de vară. înaltele imobile vecine, care porneau chiar din trotuar, aruncau în restul timpului o neturburată umbră. Clădirea în piatră sau zugrăveală sură, era greu de distins ce anume, părea rece şi impunătoare. De proporţii respectabile, n-avea decît cîte o fereastră de-a dreapta şi de-a stînga intrării negre în fier; iar etajul, asemeni, o uşă la mijloc cu balcon mic de fier negru din care se lasă asupra parterului un felinar cu sticlă mată fieruit aşijderi şi iarăşi cîte o fereastră mare de-o parte şi de alta. Doar persienele grele şi *brise-bise-le* dinăuntru dau căldură şi viaţă acestor ochi de cristal, de-o transparenţă vie şi scormonitoare, de izvor. Treptele largi şi lungi de piatră urcau puţin deasupra solului; la nivelul lor, de o parte şi de alta, vegheau din adînc geamurile zăbrelite ale subsolului.

Acum era după-amiază şi prin urmare n-aveau loc consultaţii; cînd omul de serviciu pieri pe una din aleiele laterale, totul muri dinaintea acestei locuinţe cu atîtea suliţi negre şi chenare de doliu. Acum văzui şi cele două felinare de-o parte şi de alta a portei de fier; asemeni paralelipipedice, îngustîndu-se spre bază, din geam mat şi fier negru, forjat, cizelat artistic, ca la înmormîntările clasa I.

Aş fi vrut să mă îngrozesc de aspectul acesta funebru, ca şi de dispreţul stăpînei şi al slugilor; nici argatul care închisese poarta nu se uitase la mine, cu toate că mă oprisem net în faţa lui. Aş fi vrut să plec cu gîndul că în acest mormînt luxos nu este şi

nu poate fi chip de pătrundere pentru un om viu şi plin de planuri straşnice pentru viitor ca mine. Bărbuţa neagră, tăiată de două fire argintii, a lui Georges Radu Şerban îmi apăru apoi în minte cu aspectul ei inactual de tablou mural din mucede biserici. Un miros de untdelemn, de candelă şi de tămîie, îmi umplu deodată nările şi văzui pe Georges Radu Şerban mînuind o spadă autentică, zbătîndu-se şi tăind în gol, de-a surda, dinaintea jilţelor înalte ale înaltei Curţi. Ce apăra Georges Radu Şerban în faţa acestor rînjete vii şi omeneşti: pe morţii din strada asta tăcută, fără nici o suflare, pe care mă apucai s-o parcurg de la un cap la altul, doar oi da de vreo vietate oarecare, însă nimic, nici o mişcare, nici un zgomot; din cînd în cînd, porţi largi ca de enorm cavou se căscau lin şi fără nici un scîrţîit şi cîte-un automobil prindea deodată să alunece pe asfaltul aleii mortuare, fără nici un zgomot, ca-n lumea de apoi. Apoi iarăşi linişte deplină, încremenire.

Tocmai către un capăt, dădui în dosul zăbrelelor de un uriaş cîine-lup, odihnindu-se pe pîntece şi lăsînd să-i spînzure dintre armăturile ascuţite ale dinţilor o limbă lungă şi roşie, ca o panglică. Nici el nu se uită la mine, dar nu mă lăsai pînă nu-1 asmuţii şi nu-1 repezii năprasnic împotrivă-mi; îl făcui să muşte zăbrelele groase cu dinţii lui teribili şi plecai satisfăcut că, în sfîrşit, trezisem o viaţă în această cetate a morţii. Şi abia atunci frumoasa din basme, pe care o găsisem dormind în pădurea fermecată, îmi reveni cu rîsul ei fricos şi satisfăcut de demult, cu mersu-i regesc, cu adîncurile de viaţă şi teamă din ochii de culoare incertă şi înneguraţi. Şi toate nedumeririle, şi toate întrebările, şi toate visurile şi hoinărelile cu gîndul, şi toate restriştile şi deznădejdiile, pe care minutul trecerii ei pe dinaintea-mi mi le lăsase pe atît amar de timp în suflet, izbucniră deodată în clocot şi ţîşniră cu furie de abur, sub mare presiune, în văzduh. Gînduri mari şi bătăioase îmi fulgerară încă nedeterminate prin zările creierului aşa cum licăresc în profunduri indecise semnele furtunei potopitoare în nopţile de vară. Seva dorinţii mă podidi din toate păr-

ţile şi ea era una cu seva dorului de luptă, care trebuie să te ducă la liman.

Fatal, chipul luptătorului cu spadă, care loveşte în van, iarăşi se aprinse viu în cadrul minţei mele: domnul Georges Radu Şerban mă aştepta dinaintea casei cu sumbră faţadă. Şi-mi examina cu buzele boţite de scîrbă ghetele scîlciate şi dunga pantalonilor, care se înălţa ca o creastă deasupra genunchilor. Dar domnul Georges Radu Şerban primea să se bată cu unul ca mine şi asta era prea mult, era tot... Castelana cu ochi înfioraţi de-o teamă al cărei rost acum părea că se desluşeşte n-avea decît să privească din dosul grelelor persiene prin străveziul de izvor al cristalului. Doamne, care? din dreapta sau din stînga? — această luptă inegală dintre un elegant meşter al armelor trecutului şi-o haimana, revenită de prin porturi şi-abia scăpată de puşcărie, care n-avea decît braţul gol şi dîrz, dîrz ca tinereţea clocotitoare.

Trei zile dădui tîrcoale casei cu sumbră faţadă, cum aveam s-o numesc de acum înainte. Tot timpul mă ferii dinaintea puţinelor ferestre; stăteam mai mult prin faţa locuinţelor vecine, pîndind să văd cine intră şi cine iese din bizarul dornicii. Dimineaţa văzui într-adevăr unii clienţi sunînd la poarta avocatului: erau de obicei stranii figuri dărăpănate, elegante perimate, haine ultraperiate şi bătînd în verzui, ca- ale mele. Pentru aceşti strigoi se războia Georges Radu Şerban; pe ei, sau măcar pe cîte unul dintr-înşii, vrea el să-l repuie nu ceva mai sus decît ajunsese acum, cum i s-ar fi cuvenit poate, dar în vechi măriri, stăpîn al altora şi al lumei. Şi căscai ochii pînă la refuz dinaintea unui tînăr destul de trecut, cu capul înfundat pînă aproape de sprîncene într-o adîncă pălărie tare, „în pardesiu subţirel cu talia sus, modă care apusese de mult, trăgînd totuşi după dînsul, de un lănţuş de metal, o javră pipernicită şi păroasă, cu smocuri de păr sur picurat cu alb căzîndu-i în ochi. Cuadragenarul — nu putea fi mai tînăr, dacă-l priveai mai atent — cu aer de flăcău avea desigur oarecare eleganţă în mers şi-un surîs fin şi binevoitor, dar întreaga lui persoană respira ceva apus şi demodat. Fu pentru mine o adîncă mirare, cum slujitorul nu-i opri dobitocul afară şi-l lăsă să fie înghiţit odată cu stăpînul de uşa mare, cu geam mat ca şi al felinarelor mortuare, şi cu ornamentaţii de fier negru, îmbinîndu-se sepulcral cu florile, şi mai mate decît restul, ale geamului însuşi.

Dar curios, în zilele astea pe d-l Georges Radu Şerban nu-l zării, nici măcar ducîndu-se la tribunal, cu toate că odată mă urnii de pe tăcuta stradă abia pe la cinci după-amiază, să-mi potolesc foamea care mă ghiontea cu disperare. Şi n-o văzui nici pe ea: automobilul cel elegant ieşi şi reveni doar o singură dată, dar gol; îl trimeseseră poate tot la vreo înmormîntare a cine ştie cărui scăpătat de aceştia, pe care Dumnezeu îl iertase definitiv, sau dracu să mai înţeleagă! Ştiu că inima îmi sări din loc cînd porţile se dădură în lături să-i dea drumul: şi cînd îl văzui gol, parcă scînci ceva în sufletul meu. Se duce s-o ia! strigai şi aşteptai înfrigurat ca la ultimul examen de Roman, cu profesorul care nu vrea să ţină seama de galoanele răniţilor de război. Şi el reveni tot gol, de-mi venea să mă reped cu capul în drevele de fier ale grilajului.

„Ah! trebuie făcut ceva!" îmi spuneam.

Această pîndă idioată dinaintea casei mi se păru acum de-o stupiditate atît de caraghioasă şi de inutilă, că-mi fu frică de astă dată să nu mă revadă vagabondînd pe aci şi aşteptînd-o. Pornii cu pas grăbit, şoptind cu disperare ca să umplu vidul din suflet: „Trebuie făcut ceva, trebuie făcut ceva". Dar ce? Şi cu fiecare nou pas pătrundeam şi mai mult în golul de care mă temeam.

Groaza de acest gol, de neantul care se interpunea între mine şi femeia care mă stăpînea, peste voinţa ei, mă înnebunea literalmente şi mă făcea să clănţăn înainte, cu glas articulat, spre uimirea îngrijată a trecătorilor: „Trebuie să fac ceva", deşi nu-mi trăsnea nici o iotă prin minte din ce aş fi putut, din ce-ar fi fost de făcut şi gîndit. Şi, drace, de ce acest neant cumplit şi negru, ca abisul de la marginea lumei? cînd stăteam amîndoi şi ne întîlnisem doar în aceeaşi lume,

în această lume? cînd ea locuia pe strada asta, la cîteva sute de paşi de aci şi acum vorbea cu altul, poate cu domnul cu pălărie tare şi cu o biată javră legată de lanţ? Şi ce poate fi ea lui Georges Radu Şerban? Soţie, sau mai degrabă fiică... Hotărît, avocatul, dacă nu atinsese jumătatea de secol, mult nu mai avea de bună seamă. Iar ea putea foarte bine să se afle şi sub douăzeci şi... cin... la naiba, dar putea să-i fie şi soră... la urma urmei chiar soţie de i-ar fi fost, he, he,... ce dracu, mare lucru ar mai fi fost şi asta: soţia avocatului Georges Radu Şerban, boier vechi şi domn creştin, apărător al dezmoşteniţilor soartei. Un avocat ca mulţi alţii, cum puteam fi şi eu la urma urmei... în orice caz, domnule, onorate domnule Georges, soţia dumitale îmi place şi ce eşti dumneata mai mult ca un avocat... îată, mîine am să trec pe la secretariatul facultăţii şi am să-mi scot diploma de licenţiat — o, fi terminat odată ministerul ăla cu iscăliturile! — şi-n aceeaşi zi, dar exact în aceeaşi zi, adică 17, ba nu, 17 e azi, 18 noiembrie, domnule Georges Radu Şerban, voi merge la baroul de Ilfov şi mă voi înscrie... Şi cu începere de mîine vom fi colegi, domnule Georges Radu şi cum mai te cheamă... Ei, ce atîta mare lucru...

M-am înscris într-adevăr în barou şi pe urmă am dat raită prin sălile tribunalului şi-ale curţilor, să dau de colegul meu cincantenar şi să-1 sfidez. Ha, ha, asta era tare nostim: ei bine, Georges Radule Şerban, unde ţi-e hlamida de domn? Strămoşii tăi tăiau şi spînzurau pe oricine ar fi vrut. Pe mine dacă m-ar fi ştiut că-mi ridic ochii păcătoşi la doamna, la doamna ţării, cruntă perspectivă m-aştepta: călăul întîi m-ar fi jupuit de viu şi m-ar fi umplut cu paie, după obiceiul pămîntului, ca să-mi contemplu singur imaginea din viaţă; pe urmă ar fi tras de sfoară de sus în jos, ca să mă ridice cît mai sus, lîngă cuiul spînzurătoarei, să mă contemplu de-acolo şi mai bine, cu limba căzută printre dinţi, ca o panglică roşie, ca a cîinelui din curtea boierească. Pe vremea aceea eu nu eram decît un simplu cîine, un biet cîine nici măcar

boieresc; dar acum suntem colegi, domnule Georges, să mori de haz numai auzind. Şi voi lua procese ţărăneşti contra expropriaţilor dumitale, contra acestor bătuţi de nenoroc şi de capriciul timpului; să ştiu că plesnesc ca broasca din fabulă, umflat de învăţătură, dar voi pierde noapte de noapte ca să studiez şi să învîrtesc pe degete codurile şi pandectele. Eu îţi făgăduiesc că numele meu se va face auzit în casa dumitale, domnule Radule cel Frumos, cum se mai numea celălalt strămoş al dumitale.

Mi-am găsit în sfîrşit adversarul în faţa înaltei Curţi. Aştepta la strana lui, înfundat în jilţ. Cu ochii închişi, cu capul pe piept, cu firele negre ale bărbiei prinse de pieptii cămăşei: părea că doarme somnul de veci al unui mitropolit. Aştepta ca preopinentul său, o forţă a barei, să termine; şi ascultîndu-1 numai pe acest preopinent, din cuvîntarea căruia, la fel ca şi pe vremea cînd eram student, nu înţelesei iarăşi decît lucruri răzleţe, fără legătură, mă închipuii în locu-i şi închipuii pe Georges Radu Şerban în locu-mi, nici măcar înţelegînd pe jumătate, din cîte ieşeau din bărbuţa mefistofelică a rivalului temut. îl executam aşadar maestru în cadenţa focoasă a pledoariei acestui drac juridic simpatic, în pielea căruia mă credeam; iar urmaşul de domnitori îşi lăsa capul brîncovenesc să cadă şi mai adînc sub securea argumentaţiei. îl aneantizasem.

Dar deodată se făcu o tăcere, pe care, spre ruşinea mea de june avocat, nu o prevăzusem: nu-mi dădusem seama că vorbitorul era tocmai la încheiere. Georges Radu Şerban se ridică mai tîrziu dinaintea magistraţilor muţi şi solemni. Şi începu foarte încet, mi se părea nespus de curios cum nişte judecători aşa de bătrîni pot auzi o cuvîntare atît de în surdină. Dar glasul prindea putere încetul cu încetul pentru a se opri apoi la o tonalitate mijlocie, ca a celcr la cari puterea şi siguranţa de sine strigă în locul vocei. Ascultam atent să supun unui examen critic avutul ştiinţific al rivalului meu; vream să văd adică de care parte cade mai greu talgerul în cîntarul neînţelegerii mele. Cu cît Georges Radu Şerban avea să fie mai

puțin ermetic decît celălalt, cu atît acul balanței va indica mai bine sărăcia bagajului său juridic; cu modesta mea licență, un alt criteriu de apreciere mi-era cu neputință de găsit. Şi forțîndu-mi literalmente luarea-aminte, constatam cu groază că biata mea atenție alunecă teribil pe de lături; acele ei subțiri nu se prindeau deloc în angrenajul solid al raționamentelor dezvoltate. Mă mişcai îngrijat în fața imensului drum pe care aveam să-1 parcurg pînă a ajunge la Georges Radu Şerban; cu cît cuvîntarea lui se desfăşura mai în adîncime, cu atît mă simțeam mai uluit, mai îngrozit, mai zdrobit. Atîția bolovani din vechi cutremure, atîtea piscuri latineşti, atîtea stînci ale doctrinei, atîtea ape perfide ale jurisprudențelor invocate se înălțau teribile de-a latul drumului ce aveam să urmez pînă la casa sumbră. Mă ridicai amețit cînd el termină şi-1 urmării prin toate culoarele, cum înainta încurajat de secretar şi clienți; mă țineam după dînsul sărmănuț şi înfrînt, ca după un părinte aspru, copilul care-şi simte totuşi viața cumplit de legată de mîna pedepsitoare. îl urmării tot astfel şi în zilele celelalte.

Prin toate sălile de audiență şi prin toate coridoarele se rostea numele lui Georges Radu Şerban ca al unui avocat mare. Iar nemernicia mea îmi reieşea şi mai evidentă din nepriceperea pe care mi-o constatam pe zi ce trece, audiind şi alți avocați, incomparabil mai mărunți, şi din umilințele la care mă supuneau pînă şi justițiabilii: un cetățean rotofei, cel dintîi la care mă adresai chiar eu, refuză să mă ia apărător gratuit la cea mai îndepărtată de centru judecătoriei de ocol, de unde plănuiam să întreprind marşul triumfal înapoi spre înaltele secțiuni ale Curții şi spre strada funebră a lui Georges Radu Şerban.

Mă năpusteam noaptea cu furie asupra volumelor grele pe care le cumpăram cu prețul a mari sacrificii de la anticarii de lîngă chei. Pentru că eram într-adevăr clădit pe scheletul vîrtcs al unei neînfrînte voințe şi ambiții; dar dinții lăcomiei mele intelectuale se înfigeau ca în săpun în talmudismul autorilor moderni, şi ochii mi se închideau de neputință dinaintea vastității documentare a tomurilor celor vechi. Pe urmă aflai din şoapta publică o noutate (pentru mine) care mă făcu să holbez cei mai uimiți ochi cari s-au holbat vreodată: temutul avocat ucisese în duel acum trei ani pe un alt purtător de nume istoric: Tudor Buzescu, bogătaş, cu mari capitaluri în întreprinderi, şi membru în multe consilii de administrație. De bună seamă că prima mea grijă fu atunci să aflu dacă Tudor Buzescu nu locuise cumva într-o anume parte a oraşului, unde văzusem cîndva o impunătoare înmormîntare, şi dacă duelul n-avusese cumva loc din cauza vreunei femei. Şi aflai că într-adevăr Tudor Buzescu locuise în preajma liceului unde-mi trecusem examenele şi că era un bărbat superb, un renumit sportiv şi o inteligență suplă şi fină, că femeile se prăpădeau după chipul lui voluntar, semeț şi totuşi cu trăsături atît de regulate, deşi adînci; totuşi, că *nu o femeie* fusese pricina acestui duel, ci o simplă neînțelegere de club, crescută cu timpul şi care izbucnise la un moment dat într-un violent conflict.

Am zîmbit atunci în sine-mi cu adînc înțeles şi am urmat şi mai departe investigațiile: nu mai încăpea nici o îndoială că neînțelegerea de club urmată de violentă ciocnire avea o cauză mai adîncă, o cauză care scăpase tuturor, dar care mie, simplu spectator întîmplator al acelor împrejurări trecute, nu-mi putuse scăpa.

Aflai însă mai departe că cei doi combatanți nu fuseseră niciodată prieteni, nici înainte, nici după însurătoarea lui Georges, care se petrecuse acum şase ani. Erau şi adversari politici, şi moşteniseră împreună disprețul şi surda duşmănie reciprocă de la părinții respectivi, încurcați pe vremuri într-un greu şi lung proces. Pricina se sfîrşise ceva mai înainte de sorocul vieții celor doi adversari îmbătrîniți în luptă; o cîştigase tatăl lui Tudor, care muri apoi îndată după aceea. Averea lui se împărți la cei doi moştenitori: casele din Bucureşti, depozitele şi toată averea mobiliară o luă Tudor, iar imensele moşii olteneşti, un frate al lui mai mare, care le tocă apoi repede în ultimii opt ani antebelici în petreceri monstre prin străinătate.

Neamul Buzeştilor se exproprie astfel de pe pămîntul strămoşesc, fără zbatere şi revoltă — cum se întîmplă cu nemernicii de boieri ce-şi păstrară şi munciră avutul pînă după război — în' curgerea lină a unui vis de fericire, în preajma ruletei din Monte-Carlo, ori dinaintea sticlelor cu vin centenar, care fac să se umple de un luciu aparte ochii curtezanelor cu păr roş sau blond. Aşa se duse şi pămîntul cîştigat de la Şerbăneşti, pe nimic; Georges ar fi vrut să-l răscumpere din pietate filială, căci locul acela fusese mult drag părintelui său, însă risipitorul, din răutate (probabil tot pietatea filială îl îndemna la astfel de răutate), îl petrecu unui îmbogăţit acaparator. Nu desigur din acest motiv Tudor începu să deteste pe cel care-şi bătea joc de un nume şi de o moştenire sfîntă; ci întreaga risipă el nu i-o putu ierta fratelui său, cu atît mai mult cu cît repetatele înstrăinări le săvîrşea fără veste şi parcă în duşmănie. De aceea, în ajunul duelului, Tudor avu grijă să-şi lase întreaga avere pentru binefaceri şi nici o centimă fratelui mînă-spartă, lovit cumplit de această pedeapsă, pe care n-o aştepta chiar atît de radicală şi de cruntă: mulţi însă şopteau că bezmeticul aşteptase la poarta sanatoriului vestea morţii ca pe o sfîntă salvare şi că pătrunsese în casa frate-său mult mai repede ca oamenii legii. Testamentului desigur nu mai putu să-i facă nimic, căci el fusese dat din ajun de luptă sub formă autentică la tribunal; dar tot ce căzu sub mîna lui de prin cutii şi de pe etajere umplu la moment buzunarele-i şi servieta încăpătoare. Servitorii declaraseră chiar că-l văzuseră în mai multe rînduri revenind sub chip de frate îndurerat pentru a face inspecţia birourilor şi a casei de bani, dar instituţiile legatare renunţară la investigaţii cînd se putu vedea ce mană imensă le revine din bănci şi acţiuni nominale. Aşa că Buzescul, supravieţuitor cu pronumele, întru ironia soartei, Preda, se alesese şi el cu ceva de pe urma morţii fratelui său, la a cărui înmormîntare, în chip de mîndră dezaprobare (gurile rele şopteau: pentru a da impresie că nu găsise mai nimic în casa mortului), nu participase; cu toate că. dacă ar fi fost întrebat amical şi discret, cum face de o

duce acum, dacă nu atît de bine, în orice caz, destul de convenabil, mulţi credeau că de bună seamă n-ar fi ştiut să răspundă.

Atît de multe lucruri aflai, ducînd cercetările pînă la extrema limită, adică pînă la testamentul lui Tudor Buzescu, pe care trebui chiar să-l citesc, pentru a vedea nu cumva se găseşte într-însul vreo dispoziţie subtilă, suspectă, însă revelatoare, oricît de puţin, a ceea ce mă aşteptam eu, şi nimeni alt, absolut nimeni, pe cît înţelesei, nu bănuia. Dar nimic, nici un semn, nici un indiciu, cît de slab; însă tocmai lipsa asta, căreia îi găsii o mie şi una de explicaţii, mă convinse în cele din urmă şi mai temeinic că numai eu singur deţineam adevărul întreg, în afară de cei închişi în sumbra casă. Cît despre rest, faptul că Georges Radu Şerban era, pe lîngă avocatul de frunte, şi un straşnic mînuitor al armelor, floare la ureche, cu toate că eu nu ştiam să mă bat cu altceva decît cu pumnii şi cuţitul, ca toate haimanalele de taverne.

Faptul că n-am dat pînă acum crezare ghidului care, întărit de atîtea grave aparenţe şi tentat de puterea magică a acestei perspective, mergea pînă la presupunerea unei ignorante totale din partea domnului Georges Radu Şerban asupra drumurilor străbătute de soţia sa prin preajma casei lui Tudor[1] Buzescu în preziua duelului, n-a fost deloc de natură să mă descurajeze, ca într-o bună zi să-mi strîng cu putere dinţii şi să mă prezint temutului avocat. Toate evenimentele acelea avuseseră loc demult. Tudor Buzescu nu mai era acum cel mult decît o fantomă (şi asta, spun drept, cu toată predilecţia mea pentru mister şi încurcături nu mă întrista deloc, ba dimpotrivă), iar ceea ce mă atrăgea acum spre casa cu funebră înfăţişare era frăgezimea unei zîne albe, închise ermetic într-un decor de doliu. Mai tragic mister decît al acestei grele încarcerări benevole — doamna putea doar ieşi ori de cîte ori dorea — nici că putea fi altul, pentru că, iarăşi din investigaţiile mele prin anticamerele diverselor petreceri

[1] în ed. I : *Radu.*

boiereşti şi din cronicile mondene cu ani în urmă ale gazetelor bucureştene în limbă franceză, stabilii uşor că soţii Radu Şerban erau foarte retraşi şi doamna (al cărei pronume tocmai îl aflasem) Alba nu se împărtăşeşte cîtuşi de puţin din bucuriile zgomotoase ale vieţii, la care strălucirea sa i-ar fi dat un atît de larg drept. Iubea ea pînă într-atîta pe soţul ei? Dar atunci ce-au însemnat toate acele împrejurări ale trecutului, care doar mie, martor involuntar, îmi glăsuiseră atît de elocvent, aşa cum îmi glăsuise apoi nopţi de-a rîndul acest chip dulce şi mîndru, chemîndu-rnă cu glas ispititor de sirenă, pentru a mă izgoni apoi crunt şi neîndurător cînd ochii mi se ridicau plini de nădejdi spre minunata-i făptură regească.

Sub umilinţa acestei a doua înfăţişări a închipuirii mele şi, de bună seamă, aţîţat de ea, am pătruns în sfîrşit în casa lui Georges Radu Şerban. Doamne, cîte tîrcoale n-am mai dat atunci acestei case pentru a mă retrage apoi înfrînt, doar că mă vedeam în faţa portei severe; degetul se apropia tremurînd de butonul soneriei şi apoi cădea paralizat. Numai ideea că poate am şi fost ochit de cei din casă şi că mă cercetează uimiţi, îşi bat joc de mine sau sunt îngrijoraţi de această nehotărîre, m-a făcut în cele din urmă să apăs, dar mai mult ideea că ea stă în dosul grelelor persiene şi rîde... ca atunci. I-am răspuns cu glas stins valetului, care m-a condus, pentru că era doar ora de primire, şi trebuia să mă conducă. Şi-n sala de aşteptare, monumentală şi luminată parcă artificial prin geamurile de deasupra, stăteam într-un jilţ greu şi închideam ochii din cînd în cînd, poate de grozavă mirare sau poate de grozavă fericire.

încăperea asta înaltă şi destul de largă începuse să mă apese; simţeam atmosfere peste atmosfere lăsîndu-se pe capu-mi şi pe umeri, gata să mă teşească, dacă jilţul n-ar fi fost cu adevărat moale şi elastic. .. Am vrut să examinez ornamentaţiile în ghips şi jocul desenelor zugrăvelei, dar n-am priceput nimic şi m-am uitat la vecinii mei. Era unul gros şi astmatic ca o focă: eu n-am văzut focă decît la cinematograf, însă nu ştiu ce mă face să cred că foca are un răsuflet de astmatic.

Vecinul meu era îmbrăcat într-o şubă de călătorit iarna într-o căruţă, o şubă enormă, albastră şi cu un enorm guler de vulpe sau de iepure. Eram acum în februarie şi rostul şubei ăsteia l-aş fi înţeles afară. Dar cu toate că înăuntru caloriferul dogorea plăcut o căldură discretă şi dulce, omul încotoşmănat astfel parcă nici nu visa să-şi desfacă şuba; numai o deschisese în faţă, lăsînd să se vadă un gheroc de pielea dracului, umflat şi acela de parcă mai purta şi alte boarfe pe dedesubt. în picioare avea botfori cu şirete, înalţi pînă sub genunchi, ca ofiţerii: fuseseră cîndva roşii, dar acum erau înnegriţi şi numai pe alocurea mai scăpau vreo pată din vechea culoare. Mai pe urmă am aflat că îl chema boier Gile, numele de familie i l-am uitat, că era de undeva de pe lîngă Olt, făcea poezii în stil popular, şi într-adevăr purta pe dedesubtul gherocului de piele de drac încă un rînd de haine, deşi părea voinic şi roşu în obraz. Cînd l-am cunoscut, mi-a mărturisit că la vîrsta lui un om nu poate să-şi pricinuiască moartea decît numai prin frig; oricît de şubrede i-ar fi arterele şi celelalte organe, e suficient să se păzească de răceală ca să nu atragă pe urma ei năruirea generală. De aceea umbla aşa de încotoşmănat şi iarna şi vara şi, cu toate că la analiză s-a dovedit că rinichii lui sunt putrezi, el nu se temea cîtuş de puţin; atîta timp cît îi ţinea la căldură, n-avea habar. Dar astea le-am aflat mai tîrziu de la el, acum însă îl cîntăream cu coada ochiului şi nu puteam să mă dumiresc. Dar prin nimic nu mi se da pe faţă nedumerirea, spre deosebire de celălalt client care aştepta, în rîndul de fotolii de dincolo de boier Gile. Acela era bine îmbrăcat şi părea nervos: îşi răsucea mustaţa neagră, aşa cum şi-ar întoarce ceasul un om foarte grăbit, apoi cădea în gînduri adînci, din care răsărea deodată, aruncînd priviri de uimire spre bundra enormă a lui boier Gile. îl privea cu ochii atît de mari şi de plin de indignare, că am crezut la început a fi chiar adversarul de proces al boiernaşului oltean; vroiseră amîndoi să angajeze pe Georges Radu Şerban şi nimeriseră în acelaş moment în camera de aşteptare — rămînea numai de văzut pe care dintre ei îl va alege avocatul. Astfel mi se păru mie — şi

împrejurarea asta, care mai la urmă văzui că nu-i decît o simplă închipuire, îmi mai dădu viață și mai puse puțin interes în sufletul meu; altfel parcă mă simțeam lovit de catalepsie și numai din cînd în cînd închideam ochii de mare mirare. Cei doi mă și văzuseră cum clipesc de des, dar poate își închipuiseră că e un simplu tic, ca și al domnului care se trăgea furios de mustață și-o răsucea cu o repeziciune uimitoare, după ce privea indignat la bundra lui boier Gile.

Clientul care era înăuntru a ieșit și după el a mai ieșit un băiat tinerel, foarte elegant, de bună seamă secretarul. El a făcut semn lui boier Gile să intre, spre vădita ușurare a domnului celălalt, care atunci am văzut că nu-i poate fi rival de proces. Tinerelul și-a oprit ochii pe mine întrebător și insistent. M-am roșit deodată și am început să mă încovrighez deasupra pîntecului; dar nu m-a întrebat nimic, nici acum, nici cînd a venit să ia pe domnul nervos.

Cînd «am rămas singur și mi-am dat seama că nu mai e nici o putință de a evita rîndul meu, o presimțire teribilă m-a copleșit deodată: dacă ea va ieși tocmai acum de după una din ușile acestea? Simțeam cum mă înec de-a binelea numai la acest gînd și ajungeam să doresc chiar ca domnul dinăuntru să termine mai repede, numai presimțirea mea grozavă să nu se realizeze, înainte de a da ochii cu teribilul, în momentele acestea, pentru mine, domnul Georges Radu Șerban.

Iar presimțirea se realiză aproape exact cum mă gîndisem eu, adică exact cînd secretarul subțirel mă întrebă în sfîrșit mirat, examinîndu-mă cu o stăruință supărătoare:

— Dumneavoastră ?...

Atunci ea apăru, dar nu pe vreuna din ușile care dau înăuntru, ci pe ușa cea mare, pentru că venea de afară. Era îmbrăcată de oraș și valetul îi deschisese. La mine poate nu s-ar fi uitat, dacă nu m-aș fi ridicat tocmai atunci în picioare, încurcat și de apariția ei și de întrebarea care mi se pusese. Doar ochii s-au oprit pe mine în treacăt și am văzut în lumina lor că m-a cunoscut. A avut numai o mișcare de dispreț a feței,

pe care a alungat-o atît de repede, că multă vreme m-am întrebat dacă a făcut într-adevăr această schimă ori a păstrat tot timpul amețitoarei treceri o indiferență complectă și mai umilitoare. I-a răspuns plecăciunei secretarului: —„Bonjour Radu!" cu un accent pronunțat **pe** u, făcîndu-mă să mă întreb dacă n-o fi cumva chiar de origină streină. Dar toate gîndurile acestea s-au perindat grabnic prin mintea mea, pentru că trecerea ei n-a fost decît o licărire de fulger.

Și iată-mă dinaintea lui Georges Radu Șerban: urechea stînga îmi tiuia „Bonjour Radu!"... „Bonjour *Radou: !"* La Radou nu m-am uitat o singură clipă, de teama vreunui zîmbet de dispreț sau de compătimire pe buzele lui subțiri, care ciripeau un grai atît de pițigăiat. Ceea ce mă uimea cu desăvîrșire era numai dîrzenia cu care puteam vorbi, deși îmi simțeam pînă și încheieturile muiate de emoție, și apoi seriozitatea și gravitatea cu care mă asculta Georges Radu (sau poate tot Radu?) Șerban. Era de neînchipuit pentru mine că nu mă întrerupsese încă, cu toate că îi ceream un lucru atît de absurd: să mă primească secretar, deși vedeam bine că are un secretar. (E drept, eu nu pretindeam nici o remunerație, oricît de greu ar fi fost lucrul ce-mi asumam, și această dezinteresare bănească am ținut s-o subliniez în două rînduri; dar poate că Radu îl ajuta în aceleași condiții, cum era obiceiul la marii avocați.) Totuși, vorbeam înainte, hotărît să spun pînă la urmă ceea ce pregătisem; era un fel de examen dealtminteri de pledoarie, pe care trebuia să-1 trec dinaintea lui, această cuvîntare a mea. Deși el mă asculta fără ca vreo fibră să tresară pe obrazul lui femenin, deși înțelegeam perfect că mă ascultă într-adevăr, cu toate că ochii lui priveau necontenit aceeași floricică albastră-marină de pe covorul albastru-cer, totuși pricepeam de minune că răspunsul îi va fi negativ. Numai cînd am atins punctul unității de atitudine din activitatea lui profesională, pe care îi mărturisii că am urmărit-o pas cu pas, el a făcut o mișcare abia perceptibilă și a ridicat ochii mirați la mine. Se mira că am fost singurul care am observat

acest lucru? Că l-am admirat pentru asta tocmai eu, care nu fac parte din clasa lui, cum m-am grăbit să-1 asigur? Că mai poate fi cineva afară de dînsul care apreciază astăzi o linie dreaptă şi încă doar pentru ea însăşi? Sau — dracu ştie — că-mi permit ca un inconştient de tîrgovăţ bădăran ce sunt să-i pun o notă bună?

Dar nu şi-a dezvăluit deloc gîndul pe care acest moment al cuvîntării mele i l-a deşteptat şi, parcă regretînd şi el, ca şi, de bună seamă, prea frumoasa-i soţie, că a putut lăsa măcar numai momentan să i se întrevadă un simplu clin al ascunzişurilor lăuntrice, a coborît din nou ochii la aceeaşi floare albastră şi m-a lăsat neturburat să termin.

Cînd ultimul cuvînt al meu a zburat în aer, volatilizînd orice posibilitate de legătură cu acest om, cu această casă, cu această femeie, d. Georges Radu Şerban mai păstră un timp profundă tăcere. Pe urmă îmi întinse mîna (ceea ce nu se întîmplase la venirea mea) şi-mi spuse:

— Bine, domnule, am să mă gîndesc la propunerea dumitale... Treci într-una din zilele acestea ca să-ţi dau răspunsul meu!

Şi-mi strînse degetele cu o singură apăsare a degetelor lui lungi, osoase. De bună seamă că dacă mi s-ar fi vorbit astfel într-un birou public, aş fi înţeles că trebuie să-mi iau orice nădejde. Dar de-aici plecam cu o mare, cu o puternică bucurie: oricum, căpătasem favoarea de a mai suna o dată la poarta cu negre săgeţi, acum fără nici o sfială; de a mai pătrunde în ***hall-xil*** elegant şi sever; de a examina mai bine îmbrăcămintea şi ticurile clienţilor tovarăşi de aşteptare, de a le ceda chiar rîndul, numai pentru a prinde iar clipa divină cînd doamna Georges Radu Şerban se întoarce din plimbarea-i matinală (care „la bogaţii ăştia" are loc cam la aceeaşi oră) şi traversează sala cu mersul ei regal. Să vedem, data viitoare, ce cuvînt, strivit repede în gînd, va lăsa totuşi să scape ochii ei?

Dar acum veşti triste începură să-mi curgă din viitorul acesta smălţat de fermecătoare culori ale apropiatei mele vizite în sala de aşteptare a d-lui avocat Radu Şerban: dacă doamna se va fi interesat de „clientul acela mai tînăr dintre cei din urmă trei clienţi"... şi va fi povestit soţului ei o întîmplare cu două enorme dicţionare, care au căzut odinioară de omagială stupoare de sub braţul unui ofiţer descins la picioarele ei, şi de asemenea de privirile insolente „ale acestui tînăr", odată, cînd automobilul casei a trebuit să stopeze brusc şi întîmplător în faţa lui?

La patru zile m-am prezentat iarăşi în sala de aşteptare şi m-am bucurat crîncen cînd am văzut-o atît de încărcată de împricinaţi; aveam timp acum să aştept aci şi să respir pînă-n fundul plămînilor această atmosferă călduţă a cărei prospeţime vag parfumată de esenţe necunoscute nu era cîtuşi de puţin alterată de atîtea răsufluri. Dealtminteri, persoanele care adăstau acuma prezentau ţinute decente şi chiar elegante. M-am înfundat deci fericit în fundul larg al fotoliului, cînd uşa se deschise şi secretarul cu glas piţigăiat apăru însoţind ca de obicei pe clientul care terminase. Domnul care venea la rînd se ridică, dar Radu, cînd dete cu ochii de mine, îl opri:

—- Pardon, un moment, dar numai un moment.. .

Apoi adresîndu-mi-se mie mă încunoştiinţă că „maestrul" doreşte să-mi vorbească. Am roşit cu desăvîrşire şi cele mai negre gînduri mi-au ţîşnit în minte, mai ales pentru graba acestei execuţii cu adevărat sumare, şi numai acel cuvînt familiar între oamenii de drept, „maestrul" în loc de „domnul avocat", mi-a mai picurat parcă o boare de nădejde în haosul din capu-mi. Şi, Dumnezeule, domnul Georges Radu Şerban m-a întîmpinat cu aceste vorbe, care mi-au umplut inima de fericire şi-n acelaşi timp de teamă şi cutremur, într-o măsură cum nu cred să i se fi întîmplat nici celui ce i-a fost dat să audă glasul etern pe Muntele Sinai:

– Am reflectat, domnule, la propunerea d-tale şi răspunsul meu este afirmativ. Asupra salariului dumitale voi putea să mă hotărăsc după primele săptămîni de serviciu. ..

— Dar. .. tocmai că... eu... v-am. ca nu.

Domnul Georges Radu Şerban găsi inutil să răspundă la această bîiguială, ca un boier vechi şi bogat, care tocmai pe dezinteresarea mea bănească n-a pus preț cînd s-a hotărît să mă angajeze. Replica lui a fost întrebarea dacă sunt dispus să-1 ajut chiar de astăzi de dimineață. Fără îndoială că i-am răspuns cu vocea plină a hamalului voinic (care la moment s-a şi trezit în mine) cînd propuitorul îl întreabă dacă e în stare să ducă o povară ceva mai nepotrivită pentru obişnuitele puteri omeneşti. Instinctiv am înțeles că aici, în biroul de față, în care secretar al acestui boier era Radu cu accentul pe u, rolul meu nu putea fi decît acela de hamal în adevăratul sens al cuvîntului. Şi m-am comportat, spre marea satisfacție a patronului meu, ca un adevărat hamal. îi găseam domnului Georges Radu Şerban cele mai prăfuite dosare, cu cele mai vechi hîrțoage; aveam o obstinație în stăruințele mele care punea în îngrijorare pe toți grefierii, pe toți conțopiştii de la starea civilă şi pe toți funcționarii deținători de acte sau emițători de certificate' în legătură cu justiția. Plecam şi-n provincie, nu numai să descopăr dovezi, pe care nu mă lăsam pînă nu le aduceam pe gustul domnului Georges Radu Şerban, dar îl şi reprezentam la instanțele mărunte,' cerînd termene şi chiar punînd concluzii potrivit instrucțiunilor sale. Nu mă crutam intenționat, oferindu-mă să-mi iau drumul pentru un timp' aproape pe jumătate cît mi s-ar fi oferit, şi nu o dată, sosit dimineața, după un voiaj de 36 de ore, n,am pregetat să mă ocup de lucrurile din ziua aceea. încît pînă şi maestrul a trebuit uneori să intervină şi să-mi pună la un punct convenabil acest exces, care, laudă Domnului, oricît nu m-ar crede cineva, pe mine nu mă ruina defel.

- Mi-am dat eu seama că tocmai dumneata îmi trebuieşti! m-a asigurat domnul Georges, atunci cînd mi-a fixat dintru început salariul la un cuantum neaşteptat de respectabil.

Pe bună românească, vorba asta venea aşa: „Am băgat eu seama că boierului pur sînge îi trebuieşte vechil pur sînge" — şi am rînjit în sinea mea, cutremurîndu-mă şi mai teribil că totuşi, în gîndul vechilului, trona tot mai tiranic, ca adevărat stâpîn, un cap de ceară albă cu dinți albi în rîs încremenit, capul doamnei Georges Radu Şerban, pe care, dealtfel, o lună si jumătate după angajamentul meu, eu n-am mai putut-o întîlni şi vedea. Dar hamalul ştia să aştepte cu anii. . .

Radu era şi el mlădiță boierească, era slab şi sidefiu, înalt şi de-un blond lucios, cu dinții mari şi bătînd în gălbejiu. Era bun la suflet şi inteligent, frumusețea doamnei Radu Şerban, ca orice fel de frumusețe femeiască dealtminteri, părea să nu-1 intereseze. în schimb, asculta toate cuvintele patronului cu ochii larg zgîiți şi avea o plăcere deosebită să comenteze pledoariile şi sentințele judecătoreşti. Pronunța un *r* stropşit, care se subția şi mai rău cînd apuca pe poarta unui dinte lipsă din stînga maxilarului de sus. La trei săptămîni după angajament (mă împrietenisem acum bine de tot cu dînsul), cînd lucram împreună într-o după-amiază în biroul maestrului, plecat la moşie, cu ocazia unei pledoarii prin împrejurimi, uşa se deschise fără să mai fim anunțați şi-şi făcu apariția tînărul tomnatec cu gambeta pe' urechi şi cu cățeluşul cu păr creț peste ochi, pe care-1 văzusem odată de pe stradă intrînd în această casă. Eram gata să-1 întreb ce doreşte, dar binețele amabile ce schimbă cu Radu mă opriră. Pe urmă furăm prezentați: avui astfel plăcerea să cunosc încă un descendent de domn şi de beizade: Râul (Raoul, cum semna el) Ipsilant. Mi-amintii că auzisem o dată pe maestru pledînd pentru un împricinat cu nume similar. Aflai mai pe urmă de la Radu că era vorba chiar de el, dar procesul fusese pierdut şi Raoul rămăsese, din tot patrimoniul lui strămoşesc, doar cu istoricu-i nume. Şi cu o licență în drept de la Paris, pe baza căreia, nici mai mult, nici mai puțin, vlăstarul domnesc era, cum mi se spuse chiar la prezentare, coleg cu modesta mea persoană. Mi-am închipuit deci, un coleg generic, coleg de bară, un avocat. Abia după. mai multă convorbire luai cunoştință cu surpriză că distinsul oaspe din ziua aceea, care ne făcuse onoarea să apară între noi la ora 12 jumătate dimi-

neața, era asemeni secretar al patronului, coleg al meu şi-al lui Radu.

— A, poate ați fost în vreo călătorie? comisei, ca un veritabil burghez provincial ce eram, gafa să-1 întreb.

El îmi răspunse însă indiferent că n-a fost în nici o călătorie şi atunci eu mă gîndii că o fi zăcut bolnav. Şi împinsei gafa şi mai departe, împărtăşindu-i, gata de gratulare pentru însănătoşire şi revenirea în mijlocul nostru, această destul de logică temere a mea. Noroc că glasu-mi se auzi numai pe jumătate, dîndu-i prilej să nu-mi răspundă, ocupat să întrebe pe Radu *„si Ies dames sont chcz elles"*. După care îşi luă rămas bun de la noi şi, trăgîndu-şi cîinele (a cărui mutră mi-aduse aminte de-a unui lăutar bătrîn şi a unui mare politician actual) de lănțuşu-i galben, ne părăsi nu pe uşa pe unde intram noi şi clienții, ci pe uşa laterală, pe unde apărea maestrul.

Radu m-a ajutat binevoitor să ies din toate nedumeririle. Mai întîi *„Ies dames"* erau doamna Georges Radu Şerban şi mama ei, doamna Smaralda Ruset, născută însăşi Ipsilant, mătuşă lui Raoul, aşadar, văr primar cu doamna Alba. (Mi-adusei într-adevăr aminte de o doamnă cu păr alb pe care o văzusem de vreo două ori trecînd prin *hali* cu un baston în mînă, deşi dreaptă şi plină de prestanță, o dată chiar oprindu-se să se întrețină cu unul din clienți şi părînd nespus de afectată de vorbele aceluia: mi-am închipuit, o vizitatoare a doamnei Radu Şerban.) Procesul lui Raoul, pierdut la Casație, avea de obiect nu numai o expropriere în favoarea obştei, dar mai era încurcat şi de o prescripție fatală. Doamna Smaralda pierduse pe aceeaşi temă, cu mult mai înainte, pentru că avusese imprudența să se încreadă, ca şi restul comoştenitorilor dealtminteri, în temenelele unor deținători — foşti embaticari, cari nu răscumpăraseră — pricopsiți de familia lor şi totuşi trădători; cînd obştia şi-a mai cerut şi drepturile ei, din mare latifundiară, doamna Smaralda n-a mai rămas decît stăpîna unei sfori de moşie, pe care, dezgustată de toate netrebniciile suferite, s-a grăbit s-o prefacă în bani sunători. Restul e lesne de ghicit: şi leul şi francul francez — căci trei sferturi din capital şi-1 depusese ca prevedere la o bancă din Paris — au căzut vertiginos. Aceeaşi soartă a avut-o şi casa din Bucureşti, pe care doamna Alba, pe atunci domnişoară Ruset (ea semna însă ca domnişoară, de dragul şi pentru sonoritatea numelui matern: Alba Russet Ypsilânt) o moştenise de la tatăl său; convinsă de geniul speculativ al mamei, o vînduse şi ea la rîndu-i, concomitent, pentru a se vedea apoi, din mare prințesă trăită numai în streinătate (unde se înfățişa doar ca princesă „bizantină"), cum sărăcia se apropie grozavă cu dinți şi paşi de lup. Şi numai astfel doamna Alba convenise să accepte mîna lui Georges, cu o decenie şi mai bine mai în vîrsta decît dînsa. Astfel, gîndul ei plutise în nori şi mai înalți, la care eu amețeam numai gîndindu-mă şi, încercînd să-i descifrez, rămăsesem cu gura puțin întredeschisă şi cu stiloul înfipt în şentulețul bărbiei, poziție din care mă corectai repede, cînd Radu sfîrşi şi mă privi puțin mirat că pe un om de drept ca mine mă pot impresiona astfel de întîmplări prea obişnuite, şi puțin cam încurcat că mersese prea departe cu vorba tocmai cu unul pe care destăinuirile lui păreau să-1 intereseze atît de mult.

Mi-am impus de-acum înainte să nu mai par prea curios, pentru a afla cît mai multe; mai ales felul de a vrJrbi degajat şi net al lui Radu şi puțina importanță pe care o acorda evenimentele zilnice şi familiare, pentru a merita din parte-i vreo discreție, mă încuraja să-1 descos cu multă abilitate. Mă prefăceam că mă interesez mai mult de soarta lui Raoul, a cărui gambetă pe urechi şi al cărui cîine cu *pedigree* păreau şă întoarcă în zîmbet şi buzele lui Radu, ale acestui drăguț copil (el nu era de viță domnească, numele lui de familie era Mănescu) pe care nimic nu mai putea să-1 preocupe în afară de spețele dragi ale maestrului său. Indirect astfel, puteam afla cît mai multe şi de ceilalți membri ai familiei Ypsilânt.

Procesul lui Raoul ținuse mai îndelung, pentru că, rămas orfan, încă adolescent, minoritatea lui îi fusese într-o privință de ajutor: tutorele neglijent însă nu încasase chiriile în formă vizibilă şi deținătorii uzu-

capaseră totuşi prin lungă prescripţie sau cu titlul de *pro iierede.* Un mai mare hal de neglijenţă într-o administraţie nici că se mai pomenise! (Gurile rele şopteau că tutorele lui Raoul, care îngrijea totdeodată şi de moşia doamnei Smaralda, absenteistă convinsă, fusese înţeles cu acaparatorii"; dar numele lui asemenea istoric — Ghiculescu — îl absolvise de orice fel de bănuială din partea victimelor.) Asta mă făcea să simpatizez pe Raoul, pe acest „secretar de avocat" care sosea din două în trei zile, între douăsprezece şi jumătate şi unu — tocmai bine cînd se isprăveau consultaţiile, ba uneori lipsea şi cîte o lună! Radu credea că are şi el retribuţie din partea maestrului, dar nu aveam nici un indiciu doveditor, iar acum mă învăţasem să nu mai fac gafa de a mă repezi cu întrebările. Văr cu Alba, Raoul nu putea decît să-mi fie simpatic şi, dacă obţineam cumva prietenia lui, o nădejde încăpăţînată mă făcea să mă legăn în rozele parfumate ale gîndului că din cînd în cînd ar putea veni vorba şi de mine în conversaţia lor familiară.

Mă purtai ca un veritabil gentleman cu Raoul; sentimentele ce-i arătam nu erau numai interesate, dar admiram în adevăratul înţeles al cuvîntului la dînsul nepăsarea cu care îşi amintea, şi de cele mai multe ori izbutea să nu-şi reamintească, dezastrul involuntar al imensei lui averi. Cînd vorba venea într-acolo, ştia s-o întoarcă de minune, aruneînd-o departe de el, ca pe o mînuşă uzată, ca amintirea unui bacşiş nebunesc, zvîrlit la o masă de chef. în schimb îi plăcea în chip deosebit să ne întreţină despre dinele lui, *Nuşi (!?),* şi de nobleţea-i de sînge dovedită cu acte (atunci aflai eu de existenţa *pedigr ee-elor).* Dobitocul era într-adevăr simpatic, dar mai mult caraghios. O caricatură de cîine: cu toată bunăvoinţa-mi îndîrjită nu ajungeam deloc să pricep rostul atîtor atenţii şi în ce constă valoarea lui: l-ar fi făcut praf în două minute oricare javră de mahala.

Nu era nici frumos: părul lui spălat şi rásspălat era de-un alb-roşcovan — acum îl puteam observa mai bine — cu pete mai întunecate, de-un negru-castaniu. Dar tot acest păr îi invada şi faţa, lăsîndu-se

dedesubtul botului ţuguiat ca o barbă neţesălată de troglodit. Poate o fi inteligent, o rasă mai inteligentă decît a celorlalţi semeni ai lui? Cerui lămuriri lui Raoul asupra acestui punct, pentru că vream să-i iubesc dinele cu orice preţ. El mă asigură de acest lucru, dar din exemplele ce-mi dădu nu conchisei nimic favorabil. în cele din urmă, Raoul, văzînd că nu mă convinge astfel, mă doborî iar sub povara documentelor de nobleţe. Şi mă uitam curios la acest vlăstar de personagii istorice, care afişa indiferenţă pentru moşia strămoşească pierdută din neglijenţă boierească, dar care se fălea cu neamul boieresc al cîinelui său, căutînd să insufle javrei anoste virtuţi pe cale de documente. O jale mare mă cuprinse pentru urmaşul de voievod, care însemna totuşi ceva şi el, personal, peste ce-l puteau arăta propriile lui documente. Era suficient să te întreţină despre „Nuşi" al lui şi despre diversele rase canine în general, pentru a te convinge că ai înainte o inteligenţă cu adevărat sclipitoare, care — — vai! — nu părea să se aprindă pînă la acest grad decît cînd era vorba de animalele lui favorite.

Totuşi, Raoul avea şi cunoştinţe întinse de literatură. Era mult citit şi avea un chip special al lui de a defini o operă şi de a justifica astfel de ce îi place sau nu. Dar, vădit lucru, asupra unor astfel de chestiuni nu era dispus să întindă multă discuţie şi poate că şi asta era o calitate. îl descusui cu încetul căci ne împrietenisem. Ieşeam adesea seara şi întîrziam noaptea de dragul lui; pentru că la dînsul primul pahar trebuia să aibă neapărat urmare, şi încă lungă. Era curios că prefera localurile de mîna a doua şi chiar ordinare. Varieteuri suspecte, cîrciumi cu falā pentru vinurile lor vechi şi fripturile lor indecente şi, ca orice beţiv bucureştean democrat, hala lui Mitică Dona din Piaţa Mare, unde ritualul nocturn trebuia neapărat să sfîrşească.

Nu mă îngrozeam de nopţile pierdute, pentru că aveam constituţie destul de robustă ca să nici nu le simt. Apoi nici nu mă ameţeam, lasă că nu beam cine ştie ce. însă era o plăcere pentru mine să stau cu Raoul

Ypsilânt, vărul doamnei Alba Georges Radu Şerban, născută Russet şi după mamă Ypsilânt, noi singuri la o masă. Ce avea omul ăsta din frumuseţea şi eleganţa doamnei Alba? Nimic. Cu pălăria aceea pe urechi, cu nările largi şi cu ochii foarte lucioşi pe-o figură ternă... Ah, luciul ăsta al ochilor le era comun... Da, iată ce trebuie să privesc eu mai mult la dînsul... Ş-apoi se cunoştea că e de neam bun, orice s-ar zice, oricît urechile acelea largi ca nişte frunze de curechi s-ar lăsa cam pleoştit, pornind din ţeasta roşcovană, bine tunsă de la creştet în jos — sau de sub ceapacul negru, prea înfundat pe cap. Era ceva în el care-o spunea limpede, răspicat, şi nu mă refer aci — cum se face de obicei — la accentul lui aproape stricat românesc, ori invers, la accentul lui impecabil cînd vorbea franţuzeşte şi englezeşte.

Am putut constata astfel că există într-adevăr o nobleţe, un mod de a fi, de a te arăta deosebit de al celorlalţi. Că asta provenea din trecerea sîngelui printr-un şir de generaţii succesiv bine trăite ori că era cu adevărat un har divin la mijloc, n-aş fi putut răspunde. Dar Raoul Ypsilânt îmi făcea limpede impresia că, dacă n-ar fi fost stipendiat de soţul verişoarei sale (de unde putea trăi el altfel?) şi dacă, **incapabil** de a munci, ar fi decăzut cu desăvîrşire, cu siguranţă că şi în zdrenţe, şi cu ceapacul lui atunci mototolit, s-ar fi prezentat altfel decît un vagabond de rînd. Sau chiar dacă ar fi fost literalmente lipsit de inteligenţă, tot s-ar fi găsit ceva în felul lui de a fi care l-ar fi transfigurat puţin, l-ar fi făcut să pară un prost mai interesant decît proştii ceilalţi, cei comuni.

De aceea mă pasionam de Raoul după cum el se pasiona de cîinele lui, şi-mi închipui că pasiunea mea era incomparabil mai legitimă. în afară de *fedigree-u,* Raoul era ceva, era el însuşi cineva. Pe lîngă vinul vechi şi fripturile de măruntaie indicibile, lui Raoul îi plăceau femeile cu păr lung. Era o meteahnă sufletească aceasta, care i-a pricinuit, după mine, burghezul, însemnate neajunsuri. Astfel, refuzase două partide, care bucuros i-ar fi adus zestre zdravănă, în schimbul

numelui său, ce, precum se vede, reprezenta încă o bună valută. Lucrurile astea se petrecuseră cam imediat după pierderea definitivă a procesului, şi toată lumea crezuse că gestul pretendentelor apăruse cam umilitor prin promptitudinea lui. Şi toată lumea apreciase deci refuzul de înaltă prestanţă al lui Raoul; dar aici, în subsolul cu miros de fleici al lui Mitică Dona, eu singur aflai adevărul adevărat. Pretendentele n-aveau păr lung, uite aşa ca una din cele două tovarăşe ale noastre de masă, aceea care, evident, trebuise să-şi tragă scaunul lîngă al lui Raoul şi pe care el o mîngîia pe creştet, cu totul şi cu totul transportat. Sărutări pătimaşe urmară destăinuirii pe care el mi-o făcuse pe franţuzeşte, cu superbul lui accent care inspira respect cocotelor, iar mie discretă trufie şi grija să răspund în aceeaşi limbă, însă numai atunci cînd răspunsurile nu puteau consta în mai mult de un cuvînt. Puţin geloasă, partenera mea mă invită desigur să nu mă las mai pe jos; „Dă-i şi tu din gură pe franţuzeşte, micule" — dar, pentru că n-o satisfăcui, ea începu să aprecieze cu glas tare calităţile înfăţişării mele, restabilindu-mi superioritatea. Evident că încăpăţînarea ei de a nu mai tăcea mă agasa, cu atît mai mult cu cît n-aş fi vrut să indispun pe Raoul cu nimic, mai ales n-aş fi dorit să i se infiltreze sugestia că într-o societate femenină eu aş putea să fiu preferat dintr-unele foarte puternice privinţe. Şi doar îmi trebuia societate femenină în jurul nostru, numai şi numai pentru ca odată şi odată, cînd îmi voi simţi sufletul oţelit, să pot aduce vorba de ***ea;*** de bună seamă, nu într-o circumstanţă ordinară ca aceasta, dar mai tîrziu, cine ştie, cînd, graţie strînsei mele prezenţe lîngă dînsul, aş putea pătrunde şi-n altfel de lume decît acea pe care Raoul se obstina acum s-o frecventăm. Noroc însă că princiarul vlăstar care privea cu ochi larg căscaţi pe partenera mea — Doamne, şi ce luciu era atunci în ochii lui! — nu asculta nimic, mai bine, nu auzea nimic din ce spunea ea. Am văzut clar, el aproba necontenit, grozav de bine dispus, pe cea de lîngă mine şi, complect transportat, se grăbea să mîngîie la fiecare două minute coama neagră-

castanie a femeii de lîngă dînsul. Atunci înţelesei abia şi această nouă latură a caracterului lui princiar; pentru un simplu gust, în aparenţă neînsemnat, el dă cu piciorul la perspective mîndre, la situaţii sigure. Pusei capriciul lui în legătură cu sentimentele ce un veritabil nobil ca dînsul trebuia să le aibe pentru trecut, pentru orice ţine de trecut — şi ce ţine mai bine de trecut decît părul lung la femei? — şi deodată mă întrebai îngrijorat dacă doamna Alba nu poartă cumva părul lung. Netotul ăsta ar fi în stare să-i facă vară-si curte, pe cînd, în ipostaza contrară, ce minunat de bună s-ar fi prezentat situaţia pentru mine: doamna Alba ar fi valorat ceva mai puţin pentru dînsul, şi asta ar fi însemnat pentru mine o portiţă mai mult, prin sufletul lui, spre ea.

Abia mai tîrziu văzui ce putere avea această particularitate capilară a femeilor asupra celui ce-mi făcea nespusa onoare de a mă asigura acum, sub grea chezăşie de cinste, de amiciţia lui eternă. Cocota cea brună îi furnizase, în schimbul modestului ei tarif, plăceri incalculabile; în noaptea următoare o căutase singur şi o regăsise la locul ştiut, pe chei. Dar după prima oră de tandreţe, care, precum înţelesei, se consumase mai mult în mîngîierea lungului păr, Raoul, cam întrecut cu băutura, adormise. La deşteptare, dezastru 1 Bruna nemernică nu-şi mai odihnea capul încurcat de bogăţia aceea neagră pe alba pernă princiară. Canalia dispăruse, nu fără a fi trecut în razie toate buzunarele amfitrionului imprudent şi chiar degetele-i înţepenite de somn. Din *portefeuillc* îi luase trei sferturi din retribuţia pe care colegul meu o încasase cu o săptămînă înainte de la maestru, şi din degete numai unul din inelele preţioase şi în sine şi ca valoare istorică, şi anume, pe cel cu piatră de rubin.

Acum Raoul mă rugă să-1 însoţesc pentru a găsi pe fugara, care de bună seamă îşi schimbase, prudentă, pentru un lung şir de nopţi, vadul comercial. Şi asta de ce credeţi? pentru tenculeţul de hîrtii albastre sau pentru valoarea rubinului şi a incrustaţiei rare a inelului, despre care Raoul îmi şopti că fusese preţuit de curînd la o sumă impunătoare de cel mai autentic

bijutier al Bucureştilor, dar că el speră să-1 treacă şi mai bine la Paris? (Tipul nu era aşa de sărac cum crezusem la început; dar îşi purta cu el toată averea !) Nu, nu pentru valoarea inelului, care făcea cît o casă într-un parc ieftin, mă trăgea prinţul Raoul nopţile după sine, de începusem oarecum să mă ajungă puţin oboseala — că pînă şi domnul Georges Radu Şerban s-a uitat în vreo două rînduri la cearcănele mele puţin cam ciudat — nu, ci pentru părul lung al hoaţei,

Căutările însă fură zadarnice şi pentru că mă înfiora perspectiva pînă-n infinit a nopţilor ce mai aveam de pierdut (poate că prostituata asta care-mi dădea atîta necaz se refugiase în provincie!), am încercat să-i ofer unele mostre noi; ce dracu, mai erau doar femei cu păr lung în Bucureşti! Prinţul se arătă de fiecare dată mulţumit, dar nu încîntat, şi dorul de cea dintîi nu i se mai ogoia deloc.

— Crezi dumneata că înainte de ea n-am mai găsit şi altele, cu păr mult mai fin decît al acestora la care mă îmbii; doar a fost, *mon cher,* pasiunea mea, care m-a îngenuncheat cam la un an după ce monstrul parizian a dat decretul de tunsoare tuturor femeilor de pe glob. .. (El a şi numit un coafor parizian, dar i-am uitat numele.)

— Ei bine, uite aici! a continuat. (Şi luîndu-mi mîna mi-o puse pe cîrlionţii încîlciţi şi moi ai lui Nuşi.) Ei, ce zici? E totuna cu al javrei ăleia de trece acum pe mijlocul drumului şi în cojocul imund al căreia nu te sfătuiesc să-ţi vîri degetele ?... Ha... ha... ha...

Avea un rîs rar, sacadat şi invariabil, necontenit acelaşi; aceeaşi silabă: „ha", aruncată afară cu mişcări largi ale toracelui. Ha... ha.. • ha... un fel de lătrat vesel, ca al dobitoacelor lui favorite.

Am izbutit în cele din urmă să-1 conving că nemernica şi-a luat tălpăşiţa din Bucureşti şi mi-am recîştigat liniştea deplină a nopţilor. Pînă acum nu făcusem nici o greşală în serviciul pe care i-1 prestam domnului Georges Radu Şerban, ca un argat conştiincios, şi încruntările lui de stâpîn care mă plătea — numai că întrevedea posibilitatea de a-i greşi —- mă înfricoşau.

Aveam pentru dînsul toată stima ce-o merita talentul şi renumele lui, în schimb nu nutream pentru persoana sa nici un fel de sentiment mai adînc, afară, de bună seamă, de îngrijorarea cumplită că m-ar putea îndepărta din această casă. De aceea căutam să-1 servesc cît mai bine şi eram convins că depăşesc cu contraserviciile mele cuantumul plății lui, pentru a înăbuşi în inima mea orice drept al său la recunoştință şi prietenie; vream ca drumul inimii mele spre acea pentru care pătrunsesem aicea să fie liber, neîncurcat de ghimpii nici unui fel de remuşcări, complect, complect liber. De aceea țineam nespus la compania lui Raoul Ypsilânt, în inima căruia mi se părea că ghicesc, sau în orice caz găsisem logic că trebuie să existe, o aversiune surdă pentru cel care-1 stipendia fără motiv,

în vremea asta, revăzui pe doamna Alba de mai multe ori; îmi răspundea rece la salut, ba cred că nu m-am înşelat, observînd în recele acesta din ochii ei lama de oțel a necazului că existența mea aici chiar, după inofensivele împrejurări petrecute, o plictiseşte pur şi simplu. Inima-mi de argat îmi sfîrîia atunci ca pusă pe jăratec; mă simțeam neînsemnat şi umil, şi vedeam că distanța de aici la lună, care mă separa de ea, creşte, de parcă luna, liberată de atracție, s-ar fi pus într-o bună zi în accelerată mişcare centrifugă.

Dar nu descurajam, asta nu; căci pe măsura acestei distanțări de stupefiante cifre astronomice, creştea, simțeam cum creşte impetuoasă, amiciția lui Raoul pentru mine; prietenul ăsta care mă întrecea cu doisprezece ani va netezi şi pentru mine, de bună seamă, un loc în sufletul princiar şi rebel.

într-o zi, doamna Alba, venind din oraş, mă surprinse amuzîndu-mă de teoriile calorice ale lui boier Gile, al cărui Ford dărăpănat de bună seamă că aştepta afară pe unde trecuse dînsa; atunci văzui şi eu puțină lumină în ochii încă nedefiniți pentru mine: era o scînteiere lăuntrică ce mă viza direct şi o cetii de minune, era ceea ce nici nu mă aşteptam altceva, căutătura de batjocură şi glas mut care-mi spunea: „Evident, ți-ai găsit teapa care-ți convine". Pentru că boier Gile, cu cojoaca lui acum în mijlocul verei şi cu buhăitul lui cap enorm, numai a boier, chiar expropriat, nu semăna.

Dar, în sfîrşit, era ceva omenesc în atitudinea ei pentru mine, jumătate din altitudinea la care mă obişnuisem s-o văd, parcursă într-o singură mişcare, îndărăt. De aceea doamna Alba nu-mi mai apăru aşa de înaltă, ca înainte tot timpul; dimpotrivă, era o femeie potrivită, aş putea zice înălțuță, foarte puțin plină, umană şi fină, şi era nespus de frumoasă. Totuşi, deşi o fixam cu ochi arzători (orice ar fi fost să se întîmple!), n-aş fi putut spune pentru nimic în lume dacă părul ei e tuns şi nici ce culoare are; apropierea ei mă orbea.

Totuşi îmi propusei să-i înfrunt strălucirea, mai ales că disprețul ei vădit, concret, mă încuraja; orice s-ar spune, era un pas larg de apropiere pentru mine, era o fericire neaşteptată, un înger răuvoitor apărîndu-ți dintr-o dată, într-o noapte de deznădejde fără sfîrşit, dar apărîndu-ți. O bravai deci privindu-i părul şi descoperii că era brună, o brună cu ten alb, mat în lumina sălii de aşteptare: o, mult mă costă această descoperire! Mai întîi, ochii ei fulgerară de mînie şi mă săgetară cu veninul cel mai omorîtor; apoi — şi asta fu cea mai grea lovitură — nu mai trecu multă vreme prin sala de aşteptare. Mai aşteptam acum chemarea beizadelei şi condamnarea la adevărată decapitare, ca pe vremea Brîncovenilor: socoteala şi teribilul concediu definitiv. Dar domnul Georges Radu Şerban, de cînd obrazu-mi restabilit denotă din nou prospețime şi sănătate şi începu a respira iarăşi înverşunarea aprigă la muncă, se arăta parcă tot mai prietenos cu mine, ceea ce mă îngrijora, şi tot mai încrezător în forțele mele, dîndu-mi sarcini din ce în ce mai grele, ceea ce mă făcea să-mi înăbuş cu greu în gît chiotul de triumf.

Oare pomenea omul ăsta, domnul ăsta mare şi grav, cît de puțin despre modesta, umila mea persoană, despre bietele mele însuşiri, care-1 mulțumeau, în familia lui, la masa de la prînz, sau seara, cînd se revedea cu ai săi, după oboselile zilei. De bună seamă că nu: eram un argat conştiincios şi atît. Sau

poate pomenea de mine ca de-un argat conştiincios, şi-atît: „A, am găsit în sfîrşit un bun secretar". Atît si nimic mai mult. Nici o comparaţie între activitatea mea şi a lui Radu, şi mai ales nici una între munca mea zilnică şi a lui Raoul. Era ceva firesc ca eu ‚să muncesc înzecit decît oricare dintre dînşii, căci aceasta era menirea mea de om venit din păturile mai joase ale societăţii, unde pîinea se cîştigă în mod firesc cu sudoarea frunţii. Şi nici Raoul, de bună seamă că nu pomenea nimic niciodată. Ce însemnătate mai aveam eu pentru el cînd se găsea în faţa verişoarei sale? Un simplu tovarăş de chefuri nemărturisibile şi atît! Ţi-e şi ruşine să aduci vorba de astfel de tovarăşi. Şi sufletul mî se strînse de durere ca un cîine biciuit, cînd înţelesei că oricît s-ar strînge prietenia noastră, eu nu voi ocupa în gîndul lui Raoul alt loc decît într-o sferă exterioară, care nu va coincide niciodată cu sfera cealaltă, adînc intimă, pe care oamenii aceştia de demult, veniţi din fundurile trecutului strălucit, şi-au rezervat-o discret numai pentru ei, pentru cei dintr-o tagmă cu dînşii, în faţa irumpţiei potopitoare la suprafaţă a nemernicimei obscure din adînc.

Atunci aş fi vrut, sub tortura acestor gînduri, să îndeplinesc ceva grozav, să săvîrşesc ceva neobişnuit de greu, un lucru dinaintea căruia şi priceperea şi talentul d-lui Georges Radu Şerban să rămînă în stupoare! Atunci, fără doar şi poate, el va trebui să vorbească, să rostească de mai multe ori cu invidie şi ură numele meu, şi să fie anume ceva, în legătură cu ea, cu interesul ei, cu mulţumirea ei sufletească, drace, cu soarta ei, sau cine ştie cum, astfel ca el să fie *obligat* să pomenească de faptele mele în faţa ei. Atunci domnul Georges Radu Şerban, vlăstar de voievozi, va fi înfrînt, va zăcea la pămînt, răpus de mine, nemernicul, vagabondul, hamalul din portul Brăila, argatul plătit de el. Dar ce? Dar ce? Dar' ce? Evident, doar prin merite cu adevărat uimitoare poate pătrunde un om ca mine în lumea aceasta închisă în sine, pe care nici loviturile timpului, nici ruina în plină creştere n-o zguduie din exclusivismul ei. Dar care putea fi meritul acela, astăzi, în epoca asta anostă? O lovitură financiară, cum reuşesc toţi îmbogăţiţii, cum auzi la toate colţurile, pe toţi nespălaţii, toată pleava asta omenească, scormonită de război, aşa cum o rază de soare pune-n agitaţie un muşuroi umed de viermi: „Am dat lovitura *i* voi da o lovitură straşnică..."

Lovitura! Ah, care lovitură trebuie dată pentru a ajunge la o ţintă aşa de fericită? îmbogăţirea, haida-de... dacă asta ar putea impresiona pe bogata, pe trufaşa doamnă Alba Georges Radu Şerban, descendentă din împăraţi bizantini şi prinţi cu renume istoric, ale cărei visuri mergeau cu mult deasupra soţului său! Altceva, cu mult mai straşnic, mai răsunător... dar ce? dar ce?... un proces din cele mai grele, care să răstoarne la pămînt o stare întreagă de lucruri, sau care să instaureze o stare întreagă de lucruri, să instaureze timpurile vechi, puterea şi mărirea doamnei Alba Georges Radu Şerban... Ceva cu totul şi cu totul senzaţional, aproape de imposibil... Dar ce? dar ce?... Doamne, dă-mi pe acest *ce,* şi-ţi voi ridica 77 de mînăstiri, în cele mai frumoase 77 de părţi ale ţării...

Evrika! am strigat în cele din urmă la capătul acestor torturi, de zile şi nopţi întregi, ale gîndului meu. Evrika! Iată: procesul Ypsilanţilor, revizuirea procesului Ypsilanţilor, recîştigarea formidabilei averi, pe care a pierdut-o marele maestru, d-l Georges Radu Şerban... Să vezi atunci nu pe doamna Alba, dar pe doamna Smaralda, această cocoană cu mers voievodal şi cu baston, care se oprea uneori în *hali,* lîngă vreo cunoştinţă, şi-o descusea, pentru a-şi văicări la rîndu-i soarta, în şoaptă, cu discreţie de nobilă înnăscută, cînd nu mai era nimeni altul decît convorbitorul în larga şi eleganta sală de aşteptare! Cum ar mai vorbi de mine dcamna Smaralda, cum m-ar prezenta ea fiicei sale, cum ar şopti intrigată: „Ai văzut, un proces pe care l-a pierdut chiar Georges...?" Şi chiar mult mai mult decît atît putea spune doamna Smaralda fiicei sale: „Oare... nu cumva... această pierdere... s-a întîmplat... pentru că tu visai cu mult deasupra lui..."

Fusesem prezentat de Raoul doamnei Smaralda într-o dimineață, cum poate fi dimineață pentru Raoul, care, cel mai devreme, se culcă noaptea la 3; așadar, am fost prezentat cam pe la amiază, cînd consultațiile se sfîrșiseră și Raoul venise ca de obicei la slujbă, să se intereseze ce a mai fost în ziua aceea. (Am fost nedrept cu Raoul, afirmînd că el nu făcea absolut nimic în birou. Dimpotrivă, privea și uneori citea conceptele pe care le făcusem în dimineața aceea și, după' ce ne consulta dacă a lipit bine timbrele, se apuca să le bată la mașină. Astfel îl găsea uneori maestrul, pe care Raoul îl saluta atunci cu exclamații de bună întîmpinare, fără a se urni de pe scaunul lui, ca un om foarte ocupat — el scria repede la mașină, totuși fără nici o greșală. Alteori punea întrebări în legătură cu acțiunea pe care o dactilografia, chiar de față cu maestrul: „A, ați făcut acțiune în resciune cu afacerea asta"! Nu-i răspundea nimeni și el continua să țăcăne clapele cu repeziciune, mlădiindu-și mijlocul elegant dinaintea mașinei și răspunzîndu-și singur: „Foarte bine, foarte bine..." Pe urmă mai punea cîte o întrebare, care, cîteodată, smulgea un zîmbet fugar subțirelului și seriosului Radii; pe obrazul maestrului nu se mișca însă nici o cută și-i spunea numai atît: „Hai Raoul, lasă asta... ești așteptat dincolo... viu și eu numaidecît la masă!)

Doamna Smaralda întîrziase, cu toate că venise cu automobilul (maestru avea trei mașini și doi șofeuri), și cu toate că înainta ca de obicei înaltă și țanțoșe, apăsa cu dîrzenie podul palmei pe minerul de argint al bastonului mitropolitan. Raoul îi tempera graba, dîndu-i printre altele de știre că maestrul nu a revenit din oraș încă, asta mai mult ca s-o oprească pentru a mă prezenta pe mine: „Un eminent avocat, mărturisi el, un viitor mare maestru al baroului!... Georges, care-l cultivă, o să aibe cu el mai tîrziu de furcă!" anticipă cu convingere, ca și cînd, spre marea mea uimire, mi-ar fi cetit gîndurile. Doamna Smaralda îmi acordă în urma acestor relații o atenție care mă măguli și mă intimida pînă la complecta fîstîcire. Dacă nobila bătrînă va repeta aceste cuvinte fiicei ei? mă gîndeam — „o, Doamne, o, Doamne, fă să se întîmple asta!" și izbutii să-mi recapăt stăpînirea de mine, dînd întrebărilor încurajatoare și dinainte aprobative ale doamnei Smaralda răspunsuri cumpătate și de bun simț. O, cît de mult simțeam că iubesc pe Raoul, cu „r"-ul lui franțuzesc cu care pronunțase cuvintele „Georges", „tîrziu" și mai cu seamă „furcă": fu-îr-că... ah, delicios!

Hotărît lucru, averea Ypsilanților trebuie salvată... Trebuie luptat cu toată energia, cu toată absurditatea încăpățînării, pentru ca nu numai această încîntătoare și nobilă bătrînă, doamna Smaralda, dar și acest prieten sublim, acest suflet mare, acest cu adevărat prinț de neam imperial, acest divin Raoul, pe care eu îl bîrfisem în gîndul meu, îl acuzasem de egoism și exclusivism de clasă, să fie repus în drepturile lui, în avuția lui răpită de pleșcarii tagmei mele. Ce caută acești pleșcari, acești argați șireți și lingușitori într-o bogăție împărătească, în mijlocul căreia nu poate sta bine decît o albă zeiță ca doamna Alba, destinată, născută să stăpînească, să lovească în prostime cu biciul și să întindă mîna pentru a fi săturată de cei ce merită, de cei ce se ridică, dedicîndu-și inteligența și viața întru apărarea și preamărirea sfintei ei persoane.

Și declamînd de fericire în felul ăsta, pe cînd înghițeam zorit în bufetul Palatului de justiție un borș național și m-aștepta fumegînd alături varza cu carne, îmi închipuiam mîna domniței Alba întinzîndu-se din vălurile de borangic spre buzele mele. Eu nu văzusem încă bine mîna domniței Alba, dar așa trebuie să fi fost cum mi-o închipuiam eu, ca crice mînă de icoană bizantină. Și blestemai aceste timpuri stupide și anoste de sinistră nivelare: dacă și doamna Alba ar fi aidoma acestei neveste durdulii de restaurator, plină de nuri și de draci și frumoasă-n toată regula, cu care glumesc toți avocații și care-mi aduce acum ardei verde pentru varza cu carne, unde ar mai fi și mai frumosul vieții, unde treapta de mai sus, spre care trebuie neapărat să țintești cît trăiești? Lugubru! O,

dragă băiete, îmi spuneam tot eu, ascultă-mă pe mine: nobleţea e ceva în sine, în afară de frumuseţe e o mare calitate, un sublim atribut al vieţii, pe care-l dărîmăm ca nişte imbecili, îl surpăm încetul cu încetul, de la temelie, în oceanul vulgarităţii, în lcc să tindem spre puritatea lui...

Şi ce mai spuneam eu atunci, ştergîndu-mi vulgar, la intervale dese, sosul de pe bărbie, grăbit să nu mi se strige procesul în care trebuia să ţin locul maestrului! Şi-mi închipuiam pe maestru, tihnit la masa lui regească, asigurîndu-şi comesenii că are în sfîrşit o mînă dreaptă, braţ solid care ştie să ţină duşmanul! în loc pînă la venirea lui. Doamna Smaralda ă adus vorba despre mine şi Raoul a secondat-o; iar maesturl a acordat în sfîrşit apostila lui hotărîtoare ! „Este într-adevăr un straşnic ajutor. . . va fi un. . ." Iar domniţa ascultă tăcută, pe gînduri. Nu mai scutură din umerii ei decoltaţi şi marmoreeni, jicnită că a putut scăpa în convorbirea din jurul unei astfel de mese un subiect atît de plebeu. Ascultă pe gînduri şi abia reţine un zîmbet: îi răsună în urechi ecoul de bubuitură înfundată a celor două dicţionare.. .Dar zîmbetul se pierde nesimţit în majestatea gravă a trăsăturilor. E un secret al ei, care alunecă în inimă, lingă taina cealaltă, la care ea încă nu vrea să privească mai atentă: „care e rostul venirei *lui* în această casă, dacă nu..."

Dar nu vrea să-şi răspundă şi alungă întrebarea. Nu-i nimic, zeiţă.. nu-i nici o grabă... avem ani la dispoziţie pentru asta... avem viaţa întragă...

Şi m-am repezit pe coridoare şi scări, în urletele prelungi ale aprozilor cari strigau primele procese, ca un cavaler în galop, chemat de huietele bătăliei proslăvitoare. ..

Ah, vremurile de demult...

*

Sunt doi ani, şi mai mult chiar, de cînd îmi ajut maestrul, şi am prins de minune mare parte din meşteşugul, trebuie să spun, din arta, din marea lui artă juridică. Astfel că efuziile lirice, care-mi vin din cînd în cînd şi care-mi plac atîta, mai ales în singurătatea

nopţilor din locuinţa mea, acum elegantă şi complicată — o straşnică garsonieră după modelul celei a lui Raoul — sunt alternate de energice perioade de activitate. Nu am deschis încă dosarele Ypsilanţilor, dar cred că stăpînesc capitolele prescripţiei şi ale posesiunilor, din mai toţi autorii de seamă, mai bine decît cei mai buni maeştri ai barei. Timpul trece astfel necurmat şi cu el evident acumularea anilor care întăresc stăpînirea uzurpatorilor; dar ar fi fost o copilărie să mă gîndesc că s-ar putea revizui un proces de însemnătatea asta prin simplă recalculare a unor termene de prescripţie.. dimpotrivă, tactica mea mă îndrumă să redeschid bătălia pe temeiul posesiunilor precare, care anulează orice fel de uzucapiuni. Am găsit lucruri senzaţionale în doctrină şi unele chiar aplicate în jurisprudenţă, noutăţi care cu siguranţă au scăpat dezbaterilor procesului; înainte de a-mi parveni dosarele, care au fost şi duse la pod, clasate, i-am pus unele întrebări lui Raoul. Am deplină siguranţă că sunt pe drumul cel bun; şi chiar dacă n-aş putea salva totul, o bună parte din averea pierdută tot voi redobîndi. Raoul nici nu bănuieşte rostul întrebărilor mele; dar cînd voi avea din filele dosarelor confirmarea că un element atît de esenţial, ca acel care creşte înfricoşetcr de logică şi adevăr sub taina frunţii mele, îi voi arăta şi maestrului punctul de vedere de la care vreau să pornesc; de bună seamă, Raoul va fi de faţă, pentru a evita vreo manifestare de neplăcere şi mai ales vreo sugestie ori chiar ordin de oprire din partea maestrului. Am impresia că voi deschide atunci propriul lui proces, căci încă nu mi-au ieşit din cap cuvintele lui Radii: „Numai aşa ea convenise să accepte mîna lui Georges, cu o decenie şi mai bine mai în vîrsta decît dînsa; altfel gîndul ei plutea în nouri şi mai înalţi". în privinţa asta am descusut puţin şi pe Raoul, dar cu mare grijă, era prima oară după atîta timp de prietenie cînd deschideam cu el vorba despre dînsa. De bună seamă, printre hazurile obişnuite şi cu aerul curiozităţii nestăruitoare, lipsite de orice fel de interes.

Rauol însă, cu obişnuita lui dezinvoltură, mi-a spus tot ce ştia, şi cu siguranţă, dacă i-aş fi mărturisit cît de mult mă interesează capitolul acesta din viaţa patronului meu, ar fi regretat din tot sufletul că nu-mi poate spune mai rrlult. Pentru că nici el nu ştia mai mult decît Radu; dar ştia prin urmare ce ştia Radii, şi ca atare putui obţine o bună confirmare, însă cu oarecare diferenţe, mai mult de opinie: astfel, Raoul nu credea, ba era chiar convins că Georges n-a displăcut cîtuşi de puţin Albei, dimpotrivă. Dar iarăşi era adevărat că visurile ei băteau mult mai departe: era conştientă de frumuseţea ei şi nespus de ambiţioasă. Cînd a survenit dezastrul, ivirea lui Georges Radu Şerban a fost o mîntuire.. .

Era puţină contrazicere în afirmările lui Raoul; în orice caz eu o vedeam şi o dădeam pe seama leneviei lui de a merge cu scrutarea pînă-n fundul lucrurilor. Radii, cu dorinţa lui de precizie şi cu pasiunea juridică de a da o logică faptelor, făcuse mai bine legăturile — şi poate el mai exprima părerile şi credinţele familiei lui şi ale societăţii pe care o frecventează: evident că Georges apăruse ca o mîntuire în clipele acelea de derută. Dar întrebarea se punea dacă maestrul i-ar fi plăcut tot aşa de mult pe vremea cînd ea se simţea în deplină mărire şi putere, cînd n-avea nevoie de nici un mîntuitor şi cînd vi-, şurile ei băteau atît de sus.. .

Nu cumva la procesul ei, domnul Georges Radu Şerban. . . cum să spun... dîndu-şi seama că e mai bine... că ei îi stă mai bine pentru dînsul, aşa... cînd nu e în mărire şi putere, ca visurile ei să nu bată atît de sus...

Dar tăcere... sst, cea mai profundă tăcere. Nici un cuvînt despre asta lui Raoul. Dimpotrivă, să-1 lăsăm numai pe el să vorbească; pentru că, iată, nici n-a trecut cine ştie cît de la prima noastră discuţie asupra acestui subiect, că el îmi mai aduce o ştire, care întîi mă nedumireşte, dar care, pe urmă, văd că se integrează minunat în sistemul meu de gîndire. „îţi pot spune că acum ei n-o duc prea bine", mă informează Raoul, cînd pe departe aduc vorba de fericirea care trebuie fatal să domnească în deplinătatea ei între doi inşi aşa de potriviţi, aşa de făcuţi, şi fiziceşte şi moral, unul pentru altul.

— El e un cm puţin cam curios, ce să-i faci, vîrsta, vîrsta, e agasat de toate succesele ei în societate, pe care, crede-mă, ea le obţine în chipul cel mai pasiv cu putinţă. E suficient ca să apară undeva— şi apare foarte rar — ca să se îndrepte îndată spre ea omagiul tuturor privirilor şi al şoaptelor de admiraţie... Căci mă pot mîndri cu vară-mea... ce zici? Hâ... hâ... hâ. ..

Am tresărit ca ars de această întrebare, şi hohotele lui largi şi sacadate, care treziseră din picotit javra pur sînge dedesubtul scaunului, ca un lătrat de semen, mi se părură că-mi dezbracă sufletul şi mi-1 lasă gol ca un trup impudic, între mesele ocupate de cheflii întîrziaţi. M-am simţit roşind chiar, dar cînd repede mi-am dat seama că nu putea să fie, cum nici nu era, pentru mine nimic insinuant în întrebarea şi rîsul lui, am fost copleşit deodată de tristeţe şi mai apoi de vechea umilinţă. Am privit atunci cu ură pe Raoul şi am înţeles de minune sufletul argaţilor şi al embaticarilor de rea-credinţă cari le-au suflat pămîntul. Aveam să mă lupt cu ei, dar îi aprobam şi-i simpatizam; şi le eram recunoscător că îmi dau prilejul în curînd să-i lovesc de moarte. Erau de-ai mei şi-mi trebuiau neapărat, pentru a-mi servi de victime trădării mele. Aceasta era doar soarta noastră, să ne izbim de moarte, pentru a ajunge la cei ce ne stăpînesc şi pe care-i iubim mai mult decît pe noi, îi iubim şi-i admirăm cu înverşunare şi cu ură, pînă ce le smulgem iubirea lor. Nu era nimic paradoxal în gîndurile mele; într-adevăr, acesta era termenul, iubeam cu ura cea mai cumplită, în momentele acestea, pe aceea pe care aş fi iubit-o cu sufletul cel mâi dumnezeiesc. .. dar poate că ura asta de-acuma mă făcea să întrevăd dumnezeiescul de mai tîrziu.

Redevenii lucid şi înţelesei perfect de bine tot acest mecanism complicat al sufletului. Şi mi se păru şi mai legitim rostul tuturor acestor deosebiri (vulgul le spune de clasă, sau de castă).

Dar pentru că eram încă jos, atît de jos, şi numai un lat de masă vulgară mă despărțea de îngerul căzut din fața mea, încercai să fiu îndrăzneț şi să-1 bravez cu libertatea ce-mi luai îndată, ba chiar cu o nuanță de libertinaj în colțul buzelor, de-a admira pe acea față de care aveam doar îngăduința să ascult cum pot s-o admire numai cei de seama ei.

— E într-adevăr uluitor de frumoasă ! rostii atunci, şi mai mult mă înfiora tîrziul grozav, intervalul extrem de larg de tăcere, după care rostii aceste vorbe, decît vorbele înseşi.

Raoul nu-mi răspunse. Ciocoiul de bună seamă nu-mi aproba curajul. Dar, ca un brav fiu al poporului meu, mă simțeam dus ca de-un şuvoi de încăpățînare să-mi impui aprecierile, chiar cu riscul oricărei jigniri aruncate şi primite. Şi vă asigur că nu eram beat nici pe jumătate cît era Raoul.

— în apropiere trebuie să fie delicioasă...

Clipii buimăcit de astă dată şi de tăria indiscretă a cuvintelor ce pronunțasem acum şi de aroganța lor. Cînd pe urmă putui vedea bine, observai pe buzele lui Raoul un zîmbet calm şi prietenos. El rosti cu mândrie — şi n-aş fi putut spune dacă mîndria rasei îi da acest colorit zîmbetului lui sau mîndria de a se simți printre cei mai autorizați să glăsuiască în numele unei femei atît de superbe:

— O, în apropiere — mă împărtăşi exagerînd emfaza lui obişnuită, cînd îşi da o părere sau cînd dizerta asupra raselor canine — la frumusețea chipului se adaugă şarmul unui spirit deosebit... Dar... înțelegi. .. trebuie s-o găseşti în momentele ei bune... Altfel...

— Te *repede* din două vorbe, intervenii eu iarăşi grosolan, regretîndu-mi cuvintele îndată ce le rostii şi pe urmă regretîndu-le şi mai vîrtos după ce Raoul continuă să vorbească.

— Oh, *non,* dimpotrivă (aci îşi plescăi buzele în căutarea expresiei celei mai potrivite pentru definirea ce vrea să facă) nu răspunde nimic... dar ştii nimic... are dese momente cînd e *horriblement embetee...* oh, în momentele acelea nu sufere nici pe mama ei...

înțelegeam, înțelegeam de minune: nu suferea nici chiar pe mama ei, aşadar cu atît mai puțin pe domnul Georges Radu Şerban, cu care nu prea „se avea bine de la un timp".' înțelegeam de minune şi procesul pe care aveam să-1 stîrnesc... Hâ, hâ, e cazul să rîd în felul amicului meu Raoul: Hâ,... hâ... hâ... cum rîde dracul în serenada din *Faust..* .

— .. . e, dar are momentele ei de dispoziție, continuă Raoul printre plescăituri şi frămîntări de buze, maxilare şi ochi... mai ales în lume, la o recepție, un banchet, în sfîrşit, la o petrecere mai puțin intimă... mai puțin familiară, vreau să spun. . .

Şi eu auzeam vuind în adîncul meu ca un ecou prelung: „mai ales în lume"... „mai puțin intimă"... „mai puțin familiară"...

— O . . . o. .. o. .. se minună înfiorat Raoul. Atunci sunt o sărbătoare mai mult eleganța şi dispoziția ei . . . E totdeauna nouă şi deci totdeauna dincolo de orice aşteptări... nimic decît o scînteiere de spirit şi de diamante, şi n-ai putea spune care dintre ele e cea mai ghr-ozavă.. .

Termenii erau cît se poate de spontan găsiți şi atribui acum, bucuros, deşi uimit, lui Raoul şi talent la vorbire. însă întrecerea acea de scînteieri mă descurajă, întărîtîndu-mi totuşi ura ce-o nutream pentru ea. Ce aduceam eu, înaintea femeii acesteiea, din sedimentul social din care mă trăgeam: spontaneitate, desigur, dar spontaneitatea mea, de care pălii revăzînd-o fulgerător zile şi luni în urmă, la palat sau la mesele cu Raoul, grozav de vulgară, ca şi circiuma asta infectă. . .

— Ceea ce e mai curios, continuă Raoul, e că femeia asta are o dispoziție la comandă... Cînd vrea să fie dispusă, izbuteşte... Şi invers la fel. ..

Şi pentru că i se păru că eu nu dau însemnătatea cuvenită acestei observații, insistă:

— Ce zici ?... aşa e... aşa e... e ceva asta, nu? nu găseşti ?. .. această stăpînire de sine şi această impe-

tuozitate după dorinţă... o, e într-adevăr o mare aristocrată... hâ... hâ... hâ...

îi dădui dreptate lui Raoul; asta era totul, asta însemna nobil: o măsură justă în fapte, în gesturi, în vorbe... potrivit cu clipa în care te găseşti... Şi risipă nepăsătoare în lucrurile materiale, sau măcar priceperea de a produce iluzia unei astfel de risipe şi mai ales unei astfel de nepăsări. Dar asta interesa mai puţin cînd era vorba de Alba... în orice caz, Raoul ăsta e un băiat preţios pentru mine, un burduf cu aur găsit în mijlocul drumului; eu trebuie să iau seama la el, la toate gesturile şi vorbele lui, aşa cum observă îngrijaţi parveniţii, la mesele scumpe, care e tacîmul de peşte şi cum se taie aripa de pui.

Şi aţi băgat de seamă: Raoul nu se îmbată niciodată în sensul ordinar al cuvîntului; şi cînd vrea să spună ceva găseşte forma cea mai aleasă... e ceva asta, nu? nu găseşti?... Hâ... hâ... hâ...

Sunt luni de cînd drumul meu nu s-a mai întrucişat cu al doamnei Alba prin sala de aşteptare; de pe fereastră însă o văd de multe ori traversînd curtea în maşină şi chiar pe jos. Aşadar, doamna Alba iese uneori şi pe jos. Iluzia ce-mi făceam că mă evită mi-a spulberat-o însă acum cîtva timp Radii, care, după primul an de doctorat la Paris, s-a reîntors pentru vacanţă. Pînă la mijlocul lui noiembrie, cînd va porni înapoi, el ţine să-şi continuie practica la maestrul Georges Radu Şerban. {*„La noi”,* cum îmi place acum să spun.)

De la Radu trebuie să aflu că mai e o intrare a casei, laterală, care dă de-a dreptul la etaj. într-o bună zi, în amurg de octombrie, fac ocolul casei să mă conving: într-adevăr, o uşă mai puţin monumentală şi mai puţin funebră decît cea pe care intrăm de obicei. Scara de serviciu e prin fund, dînd în curtea cu multiplele atenanse şi locuinţele servitorilor. Mi se pare extrem de curios că n-am băgat de seamă aceasta mai demult; aş fi fost scutit de o iluzie, a cărei pierdere acum. mă costă dur. E o muţenie de nedescris în curtea interioară: parcă n-ar fi locuită de nimeni, deşi ştiu că la cea mai scurtă apăsare de buton, la moment ar ţîşni din căsuţele elegante, în stilul clădirei principale, cel puţin un individ cu mişcări automate de robot. Cîte una din ferestrele pierdute prin arbuştii tăiaţi geometric de negură se umple deodată de lumină. Numai casa cea mare rămîne în profundă obscuritate. De aci, din spate, ea pare mai puţin funebră ca din faţă şi imens de înaltă şi grea.

Mă reîntorc; dacă m-aş întîlni cu cineva de-al curţii (mă cunosc ei toţi oare?) m-aş simţi obligat să explic că din pură curiozitate am făcut acest ocol. Dar pe-aci n-aş întîlni de bună seamă decît pe valeţi şi pe cei doi şofeuri; ei mă ştiu şi-ar înţelege în mod firesc, fără nici o explicaţie, că un om, tot aşa de al casei ca şi ei, poate avea astfel de curiozităţi. Maestrul tocmai a plecat cu trenul, după-amiază, pentru un complicat proces ce-l are mîine dimineaţă la Curtea de apel din Galaţi. Poate cu această conştiinţă sigură am dat raita asta pînă-n dosul casei. Dar mă străduiesc să-mi închipui ce ar putea fi dacă inopinat maestrul mi-ar răsări în cale.

De bună seamă, el nu m-ar întreba nimic, dar eu m-aş simţi literalmente încurcat, dacă trebuie să-i spun sau nu de la mine; fără îndoială aş scoate o exclamaţie admirativă la adresa casei şi a curţei. La care, maestrul, asemeni cu siguranţă, ar răspunde printr-o strîmbătură din buze fără înţeles sau n-ar răspunde nimic. în orice caz, lui *n-ar putea să-i treacă prin mintea-i aristocrată nici măcar umbra gîndului că ar mai putea fi şi ceva obscur, fără scop imediat, dar cu nucleu bine definit în ascunzimi nebănuite, care a putut îmboldi această curiozitate.

Şi nu ştiu de ce mă bucur din tot sufletul că maestrul nu e acasă şi îmi vine să dau iarăşi tîrcol, să ocolesc casa în întregime. Ceva stăruitor mă îmboldeşte, 'şi iată, pornesc s-o fac chiar. Dar cînd am a-ajuns din nou la primul colţ din dos, uşa laterală se deschide. Mă opresc în umbră şi sunt gata s-o iau înapoi ca adineori, cu pas lent, nepăsător.

Dar şi-au făcut apariţia două siluete în costume închise. In lumina mare pe care a împroşcat-o brusc felinarul mortuar (şi care întăreşte negura din unghe-

rul meu) le pot vedea bine. E doamna Smaralda cu fiica ei. Pornesc amîndouă spre ieşire, amîndouă înalte şi drepte, şi doamna Smaralda se sprijină în bastonul negru, care nu face nici un zgomot pe pavaj. Le văd cum se îndepărtează, şi mijlocul prelung al doamnei Alba mă tulbură şi mă fascinează. E într-un *tail-, leur* închis care-i îmbracă strîns şoldurile şi parcă se opune mişcării coapselor ce se întipăresc în necurmat mulaj.

Dacă nu m-ar paraliza în ungherul meu acest felinar sumbru, care împroşcă totuşi o lumină atît de puternică, de-un verzui straniu, ameţit ca de vis hipnotic, m-aş fi luat după dînsa. Au dispărut după zidul puternic al casei, în lumina care s-a aprins acum în faţă. Felinarul de lîngă mine s-a stins apoi brusc, prăbuşindu-mă în noapte şi în neputinţă. Dar pe după negrele săgeţi ale gardului de fier, ca pe lîngă un şir încremenit de lăncieri medievali, cele două siluete negre îmi apar iarăşi; au apucat-o la dreapta pe uliţa boierească, de bună seamă către vreo casă vecină, de vreme ce au pornit-o pe jos. Dau acum drum piciorului nerăbdător, pentru că s-a stins şi felinarul din faţă, şi le revăd în fundul uliţei asfaltate, negri cărbuni mişcători topindu-se în străluciul vag, vărsat de lampioanele trotoarelor. Şi nu pot rezista ispitei de a-mi lăsa pasul într-acolo; simt nevoia aprigă de a revedea, nevăzut, şi umil, superbul mijloc îmbrăţişat de taiorul măiestru, pulp[an]ele rochiei zbătîndu-se să zăgăzuiască ochilor muritori indiscreţia formelor ucigătoare, care dau să-şi arate splendoarea.

Iată-le, acum traversează şi poate privesc încoace ; cred că una, cea tînără, doamna Alba, şi-a întors privirile să se convingă poate şi cu ele de liniştea asta de necrezut, încît nici eu nu-mi aud mersul, de parcă înaintez cu paşi de lup. E prea mare distanţa pînă la mine să mă recunoască; ş-apoi nu cred nici să mă observe aci, în umbra castanului rotund în care m-am oprit. Au dispărut acum: într-o curte? nu. . . într-o stradă ! aşa că pot porni în voie cu graba cea mai mare. Dar nu le mai găsesc; în schimb găsesc foarte aproape o altă gură de stradă, deschizîndu-se într-aceasta pe care am ajuns-o. De aci le văd bine

iarăşi; şi-au schimbat alura acum, păşesc repede şi discută animat. Bastonul doamnei Smaralda se desprinde şi recade în tact repede la pămînt; e o energie şi o tinereţe întregă în doamna Smaralda, în chipul cum ea înaintează, în chipul grozav de animat cu care vorbeşte fiicei sale; şi fiica sa n-o mai întrerupe, o ascultă, pe gînduri, înaintînd repede, vertiginos. Le aştept să intre adînc în negura de departe, pentru a mă avînta în lumina felinarului în care ele au înotat pînă acum. Şi traversez această zonă trădătoare din cîţiva paşi săltaţi; calea e puţin întoarsă, le pierd, pentru a le revedea iarăşi, înaintînd şi mai repede şi mai decise parcă, în aria unei alte roate de lumină. Calea se încovoaie acum mereu, şi ele merg aşa de repede, că nu mai găsesc nici o piedecă s-o iau la rîndu-mi bine la picior.

Aci aproape, ştiu, este o grădină publică, seara, aproape pustie, luminată chiorîş de cîteva felinare searbăde, prizărite printre tufişuri, dinainte de război, neţesălate. Vara e vad nocturn pentru gradaţi şi servitoare şi dormitor pentru vagabonzi; cînd vremea se răceşte; locul devine suspect şi periculos. Şi este cumplită uimirea mea cînd, terminînd grăbit curba străzii, văd pe cele două femei că s-au oprit, acum, la mai bine de două ore după faptul serii, în capul grădinii deocheate. îşi şuşotesc una alteia grăbit şi stăruitor, apoi doamna Alba părăseşte pe bătrîna, care rămîne nemişcată, dreaptă şi neagră, sprijinită în bastonu-i negru, aproape invizibilă pe fondul întunecat al frunzişului. Iar doamna Alba a ocolit puţin gardul scund şi a intrat prin deschizătura largă a aleii cu pas maiestos şi ferm. Nu mai înţeleg nimic, de ce doamna Alba intră singură în grădină şi ce au însemnat şoaptele lor însufleţite; poate mama încerca să' oprească pe fiică de la un pas rău? Mi-aş fi putut desigur răspunde uşor la această nedumerire, dacă doamna Smaralda n-ar fi rămas sentinelă neclintită la postul ei, păzind cu îndîrjire misterul care crunt mă munceşte. Eu mă găsesc la o depărtare destul de apreciabilă de dînsa şi dacă aş buşni din umbra colţului şi a copacului între care mă feresc de luminiştea

înconjurătoare, de bună seamă n-ar putea să mă identifice. Cu toate astea nu* îndrăznesc să-mi părăsesc adăpostul; dacă cumva ochiul ei, oricît de bătrîn, are uşurinţa să descifreze mai limpede decît văzul meu?

Deodată doamna Smaralda începe să se mişte; se apropie încet de intrarea grădinii şi, la un pas de ea, se întoarce pe loc; aşteaptă puţin, parcă trage cu urechea, şi o ia înapoi. Merge iarăşi cîtva, se opreşte şi revine. Sentinela începe astfel să străbată, de o parte şi de alta, porţiunea îngustă a postului de pază. Aştept ca amplitudinile acestei pendulări încete şi plictisite să se lungească, şi îndată fac colţul, întorcîndu-i spatele şi luînd-o agale — spre a nu trezi nici măcar posibilitatea vreunei bănuieli —, pe uliţa obscură, care înconjoară opus poziţiei ei grădina tăcută şi pustie. Imposibil astfel să mă recunoască, şi după cîţva paşi sunt sigur că m-am şi abătut din linia vederii ei. Totuşi, din precauţie nu mă uit înapoi decît mult mai departe, şi abia atunci traversez spre gardul scund al grădinii, să cotrobăiesc prin semiobscuritate vreo portiţă dosnică. Şi-o găsesc într-adevăr cam pe la jumătatea pîntecului ce grădina îl face întracoace. înaintez cu precauţiune, desfăcînd tufişurile cu pieptul şi lăsîndu-mă plesnit bucuros de sfichiile mlădiţilor pe care le turbură insolita-mi invazie. Mă încurc de-a surda pe cîteva cărări pierdute, sperii vietăţi mărunte, care buşnesc cu zgomot printe rădăcini, şi întîrzii evident retragerea unei legănătoare perechi strîns înlănţuite sub coviltirul gros al frunzişului.

Disperarea mă cuprinde că am ajuns prea tîrziu. Şi cînd dau în sfîrşit de luminişul curiozităţii mele nebune, mi se pare că un uriaş a scos din rădăcini cel mai înalt plop din grădina asta, aşa cum scoteau copaci întregi din pămînt obuzele în război, şi mă izbeşte cu el cu putere, pe unde nimereşte, în crucea frunţei, în creştet, în cerbice şi pretutindeni. Şi totuşi stau dîrz sub ploaia loviturilor şi suport priveliştea cu bărbăţie. Am sosit prea tîrziu, de bună seamă; domnul acum salută cu respect mare şi doamna porneşte cu pas maiestuos, ieşind din largul luminii felinarului din mijloc, de care probabil se ferise. Domnul

o însoţeşte cîtăva vreme, dar ea se întoarce, şi-atunci îi văd minunat faţa, îi face un semn de renunţare desigur şi el se înclină din nou elegant şi revine. Acum, cînd s-a întors, îi revăd şi lui faţa; curios, o faţă răvăşită, trecută, în lumina cea mare de care se reapropie, chiar adînc cutată, dar distinsă, foarte distinsă. Să fie oare vreun prinţ de-al ei? Dar cu prinţii se întîlneşte o prinţesă într-o grădină publică, într-o ponosită grădină cu proastă faimă ca asta, cu perechi ce abia se mai ţin pe picioare de beţia epidermei, înainte de a se rostogoli în rutul naturii, printre rădăcini dubioase, cu şobolani şi alte rozătoare?

Sufletul mi-e desigur deşirat ca o cortină de-o ghearǎ, de sus şi pînă jos, dar neînţelegerea din minte-mi, aceasta-i cea care mai mă ţine. Totuşi aud în urechi răsunîndu-mi ca un cînt triumfal din afară: Misterul! Misterul! Misterul! Misterul n-a murit cu prinţul Tudor Buzescu? Totuşi, triumful acesta al subconştientului depărtat nu mă însufleţeşte şi nu mă face să ţîşnesc în sus de bucurie; minute întregi am senzaţia rigidităţii de cadavru, în toate cotloanele corpului meu. Apoi iată-rriă iar pe străzi încovoiate şi opace, pas la pas, după pasul acestui prinţ, pe care nu-1 aşteaptă nici o maşină de partea cealaltă a grădinii, şi care mă trage după el prin locuri din ce în ce mai obscure, mai neumblate şi mai nesigure. Deşi aş fi vrut, deşi-mi simţeam inima sufocată de dorinţă, de trebuinţa de a reveni în goană nebună pe drumul pe care venisem, să mă îmbăt pas cu pas de talia lungă a doamnei Alba şi de piciorul ei lung, pe care pulpana rochiei se zbate în mersul grăbit, ca sufletul meu de dorinţi!

„Prinţul" cu faţa brăzdată de cute m-a adus dinaintea unui imobil enorm, un *block-house* cu şapte etaje, într-o răspîntie puţin umblată, dar nu prea depărtată de Calea Victoriei. Am ochit bine scara pe care a apucat, nu era chiar cea principală, dar asta a turnat încă puţinăJesenţă în focul turburării şi al neştiinţei din sufletul^meu. Am aşteptat mai multă

vreme aci, învîrtindu-mă pe trotuarul colţului dimpotrivă, să văd unde izbucnesc luminile pentru cel întors, la care etaj, în care parte a imobilului? Dar nicăieri nu se aprinse nici o lumină, afară numai da mansardă, unde un petec pitic şi întunecat de geam clipi deodată de vioaie strălucire, însă asta echivala, pentru ce aşteptam eu, cu nimic, cu nicăieri. Personagiul rămînea pentru mine în acelaş adînc mister; apartamentul lui de bună seamă era destul de întins ca să constea şi din altceva decît din două-trei camere la stradă. însă prinţul meu, celălalt, autentic, Raoul Ypsilânt, avea să mă scoată din toate aceste nedumeriri. Fără îndoială n-aveam să-i spun nimic lui Raoul de escapada nocturnă a doamnei Alba şi a mamei sale; asta era doar secretul meu intim, durerea şi totuşi bucuria vieţii mele, misterul, misterul mult dorit şi visat de cavalerul rătăcitor al vieţii mele de student. Dar el trebuie să ştie ce om de familie bună,' ce beizadea, ori ataşat de legaţie cu nume de istorică faimă, locuieşte în *block-house-ul* din răspîntia cutare, la etajul de bună seamă întîi... maximum al doilea...? Şi dacă nu ştie, nu-i greu,'desigur, să afle.

însă simţii o neplăcere adîncă, un gust amar umplîndu-mi gura pînă-n rădăcina limbei, cînd mă văzui într-o subită lumină, înaintînd spre Alba, spre candida zeiţă mîndră şi neînduplecată a gîndurilor mele, prin portiţa meschină a acestei ciudate şi neaşteptate descoperiri. Nici o idee precisă nu mă jigni desigur; poate mi se înseilau astfel în fund de cuget linii vagi de contur, însă respinsei dezgustat orice gînduri meschine. „Niciodată, niciodată!" glasuri tare ca să mă aud eu însumi şi să-mi dau şi mai bine seamă în ce neruşinare lîncezeşte acum gîndul meu. Glasul tare are putere de gheaţă pură, de zăpadă albă, ca şi numele ei sfînt, care în contact cu fruntea îţi alungă într-o clipită toate miasmele din dosul ei. Şi-mi strunii cu vigoare şi cu sănătoasă voluptate gîndul la procesul cel mare, răsunător, pe care aveam să-1 deschid. Cum puteau rezista prinţi de-aceştia nepuntincioşi, cu faţa răvăşită de toate stricăciunile lumei, istoviţi de viaţă leneşe şi de cele mai rafinate perversiuni, dinaintea procesului grozav, a pledoariei uimitoare, care avea să refacă puterea unei familii, să învie morţii din pămînt !

Scîrbit la culme de ceea ce putuse trece prin mintea mea, nici nu întrebai pe Raoul de individul pe care-1 urmărisem noaptea trecută. Şi-n zilele ce urmară mă aruncai înverşunat asupra studiilor mele. Săptămîni şi luni trecură; din cînd în cînd totuşi luai drumul spre *block-house-ul* greoi din răspîntia neumblată. Martor mi-e Dumnezeu că numai indiscreţia nu mă aduse încoace, după cum nu mă ducea, în fiecare seară, aproape involuntar, spre grădina din ce în ce mai pustie, cu cît era mai golită de frunze... Era, aveţi dreptul să spuneţi, necazul, invidia, gelozia, iată'cuvîntul! Asta da ! Dar indiscreţia? Dorul -de a şti cît mai multe lucruri ascunse, pentru ca la momentul dat...? Eroare... Se poate limpede ceti doar în sufletul meu... Profundă eroare... Nici prin gînd, nici prin vis nu-mi pot trece astfel de gînduri, căutam eu să mă conving, şi înverşunat de contrazicerea interioară a acestei frămîntări şi a ideii că „misterul" există oricum, i-am dat de urmă şi-1 stăpînesc definitiv, mă aruncam ca un turbat asupra cărţilor mele.

Devenisem atît de stăpîn pe materia care mă preocupa, încît într-o împrejurare oarecare, pe cînd pregăteam iţele unei grele bătălii juridice, combătui făţiş pe maestru în biroul nostru. Avu loc între noi un schimb de replici calme şi sigure, spre uimirea considerabilă a lui Radii, care-şi mai întîrziase plecarea la Paris. Maestrul mă contrazise la început, pe urmă trebui să cadă de acord, şi văzui atunci în colţul buzei lui acea răsfrîgere de neplăcere pe care o mai văzusem de-atîtea ori la tribunal, ori la Curte, în marile lui înfrîngeri. O, nu era tot atît de dureroasă, dar se vedea cît colo, era strîmbătura beizadelei care-a avut de îndurat o neplăcere de la un argat. îmi surise apoi în semn de recunoaştere şi de îndemn la mai mult, dar nimic, nici o căldură, nici un elan în expresia lui. Ca şi pînă acum dealtminteri, ori de •

cîte ori îmi mulțumea pentru servicii, pentru munca și zelul meu. Nici nu mă așteptam la *altceva* și nici n-aș fi dorit; ba încă m-ar fi îngrozit cumplit: o coborîre cîteva trepte spre mine, sau, Doamne, o scuturare caldă de mînă, brațe întinse, Dumnezeule ! ce m-aș fi făcut dinaintea acestei izbucniri sufletești de apropiere? Pe cînd mîna lui rece, atingerea acea scurtă cu vîrful degetelor, asta ne așeza oricînd la bună distanță unul de altul, și distanța îmi trebuie neapărat pentru a avea perspectivă spre doamna Alba. Altfel mi-ar mai rămîne vreun pic de tărie pentru lovitura de măciucă a procesului?

Drept admirație, probabil, că am putut contrazice cu succes pe maestru, Radu mi-a făcut cunoștință cu una din surorile lui. Nu știu dacă a fost chiar cea refuzată de Raoul — pe cît mă lăsase Raoul să întrevăd, una din partidele refuzate de el, pe motiv capilar, fusese o soră a lui Radii — dar fetișcana asta este nespus de drăguță. E mică și iute ca argintul viu. A venit desigur „întîmplător" să-și ia fratele la cinematograf și a dat și de mine în studiul maestrului. Pe urmă am stat de vorbă; se agita subțirică pe scaunul fără spetează, întorcîndu-se de la unul la altul și rîzînd cu dințișorii ei de șoricel. Are gura puțin cam mare, dar parcă anume făcută să-i taie fața într-un chip destul de amuzant. îi place să-și dea pălărioara pe spate, și-atunci deasupra frunții îi ies șuvițele retezate. E o armonie întreagă în micul ei corp și o mobilitate fără pereche. Caut să-i arăt că-mi place, și asta pare să nu-i displacă, ba chiar s-o încînte. Și asta mă bucură grozav. Am nevoie de prietenie și, dacă aș putea, de admirația fetei acesteia. Nu de iubirea ei, evident, dar la nevoie... în schimb, un titirez ca asta poate să turuie vrute și nevrute în fața doamnei Alba. El poate nu numai să aducă vorba de vreo frază a mea de spirit sau de subiectul vreunei discuții la care am luat parte, dar chiar să mă ridice în slăvi. „Titirezul", cum îi voi zice de-acum înainte, mi-e nespus de prețios.

La despărțire nu uită să mă invite la masă pentru o zi din săptămîna următoare, și a doua zi chiar, Radu îmi aduce aminte de această invitație. E primul meu pas pe care-l fac, cum se spune, într-o familie bună.

Arhivarul, pe care l-am plătit anume, îmi dă în sfîrșit vestea senzațională: după o lungă și îndărătnică investigație prin podul Palatului de justiție a putut da de primul dosar al afacerei Ypsilant. Adică de cel privitor la moștenirea Albei. îl revizuiesc în pripă și nu mă mir că nu găsesc ce mă interesează chiar de la prima ochire: sunt lucruri grele, lucruri subtile ce vreau eu să aflu aci, și pentru asta îmi trebuie cîteva zile pline, cîteva dumineci, pentru a-l ceti filă cu filă. E grozav de voluminos, iar în celelalte zile sunt extrem de ocupat: pînă și duminecă dimineața trebuie să fiu de față în studiul maestrului. Iar seara arhivele se închid... și pe urmă seara trebuie să dau raita obișnuită în grădinuța suspectă, care mi-a devenit atît de dragă. Și pe urmă să parcurg dus și întors drumul încovoiat care mă duce la *block-house*-ul prințului misterios. O spun încă, nu din spirit meschin de iscoadă, și am pentru asta cea mai bună dovadă, cea mai hotărîtă: sunt mulțumit cînd nu descopăr nimic nou, cînd mă întorc *descurajat* acasă că deatîta amar de vreme bat drumurile degeaba. Dar asta nu mă determină cîtuș de puțin să încetez hoinăreala serală și nici, mai ales, cînd văd pe fereastra biroului pe doamna Alba plecînd, să nu mai fiu muncit de cele mai absurde și mai crîncene gînduri.

în această hărțuială fără sens și fără ieșire care are loc în sufletul meu, rîsul *Voicuței* (iscălește *Voicoutza),* al titirezului meu, este într-adevăr o rază de soare. Voicuța, nu e greu să văd, s-a încurcat zdravăn în căngi'le pe care sufletul meu numai pentru ea nu le întinsese. Dar asta nu mă îngrijește; mi-e foarte simpatică și, dacă inima mi-ar fi liberă de orice griji, m-aș arunca și eu cu tot avîntul în largul de ocean al pasiunii, la care atît de micuța ei făptură mă îmbie. E un bibelou scump Voicuța; după masa pe care am luat-o în familiea ei, s-a obișnuit de^ dă ceva mai des pe la biroul nostru. Asta pentru că eu nu prea răspund la desele ei invitații: nu pentru că

m-aş teme că mă angajez prea mult, doar nici însurătoarea nu m-ar înspăimînta; la urma urmei, şi *ea* e măritată. Ar putea fi o treaptă mai sus spre înălţimea la care tind. însă nu ştiu ce ar putea să zică părinţii ei, dacă ar fi să mă iau după această nebunatecă. Eu am rămas cu vechile concepţii din tîrguşorul în care m-am născut: n-am avut'soră, dar ştiu cum părinţii îşi ţineau fetele acolo. Evident, eram adesea invitaţi la prietenii noştri cu surori; dar pe ele nu le puteam vedea decît în anume împrejurări, sau mai degrabă după anume formalităţi, cînd lucrul era aranjat din vreme anume pentru asta. Altfel abia dacă ne dam ziua bună în treacăt.

Pe cînd, dacă aş fi să sun toată ziua la uşa Voicutei, aşa cum mă cicăleşte ea că n-o fac, îmi închipui că aş scandaliza pe aceşti oameni serioşi şi bogaţi, cari sunt părinţii ei şi cu cari aduce mai mult gravul Radii şi cealaltă soră a lui, decît zglobia aceasta de Voicuţa. Ea însă socoate că fac unele rezerve şi, fără a mai insista, se mulţumeşte să mă persifleze înlăuntrul ei, lăsînd să ţîşnească spre mine doar o rază ironică din ochii drăcoşi, din care, ca şi dintr-o anume strîmbătură a colţului gurii, eu trebuie să înţeleg că niciea nu se sinchiseşte prea mult de mofturile mele.

însă se sinchiseşte zdravăn. Mai ales după ce Radii a plecat la Paris, trebuie să răspund aproape zilnic la întîlnirile noastre, care, din cauza încăpăţînării mele, au loc mai mult în oraş. Uneori, cînd îi dovedesc că sunt prea ocupat — şi mă obligă să-i dovedesc asta —, trebuie totuşi cel puţin să ne încrucişăm drumul măcar douărhinute, „măcar pentru a ne spune *bonjour*". Şi trebuie s-o fac, pentru că mititica asta, cu mişcări de viermişor, ştie cum să ţi se strecoare în suflet şi să-ţi smulgă o făgăduinţă. Din pricina timpului meu atît de ocupat în curgerea zilei, şi cum seara ea nu poate ieşi decît pînă la o anumită oră, sunt nevoit să sacrific pentru dînsa după-amiezile duminicelor şi sărbătorilor, adică tocmai vremea rezervată studierii dosarului Ypsilânt. Asta mă încurcă teribil, şi dacă n-ar fi Voicuţa, o repet, fără îndoială că n-aş plăti pentru nimic în lume simpatia ei atît de atroce, cu

un preţ ce mi se pare aşa de scump. Totuşi, izbutesc uneori, sub pretexte foarte complicate să mă sustrag ordinelor ei, ba chiar îmi permit, cu riscul unor teribile „figuri", pe care nu ezită să mi le toarne la viitoarele întîlniri, chiar în mijlocul drumului, să lipsesc de la *rendez-vous*.

Astfel, cercetarea dosarului merge nespus de încet; şi de cîte ori doamna Alba îmi răsare dinaintea ochilor, fie încrucişindu-mi drumul, fie părăsind curtea în maşină, mustrări cumplite mă devoră. Cu atît mai mult mă simt mai vinovat şi mai nevrednic faţă de ea, cu cît, de la un timp de vreme, nu ştiu zău dacă nu de cînd cu escapada aceea serală, privirile ce-i scapă involuntar spre mine sunt de o răceală de oţel. Răspunsul la salut pare oarecum deferent, în orice caz îmi acordă însemnătatea, dacă pot spune, *neînsemnată* pentru dînsa. pe care o am în biroul soţului ei, dar cu o răceală şi de la o distanţă care mă ameţesc. Dacă n-aş fi observat că odată şi lui Radii i-a adresat cuvînt de bineţe atît de străină, atît de absentă, că pînă şi acest brav băiat, dedicat în întregime studiului, a făcut o schimă de nedumerire, aş fi putut crede că am fost observat de doamna Smaralda, cînd am cotit grădina, în seara urmăririi.

Dar poate ar fi fost mai bine să mă muncească această nelinişte, decît să pun în legătură strînsă noua ei dispoziţie faţă de „noi" toţi ai casei, cu acea întîlnire insolită şi a cărei urmare n-o mai pot cîtuşi de puţin surprinde. Pentru că, trebuie să mărturisesc, în timpul absenţei maestrului, ceea mai mare parte a timpului mi-o petrec în faţa clădirii celei mari în care a dispărut prinţul misterios. Toate ieşirile şi toate intrările le controlez; toate maşinile cari stopează aci mă fac să tresar violent. Dar nimic, nici o urmă, nici un semn din necunoscutul chinuitor care mă atrage într-acolo...

Şi ghearele cumplite ale geloziei nesigure se înfig fără' milă în cugetul meu. Urăsc de moarte figura acea brăzdată şi distinsă pe care am urmărit-o şi regret că n-am urcat scara dosnică pe care s-a făcut nevăzută.

Oare m-ar fi putut opri cineva? Cîți nu locuiesc doară în acest imens edificiu, mai ales în mansardele acelea care privesc pitiş pe sub straşini cu ochiurile lor de geam? Oare se cunosc ei toți aceşti oameni cari'şi-au găsit sălaş sub acelaş acoperiş imens? Nu-mi voi ierta niciodată greşala aceasta, mai bine-zis, lipsa mea de curaj.

Pe urmă mă simt duşmănind chiar pe doamna Alba, pentru acest gust al ei, care mi se pare cu totul dubios, în definitiv, întrucît poate fi socotit inferior domnul Georges Radu Şerban acelui tomnatec şi putred individ nocturn? Ce aventuri incredibile, ce îndrăzneli uimitoare a putut înscrie la activul său acest bizar personagiu, ca o femeie atît de distinsă să-i sacrifice un bărbat, în care se răsfrînge, ca infinitul cerului într-o picătură de apă, măreția unui întreg trecut, unei întregi istorii? Să fie ea într-adevăr dominată de vicii şi perversiuni irezistibile, doamna Alba, aşa ca bunăoară vărul ei, gata de orice sacrificiu pentru o brună coamă femeiască? Poate aşa s-ar explica şi răceala dintre ea şi soțul său, de care îmi pomenise Raoul! Sau produce asupra ei o impresie atît de profundă, bolnăvicioasă, histerică şi de-a dreptul caraghioasă, rezonanța deşartă a unui nume care simbolizează un grad mai mult decît al maestrului pe scara putredă a valorilor defuncte, negociate ca o emblemă de comerț, de epigoni fără valoare? O, ar dovedi destulă debilitate intelectuală această femeie, pe care exteriorul te face s-o vezi negrăit altfel, şi atunci toată zbaterea asta, care mă frămîntă, n-ar fi însăşi un ***bluff*** ridicol, o sinistră farsă pe care mi-o joc eu însumi cu atîta ardoare? întrucît doar sforțările mele, teme,-rara mea întreprindere s-ar putea bucura de încoronarea pe care o aştept în nopți înfrigurate, din mîinile ei roze, cînd în biata minte de pasăre a domniței mult visate nu prețuieşte nici măcar urmaşul de neam ilustru, care se învredniceşte cu adevărat de numele ce-l poartă? Ce-aş mai putea însemna eu atunci dinaintea celui din urmă imbecil fără alt merit decît simplul nume cîştigat de alții, eu care tocmai vreau să răstorn în sufletul ei toate aceste prejudecăți stupide, cu sforțarea uriaşe ce plănuiesc cu proaspăta-mi energie, întru frumusețea şi fericirea ei?...

Dar mi-e de ajuns să revăd într-o bună dimineață pe doamna Alba, în obraji, şi-n grumazul uşor decoltat, cu toată frăgezimea roză a acelei dimineți de început de iarnă, ca toate emanațiile acestea otrăvicioase, izvorîte în nopți de nesomn, să dispară deodată şi să mă încleştez ca un zînatec de visul meu, dîrz ca o piatră cioplită, simbolizînd cea mai fermă voință umană. în aceste dimineți de zare stropită cu sînge, am descoperit un lucru care pentru mine are mai multă însemnătate decît chiar pactul de la Locarno, marşul asupra Romei, sau trecerea oceanului în avion. Doamna Alba are un păr dulce, castaniu şi nu negru cum mi se păruse la început. Iată o bucurie mai mult şi o rază de pace în noaptea de îndoieli în care mă zbucium; nu pentru că doamna Alba mi-ar place mai mult şatenă decît brună, ea fiind pentru mine o minune totală, indiferent de atributele-i divine contemplate în parte; dar pentru că descoperind un amănunt sigur din adevărul în sine al făpturii ei, pentru mine încă insesizabilă, ca noțiunea lui Dumnezeu pentru un filosof, mă simt mai aproape de ea, o simt mai lîngă mine, mai susceptibilă de a-mi dezvălui şi alte armonice detalii ale perfectei ei structuri.

Voicuța are o slăbiciune deosebită pentru *dancing*-urile de la ora 5. Acolo îi place să ne refugiem, mai ales în zilele mocnite şi ploioase. Şi mă văd astfel bâlăbănindu-mă vreo două-trei ceasuri în mijlocul perechilor necunoscute, necontenit cu ea, eu mare şi lat în umeri, ea măruntă şi agățată de mijlocu-mi, imitînd bîțîiala fără de repaos din jur, la scîrşnetele şi sughițările prelungi ale unei orchestre bizar alcătuite. Muzica asta mi-aduce aminte de bîlciurile de la Zâreni, cînd clanaretul se lamenta şi cimpoiul se dezumfla într-o larmă inestetică şi jalnică, îmbărbătînd țăranii turmentți să-şi umple paharele de rachiu şi să mugească animați de instinctele din cavernă. Acum nu mai întîlnesc, în aceste săli înăbuşitoare, acei ochi pe care-i revăd ca prin ceață, sîngeroşi şi îndobito-

citi; dar au desigur mult din ei, privirile din față, rătăcite, înfiorate de atingeri, pleoștite de necurmată oboseală., Și monotonia asta e ucigătoare: perechi-perechi de in-j devizi de sex contrariu, care se alung[ă] reciproc, ca într-un joc neogoiat de morișcă; și un zvîcnet incontinuu din pîntec și din șezut, care mă rușinează de mine însumi — și dacă toți de aci ar înceta la un moment dat să mai miște, lăsîndu-mă singur în plină activitate coregrafică, aș urla cu siguranță și, aș lua-o nebun pe stjfăzi, ca surprins săvîrșind o faptă necuviincioasă, țar aci, ascuns de consensul general, mă zvîrcolesc ca aplicație, și căldura trupșorului Voicuței îmi dă îndrăzneală și bici de îndemn la exagerare. Exercițiul acesta afrodiziac pe ea o transportă și o face languroasă; îmi caută de la înălțimea joasă a ochilor ei privirile mele, în care se pierde lung și frenetic. Buzele uscate atunci îi tremură și-o aud monosilabînd gutural, în vreme ce minutele ei rotunde tresar înfiorate de-a lungul coloanei mele vertebrale. Atunci se-agață literalmente de umerii mei și o duc ca un vîrtej prin amețeala generală, înnebuniți de imprimarea reciprocă a contururilor răzvrătite. Pe urmă ne oprim adînc turburați și îngroziți de noi înșine; atunci gîndul meu fuge înapoi, supus și pocăit, îngenunchind dinaintea celei care mă alungă și mă disprețuiește: dar ochii lucioși ai Voicuței mă cheamă iarăși la ea,- umezi și înfricoșați, brațele ei tari îmi înlănțuie iar umerii, colac, și zbor cu ea, parcă ducînd-o înot, prin oceanul de dorinți răvășite și asmuțite.

La *dancing-urile* acestea am putut cunoaște pe unele din prietenele Voicuței. Trebuia atunci să danse/ și cu ele, însă nu puteam să leg nici o prietenie, căci după fiecare cunoștință, mica mea tovarășă de joc schimba imediat *dancing-ul.* O singură dată îmi șopti înveselită:

— E și Smărăndița aci, cu tipul ei...

— Care Smărămdița. .. ?

— Asta-i acum.. . Soră-mea ...

— Ah, da...

Abia recunoscui pe Smărăndița prin marea de capete: era mai răsărită decît Voicuța dar nu mai dezvoltată. „Tipul" ei era tot un vlăjgan înalt, subțirel și cam șlampăt la mers și la vorbă. Dansa cocoșat, rotunjind lung mișcările, așa cum îi ieșeau și vorbele din gură; dar era vesel băiat, oacheș ca și partenera lui și neobosit la dans. Era fiul unui avocat cunoscut, el însuși secretar al tatălui său, probabil o mediocrir tate, căci nu-1 întîlnisem niciodată, cu toate că dasem piept de vreo două ori cu părintele lui. La prezentare, Smărăndița îi apăsase puțin numele de familie, pentru a marca, fără prea multă intenție dealtminteri, mai mult din obișnuință, că luam contact iarăși cu unul de neam cunoscut. Asta însă mă îndîrji puțin și mă făcu să fiu foarte promt cu răspunsurile la întrebările lui și foarte repede cu întrebările mele, pentru a lăsa în urmă răspunsurile lui, spre marea satisfacție a Voicuței, care mă înhață de umeri și se înfipse în mine cu dărnicie, în dansul în care ne avîntarăm la moment. Cînd ne reîntrunirăm, Smărăndița ne certă familiar, că ne tot răzlețim de „banda lor", și mă invită pe-a treia zi la ele acasă, la un ceai „unde vom fi toți în păr". Voicuța primi pentru mine invitația, sărind în sus și bătînd din palme. A treia zi, la ceai, constatai că Voicuța își făcea un punct de onoare din venirea și prezentarea mea: eram ambiția ei.

Prietenii și mai cu seamă prietenele din „bandă" —una răspundea asemenea la nume domnesc — mă acceptară binevoitor, chiar înainte de a deschide gura! Mărturisesc că eram puțin intimidat, îmi pregăteam cu luare-aminte vorbele, și așa pregătite abia le puteam face dincolo de nodul gîtului, întru atît mă temeam să nu răspund sub „așteptarea" generală, care, precum înțelesei, era de mult stîrnită și împinsă pînă la un grad de curiozitate destul de ridicat.

Cred că am răspuns cu succes la examen, pentru că, iată, purtătoarea de nume domnesc, Lilica Mavrogheni, îmi aruncă ocheade adînci de lîngă partenerul ei, un băiat zdravăn — toți de-aci sunt zdraveni și sportivi — flăcău de bogătași craioveni, abia scăpat

ele armată, avînd ca situație perspectiva unei fabuloase moșteniri. Lilica Mavrcgheni e și ea fiică de bogătaș, păcat că nu tocmai frumoasă, așa cum aș fi dorit să fie portiviț cu numele ei. Avea statura Smărăndiței, dar părea mai scundă, ca mai dolofană. O strica oarecum un nas ceva mai lung pe o față rotundă, încununată de bucle negre. Totuși, îmi impunea cu numele ei fanariot, care-mi amintea de vestitele jafuri ale țării, de către domnii trimeși de Sublima Poartă acu o sută de ani și mai bine. Cum toți din societatea de față erau mai tineri ca mine, asta mă îndemna să fiu ceva mai atent cu purtarea și cuvintele mele. La fel, cei din juru-mi păreau puțin cam rezervați, perechile dispuse simetric în fotolii își împărtășau cele ce aveau de spus cu glas scăzut; din cînd în cînd numai, cînd undeva izbucneau hohote, toți ceilalți cereau vehement, dornici de participare, să li se comunice de îndată cauza veseliei. După ceai se desfăcu și cîteva butelii de vin, pentru dezmorțirea curajului. Fetele izbucneau în rîs mare acum, lîngă tovarășul respectiv, și dau pe față pricina hilarității, de astă dată fără invitație. Numai cînd gluma părea cam nesărată, trecea atunci din ureche în ureche, făcînd întregul ocol al asistenței, din care cea feminină se prăpădea de rîs, cu conștiința împăcată că discreția a fost astfel salvată. Cîte una, cu subite reticențe de pudoare, protesta cu îndîrjire, cînd vecina de fotoliu se arăta gata să-i transmită baliverna mai departe; Smărăndița, care părea cea mai obrăznicuță, intervenea îndată împăciuitoare și, după ce afla cauza neînțelegerii, o da ea pe șleau, pe răspunderea ei, fără nici o jenă, în vreme ce compania de sex slab își acoperea ochii, da chiote înăbușite și mă privea pe sub degetele rășchirate, cu care își acoperea pudic satisfacția de pe figură.

Găsii că e locul să mă amuz (deși cu un ușor aer protector, pe care mă sileam să-l afișez ca fiind cît mai de formă) cu toată inima, spre ușurarea de suflet a Voicuței, care pînă acum rîdea neliniștită de dispoziția mea încă nedefinită. Vroiam să pătrund pînă în adînc în familiaritatea acestei societăți, să mă identific cu ea, să am toată libertatea mișcărilor ei, în lumea ei, în cercul ei, care din afară se părea atît de magic și de strîns. Trebuie să lămuresc aci că mai ales fetele de față aveau cultură solidă și titluri universitare; totuși, rareori conversația lor se rătăcea pe un teren solid. Curios, totdeauna băieții atunci, dacă nu luau parte la discuție, acordau respectuos interes celor două specimene dintre dînșii, care se aventurau, cu temeritate și suplețe de saltimbanci pe trapeze, în gimnastica ideilor. Fetele se grăbeau să participe însă toate cu competență și zgomot, și desigur cu aceeași ușurință, ca și cînd ar fi vorbit într-o limbă streină, demult învățată și la perfecție cunoscută. Dar îndată ideile începeau se să concretizeze, vîntul persiflagiului le da cheag și vîrtoșenie, și totul naufragia în hohotul glumei de gust sau fără, sau în smîrcul acoperit al trivialității fine ori chiar grosolane. Aci dispoziția generală, deplasată o clipă din echilibru, se reîntorcea în sine, menținîndu-se constantă la *beau-fix*. Sunt oameni cari abordează deodată subiecte subtile de vorbit, din nevoie pedantă ori numai pentru a face impresia că nu sunt prea proști; aceștia din urmă se grăbesc apoi la timp potrivit să revie din domeniul încălcat, care le-ar putea fi fatal. Lumea aceasta mică și gălăgioasă în care mă găseam nu se aventura în vîrtejul ideilor nici din nevoia celor dintîi și nu-l părăsea grăbită nici din teama celor de-al doilea; ci pur și simplu pentru că era puțin mușcată de incisivii cu otravă dulce ai libertinajului. Beneficiari ai unei libertăți pe care își dau seama că le-o acordă întîmplător o cotitură a vremei, arătau cu vrednicie că înțeleg să profite zdravăn de ea.

Din toată această tînără și neastîmpărată reuniune, o singură persoană da drum glasului mai puțin; în schimb, ochii ei vorbeau fără întrerupere, îmi vorbeau mie direct și sigur și, dacă mă feream de scandalul pe care-l făceau, e că mă miram cumplit cum nimeni, nici chiar Voicuța, nu observa larma-i mută și totuși asurzitoare. Mai tîrziu dădurăm scaunele în lături și dansarăm: Lilica Mavrogheni se strînse în

pieptul meu şi-şi exprimă dorinţa să danseze cu mine într-o sală mai încăpătoare. Numi un *dancing* pentru a doua zi după-amiază, şi ea acceptă cu o înclinare leneşe a pleoapelor.

— O să fii acolo cu Voicuţa? mă întrebă cu semnificativă indiferentă.

— Nu.. .

Pe urmă repetai şi eu printre buze întrebarea:

— O să fii cu Oswald? (evident, era vorba de „tipul" ei).

Si ea răspunse cu vagă nuanţă de rîs:

— Nu.

A doua zi ne întîlnirăm într-adevăr la *dancing* şi două ceasuri de joc strîns, corp la corp şi suflet în suflet, fură de ajuns ca să ne căutăm apoi zoriţi refugiu în garsoniera mea, care, spre bun augur, îşi inaugura astfel menirea cu izbîndă totală asupra unui vlăstar domnesc.

în reuniunile care urmară eram cam stingherit de duplicitatea pe care trebuia s-o joc faţă de Voicuţa şi de curajul franc al ochilor Lilicăi. Dar „izbîndă" mea îşi găsi loc obişnuit tot alături de Oswaldul ei, iar la mine aproape că nici nu mai privi, ceea ce în loc să mă liniştească, simţii bine, oricît vream să mă conving de contrariu, mă nemulţumi. Numai cînd obţineam vreun succes în discuţie sau făceam adunarea să rîdă cu anecdote inedite, ochii Lilicăi se înfigeau iarăşi în ochii mei, comandîndu-mi să mă apropii şi s-o iau la dans. Şi-atunci îmi şoptea, rîzînd, fără altă introducere:

— Mîine, la 7, o să fie Voicuţa la tine ?

Şi după o pauză scurtă reluam şi eu în glumă:

— 0 să vii cu Oswald?

— Nu.

Acest schimb de vorbe redeveni semnalul obişnuit. Dar pentru a-l provoca, trebuia să fac adunarea să rîdă zdravăn. Şi asta era nespus de greu, pentru că la moara ei se vînturase cele mai felurite glume şi cancanuri, toate spiritele de la reviste şi de prin publicaţiile hazoase ori obscene, cu toate variantele lor.

Se întîmplă însă, ca după un astfel de mic succes al meu, Lilica să nu mai mă cheme cu ochii. M-am apropiat atunci eu de ea şi i-am pus întrebarea:

— Mîine la 7 o să vii cu Oswald. ..

Ea rîse ca de obicei şi-mi răspunse:

— Da, dacă vrei.

— Adică „nu", vrei să zici...

— Totuşi zic da. . . dacă doreşti să-ţi facem o vizită, deşi noi proiectasem altceva.

Şi a doua zi într-adevăr nu veni. în schimb văzui că ochii ei se fixau de-acum înainte, cu persistenţa ce-mi dăruise mie Ia început, asupra „tipului" Smărănditei. Şi, curios, nimeni, nici chiar Smărândiţa, nu băgă de seamă. Cît despre Oswald, nici pomeneală. Iar eu, la rîndu-mi. găsii că lucrul cel mai elegant era să nu mai urmăresc astfel de manevre. Totuşi, fără voie, băgăm de seamă evoluţiile celor doi ochi negri ai urmaşei de voievod asupra diferiţilor amici ai prietenelor sale. Ciclul se apropia din nou destul de alert de mine. Şi mă minunam grozav că într-o lume atît de restrînsă, nimeni nu observă nimic. Atribuii deci junei societăţi, poate din cauza acestei juneţi însăşi, gradul de inferioritate căruia-i incumba o astfel de insuficienţă a spiritului de observaţie.

Nici prin gînd nu-mi trecu să-mi insult compania cu învinuirea promiscuităţii. Iar uluiala mea fu groaznică, într-o seară, cînd avusei cu Smărăndiţa conversaţia următoare:

— în definitiv, ce fel de om e Oswald acesta ?...

— Ah... te-a cucerit şi pe dumneata Lilica?...

— Nu înţeleg, cum. . . de ce să mă. . .

— Atunci îţi va veni rîndul în curînd. .. Ea ne-a cucerit pe rînd toţi amicii noştri foşti şi actuali. .. Cum apărea unul nou în arenă.. .

Şi, izbucnind în rîs mare, cu sinceritatea ei cinică şi drăguţă:

— în privinţa asta îi suntem toate recunoscătoare, că ne scapă de ei, cînd încep să devină prea obraznici. .. Şi-mi rîse iar în faţă, uimită de uimirea mea, pe care acum o afectam.

— Dar Oswald ?. ..

— Oswald e un băiat tare bun, el va fi soțul cel mai fericit cu putință. Natura l-a înzestrat cu darul nepre-țuit al lipsei spiritului de observație...

Apoi redevenind o nuanță serioasă, Smărăndița mă conjură, ca soră şi fată bună:

— însă ia seama, numai două dintre noi am băgat de seamă micile trădări ale Lilicăi... Pentru că sunt trecătoare, nu le dăm nici o atenție.. . Dar Voicuța nu ştie nimic şi nu ştiu, zău, dacă ar accepta filozofic conduita fostei ei colege de universitate, căci ea a adus-o printre noi... Mi-e teamă să nu-ți aprinzi rău paiele în cap cu dînsa.. . Deci te sfătuiesc priete-neşte: Nu-i pune şi ei aceeaşi întrebare. ..

— Care anume?

— Care mi-ai pus-o mie întîi: „Ce fel de om e Oswald acesta?"

Seară de întîlnire cu Voicuța, rece şi ploioasă. Parcurgem străzile domol, ferindu-ne obrajii de biciui-rile reci şi subțiri ale ploii fine, împroşcate ca de vapori-zatori nevăzuți, din norii plumburii şi joşi. Ne găsim drum necontenit, astfel ca vîntul să ne bată din spate, umfîndu-ne *treanch-coat-mile,* în care, de la mijloc în sus, suntem împachetați ca nişte mumii. *Trotteur-u* mărunți ai Voicuței bat repede asfaltul luciu al tro-tuarului ca să țină la înălțimea pasului meu larg, pe care-1 marchează pantoful modern, enorm ca un bocanc, cu vîrful bont. Şi această frecvență deosebită de mers mi-aduce minte de undele nevăzute ale fluidelor fizice, care, deşi de lungimi felurite, toate ajung la țintă în aceeaş durată de timp. îi comunic* această impresie Voicuței şi ea se mîhneşte teribil, că am putut să mă plictisesc într-atîta, încît să mă gîndesc la lucruri aşa de depărtate, în raport cu clipa de față. îi ripostez că piciorul ei mic şi grăbit era fatal să-mi sugereze goana undelor de lumină, diafane şi fine, şi asta o împacă, făcînd-o să-mi arunce, de jos în sus, recuno-ştința măslinie a ochilor ei largi. Dar se simte obosită şi eu îi propun filmul recent, de mare senzație, la un cinematograf apropiat. Ea se supără iarăşi, nemai-avînd acum nici o îndoială de plictiseala pe care pre-

supune că mi-o produce apropierea ei. Mă arăt nespus de mirat de această hipocondrie psihică şi-i acord ei inițiativa propunerilor. îmi declară că ar vrea să se vadă într-o odaie caldă, să-şi scoată pantofii şi eu să-i povestesc ceva. Mă prefac că nu pricep cam despre ce odaie ar putea fi vorba, pentru că înțeleg să rămîn de-o pasivitate de metal în tot acest joc drăgăstos.

Mă tem de vreo legătură prea strînsă, mai cu seamă cînd nu e nici un Oswald, care să restabilească la un moment dat echilibrul stricat, doar în glumă şi treacăt, al stărilor dinainte. Şi de Voicuța mi-e teamă în special: mi-am schimbat hotărît gîndurile în privința avan-tajelor unei perspective matrimoniale, şi-apoi prefer să mă amuze ca o copilită, şi o tratez ca atare, ceea ce o necăjeşte în special. Totuşi pasiunea ei îmi convine: aş vrea chiar să se audă undeva că sunt în stare să rezist la sentimente şi la o partidă strălucită. Ba îmi place uneori să merg cu visul şi mai departe: să trec drept cauză rece şi îndărătnică a unei cumplite dis-perări sufleteşti. Sunt sinistru, îmi dau seama, mai ales cînd privesc cu coada ochiului pe această copilă plă-pîndă, frumoasă şi sinceră, pe care simt că aş iubi-o cu adevărat, nu numai cu sufletul, dar şi cu gîndul. O consider ca pe-o drăguță şi inocentă victimă, pe care o atrag după mine, pe căi sure, cu ieşiri teribile. Şi cu toate astea, mă păstrez într-o ținută de rezervă bine calculată: orice mişcare aş face, oricît de departe aş duce-o, s-o cumpăr eu însumi în tîrgul de sclavi, totul să pară că porneşte de la ea; ea să dea într-una ideea fiecărui pas nou.

Şi iată, acum o simt iar oscilînd pe-o muche pericu-loasă; aştept deci fără prea multă emoție dealtminteri (o, dacă ar fi cine doresc eu, cît de zănatecă ar sări inima în piept!) şi nu mă mir cînd rosteşte, în sfîrşit, ceea ce tocmai de-o săptămînă aşteptam:

— Haidem la tine... sunt foarte curioasă să-ți văd garsoniera...

Evident, n-a lipsit nici un mic scrîşnet de revoltă să însoțească această hotărîre, pentru că nu eu fusesem cel care să dea ideea şi ea să reziste cu toate grațiile

cuvenite în astfel de îînprejurări, din ce în ce mai slab, mai patetic, pînă la încuviințarea finală.

Dar acasă m-am purtat ca un brav camarad: i-am scos pantofii, i-am încălzit picioarele în mîinile mele şi, cînd ea tocmai se găsea în cea mai ademenitoare exuberanță de chiote şi langori, i-am acoperit picioruşele cu un pled şi eu m-am aşezat lîngă divan ca un doctor lîngă un suferind. I-am vorbit lucruri foarte serioase, am adus vorba de procese şi chiar de un „dosar pe care aveam sâ-l cercetez în curînd pentru a face cu el o revizuire de formidabil răsunet".

— A, va fi ceva extraordinar, Voicuța, voi da o lovitură grozavă, din care fac punctul cel mai de onoare al carierei mele. Nimeni nu se aşteaptă, nimeni nu bănuieşte ce plănuiesc. Numai eu îmi pregătesc această mare fericire în taina sufletului meu, înțelegi, Voicuța, aci în adîncul ăsta insondabil — mă bătui cu mîna pe piept, de astă dată cu toată sinceritatea —, de unde va țîşni adevărul şi lumina vieții mele.

Fata mă privea uimită şi confuză. Era poate şi puțină admirație în ochiul ei rîzător, dar mai mult acea simpatie ironică, pe care o au domnişoarele supercivilizate pentru junii idealişti, umpluți pînă-n creştet de-o inteligență unilaterală şi naivă. Eu acceptam sentința aceasta bucuros, căci grație ei, fatal, Voicuța trebuia să mă aducă la realitatea secolului, învățîndu-mă cu satisfacția celui ce împărtăşeşte lumină gustul mai precis al actualului. (Totuşi, ea acorda considerabil credit potentelor ce ghicea în mine, pentru a nu mă îndepărta sau a mă batjocori într-un fel sau altul ca o Lilica pe un Oswald oarecare.)

De-acum încolo fu mai uşor şi pentru întîlnirile noastre. Ea venea direct la mine şi astfel scăpai de povara *dandng-urilor,* care-mi avalau atît de nesățios timpul. Puteam ceti în aşteptare-i şi chiar o rugam să-mi mai acorde cîteva minute, ca să termin un pasagiu început. Şi astfel cîştigam chiar cîte o jumătate de ceas, în care timp ea răsfoia reviste pe canapea. Observasem că păstra măcar suficient respect cetaniilor mele juridice; numai cînd o făceam să aştepte din cauza lor nu se supăra, şi niciodată, ea care rîdea de toate, nu scăpase vreo răutate sau chiar glumă inofensivă la adresa cărților şi a bibliotecei mele juridice.

într-o seară, eram în păr, toată banda, la „Ruşi". Era un zgomot infernal şi eu mă găseam într-o vervă straşnică. Eram îngrămădiți cu toții într-o nişă şi vinul generos pusese îndrăzneală în gîtul şi-n gesturile tuturor şi mai ales pişcase straşnic fetele de limbă. Ele fumau acum necontenit, ținînd țigările între degete la înălțimea nasului, trăgînd în piept şi suflînd rotocoale în aer. Unele chiar îl suflau dizgrațios pe nări ca nişte fumătoare de veche carieră. Comandau ele înşile, chemînd chelnerița şi pe picoli, şi-şi exprimau dorința de-a dreptul, fără a se mai servi de intermediul cavalerului respectiv. Ceea ce-i amuza pe toți deopotrivă era mai ales faptul că erau serviți de nobili veritabili, de membri din aristocrația Odesei, a Kievului şi chiar a Moscovei şi Petrcgradului. Conți şi contese şi chiar rude directe de mari duci. Evident, aruncau comenzile cu destulă deferentă, însoțindu-le de cît mai multe expresii atenuante, dar cum pleca „baricinea" la executare, comentariile începeau să curgă:

— M-a servit dama de onoare a țarinei.. .

— Cu siguranță că era ducesă. ..

— Manierele n-o dezmint nici ca servitoare...

„Tipul" Smărăndiței plecă în investigație şi aduse răspunsul că eram serviți de baroneasa Kulicova, fiica unui şambelan de la curtea țarului.

Şi totuşi, după senzaționala veste nici una din aceste urmaşe de domnitori şi logofeți, beizadele şi alte fețe boiereşti nu făcu gestul, nu avu nici măcar gîndul de a pofti la masă pe chelnărița noastră ca pe o simplă tovarăşe lovită crud de soartă. Dimpotrivă, simțeau o voluptate surdă să-i dea mai mult de ocupație, s-o vadă venind cu dexteritate aproximativă, încărcată de tăvile de metal, de tingiri argintate şi de castronul de porțelan al cruşonului, care în acest local rusesc era de rigoare.

La rîndu-mi, mă amuzam de acest tratament între membrii aceleiaşi lumi bune, aceleiaşi mari familii care-şi disputa odinioară petecele globului: nici umbră

din solidaritatea celor de jos, uniţi întru dărîmarea vechei lumi. Nici măcar compătimire, decît o delicată, dar plină de rezerve, atenţie. . . Ceva rece şi ironic, ascuns şi neîndurător, ca şi cînd ar fi avut în faţă pe autoarea foarte simpatică a unei grave greşeli, care nu se putea totuşi numai din acest secundar motiv să fie iertată. Un consens amarnic de milă obiectivă şi distantă, dar atît şi nimic mai mult, pentru cel ce se făcuse culpabil de groaznica vină de a nu-şi fi putut păstra locul, chiar în mijlocui unui catastrofal cutremur de pămînt.

La drept vorbind, mă bucură această revelaţie, ce mă face să-mi amintesc mai cu răspicare o frîntură de gînd pe care nu-mi prea place să-1 iau pe şleau la cercetat. E vorba de raportul dintre mine şi domnul Georges Radu Şerban, în zariştea cugetului ascuns ce nutresc în casa lui, eu, hrănitul cu banii lui, cel ce m-am făcut renumit cu renumele lui. Pot să alung acum deci cu mai mult curaj această stupidă idee, care mă supără din cînd în cînd ca o muscă, în somnul după-amiezelor de vară: iată morala acestei societăţi! Şi, bucuros peste fire că mai am şi această ieşire dintr-o obsesie, pe care am dărîmat-o de atîtea ori, chem pe baroneasa Kulicova şi-i ofer un bacşiş gras, prevestitor al celui ce va primi la urmă. Fiica şambelanului ţarului îl primeşte fără să roşească şi asta mă înveseleşte şi mai mult: „fiecare pentru el" ! îi strig, bătînd pe umăr pe baroneasă şi apoi glăsuiesc baroneselor din jurul meu, în chip de comandament moral:

— Nu roşi, cînd gologanul ţi se -oferă!

Ele încuviinţează cu totul, dar redevin reci cînd propun să invităm pe baroneasă la masă. întorc capetele şi vorba, iar Lilica îmi răspunde verde că nu-mi găseşte propunerea deloc originală.

— Mai e destulă lume în local! mă îndepărtează de la astfel de toană stupidă Smărăndiţa, iar toţi „tipii" lor îşi vîră nasul în farfurie, ca să rîdă satisfăcuţi de gafa mea.

Totuşi, pentru că sunt puţin cam ameţit, nu mă opresc să nu ofer un pahar de cruşon fierbinte Kulicovei, primul pahar din castronul repetat şi pe care tocmai îl aduce într-un nor de aburi, ce fac să-i vedem ca prin străveziul argint al unei ape figura întru nimic tristă, nici măcar cu aer de resemnare, ci fericită de activitatea la care o supunem. Kulicova mă refuză cu un surîs dulce, arătînd spre „mareşalul nobilimii din Sebastopol", care tocmai trece în frac, printre mese, plimbînd pe dinaintea tuturor barba lui enormă de aramă, acum simplu gaspadin Ivan, patron al acestui local. Dar fiica şambelanului imperial, afectată de bunăvoinţa mea, surprinzînd zîmbetul stînjenit al celorlalţi comeseni, îşi strînge buzele, înalţă capul şi ne părăseşte demnă, eroic şi — cel puţin cît mai rămîne în ochii noştri — fără nici o umbră de umilinţă sau de şovăire.

— Aştia-s oamenii mei! strig atunci înlăuntru-mi, întorcîndu-mi privirile spre luciul aspru, oţelit, al tuturor ochilor de faţă, o clipă înfricoşaţi că intrusul ce sunt le va cocoloşi puţin prestanţa.

„N-aveţi nici o grijă !" par a le spune, liniştindu-i cu noul aspect al dispoziţiei mele... şi mă gîndesc acum cu toată siguranţa de mine şi cu tcată limpiditatea sufletească la demnul Georges Radu Şerban, care în zilele marilor mele succese, după ce mă felicita rece şi corect, se întorcea afabil spre prinţul Raoul ori spre Radu, exagerat mai afabil ca de obicei, şi se întreţinea cu el ostentativ, ignorîndu-mă complect la masa mea, între tomurile şi dosarele deschise.

Şi soarele chipului Albei răsări pe un fond albastru, perfect senin, în sufletul meu. Destul cu gafele acum! Acum trebuie să revenim iar la verva noastră de la început, pentru a acoperi stîngăciile de neofit şi pentru a legitima dreptul la mîndria de a mă simţi în mijlocul acestor amici! Trebuie neapărat să se audă de spiritul meu, de glumele mele, de gîndurile mele, ce nu trebuiesc niciodată, oricît de serios substrat ar avea, să îmbrace altă haină decît a hazului uşor cinic, a cancanului zglobiu, a hohotului spumos; iluzia aruncării nepăsătoare a tot ce ai mai scump în tine, ca bucăţi compacte dintr-o avere imensă, într-o seară, la o masă de joc.

Pe dreptunghiul de parchet lăsat liber la mijloc* după ce s-a perindat un cor de cazaci de circumstanță^ doi copii de sex contrar, care trag o căzăcească pe vineg şi un virtuoz al balalaicei, irumpe deodată, roză şi aproape goală, înaltă şi mlădie ca un lujer în vînt, o femeie cu adevărat frumoasă. însăşi comesenii mei şoptesc: „Olga Petrowna... Olga Petrowna", şi înțeleg atunci că e o dansatoare renumită. Pe urmă, sprintenia mişcărilor, salturile înalte pe care le fac într-o parte şi într-alta picioarele perfecte, cîte unul sau amîndouă deodată, zbuciumul acela de hamadriadă lovită de panică, la care concură ca o ființă inteligentă capătul de faşă ce se desprinde din mătasa albă de peste mijloc, toate acestea legitimează cu prisosință şoaptele admirative care circulaseră în prealabil. Baroneasa Kulicova ne lămureşte că dansul simbolizează deznădejdea sufletului nobil rusesc, lovit de valurile revoluției proletare. Jocul începe astfel în abstract, concretizîndu-se apoi cu încetul, în expresia decadenței femeii de sus în drojdia cumetrelor revoluției, pentru a sucomba apoi într-un suprem elan de revenire şi regret.

Cu această explicație mai ales, jocul devine extrem de interesant, iar sfîrşitul monomimei este de un tragism remarcabil. Baroneasa Kulicova ne mai informează că Olga Petrowna îşi joacă însăşi povestea ei. Dar pentru că informatoarea devine la rîndu-i patetică^ nu mai dăm nici o ascultare povestirii ce ne schițează ademenitor, pentru a o invita să treacă la arnănunte. Nu ne îndoim nici unul că subiectele acestea de film, compuse ad-hoc, fac parte din programul întreprinderii, convingere pe care avea să mi-o dezmintă peste cîtva timp o vizită cu totul neaşteptată în studiul maestrului meu.

Dar dacă legenda ne lasă reci, jocul în sine al Olgăi Petrowna a rămas prin arta şi grația lui adînc înfipt în sufletele noastre, pe care le-a răvăşit ca un spulber sălbatec de iarnă. Ea nu mai joacă demult, dar noi încă păstrăm tăcere admirativă şi fetele de la masa noastră privesc cu mai multă simpatie la fiica şambelanului. Pe urmă, însăşi Olga Petrowna se iveşte,

după ce s-a gătit în cabina ei, şi-şi ia loc în fundul unei boxe în vederea alei noastre; e primită acolo cu multă deferentă şi bucurie, ea rîde cu voie bună, dar din cînd în cînd rămîne cu ochii pierduți în norii fumului de țigarete, care urcă spre tavan în tîrcoale leneşe, înconjurînd ca nişte zdrențe de nouri strălucitoarele globuri de opal. Eu o privesc amuțit de stupoare, căci acum, îmbrăcată, ea îmi pare şi mai asemănătoare mîndriei şi frumuseței doamnei Alba. Am observat bine mersul identic şi acum privirile mi-au rămas la părul şaten, ieşind de sub pălăria de postav negru cu boruri aduse în jos, şi la ochii cu neputință de definit. Lîngă mine, comesenii au prins acum fir nou de vorbă. Asmuțiți de arta rusoaicei, ei plănuiesc să dea, fete şi băieți de elită, un mare spectacol, dar numai pentru elita bucureşteană. Vor pune prețuri enorme, ca să nu vie decît *high-life-ul* şi cîştigul va fi vărsat la fondul destinat fetelor orfane şi sărace. Ideea odată emisă pare să prindă cheag. Aud pentru prima oară de Scumpa Caragea al cărei talent, mi se spune, e uimitor, întreb în ce constă acest talent şi mi se afirmă că e proteic: dansatoare, cîntăreață, artistă. Cei de față n-ar putea să mă lămurească dacă-i vorba de-o descendentă directă a domnitorului Caragea, dar e probabil; şi gîndul meu fuge atunci spre domnița Ralu şi spre teatrul ei domnesc, cea dintîi manifestare artistică în oraşul ciobanului Bucur.

Spectacolul va consta dintr-o revistă al cărei text îl va scrie Barbu Crăsnaru, amicul Smărădiței, iar muzica un cronicar monden de la „La grande Roumanie", cu vechi renume în specialitate. Sunt întrebat dacă mă aflu dispus să dau vreun concurs oarecare. Din nefericire nu cînt din nimic şi nu mi-am observat vreun talent dramatic. Le pun la dispoziție deci numai sufletul şi bunăvoința mea, evident, luminat brusc de speranța surdă, dar robustă şi de un îndărătnic optimism, că voi putea în sfîrşit vedea odată, o seară întreagă, într-o ținută mai vaporoasă, într-un aspect mai apropiat de intimitatea ei, pe doamna Alba şi voi face tot ce-mi va sta în putință să vorbesc cu dînsa, după reprezentație, pentru că statul major din juru-mi

a decis cu unanimitate de voturi spectacolul proiectat să se termine printr-un bal cu figuri vivante şi ingenioase surprize.

îmboldit de această perspectivă mai ales, m-am schimbat cu desăvîrşire şi sunt uluit eu însumi de succesul meu. Mă închipui de-acum în faţa doamnei Alba şi rostesc galanterii subtile, compun picanterii rafinate, care impresionează societatea feminină şi fac să răsune, prin contrast, ca lătrături de lup, bădărane, deşi cu destulă sare, apropourile deocheate ale tovarăşilor de masă masculini. Nivelul conversaţiilor aburite de spirtul fiert coboară necontenit, dar eu ştiu să mă menţin la suprafaţă. Acum Smărăndiţa îşi ia libertatea să înjure bărbăteşte pe amicul ei, pronunţînd graţios cu ,,r"-ul ei incomplect cele mai autentice expresii surugeşti. Lilica, încurajată, se preface stîngaci că încearcă s-o imite, dovedind mai degrabă un vechi exerciţiu, cu îndrăzneala căruia vrea să ne familiarizeze pentru viitor. E o măreţie să auzi aceste buze delicate şi fine, încrustări de pumnal pe catifeaua dulce a tenului, întrecîndu-se să ciripească istorioare ruşinoase, fără nici un ocol, pronunţînd cuvintele oprite cu o savoare specială, un ceas numai sau două, după ce strîmbaseră din nas că invitasem pe baroneasa Kulicova la masă.

Eu însă m-am preschimbat în cavaler cu perucă pudrată şi proclam pe Voicuţa, care-mi arată o severă răceală de cînd cu Kulicova, marchiză de Lamballe, tratînd-o preţios, cu afectate complimente înflorite în stil *hotel de Rambouillet.* Gimnastica asta mă amuză nespus şi uneori izbutesc să săvîrşesc volte interesante, pe care le regret că răsună în gol; şi-mi place să-mi închipui pe Alba în locul Voicuţei, făcînd pe supărata şi respingîndu-mi rînd pe rînd madrigalele, pentru a zîmbi în cele din urmă, cîştigată de perfecţiunea la care chipul ei — acum vai! doar închipuirea ei — mă face să ajung. Şi iată, fermecată, în locul ei, Voicuţa mă iartă şi mă aplaudă şi mă ceartă în surdină. . . că nu mai mă gîndesc la dosarul senzaţional de care i-am vorbit. Biata mititică, ea pune puţin mister în această dojana, pe care o aud numai eu, trăgînd astfel o linie de despărţire între seriozitatea legăturii noastre şi *collage*-urile de suprafaţă ale celorlalte perechi.

însă îmbătat de închipuirea Albei, eu mă întrec pe mine însumi şi nu se poate, eu, îngăduitul, parvenitul, să nu schimb aerul scăzut al vorbelor, să nu-1 primenesc pînă la cuviinţa expresiilor mele, întîi pe al băieţilor şi abia pe urmă pe al Smărăndiţei şi al Lilicăi. Şi regret iarăşi orice spirit cu totul rar care-mi scapă, şi care s-ar fi potrivit de minune cu prezenţa ei, dar care deocamdată îmbujorează numai pe Voicuţa. Fetele mă privesc acum cu lumină mare de simpatie, iar pe sub sprîncenele scoborîte ale Lilicăi ghicesc că ceasul meu a sunat din nou. Izbînda mi-e încununată, acum, cînd mesele celelalte sunt deşarte, şi numai din cîteva boxe vecine şi invizibile mai vine zgomot vesel, cînd deci nu mai ameninţă nici un risc dimprejur, de gestul neaşteptat şi îndelung aplaudat al Marioarei Dracopol, cea mai înfumurată fată din bandă, de a invita pe Kulicova să ia loc între noi.

Orice s-ar zice, cîştigasem o bătălie, şi asta era de straşnic augur pentru ascunsele mele străduinţi; o primă şi solidă scontare pentru victoria finală. Mă simt cîteva clipe stăpîn peste toţi aceşti stăpîni ai vieţii pămînteşti; pînă şi doamna Kulicova ciocneşte cu mine în semn de recunoştinţă. Asta de bună seamă, însă, fără a asculta o iotă din sporovăială duioasă şi complicată, ce se simte obligată s-o facă acum asupra trecutului său. Sunt beat de biruinţă, aşa după cum cei din jurul meu sunt beţi de vin şi de cruşon. Şi plecăm într-o zarvă nemaipomenită în oraşul cu colţurile şi fundul străzilor încă scăldate de restul întunecimilor, dar cu acoperişurile şi cu largile frontoane ale edificiilor masive incendiate simbolic de întîiele reflexe ale aurorei.

Raoul, cu care mă întîlnesc a doua zi la birou, îmi comunică lucruri uimitoare: a fost vorba despre mine la masa domnului Georges Radu Şerban! Sumbra casă a maestrului, deduc din împărtăşirile lui Raoul, trece printr-o perioadă de armistiţiu. Domnul Georges Radu Şerban e mai comunicativ acum şi chiar el a adus

vorba de mine. Pare satisfăcut în chip deosebit de ajutorul ce i-1 dau şi-mi prezice un viitor din cele mai straşnice.

— Ţi-am spus eu? Ţi-am spus eu? Nu mă îndoiam de asta! îl întregeşte acum în faţa mea Raoul, mustrîndu-mă amical că nu-mi cunosc bine puterile, pe care el, cu mirosul lui, împrumutat de la... Nuşi, l-a recunoscut de la început.

Aş vrea să-1 întreb atît numai: „Dar ea a zis ceva? şi-a dat vreo părere" — însă pînă la urmă nu izbutesc să-mi însuşesc acest curaj.

Raoul, după ce dă raită cu vorba după felul lui şi prin alte domenii, se întoarce iarăşi la ce mă sugrumă de emoţie, şi cuvintele lui răsună rînd pe rînd în urechi, cutremurătoare ca un verdict pronunţat răspicat şi în cadenţă:

— A... vorbea foarte convins *cumnatul* meu... Pînă şi *varhă-mea,* înţelegi, care nu dă atenţie la astfel de... vreau să spun care e complect absentă, cînd se vorbeşte de lucruri care n-o privesc direct, a ascultat şi părea cu destul interes... Cît priveşte de mătuşă-mea, ea s-a interesat de-a dreptul, nici nu ştii cît de entuziasmată de dumneata e această femeie. ..

Nu, n-am înnebunit de-a binelea. îmi pipăi mîinile şi observ că sunt încă sensibil; iar prinţul Raoul e în faţa mea şi mi-a vorbit în cea mai- perfectă românească. El priveşte într-un colţ cu ochii lui mici, tătăreşti şi lucioşi, pe care îi asmute să vadă mai bine, cu clipiri repezi din pleoapele mai vinete decît restul figurei rase cu îngrijire. îşi mîngîie apoi cîinele, care şi mie mi-a devenit din nou nespus de simpatic, şi mă fericeşte deodată, iarăş fără introducere, după ce-mi povestise de-o proaspătă dovadă de inteligenţă a lui Nuşi şi despre apropiata cădere a guvernului:

— A, nu, ascultă, adevăratul succes pentru dumneata, se aude vocea lui joasă cu dese ridicări piţigăiate, cu rh-ul lui iremediabil şi cu accentul pur franţuzesc pe vorbele valahe — *e că ea a ascultat...* Aha, eu o cunosc bine pe Alba... trebuie că în vorbele bărbatusău a fost ceva anume care a impresionat-o... dar ce? dhracu ştie... asta m-am răzgîndit mult şi încă nu văd... Convingerea cu care vorbea Georges? Şi asta e prea puţin.. .

Ciulisem urechile ca un prepelicar la vînat şi-mi ascuţeam de zor mintea să pricep şi eu. Simţeam totuşi că serviciul imens pe care mi-1 făcuse maestrul mă neliniştea, mă indispunea în momente care alternau cu chiuiturile mute de fericire din sufletul meu. întoarcerea asta subită a lui mă încurca oarecum... Şi-mi repetam necontenit în mine: „E prea tîrziu, e prea tîrziu... Ce mai pot face? cum mai pot să dau înapoi cînd ea e atît de albă, atît de mîndră, atît de elegantă, atît de frumoasă. Ş-apoi ea m-a adus aici, în casa asta... ea m-a făcut s-ajung la elogiile tardive, extrem de tardive, ale domnului Georges Radu Şerban !..."

Prinţul Raoul şi-a ridicat circumflexele sprîncenelor, descoperind fundul roz al pleoapelor, parcă lipite cu ceară.

— Eu cred — continuă el muncit de obsesia acestei nedumeriri, căreia tocmai el, psihologul emerit, cum mi se prezentase într-un moment de confesiune mai intimă, nu-i găsea dezlegarea — eu cred că în glasul lui Georges răsuna prea multă sinceritate, prea multă încuviinţare.. . cum să spun... prea multă recunoaştere, la care cu greu se resemnase... a meritelor dumitale... o înclinare ca înaintea unui om de care în cele din urmă trebuie să ţii seama... Ah, asta e... am găsit! izbucni el fericit, în rîsul bizar şi sacadat: Hâ, hâ, hâ, hâ...

Mă uitam înciudat la prinţul Raoul. Eram beat de bucurie desigur, dar nu izbuteam să ajung la rîndu-mi la înţelegerea acestei simple nedumeriri: pentru ce îmi spunea el toate acestea? Pentru ce descoperea astfel dinaintea ochilor mei pe d. Georges Radu Şerban, care-1 stipendia din inutilă generozitate? Şi de ce aducea, fără nici o strîmtorare, fără nici o retenţie sufletească ori mentală, imaginea principial inaccesibilă a doamnei Alba, dinaintea unor ochi profani de fiu anonim al poporului?

După ce mă înştiinţa că a descoperit o ocazie, pe care va face tot posibilul să n-o scape, un cîine tot din

rasa lui Nuşi, dar cu un *pedigree* incomparabil superior, prinţul Raoul mă scoase de la sine, cu sporovoiala lui necurmată, din profunda-mi nepricepere:

— £. . . uite. . . Georges e, netăgăduit, un nobil. . . un descendent voievodal. . . asupra punctului ăstuia nu mai rămîne nici o îndoială. . . Neamul lui, care nu e Basarab, în sfîrşit, legătura cu Basarabii n-o poate face într-un chip din cele mai clare. . . (aci prinţul plescăi după obiceiul lui). . . lipsesc cîteva. . . *quelques chaînons,* înţelegi, cîteva legături. . . noduri. . . verigi. . . a... da... Originile Radu Şerbanilor nu par a trece dincolo de trei secole şi jumătate. . . (îl priveam uimit pentru că eu credeam tocmai contrariul, dar ce mă mai priveau acum toate astea?) Ş-apoi chiar aşa fiind, n-are nici o importanţă... urmaş de domni pămînteni... foarte respectabili... viteji... aventuroşi... mă înclin adînc în faţa lor, da, da. . . nu vorbesc dintr-un punct de vedere al valoarei istorice. . . da, da. . . însă care au rămas, ca persoane, ca oameni, vorbesc, *avec Ies tares de leur race". . .* cum să spun, cu teama aceea de ziua de mîine, cu spiritul neisprăvitului, al grijei pentru ce va mai fi. . . E. . . he... he. .. *un vrai aristocrate, mon cher, s'en fout pas mal de tont ce que arrivera...* e he... eu sunt un fanariot... ha, ha, eu am rămas întreg, cum m-a lăsat rasa mea, cahre-şi arhe obîrhşia, *mon cher,* în gineceurile porfirogeneţilor. . .

Şi Raoul îşi scutura în aer pentru a mă convinge mai bine antebraţele şi degetele răşchirate.

— .. .ah, pe mine ziua de mîine nu mă interesează decît dacă-mi oferă noutatea unui *match* senzaţional, a sosiiii unui artist cu renume, a ascultării unei conferinţe, *d'un vrai homme de lettres et savant, ou pev.t-etre politique, enfin un grand homme* şi mai mult decît toate, ţi-o spun eu, care sunt profund scîrbit de oameni: o expoziţie canină... Şi cînd va sosi ziua în care voi băga de seamă că nu mai am *pas meme un sou, cest alors que je me ressouviendrai que ce jour lă, il faut chercher quelque chose ă manger. . .*

. . .Dar — se indignă el făcînd să-i scînteie ochii tătăreşti şi devenind livid de mînie — să mă gîndesc eu că trebuie să strîng pentru a avea altă dată, că trebuie să fac ceva, *qu'il faut que je travaille,* cînd nu mă obligă nimic... o, acest spirit de *marchand de vin ct des cereales* eu nu-1 voi avea niciodată... şi nici unul din neamul meu... Te asigur că voi şti ce să fac în ziua aceea, da, da, da... Georges... — scoborî apoi tonul după ce rămăsese cîtva tăcut, probabil pentru a-şi reproduce mental ce va avea de făcut în ziua aceea — Georges e altfel construit, el s-a lansat în avocatură, deşi averea lui nu se înjumătăţise şi putea trăi încă princiar... e. . . dacă nu chiar ca înainte de război. . . *mais en tout cas,* cît se poate de. . . e. . . e. . . nobil potrivit hrhangului seu. . .

Cu toate că logosul prinţului Raoul îmi contrazicea radical ideile pe care mi le făcusem şi despre strămoşii săi, despre care şi cel mai umil şcolar român e informat că luau voievodatele în arendă, le jecmăneau după toate regulile unei conştiincioase spoliaţii şi le abandonau la timp nimerit, cîteva clipe înainte de sosirea funcţionarului turcesc, însărcinat cu ridicarea vieţii aceluia ce se întrecuse cu măsura şi a comorilor acumulate, totuşi îl ascultam cu simpatie şi erarn dispus să-i acord orice aprobare.

— El spune, continuă prinţul Raoul, vorbind de maestru — el spune *qu'il faut tra. . .* că adică am ajuns, noi, aristocraţia de sînge... *n'est-ce pas...* am ajuns la acel *coin de l'histoire* cînd trebuie să ne amestecăm în vălmăşagul social, şi pentru că nu se mai poate *"lulter avec l'epee,* în schimb trebuie să ne menţinem cu oricare dintre mijloacele moderne de luptă: politica, avocatura, medicina, diplomaţia... El are dreptate evident în ce priveşte aceasta din urmă şi *la politique. . .* De asemeni dacă simţi talentul de. scriitor ori spirit de savant, *ecrire des romans ou avoir son laboratoire,* asta se înţelege de la sine... Admit, evident, şi de ce zic admit, că şi asta se înţelege de la sine. .. dacă ai avere să-ţi îngrijeşti moşiile... (din cînd în cînd în vorbirea prinţului Raoul *î* şi *ă* se prefăceau în *a, e* şi *i)* se joci la bursă... se-ţi ai grajd de cai... se concuri la premiile aviatice.. . *enfin,* înţeleg dacă ai

I

talent de bază să faci avocatură e... ca dînsul... deşi găsesc că face prea mult exces, că-1 preocupă prea mult cîştigul, pe el, care are atîta avere, cînd ar trebui să coboare acolo numai dus de amorul artei, pentru o mare afacere, pentru *cette grande idee, cette admirable et, d'apres moi, veritablement noble preoccupation de sauver la grande propriete, qui lui a servi de pretexte, pour endosser la robe d'avocat... ga je le comprends, je l'approuve, et je Vai felicite si souvent..* .

...Dar trebuie să recunoaştem că el şi-a depăşit linia de activitate... el a luat în serios *le metier,* ceea ce se cheamă meseria de... de... de avocat...

De data asta privesc consternat la prinţul Raoul, dar sunt hotărît să-1 ascult pînă la capăt şi să nu-1 contrazic, fie chiar la orice concluzie ar ajunge. Drace, dacă descendentul lui Radu Şerban Voievod nu şi-ar fi preschimbat distracţia în meserie şi n-ar mai fi fost şi aglomerat cu lucrări pe deasupra, ar mai fi avut el nevoie de un secretar *muncitor,* aş mai călca eu zilnic sub acoperişul doamnei Alba şi aş mai fi avut plăcerea să ascult divagaţiile acestui *'„charmant"* prinţ Raoul!? Noroc că maestrul e descendent de domni pămînteni, şi acum înţeleg mai bine de ce a avut el nevoie drept ajutor de un băiat care nu descinde din gineceurile porfirogeneţilor, nici măcar din iatacurile voievodiţelor şi boieriţelor autohtone. Şi binecuvîntez această ţară a neamului lui Radu Şerban-Vodă, pe care interlocutorul meu, azi cu multă poftă de vorbă, o combate atît de convins...

— Dar, *enfin,* concede şi de data asta prinţul Raoul... cu talentul lui de vorbitor şi avînd pasiunea pe care o are, admit şi această îndeletnicire, care-1 ţine aci şi care împiedecă pe vara mea să-şi împartă anul între Nisa, Saint-Moritz, Biarritz, Juân-les-Pins (hm, hm, atenţie mare, aci, Mihai Aspru!) şi mai ştiu eu, Paris, *Londres,* Monte-Carlo, *ou dans' je ne sais pas quel transatlantique...* dar unul ca mine, care n-am, *mon cher...* e n-am... e n-am, e, recunosc eu singur, acest talent al lui... e, nu mă poţi sili se... se... se... se... mă port cu servieta de ici pînă colo (din reticenţa lui eu recunoscui că a evitat

pentru mine expresia: „să duc servieta cuiva") aşteptînd norocul vreunui client... (Prinţul Raoul scăpa din vedere că tocmai graţie maestrului ar fi fost scutit de neplăcerea pe care o evocă) o, această oroare n-aş fi suportat-o pentru nimic în lume... *Eh bien,* decît asta mai bine să ştiu că plesnesc... O, ho, *ce jour-la* eu voi şti ce voi face.. .

Din confesiunea neaşteptată a prinţului Raoul am înţeles că opinia maestrului privitoare la rolul nobilimii, cu prilejul noii cotituri a istoriei, ar fi putut să fie şi un îndemn deghizat pentru dînsul personal la muncă serioasă. Asta e o părere a mea cu totul şi cu totul burgheză; şi mai aveam o nedumerire faţă de tot ce-mi spusese prinţul Raoul, evident, de ordin tot aşa de burghez ca şi prima, dacă nu de-a dreptul grobian. Dar orcum va fi fost să fie, ceea ce mă surprinse şi chiar îmi fură un zîmbet cu totul invizibil **în** faţa sa,' fu că prinţul Raoul veni singur să-mi spulbere această nedumerire, chiar fără să i-o fi comunicat **în** nici un fel, afară numai dacă telepatia nu e într-adevăr un fenomen real şi automat. Mai mult chiar, îmi^mărturisi că m-a căutat şi pe la Palat, ceea ce mă întări **în** bănuiala că nevoia de a o elucida cît mai repede chinuise destul de amarnic pe bunul meu amic. Era, nici mai mult, nici mai puţin, vorba despre stipendia pe care mîinile lui princiare o încasau lunar din caseta domnului Georges Radu Şerban. Bineînţeles că prinţul Raoul nu-mi mărturisi că m-a căutat la Palat anume pentru asta. Era doar o simplă deducere a mea; însă, acum, reîntîlnindu-ne ca de obicei în sala de consultaţii a maestrului, şi tot ca ieri, în lipsa lui, după largi ocoluri şi întrebări cu totul streine de subiect, prinţul Raoul aborda „întîmplător" tema din ajun, tocmai pentru a aduce vorba de ceea ce m-ar fi putut nedumeri pe mine. Fu desigur o destăinuire fugară, cu totul **în** treacăt, aş putea spune o simplă informaţie: nu era nici dar şi nici indemnizaţie suma cu care era trecut **în** bugetul lunar al maestrului, ci pur şi simplu un fel de acont (cel puţin aşa l-am definit tot eu cu burghezeas-

ca-mi construcţie mentală) periodic asupra unor afaceri pe care le-au pus amîndoi la cale.

— A, e o afacere cu totul originală, mă mai împărtăşi prinţul Raoul. Ai să vezi şi dumneata atunci ce rol pot juca... da, da... cîinii de rasă în situaţia unui om. E... e... e... văd că nu-ţi scapă nici un zîmbet dumitale şi nu pot ceti *si vous souriez interieurement; mais* orcît ar rîde unii şi alţii, asta nu mă va abate din drumul meu. Totdeauna au fost luaţi în rîs cei prea nestrămutaţi în ideile lor...

Trebuie să mărturisesc că mă sileam zadarnic să pot vedea pe d. Georges Radu Şerban, cu privirea lui de oţel şi cu zîmbetul tăios deasupra bărbii voievodale şi severe, făcînd afaceri cu cîinii de rasă. Oricît prinţul Raoul îmi înşira acum preţurile cu care posesorii unor *pedigree-uri* seculare sunt solicitaţi la expoziţiile internaţionale.

— Unii au făcut avere cu caii de curse, domnul meu, chiar într-o ţară ca a noastră... unde preocupările originale sunt articole de satiră... eu însă, care cunosc bine străinătatea, ştiu ce va să zică interesul pe care-1 pot avea^ zeci şi sute de mii de oameni şi pentru alte animale. în străinătate nu e om mai subţire, care să nu aibe cîinele său favorit. La noi vezi ici-c'olea, doar cîte o femeie... E un început bun, dar eu voi desăvîrşi răspîndirea acestui obicei civilizat şi boieresc... Vom mai vorbi noi despre acest lucru..', după ce îmi voi negocia primele mostre, pe care plănuiesc să le desfac pe piaţa londoneză... Pe urmă încep cu expoziţiile în România.

Aici prinţul Raoul intră într-o largă consideraţie, dealtfel foarte judicioasă şi plină de bun simţ, asupra rasei clinilor pur româneşti şi a ameliorărilor' ce le-ar putea suferi pentru a se obţine o rasă demnă de a participa la expoziţiile străine şi mai ales a purta un nume care să ne onoreze şi pe noi ca popor.

încetul cu încetul proiectele prinţului Raoul prindeau proporţii uimitoare, aşa că fără să mai fi adus cît de puţin vorba de stipendia sa lunară, eu şi începusem să cred în seriozitatea motivului ei.

Dar din confesiunea lui, în afară de ceea ce-1 privea pe dînsul, reţinui dorinţa înlănţuită a Albei de a cutreiera metopolele străine şi localităţile balneare şi sportive cu mondial renume. Motivele acelei perpetue neînţelegeri, cu puţine şi trecătoare punţi de împăcare între cei doi soţi, îmi apăreau astfel din ce în ce mai lămurite. Visul' ei rămăsese încă la mărimile şi strălucirile pe care le dorise frumuseţea ei, pe care o captase însă şi o ţinea în cuşcă gelozia rece, şi cu reflex de ochi oţeliţi', a domnului Georges Radu Şerban. închipuiţi-vâ pe marele Alexandru, prins copilandru de-un şei de nomazi din deşert, cu piciorul legat de butuc într-un cort de purpură, ridicînd doar în deşertăciunea visului imensul său imperiu.

Aşadar doamna Alba, ascunsul meu ideal, are însăşi un ideal ascuns: o simt astfel incomensurabil mai depărtată de mine, şi biata mea năzuinţă de a-i refa.ee avutul şi a-i reda libertatea îmi apare acum curmîndu-se într-o victorie sumbră pentru mine, funebră, îmi va răsplăti totul cu un zîmbet, drace, poate cu un onorariu din cele mai grase. îmi va zice poate şi „maestre" sau cine ştie, îmi va promite^ că mă va recomanda şi la alte rude sau prieteni. înnebunesc gîndindu-m'ă că tot visul meu se prăbuşeşte atît de sinistru, sub cel dintîi avînt al visului ei, care prin mine îşi va putea lua zborul.

Şi totuşi, e atît de frumoasă doamna Alba; am văzut-o iarăşi traversînd scuarul mic din faţa casei. E atîta distincţie în mersul ei, că nobilele mele amiciţii, de care m-am legat pentru dînsa, îmi apar atît de meschine, cu înjurăturile lor bărbăteşti, cu degajarea aceea băieţească şi nepăsătoare, cu pedanteria ascunsă mai mult sau mai puţin după o perdea de naturaleţe afectată, de sinceritate calculată. Cum pot să-mi închipui că voi obţine ceva prin ele? Cum pot să le închipui destăinuindu-şi chiulhanurile dinaintea doamnei Alba, care le-ar îngheţa cu privirea ei superbă?

Grefierul m-a întrebat astăzi dacă-mi mai trebuie dosarul pe care l-a scos din funduri de pivniţă sau de pod pentru mine. „Evident, evident că-mi mai trebuie !" m-am grăbit să-i răspund, deşi întrebarea lui

mi-a răscolit şi mai adînc amărăciunea şi lipsa de curaj în care mă găsesc.

— Fără îndoială! i-am repetat totuşi şi i-am explicat că afaceri multiple şi grele m-au ţinut departe de studierea lui. Dar l-am asigurat că în curînd mă voi întoarce la dînsul şi i-am dat şi date pe care el le-a primit desigur cu ridicare din umeri. Parcă-1 privesc ceva pe dînsul motivele, pe care le schimb mereu, şi asupra cărora insist prosteşte, ce m-au ţinut departe de răsfoirea lui? Mă priveşte înciudat domnul grefier că-i dau atîtea explicaţii, de parcă m-aş dezvinovăţi de ceva rău, şi eu însumi îmi par mie foarte ciudat şi stîngaci în scuzele pe care mi le fac desigur mie însumi, cu glas tare şi mustrător, astfel că mă grăbese să plec, salutîndu-1 cu o afabilitate ce-l uimeşte şi mai vîrtos.

Umblu acum pe străzi cît mai departe de casa mea, unde trebuie să fi sunat în zadar Voicuţa. Trebuie să fi ieşit îngrijitoarea etajului şi să-i fi spus că nu m-am reîntors, spre marea ei uimire şi dezolare, doar i-am dat ceas de întîlnire. De aceea sunt hotărît să mă abat cît mai departe de ea, de casa mea, de tot ce-ar putea să-mi iese în cale şi să mă oprească din drum; umblu dezmetic; ca un cîine rătăcit, căutînd parcă un răspuns la o întrebare pe care nici măcar nu izbutesc să mi-o formulez.

Ce mai aştept? De ce nu mă întorc la dosarul Y'psilanţilor, am tot timpul în după-amiaza asta, cînd nici un proces nu mă cheamă, să mă dedic întreg răscolirei mormanelor de uitare sub care a fost lăsată voluminoasa hîrţoagă? Să sap subterane şi să arunc lumina biruitoare a felinarului meu necruţător pe pereţii mucezi ai misterului în care a fost îngropat. Ce mai întîrzii? Haideţi, haidem la Palat...

Şi cu toate astea, mi-e cu neputinţă să-mi îndrumez paşii într-acolo. Frumuseţea doamnei Alba mă împinge într-adevăr spre misteriosul dosar şi tot ea îmi taie calea şi mă respinge, îngrozindu-mă cu rîsul ei sonor, clopot de argint, care sună înfricoşător de clar şi de dulce sub bolţi adînci de biserici voievodale. Norocul ei nu poate fi decît nenorocul meu; suntem amîndoi)a polii opuşi ai aceluiaş ax, care ne separă diametral, oricum s-ar învîrti.

Şi mai e ceva mai teribil decît atît, mai teribil şi mai crunt decît orişice pe lume, pentru mine... asta mă goneşte şi mai zănatec pe străzile îndepărtate, tot mai îndepărtate, şi asta m-a gonit şi pînă acuma, văd bine şi trebuie s-o spun: teama, groaza, spaima de moarte, care mă face să tresar noaptea din somn, înfierbîntat de călduri şi sudoare, ce se răceşte lipicioasă, că dosarul nu va cuprinde nimic deosebit, nici un secret teribil, nimic, nici măcar o portiţă neumblată, nici o fereastră care să se poată deschide cu sforţări chiar şi supraomeneşti, larg, spre frumuseţea idealului meu...

Cînd, deodată, de necrezut!... Omul ciudat, pe care n-aş mai fi nădăjduit să-1 mai recunosc şi pe care-1 văd şi recunosc destul de bine, de la prima aruncare a ochilor, cu toată buimăceala mea. Este el, într-adevăr, omul din uitata grădină publică, din noapte şi din necunoscut. El vine în sens opus mersului meu, traversînd podul acesta pustiu al Dîmboviţei şi traversînd viaţa mea, ce-mi apăru astăzi rînjind atît de pustiu. Şi se ivi astfel cu dubicasa lui prestanţă de aristocrat, aşa cum apar unele mărunte circumstanţe, unele lucruri de nimic, să dezlege, ca o nimica toată, grele, irezolvabile probleme seculare. Nu ştiu de ce îmi vine să-1 salut, să mă reped la dînsul, să-1 îmbrăţişez. .. însă îl las să treacă, solemn şi grav, pentru că într-adevăr este nespus de solemn şi grav, deşi hainele-! negre, cam închise pentru un nobil, la o oră încă devreme, ca asta, arată limpede, în, transparenţa crudă a zilei mohcrîte, semnele periei des întrebuinţate. Am lăsat să înainteze cît trebuie şi apoi mă întorc îndată în loc şi o iau lin şi uşor după dînsul. Mă simt grozav de uşor, ca şi cînd cu adevărat aş fi dezlegat cea mai penibilă întrebare, pînă acum fără răspuns, a vieţii mele.

Omul acesta nu-mi poate fi decît duşman, cel mai aprig duşman, mai rău poate pentru mine decît însuşi protectorul meu, domnul Georges Radu Şerban. Şi totuşi nu ştiu de ce nu pot să-1 urăsc, mai mult,

mi-e silă că acest mers dîrz, care nu mă poate înşela că nu aparţine unui... cvincoagenar, se îndreaptă sau se îndepărtează, s-a îndreptat spre şi s-a îndepărtat de la întîlniri cu Alba, că strălucitoarea ei eleganţă s-a lăsat strînsă de aceste haine periate cu grijă şi negre la ora patru şi jumătate după-amiază, că mîinile acelea cam lungi, cărora le atribui firesc un început de scorojală, au putut strînge mijlocul nud al Albei, viziune mistică, aducătoare de moarte imprudentului muritor de rînd, căruia i s-ar dezvălui întîmplător. Şi-1 urmăresc cu tot dezgustul ce-1 pot acumula în mine pe acest om, care parcă mă trage după sine, cu puterea unui odgon de fier ce mi l-a petrecut pe după şale. Ghicesc instinctiv că de drumul lui îmi depinde acum fericirea şi scopul vieţii, pe care n-o înţeleg cîtuşi de puţin fără acea care tronează de ani asupra tuturor visurilor mele de noapte şi de zi. Şi cum mă poate atrage acest individ sumbru şi cu mers ţeapăn spre locul unde stă ascunsă, ferită de ochii lumei, zîna fermecată?... înţeleg, deodată, străfulgerat iarăşi de o veche idee, pe care am alungat-o răpus de groază şi ruşine... Cu lăcomia unui hamal din port sau cu lubricitatea unui beţivan de la hale, rotunjesc acum acest gînd în cap şi-1 pipăi ca pe-un şold de femeie. Şi văd, răscolit de ură şi injectat de sînge în cuget, o înaltă şi maiestoasă apariţie, înfăşurată în alb şi uşoare văluri, închizînd după sine, fericită, o uşă discretă. Iar pasul meu neşovăitor loveşte greu şi nervos asfaltul, ca o bătaie a destinului îri poarta vieţii. încrucişez nobila şi grăbita înaintare chiar lingă uşa păcatului, şi ochii mei străpung figura, crispată de uluire şi moarte, ca ascuţişuri de neiertătoare lăncii. Şi apoi, desigur, zîmbetul de recunoaştere şi înţelegere şi un salut larg, larg, care spune şi făgăduieşte multe şi... hâ, hâ, hâ, ca să rîdem ca prinţul Raoul... cere asemenea ceva...

Sunt electrizat de magica perspectivă, dar mă trezesc muiat de sudoare, ca de ceva imund, fetid. Unde-i dosarul Ypsilanţilor, unde-i avîntata pledoarie şi măreţul gest al liberării neaşteptate, pe care-1 aduc, nobil şi generos cavaler din vremi imemoriale, acum,

în plina larmă de clacsoane, avertisment de tramvaie, explozii de camere cauciucate, duduit de păsări mecanice în aer?— îl aduc frumoasei închise sub şapte sute de zăvoare şi lăcate grele, în turnul imens şi posomorit, în sumbrul castel înălţat din enorme şi sure pietroaie ? îl aduc *Donnei* Alba, care are oricînd ieşire liberă din casa cu sumbra faţadă, care poate să aibă şi *rendez-vous-uri* de cel mai straniu şi mai îndoielnic gust, dar care rămîne totuşi fieruită aici, în cetatea posomorită a iluziilor stinse, a avînturilor oprite sub grea osîndă, a aripilor tăiate din rădăcini... Şi libertatea neaşteptată ţîşneşte deodată din stînca neştiută, izbită de spada mea... hâ, hâ, hâ, hâ... a acestui biet don Quichotte, care visează cai verzi pe păreţi, ziua în amiaza mare — şi, uite, dacă nu făceam un salt înapoi la timp, era să mă calce tramvaiul... don Quichotte din Zăreni...

Mă podideşte rîsul şi lumea se uită la mine uimită... însă merg înainte, în ritmul secolului meu, după acest individ, care mă atrage spre o foarte modernă şi ignobilă ispravă. Oricum, e mai precisă şi mai sigură de rezultat. Şi iată, acum se ridică dinainte *block-house-ul* cunoscut. Parcă, deşi încă enorm, nu-i aşa de vast ca pînă acuma şi are contururi ferme, linii dure; mi se pare mai real, aşa cum mi-a apărut şi donna Alba, cînd am băgat de seamă că e şatenă şi cînd am băgat de seamă mai ales că e o femeie în carne şi-n oase, o femeiuşcă nostimă, cu fasoane princiare şi mofturi multe, dar care prinsă la aman va şti să nu reziste... Pe cînd, dacă vrei să faci pe don Quichotte cu ea... he, he... băiatule naiv de pe apa Cernei... don Quichotte de pe Cerna...

Necunoscutul trece pe lîngă marele portal central al clădirii şi se îndreaptă, cu pas sigur, spre aripa mai mică din strada laterală, cu intrare modestă. Cînd am ajuns la colţ, el şi dispăruse, şi m-am oprit apoi în dreptul micei intrări prin care putuse să dispară. Era o uşă de serviciu, nu mai încăpea nici o îndoială, acum, la lumina zilei. Ba chiar fusese lăsată întredeschisă şi se agita încă în balamale pe urma celui care o repezise în urmă-i, indiferent, ca pe orice uşă

comună. în dosu-i se vedea urcînd în spirală o scară de piatră, îngustă şi murdară. Avusei un moment de teamă şi stupoare: individul nu putea fi decît un simplu intermediar, de care se servea din cînd în cînd doamna Alba; era cu neputinţă de închipuit ca ea să-şi dea altfel de întîlniri cu un om cu haine lustruite şi care urcă pe-o scară ca aceasta. Şi o bucurie surdă mă copleşi, în cinstea nobleţei şi frumuseţei donnei Albaj *el,* acela, adversarul adevărat, duşmanul invizibil, pe care şi începusem să-1 urăsc de moarte, fără a cunoaşte nimic din persoana lui, nu putea fi decît altfel. Poate tînăr, desigur elegant, poate frumos, bogat, desigur nobil. Cu fiecare nouă calitate pe care i-o adăugam în plus, simţeam că-1 urăsc şi mai mult, şi în acelaşi timp cu atît mai mult mă simţeam mai mîndru de el şi de ea.

O domnişoară vopsită zdravăn trecu pe lîngă mine şi mă atinse în treacăt; lărgind întredeschizătura uşei, aruncă o privire în urmă-i, examinîndu-mă curios şi apoi schiţînd o licărire chemătoare din ochii exagerat de înnegriţi. în urmă începu să urce încet, lăsînd pulpele strînse în ciorapi deschişi şi lucii să întîrzîe pe fiecare treaptă spre a desăvîrşi chemarea. „Aici locuiesc aşadar şi cocote!" îmi străbătu atunci prin gînd, şi ideea „intermediarului" se înrădăcina acum temeinic în mintea mea. Mă aşezai în întredeschizătura uşei şi ascultai zgomotul pantofilor pe treptele de piatră. Tocurile înalte băteau din ce în ce mai rar în susul scării; apoi încetară. A ajuns la etajul ei domnişoara prea vopsită sau aşteaptă; mă aşteaptă? Probabil că asta era; căci după cîteva minute de zadarnică zăbavă, zgomotul suişului reîncepu să-mi vină: întîi tot aşa de rar, apoi grăbit, foarte grăbit, cu modificări de tact la cotiturile etajelor.

Cînd nu mai auzii nimic, pornii la rîndu-mi pe lunga scară. La toate caturile, uşile care dau încoace erau de lemn plin, închise şi soioase: uşi care răzbăteau în scara de serviciu. Abia sus de tot, la capătul scării, dădui de-un spaţiu larg: era mansarda, care de bună seamă că mai avea altă comunicaţie cu restul etajelor. Şi-mi amintii de prima noapte, cînd prinţul misterios dispăruse pe această scară, iar eu mă postasem la colţul de *vis-ă-vis,* să văd la ce etaj izbucneşte lumină; îmi amintii bine, numai la mansardă se aprinsese atunci o fereastră. Nu mai încăpea nici o îndoială că omul meu locuia aci sus şi nu se abătuse prin nici una din intrările de serviciu. O luai deci de-a lungul coridorului întunecat şi dispus în unghi drept şi privii la toate uşile. Prin două luminatoare portocalii sau prea murdare, răzbătea chiorîş o lumină searbădă, umbrită pînă la obscuritate în unele locuri. Abia puteam descifra pe cărţile de vizită. Mitzi Szeckelly (asta se vedea bine, pentru că era în dreptul intrării). Apoi: Clara Co... cos... amb... ambeanu... Cosambeanu, Clara Cosâmbeanu... Mari... ette... Be... culescu... artistă, Matilde Sola... Constanţa... Bă... Bă.... beanu... studentă, Yvonne Bo... Ro... bin... în sfîrşit un bărbat: Saşa Menserossi, pictor... Un rus?. .. italian? sîrb?... hm, hm... Menserossi... un artist, n-am mai auzit de el... Apoi coridorul coteşte: înainte, înainte... cîteva uşi goale... iar pe cealaltă latură! Irma Caraczony... şi-au mai rămas doar două cărţi de vizită! Aurica Botez şi alături, tocmai în fundul coridorului: Pre... Preda... Bu... Buzescu... De astă dată, deşi am descifrat repede, silabisesc încă. Pre... da... Buze... seu... Văd şi totuşi nu pot să cred, pricep că am zărit în sfîrşit ceea ce căutam şi totuşi nu mai înţeleg nimic. Cheia locatarului Preda Buzescu e înfiptă pe dinafară: va să zică s-a întors de curînd şi are de gînd să iese iarăşi. Prin urmare e bine să mai aşteptăm puţin. Reiau cetitul biletelor de vizită înapoi; şi e o tăcere adîncă în coridorul ăsta, unde nu răzbate nici un zgomot al străzii şi unde doar paşii mei, cînd mă mişc, răsună pe seîndurile goale. Nu iese nimeni, nu iese nici locatarul Preda Buzescu. Dacă aş ciocăni uşor într-una din uşile acestea: nu la domnişoara Constanţa Băbeanu, care e studentă, şi nici la Marieta Beculescu, care e artistă.. . Dar la această Irma Caraczony, sau Matilde Sola, sau nu mai ştiu cum, Szeckelly... care stă *vis-ă-vis* de intrare... poate mi-ar ieşi înainte domnişoara cu ochii prea înnegriţi şi cu obrajii prea roşiţi de adi-

neaori... poate ea mi-ar da vreo desluşire despre domnul...

Totuşi, mă răzgîndesc apoi repede, de bună seamă nu trebuie să cer nici o desluşire de la nimeni. Trebuie eu singur să observ dacă de după uşa cu cheie în afară iese sau nu omul de adineaori şi de odinioară, din grădina publică... Doamne, cum să împărtăşesc cuiva că el mă interesează... Dar o cunoştinţă bunăoară cu domnişoara Aurica Botez, care e vecină cu domnul Preda Buzescu, aşa, doar de dragul cunoştinţei, nu văd ce m-ar opri...?

Dar asta desigur numai din spirit avocăţesc, pentru a merge cu identificarea pînă la capăt. însă lucrul e limpede. Va să zică, domnul Preda Buzescu e omul din grădina nocturnă, omul care are întîlniri cu doamna Alba Ypsilânt pe înserate, pe cînd afară, la poarta grădinii de doici şi vagabonzi, aştepta, sprijinită în baston, doamna Smaralda, născută Ypsilânt, soţie de Russet? Acest nobil declasat, învinuit de jaf în camera mortuară a fratelui său...

Nu e limpede, spuneţi dacă nu e limpede ca ziua...? Aşadar, Georges Radu Şerban ştia ce n-a ştiut şi ce n-a putut afla toată lumea, precum am bănuit întocmai. Duelul a avut loc pentru un pretext oarecare, la care cei doi nobili au convenit cavalereşte, iar fratele deşucheat, care şi-a vîrît ghearele în secretele mortului, de bună seamă că a dat de ceva foarte important, de vreme ce şi fiica şi mama au trebuit să alerge alarmate, spre obscur şi suspect loc de întîlnire, în lipsa soţului, la căderea nopţii... Dar de ce întîmplarea avea loc după atîţia ani de la moartea lui Tudor şi de ce mamă şi fiică alergau cu atîta ardoare la comanda răufăcătorului, dacă maestrul era în deplină cunoştinţă de cauză? A fost chinuit el doar de o simplă bănuială, pe care acest Preda ar putea s-o transforme în siguranţă prea cumplită ca să nu devoreze, ca să nu devasteze seninătăţi sufleteşti cu greu redobîndite, chiar acum, după ani de uitare, cînd aventurierul, ajuns la capătul resurselor, a aruncat în sfîrşit năvodul temut, păstrat atîta vreme în umbră?

Continuam să mă îndeletnicesc cu descifratul cărţilor de vizită de pe uşi, deşi le ştiam acum la perfecţie, pentru a nu fi găsit chiar fără de rost de prima vieţuitoare a casei ce-mi va ieşi întîi înainte, dar ochii-mi rîdeau de repeziciunea cu care sufletul meu exaltat ca-n faţa unei comori neaşteptate descifra pînă la limpezime încîlceala tuturor acestor împrejurări... Misterul! Misterul! striga cu putere sufletul meu de-a lungul coridorului mut. Misterul! E-n mîinile mele misterul, nimic nu-mi mai poate să mi-l smulgă...

Dar ce poate fi cu această Aurică Botez, vecina domnului Preda Buzescu? mă întreb plin de fericire, cînd mă găsesc iarăşi dinaintea odăii ei. Nu e oare vreuna din acelea care_ nu-ţi ia în nume de rău cînd le baţi discret în uşă? în definitiv, am să mă scuz că vreau să cer oarecare lămuriri... mă rog, unde?... mă rog, ce?... mă rog, cine?... ce dracului să întreb dacă-mi iese înainte cine ştie ce namilă robustă şi cvincvagenară... ah, da... asta... domniş... doamnă, văd cîteva uşi fără cărţi de vizită... mă rog, sunt libere? aş putea să le văd... a, nu sunteţi dvs.... pardon, pardon... dar aţi putea să mă îndreptaţi, unde trebuie... poate aci, alături, la domnul Preda Buzescu... dacă m-aţi îndreptat dvs., bat cu plăcere la uşa lui... Aurica Botez, aş prefera să fii tînără şi... şi să ne putem înţelege de-aproape... vecinătatea asta va preţui pentru mine incomensurabil...

La prima bătaie n-am primit nici un răspuns, aşa că a doua oară am bătut într-o doară, deşi foarte energic: poate de dincolo, atras de violenţa zgomotului, va ieşi domnul Preda Buzescu, a cărui figură a devenit iarăşi cel mai chinuitor semn de întrebare. Dar, cu oarecare întîrziere, primesc răspuns din dosul uşii în care am bătut: un zgomot sec ca de pat smucit zdravăn şi apoi o voce clară şi prietenoasă şi parcă familiară:

— Cine e?... Nu ştiu ce să cred asupra naturii zgomotului de adineaori, dar întrebarea se repetă, foarte curioasă. Cine-i?

îngăimez, desigur complect neînțeles prin uşa şi la distanța ce mă separă de glasul întrebător:

— Scuzați... scuzați... am crezut... am vrut să întreb...

Şi-aş vrea şi mai vîrtos să apară de după uşa lui, enervat de bîiguielile mele, domnul Preda Buzescu, pentru a putea şti dacă într-adevăr am nevoie să mă interesez de ceva aici. ..

Zgomotul de adineauri se repetă acum şi mai pronunțat: nu mai e nici o îndoială, un pat părăsit de persoana care adineaori s-a ridicat numai pe şezut...

— Viu numaidecît... aud acelaş glas pe care cu siguranță l-am mai auzit undeva.

Ş-apoi uşa se deschide şi prin crăpătura ei apare un cap blond şi zburlit, o figură prea închisă la culoare pentru un păr atît de deschis... Nu cunosc desigur persoana asta, dar seamănă cu cineva cunoscut, de bună seamă...

— Doriți ceva ?...

întrebîndu-mă, şi-a scos şi mai mult capul prin întredeschizătură, şi-acum văd un gît lung şi albbrunit, cu desenul fibrelor musculare precis şi energic; gropița deasupra claviculei se vede şi ea acum, ca şi triunghiul intim al decoltajului. Dar o mînă grăbită le acopere pe toate cu reverurile pijamalei, cînd rădăcinile sînilor la rîndu-le încep să se destindă în afară, moleşitor.

I-am răspuns arătîndu-i intenția mea în privința vreuneia din camerele care n-au cărți de vizită la uşă. .. M-a informat atunci binevoitoare că pentru asta trebuie să mă adresez la uşa pe care scrie: Matilda Sola, dar se îndoieşte dacă la ora asta madam Matilda este acasă. .. Are de făcut o vizită la spital şi se întoarce pe la 6. Dacă nu sunt grăbit, însă, domnişoara Aurica îmi dă azil la dînsa pînă la ora 6; numai s-o scuz că e prea deranjat prin odaie. S-a culcat foarte tîrziu, pe la 7 dimineața, şi iată, nu s-a trezit nici să mănînce i îmi mulțumeşte deci că am deşteptat-o, altfel cine ştie cît mai dormea. Şi-mi face loc, înfăşurîndu-se în pijamaua lungă, bărbătească, sub care mă lăsa să

întrevăd străveziurile certe ale unei cămăşi de noapte foarte subțiri.

E o pijama uşoară, liliachie ; şalvarii, care o complectează, nu se grăbeşte să treacă în dosul paravanului, unde se pare că are spălătorul, să şi-i pună. Rămîne astfel cu picioarele goale în papucii roşii cu toc înalt; şi cerînd noi scuze că mă primeşte aşa, îşi potriveşte cu largi aplecări, care-i descopăr pulpele lungi şi dîrze pînă deasupra jaretelor, cuvertura pe pat. Pe urmă se întoarce şi se aşează la margine, picior peste picior, cu mîinile în buzunarele pijamalei. Trebuie să recunosc că picioarele goale pînă la genunchi ale domnişoarei Aurica sunt interesante şi senzuale; mă pregătesc să-i comunic această primă constatare, pentru a tranşa mai repede prietenia, cînd ea mi-o ia înainte:

— Şi zi, vrei să te faci vecin cu noi, puiule?

Cîntăresc în minte dacă, nelămurit încă deplin asupra identității vecinului, nu e mai convenabil să-i spun că povestea cu odaia de închiriat a fost un pretext, mai ales că ovalul pulpelor punctate rar de rădăcina perilor fini negri-aurii mă tentează straşnic. Dar Aurica apreciază întîrzierea răspunsului în felul ei:

— Eşti cam timid, puiule. .. dar lasă, cu noi ai să te înveți mai curajos... suntem mai multe aici, de-ăştia, care ne sculăm cam pe la ora asta... Dar cred că n-ai să te superi de atîta lucru. încolo, să ştii, suntem fete bune... oricînd poți găsi la mine o cafea cu caimac.. - Acum să-mi dai voie să-ți prepar un ceai. .. sper că n-ai să mă refuzi să-mi ții de urît la mîncare... Mi-e o foame de lup...

Şi Aurica trecu în dosul paravanului, de unde răzbătu bufnetul benzinei transformate în flacără şi pompatul îndesat al siriusului. Reveni îmbujorată la față, zîmbindu-mi prieteneşte. Iată fata care-mi trebuia ! gîndii şi, cum mă privea aşa de sus, rîzătoare, asemănarea ei cu cineva de-aproape mă izbi iarăş chinuitor:

— Ascultă, semeni cu cineva cunoscut, dar nu pot spune cu cine... Şi cu toate astea...

— Eşti timid, eşti timid... asta e... mă mîngîie ea pe sub bărbie... Asta e vorba tuturor timizilor:

„parcă te-am mai văzut undeva"... sau „semeni foarte mult cu o prietenă a mea". Asta nu-i imposibil... în profesiunea noastră toate suntem la fel... ținu ea să-mi amintească îndată că, oricît de prietenoasă se arată, nimic între noi nu poate să treacă dincolo de limita profesionalului.

— Şi glasul ți l-am mai auzit undeva? insistai, iar ea se întoarse de la jumătatea drumului către siriusul duduitor, se apropie de mine şi, ridicîndu-mi bărbia cu vîrful degetelor, începu să mă examineze cu atenție.

Privi în lături strîngînd sprîncenele, apoi mă cercetă lung şi dete din umeri.

— Da, parcă te-aş semui şi eu cu cineva...

Apoi mai ridică o dată din umeri şi fugi îngrijată după paravan. Mă ridicai şi începui să cercetez fotografiile şi țesătura covorului din perete. Cînd reveni cu ceaiurile, hotărîrăm să nu ne mai chinuim cu asemuirea asta, căreia nu izbuteam să-i dăm de rost. Totuşi, rămăsese legămînt, cel care va nimeri întîi adevărul, va avea de la celălalt... ce? întrebă ea, scrutîndu-mă deodată cu ochi scormonitori, pentru a-mi surprinde şi stimula în acelaş timp complezența...

— O masă la „Chateaubriand", în *chambre separee!* răspunsei prompt... Dumneata?...

— Ai să vezi atunci! mă îmboldi uşor cu cotul, licărindu-şi ochii negri şi scuturîndu-se de un fior.

Fierbințeala ceaiului şi pijamaua care acum se întredeschisese prea de tot, coapsa zdravănă care se desemna dur, cum sta picior peste picior, mă îmboldi să trec la propuneri concrete.

— Dar ca să văd acum ce-ar fi să văd atunci, ce trebuie să fac...

Ea mă cîntări şăgalnic cu ochii şi mă amenință cu degetul. Cu vecinii nu obişnuieşte să lege altceva decît prietenie, dar pentru că încă nu pot să spun că i-am devenit vecin, acceptă: îi sunt simpatic şi are impresia sigură că trebuie să fiu generos.

Mă silii să nu-i stric această impresie, mai ales că ea ştiu să-mi dovedească remarcabile însuşiri profesionale. Acum mă simțeam mai în siguranță întru începerea

iscodirilor: după actul nostru de intimitate, orice întrebare părea un banal mijloc de a scăpa din fatala jenă a partenerilor de amor, după potolirea simțurilor.

— Va s-zică asta e conduita ta, păpuşico, față de vecinii de cameră... Iată, cu asta mă faci să nu mai mă mut aci... Spun drept că am toată compătimirea pentru amicul ăsta care stă în fund: Hârzescu, Bârzescu... ori cum îl mai cheamă...

— A, domnul Buzescu...

— Sau Buzescu... E... n-a fost nimic... între voi, niciodată...? L-ai dat afară aşa, pur şi simplu, pentru simplul motiv că ți-e vecin...

— O, la ce gîndeşti... nici n-a încercat...

— Cum, n-a apreciat el o fată atît de simpatică, cu nişte şolduri atît de solide...? Or e vreun moş ramolit de 85 de ani...?

Şi-o plesnii cu latul palmei pe crupă, în semn de compliment. Ea-mi mulțumi cu un zîmbet dulce, ținînd să-mi explice că domnul Buzescu, care, departe de a fi moş, „dimpotrivă e un bărbat frumos, are mustață dulce, neagră şi seamănă cu Eminescu, cînd s-a fotografiat înainte de a muri", nu a tratat-o totuşi decît cu „prietenie" pentru că e un om foarte serios. Vine de multe ori şi-i împrumută ba chibrituri, ba îi cere puțină apă caldă.. şi ea-i cere la rîndu-i un jurnal sau vreo carte de cetit... dar atît şi nimic mai mult. Gîndul lui e totdeauna departe şi madam Matilda le-a informat că iubeşte o femeie foarte frumoasă. Chiar le-a şi chemat o dată îngrijitoarea, pe ea şi pe colega ei Irma, să le arate o fotografie pe care stă scris ceva în englezeşte. (Nu poate fi pe altă limbă, pentru că Aurica ştie şi ea franțuşzeşte, madam Matilda e italiancă după tată şi austriacă după mamă, Irma unguroaică.. pictorul Saşa e sîrb, el le-a spus că e englezeşte, dar n-a ştiut să traducă...)

— Dar cum iscălea? abia putui îngăima, sufocat de-o groaznică bănuială...

— Nu e iscălit... sau poate e acoperit de ramă, dar nu se vede...

— Ei şi? ce... e atît de grozavă simpatia lui încît să nu se mai uite nici în dreapta, nici în stînga...?

Tot omul are o simpatie, dădui eu înainte cu gura| flecar şi nepăsător, forţîndu-mă să articulez cît mai rotunjit cuvintele... asta nu însemnează că nu mai poţi călca şi cu stîngul cîteodată. Ai?... ce zici?... îi cerui opinia rîzător, pentru a-i stîrni pofta de vorbă.

Aurica nu-mi răspunde îndată. întorsei privirile spre dînsa şi o surprinsei clătinînd uşor capul; ochii îi erau duşi cine ştie unde... Vream să repet întrebarea, cînd ea dădu drum cuvîntului, care porni cu un şuierător oftat:

— Cînd iubeşti o femeie ca asta, greu să te mai uiţi la alta...

Mi-am stăpînit energic tresărirea: omagiul acesta pe care o individă cu graţiile tarifate îl aducea unei necunoscute, din lumea cealaltă, vrăşmăşită, a celor denumite în limbajul cocotelor, în derîdere şi ciudă, „cinstite", mă zgudui adînc şi prin sinceritatea lui simplă şi melancolică şi mai ales pentru că avusei impresia lămurită că retinele sufleteşti ale Auricăi reflectau în momentele acestea imaginea sfîntă a Albei: cu neputinţă să fi avut alt chip în minte, în momentele unei altfel de spontane şi sincere expansiuni admirative.

— Mai ales la o cocotă... îşi complectă ea umilită ideea.

— Zău, e chiar aşa de straşnică? Dar cît e de frumoasă, cum văd, tot obişnuieşte să dea cîte un tîrcol şi prin mansardele locuite de cocote — ca să întrebuinţez termenul dumitale — frumuseţea domnului Buzoianu?... rîsei cu sufletul dărîmat, pentru Aurica hohotul meu însemnînd însă asigurare prietenoasă că nu fac nici o deosebire între cocote şi celelalte femei.

Şi nu-ul ei lung şi dureros zîmbitor, în semn că mă găsesc în nedreaptă şi cumplită eroare, mă cutremură de sus pînă jos. Nu, nu i-a văzut nimeni de aici niciodată, decît fotografia, care e „superbă", iar domnul Buzescu, nu Buzoianu, nu prea vorbeşte de dînsa. întrebat o dată de madam Matilda, a răspuns pur şi simplu că e o „cunoştinţă", atît... „Pare de familie bună !..." a iscodit madam Matilda... „Da, e de familie domnească şi e foarte bogată, adică bărbatul ei e bogat", a explicat domnul Buzescu. însă a întors apoi vorba brusc pentru a arăta madamei că doreşte să nu mai fie întrebat nimic asupra acestei fotografii. însă madama şi fetele şi-au făcut atunci convingerea că el o cunoştea de cînd era şi dînsul bogat...

— Buzescu, ce dracu, n-ai auzit de Buzeşti la şcoală

Iar Buzescu Preda
Vede cu durere
Floarea României
Ce pe vale piere. . .

A fost căpitanul lui Mihai Viteazu... ce tot îi dai zor cu Buzoianu şi Bîrzotescu...

— Va să zică, e după vremea lui Mihai Viteazu vecinul dumitale, avusei puterea să mai glumesc idiot pentru a deruta orice eventuală bănuială de frămîntare lăuntrică şi interes crescînd pentru cele ce aflasem sau aveam a mai afla.

– Da, din vremea lui Mihai Viteazu, să ştii că de atunci... Pentru că e foarte cavaler şi se vede de departe omul subţire. Noi îl respectăm toate şi chiar îl iubim... Irma e moartă după el... şi ea se pretinde de neam nobil, zice că se trage din nişte conţi ungureşti, dar el nici nu se uită la dînsa. Ea crede că el se vede cu iubita lui într-ascuns şi că ea i-ar da şi ceva bani, altfel cum are el, că parcă n-ar avea nici o ocupaţie... Dar eu şi cu madam Matilda credem că el încă mai are rămăşiţe de avere, care mai demult a fost mare şi a tocat-o cu dînsa... Pe măsuţa de noapte mai e şi o fotografie, da mai mică, a unei copilite de şcoală... Despre asta, toate credem că e fata ei, făcută cu el. Madam Matilda l-a întrebat şi despre fetiţă, dar el n-a vrut să răspundă decît foarte plictisit

„Ce te priveşte pe dumneata...?"

Cît e de nobil şi de fin, devine foarte ursuz cînd e vorba de fotografii.

Cînd am pornit spre uşă grăbit şi înfricoşat, Aurica m-a întrebat mirată dacă nu mai doresc să mă prezinte madamei Matilda. I-am mulţumit pentru bună-

voință, însă am scăpat repede de dînsa pretextîndu-L o afacere urgentă de care mi-am adus aminte. Dar voi veni mîine să mă înțeleg cu madam Matilda, am asigurat-o, mîine dimineață cînd sper c-o voi găsL

— Da, poți să vii pe la zece, cînd face curățenie la studentă, la pictor şi la domnul Buzescu.

Este tccmai ce vreau să aflu, şi a doua zi dimineața pretextînd telefonic o scuză personală inexorabilă domnului Georges Radu Şerban, urc de trei ori scara lungă de piatră la mansarda unde stă domnul Preda Buzescu. După întîia ascensiune cobor, pentru că doar uşa studentei e deschisă. Aud zgomot de sticle şi apă care curge în chiuvetă; madam Matilda face curățenie înăuntru şi nu vreau deloc să o chem sau să mă găsească pe sală, pentru a trata aci tocmeala de închiriere, căci m-am hotărît definitiv să deviu locatarul ei şi vecinul domnului Preda Buzescu: dacă se pcate, şi sper că se va putea, chiar prietenul lui. A doua oară socotesc greşit timpul şi nimeresc cînd menajera mansardei e ocupată cu odaia pictorului. Dar sus, la capătul scării, mă întîmpină o surpriză fericită şi insuportabilă în acelaşi timp, care-mi anulează cu desăvîrşire desperarea că voi trebui să mai urc o dată această scară de piatră covîrşitor de lungă: domnul Buzescu, în persoană, înaintează grav de după colțul coridorului. Este el într-adevăr: omul din grădina nocturnă. Eu citesc cu afectată curiozitate prima carte de vizită din dreptul intrării: Mitzi Szeckelly. Apoi trec să descifrez cu grav interes numele de pe uşa Clarei Cosâmbeanu. înaintînd cercetător spre a treia uşă, pot să examinez în voie pe domnul Preda Buzescu, pe care tocmai cade raza turbure a primului luminator. E mijlociu la statură, mi se pare chiar mai scund decît m-am obişnuit să-1 cred. Figura măslinie are în lumina asta cute regulate şi mai puțin adînci, ochii negri şi măriți de cearcăne îi dau o expresie distinsă şi visătoare, un aer romantic şi suferind de la sfîrşitul secolului trecut. Eminescu în pragul morții, a spus Aurica şi se poate să aibe dreptate; mustața trist adusă a poetului din ultima lui fotografie. Aurica nu-i chiar o fată simplă, de asta m-am convins singur.

Domnul Preda Buzescu a trecut pe lîngă mine, aruncîndu-mi doar o privire fugară. I-am dat timp să coboare, pentru a coborî apoi şi eu, desigur cu toate precauțiunile de a nu-1 ajunge din urmă. Dacă e adevărat că Alba şi-a dat sufletul omului ăstuia, îmi spuneam, de bună seamă că ei nu se întîlnesc decît în încăperi luminate la fel ca şi coridorul madamei Matilda. Aşadar, trebuie să fi rămas cu simțurile complect stăpînite de izul vremilor de demult: eroul melancolic şi palid şi evident ruinat. Foarte bine, foarte bine, toate astea sunt bune întrucît priveşte sufletul ei, care a rămas cel puțin cu două decenii în urmă. Dar corpul ei, minunatul ei corp, eleganța aceea a mersului de mare doamnă, pe care zadarnic îl cauți la teatru, în stadionuri sau pe pînza de cinematograf, corpul ăsta mi-e imposibil să-1 văd gol lîngă goliciunea romantică — măslinie a domnului Buzescu, oricît fecior de boieri vechi şi domni creştini va fi dînsul. Mi-e imposibil, mi-e literalmente imposibil. Dar ce are a căuta aci duelul de demult cu fratele — acela într-adevăr de credibilă potrivă cu doamna Alba —- ? e întrebarea care m-a chinuit toată noaptea şi dimineața asta. E cu neputință de a înțelege încă o iotă din toată această amestecătură. S-o fi iubit-o amîndoi frații? Dar de ce mezinul, care şi-a alcătuit cu atîta discernămînt testamentul în ajunul ieşirii fatale pe teren, n-a lăsat o lescaie iubitei sărace şi ferecate de mizantropia şi bicisnicia domnului Georges Radu Şerban? Era cea mai nimerită lovitură pe care i-o putea da, de dincolo de moarte. Şi ce zdravănă încă! Doamna Alba reîmbogățită iarăşi... liberă, cu aripi noi şi puternice!...

Mă simt în profundă beznă. Poate asta să rămînă singura rază care mai poate răzbate în atîta întunerec: o iubeau amîndoi frații şi cel mai în vîrsta a fost mai norocos. Domnul Georges Radu Şerban a simțit, nu avea nici un indiciu la îndemînă, poate a confundat pe unul cu celălalt... Mai tenebros!... Domnul Georges Radu Şerban a proferat un cuvînt mai greu la adresa familiei adverse... Şi. . . în definitiv, la oamenii aceştia, chiar cînd insulta porneşte împo-

triva unui frate declasat şi repudiat, defăimarea numelui comun atrage totuşi automat ridicarea săbiei. Mai cavaler, Tudor a murit spălînd onoarea numelui, pentru a putea da prilej fratelui nedemn să-l poarte în glorie şi amor. Şi chefuri, evident. Nu pot să-mi reţin un zîmbet în faţa hazului unei astfel de absurdităţi, care poate totuşi să fi fost faţa cea justă şi reală a evenimentului de mult petrecut. E un zîmbet aruncat desigur ridicolului tuturor acestor conjecturi cu trezit miros de vechitură şi foileton muced no. 32, dar îl simt nu mai puţin usturător pe buzele-mi, care-l schiţează. . .

Şi, profund nemulţumit că toate ieşirile îmi sunt închise, urc iarăşi, pentru a treia oară, într-un suflet, să prind pe doamna Matilda în camera cu fotografie revelatoare, lîngă pat.

Madam Matilda n-a ajuns încă la odaia din fund; însă a trecut de colţul coridorului şi mă va scuti desigur de a scobori şi urca din nou scara. Voi rămîne aci, adăpostit de unghiul zidului, cînd ea va părăsi camera în care se află acum şi pe care o ghicesc după uşa larg deschisă, cu smocul de chei şi ***passe-partout-nri*** înfipt în broască. Numai de n-ar veni încoa, între timp, spre uşa ei... Dar unde va fi curăţind acuma? Aurica mi-a spus că numai în trei camere îşi face de lucru dimineaţa. Uşa care e deschisă nu are pe ea nici o carte de vizită; are haz să pregătească tocmai odaia pe care mi-o va prezenta mie ;e posibil ca Aurica s-o fi prevenit de venirea mea. Asta trebuie să fie ! De după canatul deschis îşi face apariţia o femeie voinică şi dreaptă, cu păr sur, însă ondulat, cu ten negricios,'îmbrăcată în capot multicolorat de motive japoneze, cu şnur peste mijloc, cu ciorapi de mătase, în tîrligi de pîslă. Madam Matilda pare mult apropiată de semicentenarul naşterii sale, însă se ţine bine, iar mie mi-e simpatică, pentru că, deşi se mai codeşte în loc, dacă să vie încoace sau să treacă mai departe, smulge după un scurt răsucit smocul de chei din uşă şi porneşte drept în fund, spre uşa terminus a sălii. Salut în gînd sfîntul noroc şi ascult cu plăcere clinchetul metalic,

care înseamnă alegerea cheii potrivite. Şi uşa marelui mister se dă în lături uşor şi banal ca orice uşă obişnuită, însă după ce rămîne puţin înăuntru, madama apare iarăşi în coridor şi eu mă retrag zorit după colţ, neliniştit şi nefericit. Madam Matilda se pare că si-a adus aminte de ceva şi se îndreaptă spre camera ei. Mă întreb dacă mai am timp să dispar complect dinainte-i sau s-o aştept, hotărît, să întind discuţia pînă ce se întoarce în odaia uitată deschisă, s-o însoţesc într-acolo, ducînd-o cu vorba nesimţit.

Durata nehotărîrei mele a fost însă marcată de secunde care au trecut; îmi dau seama că madam Matilda ar fi trebuit să fie acum în dreptul uşei sale, unde mă aflu cu degetul întins spre ciocănit, ca un om proaspăt sosit. Revin nedumerit spre colţul sălii şi arunc o ochire mirată. Madam Matilda trage atentă cu urechea la uşa Auricăi. Vorbeşte oare cu ea? în cazul acesta ar trebui să glăsuiască şi dînsa ceva, dar nu rosteşte nimic, dimpotrivă a rămas nemişcată şi capul i s-a lipit de tot de lemnul cenuşiu al uşei. S-a întîmplat ceva grav în odaia Auricăi? Mai degrabă îmi închipui că e un client nou acolo şi madam Matilda adulmecă fără saţ zvonul ecourilor risipite din belşug de somiera stricată a patului. Fără îndoială că nu-i turbur regalul sufletesc, pentru că îmi închipui, cu cît va întîrzia, cu atît va găsi mai în avantajul ei continuarea unei tocmeli într-o încăpere străină de discuţie, împlinindu-şi concomitent ocupaţia neglijată.

Mi se pare că n-am aşteptat prea mult: madam Matilda îşi ridică torsul încovoiat, vădit tulburată; se observă asta mai ales din ultimile ei şovăiri de a părăsi postul de ascultare şi din nesiguranţa, din primul moment, a paşilor. După ce a intrat în camera lui Buzescu, o mai las cîteva minute la treabă şi apoi mă apropii de uşa deschisă. Bat cu oarecare discreţie, ca unul ce ezită în nesiguranţă că va găsi aci ce caută. Şi înfig apoi voiniceşte bustul înăuntru, cercetător, cu ochii de-a dreptul spre cele două colţuri din fund. însă în fund nu e nici pat, nu sînt nici fotografii. Aci e numai un vestibul, unde dau dintr-o parte şi dintr-alta două uşi, una închisă, alta deschisă, pe care tocmai

apare întrebătoare madam Matilda. Aşadar, domnul Buzescu ocupă un întreg apartament.

îmi declin scopul vizitei, şi madam Matilda mă invită îndată să-mi **arate** camera ce mi-a ales. Eu însă vreau s-o întîrzii, cu întrebări prealabile, dacă e zgomot noaptea pe coridor, dacă e lumină destulă în noua odaie...

— Poftim numai s-o vede...

— . . .dacă are igrasie...

– Igrasia la mansarda ?!

— O, desigur, ce n-âţi văzut aşa... ?

Şi începui să-i demonstrez prietenos cum' infiltraţia regulată a apelor de ploaie poate produce umezeală chiar la un zgîrie-nor american.

– Cu atît mai mult cu cît e mai aproape de nor...

— La tote aste ve da respuns chiar camera... Mie mi-a vorbit de asera domnişoara Aurica aşa che am şi pregătite.

— Foarte bine, foarte bine, vom merge şi acolo, însă dacă vă zoriţi. .. continuaţi-vă dumneavoastră treaba.

— Nu me zoreşte nimic... Poftiţi...

Şi întinse mîna atît de categoric spre sală, că teama de începutul vreunei bănuieli mă făcu să pornesc elastic şi săltăreţ, ca şi cînd atîta aş fi aşteptat şi eu. La cîţiva paşi de odaia Auricăi, întorcîndu-mă brusc, surprinsei pe madam Matilda ciulind urechea într-acolo şi oftînd uşor.

— Aici? întrebai arătînd uşa lîngă care mă oprisem, cea mai aproape de intrarea lui Buzescu, pe linia dimpotrivă celei a prietenei mele de ieri.

De bună seamă, observasem adineaori că odaia rezervată mie era mult mai departe, aproape de colţul coridorului; dar mă păli zdravăn dorinţa să fiu *vis-ă-vis* de Aurica, vecinul cel mai apropiat de domnul Buzescu pe coridor. La semnul negativ al madamei, îmi exprimai totuşi, într-o doară, preferinţa:

— Mi-ar place să fiu vecin cu domnişoara Aurica.

— Nu e bine să fii vecin cu cine place! mă contrazise glumeţ îngrijitoarea mansardei.

Apoi îmi explică că odăile — erau două, deservite de aceeaşi intrare — sunt rele, amîndouă avînd ciment pe jos. Ar fi fost să fie bucătăria şi baia apartamentului ocupat de Buzescu, dar de la război erau lipsite de instalaţiile respective. Din cauza cimentului nu se închiriau niciodată, iar proprietarul sta la îndoială dacă să le monteze din nou sau să bată podele de scînduri şi să le dea cu luna. De această ezitare a profitat domnul Buzescu, care le ţine şi cheia, fără să le întrebuinţeze şi fără să plătească pentru ele chirie. E un om foarte ciudat Buzescu: nu-i place să aibe vecini în camerele care răspund pe dinăuntru cu apartamentul lui prin uşi, fie ele chiar zăvorite şi lăcătuite zdravăn; s-a angajat chiar, dacă se ridică vreun pretendent, să plătească în plus şi pentru ele. Cum însă, de cîţiva ani încoace, coridorul nu s-a mai ocupat vreodată complect, lucrurile au rămas aşa şi nici madama — din vara trecută, de cînd le-a curăţit praful pe dinăuntru — n-a mai dat prin ele.

— Da ce păzeşte el cu atîta grijă?

— Spune că lucrează noapte, scrie, eu nu ştie ce face... şi nu vrea zgomot deloc linghe biroul lui, căci spre parte cuela şi-a pus birou...

M-am prefăcut că examinez cu multă luare-aminte încăperea ce mi se prezenta, am încercat droturile patului şi dacă merge bine robinetul, am pipăit între degete cearceaful şi cuvertura. M-am interesat din nou asupra zgomotului şi a obiceiurilor vecinilor, iar la preţ n-am făcut nici o obiecţiune şi am plătit pe două luni înainte. Apoi mi-am lăsat pe un bileţel numele, spunînd că voi aduce pe urmă carte de vizită. Numele meu era: Constant Bănicel. Şi mi-am luat rămas bun repede ca să nu fiu întrebat ceva asupra profesiei.

Deoarece profesia mi-am declinat-o abia zece minute mai pe urmă, în dormitorul domnului Preda Buzescu, unde am regăsit pe madamă, pentru a-i comunica acest lucru important, pe care-1 scăpasem.

Sunt comis-voiajor la comptuarul „Electric Counting house" (nu-i mai indicai strada acestui comptuar imaginar, dar îi rostii firma cu atîta gravitate că madam Matilda încuviinţă cu oftat cunoscător), şi se întîmplâ

uneori să fiu trimis pe neaşteptate în provincie — chiar diseară e posibil să lipsesc — iar alteori pot să rămîn zile întregi acasă, aşa că să nu se neliniştească dacă de multe ori îmi va zări dimineaţa patul nedesfăcut, sau, alteori, n-am să liberez camera pentru curăţenie decît după-amiaza, tîrziu...

— Sunt învăţată, acceptă ea cu un clipit şiret, întinzînd vîrful bărbiei către păretele dinspre Aurica.

Iar acolo, pe păretele acela, fotografia deasupra măsuţei de noapte mă chema cu un zîmbet vag, vaporos, de pe pragul depărtat unde mă găseam şi de unde înşiram toate astea cu aer grăbit şi aferat.

Lumina ce năpădea prin fereastra deschisă o bătea pieziş, imprecis, o făcea puţin ştearsă. Totoşi, pata acea de sepia în tonuri variate îmi spunea destul, chiar la depărtarea la care mă aflam.

înaintai cu pas şovăielnic, să văd — motivai rîzînd stupid şi grosolan — „gustul domnului Budescu".

— M' de ce Budescu? Budzescu... este urmaş de la Preda Budzescu şi-1 chiama tot Preda... Asta fost mare viteaz şi nobil, trebuie să ştie dumneata.

Şi-mi recită şi ea, spre a mă pune la punct, versurile pe care le auzise probabil tot de la Aurica:

Dar Budzescu Preda
Vede cu durere
Flore de la Romània
Che pe vale si perde. . .

Era o fotografie pe care o estompa mult învelişul transparent şi încreţit de celuloid; dar era ea, într-adevăr, Alba, bustul ei, fără pălărie, cu părul pe care nu i-1 ştiam aşa de zburlit şi care da un aspect şi mai *flou* întregei imagini. Era prinsă într-o ramă de lemn pirogravat, cu ferestruica nepotrivită pentru dimensiunile cartonului, astfel că inscripţia de dedesubt era tăiată de ramă. Se vedea doar: *„To my dear. . ."* şi apoi din rîndul de desupt, pentru că scrisul mergea de jos în sus, ieşea numai un *„faithful"* izolat. Aşadar, scumpul şi credinciosul ei Preda Buzescu... Această mărturisire scrisă şi de bună seamă subscrisă de degetele ei, pe care nu mi le puteam închipui decît lunguieţe şi fine — vai, încă nu le văzusem de aproape! — în încăperea asta sărăcăcioasă, cu pat de fier, cu depozite de mirosuri străvechi şi rîncede răzbătînd din dulăpiorul măsuţei de noapte, cu verdele închis al postavului pătat, căzînd în falduri roase, din colţurile mesei de la mijloc, cu garderoba ştirbă de perechile ornamentelor şi cu aşchii sărite din luciul învelişului de nuc, cu nelipsita maşină de spirt pe policioara de sticlă a chiuvetei, îmi strînse inima de durere şi-mi împîcli zarea veselă a minţii mele clar cuprinzătoare. Şi, cu toate astea, observai bine, trăsăturile chipului, pe care în sfîrşit puteam să-1 contemplu în voie, erau de-o fermitate dulce şi maiestoasă,. iar ochii şi aerul împrăştiau atîta vrajă nedefinită, privirile limpezi — atîta neînţeles şăgalnic şi trist în acelaş timp, şi iarăşi totul marca atîta nobleţe şi părea atît de distant, că pricepui îndată admiraţia plină de respect şi legendă a Auricăi şi a madamei (care tocmai o formula în ditirambe italieneşti), pentru această expresie atît de complexă şi totuşi aşa de unitară a doamnei Alba, iubita rămasă pînă astăzi credincioasă unui declasat.

Mîhnit de moarte, am plecat din locuinţa acestui fericit nemernic şi am parcurs coridorul îndoit al mansardei ca pe un gang lugubru de cavou. Dar cînd am ieşit la lumina zilei adevărate, soare s-a făcut şi sub bolta frunţei mele. Dacă doamna Alba poate păstra sentiment statornic unui astfel de individ, care nu poate fi văzut decît în anume combinaţii de clar-obscur, pentru a evidenţia doar o asemănare cu un poet celebru (singurul lui merit, în afară de acel, tot aşa de pasiv, al naşterii!), întrucît n-ar putea păşi triumfător, sub orizontul vieţii ei, luptătorul actual şi viguros, care-i aduce înapoi, din crîncen război, averea strămoşească !? într-adevăr, acum e nespus de verde şi luminos în jurul meu, pe largul bulevard în care am răzbit, în frumoasa zi de început de mai. M-ar fi putut mohorî cu drept cuvînt fotografia ei, tabloul ei încununat de-o ramură de aur, într-o încăpere cu totul şi cu totul de aur. Acolo mi-aş fi resimţit într-adevăr, odată cu umilinţa numelui meu, infimă şi nebunească — aşa cum i-ar trăsni cuiva prin minte in-

cendierea Bucureştilor — zănateca şi fixa idee de a revizui dosarul Ypsilanţilor. îrisă aşa'cum stau lucrurile, nu pot decît să rîd cu hohote în sufletul meu; doamna Alba nu mai poate păstra pentru vechiul ei prieten decît rămăşiţe pe fundul cutiei: boabe de milă şi atît. E o mare virtute a doamnei Alba constanţa ei faţă de un cvasicvincvagenar într-un amor început de bună seamă la fragedа vîrstă de 20 de ani, pentru o eminesciană figură, purtată pe atunci de un bărbat în adevăratul înţeles al cuvîntului, de 38—39 ani, cu mare renume de aventurier. Asta e tot ce doream să ştiu; îi plăceau bărbaţii aventuroşi doamnei Alba, şi nu căuta dacă aventura consta într-o meschină risipire de avere părintească, în orgii şi rixuri prin capitale streine, dorul amarnic de ducă, atît de chinuitor şi pentru dînsa, în raport cu viaţa cumpănită, cu meticulozitatea mecanică şi oarecum avară a soţului.

Cît de simplu şi de *mignon* totul! Dar ei trebuie sâ-i arate cineva ce însemnează marea şi nobila aventură! Aventura, care singură a împărtăşit şi va împărtăşi întotdeauna adevăratele titluri de nobleţe. Inerţia de repaos — e o propoziţie foarte banală asta— poate fi preschimbată de oricine în mişcare perpetuă numai printr-un simplu bobîrnac; dar'nu oricine poate săvîrşi imensa îndrăzneală de a pompa viaţă unei stări de lucruri demult înmormîntate.

La Curte, unde aveam un recurs greu, domnul Georges Radu Şerban îşi aşteaptă rîndul ca de obicei într-o strană de stejar atît de potrivită cu barba lui revărsată pe plastronul alb, de care şi-a rezemat bărbia. Mă apropii de dînsul şi-mi vestesc sosirea printr-un compliment mut; el îmi răspunde numai cu pleoapele, invitîndu-mă să mă aşez lîngă dînsul. Cînd începe procesul, iau eu cuvîntul şi domnul Georges Radu Şerban aprobă cu aceeaş clipire gravă a pleoapelor. Iar vocea mea se ridică din ce în ce mai sonoră. Mi-e indiferent ce impresie fac cuvintele mele pe feţele imobile şi dărăpănate de vîrstă ale celor şapte înalţi magistraţi; mi-e cu totul indiferent ce cred colegii de barou şi partea adversă; la publicul asistent

aproape nici nu gîndesc, cel mult am pentru el un zîmbet, amintindu-mi ignoranţa mea de începător cînd audiam ca student pledoariile maestrului din drear> ta-mi. Şi-acum numai la acesta caută cu grijă coada ochiului meu, cînd glasul-mi se complace în cele mai răsucite volute de raţionamente. Aşez cu îndrăzneală etaje peste etaje de considerente, dau de la mine generos loc larg argumentaţiei eventuale a adversarilor şi apoi le dărîm rînd pe rînd toate posibilităţile de discuţie. Maestrul mă aprobă cu aceleaşi înclinări aproape imperceptibile ale frunţii; uneori, cînd mă abat prea departe pe căi aventuroase, deschizînd singur taberei contrare putinţe de replică, la care poate nu s-a gîndit, fruntea lui rămîne suspendată între aprobare şi incertitudine. Iar eu zîmbesc de siguranţa uimitoare de mine şi încep deodată să dărîm ceea ce am clădit pentru ei. Maestrul mă priveşte uimit, impasibil pentru lumea cealaltă, dar eu ştiu bine cînd el se află pradă uimirii. Nu pot spune dacă în principiu încuviinţează această tactică de luptă, dar mi-e de ajuns că l-am lăsat cu desăvîrşire interzis pentru îndrăzneala şi independenţa mea. Căci procedeul ăsta oratoric nu face parte din bagajele lui de război; el luptă totdeauna îngrădit şi se fereşte de orice sugestie care ar putea folosi părţii adverse. însă mă aprobă la urmă, şi-apoi, cînd mă reped din nou să smulg din posibilităţile celorlalţi ultimele argumente de zdrobit, rămîne iarăşi nedecis dacă să încline fruntea sau nu. Şi o înclină în cele din urmă, iar eu iau asta drept închinare a acestui fiu de domni în faţa biruinţii mele. Şi-mi aud iarăşi vocea sonoră şi spulberătoare, ca un marş de victorie din instrumente de alamă.

Am terminat de vorbit şi maestrul aşteaptă replică, pentru a răspunde în cele din urmă. Dar abia acum poate vedea el dibăcia metodei mele; replica e cvasicompromisă: curtea a aflat din vreme ce trebuia să afle şi ştie la ce poate să se aştepte; adversarii sunt stînjeniţi de propriile lor argumente care au devenit locuri comume. Zadarnic ei caută să le răstăl-

măcească, despicînd, cum se spune în popor, firul în patru. Ei nu fac decît să mă repete, iar răspunsul pe care l-au auzit aprioric îi încurcă teribil de caraghios. Preşedintele zîmbeşte, cu cei şase membri, chiar şopteşte ceva celui din dreapta în dosul cartonului de termene ridicat anume ca să ascundă această trecătoare lipsă de deferentă a Curţii faţă de ea însăşi, însă nu e nevoie să se audă ce şoptesc, pentru că toată lumea ştie bine ce pot să-şi şoptească. Ceilalţi magistraţi, fără să fi auzit numic, surîd şi ei, cum surîde toată lumea, cum surîde lîngă mine însuşi domnul Georges Radu Şerban, puţin cam interzis el însuşi. Iar cînd preşedintele îmi întreabă adversarii dacă au cu adevărat „ceva nou" de adăugat, victoria mea e definitivă. Domnul Georges Radu Şerban, întrebat la rîndu-i dacă mai găseşte că e ceva de spus în folosul cauzei noastre, ridică şi dînsul din umeri şi e nevoit să surîdă ceva, ceva mai pronunţat. Decizia care vine mai tîrziu, după retragerea în deliberare a înalţilor judecători, nu confirmă decît un fapt împlinit: o mare, b fulgerătoare victorie.

Şi-n ziua aceasta de biruinţă, cînd ştiu că triumful meu va vărsa benzină în clocotul urlătoarei, cînd a pornit tumultos să facă ocolul coridoarelor, sălilor de audienţă şi de consiliu, grefelor şi arhivelor, eu mă retrag în dosul drevelor de lemn, la măsuţa pe care mi-o pune la dispoziţie ajutorul de arhivar şi unde stă deschis în sfîrşit dinainte-mi, pentru adînc şi hotărîtor studiu, dosarul Ypsilanţilor. Ştiu că Voicuţa se va supăra iarăşi, poate mai rău ca data trecută, cînd va suna de-a surda la uşa garsonierei mele, la ora convenită. O văd sosind cu săculeţul ei, în care îşi are ghemul cu lînă verzuie şi acele lungi de împletit tricouri pentru copii săraci; de multe ori vine acum astfel la mine, să stea de vorbă şi de lucru, ca la un prieten vechi. Vorbim lucruri serioase şi numai ochii ei aşa de mari, pe faţa mignonă, îmi spun un lucru prea bine ştiut de mine, că dacă aş face un semn, ea ar părăsi îndată această vorbă aşezată şi acest împletit cuminte şi mi s-ar repezi învinsă şi înfrigurată cu mîinile pe după rmerii mei înalţi, ca pe vremea vechilor noastre escapade în *dancing-uxi*. Dar pentru că eu continui să-i spun numai lucruri serioase, Voicuţa stă înţeleaptă, cu un picior sub şezut, şi împleteşte înainte cuminte cu acele lucioase şi lungi, de-i trec de umăr în neîntreruptul lor joc. Mă voi scuza că mi-am luat în cele din urmă inima în dinţi şi i-am urmat sfatul: studiul dosarului, de care ea ştie acum atît de mult, fără a cunoaşte numai amănuntul esenţial: persoana de care dosarul se ocupă. Pentru asta Voicuţa mă va ierta cu siguranţă, prevăd chiar privirea ei încărcată de reproşuri care încuviinţează cu un fermecător regret, aşa cum simt că-mi iartă şi-mi interpretează drept timiditate ezitarea mea de a traduce în faptă dorinţa aprigă a ochilor, cînd îi învălui trupul mic, cu aprinse priviri, cîteodată. Dar lăsaţi-mă, lăsaţi-mă, am dat de urme prea covîrşitoare 'şi sunt acaparat de gînduri prea grele ca să-mi mai complic existenţa ! Şi apoi acum, iată, numai am parcurs primele jurnale fără importanţă, care mă întîmpină în cele dintîi foi întoarse, că am şi uitat de Voicuţa, de ajutorul de arhivar de lîngă mine, de domnul Georges Radu Şerban şi chiar de triumful meu de adineaori.

Pînă azi, cu atît de largi intermitenţe şi-n bucăţele de timp, extrem de repezi, am frunzărit toată evoluţia procedurală a procesului dinaintea primei instanţe. Acum am păşit la fond, însă primele jurnale de şedinţă sunt şi aci destul de fără importanţă. Unele chestii de fapt, mărturii, interogatorii şi contra-interogatorii, cereri de prezentare personală în instanţă, amînări pentru verificarea semnăturilor. Dar acum sunt hotărît să nu mă scol de pe acest scaun pînă nu voi frunzări serios dosarul pînă-n ultima filă, mai mult chiar, pînă n-oi ceti cuvînt cu cuvînt jurnalele importante, ca un avocat conştiincios, înscris de curînd în barou. De la 5, de cînd am sfîrşit procesul» sunt aici, şi acum e 7, oră cînd se suspendă şedinţele şi încep să se închidă cancelariile. Intru deci în vorbă cu slujbaşul judecătoresc, care nu mă poate lăsa singur aici, şi-1 conrup să-şi continue lucrul şi mai departe, fluturîndu-i perspectiva unei copioase răsplătiri, pro-

porțională cu mărimea sacrificiului. Iar domnul arhivar ajutor acceptă, își scoate iar haina, își răsucește o țigare din tabachera de metal îngălbenit, redeschide opisele și trage spre el vrafurile de dosare, puse deoparte pentru a doua zi. Dă drumul becului. electric, și într-o scobitură de zid anume, cu verdele zugrăvelii pătat iremediabil de rugina negrului de fum, el prepară cu îndemînare, la flacăra filosofică a spirtului, un ibricel spumos de cafea cu aromă puternică și asmuțitoare. îi refuz aferat ceașca oferită, dar îl asigur că dacă va mai pune ibricelul de mai multe ori, plăcerea mea va fi perfect satisfăcută, pentru că de la cafea mă îmbată numai aroma. Apoi, după ce mă asigură de calitatea superioară a materialului întrebuințat și după ce-mi indică adresa armeanului de unde și-1 furnizează, mă lăsă în lumeț dosarului meu și el își văzu înțelegător de lucru. Citeam adîncit în textele încîlcite, a căror grafie imposibilă izbuteam totuși s-o descifrez; fiecare cuvînt nu trebuia să-mi scape. Cînd dam iar de locuri fără importanță, îmi plimbam ochii pentru reconfortare pe rafturile adînci și primitive de lemn, printre teancurile de dosare și hîrțoage de hîrtie ordinară, orînduite după anii scriși cu pensula muiată în cerneală violetă pe indicatoarele sfîșiate de hîrtie; și-mi aminteam biroul sobru al maestrului, cu bibliotecile lăcuite, cu vitraliurile de cristal, cu piedestalele înalte de mahon, pe care priveau încoa, din alte lumi, busturi de-ale marilor juriști credeți? — nu, busturile cîtorva voievozi munteni. Noaptea înaintase adînc și eu citeam înainte, eram acum în fața Curții de apel și mai aveam puțin pînă la Casație. De afară zgomotul nocturn al străzii venea tot mai potolit, tramvaiele încetaseră, iar domnul ajutor-arhivar urmărea din picioare, prin pîcla fumului de tutun, coloanele unui mare registru, cu un ochi închis, înspre partea de unde un muc arzător de țigare, lipit de colțul buzei, îi trimitea necurmat o șuviță jucăușă și supărătoare de fum.

Zadarnic. Zadarnic mă străduiesc și caut, dezghioc fraze încîlcite și mă bucur cu straniu rînjet invizibil cînd nu dau de temele ce mi-am propus. Căci pagini mai

rămîn cu sutele în urmă și negre surprize mă pot întîmpina la tot momentul. Și, într-adevăr, două nădejdi mi se duc la interval scurt, una după alta. Domnul Georges Radu Șerban a condus totul cu pricepere, cu înfocare, cu genială tactică aș putea zice. Nu e nimic care să-i[1] fi scăpat, afară de unica nădejde ce mi-a mai rămas și care mai stă agățată doar de un fir de păr. Acum urmăresc șirurile multiplelor scrisuri de mînă și multiplelor scrisuri de mașină cu inima la gură și-mi închipui pe maestru zvîrcolindu-se întru căutarea aprigă a izbîndei. Văd zbaterea mea de acum în zbaterea lui de atunci și-i acord înapoi, rușinat, marca înaltei lui probități. Vai, domnița Ypsilant nu e familiarizată cu limbajul dreptului, ca să înțeleagă cu ce îndîrjire, cu ce eleganță totuși, cu ce frumusețe s-a luptat soțul ei pentru dînsa. Ea poate va merge cu gîndul pînă să-și închipuie inconștient și injust contrariul; iar eu văd acum cu durere și desperare cît de nobil, cît de măreț a fost soțul ei. Și dacă nu mi-ar mai rămîne nici ultima speranță, pe care nici o pagină nouă nu mi-a spulberat-o încă, aș scrîșni de teroare și deznădejde, că mie nu mi-a lăsat nimic, nici cea mai neînsemnată frimitură de prilej pentru îndrăzneală și măreție.

Iar cînd, cu ultimile file, s-a dus și ultima nădejde, cînd cu sufletul la gură, aspirînd larg și șuierător, am urmărit rînd cu rînd cum maestrul a atacat și a susținut cu adevărată și rară eleganță și această năstrușnică idee, de care îmi legasem toate năzuințele, singura care mă îndemnase să încerc nebuneasca reluare a atacului, mi-am lăsat capul să cadă, parcă sub un pumn neînchipuit de puternic, pe foile cu miros de hîrtie învechită și închisă. Mecanic și îmboldit de stupidă curiozitate, am urmărit înainte, năuc, toate fazele luptei, surprinderea și panica adversarilor, dilatoriile cerute în pripă și apoi rezistența desperată, lupta aproape corp la corp și în cele din urmă înfrîngerea totală a maestrului. îi văd ca prin vis zîmbetul

[1] în ed. I: *să nu-i.*

acela caracteristic al restriştelor lui sufleteşti, zîmbetul dispreţuitor şi rău. Văd bine, aceeaşi soartă ar fi aşteptat şi atacul meu, dar poate norocul ar fi vorbit altfel cu mine; oricum, maestrul mi-ar fi fost aliatul în luptă şi meritul ar fi fost înjumătăţit. Meritul înfrîngerii, desigur, pentru că văd, îmi închipui limpede, n-aş fi putut face nimic mai mult decît dînsul. Dar oricum, orice nădejde e dusă; în" chip de consolare, nu pot decît să-mi reproduc chipul maestrului, pe-atunci simplu aspirant la mîna ei, trebuind să aducă singur Albei, nerăbdătoarei Alba, vestea grozavă a căderii, să suporte schima uşoară a trăsăturilor divine, umbra momentană de sub arcurile ochilor şi zîmbetul acela teribil, glacial, ironic, care întoarce vestitorului încuviinţarea umilitoare a neputinţei lui sau poate chiar a relei-credinţe. Răstorn considerentele Curţii peste maldărul de file parcurse şi mă ridic ameţit. Funcţionarul dreptăţii mă priveşte tot cu un singur ochi, căci pe celălalt i-1 închide îndărătnic şuviţa de fum care-i iese din colţul gurii.

— E, aţi găsit ceva? mă întreabă el din obişnuinţă, înveselit brusc că a scăpat de corvoadă.

îl răsplătesc regeşte şi o iau pe negrele coridoare, clătinîndu-mă.

– Pe-aici, pe-aici! îmi strigă el din urmă, indicîndu-mi drumul prin străveziunl primelor semne ale zilei ce o să mai urmeze.

Mă scoate printr-o uşă subterană şi eu îi strîng mîna cu febrilitate şi recunoştinţă, ca şi cînd mi-ar fi dat posibilitate să evadez din temniţele provizorii ale Palatului, pe lîngă care m-a condus. îmi încrucişez drumul cu plutoanele deţinuţilor, care sosesc în bine străjuite transporturi pentru procesele de mîine. Şi niciodată, pe oamenii aceştia, pe care i-am apărat uneori — îmi plac mai mult cauzele civile şi comerciale — nu i-am simţit mai aproape de sufletul meu. La fel cu mine, mulţi din ei trebuie să fi fost însufleţiţi de o nobilă ardoare, ei vor fi vrut să readucă fericirea şi libertatea pierdută unei domniţe Alba, aşa cum le va fi văzut şi le va fi înţeles sufletul fiecăruia. Dar au găsit ca şi mine drumul astupat de avînturi anterioare, respinse şi doborîte şi acelea... ca şi mine...

Mă feresc să continui firul acestei asemănări. Sunt acum pe podul gîrlei, pe care-1 traversez spre strada Carol. Activitatea în piaţă a început: grupuri neguroase de muncitori trec încoa şi încolo, şi semnalul primelor tramvaie răsună strident în răcoarea dimineţii. Zarva începe să crească, şi-n faţa acestei activităţi voioase, care cloceşte în faptul ultimelor neguri, văd şi mai absurdă, mai prezumţioasă, mai donchişotească, sărmana mea năzuinţă, reprimată atît de crud în noaptea asta de prinţul sîngelui şi al gîndului, Georges Radu Şerban. Oare n-am fost' cu adevărat caraghios cînd mi-am închipuit că mintea lui n-ar fi putut îmbrăţişa pînă în ultimele posibilităţi crîncena zbatere pentru apărarea frumoasei lui Alba? A lui şi a declasatului cu profil eminescian, nobilul de mansarde, adoratul în surdină al cocotelor, urmaşul lui Preda Buzescu... Şi convoaiele de deţinuţi încep să se apropie iar de gîndul meu, cu surîsuri largi, prietenoase. Soldaţii conduc docili pe ocnaşi încoace; şi declasaţii ăştia rîd şi încuviinţează: iată,' şi ei au fost animaţi de cele mai frumoase gînduri!

Iar un rîs şi mai apropiat, sacadat şi cunoscut mă face să tresar.

— Da trebuie să fi petrecut grozav de nu m-ai auzit. . . te-am strigat de două ori. ..

E prinţul Raoul, cel care a luat acum loc transporturilor de răufăcători. Prinţul Raoul se întoarce de la Mitică Dona. E extrem de fericit, de aceea a ţinut să mă strige mai ales şi să mă întrerupă din dulcile reverii, din care se scuză că mă deşteaptă aşa de brutal.

— însă e timpul! îmi arată el dojenitor şi protector cuptorul înroşit al cerului spre răsărit şi aripile roze de zări, alunecînd agile spre toate punctele bolţii.

Apoi îmi arătă cu o satisfacţie pe care rar am văzut-o în ochii cuiva, cîinele cel nou pe care l-a cumpărat în locul lui Nuşi. Pe acesta îl cheamă Topsy. Dar nu există posibilitate de comparaţie cu acesta a celui pe care l-a petrecut. Aud un preţ impunător, des-

pre care el mă asigură că e derizoriu, apoi o genealogie întreagă, care, nu ştiu de ce, mă face să mă gîndesc de astă dată la ultimul urmaş el Buzeştilor. Şi răsună însfîrşit rîsul sacadat şi plin de accent, atît de felurit de accentul rîsurilor obişnuite:

— Hâ, hâ, hâ... ignohranţi, *mon cher,* ei n-au putut şti ce vînd... li s-a păhrut că fac o bună afacehre... E-he...e... he... evident că nu m-am gîndit să le stric buna lor dispoziţie... Afacerile sunt afaceri... O, pot spune că am dat o lovituhră... o vehritabilă lovituhră...

Prinţul Raoul s-a îndepărtat cu cîinele şi cu fericirea lui. Imobilitatea şi cvasimuţenia mea l-au convins că are de-a face cu unul care s-a îmbătat în noaptea asta mai mult decît este cu putinţă să se îmbete cineva. Cavalereşte s-a oferit să mă conducă acasă, aşa cum făceam cu dînsul la primele noastre escapade nocturne. Prinţul Raoul îşi lua astfel revanşa. Dar melancolia adîncă ce se revărsa de bună seamă din ochii mei, cu nemiluita, l-a asigurat că în starea în care mă aflam tot aerul tare al începutului de zi este remediul ce mi se cuvine. Şi m-a părăsit, urîndu-mi toate fericirile şi privind de mai multe ori îndărăt, să mă aştepte binevoitor, dacă m-am hotărît cumva să mă desfac de parapetul de metal al podului, de care spatele meu parcă se lipise. Prinţul Raoul, constat acum, nu se mai îmbată zdravăn; s-a lansat în afacerile cu cîinii de rasă şi a devenit om serios, cum se cuvine unui *businessman.* El are însă ceva în capul lui, o fericire, un ţel, un ideal, pe cînd la mine totul e zdrobit, sfărîmat, cioburi. Ceva şi mai grozav: nici măcar atîta! Căci mijlocul meu de luptă pe care-i socoteam atît de înalt, atît de serios în comparaţie cu preocupările canine ale amicului meu princiar, era factice, inexistent. Era tot aşa de inexistent ca şi crima aceluia care săvîrşeşte un atentat, cu un pistol de copii. Arma adevărată, puternică, răsunătoare, fusese întrebuinţată la vreme de prinţul Georges şi plesnise în mîinile lui. Plesnise, plesnise... *ea* a crezut că n-a fost nici o armă în mîinele lui, ci un *bluff...* tot un pistol de copii... dar ce importanţă poate să mai aibe asta pentru mine?

Pe cînd strada care se mişca, pe cînd toate aceste grupuri care se întretîlnesc aci, în gura pieţei, se adună în faţa depozitelor *en gros,* ce se deschid cu puternice pîrîituri de obloane, umplu şi dezumplu platformele tramvaielor şi pîntecele roşii ale autobuzelor, toată această zarvă şi agitaţie are un scop precis, bine lămurit: foamea, stomacul, grija zilei noi care soseşte. Mijloacele nu interesează. *Mijloacele nu interesează.* Pentru bucata de pîine a copiilor lui, individul acesta enorm, cu şorţ alb, pătat de sînge, măcelar de bună seamă, care trece pe lîngă mine şi-mi priveşte mirat hainele prea elegante pentru o lume atît de matinală, ar trage lungul lui cuţit înfipt pe după carîmbul cizmei şi ar lovi cu deznădejde... Aşa voi lovi şi eu... Pentru că un cuţit am şi eu, aci în carîmbul sufletului meu, din care mireasma oricărei frumoase... generoase intenţii s-a volatilizat... a rămas doar cuţitul, aşa cum în creierul ocnaşilor de adineaori a rămas doar zgura neagră a crimei, după ce oricare fărîmă de gînd bun a devenit neant... secretul domniţei Alba... Preda Buzescu... fotografia cu periculoasă inscripţie... *To my dear.. .faithful...* secretul teribil care poate fi mînuit ca o teribilă armă...

Şi-acum, mă urnesc în direcţia în care a apucat-o prinţul Raoul... Idealul lui era legat de lanţ şi e un dine... Dar e un ideal bine pieptănat şi curat... prinţul însuşi îi face baie zilnică... E ceva curat şi, ca tot ce e curat, sfînt... într-un cuvînt, e un ideal...

în gîndul meu acum simt totul necurat şi meschin... am gustul acestei amărăciuni pe limbă... dar e singura poartă... în ochii mei nu mai văd decît un cap ras de deţinut, cu rîs larg şi îmbietor... Ce mai rămîne de făcut? hai, ce zici? se prăpădeşte el în hohote...

Şi urnindu-mă greu, cu adevărat ca un om beat, în lumea asta a dimineţii, care nu s-ar da de la nimic în lături pentru o boabă de fericire, fie ea chiar o felie de pîine, eu mă gîndesc încă la frumuseţea sfîntă, haotică, a donchihotescului meu vis, care s-a năruit în noaptea asta în bulgări grei de realitate.

Şi pornesc, în sensul cel adevărat al secolului meu, să trag cu urechea la uşi şi să prind firul întîlnirilor secrete ale donnei Alba, cu nobilul declasat şi demodat din mansarda obscură şi suspectă, în care mi-am găsit trist şi dubios sălaş.

În dimineaţa asta de început de iunie domniţa Alba mi-a ieşit înainte cu frăgezimea ei de auroră, în grădinuţa geometrică din faţa casei sumbre, pe cînd mi se deschidea poarta grea de fier. I se deschisese şi ei, în acelaş timp, uşa cu aspect funebru a marelui portal. Doamne, era un făcut cu domniţa Alba: ea rămăsese singura fiinţă, cred, care mai punea un preţ pe ultimul vlăstar al Buzeştilor, pe meritul de a te trage dintr-un anume sînge, merit care acum trecuse în partea cailor şi-a cîinilor. (Pentru că, sunt sigur, dacă ar fi posibil să ofer prinţului Raoul pe Preda Buzescu, în locul cîinelui cel nou, mi-ar rîde pur şi simplu în nas.) Acum domniţa însoţea în chipul cel mai tandru pe-o domnişoară care-şi ajunsese de bună seamă al treizecilea an al vieţii. O văzusem adesea pe această domnişoară intrînd în casă şi ştiam că e fiica domnului smolit şi nervos, pe care-l găsisem în camera de aşteptare a maestrului, odată cu boier Gile, cînd pătrunsesem pentru prima oară aci, într-o doară, să-mi încerc şi aşa norocul. (Vai, cît timp e de atunci şi cît de puţin m-am deplasat, în sensul adevărat al prezenţei mele în această casă, din locul în care mă găseam în acel timp; dar vremea mi se pare că a sosit, a precipitării lucrurilor!) Mai ştiam că domnişoara a fost colegă de pensionat cu domniţa Alba, domni-

şoara Anişoara Sava, fiica tot unui soi de Buzesc poate, un Buzesc în devenire, dar din alte motive: pentru că povestea lui nu e decît una din variantele multiplei tragedii a claselor româneşti suprapuse, pe urma loviturii cumplite a reformei agrare. Domnul Manolache Sava, văzîndu-şi moşia înjumătăţită, şi-a vîndut şi restul neexpropriat ţăranilor, pentru a-şi cumpăra imobile la oraş: o mare casă de raport pe-o arteră activă a capitalei şi o alta, de locuit, o vilă boierească, într-unui din cartierele noi şi elegante ale Bucureştilor. Dar primul imobil, grevat de angarale ascunse, i-a fost repede smuls la licitaţie, pe baza unei senzaţionale acţiuni pauliene, deschise şi cîştigate de creditorii neipotecari ai vînzătorului, astfel că din frumoaşele milioane vărsate drept preţ de boierul Sava, el nu se alese, pe urma socotelilor portărelului, decît cu vreo cîteva sute de mii, în chip de mîngîiere. Dar se vede că un destin aprig urmărea pe nefericitul boier; la cîţiva ani după lichidarea celei mai însemnate părţi a averii sale, se iscă grav pericol şi pentru cea de a doua clădire. Vînzătorul ei către domnul Sava tocmai murise, dar proprietarul anterior al locului, pe care răposatul ridicase vila, deschisese proces în anularea actului de înstreinare a terenului (actul acesta se făcuse în timpul ocupaţiei germane, pe valuta de-atunci şi într-o vreme cînd parcul, în care se ridicase mai tîrziu vila cu bucluc, nu avea nici pe departe valoarea de astăzi). Procesul acesta, început demult, din o mulţime de motive de fapt şi juridice, era din cale-afară de periculos pentru domnul Sava, noroc nu numai că apărător al său s-a erijat chiar domnul Georges Radu Şerban, dar şi că maestrul îşi făcea un punct de onoare din dobîndirea victoriei, în această luptă ingrată, împotriva foştilor precupeţi, cavafi şi papugii de Bucureşti, mulţi ajutaţi de milă domnească şi boierească, ca şi a funcţionarilor parveniţi prin incorectitudine, sălbateci la orice fel de cîştig şi gata să-şi calce cele mai sfinte angajamente. (La procesul dintîi, cînd domnul Sava pierduse prima casă, maestrul, pe atunci în plin debut, nu fusese angajat.)

în timpul din urmă am luat şi eu parte la această luptă inegală (căci cele mai multe şanse sunt de partea cealaltă), care mă însufleţeşte tocmai din acest motiv, şi cu toată spaima domnului Manolache Sava, cînd a văzut că maestrul îi trimete locţiitor, am izbutit să obţin pe baza unor incidente destul de isteţe două amînări, ce s-au bucurat de oarecare vîlvă în culisele Palatului. Totuşi, tocmai această ocolire abilă a decisivei fondului de către maestru e de natură a speria mult pe boier Manolache, care a ajuns de-o nervozitate de neînchipuit, şi a abate cu desăvîrşire pe simpatica lui copilă, care poate presimte şi se scutură de pe acum de răceala duhului negru şi apropiat al sărăciei aproape lucii, pentru oameni ca ei, învăţaţi în belşug.

Poate tocmai din cauza acestei situaţii foarte precare a unor suflete din tagma ei, dacă nu va fi o afecţiune chiar cu adevărat din cele mai puternice, doamna Alba arată o atît de pasionată prietenie Anişoarei Sava. O ţinea cu braţul petrecut pe după şale, ea, doamna Alba, pe care o socoteam rece şi în orice caz cu totul reţinută la efuziuni, mai ales dinaintea unei terţe persoane, îi căuta necontenit ochii şi, cînd trecui pe lîngă dînsele, auzii conversaţia întreruptă de două ori de aceeaşi exclamaţie emisă pe-un ton puţin prelungit, de-un patetism vibrant şi învăluitor: *„My dearl"* care m-a făcut să tresar aproape vizibil. Va să zică, astfel rosteşte ea pe acest *my dear*; cum trebuie să-1 şoptească oare? mi-am spus atît de turburat, că am salutat cu braţul tremurînd literalmente. Mi-au răspuns amîndouă cu surîsuri de bunăvoinţă şi apoi am auzit conversaţia îndepărtîndu-se, cu cel de-al doilea *my dear,* care însoţea, dacă nu mă înşel, stabilirea datei unei revederi. însă trebuie să mai fi şi văzut cineva pe doamna Alba în dimineaţa aceasta de iunie, pentru a-şi putea face o idee cît de slabă de starea mea sufletească, după ce mi-a pătruns în auz tonul cuvintelor de pe fotografie. Tot sufletul meu vibra la unison şi mi s-a părut că sunt întreg o notă muzicală şi alt nimic; am avut limpede senzaţia prefacerii unui

corp material în sunet, în fluid, în vibrație, aşa cum trebuie să se rezolve materia în suflet, cînd bate ceasul destinului.

Nu ştiu dacă ați avut vreodată această impresie, dar ori de cîte ori am văzut o femeie frumoasă într-o dimineață de iunie, am crezut că ea se încheagă chiar pe loc din nelămuritul acela prea luminos al aerului îmbătător de tare. Dacă n-ar fi fost alături Anişoara, care, oricît de fină, de distinsă şi cu un plăcut prelung al feței, era totuşi o realitate, aş fi crezut, văzînd singură pe Alba, într-o înfăptuire mitologică. înfăptuirea se realiza pe măsura apropierei unuia de celălalt, pentru că vaporoasele înşelăciuni ale surplusului de lumină dispăreau cu cît înaintai spre adevăr; dar în afară de acest joc al ochiului, care acum se manifesta cu o intensitate rară, ceea ce de data aceasta m-a uimit peste măsură a fost părul Albei, pe care azi îl vedeam întîia oară neacoperit de nimic, aşa zburlit şi parcă topindu-se pe îndelete pe fondul perspectivei, întocmai ca în fotografie. Dar, minune a minunilor, i-am descoperit şi nuanța lui adevărată, care de-acum înainte nu va mai avea cum să mai mă înşele. Am plecat de la brun, ca să mă opresc la culoarea castanei, şi iată-1 acum, înşelătorul, prins în autentica lui înfățişare. E aproape blond, un blond cenuşiu, care sub intensități felurite de lumină poate lua aspecte felurite; dar, liber de orice văl, e blond cenuşiu, un cenuşiu mătăsos şi schimbător, care dă o paloare anume, un mat sobru şi distant exuberanței de alb din figură, atenuînd astfel şi întunecimea, atît de pronunțată cînd e adumbrită de boruri, a ochilor. Am acum în față personagiul din fotografie şi aud glasul, cu intonații prelungi şi cîntătoare, nronunțind pe acel *my dear* pe care *el* l-a auzit de atîtea ori şi mai răscolitor, şi mai sfîşietor de suflet, în şoaptă, „bpuneți-mi, mă adresez treptelor pe care le urc poticnindu-mă —, spuneți-mi dacă n-am dreptate să nu-mi apar mie însumi atît de meschin, trecînd în revistă, cu o luciditate de ucigaş în preajma loviturii, diversele faze ale acțiunii ce pregătesc.

I

Acest sunet *my dear* şi această învăluire a bratului. . . mi-e cu neputință să văd acest gest nemuritor, această viață pură strîngînd stîrvul lui Buzescu, această muzică a patimei şoptind la urechea craniului eminescian de muribund: *My dear...* Eu nu cred — poate pentru că o aud mai rar — dar de acum înainte îmi va fi imposibil să cred că există într-altă limbă o expresie mai potrivită pentru o astfel de şoaptă şi pentru atîta iubire. . . dar de ce cîntecul ăsta se adresa Anişoarei Sava? Pentru că, reexaminînd cu toată seriozitatea desfăşurarea lucrurilor, mi-e cu neputință, în glumă măcar, să atribui acestui patetism al tonului o cît de neînsemnată intenție, în legătură cu trecerea mea concomitentă pe acolo... S-a pierdut casa boierului Sava şi e nevoie de consolație mai patetică, sau...?

Prințul Raoul mi-a lămurit, puțin mai tîrziu, povestindu-mi de afecțiunea într-adevăr neobişnuită a Albei pentru prietena ei de copilărie şi pension, amenințată acum de sărăcie şi rămasă nemăritată.

Iată-mă-s deci întors din pretinsele pribegii ale ocupației mele — care fac pe madam Matilda să-mi câinească soarta — în mansarda înnobilată de istoric şi romantic vlăstar boieresc, prizărit printre cocote şi alte epave ale existenței. Aurica e fericită de revedere şi mă invită chiar în prima după-amiază la cafelele ei. îmi face cunoştință, dar cam peste mînă, cu Irma Caraczony, căreia, amintindu-mi de povestirea Auricăi, îi spun „contesă".

— Aşadar (mă străduiesc în orice moment să aduc vorba despre Buzescu fără a părea că o doresc anume), aşadar, avem onoarea să fim vecini cu un prinț şi o contesă...

— Eu nu mai sunt contesă, oftează atunci Irma Caraczony, şi ochii ei cu cearcăne uşoare, vag încrețite, rămîn cîtva căscați în vreun trecut real ori închipuit . . . Nici n-am fost vreudate... însă mama mea... să ştie dumneta... a fost fiche de contesă.

— Nu mă îndoiesc deloc, cum nu mă îndoiesc nici de prințul din fund.

Irma, crezînd că încă glumesc, se simți obligată să-mi recite strofa din balada populară, cu vitejia Buzeștilor, pe care o aud astfel și în această a treia versiune, de astă dată cu accent unguresc. Avea o gură mică, căptușită cu un roșu prea viu, căruia rujul de pe buze nu-i adăuga aproape nimic, și dinții foarte mici. Ochii negri, fără a fi mari, arătau un luciu umed, caracteristic, și erau încondeiați pe deasupra de sprîncene negre, cu fir mărunt, răsucit și mat, pe care nu și le subția prea mult. Era într-adevăr în toată ființa ei o delicatețe, și-n cuvînt și-n gest, care mă făcea s-o cred dintr-o obîrșie mai subțire și tocmai din cauza asta mă amuzam mult s-o văd lîngă Aurica, s-o știu cîștigîndu-și existența la fel ca Aurica și să-mi amintesc într-una că dincolo de păretele Auricăi locuiește nobilul domn Preda Buzescu. însă Aurica părea cam agasată de interesul pe care-1 arătam Irmei; ea mă înfățișase anticipat, de bună seamă, drept amicui ei — mai de-aproape — cu toate că-i răsplătisem cu supratarif dărniciile ei fizice și sentimentale (sau poate tocmai de aceea) și acum, la prima cunoștință cu o nouă vecină, iată, legătura noastră nu părea să reziste deloc. însă eu doream să cunosc cît mai de aproape toate vecinele domnului Buzescu, să mă arăt generos cu toate, să pot intra oricînd în camera fiecăreia, la nevoie să mă servesc chiar de eventua-Iul lor concurs, în măsuri pe care nu le pot încă prevedea, în acțiunea ce mi-am propus. Dar, toate astea trebuiesc să se petreacă pe nesimțite, să par un băiat cheltuitor și stricat, foarte fericit că mă găsesc în vecinătatea atîtor fete de viață și cu totul nepăsător că am un vecin prinț, pe care mi-e indiferent că-1 cheamă Buzescu, fie chiar și Preda pe deasupra. Apoi mai trebuie să mă arăt și inconstant, tocmai pentru a învedera că nimic serios și cu logică suită nu poate trece prin capul meu și pentru a putea culege cît mai multe date asupra persoanei domnului Buzescu, a-1 reconstitui după cît mai diverse impresii, fie ele chiar ale unor femei simple; în sfîrșit, pentru a deveni eroul mansardei și a face ca zvon despre mine să ajungă și la urechile alteței sale, cu care țin neapărat să mă împrietenesc și să-1 trag (eu, chefliul și nepăsătorul în sentimente, omul care trece din femeie în femeie, singurul în care poate avea încredere cel ce iubește cu adevărat), la cîteva ședințe cu vin și cu cîntec, unde sufletul se desțelenește și unde orgoliul de a te arăta iubit de cineva anume, de deasupra tuturor nădejdilor și trecînd peste toate conveniențele, se împăunează și plesnește în adevărate crize de destăinuire și sinceritate. (Mai ales cînd ascultătorul pare un biet nefericit, osîndit să nu aibe parte niciodată de-un astfel de noroc.)

Dar „contesa" Irma mă interesează îndeosebi. Aurica (eu țin acum minte și cele mai neînsemnate amănunte din conversațiile ce sunt nevoit să am cu aceste femei) mi-a împărtășit că Irma, mai ales, iubește pe prinț și că el nici nu se uită la dînsa. Dacă-1 iubește cu adevărat, ea trebuie să mai fi mirosit unele lucruri, pe care poate nu le-a destăinuit celorlalte colege de locuință și profesie. Și, oricît, e interesant de aflat, chiar de la o femeie ușoară ca ea, sau, mai bine zis, tocmai de la o femeie blazată ca ea, ce interes poate produce într-un suflet femeiesc alura și chipul de ceară al prințului cu seamăn de poet genial. Iată de ce, cînd, scoasă din fire de" cochetăriile pe care le schimbam cu prietena ei „cea mai bună", Aurica ne trimise indignată la dracu, mă retrasei la Irma, pe care ținui s-o copleșesc cu glumele, cu rîsul și mai cu seamă cu generozitatea largă, cu care știam să răsplătesc fetele bune, ce mi se dau azi cu trupul, mîine cu sufletul. Fără îndoială că numai cantitatea gologănetului de pe colțul mesei îndemnă pe unguroaica focoasă și cu zgomotoasă tandrețe și pasiune, să accepte onorariul și să nu insiste în copilăria de a-1 refuza, cum avu aerul, pe cînd îl așezam în locul știut, cu discreția cuvenită. în orice caz curioasa ei ezitare fu de natură a mă îmbărbăta: îi plăcusem femeiuștii, afară numai dacă nu fusese o stratagemă bine jucată pentru a mă cîștiga definitiv prietenei sale Aurica. Din spirit de prevedere, mă ferii să mai aduc vorba de Buzescu, rezervîndu-mi satisfacerea acestei curiozități pe îndelete și cu savantă metodă. Dar a doua

oară cînd revenii la mansardă, chipurile din voiajurile mele de afaceri, observai că Irma mă aştepta oarecum. Găsii flori proaspete într-un pahar pe măsuţa de noapte — probabil le înnoia zilnic — şi cînd se trezi după-amiază (eu ştiam cînd trebuie să viu aci, ca să dau de oamenii mei) veni bucuroasă să-mi confirme că ea mi le-a pus. De asemeni îmi aduse şi o cravată — cadou din banii pe care-i dădusem — şi mă înştiinţa glumind, că ori de cîte ori mă voi bucura de dînsa îmi va pretinde bani pentru a-mi lua cîte ceva.

— Fetiţo, dar tu cu ce ai să trăieşti? o mustrai cu afectat dulce interes. E vreun prinţ care te întreţine ?...

— Asta nu te priveşte pe tine... şi te rog se nu-mi mai intinde vreudată un ban, ca se me simte insultată... Am se-ţi cumper eu cadou... din bani de la mine...

Va să zică, aici în mansarda cocotelor şi a nobililor pierduţi, înfrînsesem pe prinţ. Teribil succes, mă felicitam cu amară ironie, dar, trebuie să spun, şi cu destul amor propriu răscolit şi războinic. Mă grăbii să fac semn cu ochii în direcţia unde venea apartamentul lui Buzescu:

— Nu cumva o fi tocmai prinţul nostru, din fundul coridorului? insistai s-o descos, pentru a nu pierde această nimerită cotitură de conversaţie...

— O, ţi-ai ghesit, rîse ea, dînd înveselită din umeri.

— Aurica mi-a spus că eşti nebună după el...

— Auriche minte, ea se leşină după dînsul şi nu vine se-i spună...

— Şi el nu te bagă în seamă.

— El nu baghe în seamă la mine? Se spune eu: el nu baghe în seama pe ea... Asta s-o ştii de la mine! înclină ea de mai multe ori din cap, privindu-mă convingător ...

— Mi se pare că va lăudaţi amîndouă.

— Eu n-am nevoie se laude... Eu sint plictisite pînă-n gît de prinţ aste serite la cap şi gonit de amante...!

— Gonit?! Ha, ha... ha... Nu mai spune, l-a şi gonit... care amantă? Aha... aia din fotografie, te pomeneşti...

— O iubeşte ca nebun... da ea nu vrea se vede la el... i dă dor de pomană, un ban, colo, ca la chine...

îmi exprimai nedumerirea pentru această atitudine: nu-1 mai iubeşte şi-i dă bani, stimulînd, cu lipsa mea de înţelegere, cu hazul şi cu contrazicerile mele, pe Irma să-mi lămurească această bizarerie, de care mă minunam din cale-afară de exagerat.. Şi explicaţia Irmei fu din cele mai simple şi mai fireşti: nenorocitul a fost iubit cîndva de femeia frumoasă din fotografie. Pe urmă ea şi-a găsit un bărbat foarte bogat, cu care s-a măritat, şi pe el a început să-1 uite... totuşi, pentru că avea scrisori şi fotografii de la ea, îl mai ajută din cînd în cînd, dar nu mai vrea să-1 mai vadă...

— Cum, are şi scrisori?

— Trebuie se aibe... El o are la mune cu ceva, de trimete la el atîta bănet... Dar el e prepadit... o iubeşte ca nebun... şi-i vine se-şi zboare creierile de dorul seu...

Mai rămînea să-mi adaoge Irma pe ce temei întocmise ea suita asta de deducţii, care mi se părea foarte naturală. Numai punctul de plecare îl găseam încă obscur. Oare să-1 fi iubit înainte de a se mărita şi să-1 fi trădat numai de dragul bogăţiei.. . oare ăsta să fi fost cuvîntul insultător al fratelui ucis în duel?... Să fi scrîşnit la urechea domnului Georges Radu Şerban că a fost preferat unui frate decăzut, pentru parale... Irma asta îmi făcea impresia că se bazează pe o certitudine reală mai puternică decît orice sistem deductiv... Totuşi, nu mai insistai cu întrebările deocamdată, dimpotrivă, dădui la dracu toate aceste basme care nu „ne" privesc şi o strînsei cu ardoare la piept. Şi nu fără cel mai sincer avînt. Unguroaica asta era o comoară de inteligenţă şi bunsimţ; ea mă scutea de a mai face investigaţii în aripa cealaltă a coridorului, unde aveam impresia că istoria asta nici nu pătrunsese. Aici, în dosul frunţii nu

prea înalte, dar drepte şi catifelate, unde pielița fină era imprimată într-o parte de o vagă urmă de tăietură sau lovitură, trebuie să sălăşluiască bobul de adevăr care-mi va dărui înțelegerii mele întregul fir al vieții prințului Preda. îmi comprimam deci nerăbdarea de a şti totul, încercînd şi izbutind uneori să găsesc calități alese mîngîierilor şi purtării intime a Irmei. Alternînd voluptatea cu glume şi istorisiri inventate de mine ad-hoc, pentru a readuce iar conversația asupra subiectului pe care-l alungasem din preocupările noastre cu atîta indiferență, mai putui obține de la pasionata mea prietenă unele amănunte complimetare asupra misteriosului personaj. Totuşi, observam că Irma mi-ascunde cu grijă ceva, mai lămurit, ocoleşte să-mi explice răspicat ce sens are mărturisirea ei de la început că e plictisită pînă-n gît de „prințul ăsta sărit la cap şi gonit de amante". Nu e greu desigur să trag eu o trăsură de unire: de dorul Albei, care l-a uitat, prințul încearcă să-şi îngîne nefericirile sufleteşti cu această femeie pierdută, cu pretenții şi cu oarecare aparență de noblețe.

Foarte bine, foarte bine. Dar tocmai pentru că noul aspect al împrejurării îmi surîde de minune — Alba nu se mai uită la dînsul, totuşi are nevoie de tăcerea lui —, vreau certitudine deplină, nici cel mai mic punct de îndoială. Mai e şi un punct de zare care se închide pentru putințele de realizare ale plănuirilor mele confuze încă, incomplect trasate în tumultul de neştiință şi nesiguranță care mă domină: între cei doi nu mai are loc nici o întîlnire. Deci o posibilitate mai puțin de dominare a frumoasei stăpîne a visurilor mele. De multe ori doar, după dezastrul dosarului, am legănat în minte, am compus şi întregit ca pe un episod de roman ori de dramă momentele gradate ale întretăierii drumurilor noastre în preajma cuibului ei de fericire cu prințul nefericit. într-adevăr: o trecere bruscă, bine socotită, desigur ca din întîmplare, pe dinaintea uşei care se deschide discret. îmi închipuiam chiar o misterioasă uşă, dînd într-un apartament ferit, o garsonieră plasată cu meşteşug şi cu dublă ieşire, pe care trebuia s-o studiez bine (desigur a unui prieten

binevoitor, care o cedează din cînd în cînd, pentru două ceasuri pe săptămînă, amicului ruinat) sau, în sfîrşit, o căsuță retrasă cine ştie unde, după o perdea de boschete, de tei ori de plopi. O vedeam din ce în ce mai clar, mai în potrivire cu circumstanțele momentului, pe donna Alba, înaintînd înfiorată de aventură şi de pericolul eventualităților grave; evident,- o închipuiam şi eu (şi asta mi-a plăcut mai ales din toată turuiala cu accent maghiar a Irmei) plictisită, obosită de această aventură veche şi fără ieşire, dar pe care o continuă din obişnuință şi din spirit de surdă revoltă pentru autocratismul domnului Georges Radu Şerban. Şi exact în clipele înfrigurate ale iscodirilor înconjurătății, iată-mă şi pe mine, privind-o mirat şi salutînd-o cu jenă, preschimbată repede în rîs încurajator şi complice. Uneori mai complic grotesc şi ieftin scena turburătoare: o doresc această surprindere în tovărăşia amantului sau — oricît îmi repugnă şi mă revoltă această închipuire —, pentru eficacitatea manevrei, în plin sărut de despărțire de amantul eminescian, desfigurat total de amor şi de satisfacție împlinită. . .

Aci reflecții grele şi supărătoare mă inundă: rațiunea nu vrea s-o vadă pe domnița Alba micşorată de această apropiere rîncedă şi ridicolă, de gust şi fason perimat. Dar chiar fără s-o întîlnesc real îndată după aceea, numai închipuind-o în înfățişarea matinală, cu care m-a întîmpinat pe cînd îşi conducea prietena, şi ea se îndreaptă îndată maiestoasă în puterea minții mele, regină de drept divin şi etern, chiar dacă aş descoperi-o aici, într-una din odăile mansardei acesteia, vînzîndu-se cu chibzuită tocmeală, trăind voit şi pervers aventura nocturnă a anticei Messalina.

Abia acum, în brațele cocotei acesteia, care mi-a adus şi de la care mai aştept revelații (şi poate un concurs şi mai activ, mai practic, pe care numai îl bănuiesc), care respiră în somn adînc dinaintea gurii mele şi-mi înăbuşă propria mea respirație cu adierile stătute ale urmelor de parfumuri violente, simt cît de adînc e îmbibat sufletul meu de emanațiile telepatice ale domniței Alba. O simt întreagă în mine, în mîinile mele curge sîngele ei şi, mîngîindu-i căldura

ca sa mă îmbăt mai bine de curgerea lui, dau derotunjimea albă sidefie a brațelor sale. Ea este toată în mine ca o otravă plăcută, care a crescut nesimțit după lenta-i inoculare şi acum mă paralizează în neaşteptate momente pentru durate mai lungi, ori mai scurte, dar cu intensitate şi cu exclusivitate de crud şi nimicitor acces; numai că eu aştept fericit această amorțire divină, o invoc şi o sorb şi mă dăruiesc ei, cu voluptatea şi înfiorarea candidă a celui ce-şi zvîrle singur sufletul şi carnea bețiilor mistice sau reci.

Trebuie să fie a mea doamna Alba, căci nu fără alt scop a trecut pe dinainte-mi acum şapte ani, cînd pregăteam de sîrg examene întîrziate, desigur tot pentru ea, necunoscuta. Ea a trecut, ca să-mi spună, cu rîsul ei mut, că pentru ea şi pentru viața ei va fi toată truda vieții mele...

De la Irma n-am mai putut să smulg mai mult deocamdată; pare să se fereascăj biata fată, să-mi dea relații mai cuprinzătoare asupra întâlnirilor sau convorbirilor ei cu prințul Preda. Acum observ bine, insistențele mele, oricît de voalate, ea le interpretează drept un fel de geloasă curiozitate din parte-mi, ceea ce o face să fie mai prevăzătoare în cuvînt. Şi nu insist: patima mea, care s-a dezvoltat atît de reținut, atît de comprimat, cu atîtea menajamente din parte-mi, aşa cum trebuie să umbli cu periculoasele preparate de laborator, cum acumulezi gazele inflamabile, gata de dezastru la cea mai neînsemnată mişcare greşită, e prea lucidă ca să mai mă precipite vreo nerăbdare, să mă facă să trezesc bănuieli cu o persistență inutilă. Nici cele mai mici, mai infime bănuieli nu trebuie să trezesc.

Mai ales acum, cînd Alba e întreagă în mine, cînd gîndul meu o pipăie clar, lucid, aşa cum aş pipăi tăblia asta de pat, aşa cum pipăi femeia asta care doarme lîngă mine, cum o pipăi din ce în ce mai apăsat, mai sălbatec, pentru a o trezi, pentru a o simți şi mai aproape de mine, a o simți în mine, căci ea e domnița Alba dincoace de pleoapele mele închise cu străşnicie. Pînă în clipele acestea n-aş fi putut defini atît de clar, atît de decupat, atît de categoric, picătura cărui elixir căzuse în sufletul meu din ochii ei a căror culoare nici acum n-o cunosc: dorință, încăpățînare, ambiție, îndîrjire, umilință care se cere înfrîntă, năucire... Dar acum văd limpede, citesc limpede: viața mea nu are sens fără doamna Alba. Şi-n vreme ce liberez pe Irma somnului ei adînc, mă rostogolesc alături şi mi se pare că mă cufund în moliciunea asudată a patului ca într-o baie de noroi la meschinul gînd ce mi-a năzărit hidos, al surprinderii ignobile, cu consens de răsplătire pentru complicitate, Dumnezeule mare! al acestei fotografii — *ultima ratio* — sustrase unui decăzut (în caz cînd Irma are dreptate că întâlnirile lor au încetat) şi purtate pe dinaintea ochilor vinovați de departe, ca o invitație pentru cea mai sordidă negociere.

Şi iarăşi donchişotescul vis pierdut al procesului formidabil mă umileşte din înălțimea inaccesibilă şi candidă a purității lui de zăpadă pe vîrf de munte, a eleganței lui atît de rare, atît de îndrăznețe, atît de îndepărtate de noaptea asta de insomnie, de mansarda asta cu prinți şi artişti ratați, cu cocote şi josnice gînduri de cambriolaj.

De mansarda asta sordidă, în care însuşi minunatul meu vis alb îmi porunceşte totuşi irevocabil să rămîn.

La o întreprindere de mîna întîi, un comis voiajor de mîna întîi! Astfel trebuie să gîndească conlocatarele mansardei, considerînd lungile mele evadări, în timpul cărora pot să-mi văd de afacerile mele, să locuiesc în garsoniera mea propriu-zisă din parcul Filipescu, să primesc pe Voicuța acolo şi să par dincoace tocmai pentru atîtea absențe un funcționar muncitor şi conştiincios, înhămat la o mare şi serioasă treabă. în privința asta n-am nici o grijă: toate fetele mă laudă, cu madam Matilda *în cap. Dar îmi rămîne o singură şi cea mai serioasă îngrijorare: opinia prințului Preda. Am băgat de seamă din rarele noastre încrucişări pe coridor că alteța sa a luat cunoştință de prezența mea aici şi, ca atare, de existența mea pe pămînt. între-

barea care mă munceşte este aceasta: nu cumva însă ştia el de aceeaşi existenţă ceva mai înainte de prezenţa-mi curioasă sub acest acoperiş? într-adevăr, un adorator al soţiei maestrului meu nu a avut el cumva curiozitatea să afle cam ce fel de indivizi se găsesc în apropierea iubitei lui? Ce invitaţi păşesc prea des în casa ei, ce secretari şi comişi lucrează în biroul bărbatului său? Din atitudinea la început perfect indiferentă a prinţului Preda, mai apoi din uşoara bunăvoinţă ce-mi trimetea de sub mustaţă-i tristă, de cîte ori ne întâlneam pe sală, în sfîrşit din satisfacţia deosebită ce i-o produse primul meu salut, pe care-mi luai inima în dinţi să i-1 fac — fără să ne fi prezentat nimeni —, în amurgul coridorului, observa că prinţul meu nu mai e în curent, de mult (sau poate nu l-a interesat niciodată), cu personalul de birou al soţului iubitei sale. Era singura concluzie cu putinţă de tras din purtarea lui drăguţă şi totuşi încă rezervată, distantă faţă de mine; afară numai dacă nu aveam a face cu un actor de mîna întîia, care a simţit repede primejdia şi aşteaptă cu linişte şi încredere, ca agentul fostei sale iubite — cum în cazul acesta ar trebui să mă socotească — să încerce primul asalt pentru cucerirea, să zicem bunăoară, a fotografiei din părete. Dar şi după ce-mi luai a doua oară inima în dinţi şi mă prezentai singur, extrem de politicos şi deferent, făcîndu-i un larg compliment şi cerîndu-mi scuze că-mi iau din proprie iniţiativă o astfel de îndrăzneală, el nu se arătă surprins deloc, ba dimpotrivă îmi păru extrem de măgulit de gestul meu; încă şi mai mult, făcîndu-mi iarăşi de vorbă cu madam Matilda, tocmai cînd era ocupată cu aranjamentul apartamentului princiar, văzui că fotografia Albei rămăsese neturburată la locul ei.

într-o noapte, era tîrziu şi Irma nu mă lăsa să dorm, auzirăm un ciocănit discret la uşă. Era la mine, era la Irma? (uşa ei se afla cam în faţa alei mele, ceva-ceva mai la stînga) nu aş fi putut spune. Cu degetul la buze, Irma îmi făcu semn de tăcere, zîmbi apoi, vroi să-mi şoptească cine ştie ce, dar renunţă. Şi mă privi poznaş şi oarecum nesigur, puţin îngrijorată. Ceva mai tîrziu apoi, pe cînd eram pradă înlănţuirilor ei sălbatice şi a tuturor interjecţiunilor din vocabularul unguresc, aceeaşi bătaie discretă îşi făcu loc în urechile mele. Cînd criza conteni, auzirăm distinct în noapte ciocănitul, de astă dată din ce în ce mai tare, şi mă putui orienta uşor asupra uşei în care răsuna. Se auzea lămurit, cînd se întrerupeau ciocăniturile: *„Irma!... Irma... Comtesse Irma... c'est moi... Preda..."*

Irma zîmbea la mine, făcîndu-mi necontenit semnul discreţiei. Nu eram luminaţi decît de becul de pe măsuţa de noapte, pe care-1 acoperisem într-un ziar mototolit, pentru a-i micşora puterea. Pe sub uşa mea nu se putea aşadar vedea nici o dungă de lumină, ca să turbure pe prinţ din chemarea lui, care mi se păru tremurătoare şi patetică. ..

— *Irma, mon ange. . . ouvre. . . c'est moi... viens. . . viens. .. ma cherie... ma trls douce. . .*

Şi bătea iarăşi repede şi îndesat. în cele din urmă zgîlţîi şi minerul şi-i auzirăm pasul tîrşindu-se pe podeaua sălii.

— E beat? întrebai în şoaptă.

— Puţin. Nu se îmbate niciodate de tot. Inse me chiame în fiecare noapte, cînd se face dor de ea... me strînge prea tare... şi mai mult decît me strînge... me serute...

Am izbutit apoi să smulg vorbă cu vorbă Irmei toate amănuntele scenelor ei de dragoste cu prinţul. N-o strigă pe numele celeilalte şi nici nu se uită la portretul ei, în momentele acelea. Are grijă dealtminteri să stingă lumina şi tot timpul nu vorbeşte decît franţuzeşte, grai din care Irma nu pricepe decît cîteva cuvinte. Lucrul se petrece mai la cinci-şase nopţi. Dar niciodată nu e lipsit de delicateţe: dimpotrivă, dovedeşte un exces de galanterie, de fineţe intimă, a cărei amintire face pe Irma, probabil pentru a-mi produce plăcere, să rîdă dezgustată, deşi, văd bine, ochii ei nu par cîtuşi de puţin înfricoşaţi, nici măcar uluiţi de procedeele lui. Irma, pe care o vrea totdeauna goală de sus pînă jos, mărturiseşte în cele din urmă că se complăcea în rafinamentele lui mai mult platonice,

în care sărutul juca rolul principal. Dar este o margine în toate şi ea îl părăsea de cele mai multe ori, în apropierea dimineţii, îngrozitor de turburată, deşi amuzată şi încîntată. îmi declară însă că preferă iubirea unui tînăr vlăjgan ca mine, sănătoasă şi liniştitoare, chinurilor erotice ale unor astfel de degeneraţi, bolnăvicioşi şi libidinoşi.

— O iştenem. .. l-aş da lui Auriche cu plăcere... dar nu vrea să aude de ea. ..

Nu-mi venea să rîd deloc de transporturile nocturne ale prinţului Preda, deşi acum aveam la rîndu-mi certitudinea absolută că între el şi domniţa Alba nu mai există de mult — dacă nu, în orice caz, la distanţe extrem de largi — întîlniri intime. Revederea aceea din grădină, cu consimţimîntul şi aproape supravegherea mamei, mă întăreşte şi mai mult în supoziţiile mele, deşi amestecul doamnei Esmeralda mi se pare încă extrem de curios şi-mi deschide porţile unor noi şi grele nedumeriri.

Nu rîd deloc de sărmanul prinţ decăzut şi degenerat, pentru că ar fi să rîd de mine; iată-mă aci, în acest loc care mă degradează, în acest pat în care mă dau cu împrumut unei prostituate, pentru a o găsi .pe ea, acolo sus, deasupra, dincolo de toate gîndurile şi acţiunile mele. Fără de ea ce-ar însemna toate aceste gînduri şi acţiuni, ce rost ar putea avea ele, în tinereţea mea singuratecă pe care altfel o întrezăresc îngrozitor de tristă. Voicuţa, Lilica, fructe pe care le culegi îndată, numai doar să întinzi mîna. Ş-apoi unde mai găseşti frumuseţea Albei, această supremă frumuseţe în ordinea pretinsă de comandamentele sufletului meu? Frumuseţe scumpă şi avară, pentru că inaccesibilă şi încă indefinisabilă. Ea rămîne necontenit pe linia vieţii mele, monarh absolut la capătul tuturor ţelurilor şi actelor ce săvîrşesc, necondiţionată de 'amăgirea misterului,' căci cu fiecare pas înainte, cu fiecare voal căzut, cu fiecare nouă aparenţă, ea se înfrînge pe ea însăşi, se înalţă tot mai fermecătoare, peste strimtul sau largul orizont al inteligenţei mele. Ea e pentru mine un pretext de luptă, şi asta e totul, asa cum nelămuritul zărilor şi otrava lecturilor mi-a fost pretext de goană şi pribegie în adolescenţă. Zvîrlit înapoi de reflexul cenuşiu şi imens al războiului, spuneţi dacă în zilele astea sure, cînd toţi zeii au căzut din cer, păstrarea unuia singur, care poate n-are decît acest unic atribut, exterior dacă vreţi, dar tot al dumnezeirii: frumuseţea, spuneţi dacă păstrarea asta, căutarea asta de raze în oceanul tern, nu-i o îndrăzneală şi o frumuseţe. Tot o frumuseţe.

Suntem doar trei inşi în vuietul enorm al secolului, care ne zbatem pentru idolul acestei religii atît de restrînse şi de delicioase. încolo, nu ştie nimeni nimic, din larga lumea asta, care începe acum să huruie pe străzi, odată cu înalbăstrirea ferestrelor de mansardă. Acolo, în fund, nemernicul afurisit şi izgonit din raiul pe care şi-1 evocă înălţîndu-şi falşi idoli; atotputernicul care locuieşte astăzi cerul şi păzeşte la poartă-i cu paloş de flăcări; şi păcătosul pe care-1 auziţi destăinuindu-şi păcatele şi tîrîndu-se prin noroaiele cele mai abjecte, pentru a se învrednici cel mai de pe urmă de minunea extremei frumuseţi.

Trei credincioşi, trei fanatici, trei fraţi de soartă şi de durere, cari ne vom întredevora în curînd sub măreţia cerului, sub privirile sfinte ale zeului pe care-1 dorim exclusiv.

încolo, nimeni nu ştie nimic de noi, iar ei doi, nici măcar de mine.

Pe sala în care un bec orb şi uzat abia mai luminează la doi paşi şi unde abia la ora asta a început cu adevărat domnia somnului, se aude un tîrşet dinainte înfrînt şi umilit, un ciocănit trist şi înfricoşat: *Irma. . . comtesse Irma. .. chere comtesse. .. chere petite.. .*

Iar Irma zace răsturnată alături de mine în somn profund şi mut, dezvelită aproape toată, cu un braţ apărîndu-'şi sînul stîng, cu altul căzut peste dunga patului, cu albeaţa goliciunii pătată indecent de umbrele tari ale încheieturilor.

— *Viens, o, ma beaute, viens, mon ange, mon bonheur... mon unique...*

Glasul a crescut mai lăcrămos şi mai umilit decît poate fi cu putinţă. Iar eu rîd liniştit şi fericit, sigur de

acest simulacru de lemn, pe care l-aş ceda bucuros prințului izgonit de adevăratul idol. Şi-n învigurarea albă a dimineții de vară trasez primele linii hotărîte ale meschinului meu plan de acțiune.

Dacă la început nu i-o fi părut curios Voicuței interesul pe care-1 arătam informărilor ce-mi da despre Alba, e fără îndoială cît se poate de firesc. Orice secretar de avocat e în drept să se intereseze de familia patronului său; şi-apoi, un brav elev al maestrului Georges Radu Şerban ştia doar să pună o întrebare fără a trezi o cît de îndepărtată suspiciune. Afară de asta, aveam grijă oricînd, în conversațiunile noastre, s-o întreb cu un interes şi mai mare despre familia ei, despre Smărăndița şi tipul ei, despre ea însăşi, despre progresele făcute cu revista teatrală, plănuită la „Ruşi", şi pe care o şi scriseseră autorii solicitați. Acum se împărțiseră chiar rolurile şi începeau repetițiile. După îndemnul meu, Voicuța primise şi ea să joace; făcea întîi pe-un înger mic şi cuvios, pe care vremurile noi, întoarse la păgînism, îl prefac în amoraş obraznic, şi-apoi, în alte tablouri, pe-o fetiță de şcoală, care dă relații naive despre cursurile ce urmează, încît, din jocul meşteşugit al cuvintelor şi-al locului răspunsurilor, să răsară întorsături hazoase şi aluzii necuviincioase. Voicuța era amuzată de rolurile ei tocmai pentru că vedea că eu mă amuz la rîndu-mi, mai ales că replicele ce trebuia să dea nu erau lipsite de sare şi meşteşug. Şi asta motiva îndeajuns îndemnurile mele de a se dedica mai amplu şi mai adînc studiului lor şi ambiției de a se înfățişa o bună artistă, deşi conveneam amîndoi că în fond totul nu-i decît o copilărie şi textul ce trebuia să învețe o ridiculă meschinărie. îmi plăcea că aceste rezerve ținea să le readucă adesea în convorbire însăşi Voicuța, care se complăcea însă de minune în noua ei preocupare; tocmai pentru a atenua impresia acestui zel în ochii mei, ea vroia desigur să-mi ateste şi mai în glumă şi mai în serios că nu pune nici un preț pe această simplă distracție, ca oricare alta.

Dar tocmai această nepăsare, afectată şi totuşi dezmințită la fiecare moment de fapte, dovedea fragilitatea sufletului Voicuței, inconsistența lui, lipsa lui de interes substanțial pentru orişice pe lume. Singura ei grijă, pe care şi-o trăda cu voie ori fără de voie la fiecare moment, de a părea că n-o surprinde nimic, că n-o poate încînta, decît superficial, nimic, exercițiu pe care şi-1 însuşise pînă la falsificarea propriului său suflet, dovedea golul spăimîntător dinlăuntrul acestui bibelou, pe care altfel nu l-aş lăsa aşa uşor din brațe. Voicuța vroia aşadar să-mi arate că, la fel cu Smărăndița şi cu celelalte prietene ale ei, e o blazată şi o hipercivilizată; nu face caz de cultura ei, pentru că, asemeni, ține mortiş de pedanterie să nu fie acuzată. însă dacă doreşti să cunoşti gradul ei de cultură, n-ai decît să apeşi pe-un buton: atunci ea va începe să turuie orice te interesează din literatura franceză, germană, engleză şi chiar română, precum şi tot ce e îndeobşte cunoscut din literaturile celelalte, va începe să turuie despre orice temă din filosofie, pe care a urmat-o la facultate, luîndu-şi licența cu bile albe şi distincție; însă se va da bătută, chiar fără s-o întrebi, în privința limbilor vechi, care o plictiseau, matematicei, „pe care n-a înțeles-o niciodată şi a învățat-o papagaliceşte, deşi a avut note mari la ea", şi în sfîrşit teologiei, pe care o adaogă în chip de haz. Ştiam de asemenea că ea cetea mult şi era atît de satisfăcută de bagajul cunoştințelor ei, încît licărul acela de bucurie care-i umplea ochiul, cînd abordai o temă de discuție ce-i era familiară — de exemplu dacă aduceai vorba despre Proust, despre Paul Valery, despre predilecțiile invertite ale lui Rimbaud sau despre Montaigne, *de omne re scibili* din domeniile pe care ți le indica la început — cu cît o dovedea mai informată şi mai mulțumită de sine, cu atît o făcea să-mi pară mai mărginită. Discuția odată terminată, ea se prefăcea în copilă dulce, afecta pe mititica scumpă, ce vrea să fie răzgîiată şi găsea că teribilul, după intenția ei, contrast între omniştiința ei şi între nevoia de copilărie, de zbenguială, de alintare, de gungureală de copil, care se uită la tine cu ochi bulbucați de frica pedepsei, e tot ce poate fi mai

original şi mai cuceritor. Se da peste cap pe divanul meu, lăsînd să-i cadă rochița, şi aşa destul de scurtă — era pe vremea rochiilor scurte—, descoperindu-şi astfel linia perfectă a picioruşelor şi mătasea neagră a pantalonaşilor bufanți, în care ciorapii lucioşi, pentru ea mult prea lungi, se înfigeau modulînd pulpele şi începutul coapselor, ca la pajii regilor de demult. Asta se întîmpla desigur după alte zbenguieli mai mărunte, pe care Voicuța le făcea pe covor şi printre fotolii, făcea pe cățeluşul care mîrîie, sărea de pe scaune, făcea gimnastică, iar cînd în ardoarea mişcărilor, ca într-un fel de uitare a locului unde se afla, îşi dezvelea astfel dedesupturile mătăsoase, se roşea toată, îşi ascundea fața în palme, privind cu aceiaşi ochi, atît de drăgălaş bulbucați, prin gratiile degetelor desfăcute, pentru a controla, evident, cu acelaş aer copilăresc, impresia pe care nu îndrăzneala gestului, ci noutatea priveliştii putuse s-o pricinuiască. Odată veni cu o carte împachetată proaspăt de la librărie. Pentru că intenționat întîrziam s-o întreb ce are acolo, deşi aşezase pachetul ostentativ pe colțul biroului (eram sigur că vrea să mă dea gata cu cine ştie ce nume abracadabrant) nu se putu să nu-mi destăinuiască din proprie inițiativă:

— Nu ştii ce şi-a cumpărat fetița aici?

Ridicai ignorant din umeri.

Desfăcu învelişul şi-mi plimbă pe dinaintea ochilor o carte pentru copii, de curînd apărută. Şi mă asigură că de la un timp s-a dedat cu desăvîrşire lecturilor pentru copii, singurele care o mai amuză şi-i împrospătează sufletul.

Destăinuirea poate că ar fi fost interesantă dacă nu ar fi fost făcută cu această nevinovată miză în scenă.

Mă arătai foarte minunat de noua ei dispoziție sufletească şi mă declarai în deplin acord cu seceta de veritabilă iiteratură din ultima vreme. însă pentru a ocoli eventualitatea vreunor considerente de mai lungă durată şi perspectiva unui eventual comerț de volume puero-literare, schimbai vorba, informîndu-mâ de progresele partenerilor ei la repetițiile revistei, îmi povesti şi despre cei prieteni şi despre cei numai cunoscuți. Admirația ei mergea mai ales spre domnişoara Scumpa Caragea, al cărei talent, îmi afirma categoric, e deasupra oricărei aşteptări. Mai ales naturalețea jocului, în atît de variate fațete — pentru că ea' deține cele mai multe şi mai importante roluri —, este într-adevăr uimitoare.

— Dacă e cu adevărat descendenta domniței Ralu, îmi dădui cu părerea, lucrul e cît se poate de firesc.

Dar Voicuța nu ştiu să-mi precizeze din care Caragea descindea' această Scumpă. Pentru că ne găseam totuşi la capitolul beizadelelor, o întrebai într-o doară dacă n-au oferit vreun rol şi Albei Ypsilânt. Fu pentru prima oară acum, cînd observai o uşoară contractare între sprîncenele Voicuței.

Precum e limpede de bănuit, principala legătură care mă ținuse atît de strîns de fata aceasta mică era tocmai putința de a-mi sătura, prin ea, curiozitatea pentru o mie şi unul de lucruri, privind pe cea care mă interesa mai mult decît orice pe lume. Voicuța avusese cîmp larg să creadă şi să rostească despre doamna Radu Şerban tot ce putea să-i treacă prin minte. N-o contraziceam deloc şi nu-mi dam nici un fel de părere, chiar atunci cînd vedeam clar țîşnind exagerările şi fierbînd, oricît de voalat, eterna invidie femeiască. Eu nu făceam decît să ațîț tăciunii, cînd focul vorbirii amenința să se stingă. Astfel putusem afla de dubla „grandomanie" a doamnei Alba, adică de „exagerata" părere ce-o avea atît despre obîrşia, cît şi despre frumusețea ei, de „aerele" ei de filantroapă cu care vrea să „epateze", de „sărăcia" din care a scos-o soțul ei, de „frica nebună" de a nu-i displace printr-un fel sau altul şi a se trezi într-o bună dimineață deposedată de palat, de bijuterii, de automobile şi de toate „fumurile" ei de mare doamnă, în sfîrşit de groaza şi mai mare a doamnei Esmaralda ca fiica ei să nu se aventureze în cine ştie ce greşală, care ar fi trimis-o cu toată familia (familia era: mama şi vărul) pe stradă. De la Voicuța aflai că doamna Alba primise în dar de la soțul ei casa din Bucureşti şi una din moşii, dar că donația fiind între soți, ea putea fi oricînd revocată (recunoscui aci competința juridică a lui Radu).

Ea îmi aduse chiar cîteva lumini mai mult asupra caracterului lui Georges Radu Şerban, care, ştia şi ea, în viaţa conjugală se purta într-adevăr ca un tiran, desigur cu mînuşi, dar tiran. Voinţa lui era lege pentru toţi ai casei şi, mai mult sub influenţa mamei ei, doamna Alba trebuise să se supună, pentru a-şi salva situaţia. Afară de asta, în toate familiile mai în contact cu casa maestrului, se credea că acesta se dedicase şi mai amplu, după căsătorie, avocaturii tocmai pentru a pune capăt călătoriilor ei şi ambiţiei de a-şi etala în străinătate frumuseţea, bogăţia şi aerele. Adică exact ceea ce-mi şoptise şi Raoul. în cîteva cuvinte, ea conchidea apoi că toată mîndria nemăsurată a doamnei Alba se năruia lamentabil la picioarele soţului ei, acceptînd, fie sub îndemn, fie pentru că se obişnuise astfel, trista stare de roabă, de dragul cîtorva bijuterii şi de groaza sărăciei. Or asta nu dovedea cîtuşi de puţin un suflet princiar, căci tot orgoliul ei demăsurat devenea astfel caduc şi ridicol...

– Poate că-şi iubeşte soţul? mă interesai cu groază.

— Da... foarte mult... între ei e o diferenţă de douăzeci de ani... Desigur, contează că va „crăpa" înaintea ei şi atunci donaţia redevine valabilă. Asta i-e toată iubirea... însă se înşeală în aceste roze speranţe. .. prinţul Georges se ţine prea bine şi duce o viaţă prea restrînsă, ca visul să i se poată realiza, n-avea grijă. Pe urmă, cînd va ajunge de 50 de ani, ce o să mai folosească donaţia ambiţiilor ei... o să fie o păcăleală, de-o să rîdă şi ea singură, muşcîndu-şi mîinile de necaz.

Cînd vrea să fie crudă, Voicuţa ştia să te înfioare cu răutatea ei, tocmai pentru că era aşa mică şi ochii îi luceau atît de tare, parcă vibra de ură tot corpul ei într-atît de mic că alt sentiment nu mai avea loc să precumpănească; din lipsă de spaţiu, sentimentele se manifestau pe rînd în acest trupuşor frumos. De aceea eu nu puteam conveni că logica ei este adevărată pînă-n adîncul tuturor consecinţelor. Premisele sunt certe: domnul Georges Radu Şerban îşi tiranizează într-un fel soţia, adică n-o lasă în voia fanteziilor ei de femeie frumoasă şi dorurilor ei de ducă; punctul acesta pare a fi adevărat şi-mi convine de minune, îmi place. Dar ea nu se hotărăşte încă să se scuture de robie, nu din cauza diamantelor, a moşiei şi a aerelor de *grande dame,* ci pentru că nu se poate hotărî îndeajuns. Voicuţa a mai atins şi un alt punct, care-mi convine iarăşi nespus, şi e confirmat de-un fapt indubitabil, la care am fost martor şi al cărui rost adevărat abia acum începe să-mi apară. Alături de ea e bătrînă doamnă Esmaralda, care poate cu adevărat să fie obsedată de groaza mizeriilor de tot felul ce pîndesc din umbră şi care chinuie în aste vremuri vitrege pe atîţi urmaşi ai stăpînilor trecutului, pe atîţi moştenitori de nume şi de sînge ilustru. Ea într-adevăr trebuie să fie prea atentă la mişcările fiicei sale, ea nu se sfieşte s-o însoţească, supraveghind-o de departe, chiar la un *rendez-vous,* după toate aparenţele de adio, al fiicei sale, ea trebuie să joace un rol covîrşitor în nefericirea sentimentală din ultimul timp a bietului *prince* Preda din mansarda madam Matildei.

Dar întrebarea care începe să se zbată acum în mine şi să mă frămînte cu putere este: dacă un îndemn contrar ar veni tot aşa de persistent dintr-o direcţie opusă, doamna Alba nu s-ar găsi oare într-o prea sensibilă cumpănă? Hm, iată ceva care merită multă meditaţie: în orice caz, acest îndemn contrar n-ar avea de luptat numai cu bătrînă mamă şi cu un copios act de donaţie, a cărui validitate atîrna ca un fir de păr deasupra faptelor ei. Dar peste actul acesta şi peste bijuterii, amintirea unei anume priviri a ochilor ei, ca şi acea aplecare înfruntătoare a capului pe spate, mă face să trec îndată. Voicuţa a mai enumărat: aere de *grande dame,* dar rostind astfel ea aşează în sens pejorativ punctul pe adevăratul *i* în această ordine de lucruri. Aşa cum am văzut-o pe Alba în realitate şi aşa cum gîndul meu o vede neîntrerupt, înţeleg de minune că stăpînul ei nu e acest tiran de Georges Radu Şerban, pe care, din datele mele ştiu că nu-l iubeşte şi nu l-a iubit niciodată, ci unul căruia i se dă cu toată ardoarea, cu tot sufletul, cu tot corpul: aristocraticul, sensul, înclinarea spre aristocratic, *son penchant pour.* Ea nu poate concepe altfel trecerea ei prin

viață, căderea materială i se pare un atentat la dreptul ei de a străluci, i se pare un ultragiu al frumuseții ei desăvîrşite, deposedarea acestei frumuseți de podoabele pietrelor strălucitoare şi mai ales de podoaba cea mai de seamă: posibilitatea de a împrăştia, în clipa în care ar fi dorit, binefacerile de care poate dispune.

Voicuța traduce toate astea prin cele mai materiale expresii cu putință, dar eu ştiu ce trebuie să aleg din dispoziția ei de a bîrfi. Se poate să mă şi înşel în această privință: oricum, însă, am impresia limpede că Voicuța nu găseşte înlăuntrul ei nici un sîmbure de nelinişte ori de îndoială, care ar pune-o în încurcătură înaintea întrebărilor şi atacurilor vieții. La ea totul e drept şi fără complicații: îi place ori nu-i place ceva. Considerente laterale, care să se interpună în calea voinței ei, constituind adevărate piedici cu totul şi cu totul de neînvins, aşa ceva nu există pentru înfiorător de marii ei ochi pe fața mignonă. Şi totuşi, în cinstea ochilor ăstora, s-ar fi cuvenit mai multe posibilități de crîncenă ezitare, de luptă cu sine însăşi. Aş fi dorit-o o fiică de comunist intransigent, bunăoară, ea însăşi o înverşunată adeptă a teoriilor roşii. Acaparat în întregime de lanțurile vieții burgheze în care observ că-mi merge convenabil, ba chiar peste aşteptări, aş fi contrazis concepțiile ei, cu ardoarea avocățească a celei mai calde convingeri, deşi n-am stat niciodată să mă întreb serios, nici cînd făceam pe hamalul la Brăila, care sistem social ar putea fi mai suportabil. Pe vremea aceea e drept că frecventam unele cercuri socialiste, dar numai curiozitatea mă ducea acolo, şi parcă în răzvrătirea frenetică a oamenilor acelora, în scrîşnetele lor de revoltă şi-n poticnirea raționamentelor lor (erau unii adorabili în ignoranța lor şi-n stîngăcia aproape bufă, cu care conduceau greoiul car al logicei retorice) mă simțeam mai la îndcmînă eu, fugarul fără motiv, vagabondul de amorul artei. Pasiunea m-a atras sub toate formele ei de manifestare şi oamenii aceia, unii extraordinar de inteligenți, deşi orbiți de credință, alții mai nevoiaşi la cap (cea mai cumplită inegalitate, cea mai țipătoare nedreptate cu distribuirea calităților naturale, a inteligenții

şi a meritelor, acolo am văzut-o), dar însuflețiți de aceeaşi patimă fără zăgaz, clocot enorm de cascadă, mă țineau parcă magnetizat sub luciul straniu al urei şi dorului lor de răzbunare.

Dacă acum însă, ferit de cuirasa maturității şi de lama rece a unei lucidități sceptice, care uneori mă nemulțumeşte ori chiar mă agasează literalmente, aş putea rezista tenace oricărei tentații ideologico-sentimentale, fie ea plasată în stînga, în dreapta ori la mijloc, cu siguranță însă că aş ocupa bucuros o poziție extremă şi diametral opusă, cînd aş găsi o fată ca Voicuța, aşezată din timp, şi nu din diletantism, de bună seamă, în poziția adversă. Jocul contrastelor şi al contrariilor e tot ce mă amuză mai mult, mă covîrşeşte, mă înfioară şi mă asmute, şi sunt nespus de fericit că domnița Alba ocupă real şi mai cu seamă sufleteşte un turn de fildeş închis muritorilor de rînd, la umărul cărora tocmai pentru asta mă simt nespus de mulțumit, în aceste momente de mare tensiune a vieței mele, că mă găsesc.

în schimb Voicuța ştie să anihileze, împreunînd elemente care se anulează reciproc, orice diferențe care ar constitui vreo stavilă satisfacerei gusturilor ei de moment. împrejurarea face ca ea să nu fie numaidecît o Ypsilânt, o Basarab, sau mai ştiu ce alt mare nume. Dar chiar de-ar fi astfel, îi citesc prin transparența gîndurilor că diferența dintre noi n-ar deschide neapărat înlăuntru-i un teatru de luptă; dimpotrivă, dacă acel care-ar întîmpina-o cu omagiile lui i-ar fi pe plac, poarta sufletului ei s-ar deschide de la sine, indiferent de punctul de plecare al noului-venit sau de ce-ar putea clocoti sub crusta aparenței sale.

E pentru prima oară, aşadar, cînd Voicuța lasă să-i scape această contractare a frunții, pentru că numele doamnei Alba a căzut iar între noi. Şi cum țiu să-l port din nou de-a lungul convorbirii noastre, pe care ea se sileşte s-o păstreze într-una tot în jurul revistei teatrale, observ că nu mai e nici o înşelare. Voicuța e pur şi simplu scandalizată de această doamnă, pe care ştiu bine, o vizitează din cînd în cînd cu mare deferentă şi se mîndreşte că are acces la ziua ei de primire.

Iată, nu se lasă nici acum pînă nu-mi repetă cu un aer de degajare care mă înveseleşte, că adesea e „nevoită" să-i calce, din motive „familiare", pragul şi să-i suporte săptămînal „fasoanele şi prezumţiozităţile". Şi, pentru că-mi ghiceşte necontenit zîmbetul, pe care nu ştiu cum să-1 ascund mai bine sub mina mea cea mai serioasă cu putinţă (poate tocmai mina asta mă demască), ea se irită din ce în ce mai mult, muşcă şi zgîrie şi izbucneşte într-o adevărată furie cînd încerc s-o contrazic. N-am mai văzut-o niciodată pe Voicuţa pradă unui astfel de acces, n-am văzut-o niciodată prada oricărui fel de acces. Sub forma asta ea mă atrage nespus şi pieptul mic, dar plin şi semeţ, îşi modelează sub impetuozitatea zbuciumului şi mai precis şi mai enervant dublul amănunt al rotundelor lui accidente.

Şi iar mi-aduc aminte o întrebare care-mi răsare uneori, dimineaţa, în căldura patului, cînd încă nu sunt deplin trezit de lumina dintîi a zilei: cum se face că Voicuţa vine şi pleacă de la a nu ştiu cîta vizită în apartamentul meu, aşa cum a venit şi a plecat la întîia? Teama unei complicaţii în plus, pe care la început am dorit-o, dar pe care pe urmă am evitat-o, mi-a servit de răspuns desigur; dar totdeauna mi s-a părut incomplect, nesatisfăcător, acest răspuns. Acum văd însă că a fost şi stupid.

Mă apuc deci să zîmbesc dulce Voicuţei şi sunt gata s-o asigur că am vrut s-o necăjesc. Dar cum am început această demonstraţie, văd că n-am izbutit altceva decît să torn şi mai mult gaz peste foc. Mă apropii tremurînd de ea şi încerc s-o mîngîi, însă mă respinge cu furie, îmi aruncă mustrări grele, îşi ia bascul şi se duce să şi-1 aşeze în faţa oglinzei. Dar cum se vede plînsă, cu ochii înroşiţi, îl trînteşte de pămînt, izbucneşte de-a binelea în lăcrămi şi se repede la divan, pe care se azvîrle cu o vigoare neaşteptată, făcîndu-1 să se lase şi să se ridice în repezi şi adînci amplitudini de parcă ar fi cîntărit întreit. Mă aşez lîngă ea pe covor şi o mîngîi, şoptindu-i cuvinte de împăcare, amestecate subtil cu declaraţiuni de admiraţie. Cu tot zbuciumul ce o agită în mişcări ritmice, la care participă dintr-o dată întregul ei corp, văd bine că mă ascultă. Pe urmă suspinele se răresc şi mîna mea îi mîngîie fruntea şi părul... pentru a mă trezi pe nesimţite atingîndu-i umărul şi braţul. Voicuţa a încetat să suspine şi nu mai face nici o mişcare; parcă ar aştepta ceva. Parcă ar urmări mersul mîinei mele, care acum alunecă, reptilă caldă, pe şoldul ei spre coapsa plină, Dar cînd vreau să-i prind buzele sub buzele mele, se fereşte, în schimb, mîna poate să mi se plimbe neturburată pe străveziul neted şi lucios al ciorapilor de mătase, pe genunchii şi pe pulpele vii şi tari, de mică sportivă. Cînd dau a doua oară s-o sărut, ea se ridică fără un cuvînt, ca o hipnotizată, traversează biroul, intră în dormitor şi apoi în sala de baie, a cărei uşă o lasă deschisă. încearcă duşul, apoi aud clar zgomotul pantofilor trezind pe rînd sonoritatea plăcilor de faianţă, aud plesnetul rochiei şi al rufelor în aer, le aud căderea limpede şi marchez intervalele dintre aceste zgomote cu imaginea copleşitoare a gestului cuvenit. Acum Voicuţa a rămas numai să-şi tragă ciorapii, şi mi-o închipui în cîte-un picior, în faţa oglinzii înclinate, trăgîndu-i cu supărarea şi energia cu care s-a despuiat şi de celelalte vestminte. Iar uşa rămîne necontenit deschisă. Mă apropii nesimţit, şovăitor, umilit, gata să-i cer iertare, îmbrăţişîndu-i genunchii, sărutîndu-i mijlocul gol. Şi ezit la fiecare pas, nesigur, surprins, fericit. Ciorapii au căzut şi ei, i-am auzit, căci luciul alb al faianţei vibrează şi la atingerea mătasei, iar auzu-mi congestionat ar înregistra acum şi zborul unui infuzor. Iar de acolo nu mai vine acum nici o mişcare, nici cel mai neînsemnat zgomot: sunt aşteptat desigur, totuşi mă apropii tiptil, ca un hoţ. N-am atins nimic, n-anî provocat nici cel mai slab sunet; aşa că e de mirare cum uşa a fost repezită în pervazul ei cu puternica-i detunătură caracteristică, tocmai cînd degetele-mi tremurătoare se întindeau, să mă sprijine, spre acelaş pervaz mîntuitor. Totuşi cheia n-a fost întoarsă şi acum foşnetul dens şi răscolitor al duşului bombardează vehement păreţii de porţelan ai căzei cu moleculele milioanelor de proiectile pulverizate. Şi uşa stă între noi, barieră docilă, gata să cedeze la prima împin-

gere. De ce n-a întors cheia şi de ce a aşteptat atîta pînă să arunce uşa în pervaz? Dintr-un anume punct al dormitorului aş fi putut urmări în voie toate mişcările ei, i-aş fi putut vedea nestînjenit de nimic toate misterele corpului. Aş fi putut — dar n-am căutat acest loc fermecat, deşi am fost aşteptat atîta. Şi uşa a revenit, parcă ea însăşi uimită de nătîngia mea, să-şi îmbuce cadrul cu acel clac sec şi dispreţuitor. Dar cheia n-a fost întoarsă şi asta e semn că s-a lăsat anume şi-un mijloc de corijare: o simplă, o uşoară presiune şi zîna stropilor de rouă îmi va apare toată, în toată minunăţia farmecelor ei mignone, în ceaţa ploii irizate de razele verii, strîmbate de groasele geamuri gofrate. Răpănitul duşului e o chemare energică, imperativă: acum s-a oprit. A pornit iar, ca să se oprească din nou scurt: un aviz, o somaţie... A doua somaţie... Pauză... A treia somaţie...

Văd pielea fină strepezită de recele aspru al periei de apă şi nu mai văd nimic. Izbesc uşa şi înaintez...

Mă primeşte un ţipăt îngrozitor, de moarte. Mă loveşte ca un drug greu şi mă abate în lături. Voicuţa s-a chincit melc în mijlocul conului de apă, în ceaţa fină a picăturilor reflectate de fundul căzii. E toată o spirală albă Voicuţa şi-i văd acum în bătaia duşului doar încovoierea spinării lucii şi rotundul unui şold exagerat de nefirescul poziţiei. Dar vorbele ei sunt grele şi ţipătul ei hotărît; trebuie să dau înapoi orbit, zăpăcit de ploaia şi de tonul categoric al indignării teribile. M-am refugiat tocmai în fundul biroului, în dosul mesei mele de lucru. Prin întredeschizăturauşei de la baie, pe care n-am avut puterea s-o arunc zdravăn după mine, în rama-i ermetică, am auzit chiar, îndată după ieşirea mea, încetarea bruscă a răpănitului de apă. Peste cîteva minute numai — trebuie să subliniez asta, într-un interval de timp mai puţin de zecimea celui ce i-a trebuit să se dezbrace, deşi logica lucrurilor ar fi cerut invers — Voicuţa a traversat dormitorul îmbrăcată perfect de corect, în uşorul ei costum *creme* de vară, pudrată gata şi cu bascul de mătase, de aceeaşi culoare ca şi rochia, aşezat strict în locul unde ştia ea atît de cochet să şi-l aşeze. Cînd a tăiat apoi biroul cu pasul mic şi înţepat, mi-a aruncat în treacăt mîndrâ şi înecată toată în cel mai sarcastic dispreţ:

— *Credeaţi* c-o să meargă aşa uşor. .. cum ar merge cu vreo doamnă Radu Şerban *oarecare?*

La bătăile în uşă discrete şi semnificative ale contesei Irma n-am răspuns deloc, de două nopţi în şir. Dealtfel m-am întors în odăiţa mea din mansardă trecînd cu multă precauţiune pe coridorul gol. Numai în prima seară, în fundul cotului care duce la apartamentul prinţului Preda, am surprins iar pe madam Matilda încovoiată de la mijloc, cu urechea lipită de uşa Auricăi. Dar păşeam atît de încet, că ea nu m-a simţit şi, pentru a nu-i da de veste că am sosit din peregrinările mele provinciale, m-am refugiat pe vîrful picioarelor înapoi, şi-am mai rătăcit vreo două-trei ore pînă să mă reîntorc şi, nevăzut de nimeni, să-mi reiau în primire camera. Cum ştiam mai de mult, din propria-i mărturisire, Irma, de cîte ori revenea din oraş singură, încerca la uşa mea dacă sunt „acasă". Şi-acum încercă la fel, în prima noapte, ş-apoi în a doua: aşteptam molcom să reintre la ea şi să se culce şi-apoi pîndeam cu urechea venirea prinţului Preda din oraş sau pasu-i tîrşit de la uşa lui spre odăiţa ei. Dar cum nimic nu se auzea, plecam după vreo trei ceasuri în garsoniera mea, ca să dorm cum trebuie. A treia noapte mă odihnii bine acasă, pe divanul cel larg şi bun, ca să-mi restabilesc lipsurile de somn. A patra revenii din vreme la mansardă; madam Matilda mă simţi tocmai cînd întorceam cheia în uşă şi-mi ură bună venire. Cum băgasem de seamă, în aste două nopţi din urmă petrecute aci, ea se culca înainte de venirea Irmei, aşa că în noaptea asta n-avea cum să-i dea de veste. Şi întîmplarea făcu ca tocmai în noaptea asta să se petreacă aceea ce doream, astfel că lucrurile ieşiră de minune. Pe la unu şi jumătate să fi fost, nu puteam distinge clar pe cadranul fosforat al ceasului de mînă, Irma reveni singură ca de obicei şi încercă la uşa mea. Irma venea totdeauna singură, pentru că prefera să-şi exercite profesia acasă la clienţi ori la hotel; în odăiţa ei avea fotografii şi obiecte reprezen-

tînd amintiri, pe care ținea să le ferească de obscenitățile verbale şi faptice la care se dedau muşteriii. Dealtfel, pe cît putusem prinde de la ea, avea clientelă constantă şi cu orar stabilit: oameni însurați, studenți serioşi, doi preoți catolici şi unul ortodox, o doamnă în vîrsta cu lorgnon şi liceieni sfielnici; contingența zilnică nu era prea bogată — oricum o prefira cu atenție şi în majoritatea cazurilor o permanentiza, mai ales că aproape toată i-era adusă sub garanția prieteniilor mai vechi.

Aşadar nu răspunsei Irmei, nu dădui semn de viață* O auzii cum închise după sine uşa ei şi-apoi aşteptai calm, încercînd să stabilesc poziția exactă a acului vag luminos, care indică orele dreptunghiularului meu Longines. Locul minutarului îl putem stabili uşor; însă orarul, oricît de luminos, pentru că prea scurt şi rotund, greşeam totdeauna să-1 aşez exact la locul lui pe linia dreaptă a celor două şiruri de cifre. Mă necăjeam cu nespusă plăcere de această neizbutință, care mă făcea, ca şi în cele două nopți trecute, să-mi găsesc de lucru pe întunerec. Ridicam butonul şi învîrteam acele la întâmplare; apoi căutam să le stabilesc direcția cu multă luare-aminte, în sfîrşit dam drum pentru control unui mic felinar electric, pe care-1 luasem anume în vederea acestor nopți de veghe şi al altora cu un rost ce pînă acuma doar îl năzăream. Şi nu izbuteam să ghicesc decît rar adevărul; mă îndîrjeam în adevăratul înțeles al cuvîntului şi nu simțeam cîtuşi de puțin povara timpului. Dar uşa prințului Preda o auzii deschizîndu-se, cu toate că slaba suită de sunete ce veneau de acolo putea să mă înşele. Lăsai ceasul în pace şi încordai intens auzul: pasul abia îl percepeam, dar momentele ritmice ale atingerii cu podeaua îmi înfățişau mersul acesta mai sprinten, mai hotărît, deşi rar şi precaut. Numai la întors, prințul Preda îşi tîrşea picioarele, înfrînt şi umilit. Acum se auzea limpede şi zgomotul discret al ciocănitului în uşa Irmei. Apoi din ce în ce mai îndesat, mai stăruitor.

— *Chere comtesse Irma... ouvrez je vous en prie. . . je vous supplie...* începu vocea plîngătoare.

Ascult cu sufletul la gură şi parcă mă zbat să-mi proiectez voința afară, prin păreți, spre patul Irmei, ca un hipnotizator:

„Ridică-te, Irma, şi-1 urmează! îi poruncesc. Ridică-te ! Mai tare, prințule... !"

Dar rugăciunile prințului au contenit şi ascult zdrobit cum se tîrşeşte pe sală, jalnic şi înfrînt, pasul lui nefericit. . . Disperarea mă cuprinde şi mă strînge zdravăn în brațe: încă o noapte pierdută. ..

Nu ştiu de ce nu-mi vine să plec, de ce mă încăpățînez să mă joc iar cu lumina înşelătoare de fosfor a ceasornicului meu oblong. Dar acum jocul nu izbuteşte să mai mă cîştige ca la început. Ba se pare că i-am prins şi secretul, dar n-am nici o satisfacție pentru asta. Aş dori să plec şi totuşi de la uşă mă întorc la fereastră, privesc luminile oraşului în negură şi blocurile de zid într-atît cît intră în cercurile felinarelor. Pe urmă iar vreau să plec... Mă aplec, cu o îndrăzneală care mă înfioară abia după ce o săvîrşesc, deasupra largei straşine a mansardei, să văd dacă la capătul ferestrelor este lumină; dar îmi amintesc la timp că prințul Preda îşi are dormitorul pe şirul odăilor Auricăi şi Irmei, aşa că e inutil să-mi exagerez curajul deasupra abisului mut şi întunecat. în sfîrşit...

Am sărit în urmă-mi ca o panteră. Şi m-am lipit de uşă înfiorat... paşi pe coridor, paşii rari, acum şovăitori şi la dus, ai prințului. îmi vine să strig de bucurie: am avut tot dreptul să muşc iarăşi zdravăn din nevoia mea de odihnă, cînd mîine am atît de lucru, să rămîn aci şi să aştept! Bătaia rugătoare reîncepe şi odată cu ea glasul plîngător. Şi Doamne, un zgomot lămurit de cheie care se învîrteşte. Un dialog care răsună în şoaptă, în şoapte tremurătoare, rugătoare, în alternanță cu altele energice, şfichiuitoare. îmi vin chiar lămurit în urechea mea:

— El n-a venit, îți jur... am încercat eu singur la uşa lui. . . ca să poți fi sigură. . .

Ş-apoi, după o scurtă pauză, sentința:

— Bine, aşteaptă...

„El n-a venit, îți jur". . . Poate eu. .. ? Desigur. . . La uşa cărui „lui" ar mai fi putut încerca prințul,

în interesul Irmei, pe tot coridorul ăsta?... Ah, prințul meu e fermecător, cum îmi vine el singur în mînă! Acum uşa Irmei se aude din nou. De bună seamă că a ieşit şi o încuie, şi văd parcă prin lemn, cum nefericitul radios îi ia în posesie brațul rotund şi cald de somnul întrerupt. Atunci dau lumină mare în odaia mea şi întorc cheia cu zgomot. Dar nu mai era nevoie. Irma văzuse dunga de lumină aprinzîndu-se sub uşă şi nici n-am apucat bine să descui ca lumea, că ea şi lovea lemnul, cu mîna, cu brațele, cu tot trupul:

— Ai venit... deschide!

Am deschis larg şi Irma mi-a căzut în brațe. Pe deasupra umerilor ei am văzut capul lui Eminescu mort. Nu mai era aproape de moarte: în clipele astea el murise de-a binelea... Ochii holbați mai trădau o viață pe această mască mortuară, sinistră mască de ceară. ..

Foarte grațios şi binevoitor l-am poftit pe prinț să intre. Dar Irma i-a răcnit înfuriată în obrazul stins:

— Mincinos, mincinos, ai spus che ciochenite in uşe a lui. Negru — pentru că prințul trecuse acum de la starea de agonie, la aceea a decesului declarat, SL de aci la starea de mumificare cu o repeziciune înfiorătoare — obrazul lui se lăsa lovit de revolta ei, umilit, cădea într-o parte, plesnit de hazul şi de ironiile ei.

Nădejdile mele nu merseseră pînă aicea; jignirea ce vream să-i fac prin gestul mărinimos care avea să urmeze nu era îmbrăcată în acest aparat dramatic, pe care i-1 da atît de copios bucuria de a mă vedea şi satisfacția de a-1 înjosi pentru mine, ce eclatau acum de pe buzele Irmei. Incapabil să rostească un cuvînt, incapabil să se mişte, prințul replica doar cu ochii. Ochii lui prinseseră în sfîrşit viață şi reacționau cu lumini de spaimă la fiecare cuvînt al ei. Dar ceea ce îl dobora pe prinț cu desăvîrşire, şi anume ceea ce socotisem eu că are să-1 doboare, era tocmai propria lui laşitate, groaza de rupere definitivă, care-1 țineau atît de imobil, în ploaia de ocări a unei cocote de mansardă, pe el, prințul Preda, urmaşul prinților Buzeşti, şi asta în fața unui străin, a unui comis-voiajor, la salutul respectuos al căruia el răspunsese cu atîta grație înaltă, cu atîta rezervă princiară.

Era timpul deci să reintru şi eu în scenă: repetai poftirea şi chiar apucai pe nenorocit de braț, împingîndu-1 cu uşurință, aşa de moleşit de neaşteptatele lovituri cum era, pe uşa larg deschisă, înăuntru, spre marea nedumerire a Irmei. Venise rîndul ei să-şi holbeze ochii. Dar ceea ce trebuia să urmeze născocisem şi pusesem la punct cu multă meticulozitate: pînă acum avusese loc numai un prolog neaşteptat, care-mi aducea, evident, un considerabil ajutor. Răspunsei deci privirilor răscolite de uimire şi de indignare ale Irmei cu înclinări din cap, concesive şi milostive. Prințul, care stătea ca un manechin pe picioarele răşchirate, urmărea şi el, şi mai distrus ca înainte, scofîlcit şi descompus acuma ca un cadavru învechit şi dezgropat, limbajul, pe care mă prefăceam că vreau să-1 feresc de ochii lui, al feței mele. Semnele binevoitoare şi protectoare ale unui comis-voiajor, care intervine la o cocotă pentru un prinț. .. Şi în ce condiții nimicitoare?. .. prins cu minciuna... mințind în dezavantajul chiar acestui comis-voiajor... neizbutind să reacționeze în nici un fel... surprins printr-o bruscă dezvăluire ca un ulcerat de lepră de pe care ai smuls brusc cearceaful, descoperindu-1 în cea mai josnică şi putredă decădere trupească şi morală!

Pentru ca să duc lucrurile pînă la capăt, după planul meu, am vrut să ies zorit, să pretextez un voiaj urgent cu un tren care pleacă la 4 dimineața. Am încercat să reabilitez pe prinț, mărturisind că într-adevăr am auzit bătaia lui în uşă, că ea m-a trezit din somnul adînc în care căzusem îmbrăcat, de aseară, cînd şi madam Matilda a văzut că m-am înapoiat. îl apăram însă stîngaci, aşteptîndu-mă ca Irma să izbucnească îndată că şi ea a zguduit destul de tare uşa mea şt n-a primit totuşi nici un răspuns. Dar prințul a zguduit-o incomparabil mai tare, credeam că se dărîmă casa, exageram eu, pentru a face şi mai incredibile argumentele ce invocam. Cu trenul de la ora 4 avu loc o adevărată furtună: cu ardoarea ei ungurească, Irma putu descoperi tentativa mea de minciună — oricît

avusei aerul că mă apăr de dibaci — şi luînd pe prinţ de umeri, îl aruncă afară cu un picior aplicat în şezut. Mersei cu perfidia pînă acolo încît încercai să mă iau după cel izgonit spre a-1 asigura de simpatia mea, dar astfel ca ea să mă zmulgă din uşă, şi satisfăcut că totul ieşise de minune, cu desăvîrşire dincolo de aşteptările mele, răsplătii pe Irma în restul nopţii cu sincere dovezi de iubire, reflectînd fericit că în momentele acestea, în întunerecul profund, în patul sterpelor lui invocaţii către chipul invizibil din părete, prinţul decăzut îşi imaginează cum scumpa Iui fotografie e terfelită de rîsul unei cocote şi al unui comis-voiajor, în plin rut dezlănţuit. Şi acest coşmar aievea de o noapte întreagă va trebui să biciuiască sîngele lui albastru, oricît de îngroşat şi moleşit, să-i împroşte sufletul de indignare, să-1 împungă cu greaua nevoie a reabilitării, să-1 facă să mă caute singur, să-mi vorbească, să se explice, să se ridice. . . şi să se şteargă.

Dacă mai poate fi cu putinţă să facă toate astea. . . Dacă nu, voi vedea, voi găsi altceva. . . altceva. .. dracul ştie ce voi mai putea găsi. . .

Mai ales acum, omul acesta mă interesa covîrşitor. Priveliştea recentă îmi zugrăvise halul lui de decădere şi-mi colorase iarăşi la orizont cu azur şi portocaliu cerul nădejdilor şi străduinţelor mele. Plumbul opac de deasupra acestei orbăcăiri prin mansarde şi prin intimităţi de cocote se spărsese într-o parte, şi valuri de speranţă curgeau încoace, înconjurîndu-mă şi săltîndu-mă, făcîndu-mă să respir o atmosferă mai pură. Nu mai aveam nici o îndoială, prinţul Preda era un înger izgonit. Se prăbuşise definitiv din gîndurile ei şi acum se zbătea în ţărînă, cu braţele întinse după zeul care-1 alungase. Acum zelul meu prin aceste obscure şi infamante locuri avea un sens în proprii mei ochi, cel puţin un sens avuabil, la al cărui capăt şi izbutinţă nu mai roşeam să mă gîndesc. Zilele frumoase ale dosarului dătător de nebuneşti iluzii reînviaseră: don Quichotte, naivul şi romanticul, se întorsese, dar astăzi gloaba lui călca pe teren solid, spre o ţinta care nu mai era o simplă vînturătoare în gol.

Prinţul Preda are o fotografie cu autograf şi mai are, de bună seamă, şi alte urme ale trecutului... ele pot fi obiecte scumpe de frumoasă aducere-aminte, dar se pot preface şi-n arme extrem de periculoase împotriva celui ce n-ar mai vrea să audă glasul aceluiaş trecut. Oare o astfel de pradă dusă la picioarele donnei Alba, pentru că ea redevine *donna,* odată cu limpezirea orizontului, n-ar fi într-adevăr încoronarea unei lupte tot aşa de sălbatece, de dîrze şi de nobile, ca o victorie într-un proces răsunător? Şi încă, gîndiţi-vă prin cîte paragini de mister trebuie să treacă imaginaţia ei înapoi, pentru a reconstitui eroismul de-acuma.. Dar să tăcem acum, încă nu ştim nimic, încă n-am dobîndit nici un punct statornic de reper... Nimic decît o simplă, o vagă, dar minunată speranţă... braţele albe nu mai sunt pătate de balele lubrice ale acestui isteric decăzut.

L-am revăzut pe prinţ în zilele următoare şi l-am salutat cu destulă deferentă, am primit cu mare satisfacţie mîna lui, l-am însoţit de cîteva ori pe drumul lui, bună bucată de cale. Am discutat cu el despre vreme, despre politică şi literatură, şi m-am speriat chiar într-o privinţă de prea buna părere ce-i dam prilejul să-şi facă de-un simplu comis-voiajor. Dar el nu părea speriat deloc de competenţa mea, pe care hotărîi totuşi s-o înfrînez şi s-o mînuiesc pe viitor cu mai multă zgîrcenie şi băgare de seamă. în schimb, dacă prinţul mă privea îndoielnic şi cam speriat, era, am cetit bine în ochii lui, să vadă numai dacă n-am păstrat în memorie imaginea ridicolului în care se înecase în noaptea dezastrului său şi dacă în dosul tuturor manifestărilor mele de prietenie şi respect nu se ascunde un sîmbure de amară ironie şi o intenţie de renghi. Evitam aşadar să aduc vorba de evenimentul petrecut, avînd oarecum aerul că găsesc nedelicat a o face, însă lăsîndu-1 în acest chip să clocotească şi mai mult de nedumerire şi nesiguranţă. în cele din urmă, în faţa unui pahar de vin, prinţul Preda se hazarda să pătrundă în subiectul de vorbă pînă acum atît de cu grijă ocolit de amîndoi. Teama lui de seamă, a bietului nobil scăpătat, era să nu-mi fi închipuit eu că Irma i-ar fi metresă

şi încă atît de stăpînă pe dînsul, „că-mi face orice fel de mizerii vrînd să mă abandoneze, iar eu îi înghit toate numai şi numai să nu mă părăsească de tot". Nu, înainte de toate, asta trebuia să-mi iese din minte, că dacă ea mă preferă acuma, el ar avea ceva de pierdut ori de cîştigat: între el şi dînsa n-au fost totdeauna decît relaţii corect tarifate şi dacă, în seara cu pricina, el s-a purtat cum s-a purtat, asta n-a făcut-o decît pentru că avea a face cu o cocotă, pe care, pentru a evita orice fel de scandal, nu trebuie niciodată s-o contrazici.

Prinţul însuşi observă, de bună seamă, reamintindu-şi desigur şi de alte diferite amănunte ale întîmplării trecute, că explicaţia lui e neîndestulătoare. Dar eu mă grăbii să-1 întrerup, pentru a-1 lăsa cu această impresie, şi a-1 lăsa aşadar cu nevoia să revină mai apoi cu dezvoltări şi mai ample. Şi săvîrşii prima tentativă de a pătrunde în templul părăsit şi închis pentru trecătorul strein, mărturisindu-i cu cel mai perfect aer de sinceritate că nici prin gînd nu mi-a trecut ca un om ca dînsul să poată iubi o simplă cocotă, oricît Irma se străduise prin tapajul ei să mă convingă de contrariul. Ea vrea, evident, profitînd de o delicateţe rară de suflet, pe care o ia probabil drept slăbiciune, să-mi demonstreze ce sacrificiu face pentru mine, renunţînd la un om ales şi de mare neam; dar astea sunt simple manevre de femeie de stradă, cu care sunt prea obişnuit şi nu-mi mai fac nici o impresie, cu atît mai mult cu cît mi-e perfect egal dacă o femeie de teapa sa, şi chiar orice fel de femeie, mi se dă pentru că mă preferă altuia sau pentru că a fost luată la goană de foştii ei amanţi.

Ascultătorului păru că-i place, din parte-mi, această profesie de credinţă în materie de femei, dar cu siguranţă că lumina ochiului meu, pe care o lăsam deschisă într-un anumit mod, nu-i plăcu chiar la fel. Profitai de ocazie să merg încă un pas mai departe, exprimîndu-mi admiraţia pentru oameni făcuţi dintr-o bucată, ca mine, pentru care femeia nu joacă nici un rol, şi exprimîndu-mi compătimirea, nu lipsită de oarecare ironie (de astă dată şi în glas nu numai în ochi), pentru cei cari nu se pot mîndri cu tăria mea sufletească. Prinţul Preda căscă ochii mari la mine, dar încă nu lăsă să-i scape ceva; primele mele asalturi căzură astfel zdrobite de duritatea neîncrederei lui. Teama de a nu-i da astfel tocmai acum de bănuit mă făcu să bat în retragere şi să-i vorbesc de diverse afaceri de ale mele prin provincie: dacă omul ăsta ar pîndi o singură zi înaintea casei Radu Şerban sau dacă l-ar aduce dracu în instanţă, tocmai în momentul cînd iau cuvîntul, ridicîndu-mă de lîngă maestru, toată întreprinderea de acum — căreia-i sacrific nopţi, vigoare şi dreptul de a fi stăpînul meu însuşi, şi căreia i-aduc tăria de a nu roşi de propriile mele gesturi — s-ar nărui deodată, ca şi vasta construcţie bătută din lespezi de imagini a dosarului.

încetinii deci zelul meu în juru-i, fără totuşi a mă decide să părăsesc pentru un timp mansarda; afectai chiar că-1 ocolesc uneori, pentru a-i învedera indirect că sunt absorbit şi de alte lucruri mai serioase decît de astfel de conciliabule în doi, la berărie, despre femei şi politică. Ba căutai să mă reîmprietenesc şi cu Aurica, pe care n-o mai văzusem de multă vreme şi care nu mă întîmpină prea veselă, de bună seamă informată poate chiar de buna ei prietenă despre legătura cu Irma şi despre ultimele evenimente ale mansardei. O dată mă prefăcui atît de bine că evit a-1 întîlni, încît a doua zi mă căută singur. îl văzusem de departe, tocmai cînd încuiam să plec; mă prefăcui că nu-i observ zîmbetul de bună revedere ce mi-1 trimitea prin lumina slabă a becului din coridor şi nici măcar că-1 observ pe dînsul: avusei impresia chiar că mă strigă, dar eu fugeam de zor şi astfel dădui buzna peste Aurica, in cotul celălalt al coridorului; ea tocmai urcase scara,, era îmbrăcată de oraş şi avea pălăria în cap. Astfel putui să-mi amintesc unde mai cunoscusem eu pe Aurica; pălăria ce-o purta acum mi-o trăda. însă nu mă grăbii să-i comunic descoperirea mea, căci prinţul tocmai ajungea din urmă în dreptul nostru; abia acum mă făcui că-1 văd şi-1 salutai, cu o anume mişcare a ochiului, în raport cu compania în care mă găseam şi din

care el trebuia să deducă cît de indiferente mi-s femeile şi cît de puţin sunt de constant sau am predilecţie pentru una anume.

— Aurico, acum te-am aflat, am pus mîna pe tine... îi strigai vesel, evident mai vesel de purtarea mea cu prinţul, care-mi ieşise de minune, decît de constatarea ce făcusem cu Aurica. Aşa e că-ţi oxigenezi părul şi ţi l-ai tăiat de curînd...? De fapt eşti brună şi pînă acum un an şi jumătate, doi, ba trei, dacă nu mă înşel, aveai un minunat păr negru... Spune repede, repede, dacă nu e adevărat...

— Ce te-a găsit, îmi răspunse ea şi mă privi bănuielnic.. .

— Mă recunoşti acum?

— Nu te recunosc...

— De prinţul Ypsilânt ţi-aduci aminte?

— Prinţul... Yp... cum i-ai zis?... Iartă-mă, dragă, dar eu nu cunosc decît pe prinţul Buzescu...

O urmai în camera ei, unde-şi scoase pălăria şi unde buclele ei scurte şi blonde tot nu mă dezarmară!

— Dar spune dacă nu-i adevărat că purtai părul lung ... şi negru... ?

O priveam drept în ochi, pentru a-i surprinde orice ezitare, orice ocolire a adevărului, contemplîndu-i pielea oacheşe, cum nu poate avea o femeie blondă.

— E adevărat că mi-1 oxigenez, dar nu l-am mai purtat lung de cînd eram fetiţă, rîse ea nu fără oarecare nelinişte în sunet şi priviri.. . Dar ce vrei să spui cu prinţul ăla? reluă apoi cu oarecare seriozitate şi nepăsare... cum zici că-1 cheamă?...

— Ypsilânt...

— A, ha, Ipsilante...

— Atunci ţi-aduci aminte. . .

— Da, da, mi-aduc... am învăţat şi despre ăsta la istorie.

Trebuii să-i povestesc atunci, cu ochiul necontenit în gardă, despre prinţul Raoul, despre pasiunea lui pentru femeile cu părul lung şi mai cu seamă pentru una anume, pe care chiar c-o iubea în adevăratul înţeles al cuvîntului. Nenorocita n-a ştiut însă să aprecieze acest sentiment, care putea să ducă la urmăr foarte serioase pentru ea (deşi prinţul nu mai e aşa de bogat astăzi, totuşi...!) şi a fugit într-o noapte, şterpelindu-i un inel cu care ai fi putut cumpăra o casă...

— O-ho, o casă, îţi cam place să exagerezi dumneata !...

— O casă, o casă, repetai cu aplomb, care nu mai poate da loc la nici o contradicţie, în glas.

— Ce spui!... atît valora! scăpă Aurica, îngălbenindu-se şi mişcîndu-se agitată pe scaun.

— O, foarte scump era, întregii, şi idioata trebuie să-1 fi dat pe nimic... Să nu-ţi închipui c-ar fi putut cumpăra un imobil ca ăsta în care stăm, în schimbul lui... dar 600.000 lei lua pe puţin pe el, de la orice giuvaergiu de pe Calea Victoriei.

Aurica devenise neagră-pămîntie şi nu-şi putea stăpîni neliniştea care-o apucase ca frigurile, subit, nemailăsîndu-mi nici o îndoială asupra persoanei pe care o aveam în faţă.

Ea păru să cuprindă apoi deodată toată gravitatea situaţiei prezente, şi tocmai cînd mă pregăteam s-o întreb discret şi cu semn de liniştire: „Ţi-aminteşti acum?" izbucni brusc în imprecaţiuni şi insulte la adresa celei cu care o asemănăm şi care se purtase aşa de rău cu un om atît de subţire. însă băgai repede de seamă că toată ciuda ei asupra „idioatei aceleia, cum bine-i zici", se referea mai ales la uşurinţa cu care „probabil" negociase un inel atît de scump. Şi încetă teribilul discurs, care era o adevărată izbucnire de mustrări, adresate parcă unei persoane de faţă, atunci cînd îşi dădu seama bine de culoarea cea adevărată ă rînjetului meu. Atunci mă apucă de umăr şi mă zgudui, rîzînd iarăşi vesel şi nepăsător, încît mă puse din nou în nedumerire:

– Ştii ce, vrei să-mi faci şi mie cunoştinţă cu prietenul tău... cu prinţul acela. ..?

— E inutil... nu-i plac decît femeile cu părul lung... asta e lege la el...

— Ce idiot! ridică atunci din umeri şi rîse cu obidă: Păcat! — încît acum chiar că mă îndoii de-a binelea

dacă Aurica era cu adevărat, aşa cum bănuisem la început.

Acum în urmă am adoptat altă metodă; cînd mă întîlnesc cu prinţul Preda, de orice sunt gata să vorbesc, afară de femei. Şi întorc repede cuvîntul, cînd glasul lui începe să alunece pe nesimţite într-acolo. Mă vede acum mai des în compania Auricăi şi-i place să mă tachineze, pentru a mă încuraja, aprobîndu-mi şi admirîndu-mi noul meu gust. înţeleg că vrea să mă îndepărteze astfel de Irma; iar într-o seară Aurica îmi mărturiseşte că prinţul i-a vorbit foarte frumos de mine. Apoi, văzînd că noutatea asta mă interesează în chip deosebit, îmi spune rîzînd:

— Tipule, îţi mulţumesc...

— îmi mulţumeşti... de ce?... (mă gîndeam atunci la prinţul Raoul).

— Pentru că mi-a mai spus că şi tu i-ai vorbit foarte frumos despre mine... M-ai descris în culorile cele mai nostime... După cîte-mi povestea el că spuneai, şi asta părea să fie şi gîndul lui, mai să cred că eşti amorezat de mine... Dar dacă mă simpatizezi în adevăr, de ce nu-mi spui mie direct...? am bănuit eu că eşti sfios, cu toate răţoielile tale... hai, vino să te pup...

Şi-n pupatul ei zgomotos, îmi amintii de după-amiaza de ieri, la secţia [a] 3-a a Curţei de apel, unde dusesem toată şedinţa pe degete, timp de trei ore. Maestrului iarăşi nu-i mai rămăsese nimic să vorbească, iar preşedintele mă felicitase în plină şedinţă, înainte de a se retrage în dezbateri, anticipînd astfel oarecum asupra deciziei şi provocînd mare rumoare în tabăra adversă. Domnul Georges Radu Şerban m-a condus după aceea cu maşina pînă la garsoniera mea din parcul Filipescu, fără a înceta o clipă să-şi lase deoparte gravitatea voievodală şi fără să discute cu mine altceva decît afaceri de bară. Totuşi, e un progres considerabil în raporturile noastre personale că a ţinut să mă însoţească atîta distanţă în somptuosul lui Lincoln. Mi-am dat seama de asta mai ales din modul cum m-a salutat şofeurul, înainte de a trînti portiera după mine, dar şi mai nainte de a coborî din maşină mă gîndeam ca la cel mai nespus noroc al vieţii mele la o întîlnire cu donna Alba, încrucişînd drumul Lincolnului cu superbul ei Bugatti, pe care-1 conduce uneori singură, înmănuşată pînă la coate, cu degetele ei lungi şi subţiri pe volan. Am propus domnului Georges Radu Şerban să mergem întîi acasă aci, aproape de palat, în cartierul din preajma Batistei, pentru a nu se obosi pînă-n parcul Filipescu. Şi privii cu coada ochiului la mişcarea trăsăturilor lui, neştiind dacă nu cumva comisesem vreo gafă, oferindu-i să-1 duc la dînsul cu propria lui maşină; în relaţiile noastre de la om la om mă simţeam cu atît mai stîngaci şi mai nesigur, cu cît mă simţeam uriaş în legăturile noastre de ordin profesional, uriaş la fel cu dînsul şi recunoscut de dînsul astfel. Dar pe obrazul prinţului nu se mişcă nici o trăsătură, îmi răspunse numai sec că vrea să facă un tur la Şosea şi pe urmă reîncepu să facă pronosticuri asupra considerentelor magistraţilor, în speţa pe care tocmai o pledasem şi asupra căreia preşedintele îşi şi trădase opinia lui. Era interesant că, de la un timp, prinţul Georges nu mai lua cuvîntul după ce pledam eu; asta nu-1 împiedeca întru nimic, la speţa următoare, să mă lase să vorbesc tot eu cel dintîi. Uneori mă gîndeam să-i las o parte din susţineri să le dezvolte el însuşi; însă o beţie a succesului necontenit crescînd, pe care numai vorbitorii stăpîni pe argumentele lor şi conştienţi de magica lor putere o cunosc, mă îndemna să nu-i mai las nici o portiţă. Aş fi dorit să-1 aud, ca orice avocat înfricoşat de soarta renumelui său, reluînd argumentaţia mea, răstălmăcind anume puncte din demonstraţie şi dîndu-le aceeaşi dezvoltare, cu o altă rezonanţă numai, cu muzică de fraze învîrtite şi argumente succedanee. Dar prinţul avea eleganţa să nu scoată o vorbă după mine, ori de cîte ori epuizam demonstraţia; mă asculta, împroşcîndu-şi plastronul cu firele negre ale bărbii brîncoveneşti, şi ochii lui păreau că subliniază tot ce spuneam, iar felicitarea de la urmă şi renunţarea la cuvînt rămîneau tot aportul lui la dezbatere. Era limpede însă că acest moment final, şi puţin cam cabotin, îi producea o deosebită

mîndrie, a cărei scînteie n-o putea izgoni din priviri, iar sublinierile ce le făcea cu capul în timpul orațiunilor mele însemnau pentru toți cei de față că eu nu făceam să cînt acum decît compoziția lui. Dar de unde să știe doamna Alba toate astea? Nici măcar suplul ei Bugatti, cu tresăriri parcă de mușchi și nervi, nu ne încrucișează drumul, condus de mîinile ei cu mănuși de mușchetar â la[1] Ludovic al XlII-lea, cu degetele lungi și fine, pe volanul nichelat. în schimb, numai 24 de ore trecuseră de la succesul meu covîrșitor de ieri și această femeie voinică și oacheșe, cu păr scurt și oxigenat, mușca din buzele mele cu sălbatică furie, ca un corb lacom, în această sordidă mansardă, spre care îndîrjirea și ciuda mă împinse iarăși, îndată ce portiera Lincolnului se închisese sec, ca și răspunsul de mai înainte al prințului, și atît de ermetic, în urma mea.

îmi place această viață dublă, această scormonire cu tîrnăcopul în tot mai adînci subterane (deși operația se petrece la mansardă), alternînd cu victoriile mele juridice și cu treptele de aspră piatră, pe care urc domol dar sigur, în considerația principelui Georges Radu Șerban. Am impresia, cu fiecare nouă izbîndă, că el mă ridică la un cin nou, ca un voievod veritabil; și-atunci mai cu avînt îmbrac salopeta de miner, pentru a-mi tîrî existența secundară pe coridorul madamei Matilda, ca într-un fund de noroioasă mină. Din perspectiva ascensiunii mele contemplu cu milă rostogolirea în adînc a prințului Preda, dar nu fac un gest să-i viu în ajutor El e groaznic de vinovat de păcatul de a fi fost iubit de donna Alba (sentimentele lui personale nu mă interesează cîtuși de puțin). Or, nu pot ierta această cumplită vină a unui om de măreția aristocrată și frumusețea intelectuală a maestrului meu, dar acestei epave pe care trebuie s-o distrug pe încetul, prefăcînd-o în pulbere și neant! Cu mare satisfacție am observat că prințul Preda e sensibil la alcool. Astfel că trebuie să-mi pierd nopțile regulat cu el, cum odinioară cu prințul Raoul, prin

[1] în ed. I: *al*

cîrciumi, pentru a-i descleșta sufletul și a i-1 întoarce pe dos, ca pe-un trup în sala de operații; vinul bun și rachiul sunt adevăratele scalpele morale. Numai, ca chirurg, eu trebuie să mă țin bine, și nu mi-e frică. Podgoreanul atavic din mine nu mă lasă să mă pierd dinaintea individului acesta palid ca un strigoi, închis ermetic în atîtea rezerve. Haide, strigoiule, trebuie să dai seama de faptele tale din viața tinereții! îl iau de gît prietenește și-1 scutur zdravăn, îndemnîndu-1 să bea. La început, cînd l-am atras încoace, dinaintea flăcării calde și rubinii ca focul de potasiu,, prințul Preda părea oarecum jenat și da totdeauna el cel dintîi semnalul de plecare; asta mă făcea să mă îndoiesc de tăria deghizării mele. Dar pe urmă băgai de seamă că prințul e devorat de o jenă cu totul princiară: căci, trebuie s-o recunosc, se mai găseau multe fărămituri de-ale trecutului în acest sac de amintiri strălucitoare; prințul nu uita că trebuie din cînd în cînd să onoreze și el pecuniar consumația. Cum am adulmecat această slăbiciune, am și început să mă fălesc, ca un băiat de prăvălie care jefuiește metodic magazinul stăpînului, înălțînd planuri roze de viitor dinaintea unui negustor falit. Vreau ca prințul să n-aibe nici o mustrare că mă „toacă", dimpotrivă, să aibe satisfacția și sadica plăcere că mă pulverizează el, pe nesimțite, pe mine, arivistul zorit, care-1 insult cu dărnicia mea. Mă interesam așadar grozav de chiulhanurile lui din trecut, cînd arunca elegant și zglobiu cîte trei pogoane de pămînt pentru desfundarea unei sticle ce stătuse două secole în nisipul renumitelor pivnițe franțuzești. Noroc că astfel de valori alcoolice nu circulau, măcar acum, pe piața noastră nocturnă; dar entuziasmul cu care-i culegeam cuvintele de pe buze pentru a le rezolva în subita chemare a chelnerului și în comandarea celui mai prețios lichid de care dispunea momentan localul — de obicei o nenorocită zeamă indigestă și pipărată — îi îmbujora buzele cu diabolice surîsuri și-i umplea ochii cu diamantul topit al voluptății de distrugere. Eu mă strîmbam totdeauna cînd îngurgitam spirtul concentrat din pahar, dar lăsam să se vadă că asta îmi dă și mai

mult elan, şi mai straşnică îndîrjire, ca unui tînăr novice avid de viaţă în mare şi scump, dornic să soarbă cupa necunoscutului cu aprigă sete. Dar eu nu mă strîmbam de tăria alcoolului, ci de mucigaitu-i gust; în schimb, prinţul dorea să-mi dovedească, prin seninătatea dulce cu care înghiţea această otravă, cît de obişnuit e el cu rafinamentele vieţii, deşi aveam certitudinea limpede că nu-i plăcea nici lui, cîtuşi de puţin, această poşircă infamă.

La beţie puteam vorbi în tihnă de Irma şi de Aurica, dar eu pîndeam momentul, mult aşteptatul moment, de a-i sări în gît cu întrebarea care mă ustura şi mai cumplit, cu cît mă adînceam mai teribil în aceste nopţi de destrăbălare.

Acum puteam să intru în voie în apartamentul lui, dar intrai cîteva zile mai tîrziu decît aş fi putut s-o fac, iar la fotografie nici nu mă uitai deloc, nici la prima, nici la a doua vizită, deşi la un moment dat eram lîngă ea, o simţeam din profil.

Astfel, cînd îmi cîştigai, prin această cumplită abnegaţie, dreptul de-a o admira în voie, elogiile mele nu mai cunoscură margini:

— Fosta dumitale soţie?

— Nu.

— Soră?

— Nu...

— Femeia pe care o iubesc. .. e aceasta şi nu Irma, femeia care te iubeşte pe dumneata şi de care poate ai fost măgulit că m-a respins în faţa şi în favoarea dumitale.. .

— Bine. .. (îmi încrucişai mîinile pe piept) ... dar acum am drept să te apuc de umăr şi să te clatin cu toată străşnicia. . . Cum, domnule !... (urlai acum, şi nu ştiam nici eu dacă jucăm într-adevăr teatru sau strigăm cu toată sinceritatea) cum, domnule... iubeşti pe-o astfel de femeie... şi. .. şi te laşi insultat în halul acela de-o cocotă... Dar dumneata meriţi. . . (revolta mea se umflă pe măsura fiecărui nou cuvînt, pentru a plesni deodată brusc, după acest „meriţi" zbierat cu toată indignarea, astfel că întrebarea ce veni acum şuieră aproape auzibil şi decepţionat)... sau poate ea nu răspunde la iubirea dumitale... ?

Deloc nu mi-a scăpat această lividitate de cadavru, această zvîrcolire interioară, care-i umflă pieptul într-un oftat refulat cu spaimă, degeaba acum se sculă voios şi zglobiu şi bătu cu degetul pe celuloidul transparent în dreptul autografului.

— Citeşte aici...

Mă aplecai cu bine simulată curiozitate şi mulţumire.

— Nu înţeleg nimic, nimic, îi spusei.

— Cum, mi se pare că lucrezi pentru un magazin englezesc...

— Electric Counting House. .. rîsei cu poftă, dar, afară de titlu, nici eu nici patronii şi nimeni din magazin nu mai ştim o boabă englezească. . . Ba, pardon, mă corectai cu un strigăt.. . eu mai ştiu: *AU right... Goode bye... How do you do...* Ah, ha, ha, mai ştiu, mai ştiu: *Treanch-coat, Waterproof, Shakespeare, My lady* (pronunţai *mi* în loc de *mai,* iar el mă corija cu un zîmbet de superioritate)...

îmi traduse el, complectând şi cu vorbele care mtrau sub ramă: „Scumpului şi ciudatului, credinciosului şi necontenit noului meu prieten... m... n... Preda" ... atît... ah, da şi numele ei... un nume foarte frumos...

— Ce importanţă are numele... cînd ea e atât de frumoasă..

— Aşa e, că e atît de frumoasă? Ascultă aici şi numele ei, făcu prinţul entuziasmat: Alba... ce zici, Alba !?. .. aşa e că e minunat... ?

— Alba. . . înclinai din cap concesiv. Da, e frumos. . . ţntr-adevăr.. . e original...

El mă privi cu îngăduinţă, ca pe-un comis-voiajor ce eram, mai răsărit, dar în neputinţă să înţeleg orice lucru mai deosebit...

— Pentru o astfel de femeie ai face orice nebunie, strigai convins, privind ameţit cununa părului care se pierdea nesimţit pe fondul înconjurător şi ochii atît de clari şi atît de adînci şi de poruncitori totuşi...

— Orice nebunie ! clătină şi el din cap, repetind mecaniceşte, cu ochii pierduţi în amurgul odăii...

— Mai puţin pe-aceea de a disputa vecinilor de odaie cocotele ordinare... adăugai zeflemisitor şi mustrător totdeodată, rîzînd plin de bunăvoinţă, dar cu sufletul încordat, la pîndă...

Dar el nu mă auzi. Privea cu ochii largi, extrem de largi, mi se pare chiar înlăuntrul lui însuşi. Şi repeta imbecil: „orice nebunie... orice nebunie".

Atitudinea asta mă făcu să casc la rîndu-mi priviri tot aşa de largi. Atunci el parcă se prăbuşi şi mai adînc în acest fel de prostraţie şi începu să bolborosească cuvinte care la început mi se părură fără şir, dar pe care apoi le legai, aşezîndu-le în teribile înţelesuri. Alcoolul tare, cu care el încercase să mă dărîme, înghiţit în noaptea asta şi-n nopţile trecute, parcă acum îl ajunsese; altfel cum mi-ar fi povestit el de frumuseţea piciorului Albei, de albeaţa sinilor ei, de culoarea enigmatică a ochilor, de părul ceţos, care se pierde imaterial în spaţiu? Şi toate aceste amănunte, pe care, vai, le cunoaşteam atît de bine, întrerupte necontenit de aceeaşi bolboroseală stăruitoare, care îi îndobitocea ochii şi-i împleticea limba în gură: „orice nebunie, orice nebunie..."

Surîdearn din ce în ce mai luminat, mai asigurat că Alba trebuie să-1 fi izgonit demult, încît acum el se şi gîndea la „orice nebunie". Binecuvintam inspiraţia care-mi adusese aceste două cuvinte pe buze. Dar care putea fi nebunia asta ? Nici el poate n-o formulase încă, dar eu trebuie să stau necontenit de veghe, pîndind izbucnirea ei, sau, drace ! poate că ar trebui să-i uşurez eu însumi definirea ei, pentru a putea să intervin apoi.. . pentru ...

îl priveam evident cu oarecare compătimire, trasînd lucid liniile gîndirii mele şi desigur că tocmai compătimirea asta readuse pe nenorocit la limpezime de minte. Drojdia-i din cuget dispăru ca prin farmec, numai la ideea insuportabilă pentru această tigvă decăzută că cineva l-ar putea compătimi.

Rîse spre mine, forţînd sonoritatea hohotelor parcă, spre a mă convinge de triumful lui interior. Şi începu să-mi povestească momente şi scene din amorul lui cu Alba; îl ascultam cu urechea ţintă, mai mult pentru a prinde contradicţii în amănunte şi incoerenţele lăudăroşeniei.

Degeaba, amice, îi glăsuia gîndul meu, astea toate au fost cîndva, demult, nici memoria nu ţi le mai păstrează cum trebuie ! Uneori se oprea în mijlocul vreunui pretins dialog cu Alba: „iar ea mi-a răspuns... stăi, frate, ce mi-a răspuns atunci ?. . ." Şi apoi spunea ceva care suna ca un răspuns oarecare. Pe urmă deodată se corigea. „A, ba, pardon, asta a fost altădată, ah, da. .. cînd ne-am întîlnit..." Şi, discret, îşi complecta reticenţele singur în minte, mie indicîndu-mi prin lumina buzelor şi-a ochilor numai cît de sublimă e pentru el amintirea acelei întîlniri. Dar tot ce pălăvrăgea el consta mai mult din reticenţe. . . Mi-era groază să-1 înduplec să le complecteze. Mă mulţumeam cu mîngîierea că totul părea petrecut demult, într-un trecut îndepărtat.

Totuşi, cînd îl întîlnii a doua zi, în amurg, pe coridor, buna lui dispoziţie, fericirea grozavă din priviri, cu care mă întîmpină, mă lovi teribil drept în tîmplă, ca o prevestire de moarte. Mă dusesem să-1 iau iarăşi, căci nu vream să-i dau drumul o singură zi din cleştele alcoolului. Dar bătui de-a surda în uşa lui. Cînd reajunsei la uşa mea, el tocmai apăru, de după cotul coridorului. Venea din oraş şi era radios: era îmbrăcat cu cele mai bune haine pe care le avea şi cu o gambetă cîtuşi de puţin lustruită, aproape nouă. Tocmai vream să-i spun că-1 căutasem, cînd el, închizînd ochii pe jumătate, ca-n extaz, îşi duse un deget la buze şi-mi şopti doar atît: „sunt fericit" ! Şi era într-adevăr atît de emoţionat, că simţii, cînd le pronunţă, cum cele două vorbe îi gîlgîie în gît, ca o băutură delicioasă.

Nu mai putui glăsui nici un cuvînt şi mă rezemai de uşă: iar el trecu înainte, parcă beat de mîndria fericirii lui. Nici n-am avut puterea să părăsesc, să simulez o nouă plecare din această mansardă sordidă. Şi nici n-am putut închide ochii; astfel că după miezul nopţii, am putut prinde iarăşi pasul prinţului şi invocaţia lui patetică la uşa Irmei, care bătuse fără

răspuns la mine, cu un ceas înainte. Invocația era patetică, dar parcă acum mai înviorată, mai sigură de sine, mai poruncitoare. Si avu într-adevăr efect, căci auzii glasul Irmei învoindu-se şi pasul ei urmîndu-1 ascultătoare. Nici nu mai încercă minerul uşei mele.

Şi simții prăbuşindu-se tot sufletul din mine, tîrîndu-mă cu el în neguri, în străfunduri înfiorătoare de beznă. Aşadar, toate nebuniile, toate umilințele lui nocturne nu proveneau decît din apriga nevoie de a-şi vărsa şi mai mult, de a-şi revărsa cu totul fericirea sufletului, pe care scurtele întrevederi cu Alba nu făceau decît să i-o descopere cît e de imensă, exaltîndu-1 peste orice măsură, dincolo de fire.

Voicuța a revenit singură, fără nici o convenire prealabilă prin telefon. M-a întrebat numai, rîzînd. cînd i-am deschis uşa, dacă mă aşteptam s-o văd tocmai pe ea. Apoi, după ce a intrat şi şi-a aruncat pardesiul pe-un scaun, s-a întors iarăşi pe jumătate spre mine, întrebîndu-mă, de astă dată cu glas categoric, dacă nu cumva aştept pe altcineva. Pentru că nu i-am răspuns şi numai m-am mulțumit să ridic din umeri, ca-n fața unei absurdități, ea s-a simțit mai asigurată decît de orice cuvînt. Ba şi-a recăpătat toată dispoziția din momentele ei cele mai bune şi s-a dedat la cele mai straşnice nebunii. Eu o secondam, pentru că simțeam mai mult decît oricînd nevoia de a mă amuza prosteşte, a rîde din tot trupul şi a mă simți flatat de toate licențele la care ea se dădea, întru hatîrul şi orgoliul meu de bărbat copleşit de atîtea atenții şi avansuri. A mers pînă acolo Voicuța, cu hazul şi îndrăznelile, că m-am pomenit cu ea reapărînd din baie, unde se refugiase cu un cuțit de tăiat cărți de pe birou, în chip de paj autentic: îşi scosese rochia şj rămăsese numai într-o bluză de mătase neagră, cu mîneci, în chiloții negri şi-n picioare cu pantofiiînalți şi cu ciorapii lungi de culoarea nisipului. Cuțitul îl atîrnase de-un şiret şi-i cădea admirabil pe una din coapse, iar în cap îşi umflase bascul într-o parte, înainta spre mine cu pas sigur şi mă salută solemn, cu o reverență foarte complicată.

— Paj ! i-am poruncit. Vino de mă sărută...

Şi pajul, fără să crîcnească, s-a supus. L-am luat pe genunchii mei şi sărutările noastre nu mai luau sfîrşit. în cele din urmă, am dus-o în brațe spre divan, ca pe un copil, iar ea tocmai în clipele acestea s-a găsit să-mi strige în ureche, cu un rîs scurt, răutăcios:

— Mi se pare c-a sunat doamna Georges Radu Şerban ! şi mi-a sărit deodată din brațe, prăpădindu-se de rîs. Apoi, înclinîndu-se adînc, a reluat iarăşi pe ton grav şi serios: Seniore, mă duc să-i deschid!

Am căzut pe divan ca un trunchi fulgerat şi mi-am vîrit capul sub răcoarea pernelor brodate. Pajul s-a reîntors şi mi-a şoptit misterios în ureche că doamna Georges Radu Şerban n-a venit, aşa că suntem la largul nostru. însă, de data asta, oricît s-a zbătut, pajul n-a mai putut scăpa. La urmă, tîrziu, dintr-un fel de încăpățînare oarbă, pe care eu n-o mai înțelegeam, m-a pus să recunosc că în orice caz mi-a dat mai mult ea de lucru decît doamna Alba. Am crezut că vrea cu orice preț să-mi surprindă o cît de slabă mărturisire privitoare la raporturile mele cu soția patronului. Şi mi-a scăpat aşa, idiot, cu un oftat adînc şi atît de sincer:

— O, dacă ar fi mers şi cu dînsa tot astfel...

Şi-a fost de-ajuns, fireşte, ca scena cînd cu duşul să se repete. Voicuța a plecat ca un glonț, fără nici o vorbă. însă indignarea ei trebuie să fi trecut chiar dincolo de orice margini, cînd, după ce s-a îmbrăcat şi s-a repezit la uşa dinspre vestibul, va fi văzut că eu rămăsesem tot întins pe divan şi-i m mărcam mişcările în linişte, imbecilizat şi incapabil nu numai să mă mişc, s-o opresc sau s-o rcg să rămîie, dar fără nici o culoare, fără nici un avînt sau spaimă în cehi, indiferent, ca un animal.

Abia multă vreme după plecarea ei îmi dădui seama că avusesem un motiv destul de serios ca să procedez aşa cum procedasem: incontinua, persistenta evocare a relațiunilor mele cu doamna Alba, vreau să spun, îmbrăcarea în uşuratecă realitate a unui miraj ce-mi

era atît de scump şi mi se părea reflecția unei atît de îndepărtate înfăptuiri!

Dar vedenia subită a chipului eminescian şi fericit al vecinului meu de mansardă mă făcu să mă scutur, pe largul divan, unde am rămas pînă-n tîrziu, ca de un puternic fior. Sfîntul meu miraj era profanat cu consimțimînt de această soioasă apariție, şi pentru asta n-ar fi meritat desigur un omagiu atît de greu ca ofensa pe care i-o făcusem cu atîta cruzime şi imbecilitate Voicuței. Sfînta asta, aşa de candidă în visurile mele — Voicuța, dacă n-are dreptate, cel puțin ar putea să aibe — , în realitate nu va fi fiincf un pisc atît de imaculat şi de inaccesibil, cum mă tot amăgesc pe mine însumi că ar putea fi. Sunt un netot, asta sunt, asta e singura realitate, cu atîtea ocoluri, atît de pe departe, ce le fac în jurul ei... Sunt un laş şi-un neputincios, asta e totul. Şi iată încă o ironie a întîmplării, cea mai teribilă din toate, cea mai neaşteptată, care mă asigură că lucrul e în orice caz posibil şi care mă chinuieşte cu atît mai cumplit cu cît eu încă mă găsesc la o distanță aşa de considerabilă de ceea ce mi se atribuie. ..

Aproape o lună am tratat, de astă dată, împăcarea cu Voicuța la telefon. Toate fazele acestei grele întreprinderi au fost întîmpinate de ea, rînd pe rînd, cu mare scrupulozitate: glasul Voicuței, care mă asigura că domnişoara nu e acasă, apoi acelaş glas. care-şi declina identitatea, dar, la identificarea (superfluă) alui meu, îmi trîntea receptorul, fără răspuns, în furcă; în sfîrşit acceptarea conversației, dar refuzul oricărei întîlniri şi aşa mai departe.

Cînd, în cele din urmă, întîlnirea a fost convenită şi stabilită la zi şi oră riguros fixate, fatalitatea a trebuit să intervină iarăşi. în ajun tocmai repurtasem una din victoriile mele de seamă, şi la ridicarea şedinței, cine credeți că mi s-a interpus în cale să mă felicite de succes? Lilica Mavrogheni, Doamne, cu nişte ochi atît de luminoşi şi atît de încîntați de mine, de parcă procesul ar fi fost al ei, ori mi-ar fi fost soție sau amantă *en titre*. Venise la Palat să asiste la un proces de scandal, care tocmai făcea senzație, dar m-a văzut pe sala paşilor

pierduți şi s-a luat după mine fără să mă strige, curioasă să mă vadă şi să mă audă în exercițiul profesiunii, îşi alesese un loc mai retras pe băncile publicului, astfel ca să n-o pot vedea şi să mă. . . intimidez cumva. Şi cînd colo... la aşa ceva nici nu se aştepta. Dar sunt un maestru, o somitate, şi se miră ce mai fac pe secretarul, doar Georges Radu Şerban n-a vorbit nimic !. . . şi aşa mai departe. Pe urmă m-a întrebat cum o mai duc, cum îmi mai împart viața, la ce ore mă găsesc acasă de obicei. Şi a plecat fără să-mi acorde, ca la succesele mele dinainte, nici un *rendez-vous*. Nu ştiu dacă se aştepta să i-1 propun eu, totul e că m-am pomenit cu dînsa chiar a doua zi, cu o oră înainte de a sosi Voicuța. A privit satisfăcută aranjamentul de prin odaie şi-apoi mi-a sărit deodată de gît, tocmai cînd vream să-i comunic că sunt aşteptat urgent la demnul Georges Radu Şerban.

— Şiretule, va să zică mă şi aşteptai. .. deşi n-am vrut să-ți împărtăşesc de ieri intenția mea! Ai darul devinațiunii, scumpul meu dulce... Ah, e superb, făcea ea bătînd din palme şi aspirînd adînc mirosul de crizanteme din vasul de pe birou. E delicios, e delicios... îți mulțumesc, îți mulțumesc din suflet. .. !

Şi mă cuprinse iarăşi atît de fericită şi recunoscătoare, că mi-am pierdut orice cumpăt. Mă rugam în gînd divinității ca Voicuța să nu uite măcar una din ultimele formalități ale împăcării: nevenirea la prima întîlnire fixată, sau întîrzierea cu două ore, Doamne, măcar cu un singur ceas...

Ei bine, chiar de data asta Voicuța se găsi să bată la uşa mea cu o jumătate de ceas înainte. Pentru că tăceam mîlc şi eu şi Lilica, plecă, iar eu profitai de prilej să mă prefac că mi-am adus aminte de o neplăcută împrejurare: cu o săptămînă înainte dădusem întîlnire pentru azi, la 5, unui client foarte plicticos. Lilica însă se şi postase la geam. cu ochii la portița care dă în stradă.

— Ah, clientul tău e Voicuța. .. ea a fost, mititica, iată cum se duce. . .

Şi văzui cuta satisfacției tăindu-i colțul buzei. . . Apoi reveni rîzînd la divan, ridică vestmintele aruncate

în neregulă şi-o luă spre dormitor. Credeam că se duce la baie să se gătească, însă tocmai cînd răsuflăm mai adînc îmi spuse:

— Ştii, n-am gust să plec decît pe înserat... aşa că trecem dincolo. .. Cînd vine clientul tău, îl primeşti în birou, iar eu, iacă, mă aprovizionez cu ceva reviste, pentru timpul cît lipseşti.

— Şi dacă mă reține două ceasuri?

— Te plictisesc ?. . . se reîntoarce Voicuța?

— Vai de mine, numai mi-am făcut datoria să te avertizez că e foarte pisălog clientul meu şi mă va ține destul de mult. . .

— Nu face nimic... tot sunt singură acasă... te-aştept, şi spre seară mergem undeva la Şosea... sau unde vrei tu. . . mi-e dor de puțină muzică şi aş vrea să dansez... Şi complectă cîntînd şi legănîndu-se în tact:

Cu tine
în noapte
Noi doi. . .

Cu grea gimnastică de vorbe şi aere prefăcute o convinsei că pentru astă-seară lucrul e imposibil; clientul cu pricina îmi va da considerabil de lucru şi de studiat. Procesul e mîine după-masă şi, după plecarea lui, trebuie să-mi bat capul cu căutatul unor jurisprudențe pînă noaptea tîrziu. Dar mîine-seară... ea poate fi sigură... că.. .

— Bine, atunci rămîn pînă-ți vine clientul. . . Tu treci dincolo şi stai de vorbă cu el. .. eu mă îmbrac în timpul ăsta.. şi ce dacă am să trec prin birou la plecare ?... ai să te ridici şi mă conduci pînă la usă, sper...

— Cum. . . dar...

— Nu mă jenez deloc... E cineva din cunoscuții noştri ?...

— De unde aş putea eu şti ce cunos.. .

— Un client. . . în definitiv am să ies aşa ca să nu mă... în definitiv, ai să-i spui că e o asemănare, dacă... ei, şi dă-1 dracului... ce ne batem capul atîta. .. Vino. ..

Era inutil să mai ridic alte eşafodaje de pretexte, căci pendulul din birou hîrîi greu şi începu să lovească în gongu-i armonios cele 5 lovituri sacramentale. Iar exact după cinci minute, cînd scăpai de sub dulcea povară a Lilicăi, se auzi lămurit ciocănitul Voicuței.

— închide bine uşa, strigă după mine Lilica. Eu în orice caz nu mă grăbesc. . . Poate nu ține mult povestea asta...

închisei într-adevăr uşa după mine şi mă apropiai de uşa cealaltă, în dosul căreia Voicuța tocmai îşi manifesta pentru a treia oară, de astă dată nespus de violent, impaciența. Ascultam cu sufletul reținut, prin lemnul despărțitor, necazul crescînd al Voicuței. Ea se găsea acum într-un fel de vestibul cu scaune şi mese pe margini, pe care eu nu-1 încuiam niciodată; mi-era acum teamă să nu se înfunde în vreun fotoliu, cum făcea uneori, şi să mă aştepte; iar între timp să-i vie celeilalte gustul de plecat. Totuşi, speram că mînia ei fulgerătoare, atît de legitimă astăzi mai cu seamă, prima întîlnire după împăcare, nu-i va da totuşi atîta răgaz. Dar tocmai de aceea nu înțelegeam de ce nu se grăbea să plece şi de ce rămăsese atît de nemişcată lîngă uşă, precum stăteam şi eu de partea ceastălaltă. Mai rămînea, atrasă de atîta linişte, să apară de dincolo şi Lilica!

Cheia! îmi fulgeră prin minte. Ea examinează dacă sunt acasă, controlînd broasca uşei; probabil că întunerecul nu-i îngăduie să-şi facă o idee precisă, nici prin acest mijloc hotărîtor, dacă sunt acasă sau nu! Dar, în definitiv, ce-o interesează asta pe ea? destul că n-am fost acasă la momentul convenit, pentru a se supăra în bună pace! Aud acum pocnind uşor încuietoarea poşetei şi-apoi un cotrobăit metalic prin gaura cheii. Şi deodată mă pomenesc cu cheia, țîşnind încoace de partea ceastlaltă.

Urmează momente lungi de tăcere; probabil că cercetează acum cu ochiul prin deschizătura liberată: îmi aud bătăile inimii şi-mi simt cele mai mici mişcări ale ei. Apoi deodată o simt îndepărtîndu-se, îi prind pasul uşor şi prind la fel zgomotul uşei din afară, cînd se reînchide, domol, atenuat. Ridic din umeri şi mă

reped la fereastră. Voicuța pleca într-adevăr, o văd chiar făcînd semn unei mașini, care vine în grabă s-o ia. Și pornesc agasat, dincolo, la Lilica. O găsesc la fereastră, de unde revine rîzătoare:

— Am văzut, a fost tot Voicuța... mi se pare că-i dădusei *rendez-vous,* tipule nesuferit... Casanova.. ea era clientul tău, don Juan de Tenorio.

Nici nu știu ce-am bîlbîit drept răspuns, desigur ceva foarte încurcat, de vreme ce Lilica, triumfătoare că izbutește să mă încurce și mai rău, cu fiecare nouă întrebare, bate din palme zgomotos și mă sărută amenințător.

Dar peste un ceas, de astă dată nu bătaia în ușă, ci soneria de la intrarea vestibulului ne-a alarmat iarăși cu semnalul ei scurt și categoric.

— Va să zică, tot era un client? încuviință rîzătoare Lilica. Numai ia seama să nu fie tot Voicuța...

Lâ asta tocmai mă gîndeam și eu... pentru a mă atrage dincolo de ușa biroului, acum a sunat afară, că să mă inducă în eroare, să mă facă să cred că am de a face cu cineva străin.

M-am apropiat așadar cu cea mai mare precauție de ușa biroului. Cheia rămăsese tot jos; am ridicat-o și am privit curios prin deschizătura liberă, gata să mă retrag la primul moment. Soneria a izbucnit iarăși mai apăsată și mai nervoasă. Dar țîrîitul ei violent și energic m-a încurcat și mai rău. Pe urmă a răsunat și a treia oară; apelurile din ce în ce mai repezi și mai categorice nu mai îmi lăsa[u] nici o îndoială că am dea face tot cu Voicuța. Acum văzui și clanța ușei de la antreu lăsîndu-se. Și, evident, pentru că nu era încuiată, ușa cedă... Apoi apăru... o mînă și un umăr de bărbat, apăru domnul Georges Radu Șerban... Am înfipt cheia în deschizătura prin care priveam și la moment am dat ușa în lături:

— Scuzați, maestre... tocmai ațipisem...

Și l-am poftit cu gest mare, larg, înăuntru. îmi exprimam zgomotos nedumerirea și bucuria surprizei, dar tăișul privirii maestrului îmi răci brusc avîntul. înțelesei: aici se amestecase neapărat Voicuța. O clipă

mai ezită gîndul meu și pe urmă refăcu sumar, dar sigur, toată împrejurarea: o voce anonimă la telefon a întrebat pe maestru dacă doamna Alba e acasă; și la răspunsul probabil negativ al maestrului, vocea binevoitoare i-a indicat o adresă, poate i-a dat și detalii asupra apartamentului, asigurîndu-1 că nu se mai găsește nici o altă ieșire dintr-însul, astfel că vînatul e sigur...

N-am putut reține în primul moment, la vaga mijire a acestei idei năstrușnice, o alunecare a ochilor spre ușa în dosul căreia se găsea Lilica. Și maestrului nu i-a scăpat desigur această mișcare. L-am poftit să șadă, destul de încurcat, încercînd să evaluez sumar întrucît această intervenție neașteptată în scenă va putea încurca socotelile mele; dar numaidecît apoi mi-am recăpătat surîsul și buna dispoziție, și ochii lui negri m-au fulgerat, dedesuptul sprîncenelor groase. Atunci mi-am ridicat și eu semeț capul. îi spuneam cu privirile: *va să zică, admiți și tu că lucrul e perfect posibil!* Și i-am rîs în față, în vreme ce el, încurcat, îmi explica motivul vizitei; pleacă mîine și trebuie să-mi amintească de dosarul... și-mi amintește de-un dosar fără importanță. Atît de fără importanță, că rîd voios, iar el pleacă fruntea în jos sub lovitura de bici. Dar reînalță repede priviri oțelite și fălci înțepenite:

— Te-am deranjat cumva ?...

însă nu merge mai departe. Prințul dintr-însul nu-1 lasă să mă apuce de piept, să mă scuture: „Unde-i? Arată-mi-o, unde e ?..."

Iar eu sunt hotărît să-1 fac să izbucnească. Nu mai rîd triumfător. Mă prefac încurcat și încercsă îngălbenesc. Și ochii îmi joacă de minune. De ei sunt sigur că știu să mă servească așa cum trebuie. Numai dacă aș ști să îngălbenesc. Doamne, dacă aș ști... El trebuie să recunoască și mai pe față că lucrul e perfect posibil; el trebuie s-o recunoască aici, pe loc, cu toată indignarea și cu toată ura.

Deocamdată, glasul lui e încă stins și ocolește tot pe departe, întreținîndu-mă iar cu dosarul pe care știe bine că-1 cunosc tot ca și dînsul. Schițează sufocat punctele pe care trebuie să le adoptăm întru apărarea cauzei, cu care ne amăgim reciproc. La un moment

dat îl corijez: „Comiteți o greşală... lucrurile stau aşa..." Şi el se zvîrcoleşte negru sub impenetrabilitatea de stîncă a feței mele, din care cred că am izbutit să alung orice picătură de sînge. Dar nici acum nu se hotărăşte să arunce masca şi să mă apuce de piept.

Suntem amîndoi goi de sînge în obraz; el îşi aminteşte, în legătură, şi de alte dosare, ba chiar, sfîrşit, are puterea să-mi povestească unele întîmplări din vremea debutului său ca avocat. E tot ce-1 mai las să-mi spună, căci asupra oricărei din afacerile noastre serioase intervin, de cum aduce vorba, pentru a-i arăta că ştiu dinainte ce doreşte să-mi comunice. Pentru a-1 face să recunoască inutilitatea cuvintelor lui, pentru a-1 face să recunoască, mai ales, inutilitatea prelungirii acestei vizite aici, pentru pretextele pe care le-a adoptat.

în cele din urmă, maestrul se ridică dîrz şi înfiorător. Rîde şi el stupid, îngrozit că trebuie să se umilească pînă şi cu această ultimă scuză de circumstanță.

— Va să zică, aicea locuieşti... aruncă el o privire circulară şi silit simpatică. Doream de mult să-ți cunosc domiciliul. Dincolo... este desigur dormitorul...

Stăpînul casei cu sumbră fațadă se interesează de dormitorul meu! Descendentul lui Vodă Radu Şerban are poate pretenție să-i arăt: aici e baia, dincolo closetul, „ştiți, pentru că eu nu pot suporta săli de baie cu closet înăuntru". Şi poate ar avea fantezia să vadă şi din ce faianță e lucrată această cabină secretă, ca să-şi potolească chinul din suflet...

îl văd nespus de congestionat că nu m-am grăbit să-1 întreb dacă doreşte să vadă odăile, pe care i le descriu cu lux de amănunte, şi că m-am postat dîrz dinaintea uşei, cu rîs cuviincios, dar care lasă să se înțeleagă că prea uşor nu se poate trece acolo.

Pieptul maestrului clocoteşte: şi el încă are puterea să se rețină. Dar acum eu mă simt năpădit de pofta năvalnică şi imperioasă de a afla dacă doamna Alba s-a întors acasă. Şi abia acum spectrul profilului eminescian apare în ungherul cel mai îndepărtat al biroului în care amurgul începe să țească păienjeniş.

„Iată pe adevăratul brigand!" — aş putea să-i strig domnului Georges Radu Şerban, arătîndu-i fantoma lividă, care bîntuie şi chinuie acum gîndul meu. Dar nu-i strig nimic şi mă mulțumesc numai să-mi frîng buzele în surîs răutăcios, care trebuie să se înfigă ca un sfredel de moarte în pieptul pietruit al strănepotului de domn. Şi răutatea asta, şi sfidarea grea, pe care i-o aruncă ochii mei, e cu atît mai crudă şi mai batjocoritoare, cu cît simt mai îngrețoşat pe propria-mi piele atingerea de moarte a degetelor prințului Preda pe albeața fascinantă, de zăpadă, a nudității doamnei Alba...

Nici gînd ca maestrul să se hotărască de plecare. S-a instalat din nou la birou şi deschide acum rînd pe rînd toate dosarele afacerilor noastre mai complicate pe care memoria i le pune dinainte. E o bărbăție adevărată şi-un sînge rece incomparabil în acest om, cumplit de violent de felul lui, care ştie totuşi să se stăpînească în aşa grad şi să vorbească fără nici cea mai imperceptibilă slăbire a glasului. Doar ochii lui mă sfîşie ca ghearele şi numai din cînd în cînd îşi capătă şi ei o lucire stranie de interes, cînd învăluiesc cu sadică voluptate uşa dormitorului.

Dar tocmai acum se petrece un eveniment considerabil, a cărui înfăptuire însă eu o socoteam mult mai tîrzie; mă simțeam chiar puțin cam stînjenit că nu puteam găsi încă mijlocul de-a o provoca uşor, la comandă, în momentul pe care l-aş fi găsit priincios. Lilica, probabil nemaicontînd pe libertatea mea din seara asta, aşa cum o amăgisem la început cu clientul imaginar, a cărui reală vizită rămăsese în suspensie ca orice minciună descoperită pe jumătate, cu aplombul ei obişnuit, cu lipsa aceea de sinchiseală care pînă acum niciodată nu-i dăduse greş, se hotărîse să iasă. Ba încă, de bună seamă pentru a marca presupusului meu client că prezența ei în acest apartament e cît se poate de naturală, aşa cum ar fi aceea a unei surori, a unei rude, sau chiar [a] unei soții (ce poate interesa pe un client cu un proces atît de greu pe-a doua zi care e starea civilă sau ce fel de legături personale are avocatul său?),

Lilica întoarse în trecere capul cu drăgălăşenie spre noi, pentru a ne saluta cu o smerită naturalețe, pe care n-o putea dezminți decît luciul de păcură al ochilor ei şireți. Abia atunci mişcarea de surpriză pe care domnul Georges Radu Şerban o făcu se transmise asupra ei ca un şoc; căci abia acum privirile ei, obişnuindu-se cu diferența de lumini dintre camera pe care o părăsea şi aceea în care intrase, recunoscu pe maestru, care, cunoscînd-o de asemeni, îşi ferise ochii în obştescul zvîcnet al intenției exagerate de discreție, mai pălmuitor decît cea mai plată sfidare, cu ochi larg şi necruțător căscați. Lilica n-a putut reține un țipăt uşor şi a dispărut atît de repede pe uşă, că nici nu cred c-aş mai fi putut-o găsi pe scări, dacă m-aş fi luat după dînsa. Dar, evident, nu m-am deranjat nici o secundă, căci trebuia să rămîn aici, să înfrunt ochii domnului Georges Radu Şerban. „Totuşi ai recunoscut că lucrul e perfect posibil!" îi strigau ochii mei, dar ai lui nu auzeau nimic. Ei redeveniseră nespus de fericiți, şi domnul Georges Radu Şerban, dintr-un exces, pe care nu mai izbutea să nu-1 înăbuşe, de bunăvoință, nu mai contenea cu autoreproşurile pentru inoportunitatea vizitei lui. Pe urmă, parcă readus la o bună realitate, dintr-un vis cu un sfîrşit atît de frumos, reîncepu, cu un şi mai considerabil stoc de pretexte plauzibile, să-mi motiveze rostul vizitei sale. Şi dacă ironia, care spuma uşor în ochii mei, îi scăpă pînă la urmă, în schimb răutatea Voicuței îmi crease un folos înfricoşetor de important: domnul Georges Radu Şerban mă vizitase, domnul Georges Radu Şerban prinsese ceva din intimitățile mele... maestrul, vrînd-nevrînd, numai pentru a nu mă lăsa să bănui că toată spontaneitatea caldă a gesturilor şi a vorbelor lui de la urmă n-a avut alt dedesupt şi că toată vizita lui a avut într-însa în plus şi ceva prietenesc — exclusiv, pentru afacerile noastre, era doar telefonul, prin care mai mă chemase pînă acum de atîtea ori — , trebuia să păstreze de-acum înainte şi-n raporturile noastre de la birou, deci de-acasă de la dînsul, aceeaşi familiaritate şi bunăvoință care mă apropia cel puțin cu un pas mai mult de apropiații săi. (Pînă acum, după atîția ani de lucru comun, el nu găsise încă de cuviință să mă prezinte soției sale. însă putea aduce într-adevăr apropierea printr-însul o limpezire a încîlcitelor mele căi sau dimpotrivă?) în orice caz, un punct mare e cîştigat: domnul Georges Radu Şerban, care s-a pretat atît de uşor unei încercări anonime de intrigă meschină, va fi mai precaut în ascultarea şoaptelor telefonice sau de orice alt fel. în zilele următoare am putut constata la dînsul, printre forțatele-i atenții, străduința teribilă de a-şi reține mînia că se lăsase atît de uşor dus în cursă. Ai fi putut crede că necazul pentru această uşurință aproape precumpănea mulțumirea că brusc stîrnita-i bănuială fusese neîntemeiată: oricît ar părea de paradoxal, mi se părea că văd asta prin învelişul cu sticliş de oțel al amabilităților sale necurmate.

Sunt în seria marelor evenimente. Căci iată şi această surpriză covîrşitoare, care mă ului cu desăvîrşire, punîndu-mă apoi pe adevăratul drum drept al acțiunii mele.

Mă întorceam noaptea cu prințul Preda, la braț, spre mansardă. Prințul Preda, care de la o vreme nu mai părea cîtuşi de puțin jenat de largile mele dărnicii, se îmbătase zdravăn. îl dusei chiar în apartamentul său şi-1 prezentai fotografiei doamnei Alba.

– Priveşte, prințesă, mă aplecai adînc în fața ei, simulînd şi eu pe turmentatul, priveşte pe iubitul tău clandestin. Iată-I cum s-a îmbătat... Nu e vrednic de frumusețea ochilor tăi... e un nemernic... să-1 alungi... Acum se va duce să zgîrie cu degetele uşa unei cocote infame şi să se dogorească, la dragostea ei tarifată, de dorul tău... e un nemernic... cum poți să iubeşti pe-un astfel de decăzut, prințesă... cum poți... ?

Şi izbucnii în hohote cutremurătoare, împingînd pe prințul Preda în glumă, ca un adevărat om beat. Prințul Preda se aşeză pe pat şi mă privi lung, îndobitocit. Iar eu continuai, ocrotit de beția-mi aparentă, poate cu răutate, în orice caz cu invidie şi scîrbă:

— Cum pot brațele tale albe să strîngă stîrvul ăsta la sîn... cum poți lăsa buzele astea învinețite și spurcate să murdărească atîta albeață...

Eram oare într-adevăr beat eu însumi, de-mi creştea vocea atît de amenințător şi cuvintele-mi deveneau atît de grele şi de îndrăznețe...

— Cum poate pîntecul tău să suporte povara asta sordidă... această poezie albă, divină, care trebuie să fie pîntecul tău... Cum i-a fost dat tocmai acestui păcătos, acestui decăzut, să-1 cunoască, să-1 vadă, să-1 atingă, să-1 guste, să-1 umple de balele lui alcoolice ...

Şi rîdeam teribil, arătînd la prințul Preda, care căscase ochi enormi la mine:

— Ah, îți place mutra lui eminesciană, ah, te încîntă profilul lui... asta e tot ce-ți poate da această persoană, care-a încetat de a mai exista... ea nu mai e decît un profil... un profil al altuia... ha, ha, ha, ha... ha, ha, ha, ha... ha, ha, ha, ha... şi tu, prințesă, iubeşti profilul altuia, te culci cu un strigoi... pfff.

Prințul Preda a sărit deodată de pe dunga patului şi a bătut cu tărie cu pumnul în masă:

— Sfîrşeşte, idiotule, bețivule, țoapă lustruită, băiat de prăvălie... O prințesă ca ea nu se poate uita decît la un prinț...

– Pffff... ha, ha, ha, ha... ha, ha, ha... ha, ha, ha... mai spune o dată, prințule... mai spune o dată ce-ai zis... îl luai de umăr şi-1 scuturai ca pe-o haină veche: Numai la o astfel de căzătură se uită o prințesă, priviți, oameni buni, la cine se mai uită acum prințesele noastre... Phhh... ha, ha, ha... ha, ha, ha... hi, hi, hi... La asa prinț, asa princesă... La...

Dar cuvintele pe care am vrut să le mai rostesc mi-au fost oprite în gît de palma prințului Preda, aplicată ermetic pe gura mea.

— Un cuvînt dacă mai rosteşti, te zdrobesc, îmi urlă el răguşit în ureche... Despre mine spune cît vrei... spune ce vrei... dar despre ea...

Mi-a fost de ajuns o singură, o bruscă scuturătură a umerilor mei, ca să-1 reped pe prinț tocmai în colțul cel mai îndepărtat al odăii...

— O prințesă care se culcă, hah, cu orice căzătură! repetai cu încăpățînare. Haide, nu-mi mai cînta pe tonul ăsta, prinț turmentat... O fi şi ea prințesă, la fel ca doamna Irma, contesa noastră de-aici... Să nu crîcneşti, prinț degenerat, că rup fotografia în bucăți... Să-mi răspunzi numai atîta şi gata, sunt dispus să cred totul, chiar ce iese din gura ta tăvălită prin toate murdăriile. La asta să-mi răspunzi: dacă e prințesă de ce se uită la un stîrv! Haid, răspunde, vorbeşte, stîrvule... !

Prințul, care rămăsese holbat lîngă părete cînd am întins mîna amenințător spre fotografie, vroi să înainteze dar nu izbuti; vroi să glăsuiască, dar nu scoase decît un sughiț lamentabil. Paliditatea lui de mumie ajunsese iarăşi la paroxism, ca în noaptea cînd trebuise să rabde injuriile şi sarcasmul sîngeros al Irmei. Abia la urmă putu să-şi mişte picioarele într-o împleticeală de paralitic şi căzu pe primul scaun, de care i se lovi genunchiul tremurînd.

— La un stîrv... la un stîrv nu se uită ea... bîlbîi în sfîrşit gîtlejul lui...

Apoi tăcu înfricoşat, parcă şi-ar fi simțit moartea înaintînd cu cîte-un pas la fiecare cuvînt rostit. Credeam că face sforțări ca să se liniştească, cînd deodată urlă cu o vioiciune neaşteptată:

— E o sfîntă... e curată... ea nu se va uita niciodată la un ticălos ca mine, înțelegi, niciodată...Asta nu trebuie să mi-o spui tu... o ştiu atît de bine...

Şi tăcu iarăşi, în vreme ce eu însumi îmi căutam un reazim în jur, mă împleticeam spre întîiul scaun apropiat, în speteaza căruia îmi proptii mîna cu putere. Prințul Preda oftă adînc. Părea că se trezise brusc din starea lui de beție şi acum mă privea ca un cerşetor, bleg şi umil, cerîndu-mi pomana cruțării. Dar ochiul meu îi scormonea sufletul neîndurător.

— Va să zică, ai mințit, îi strigai, văzînd că nu mai are de gînd să-şi descleşteze gura. Va s-zică, prințesa asta e o simplă poveste... Va s-zică, iubeşti doar o

fotografie... Acum înțeleg, prințule, de ce simți nevoia conteselor de pe coridor... Hm, dar atunci ce înseamnează autograful ăla englezesc...? mi se pare că ți l-ai compus singur, prințule, așa cum îți făurești din cocotele de pe coridor pe contesele visurilor tale...

Dar prințul părea să nu dea atenție firului momitor al cuvintelor mele. El își dusese ochii în podea și-i bleojdise acolo, unde de bună seamă că imaginația-i bolnavă îi înfățișa o priveliște prea teribilă, de vreme ce trăsăturile lui eminesciene se contorsionau atîta...

— Stîrv... gemu el... niciodată... cu un stîrv... niciodată... niciodată...

Și pe urmă se uită drept în ochii mei, și buzele i se dezlipiră de pe șiragurile de dinți. Rînjea hidos.

îl apucai de umăr și-1 împinsei în fața oglinzii.

— Spune-mi, îi strigai, dacă mai ești altceva decît un stîrv.

El se contempla în oglindă și, parcă îngrozit de imaginea palidă dintr-însa, porni de-a-ndăratelea, parcă ferindu-se de pumnalul unui urmăritor, pînă se izbi cu spatele de părete. Privea rătăcit la oglindă, bolborosind cu sadică satisfacție: „stîrvule, stîrvule..."

Și deodată se înfipse în fața mea eroic și înveselit:

— Și cu toate astea, ascultă colea, comis-voiajorule!... începu el să strige... Cu toate astea, înțelegi... dacă aș vrea... la un singur gest al meu'nțelegi — ridică el degetul drept spre tavan... la un singur semn cu degetul ăsta de stîrv... și frumoasa asta, albeața asta, candoarea asta ar alerga ca o nebună să îmbrățișeze stîrvul, să-și lase pîntecul în voia mîngîierilor mortului... înțelegi ce-ți spun? Ești un prost și-un dobitoc... și băiat de prăvălie ai să rămîi toată viața ta... Pe cînd stîrvul ăsta ce privești e al unui boier, mă!...

înlemnisem. Și înțelesesem. Eram chiar să mă trădez că știu prea mult.

— înțeleg... fotografia... scrisul de pe fotografie... o ai la mînă cum s-ar zice...

— Nu ești prost, îmi răspunse el. Dar asta nu e nimic... fotografia asta... A-ha... am... mai am... a-ha... înțelegi... dar ce te privesc pe tine astea... nu... dacă vreau..., dacă vreau...

Și se ridică radios, și porni clătinîndu-se prin fața mea, mîndru ca un general, dar nesigur și neregulat ca un general beat...

înfricoșat, mă urnii la rîndu-mi, cu ochii injectați, cu gîtul înțepenit. Cum puteam să-i cer ultimul amănunt, singurul lucru care-mi mai rămăsese de aflat? Să-1 apuc de piept și să-1 dobor dintr-o smucitură, sau să-mi reiau aerul de nepăsare și caraghioslîc, să-1 forțez să glăsuiască înainte, stimulîndu-i amorul propriu.

Alesei mijlocul al doilea. Și prefăcîndu-mă că abia mai mă țin pe picioare, izbucnii în rîs zgîlțîit și mecanic, de alcoolic pierdut iremediabil. El mă privea năuc, dar nu-și manifesta prin nici un cuvînt nedumerirea pentru veselia mea fără sens, care părea că nu-1 intrighează din cale-afară. Astfel că trebuii să mă întrerup, izucnind în cuvinte întretăiate brusc de sughițuri.

– Si de ce nu faci, prințule, semnul fatal?... Bf... ff... pfff...

îmi sulemeneam glasul ca actorii pe scenă și mă strîmbam mai rău ca apucații de ducă-se pe pustii.

— De ce-o cruți, prinț de Danemarca, și nu-i poruncești să vină colea în patul tău jegos?... Spune, răspunde aici dacă-ți dă mîna...

Prințul se posomori și ochii zglobii de pînă acuma căzură orbiți în pămînt. Dar eu nu-1 lăsam un moment:

— Să-ți spun eu... toate fotografiile tale și scrisorile cu care te mai lauzi... nu fac doi bani... sau prințesa e tot așa de ruinată ca tine și cine știe în care mansardă face pe contesa.

Surprinsei o privire furișă a prințului spre măsuța de noapte. Acolo, pe marmora murdară, era cealaltă fotografie, a fetiței de doisprezece ani, asupra căreia nici madam Matildei nu vroise să-i dea vreo relație.

Dar eu eram acum complect lămurit asupra unei bănuieli care mai mă încercase cîteodată. Mă apropiai de măsuță, lăsînd deoparte orice aer de om beat și pus pe șagă: ridicai și-i arătai fotografia de copil.

— Din cauza ei?...

Prințul înclină din cap...

— E fetița ta ?...

Prințul înclină iarăşi.

— Şi doamna din fotografie o întreține în vreo şcoală probabil?

Prințul încuviință îndobitocit...

— Poate chiar şi tu trăieşti de pe urma doamnei din fotografie...

Prințul îşi acoperi fața cu mîinile.

— Va s-zică, scrisorile au început mai de mult să-ți renteze.

Revedeam acum întreaga scenă nocturnă din grădina publică: doamna Esmaralda pusă în curent, aşteptînd afară; nobilul decăzut şi şantagist, încercînd să facă pe cavalerul, dorind s-o conducă curtenitor pe doamna Alba spre ieşire, după ce stabilise prețul tăcerii şi poate încasase şi prima rată. Iar pe deasupra tîrgului odios, chipul doamnei Alba, minunăția trăsăturilor ei, imprimîndu-se ca o dorință şi un ideal în sufletul nărăvit şi bicisnic. Frîna puternică a răspunderii de părinte, care mai domina, grav avariată, în inima nenorocitului, şi poate şi teama mizeriei definitive îl mai opreau pe acest individ să nu dea drum liber pasiunii tardive şi furibunde.

Mai rămînea ceva de aflat?

Nimic. Numai din motive de legitimă precauțiune, trebuia să fac mai departe pe nedumeritul şi neştiutorul. ..

— Dar scrisorile astea cum de ți-au picat în mînă?... însă prințul Preda, care căzuse zdrobit pe marginea patului, mă rugă cu cel mai chinuit şi mai umil accent;

— Lasă-mă, te rog... dacă eşti bun, lasă-mă... aş vrea să dorm, aş vrea să dorm...

Cînd îl părăsii, îl văzui din uşă încovrigîndu-se în pat, aşa îmbrăcat şi încălțat, şi trăgînd plapuma peste dînsul...

Chiar a doua zi, prințul Preda căută să mă vadă şi să cerceteze cu luare-aminte şi înfricoşare în ochii mei, dacă am reținut ori am pus credință pe vreuna din destăinuirile lui din ajun. De la început încă, el mă copleşi cu hazul lui şi cu aluzii sarcastice la starea noastră de beție. Apoi mă îndemnă să nu cred nimic din ce mi-a spus aseară. Totul n-a fost decît scornirile bolnăvicioase ale unei imaginații otrăvite de alcool. Fotografia de pe măsuță reprezintă într-adevăr pe fetița lui, pe care o ține la pension, şi nu gîndeşte o clipă s-o aducă, nici măcar pentru cîteva minute, în această mansardă dubioasă şi în această ambianță sinistră. Dar"fotografia din părete înfățişează o pasiune a lui de mult defunctă, o frumusețe rară, de care, e drept, a fost mai tîrziu alungat, dar care i-a dat, în scurta lor iubire, *toate* voluptățile şi *toate* fericirile sufleteşti pe care poate să le dea cuiva o femeie superioară din *toate* punctele de vedere. Dar femeia asta, care a trăit într-adevăr ca o sfîntă, l-a respins, îndată ce a observat predispoziția lui spre stricăciune şi spre decădere iremediabilă: o înşela cu femei de rînd, o insulta cu gelozia lui amarnică, o chinuia cu toate bizareriile şi toate capriciile care cutreierau ca vînturile nopții prin capul lui de alcoolic. S-a străduit apoi prin toate mijloacele s-o recîştige, a amenințat-o, e drept, chiar cu divulgarea scrisorilor, dar ea a ştiut să reziste. Şi tocmai cînd el era gata să ajungă la cele mai năstruşnice nebunii posibile, *moartea* ei neaşteptată a survenit ca o intervenție divină, să-i scape: pe ea de zarva unui scandal inconvenabil, pe el de ispita unei odioase infamii.

— Moartea ei *„fizică"*? am insistat nedumerit.

— Evident. Căci cea sufletească e cu neputință să înceteze în inima lui, s-a grăbit să-mi răspundă. într-atît ea subzistă şi e vie într-însul, încît nu o dată, chiar treaz fiind (ce mai e de vorbit cînd creierul i-e apăsat de aburii spirtului!), are halucinații de felul acelora din care mi-a dat şi mie o reprezentație.

– îngerul morții acestei femei frumoase, i-am spus, e chiar fata ta, fetița ta! Prințule, într-atît subzistă frumoasa femeie de care mi-ai vorbit nu numai în sufletul tău, dar şi în viața reală, încît îți furnizează şi stipendii de viață şi-ți ține fetița la pension. Nu tresări! Ceea ce mi-a plăcut din tot basmul iubirii tale e tocmai că ai ştiut să înmormîntezi pe această femeie

procedendi. Cum doamna în chestiune refuza să vină la dînsul acasă, nici singură, nici însoțită, după numeroase şi necontenit întrerupte tergiversări la telefon, ea conveni să se întîlnească la o dată anume cu dînsul, pe înserat, într-o grădină publică, din apropierea străzii ei. Grădina publică o descoperise, evident, prințul, care refuzase la rîndu-i, cu energică obstinație, să o viziteze acasă la dînsa, la orele *pi* care i le indicase ea. La prima întîlnire sosise însă mama doamnei în chestiune, care-1 recunoscu după un anume ziar englezesc, pe care prințul îl parcurgea convențional, la lumina felinarului, din mijlocul grădinii. Doamna Smaralda îi propuse să ducă tratativele cu dînsa în numele fiicei sale, dar prințul speriat de complicații eventuale, care ar fi putut degenera, poate şi din punctul cam grav de vedere al capitolului respectiv de cod penal, în urmări cu totul şi cu totul neplăcute, răspunse venerabilei doamne că nu are nici un fel de tratative de dus cu nimeni şi că probabil stimata doamnă era victima unei confuzii adresîndu-i-se lui. A doua zi, însă, el reluase convorbirile telefonice, pentru că mai ferite de surprize, şi ceru din nou întrevedere, care nu putea fi însă decît între patru ochi. întrevederea îi fu acordată principial, dar termenul ei rămase probabil în funcție de plecarea soțului doamnei din oraş, căci fu contramandat în două rînduri (în ziua făgăduită, prințul se legătuise să întrebe la o oră anumită dacă data stabilită cu prilejul convorbirii precedente rămînea valabilă).

Am întrerupt pe prinț, interesîndu-mă de ce nu stabilise chiar condițiile schimbului prin telefon, fără a-i mai cere întrevedere personală: fixarea unei sume globale pentru restituirea totală a scrisorilor sau o rată periodică sub angajamentul solemn al celei mai ermetice discreții. Asupra modalității de plată, prințul îmi declară că, de cînd cu grava sa decădere materială, era „adversar hotărît al oricărei încasări globale"; şi-apoi, doamna Alba, pe cît înțelesese, nu era capabilă să-i satisfacă total pretențiile băneşti. (Cît trebuie să fi cerut!) Iar în privința întrevederii,

îmi mărturisi la început că se temea de tratative cu persoane invizibile, care-ți răspund tocmai de la celălalt capăt al firului de telefon. Pe urmă completă că la asta se adăuga şi o curiozitate obstinată, care i se năzărise din lectura scrisorilor (canalia nu se putuse abține să nu le citească şi răscitească pe toate). Ardoarea aprigă a corespondentei îl intrigase la culme şi-1 făcuse să-şi amintească, fără să vrea, cît de izbitor semăna la figură cu răposatul (deosebirea dintre dînşii era numai că cel mai mic de ani fusese mult mai înalt). Vream să văd, îmi explică el romanțios, „ce primă impresie produce asupra acestei superbe femei, pe care evident o şi căutasem s-o văd de la distanță, şoapta trecutului mort".

Pe urmă, prințul Preda îmi povesti cum decursese întrevederea. Doamna Alba observase cu mult interes această „izbitoare" asemănare. La început păruse chiar afabilă şi timidă; dar brusc redevenise tranşantă şi rigidă. (Cred şi eu, cînd un chip atît de scump reînviase ca să-i propună un tîrg aşa de meschin şi josnic!) Prințul Preda se mira de această bruscă schimbare de atitudine, pe care o puse apoi pe seama unei tactice de cochetărie.

— Dar ce puteam face? mă întrebă el pierdut. Era imaginea fetiței necontenit prezentă aici în fundul gîndului, ca toată splendoarea doamnei Alba să pălească în fața ei. Altfel, cum aş fi aruncat orice socoteală departe de mine şi cum aş mai fi îngenuncheat la picioarele ei divine ! înțelegi tu, tinere, acest chin cumplit?... M-am şi simțit totuşi dator să-i lămuresc, să îmbrac în scuze nemernicia gestului meu. Şi i-am spus sincer totul: i-am povestit despre fetiță... m-am zugrăvit cît sunt şi cît am fost de nemernic... i-am mărturisit cum pînă şi cutia în care găsisem scrisorile, o adevărată operă de artă, a trebuit s-o vînd, numai şi numai ca să mai amîn gestul oribil pe care trebuia să-1 fac, eram constrîns de toate nevoile să-1 fac, acela de-a o chema la telefon...

Prințul Preda glăsuia emoționat şi patetic. Iar eu, acum convins pe deplin, urmăream cu ochii parcă

momentele dramatice ale scenei la care ajunsesem prea tîrziu. Doamna Alba nu păruse deloc înduplecată de scuzele celui care îi propunea condiții atît de odioase, pretinzîndu-i tribut şi păstrînd în acelaş timp în întregime dreptul de a o constrînge şi mai departe după bunul plac. Iar prințul Preda numea asta „mîndrie inumană şi sălbătăcie".

— înțelegi, imaginea, imaginea sfîntă a copilei mele, prin cruzimea sistematică de a schimba vorba ori de cîte ori pomeneam de dînsa. Era ca şi cum aş fi pomenit de o rivală... Şi asta era adevărul: rivala, rivalele... înțelegi... Iată-mă între aceste rivale, cele mai înverşunate cu putință, declamă el cu convingere: de o parte frumusețea desăvîrşită, de alta dragostea pură, filială, nevinovăția unui copil... înțelegi acum chinul meu teribil de cîțiva ani în şir... Fără ieşire... fără ieşire... borborosi el, strîngîndu-şi tîmplele în pumni.

Mă ridicasem pe masă, de unde contemplam, ca de pe-o amețitoare înălțime, restriştea cumplită în care se zbătea prietenul meu, aşa cum Iov se zvîrcolea plin de bube în gunoiul existenței lui. Dar, poate prin contrast, eu respiram adînc aerul limpede de munte pe care mi-1 da această perspectivă imaginară. Năruit în sine, prințul Preda părea un duşman zdrobit de avîntul meu triumfător. îl înfrînsesem, pentru că aflasem de la el tot ceea ce trebuia să aflu. Acum ştiam de minune locul comoarei ascunse, pentru care mă tîrîsem atît amar de vreme pe brînci, ca reptilele şi ca viermii, prin imundităţile acestei mansarde. Prințul Preda îmi arătase pînă şi cutia de tinichea, o cutie mare de tutun, cu eticheta regiei, în care înghemuise toate scrisorile, după ce vînduse sălaşul lor scump, lucrat de-un celebru artist, din şcoala italiană, căruia însă îi ignora numele, dar o veritabilă operă de artă „căci luase pe ea de la unul din anticarii cărora o arătase 60 de mii de lei".

Nu-mi rămînea decît să-mi aleg momentul cînd aceste pietre nestemate trebuiau să intre în posesia mea definitivă. Trebuia să stabilesc cu multă luare-aminte acel moment. într-un fel sau' altul, prințul Preda trebuia îndepărtat din apartamentul lui în noaptea în care aveam să operez, dacă de bunăvoie nu-şi va relua obiceiul hoinărelilor nocturne şi fără ca eu să-i mai fiu însoțitor. Contesa Irma, cu care nu încetasem să mă întîlnesc, deşi în ultima vreme mult mai rar —• pentru că de cele mai multe ori ştiam s-o evit fără a o jigni, cunoscîndu-i acum de minune programul si obiceiurile — avea să-mi fie desigur de folos. Cum? încă nu m-am gîndit deocamdată. Nu-i nici o grabă: prințul Preda are o încredere nemărginită în mine, am devenit confesorul lui indispensabil. Acum mă invită la o lectură de fragmente alese din scrisorile ascunse. Voi vedea deci şi cu ochii cum trebuie să procedez, cînd voi veni să deschid singur uşa şi cutia mesei: voi vedea unde trebuie să mă îndrept de la început şi ce lucruri trebuie să dau atunci la o parte, ca operația să se petreacă pe cît se poate mai uşor.

Iar acum mă voi delecta să ascult proza donnei Alba. Nu e vina mea, sunt obligat s-o ascult, nu pot refuza pe prințul Preda pentru a nu trezi nici un început de bănuială; voi gusta deci dintr-un fruct oprit, fără a-mi face nici un proces de conştiință. Azi voi culege firmituri vechi, uscate, din mîna ei subțire, iar mîine, ori poimîine, cine ştie, voi vedea frumusețea ei albă pălind, cînd va zări comoara pierdută, cheia liniştei şi a fericirei ei de-acuma în mîinile mele.

Don Quichotte de pe Cerna de data asta nu s-a mai bătut cu morile de vînt. El a ştiut să ajungă la un liman cert şi glorios, care va da mai certă semnificație avînturilor lui de pînă acum, în gol. Unde mai vedeți ridicolul duios al nevoii lui de a crea planuri homerice, care să se rezolve în cadrul unor acțiuni hilare? Don Quichotte de pe Cerna a procedat dimpotrivă după o tactică mai restrînsă, dar mai sigură, şi-a comprimat avînturile, rezervîndu-se unui final incomparabil mai grandios, pentru că pozitiv, don Quichotte a încălcat în sfîrşit pozitivul, a ajuns la hotarele realității, în care s-a ii închegat solid contururile instabile ale fantasticelor lui visuri de nebun.

Şi el e fericit, pentru că a rămas totuşi un veritabil don Quichotte: adică s-a străduit să descopere o

vînă ascunsă a vieții, pe care a știut să se strecoare totuși ca printr-o peșteră de nimeni cunoscută; și-a ajuns la un capăt inaccesibil altora, de unde va aduce liniștea și fericirea unei frumoase din povești, dar aievea. Nu era asta o poveste întreagă, un basm, un vis și totuși o realitate în plin secol de preciziuni, de materialism și de trepidație mecanică?

Iar capătul peșterei obscure dusese aci, în mansarda madamei Matilda, care se delecta cu urmărirea vieții intime a chiriașelor sale prin crăpăturile ușilor sau prin gaura cheilor. O singură cameră rămăsese văduvită de posesoarea ei, dintre cele pe care le găsisem la venirea mea ocupate: odaia Auricăi, fata cu părul oxigenat, pe care aș fi crezut-o acum din nou în brațele prințului Raoul dacă, întîlnindu-mă peste puțin cu acesta, n-aș fi fost asigurat de el că fericirea-i reîntoarsă (stranie coincidență!) nu numai că e brună (cîte vopsele minunate n-a inventat doar industria coafatului!) dar că se bucură de întreaga ei bogăție capilară de mai demult.

Poate, cine știe, Aurica și-a găsit o locuință mai convenabilă pentru profesiunea ei: a coborît cu un etaj, pentru a se înălța astfel cu un rang mai mult în ochii clienților. Dar eu sunt nespus de mulțumit că n-o mai văd printre noi, căci abia la cîteva zile după ce am observat că ne-a părăsit mi-am dat seama de imprudența ce săvîrșisem de a-i pomeni de prințul Raoul. Dacă gureșa asta incorijibilă ar fi scăpat vreun cuvînt privind prietenia mea cu Raoul prințului Preda? Dumnezeule, numai că-mi reamintesc această grozavă greșală, singura verigă putredă în înlănțuirea de fier a străduințelor mele, și-mi dau și mai limpede seama cît trebuie să mă grăbesc, chiar de teama mea însumi, de a smulge din puterea acestui degenerat periculos tezaurul de scrisori al donnei Alba, caseta misterioasă (o cutie de tutun) în care zace fericirea celei căreia mi-am dedicat viața, puterea și iscusința mea, din liberă și neclintită voință, asemeni bizarului cavaler medieval, învingător prin secole al batjocoritorilor lui și al ridicolului, divinului său romantism.

Stăm acum la gura sobei mîngîiați de căldura celui dintîi foc din anul acesta; afară ține de cîteva zile o ploaie măruntă, deasă și rece de toamnă, iar orașul tot e strîns zdravăn într-o imensă manta cenușie-roșiatică. Burlanele turuie vîrtos, aci de-a dreptul sub acoperiș, și asta îmi mărește gustul de ascultare al *[sic]* scrisorilor donnei Alba (căreia de-acum înainte îi voi spune numai astfel, pe italienește; în spaniolă cuvîntul scris „dona" se pronunță „donia", ori mic îmi place s-o chem așa cum răsună în italienește, adică întocmai cum se scrie: donna, donna Alba). De bună seamă că același țuruit a dat îndemn și ghes și-acum dă necontenit avînt prințului să-mi facă această divină lectură. Eu o ascult cu religiozitate, dar din cînd în cînd casc, sau îl întrerup cu vreo amintire, care n-are nici în clin nici în mînecă, nici cu sensul frazelor citite, nici cu reflecțiile sau informările complimentare pe care prințul mi le dă asupra lor; ba îl întrerup cîteodată cu vreuna boacănă de tot, astfel că prințul Preda strînge plictisit din buze, și sunt sigur că-n momentele acelea mă tratează în mintea lui de bădăran sau idiot. Dar trebuie să mă arăt astfel insensibil la această debordare de pasiune, cu care frazele donnei Alba îmi umplu auzul, pentru ca prințul să nu bage de seamă cupiditatea sălbatecă a atenției mele și nici cît de mult s-a apropiat și cît de

vertiginos se mai apropie vremea cînd îi voi uzurpa dreptul de stăpîn al aceste comori.

într-adevăr, lîndurile acestea, lunguiețe şi fine, puț n cam oblice de jos în sus, ca şi în fotografie, dovedeau o pasiune devorantă, totuşi, dacă se poate spune, lucidă, care-ți da mult de gîndit: pasiune care ardea în prima parte a corespondenței prin răceala şi persifla]ul ei, ca metalele contractate de cel mai aprig frig. Suna pretutindeni un ropot inegal de cuvinte neîmperecheabile, încleştînd dorinți încrustate în sarcasm, şopocăind reproşuri grele, în rîs rău de mulțumiri exagerate. în sensul autografului de pe fotografie, care spunea cu totul altfel decum mă lăsase să cred prinţul Preda: „Scumpului, linguşitorului *(coaxing)* şi necredinciosului meu prieten" — din care, de deasupra ramei vulgare furnizate de prinţul decăzut, nu ieşea decît: „Scumpului... credinciosului meu prieten. (Pe rama inițială de bronz, din aceeaşi lucrătură veche, italienească, ca şi cutia, prinţul Preda realizase de asemeni vreo 40 de mii lei).

Una din scrisori pomenea de-o întîlnire de la care ea lipsise — şi era în chip de explicație şi scuză: „...te-am despovărat astfel" — îmi traducea prinţul din englezeşte şi eu trebuia să ascult cuminte şi să nu-1 corijez, cînd de multe ori, recitind textul, observam că nu reproduce fidel — „de truda de a-mi inventa noi şi noi țesături de imagini, în cadrul cărora pretinzi că tot mă zăreşti[1] în timpul dintre vederile noastre".

Evident, nu puteam să transcriu, dar înțelesul multora mi-a rămas în memorie, ca şi unele curioase fragmente, pentru care. prefăcîndu-mă că nu le înțeleg, rugam pe prinţul Preda să le repete. Astfel, în scrisoirea aceasta donna Alba învinuia pe Tudor Buzescu de prea multă iscusință şi rapidă inventivitate, ceea ce o împiedeca să se poată „feri uneori de bănuiala cumplită" că el găseşte „la moment, la comandă", (maginele acelea de bună seamă) şi ca atare „laşi gîndul liniştit în lipsă-mi, pentru a scoate din el, numai cînd mă ai în față, ca un prestidigitator dintr-o cutie miraculoasă".

[1] în td. I: *că mă lot măzăresti.*

Astfel, donna Alba ajungea la curioasa preferință să-şi ştie amantul mai încet la gînd. (Socot că se referea exclusiv la facilitatea ***Ui*** de a o copleşi cu complimente şi galanterii alesei căci altfel ar fi fost cu totul absurd.)

.. . „Mi-aş închipui, £crie ea, că dacă nu le-ai avea în chip firesc, automat te-ai fi străduit să le ai, ți-ai fi bătut capul, rotunjmdu-le şi întregindu-le necontenit şi asta ar fi nespus de mulțumitor pentru mine, că te-am avut astfel la picioarele mele, tot timpul depărtării unul de aixul."

într-altă scrisoaW donna Alba îi imputa lui Tudor Buzescu că într-o sodetate, în mijlocul căreia se găseau amîndoi, el se arătase prea rezervat față de dînsa. Rezerva şi-o impuseseră, e drept, anticipat, dar el păstrase o atitudire prea severă, „prea rigidă". Prea luase „ad litterim" înțelegerea prestabilită, prea dovedise lipsă de mlădiere, de tact, de subtilitate.

De două ori *st* întîlniseră astfel în saloane străine, arătîndu-se unul altuia reci şi streini. Totuşi, a doua oară ea-i reproşa'că depăşise măsura dincoace, se dovedise acum prea îndrăzneț şi exuberant, oricît vrusese să acopere buna lu dispoziție cu zarva cu care izbutise să întețească între fetele de față, ce-i făceau curte asiduă.

Â propos ie fete, donna Alba, îl îndemna cu un straniu persifaj să-şi aleagă una din ele, era curioasă să-i afle gustul, altfel i-ar fi indicat-o chiar dînsa. Dar găsea n?cesar, „vorbind serios", ca el să se însoare, îl sfătuia să reflecteze mai adînc la asta; ea însăşi şi-ar fi simțit conştiința uşurată, dacă el ar fi fost însurat.

Pe' terra însurătorii lui, corespondența ținea o bună bucată: pe semne, Tudor Buzescu alunecase cu primul răspuns departe de acest subiect, că ea îl întorcea shgură, severă şi încăpățînată. Mai tîrziu, văzînd *ci* el continuă să ocolească sau să se amuze pe seama răbdării ei cicălitoare, donna Alba îl acuză de ipocrizie şi-i prezintă în tari şi momitoare culori pe acea pe care o vedea ea potrivită pentru dînsul. Se pare *cS* donna Alba a surprins mai înainte oarecare interes, puțină întîrziere a ochilor lui pe chipul „celei alese",o infimă particulă de timp în plus față de atenția

acordată restului, iar ,ca urmare, răspunsul lui va fi fost de astă dată ceva mai atent, mai cuprinzător față de propunerea concretă a donnei Alba, deşi de bună seamă categoric negativ, pentru că seria scrisorilor ce urmează e un cîntec al ei de triumf: rîndurile radiază de bucuria rățtăcioasă a descoperirii, iar insistențele ei, hotărîte, imperative, pentru a-1 determina să facă pasul dorii de dînsa, sunt acum de-o voință aprigă, încăpățînată, care nu se înduplecă de nici un argument, de nici o implorare. Ajunge chiar să amenințe cu ruptura dacă dorința ei nu e satisfăcută, în condițiile şi la datele propuse! îmă strănepotul adevăratului Preda Buzescu a ştiut să reziste desigur, şi cu toate că ea l-a pedepsit pentru asta — e o breşă adîncă aci în şirul *ie* date al scrisorilor — reluarea corespondenței a fost propriu-zis încununarea virtuții şi tăriei lui.

Donna Alba s-a transformat ca prin farmec: rindurile ei de-acum înoată de fericire şi-n beția izbînzii dobîndite prin propria-i înfrîngsre. Ea se arată acum patetică şi caldă, îl doreşte c\ toată ardoarea, i se constituie prizioneră şi roabă, ° îngrijată de fiecare pas al lui.

Paginile lungi, îmbogățite înadins cu flori de spirit şi poate şi cu atitudini sufleteşti voite, gîndite, chitărite din timp şi aruncate apoi cu dezinvoltură, tactic, spre a le marca spontaneitatea, devin acum din ce în ce mai strînse, scurte şuierături de pasiune, răvaşe de un rînd, adevărate şoapte sugrunate, care cheamă nerăbdător sau cer o oră de patimă, de nebunie.

Prin cutia fermecată a prințului Preda, de tutun de lux calitatea I-a, se poate întrevedea şi chipul cum prințul Tudor a cunoscut-o şi s-au cîutat apoi, pînă la contopire, unul pe altul. De bună samă, ura strămoşească şi disprețul integral al donnului Georges Radu Şerban a contribuit în bună parte la asta. Ostilitatea fățişă pe care a trebuit s-o adopte odată cu mariajul şi cu inventarul bunurilor şi acarțtelor, asupra cărora devenea stăpînă, şi-n care se cup.indea şi lista tuturor adversităților soțului, a făcut-t fatal să-şi pună întrebarea dacă cel dintîi de pe Istă poate fi

animat împotrivă-i de aceleaşi sentimente ce ea se obligase să-i nutrească. Şi, uimiiă de propria ei frumusețe, s-a mirat grozav că trupr-i extrem de alb şi ochii ei nedefiniți, poate vineți, şi culoarea părului care se topeşte în aer, ar putea provoca duşmănie în contră-i chiar în sufletul unui vrăjmaş declarat şi inventariat. Curioasă, şi-a impus să observe lucrul acesta mai ales în plimbările de la. Şosea, în repezile încrucişări cu maşina, şi a ajuns repede la convingerea că temerea e complect nejustificată. Curiozitatea odată satisfăcută, era gata să se retragă din acest joc, condus cu multă abilitate, dar pe urmă repede a băgat de seamă că-i lipseşte ceva: jocul însuşi. Şi din ce în ce farmecul ascunsului, al clandestinității şi al misterului, al dibuirii în plină lumină a zilei, în plin zgomot de reuniuni întîmplătoare, recepții, săli de teatru, ori chiar saloane — ah, donna Alba era stăpînită total de pasiunea mea pentru obscur şi tainic. Doamne ! cum mă va privi ea cînd îi voi pune în mînă comoara trecutului ei! — a făcut-o să-1 caute şi mai în adînc, mai ales în complicitatea acestui băiat superb, cum trebuie să fi fost fratele prințului Preda, fratele ponositului şi decăzutului aci de față.

Predispozițiile acestuia, discreția călită în grele încercări, gustul de pericol, supunerea oarbă în fața capriciilor ei ghicite de departe şi mai apoi rezistența dîrzâ numai acolo unde-şi da seama că amorul ei propriu va ieşi micşorat, toate acestea în raport cu meticulozitatea juridică a marelui avocat Georges Radu Şerban, grija lui economică, spiritul de ordine şi de clarificare, exclusivismul tenace şi absența oricărei posibilități de cruțare, de înțelegere, de iertare, au plămădit şi-au făcut să răsară într-însa această floare a pasiunei ei, nutrită de vîntul tuturor insurgențelor intime, muiată de apa infinit de micilor jigniri cotidiane, de pleava, acumulată cu încetul, a tuturor decepțiilor fără aparență gravă, nici serioasă, fără nici un fel de aparență. Toate acestea se cuprind limpede în scrisorile ei, pentru că adesea e muncită de gîndul de a-şi legitima cu motive rotunjite aventura ei: dar, în fond, de sub temeiul rîndurilor, oricît ea ar vrea s-o acopere

cu argumente şi preciziuni, reiese doar, spre marea mea fericire, aplicarea tiranică a sufletului spre necunoscut, atracţia de magnet a fiorului aventurii. Pentru că asta ir fi întrebarea ce se pune: de ce n-a divorţat, de ce n-a pus capăt acestei stări de nesiguranţă, pe care o descrie cu atîta vervă în rîndurile ei săltăreţe, cu atîta luciditate, cu atîta rece voluptate, cu atîta sadism? Donna Alba se complăcea în această nesiguranţă fără îndoială, totuşi aş fi dorit o confirmare deplină, aş fi vrut să văd negru pe alb că ea se ferea de-o limpezire a situaţiei. Altfel nu s-ar fi mulţumit oare cu domnul Georges Radu Şerban, cea mai limpede, cea mai clară, cea mai răspicată minte întîlnită?

Scrisorile, pe care le-am ascultat o noapte întreagă, nu alcătuiau nici o treime din total. A trebuit deci să întocmim un program complect pentru epuizarea acestuia. Aşadar, raptul pe care-l plănuisem, furtul pe care trebuia să-l săvîrşesc şi care-mi da de acum delicioase emoţii, se amîna de la sine. Cînd întreaga cutie va fi terminată şi cînd deţinătorul ei de-acum o va închide pentru cine ştie cîtă viitoare pauză, în saltar, mîna mea va interveni, răşchirată, cu degetele încovoiate în noapte. O-ho, mă amuză nespus această hoţie, pe care o socotesc legitimă şi morală, şi pe care o s-o săvîrşesc după toate regulile artei, peste cîteva zile. Fugarul şi falsificatorul din trecut, care a rămas în mine, aşa mic, cum l-am lăsat în ajunul războiului, zburdă de fericire, micul hoţ. îi voi da de lucru zdravăn şi abia acum va fi încîntat că apucătura lui rea va fi în sfîrşit potolită. E o fericire fără margini să săvîrşeşti meschinării, în vederea unui ţel minunat, limpede, moral. Şi-n cazul de faţă, ferit de pedeapsă. Pentru că prinţul Preda este singurul proprietar al unui bun de care nu se poate plînge c-a fost devalizat.

Dar să ascultăm scrisorile mai departe. Donna Alba abordează şi tema măritişului cu Tudor şi deci a divorţului cu „celălalt". (Trebuie să lămuresc aci că în timpul lecturii prinţul Preda articula doar pronumele *[sic]* fratelui său şi al donnei Alba, ca unele pe care mi le destăinuise dinainte: pronumele maestrului nu numai că nu-l rostea, dar, pentru a mă induce în eroare, îl pronunţa cu o grijă care nu s-a dezminţit nici o singură dată: jean şi mai des Jack. Mi-a dat chiar explicaţia că în englezeşte Jack nu e corespondentul, cum s-ar putea crede, al franţuzescului Jacques, ci al lui John, pe franţuzeşte, aşadar, Jean.)

Donna Alba mărturisea uneori că ar fi dispusă să lase pe... Jack, dar nu găsea încă momentul oportun. Uneori pomenea de temeri grozave, care nu se defineau limpede: temeri în ceea ce priveşte propria ei persoană? temeri pentru Tudor? Alteori se arăta încîntată de viaţa asta plină de nesiguranţă şi emoţii. Mă gîndeam cu s'trîngere de inimă, ascultînd-o, dacă nu cumva numele soţului e ceea ce o împiedecă să facă pasul decisiv (Buzeştii n-au fost domni, ca Radu Şerban), şi iată că deodată, una din scrisorile ei pomeni, de parcă mi-ar fi răspuns mie, şi de acest lucru. Tudor Buzescu, de bună seamă, adusese vorba. Răspunsul ei nu mai lasă nici o îndoială: „. . .ei nu, dacă e aşa. . . spre a-i dovedi că se înşeală. . . iată că trece şi la acest gest . . ."

însă pe urmă nu trecu deloc, amînă, regretă iarăşi „aventura" care va dispare fatal, asigură cu toată tăria pe Tudor, că nu are nici cel mai neînsemnat sentiment, nici pentru el (Jack) personal, nici pentru numele lui, dar mai cere un răgaz, un mic răgaz pentru „aventură", pentru această „atît de frumoasă, atît de divină aventură", care va fi „cea mai scumpă amintire a tinereţii ei", „unicul rost al existenţii ei viitoare".

Şi donna Alba cerea patetic această singură graţie: *„/ beseech jou, this one favour* (te implor, această unică graţie, Tudor) doar şase luni, sau trei, dacă nu vrei mai mult" . Iar în scrisoarea următoare se indigna teribil că el făcuse aluzie la relaţiile ei trupeşti cu soţul său. E abominabil, îi reproşa, să se gîndească la astfel de josnicii. Dar nu da nici o explicaţie, nici că le interzisese pe a:este trei sau şase luni viitoare, nici că avea de gînd să le interzică.

în cele din urmă, au convenit ca să acorde putere de arbitraj, privitor la durata cît mai avea să se numească

d-na Jack etc, adică Georges Radu Şerban, „aventurii" însăşi. (Vă închipuiţi acum, urechile mele!)

„Să facem aventura însăşi judecător, Tudor *(... We'll adventure be its own judge...)* Ea va delimita de la sine termenul „cît voi mai fi a lui". Dar cum putea hotărî aventura, singură? Foarte bine. Întîi trebuia căutată însă o aventură ca lumea, „o aventură care să merite să hotărască" *(an adventure deserving to ftass **a** verdict),* într-o speţă atît de ciudată, şi totuşi atît de firească, atît de minunată. Domnul Georges Radu Şerban va căsca ochi enormi, „cînd se va trezi în faţa acestei noi-sosite" *(when he will Jind himself facing that new visitor)* „în faţa doamnei Aventuri" *(facing Lady Adventure)* care va veni să-i ia soţia.

Ascultam cu sufletul la buze şi ingurgitam acum cu creierul, cu ochii, cu urechile, cu sufletul, fiecare cuvînt, fiecare silabă, fiecare sunet. Mă îndoiam dacă prinţul Preda, care cetea acum rar, apăsat, ridicînd la fiecare cuvînt fruntea spre mine, să vadă dacă sesizez bine sensul acestui simbol, mă îndoiam dacă el da preţul pe care îl dam eu cuvintelor ce auzeam. Mă îndoiam chiar dacă prinţul Tudor le sesizase bine, adică asta nu era mare lucru, dar dacă le gustase bine, dacă le degustase, dacă le savurase cu sufletul şi cu visul, aşa cum le savuram eu acum. Eu să fi avut fericirea să-mi ceară donna Alba să găsesc „Aventura", pe doamna Aventură, care să merite să i se încredinţeze această considerabilă misiune, de a smulge pentru mine pe donna Alba soţului ei!

Rămînea aşadar de descoperit marea aventură. Şi donna Alba îşi consultă partenerul asupra ei. Propunerile lui par să nu-i placă. Nu înţelege ca totul să se sfîrşească printr-o răpire ori printr-o scrisoare rătăcită; e prea banal şi apoi asta nu înseamnează a lăsa aventurii să hotărască. Trebuie făcut ceva, tot aci, pe loc, dar fără excesiva fereală de pînă acum. Şi să lase la voia soartei momentul cînd domnul Georges Radu Şerban va prinde de veste. Aşa ceva e limpede şi uşor, dar ea vrea ceva mai complex şi mai agitat, deşi fără nici o ieşire anume, din partea nici unuia dintr-înşii, pentru a atrage atenţia soţului sau celor ce i-ar putea da de veste. O intensificare a numărului întîlnirilor, a orelor de iubire, a escapadelor cu maşina pe la mînăstirile din jurul Bucureştilor, propuneri pe care i le face el, ea le accepta oricît ar putea da naştere la bănuieli. Bănuielile n-au decît să vină, ele vor complica şi mai mult situaţia: însă ei vor căuta să ascundă lucrul, pînă la dezminţirea lor completă, pînă la dezgolirea adevărului, pînă la ultima evidenţă. Dar ea ar fi vrut toate acestea concentrate într-un tot, urmînd o anume gradaţie, mai dramatic, mai teatral. Şi, mai puţin cabotin, prinţul Tudor, spre marea mea satisfacţie, nu găseşte acest complex, pe care eu i l-aş fi găsit la moment, i-aş fi imprimat cel mai agitat ritm, cea mai nebunească şi mai vertiginoasă complicaţie. O mostră din ceea ce aş fi putut eu face va avea donna Alba, această mult căutată donna a visurilor mele, cînd îi voi povesti chipul cum „am smuls" scrisorile lui Preda Buzescu.

Dar numărul scrisorilor s-a micşorat acum simţitor. O grea strîngere de inimă îmi provoacă persistenta bănuială că aceste puţine hîrtii albe, care au mai rămas pe fundul cutiei de tutun, nu vor dezvălui, pînă la urmă, tragicul sfîrşit al aventurii, care nici nu apucase să se închege de-a bine. Dar în bună parte mă înşel. Domnul Georges Radu Şerban prinde firul împrejurărilor în chipul cel mai banal cu putinţă, îi cade în mînă un bileţel, în care nu se cuprindea decît atît: „Mîine, la ora'trei la mine". Şi un T. şi o dată în cifre, dedesubt. îi comunică asta lui Tudor donna Alba, după prima scenă pe care i-o face maestrul. Ea se arată grozav de amărîtă că lucrurile s-au dat pe faţă într-un chip atît de stupid, tocmai cînd ea sfîrşise de înseilat liniile principale ale unei aventuri uluitoare. „Găsisem cu adevărat o «*lady*» pur sînge aristocratic,^ o *lady* extravagantă, complicată şi majestuoasă." într-atît de contrariată a fost donna Alba de găsirea bileţelului, „încît, cînd domnul Georges Radu Şerban a venit s-o întrebe de provenienţa lui, a ridicat din umeri". Dar se mira cum îi scăpase; ea era încredin-

ţaţă că l-a pus în caseta ei secretă alături de celelalte scrisori ale lui. Şi doar nu era un plic neînsemnat, conţinutul era scurt, în schimb formatul scrisoarei era chiar mare, aşa cum obişnuia el să-i trimită. Şi ea-1 certa că a avut fantezia să-i scrie atît de puţin: în faţa unei scrisori mai ample, uneia din exploziile acelea de dor şi fericire, care-1 apuca pe el din cînd în cînd, mai ales cînd n-o văzuse de cîteva zile, ar fi simţit mai mult curaj... Dar aşa? Donna Alba se întreba dacă se purtase cu adevărat laşă... în orice caz, se scuza ea, „noi convenisem doar, ca să negăm pînă la urmă, pînă cînd adevărul va rămîne gol-goluţ, despuiat de furia lui cercetătoare".

Dar mă întrebam acum şi eu: de ce donna Alba ţinea să se dezvinovăţească atîta, mai bine zis să se apere de lipsa ei, mai degrabă, de prezenţă de spirit? Doar aşa conveniseră într-adevăr, pînă în ultimul moment: negaţie pe toată linia... Nu ştiu de ce mi se păru scăparea aceasta a scrisoarei destul de curioasă. Nu împărtăşii nimic din impresia mea prinţului Preda, însă împrejurarea mi se păru şi mai bizară cînd ajunsei la acest raţionament:

Ea a dat desigur urmare invitaţiei lui. Dacă scrisoarea cădea în mîinile maestrului în ziua primirii, acesta ar fi urmărit-o a doua zi pe donna Alba şi lucrurile ar fi fost elucidate. Amintirea vizitei cu care m-a onorat acum cîtva timp în garsoniera mea nu-mi mai lasă nici o îndoială asupra unei astfel de procedări. Or nu s-a întîmplat aşa: maestrul a găsit prin urmare scrisoarea în zilele următoare sau poate chiar în ziua întîlnirii consumate, seara, cînd s-a reîntors de la Palat. Evident însă că un om ca domnul Georges Radu Şerban nu scotoceşte prin cutioarele soţiei, admiţînd că în loc s-o fi pus în caseta încuiată şi cine ştie unde ascunsă, a lăsat-o din distracţie în vreun sertar de toaletă: plicul trebuie să fi rămas tot timpul la loc vizibil, şi e bizar cum prinţul, care n-a lipsit din Bucureşti în acele zile (mişcările lui sunt arătate pas cu pas în corespondenţă), nu l-a descoperit cu o zi mai înainte? Totuşi, e posibil să-i fi scăpat donnei Alba din vreun buzunar, mă gîndesc... Dar cum din buzunar? Din

poşetă, mai degrabă? Hm... a umblat ea cu plicul atîta timp în poşeta pe care, ca orice femeie, o deschide la tot momentul...

Ridic din umeri pentru mine însumi. S-ar găsi la urma urmelor destule explicaţii, dar, nu ştiu de ce, o nelinişte îmi rămîne în suflet. Poate pentru că scrisul, pe care-1 aud, devine acum din ce în ce mai dramatic.

Donna Alba nu se întreabă cum acel T. l-a făcut pe d. Georges Radu Şerban să se gîndească de-a dreptul la adversarul lui cel mai de seamă. Explicaţia vine mai jos: „după întîmplarea de la teatru", scrie ea, „el n-a mai ezitat la cine să gîndească". Dar mai departe nu mai pomeneşte nimic de acea „întîmplare", care mă nedumireşte cumplit. Prinţul Preda, oricît se sileşte să-mi probeze contrariul, nu pare nici el informat asupra acestui punct. în scrisorile următoare e neliniştită că Tudor nu-i mai răspunde; în schimb, ea-i trimite cîteva plicuri pe zi. într-una expune a doua convorbire cu soţul ei, privitoare la biletul scăpat.

„Doamnă, e scrisul celui mai mare duşman al meu şi l-am găsit în iatacul dumitale, la piciorul patului" — aşadar, exact cum bănuisem: e cu putinţă să fi rămas acolo două zile în şir, doar l-ar fi ridicat femeia de serviciu — sau poate aceasta l-a predat soţului? — dar atunci, întrebarea se întoarce iarăşi, de ce nu l-a predat întîia zi? Or servitoarea a mai zăbovit puţin pentru a încerca şi ea... Dar lanţul supoziţiilor se poate complica la infinit. Mai bine să ascultăm împrejurările.

Donna Alba mărturiseşte că şi de data asta a ridicat din umeri şi a răspuns cu dispreţuitoare nepăsare.

„Pieptul lui clocotea ca un tunet îndepărtat, Tudor, şi aventura asta a devenit interesantă, a început să-mi placă. Răspunde-mi, e timpul dezvăluirii? De ce nu răspunzi? Vreau să ştiu dacă ai avut pînă acum vreun prim contact, cu el sau cu cineva, în legătură cu întîmplarea care ne priveşte. Dumnezeule, dacă mai întîrzii cu răspunsul, am impresia că toate scrisorile astea intră în mîinile lui. Atunci, curierul tău ne-a trădat. Doamne, e cu putinţă?... în cazul acesta,

dacă dumneata eşti cetitorul, domnule Georges Radu Şerban, ei bine, totul este aşa precum vezi. Şi a fost nespus de frumos. Păcat că se sfîrşeşte... şi intrăm într-un frumos perpetuu, care are numai singura lipsă că nu ne mai momeşte de departe cu făgăduiala. Căci precum poate **Vei** fi auzit zicîndu-se; frumuseţea desăvîrşită e întrecută doar numai de propria ei făgăduiala. Şi mi-e frică să nu fie aşa. Aşadar să vedem urmarea.

A dumneavoastră trădătoare,

Alba Ypsilant"

Cred c-**am** reprodus fidel acest sfîrşit de scrisoare, a cărui lectură am rugat pe prinţul Preda s-o repete.

Cînd el întinde mîna să ridice plicul următor, am timpul să reflectez **mai** din strîns asupra încetării răspunsurilor lui. Curierul n-a trădat, desigur, de vreme ce scrisorile au ajuns la destinaţie. A bănuit atunci Tudor Buzescu că ea a declanşat aventura fără să-1 avertizeze şi că propriu-zis în asta consta toată extravaganţa *„lady-ei Adventure",* pe care ea pretindea că tocmai o născocise, punînd-o totuşi intenţionat pe un plan exterior? însă întrucît putea să nu-i convină lui această neaşteptată a ei manevră, care ducea, la urma urmei, tot la rezultatul mult dorit de dînsul? De bună seamă, lipsa ei de consecvenţă (doar, pînă în ajun, dînsa era acea care combătea drastic orice soi de avertizare directă a celui înşelat din partea vreunuia dintr-înşii).

Apoi ieşirea din consemn: nevestirea din timp a tovarăşului de luptă şi mai cu seamă această persistenţă de a da pe seama întîmplării un act precugetat, poate toate astea să-1 fi îndemnat pe Tudor să-şi rezerve puţină vreme pentru a observa lucrurile mai cu atenţie. în sfîrşit, faptul că ea continua să nege faţă de soţul ei, deşi îl pusese singură dinaintea celei mai drepte cărări de adevăr, nu era oare un motiv mai mult pentru Tudor să creadă că ea ar dori poate să se dea puţin la o parte, ca o simplă spectatoare, lăsînd conflictul provocat să se dezlănţuie doar întrei cei doi, cu alte cuvinte donna nu se prăpădea aşa cu firea pentru dînsul, nearătîndu-se gata să se dea cu totul de partea lui. Dimpotrivă, da semne că ar lăsa mai degrabă „la arbitrajul soartei" să-i arate ea care din cei doi cavaleri e mai vrednic de mîna sa. Acesta era poate „arbitrajul aventurii", pe care e-al invocase mai demult; însă ce crezuse Tudor şi cum pusese ea aventura să acţioneze !

Lucrurile acestea reies şi mai bine din scrisorile ce-au mai rămas şi cărora prinţul Preda tocmai le dădea glas. Ascultîndu-le, eu îmi întăresc şi-mi rotunjesc şi mai lămurit convingerile, pînă ce ajung repede la evidenţa însăşi.

Donna Alba a primit în sfîrşit răspuns de la Tudor, dar e dezamăgită şi chiar ofensată de răceala lui. Dar ea ştie să găsească o explicaţie destul de comodă pentru dînsa şi destul de insinuantă pentru el, pentru această răceală. Dă îndărăt oare în faţa aventurii? Se teme, o lasă singură? Avea aşadar dreptate să se ferească de a divulga soţului adevărul: ...o inspiraţie fericită a servit-o aşadar, oprind-o să se demaşte. II sfătuieşte şi pe el să facă acelaş lucru. Să nege cu toată îndărătnicia. Şi ea speră că lucrurile vor ieşi „după dorul lui", adică se vor repune în starea dinainte. Numai că această stare va fi considerabil stînjenită de suspectările soţului. întîlnirile lor *vor fi aproape imposibile :* le va mai rămîne corespondenţa, iar dragostea lor va deveni cu adevărat lilială. „Va trece aşadar pe-un plan incomparabil mai înalt", se bucură ea cu rafinată ironie şi sîngeroasă perfidie.

Altă scrisoare: „Ah, el se îndoieşte de sinceritatea ei, dar nu poate pricepe ce anume îl face să ajungă aci. Poate faptul că n-a fost curajoasă în faţa soţului? E curioasă să-i vadă mai întîi curajul lui, curiozitate care nu i-ar fi venit înainte de marea pauză în corespondenţa lui şi de conţinutul primei scrisori sosite după această pauză. Şi astăzi Georges a întrebat-o cum şi-a explicat prezenţa în camera ei intimă a unei scrisori în care se cuprinde o chemare la întîlnire, şi încă avînd scrisul pe care acum în urmă l-a controlat şi e sigur că e al celui mai înverşunat duşman al lui sau, mai just, al unicului său duşman ; şi ea mărturiseşte senină lui Tudor că s-a minunat ea însăşi şi şi-a întrebat la rîndu-i soţul dacă nu crede cumva

că are o semnificație anume faptul că s-a găsit în odaia ei acest scris, de duşman, şi nu altul.

„Cum vezi, îi scrie ea destul de amuzată pentru o astfel de împrejurare", ți-1 trimit plocon pe domnul soțul meu. în clipa cînd el se va întoarce şi-mi va striga că dumneata i-ai mărturisit totul, atunci îi voi confirma, cu aceeaşi seninătate cu care-ți scriu acuma, că tot ce i-ai spus este purul adevăr. Dar aveți dumneavoastră întîi cuvîntul, domnule cavaler" *(Sir Knight).*

Penultima scrisoare: Donna Alba ştie că soțul ei a avut o întrevedere cu Tudor. Şi înțelege din atitudinea domnului Georges Radu Şerban că el nu i-a mărturisit totul. Sau mai degrabă nu i-a mărturisit nimic. Dar ce i-a declarat atunci? Ce i-a spus? Dumnezeule, de ce n-a înştiințat-o, de ce nu o înştiințează. De ce lucrează în *afară de dînsa ? ! De ce a călcat consemnul?*

Ultima. Ah, va să zică aşa? El — Tudor — i-a răspuns în bătaie de joc domnului Georges Radu Şerban că nu ştie nici el cum scrisoarea a ajuns acolo. Era adresată altei femei. Tudor a găsit foarte nostimă împrejurarea: „Doamna Alba, Doamna Alba a primit o scrisoare de la mine, o invitație la întîlnire?" a strigat el în fața soțului furios. „Asta întrece toate aşteptările... Nu pentru că scrisoarea emană de la mine, dar pentru că *Doamna Alba a putut primi o scrisoare de la cineva."* Astea sunt cuvintele care au îndîrjit pe soț, fără îndoială însă că la ele s-a adăugat şi tonul ori mimica întrebatului, de vreme ce domnul Georges Radu Şerban l-a provocat imediat. (Despre „întîmplarea de la teatru", iar nici o pomeneală, dar rămăsesem cu impresia limpede că ea era prima verigă dintr-un lanț care se termina acum.) Şi donna Alba întreabă insistent şi imperativ pe Tudor să-i lămurească sensul oarecum batjocoritor al acestor cuvinte şi să-i descrie în termeni cît mai precişi atitudinea lui justă din acele momente. I se pare cumplit de „inexplicabil" cum provocarea a putut să se întîmple pe motiv de ofensă adusă ei personal. Ea se mira ce anume din atitudinea ei l-a putut face să aibe o atare ieşire şi pretinde din nou — de astă dată îl somează — să-şi explice cît mai neîntîrziat întreaga lui conduită.

Cu repetițiile ei, scrisoarea aceasta pare oarecum incoerentă, comparativ cu dibăcia firească sau grija compunerii din scrisorile anterioare.

Sfîrşitul e chiar ciudat, prea total opus începutului, ca să nu te gîndeşti fie la durerea unei femei care iubeşte cu adevărat, fie la o mare manevră sufletească, şi atunci freamătul şi succesiunea dezordonată a frazelor dintr-însa fatal se aşează în sarcina unei abilități de rară măiestrie.

într-adevăr, în ultima pagină donna Alba schimbă brusc tonul poruncitor şi dispreţuitor de pînă acuma şi scrie că nu mai vrea nici un răspuns. Ai crede că e o culminație a necazului ei de pînă acuma, dacă n-ar urma exclamația aceasta subită: „Tudor, tu te vei bate pentru mine şi eu îți pretind să-mi mai îmi [sic] scrii, ei bine, nu, nu, dragul meu. Să nu-mi mai scrii nimic. Voi veni eu, voi trece peste toate barierele şi peste toate riscurile şi voi veni la tine, să aflu din gura ta scumpă toate răspunsurile la îndoielile şi chinurile mele şi să te îmbărbătez cu strîngerile mele. Dumnezeu îmi va ajuta totul să se termine cu bine, în ce te priveşte, Tudor, aşteaptă-mă chiar astăzi după-masă, la orele trei."

Mă întrebam tocmai, cînd prințul Preda sfîrşea de cetit, dacă n-a fost oare această ultimă plimbare spre amantul ei prima dată cînd am văzut pe donna Alba. E drept că apoi, înmormîntarea aceea luxoasă, care trebuie neapărat să fi fost a lui Tudor, a avut loc mult mai tîrziu. Să fi tărăgănat formalitățile duelului? Prințul Preda nu ştie ce să-mi spună asupra exactității datelor. El subliniază numai prețul ce trebuie pus pe această ultimă scrisoare, în care ea, indirect, doreşte moartea soțului ei. Acel „în ce te priveşte", după el, face cît toate scrisorile celelalte la un loc. întreb pe Preda, deşi cunoşteam de minune testamentul fratelui său, dacă totuşi, prin vreun codicil particular, prin vreo ultimă dispoziție, separată de trunchiul testamentului principal, răposatul n-a lăsat ceva donnei Alba. Prințul Preda ridică din umeri: absolut nimic. Mai avea el timp de aşa ceva? motivează el.

— Şi-apoi, cu siguranţă, el conta teribil pe braţul lui. Era un spadasin neîntrecut şi băga în cerc strîns, la treizeci de paşi, 100 la 100 cartuşe de pistol. La cincizeci de paşi, dacă greşea cu unul, rar cu două la sută.

Dar eu, revăzînd la tribunal testamentul, mi-am dat seama, judecind după timpul cînd trebuie să fi fost examenul meu, că testamentul a fost întocmit în preajma morţii. întoarcerea teatrală din ultima scrisoare a donnei Alba şi nici vizita ei intempestivă, „pe deasupra tuturor riscurilor", n-a prins desigur. Altfel, tot testamentul ar fi fost pe numele ei, numai aşa, spre a-şi persecuta, în caz de moarte, rivalul şi de dincolo de mormînt. Dar de bună seamă, prinţul Tudor a închis ochii cu nedumerirea că ea nu s-a hotărît încă, pînă în ultimul moment, să mărturisească soţului ei adevărul adevărat.

în preajma marei serbări pe care Voicuţa o pregăteşte împreună cu prietenele ei şi cu „tipii lor" de atît amar de vreme, în studiul maestrului s-a petrecut un eveniment semnificativ pentru mine... Prinţul Georges a plecat pentru trei săptămîni sau poate o lună în străinătate şi, straniu, donna Alba nu l-a însoţit.

Ţinta călătoriei era Haga, unde maestrul, angajat de guvernul român, trebuia să studieze dosarul şi să pledeze pentru stat, într-o importantă şi foarte complicată chestiune pecuniară, pe bază de legi străine şi de tratate, în faţa tribunalului internaţional. De bună seamă, pentru a-1 lăsa să se ocupe liniştit de această afacere considerabilă ce i se încredinţase, donna Alba ţinuse, cu siguranţă, ea, personal, să rămînă, cu atît mai mult cu cît de reuşita acestei expediţii juridice depindea, în viitor, însărcinări similare din partea guvernului, la Geneva şi Paris.

Or, de această lipsă a maestrului au ţinut să profite adversarii de proces ai tatălui Anişoarei, buna prietenă a donnei Alba. Indivizii, pe motive destul de abil găsite ca să aibe aspect de seriozitate şi gravitate, ceruseră Curţii de apel o schimbare de termen. Iar citaţia pentru dezbaterea acestei formalităţi procedurale sosi chiar a doua zi după plecarea maestrului; fără îndoială că termenul nou, cerut pentru judecarea fondului, se cuprindea tot în săptămînile de lipsă ale domnului Georges Radu Şerban. Spăimîntată, Anişoara a alergat la prietena ei Alba şi amîndouă au venit în biroul nostru. Aci, întîmplarea tocmai adusese pe Radu, proaspăt doctor de la Paris, reîntors de curînd. Alba, o văd şi acum, a avut o ezitare între noi doi: ochii ei m-au fulgerat doar o clipă, apoi cu nehotărîre, vădită de nesigura-i înclinare a capului, se adresă lui Radu. De bună seamă că din momentul acela rolul meu a fost să mă aşez aferat dinaintea hîrtiilor şi ocupaţiilor anterioare, cu toate privirile neliniştite din cauza tăcerii mele pe care prietena Albei mi le trimetea.

Atitudinea aceasta îndîrji atunci pe donna Alba, care nu-mi mai aruncă nici o privire tot timpul rămînerii în birou, în schimb, pe buzele mele flutura un zîmbet de ironie, destul de vizibil şi de ostentativ, care nu trebuia să scape, dacă nu direct ochiului ei, cel puţin coadei acestui ochi, care se întorcea atît de des de la Radu spre Anişoara şi înapoi. Era preludiul predării scrisorilor acest zîmbet sarcastic: deşi ele nu erau încă în mîinile mele, lucrul putea fi considerat ca sigur în curînd. Şi el crescu cu atît mai tăios, dar şi mai amar în acelaş timp, acest zîmbet, cu cît Radu, acest băiat atît de fermecător dealtminteri, probabil ameţit el însuşi de considerabila importanţă ce i se da, spre considerabila-mi umilinţă, nu mă învrednici, tot timpul şederii celor două femei printre noi, cu nici o întrebare care să mă introducă în conversaţie. E limpede deci că, atunci cînd voi, sub aerul de reparare a greşelei, însă după plecarea doamnelor, să-mi ceară unele relaţii asupra dosarului, trebuii să-i răspund cu aerul cel mai nevinovat din lume că, probabil, din pricina atîtor noi procese studiate între timp, abia îmi aduc aminte de ce este vorba, aşa că, nefiind sigur, dacă nu mă înşel cumva, mă găsesc nevoit să-1 sfătuiesc a se adresa de-a dreptul dosarului însuşi.

De bună seamă, n-am dorit niciodată răul cuiva, dar nu cred să fi încercat cineva vreodată vreo satis-

facție mai mare ca aceea pe care o simții eu, cînd aflai de succesul adversarilor în această primă ispravă hotărîtoare a carierei lui Radu. Cînd el trebui să pună în cele din urmă accentul pe lipsa maestrului, ceea ce era o recunoaștere a propriei slăbiciuni, adversarii invocară automat jurnalele din dosar, din care reieșea că adesea, în momente foarte importante ale procesului, d. Georges Radu Șerban a fost înlocuit de secretarul său (recte, de mine), iar, acum, faptul că nici primul secretar (ăsta eram tot eu, deși propriu-zis găsisem pe Radu la maestru, așa că, măcar cronologic, el avea întîietatea denumirii) nu găsește de cuviință să vină, era un indiciu mai mult că și apărarea a găsit motivele invocate de partea reclamantă juste și, ca atare, Curtea, cu un cuvînt mai mult, cată a le admite. Fără îndoială că a mai fi insistat, precizînd momentul plecării maestrului în raport cu primirea citației, ar fi fost o umilință mai mult pentru dînsul, astfel că Radu, acest superb băiat, care venise de la Paris încărcat de ultimele teorii ca să sperie o lume întreagă cu bagajul lui de învățătură, trebui să sucombe, pe simple motive de practică ieftină, așa cum se întîmplă de obicei cu toți începătorii îmbuibați de fond juridic, dar incapabili să se miște în laturile meschine, de cîlți, ale practicienilor chițibușari.

Fondul procesului se apropia așadar rapid și amica Albei își îndesi vizitele în casa maestrului, pînă și de cîte două ori pe zi. In cele din urmă se prezentă la mine ea singură și mă rugă „și în numele Albei" ca la termenul viitor eu *singur* să mă prezint la proces. Acest „și-n numele Albei" era desigur pus anume în rugămintea ei pentru a acoperi probabil umilința ce mi se făcuse înainte: nu-mi făcui așadar nici o iluzie că el avea aci alt rost. De bună seamă că fără să fac nici o aluzie la gafa lui Radu, care, sărmanul, abia de mai da de-atunci pe la birou, făgăduii domnișoarei că dorința ei va fi ascultată. Ea se crezu datoare atunci să-mi facă unele complimente asupra talentului meu de avocat și de vorbitor și, cu toate că aceste platitudini mă dezgustau complect, ele neavînd alt mobil decît interesul personal, totuși îi dădui să înțeleagă că-mi voi da osteneala cel puțin să restabilesc lucrurile, adică să fac ca procesul să fie iarăși amînat, pînă la venirea maestrului. Domnișoara plecă mulțumită, dar cu conștiința limpede că n-am uitat o iotă macat din atitudinea disprețuitoare a soției patronului meu. Atitudinea mea resemnată dar demnă și mai ales accentul hotărît cu care îndepărtam aluziile ei, destul de pe departe de altminteri, la insuccesul lui Radu, insucces pe care eu încercai să-1 acopăr, dovedindu-i științificeste inevitabilitatea, o făcură totuși să convingă pe Alba, la a doua vizită, ca să vină împreună la mine. Avusei atunci cînd o văzui intrînd pe ușă o scăpărare de răutate în sufletul meu: știam că a venit greu înduplecată, dar a venit totuși, însă, mă gîndeam, va veni în curînd ea singură, din propria ei convingere, umilită, înfricoșată și imploratoare. Și dădui complectă dreptate prințului Preda în discuția curioasă ce avusesem deunăzi cu dînsul, după terminarea îndelungei și dramaticei noastre lecturi.

Dar înainte trebuie să mă opresc puțin asupra acestei curioase discuții, pe care am provocat-o, nici eu nu mai știu cum, în orice caz, dintr-un spirit, dintr-o pornire asupra căreia și azi stau și reflectez, o simplă curiozitate a sufletului, care, mulțumit de concursul împrejurărilor, își mai creează el însuși cîte o greutate, își face singur în necaz, își ridică în fața mersului hotărît suișuri care, uneori, în împrejurări identice, pentru unii au devenit apoi insurmontabile. Ei singuri și-au anulat astfel cu o faptă necugetată, cu un cuvînt chiar, dezordonat, propria lor titanică străduință, propriul lor ideal.

Așadar, stăteam la taifas cu prințul Preda, reconstituind trecutele evenimente atît pe cît ne îngăduia litera scrisorilor, eu ferindu-mă de bună seamă să emit convingerile ce căpătasem, ci lăsînd să-mi scape doar păreri la întîmplare, dar țintind necontenit urechea la ce ar fi putut trece mai ca lumea prin capul și prin gura convorbitorului meu. Dar prințul trecu repede peste orice considerente privind pe fratele său și se reîntoarse la capitolul a cărui evocare îi plăcea nespus:

a corespondenței sale prin telefon cu donna Alba și la întîlnirea ce obținuse de la dînsa în grădinuța suspectă, în raport cu diferitele ei cuvinte, cu diferitele ei atitudini, cu diferitele ei mișcări, el căuta acum să valorifice bănește teancul de scrisori în genere, și pe fiecare din cele care aveau un conținut proeminent în particular. Cea mai scumpă e desigur acea în care donna Alba dorește înfrîngerea soțului ei; prințul Preda o cifrează rotund la un milion. Totuși, e gata să mai reducă din preț și treptat-treptat să mai cedeze din scrisori donnei Alba, pe măsura clipelor de fericire pe care ea i le-ar ceda în schimb.

Priveam cu dezgust pe prinț și nu știu cum îmi veni atunci, dar nu mai putui rezista ispitei de a-l nărui cu desăvîrșire în fundul gunoiului în care se tîra existența lui de-acum.

— Poate dacă i-ai fi dat întîi scrisorile și apoi i-ai fi vorbit de copilă, ea ar... s-ar fi angajat... lăsai să-mi scape ca din întîmplare.

Apoi, dintr-un salt, mă așezai cu șezutul pe masă și începui să-mi bălăbănesc picioarele, așa cum într-o împrejurare similară ar fi făcut orice comis-voiajor.

— Ei bine, prințule, îi strigai acum provocator. Ai procedat ca ultimul rîndaș, ascultă-mă pe mine... îți închipui ce impresie i-ai fi făcut, tu, apariția aceasta din mormînt, leit asemănarea lui frate-tău, aducîndu-i scrisorile de bunăvoie? „Doamnă, i-ai fi zis... Doamnă, iată, vi le dau toate, fără nici o pretenție... Și dacă v-am pomenit la telefon de condiții... iertați-mă... aveam o fiică... dar în sfîrșit... astea toate nu vă priveau pe dumneavoastră... Poftiți... poftiți... tot ce am..." înțelegi, prințule...? Atunci ai fi fost aproape de un prinț... ce zic aproape... Prinț adevărat ai fi fost, dacă te-ai fi mărginit să-i dai un *rendez-vous* la telefon și să-i aduci scrisorile... atît și nimic mai mult...

Și rîsei zgomotos de stupefacția lui. Dar pe urmă însăși stupefacția asta mă neliniști și mă făcu să-mi înăbuș brusc veselia, galben și temător.

Spre marea mea îngrijorare, prințul rămase tăcut, privindu-și în gînduri.

— Se poate să ai dreptate, se întoarse spre mine, iar eu simții cum se zvîrcolește ceva înăuntru-mi, de parcă privirile lui m-ar fi atins ca doi cărbuni înroșiți. Știi că se poate să ai dreptate...

Și-n vreme ce ochii lui se înfigeau tot mai adînc într-ai mei, mă întrebă mașinal, ca un hipnotizat:

— Crezi într-adevăr că mi-ar... că ar fi avut grijă și de fată și... și... mi-ar fi răspuns și sentimentelor mele... în fața acestui gest...?

Cred că înnegrisem mai rău ca figura lui de mumie în noaptea cînd contesa Irma îl batjocorise înaintea mea. Deodată prințul izbucni într-un rîs sănătos și voinic, care-mi mută inima din loc. De rîsul acesta depinde soarta mea, îmi spusei. Dacă el rîde triumfător de ideea pe care i-am vîrît-o în tidva lui putredă, sunt pierdut, îmi strigai în adîncul tăcerii de moarte a sufletului meu. Dar prințul făcea haz tocmai de contrariul. Și atunci simții cum sufletul îmi revine și-mi umple tainițele creierului și-ale corpului de boarea lui răcoroasă și încurajatoare.

— în ziua de azi doar comis-voiajorii și băieții de prăvălie au mai rămas cu romantisme de-astea, măi băiețaș! fură primele lui vorbe, care-mi aduseră inima la loc. Mă piciule, mă, îmi strigă apoi din ce în ce mai înveselit acest nobil veritabil, care om serios ar mai proceda astfel... și care femeie serioasă n-ar mai rîde de-o astfel de prostie? Mare zevzec ești, băiatule! O vezi tu pe femeia asta, atît de sucită, răspunzînd astfel la un gest cum numai cei de tagma ta mai întîlnesc prin lectura lor de romane de mahala? Ce-ar fi rîs doamna Alba de naivitatea mea! Evident, m-ar fi bombardat acolo cu o pomană de, hai să zicem, în cel mai bun caz, treizeci-patruzeci de mii de lei, nici cît am încasat pe cutia scrisorilor. Și pe urmă?...

Fără îndoială că nici prin gînd nu-mi mai trecu să contrazic pe prințul Preda, dimpotrivă, mă asociai la hazul lui. Ba încă îl exagerai pe-al meu pe cît putui mai bine:

— Asta ți-am spus-o ție în calitate de prinț. Ce-mi atribui mie gugumanii și fanfaronade de-astea, care numai în capul prinților deșucheați și decăzuți mai pot

să mai bîntuie? întrucît mă priveşte, fără îndoială că aş proceda cît se poate de comercial... aşa cum m-a învățat să procedez firma, pe care m-am legătuit s-o servesc cu sfințenie.

Prințul Preda, redevenit serios, mă aprobă pe de-a-ntregul. Pe urmă luă el cuvîntul, dovedindu-mi că nu e ăsta secolul pentru astfel de caraghioslîcuri. Secolul ăsta e al comerțului şi-al schimbului cel mai afurisit, iar de cînd lumea secolului cîntă omului, şi nu invers. „Nu ştii zicătoarea?" Ho, ar da mult şi el, moravurile şi viața toată să se întoarcă la vremurile de demult, dar asta nu se mai poate. încă pe vremea lui Cervantes şi don Quichotte era socotit caraghios, producînd ilaritate. Dar acum... încă de pe vremea aceea Dulcineea din Toboso îşi bătea joc de el. „îmi vei spune că Dulcineea era o femeie din popor, iar eu îți voi răspunde că ironia, înainte de a trece în satul lui don Quichotte, şi-a făcut stagiul în saloanele boiereşti.. . Ah, numai gîndindu-mă, şi parcă simt că mă arde rîsul doamnei Alba, cînd, după ce s-ar fi văzut cu scrisorile în mînă, mi-ar mai fi acordat cîteva momente ca să-i povestesc ce e pe sufletul meu..."

în felul acesta îmi glăsui multă vreme prințul Preda spre deplina mea împăcare lăuntrică. Ba chiar avu cîteva accese de triumfătoare şi cinică manifestare a conştiinței lui de putere:

— Aşa, o am în mîinile mele, măi june negustoraş, care nu-mi faci impresia să fii de neam prea prost. O am la picioarele mele. O pot aduce unde vreau şi-i pot porunci cînd vreau: Dezbracă-te.. . Haide, dezbracă-te în fața mea, madam. . . Odată cu banii, am nevoie şi de mîngîierile dumitale. . . Eşti sclava mea acum, înțelegi. . . Nu poți să mă blamezi, pentru că, dacă s-ar întîmpla dimpotrivă, dacă tu, doamnă, m-ai prinde cu unele scrisori, în care am încercat un rău cît de mic la adresa soțului tău, să-1 înşel, să-1 extorchez de ceva parale, să-1 şantajez, fără nici o ezitare m-ai da pe mîinile lui sau ale justiției.. . Aşa e, doamnă? strigă el spre fotografia pe care pînă acum o proslăvea şi era gelos şi de privirile care se îndreptau asupra-i. Aşa e, doamnă? Nu răspunzi, ha?... Ei bine, atunci dezbracă-te, dezbracă-te numaidecît, să-ți văd, să-ți simt, să-ți mîngîi corpul tău alb şi punctele roze ale sinilor. Vreau să mă urăşti cînd te mîngîi... Ca sclavele care iubeau şi desfătau pe duşmanii lor de moarte, pe omorîtorii părinților şi iubiților lor... Asta au făcut nobilii din toate timpurile, tinere! se întoarse el iarăşi la mine. Şi sclavele albe şi frumoase, prințese tot ca şi ei, cedau şi se dădeau, şi se desfătau cu ei, uitînd de ceilalți cum îmi va ceda mie doamna asta, femeia asta din lumea mare, care pe toți îi dispreţuieşte, şi pe mine poate cel mai mult, dar mi se va da şi am să mă bucur de corpul ei, cu atît mai mult cu cît voi ceti un dispreț mai mare pe buzele ei.

Haid, ieşi afară, agent comercial, cu bazaconiile tale... Pe curînd noutăți senzaționale!

Şi eu mă grăbii să ies, amintindu-mi, spre ilustrarea celor spuse de prinț, de mutra tovarăşilor mei de petrecere, nobili, unul şi unul, cînd am invitat la restaurantul rusesc pe fiica de şambelan de la curtea țarului, chelnăriță, să ia loc la masa noastră.

Bine, înțeleg, donna Alba este adusă şi escortată de prietena ei la mine în biroul maestrului, unde sunt singur. Dar de ce timiditatea asta, de ce această privire rătăcită şi fricoasă la o femeie atît de mîndră, atît de nobilă şi care la un semn m-ar face să mă arunc în foc pentru dînsa? Ah, încăpățînarea asta mîndră şi dispreţuitoare s-a intimidat, s-a frînt în două, ca un vlăstar prea drept şi prea țeapăn. Dar veți vedea ce va urma, donna Alba, veți vedea în curînd, şi eu voi putea să observ pînă la ce grad va merge timiditatea şi supuşenia măriei-voastre; fiică de voievozi!? Prințul Preda avea fără îndoială dreptate: e o copilărie să scapi o comoară ca acea a scrisorilor din mînă, printr-un dar simplu, necugetat, cavaleresc. Va trebui să plăteşti, prințesă, va trebui, cum spune el, bietul prinț, pe care-1 voi devaliza în curînd de tot rostul, de tot sensul vieții lui de-acuma, va trebui să-ți dezgoleşti trupul alb şi să laşi punctele roze ale sinilor să dogorească de neruşinarea privirilor cu care-ți voi devasta ascunzişurile frumusețelor tale. Dar mai e ceva în privirea donnei

Alba care mă uimeşte, în vreme ce cuvintele ei caută spre mine, tremurătoare ca ale unei copile singuratece, de demult, spre primul flăcău tînăr şi chipeş întîlnit în viaţă. Donna Alba ţine mai mult ochii în pămînt, e drept, dar cînd îi ridică spre mine, are ceva în ei de teamă, de-un fel de teamă admirativă dacă pot spune. Şi e de-ajuns atîta ca eu să mă înflăcărez, să tratez de imbecil pe prinţul Preda şi s-o asigur pe ea, pe donna Alba — la prietena ei nici nu mă uitam aproape — că voi cîştiga procesul, fie ce-o fi. Donna Alba îmi mulţumeşte cu un surîs şi dispare, iar eu, multă vreme, mă frec la ochi neîncrezător în această viziune. De unde această schimbare totală de atitudine? Fără să fi ajuns pînă acum stăpîn barem al unei scrisori din cutia prinţului Preda şi fără ca ea să fi prins de veste că l-am cunoscut pe acest mizerabil, care-o ameninţă şi-o speculează? înţelegeţi acum că hoţia scrisorilor, care trebuie să se petreacă de astă dată cît mai repede cu putinţă, recapătă pentru mine alt sens, îmi dă altă însufleţire, cea mai înaltă, cea mai nobilă din cîte poate au pîlpîit sub această frunte ce încă se îndoieşte de închipuirea trecută adineauri pe dinainte-i.

Donna Alba! şoptesc buzele mele. Aşa te voi chema pentru prima oară cînd îţi voi da scrisorile. Donna Alba ! Şi cuvintele ei, pe care pentru întîia oară mi le-a adresat direct, de la sine, fără nici o ştiinţă de apropiata-mi putere asupra-i! Prietena ei nici n-a fost alături de dînsa, e complect inexistentă pentru mine acuma! Ea a fost numai un simpliu pretext ca oricare altul, un scaun, o carte, o consultaţie secundară privitoare la o scrisoare de afaceri.

— Soţul meu vorbeşte totdeauna de dumneavoastră, cu un entuziasm neschimbat... aproape m-am şi intimidat de acest entuziasm... încît, găsind aci pe Radu, mi-a fost mai uşor să mă adresez lui... era cunoscutul nostru... iertaţi-mă că vă spun lucrul acesta... dar, deşi sunteţi de-atîţia ani la noi... lucraţi în biroul lui de atîţia ani... aproape nici nu ne cunoaştem... e curios, dar e aşa ... nu-mi amintesc soţul meu să vă fi prezentat, deşi putea să vă poftească din cînd în cînd... la masă... în schimb, atît el cît şi vărul meu îmi vorbeau de dumneavoastră şi vă urmăream, prin ei, succesele cu cel mai mare interes. (Mi s-a părut, sau accentul asupra cuvîntului „interes" a fost puţin cam aspru? Dar continuarea mi-a alungat îndată orice părere.) Aş fi nespus de fericită, dacă printre succesele acestea s-ar număra şi izbîndă în procesul celei mai bune prietene ale mele...

Cum, mi-a spus ea într-adevăr cuvintele acestea, le-am auzit, le-am văzut, le-am simţit dezlipindu-se de pe buzele ei, cu urechile, cu ochii, cu tot sufletul meu? Şi încă vorbele acestea, acestea şi nu altele! Da, eu le-am auzit, aşa a fost! aici le-a rostit, în faţa mea, în camera aceasta; ele au rămas încă în aer, s-au pietrificat acolo, în momentul în care au fost rostite, şi pentru mine nu vor mai dispare din auz în vecii vecilor.

„...aproape nici nu ne cunoaştem... e curios, dar e aşa... nu-mi amintesc soţul meu să vă fi prezentat... deşi putea să vă poftească din cînd în cînd la masă... deşi putea..."

Dar n-a vrut... atunci, n-a vrut domnul Georges Radu Şerban.

Astea sunt cuvintele pe care o mare prinţesă, o mare frumuseţe femeiască le-a rostit unui... unui nemernic de secretar de avocat. Şi a mai spus şi asta... „şi vă urmăream, prin ei, succesele cu cel mai mare interes". A spus ea asta?... Şi a urmărit, într-adevăr, succesele mele, viaţa mea, modesta mea viaţă?... Spuneţi dacă nu e timpul să izbucnesc în lăcrămi de fericire... Ei bine, prinţesă, ei bine, donna Alba, voinţa voastră se va împlini. Dacă procesul ăsta nu va fi cîştigat pînă la venirea domnului Georges Radu Şerban, eu mă voi sinucide. Bine, bravo... Foarte bine a făcut Curtea că a comutat acest termen... Radu, cum să-ţi arăt recunoştinţa mea că adversarii te-au înfrînt, savantule tînăr, la comutarea acea sfîntă, hotărîtoarea norocului meu. Iar după proces, scrisorile, nobilă, sfîntă, divină femeie a nopţilor şi zilelor mele, a vieţii mele!

— Ai avut dreptate, ai avut dreptate, am fost un nemernic, un imbecil... îmi strigă prinţul Preda cînd

mă văzu. Cu siguranță că ea ar fi răsplătit gestul meu cu... cu...

„Taci, îmi venea să strig auzindu-1. Taci, să nu continui, să nu-ți mai scape un cuvînt că te zdrobesc!"

îmi muşcam totuşi buzele de durere şi teamă, şi nu puteam rosti un cuvînt. Doar în mintea mea se contura, se adîncea tot mai temeinic hotărîrea: la noapte chiar, toate aceste scrisori, toate aceste fotografii... tot... tot... dar la noapte neapărat... nici o amînare mai mult... La nevoie îl voi constrînge cu mîna în gît... îl voi strâng...

Prințul se plimba cu paşi largi pe dinaintea mea.

— Ai dreptate, bunule, scumpule prieten... Te-am batjocorit, te-am dezamăgit poate cu vorbele mele de nobil decăzut. Tu te-ai dovedit mai nobil, mai înțelept... Am pierdut... am fost un nemernic... ea, cu siguranță... în fața gestului mare...

— Dacă e într-adevăr un suflet deosebit, intervenii înăbuşit, sufocat, dezgustat cu desăvîrşire de mine că pot să arunc îndoiala pe sufletul ei dumnezeiesc, pentru a potoli pe acest deşucheat isteric de la urmările ghidului pe care ca un inconştient i-1 sădisem în minte. Am spus că puteai proceda astfel cu un adevărat suflet nobil, cu o doamnă cu adevărat de înaltă condiție, nu numai socială dar, cum să spun, spirituală.

— Este, domnule, este... tot ce doreşti. Ce dracu, nu i-ai cetit scrisorile, nu i le-ai ascultat, n-ai văzut ce suflet, ce suflet mare, nu princiar... dar imperial...

— Totuşi, nu s-a dus la fratele tău în ultimele momente, cum se lăuda...

— De unde ştii tu asta... s-a dus... s-a dus... cum să nu se ducă.

— I-ar fi lăsat ei întreaga avere... înțelegi! strigai aproape scos din fire. El se opri şi mă privi mirat. Pe urmă ridică din umeri şi-şi continuă cursa...

— Şi dacă nu s-a dus, ce importanță poate să aibă.

— Are, strigai muşcîndu-mi buzele. Are. Pentru că-i o femeie interesată şi rea şi-şi va bate joc de naivitatea ta.

— Dacă ar fi fost interesată, se ducea să-1 linguşească, să-i lase averea.

Şi după ce mai făcu cîteva tururi, prințul se opri țeapăn, drept în crucea ochilor mei.

— Nu vezi, nu înțelegi cît e de nobilă şi mîndră această femeie...? Nu poți deduce de aci ce va însemna pentru ea predarea tuturor acestor bilete...? Ce impresie adîncă îi va produce...? Acest gest dezinteresat... care... pentru prima oară...

— Cum, şi chiar ai de gînd... te-ai hotărît într-adevăr definitiv să-i dai scrisorile, să... urlai din toate puterile, îndreptîndu-mă spre dînsul cu brațele arcuite de atac...

— Ce te priveşte pe tine? murmură el cu teamă, examinîndu-mă neliniştit, înfricoşat.

Această nelinişte vizibilă îmi descoperi îndată greşala pe care aş fi săvîrşit-o dacă continuam în acelaş mod.

El se ferea uimit, dinaintea cuvintelor mele, ca de nişte ispite.

— în definitiv, ai dreptate: ce mă privesc pe mine toate astea, nenorocitule? Dar mă gîndesc la biata fiică-ta... părinte denaturat... Tu na te mai gîndeşti la fiică-ta deloc, bătrîn exaltat şi libidinos, pe ea unde ai lăsat-o?...

— I-o voi da chiar ei în grijă...

— Serios?... dar atunci ea se va mulțumi să-ți tăgăduiască toată solicitudinea pentru fiică... şi se va descotorosi de celelalte pretenții... Tată şi amant nu merge, ghiujule... trebuie să-ți alegi.

Şi izbucnii iar în haz mare:

— Ia uitați-vă la el ce energie l-a apucat, ce nebunie subită să săvîrşească fapte mari, eroice... acest nenorocit muritor de foame... Asta puteai s-o faci atunci, la început, prințule, cînd mai aveai vreo resursă... dar acum nu vezi cît eşti de nenorocit?...

Ochii i se pleoştiseră iar, privindu-mă, cum i se întîmpla totdeauna cînd îl contrariai prea brutal şi pe neaşteptat. Aspectul caracteristic de mumie îl recuprinsese.

— Acuma cum ai s-o întorci, nenorocitule? Spune singur cum ai s-o întorci? răcneam înainte pentru a împiedeca această biată epavă să săvîrşească într-ade-

văr o faptă mare şi frumoasă, unica faptă frumoasă a vieții lui. Cum ai s-o schimbi: „Scuzați-mă, doamnă, am revenit, nu mai sunt şantajistul de pînă acuma, vă rog să uitați toate estorcările pe care le-am scos din poşeta voastră sub cea mai odioasă amenințare..."

— Cu atît mai mult o va impresiona.. . revenirea asta.. . înțelegi ?. . . începu el cu voce slabă, care prinse a se înzdrăveni cu fiecare nou cuvînt. .. Această pocăire care dovedeşte cruntă luptă lăuntrică.. .

— Ei şi, ei şi ? țipai pentru a-1 împiedeca să se audă singur. Ei şi? Foarte bine. Toate bune. . . Dar aici să-mi răspunzi: cum poți s-o întorci pe urmă la capitolul practic. .. „Pocăire, doamnă, dar aveți grijă de fiica mea.. . şi nu uitați că nici eu n-am ce să mănînc... Dați-mi aşadar ceva amor, scumpă doamnă, dar puneți şi ceva de pomană. Inima voastră asezonată cu puține sarmale."

Rîdeam, țipam, mă strîmbam: înțelege odată că nu mai eşti în stare să săvîrşeşti ceva deosebit... e peste puterile tale... eşti pierdut... eşti ruinat cu desăvîrşire, prințule. . .

El se ferea uimit dinaintea cuvintelor mele ca de nişte palme care l-ar fi izbit cu înverşunare, una după alta...

— Şi apoi, îți spun: ea nu mai e aceeaşi de odinioară. .. Şi apoi, dacă n-ai avut ideea asta atunci... acum nu mai poți repara meschinăria. . . şi, în sfîrşit. . . e fiica ta, prințule, care te opreşte. .. Acum nu mai poți, nu mai poți. . . eşti mort. . . mort cu desăvîrşire... chiar dacă vei încerca ceva, va eşua cu desăvîrşire şi vei pierde şi bruma de avantaj pe care o ai acum. . . Eşti mort, prințule...

înaintam spre el, făcînd un pas cu fiecare nou cuvînt. Iar el da pas cu pas înapoi dinaintea cuvintelor mele, pînă cînd se împiedecă de pat şi căzu în latul lui, privindu-mă cu ochii holbați. Ar fi momentul să-i smulg cheile, îmi străfulgera atunci prin cap. Dar brațele-mi căzură moi, căci orice țipăt de groază, orice scandal prăbuşea definitiv toate sărmanele mele sforțări!

Procesul. . . l-am cîştigat şi donna Alba mă întîmpină fericită, în sala goală a clienților, să-mi mulțumească. (Doamne, de ce n-a fost procesul Ypsilanților?...) Anişoara a fost în şedință şi-a urmărit toată lupta. . . (ce-aş fi dat, donna Alba să se fi aflat lîngă dînsa!) Dar trebuie să-i fi povestit de-a fir a păr totul, totul, toată suita sentimentelor ei, peste care a dominat însă groaza cea mai teribilă... Imposibil, după destinderea bruscă, ce a urmat sentinței, nu se poate să nu-i descrie întreaga zbatere a sufletului ei, aşa cum descrii celor ce te aşteaptă cu nerăbdare pericolul teribil prin care ai trecut pe drum. Şi eram singur... şi erau mulți, haită întreagă pe mine. Au ținut o şedință întreagă şi jumătate dintr-a doua numai dezbaterile. Iar deliberarea a mai ținut trei ore, în ziua următoare, cînd în sala de şedințe a intrat alt complect.

Acum văd bine ochii donnei Alba: sunt albaştri-cenuşii, dar sunt grozav de grei. La cea mai neînsemnată depărtare se întunecă şi-i crezi chiar negri, dacă umbra care-o înconjoară e mai accentuată. E de neînțeles această întunecată schimbare a unor nuanțe atît de clare, atît de senine! Ce contribuie la ea? Cearcănele din jur, arcul categoric al sprîncenelor? Poate toate la un loc şi poate alte multe, pe care, cu siguranță, le-ai putea vedea bine, dacă ea ți-ar îngădui să-ți ții ochii prea aproape de ai ei.

Mîna donnei Alba îți dă o atingere moale şi răcoroasă şi, scuturată puțin, pare o coardă cu flexiuni de şarpe. La sărut are un gust delicios de răcoritor şi amărui. Albul ei pălit se repercutează în mii de nuanțe la orice mişcare, ca balonaşele de săpun în soare.

Cît îmi vorbeşte, nu îndrăznesc să-i privesc grumazul şi vîrful de inimioară cu care tăietura bluzei încearcă să i se vîre între sînii ce-o bombează uşor într-o parte şi într-alta: ascult doar vocea ei melodioasă, care, spre dureroasa-mi surpriză, nu-mi spune prea mare lucru. Infinit mai puțin conținut ca deunăzi, deşi vorbe mai multe. Aş lua desigur mai bine seama acestei deosebiri, care n-a putut să-mi scape, dacă nu i-aş ceti recunoştința şi bucuria ei toată în ochi. Şi

mai cu seamă teama aceea vagă, sfiiciunea aceea de prinţesă în faţa acestui monstru elementar, care-i taie deodată drumul, imagine în care îmi place atît să mă văd.

Dar timpul e aproape cînd teama asta — Dumnezeule, e cu adevărat de admiraţie? — se va dilata în chip spăimîntător. Cînd nu vei şti să citeşti în ea unde se termină admiraţia şi unde începe frica adevărată, nebună? Cînd amîndouă aceste sentimente vor juca nestatornic în ochii ciudat întunecaţi, întrecîndu-se unul pe altul! Spectacolul ăsta înnebunitor îl voi gusta în curînd, foarte în curînd, îl voi gusta cu toate simţurile şi cu toţi porii sufletului meu: atunci cînd însăşi donna Alba va fi în joc, aşa cum Anişoara a fost zilele acestea.

Dar tocmai acum, gîndul că zadarnic pîndisem plecarea prinţului Preda în nopţile din urmă mă încearcă neplăcut: parcă-mi strînge inima şi parcă-mi înfăşoară cugetul cu un văl negru de presimţire rea. De aceea eu însumi nu mă prea simt la îndemînă în faţa donnei Alba, nu sunt în stare să-i ripostez cu nici un cuvînt din cele ce pregătisem pentru această aşteptată întrevedere, cu toată seninătatea ei, care mă asigură net că pînă în prezent prinţul Preda n-a întreprins nimic. Scrisorile, iată marea surpriză ce trebuie să-i fac! Scrisorile, care o chinuiesc în lungi nopţi şi neliniştite zile, aduse şi aruncate în poală-i, ca nişte flori culese de pe cîmp. Iată ce ar întrece peste măsură orice succes juridic, orice izbîndă cîştigată pentru o prietenă bună, şi chiar pentru ea însăşi! Intre un succes, o sforţare care intră în linia aptitudinilor şi ocupaţiunilor obişnuite şi între această scormonitoare şi îndărătnică operă de sobol, de luni şi ani de zile, pentru liberarea scrisorilor, pentru ea însăşi şi numai pentru ea, nu-mi pot închipui nici că se poate face comparaţie. Oricînd, sufletul femeilor a fost profund atins de aventura dificilă şi materială, complicată şi obscură, mai degrabă decît de orice victorie, cîştigată la lumina zilei şi după mijloacele de luptă de toate zilele. Extraordinarul, nepătrunsul, iată ce pot bucura un suflet ca al donnei Alba, mai ales atunci cînd toate evenimentele converg spre persoana ei, o au pe ea însăşi de cauză şi fericirea ei de scop.

De aceea laudele de-acum, cu care mă intimidează donna Alba, mi se par, poate, oarecum de circumstanţă, oarecum mondene şi reţinute. Aş vrea să-i văd coşul alb al pieptului, acest' decolteu strălucitor, tăiat de vîrful de inimioară al bluzei, zvîcnind de surpriză şi de groază, aş vrea să văd fulgerul spaimei umplîndu-i ochii de licărul lui rupt în frînturi de lumină; aş vrea să-i văd mîinile cu ondulări de şerpi începînd involuntar mişcarea care roagă şi cere graţie: asemeni frumoasei castelane, soţie a războinicului învins, vreau s-o văd cînd oamenii' războinicului biruitor o duc tremurînd înaintea cumplitei lui voinţe suverane! Şi-apoi aş vrea să-i văd privirile, cînd, cu o simplă mişcare, cît mai simplu pregătită cu putinţă, afectat de simplu, îi voi întinde dalbelor ei mîini proprii puterea întreagă ce-o am asupra ei.

Spuneţi-mi dacă există o satisfacţie mai mare pe tot pămîntul şi în toată viaţa, decît generozitatea asta cu iz de vechitură medievală, gestul ăsta de mic burghez devorat de închipuiri romantice, poliţă plătită împărăteşte frumoasei unei lumi mîndre şi necruţătoare, spre care accesul e tăiat de cele şapte grele lacăte ale dispreţului congenital.

Sunt atît de aproape de acest considerabil moment al vieţii mele şi, cu toate astea, obiectul principal, iarba minunilor care-l poate realiza nu se află în mîinile mele: se găseşte în alte mîini din strînsoarea cărora eu trebuie să le smulg cu isteţime ori chiar cu forţa.

Nişte mîini negre, mumifiate, puţin prea mici pentru a le compara cu labele zmeului din poveste, dar, cu aspectul lor cadaveric, destul de asemănătoare. Iată-mă-s în miezul povestei, cu fătul năzdrăvan care luptă şi cu zmeul care apără gelos comoara fermecată. Asta e, asta e... tot romanul spre care năzuie don Quichotte de pe Cerna, cum năzuia şi celălalt de la Mancha, veritabilul... Povestea, povestea... A te minţi în poveste, a trăi în poveste... asta e suprema necesitate sufletească... a fi cîndva eroul povestei... cea mai dulce şi mai subtilă mîngî-

iere sufletească: a povesti despre tine sau a auzi pe-alţii povestindu-ţi. . . sau mai mult decît orice pe lume a povesti lăcomiei *ei* ascultătoare peripeţiile trecute, pentru a smulge şi a-i aduce fericirea.

Dar ceea ce mi se pare nespus de groaznic în aceste momente hotărîtoare e tocmai grija ratării ultimului moment. E neglijenţa sau nedibăcia hotărîtoare de la urmă. Comoara e încă în stăpînirea mumiei fioroase, îngrozitoare: rînjetul ei infernal şi ochii de dincolo de mormînt o veghează cu cea mai aprigă străşnicie; iar, ceea ce e mai oribil, în acest colţ al vieţii mele, de realizată şi apoi de temută speranţă a baroului, de purtător al atîtor mari şi grele victorii judiciare, e că în povestea obscură, ascunsă, neştiută de nimeni, care mă bucură mai mult decît orice izbîndă clară şi reală de bară, printr-o nechibzuinţă pentru care-mi muşc mîinile, rolurile ameninţă să se inverseze: mumia sepulcrală e gata să-mi înşface gîndul meu cel minunat şi să se prezinte ea, domniţei „albe ca zăpada", pocăit, în rolul de făt năzdrăvan şi frumos, de viteaz dezrobitor.

Ce însemnează, aşadar, toate aceste izbînzi, pentru care, iată, mi-am cîştigat dreptul de a săruta mîinile albe ale donnei Alba, pe muchia prâpastiei înfiorătoarejja acestei perspective?

Cînd am revăzut pe prinţul Preda, hotărîrea lui era nu numai luată, dar şi întărită printr-un început de executare. Aşadar, nu izbutisem să-1 intimidez cu urletele de dăunăzi şi cu spectrul mizeriei sărmanului său copil. în schimb, fusei mulţumit că spaima ce-i produsesem atuncea nu lăsase nici o urmă în sufletu-i uşuratec, văduv de orice circumspecţie şi control. Predispoziţia spre lăudăroşenie şi emfază a acestui deşucheat, care-mi păruse atît de ermetic la început, alungase orice simţimînt cumpănitor de care aş fi putut să mă tem, şi liniştit acum despre partea asta, cît se poate de liniştit şi de calm, ascultam amănuntele acţiunii sale şi-a planurilor pentru viitor. Chemase pe donna Alba la telefon şi după cîteva încercări izbutise să se înţeleagă cu dînsa. Nu-i lămurise însă scopul întrevederii cerute pentru că-şi rezerva integrală plăcerea surprizei covîrşitoare; dar o asigurase, pentru a o scoate din nedumerire, că e cu totul în interesul ei să-i acorde această nouă întîlnire. Răspunsul donnei Alba a fost în cele din urmă afirmativ; totuşi — spre marea mea uşurare de suflet — ea n-a putut să fixeze încă data şi locul. întocmai cum procedase la începutul tratativelor dintre dînşii, în privinţa datei, prinţul Preda rămînea să se intereseze zilnic la anumită oră şi asta cu începere de săptămîna viitoare; cît despre loc, pe care el i-1 lăsase asemeni la apreciere, ea nu avea nici o obiecţie de făcut asupra grădinii în care se întîlniseră acum trei ani.

Am statornicit bine atunci, pentru mine, motivele care îndemnau pe donna Alba să temporizeze: săptămîna asta trebuia să vie dintr-o zi într-alta soţul său, care cîştigase procesul de la Haga. (Se menţinea deci necontenit cu un gît de cal înaintea mea.) La sfîrşitul săptămînii, chiar sîmbătă seara, trebuia să se dea în sfîrşit reprezentaţia şi balul, plănuite de atîta amar de vreme de banda Voicuţei. Mica năzbîtie, năzărită într-o doară la o masă de club, luase grave proporţii, şi acum evenimentul artistic era comentat cu anticipaţie şi cu multă ardoare. Spectacolul avea să aibe loc'la Teatrul liric; întrebai îngrijorat pe prinţ dacă are cunoştinţă de el.

Avea, desigur, dar regreta că nu poate participa. Bănuia că va fi şi donna Alba acolo (soţul ei tocmai trebuie să se întoarcă din străinătate, unde a repurtat un mare succes diplomatic — mă informă el — „dar nu-mi poate spune mai mult"), însă se interesase. Locurile erau grozav de scumpe: 1000 de lei, la balcon, de persoană. De parter şi de loji nici nu mai poate^ fi vorba. Oricît ar dori să vadă pe acea căreia i-a închinat de acum înainte toată viaţa lui, în cea mai desăvîrşită strălucire, totuşi găseşte sacrificiul inutil; dar avea s-o aibe în faţa lui peste puţină vreme, mai învorvărită, în blănuri' ori mantou, nu-i vorbă, dar venită acolo numai pentru el. Se va mulţumi în seara reprezentaţiei s-o aştepte pe peronul teatrului, unde elita debarcă din grelele maşini. Fără ca ea să-1 bănu-

iască măcar, în umbră, îi va trimete sărutul lui cu ochii, se va întoarce apoi numaidecît acasă şi-şi va petrece toată noaptea fumînd şi făcîndu-şi cafele, cu ochii ţintă la fotografia ei. Toată noaptea, hotărît!

— Ah, de-aş putea să nu-i pretind nimic... Totuşi, în primul rînd, voi aştepta să-mi tăgăduiască dînsa ajutorul...

— Pentru fată?

Dădu din umeri. Apoi după ce mai gîndi puţin:

— Voi şti cum să aduc vorba... şi anume îi voi descrie mizeria mea, scuzîndu-mi purtarea din trecut. Fatal ea mă va întreba: „Ei şi-acum? Acuma cum o duci?"; sau: „Probabil că acuma ţi s-a schimbat situaţia, de vreme ce eşti capabil de astfel de elegante..." Evident că nu mă voi plînge... dar voi bîlbîi, mă voi încurca în aşa fel în vorbă, încît ea să înţeleagă. Pricepi cît de covîrşitoare o să pară hotărîrea mea, cînd ea îşi va da seama de sacrificiul ce fac. Nu crezi, nu găseşti...? De bună seamă voi juca puţin teatru, voi refuza bunăvoinţa ei... şi voi da necontenit cu mustrarea de conştiinţă pentru trecut: însă imaginea ei... m-a determinat... a fost mai tare ca foamea care mă ameninţă... asta e... mai tare ca foamea... asta va fi lovitura de graţie... şi ăsta-i adevărul... Şi-atunci? Mai poţi crede că nu mai e posibil acum gestul... că nu merge rolul dublu de amant şi de om care cere de pomană... Ce dracu? cer eu doară... eu spun numai... las să se înţeleagă... atît şi nimic mai mult... ea va bănui însă şi nu va putea admite ca lucrurile să continue astfel... îmi va da ajutor cu sila... M-am gîndit eu destul...

— Ajutor da... dar cum te va iubi?...

— Dacă-i spun că gîndul la dînsa m-a îndemnat. Ce tot vorbeşti aci? nu se poate... e prea grozav gestul.

— Desigur *gestul* e grozav, apăsai cu oarecare ironie pe cuvîntul prea des întrebuinţat de el. Dar dacă el nu se desfăşoară după cum doreşti tu...? Dacă bunăoară îţi va lua scrisorile pur şi simplu, îţi va mulţumi elegant şi...

— N-am să-i dau eu comoara fără un preambul, pe care am să-l statornicesc dinainte...

— Spui că îi vei descrie mizeria din trecut şi-apoi o vei lăsa pe ea să te întrebe asupra soartei tale de acum. Ei bine, dacă ea întoarce vorba într-altă direcţie?

— Fii fără grijă, voi şti cum s-o aduc înapoi...

— Dar atunci îi va pare... gestul ăsta, cum tot îi zici, îi va părea cam teatral...

— Îi va părea grandios, prea grandios ca amănuntele să nu dispară complect în faţa întregului... în sfîrşit, văd că tocmai tu care mi-ai dat ideea nu eşti pătruns pînă unde trebuie de măreţia ei... Găsesc foarte firesc.

— Din partea unui comis-voiajor.

— De-ai şti cît mi-eşti de drag de cînd mi-ai dat gîndul cel bun, ai vedea cît eşti de nedrept cînd mă acuzi că aş vrea să te înjosesc sau să te ironizeze cît de puţin... Am vrut să spun numai că nefiind în cauză şi, mai ales, cum singur mi-ai mărturisit, neavînd nici un fel de aptitudine pentru iubire, nu-ţi dai seama complect de dimensiunile ideei care ţi-a scăpat. Tu eşti un lucid, un inteligent şi o stofă aleasă, am văzut eu. De aceea îţi sunt infinit de recunoscător. Dumnezeule, şi cînd mă gîndesc că întîi te-am luat în rîs... Ah, scumpul meu amic, comis-voiajorule, tu eşti adevăratul suflet de nobil... eu sunt un decăzut şi-un nemernic... prin tine am răzbătut la lumină... Lasă-mă, lasă-mă să-ţi mulţumesc... Toată viaţa mă voi gîndi la asta şi-ţi voi fi recunoscător...

Şi pe neaşteptate prinţul Preda se repezi asupră-mi, mă înfăşură cu braţele şi mă sărută sentimental şi îndesat pe frunte.

Mărturisesc că eram înduioşat.

Maestrul a sosit joi seara, iar reprezentaţia de gală a societăţii „Aproapele" (beţia zdravănă de la „Ruşi" dăduse aşadar fiinţă unei asociaţii de caritate) a avut loc sîmbăta. Lojile şi balcoanele erau supraînţesate, băncile de la parter fuseseră scoase şi privitorii stăteau în picioare. Spectacolul începuse cu admirabile tablouri vivante: fete frumoase, în costume adecvate, uneori

aproape fără costum, compuneau grupuri alegorice, multe din ele originale şi de foarte bun-gust. Spre sfîrşit, tablourile vivante deveniseră chiar picante, în înțelesul mai larg al cuvîntului. Superbe nudități albe ori brune se expuneau fracționar cu avînt şi dărnicie; estetica mijlocului se sfințea prin măreția scopului. Moraliştii puteau deci gusta priveliştea cu împăcată conştiință şi, în căutarea prin rîndurile de loji a bustului donnei Alba, văzui cu ajutorul reflexurilor multicolore ale rampei mulți dintr-aceştia adulmecînd figurile complexe şi nemişcate cu ochii bulbucați de interesul cel mai pur.

Revista în care jucă Voicuța mă impresiona mai puțin plăcut, deşi se depuse aci un talent remarcabil. Domnişoara Scumpa Caragea, de care-mi vorbise cu atît elan foştii mei prieteni, întrecu chiar aşteptările celor mai fervenți admiratori; era într-adevăr multă naturalețe şi rafinată observație în jocul ei. Apoi siguranța mişcărilor şi aplombul glasului nu numai că izbutiră să cîştige pe spectatorii cei mai dificili, dar insuflară o animație extraordinară partenerilor, astfel că scenele se perindară într-un tempo spumos şi desăvîrşit. într-adevăr, avea mare dar fata aceasta [şi te mirai de ce nu se consacră definitiv artei, pentru care dovedea atîta chemare. Spre marea mea satisfacție, apoi, însăşi Voicuța se achită strălucit de cele două roluri ale ei, de amoraş şi domnişoară micuță de pension. Prietenelor şi prietenilor din „banda noastră" nu le scăpară nici o greşală; pînă şi cele două apariții mute ale Lilicăi fură salutate cu vii aplauze de amicii din sală şi rubedeniile respective.

Dar toată tinerețea asta aristocrată se străduia pentru ce? Ca să ajungă la imitația desăvîrşită a perfectului mitocan. Toată revista era alcătuită după modelul celor ce fac furori în grădinile de vară. Iar eroul lor nu putea fi altul decît vestitul Nea Ghiță, nea Matache, nea Tănase, iar eroina, consoarta sa: țața Frosa, țața Leanca, țața Mița Porumbița. Descendenta domniței Ralu, care făcuse să răsune la Bucureşti versurile lui Euripide, cînd parte din protipendada noastră nu sta bine încă nici cu cititul, se străduia acum să dea nota cea mai justă vulgarității de suburbie: „te simți bine, tăticule?", „hai să ne dăm în tiribombă, păpuşelule", „nu vrei să mă tragi în barcă, papugiule?" Elita țării făcea haz nespus de jocurile nesărate de cuvinte: era un fel de satisfacție aci împotriva valurilor democrației potopitoare, dar luai seama că mai mult arviştii proaspeți ori scăpații de maximum o generație din lumea ce era răscolită cu nesaț pe scenă se amuzau mai mult şi mai zgomotos. în fond, privind mai bine mişcările intenționat groteşti şi puțin neruşinate, îți puteai da seama uşor că triumful platonic al acestei boierii era tocmai o jalnică înfrîngere, iar adevărata victorie era tot a mitocanului, ale cărui fapte şi vorbe făceau deliciul descendenților rafinaților fanarioți. Mă întări în această impresie mai cu seamă singura excepție a regulei: în semiobscuritatea sălii remarcai pe cei doi soți Radu Şerban profund dezamăgiți. Fără îndoială nu cetii nici un fel de dezgust ostentativ pe fețele lor; nu făceau mişcări de plictiseală şi nici nu părăsiră loja scandalizați. Dar atît cît permitea luminiştea vagă a sălii, ochii lor se scăldau în deziluzie şi stupoare, şi numai donnei Alba îi flutura pe buze un zîmbet de compătimitoare îngăduință.

De multe ori ea nici nu mai privea spre scenă; cu toate că se găsea o explicație destul de limpede a acestei lipse de interes pentru arta d-rei Scumpa Caragea (care, tocmai cînta un cuplet pe aria *Sunt fată de general),* totuşi o ispită de gînd mă făcu să tresar că ea se foloseşte de prilej pentru a distinge în marea de capete din sală pe cineva anume. Nu ştiu de ce m-a neliniştit într-atîta această nejustificată prin nimic bănuială. Din colțul obscur, în care mă găseam, am fixat cu toată puterea ochilor mei arzători pe donna Alba şi ochii ei de asemeni au părut la un moment că se opresc într-ai mei şi rămîn astfel legați de ei multă vreme. Cearcănele ei, în penuria asta de lumină, accentuate cînd nu se uita spre scenă, păreau adevărate inele de întunerec şi se confundau cu ochii înşişi, cari crescură astfel considerabil. încît n-ai fi putut şti care e adevărata direcție a privirii ei, dar poziția feței, neclin-

tirea asta de minute şi sferturi de ceas, nu contribuia cu nimic să-mi alunge gîndul care mă muia în fericire: dimpotrivă. Sub ocrotirea semiîntunericului ne permiserăm astfel (eu crezui tot timpul că ea-şi permite la fel cu mine) o adevărată deboşerie de priviri: ochii noştri se căutară cu sete, se înlănţuiră, se strînseră, se contopiră şi tremurară în spasm. Astfel ne surprinse lumina bruscă şi puternică a sfîrşitului de act: rătăciţi, înfioraţi, descoperiţi, ochii noştri (cel puţin, de-ai mei sunt sigur) clipiră de ruşine înaintea atîtei lumi şi atîtor lumini. Cînd îndrăznii mai apoi să ridic din nou privirile spre donna Alba, cu sfiiciunea acea înfricoşată care urmează păcatului, o găsii preocupată, 1» fel ca şi soţul său, să trimeată sau să răspundă la salutări, în diferitele puncte ale sălii. Mă pregătii la rîndu-mi de salutat şi aşteptai momentul hotărîtor, pradă unui trac cum de mult nu-mi mai fusese dat să simt. Urmării deci cu coada ochiului toate zigzagurile pe care le făceau privirile lor. La fiecare colţ de zigzag ei aruncau un zîmbet ori un salut: cînd socotii că a sosit clipa propice, mă înfipsei zdravăn în picioare şi mă îndoii de la mijloc cît un rob în faţa unui sultan. Şi cînd mă ridicai, gemui de oroare: cei doi soţi răspundeau rîzători, pe deasupra capului meu, lojei în care se aflau părinţii Voicuţei. Astfel că atunci cînd pogorîră privirile cu adevărat spre mine, nu mai putui prinde clipa decisivă şi încremenii de indignare pe propria-mi stîngăcie, cînd ei mă salutară cu bunăvoinţă şi prietenie. Mă înclinai roşu ca un rac, însă cînd mă îndreptai iarăşi, observai că zîmbetele lor erau şi de astă dată îndreptate puţin mai alături, unde descoperii pe prinţul Raoul. în sfîrşit, am fost zărit, am salutat şi mi s-a răspuns: cu multă amiciţie de domnul George Radu Şerban, cu o distinsă, grăbită şi familiară graţie, de donna Alba. Dar acum mă întrebam nefericit dacă ochii aceia măriţi de întunerec, dacă rotocoalele acelea care se strîngeau şi se lărgeau de pasiune mă vizaseră sau nu pe mine în timpul actului. Aşteptam cu nerăbdare ridicarea cortinei pentru a mă încredinţa, de astă dată impunîndu-mi stricteţea unui observator obiectiv, dacă rotundele şi întunecatele oglinjoare fosforice emanau cu adevărat spre mine radiaţiile lor şi dacă reflectau şi ele doar covîrşitoarele efluvii de pasiune ce ţîşneau exclusiv din sufletul meu.

în fierberea nerăbdătoarei aşteptări mă găsi Raoul, pe care-1 despărţise tot timpul numai cîteva capete de mine. Bunul meu prieten fu foarte fericit să mă vadă; mă asigură despe asta manifestarea zgomotoasă pe care o stîrni, după felul lui, în cinstea reîntîlnirii noastre. Apoi mă împărtăşi cu o mulţime de noutăţi, privind mai ales pe scumpa lui iubire cu păr lung, negru şi larg ondulat, pe care şi-o regăsise. Era tot aşa de delicioasă ca la început. însă ştiindu-i vechea slăbiciune pentru inele, le ascunsese pe toate într-o cutie secretă a biroului, după ce dăduse să i se facă nişte imitaţii superbe, care şi începuseră să-i dispară. Prima jefuire, pe care a simţit-o pe cînd se prefăcea că doarme şi a lăsat-o să se consume — la puţine nopţi numai după reluarea vieţii în comun —, s-a petrecut într-un chip nespus de amuzant. Pe cînd ea se îmbrăca înfrigurată ca s-o şteargă, prinţul Raoul s-a prefăcut că se trezeşte. Ea — îi spunea Riri — goală pe jumătate, a trebuit să se supună chemării lui, şi-a scos din nou ciorapii, pentru punerea cărora a pretextat un motiv sub orice plauzibilitate, şi-a venit cu inelul între degete, ca să se prefacă apoi că-1 găseşte prin aşternut, ba chiar să se plîngă că s-a înţepat în colţurile pietrei lui. Prinţul a convenit că într-adevăr era cam larg şi că e întotdeauna în pericol să-1 piardă, cum i s-a mai întîmplat dealtminteri şi cu un altul, „mult mai puţin costisitor, mai de mult". însă pentru că pe ăsta l-a găsit dînsa, i-1 face cadou: cu condiţia expresă să nu-1 piardă. în caz cînd ea va dovedi că ştie să-1 păstreze, peste şase luni îi va mai face încă unul cadou, pe care tocmai are de gînd să-1 scoată din *„safe-vl* de la Banca Naţională". Şi într-adevăr a doua zi prinţul Raoul apăru cu un safir de toată nostimada, tot aşa de fals ca şi rubinul pe care i-1 dăruise. Riri a fost extrem de fericită. După şase luni ea s-a văzut aşadar şi cu safirul, în vreme ce în locul lui, în degetul prinţului a apărut acum un straşnic smarald. Şi astfel prinţul Raoul a rezolvat problema fericirii; cu cîte o

bucățică de sticlă frumos colorată și șlefuită geometric, el a pus zdravăn căpăstru eternei nestatornicii femeiești. L-am felicitat din suflet pentru ingeniozitatea cu care a putut nu numai să păcălească pe partenera lui de amor, dar cu care știe să-și amăgească indirect și propria lui inimă: a te ști iubit pe cîteva pietricele și a te declara mulțumit pe acest fel de izbîndă sufletească este într-adevăr o tărie pe care eu, căutătorul asiduu și metodic, ca un detectiv, de scrisori tainice, ar trebui s-o invidiez.

Fără a lega însă convorbire asupra unor astfel de subtilități sufletești, a căror descurcare și tălmăcire mai mult tulbură și încurcă chiar și pe cel ce le întreprinde, descoperindu-i poate multe amăgiri, de care se trezește orbit el însuși, mă mulțumii, din nestinsă curiozitate, să întreb din nou pe prietenul meu dacă părul lui Riri într-adevăr mai păstrează exact aceeași neobișnuită lungime, care l-a fermecat pe el, cunoscătorul, și l-a îndemnat s-o iubească atît pe-această fată simplă și cu rele obiceiuri, găsită noaptea pe drum. Entuziasmul prințului mă încurcă iarăși cu desăvîrșire: ezitările mele nu mai putură rezista în fața competenței lui în materie, așa că trebuii să convin, în cele din urmă, că iubita asta în nici un caz nu putea să fie una și aceeași persoană cu prietena mea din mansarda madam Matildei. Părul regăsitei păstrase intacte calitățile de la început; în privința asta talentul tactil al prințului nu putea da nici un greș. Totuși, pentru că mi-era drag și pentru că era vărul donnei Alba, și mai ales pentru că eram și eu prea uluit de această ciudățenie. îmi exprimai dorința de a-l vizita și de a-l găsi în plin menaj și în plină fericire și el mă invită cu brațele deschise, șoptindu-mi că nu va vesti pe amica lui, căreia dorește să-i facă o surpriză, mai ales că ea nu o dată l-a întrebat de mine, *de prietenul care-l însoțea cînd a cunoscut-o.*

Așa încît încep iarăși să am bănuieli în privința Auricăi; deocamdată nu pomenesc nimic, firește, prințului de mansarda misterioară, totuși sunt acum grozav de curios să văd pe individa asta cu păr negru și lung, care i-a căzut în cale, puțin timp după plecarea vecinei mele cocote din odăița ei cu pat scîrțîitor. Cu atît mai mult doresc s-o văd, cu cît îmi dau seama cît de teribil de nedumerită trebuie să fie ea însăși, cînd prințul Raoul îi va fi povestind că sunt secretarul unui mare avocat, că dau toate dovezile că-mi voi egala în curînd maestrul (astfel că orice confuzie cu un voiajor de comerț e de-a dreptul exclusă) și că locuiesc de multă vreme într-o garsonieră nespus de elegantă. Dar nu înțeleg de ce ea n-a căutat să elucideze aceste echivocuri, povestind prințului despre mansardă; doar Raoul îi știe profesia, așa că putea, la urma urmei, să-i dea toată povestea pe față. De bună seamă că nu i-a spus nimic, de vreme ce nici prințul nu mă întreabă nimic în privința asta: ceea ce[i] e semn că ea are motive serioase să ocolească un astfel de subiect. Iar motivul nu poate fi, dacă e într-adevăr vorba de Aurica, decît unul singur: părul blond de anul trecut al fostei mele vecine. Prințul Raoul nu i-ar ierta pentru nimic în lume că l-a păcălit cu vopseli tocmai la ce adoră el mai mult. Dar cum s-a lungit așa deodată părul ăsta? Să fie totuși o perucă, deși prințul pare gata să-și vîre mîna în foc că nu poate fi vorba de alt păr? încep să cred că ardoarea Auricăi i-a întunecat puțin și lui vasta-i competință. Toate ar fi atunci bune, numai o ușoară neliniște îmi rămîne: dacă Aurica are tot interesul să tacă față de Raoul în privința mansardei, oare ce interes ar avea să tacă întrucît mă privește, cînd ar întîlni vreunul din foștii vecini de mansardă: mă gîndesc mai cu seamă la prințul Preda sau la Irma, care ar putea dezvălui apoi totul amantului ei cu intermitențe? Un lucru e cert: că pînă acum n-a făcut nimic, de vreme ce nu s-a întîmplat nimic deosebit în raporturile dintre mine și prințul din mansardă; n-o să se întîmple așadar nici în cele vreo cîteva zile ce-mi mai rămîn pînă voi putea obține cutia de scrisori. De bună seamă Aurica, dacă e ea amica de-acum a lui Raoul, e din cale-afară de pre-

i în ed. I: *asta.*

caută; probabil că ocoleşte cu dibăcie pe orcare ar putea să-i producă vreo turburare de orce fel menajului ei. Iată un lucru pe care mi-1 confirmă însuşi prinţul Raoul:

— Ştii, îmi spunea el, e atît de cazanieră, *mon cher!* Imposibil s-o conving să ieşim vreodată. Numai dimineaţa la opt îi place să facem o plimbare la Şosea în automobil. însă nu ţi-ar rămîne peste zece în oraş. . .

în actul următor, nivelul reprezentaţiei s-a ridicat cîteva grade mai mult deasupra vulgarităţii celui dintîi. S-a jucat cu şi mai multă dezinvoltură şi s-a cîntat pe arii de toate felurile: româneşti, franţuzeşti, ruseşti, nemţeşti şi ungureşti. Pe urmă a început petrecerea propriu-zisă. Şi nu mult după aceea m-am trezit în faţa donnei Alba singure, într-un colţ de sală mai puţin frecventat.

Am văzut-o de departe înaintînd uşor; purta o toaletă simplă, neagră, cu luciuri de mătase, care-i accentua desâvîrşit culoarea albă a pielii; decolteul în inimioară îi lungea uşor linia gîtului. Din mulţimea ei de bijuterii, de care auzisem, nu vedeam acum decît străluciul subţire cît un fir al unui lănţişor de aur, de care sta suspendat în dreptul pieptului un briliant enorm, ce-şi juca flăcările cu neastîmpăr pe fondul negru, ca o mare, albă şi zbuciumată stea în noapte. Braţele mate, lungi şi fine, erau dezvelite pînă la încheietura umerilor, pe care tivul îi închidea cu o curbă dulce. Rochia îi îmbrăţişa strîns bustul şi şoldurile, apoi se desfăcea în cloş amplu, căzînd în pliuri mici pînă la glezne. încolo, nimic, nici o altă podoabă decît o superbă orhidee, prinsă cu un ac de aur la umăr, şi a cărei culoare, băgai de seamă apoi, se armoniza cu garniturile pantofilor de-un auriu pal, culoare ce trebuia să răspundă ciorapilor de mătase *chaire.*

O salutai cu o plecăciune largă încă de la distanţă şi aşteptai înfricoşat, gol de sînge, zîmbetul ce se apropia. Şi ea se opri în faţa mea şi mă întrebă cum mi-a plăcut spectacolul. îi răspunsei că m-a mişcat nespus străduinţa atîtor prinţi şi descendenţi de mari boieri de a reda cît mai autentici mahalagii, şi ea înclină de mai multe ori capul rîzînd. Se îndepărtă puţin ca să privească prin lorgnon în lungul sălii, apoi reveni. Mătasea suplă a rochiei de-un negru adînc, ameţitor, agita cu moliciune faldurile ce se retrăgeau minunat ori de cîte ori piciorul începea să înainteze. Desigur, ameţit cu desăvîrşire de profunzimea teribilă a acestui negru (pentru că în momentele ^—^tea nu îndrăzneam să mă uit în ochii ei), luai hotărîrea şi curajul de a mă convinge dacă într-adevăr în timpul reprezentaţiei ochii ei fuseseră îndreptaţi spre mine. Adică ei fuseseră într-adevăr îndreptaţi în direcţia mea, dar vroiam acum să aflu anume dacă ei priviseră într-acolo numai pentru mine şi mă vizaseră exclusiv, de vreme ce şi în actul al doilea cele două pete de întunerec de sub fruntea-i cu arc regesc se răsfrînseseră asemenea, tot timpul, în centrul încordării ochilor mei; dar razele lor centrale, oricît mă străduiam să mă dumiresc, tot nu izbutisem să descopăr unde bat anume.

Dacă m-aş fi uitat şi-acum în aceşti ochi, de bună seamă că n-aş fi fost în stare să îndrug două vorbe; dar, ocrotit şi îndîrjit de apele negre ale mătăsei, putui articula cele ce i-am grăit, cu claritate şi tărie, deşi, dacă ar mai fi fost nevoie de un cuvînt mai mult, cu siguranţă că mi-ar fi rămas stins pe jumătate în gît.

— într-un cuvînt, cum văd, spectacolul nu prea v-a plăcut? mă întrebă ea revenind.

Şi, după o tăcere puţin cam întîrziată, care mi-a fost necesară ca să leg cuvintele şi să-mi găsesc îndrăzneala trebuincioasă pentru a le rosti cu şir, am răspuns:

— Dimpotrivă, pentru că numai auzul mi-era aţintit spre scenă, pe cînd privirile mele au îmbrăţişat tot timpul cea mai mare frumuseţe pe care am văzut-o în viaţa mea, singura căreia i-am rămas credincioas ani întregi în taina gîndului meu, din clipa cînd văzînd-o înaintînd pe stradă, cu maiestatea cu care înainta acum cîteva clipe încoace, am ameţit ca de o lumină prea tare a soarelui, şi două cărţi enorme pe care le aveam în mînă, pentru că mă găseam în faţa unei şcoli unde trebuia să trec un examen, au căzut cu zgomot la picioarele ei, ca cel mai sincer şi mai desă-

vîrşit omagiu. Ea a zîmbit atunci, mulţumindu-mi cu ochii atît de minunat, şi mi se pare puţin înfricoşată, *probabil de puternica detunătură a dicţionarelor clasice,* că zîmbetul ei s-a încrustat într-atîta în sufletul meu, ca şi hotărîrea nestrămutată de-a o regăsi şi de-a apăra dumnezeiasca apariţie de orice înfricoşare, că nu ştiu ce-ar putea şterge această încrustaţie şi această hotărîre din sufletul meu. Pînă acum ele au rămas intacte, dacă nu şi mai accentuate, ca în ziua dintîi, dacă mai e cu putinţă să mai crească vreun lucru care la origină este infinit.

Şi urmă iarăşi tăcerea profundă ca negrul lucios al rochiei, tăcerea întocmai care precedase exprimarea acestei nemaipomenite îndrăzneli. Iar după puţin răspunsul veni atît de greu şi atît de rău în contrast cu acest glas muzical, puţin cam aspirat acum şi coborît, care-l rostea:

— Nici recunoştinţa datorită maestrului dumneavoastră n-a putut să diminueze... incrustaţiile şi hotărîrile acestea nestrămutate?

Eu am văzut limpede că donna Alba a vroit să complecteze, să adauge ce? — o răutate mai mult, o ironie mai sîngeroasă şi mai insuportabilă? — dar din mulţime a apărut soţul ei, şi venirea lui m-a împiedecat să aud pronunţată pînă la capăt sentinţa-mi de moarte. Dar oare nu fusese ea rostită pînă la capăt, ce mai doream să aud? Un singur fir de speranţă îmi mai rămăsese în lumina ochilor ei, spre care, răpus de tăria loviturii, înălţasem privirile mele, cerînd îndurare; şi lumina aceea parcă n-ar fi fost aşa de neîndurătoare ca răspunsul ei.

Dar domnul Georges Radu Şerban sosi între noi, descoperindu-mă galben ca un mort. M-am plecat adînc şi înaintea lui, făcînd loc în conştiinţa mea acestui gînd nou, dar grozav de întîrziat, că el ar putea să pară nedumerit găsindu-mă de vorbă cu soţia lui într-un coridor de teatru, la un bal public. Iar la aceasta se mai adăuga culoarea cadaverică de pe figura mea, pe care mi-o închipuiam cu nimic mai puţin pămîntie şi mai sinistră ca a prinţului Preda, în noaptea care a decis prietenia noastră. Cînd m-am reînălţat, am văzut pe

donna Alba păstrînd acelaş zîmbet şi aceeaşi lumină necontenit mai îngăduitoare a ochilor cu care-mi ascultase cutezanţa şi cu care mi-o respinsese apoi, aruncîndu-mă cu cîteva vorbe înapoi, în ţărîna din care-mi permisesem să mă ridic. Dar faţa maestrului nu exprima nici chiar cea mai elementară neplăcere; dimpotrivă, părea bine dispus şi abia acum găsi prilejul să mă felicite pentru chipul cum mă comportasem în procesul Anişoarei şi să-şi exprime regretul că nu m-a poftit la cîte una din puţinele primiri şi reuniuni ce au loc foarte rar, nu-i vorbă, în casa lor „pentru a ne cunoaşte şi din alt punct de vedere decît cel profesional". De faptul că nu s-a gîndit vreodată să mă prezinte donnei Alba nici nu aduse vorba, dimpotrivă părea lucrul ăsta să-l preocupe prea puţin, ca şi cînd cunoştinţa era firesc să se efectueze de la sine, ca între oameni ce sălăşluiesc sub acelaş acoperiş sau poate ca între un slujbaş stipendiat şi stăpîna casei; or aci nu mai încap formalităţile prezentărilor ce nu se cuvin decît oamenilor de acelaş rang.

La drept vorbind, eu nu puteam face vreo demarcaţie precisă între aceste impresii care variau necontenit, împiedicîndu-mă să mă fixez asupra vreuneia anume, pentru a întemeia dintr-însa un reper veridic. Iar cînd domnul Georges Radu Şerban epuiza complimentele şi regretele, donna Alba găsi de a sa datorie să-i raporteze la rîndu-i obiectul conversaţiei noastre şi anume cele privitoare la spectacol. Maestrul rîse voios de scurta caracterizare pe care o dădusem reprezentaţiei şi o încuviinţă în total. Pe urmă doamna îşi luă rămas bun, întinzîndu-mi mîna cu o bunăvoinţă pe care o eu găsii mai umilitare decît orice gest de mîndrie ori de dispreţ. Părea să-mi spună: „Uite, te iert, dar altădată..."

Totuşi, sărutai cu nespusă bucurie această mînă lunguiaţă, albă şi netedă, care rămînea pentru mine, pentru veşnicie, mîna ce urzeşte iţele destinului meu. Iar ochii mei îi răspunseră, la rîndu-le, foarte binevoitori :

„Totuşi, prinţesă, vom putea parcurge peste puţin, cu sărutul, tot lungul braţelor ăstora superbe. .. căci

ştim ceva, undeva, într-o mansardă obscură... Ceva, o comoară, pe care o vom avea în curînd. .. Drace, orice-ar fi să se întîmple, chiar mîine, nici o zi mai tîrziu..." Topii toate aceste vorbe în rîsul meu şi mă închinai adînc.

A doua zi era duminică: marţi şi miercuri veneau două sărbători la rînd, iar pentru restul săptămînei agendele noastre nu indicau nici o afacere importantă. Maestrul putea aşadar să plece luni seara să-şi viziteze moşiile, pe care nu le mai inspectase de mult. Prin urmare, luni seara cel mai tîrziu trebuie să obţin scrisorile: nu era exclus ca marţi donna Alba să acorde prinţului Preda întrevederea cerută.

Operaţia nu-mi părea complicată; mă stînjenea oarecum numai din punct de vedere sufletesc. într-adevăr, mă gîndeam nu fără vie strîngere de inimă la marele act pe care-1 hotărîse prinţul Preda în luptă grea cu conştiinţa şi nevoile lui. Aveam să spulber totul prin hoţia mea, care devenea astfel mai puţin cinstită, în raport cu considerabila lui rezoluţie. Mîngîierea că eu îi insuflasem această idee eroică nu avea nici un efect asupra cugetului meu; într-o împrejurare ca aceasta, ideea emicşorată pînă la extrem de fapta. Şi ce faptă! Un om care aruncă pîinea de la gura lui şi a fiicei sale pentru un sentiment, pentru o iubire, ea însăşi din cele mai frumoase, dar pălind în faţa unui gest atît de uriaş. Şi iată-mă pe mine survenind ca să tîlhăresc o intenţie atît de nobilă, ce lasă în urmă toată aventura mea de pînă acum! Care era capătul, scopul moral care da legitimitate acestei îndelungi şi îndîrjite fapte ale mele? Dorinţa de a libera pe donna Alba de constrîngere şi-apoi aşteptarea. . . recompensei. Prinţul Preda aşteaptă şi el o recompensă desigur, care rămîne încă la latitudinea donnei Alba: dar ce pune el pe talger: două vieţi, două vieţi, dintre care una întreagă, una nouă-nouţă şi fragedă ca lugerul florilor. Iar eu pun în schimb osteneala acestor ani din urmă şi-apoi nopţile pierdute cu Irma şi cu prinţul Preda. . . Hm, i-am insuflat ideea prinţului Preda. . . dar cine stă să asculte de aşa ceva... în faţa faptei uriaşe?

A rămas însă un mare noroc care mă scapă de toate aceste griji şi îndoieli: ironia tăioasă a donnei Alba. Crunta pălmuire de acum cîteva ceasuri, căci donna Alba a plecat de mult şi eu am rămas aci, lăsîndu-mă îmbrîncit de grupuri într-o parte şi într-alta, ca o coajă de nucă de şuvoiul apelor. Dimineaţa vine, se simte şi-n această ermetică sală acoperită pînă în dreptul gleznelor de ninsoarea confetiilor şi de panglicele zdrenţuite ale serpentinelor. Cei cu cari am rămas pînă la ora asta sunt nişte oameni petrecăreţi nevoie mare şi aproape beţi. Voicuţa a rămas şi ea şi mi-a trecut de mai multe ori pe la nas, în aprigă învîrtire, pe noul ei tip, un băiat înalt şi frumos şi simpatic. (Vechea ei mare slăbiciune pentru oameni dubli în raport cu înălţimea ei.) E necontenit lîngă dînsul, altfel m-aş apropia şi, cu toată supărarea dintre noi, i-as şopti că-mi place prietenul ei şi aş felicita-o pentru el şi pentru jocul ei, pe care, mai ales, l-aş umple de cele mai mari laude. Pentru că sunt aproape beat, deşi nu am băut nimica: ea m-a umilit, donna Alba m-a umilit şi m-a dezlegat deci de orice ezitare, de orice luptă de conştiinţă. Voi smulge scrisorile şi mă voi simţi şi eu, o clipă, stăpînul stăpînei mele... He, he. . . o clipă, două, sau cine ştie cîte... acum, pentru că ea m-a dezlegat, mi-a lăsat braţe libere ca să fiu cît vreau eu de canalie... de ce n-aş gusta mai multă vreme din această băutură ameţitoare: a fi stăpînul stăpînei sale.

Lilica a venit să mă poftească la dans: o refuz cu multe menajamente şi scuze; drace, numai de dansat nu-mi arde acuma, dar aş bea grozav. Lilica mă face nesuferit şi-mi arată tot dispreţul ei că m-am depărtat de „bandă".

— Ştiu eu pentru cine! îmi strigă ea vrînd să plece.

O opresc de mînă şi-i aduc elogii înfiorător de exagerate pentru rolurile ei din piesă; şi biata fată mă crede cu cît exagerez mai mult, mă ascultă prietenoasă, se reazimă de umărul meu şi mă întreabă cînd poate să vină la mine. Şi după ce stabilim o dată apropiată, mă trage de mînă după dînsa printre dansatorii cari

nu mai obosesc, şi-au ieşit parcă din fire şi sar exagerat, ca anticii coribanţi.

— Haidem să te împac cu Voicuţa.

Totul s-a sfîrşit în plină dimineaţă, undeva, într-un cabaret, în care petrecerile se termină către amiază. Am fost tachinat tot timpul cu vorbele Lilicăi: „Ştiu eu pentru cine"... „Ştim noi pentru cine"... Ba chiar mai mult decît atîta: „Să dai mult să găseşti patron cu nevastă frumoasă"... „Ah, o prindea de minune negrul acela pe Alba..." (Voicuţa era cea care făcuse remarca din urmă.) ...„Ba eu nu găsesc c-o prindea deloc, scuzaţi domnule Aspru", ripostă sora ei.

Dar acum toate săgeţile ăştia care veneau direct ori indirect spre mine nu mă zgîriau deloc. Nu mai îmi spuneam acum ca odinioară: „mă supără nu răutăcioasele aluzii în sine, ci considerabila depărtare de adevăr a ceea ce mi se atribuie!" Nu, nu mai puteam spune astfel, pentru că acum, dimpotrivă, mă găseam cît se poate de aproape de adevăr, la doi paşi numai, şi, ceea ce le întrecea pe toate în nostimadă, e că donna Alba nici nu bănuia măcar această apropiere, nu bănuia nimic divina răutăcioasă!

Am plecat în plină dimineaţă, nu fără a fixa, la întrebarea ei discretă, o oră şi pentru Voicuţa, a doua zi după întîlnirea cu Lilica, desigur. Trebuie să mă antrenez la îndrăzneală şi volubilitate, la faptă!

Părăsisem demult gîndul de a „da lovitura" prin cele două camere goale, care ar fi putut duce din coridor de-a dreptul în aşa-zisul birou al prinţului Preda. Mă convinsesem că într-adevăr amîndouă odăile era[u] închise şi cheile se aflau la prinţ: asta n-ar fi însemnat nimic desigur înaintea seriei de *passe-partout-mi* pe care mi le confecţionasem încă de la început, dar ultima uşă, care da în odaia scrisorilor, era închisă pe dinăuntru cu un lacăt enorm, vîrît prin belciuge de puşcărie; iar admiţînd că uşa s-ar fi putut sparge, intrarea mai era barată de-un dulap enorm de stejar de modă defunctă, în care prinţul îngrămădise nu mai puţin de o tonă de vechituri.

Dar întreaga fortificaţie aceasta n-avea să aibe nici o putere în faţa sentimentelor omeneşti: al meu, de iubirea cea mai sfîntă, amestecat cu furia cea mai vulgară, deşi calculată, lucidă, de umilinţa care se cere răzbunată, de încăpăţînare aprigă şi neogoiată; al lui, întrucît privea raporturile noastre de încrederea cea mai desăvîrşită, pe care i-o smulsesem prin minciună şi prefăcătorie. Nici n-am mai avut vreodată o noţiune de ceea ce se cheamă josnicie omenească, dezgust radical de speţa căreia aparţineam, ca în momentele cînd am săvîrşit această faptă, atît de îndelung pusă la cale şi atît de rapid dusă la capăt.

îndată după chef m-am schimbat de haine şi-apoi m-am şi dus la prinţul Preda, care tocmai îşi făcea toaleta matinală. I-am comunicat într-o dispoziţie de fericire, cum numai febra nopţilor nedormite îţi poate da, că astăzi se hotărăşte soarta mea şi-a lui. Toate ziua voi fi ocupat cu tratativele ce trebuie să duc cu nişte capitalişti, cari vor, nici mai mult, nici mai_ puţin, să mă aibă de tovarăş.

în cazul izbutinţei, soarta prinţului era, se înţelege, asemenea pecetluită; căci ajungeam în putinţa de a-i da o atribuţie perfect potrivită pentru el şi zdravăn retribuită; ocupat doar dimineaţa de la 9 la 1 şi de două ori după-amiază, iar ocupaţia, „nici că gîndeşti, prinţule, cît de uşoară pentru tine: translator de corespondenţă în franţuzeşte şi englezeşte... Pentru nemţeşte şi ungureşte *avem* altul... Translator, adică ştii ce va să zică asta, prinţule? Tu numai traduci corespondenţa: alţii o compun, alţii o transcriu..." Leafă, deocamdată 9000 lunar.

— Ştiu şi nemţeşte! acceptă prinţul, cu faţa atît de iluminată că-mi făcu rău. Asta nu ţi-o spun cu gîndul vreunei augmentări de retribuţie, dimpotrivă salariul ce-mi oferi mă copleşeşte! Pentru 9000 lunar fac şi pe dracu-n patru... dacă-mi cereţi... Pentru că... înţelegi, mă... mă Constant, mă, mă dragul meu amic, mă dragul meu binefăcător... înţelegi tu, mă Constant mă, mă norocule, mă... că tu eşti norocul meu trimis de Dumnezeu, care s-a milostivit în sfîrşit şi cu mine... dacă eu am 9000 lei lunar, atunci chestia cu Alba e

limpede ca bună ziua... Atunci îi dau scrisorile cu o noblețe... înțelegi tu... cu un gest... și ție-ți datorez totul... Crezu tu că am să uit asta, Arhanghele al lui Dumnezeu?

— Bine, prințule; bine, minunat, dar îți spun sincer, cînd m-am gîndit la tine, nu-mi sta deloc în cap nici scrisorile, nici Alba ta; numai la ea, nefericitule, m-am gîndit, la sărmana ta fiică (și podeaua nu se despică să mă înghită, cînd mă auzi). He, he, băiatule, de cînd coace asta... vreau să spun afacerea asta, însă n-am vrut să-ți pomenesc nimic... cît timp lucrurile erau numai în aer. Și-apoi, mai e ceva... unul din coasociați și-ar avea omul lui... dar eu te-am recomandat pe tine cu atît avînt, că i-am convins pe ceilalți toți... La urmă și ăsta, recalcitrantul, s-a dovedit mai flexibil... și de asta îți spun: diseară, nu mai tîrziu, pentru că mîine dimineață trebuie fixate locurile, mîine e luni și începem... punem pe hîrtie totul... deci diseară, la orele 9 fix, să fii la Colonade, la Șosea... știi unde sunt Colonadele?

— Asta e acum...

— Prințule, cu cele mai bune haine ale tale... eu voi sosi cu el, știi, îi cam place să guste un pahar; însă uite ce te rog... să te porți ca un adevărat prinț, înțelegi...? burghezul trebuie epatat... ia-1, știi... elegant de tot, dar nu de sus: să se vadă că ești prinț, dar că-i recunoști și lui importanța pe care o merită... Iacă 5000 lei, să-i ai la tine; ca să te arăți gata de a plăti și tu consumația... da n-avea nici o grijă, c-o va plăti el... Dar tu să desfaci *ftortefeuilk-ul* neapărat, cel puțin să se vadă capătul hîrtiilor... Pe urmă să faci bunătatea să-mi dai banii, tipule... la prima leafă, evident... Pînă atunci, trebuie să pari și tu ceva mai puțin nemîncat...

Prințul, care dădea necontenit din cap și făcea semne ca omul sigur de sine, căruia i-e inutil să-i mai dai astfel de recomandații, mă sărută cu nesaț, recunoscător și fericit. Mă grăbii să plec, pentru că eram așteptat, îi motivai. „Chiar sunt în puțină întîrziere!" îmi luai deci rămas bun și ieșii, pentru a reveni de la ușă:

— Prințule, tu te și instalezi la o masă și începi să consumi, dacă vezi că întîrziem, poate că venim și la zece... Dar tu trebuie neapărat să fii acolo la 9; să nu faci impresie că ne aștepți pe noi, ca să te așezi la masă (mișcare violentă de reprobare totală a unei astfel de temeri). Bagă de seamă, eu-i și spun că ți-am dat întîlnire. Ce dracu, arată-te barem acum punctual... o dată în viața ta, prințule!...

— Ei, lasă, dragă... asta-i acum... mă dădăcești ca pe-un copil... mă înveți tu pe mine cum să mă port față de... oricine ar fi ăla... într-un restaurant... Taci că nu mă înveți și cum să țin furculița în mînă. La opt și jumătate mă înființez acolo... și vă aștept pînă la 11. Și mai mult dacă vreți... Dar întîi vino iar să te sărut...

Fugii, trimețîndu-i din ușă la rîndu-mi un ultim sărut și mă dusei acasă să mă culc.

Seara la nouă și un sfert eram la mansardă. Mă stînjeni însă multă vreme de la lucru madam Matilda, care nu se mai sătura ascultînd la ușa odăii în care locuise Aurica; aci se mutase acum o chiriașe nouă, de aceeași profesiune cu precedenta, dar cu clientelă foarte extinsă și activă. De două ori, la intervale de zece minute, socotite cu ceasornicul în mînă, ieșii afară și găsii la postul de observație pe libidinoasa bătrînă, pe care, la venire mă prefăcusem că n-o văd în obscuritatea incomplectă a coridorului, al cărui bec îl stinsese. Credeam că ciudata ei voluptate va fi de scurtă durată, și vream să scap definitiv de dînsa, însă în urmă trebui să constat că înăuntru se petrece ceva anormal, de vreme ce madam Matilda se zbuciuma de atîta timp pe loc și numai obrazul și-1 imobilizase, lipindu-1 de tocul ușei cu amețitoare vibrații. Mă apropiai tiptil de dînsa, cînd tocmai se întorsese în contorsiunile ei cu fața spre apartamentul prințului, și-i pusei mîna pe umăr. Parcă ar fi fost încărcat cu nu știu cîte sute de volți brațul meu, așa a sărit madam Matilda în loc, și prima ei grije a fost să-și ducă o mînă

la inimă, pentru a o ține să nu sară prin carapacea-i de grăsime, şi-o alta la beregată, pentru a-şi opri chirăitul ce-avea să urmeze primei horcăieli înăbuşite de stupoare.

Abia acum îmi dădui seamă că procedeul meu n-a fost tocmai fericit; dacă cincantenara asta libidinoasă apuca de la început să răgească! Schimbai deci tactica total, şi-n loc s-o zgudui de umăr şi s-o întreb aspru cum îşi permite să asculte la uşile locatarilor, aşa cum plănuisem, făcui semnul discreției cu degetul pe buze.

— Ce asculți aci? şoptii rîzător.

Ea-şi acoperi fața cu mîinile şi dădu să fugă. O oprii de braț şi-mi plecai şi eu urechea spre orificiul broaştei, deşi nu era nevoie, căci se-auzea perfect, chiar de la oarecare distanță de uşă, zvîcnetul sacadat al somierei.

— Frumoasă distracție ți-ai găsit... îi şoptii apoi, strîngîndu-i şi mai bine brațul moale.

— Ce se face, dacă la mine nu se găseşte cine se distreze. ..

O mîngîiai binevoitor pe obrazul care ardea; îi auzeam inima bubuind în piept, de parcă ar fi vrut să dărîme învelişul osînzos. Şi pentru că ochii îi străluceau din cale-afară, îi aplicai o palmă uşoară pe umăr, evaluîndu-i cu atenție bine simulată rotunjimea, apoi îi apreciai în acelaş chip globul enorm al sinului...

Ea chicotea cu cochetării de hipopotam... Ii şoptii atunci în caldul urechei:

— Iți dau timp o jumătate de ceas. . . să te îmbraci... nu aşa ca o *grossmutter* din provincie, ci . . . mă înțelegi. .. cu hainele cele mai bune pe care le ai din tinerețe.. .

— Hainele ale nu mai încape la mine...

— Trage-le pînă or plesni. . . că tot o să le scoatem noi, făcui pe spiritualul, insinuant.

— Am eu altele bun la cufăr. . .

— Perfect...

Mă opintii cu toată străşnicia de care dispuneam să-i fac vînt, şi ea porni chicotind de plăcere şi săltînd din şale ca o vacă elvețiană în zbeg.

Mă îndreptai fără să mai pierd o secundă la uşa prințului şi începui să încerc febril *passe-partout-urile* în broască. Totul merse cu o uşurință cu totul şi cu totul de neaşteptat, pentru unul care cheltuise în vederea acestor cîtorva minute o cantitate atît de copioasă de timp. Uşa dormitorului nici nu era încuiată, aşa că fu treabă de moment, după ce mă simții cu cutia de tinichea încărcată de scrisori sub braț, să traversez odaia atîtor visuri şi năzuinți deşarte ale acestui biet nenorocit şi să-i desprind cu o smucitură idolul scump din părete.

Trecui pe lîngă uşile mute ca o umbră. Numai din camera madam Matildei răzbătu şi mă urmări cîțiva paşi larma persistentă a robinetului de apă.

Aşadar, iată-mă-s acum stăpînul comoarei, descoperitorul unei comori, al unei chei spre fericire. In visurile tuturor, în visurile chiar ale celor mai gravi, mai serioşi şi mai realişti oameni, stă ascunsă, sub aere acerbe de neînduplecat pozitivism, dorința romantică a unei astfel de găsiri, a unei astfel de posesiuni. Orice ați spune dar, căutînd fundul minții fiecăruia, e cu neputință să nu dai (unde tocmai nu gîndeşti, în mai mare cantitate) de nostalgia norocului, a neaşteptatului, a dobîndirii subite de puteri chiar supranaturale şi drăceşti. Este un mincinos cel ce afirmă contrariul, sau un sceptic, în sensul că nu se vede favoritul împrejurărilor prielnice, dar de îndată ce capriciul norocului îl atinge cu aripa lui, iată-l şi pe acest individ morocănos şi prefăcut, detestînd măcar în intimitatea gîndului necredința lui anterioară în zeița Tyche, Fortuna, ori cum vreți să-i ziceți. Eu-i spun: Aventura, zeița Aventura.

Pentru că aventura este mai mult decît întîmplare, o întîmplare căutată, voită, un colț din trena imensă a necunoscutului, de care te agăți orbeşte cu mîinile, pentru a te pomeni în mijlocul unui ocean nemaivăzut, cu zbucium grozav de talazuri dar şi cu tărîm de nemaiştiute privelişti, cînd ştii să birui clocotul de apă înfuriată. Sunt aşadar ca un conchistador într-o țară nouă: regina ținutului, cea mai frumoasă între frumoase, la un semn al meu va trebui să mi se închine.

Dar la prima întîlnire cu minunata regină, iaca, ea nici nu se gîndeşte să se plece: dimpotrivă, tot eu sunt cel care-mi abat în jos fruntea şi pieptul, în faţa zîmbetului aceluia tăios, care parcă e o continuare, parcă n-a mai contenit, n-a dispărut nici măcar în timpul nopţii de pe această faţă divină din seara reprezentaţiei de la Liric. Majestatea-sa de bună seamă nu-mi cunoaşte puterea, de trece atît de nepăsătoare şi ironică pe lîngă mine: trebuie să i-o fac cunoscută cît mai neîntîrziat. Dar cum? în ce fel? Iată o întrebare care mi se defineşte din ce în ce mai temeinic în minte. Cum? în orice caz, dacă ar fi să-i înmînez într-un fel sau altul scrisorile, n-am să le prezint într-o cutie de tutun de lux calitatea I. Va să zică, întîi un mic răgaz pe care pot să mi-1 acord: găsirea unei cutii convenabile pentru a păstra un lucru atît de preţios. Dar ce fel de cutie?... trebuie şi aci dovedit un gust. Iată un punct foarte important, deşi cu totul neprevăzut, în desfăşurarea evenimentului ce pregătesc: gustul. Regret că nu mai sunt în raporturi bune cu prinţul Preda ca să-1 întreb de anticarul unde a vîndut cutia fratelui său; mă simt chiar foarte amărît că n-am dat însemnătatea cuvenită acestui amănunt, cînd povestitul lui ajunsese aci.

Dar, în definitiv, toate acestea sunt lucruri secundare; în fapt sunt posesorul unei mari puteri şi pot să am mulţumirea că în viaţa mea am fost hărăzit şi eu cu unul din acele daruri care te fac, în copilărie, să holbezi ochii imaginaţiei la un erou miraculos din epopeile vechi, sau din *0 mie şi una de nopţi.* în fond, şi asta e o satisfacţie deosebită, să ai conştiinţa puterii care ţi-a sosit pe neaşteptate şi pe care toţi cei din jurul tău o ignoră: e chiar o prostie să faci uz de ea prea din vreme, înainte, vreau să spun, de a gusta din farmecul neatenţiei şi lipsei de importanţă cu care te tratează semenii tăi, nebănuind cu cine au de-a face. Marilor eroi şi semizeilor (ba chiar Dumnezeu şi sfîntul Petre aveau această vie predilecţie) le plăcea să străbată oraşele şi mulţimile în mantale petecite, cu pălării sparte şi desculţi, numai pentru a-şi da seama şi mai mult de puterea lor din umilinţele şi injuriile la care se expuneau, atingînd cu cotul haimanalele uliţelor sau cerînd îndurare ca nişte simpli milogi atotputerniciei seniorilor.

Senzaţia aceasta din urmă doream s-o am mai ales cînd prinţul Georges se apropie de mine; dar, oroare, teribilul meu maestru se purta acum cu mine cu o amiciţie care mă exaspera. Cît despre prinţul Raoul nici nu mai vorbesc. E drept că el sosi într-o bună zi în biroul maestrului cu acea călcătură gravă şi îndesată în tocuri, care-i sta atît de bine, drept ca un brad şi cu gambeta adîncită mult pe frunte. Dar povestea lui fu din cale-afară de impresionantă şi nefericită: Riri, apăşoaica de mansarde, fugise iarăşi. Dar asta nu era nimic. Nemernica nu se lăsase amăgită doar de sticlele artificiale ale prinţului: dimpotrivă, îl spionase bine canalia şi observase ascunzătoarea adevăratelor bijuterii. De bună seamă, primul giuvaergiu de pe uliţă consultat de dînsa îi descoperise că darurile cu care o amăgea prinţul nu făceau nici două parale. Escroaca, în loc să se lase apucată de nervi şi să-şi ameninţe amantul cu ruptura, procedase cu sînge rece şi cu răbdare. Şi cînd fusese sigură de lovitură (Dumnezeule, nu numai sărmanul de mine se putea mîndri cu talentul de fur), devalizase pe prinţ de întregul lui avut. Dar mai era şi-o culme deasupra acestei întregi tragedii: dintre toate obiectele de găteală şi de orice alt fel, ce-i aparţinuse personal, tîlhăroaica nu uitase lîngă ascunzătoarea devastată decît un săculeţ de mătase roşie, în care se afla — ce credeţi oare? — nici mai mult, nici mai puţin, o perucă, o superbă perucă de păr brun, ondulat.

Prinţul Raoul, care părea mai contrariat de faptul că toată competenţa lui se năruise, decît de bijuteriile volatilizate, mă asigură însă că era o perucă făcută tot din părul ei, pe care-1 purta la început cînd a cunoscut-o; după ce i-a furat primul inel, probabil pentru a se ascunde mai uşor, şi-a retezat lungul păr şi i-a dat celui rămas altă culoare. Dar i-a părut rău pe semne de minunea aceea de cosiţe, căzute sub foarfecă, ca să le arunce. Iar mai tîrziu, iată că i-au prins de minune: văzînd că prinţul nu întreprinde nimic împotrivă-i,

şi-a luat inima în dinţi şi a căutat să-l revadă. Conta mult, vezi bine, pe ardoarea cu care el a iubit-o şi care, după atît amar de vreme, nu putea să nu izbucnească decît cu şi mai multă tărie. Şi-a scos aşadar părul mort din săculeţul lui roşu şi l-a reînviat, cu ajutorul unui specialist priceput, sub formă de perucă, în privinţa asta prinţul *iar* poate să pună mîna în foc: nu există păr pe lumea asta, fie canin, fie omenesc, pe care el să nu-l cunoască după pipăit chiar după 30 de ani. Asupra ăstui punct nu admite nici un fel de replică şi e gata să facă orice fel de pariu. De aceea nu trebuie interpretată lăsarea perucii în săculeţ la locul brigandajului, ca o ironie la adresa lui; o hoaţă inteligentă ca Riri nu putea părăsi, la faţa locului, de dragul unei glume, un atît de periculos corp delict, care pe lîngă alte indicii întru găsirea-i dădea şi pe acela, considerabil, de-a avertiza pe păgubaş s-o caute sub o altă culoare şi coafură.

— E Aurica ! glăsuii atunci...

— Aurica? ridică din umerii trunchiului şi din umerii obrajilor lui tătăreşti, în acelaş timp, prinţul Raoul. Despre care Aurică vorbeşti?

Şi atunci îi povestii că urmărind odată o femeie care mă interesa, am fost dus de-aceasta în mansarda interesantă a unui *block-house* de construcţie puţin mai veche. Acolo am găsit însă' un adevărat stup de fete frumoase: băteam pentru a le descoperi, în uşa fiecăreia, sub pretext de a afla pe supraveghetoarea care da cu chirie odăile. „în acest chip am pătruns şi la Aurica", o blondă zdravănă şi al cărei chip mi s-a părut de la început foarte cunoscut. Cum mi-era cu neputinţă să mă dumiresc de unde o ştiam pe această splendidă curtizană, am vizitat-o de mai multe ori, pînă cînd am întîlnit-o odată în pragul uşei, în toaleta de oraş. Atunci prima bănuială justă mi-a tăiat îndată capul.

Şi continuai astfel — ferindu-mă de a aduce vorba de prinţul Preda şi de locuitul meu în mansardă — să-i înşir lui Raoul conversaţiile cu Aurica şi stupoarea ce i-a produs amănuntul că inelul de rubin în jurul căruia se învîrteau toate aceste conversaţii avusese o valoare grozavă, revelaţie care avu ca efect dispariţia aproape imediată a ei din locuinţa ştiută. îi explicai apoi prinţului de ce în scurtele noastre întrevederi pe care le-am avut de-atunci nu i-am pomenit de acest lucru: probabil pentru că nu s-a întîmplat să rămînem mai mult împreună şi, mai cu seamă, pentru că nu mi-aş fi putut închipui vreodată că hoţoaica, a cărei fugă eu o dădeam pe seama temerii de a se fi simţit pe jumătate descoperită, ar fi putut să-şi ia îndrăzneala şi să se refugieze tocmai la acela de care în primul rînd ar fi trebuit să se ferească. Numai la petrecerea de la Liric eram gata să deschid vorba despre acest subiect, dacă el nu mi-ar fi luat înainte şi nu mi-ar fi exprimat mulţumirea că a găsit-o şi că se simte prea fericit cu dînsa, astfel că m-aş fi simţit la rîndu-mi stînjenit din cale-afară să-i mai aduc la cunoştinţă prea de-a dreptul că, între timp, am fost şi eu dintre aceia cari i-au frecventat odaia. Mi-am făcut datoria să-l întreb numai în privinţa coafurei ei actuale pentru a-mi întări deocamdată convingerea asupra identităţii sale şi desigur nu m-a convins că trebuie cu atît mai mult să tac faptul că ea redevenise brună, cît că încă de la început, deci la puţin timp după ce eu o pierdusem din vedere, revenise la dînsul în plenitudinea frumuseţii ei capilare, cu întreaga-i coamă brună şi ondulată, care-l fermecase atîta pe el, cunoscătorul, înainte. Rămînea numai, pentru a curma orice echivoc şi nesiguranţă, să viu să văd şi eu şi, iată, dacă mi-aş fi ţinut promisiunea cu un minut mai înainte.. .

Recapitulînd şi întregind reciproc datele ce ne puteam da, ramaserăm la concluzia fermă că Aurica şi Riri nu pot fi decît una şi aceeaşi persoană; în consecinţă, rugai pe prinţ să-mi permită să mă ocup puţin eu de această împrejurare, promiţîndu-i că în scurt timp îl voi repune în posesia bijuteriilor sustrase. Prinţul Raoul mă refuză însă cu delicateţea lui obişnuită.

— îţi închipui *scandalul!* apăsă el asupra acestui cuvînt, care mi se păru că-l impresionează puţin cam exagerat. Cînd însă completă: Ce-ar zice Alba, în situaţia ei, cînd afacerea ar răzbate în jurnale? nu mai ţinui cîtuşi de puţin să insist si admirai cu tot sufletul

şi cu toată sinceritatea chipul într-adevăr boieresc cum acest vlăstar de domni primea ultima lovitură a soartei.

Mă simţeam dinainte-i într-un acut simţimînt de jenă, nemernicul de mine, care mă gîndisem că aş putea răspunde şi altfel rîsului tăios al donnei Alba decît prin imediata predare a scrisorilor, îndată ce le voi fi găsit o îmbrăcăminte mai decentă, cînd Raoul întrerupse brusc religiozitatea, dacă pot spune, acestor momente cu hohotele lui sacadate:

— Cha, cha, cha. . . în schimb mi-a lăsat cîinele. . . cha, cha, cha. . . n-a ştiut pe ce trebuie să pună mîna, nenorocita. . .

Şi el mă părăsi rîzînd cu rară satisfacţie, cu ochii parcă iluminaţi de o viziune pe care mi-era imposibil s-o încherb în mintea mea. Va să zică, tot ea e „nenorocita" în toată această afacere ! fu singurul haz care-mi rămase, în urma lui, din marea şi zgomotoasa-i dispoziţie.

Am găsit acum o splendidă cutie, mi s-a spus de mahon, căptuşită pe dinăuntru cu mătase, lucrată în vîrf de briceag de-un vestit puşcăriaş, sculptor în adevăratul înţeles al cuvîntului. Acum scrisorile sunt la locul lor, parcă respiră şi ele în voie, liberate din strînsoarea rău mirositoare a temniţei înguste de tinichea în care le înghesuise prinţul. Tapetul mătăsos al noii lor locuinţe păstrează încă urme de necunoscute, de fine parfumuri, şi sper astfel că mirosul de tutun, de care s-au impregnat, le va dispare cu vremea. Spun cu vremea, deoarece încă nu m-am decis la acţiune, nici măcar n-am croit planul procedeului de predare. Ştiu atîta că trebuie să fie cît mai grandios, deşi nespus de simplu, şi mă simt foarte încurcat la alegere, ca şi donna Alba în faţa doamnei aventuri. Resping tot ce mi se pare teatral, dar alung, cu un fel de temere irezistibilă şi hotărîrile reduse doar la o simplă linie. între timp observ pe figura donnei Alba o dispoziţie care mă zăpăceşte de-a binelea, pentru că variază brusc de la o bunăvoinţă plină de îndemnuri a ochilor ce-mi poruncesc limpede să-i vorbesc neapărat, cu toată schima aceea necontenit înţepătoare a buzelor, la o

privire rece şi dispreţuitoare, cu care mă împărtăşeşte în zilele următoare. I-am pierdut şi ochii, trebuie atunci să constat, nu numai buzele; dar în curînd o voi dobîndi în întregime. însă cum? cum? Tocmai acum cînd am ajuns la limanul aventurii mele, care mi se pare formidabilă, iată, nu mai ştiu pe unde să apuc, nu găsesc stînca de care trebuie anume să mă agăţ, pe ţărmul ajuns cu atîta trudă, în înot îndîrjit şi voinicesc.

' Stranie întîmplare ! Iată, tot prinţul Preda veni să mă scoată din încurcătură cu impetuosul lui brînci. Asta s-a întîmplat la Palatul de justiţie, pe cînd mergeam cu maestrul braţ la braţ: o, eram acum atît de departe de vremea cînd trebuia să-1 urmez cu geanta încărcată, pierdut în ceata clienţilor şi a solicitanţilor, spre maşina elegantă, care avea să-1 ducă numai pe el. Acum maestrul nu-mi mai slăbea braţul; mă plimba ca o trufie, ca un *trouvaille* al lui fericit, prin lumea magistraţilor, a avocaţilor şi a justiţiabililor: eram descoperireâ lui, aşa cum scrisorile donnei Alba erau descoperirea mea, comoara mea scumpă şi făcătoare de minuni, dar aceasta ascunsă acum în loc de nepătruns, chiar pentru cea mai rafinată imaginaţie cu putinţă. într-o după-amiază aşadar, cînd maestrul îmi expunea un plan al lui nou de luptă, într-o afacere recentă şi foarte complicată, aşteptînd cu grijă, o zei mari şi capricioşi! observaţiile mele critice, doi ochi încordaţi mă[1] prinseră şi se fixară în ochii mei ca două gîngănii negre, pe care apoi ţi-e cu neputinţă să le mai scoţi din carne. îi simţii' de departe, tr'ecînd prin multiplele perdele de oameni, mobile şi vuitoare, din marea sală a Palatului. Pe om încă nu-1 descoperisem, dar îl bănuiam. Şi el apăru într-adevăr. Evident, m-am făcut că nu-1 observ, nici că-1 cunosc, şi am luat cuvîntul ca să contrazic asupra unui singur punct numai pe preopinentul meu. Maestrul s-a oprit atunci în loc să mă asculte, cu privirea în cimentul podelei, după obiceiul lui. Avusei deci tot timpul, vorbind înainte, să observ pe prinţul Preda, a cărui privire acum radioasă şi

[1] în ed. I: ***îmi.***

batjocoritoare o primii cu o indiferență atît de naturală, cu un aer atît de străin, că o clipă însăşi lumina de pe fața lui păli, amețită complect de calmul şi nepăsarea mea, ca în fața oricărui necunoscut. Dar era prințul Preda şi eu eram tot eu, fireşte, şi mai eram şi alături de prințul Georges.

Acesta îmi primi obiecțiile, îmi ripostă asupra lor şi-şi susținu iarăşi punctul de vedere de la început, consolidat de astă dată şi pe fațeta, pe care eu, descoperind-o mai şubredă, o atacasem. După care îşi petrecu mîna pe după brațu-mi şi mă trase mai departe după dînsul spre uimirea holbată a celuilalt prinț, decăzut, pe lîngă care trecurăm amîndoi fără a-i acorda nici cea mai mică atenție.

Dar fără să fac nici un fel de mişcare înapoi, simțeam ochii lui Preda cum mă împung prin spate; cînd începu să mă strige, mă întorsei mirat şi foarte lent şi-l privii cît se poate de nedumerit şi de calm, într-atîta mă aşteptam să înceapă să mă strige. Prințul Georges se opri şi el, fără nici măcar să se întoarcă; apoi cînd îmi cerui scuze de la dînsul, văzînd aerul triumfător şi pasul hotărît al celui ce ne urmărea, îşi luă rămas bun de la mine şi se îndreptă spre ieşire. Un moment măcar ochii lui nu căutară spre prințul Preda, sau poate nu văzui eu bine. Părea numai puțin mirat că răspundeam la o chemare adresată pe alt nume decît cel pe care mi-l cunoştea, dar poate că şi asta nu fu decît o simplă impresie a mea.

Prințul Preda îi urmărea mersul cu ochii micşorați, strîngîndu-şi buzele încrețite, puțin crispate într-un rînjet care îmi cam zdruncină puțin siguranța de mine.

— Ce doriți dumneavoastră? îl întrebai prietenos (uşurat de plecarea maestrului), ca pe un necunoscut simpatic pe care vrei să-l scoți din eroarea în care se găseşte. Probabil faceți o confuzie... nu mă numesc Dănicel...

— Nici eu n-am zis Dănicel... am spus Bănicel, cum te ştiu...

— E o greşeală... mă numesc cu totul altfel...

— Scuzați, vă rog, domnule Aspru, domnul mare avocat Mihail Aspru, care văd că sunteți nu numai secretarul prințului Radu Şerban, dar şi prietenul lui, asociatul lui... Numai dintr-o nedumerire vă rog să mă scoateți; de ce n-ați încercat să mă scoateți din eroarea chipului cum v-am pronunțat numele chiar față cu amicul dumneavoastră, soțul prințesei Alba Ypsilant, născută Russet; de ce ați ținut să-l îndepărtați înainte de... de-a sta de vorbă cu un amic pe care văd bine că l-ați uitat aşa de repede.. deşi el însuşi e născut Buzescu?

— Nu l-am îndepărtat deloc; cum aş fi putut eu îndepărta pe domnul Georges Radu Şerban, care mi-e patron şi nu asociat, cum spuneți. Numai că domnul Radu Şerban terminase instrucțiile ce avusese să-mi dea, iar eu trebuia neapărat ca să rămîn să i le execut. Evident, n-ar trebui să vă explic eu toate astea, dar, pentru că văd că persistați în confuzie...

— Sunteți prudent ca un avocat într-adevăr ilustru, precum am aflat că vă consideră lumea pe-aci... Drace, eu parcă trăiam într-altă lume, de n-am aflat pînă acum adevăratul nume şi adevărata calitate a unui amic atît de prețios. însă sunt mîndru, nespus de mîndru că, dimpotrivă, eu singur cunosc ce nu cunoaşte toată această lume, şi anume, că maestrul Mihail Aspru, alias Constant Bănicel, este şi un admirabil detectiv. Numai dintr-o nedumerire aş dori să mă scoateți: ca detectiv ați lucrat tot în numele patronului dumneavoastră sau în numele frumoasei dumneavoastre patroane? în cazul dintîi, sunt dispus să cred că maestrul s-a îndepărtat de dumneavoastră, lăsîndu-vă într-adevăr instrucțiile necesare, precum m-ați informat; în cazul al doilea, sunt nevoit să rămîn tot la părerea mea dintîi, că dumneavoastră v-ați îndepărtat de maestru, cu o prudență de care vă felicit; căci îmi închipui cît de penibil ar fi fost, într-adevăr, şi pentru mine şi pentru dumneavoastră şi mai cu seamă pentru ilustrul domn Georges Radu Şerban, să intrăm în subiectul de discuție care ne interesează pe noi toți şi care...

— Domnule, te-am lăsat să vorbeşti pentru a vedea unde vrei să ajungi, dar văd că pierdem vremea în zadar... Dă-mi voie să te întreb: dumneata ai vreun proces, ai vreo neînțelegere cu vreun vecin, ai vreun act de făcut, altfel nu înțeleg ce poți dori de la mine...?

— E, lasă astea... Mai degrabă spune-mi ce instrucțiuni ți-a lăsat patronul pentru modesta mea persoană... Să sfîrşim cu ocolurile care, în orice caz, dumneavoastră vă smulg un timp foarte prețios...

— Evident că mă amuzi dumneata, de vreme ce, cum vezi, nu chem gardianul să te conducă la oficiul respectiv, adică acolo unde se distribuie diagnosticurile urgente. Sper că nu eşti şi furios şi de aceea prefer să te mai aud şi mai departe. Pînă cînd îmi vine rîndul la proces, cred că mă voi distra bine cu dumneata...

— începi, aşadar, să revii şi asta mă bucură, deşi încă tot pe departe şi cu toate că mă ameninți în chip atît de nedelicat. Eu, cu mult mai delicat ca dumneata, pentru că prințul tot prinț rămîne, țin să te previn, înainte de a mai aduce vorba de gardieni şi de oficii, că sunt cu madam Matilda şi contesa Irma, pe care le-am lăsat la bufet. Ele sunt două femei onora... vreau să spun, două bune martore, cu care se poate dovedi uşor, înaintea oricărui oficiu, că o anumită persoană a locuit în anume loc sub nume fals şi-apoi a fugit într-o bună noapte, după ce s-a introdus întrebuințînd chei false în camerele altora şi... cum să zic... sustrăgîndu-le obiecte...

— Va să zică ăsta-i cazul dumneavoastră. Trebuia să începeți cu asta, domnule. Asta are într-adevăr aer de afacere judiciară, care mă poate interesa. Numai că pentru a vedea dacă aveți cîştig de cauză, trebuie să-mi răspundeți la oarecare chestiuni. Dar înainte de orice trebuie să vă atrag atenția că obiectul acestui jaf, pentru a vă putea plînge de el, trebuie să fie bine determinat, nu poți acuza pe cineva că te-a prădat de aerul din cameră, de un ziar vechi şi fără importanță, de vreo scrisoare care nu-ți aparținea sau de vreun obiect cu care dobîndeai vreun cîştig ilicit... în al doilea rînd, iarăşi trebuie să vă atrag atenția că dacă afirmați lucruri care nu sunt adevărate (ceea ce în drept se traduce cu afirmații care nu pot fi dovedite serios), spre defăimarea cuiva, sunteți grav amenințat de rigorile legii. Articolul respectiv din codul penal, adică cel care se referă la calomnii şi injurii, prevede pedepse care se ridică chiar foarte aproape de aceea ce s-ar fi acordat făptaşului, în cazul cînd s-ar fi făcut cu adevărat vinovat de ceea ce-l acuzați dumneavoastră. Iar, ca să termin, îmi fac datoria de a vă mai atrage luarea-aminte că la acordarea unor astfel de pedepse se are în vedere în primul rînd onorabilitatea persoanelor ce sunt acuzate, în raport cu onorabilitatea persoanelor care acuză şi a celor ce servesc de mărturie... Cum vedeți, lucrul e nespus de delicat şi riscant... în rezumat deci: trebuiesc dovezi sigure şi martori de perfectă onorabilitate, singurii cu cari se poate ataca onorabilitatea unui om, în sfîrşit, un obiect al delictului precis, bine determinat şi licit... Şi acum să le luăm pe rînd: ce obiecte spuneți că vă lipsesc?

Prințul Preda mă privea poznaş şi sigur de sine; părea dispus să se preteze jocului, ceea ce mă cam încurca iarăşi oarecum, evident fără a-l lăsa prin nimic să bănuiască întrucît era precară țînțoşenia ce-i arătam.

— Scrisori de valoare şi o fotografie, răspunse el rîzînd.

— Perfect. Vă erau adresate personal?

— Nu. însă erau adresate fratelui meu, al cărui moştenitor direct şi legal sunt...

— în ce constă prejudiciul bănesc sau moral ce rezultă pentru dumneavoastră din sustragerea acestor scrisori; erau de afaceri? Conțineau dispoziții de ordin civilo-comercial? Cuprindeau destăinuiri cari vizau exclusiv onorabilitatea familiei dvs.

— Interesează asta?

— în drept, numai asta... dacă nu există prejudiciu, nu există fapt... Şi subliniez: prejudiciul dvs. personal: pentru prejudiciul fie material, fie moral al altei persoane, trebuie să introduceți plîngere numai cu mandat expres şi legalizat din parte-i...

Prințul strînse buzele şi mestecă în gol cîtva vreme.

— Mi-a cauzat un prejudiciu de ordin sufletesc...

— Nu înţeleg, aţi spus doar că aceste scrisori nu vă erau adresate personal. Dar, în sfîrşit, totul e posibil... Numai că trebuie dovedit. Dovedită paguba, dovedit obiectul delictului. Aşadar: le-a mai văzut cineva? vreu să zic ştia cineva de existenţa acestor scrisori? Nu. Cu ce dovediţi atunci că ele existau, că în ele se cuprindea ce spuneţi, că acest cuprins vă produce într-adevăr o pagubă personală şi, cum spuneţi, morală. . . ?

— Toate acestea le ştie numai cel care le-a sfeterisit, rînji el.

— Dar dacă el nu mărturiseşte de bunăvoie? îl întrebai cu tot interesul, ca şi cînd aş fi descusut pe oricare client strein. Fiind învinuit nu poate fi tras nici măcar la jurămînt, în penal. . .

— însă au cunoştinţă martorii de o fotografie.. .

— Vă aparţinea? Vă era dedicată personal?

— O aveam moştenire. . .

— Era a unui membru din familia dumneavoastră.. .

— Era o amintire scumpă. . . toţi ştiu că ea a dispărut odată cu persoana care. . .

— A văzut cineva pe persoana aceea ridicînd-o din părete sau a întîlnit-o pe coridor plecînd cu ea. ..

— Asta nu, dar... coincidenţă...

— E o bună prezumţie într-adevăr. însă: aţi găsit şi au văzut martorii că aţi găsit uşile descuiate, lucrurile răvăşite. ..

— Nu. Uşile erau încuiate şi lucrurile la locul lor. . .

Interogatorul urma astfel vertiginos întru avantajul meu total, şi totuşi prinţul Preda nu părea deloc neliniştit de speranţele ce-i luam rînd pe rînd. Dimpotrivă, eu singur eram cel care simţeam o surdă nelinişte în faţa acestui rînjet calm, batjocoritor, suspect. Acest nenorocit, distrus acum complect, nu consimţea să sucombe definitiv, reducîndu-se, după obiceiul lui, în urma marilor lovituri, la starea de mumie. Sau poate lovitura supremă ce-i aplicasem îi clintise puţin mintea din loc?

— Individul care a fugit, a plecat cumva cu chiria neplătită? pe timpul cît a stat acolo s-a dedat la vreo faptă infamantă ? aţi găsit vreo urmă de-a lui în apartamentul dumneavoastră, sau măcar pe coridor, în apropierea uşei dvs.

— Nimic, nimic din toate acestea... sunt însă curios să aud cum va explica el, un om atît de onorabil ca dînsul, că a putut locui atîta vreme într-o mansardă ocupată de indivizi cu reputaţie îndoielnică...

— O, domnul meu, nu se poate provoca o astfel de explicaţie pe calea justiţiei... Sunt curiozităţi în viaţa omului... Poate vrea să se refugieze de cineva inoportun, ştiu eu, o amantă, sau cine ştie cine, să simuleze astfel plecarea în provincie, sau vrea să-şi aibe la dispoziţie vreo odaie de *rendez-vous...*

— Cînd nu e însurat şi are un apartament luxos...

— De ce să intrăm în astfel de amănunte... nu e însurat, dar poate că are legături destul de puternice, pentru a fi constrîns să evite a fi văzut în anumite condiţiuni. Poţi să pui în mişcare justiţia pentru a-ţi satisface o astfel de curiozitate care nu te interesează direct, nici pe dumneata, nici societatea, nici morala publică? Poate-i plăcea o cocotă nostimă, descendentă decăzută de conţi, să zicem, unguri. .. însă nu dorea ca o astfel de femeie să pătrundă în apartamentul lui, în care intra altfel de lume, şi la un moment dat putea să intre o persoană a cărei privire trebuia ferită de astfel de privelişti şi-a cărei prezenţă trebuia scutită de eventuale contacturi, de orice fel...

— O, *mergi,* domnule avocat, îmi întinse de astă dată prinţul Preda mîna, pe care i-o luai şi i-o strînsei cu efuziune...

Figura lui era extrem de radioasă, înfricoşetor de radioasă. Şi nu mai contenea cu mulţumirile.

— Sunteţi, într-adevăr, un mare avocat... Mă rog, ce vă datorez pentru consultaţie?

Protestai cu largi gesturi care trebuiau să tradu-că totală dezniteresare.

— Vai, nimic... de vreme ce nu putem face nimic... nu obişnuiesc să iau onorarii de la oameni pe care-mi dau seama că nu-i pot servi deplin. Mie-mi place să cîştig procesele.. . dragul meu domn...

Rîdeam cu stînjenită voie bună de benignu-mi joc ironic de cuvinte, din ce în ce mai nesigur de suc-

cesul meu, pentru că prinţul Preda rîdea cu şi mai multă bună voie, cu şi mai largă satisfacţie decît mine.

— Totuşi, mi-aţi dat un sfat pe care sunt nevoit să-1 preţuiesc nespus, domnule . . . vreau să spun, maestre, scumpe maestre, glăsui el dulce şi perfid, într-adevăr m-aţi scăpat dintr-un iminent pericol. . . şi pentru asta trebuie să vă fiu recunoscător. Drace, ce m-aş fi făcut dacă mă încurcam în afarcerea asta atît de puţin serioasă şi cu nişte martore de profesie atît de puţin onorabilă în faţa unor instanţe atît de grave şi serioase ca acele din acest palat. în schimb, însă, m-aţi lăsat să întrevăd adevăratul rost al lucrurilor şi, implicit, ca un meşter avocat ce sunteţi, instanţa la care trebuie de acum să apelez. Pentru că, scumpe domnule avocat, m-aţi făcut să ghicesc persoana care, obişnuind să vie în apartamentul dvs., trebuia cruţată de privelişti neaşteptate ori contacte pe care pretindeţi că totuşi aveaţi din cînd în cînd plăcerea să le căutaţi aiurea. Eu, mai mult ca oricare, nu trebuie să aflu nici o contradicţie în astfel de afirmaţii ; de multe ori în lipsa idealului şi în dorul lui teribil ai nevoie să recurgi la evadări şi surogate . . . Absenţe mai îndelungate, supărări care trec . . . Toate bune, toate bune. Totuşi, dacă m-aţi lăsat să întrevăd cu o infailibilă claritate persoana în chestiune, care precum ştiţi şi mie mi-a fost şi-mi este încă nespus de scumpă, cu toată depărtarea de mine, ce pare să fi crescut şi mai mult cu aceste întîmplări, în schimb pretextul pe care mi-1 serviţi pentru a-mi explica prezenţa dumneavoastră în vecinătatea locuinţei mele odioase, deşi, cum am spus, pentru mine cît se poate de binevenit, îmi permit să-1 găsesc mai puţin plauzibil. Vă rog să mă scuzaţi, dar ce vreţi? Nu-1 găsesc, nu-1 văd. . . însă coroborînd preţiosul indiciu ce indirect aţi binevoit a-mi dărui şi pe care-1 reţin fără nici o reticenţă, pot să-mi alcătuiesc şi singur convingerile de care mai am nevoie. Şi aşa totul se luminează în faţa mea ca ziua: prin urmare chiar persoana de care mi-aţi pomenit . . .

— Eu nu v-am pomenit de nici o persoană . . . conversaţia dvs a trecut iar în domeniul indescifrabilului.

— Persoana pe care mi-aţi sugerat-o, vreau să spun, ei bine, ea e aceea care v-a determinat să încercaţi aventura, care v-a reuşit de minune şi pentru care vă felicit ....

— N-aveţi de ce, domnule! Ca să vă fac plăcere primesc şi felicitările dvs. Sunteţi, într-adevăr, nespus de nostim; dar mă mir de ce nu mă felicitaţi şi pentru trecerea Atlanticului în avion, pentru descoperirea Polului Nord, pentru primul zbor cu racheta în lună . . .

— Zborul sâvîrşit de dumneavoastră este pentru modesta mea persoană tot aşa de preţios şi admirabil ca şi isprăvile de care-mi vorbiţi. Dar, reîntorcîndu-ne la ce ne interesează, ţiu să vă exprim din nou miile şi viile mele mulţumiri pentru informaţiile şi sugestiile ce mi-aţi dat; aşadar, ca să rezum, întocmai ca dumneavoastră adineaori: instanţa supremă la care trebuie să mă adresez este şi rămîne soţul doamnei. .. de ce ai tresărit? întinse el mîna cu latul palmei răşchirat spre pieptul meu... nu trebuie să tresari...

— Ţi s-a părut...

— Nu trebuie să tresari, pentru că, nobil cum sunt, te asigur că la instanţa supremă nu voi recurge decît după ce voi trece prin faţa celei a doua instanţe: doamna —, deoarece la prima instanţă, care eşti dumneata, văd că nu pot face nimic.

— Fă cum doreşti, domnule, eu nu înţeleg nimic din ce spui, însă îţi atrag atenţia că dacă încerci să faci intrigi ori insinuări între mine şi altcineva, din motive pe care deocamdată nu vreau să le examinez, vei risca mult. Te rog să nu uiţi aceste cuvinte ale mele şi seriozitatea cu care ţi le spun.

El îmi trimise, drept orice răspuns, un sărut cu vîrful arătătorului. Şi-mi spuse numai, zîmbitor şi galant:

— Pe curînd!

După plecarea prințului Preda am rămas cu impresia limpede că el trebuie să mai aibe ceva la mînă, o fotografie pe care eu n-o știam, vreo scrisoare pe care o pusese deoparte. Gestul lui nobil, la care se hotărîse definitiv, trebuia căptușit cu o rezervă de siguranță; în caz cînd efectele lui n-ar fi fost tocmai cele dorite de dînsul, mai rămînea astfel în saltar o scrisoare sau mai multe, care să repună lucrurile în starea dinainte sau să forțeze pe recalcitrantă a reflecta mai adînc cum trebuie răsplătite gesturile mari. în privința asta sufletul meu se bucură în adîncul lui; el n-ar fi putut ajunge pînă la o atare meschinărie. Dar o satisfacție morală, atît de benignă, nu însemna nimic față de dezamăgirea considerabilă în care mă cufundă această teribilă bănuială, aproape evidentă. Așadar, toată munca mea, toate oboselile mele și toate sacrificiile de timp, de liniște și de seriozitate au fost zădărnicite; mă vedeam aidoma ca-n dimineața care urmase cetirei dosarului Ypsilanților. O singură scrisoare în mîinile lui anula toată valoarea comoarei pe care o dobîndisem cu atîta îndrăzneală și trudă: eram consternat. Dar care scrisoare și-o putuse oare opri pentru zile negre? De bună seamă, cea mai periculoasă din toate, pe cea din urmă. O astfel de scrisoare tocmai ar fi putut lipsi, cu toată importanța ei decisivă, fără a isca nedumeriri, dintr-o colecție ca aceasta; a fost doar scrisoarea ultimelor momente de încordare, de înfrigurare, de pregătire la luptă: era cît se poate de firesc donna Alba să-și închipuie că adresantul n-a mai stat s-o așeze liniștit în cutiuța de străveche artă, lîngă celelalte. O fi pus-o într-altă parte, cine știe unde; dar pentru că n-a mai fost găsită, de bună seamă că s-a pierdut; nu mai era nici o nevoie să-și bată capul cu lipsa ei. Canalia de prinț, pe care-l compătimeam! I-am dejucat evident intenția, dar ce folos, e tare, e încă tare, grozav de tare.

Unde-o va fi ținînd-o? mă muncesc să-mi închipui. Tot în saltarul birouașului șubred? Haida-de... n-ar mai face el o greșală ca asta! Cu siguranță c-o ține cu dînsul, o poartă cu dînsul, de bună seamă în *portefeuille*. Drace, a-l întîlni undeva, a-l atrage undeva, bunăoară în grădinuța întîlnirilor lui cu donna Alba... cu un pumn bine aplicat l-ai putea doborî fără remușcare. Și pe urmă perchiziționat ca la poliție, ca la poliție...

Și toate astea repede, cît se poate de repede, pînă nu dă de veste ceva donnei Alba. Oare e cu putință să fi ajuns ceva la urechea ei? Maestrul e încă aici, peste cîteva zile pleacă iar la moșie. însă rămîne telefonul; el îi va cere din nou întîlnirea care a rămas în suspensie. Dar, pentru că nu are ce să-i mai dea în schimb... în orice caz, nu pot să cred c-a chemat-o așa de repede la negocierea singurei scrisori pe care o mai are. Dealtfel reieșea limpede asta din atitudinea lui și din sensul conversației noastre. Totuși nu e exclus s-o avertizeze acum, după această convorbire. El a plecat cu convingerea că am lucrat din îndemnul donnei Alba; așadar îi va rînji în pîlnia aparatului, rugînd-o în bătaie de joc să nu se bucure prea mult, căci ce e principal se găsește în mîna lui. O va felicita, evident, cum m-a felicitat și pe mine, pentru ideea ce-a avut și mai cu seamă pentru instrumentul ce și-a ales... Și donna Alba va fi pusă astfel în curent cu formidabila mea aventură... O, dacă ar fi așa... Și nu poate să nu fie așa... cum ar putea să fie altfel? Nu pot pricepe cum? Să recapitulăm iarăși: el are convingerea că am fost în serviciul ei, mai mult decît atîta, drace, că sunt amantul ei. Ce-ar mai putea altceva atunci să-i mai rînjească în pîlnia telefonului, spuneți, decît asta?... Și-atunci, donna Alba, fatal, trebuie să-mi ceară concursul mai departe, fatal, trebuie să mă proclame confidentul ei, agentul ei... pentru dobîndirea acestei ultime scrisori... cu adevărat agentul ei de afaceri secrete... sau, dacă epava asta eminesciană nu vrea de bunăvoie... piratul ei, o, piratul ei, al donnei Alba!

Ah, trebuie să ne gîndim de pe acuma, să fim gata atunci cînd ni s-o adresa dulcele ei glas, să ne gîndim la chipul cum i-am putea juca festa decăzutului ordinar și șantagist. în orice caz, va avea de-a face atunci cu mine, și de astă dată direct, pe față.. și de astă

dată investit cu puterea ei... ca de puterea unei zeițe.

îi voi frînge şi oasele, dacă nu e ascultător şi nu-şi cunoaşte interesul lui şi-al bietei lui fete, a cărei întreținere la pension, dealtminteri, intenționasem chiar mai înainte de ridicarea scrisorilor s-o continui. Dar acum denaturatul ăsta parcă si-a uitat de tot de fata lui...

Dumnezeule, care va fi primul cuvînt al donnei Alba, cum va căuta întîi spre mine, cînd mă va întreba cum am procedat? Va face evident la început pe indignata... poate va fi chiar de-a binelea, necunoscînd intențiile mele... Dar acum bate în sfîrşit la uşă momentul în care le va afla.

Pentru întîia oară cînd întîlnesc după aceea pe donna Alba, fața ei e împietrită de ură şi dispreț. Şnapanul o pusese de bună seamă în curent cu totul. Dar maestrul era aci; astfel că donna Alba încă nu putea să-mi vorbească. Dar aşteptam cu sînge rece puternica izbucnire a mîniei, care se acumula astfel zi de zi, şi mă legănam în țesătura de raze a urmărei acestei izbucniri, după ce voi lua şi eu cuvîntul. Scrisorile n-aveam să le prezint decît după ce le voi fi complectat. Pentru că descoperisem într-adevăr lipsa nu numai a celei din urmă, cum bănuisem, dar şi a celeilalte, deopotrivă de periculoase, care se termina cu sinistra politețe: „A dumneavoastră trădătoare, Alba Ypsilânt". Poate mai păstrase şi altele, de lipsa cărora însă nu aveam cum să-mi dau seama. Mizerabilul de prinț!

Cu siguranță că-şi pusese rezerva la păstrare chiar în momentele acelea de zbucium al putredei lui conştiințe, cu care izbutise să mă amăgească şi pe mine.

Mîna, pe care obişnuia s-o pună teatral pe inimă, nu se ridica decît ca să pipăie prin stofă hîrtia, care-l asigura că puterea lui nu scădea cu nimic. Şi în chipul ăsta cît ar fi putut creşte el totuşi în ochii domniței Alba, Doamne, poate chiar în inima ei!

Dar nu m-am odihnit deloc în nopțile din urmă. în primele două m-am zvîrcolit muncit de gînduri sterpe în perna dogoritoare de fierbinţeala zădărniciei şi neputinței. Am cîntărit şi am măsurat în schimb tot ce ar fi fost cu putință de făcut, astfel că ideea cea nouă mi-a căzut, cu cel de-al doilea revărsat al zorilor, ca o fructă coaptă. Altceva, absolut nimic altceva, nu mai rămînea să fie ales!

Deci în a treia noapte, am pîndit lîngă uşa de jos a mansardei, deghizat de negură, şi cînd contesa Irma s-a închegat din întunerec am oprit-o cu un „pst"! discret, ca al oricărui client banal. Ea s-a apropiat, şi vă puteți închipui figura-i cînd m-a văzut. Era ceva mai mult decît culoarea surprizei, în ochii şi-n trăsăturile ei, era spaima, spaima desăvîrşită. Aflase că jefuisem pe prinț de fotografie şi de nişte „lucruri de mare valoare". Ştia de asemeni — şi de hatîrul trecutului avu gentilețea să mă avertizeze — că prințul îndată ce va pune gheara pe mine mă va şi da pe mîna poliției; dealtfel, plîngere împotrivă-mi a şi introdus la comisariat şi procuror.

— Va să zică, Irma, n-ai fost cu el acum trei zile la Palatul de justiție...?

— Cînd te-a reclamat acolo?

— Cînd s-a întîlnit cu mine...

— S-a întîlnit cu tine acolo şi nu arestat?... Eu nu fost niciodată cu el undeva...

— Cum putea el să mă aresteze pe mine, Irma, acest nenorocit decăzut? Eu puteam să-l arestez pe el... Uită-te, te rog, la mine şi alege între noi...

Eram acum în fața ei şi cu portul, şi cu aerul, avocatul şi nu agentul comercial. Izbutii s-o conving — nu fără oarecare greutate totuşi — să mă urmeze la mine acasă; ea se înfricoşa desigur că o voi conduce în cine ştie ce hrubă, în cine ştie ce subsol misterios, astfel că atunci cînd oprii prima maşină în treacăt, ea refuză să se urce. îmi spuse că va alege ea maşina cu care mă va însoți, şi pentru asta a trebuit să facem drumul pînă la stația cea mai apropiată. Cînd îmi văzu apartamentul, rîse şi ea de temerile ei, dar îmi explică: „Eu fate cinstite, nu-mi place să am amante un apaş..." Pe urmă îmi sări de gît, dar eu o des-

prinsei binişor de pe mine şi o aşezai frumos pe fotoliul de piele din faţa biroului.

— întîi lucrurile serioase, Irma. Pe urmă ne vom strînge şi în braţe cît vei dori.

Şi-i povestii, aducîndu-i un nou val de uimire în faţă, că în parte prinţul Preda avea dreptate. îl jefuisem, dar de ce ? De o fotografie şi de nişte scrisori care aparţineau unei doamne ce-o cunosc. Cu aceste scrisori, pe care pe vremuri doamna le trimisese unui frate al lui, banditul o exploata pe femeie. O teroriza la tot momentul că o denunţă bărbatului şi o storcea în mod neomenos de bani. întîmplarea a făcut ca eu să fiu secretarul bărbatului ei; ea şi-a pus atunci nădejdea în mine şi m-a rugat să-i viu în ajutor.

— Este amanta ta... se nu minte...

— Nu, Irma, nu e amanta mea. Dacă aş fi cunoscut-o acum 15—20 de ani, cînd s-a petrecut povestea cu scrisorile, poate că da. Dar acum e o femeie gata să împlinească cincizeci de ani. Pentru prinţul Preda e tocmai potrivită; mi se pare că el a iubit-o pe-atunci, dar ea a preferat pe fratele lui. Poate c-o mai iubeşte, dar asta nu-1 împiedică s-o speculeze ca ultimul precupeţ. El ar vrea s-o şi aducă la dînsul, dar ea ştie că duce prea mare nevoie de bani şi nu-i răspunde la chemări; iar el n-are ce face, trebuie să se mulţumească numai cu banii. însă situaţia pentru ea e intolerabilă; ea-şi iubeşte prea mult bărbatul şi vrea să se descotorosească definitiv de acest alcoolic. I-a oferit o sumă globală, o dată pentru totdeauna, dar el a refuzat-o... preferă s-o aibe necontenit la mînă şi s-o exploateze; afară de asta, se ştie slab şi cheltuitor şi se teme să aibe la un moment dat prea mulţi bani la buzunar. Ş-apoi, cum ţi-am spus, el tot n-a pierdut nădejdea de-a o avea. De aceea ea mi-a destăinuit totul şi mi-a cerut ajutorul. I l-am făgăduit şi, cum ştii, am făcut ceva.

— Nu înţeleg cum ai putute să te ofere aşa uşor şi se pierzi atîta vreme pentru o femeie care nu interesează pe tine.

— Foarte bine pui chestia, Irma. îmi place de tine că eşti o femeie cu judecată sănătoasă şi realistă. De aceea m-am gîndit să recurg la ajutorul tău şi să te fac tovarăşă.

— Tovareşe?

— Ascultă aici... Femeia, doamna asta de care-ţi vorbesc, pentru toate serviciile mele mi-a plătit. Mi-a plătit toate cheltuielile şi cîştigul meu net a fost de 100.000 lei. Dar să vezi ceva: mizerabilul de prinţ, fără să presimtă că eu vreau să-i apuc scrisorile, probabil însă cu mult mai înainte de a mă cunoaşte, de teama vreunui furt ori a unui incendiu, poartă totdeauna cu dînsul o parte din ele. Două, trei, nu ştiu nici eu cîte şi nu-şi aduce aminte nici doamna. E sigură însă că i-a[u] rămas în orice caz două şi anume cele mai importante: cele pe care le-a trimis în urmă de tot. Dealtfel, cînd m-am întîlnit cu prinţul la Palatul de justiţie, unde eu mă duc ca avocat şi nu ca apaş ca dînsul, el mi-a rîs în faţă, spunîndu-mi că toată munca mea a fost degeaba. Astfel, el a recunoscut că o are încă la mînă. Ei bine, Irma, doamna care m-a angajat îmi dă încă 100.000 lei dacă-i aduc şi aceste ultime scrisori. Probabil că el le ţine în acelaş loc pe toate; eu cred că le are în *portefeuille,* sau poate le-a cusut în haină, ori în vestă... Ascultă aici — îi pusei mîna pe umăr — dacă tu mi le aduci ai de la mine 50.000 lei, fără nici o discuţie. Ţie ţi-e foarte uşor să mă ajuţi, avînd în vedere desele invitaţii nocturne ce-ţi face... ori le-a încetat?... mă grăbii s-o întreb îngrijorat.

— O, ce vorbeşte, chiar az noapte certat la el că tot timpul scoale din somn...

— Să n-ai nici o grijă că ţi s-ar putea întîmpla ceva, cum nu mi s-a întîmplat nici mie. Scrisorile nu-i sunt adresate, aşa că şi dacă te-ar bănui, n-ar putea să te reclame. Numai să nu te surprindă asupra faptului, atunci te-ar putea uşor învinui c-ai vrut să-i iei altceva.

Două ceasuri am dăscălit pe Irma cum trebuie să procedeze ca prinţul să nu bănuiască nimic. Fu vorba aci şi de droguri pentru stîrnirea somnului, de care Irma era aprovizionată pentru uzul său personal. îi descrisei scrisorile, îi arătai una de probă, pentru a i se întipări bine în ochi formatul şi patina timpului.

O învățai să încerce şi stofa paltonului ori a pardesiului, precum şi a vechiturilor pe care prințul le poartă mai rar; de asemeni nu uitai nici fundul pălăriilor, micile buzunare ale vestei, *porte-monnaie-vl,* căptuşala ghetelor şi orice la prima vedere i-ar părea impropriu pentru a servi de ascunzătoare. O sfătuii, dacă perchizițiile hainelor dau rezultat negativ, să nu întreprindă nimic pînă nu se consultă din nou cu mine; cu acel prilej aveam să stabilim pe unde mai trebuie căutat; iar pentru cazul cînd orice speranță va fi epuizată, încercarăm să preconstituim cum ar trebui să uzeze de farmecele ei pentru a-1 trage mai uşor de limbă. Pînă atunci, nici un cuvînt despre mine, numai, evident, cînd mă aduce el în vorbă; şi-n acest caz ea trebuie să mă înjure cu convingere, însă nu cu prea multă exagerare, ca să nu dea şi astfel de bănuit.

— Dă mîna colea, Irma, că vei executa cuvînt cu cuvînt, punct cu punct, tot ce ți-am spus, fără nici o greşală.

Irma mi se aruncă în brațe:

— Lase, ştiu eu că tu nu vei da nici un lei la mine, dar am să te servesc cu cea mai mare bunevoințe. .. Numai se nu afle pe urmă că tu iubeşte la dame aceea. . .

— Nu, Irma, te înşeli. Uite, partea ta o iau la mine din primul stoc ce am primit; uite, o pun în buzunar s-o am la mine; şi cum pui mîna pe scrisori, cum îmi telefonezi la numerele ce ți-am indicat... Poți să-mi dai întîlnire oriunde crezi tu de cuviință pentru a face schimbul.. . să nu zici că te aduc aici la mine să-ți iau şi scrisorile şi să-ți opresc şi banii. Poți să vii chiar la Palatul de justiție, dacă vrei... dar acolo nu mă găseşti decît după-amiază; dacă mă anunți din vreme, te pot aştepta acolo cu banii în sala cea mare a paşilor pierduți...

Evident, Irma îmi păstra aproape întreaga iubire pe care mi-o arătase la început. Dar şi pachetul de bancnote pe care îl introdusei în *portfeuille* înaintea ei era prea gros, ca ea să nu ia o atitudine serioasă şi să clatine de cîteva ori capul afirmativ, în semn de dîrză hotărîre.

— Bine, îmi spune ea. Afacerile sunt afacerile şi amor este amor, ca se nu amestecăm una pe alta ca se zice că n-am se ocup serios de ce fegheduit. Dar în noapte aste vreau se remîne la tine. ..

Fără îndoială că are şi ea dreptate. Poate îmi mai aduc aminte sau îmi trăzneşte prin cap ceva nou...

Evenimentele cari s-au precipitat apoi nu mi-au dezmințit decît în parte prevederile. Donna Alba a intrat în biroul meu la două zile după plecarea maestrului. Asta s-a întîmplat într-o după-amiază, căci veneam acum într-adins şi după-amiezile, îndată ce terminam lucrul la Palat, fie pentru a primi vizita ei nerăbdător aşteptată, fie de a intercepta pe aceea a prințului Preda, în cazul cînd, pentru a fi apărată de cine ştie ce neplăcere, ea l-ar fi convins să vină fără grijă, pentru a-i expune mai pe larg împrejurările dispariției scrisorilor sau pentru a trata cumpărarea celor lipsă.

Donna Alba nu mai păstra în atitudinea ei nici ironia binevoitoare, uneori sarcastică şi rece, care-a urmat convorbirii noastre de la teatru, nici aspra şi net duşmănoasa figură de la urmă, după probabila conversație la telefon avută cu prințul Preda. Ea părea acum senină şi ținea chiar să se străvadă adîncă ei linişte interioară, care vrea să-mi arate că orice-ar putea să se întîmple, pe ea n-o înfricoşează, nici măcar n-o impresionează. Iar pentru a comunica cu mine a adoptat acum aerul cel mai îndepărtat, cel mai străin, cu care tratezi o afacere oarecare cu un om de care [nu] te desparte nimic altceva decît o tarabă de negoț, aşa cum ne despărțea pe noi în aceste clipe marele birou al domnului Georges Radu Şerban.

— Domnule, mi-a grăit ea pe cît a izbutit mai simplu şi mai concis, am fost informată să sunteți în posesiunea unor scrisori care nu vă privesc cîtuşi de puțin şi pe care le-am adresat mai de mult unui prieten, astăzi defunct. Cum mi s-a afirmat că le-ați obținut abuzînd de buna-credință a fratelui celui căruia le adresasem, chiar în preziua momentului cînd acesta se convinsese că e cuviincios să mi le predea de bună-

voie, am înțeles acum că pentru a le putea dobîndi trebuie să intru în negocieri cu dumneavoastră. Am venit deci să vă ascult condițiunile.

Era acum momentul meu. Aspirai adînc aerul parfumat de prezența ei și mă rezimai în mîinile proptite solid de dunga biroului.

— Doamnă, începui cu glas ferm și rar, care-mi răsuna plăcut în propriile mele urechi, mă pregăteam tocmai să vă vorbesc de aceste scrisori și așteptam momentul priincios. Pentru că mă întrebați dumneavoastră întîi asupra lor, cu atît mai bine. Vă rog, însă, înainte de toate, să-mi permiteți să vă destăinuiesc cum a ajuns la cunoștința mea existența acestor scrisori și ce m-a determinat să încerc prin sforțări uneori destul de dificile să intru în posesiunea lor...

Buza ei de jos se răsfrînse delicios, deși cu scopul de a-mi învedera că intenția mea de a lungi vorba o plictisește. Dar cuvintele care urmară fură pentru mine atît de stupefiante că rămăsei interzis, aproape paralizat, bune minute întregi care urmară:

— Domnule, mi-e cu neputință să prelungesc această convorbire. Mobilul și explicațiile dvs. mă lasă complect indiferentă. Vă spun numai atît: doresc să obțin aceste scrisori și vreau să cunosc prețul lor de răscumpărare. Suma vă rog s-o indicați' pe o bucată de hîrtie fără nici un adaos și să mi-oînmînați prin valet. Dacă vă temeți de vreo complicație, ceea ce e natural pentru un om care se îndeletnicește cu operații de asemenea natură, puteți să mi-o comunicați pur și simplu prin telefon.

Și atît. Donna Alba ieși cu acelaș pas ferm cu care intrase, cu capul ridicat și cu aer de nepăsare, ca și cînd n-ar fi făcut altceva decît să dea unele dispozițiuni grădinarului ei. în ușă, numai, adăugă:

— Dacă încercați să-mi explicați în scris ceea ce am găsit că e inutil să-mi explicați acum verbal, vă încunoștiințez că voi trimete exercițiul dumneavoastră stilistic înapoi, necitit. Nu primesc decît nota de plată, cu indicația strictă a sumei, care, vă asigur, dacă nu e irealizabilă, vă va fi achitată imediat.

Și cînd putui bîlbîi primul cuvînt, „doamnă", ușa reveni, după cea dispărută, în ușorii ei. Va să zică nimic, nici o cale de comunicat, de lămurit, de dezvinovățit, cu această femeie ! Și lucrul era cu totul firesc, dacă ea lua cu atîta ușurință de bună afirmația prințului Preda că sustragerea s-a efectuat tocmai cînd' el hotărîse să facă gestul cavaleresc; întrucît intervenția mea, romantica mea intervenție, despre care ea luase cunoștință astfel indirect, putea să mai fie interpretată drept o cumplită faptă admirabilă, săvîrșită întru mulțumirea și bucuria ei? Dar cum nu-și putea pune o femeie ca dînsa întrebarea asta tot atît de firească; cum, hotărîrea aceasta subită a prințului a venit atît de tîrziu, și anume, tocmai după ce hoțul de scrisori de-acum a intrat în joc? Cum trebuie să'fi miorlăit în pîlnia aparatului prințul Preda, ce accent a pus cuvintelor lui de-a izbutut s-o convingă în afară de orice judecată dreaptă, de-a izbutit să-i smulgă această condamnare arbitrară, fără cercetare și apel, ca-n vremile strămoșilor ei? Ce-a putut el să-i povestească din marele meu joc, cum l-a deformat acest joc, cît a sfîșiat el din aventura mea, de a izbutit să strîngă, în loc de lumină și interes, în sufletul ei, întunerec și dispreț iremediabil? Cu ce tact trebuie să fi vorbit banditul, cu ce stăpînire de sine, de a reușit întîi să se convingă că ea nu e amestecată cu nimic în fapta mea, pentru a mă simți singur și a mă putea apoi preface în țărînă !

Dar mai e o poartă prin care pot să trec pentru a-mi stabili dreptatea ce mi se cuvine. Mai e prințul Raoul, pe care trebuie să-1 văd neapărat astă-seară, căruia trebuie să-i vorbesc neapărat astă-seară, să-i povestesc tot, tot. ..

Prințul Raoul a plecat însă demult în străinătate. Și-a luat cățelul lui și a plecat, renunțînd definitiv la căutarea diamantelor, renunțînd la pasiunile lui, la totul. Eu însă nu pot să renunț. Și, iată, mi-a venit acum o idee nouă, mare, simplă, atît de simplă ca ziua aceasta. E tocmai ceea ce așteaptă donna Alba și e tocmai ceea ce mă învinuiesc de azi-dimineață, de

cînd îmi fac lenta toaletă, că nu mi-a venit în minte s-o vestesc în toiul cuvîntului ei. S-o întrerup arțăgos şi bădăran pentru a i-o spune. Dar poate e mai [bine] că nu se aşteaptă la nimic. Numai că totul trebuie făcut cît mai repede cu putință, cît mai repede, chiar astă-seară, nu mai tîrziu. în loc de orice bilețel, cu orice sumă, donna Alba va primi astă-seară cutia întreagă cu scrisori. Fără nimic, nici o explicație, nici o literă de a mea. Drace, e atît de simplu şi atît de clar, că toată dimineața din juru-mi, care la început mi s-a părut pîcloasă şi grea, acum s-a limpezit şi e delicioasă. Aerul nu mai apasă ca de aseară şi pînă acum, nu mai mă sufocă şi, iată, particip şi eu din toată inima la larma ciripitoare a brabeților din crengile, ce ajung pînă la fereastra mea, ale plopului din ograda vecină. Clopoțelul telefonului mi se pare el însuşi un şirag de note în plus la clinchetul pe care-1 face sporovăiala vrăbiilor. Ridic receptorul: e de necrezut! Irma îmi povesteşte ceva senzațional şi dramatic; a văzut scrisorile, prințul le păstra chiar în *portefeuitte,* sunt două, de formatul, mărimea şi cu scrisul celor ce i-am arătat. Din nefericire, prințul a bîlbîit ceva în somn tocmai cînd ea se pregătea să le vîre în buzunarul pijamalei; şi s-a întors cu fața spre dînsa, continuînd să doarmă. Ea însă avea impresia că se preface; or, dacă s-ar fi pus pe fugă, cu siguranță că el ar fi ajuns-o din două salturi şi totul ar fi fost zădărnicit. Pe cînd aşa, s-a gîndit că e mai bine să le vîre liniştită înapoi în *portefeuille* şi să i-1 aducă lîngă dînsul pe măsuță. Prințul atunci s-a deşteptat de-a binelea (cu siguranță că s-a prefăcut că se deşteaptă) şi s-a întins cu zgomot.

— Ce s-a întîmplat? a făcut el buimac.

— Uite, ți-am văzut *portfeuille-vl* jos şi ți l-am ridicat. Dacă nu băgăm de seamă, putea să-ți rămînă acolo, sub scaun, dimineața, şi să pleci fără el în oraş... deşi nu era mare pagubă. M-am uitat prin el, nici o lescaie, nenorocitule. Numai scrisori de la femei.

Prințul nu s-a turburat deloc de împrejurarea aceasta, cum ar fi trebuit să facă, într-un caz la fel, orice om care s-ar fi deşteptat cu adevărat, din somn profund, în momentul acela, şi şi-ar fi văzut *portefeuille-vl* cu un conținut atît de prețios în mîini streine. S-a mulțumit să rînjească, iar Irma a fost la rîndu-i mulțumită de mărturisirea ei sinceră că i-a cotrobăit pe dinăuntru, lucru pe care el cu siguranță că-1 văzuse cu coada ochiului. Mai rămînea de ştiut dacă el fusese treaz şi-n clipa cînd ea-1 scosese din buzunar. Judecind după gemătul şi mişcările lui, el se trezise ceva mai tîrziu, şi anume în clipa cînd gemuse şi cînd ea concomitent vîrîse scrisorile înapoi. A simțit prin somnu-i iepuresc că nu e lîngă dînsul şi a căscat ochii; fiind spre dimineață, a putut-o vedea la haine. Dacă ea a calculat bine aceste clipe, calmul ei a fost salvator, ca şi inspirația de a nu ascunde că s-a uitat înăuntru şi de a-1 zeflemisi nepăsătoare pentru conținut. Pe urmă nici o întrebare, nici o aluzie mai mult, nimic, nimic. Irma se purtase într-adevăr ca un mare maestru. Rămînea însă în teribilă îndoială clipa cînd a putut el cu adevărat să-şi dea seama de ce se petrece în juru-i. Dacă momentul acesta a avut loc cu cîteva secunde mai înainte, totul e pierdut; dacă, dimpotrivă, s-a petrecut cu o iotă de timp după ce i-a cotrobăit în buzunar, scrisorile vor fi şi la noapte la locul lor şi de astă dată Irma va întrebuința o doză ceva mai puternică de prafuri de adormit.

O sfătuii totuşi să nu caute să-i iese înainte în astă-noapte şi să-şi păstreze şi de-acum înainte acelaş sînge rece. Dacă va veni el singur, bine, să-1 urmeze, nu însă pînă nu-1 va fi copleşit de mofturi şi refuzuri, întîi categoric şi apoi pe jumătate. Dacă nu, să aştepte, o noapte, două, trei...

Rămînea aşadar să aştept eu însumi la fel şi de aceea amînai trimiterea scrisorilor donnei Alba.

Dar ce aşteptare ! Prințul îmi dădu tîrcoale pe la Palat şi mă salută cu cea mai francă bunăvoință şi prietenie. Şi pentru că-i răspunsei zîmbitor, deşi ceremonios, mă rugă să-i acord, într-un colț mai retras, răstimpul cît mi-ar comunica numai două vorbe. Bineînțeles că-1 urmai foarte curios. Şi el îmi grăi astfel:

— Te-aş pofti cu plăcere la un păhărel de lichior, după procese, dar mi-e frică să nu prelungim şedința

la circiumă, şi n-aş mai vrea, pentru nimic în lume, să mă întorc noaptea singur cu dumneata acasă!

Şi-n timp ce eu ridicai din umeri în semn că nu pricep nimic, el se îndepărta trimiţîndu-mi saluturi şi făcînd haz zgomotos.

Mă munceam însă cu gîndul înfrigurat: vrea să-mi arate oare că a simţit înţelegerea mea cu Irma?

De două ori îmi mai telefona Irma, dar fără a-mi da nici o interesantă veste nouă. Prima oară, prinţul se uitase cam chiorîş la sticla cu *liqueur,* din care ea vroise să-1 trateze şi ea dăduse atunci singură pe gît păhărelul ce-i oferise lui (ea era obişnuită cu aceste prafuri), spunîndu-i:

— Da adică pentru ce eu se tratez la tine... Tu se cumpere *liqueur* şi se dai la mine.

Se iubise cu el toată noaptea, fără nici un folos şi fără să privească măcar în treacăt spre haina lui, întinsă pe speteaza scaunului; dar băgase de seamă cum îi urmărea orice mişcare a ochilor.

A doua oară, ea-1 respinsese de-a binelea, şi Irma îmi cerea părerea dacă nu procedase bine. Mă grăbii s-o felicit şi să-i recomand iarăşi şi iarăşi păstrarea celui mai desâvîrşit calm şi tact.

Dar, la două zile după întoarcerea maestrului, fui brusc deşteptat din somn de trîmbiţările sălbatece ale soneriei: Irma sosise în persoană să-mi aducă în zorii zilei vestea cea mare şi trofeul. Prinţul Preda bătuse la uşa ei şi-o rugase să-i toarne un *liqueur,* ea-1 refuzase, blestemîndu-1 că i-a stricat somnul, şi refuzase de asemeni să-1 urmeze. Fără banii înainte, îl înştiinţa categoric, nu mai face nici o mişcare. El şi-a scos *fortefeuille-vl,* dar ea i-a dat peste el, făcîndu-1 să zboare pînă la uşă...

— Fugi cu sărăcia asta de-aci, i-a strigat... Şi cărăbăneşte-te şi tu.

El l-a ridicat demn şi a scos dintr-însul o bancnotă de 500 lei, pe care i-a purtat-o pe la nas.

— Asta e pentru tine, i-a spus. Dar ea a putut vedea dunga celor două plicuri ieşind dintr-una din despărţiturile uzate ale pungei lătăreţe de piele.

— Adu banii, i-a pretins ea... Şi după ce s-a văzut cu hîrtia în mînă:

— Asta e în contul datoriilor! i-a strigat. Să pofteşti cînd vei face rost şi de rest.

Dar la rugămintile lui a consimţit, s-a prefăcut că ascunde banii în dosul paravanului unde-şi avea dichisurile intime şi de-acolo şi-a strecurat sub mîneca pacheţelul cu praf pregătit mai dinainte. Cînd au ajuns în camera prinţului, şi-a adus aminte că şi-a uitat cheia în uşă. A trimis pe prinţ s-o ia. I-a turnat atunci praful în paharul cu apă. în timpul nopţii însă prinţul s-a ridicat, a luat paharul, a vărsat apa în chiuvetă şi şi l-a umplut din nou la robinet cu apă proaspătă. Atunci contesa Irma a luat o hotărîre năstruşnică, a uzat fără pic de întrerupere de toată arta ei pentru a obosi pe prinţ pînă la extrema limită. Pe urmă i-a declarat că ea singură se simte extrem de obosită şi nu mai are putere să se mişte pînă la camera ei. El însă s-a oferit rînjind s-o conducă; ea i s-a aruncat atunci în spinare, petrecîndu-i braţele pe după gît şi cerîndu-i s-o ducă astfel. „Dacă mă duci aşa, i-a făgăduit, pînă la mine, acolo îţi voi arăta un fel de iubire pe care nu o arăt decît la amanţii mei de inimă!"

El a purtat-o atunci aşa, cu toate că în coridor era acum lumină plină. A încuiat numai uşa de la apartament şi şi-a vîrît cheia în buzunarul pijamalei. Haina îi rămăsese încuiată înăuntru. Drept răsplată ea l-a oprit la dînsa, arătîndu-i într-adevăr încă o nouă curiozitate din arta ei complexă de curtezană, strîngîndu-1 cu pasiune brusc reînnoită şi declarîndu-i că-1 iubeşte, pentru că s-a convins în sfîrşit că el e nobil cu adevărat. Cum el trăgea în sfîrşit să aţipească, ea îl scutura necontenit din somn, hotărîtă să nu-i dea pace. îi propusese să-i facă o cafea ca să-i alunge somnul; el consimţi şi ea putu în sfîrşit să-i verse o dată cu romul şi ceva din praful miraculos.

— Zece cafele îţi dau, prinţule, şi tot nu te las să dormi... îi ţipa îndîrjită în ureche, scuturîndu-1 zdravăn. Vreau să văd cît eşti tu în stare să rezişti, acuma cînd te-am făcut amantul meu de inimă. Dacă

închizi cumva ochii, niciodată, să ştii, niciodată să nu te mai prind la uşa mea.. .

Dar, după a treia cafea, prinţul era distrus. Irma l-a mai mişcat cu toată puterea şi l-a înghiontit în coaste şi, cînd s-a convins că era într-adevăr insensibil ca un buştean, i-a luat cheia din pijama, apoi a intrat în apartamentul lui şi a ridicat scrisorile. I-a examinat bine *portefeuille-vi,* toate buzunarele şi căptuşeala hainei, să vadă dacă nu mai ascunsese vreuna pe undeva. Pînă şi cele două despărţituri ale portmoneului mă asigură că le-a cercetat potrivit instrucţiunilor mele, pentru ca să-mi dea amănuntul că n-a găsit acolo decît doi poli. A revenit în camera ei după ce a încuiat bine la prinţ (şi la dus şi la întors coridorul era pustiu) şi a pus cheia la loc în pijama; apoi s-a îmbrăcat sumar şi a alergat la mine. Ţinea să se reîntoarcă pînă nu se deşteaptă prinţul şi era aproape sigură că-l va regăsi tot aşa cum îl lăsase. De tăria prafurilor ei nu s-a îndoit niciodată; atît cît i-a dat lui, şi pe dînsa, care s-a obişnuit cu ele, ar fi dat-o gata şi ar fi ţintuit-o la pat cîteva ceasuri. Cînd a venit încoa de asemenea n-a văzut-o nimeni; dacă acelaş lucru se va întîmpla şi la întoarcere, cu atît mai bine. Dacă nu, n-au decît s-o vadă; va aduce cu sine o grămadă de pacheţele şi legăturele de ridichi şi ceapă verde, ca să se vadă c-a fost la piaţă.

Biata fată ! în timpul cît îmi povestea am examinat scrisorile: erau într-adevăr cele două, aşadar cele mai grave dintre toate, ceea ce mă îndrituia să fiu sigur acum că prinţul nu mai avea nimic ascuns; dacă s-ar mai fi gîndit iarăşi la vreo rezervă a rezervelor pe care să le fi[1] îngropat cu grijă cine ştie unde, nu şi-ar fi putut alege alta într-acest scop. înmînai pachetul cu bani Irmei şi ea mă privi cu recunoştinţă drept în ochi, dar şi cu sfiiciunea celui ce, primind o recompensă materială, îşi dă seama că poarta cealaltă a sufletului s-a închis. Totuşi, aşa lividă de eroicul ei exces, mînjită de izbucnirile perverse ale prinţului Preda, sleită de puteri şi de încordare, am atras-o spre pieptul meu şi am sărutat-o pe frunte. Sărmana contesă decăzută Irma! Cu josnica ei artă scăpase din

[1] în ed. I: ***s-o îngropat.***

mare cumpănă pe frumoasa principesă Alba Ypsilânt, ale cărei pleoape roze despart încă la ora asta lumea de basm a visurilor princiare de grija zilei nesigure ce mijeşte din neant.

Rămas singur, mi-am dat numaidecît seama că noua mea izbîndă va putea să aibe şi urmări neliniştitoare. Prezenţa domnului Georges Radu Şerban aci, în Bucureşti, într-o zi ca asta, mă stînjenea destul, mă punea în mare nesiguranţă. După-masă aveam un proces greu, care nu putea să se termine desigur astăzi. Trebuia să conving pe maestru să participe singur la dezbateri, iar eu să pot rămîne la birou, pretextînd studierea unei alte afaceri grele, care avea să intre în discuţie peste două zile. Domnul Georges Radu Şerban, căruia-i arătai intenţia mea, după sfîrşitul consultaţiunilor, nu-mi găsi rea ideea, mai ales că-i ştiui sublinia unele nedumeriri în privinţa chestiunilor de studiat, care-l interesară şi pe dînsul. Revenii astfel după-amiază destul de devreme, nu fără a mă simţi gîtuit de o supărătoare emoţie, la gîndul că în timpul prînzului s-ar fi putut întîmpla ceva. Putui să mă liniştesc repede în această privinţă, dar pericolul nu era deloc exclus, atîta timp cît prinţul Georges întîrzia acasă; îmi persista tenace în miezul capului presimţirea că desperatul acela, deposedat de ultimele lui surse de şantaj şi nebănuind intenţiunile mele în privinţa existenţei lui şi ce făcusem pentru o fată, ar putea năvăli dintr-un moment într-altul şi povesti maestrului într-un acces de furie tot ce s-a întîmplat; pretextele invocate pentru a-mi legitima rămînerea la birou tocmai bine n-ar fi lipsit să întărească întrucîtva, în convingerea stăpînului casei cu sumbră faţadă, spusele acum fără reazim ale aventurierului.

Şi iată, acum, pentru prima oară, după atîta amar de ani, sumbra faţadă a palatului prinţului Georges îmi reapare în ochi cu toate amănuntele lui îndoliate, cu tot aspectul lui funebru de la început. Obişnuinţa cotidiană îi ştersese această posomorită înfăţişare, iar prezenţa perpetuă a donnei Alba îi estompase dungile severe ale negrului, îi destinsese arcurile grele

ale bolților, îi umpluse matul geamurilor cu irizări de speranțe. Dar, astăzi, păşind spre el, mi-era cu neputință să înăbuş impresia că mă îndrept spre un cavou, şi-mi amintii paşii, retrăii toate emoțiile primei mele aventuri, în casa stăpînei zilelor şi nopților mele. înlăuntrul biroului care-mi devenise atît de familiar, aspectul exterior al palatului se întregea în teribila impresie ce mă stăpînea, cu orînduirea rece, deşi somptuoasă, a mobilierului. Dar îmi dam bine seama că îndată ce maşina cu domnul Georges Radu Şerban va porni, toate aceste obsesii vor dispare ca iasmele de noapte la primele suflări ale zorilor; procesul avea să-1 ție mult şi bine la Palat, iar nenorocitul de prinț Preda, odată liberat de prima criză a mîniei, avea să redevină lucid, să mă caute în sala paşilor pierduți sau acasă şi să încerce, în urma sugestiei ce aveam să-i dau chiar astăzi, oarecare tratative ce-i puteau fi folositoare, şi-n care, cu deplină sinceritate, eram dispus să mă angajez.

Dar prin telefon maestrul aflase că procesul nu era printre cele dintîi pe condică şi mai zăbovea. Eu deschisesem larg dosarul de poimîine (aveam în arhiva noastră dosarul fiecărei afaceri, alcătuit din copiile exacte ale tuturor pieselor din dosarul respectiv de la Palat; un om meticulos şi ordonat ca prințul Georges nu putuse să nu organizeze astfel serviciul nostru, pentru care angajasem special, la fiecare secție, cîte unul din dactilografii practicanți în cancelariile instanțelor) şi-1 cercetam cu mare interes, dar avusesem grijă să mă aşez astfel ca să pot observa prin larga şi înalta fereastră din dreptu-mi toată mişcarea străzii în fața marelui portal.

Răspundeam tocmai la unele întrebări ale prințului, care căuta un autor trebuincios prin cristalele rafturilor lăcuite, pe care se înşirau în ordine alfabetică volumele legate în piele neagră, cînd văzui pe prințul Preda apărînd în dreptul grilajului, cu ochii extrem de măriți pe fața-i suptă şi mumificată, cu părul ieşind dezordonat de sub gambeta-i de formă perimată.

îmi simții brațele încordîndu-se involuntar şi apucînd dunga mesei de lucru; prințul Georges îmi explica acum de ce-i era necesar autorul vechi pe care-1 căuta. Prințul Preda privi din mers în dreapta şi-n stînga sa; apoi ridică ochii de pe portal tocmai înspre fereastra noastră, dar nu coti să intre pe poartă şi după puțin dispăru în partea cealaltă a străzii. A văzut maşina! gîndii; de bună seamă că îi ține calea afară s-o oprească sau îşi vede de drum înainte, să aştepte pe maestru la Palatul de justiție. Totuşi, trecerea asta repede prin fața casei maestrului parcă mă mai linişti: dacă e mînat de-o furie irezistibilă, îmi zisei, ar fi intrat dintr-o dată înăuntru şi nu s-ar fi sfiit de o maşină pusă de-a curmezişul mîniei lui. în orice caz, dacă e dispus să întindă planuri, e posibil că va începe iarăşi discuția întîi cu mine sau cu donna Alba. Dar asta e ora cînd el ştie bine că atît maestrul cît şi secretarul său se găsesc la Palatul de justiție; am înțeles atunci! Amicul vrea să aibe o întrevedere hotărîtoare cu donna Alba. Hotărîtoare, pentru că n-a mai chemat-o la telefon. Vrea probabil s-o amenințe, să-i arate starea lui de disperare, s-o facă să înțeleagă că şi fără nici o probă în buzunar, el tot va dezlănțui scandalul... Adică întocmai cum mă gîndisem la început; nu poate să fie altfel, mă liniştesc din ce în ce mai mult; nenorocitul, care visa dragoste romantică şi cavalerească, se vede acum lipsit de totul, pînă şi cu viața fetei lui periclitată.

Totuşi, cînd maestrul părăsi casa, simții din nou supărătoarea apăsare a carotidei. Urmării cu atenția încordată a timpanelor maşina, ocolind dincolo de poartă şi claxonînd. Claxonînd oare pe prințul Preda, care va fi ridicat, dincolo de grilaj, brațele în sus, s-o oprească? Nu. Accelerația maşinii cît timp mai e în dreptul grilajului creşte în mod normal, astfel că deocamdată nu se petrece nimic deosebit. Dar cînd automobilul a dispărut, auzul meu îşi întinde zadarnic antenele în depărtare; ce poți să auzi dintr-o casă cu ziduri de cetate ca asta, chiar pe-o stradă atît de puțin umblată. Dar dacă nu aud nimic, în schimb, iată, pot vedea pe fereastră pe prințul Preda, care intră ca o tempestă... Perfect, perfect, presupunerile mele încep să se adeverească. Poftim, prințule, poftim!

E oprit la uşă jos. Ies în sala de aşteptare ca să tai drumul feciorului.

— Ce s-a întîmplat?

— Un domn întreabă de doamna princesă.

— A . . .

Atît, un „a!" indiferent, şi mă retrag. Dar am grijă să las uşa cu închidere ermetică şi căptuşită cu perne îndesate în piele neagră puţin crăpată, nimica toată, un milimetru, o fracţiune de milimetru, atît cît să nu se poată vedea de la început că nu e închisă. Aud astfel perfect sosirea prinţului Preda şi glasul feciorului: „Doamna princesă vă roagă să aşteptaţi aci". Pe urmă linişte. Nu văd nimic, dar îmi închipui figura răvăşită a prinţului decăzut, în mijlocul sălii somptuoase, care-l împresoară sfidătoare şi severă, cu toată puterea de evocare a propriului său trecut. Şi-n mijlocul acestei mustrări tăcute, dar încordate, înţeleg bine starea sufletului acestui nenorocit care se pregăteşte tocmai să joace ultimul lui rol desperat şi respingător.

In sfîrşit, o uşă care se deschide energic şi apoi glasul categoric al donnei Alba:

— Domnule, dar eu v-am interzis să mă căutaţi aicea. Credeam că în ultima noastră convorbire la telefon ne înţelesesem. Dacă dumneavoastră socotiţi că mă puteţi intimida cu suplimente de îndrăzneală, vă înşelaţi. Vă rog să părăsiţi imediat...

— Pardon, doamnă, un moment numai, şi voi executa întocmai porunca dumneavoastră... Tocmai asta ţineam să ştiu, dacă învoiala noastră subzistă şi după ultima ispravă a agentului dumneavoastră, căci regret infinit, doamnă, dar nu mai pot să cred că el lucrează din proprie iniţiativă. Doream mult să aflaţi însă că nici de data asta succesul lui n-a fost definitiv. O fi găsit el şi celelalte două scrisori, dar vream să vă spun că n-a avut imaginaţie sau că isteaţa sa complice n-a avut nici o imaginaţie, să meargă cu investigaţiile puţin, puţin mai departe... mai alături. Asta ca să punem lucrurile la punct... o dată pentru totda e una... A căutat în ***portefeuille,*** dar nu i-a dat în gînd să se uite şi în acest ***porte-monnaie,*** ce-i drept nu prea potrivit pentru dimensiunile unei scrisori... nu l-a bătut capul c-o scrisoare ar putea fi şi chitită în patru, tocmai anume ca să intre într-un ***porte-monnaie*** în care nu dă la toată lumea în gînd să-şi vîre ochiul... mai ales cînd îl vede aşa, scuzaţi, uzat şi ponosit, adică tocmai pentru aceea...

Donna Alba îl întrerupse şi nu-mi scăpă accetul de uimire din glasul ei:

— Dar, domnule, spuneaţi deunăzi că tocmai aveaţi de gînd să-mi aduceţi aceste scrisori din imbold personal şi fără nici o condiţie, cînd vi s-au sustras toate.

— Din nebăgare de seamă mai rămăseseră două pe fundul cutiei.

— Aţi spus că vi s-au luat cu cutie cu tot, o cutie foarte preţioasă, de la fratele dumneavoastră... veche operă de artă a unui necunoscut maestru italian din secolul al XV-lea...

— Va să zică, vă opriseţi deja unele rezerve, în momentul cînd v-aţi luat hotărîrea să săvîrşiţi marele act spontan... Foarte elegant, n-am ce zice...

Era ca un fel de bucurie batjocoritoare în vorbele donnei Alba, nu numai ironia amară a celui ce-şi vede astfel soarta alunecînd din mînă în mînă, ruptă în două de doi hulpavi care trag de ea dezmetic într-o parte şi într-alta. Descopeream prea mult curaj la această femeie, în clipe atît de hotărîtoare, în care se juca norocul ei; punea ea oare aci ultimele resurse de mîndrie şi sfidare, ca orice biată existenţă care se vede încolţită din toate părţile şi se încăpăţînează să expire demn şi vitejeşte, aşa cum a trăit? Sau poate bucuria asta nereţinută ţîşnea din subita înţelegere a curăţeniei gîndurilor mele în această obscură împrejurare, din care nemernicu-mi rival se detaşa în sfîrşit în odioasa-i realitate, din intuiţia vie pe care şnapanul însuşi i-o descoperise că un aliat considerabil şi nepreţuit veghează credincios asupră-i, oricîte necugetate jigniri i-a adus pentru dezinteresatu-i ajutor.

— Dumneavoastră de ce nu m-aţi crezut pe cuvînt că v-am dat totul, ripostă după un timp prinţul Preda,

poate că vă aduceam şi rezervele de care-mi reproşaţi... Puteam să am la rîndu-mi încredere că vă veţi ţine de cuvînt... în privinţa.. . ofrandei. . . ce-mi acordaţi pentru sărmana.. . mea fiică... ? însă, precum vedeţi, trebuie să vă ţineţi de cuvînt. . . o mică dovadă trebuie să rămînă chiar între oamenii cei mai de cuvînt, rîse ironic prinţul Preda.

în momentul acela deschisei brusc uşa, făcînd zgomot cu minerul ei ca să se creadă c-o desprind chiar din strînsoarea metalicului ei pervaz. Apoi mă prefăcui că vreau să mă retrag cu discreţie, dinaintea neaşteptatelor prezenţe, cînd prinţul Preda mă apostrofă vitejeşte:

— Mi se pare c-ai auzit ceva... Dealtfel, nu e mare lucru, ştiam de mult că ascultatul la uşi e una din marile dumitale calităţi. Dar chiar dacă n-ai auzit nimic şi dacă doamna princesă îţi reproşează c-ai uitat să cauţi sau ai uitat să pui să se caute şi-n acest modest -*porte-monnaie,* te sfătuiesc să nu mai încerci... dacă n-ai avut puţină imaginaţie la timpul său, degeaba! Acuma poţi să răscoleşti tot Bucureştiul, şi nu vei mai da de nimic.. . te asigur...

Şi prinţul Preda scutură în aer jerpelita lui pungă, pe care Irma tocmai o controlase, după sfatu-mi, „la timpul său", cum spunea dînsul. Nu-mi putui reţine un zîmbet, un zîmbet de triumf. Şi numaidecît apoi nevoia de-a vorbi, de a mă făli cu faptele mele mă podidi ca un şuvoi de sînge. Şi mai cu seamă nevoia de-a asigura gîndul limpezit al donnei Alba că nu se mai găseşte nici cu un fir de păr în puterea acestui individ periculos.

— Domnule, eu nu ştiu despre ce fapte şi despre ce reproşuri vorbeşti dumneata; mi-ai mai povestit ceva în felul ăsta la Palatul de justiţie, dar n-am înţeles nimic. însă dacă te-a jefuit cineva de scrisorile de care vorbeşti şi pe care, pe cît înţeleg, le deţineai în mod nedrept şi imoral (apăsai asupra acestor cuvinte, pentru ca donna Alba să observe că, întocmai cum scumpa ei minte a întrevăzut în sfîrşit, lucrurile s-au schimbat acum) şi dacă la prima dată sustragerea de care vorbeşti n-a reuşit deplin, apoi la a doua încercare fii sigur că n-a mai rămas nimic necotrobăit. Ţi-o afirm cu competinţa celui pe care profesiunea l-a pus uneori în contact cu autorii unor astfel de isprăvi ca şi cu urmăritorii lor. Dar dovada cea mai evidentă, cea mai eclatantă, a afirmaţiei mele e tocmai hazardata şi lipsita de tact prezenţă a dumitale aci în momentul acesta, ca şi limbajul speriat şi inconvenabil ce întrebuinţezi... dumneata, care, din strălucirea de odinioară, rămăsesei cel puţin cu un fel mai deosebit de a vorbi, de a te prezenta şi de a proceda...

Doream să glăsuiesc astfel mai departe, dar donna Alba mă amuţi cu o privire mai dispreţuitoare decît cea cu care ascultase pe prinţ. Vorbi acum ea, adresîndu-se celuilalt:

— Domnule, mi-e indiferent dacă mai aveţi sau nu din scrisorile acelea, ţin să vă aduc însă la cunoştinţă, o dată pentru totdeauna, că nu din cauza lor v-am acordat pensiunea ştiută, pe care-o veţi primi şi de-acum înainte dumneavoastră şi fiica dumneavoastră. Iar ca ultim cuvînt, vă înştiinţez că dacă vă veţi mai permite să călcaţi aicea, ea vi se va tăia în mod automat şi definitiv.. . şi orice nouă tentativă a dvs. de a mai mă plictisi va fi reprimată în consecinţă.

Şi plecă fără să-mi mai acorde nici măcar o privire, oricît de rea şi de batjocoritoare.

Prinţul Preda era extrem de radios; apoi, redevenind grav, se apropie de mine, apucîndu-mă familiar de-un nasture al hainei.

— Pentru ce mi-ai făcut asta?

— Pentru că eram sigur că ieşi mai onorabil astfel din procesele dumitale de conştiinţă. Iată ce arăţi, figura singură spune cît te simţi de mulţumit acum. Şi dacă doamna nu-ţi pomenea deloc de cele ce ţi-a pomenit acum la urmă, fii sigur că eu îmi luam asupră-mi soarta dumitale şi a fiicei dumitale. încă te pot vesti că am şi expediat şcoalei rata pe ultimul semestru pentru fiica dumitale.. .

Şi pipăind cu mintea ca pe-un gînd de preţ surpriza donnei Alba, cînd i se va răspunde de la pension că

poate că vă aduceam şi rezervele de care-mi reproşaţi. . . Puteam să am la rîndu-mi încredere că vă veţi ţine de cuvînt. .. în privinţa. . . ofrandei. . . ce-mi acordaţi pentru sărmana... mea fiică. .. ? însă, precum vedeţi, trebuie să vă ţineţi de cuvînt... o mică dovadă trebuie să rămînă chiar între oamenii cei mai de cuvînt, rîse ironic prinţul Preda.

în momentul acela deschisei brusc uşa, făcînd zgomot cu minerul ei ca să se creadă c-o desprind chiar din strînsoarea metalicului ei pervaz. Apoi mă prefăcui că vreau să mă retrag cu discreţie, dinaintea neaşteptatelor prezenţe, cînd prinţul Preda mă apostrofă vitejeşte:

— Mi se pare c-ai auzit ceva. .. Dealtfel, nu e mare lucru, ştiam de mult că ascultatul la uşi e una din marile dumitale calităţi. Dar chiar dacă n-ai auzit nimic şi dacă doamna princesă îţi reproşează c-ai uitat să cauţi sau ai uitat să pui să se caute şi-n acest modest *fiorte-monnaie,* te sfătuiesc să nu mai încerci.. . dacă n-ai avut puţină imaginaţie la timpul său, degeaba! Acuma poţi să răscoleşti tot Bucureştiul, şi nu vei mai da de nimic... te asigur. ..

Şi prinţul Preda scutură în aer jerpelita lui pungă, pe care Irma tocmai o controlase, după sfatu-mi, „la timpul său", cum spunea dînsul. Nu-mi putui reţine un zîmbet, un zîmbet de triumf. Şi numaidecît apoi nevoia de-a vorbi, de a mă făli cu faptele mele mă podidi ca un şuvoi de sînge. Şi mai cu seamă nevoia de-a asigura gîndul limpezit al donnei Alba că nu se mai găseşte nici cu un fir de păr în puterea acestui individ periculos.

— Domnule, eu nu ştiu despre ce fapte şi despre ce reproşuri vorbeşti dumneata; mi-ai mai povestit ceva în felul ăsta la Palatul de justiţie, dar n-am înţeles nimic. însă dacă te-a jefuit cineva de scrisorile de care vorbeşti şi pe care, pe cît înţeleg, le deţineai în mod nedrept şi imoral (apăsai asupra acestor cuvinte, pentru ca donna Alba să observe că, întocmai cum scumpa ei minte a întrevăzut în sfîrşit, lucrurile s-au schimbat acum) şi dacă la prima dată sustragerea de care vorbeşti n-a reuşit deplin, apoi la a doua încercare fii sigur că n-a mai rămas nimic necotrobăit. Ţi-o afirm cu competinţa celui pe care profesiunea l-a pus uneori în contact cu autorii unor astfel de isprăvi ca şi cu urmăritorii lor. Dar dovada cea mai evidentă, cea mai eclatantă, a afirmaţiei mele e tocmai hazardata şi lipsita de tact prezenţă a dumitale aci în momentul acesta, ca şi limbajul speriat şi inconvenabil ce întrebuinţezi. . . dumneata, care, din strălucirea de odinioară, rămăsesei cel puţin cu un fel mai deosebit de a vorbi, de a te prezenta şi de a proceda...

Doream să glăsuiesc astfel mai departe, dar donna Alba mă amuţi cu o privire mai dispreţuitoare decît cea cu care ascultase pe prinţ. Vorbi acum ea, adresîndu-se celuilalt:

— Domnule, mi-e indiferent dacă mai aveţi sau nu din scrisorile acelea, ţin să vă aduc însă la cunoştinţă, o dată pentru totdeauna, că nu din cauza lor v-am acordat pensiunea ştiută, pe care-o veţi primi şi de-acum înainte dumneavoastră şi fiica dumneavoastră. Iar ca ultim cuvînt, vă înştiinţez că dacă vă veţi mai permite să călcaţi aicea, ea vi se va tăia în mod automat şi definitiv... şi orice nouă tentativă a dvs. de a mai mă plictisi va fi reprimată în consecinţă.

Şi plecă fără să-mi mai acorde nici măcar o privire, oricît de rea şi de batjocoritoare.

Prinţul Preda era extrem de radios; apoi, redevenind grav, se apropie de mine, apucîndu-mă familiar de-un nasture al hainei.

— Pentru ce mi-ai făcut asta?

— Pentru că eram sigur că ieşi mai onorabil astfel din procesele dumitale de conştiinţă. Iată ce arăţi, figura singură spune cît te simţi de mulţumit acum. Şi dacă doamna nu-ţi pomenea deloc de cele ce ţi-a pomenit acum la urmă, fii sigur că eu îmi luam asupră-mi soarta dumitale şi a fiicei dumitale. încă te pot vesti că am şi expediat şcoalei rata pe ultimul semestru pentru fiica dumitale...

Şi pipăind cu mintea ca pe-un gînd de preţ surpriza donnei Alba, cînd i se va răspunde de la pension că

pensia fetei lui Buzescu a fost achitată pînă la sfîrşitul anului, împinsei amical pe prinţ spre uşă:

— Acum la revedere, bunule tovarăş de petrecere, grăbeşte-te, să nu-ţi periclitezi din nou soarta, abia asigurată, cu sosirea unei persoane care nu cred că s-ar bucura deloc să te găsească aci, chiar dacă i-ai pretexta că ai venit să mă consulţi într-o chestiune personală, cum îmi închipui că promptul d-tale spirit de *â ftropos* s-ar grăbi să-i spună...

Prinţul însă îmi păru neliniştit chiar dinainte de a-i aminti această neplăcută perspectivă. ..

— Bine, omule, îşi dădu el necazul pe faţă, ai trimes şi dumneata banii la pension fără să mă întrebi, ca şi prinţesa Ypsilânt...

Dădu să mai spună ceva, se mai încruntă o dată, făcu apoi un: „Bine !" de mulţumire şi mă lăsă. Nu ştiu ce mă făcu să mi se năzărească atunci deodată că acest mincinos şi excroc fără pereche nici n-are vreun copil...

Plănuisem să dau cutia cu scrisori donnei Alba — şi odată cu ea dezlegarea sufletului ei, ca şi dezlegarea sufletului meu de bănuiala nedreaptă ce încă îmi păstra pînă la protivnica dovadă — în ziua care avea să urmeze primei plecări, vag anunţată, a maestrului. Dar o vizită curioasă în studiul nostru, primită mai înainte ca d. Georges Radu Şerban să-şi stabilească data precisă a călătoriei, schimbă hotărîrea mea cu desăvîrşire. Persoana care determina această schimbare era un basarabean mare şi zdravăn, un proprietar bogat din Chişinău, d. Petrow, senator şi soţul dansatoarei Olga Petrowna, a cărei artă şi frumuseţe le admirasem acum patru ani la restaurantul denumit la „Ruşi". Cazul noului-venit nu era lipsit de interes; înainte de război, domnul Petrow, care avusese mare avere la Odesa şi avea încă la Chişinău, cunoscuse şi luase în căsătorie pe-o fată de balet, Olga, care deveni astfel d-na Olga Petrowna şi încă baroneasă, pentru că sub ţari domnul Petrow era recunoscut ca drept purtător al acestui titlu aristocratic. De iubire prea mare, înainte de a pleca la război, el chiar îi dăruise în plină proprietate o casă pe care tocmai o cumpărase la Chişinău. Revoluţia însă izbucni şi domnul Petrow nu mai ştiu de soţia sa; el izbuti totuşi să ajungă în Basarabia şi vroi să reintre în posesiunea averii din România şi implicit şi a casei dăruită soţiei, una din cele mai importante din oraş şi care întrecea prin valoare restul proprietăţilor redobîndite. Aci însă întîlni pe doamna Petrow, care, venită mai din vreme, făcuse şi ea demersuri să reintre în posesiunea casei şi reuşise în cele din urmă mai mult graţie talentului şi a frumuseţii ei decît a actelor, care erau oarecum în neregulă. Domnul Petrow se bucură foarte văzîndu-şi soţia şi reîncepu cu dînsa traiul de odinioară, dar peste puţin observă cu groază că femeia nu prea se arată tocmai aşa de bucuroasă de sosirea lui. Cel dintîi conflict serios dintre dînşii izbucni din cauza angajamentelor ei artistice. Domnul Petrow convenise în cele din urmă ca ea să execute contractele încheiate în regulă cu impresarii, pînă la sosirea lui, dar nu-i mai îngădui să se angajeze din nou, mai ales că majoritatea erau încheiate pentru Bucureşti şi pentru alte oraşe îndepărtate din vechiul Regat şi Ardeal. Femeia se prefăcu că acceptă, dar el băgă după cîtva timp de seamă că angajamentele vechi se înmulţesc mereu şi nu mai dau nădejde c-or să se sfîrşească. Ceartă mare, ameninţări cu despărţirea de-o parte şi de alta, pînă cînd rusoaica îi făcu într-o bună zi somaţie să părăsească în cîteva săptămîni clădirea. Ea petrecu aceste săptămîni dînd reprezentaţii şi, cînd reveni la Chişinău, încercă, nici mai mult, nici mai puţin, sâ-1 expulzeze cu portăreii.

(Cînd expunerea ajunse la acest punct, ea fu întreruptă prin ridicarea bruscă de pe scaun a maestrului, a cărui faţă era extrem de contractată, oricît îşi da silinţa să-şi recapete calmul lui obişnuit. Eu nu-1 mai văzusem pînă acum într-o astfel de surescitare, aşa că-1 privii cu mare uimire. El îmi făcu semn, despicînd negrul mustăţilor de al bărbii cu albul eclatant al rîsului lui reţinut, că nu e nimic şi invită pe basarabean să continue.)

Domnul Petrow, indignat la culme de această impertinență, cu toate că-și iubea soția nu cu mult mai puțin ca la început (straniu rîs amar ieși din gîtlejul maestrului), contestă imediat execuția și porni proces greu cu articole și jurisprudențe' rusești și basarabene de anularea donației, complicată prin acte ocolite (era vorba propriu-zis de-un act de cumpărare făcut pe numele ei), proces care trecu în fața instanțelor Chișinăului, apoi se mută la București, unde fu întrerupt, prin rugămintea ei de a fi iertată. Domnul Petrow era însă (sau se făcea) neînduplecat, pentru că și el îi trimisese mai de mult mesagii de împăcare (rînjet de dispreț la maestru), însă ea nici nu voise să audă; și abia acum, la urmă, văzînd că angajamentele au scăzut, și ca număr și ca strălucire, și că pînă și restaurantul de noapte rusesc, unde-și găsise adăpost în ultimii ani, era amenințat de faliment, se gîndise să revină la dînsul, mai ales că pierduse și speranța cîștigării procesului, pe care nu mai avea nici mijloace să-1 continue. Procesul ajunsese așadar acum în fața Curții de apel din București, unde tot ea izbutise să-1 strămute pentru motive de suspiciune legitimă (d. Petrow era convins că mai mult pentru motivul slăbiciunii pe care o au pînă și bătrînii magistrați români în fața frumuseții femeiești); se găsea în ultima fază, și prea adînc jignitul soț era gata să-1 redeschidă, pentru a termina definitiv cu el (la prima instanță îl cîștigase). Cum însă soția sa dispunea încă în mod copios de capitolul frumuseții, d. Petrow nu știa la ce avocați se mai putea aștepta tocmai acum să aibe împotrivă; mai mult chiar, se temea și de ai săi, însă auzind de faima și „seriozitatea" maestrului, crezuse că lucrul cel mai bun e să recurgă la dînsul.

— Sunteți avocatul care știți să duceți procesele pe drumul cel mai scurt spre rezolvat, pentru că niciodată nu cochetați cu adversarul, oricine ar fi el, complimentă el cu diplomatică... sinceritate pe maestru, drept încheiere, ca un vrednic basarabean ce nu trebuie niciodată să uite cuvîntul bun de la urmă și care trebuie să dea lucrurile pe șleau.

Maestrul, care nu zîmbise o clipă auzind motivul real care determinase pe vizitator să i se adreseze, acceptă cu un avînt pe care nu i-1 cunoșteam. Printre altele îi răspunse rusului:

— Am văzut și eu pe soția d-tale dansînd și am admirat-o într-adevăr și ca artistă și ca mare frumusețe. Dar tocmai pentru că e atît de frumoasă. . .

Și aci se întrerupse. Petrow zîmbi larg și puțin înfricoșat, dar eu văzui în negrul ochilor maestrului sclipiri de cremene și amnar.

— Dar nu înțeleg de ce n-ai divorțat încă ? se întrebă îndîrjit maestrul. O soție care te somează să ieși din propria ta casă. . .

Basarabeanul surise și mai larg, și de astă dată ușurat și fericit că-și găsise omul.

— E, cocoane, glăsui el plin și pe îndelete, am început și divorț. . . dar s-a suspendat și acela. .. cine știe, de iertat, poate m-o mai îndemna Dumnezeu s-o iert... dar casa n-o mai merită...

Și-n vehemența și-n disprețul total cu care maestrul invectivă pe acest client ca oricare altul, pentru o afacere personală, care pe noi nu ne privea cîtuși de puțin, sub alt unghi decît al principiilor de drept civil în sine, revăzui, ca o sclipire de fulger în nori grei de praf și de furtună, frumusețea goală a rusoaicei, atît de asemănătoare la statură și la chip cu donna Alba. Și privii uimit la barba voievodală a vlăstarului de voievod român, neîndurat la greșelile femeiești, mișcîndu-se ca în ritmul pronunțării unei sentințe de moarte, pe cînd rostea basarabeanului zîmbitor:

— Să știi că voi face tot posibilul să-ți cîștig procesul, numai dacă îmi făgăduiești că n-ai s-o ierți niciodată!

Și abia acum mă izbi cu o putere fără de seamăn amintirea acelei vizite cu care maestrul mă onorase inoportun în momentele cînd mă împărtășam cu Lilica Mavrogheni din deliciile unei aventuri neprevăzute și trecătoare, gustată din plin tocmai pentru că era liberă de orice fel de obligație sau interes. Și iarăși mă năpădi cu putere, într-o lumină neașteptată și supără-

toare, atitudinea de dăunăzi a donnei Alba, descoperindu-mi acum tardiv aspecte asupra cărora atenția și amorul meu propriu nu stăruiseră îndeajuns în clipele cînd ele îmi apăruseră totuși, cu toată lipsa lor de consistență momentană. înainte de orice, nu mai rămînea îndoială că singura privire ce-a acordat atunci donna Alba intervenției mele a fost de-un dispreț vădit, poate intenționat accentuat, în raport cu cel cu care tratase tot timpul pe bietul prinț Preda. Mai apoi zîmbetul acela de totală nepăsare și dezgust, cu care-l încunoștiințase „o dată pentru totdeauna" că „nu din pricina scrisorilor" i-a servit pensia știută, se referea și la mine, evident; ba nu, cuvintele acelea nu se puteau referi decît numai la mine; văzuse doar și ea prea bine că prințul Preda nu făcea alt decît să mintă cu disperarea cauzei pierdute pentru veci.

Donna Alba îmi sfida așadar puterea ce-o dobîndisem asupră-i, își bătea joc de mine și de ea. A-i fi dat scrisorile după un astfel de avertisment, însemna să le primească, drace, ca pe-un simplu jurnal de mode sau un roman franțuzesc. Și asta fu ideea care mă izbi, cînd, după plecarea basarabeanului, prințul Georges continuă să-și exprime, acum mai în voie, indignarea față de atîta slăbiciune, față de atîta lipsă de mîndrie și eleganță, cît îi fusese dat să vadă din partea acestui „rus". Donna Alba trebuie să observe mai bine dimensiunile puterii mele, îmi spusei la rîndu-mi, și aceste dimensiuni nu-i pot apare la justa lor valoare decît acordîndu-le o perspectivă oarecare. Ei bine, donna Alba va avea prilej să măsoare chiar azi lungimea acestei subite dar considerabile perspective.

Și cînd domnul Georges Radu Șerban, care pentru prima oară de cînd lucram împreună își manifesta atît de fățiș și violent o impresie personală și o trăsătură a caracterului său îndeobște comprimat, își termină filipica (pe cînd eu mă gîndeam obstinat că numai asemănarea fizică uneori cu adevărat izbitoare dintre soția sa și rusoaică îl face să spumege astfel), îi comunicai dorința mea de a-l părăsi.

Se uită la mine mirat, speriat parcă; iată așadar altă mișcare a capului său, care-mi denotă că domnul Georges Radu Șerban nu știe decît să-și reprime pasiunile, pornirile și nedumeririle, în fața mersului obișnuit al vieții, dar atît și nimic mai mult; ele însă rezidă nenumărate și colcăie "în sufletul său cu o putere de izbucnire cu atît mai mare cu cît de bună seamă sunt mai latente și mai înfrînate.

Stătu cîtva pe gînduri mîngîindu-și barba, se ridică și se plimbă de cîteva ori în lungul odăii... și atunci bucuria mea fu cu atît mai mare că-l părăsesc cu cît îmi dădui seama că începusem a-l iubi pe omul ăsta mîndru cu care mă obișnuisem. El se opri în fața mea și-mi spuse:

— Te cam grăbești dumneata; peste un an aveam să-ți trec toate afacerile mele... pentru că și eu băgasem de seamă că aproape m-am săturat de acest capriciu.

Pe urmă corectă cuvîntul „capriciu", explicîndu-mi că hotărîrea lui de a se dedica barei și legilor a venit în urma unei mature chibzuieli, în mijlocul naufragiului general al clasei suprapuse; deși el personal n-avea a se teme de efectele exproprierii și ale catastrofelor valutare, totuși a socotit necesar pentru împăcarea conștiinței lui că trebuie să fie un pionier al campaniei de intensă activitate, cu care credea că boierimea va întreprinde îndată lupta pentru recîștigarea preponderenței pierdute și, implicit, pentru justificarea trecutei preponderențe, precum și un apărător înverșunat a ce mai rămînea să fie scăpat.

Or, cu vremea, toată această atitudine bine diferențiată s-a fărâmițat, amestecîndu-se într-o ocupațiune avocățească obișnuită, foarte interesantă și aceasta din punctul de vedere al problemelor de drept general care-l pasionează deopotrivă, dar care-i acaparează prea din cale-afară timpul, de care mai are nevoie și-n alte direcții, unde-l împing fără voie numele și cerințele sufletului și-ale obîrșiei sale.

Ca și la venirea mea în acest birou, demult, sunt atîția ani de atunci, subliniai și acum, cînd maestrul a putut să observe că ocupația lui a devenit dintr-un principiu de luptă o meserie propriu-zisă, nu întru totul compatibilă cu noblețea princiară (unde e prințul Raoul să-l audă, revenind mai mult ori mai puțin

la ideile pe care acest simpatic prieten de neam mi le susține[a] cu atîta ardoare, mai demult, combătîndu-și cumnatul?), și-mi exprimai din nou admirația pentru linia lui dreaptă și pentru prestanța cu adevărat voievodală cu care a știut să străbată, în anii din urmă, un domeniu de preocupări mai mult burghez prin alcătuirea și rostul lui actual.

începui apoi să enumăr diverse motive care mă îndemnau să nu mai întîrzii cîtuși de puțin în îndeplinirea hotărîrei mele; găsii la repezeală cîteva și i-aș fi putut înșira o mie și unul. Dar el nu-mi dădu răgaz de vorbit.

— în definitiv, nu sunt cu nimic îndreptățit, grăi el solemn și convins, să înduplec *o forță* în toată puterea cuvîntului de a mai păstra o situație subalternă. Regret mult că o tovărășie nu mai pot face cu dumneata, vreau să spun una formală, dealtfel nici dumneata nu pretinzi și n-ai pretins asta; în sfîrșit, vom mai putea colabora din depărtare; dacă primești, eu îți pot trece chiar de acum mai toate afacerile mele — îmi rezerv numai pentru anul ce urmează, și pe care mi l-am mai acordat ca activitate judiciară, cele vreo patru-cinci afaceri care mă obsedează și de care nu pot să mă las pînă nu voi vedea că se rezolvă în sensul pe care-l doresc...

I-am mulțumit prințului extrem, extrem de încurcat. Totuși, m-am grăbit să-i mulțumesc numai și numai ca refuzul meu, în fața acestei princiare gentileți, să nu-i pară o jignire, și mai mult încă, un motiv de legitimă suspectare. Și mă văd iarăși atît de meschin în umbra covîrșitoarei generozități de care n-am nevoie, parcă m-aș regăsi la începutul tîrziei și falsei crize de noblețã a deșucheatului prinț Preda. Doamne, nu sunt omul care să mă tem acum c-aș putea rămîne fără clientelă, dar gestul ăsta de amiciție, venind tocmai de la un om atît de mîndru și de întunecat, mi se pare într-adevăr copleșitor.

Domnul Georges Radu Șerban mi-a oferit și-o masă de despărțire; pentru prima oară se întîmpla să fiu invitat la masă de d. Georges Radu Șerban.

Este o constatare asta pe care și maestrul se simte din nou dator s-o observe: nu m-a mai invitat niciodată, deși ar fi fost de dorit. O mai strînsă legătură între noi se cuvenea, mai amicală, mai familiară, repetă el regretele de la Teatrul liric, dar, în sfîrșit, afacerile, preocupările, activitatea; dacă s-ar fi săvîrșit începutul, ar fi fost apoi mai ușor; doamna Georges Radu Șerban și-ar fi adus după aceea mai repede aminte de îndatoririle lor; însă începutul, recunoaște, trebuia să-l facă el și nu l-a făcut.

Iată o mulțime de automustrări care mă bucură din cale-afară; dacă regret ceva la rîndu-mi e că domnul Georges Radu Șerban nu-și descoperă și alte vini mai grave, de nescuzat față de mine, sau că nu-mi dă măcar capătul de fir după care să le pot descoperi eu. în orice caz, cu cît dînsul se recunoaște mai în vină, cu atît diminuează importanța sufletească a ofertei de patron, ce mi-a făcut la despărțirea noastră de afaceri. Sunt chestii de tovărășie avocățească în care ne-am despărțit întocmai după cum ne-am purtat tot timpul unul față de celălalt: leali și vrednici. Ce-au a face aici sentimentele noastre particulare și mai ales acel sentiment care mă domină și care are obîrșii mai vechi decît raporturile noastre de breaslă, în care eu am avut tot timpul un rol subaltern?

Astfel îmi zic, privind acum, ori de cîte ori îmi ridic ochii, rădăcina gîtului donnei Alba, și porțiunea de piept pe care mi-o îngăduie decupajul triunghiular al decolteului rochiei de stofă albastră. Donna Alba are locul *vis-ă-vis* de al meu la masă, însă mai sus decît atîta nu îndrăznesc să ridic ochii, deși sunt atît de intrigat să văd cum mă primesc privirile ei mute și ce-ar putea ele să-mi spună mai departe; dar e minunat gîtul acesta, pe care-l văd atît de aproape la lumina zilei și pe care timpul n-a încrețit epiderma vie și savuroasă cu umbra nici unui păienjeniș, oricît de brusc și ori în ce unghi s-ar mișca, într-o parte ori într-alta, capul ei de suverană a casei. E grozav de tînără donna Alba cu toți cei treizeci de ani ai ei, pe care, după socotelile mele, trebuie sau e aproape să-i împlinească.

Domnul Georges Radu Şerban mă întreține cu un eveniment politic recent, pretext pentru a-mi face cunoscut dezgustul lui total pentru politică. (Şi eu, care credeam că pentru politică se lasă el de drept!) Aprobîndu-1 în totul, observ că ochii mei au mai cîştigat încă o mică porțiune de loc spre ochii donnei Alba, dar laş ori strategic, cum vreți să spuneți, progresul s-a efectuat tot prin ocol. Vîrful fraged şi vag pufos al urechilor şi-apoi întregul lor mic pavilion sunt acum pradă privirilor mele. Vinul domnului Georges Radu Şerban e foarte bun şi mi s-a oferit o masă din cele mai alese; asta mă face să mă simt la îndemînă pe fotoliul meu şi să mă bucur teribil că gîndul de a nu mă grăbi cu predarea scrisorilor mi-a venit la timp. Dar nu vi se pare curios că maestrul nu se miră încă de tăcerea prelungită a soției sale? întrucît mă priveşte, cînd beau vin bun, eu nu mai găsesc deloc de ce să mă mir că el n-a început să se mire. Drace, poate că eu trebuie să-i adresez primul cuvînt: la drept vorbind, politețea asta mă încurcă teribil, şi-apoi e politicos să întrerupi pe maestru pentru a-i spune ei ceva, pentru a-i oferi poate ceva după masă? Nu, asta pentru nimic în lume, cel mult pot ridica acum ochii mai bărbăteşte, să-i cuprind tot capul în lumina privirii mele. Şi-o surprind astfel pe donna Alba fixînd întrebătoare pe femeia care ne serveşte şi care trebuie să se afle undeva în cadrul uşei de serviciu. Donna Alba încuviințează ceva, aplecînd repede capul cu înțeles, apoi aud uşa trosnind ca un capac de ceas după cea care a dispărut. Aştept să bravez ochii donnei Alba care acum trebuie să revie firesc spre mine; şi ei revin, îmi primesc privirile mele şi-şi coboară luminile lor încet şi indiferent spre farfurie. „La naiba" cu gravitatea asta nepăsătoare; între mine şi dumneata, îi spun în mintea mea, e un secret, doamnă. Acest soț care expune opinii şi trage concluzii nu ştie ceea ce numai noi doi ştim, iar dumneata nu i-ai pomenit de aşa ceva şi nici acum nu te scoli voiniceşte de pe scaun să arăți spre mine şi să strigi: „Destul, destul! Sfîrşeşte odată! Acest om pe care l-ai invitat la masă ştie ceva pe care nu-1 ştii, are în mînă ceva care te-ar face **să** îngălbeneşti şi **să**

tremuri la moment, ca gelatina de pe lunguiață farfurie din mijlocul mesei. Dar mai bine să îngălbeneşti, să tremuri, să strigi la mine, să mă ucizi, decît acest om care stă atîta de calm în fața mea să ştie ceva, pe care tu, soțul meu, să nu-1 ştii!"

însă dacă donna Alba nu se ridică şi nu strigă astfel, eu de ce să nu-mi ridic ochii la dînsa şi să nu-i strig prieteneşte, cu sclipirea lor temperată după voie, plăcerea pe care mi-o face de-a o avea în fața mea şi de a tăcea complice cu mine, umăr la umăr cu sufletul meu. Superb e umărul donnei Alba! Iată, electrizat de el, mai mult decît de grija agasantă a politeței, simt că trebuie să-i adresez un cuvînt. Se va supăra de el? O va face el să izbucnească? Să vedem. Deocamdată rîsul ochiului meu n-a făcut-o să izbucnească. Să vedem acum cuvîntul. . .

Şi-o întreb dacă a cetit o carte care, într-o privință, se referă la ce vorbise soțul său; într-o privință, pentru că era o carte de literatură, şi nu putea fi decît o carte de literatură pretextul care-n urma discuției cu maestrul mă putea pune în legătură cu dînsa. Nu, doamna Alba nu cetise cartea, dar răspunse cu aleasă bunăvoință, cum se cuvine unei gazde de înaltă condiție să se poarte cu invitatul soțului ei. Dar dacă n-a cetit cartea despre care am întrebat-o, în schimb a cetit alta de acelaş autor. Foarte bine, pe aceea am cetit-o şi eu. Schimb de impresii, spargerea zidului de tăcere dintre noi. De la o carte treci uşor la alta şi de la un autor la celălalt. Donna Alba ştie să descopere repede nucleul primordial al unei cărți. Părerile ei sunt juste şi temeinice, îi place să vadă drept şi nu ascunde nimic sub rotocoale de fraze încîlcite, pentru a te lăsa să întrevezi numai colțuri dintr-un adevăr, pe care complect îl vede numai ea, şi care e prea subtil pentru a ți-1 putea prezenta răspicat şi ție. în privința asta donna Alba are ceva din mersul drept al spiritului soțului său. Ceea ce mă face şi mai mult să mă cutremur de donna Alba, ca de toate femeile care nu se ascund după degete cînd vreau sau nu vreau ceva. în schimb, glasul ei dulce mă desfată şi mă îmbie. Dar iată ceva cu adevărat de negîndit: îmi pune acum şi ea întrebări. Şi mi-aduc

aminte clinchetul de argint al acelui *„My dear"* auzit cîndva în treacăt. Doamne, închipuiți-vă vocea asta nu numai glăsuindu-mi ceva mie, dar pentru mine, numai pentru mine! E insuportabil de turburător acest gînd. Iar desertul a sosit, şi cu el presentimentul sfîrşitului acestui farmec indescriptibil, care a început doar de curînd, de cînd maestrul, pe care de-atîția ani de zile l-am auzit făcînd considerații, şi-a terminat în sfîrşit pe cele hărăzite zilei de azi.

Donna Alba îmi surîde şi mă priveşte clar în ochi. Supărător de clar. De ce nu văd acolo o mişcare, o alungare de unde, pe rotundul umed al iriselor cenuşii, care să însemne: asta e pentru tine, mă tem de tine, ştim numai noi — sau altceva la fel. Dar ochii aceia mă privesc extrem de limpede şi desertul se duce. Ah, mai e şi cafeaua, pe care o pregăteşte chiar donna Alba, aci, în ibrice nichelate, în urma dorinței şi rugăminței soțului ei, care pare să aibă mare slăbiciune (singura lui slăbiciune?) pentru această licoare... Aşadar, ea pregăteşte acum, cu mîna ei, ceva şi pentru mine — şi pentru mine. A mai pregătit şi dejunul, fireşte. . . Dar s-a gîndit oare, comandînd jupînesei vreunul din feluri, că ar putea fi mai potrivit pentru mosafirul ce se anunță? Mă simt ruşinat singur de întrebările mele burghezeşti şi mă acuz vehement în minte de grosolănia lor, care poate creşte astfel nestingherită la adăpostul muțeniei gîndului laş.

Cafeaua asta însă mi-e nespus de simpatică pentru că are de pe acum o aromă atît de tare, iar prepararea ei rezistă încă mîinii fine a domniței Ypsilant. Dar în dosul conştiinței mele persistă pîcla neagră a sfîrşitului, care va veni numaidecît. Şi donna Alba, suflînd în flăcări, m-a privit iar prea limpede. îşi închipuie oare că mă va birui cu limpezimea asta, cu nepăsarea delicată, prietenească dar sigură, dar ducînd la un liman negru, la aceeaşi mare moartă, pe care o simt întinzîndu-se tot mai aproape, îndărătul conştiinței mele, cu cît preparatul şi servitul cafelei se apropie de terminat? Ei bine, nu. Mai putem avea un subiect de vorbă... Hm, hm... şi încă subiect. Rusul, basarabeanul, Petrow... Un subiect mare cît această namilă de basarabean.

— A, ştiți, maestre, am văzut dosarul lui Petrow, am fost foarte curios să-1 văd.. .

Petrow! Cuvîntul magic! Ah, da, Petrow! îşi recapătă maestrul toată verva. „Ți-am vorbit de el, Alba." Şi maestrul, care e în bune dispoziții, acum se amuză teribil de acest basarabean care încă ar mai putea să ierte, după ce a fost dat afară din propria-i casă.

Pentru prima oară cînd o umbră trece în sfîrşit pe limpezimea privirii donnei Alba; iar în momentul acela, privirea ei mi-a fost dedicată mie. îmi prinsese intenția. Surîde, dar fără dulceața senină dinainte, surîde aspru şi dîrz, ca dinaintea unei hîrjoane la care e provocată. „Să vedem", pare să zică. Şi răspunde net şi tare soțului ei.

— Ei bine, dacă vrei să ştii părerea mea din urmă, găsesc că e foarte nobil din partea lui.

De neiertat greşală ! gem atunci de fericire în adîncul meu de isteț meşter al capcanelor de vorbe. Donna Alba s-a prins în cursă mai repede decît speram, s-a aruncat prea orbeşte, cu inima ei nobilă şi francă, în vălmăşagul în care vreau s-o atrag.

— într-adevăr... rîse din toată inima lui mîndră şi rea prințul Georges. . . noblețe rus... Ce vorbesc, noblețea rusească ştia să pedepsească... Poate vrei să spui: generozitate de nou-venit pe planul din față... după ce s-a ghiftuit bine de toate preceptele literaturii nihiliste... dar eu mi-am plasat ironia greşit; noblețea rusească, veche, e altceva... o, e înspăimîntător de reamintit cum ştia ea să-şi țină neatins privilegiul şi blazonul.. .

— în domeniul sentimental a fost cu totul altfel şi acolo şi-n toate părțile... dealtminteri, în orice domeniu, noblețea nu e brutalitate, e generozitate. . .

— Cine vorbeşte de brutalitate?. .. dar în orice caz, nu pactizare, acceptare, tragerea cu buretele de către chiar cel umilit peste toată josnicia eclatantă...

— ...uitarea a îndulcit mult amintirea.

— A îndulcit-o?

— ...uitarea anihilează propriu-zis amintirea, dar pe încetul, nesimțit... pentru ei, deocamdată a îndulcit-o... e un început, o primă fază... a șters pe îndelete contururile prea dure, a presărat cenușe pe evidențele prea țipătoare... cînd descompunerea ultimelor fâșii de amintire se va fi desăvîrșit, ei se vor putea numi iarăși fericiți... Și înțelepți, pentru că au știut să găsească fericirea...

Dar deodată donna Alba a privit înspăimîntată spre mine. Cum, a ajuns pînă aici, s-a lăsat așa de ușor dusă pînă aici de propria ei convingere, pentru propria-i cauză, chiar în fața mea? Ea plecă fruntea, rîzînd fără plăcere ceștii pe care o ducea la gură. Iar eu rîd cu calm și plăcere și-i învederez asta, ori de cîte ori ochiul, care-a redevenit distant, se reîntoarce totuși pe furiș spre mine.

— în definitiv, poate să ai dreptate! se grăbește apoi să închidă discuția, pentru a-mi tăia această nebună plăcere care m-a apucat. Dar poarta prin care a încercat să scape e prea largă ca să nu-și dea seama că pot intra și ceilalți după dînsa, în bună voie. E nevoită să revie; pentru a porni tot pe drumul apucat întîi, cu mai multă grijă, însă, față de puterea de întindere a cuvintelor.

— ...totul depinde de momentul și împrejurările care au determinat un gest, o slăbiciune, o greșală...

Dar domnul Georges Radu Șerban e intransigent asupra acestei teme, așa că nu îngăduie nici o circumstanță:

— Sunt fapte care nu admit nici o discuție. Și nici o scuză, nici o scuză propriu-zisă, chiar acest paleativ care se cheamă trecerea timpului. Ah, trecerea asta a timpului... prescripțiile ne-au înghițit averile noastre, ele au întors lumea din temelii... delăsarea... încuviințarea... moliciunea... lenea...

Doamne, parcă i-aș fi șoptit eu la ureche prințului Georges tot ce trebuie să răspundă soției sale sub ochii și sub auzul meu!

— Dar tot ăștia ne-au și ridicat... pe părinții noștri, rîse ușor donna Alba.

— Lenea, moliciunea au ridicat pe părinții noștri?

— Moliciunea celor ce le-au încuviințat ascensiunea...

— Și asta e o virtute la dumneata?...

Domnul Georges Radu Șerban freamătă. Ochii donnei Alba fulgerară radios; găsise o diversiune. Căci maestrul se prinse îndată într-o nouă și largă considerațiune: ah, da, a mai auzit asta, dar nu, jocul ciclurilor e o simplă poveste. A fost numai un început, un singur început... a spune c-au fost mai multe începuturi e un paradox, o inepție... și-acum e sfîrșitul, un singur sfîrșit... dacă mai continuă astfel, dacă nu se ivește o redresare generală...

— Aceste răzlețe ridicări pe ruini vreți să-mi spuneți dumneavoastră? o, nimic altceva decît simptome ale anarhiei, ale sfîrșitului sfîrșiturilor, care se apropie vertiginos. Scăparea nu poate fi decît reîntoarcerea spre trecut, totală, fără nici o condiție, fără nici o răstălmăcire...

Privirea donnei Alba nu mai manifesta o bucurie cu creșteri subite de intensitate. Pentru a nu-și demasca intențiile, ea o menținea la o expresie constantă, pe care căuta chiar s-o acopere cît mai mult. Și naviga viguros printre cuvinte, ca să-și țină bărbatul pe locul unde-l adusese. Dar în fața acestui zel care mă dispunea din cale-afară (doar apucasem să aud ce trebuia să aud!) se profila din ce în ce mai înaltă stînca mea, de care îmbarcațiunea factice a donnei Alba avea în curînd să se prefacă în țăndări.

Cînd ea putu s-o zărească, fu prea tîrziu, ca să-și mai pregătească vreun refugiu într-un nou subiect de vorbă sau chiar într-o cameră alăturată, pentru că, în definitiv, masa se sfîrșise.

— Dar, reîntorcîndu-ne la locul de unde am plecat și care nu merită un ocol atît de exagerat, mă amestecai mieros și galant, îmi voi permite să trec de partea doamnei... (a doamnei care mă fulgera cu sclipirea grea a ochilor micșorați de ură)... și voi conveni că iertarea, care poate fi discutabilă în orice alt caz, pentru că uneori poate fi încuviințată, evident, după o matură și riguroasă scrutare, în raporturile dintre bărbat și femeie e chiar necesară de foarte multe ori...

— Astfel de concepții ne-au stricat familiile, se întoarse asupră-mi, vărsînd din ochi mînii de oțel, maestrul.

— Am spus că trebuie să intervină condiții *sine qua non.* Iată, bunăoară, doamna a propus una: îndepărtarea în trecut. Poate că în cazul care-a produs această discuție nu se potrivește, dar presupunem că evenimentele astea s-ar fi petrecut să zicem aproape cu o decenie în urmă...

— Mai ales în iubire, mă întrerupse nerăbdător domnul Georges Radu Șerban, chiar puțin mai tare decît s-ar fi cuvenit într-o sală de mîncare, trecutul nu poate opera. Dimpotrivă, eu cred că tocmai aci injuria crește cu timpul... iată, adu-ți dumneata aminte de-o ofensă, de-o injustiție, o trădare pe care ai suferit-o în copilărie de la camaradul pe care-l iubeai mai mult... nu știu dacă ți s-a întîmplat asta, dar mie mi s-a întîmplat adesea, pentru că eu am pus totdeauna în iubire tot sîngele meu... Ei bine, tot sîngele ăsta mi se revarsă cu și mai puternică intensitate în obraji ori de cîte ori mă încearcă amintiri de acestea... mai ales cînd ele-și au locul în școlile mai mari, în universitate... vreau să spun într-o vîrstă mai crescută, mai lucidă, dar tot tînără... Și ne găsim în domeniul amiciției, domnule... care e o simplă legătură conștientă... dar transpuneți, vă rog, toate astea în amor, în pasiunea care nu cunoaște rațiune, pentru că prin obîrșie e mai mult trup decît suflet, iar creier deloc; eu definesc acum iubirea adevărată, domnule, nu aventura...

— Exact... însă tocmai timpul e cel care face loc rațiunii în această compoziție chimică pe care ați definit-o, formulai sentențios acest loc comun, care-mi trebuia și de a cărui ieftinătate nu prind de veste mai ales oamenii pasionați și constanți, cum mi se descoperea acum prințul Georges, cînd discuția a trecut într-un climat incomparabil mai torid, în raport cu temele noastre obișnuite de logică pură din civil și comercial. La drept vorbind, lucrează aci mai mult amorul propriu. Iată, îl observ *la dumneavoastră, nu mai departe,* tocmai că mi-ați exemplificat cu evenimente din școală, în care veninul din rana amorului propriu mușcă de fapt... ce vor zice ceilalți... asta este marea întrebare?... Dar ia presupuneți — și mă reîntorsei rîzător spre donna Alba ca și cînd aș fi vroit să-i obțin aprobarea, într-o discuție cu totul și cu totul străină și foarte naturală — ia presupuneți că scandalul nu a izbucnit... nimeni n-a știut nimic... și numai amantul *en titre* singur... sau soțul, presupunem, află singur de infidelitatea iubitei...

— Imposibil...

— De ce imposibil?

— Imposibil să nu mai știe cineva...

Donna Alba stătea dreaptă pe scaunul ei, dreaptă și nemișcată ca o statuie, și chiar trăsăturile ei dulci și fine păreau acum dure, ca tăiate în stîncă. Antebrațele sprijinite dur de masă însemnau asemenea energie și bravare, însemnau calcularea calmă și rece a momentului de intervenit...

— E limpede ca lumina ochilor, complectă prințul... Știe celălalt... complicele... ai putea suferi rînjetul lui, ironia lui interioară?...

Pupilele donnei Alba se întoarseră vag spre mine. Un zîmbet tot așa de vag, mai mult o expresie de încordare, îi înflorea acum buzele. Se aștepta oare să arunc a treia presupunere, aceea a complicelui dispărut, mort, ucis *din alte motive* tocmai de cel înșelat, și deci răzbunat din timp și indirect, întrucît privește rînjetul lui prea imobil acum și comun, în fundul mormîntului.

îi zîmbii la rîndu-mi generos. „Nu, n-ai nici o grijă, o asigurară ochii mei. Dar vezi bine că trebuie să deschidem odată discuția asta mai departe, doar dumneata singură cu mine. " Răspunsul ei era zîmbetul amar, umilit, dezastrul sufletului împărătesc, care e nevoit să privească generozitatea unuia ca mine.

Ne ridicarăm. Domnul Georges Radu Șerban era radios. La replica lui cu care se tăiase discuția, și pe care vedeam că pune mare preț, nu mai avusesem ce să ripostez. Sunt înduioșetori de naivi, uneori, oamenii de capacitatea și talentul maestrului, în domenii sufletești în care cel mai neînsemnat don Juan devine

nepreţuit expert. Adăugă — pentru a nu lăsa să rămîn cu ideea că e chiar atît de necruţătoare persoana lui? — nu, pentru a-mi da lovitura definitivă:

— în fond, sunt temperamente şi temperamente, La drept vorbind şi eu admir pe acest basarabean, că poate fi aşa cum se arată. Dacă e posibilă o admiraţie amestecată cu compătimire; am auzit că la ruşi e posibilă... Şi rîse cu toată pofta.

Donna Alba, care se retrăsese la fereastră, îşi examina cu atenţie degetele lungi şi luciul unghiilor, stînjenită oarecum ea însăşi de succesul precar al soţului ei, în ajutorul căruia totuşi i-era cu neputinţă să intervină.

Licheorul ni[1] se servi alături, într-un mic salonaş turcesc, cu divanuri joase, cu profuziune de covoare autentice persane, cu măsuţe scunde, încrustate cu fildeş, cu obiecte de metal vechi patinat, înflorat de uşoare şi complicate desene, cu gonguri grele de aramă, cel mai mare atîrnînd deasupra intrării triunghiulare, ca la corturi, sub falduri prestabilite de mătăsuri cărămizii, cu ţesături în arabescuri, şi pe sub umflătura perdelei ridicate a unui imens karamaniu. Cafeaua trebuia luată de bună seamă tot aci, dar pentru că prinţul ţinuse s-o facă donna Alba, neîncrezător poate în arta jupîneselor, nu mai fusese adus aci tot arsenalul acela de ibrice, maşini de spirt (la priză oare nu ieşea tot aşa de bună?) şi flacăra de alcool vicleană şi periculoasă sub atîtea mătăsuri şi ţesături.

Aceasta fu explicaţia pe care mi-o dădui singur, pentru a alunga ideea care-mi sărise subit în cap, ca o lăcustă, că trecerea în iatacul turcesc şi luarea lichiorului nu făceau parte din programul donnei Alba, care ar fi vrut poate să se descotorosească mai repede de mine, şi că poftirea mea în această încăpere pornise din iniţiativa maestrului, fie din obişnuinţa pentru alţi oaspeţi, fie că mai avea încă poftă de vorbă, fie, în'sfîrşit, pentru a fi în linia diminuării, p-e cît posibil, a greşalei de care se învinuise deunăzi, că n-a deschis între noi doi mai din vreme şi porţile unei apropieri mai prieteneşti.

[1] în ed. I: *mi.*

Ceea ce-mi întărea şi mai mult acum bănuielnica mea năzărire e că deocamdată stăteam acum aci cu domnul Georges Radu Şerban, iar tava de argint înnegrit în stilul decorului ce ne înconjura, cu ulciorusele arăbeşti de lichior şi cu păhărelele de cristal, singura digresiune modernă, în ansamblul musulman, o adusese femeia care ne servise la masă.

Maestrul îmi povestea acum unele din neplăcerile sentimentale din timpul juneţei, la care făcuse aluzie la masă: erau într-adevăr mici perfidii camaradereşti şi-apoi o grosolană trădare între prieteni, care merita poate să rămînă amintire neştearsă în memoria descendentului unei istorii foarte zbuciumate şi destul de bogate în astfel de triste glorii. Şi mă întrebam atunci dacă, trecînd pragul ipoteticului, pus deci în faţa unor fapte reale, în care o femeie ar fi jucat rolul acelui amic prea apropiat sufleteşte, care-l rănise atît de grav prin felonia lui (era vorba de-o dîrză ceartă de politică studenţească), intransigenţa maestrului n-ar fi oferit pe-alocurea şi vreo cît de vagă crăpătură, pentru lărgirea căreia o îndărătnicie zdravănă, cum numai femeile ştiu să arate, n-ar fi făcut cu vremea progrese? însă apoi trebuii să adopt mai degrabă această presupunere, incomparabil mai apropiată de certitudine, că într-adevăr, în viaţa lui studenţească de la Paris, o femeie simbolizase rolul nu al prietenului trădător, dar al mărului discordiei, al politicii studenţeşti, pe care maestrul mi-o expuse în amănunte destul de legate între ele, dar de prea puţină importanţă, la drept vorbind, ca să nu văd limpede într-însele pendantul, ce vorbesc, căptuşala de mătase, fondul simplu al unei drame de alt ordin. Admirai atunci încăpăţînarea şi iscusinţa cu care acest strănepot de voievozi ocolea esenţialul, motivul femenin, prea grav, prea considerabil în concepţia lui, ca să-l mai pomenească într-o expunere de intrigă în care bietu-i rol fusese doar al înjositului, al umilitului. Şi reflectai o clipă dacă donna Alba, care de bună seamă a avut prilejul să audă această poveste de mai multe ori, n-a sesizat, cu antenele inteligenţei sale, substratul acestui fragil eşafodaj de pretexte secundare şi n-a cîntărit pînă la ce adîncimi a

evaluat acest om în sufletul lui nemernicia rivalului său, a trădătorului, şi, cu atît mai mult, orice nemernicie de acest soi, încît nici măcar nu lasă să se întrevadă, măcar de ascultător, putinţa rolului lui de victimă într-o astfel de împrejurare? Aşa ceva nici nu se poate presupune, nici nu se poate concepe, şi poate el însuşi s-a convins că lucrurile, dacă s-au petrecut cum s-au petrecut, s-ar fi putut totuşi foarte bine numai să pară astfel.

Regretam grozav că donna Alba nu era de faţă ca să audă aceste destăinuiri, vreau să spun, ca să vadă din ochii mei că înţeleg, că văd limpede dedesubtul lor, aşa cum le-a văzut şi dînsa cine ştie de cînd. Dar donna Alba nu apărea, şi nu consideram asta ca o jignire; îi acordam iertare galant, telepatic, şi ea poate mi-o primea cu ură şi deznădejde, pentru că-mi dam seama ce însemna zbuciumul ei, că acest soţ distins putuse aluneca în faţa mea tocmai pe povîrnişul unicei convorbiri, pe care n-ar fi vrut să alunece şi, mai ales, ca orice femeie geloasă de inteligenţa ei, că manevrase prea stîngaci intervenţiile ei, de a canaliza în altă direcţie cursul de rîu al vorbelor rostite altfel de cum ar fi'năzuit. Perspectiva pe care i-o deschisesem prin hotărîrea mea de plecare, pentru a-i arăta întreagă puterea mea de-acuma, trebuie să-i pară într-adevăr grozav de ameţitoare !

Dar, ca un răspuns al gîndului meu, se auzi un pîrîit de uşă şi, prin deschizătura mătăsoasă a cortului arab, văzui torsul şi linia coapsei ei în mişcarea ce făcea să traverseze *hall-ul.* Dacă ar fi venit încoace aş fi crezut că a ghicit gîndurile mele, că m-a surprins anume cum îi contemplam prin ziduri fazele dezastrului sufletesc. Dar ea vroia să treacă înainte, cînd soţul o opri, pronunţîndu-i numele dispus şi prietenos şi rugînd-o să vină.

— îndată! răspunse scurt, pe franţuzeşte, şi-şi văzu de drum, pentru a reveni peste cîteva fracţiuni de minut.

Chipul donnei Alba era serios şi abătut cînd intră înăuntru. Maestrul o întreabă dacă nu se simte cumva

indispusă, şi la răspunsul ei afirmativ se ridică îngrijat spre dînsa.

„O, nimic serios !" făcu şi, pentru a-i dovedi că nu merită atîta nelinişte subita-i indispoziţie, zîmbi şi se aşeză binevoitoare pe divan. Mă întrebam atunci de ce donna Alba nu se folosea de pretextul invocat pentru a ne părăsi. Dar clipitul repede ca un scăpărat al ochilor maestrului şi mişcarea lui de mirosire a aerului, în care a simţit parcă ceva, îmi explică mai repede decît orice pentru care motiv donna Alba se hotărîse să rămînă şi să zîmbească puţin; atunci văzui că această femeie mîndră, despre care crezusem cu totul altfel, nu avea tăria rezoluţiilor ferme, a ducerii lor neînduplecate pînă la capăt. Crezui astfel că această paralizie de voinţă era mărită îndeosebi de influenţa persoanei lui autoritare şi stricte; totuşi mai tîrziu putuţi să-mi dau seama că revenirea ei printre noi, cu toată profunda neplăcere ce-i produceam, şi care ieşea limpede din toate aceste variaţii de conduită şi dispoziţie, ca şi încăpăţînarea de a rămîne să audă pînă la capăt o discuţie ce trebuia să-i fie penibilă aveau de rost, tocmai dimpotrivă, îndîrjirea de a-mi brava orice tentativă de indiscreţie, de a-mi primi la caz de nevoie orice lovitură în faţă. O curiozitate cumplită, irezistibilă, o adusese în preajma noastră, în preajma mea — de a vedea dacă pot merge într-adevăr cu îndrăzneala şi răutatea pînă la capăt, sau, în cel mai bun caz, de a-şi da seama pînă la ce limită a răbdării pot s-o chinuiesc, chiar numai prin zgîndărirea excesivă a acestor momente de facondă bogată şi nepotolită, a unui om atît de măsurat în mod obişnuit în gesturile şi-n cuvintele sale.

Neliniştea, pe care încă o mărturiseau scrutările atente ale prinţului Georges în fizionomiile noastre, o îndemnă, spre marea mea satisfacţie, pe splendida femeie, să asculte cu mult interes rezumarea ce el îi făcu asupra subiectului nostru de vorbă — „o poveste care de multă vreme n-a mai intrat în convorbirile noastre, Alba, — i se adresă el — de atunci de cînd cu tragica întîmplare prin care am trecut".

Un fulger de spaimă trecu prin ochii donnei Alba în acel moment, în contrast cu figura ei, care, spre liniştirea definitivă a domnului Radu Şerban, înclină repetat capul în semn de recunoaştere totală a spuselor lui.

Din acel moment, maestrul, care nu-i văzuse licărul de groază în cele două minunate ferestruici ale feţei şi sufletului ei, nu mai dădu, cel puţin aparent, semn că e în prada unei îndoieli în ce priveşte cugetul nostru: al meu şi al soţiei sale. Sau tocmai această exuberanţă curioasă a omului prea tăcut şi crunt, această mărfurisire de uşurare a conştiinţei pentru fapte şi împrejurări din trecut, nu era decît o stratagemă, pentru a duce pînă la capăt o investigaţie extrem de dificilă şi tot pe atît de iscusită întru deslușirea deplină a bănuielii, încolţite cine ştie de cînd în sufletul lui atît de receptiv şi încăpător, că în jurul lui, în casa lui, în afară de participarea lui, se. petrece ceva nou, strein, curios.

Era timpul, aşadar, imitînd exemplul donnei Alba, eu însu-mi să fiu mai precaut, însă asistînd mai departe la desfăşurarea acestei complicate scene familiare, mă putui convinge uşor că presupunerile mele merseseră prea departe. Mai puţin convinsă decît mine sau poate deloc, asupra acestui lucru, donna Alba nu mai ştia cum să-şi mascheze consternarea din ochi, cu liniştea forţată a figurii, a zîmbetului de ascultător oarecum obiectiv, şi care mai degrabă era o crispaţie de înfricoşare pe chipul ei fermecător.

Pentru că deodată amintirile prinţului Georges atinseră un punct covîrşitor, îmi aduseră o noutate care mă ului în chipul cel mai neaşteptat cu putinţă. Rivalul lui de la Paris nu fusese doar decît fiul vrăjmaşului declarat al tatălui său, al bătrînului Radu Şerban, fusese unul din descendenţii Buzeştilor, neam cu care Radu-Şerbanii — ţinu să mă informeze prinţul Georges — erau în proces greu şi necurmată vrajbă. Mlădios la minte şi de concepţii generoase, prinţul Georges nu putea fi adeptul şi susţinătorul strimtei şi întunecatei psihologii a urei moştenite; într-un moment de mare elan, spre dezaprobarea părintelui său şi spre marea admiraţie şi încîntare a colegilor de învăţătură, prinţul Georges îmbrăţişase pe fiul duşmanului familiei sale, cu care bătrînul moşier Şerban se războia încă în faţa instanţelor. Dar mustrarea teribilă, pedeapsa elanului nesocotit a venit îndată, şi atunci furia atavică a năvălit în chip legitim şi mai tumultoasă. S-a petrecut o ieşire pe teren chiar la Paris şi prinţul Georges, teribilul duelist, a fost rănit la mînă. (Iată un eveniment uimitor de care rătăcitorul pe atunci prinţ Preda habar nu avea!) Iar buba coaptă a urei fără răgaz şi ogoire a putut sparge mult mai tîrziu, la Bucureşti, *după un simplu incident de club.*

— Puteau fi doi adversari, ca să zic aşa, ireductibili, membrii aceluiaş club?

Ocoleam, evident, cu întrebarea aceasta, destul de secundară şi naivă în mijlocul unei astfel de destăinuiri, pentru a stimula descrierea „simplului" accident. Donna Alba era pietrificată. Ea înţelegea de minune rostul naivităţii mele şi era nespus de frumoasă: cu ochii ficşi, cu buzele strînse, cu trăsăturile încordate, complect imobilă, era într-adevăr o minunată statuie fără viaţă.

Prinţul Georges pronunţă numele clubului în care toţi descendenţii boierimei de odinioară şi toţi ariviştii cari şi-au cîştigat prin legături matrimoniale dreptul de-a etala oarecare morgă de sînge albastru se simţeau datori să se înscrie. Cunoşteam povestea şi, evident, nu acestea erau amănuntele care mă interesau. Prinţul Georges abia de-1 frecventa pe-atunci acest club, la care plătea totuşi cotizaţiile din obişnuinţă familiară. S-a dus numai cînd a avut nevoie să-şi provoace adversarul, într-un fel sau altul. *Necazul s-a reaprins la teatru, în timpul unei reprezentaţii de gală.* Lojile vrăjmaşe se nimeriseră faţă în faţă, şi-n cîteva rînduri atitudinea fostului rival a fost cam îndrăzneaţă (poate privind prea drept pe donna Alba?). Prinţul Georges nu dădu însă nici un detaliu asupra chipului sau mobilului acelei îndrăzneli; se mărgini să scrîşnească în barbă numai atîta, aşa cum va fi scrîşnit poate în faţa donnei Alba, în acel grav moment al vieţii sale:

— îşi închipuia poate că rana pe care mi-o dăduse la Paris l-a făcut tabu în ochii mei, şi încerca să vadă cît de elastic e acest tabii... I-am răspuns, continuă, cum se cuvine, cu o promptitudine la care nu se aştepta desigur. Nu pot să regret că totul s-a sfîrşit atît de tragic, pentru că se vedea limpede cît de hotărît animat era împotrivă-mi de dorul exterminării. Dar asta m-a impresionat foarte puţin în toiul luptei; n-a făcut cel mult decît să-mi crească înverşunarea şi să lovesc mai cu sete. Singura mea grijă în momentele acelea a fost emoţia pe care i-am cauzat-o scumpei mele Alba — se întoarse el spre dînsa, mîngîind-o uşor pe frunte şi privind-o cu intensă simpatie. *Cum mă ruga ea, încă de la teatru, să renunţ la acest gînd..* . dacă aşa ceva mai era cu putinţă...?! Evident, cu cît se *arăta mai îngrijată de soarta mea,* cu atît îmi aţîţa mai mult nevoia de izbîndă. Asta a fost de cînd lumea imboldul cel mai aprig de hîrjoană: rugămintea femeii de a rămîne sub umilinţă, şi cel mai aprig de biruinţă: grija ei teribilă pentru biata ta viaţă... Sunt momente acestea, tinere prieten, de mare exaltare sufletească, necunoscute cu totul generaţiilor sportive şi automobiliste de azi; miza vieţii aruncată în mijlocul jocului dă alt ritm şi altă căldură moleşitului sînge omenesc.

Din somn adînc de stană se trezi donna Alba sub mîngîierea soţului ei. Pieptul i se lăsa acum adînc şi se ridica tulburător. Privirea-i se strecura înfricoşată pe sub pleoapele aproape coborîte, ca la fetiţele vinovate, înspre buzele mele, care tremurau de spaima teribilelor cuvinte din ultimele scrisori sustrase prinţului Preda. „Dumnezeu îmi va ajuta să se termine cu bine în ce te priveşte. Aşteaptă-mă la trei!" şi apoi cruzimea pălmuitorului şi nimicitorului salut: „A dv. trădătoare, Alba Ypsilant". Doar de culoarea rînjetului meu depindea acum existenţa ei! Mîndră donna Alba, a cărei apropiere mă făcea să tresar, al cărei nobil mers mă cutremura ca o apropiere supranaturală, era acum o biată copilită tremurătoare în faţa mea, şi nemărginitul ei dispreţ pentru cel ce-şi îngăduise să arunce un ochi indiscret în fundul trecutului ei se topise lamentabil în această surprindere sîngeroasă în plină cinică duplicitate, aşa cum nu mai ştiu acum cîtă vreme descoperisem totala goliciune a Voicuţei în cada odăii mele de baie. însă era delicioasă donna Alba, în aspectul acesta de copilită cu obrajii aprinşi de bujorul spaimei de moarte! şi de pe figura mea de puternic învingător ea nu putu desprinde decît cea mai umilită admiraţie pentru nemărginita sa frumuseţe. Pleoapele ei se ridică atunci puţin mai mult ca ale păpuşilor mecanice cînd le scot dimineaţa copiii din pătucul în care le-au culcat; şi cînd înţelese bine cuvîntul ochilor mei, privirile ei fugiră de la mine, dar vădit înviorate. Şi mie-mi fu atît de ajuns ca să simt nevoia aerului în gîtul sufocat de emoţie. Gîndul meu era lămurit: mîine, cînd maestrul va fi la Palat, voi suna aci, voi chema pe donna Alba şi-i voi întinde, fără nici un cuvînt, cutia de scrisori. Fără nici un cuvînt, fără nici un cuvînt — în această teribilă spaimă: aceasta va fi marea mea faptă, marele meu gest, marea mea lovitură !...

Astfel îmi poruncea clar şi răspicat gîndul meu, cînd donna Alba făcu o mişcare nesocotită, Dumnezeule ! acea delicioasă, acea divină mişcare, ce schimbă fundamental toată ordinea ideilor şi voinţelor mele. O mişcare foarte neînsemnată: ea se aplecă puţin să îndrepte o pernă — în aceeaşi ţesătură cu acoperămîntul divanului — care se rostogolise. Şi nu o ajunse, cu vîrful degetelor, la prima încercare. Atunci se întinse ceva mai mult şi rochia i se ridică uşor de-a lungul piciorului, pe luciul ciorapului de mătase. Un fulger nu m-ar fi orbit mai rău ca această frumuseţe, nu ar fi orbit mai grozav orice gînd, orice colţ de lumină în mintea cufundată ca de-un cataclism subit în străfundurile beznei de patimi. Totul a fost numai o clipă, căci ea şi-a îndreptat numaidecît poala rebelă, dar genunchiul acela rotund şi pulpa aceea lunguiaţă mi s-au înfipt prea adînc în suflet, ca să mai se facă ziuă iarăşi în cugetul meu. Ştiu numai că mi-a şoptit cineva în ureche: „acest genunchi, *dacă ai vrea, după cele ce-ai auzit,* ar putea cădea chiar mîine sau cît de curînd pradă gurii tale". Şi îmbujorarea nouă a donnei Alba,

ce a subzistat grabei cu care şi-a netezit poalele indiscrete, a fost parcă un răspuns de aprobare; un răspuns al altcuiva, care răspundea celui ce asculta în locul meu.

Pentru că eu însumi în momentele acelea nu mai existam; eram parcă dus pe sus de cel ce-mi glăsuia mie, pentru mine, şi care uneori se despica în două, preschimbîndu-se astfel în două persoane distincte, din care nici una, îmi dam seama vag, că nu puteam să fiu vechiul eu.

Ei, sau el, căci cele două persoane reveneau iarăşi la nevoie într-una, au bîlbîit pentru mine, pe cînd mă plecam adînc în fața donnei Alba şi strîngeam mîna maestrului.

— Sunt temperamente şi temperamente... Dumneavoastră ați răzbunat crunt o simplă necuviință a unui fost duşman şi prieten, pe cînd altul e gata să uite ofensele cele mai grozave ale soției lui; şi iarăşi — continuai cu îndrăzneală, deşi asta nu era poate în nici o legătură cu ce se vorbise pînă acum aici, dar era creasta de spumă a tot ce fierbea acum, la o cumplită temperatură, în sufletul meu — şi iarăşi sunt suflete de femei slabe, slugarnice, ca al acestei rusoaice, care vine acum să cerşească mila soțului ei, după cum sunt altele care rămîn dîrze — rostii acum eu însumi aspru şi dîrz — în orice restrişte, care cu un simplu, un unic gest, pot să se ridice iarăşi asupra acestei răstrişti, să-şi restabilească puterea, să domineze situațiile, să fie ea, oricare din ele, acea spre care se întinde mîna de împăcare, să fie ea care să ştie a nimici orice putere, orice armă, orice piedecă de umilință s-ar întinde în calea ei... în întîmplarea basarabeanului acestuia, vă asigur, nu el e mai de compătimit, ci acea care se tîrăşte acum la picioarele lui... Să fiu în locul acestui basarabean, aş izgoni-o tocmai pentru că s-a lăsat astfel prinsă, tocmai pentru că se tîrăşte... Femeia sclavă... toată frumuseşea ei, toată divinitatea ei dispare în această josnicie, mai teribilă ca tot trecutul ei.

în două rînduri, în timpul acestei încheieri oarecum deplasate pe care o dam întreținerii noastre de pînă acum, putui să-mi opresc ochii şi asupra donnei Alba... ea mă privea cu ochi măriți, poate şi mai palidă decît la începutul acestei convorbiri, dar calmă, mută, la fel de imobilă ca-n grelele momente prin care trecuse adineaori. Maestrul îmi răspunse:

— E interesant că te-ai gîndit şi la ea... şi evident te felicit... Iată, suntem atît de egoişti că nu vedem lucrurile decît din punctul nostru de vedere. Dumneata pari o excepție... Se cunoaşte nu numai *că nu te afli în cauză,* dar nici nu te simți cu adevărat aproape de vreuna... deşi avusesem altă impresie, se despică glumeț barba lui de mustăți, pentru a se corecta apoi după o clipă.

Cu toate că-i strînsesem a doua oară mîna maestrului, iar acest supliment de conversație, cu uşa deschisă, era poate inconvenabil pentru o casă princiară, împinsei tupeul să aduc celor de care mă despărțeam şi această noutate:

— Ştiți că m-am mutat, maestre... Locuiesc tot în Parcul Filipescu, dar acum în strada San Francisco, 93, am găsit o vilă singură, admirabilă... San Francisco, 93... Dacă aveți să-mi comunicați ceva, no. telefonului l-am păstrat, se găseşte în carte.

Din urma soțului ei, ochii donnei Alba mă fixau demăsurat. A fost o părere sau luminile lor s-au aplecat abia perceptibil, în semn de încuviințare?

Plănuisem anume să întîrzii puțin a doua zi după-amiază, aşteptînd acasă peste termenul obişnuit maestrului să plece la Palat — căci, răstălmăcind bine privirea de despărțire a donnei Alba, mă întăream tot mai mult în credința că semn curînd va veni de la ea. Cu toate că întinsei aşteptarea aproape cu un ceas, telefonul nu-mi aduse nici o veste în această primă zi. Nici în a doua, nici în a treia. A patra zi, într-o joi, el mă găsi dimineața îngropat într-un noian de nelinişti şi sumbre planuri de nou atac, de astă dată direct şi hotărîtor, îndată ce aş fi aflat că maestrul a părăsit oraşul. Acuma Alba nu mai era pentru mine o formă de poveste, o candidă şi ideală întruchipare de vis;

ea devenise deodată femeia palpabilă şi dorită; conturuhrile lente şi prelungi ale trupului ei se tolăneau lasciv în gîndurile mele ca încolăcirile leneşe ale norilor de ţigări, care-mi încărcau necontenit de duminecă încoace văzduhul camerelor, cu toate că obişnuit nu fumam. în dimineaţa asta, tocmai fusesem avertizat de vizita celui dintîi client, cînd soneria telefonului mă întoarse plictisit din drumul spre uşă; dimineaţa ce puteau veni decît veşti de afaceri, şi cu toate că mă dedicam îndeosebi celor complicate, cu mult avînd şi plăcere (îmi opream doar puţine, pe cele drepte, interesante şi, evident, cît se poate de bine plătite), nici o afacere şi nici o veste nu mai putea zgîlţîi sufletul meu din torpoarea grea, din lîncezeala cumplită în care mă doborîse aşteptarea îndoită a veştii unice şi mari, a bunăvestirei sufletului şi vieţii mele. Mă izbi astfel ca o minune căzută din cer sunetul de argint şi cleştar al glasului ei în pîlnie. Nici nu-şi spuse numele, dar mai era oare nevoie? şi mă întrebă numai dacă luni după-amiază pot fi la ora 5 acasă, „pentru a stabili o înţelegere asupra scrisorilor", şi-n caz negativ, în care din zilele: marţi, miercuri ori joi, din săptămîna viitoare, pot s-o aştept la aceeaşi oră? Trei mii de răspunsuri galante şi spirituale pregătite şi noi cred că n-aş exagera din cale-afară dacă aş spune că mi s-au încrucişat în acele clipe în minte, toate împletindu-se în jurul aceleiaşi întrebări: „Vreţi să spuneţi cînd puteţi veni să vă predau ce vă aparţine...?" Dar respiraţia mi s-a înecat în gît şi n-am putut articula decît un stins: „Dacă sunteţi bună, vă rog să-mi îngăduiţi un moment", în semn că trebuie să-mi consult agenda, deşi ştiam bine că luni după-amiază voi fi acasă la orice oră. Ba chiar căutai la ziua respectivă în calendarul de birou şi privii acolo locul gol, măsurînd astfel cu fapte răgazul ce-mi luasem pentru a-mi recîştiga prezenţa de spirit pierdută; totuşi nu fusei în stare să găsesc cuvîntul convenabil şi bîlbîii în aparat acest comun, imbecil, şi brutal răspuns: „Doamnă, luni voi fi acasă şi voi fi fericit că vă pot aştepta..." Mai vream să-i spun în continuare: „...pentru a deveni robul vostru fără ieşire, în schimbul libertăţii sufleteşti ce vă acord", sfîrşit de frază ce-mi venise în gînd, în momentul rostirii începutului, dacă ea nu m-ar fi întrerupt cu un „mulţumesc" rece şi grăbit, închizînd repede aparatul.

Dar sentinţa vieţii mele se rostise: glasul Celui-de-sus o rostise. Şi-mi păru chiar bine că totul fusese atît de sumar, atît de fără culoare şi ton. Sfîrşitul meu de frază îmi păru acum o oribilă imbecilitate şi mulţumii lui Dumnezeu că nu-mi fusese dat să fie auzit. Invitai pe clientul de-afară cu extremă afabilitate, şi-n timpul expunerei necazurilor lui îl rugam din cînd în cînd să reia lucrurile dinapoi, de-acolo de unde puterea înţelegerii mele, invadată de milioane de gînduri. înceta uneori să mai cuprindă şi păsurile lui. Bietul om avea impresia, pentru că ştiam să-i sugerez lucrul ăsta, că procedez astfel pentru că prefer documentarea amănunţită şi solidă. Dar judecind după buna mea dispoziţie, după spiritele ce-i făceam la fiecare minut, după curajul şi îndemnurile de siguranţa ce-i dam (îndemnuri ce nu-mi scăpau în mod obişnuit în timpul consultaţiilor, afară numai atunci desigur cînd donna Alba îmi ceruse ajutor pentru Anişoara Sava), bietul om putuse să creadă în toată voia că primisem vestea unei formidabile moşteniri sau a cîştigului maxim la loterie.

Norii de tutun dispărură de-acum din casa mea, dar fantoma elegantelor lor volute, spiritul superbelor lor încolăciri rămase; rămase tot văzduhul oricărei încăperi populat numai de linii unduioase, tremurătoare, de lentă desfăşurare, de tandră şi pasionată vibrare.

Donna Alba sună, în ziua hotărîtă, la cinci şi douăsprezece minute după ceasul meu. O văzusem de la fereastra biroului descinzînd dintr-o maşină de piață. I-am ieşit eu singur în întîmpinare şi i-am deschis; gonisem toți servitorii pentru după-amiaza asta şi vream să observe că m-am gîndit la acest lucru. Am primit-o cu un adînc compliment, ea mi-a răspuns cu un zîmbet care dorea să se vadă că e forțat. Era toată în gri-închis, doar în picioare purta *trotteur-i* de solzişori negri, iar blana de la gît, fără a fi identică în culoare cu restul îmbrăcăminții, se apropia pe cît se poate: nu sunt cunoscător în materie şi n-aş putea spune cărui animal aparținuse, dar era lucitoare şi somptuoasă şi-i îmbrăca figura într-un chip cu adevărat princiar. în *hali,* donna Alba înainta cîțiva paşi şi se întoarse întrebătoare spre mine, neştiind pe unde să apuce. Aveam aci biroul într-o parte, şi un salon într-alta, cu uşile larg deschise, ca un fel de adaos al sălii de aşteptare. Ieşind în întîmpinare-i, avusesem grijă să închid numai uşa biroului, ca nu cumva să intre de-a dreptul aici. întinsei mîna spre uşa din fund unde era un al doilea *hali,* cu scara la etaj într-o parte şi cu sufrageria în cealaltă. în fund era terasa, care da într-o mică grădină. îi indicai donnei Alba — care arunca numai scurte priviri în lături şi-nainte, ca acel care vrea numai să se orienteze, fără a da prea multă importanță locului prin care trece — frumoasa scară cu rampă de fer forjat ce-şi încolăcea apoi .spirala grea a boitei deasupra capetelor noastre. Fără nici o ezitare, donna Alba începu să urce; eu o urmam la oarecare distanță pe trepte orbit, de minunea luciului de mătase al cărui păienjeniş îi cuprindea din strîns începutul de unduire al pulpei, mîngîiat la răstimpuri cadențate de marginea grea a rochiei cenuşii. Pe drum ea-şi scosese blana, petrecînd-o pe după mînă, astfel că sus, cînd se întoarse spre mine ca să primească noi indicații, păru mai abordabilă, mai puțin intimidantă, în taiorul gri, de sub care ieşea pieptul dulce şi blînd al bluzei de mătase albă. îi arătai acum chiar uşile deschise în fața cărora ne dusese scara şi pe care, după ce intrarăm, le închisei. Ea nu se întoarse surprinsă de acest amănunt şi nici nu se opri; privi în treacăt la dreapta, unde sta asemenea deschis spre marele meu dormitor; şi nici în această clipă nu lăsă să se întrevadă vreo mişcare de protestare, de surprindere sau de rea impresie. înainta pînă la o consolă-birou de mahon ce-o aveam în fund, lîngă ferestre, şi se opri acolo, sprijinindu-se uşor de geanta de şopîrlă înfiptă cu un cap în tăblia mesei. Mă aşteaptă să sosesc (apropiasem între timp uşile dormitorului) şi se aşeză pe scaunul pe care o poftii după ce trecui şi eu în partea cealaltă a mesei. Atunci, desfăcînd bufonii de la o mînuşă, pentru a-i închide iarăşi, glăsui, foarte atentă la nevinovata-i ocupație, în momentul cînd tocmai vream să deschid eu vorba:

— Domnule, cunoaşteți scopul vizitei mele. Vreau să ştiu chiar acum condițiile dvs. pentru a intra în posesia *imediată* a *tuturor* scrisorilor mele. . .

Nu mă privea, însă vorbea semeț şi apăsat; ținea gîtul drept, capul puțin lăsat pe spate, după obiceiul ei, şi, pentru a vedea bine operația pe care o săvîrşea cu bufonii mînuşei, ridicase mîinile la înălțimea bărbiei, în dreptu-i, la părete, se găsea o înaltă oglindă cu piedestal, în care se putea contempla întreagă şi cu ajutorul căreia puteam să-i cuprind şi eu cu privirea partea de jos a corpului, ascunsă de consolă. Donna Alba stătea pHor peste picior, cu un uşor aer de dega-

jare, care trebuia să-mi dovedească mie că nu se simte stînjenită cîtuşi de puţin. Cînd se plictisi cu încheiatul mănuşei, îşi întinse antebraţul pe birou, aşteptînd răspunsul meu, aşa cum era, în profil; şi părea acum mult preocupată de diferitele amănunte ale persoanei şi îmbrăcămintei sale, aşa cum îi apăreau în oglindă, potrivit poziţiei în care se găsea.

— Aş fi dorit totuşi, doamnă, să-mi permiteţi în prealabil a insista asupra unei rugăminţi pe care v-am mai făcut-o şi mi-aţi respins-o, şi-anume, să vă expun motivele care m-au determinat să întreprind activitatea ce am desfăşurat pentru obţinerea acestor scrisori, vreau să spun chipul cu totul întîmplător cum am aflat de existenţa lor... Vă asigur că voi lăsa cu totul la o parte peripeţiile destul de plicticoase adesea, alteori pentru mine amuzante, prin care am trecut, pentru a vă elibera de sub dominaţia destul de neplăcută...

Donna Alba asculta acum cu multă bunăvoinţă, fără nici un semn de nerăbdare, micul meu preambul, îmi răspunse însă sarcastic, trufaş şi înfiorător de neted:

— Dacă şi asta intră în *preţul* pe care aştept să mi-1 pretindeţi, mă văd silită să mă supun la orice descriere şi la orice discurs. Sunt în casa dumneavoastră, venită cu scop precis şi determinat, şi găsesc inutil şi ipocrit să mai fac orice fel de împotrivire, afară, evident, de impresiile şi reprobările lăuntrice, care-mi aparţin şi care pe dumneavoastră nu vă pot supăra întrucît, precum am spus, sunt cu totul lăuntrice... *şi platonice.* ..

Şi spunînd astfel, o văzui şerpuindu-şi frumosu-i corp prin oglindă, în semn că se aşteaptă, într-adevăr resemnată, chiar la o preţuire care poate să nu fie numaidecît bănească, de vreme ce am întîrziat-o, pînă la aducerea ei aici, cu încheierea tîrgului.

— în consecinţă, continuă ea cu un rîs ce marca succesul dobîndit asupra sufletului meu consternat şi asupra ochilor mei uluiţi de atitudinea ei francă şi hotărîtă să înfrunte orice umilinţă, pentru a ne întoarce la întrebarea dumneavoastră, nu vă pot făgădui categoric decît că nu vă voi întrerupe pînă la urmă expunerea dumneavoastră, mă voi sili chiar să vă dau ascultare fără a garanta, însă, că atenţia mea va fi fidelă tot timpul bunăvoinţei de a vă asculta.

Acest adaus păru să atenueze şi chiar să modifice sensul catastrofal al primelor cuvinte, aşa cum putuse să-1 accepte înţelegerea mea desigur prea grosolană, dar oricum legitimată de ambiguitatea, poate involuntară, a frazei şi de aerul donnei Alba cînd o rostise. Dar depanarea împrejurărilor care urmară nu făcură decît să mă încredinţeze că nu greşisem şi că donna Alba îşi trasase dinainte limita pînă la care trebuia să meargă cu concesiile, limită care părea limpede să înglobeze programatic şi fără nici un preliminariu exact ceea ce aşteptam să obţin cu expunerea cinstită a sacrificiilor mele, cu a căror evocare crezusem c-o pot ispiti, cu invocarea patetică a mobilului ce m-a determinat la ele şi cu destăinuirea puterii ce persoana ei a avut şi va avea în veci asupra existenţei mele.

Astfel, donna Alba aştepta cu un zîmbet curios în colţul gurii, jumătate ruşinat, jumătate sfruntător, ca eu să încep cuvîntul. Dar pentru că tăceam dezarmat de această atitudine cu totul neaşteptată, la rîndu-mi jumătate înfricoşat de fericirea care mi se da fără nici o sforţare, jumătate nesigur încă dacă nu sunt. prada unei greşite aprecieri optice şi acustice, ea vorbi iarăşi persiflantă şi, eu socotii, cu un cinism spăimîntător:

— Cum văd, aţi renunţat la poveste. . . Găsiţi că. e inutil. .. într-adevăr, ar fi răpit prea multă vreme...

Şi-şi plecă singură capul, ruşinată de imaginea ei din oglindă, pe care putuse s-o vadă rostind cuvintele pe care le pronunţase. îngrozită de sine însăşi, făcu chiar o mişcare neizbutită de a scăpa de tiranica ei reprezentare în sticla reflectatoare; dar în spate-i era o oglindă la fel, şi scaunul greu de piele de sub dînsa nu putea fi mutat cu uşurinţă. Atunci îşi ridică faţa şi se înfruntă singură, cu voinicie. întîlni prin luciul de apă încremenită privirea mea tulbure, îmbrăţişîndu-i liniile estompate de rochie ale întregului ei corp, şi întrebîndu-se cu uimire dacă e într-adevăr cu putinţă ca aceste comori să se dezvăluie aşa de uşor şi de repede, întru deplina ei îmbătare. Donna Alba

se cutremură din cap pînă-n picioare, vizibil sincer, dar dorind parcă să fie şi văzut în acelaş timp, acest cutremur de scîrbă şi de resemnare, de privirea care aluneca lacomă pe unduirile formelor ei. Iar zîmbetu-i redeveni din nou stăpîn pe sine, rece şi batjocoritor. Părea că spune sfidătoare, negustoreşte: „Hotărăşte-te odată, ce vrei, banii sau corpul meu, sau amîndouă deodată.. . ?" Bani, văzuse aşadar, din întîrzierea mea de a mă pronunţa, din despărţirea mea de maestru, şi acum din această măruntă, în raport cu a lor, dar foarte elegantă locuinţă în care mă retrăsesem, şi-o adusesem, că nu doresc. Şi ochii ei păreau a spune cu acel dispreţ cu care mă împroşca: „Ei da, am înţeles mai dinainte şi, uite, am venit!..."

Iar pentru că o prinţesă ca ea nu-mi putea repeta şi cu glas tare lucrul ăsta, pentru a mă scoate din buimăceală, mă întrebă dacă poate să telefoneze în oraş, cu dublura aparatului pe care o aveam în această cameră. La răspunsul meu afirmativ, ea formă cu lungile-i degete numărul trebuincios şi-o auzii astfel înştiinţînd pe Anişoara Sava că nu mai vine s-o ia la 7 şi o roagă să vie ea, Anişoara, singură, la masă la donna Alba, la opt şi jumătate.

Era într-adevăr 6 fără un sfert, trecuse aşadar nesimţit aproape un ceas cu venitul încoace, cu condusul aici, cu aceste încercări neizbutite de a prinde un fir de conversaţie, cu atîtea ezitări şi tăceri, cu vorbitul la telefon. Dacă la 8 şi jumătate Anişoara Sava trebuia să vină la masă, la 8 donna Alba trebuia să plece de aici. Aşadar, ea-mi reacorda, de la sine, un timp preţios, pe care nu ştiusem să-l întrebuinţez în mod folositor; pe de altă parte, mă avertiza, indirect, că peste două ceasuri marea favoare înceta. . . pentru totdeauna. Era tot ce putea să-mi acorde. Minunăţia frumuseţii sale, a întregei ei intimităţi! Ce mai puteam să aştept? Dar numai pentru două ceasuri, numai pentru două. .. Atît era preţul zbaterii acestor aproape zece ani. . . Dumnezeu mai poate face socoteala acum, dacă nu şi mai mult. . . de cînd marile dicţionare de limbi vechi şi moarte mi s-au rostogolit din mînă la trecerea ei vrăjită... Pentru zece ani — două ceasuri. . .

După ce repuse aparatul în furcă, donna Alba nu se mai aşeză pe scaunul din faţa oglindei. Ea cerceta acum atentă tablourile mici şi răzleţe de pe pereţi. Rămînea mult timp înaintea fiecăruia, fără să mă întrebe nimic asupra lor, fără să mă privească.. . Aştepta tăcută să mă apropii poate şi s-o întreb de impresiile ce-i produce. . . sau să n-o întreb nimic... Să mă alătur cît mai strîns de dînsa, pentru a privi, amîndoi dintr-o perspectivă cît mai asemănătoare. .. Şi mîna-mi să se întindă ca un şarpe pe de după şalele ei . . . şi ea, cînd va simţi-o, să se dea uşor înapoi ca pentru a-şi mări distanţa de privire, să se lovească de dîrzenia ei de fier, să se lase pe dînsa, să fie prinsă şi de celălalt braţ al meu, de pieptul meu, de încleştarea caldă a buzelor mele. . .

Mă ridic tremurînd de pe scaun. Donna Alba nu-mai caută un alt tablou, deşi au mai rămas cîteva. neprivite pe restul păretelui, pe care a început examinatul, precum au rămas şi pe cel din spatele ei.. S-a oprit la unul de lîngă canaturile acum apropiate ale uşei dormitorului. Şi aşteaptă.. . M-a simţit cu. coada ochiului ridicîndu-mă şi a făcut o uşoară mişcare, cu pieptul şi cu gîtul, de rămînere, de aşteptare, de acceptare...

Zece... sau poate unsprezece ani...

Unsprezece ani am aşteptat momentul acesta,. imaginîndu-l în tot felul de chipuri, afară numai de chipul în care mi se prezenta acum. L-am mîngîiat de atîtea ori sub bolţile închipuirii mele, l-am căutat povestit de alţii în puternice sau slabe descrieri. Eroul literar care într-o astfel de împrejurare m-a impresionat mai adînc a fost Zvidrigailov, sărmanul Zvidrigailov... al lui Dostoievski... Nenorocitul a înfruntat cele nu ştiu cîte gloanţe din butelia revolverului cu care frumoasa Avdotia Alexandrovna se apăra... N-a fost nimerit de nici unul; mîna mîndrei surori a lui Rascolnicov tremura de indignare şi gloanţele s-au irosit toate pe la urechile nebunului cutezător; însă cînd a prins-o în braţele lui, dezarmată şi înfrîntă, cînd visul lui mîngîiat de atîţia ani, în tremur de aprigă

dorință, era numai la o secundă de termenul lui, Zvidrigailov a avut puterea s-o întrebe tot ca un veritabil erou dostoievskian: „Nici acum, după ce am înfruntat moartea pentru a te cuceri, Avdotia Alexandrovna, nici acum nu poate să îndrepte sufletul tău spre mine o cît de mică adiere dintr-însul?"

El îi pipăia astfel sufletul, tocmai cînd trupul îl avea strîns în mîini. Şi ea a răspuns: „Nici acum, te detest, te urăsc... mi-e silă. . ." Nu ştiu cum îi spunea lui Zvidrigailov pe numele lui mic, după cum sunt sigur că vorbele ce i-am pus în gură nu sunt tocmai cele pe care le-a rostit eroul scriitorului rus. Destul că, la răspunsul ei, Zvidrigailov a liberat-o din strînsoare şi a plecat să se spînzure...

însă Zvidrigailov era un biet ponosit, uzat, meschin, urît şi mi se pare desfrînat. Dar, cu toate că bîntuit de atîtea nemernicii, sufletul lui rămăsese mare.

Pe cînd donna Alba îşi făcuse, necontrariată de fizicul meu, socotelile ei; aş putea să cred, complect nestînjenită şi chiar să mă simt măgulit. Ea nu mă întîmpină cu browing scos pe neaşteptate din poşetă şi cu gloanțe care, fără îndoială, în mîna ei n-ar da greş. Ea, dimpotrivă, mă acceptă, mă cheamă, dă chiar semne de nerăbdare; a găsit chiar atitudinea cea mai lesnicioasă pentru a trece de-a dreptul la împlinirea visului celui mai delicios cu putință. A mers cu ironia, cu dispreţul, cu dezgustul, chiar pînă acolo că m-a izbăvit de orice preliminariu, ba chiar mi-a remis înfricoşetor de sarcastică o bucată de timp, care se risipise de-a surda pe scaune şi pe sub comodă. Iar acum, văzîndu-mă că mă înțepenesc din nou aici, bănuieşte, poate, că încă n-am înțeles, că încă n-am aflat curajul să înțeleg oferta ei. Colțul ochiului ei mă ţinteşte doar printr-o singură rază.. . Mîna dinspre mine s-a sprijinit în şold, dînd la o parte colțul taiorului, pentru a descoperi cît mai larg caldul de mătase al bluzei. Sînul stîng îşi marchează astfel semeț locul lui, iar vîrfu-i ţanţoş e mulat în întregime de finu-i înveliş. Piciorul se ridică pe vîrf şi se lasă încet, umplînd pulpana rochiei de zigzagul mişcător şi ameţitor al coapsei cu pulpa.

Totul aşteaptă în profilul ăsta de o perfecţie irezistibilă, totul e gata să se dea. .. Mie, să mi se dea mie... buzele subţiri, care nu s-au destins totuşi o clipă din uşoara lor' încordare de dispreţ, nu mai sunt acum îndreptate spre mine... ce mai aştept?

Donna Alba dă chiar semne de nerăbdare? E de ajuns să-mi articulez în minte această nedumerire, ca să mă îngrozesc deodată de absurdul ei. într-adevăr ea mă întrebă ceva despre autorul micului tablou din faţa căruia nu s-a mai desprins. E cu putinţă oare ca să uzeze de această stratagemă pentru a mă aduce lîngă dînsa să-i dau explicaţii... Mi se pare iarăşi că gîndul mi-a mers prea departe, a luat-o razna şi mă simt din nou în mine cumplit de caraghios. Ea mă întreabă unele date privitoare la pictor care par s-o intereseze... Aşadar, îi răspund de aci, de unde mă aflu.

Dar a fost de ajuns această întoarcere lentă a ei, ca să năzăresc teribila ţeava de revolver a Avdotiei Alexandrovna. O, nu era deloc metalică arma donnei Alba! Mîinile ei fine erau goale, poşeta şi mînuşile erau lîngă mine, pe colţul consolei. Dar ochii aceia întorşi spre mine, dar răsfrîngerea aceea a buzelor mă împroşcau cu toate proiectilele cele mai ucigătoare din lume. Donna Alba nu mă respingea, tocmai ca să-mi arate cît mă dispreţuieşte, donna Alba mă chema învinsă, îmi ceda zdrobită, surprinsă într-un ungher pustiu, cu ascuţişul cuţitului în tîmplă.

Faţa teribil de dulce, de mîndră şi de dispreţuitoare se întoarse şi acum de. la mine, să-mi facă loc... să pot ajunge lîngă trupul gata să mi se dea, cu cel mai sincer, mai ostentativ dezgust. Ea nu poate să-şi reprime, măcar pentru un moment, teribila neplăcere, e peste putere să dea trăsăturilor ei o altă expresie mai puţin descurajatoare, cu atît mai mult cu cît întîrzierea mea de înţelegere sau de tactică şi sarcasm o exasperează şi mai mult, o nimiceşte, îngropînd-o definitiv sub propria ei scîrbă de sine. Şi atunci întoarce capul ca să înlesnească josnicia. Şi minunăţia profilului ei divin este astfel iarăşi a mea.

Am înfipt atunci mîinile în saltarul biroului şi am scos cutia cu scrisori pe masă. Ochiul stîng i se întoarse puţin, văzu, încuviinţă, tot corpul ei încuviinţă prin necurmat acum cutremur nervos de spaimă şi ruşine. Şi-un tresărit identic, profund, pînă-n rădăcinile sufletului, mă zgudui puternic şi un ţipăt de alarmă chirăi de-a lungul vălmăşagului de sînge: „Ce faci, nenorocitule?" desprinzîndu-se din tumultul de instincte dezlănţuite. Ea nu auzea nimic de bună seamă din această larmă care mă dobora, ea se scuturase chiar de orice frică, de orice slăbiciune şi zîmbea mută, palidă, cu fălcile strînse ca pentru o odioasă operaţie, fără pic de sînge în obraji. Zîmbea înainte, hotărîtă, triumfătoare, dreaptă, neţărmurit de înaltă. Atît de înaltă că puteau să urle acum toate instinctele din mine, puteau vestmintele ei să înceapă chiar de îndat să cadă, unul cîte unul, de la sine, gîndul meu se strînsese şi el într-însul, se scuturase şi el de orice ispită, de orice slăbiciune, şi era acum şi el hotărît, triumfător, drept, înalt, neţărmurit de înalt.

— Aveţi aici scrisorile, doamnă, mă ridicai şi rostii tare, şi greu, şi rar vorbele acestea care căzură cu zgomot de bile de plumb.

Ea înălţă deodată fruntea, căci se putu s-o înalţe şi mai mult decît mi se părea înălţată, peste orice posibilitate, şi întoarse astfel capul spre mine, figura lipsită un moment de orice altă expresie decît a unei subite, grele, năprasnice mirări. Dar repede apoi colţul buzelor căzu în mişcarea lui de persifla] şi ochii se umplură la loc de luciul dezgustului franc. Nu răspunse nimic. înclină capul, ca într-un fel de aprobare. Şi ochii reveniră la tablou. La acelaş tablou. E-n regulă, părea să spună. Aştept. . .

Acuma nu mai ţipă nimeni în mine; acum pot să nu mai închid ochii şi să nu mai strîng zdravăn pleoapele ca să tai orice intrare acestor unduiri şi linii de şarpe. Acuma nu mai plec capul în podea, ca să ascund de pe figură-mi cumplita-mi groază de mine. Acum privesc larg, adulmec şi mă dau întreg nesaţului acestui viol, care va urma îndată, al gîndului şi al sufletului.

Vreau să violez gînd şi suflet şi vreau să aud scrîşnetul de stupoare, de durere şi de admiraţie mută, al gîndului şi-al sufletului care mă respinge cu gloanţele necurmate ale dispreţului. Sunt hotărît să lovesc pînă la nimicirea definitivă acest zîmbet, mai teribil decît ochiul cel mai ameninţător de revolver. Şi vorbele-mi cad iarăşi, grele ca pietroaiele de plumb:

— La drept vorbind, nu mă aşteptam să veniţi.. .

Privirea revine automat, căscată spre mine.

— Credeam că veţi încredinţa această penibilă misiune soţului dumneavoastră.

Zîmbetul a pălit dintru început: colţul buzelor îşi distramă accentul nesuferit, într-o vibrare repede, nervoasă, nestăpînită.. .

— Aşteptam cu o nerăbdare nespusă, ca tot ce provine din partea persoanei voastre, care mă interesează în chip deosebit.. .

Un singur, un răzleţ, un nesigur reflex al expresiei de adineaori, care dispare apoi repede, strivit, învins, pentru totdeauna:

— . . . aşteptam acest semn al dezrobirii. Apariţia soţului dumneavoastră însemna chiar de la uşă, pentru mine, destăinuirea pe care v-aţi hotărît în cele din urmă s-o faceţi, liberarea, însemna creşterea infinită a puterii dumneavoastră..., însemna încuviinţarea, zdrobirea lui. . . v-am prezentat această perspectivă extrem de interesantă — după mine, cel puţin, un biet burghez, care a încercat să-şi cîrpească un pospai de nobleţe din cărţi demodate — şi-mi făcea impresia că aţi ascultat-o, cînd am avut plăcerea să fiu invitatul soţului dumneavoastră... aveam fericirea să cred că am fost înţeles.. .

Donna Alba se îndreptase toată spre mine, crescuse considerabil, ochii erau cercuri mari de foc şi buzele-i tremurau ca în friguri... Mîinile îi bîjbîiau uşor de o parte şi de alta a şoldurilor, ca înaintînd printr-o lumină orbitoare. Era acum nespus de frumoasă, era aşa cum aş fi dorit-o, într-o înălţare de extaz, crescînd în faţa mea ca o zeiţă, şi eu să ating pămîntul cu fruntea, orbit de strălucirea ei.

Iar sufletul, revărsat acum total în armonia aceasta trupească, îi aducea un spor incomensurabil de forță magnetică, de putere fermecată, care îmbată pînă-n nemărginit ochiul şi-1 rătăceşte. însă deodată, în fața transfigurării, glasul cărnei se răzvrăteşte iarăşi în mine, țipînd asurzitor în adîncuri: „E încă timpul să îndrepți, e încă vremea să înaintezi, să cuprinzi... să strîngi! Pe urmă n-ai decît să-i spui ce vrei, n-ai decît s-o umileşti cît îți place

Dar teama de dispretu-i ucigător stă şi ea trează, de veghe în aceleaşi adîncuri... o singură greşală, o singură ezitare şi totul ar fi pierdut... Continui:

— Probabil, însă, că o noblețe autentică respinge povețele unui... succedaneu, ce zic, unei pastişe caraghios întocmite, cu riscul chiar de a proceda apoi în modul cel mai... burghez cu putință...

Capul donnei Alba a căzut în pămînt. Mîna ei tremură în lături, ca-n căutarea unui jilț ocrotitor... dar mişcarea e reprimată cu un zvîcnet de mînie al întregului ei corp şi fața se, ridică spre mine, teatrală şi demnă... însă înecată într-o mare restrişte şi teamă.

— Am aşteptat zi la zi, grăiesc înainte cu îndărătnicie, să se întîmple acest mare act de autobiruință şi de biruință totală şi de limpezire, de luminare... I-aş fi spus maestrului: „De-acumt sunteți cu adevărat fericit... Şi permiteți-mi să mă consider şi eu fericit că am contribuit la aceasta..."

Pentru a doua oară, capul donnei Alba se înclină lovit şi se lăsă moale pe-un umăr. Revăd atitudinea ei de deunăzi, din iatacul turcesc, de şcolăriță pedepsită. Mai lipseşte ca o mişcare oarecare să-i ridice tivul rochiei şi să-i descopere genunchiul. M-aş arunca ca un nebun la picioarele ei şi i-aş cere iertare pentru vorbele mele nesăbuite. Ah, imaginea acestui genunchi, care înfrînsese în splendoare orice închipuire a lui anterioară! cum mă răscoleşte şi-acum, cum asmute în mine țipate deşucheate şi obscene: „Ce faci, ce faci, opreşte-te, gîndeşte-te ce pierzi, gîndeşte-te ce minuni ascund aceste sugestive vestminte...? într-un minut ele vor fi ale tale, toate aceste minuni..." Cel ce-mi

strigă astfel mă zmuceşte cu tărie de piept, îmi strînge zdravăn beregata, mă sufocă. Dar eu sunt mai tare, încăpățînarea mea e mai tare. Violul cugetului e infinit mai dulce decît o voluptate banală. Şi mie-mi place să storc pînă la ultima picătură orice fel de plăcere.

— Cînd v-am auzit glasul la telefon, am socotit asemenea, o clipă, că spovedania s-a produs şi că pot aştepta dintr-un moment într-altul vizita soțului dumneavoastră... Dar vai, glasul care are pentru mine intonații îngereşti nu-mi da nici o veste cu adevărat biblică.. . mă lăsa însă să bănuiesc că sugestia mea a rămas lipsită de tărie şi nădăjduiam aşadar că veți veni să-mi cereți ajutorul, să prindeți noi puteri din îmbărbătarea mea...

O clipă, în mijlocul acestei mărturisiri, ochii ei s-au ridicat în ochii mei, pentru a recădea apoi repede în direcția nesigură de pînă acum. Ce-a însemnat această privire? mă gîndeam. Ea a părut, în mica ei clipită de existență, plină de-o altă lumină, fragedă, caldă, îmbucurată. Ş-apoi, deodată, grozav de înfricoşată de acest tiranic joc al meu. Să-şi fi închipuit într-adevăr că vreau s-o chinui cu constrîngerea de a-şi descoperi singură sufletul soțului său, de-a o umili astfel pînă-n ultima putință, de-a o sili, aci pe loc, la accente de teamă, la scrîşnete de rugă, de implorare. Figura ei s-a şi ridicat de ceară spre mine şi ochii s-au căscat în țipătul mut al disperării. Dar e momentul să sparg şi această crustă din ce în ce mai îngroşată de teroare, e momentul să-i arăt adevărata şi marea mea putere.

— Poftiți, doamnă, aveți aci scrisorile dumneavoastră... Eu nu am dreptul să mai prelungesc o situație care ar putea să pară că împrumută un aer de siluire unui îndemn curat, pe care l-am emis pentru uşurarea voastră sufletească. . . pentru seninătatea conştiinței dumneavoastră, pe care nu mi-o pot închipui întinată de nici un gînd ascuns, şi pe care aş fi vrut-o limpede şi strălucitoare ca şi marea voastră frumusețe exterioară. . .

Donna Alba şovăie, se apropie palidă, nesigură, în somn hipnotic. Am deschis capacul cutiei şi prietenos,

pentru a-i desface sufletul din crunta încleştare de pînă acuma, am început să-i lămuresc că din nefericire nu-i aceasta cutia de artă veche italienească în care prinţul Tudor îşi ţinea comoara. Fratele lui o vînduse de teama mizeriei pe-un preţ important, iar aceasta de faţă, mai modestă, săpată cu vîrf de briceag de-un condamnat artist, e găsită de mine, pentru a scăpa bietele scrisori din închisoarea nedemnă în care prinţul Preda le vîrîse şi care era o cutie de tutun. îi explicai că am ţinut să-i dau toate aceste amănunte, pentru că n-aş fi vrut în ruptul capului să-şi închipuie că mirosul de tutun care-a alungat parfumul iniţial provine din neglijenţa mea şi nici, mai cu seamă, a bietului prinţ Tudor.

Donna Alba nu stătu o clipă să contemple scrisorile şi nici să adulmece în ele fiorul greu al amintirilor. Ea se mulţumi doar să le îndrepte puţin, le apăsă cu latul palmei, parcă pentru a le face mai bine loc în cutie, şi închise capacuî. Ah, divina posesiune a sufletului care alunga astfel orice emoţie străină, care anula memoria oricărei pasiuni şi posesiuni anterioare!

O clipă încercai să văd cum s-ar fi petrecut această predare materială dacă aş fi cedat ispitei celei mat mici slăbiciuni. Cu ce lăcrămi, sau cu ce durere mută, care nu vrea să se dea în spectacol în faţa unui trecător intrus, cu ce joc de teatru ar fi primit ea, din mîinile mele brutale, aceste mărturisiri ale unui trecut „cu totul altfel, mai nobil, mai sfînt etc." Acum însă era atît de emoţionată donna Alba, şi atît de nesigură că totul nu e, poate, decît o punere în scenă, atît de grăbită să se convingă de adevăr, că nici nu băgă de seamă cînd blana, care rămăsese pe colţul biroului, alunecă pe luciul lemnului ca o imensă şopîrlă şi se lăsă jos pe fotoliu. Ea-şi ridică numai geanta şi mănuşile şi porni spre ieşire, fără grabă, cu capul în pămînt, fremătînd de nesiguranţă, gata să se întoarcă pe loc la cel mai neînsemnat cuvînt, la un pornit de rîs, la întoarcerea din parte-mi, fără nici o scădere, a totalului dispreţ cu care mă împroşcase.

O lăsai să ajungă la uşă şi-o strigai de-acolo cu intenţie.

— Donna Alba!

Se-ntoarse într-adevăr îndată, ca atinsă de un şfichi de flacără.

— Aţi uitat blana. ..

Şi revenii înapoi din mijlocul odăii, pînă unde mă luasem, socotit, după dînsa, pentru a o găsi şi a i-o aduce. Cînd fusei lîngă ea, mă întrebă slab, forţîndu-se parcă să i se audă cuvintele, dar cu un uşor surîs de plăcere:

— Donna Alba?

Nu erau această mică şi sfioasă întrebare şi acest zîmbet de plăcere semnul izbînzii care începea să se definească? îi lămurii cu aceeaşi dîrză îndărătnicie de pînă acum, pe cînd îi petreceam blana pe după grumaz:

— Donna Alba e personajul care mi-a răsărit în suflet, atunci, demult, sunt unsprezece ani aproape, cînd aţi trecut pe lîngă mine pentru întîia oară... De atunci a rămas în visurile şi aspiraţiile mele ca un prototip, ca o existenţă suprareală, spre care trebuie să tinzi, fiind condamnat a n-o ajunge niciodată... De aceea, orice pată persistînd pe această strălucire de soare a gîndului meu m-ar durea cumplit, mi-ar întuneca umila mea existenţă, mi-ar goli cerul de zei... de zeul suprem...

Petrecîndu-i fularul îmblănit, donna Alba se lăsase uşor pe spate pentru a-l primi din mîinele mele. Omoplatul ei se lipi astfel cîteva clipe de pieptul meu şi braţul meu îi acoperi în treacăt braţul. Ascultă zîmbitoare cuvintele mele şi scurtele noastre atingeri n-o făcu să tresară... dimpotrivă, în cabrarea asta voită, puţin exagerată, ea poate aştepta ca braţul meu să se închidă în sfîrşit, să apese, să strîngă... Era şi acum lumină de surîs pe faţa donnei Alba, dar ce deosebire de culoare, de sens, de intenţie... cu zîmbet răsplătitor şi suveran, suprareală existenţă îmi ridica în sfîrşit osînda de-a nu-i putea ajunge sufletul niciodată... Dar eu trebuia să fiu înainte îndărătnic, înverşunat de îndărătnic, trebuia să merg cu încăpăţînarea înainte, chiar pînă la reprimarea acestei luminoase schimbări a ei, un avînt irezistibil mă cutropise de-a o do-

borî cu desăvîrşire, fără a-i atinge un singur fir de păr, de a-i smulge sufletul întreg din minunatu-i corp şi a-1 opri pentru totdeauna cu mine aici, în patetica-mi singurătate.

Donna Alba se scutură ca dintr-o atitudine necuvenită, pe care ochi străini au surprins-o. Nu ştiu dacă a fost cumva înşelare, dar am avut impresia că, îndepărtîndu-se, umerii ei s-au ridicat întrebători... S-a întors spre mine puțin vexată şi cu un vag aer de rigiditate...

Iar pătimaşul meu sînge îmi zvîcnea acum turbat în urechi, pe care mi le umplea[u] pînă la asurzire, cumplitele lui insulte: „Imbecil, nemernic, zănatec, mai ai încă acest moment, înainte de a coborî prima treaptă... înainte de a ajunge în mijlocul scărilor, înainte de a părăsi holul al doilea... deşucheat, imbecil, sinistru cretin... don Quichotte..."

înainte de a deschide marea uşă a vestibulului, ea se întoarse spre mine şi-mi luă mîna, pe care mi-o strînse uşor. Mi-am lăsat liberă mîna între degetele ei, pentru că am avut impresia că ea vrea s-o ducă pînă în dreptul inimei. Ea, ea singură, fără nici un concurs al voinței mele, afară doar de această delăsare a mîinii în voia alei sale. Strigătul meu de izbîndă sta gata în pragul buzelor şi fericirea de-a o înălța ca pe un fulg sta gata în pragul cugetului meu. Dar mîna se opri la mijlocul drumului. Ea mi-o strînse acum ceva mai tare şi mi-o scutură prietenos. Şi-mi spuse:

— Ai fost un brav om şi cu adevărat un cavaler. îți mulțumesc.

I-am sărutat mîna cu adînc respect şi am deschis larg uşa, închinîndu-mă profund pentru că eram acum un brav cavaler recunoscut. Am cîştigat sau nu partida?

Pasul ei răsuna pe mozaicul din curte, se auzi portița de la stradă. Sîngele îmi vîjia în urechi: „Imbecil, imbecil... don Quichotte... ai pierdut totul, don Quichotte... mori de vînt... nebunie... don Quichotte de pe Cerna..."

Şi şuvoaiele lui mă înşfăcară deodată, sălbatece, duşmane, pedepsitoare...

E într-adevăr cumplită pedeapsa sîngelui în nopțile albe. Toți cei cari s-au găsit aproape, la un singur pas numai de-un atît de scump noroc şi l-au lăsat să scape din sfială, din neînțelegere, din stîngăcie, ştiu bine ce însemnează torturile de apoi ale acestui padişah al vieții. Dar cînd sorocul zbuciumului se împlinea spre năvala, care începuse acum mai din vreme, a zorilor, îmi vedeam sufletul liniştit şi clar pînă-n adîncul fundurilor lui, ca un crîng verde după o furtună. Nu pierdusem nimic, cîntau atunci dimpotrivă toate păsările acelea zgomotoase din crîng: într-un imn de triumf, ele proslăveau chipul cum mă purtasem. Nu mă uitam nerăbdător la telefon şi nu tresăream cînd altcineva se găsea să mă cheme: marea mea faptă, pentru a fi şi mai în adînc cuprinsă de sufletul şi mintea donnei Alba, pretindea timp şi perspectivă. Dar nici eu nu trebuia să aştept, împăcat în mine, roadele de ani, care nu mai aveau să întîrzie. înțelesei şi acceptai că trebuie să mă zbat puțin, să mă găsesc necontenit în preajma maestrului, să-i prezint într-una mărturia prieteniei şi admirației mele, să-i primesc pe-a lui, să-1 mai frecventez şi să mă grăbesc a răspunde cu bucurie şi încîntare, cînd poftirile la masă se vor repeta. Şi, într-adevăr, maestrul mă rugă să trec pe la biroul lui în două din serile care urmară: trebuia să studiem acolo două afaceri importante, pe care el ținea să le continuăm tot împreună, cu toate că nu erau din cele la care el se zorise să renunțe, cedîndu-mi-le mie, dimpotrivă îl interesau în gradul cel mai înalt din punct de vedere juridic. într-a doua seară, după ce terminarăm, el mă rugă să zăbovesc o clipă, ieşi şi reveni după puțin, pentru a mă pofti la masă. Mă simții copleşit de emoție, deşi, în clipa cînd îmi ceruse să întîrzii, pricepusem despre ce poate fi vorba. Donna Alba se arătă din cale-afară de amabilă cu mine de data asta. Pot spune c-a fost de-a dreptul încîntătoare. însuşi maestrul părea dispus că soția sa participă şi cu sufletul la onorurile cu care el se grăbea la tot minutul să mă încarce. Donna Alba, ea singură, mă întrebă cea dintîi ce-am cetit în ultima vreme şi cum mă simt ca avocat de sine stătător. Se interesă de cartierul în care

mi-era situată casa, cartier despre care ea aflase, în genere, lucruri foarte bune, şi chiar îl văzuse în treacăt, dar vrea să ştie şi de la mine dacă sunt mulţumit. Spuneţi, dacă nu mă puteam socoti cel mai fericit om din lume, după astfel de întrebări ticluite parcă anume?

Dar de ce ,.parcă" ! Drace, poate pentru că din cînd în cînd donna Alba rămînea cu ochii adînciţi în aer? Asta-i acum ! într-adevăr, ea se uită astfel pe sine uneori, cu gîndurile aiurea, dar poate aci sta şi mai mult dovada că ea e frămîntată de gînduri grele, cu al căror început plecase din casa mea. Asta trebuia să mă bucure şi mai mult şi chiar mă simţeam de bună seamă infinit mai fericit decît în clipele anterioare, cînd după aceste momente ea se îndrepta spre mine cu şi mai multă drăgălăşenie, cu şi mai mult farmec. în iatacul turcesc, unde ne mutarăm din nou apoi, conversaţia, care nu se întoarse cîtuşi de puţin asupra subiectului de vorbă de deunăzi (şi eu găsii de ales tact să nu o împing într-acolo, ba chiar s-o îndepărtez cît pot de o atare direcţie, în cazul cînd maestrul ar pune-o iar pe tapet, tocmai pentru a învedera că nu vreau să precupeţesc prin nimic gestul ce făcusem), fu negrăit de plăcută şi apropiată. Doar mişcările acum mai degajate, însă astfel nemăsurat mai ameţitoare, ale donnei Alba, pe sofaua şi-n decorul turcesc, fură pricini de revolte surde ale mocnitului şi nemulţumitului meu sînge, pe care-1 potolisem zilnic pînă acum cu apoteoza succesului meu sufletesc. El se încăpăţîna să aştepte adevărata apoteoză în mulţumirea lui şi nu a sufletului şi, de aceea, ori de cîte ori genunchiul ei âe reliefa mai acut prin poala rochiei, ori mătasea cu aspect de picior gol a ciorapului se detaşa ceva mai mult de sub negrul stofei, răsuna pînă în urechile mele clocotul lui sălbatec. Evident, nimic deosebit, nici o mişcare anume pentru mine, pentru îmboldirea ochilor şi a dorinţelor mele; aceasta cred că am observat-o cu limpede luare-aminte şi-am alungat regretul care mă încerca uneori, cînd trebuia să-mi schimb în această privinţă, la lumina de var incandescent a raţiunii critice, vreo părere falşă ce-mi făceam cîteodată. însă gîndul meu rece şi calm, gîndul meu olimpian,

pe care nu puteau să-1 atingă talazurile de sînge, mă asigura că nu poate fi altfel, după întrevederea noastră misterioasă. Femeia aceasta divină putuse afla atunci, şi reflecta adînc mai pe urmă, că drumul pînă la mine duce printr-un ocol de cleştar, cu văzduh de puritate polară, ceea ce evident asmuţea acum şi mai înverşunat curiozitatea şi sufletul ei într-acolo, însă, înaintînd cu cea mai atentă scrutare, printre stîncile ascuţite de gheaţă. Tot ce putui face ca s-o ajut pe acest drum nou şi nu prea obişnuit femeilor, dar dorit sălbatec cînd le laşi numai să-1 întrezărească, fu ca ochii mei s-o umple de fericirea lor, de-a o vedea senină şi mulţumită.

Beţie a beţiilor! Triumf al gîndului asupra licorii negre şi roşii din vine, în care zac gigantele păduri ale veacurilor în zăcămintele de petrol, toate haitele sălbatece ale trecutului, toate urletele de fiară, toată spaima dinţilor ascuţiţi şi a coarnelor fioroase şi toată elasticitatea panterelor !? N-aţi văzut, cînd curge sînge, cum licăre în fiecare picătură ochii monştrilor din fundul oceanelor de timp? Dar ce-au a face toate astea cu telefonul pe care mi l-a dat chiar azi-dimineaţă, în zorii zilei, donna Alba, în prima zi a plecării soţului ei? Ea ştia că la ora asta, prea matinală, eu sunt încă sus, în încăperile de sus, în care am primit-o, sunt poate încă în pat, îngînîndu-mi visurile, care o văd numai pe dînsa, cu programul banal dar nevoit al zilei ce vine. Nu ştiu de ce această ascultare în pijama a glasului ei, această poruncă a nerăbdării ei de a mă lăsa îmbătat de argintul glasului ei, într-o ţinută sumară, mi se pare atît de prietenoasă, de familiară, îmi dă impresia vestirii obişnuite a unei ore de pasiune şi de potolire, într-o iubire în care s-a consumat orice preliminariu. Mi-a anunţat scurt venirea ei după-amiază şi numai atît, după un bună dimineaţa cu un răsunet de frăgezimea unui buchet de trandafiri albi; la rîndu-mi, am văzut-o atunci pe dînsa într-o minunată pijama de mătase, cu picioarele goale în pantofii de casă, şi căldura somnului încă nealungat deplin din sînge m-a moleşit ca puterea unei băuturi prea tari în plinul

dimineții. Aceasta e prima strîngere a gîndului nostru, prima îmbrățișare a sufletelor noastre, mi-am zis, și în ziua aceea de fericire am comis o mie și una de nebunii; am făcut glume chiar și-n greaua pledoarie de după-amiază, care vream să se termine cît mai repede cu putință.

Și ea a venit. Era acum tot în taior, dar de un gri mai deschis, tot cu *trotteur-i,* însă de piele de șarpe, și bluza era mai gălbuie, ca petala de trandafir (pentru mine era azi ziua trandafirilor), blana era parcă aceeași, iar în cap avea un feutru cenușiu, potrivit altfel, dar de format aproape bărbătesc. Ea urcă acum fără să mai aștepte la tot pasul indicații de la mine, numai cînd fu să pornească de la intrare privi o clipă spre ușa acum deschisă a biroului și mă consultă cu ochii. Pentru că-i răspunsei cu o ușoară mirare sub frunte, înainta fără să mai privească în dreapta ori în stînga; ușile i le deschideam eu și-mi exprimam, galant, mulțumirea că ea-mi cunoaște așa de bine modesta mea locuință. Ea se mulțumea să-mi răspundă doar cu un zîmbet de simpatie, de prietenie. Sus își luă locul știut, pe fotoliul ce-mi venea în dreapta, cînd eu mă așezam înapoia micului birou.

Acum nu-și mai încheie mănușile, le scoase pur și simplu, apoi se lăsă într-un cot pe colțul consolei, cu două degete spre frunte. Aceasta pentru a-mi face o mică introducere discretă — deși nu eram în pericol să fim auziți de nimeni — prin care își arăta jena de a fi nevoită să-mi pretindă întrevederi atît de nepotrivite cu programul meu. Era minunat de bun acest pretext al convorbirii noastre de astăzi, al celei de-a doua a noastre convorbiri particulare. Cum? protestai cu o tot mai caldă elocință, pe măsură ce vedeam că-i place mai mult, cum? cînd, fără știrea ei, de ani de zile, de zece ani de zile, din imbold propriu, cu avînt nemăsurat, m-am zbătut pentru liniștea, pentru liberarea ei, și tocmai acum, cînd subterana mea trudă a dat de lumina țelului sfînt căruia mi-am dedicat tinerețea, acum ea poate să mă întrebe astfel? Dimpotrivă, timpul meu este al ei; ea poate să dispună de el cum va vrea. Ea e zeița și norocul meu și ea trebuie să-mi poruncească orice dorește; Doamne, dacă ar mai exista încă o pîclă ascunsă pe zarea vieții ei, ce fericit aș fi (îmi cerui iertare pentru această necugetată dorință) dacă aș primi îngăduința-i să-mi pun din nou zelul și credința mea în lucru, de astă dată sub binecuvîntarea ei, sub ochii ei, cari mi-ar da la tot pasul puteri drăcești. ..

Ea-și lăsase mîna de la frunte, ascultîndu-mă, și o întinsese pe masă în direcția mea; cealaltă era sprijinită de brațul fotoliului. Mă privea cu atîta lumină în ochi, cu atîta surprindere, cu atîta fericire, ca-n fața unei descoperiri într-adevăr mari, aproape mistice. Dar tocmai pentru ca puritatea devotamentului meu să rămînă deplină, eu îmi înfrîngeam înainte atacurile de răzvrătire ale acestui sînge prea înnebunit de mirosul semenului său apropiat, pentru a nu scăpa nici cea mai neînsemnată aluzie de pătimașă dorință, nici cel mai mic gest de nemaiînfrînată poftă. Dar mă rugam cald zeilor cari au făcut acest trup sfînt ca gestul apropierii omenești să vie de la ea.

Și mîna ei se întinse și-mi apăsă mîna mea. Și-atunci înțelesei și binecuvîntai zeii cari au lăsat haină de trup sufletului nostru.

Dar donna Alba îmi spuse strîngîndu-mi mîna:

— îți mulțumesc, scumpul meu prieten. într-adevăr, această nobilă dezinteresare, această afecțiune atît de pură și nemaiîntîlnită pentru sufletul meu, care poate nici n-o merită, mă copleșește. Grație dumitale au început astfel să mi se deschidă în minte unele căi ale sufletului, despre care ne-au adus multă mărturie glasurile trecutului, dar pentru care noi, oamenii vremurilor acestora, nu avem înțelegere. Astfel am putut gîndi adînc, după întrevederea noastră, la care mi-am impus să-ți mărturisesc, am venit condusă de gînduri de care mi-e rușine. M-a ars atît de cumplit flacăra rușinei, dacă mi-e permis să fac această banală figură de cuvînt, pentru că în sfera în care m-ai ridicat însăși formele expresiei simt nevoia primenirii — încît nu puteam rezista nevoii de a te revedea din nou și de a-ți cere iertare.

Uimirea cea mai grozavă nu-mi cuprinsese încă sufletul în întregime. Foarte atent la fiecare cuvînt, credeam că desprind din glasul ei, cu toată aparența de transfigurare a feții, o subtilă ironie şi un răspuns teribil la purtarea şi la cuvintele mele, cînd m-a vizitat deunăzi. Dar mărturisirea ei curse mai departe:

— Pînă la sfîrşitul convorbirii noastre, mintea mea neînțelegătoare a crezut că-mi ofereai astfel o mică glumă nu lipsită de un abil şi drăguț tact, pentru a pedepsi cu drept cuvînt dispoziția mea cam facilă într-o împrejurare care nu merita desigur să fie tratată aşa uşor. Dar revenită la mine, în singurătatea casei mele, am pătruns mai adînc vorbele şi purtarea dumitale... şi mi-am examinat cu atenție viața mea.

Aci mîna ei strînse iarăşi mîna mea şi fu de ajuns atîta ca să înțeleg că femeia aceasta se războia sîngeros. Milioanele de globule care se strînseseră lîngă epiderma mîinei mele priveau agitate la milioanele de globule care stau şi persiflau, ca după nişte gratii, adăpostite de epiderma dulce şi caldă a palmei ei. Iar globulele sîngelui meu se frămîntau de ciudă, de oroare, de furie neputincioasă, împotriva acestor globule femeieşti — mai istețe, mai şăgalnice şi mai asmuțitoare — clocotind surd şi amenințător, că nu le las slobodă năvala. O încordare a degetelor mele, o întoarcere din scurt, pe loc, a mîinii, o strîngere sălbatecă a degetelor lunguiețe şi a unghiilor trandafirii, şi războiul ar fi fost declarat...

— Viața mea, continuă donna Alba, a fost într-adevăr minată de-o minciună gravă, a fost compromisă, stricată de această minciună, în cei mai frumoşi ani ai mei. Grație dumitale, eu am descoperit această grozavă minciună... grație dumitale obrazul meu a putut roşi că timp de atîția ani eu am trăit cu soțul meu, i-am primit îmbrățişările, i-am ascultat gîndurile lui sincere şi bune, mințindu-1 cu cea mai neturburată convingere, cu cel mai josnic avînt... Nu pot să-ți descriu în ce culori mi-am descoperit acest nefericit suflet al meu în fața oglinzii vieții mele, care eşti dumneata... Vreau să-ți mărturisesc, nu pot să-ți exprim tare aceste impresii, pentru că dumneata eşti o oglindă conştientă şi ai înregistrat totul la timpul său. .. Nu ştiu cum pot să-ți vorbesc astfel, fără să-mi acopăr ochii în fața dumitale...

Boscorodii ceva imcomprehensibil, pentru că aş fi vrut să izbucnesc în protestări vehemente dacă aş fi putut găsi măcar un cuvînt cu care să pot începe, dar ea mă opri cu un gest al mîinei celeilalte. Cu cea pe care mi-o dase de la început mă strîngea în acest moment întocmai ca o amantă, care şi-ar deschide, în sfîrşit, şi sufletul ei celui ce i l-a pus pe-al lui de mult la picioare...

— Vreau să scap de această strînsoare, gemu donna Alba, strîngîndu-mă cu înverşunare, vreau să scap de această minciună sordidă, care-mi apasă pînă la asfixie conştiința. Vreau să-i mărturisesc totul, vreau să-i dau lui scrisorile, pentru a face întocmai cum mi-ai deschis mintea, scumpule prieten, vreau să-i explic totul, totul. Şi cum sunt slabă, mă simt grozav de slabă şi laşă, recurg iarăşi, umilită şi mică, la ajutorul dumitale, îți invoc acest ajutor, pe care nu ştiu cum să-ți fiu de recunoscătoare, cînd mi-afirmi că regreți că nu mai ți se oferă vreun prilej să mi-1 poți da... aşa cum ai dori dumneata... Iată-1, prilejul de a mă ajuta... ți-1 ofer... Dumneata... te rog, te implor. .. du-i dumneata scrisorile..,

Pauză... Stupoare. Pustiu de gînd. La răsărit, la apus, la miazănoapte şi la miazăzi, deşert necurmat, neted. Doar mîna ei care strînge năprasnic mai trăieste singură, dar cu o intensitate de negrăit, în oceanul sterp de nisip.

— I-am scris totul... i-am povestit totul... reluă ea după un adînc oftat. I-am mărturisit, aşa cum m-am priceput, mobilul interior care m-a îndemnat să mă descopăr în sfîrşit... Nu avea teamă, nu i-am pomenit un cuvînt de dumneata. Dumneata nu vei fi decît un simplu transmițător... nu pot, ai făcut prea mult pentru mine ca să-ți ofer un rol prea greu, inacceptabil şi imposibil, socotind raporturile dumitale cu dînsul. M-am gîndit un moment chiar să te scutesc de această neplăcere şi să chem în ajutor pe

mama mea, care se află de cîteva luni la o prietenă a ei, la Craiova... însă mă temeam de opoziția și de sfaturile ei... Nu, nu puteam să recurg la ajutorul ei... nu pot să recurg la ajutorul nimănui, căci ar fi să pierd iarăși totul. Numai dumneata poți să mă ajuți, pentru că numai dumneata nu poți să-mi dai un sfat contrar — îmi închise ea gura care se întredeschise dornică de a curma odată această teribilă comedie — pentru că numai dumneata ești singurul om din această lume care nu poate să-mi mai schimbe gîndurile mele...

în pauza scurtă pe care o făcu acum, sărmanul de mine, erou al replicilor fulgerătoare din fața instanțelor, nu găsii nimic de rostit decît iarăși un fel de muget ușor, înăbușit în gît, ca de vițel, în vis.

— Serviciile cu care te rog deocamdată să-mi vii în ajutor, își sfîrși donna Alba cuvîntul, cît mai rezumat, sunt acestea: să-mi scoți un pașaport și să-mi obții viza pentru țările pe care le-am enumerat în această listă...

Ea-mi lăsă mîna pentru a căuta în poșetă...

— De asemeni un bilet pentru Paris, în *wagon-lils*... ai aici banii trebuincioși, îmi puse ea dinainte un plic. Soțul meu vine peste două zile, rămîne trei sau patru și pleacă iarăși. Atunci vreau să am totul gata. Eu voi veni la dumneata-în ajunul plecării, îți voi readuce cutia cu vechile scrisori... de la ... Tudor și separat scrisoarea prin care îi lămuresc totul. Dumneata nu va trebui să-i raportezi decît că, în ajunul plecării mele, am venit la dumneata la ora consultațiilor, ți-am dat cele ce doream să-i predai și te-am rugat să-mi faci acest serviciu fără a-ți da vreo indicație asupra celor cuprinse în anvelopă și cutie... Și acum, pentru că te-am ținut prea mult, scumpe prietene, te rog să mă ierți... eu mă duc, pentru că îmi rămîn atîtea de pregătit... în privința scoaterii pașaportului și a biletului de tren, te rog să fii cu atenție, pentru că el poate se va interesa cine m-a ajutat, și n-aș vrea să vadă în dumneata ceva mai mult decît pur și simplu pe transmițătorul unei corespondențe secrete. Te rog să mă ierți însă... Cum nu am avut la cine să mă adresez, ca să facă astfel încît să-mi obțină aceste acte fără risc, m-am gîndit tot la dibăcia agenților de care te-ai servit pentru a dejuca tertipurile prințului Preda, și despre care el m-a lăsat să cred lucruri extraordinare. întocmai ca atunci, te rog să procedezi și acum și te rog să nu mă lași, scumpul, scumpul meu prieten...

Și mîinile ei, de astă dată împreună, îmi strînseră cu atîta căldură și desperare bietele mele degete, că nu putui decît să dau toate promisiunile cerute și s-o însoțesc neputincios, spre marea stupefacție a milioanelor de globule, parcă acum coagulate, spre ieșire. Pe tot drumul, ea-mi ținu mîna într-a ei, ca la un frate, și înainte de a ieși mi-o scutură din ncu cu toată puterea.

Din ușă îmi mai spuse:

— Astăzi i-am scris și vărului meu Raoul că vor trece să-l vizitez la Bruxelles. E ocupat acolo cu o mare expoziție canină. E uimitor de inteligent băiatul ăsta; a avut succese atît de grozave cu cîinii lui, încît mă vestește că aproape și-a refăcut averea pe jumătate.

Am îndeplinit poruncile donnei Alba cu inima celui ce-și cumpără singur coșciug și găteli de moarte, însă fără nici o scrintire. Dar un gînd strașnic, un pretext din cale-afară de puternic și aparent obiectiv, pentru a o opri totuși, în ultimul moment, îmi luminase mintea cu două zile înainte de revenirea ei. Și restul, toate formalitățile care mai rămăseseră de făcut, toate vizele înșirate de mîna ei scumpă pe însemnarea ce-mi lăsase — unica scrisoare ce aveam de la dînsa compusă anume pentru mine — le săvîrșii și le obținui nu numai cu grija și discreția de pînă acuma, dar și cu un avînt, cu o bucurie, cu o nerăbdare nemaipomenită, pentru ziua revederii noastre pe care pînă-n ajun o așteptam cu fior și cutremur. Pentru că găsisem ideea mîntuitoare, ideea uimitoare, care, dezvoltată cu meșteșug, ca o pledoarie la tribunal — și voi pune aci tot talentul, toată căldura puterii mele de convingere — avea s-o determine

să renunțe la plecarea ei, *fără a avea aerul că eu sunt cel care țiu s-o opresc.* Ideea, gîndul, pretextul ăsta diabolic va lucra pentru mine, şi ea ştie că sfaturile mele sunt ridicate pe cea mai sfîntă dezinteresare, sunt însuflețite de cele mai sincere intenții. Ah, ideile acestea sfinte, *ocolul acesta intelectual şi aventuros,* planuri, răsplanuri şi acțiuni, care m-au dus aci atît de pe departe — dar cum? atît de sigur, atît de adînc, — m-au vîrît ca o rădăcină în sufletul ei, încît trebuie acum să mă smulg cu putere, ca să mă poată considera din justul unghi de vedere ce-mi convine. Cît de departe mă simt şi în timp, dar şi în înălțime, de acel moment al rostogolirii dicționarelor din mînă... cît de mult se va fi flatat ea de această stîngăcie, dar cît de ridicol trebuie să-i mai fi apărut eu... exact ca uimirea zgomotoasă a unei țărance, în fața unui aspect neaşteptat, care o face să bată din mîini prosteşte, să emită sunete guturale şi incomprehensibile, care ridică în aceeaşi măsură obiectul admirat, pe cît se înfundă mai mult în simplicitate şi caraghioslîc. Şi la serbarea de la Liric mai avusesem naivitatea să-i amintesc această ridicolă stîngăcie, pe care creşterea puterii-mi de mai tîrziu, cine ştie de cînd, o obligase să o scoată singură din memorie! Apoi, în sfîrşit, îndrăzneala aceea fără margini, pentru că la început fără un plan bine determinat, de a pătrunde în casa ei şi de a mă prezenta maestrului; Doamne, parcă fu ieri prima mea aşteptare în biroul marelui avocat, alături de domnul Sava, tatăl Anişoarei, şi de boier Gile, despre care am auzit mai apoi că murise de căldură, pentru că plecase din cale-afară de încotoşmănat într-o prea călduroasă zi de vară! Noroc că dreapta rațiune, cumpătul just, chibzuiala adîncă m-au pus apoi pe drumul cel bun, încet dar singur. Ce-ar fi fost, oare, ce-ar fi putut ieşi din asta, dacă aş fi lăsat din lanț primele mele gînduri: să mă înfig dinaintea mersului ei regesc ca un paloş de dîrzenie şi să-i dau pe față, cu orice rizic, arşița adorării, care nu-mi mai încăpea în suflet. Şi această teribilă îndrăzneală sub acoperămîntul fiului de încruntați voievozi, Georges Radu Şerban.

O clipă numai puterea născocirilor m-a năucit şi pe mine; le-am dat drumul prea departe, prea fără cernere prin calculul sever al unei juste dozări; de aceea donna Alba e în prezent, grație unei neatente exagerări, victima puterii mele de concepție, după cum, în chip firesc, sunt gata să deviu eu însumi, prin plecarea ei, propria mea victimă. Şi iată, în ultimul moment, gîndul măreț, gîndul cel sfînt îmi vineiar în ajutor; vine să se integreze de minune în angrenajul imensei complicații pe care am desăvîrşit-o cu purtarea mea de deunăzi, restabilind-o la justa ei valoare în sufletu-mi, uluit el însuşi de această negîndită şi considerabilă întorsătură. Gîndul miraculos, care operează ca un adevărat făcător de minuni, el te scuteşte în chipul cel mai elegant cu putință de caraghioasa şi melodramatica postură a prosternării în fața zeului adorat, el zguduie pe acest zeu„ îl face să se desprindă singur de pe soclul în care s-a pietrificat şi ți-1 aduce umilit la rădăcina soclului tău_ Din adorator simplu, anonim, poate chiar blestemat şi alungat, gîndul ocolit, tactic, te ridică pe tine la rangul de zeu.. . Puternic şi temut. în acel mai rău caz, cel ce vine întinzînd mîna la cel ce aşteaptă, ca de la egal la egal.

Cam astfel de deşucheate şi copilăreşti reflecții mă cutreierau, se alungau, se împreunau, se zbăteau către un sens unic în creierul meu, pînă-n clipa venirii donnei Alba. Asta s-a întîmplat cu două zile înainte de data ce-şi fixase pentru plecare. Maestrul părăsise oraşul imediat după prînz şi-avea de gînd să lipsească cinci zile. Mă înțelesesem cu donna Alba ca ea să mă anunțe îndată de plecare, pentru a mă îngriji de viza biletului de călătorie şi de reținerea cabinei în vagonul cu paturi. A doua zi apoi, ea trebuia să vie în persoasă să le ridice, împreună cu paşaportul, pentru a putea să plece într-a treia.

Şi lucrurile începură să se petreacă întocmai. Cînd revenii de la palat, jupîneasa mă înştiința că doamna Donna (aşa era înțelegerea: în corespondența noastră telefonică precum şi în cea viitoare,

care avea să aibe loc prin poştă, după plecarea ei, ea nu trebuia să fie decît d-na A. Donna) îmi dădea de veste că „peste două zile e procesul şi că să mă îngrijesc de acte. Mîine vine să mă consulte." La rîndu-mi dădui atunci telefonic "dispoziţii agenţiei respective şi cerui ca totul să fie gata pînă mîine dimineaţa la nouă, cînd mă voi duce să-mi iau biletele şi să achit suma ce mi se calculă. Nu sfîrşii bine această convorbire, că telefonul mă chemă iarăşi: de astă dată era chiar donna Alba, care vrea să se intereseze dacă revenisem şi dacă am fost pus în curent cu ce încredinţase jupînesei. ii înşirai tot ce făcusem şi tot ce mai rămînea de făcut şi, spre imensa-mi surprindere, ea mă întrebă dacă pot s-o primesc chiar acum, pentru a-mi mulţumi personal. Pleca peste cîteva minute şi urma să fie încoace în mai puţin de o jumătate de oră; avusei tot timpul să expediez jupîneasa, căreia îi dădui ordinul expres (ca şi la prima vizită a donnei Alba), să nu apară pînă nu voi suna-o în mod anume, nici jos, nici sus, nici în faţă — nici ea, nici bărbatul ei, care îndeplinea misiunea de şofeur şi oarecum intendent, nici bucătăreasa, oricine şi oricît s-ar suna la intrare şi oriunde, altfel decît cum potrivirăm să fie semnalul meu special, singurul care avea să le redeschidă accesul înăuntru.

Vestirea acestei veniri neaşteptate îmi pusese zdravăn sîngele în mişcare şi mă simţeam stăpînit de-un trac considerabil: de masivitatea argumentelor mele, de tactica în care dealtminteri mă ştiam neîntrecut a dozării lor, a ordinii şi rapidităţii lor de succesiune şi de căldura tonului cu care aveam să susţin cea mai de seamă încercare a vieţii mele, depindea toată soarta mea. Cu atît mai bine că lucrurile se vor petrece cu o zi mai înainte; dorinţa donnei Alba de a mă vizita şi acum era un semn bun, pentru că arăta şi la ea o dispoziţie de apropiere; de bună seamă reflectase că pentru atît cît făcusem pentru dînsa meritam mai multă atenţie din parte-i — ori poate găsea cu drept cuvînt că pentru o chibzuială mai amănunţită şi mai în linişte a ceea ce ne mai rămînea de făcut era nevoie de mai multă vreme de stat împreună, şi încă împărţită în două de-un larg răstimp de reflecţie. Poate în sufletul ei descoperise în cele din urmă un gol, o şovăială, o mică neîncredere în prea largu-i şi subitu-i plan, poate venea să găsească la mine încurajare şi avînt; foarte bine, foarte bine. minunat de bine, n-avea decît să poftească şi avea să vadă ea cît avînt aveam de astă dată să-i insuflu! însă atenţie, tactica mea trebuia să rămînă intactă, seriozitatea, gravitatea mea şi-ndeosebi aerul acela de obiectivitate, de dezinteresare, care-mi cîştigase pînă la orbire încrederea ei, trebuia să nu sufere nici cea mai neînsemnată clintire, să nu dea nici cel mai părelnic semn că la mijloc nu-i decît o farsă îndrăzneaţă şi perfidă, că în dosul paravanului scrobit şi prefăcut, nu bîntuie decît cea mai puternică şi mai sălbatecă patimă omenească. Minutele treceau repezi şi tracul era pe sfîrşite; simţeam cum sîngele mi se umple de mirosul bătăliei apropiate; cugetul mi se libera de îndoieli, de nesiguranţe şi laşităţi, făcea loc de liberă mişcare spontaneităţii, care aştepta cu încredere şi nerăbdare în dosul perdelei subconştiente. Venirea donnei Alba în ziua asta îmi ridicase de pe suflet povara îngrozitoare a 24 de ore de nelinişte, de zbucium, de teamă, de groaza nesiguranţei.

Planul meu era simplu şi clar. *Argument:* voiajul, aşa cum îl plănuise ea, avea să fie extrem de costisitor, în sfîrşit, asta nu putea să însemne prea mare lucru, dacă maestrul se hotăra mai repede într-un fel sau într-altul. Dar ce se întîmpla dacă, rănit de moarte, de revelaţia ce eu aveam să-i aduc şi de evadarea ei laşă, pe de altă parte chinuit de dragostea ce de bună seamă i-o păstra intactă, caracterul lui puternic şi lucid avea să înoate multă vreme în nehotărîre? Ce se întîmpla dacă rezoluţia lui, verdictul lui, pedeapsa pe care avea să i-o infligă consta tocmai în această amînare a dezlegării, în această aşteptare, ca ea, biruită de tăcerea lui, de puterea lui de a nu se rosti nici într-un fel, de spectrul sinistru al mizeriei, care se făcea tot mai palpabil cu trecerea lunilor, să se reîntoarcă înfrîntă, zdrobită, pentru a cere

iertarea, umilită şi sfîşiată. Şi cine putea şti dacă o va aştepta atunci îndurarea celui cu suflet rănit de moarte; cine putea şti dacă acest urmaş de expeditivi tăietori de capete mai putea găsi în golul dinlăuntru-i cît de slabă putere pentru a rezista instinctului răscolit de răzbunare. Fatal, la întoarcere, în urma prelungitei şi nepătrunsei lui tăceri, ea trebuia să-şi găsească un prea ascuns refugiu, pentru a sonda atmossfera, pentru a încerca de departe, pentru a-şi face curaj ! Se poate închipui uşor ce efecte sublime putea scoate un avocat de talia mea din această succesiune gradată de tragice perspective ! Ce ajutor îi mai rămînea ei în străinătate? Succesele la expoziţiile canine ale vărului Raoul? Haida-de ! Se poate închipui uşor ce efecte de sarcasm putea iarăşi găsi un meşter vorbitor ca mine în această unică resursă a speranţei, pentru a spulbera definitiv în ridicol toată pulberea ce-ar mai fi rămas din firavele ei planuri, trecute pe sub masivitatea de mai a argumentaţiei[1] mele. *Ergo* (şi aici se înălţa, pe ruina hotărîrii ei, eşafodajul deocamdată fragil, pentru că ţesut din cel mai cald şi mai sfios vis, a ceea ce puneam în loc, în sufletul ei golit cîteva clipe de orice nădejde): biletul de drum să fie scos, formalităţile paşaportului îndeplinite pînă la una, iluzia plecării să fie redată în întregime, însă donna Alba să rămînă în ţară. Corespondenţa să-i fie trimisă la Paris, *poste-restante,* de unde prinţul Raoul sau unul din corespondenţii mei acolo, la care aveam să reflectez, o va expedia înapoi încoace. însă unde anume în ţară putea să-şi găsească adăpost donna Alba, în tot acest răstimp a cărui durată era problematică? E limpede că la nici una din moşiile prinţului Georges, nici chiar cele pe care i le dăruise ei. Nici la vreo prietenă ca Anişoara Sava şi nici la vreo prietenă a familiei, ca acea de la Craiova, unde se afla doamna Esmaralda acum. Pentru că nimeni, nici Anişoara, nici doamna Esmaralda, nu trebuia să afle tot timpul acestei neînţelese aventuri de locul anume al ascunzişului donnei Alba: iluzia aflării sale

[1] în ed. I şi III: ***argumentatei, - ii;*** Ms. *5754,* M.L.R.: ***argumentaţiei.***

în streinătate trebuia păstrată şi faţă de ele prin acelaş sistem de corespondenţă plăsmuit de mine, de astă dată în sens invers.

Şi-atunci, atunci? Care rămînea unica persoană, de a cărei credinţă donna Alba nu se putea îndoi nici măcar cu un fir de gînd, unica persoană ce nu avea să încerce — odată ce s-a legătuit astfel, nici prin cea mai neînsemnată aluzie, prin cel mai de neobservat semn al figurii — s-o abată din drumul ei, să-i presare neîncredere în ţelul voinţei sale ? Care ? Cine ? Donnei Alba nu-i rămînea decît să pronunţe singură numele acestei persoane.

Aici, tot etajul acesta avea să rămînă al ei, al doamnei A. Donna (pentru servitori şi pentru orişicine alţii), nimeni nu va mai avea îngăduire să urce treptele scării care duc aici, nici chiar plecata şi supusa mea persoană, fără chemarea ei. Ea va fi aci ca la dînsa şi de nimic nu va avea să se îngrijească, în tot timpul acestei scurte sau îndelungi aşteptări, aşa cum zarurile lui Dumnezeu vor hotărî şi cum se va lumina capul maestrului, neîntrecut în logica de bară, Georges, totuşi fiul mîndrilor, aprigilor şi încăpăţînaţilor vlăstari ai voievodului Radu Şerban. Dar ea va sta aci, va locui aci, sub acoperămîntul meu şi-n fiecare dimineaţă eu voi şti şi mă voi gîndi că ea este acolo, deasupra mea, în etajul suprapus existenţei mele zilnice, aşa cum cerul este suprapus vieţii noastre pămînteşti.

Şi fermecat eu însumi de acest nou şi elegant ocol al pasiunii mele, spre divinu-i ţel, mă năpustii în goană nebună pe scări, căci de afară mă chema, subţire şi uşor prelungit, apelul dulce al degetului ei pe butonul clopoţelului electric.

Donna Alba a suit şi-acum singură, cu pas sprinten şi grăbit, treptele scării mele, cu o familiaritate care-mi da fiori şi-mi umplea sufletul de funigeii celor mai dulci speranţe. Pentru că azi era cald, ieşise în rochie, o rochie neagră, mată şi uşor pufoasă, care-i juca pe corp în acest repede urcuş, ca ţesătura celui mai subtil elastic. Tot negrul ăsta mat, despre care învăţaţii spun că e închis oricărei culori şi oricărei lumini, era atît de elastic, se lipea atît de cald de orice mişcare,

încît toată teoria savantă cădea de la sine: negrul ăsta era transparent şi donna Alba mergea goală, gonea goală spre dormitorul meu.

Cu gîndul într-aripat de măiestria rară a alcătuirii ei, după ce am dat din nou raport a ceea ce aranjasem cu agenția de voiaj, îmi cerui permisia ca să fac unele observații asupra rezoluției acesteia de plecare, ce părea să-i dea multă însuflețire şi dîrdoră de acțiune. Donna Alba încuviință puțin mirată şi atunci dădui numaidecît drum elanului meu. Obişnuința de a avea succes în vorbire mă făcuse de mai multă vreme să nu-mi mai dau seama de el, decît prin efectul pe care-l făcea asupra ascultătorilor, şi care venind automat nu-mi mai făcea, evident, nici el, nici o impresie. Rareori, cîte o formă nouă de exprimare sau de îndrăzneață săritură pe piscuri amețitoare de logică mă făcea să mai mă aud, în sensul estetic al cuvîntului, şi să mă contemplu ca într-o oglindă, în gîndul meu, ca un Narcis al rațiunii pure. Dar acum fusei nevoit să mă aud tot timpul şi să mă impresionez eu însumi de patetismul meu. Mai ales cînd atinsei coarda care trebuia să vibreze cu o finețe şi o eleganță nespusă, fără a-şi pierde cu nimic din intensitatea tragică a perspectivei de decădere ce putea să aştepte istorica familie Ypsilant, eu cred că atinsei culmi de rară artă şi sunt sigur că dacă s-ar fi nimerit aci să mă aprecieze austerul meu maestru nu s-ar fi putut stăpîni să nu mă sărute. Javrele de rasă ale prințului Raoul întunecară şi mai mult clarobscurul acestui sumbru tablou tocmai prin nota lor strident hazlie, deşi abordată de mine cu prea strînsă cumpătare, şi dădu sfîrşitului aspectul unui final de Edgar Poe.

Donna Alba mă ascultă cu mult interes, dar putui observa că interesul acesta se referea mai degrabă la talentul cu care-i vorbeam, decît la oracolul înfricoşetor căruia îi dam glas. La urmă, evident, izbutii s-o emoționez de-a binelea şi credeam că i-am înfrînt radical entuziasmul, mai ales că rămase mai mult timp, după ce terminai, cu privirile în nehotărît, cînd deodată se reîntoarse spre mine bucuroasă, dar pătrunsă în acelaş timp şi de-o uşoară sfiiciune, şi-mi spuse:

— Nu ştiu cum să mă felicit că am izbutit să-mi cîştig, fără să-mi dau seama, un aliat şi-un prieten de atît de mare talent.

Îmi căută miezul ochilor cu miezul ochilor ei, iar cînd tocmai exultam mai intens, pregătindu-mă să-i explic în ce chip anume m-a putut cîştiga nu aliat, dar rob — donna Alba reluă cuvîntul, amuțindu-mă şi precipitîndu-mă din vîrful înălțimilor pe care le cucerisem în fundul celei mai sinistre şi mai lipsite de ieşire văgăuni prin destăinuirea ce-mi făcu.

Mai întîi ținu să mă încredințeze că şi dacă lucrurile s-ar fi petrecut exact cum le văd eu, pornind de la premisele de la care pornesc eu, încă nu ar fi făcut ea primul pas către soțul ei, *orice-ar fi fost să se întîmple.* (O, cum m-a străbătut, ca o suliță de foc, acest „orice-ar fi fost să se întîmple", înțeles în cîte şi-n cît de felurite forme.) Dimpotrivă, l-ar fi aşteptat ea pe dînsul, dacă el convenea la (aci donna Alba prelungi vocala terminativă, probabil încercînd să evite cuvîntul „iertare"). . . împăcare, era rolul lui să vie, s-o caute, să-i întindă ramura „absolvirei" — şi numai aşa l-ar fi însoțit înapoi.

Dar era inutil să se mai oprească şi să cerceteze asupra unor astfel de posibilități, decurgînd dintr-o situație care nu era cea adevărată.

Pentru că situația adevărată se întîmpla să fie aceasta:

Donna Alba nu se afla atît de săracă precum credeam, nici nu era deloc săracă, ba chiar era cît se poate de bogată. Poate mai bogată decît soțul ei. Adică putea să fie astfel la un singur semn al ei. Dar d. Georges Radu Şerban nu ştia nimic de acest lucru. nici Anişoara, prietenia ei intimă, nici Raoul şi nici nimeni altul, în afară de mama ei şi acum de mine. în a cărui credință şi discreție se bizuia prea mult ca să nu mi se destăinuie. Maestrului de-asemeni îi descoperea abia acum acest lucru prin scrisoarea ce compusese, şi pe care avea să mi-o aducă mîine, pentru a i-o preda după plecarea ei. Dar ea vrea ca taina să se

păstreze şi mai departe, rămînînd numai la buna dispoziţie a maestrului ca ea să ajungă sau nu la urechea lumei.

Această considerabilă avere constînd din titluri streine, din depozite numai în străinătate şi din două imobile de raport la Paris, cumpărate cu cîteva luni înainte de moarte, i-o lăsase Tudor Buzescu, printr-un codicil secret al testamentului, codicil pe care-1 trimisese, în ajunul duelului, notarului său la Paris. Despre această avere a lui din străinătate nu ştia de altminteri nimeni, nici chiar fratele său, pentru că o dobîndise evident posterior despărţirii lor definitive; pe de altă parte, lăsînd aici o imensă avere aflătoare în ţară, nimeni nu-şi mai obosise prea tare imaginaţia să plece cu bănatul şi peste hotare, pentru a-şi face o idee mai apropiată de adevăr asupra totalului moştenirii celui căzut în împrejurări atît de romantice. Nici chiar donna Alba n-a ştiut imediat după decesul şi înmormântarea lui că a devenit o atît de bogată moştenitoare; potrivit instrucţiunilor primite, notarul a înştiinţat-o despre aceasta,, printr-o scrisoare închisă într-un plic fără *en-tete* şi adresată doamnei Esmaralda, căreia, potrivit dispoziţiei exprese a testatorului[1], îi revenea întreaga moştenire, în caz cînd donna Alba refuza să accepte. De atunci şi pînă acum acest magistrat, al cărui studiu e unul din cele mai de seamă ale Parisului, a avut grijă, cerînd Tribunalului Senei un custode pe care l-a supravegheat tot timpul, de creşterea fondurilor prin capitalizarea şi fructificarea veniturilor neîntrebuinţate, întrucît donna Alba a întîrziat chiar pînă astăzi, evident, negrăbită de nimeni şi de nimic, să se pronunţe într-un fel sau altul. Doar doamna Esmaralda, în urma sfaturilor unui prea emerit jurisconsult, pe care s-a dus incognito să-1 consulte tocmai la Iaşi, a trimis o declaraţie autentică notarului (autenticitatea a obţinut-o la un tribunal din Oltenia) prin care-1 înştiinţa că, întrucît o priveşte, ea acceptă moştenirea, dacă fiica ei o va refuza. Iar lucrurile stau astfel de aproape unsprezece ani în această fază, donna Alba avînd la îndemînă, după lege, încă douăzeci de ani ca să spună da sau nu.

Donna Alba ţinu să-mi remarce, deşi ca om de legi îmi dădusem imediat seama de acest lucru, nu numai grija fostului ei amant de a-i lăsa o avere considerabilă, dar şi delicateţea lui sufletească, ieşind din amănuntul acesta atît de izbitor şi la care el avusese tăria să reflecteze cu deosebită luare-aminte, într-o zi de mare cumpănă a existenţei sale, al menajării ei de orice neplăcere casnică i-ar putea produce neaşteptatul şi ispititorul testament. într-adevăr, socotind după timpul realizării lui, codul i-ar fi impus donnei Alba, în caz dacă nu se hotăra să refuze, să vestească soţului existenţa actului pentru a primi din parte-i adeziunea maritală de acceptare. Or, asta ar fi însemnat scandal, divoţ şi ***„poate şi mai mult decît atît"***; testatorul şi-ar fi rezervat postmortem această satisfacţie sinistră şi s-ar fi răzbunat implicit pe cel ce l-a trimis afară din lumea celor vii, o astfel de avere punînd în mare încurcătură pe acea care, ignorînd că, de drept, larg răgaz de gîndit îi stă la dispoziţie, şi temîndu-se, în panica primelor momente, să ceară avizul oricărui coleg de bară, cît de străin, al soţului său, s-ar fi simţit constrînsă să se pronunţe fără ezitare dacă o primeşte sau nu. Dar Tudor Buzescu a obţinut în ceruri o satisfacţie incomparabil mai puternică, prin procedeul lui de adevărată distincţie boierească (ce deosebire de decăzutul Preda!), mergînd cu luarea-aminte pînă acolo încît nu numai să asigure averea donnei Alba, chiar în cazul cînd ea, zăpăcită de lovitură sau lipsită de imediat curaj, ar fi repudiat-o, acordînd-o în acest caz mamei ei, dar nelăsînd neglijată nici măcar o bagatelă ca aceea a dorinţei exprimată expres notarului, ca vestirea acestui mare gest să se facă în chipul cel mai discret şi mai puţin vătămător pentru liniştea sufletească şi onorabilitatea donnei Alba. Iar toate aceste fapte, socotite şi cîntărite cu atîta meticulozitate, le plănuise şi le determinase superbul om, cu toate că dibăcia lui cunoscută în luptă, precum şi ascendentul pe

[1] în ed. I şi *ms.: testatorelui.*

care-l căpătase asupra maestrului prin rănirea lui la Paris (donna Alba ştia de la Tudor, şi asta mi-o spuse fără să-i dau vreo sugestie, că într-adevăr acolo tot o femeie fusese cauza diferendului) l-ar fi putut îndreptăţi numai la astfel de măsuri de ultimă voinţă să nu se gîndească în acele momente.

Desigur îşi găsise timp în ziua aceea să studieze şi el codul, reflectă donna Alba cu ochii înnouraţi de lacrămi, cu atît mai mult cu cît un om care făcuse studii de drept ca dînsul îşi da mai bine seama cît de subtilă şi periculoasă e materia testamentelor, lucru de care a avut prilejul să se convingă repede ea, de asemeni, în prima după-amiază cînd doamna Esmaralda dăduse glas tuturor articolelor respective din legea subtilizată din biblioteca maestrului, în plină activitate la palat în acel timp.

Ascultam pe donna Alba cu urechile înlocuite de două găuri deschise larg în creier, cu sufletul pe buze, sau mai bine cu el dus, pierdut. Aşadar avea dreptate cînd spusese prinţului Preda că nu-i serveşte pensiunea de teama stupidelor lui ameninţări; cu toată duşmănia celor doi fraţi, o femeie deosebită ca dînsa, deşi încă nu intrase în stăpînirea avutului lăsat de Tudor, totuşi nu putea gîndi cu inima uşoară la fiica nenorocitului de Preda, oricît acest nemernic îşi da osteneala s-o extorcheze cît mai cu mult zel. (La obţinerea averii cu siguranţă că o şi înzestra.) Ţinui să observ aceasta donnei Alba pentru a-i învedera indirect, de asemeni, că toată opera mea de detectiv din aceşti din urmă ani a fost aproape de prisos, iar „marea mea scenă", cînd cu predarea scrisorilor, fusese o biată comedie oribil de caraghioasă, în care jucasem rolul îngîmfatului ridicol. Dar atunci de ce venise ea la mine, atît de vădit dispusă la suprema concesie? Fusese într-adevăr o cursă abil întinsă, pentru a-mi arăta cît sunt de ridicol şi neputincios dacă ascultînd de glasul sîngelui meu m-aş fi apropiat tremurător de ea, pe cînd sta în faţa tabloului? Dar atunci de unde această atitudine prietenească, această încredere în mine, această rară satisfacţie pentru purtarea mea de atunci, care cel mult putea s-o impresioneze uşor, dar nu în această intensă măsură, determinînd-o la acţiuni mari şi la astfel de destăinuiri? Iată nedumeriri pentru care nu voi lăsa pe donna Alba, pînă nu mi le va şterge chiar acum din sufletul meu din ce în ce mai uluit.

Deocamdată ea-mi vorbeşte de prinţul Preda. Şnapanul m-a minţit şi în privinţa fiicei sale, care nu era ameninţată de nici un pericol: încă în viaţă fiind, prinţul Tudor — şi asta pe cînd nu era vorba de nici un duel — depusese ceva la o mare bancă şi chiar cumpărase un imobil destul de preţuit pentru fiica fratelui său decăzut; numai că stipulase prin actele de danie ca stricatul să nu aibe nici un amestec în administrarea acestei averi, care fusese dată sub îngrijirea unui consiliu de familie, descalificatul fiind nevoit să accepte şi această pentru dînsul dezonorantă situaţie. Ba chiar acceptase să fie pus sub interdicţie, pentru a i se servi şi lui pînă la sfîrşitul vieţii un mic venit din venitul incomparabil de mare al fiicei lui. (Dumnezeule, ce actor, mutra asta eminesciană î ce bine-mi amintesc cum plecase ochii furiş spre fotografia fetei sale, ca să-mi arate patetic ce-l împiedeca să înceapă şantajul amoros asupra donnei Alba! Iar acum dezamăgirea lui că trimisesem pensia direct şcolii îşi limpezi bine rostul în mintea mea.) La moartea fratelui său, el îi devastase casa şi îi luase tot ce găsise pe-acolo, între care şi cutia cu scrisori ce şi-o însuşise probabil pentru valoarea cutiei, iar scrisorile nu le golise din lipsă de timp. Servitorii care nu erau ocupaţi cu înmormîntarea n-au putut să-l oprească, într-o astfel de împrejurare apariţia unui frate bun şi prin lege moştenitor direct al defunctului neputînd sugera decît legitimitate şi respect, cu atît mai mult cu cît se pare că prinţul Tudor nu pusese pe nimeni din ai casei în curent cu dispoziţiile lui testamentare generale. Prinţul Preda a avut multă vreme de petrecut şi benchetuit cu prada asta macabră; pe urmă, pentru că micul lui venit servit riguros fără avansuri nu-i ajungea pentru satisfacerea nenumăratelor lui vicii şi patimi de îndărătnic risipitor, a început să studieze scrisorile şi să evalueze ce venit i-ar putea aduce şan-

tajul respectiv. Propunerile lui au venit multă vreme după ce donna Alba şi mama ei au fost puse în cunoştinţă de cuprinsul codicilului testamentar de la Paris.

Totuşi pentru că donna Alba nu putea să mărturisească soţului ei adevărul, şi nici nu găsise încă în sine puterea de a lua o hotărîre definitivă, a acceptat o întîlnire într-o grădină publică obscură, propusă de şantagist, şi s-a dus acolo cu doamna Esmaralda.

— Mi se pare că era în anul venirii dumitale la noi, preciza ea spre complecta mea stupefiere.

Pentru a nu-i da curaj prinţului Preda să-şi ridice pe viitor pretenţiile, ea a acceptat numai pe jumătate exigenţele lui pecuniare, şi-n faţa aerului ei decisiv, el a fost nevoit să se învoiască şi aşa. In schimb, donna Alba s-a legat să servească şi pensionatului fetei rata anuală pentru întreţinerea ei, prefăcîndu-se că nu ştie de donţaţia prinţului Tudor, şi asta pentru că nenorocitul îşi motivase cererea cu starea de mizerie în care se găseşte fiica lui. Donna Alba însă ţinuse să-1 umilească puţin, explicîndu-i net că face distincţie între ce îi va[1] da lui pentru el şi ceea ce-i va da fetei. Şi într-adevăr începu chiar de atunci să servească şi pensiunea fetei, cu gîndul că ea nu mai obţinuse nimic prin testamentul lui Tudor. Astfel, veniturile ei principale n-aveau de ce să mai fie atinse pînă la majorat şi puteau să sporească fondul. Banii erau trimeşi din partea unei presupuse doamne Mănescu, care refuza să-şi dea adresa, sub pretext că erau expresia recunoştinţei pentru o binefacere pe care bunicul fetei o făcuse cîndva mamei acestei doamne.

îi destăinuii donnei Alba că, pentru a tempera desperarea prinţului Preda, cînd el avea să descopere lipsa scrisorilor, şi pentru a-mi uşura conştiinţa mea, neştiutoare de acestea toate, deşi, judecind drept, fapta lui nu merita nici mila pentru copilul lui nevinovat, expediasem şi eu rata pentru o jumătate de an la pensionul cu pricina, asemeni sub un nume care aduce numai vag cu al meu.

[1] în ed. I, greşit: *voi.*

— Iţi închipui, îmi răspunse donna Alba rîzînd, ce încurcătură pe bietul consiliu de familie să stabilească acum ce binefacere va mai fi primit din partea bătrînului Buzescu noul răsplătitor, pentru a-şi aduce aminte de ea şi după treizeci de ani!

Şi-acum, donna Alba îmi dădu în sfîrşit, fără s-o întreb, răspuns la ultima şi cea mai de seamă din nedumeririle mele. De ce ocolise cu atîta băgare de seamă şi meticulozitate scandalul, cînd avea totuşi o poartă atît de largă de ieşire, de ce consimţise să vină la mine pentru recuperarea scrisorilor, cînd mai comod pentru ea era să facă aceea ce s-a hotărît să facă acum, încă de atunci? Dacă s-a temut de furia oarbă a maestrului, de ce nu arăta şi acum aceeaşi teamă, întrucît nici un motiv nou nu pare să îndreptăţească vreo diminuare a ei? începuse acum într-adevăr să iubească atîta pe maestru, încît deşi avea la îndemînâ cel mai minunat prilej de a-şi satisface dorinţa ei mereu nesecată de a călători şi de a străluci admirată de toată lumea, totuşi dragostea pentru el precumpănea oricare altă predispoziţie sufletească?

Da, donna Alba iubise cîndva pe prinţul Georges Radu Şerban; contrar celor ce se şoptea, îl iubise mult şi-1 luase din pură iubire. E drept că această alianţă venea la timp s-o ţină într-o situaţie la fel de strălucită, ca şi acea în care se născuse, dar nu asta fusese motivul determinant. Ele, adică ea şi mama ei,, nu erau reduse la ultima stare a sărăciei, dimpotrivă* le rămăseseră destule bijuterii de valoare şi uneia şi celeilalte, care, valorificate, le-ar fi dat posibilitatea unei vieţi destul de ridicate şi fără griji; dacă prinţul Georges n-ar fi fost aşa cum e, sau cum a fost atunci cînd s-a hotărît să-i accepte cererea în căsătorie, fără îndoială că nu l-ar fi luat. E drept că mai pe urmă a fost decepţionată de viaţa lui strictă şi de înclinările sale autoritare. Asta a contribuit mult desigur ca tentativele prinţului Tudor, pe care nu-1 cunoştea înainte, dar pe care amintirile personale, cu care soţul său o împărtăşea neobosit, au făcut-o să dorească să-1 vadă, să aibe încă şi mai multe şanse. Prinţul Tudor i-a plăcut de la început, iar curtea asiduă pe care a şi

întreprins-o, chiar de la prima lor întîlnire de priviri, a putut uşor s-o îndemne să-1 cunoască mai de aproape, cu atît mai persistent cu cît o bănuială, chinuitoare, mai de mult intrată în sînge, i se părea acum brusc confirmată numai prin înfăţişarea zglobie şi şăgalnică a *sinistrului* adversar, despre care atît i se spusese: pricina certei de la Paris fusese o femeie — lucru dealtfel confirmat mai tîrziu de Tudor.

Iubirea aceasta a fost sinceră şi cu atîta mai.avîntată şi mai pătimaşă, cu cît amîndoi, fără a şi-o mărturisi, erau înfricoşaţi de monstruozitatea ei. Donna Alba ar fi vrut să scape de această tragică obsesie pe măsură ce-şi da seama că sentimentele ei devin tot mai potopitoare şi pe măsură ce se convingea tot mai temeinic, prin anume încercări puse la cale de ea, de puterea din ce în ce mai încleştată a sentimentelor celuilalt. O ieşire trebuia căutată; dar ce? Era greu de găsit ceva cu mintea limpede. Scăparea nu sta decît în lăsarea lucirii de nebunie să-şi facă jocul ei. Vrînd-nevrînd, se vor trezi astfel duşi de voia împrejurărilor în mijlocul viitoarei, iar de acolo rămîneau să iese tot prin miracolul hazardului liber, căruia i se dăduseră legaţi. Dar dacă urmau să se arunce cu ochii închişi în vîrtej, unde-o ieşi să iese, firea ei romantică, aplecată peste marginea de prăpastie a aventurii, dorea un vîrtej cu totul şi cu totul deosebit, ceva ca la teatru, cu mare şi elegant, prin originalitatea lui, decor de împrejurări. La vîrstă ei aproape de copilă, alimentată copios de lecturi bogate în asemenea substanţe, astfel de visuri i se păreau legitime şi fireşti. Dar „schiţele" de aventură pe care le născocea iubitul ei, planul „viitorilor" în care el îi propunea să se afunde, nu le găsea pe placul ei; i se păreau lîncede şi oarecum obosite. Nu înţelegea ca un om inventiv şi rapid la gînd şi plin de entuziasm ca Tudor să poată găsi numai atît, tocmai acum, cînd bătuse ceasul hotărîtor. S-a simţit şi ea descurajată şi a bătut în retragere; s-a simţit atît de slăbită încît în minte i-a mijit chiar ideea că el ar vrea ca lucrurile să continue astfel, şi toate asigurările, protestările şi demonstrările lui (ca bunăoară refuzul de a primi căsătoria cu o partidă strălucită, aleasă chiar de ea „pentru a li se echivala situaţiile", propriu-zis ca mijloc de încercare) de pînă acuma nu erau decît de faţadă. Se pare că Tudor nu numai că a simţit această stare a ei de suflet, dar a bănuit deodată că e iremediabilă. Şi-atunci şi-a pierdut minţile; s-a hotărît să treacă la faptă singur, fără ajutorul ei; şi, într-o bună zi, la teatru, cînd s-au nimerit cu lojile *vis-ă-vis,* a început s-o fixeze îndrăzneţ şi îndărătnic. Ea însăşi s-a arătat indignată de purtarea lui şi astfel, fără să vrea, i-a fost iarăşi de ajutor. întîmplarea, sau mai degrabă zăpăceala ei în acele momente, a făcut ca una din scrisorile lui să fie găsită de prinţul Georges. Cuprinsul era foarte laconic — o chemare la întîlnire, fără titlu şi semnată numai cu o iniţială; atîta lucru n-a ajuns ca maestrul, fulgerat de grozăvia surprizei, să se convingă cu adevărat de infidelitatea soţiei. A considerat totul ca o sfruntată necuviinţă în plus a celui ce se arătase atît de provocator deunăzi la teatru; a întreprins o severă dar zadarnică anchetă printre personalul de serviciu pentru a descoperi pe cel ce îndrăznise să se pună în slujba prea curajosului obraznic; un schimb de cuvinte avut cu acesta l-a edificat în cele din urmă că nu se înşelase, prinţul Tudor lăsîndu-1 să înţeleagă că totul nu-i decît îndrăcită lui cutezanţă şi nimic mai mult altceva. în zadar s-a mai străduit atunci donna Alba să oprească lucrurile; însă. cînd ele deveniseră ireparabile, a săvîrşit şi ea ceea ce numeşte „crima" ei: a dorit ca din luptă victorios să iese Tudor.

Ajunsă la acest punct, simţii de datoria mea să-i mărturisesc că fusesem nevoit, fără intenţia mea, să asist la lectura scrisorilor, pe care prinţul Preda ţinuse atît de insistent să mi-o facă, încît aşa cum se prezentau împrejurările de atunci, un refuz de-al meu i-ar fi dat în chip sigur de bănuit. Dealtminteri numai astfel puteam vedea unde prinţul le ţinea ascunse, îi explicai pe larg în ce constau acele împrejurări, ferindu-mă, deocamdată, de a-i lămuri cum i-am cîştigat încrederea acestui prinţ şi mai cu seamă în ce chip am putut să-1 cunosc.

Donna Alba mă ascultă atentă, îmi descoperi printr-o uşoară încruntare a frunţii că ar vrea parcă s-o dumiresc de-un lucru, dar renunţă să mă întrebe ceva şi continuă să-mi descrie starea ei sufletească după tragica întîmplare şi după vestea testamentului. Pentru că prinţul Georges trecuse prin aceste teribile evenimente fără să ghicească nimic, şi, ceea ce e mai curios, fără ca nimic şi nimeni să-i atragă atenţia asupra substratului lor (ceea ce făcu pe donna Alba să creadă, cu drept cuvînt, că nimeni dintre cei din jurul lor, ca şi din cei mai departe, cari îi cunoşteau, nu prinseseră nimic din mersul şi adevăratul sens al împrejurărilor trecute), ea se văzu, prin însăşi forţa lucrurilor, constrînsă la tăcere. Se simţea cumplit de vinovată faţă de bărbatul ei, şi cu cît vremea trecea şi ignoranţa lui rămînea aceeaşi, ca şi exuberanţa încîntării de sine pentru faptul său cavaleresc, cu atît se simţea mai încercată de remuşcări. Mărturia postumă a delicateţei lui Tudor şi sfaturile mamei sale contribuiau de asemeni s-o determine la tăcere şi aşteptare. „Nu a sosit momentul priincios", avea obiceiul să spună doamna Esmaralda, care aflase îngrozită de aventura nemaipomenită a fiicei sale abia la primirea scrisorii notarului. Un răzgînd s-a mai petrecut în mintea ei, cînd prinţul Preda şi-a început machinaţiunile lui; donna Alba crezuse — şi modul cum Tudor se purtase cu prilejul testamentului o convinsese deplin de asta — că scrisorile fuseseră arse de el în preziua ieşirii pe cîmp. Fără îndoială însă, că acest frumos şi brav om, care-şi ticluise cu atîta sînge rece rosturile moştenirii lui, nu avusese putere să arunce în foc în ultimul moment aceste talismane ale fericirii. Poate crezuse că distrugerea lor însemna moartea lui însuşi, şi-n momentul plecării la întîlnirea cu moartea le strînsese desigur la piept, ca pe nişte aducătoare de noroc. Oricum va fi fost (oare simplă neglijenţă? — cu neputinţă; reversul unui joc cinic? — mai de necrezut!), scrisorile, din cauza cărora, pînă la vestea notarului, donna Alba trecuse mute dar groaznice torturi sufleteşti, scrisorile existau şi reapăruseră deodată ameninţătoare! A fost nevoie

aci de intervenţia energică a mamei sale ca donna Alba să nu facă de-atunci ceea ce se hotărîse să facă acum. Doamna Esmaralda, care avea ideile ei în privinţa cinstei conjugale şi care admira în ginerele ei pe un om de rari şi robuste însuşiri pe asemenea vremuri, a ştiut însă s-o reţină, s-o convingă să păstreze mai departe acest mister al trecutului ei. Bătrîna domană s-a gîndit chiar la oarecare combinaţii cu unele rude îndepărtate, pentru a ticlui o origină plauzibilă acestei bogăţii neaşteptate, căzute cu hîrzobul din cer. Pe urmă a renunţat la astfel de complicaţii, părîndu-i-se neserioase, şi s-a hotărît în schimb să pregătească ea pe îndelete sufletul maestrului pentru groaznica revelaţie ce-1 aştepta. însă, cum era de prevăzut, chiar de la primele încercări s-a văzut constrînsă să bată în retragere. Mai pe urmă, liniştită despre partea prinţului Preda, donna Alba renunţase ea însăşi la orice acţiune precipitată. Din punct de vedere material, moştenirea sta bine acolo unde era, dospindu-se şi crescînd prin ea însăşi. (Ea ar fi vroit încă de mult să-şi determine mama a primi în locul ei, pe baza unei declaraţii de renunţare, dar doamna Esmaralda se temea nu cumva şi o astfel de declaraţie să n-aibe valabilitate fără autorizaţie, şi apoi şi aşa sorgintea moştenirii nu era cu nimic acoperită.) Lucrurile se elucidară mai tîrziu, cînd donna Alba putu să accepte în secret, graţie modificării legii româneşti (care avea preponderenţă pentru că testamentul era datat din Bucureşti), privind capacitatea civilă a femeii măritate; însă situaţia rămase aceeaşi, cele două doamne pe de o parte neavînd nevoie şi pe de alta neputînd întrebuinţa fondurile şi veniturile ce li s-ar fi atribuit, fără a bate la ochii unui bărbat atît de bănuitor, şi a cărui persoană izbutise pe încetul, dar în bună parte, sub influenţa doamnei Esmaralda, să-şi reia locul în gîndurile şi-n sufletul soţiei sale.

Şi donna Alba începu aci să-mi analizeze sentimentele ei cele noi pentru maestru, sentimente care, fără îndoială, nu mai atingeau adevărata iubire, fierbintea şi orbitoarea pasiune, dar care erau destul de solid legate între ele (căci erau o mulţime) prin pu-

il

terea obişnuinţei, pentru a o face iar să tremure de aflarea teribilului mister. Ele o aduseseră la mine pentru a-şi primi dovezile greşelei din trecut, şi tot ele, umflate de morala practică a doamnei Esmaralda, izbutiseră indirect s-o determine să accepte chiar grava umilire la care s-ar fi putut expune atunci, numai pentru a ţine necontenit ascunsă pata gravă a vieţii ei casnice de acum un deceniu. Dar la momentul oportun m-am ivit eu, moralistul cestălalt, cu morala mea de ordin mai înalt, mai sever, mai... absolut, mai strict, mai pur, mai lilial, ori mai cum vreţi să-i mai spuneţi, şi am făcut ce se ştie că am făcut, i-am smuls vălul de pe ochi, am îndreptat-o pe calea adevărului, eu curatul, eu apostolul, eu popa, eu mitropolitul, eu patriarhul, eu papa de la Roma.

Mi-e cu neputinţă să ascult mai departe pe donna Alba. Analiză, analiză şi iar analiză. Şi eu apar necontenit aci, sacerdotal cum nu se mai află; iar timpul ireparabil fuge fără potol, fuge necontenit şi eu mă văd din ce în ce mai înnămolit în vorba şi-n cuvintele ei, în huma cleioasă a celei mai alese morale. Vorbim de un ceas jumătate şi presimt că la un moment dat, odată cu vorba de încheiere, care va sosi dintr-un moment într-altul, se va ridica brusc. Colierul de perle va tremura atunci uşor şi ea-mi va întinde mîna bunului rămas. M-a întreţinut destul, s-a achitat de tot ce făcusem pentru dînsa. Va mai veni şi mîine, dar atunci va veni pentru interesul ei exclusiv, ba nu, poate şi atunci îmi va mai da o jumătate de ceas..., o jumătate de ceas de autoanaliză, de proces moral răsturnat cu rădăcinile în sus, de elogii pentru marea mea probitate, pentru marele meu caracter, pentru puternicul dumitale suflet?...

Aşa cum încheie acum, poftim!

— ...pentru marele dumitale caracter... pentru puternicul dumitale suflet, zice ea tare, concomitent cu sfîrşitul meu de gînd.

Dar începutul frazei ei, vreau să spun ideea din urmă la care se referă aceste ultime cuvinte ce maşinal auzu-mi i le-a confiscat şi le-a adăugat gîndului meu

dezordonat şi necuviincios — cu totul nepotrivit cu părerea ce şi-a făcut despre mine — nu-1 ştiu, nu l-am auzit.

însă trebuie oare să-1 fi auzit neapărat? Cum nu-1 ştiu?.. el se referă desigur la probitatea mea, la gestul meu, la frumuseţea mea morală, la... la... iar frumuseţea ei fizică, îmbătătoarea ei frumuseţe fizică s-a ridicat să plece... Şi colanul de perle a tremurat într-adevăr uşor pe pieptul negru al rochiei... Mă scol la rîndu-mi ca din mormînt... Şi-mi răsună necontenit în cap... a rămas numai mîine, a rămas numai mîine...

Rînjesc şi bîlbîi:

— Am crezut... m-am gîndit... cînd mi-aţi spus de moştenirea asta curioasă... că... atunci... cînd m-aţi vizitat întîi... Atunci prinsei mai mult curaj şi graiul mi se închegă... Că nemaiavînd aceeaşi putere asupra dumneavoastră, ca în cazul cînd situaţia dvs. materială ar fi depins exclusiv de soţul dumneavoastră, gestul meu de liberare şi-a pierdut din tăria lui...

— Ce-ţi trece prin gînd? mă întrerupse cu o uşoară încruntare a frunţii; şi continuă, după ce mă examina puţin, dar încordat, pe sub gene: Dar ce-au a face situaţiile materiale cu acţiunile de ordin sufletesc... Despre moştenire a venit vorba din pricina voiajului meu la Paris.. pentru liniştirea dumitale... a grijei meticuloase ce văd că-mi porţi.. Apoi privindu-şi în treacăt silueta în oglindă, donna Alba reluă: Ţi-am mai spus că învăţămîntul tras din conduita dumitale l-am aflat în ziua următoare, la mine acasă, în singurătatea în care mă găseam. Aci însă, în faţa dumitale, m-am simţit tot timpul neîncrezătoare şi totuşi copleşită... şi cînd m-am văzut în aerul liber al străzii nici nu-mi venea să cred ochilor... Şi totuşi, pot să-ţi mărturisesc, ca o adevărată fiică a Evei ce mă găseam, cînd am ajuns acasă nu m-am putut stăpînit să nu mă uit îngrijată în oglindă.. Dar asta a fost un mic incident fără importanţă, pe care a trebuit să-1 regret amarnic în ziua următoare. Dumitale ţi-1 mărturisesc — apăsă aci pe vorbe — tocmai pentru a vedea cît

de departe a ajuns progresul meu asupra mea însămi. Şi pentru că mi-am impus să nu-mi cruţ nici o mărturisire, înaintea severei dumitale judecăţi... Bună seara, domnule Aspru!

Dar înainte de a porni, ea nici acum nu se putu stăpîni de a-şi privi imaginea în oglindă, calmă şi surîzătoare, mulţumită că nimic, nici o clintire în perfecţiunea ei n-a fost cauza acestei diversiuni morale. Imaginea ei rămînea întreagă, frumuseţea ei rămînea întreagă, dar astea toate nu erau pentru mine, nu mă priveau deloc. Eu rămîneam la rîndu-mi de nezguduit, pisc candid şi auster de morală...

Mă rezemai cu mîinile în birou şi o oprii cu chemarea sufletului meu:

— Donna Alba!

Ea reveni din pasul pe care-l făcuse şi-mi consideră înciudată, dar binevoitoare, zîmbetul, mai degrabă schimonoseala fără culoare, care-mi lumina figura.

—Aş dori să-mi mai spuneţi un singur lucru... şi vă rog chiar să-l rostiţi cu toată sinceritatea... fără nici cea mai slabă umbră de reticenţă... Promiteţi-mi că-mi veţi acorda această favoare şi vă rog să nu-mi luaţi în nume de rău că acum mai stau să-mi iau astfel de asigurări asupra sincerităţii voastre... întrebarea ce vă voi pune poate să aibe nevoie de astfel de asigurări.. .

Drept răspuns donna Alba, a cărei mirare de pe figură crescuse, se aşeză din nou pe fotoliul ei obişnuit, şi eu mă aşezai asemeni pe fotoliul meu.

— Vreau să ştiu, doresc nespus de mult aceasta pentru împăcarea cugetului meu, ţiu să aflu cum aţi privit dumneavoastră pe cel ce vă vorbeşte acum, înainte de această prefacere sufletească pe care v-am produs-o la urmă. . . Vreau să ştiu în ce chip mă oglindea sufletul dumneavoastră, de la sine, fără nici o intervenţie a raţiunii şi a flăcărilor purificatoare.. .

Donna Alba mă măsură zîmbind şi ochii ei jucară puţin într-o parte. Zîmbetul îi îndoi şi mai mult colţul buzelor, cînd păru nehotărîtă de unde să înceapă. Pe urmă sprîncenele-i se încordară iarăşi uşor, ceea ce mă făcu să intervin din nou, pentru a-i da curajul să grăiască fără nici un menajament.

— întrebarea, mai degrabă rugămintea asta v-o fac în urma sugestiei pe care mi-a produs-o, adineaori chiar, istorisirea dumneavoastră, că după ce-aţi plecat de-aci, prima dată, întîia voastră grijă a fost să vă uitaţi în oglindă, cum aţi spus.. . îngrijată...

Donna Alba care se aplecase adînc între braţele fotoliului, pe care se sprijineau coatele ei, îşi ridică uşor bustul, îşi prinse involuntar imaginea din oglindă pe care nu voi să şi-o mai privească, şi nevrînd să mai privească nici la mine, îşi alese o direcţie intermediară, al cărei curs îl luară acum ochii ei. încă nu vorbea, părea că adună amintiri sau încă nu era sigură dacă întrebarea mea e convenabilă. Iar eu aşteptam galben, ca un mort, cu răsuflarea reţinută, teribila ei sentinţă. Pentru că întîrzia încă, o ajutai iarăşi:

— Mă socoteaţi atît de monstru, încît purtarea mea vi s-a părit atît de opusă aşteptărilor voastre?... Vă rog să puneţi cea mai mare sinceritate în răspunsul vostru, donna Alba.

Şi ea grăi:

— într-adevăr, mi s-a părut monstruos procedeul dumitale... adică acea curioasă plăcere, pe care ţi-ai şi împlinit-o, de a da de urma scrisorilor, de a descopri secretul trecutului meu, pentru a mă avea în puterea dumitale... Toate bunele gînduri pe care mi le insuflase despre dumneata vărul meu, apoi soţul meu şi chiar mama mea, s-au năruit atunci. .. Iartă-mă, dar pentru că-mi ceri să fiu sinceră şi pentru că-ţi sunt datoare această sinceritate, trebuie să-ţi mărturisesc că atunci... mi s-a revelat deodată... vulgarul, plebeul odios, pe care orice putere de inteligenţă şi orice lustru moral nu mai izbuteşte să-l fasoneze sufleteşte... Iartă-mă, te rog, că-ţi vorbesc astfel, însă nu te pot amăgi. A fost prea puternică impresia asta. bruscă, pentru a nu păstra şi acum amintirea teribilă a gustului ei... Convorbirile acelea, care au avut loc

atunci, la prima masă ce ai luat la noi, mi-au mărit şi mai mult această impresie, au împins-o pînă la exasperare... m-ai chinuit grozav în acele momente, astfel că atunci cînd mi s-a părut că laşi să se întrevadă o mică portiță deschisă între noi, aceea a convenirii la tăcere, în schimbul a ceva care nu putea fi de ordin bănesc, precum putusem să deduc din purtarea d-tale anterioară, am acceptat în principiu. Era prea din cale-afară de insuportabil ceea ce m-ai făcut să simt în acele momente, pentru a nu fi dorit cu orice preț liberarea definitivă! E drept că am îndurat destule frămîntări, înainte de a mă hotărî şi la fapta propriu-zisă. Am cîntărit mult lucrurile, şi mama nu era aci ca să-i strig toată povestea asta în față şi să văd care mai e sfatul ei matern, ce era datoare să-mi dea în fața acestei calamități... Pe urmă am început să mă liniştesc, încercînd să găsesc o voluptate în hotărîrea de sacrificiu, atît pentru liniştea casei şi a bărbatului meu, cît şi mai ales a mamei, a cărei morală senină, dezinteresată şi optimistă, mă hotărîi să n-o mai întunec, atunci cînd avea să revină, cu istorisirea întîmplării prin care urma să trec.

Donna Alba făcu o uşoară pauză, pentru a zîmbi în cele din urmă colțului în care privea.

— Evident că a contribuit la hotărîrea aceasta a mea şi noțiunea precisă ce-mi rămăsese asupra talentului şi inteligenții dumitale, într-un cuvînt asupra personalității d-tale în genere, din care, sunt nevoită să mărturisesc, nu pot omite aspectul dumitale fizic. O femeie — mi-aş călca față de mine însămi cuvîntul ce mi-am dat de a mă devota în întregime adevărului, dacă n-aş spune-o — nu uită niciodată acest din urmă amănunt. Astfel, mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat dacă prințul Preda şi-ar fi manifestat şi el dorința unui astfel de schimb? Fără îndoială că nici n-aş mai fi stat la gînduri să dau atunci totul pe față şi să fug dezmetică în lume. Puteți să vă mîndriți — roşie de această destăinuire, donna Alba se retranşă deodată în dosul acestui plural, pe care, la revenirea ei aici, îmi făcuse prieteneşte favoarea să-l înlăture din vorbire — cu această sinceră destăinuire, aşa ca orice don Juan de pofesie, dar dacă mai rămînea în cazul acela un pic de suflet în dumeavoastră, ați fi putut înțelege cît de mult vă uram, cît de mult m-aş fi simțit dezgustată de faptul meu, de dumneata, de mine însămi.. . Ați fi putut desigur să mă batjocoriți, fără să opun nici o rezistență, dar n-ar fi fost decît o pură batjocorire, eu însămi vă batjocoream în gîndul meu şi toată viața aş fi păstrat despre aceste clipe cea mai penibilă, cea mai îngrozitoare, cea mai sinistră amintire...

Sinistru într-adevăr, sinistră voluptate şi durere să auzi femeia asta atît de frumoasă vorbind acum calm şi teoretic de batjocorirea corpului ei, sugerîndu-ți ea însăşi splendoarea acelei monstruozități scăpate, făcîndu-te să ți se învălmăşească în minte atîtea orbitoare detalii ghicite şi crescute printre aceste cuvinte, în vreme ce trebuie să stai asemeni calm şi moral şi să asculți mai departe descrierea savantă a acestor divine orori.

Sîngele meu, care mă plesnea, cu furie de flux în furtună, drept în mijlocul urechilor şi al tîmplelor, de astă dată el îmi descleştă gura şi vorbi pentru mine...

— Totuşi, revenită acasă, v-ați privit încă o dată în oglindă... puțin contrariată că lucrurile s-au petrecut cum s-au petrecut...

Şi donna Alba nu sesiză răutatea amară, şuierul sarcastic şi vrăjmaş care dădu timbrul acestor cuvinte.

Ea răspunse avîntată, părînd acum — în siguranță, la distanța aceasta infinită la care ne găseam, de aventura infamă prin care se crezuse constrînsă a trece — că se complace în discuție, în această discuție pentru ea senină şi teoretică.

— Pentru a explica acest involuntar gest (ah, ea dorea necontenit să explice, să despice, să scoată necontenit învățăminte din gesturi atît de spontane şi omeneşti), pot să spui că *o femeie în cazul meu* s-ar fi aşteptat numai la două lucruri: primul, ca încercarea la care se simțea silită să-i apară mai puțin odioasă, să se petreacă măcar într-o înlănțuirea de imponderabile plăcute prin ele înşile, astfel ca impresia

de la urmă să fie cît mai puțin gravă, poate chiar peste așteptarea celei venite ca mielul la tăiere, de... de... mai puțin inconvenabilă. . .

Şi donna Alba îşi sublinie surîsul în fața acestui aspect al gîndului ei atît de în contrazicere cu ura feroce şi cu dezgustul sinistru, de care-mi pomenise pînă acuma, pentru odiosul siluitor.

— Aşadar, gemui — gemu sîngele din mine, fără a-i mai putea opune nici o împotrivire — aşadar, s-ar fi putut petrece şi asta. ..

Donna Alba tresări dinaintea cuvintelor şi feței mele congestionate, şi nu ştiam ce să cred — din înfățișarea serioasă pe care o reluase deodată — dacă femeia asta nu-şi rîdea acum de mine în chipul cel mai chinuitor cu putință. Şi totuşi eu o oprisem, eu o poftisem la această cumplită şedință de tortură, drace, ce pot să mai cred din astea toate...

— Şi-al doilea lucru pe care l-ar mai fi putut aştepta o femeie în astfel de împrejurare, continuă ea, începînd să surîdă din nou gîndului ce i se desfăşura acum, ar fi fost ca domnul care o avea în puterea sa s-o oblige doar să asculte chipul cu totul întîmplător cum a ajuns în stăpînirea obiectului de constrîngere, în schimbul căruia ea se arăta gata să meargă pînă la suprema concesie. Evident, femeia va refuza întîi să asculte aşa ceva — accentua ea zîmbetul la tresărirea mea — , afectînd şi mai departe rolul de nenorocită ori de resemnată pe care s-a decis să-1 joace, întrucît l-a găsit mai nimerit decît pe celălalt. Dar pentru că el o are în mînă, va putea măcar s-o silească la atîta...

— Şi dacă ea nu-i dă nici o atenție... nu vrea nici măcar să-1 audă...? strigai, ridicîndu-mă îngrozit de pe fotoliu...

— O femeie niciodată nu va răspunde un da în adevăratul înțeles al cuvîntului — mă invită ea să mă reaşez cu un elegant gest al mîinii —, un da complect. Ea poate să strige sus şi tare că nu vrea să audă, sau poate chiar să-şi astupe urechile, dacă-i place puțin teatru, eu te-asigur însă că în cazul ăsta le va astupa în aşa fel încît să audă şi cel mai neînsemnat cuvînt... Dar pe noi nu ne pot interesa astfel de femei. .. permite-mi, te rog, să continui.. . Aşadar, el îi va povesti totul de manieră să nu se întrevadă că a fost vreo rea intenție la mijloc, chit că poate, cine ştie, a fost...

Dumnezeule, donna Alba îmi vorbea astfel... donna Alba stătea la biroul meu, în fața mea, la un întins de mînă departe de mine şi-mi vorbea astfel... ea... nu închipuirea ei... şi vorbea calmă şi neobosită, deşi vorba noastră curgea neîntrerupt de două ceasuri...

— ...iar ca o dovadă că bunele lui intenții au fost astfel şi vor rămîne totdeauna la fel, el îi predă obiectul periculos, ştiu eu ce, nişte scrisori, o fotografie, un talisman intim, un obiect pe care ea trebuie să-1 aibe neapărat în secretarul ei, în orice moment.. . i-1 dă odată cu omagiile lui şi-n acelaşi timp îi dă libertatea... e cu neputință ca femeia să nu-i mulțumească atunci, să nu-i strîngă mîna şi să nu-1 declare prietenul şi aliatul ei... însă te-asigur că ea vrea să spună prin aceste cuvinte mai mult decît poate să exprime... o astfel de femeie ar mai călca, poate, sub acoperişul în care a fost primită atît de civilizat şi platonic... dacă imponderabilele de care ți-am pomenit nu s-ar opune cumva — în vreun fel sau altul...

— Dar ăsta a fost cazul meu! strigai fericit şi luminat, desfăcîndu-mi larg brațele, de parcă duhul sfînt s-a pogorît asupră-mi şi mi-a adus în sfîrşit mîntuirea prin glasul de argint al îngerului din fața mea. ..

Iar donna Alba reîncepu de astă dată cu un surîs smerit şi cu termeni aproape biblici:

— Nu încerca să mă ispiteşti, domnul meu, pentru că învățătura d-tale a fost prea tare ca să poată să mi se şteargă uşor din suflet... Femeia de care ți-am vorbit s-a dus acasă şi s-a privit fericită în oglindă. Frumusețea ei a fost mai tare decît orice pentru c-a izbutit să biruie chiar un instinct ordinar... Pe cînd la noi?.. . pe cînd în cazul nostru?... crezi oare că nu pot să fac distincția între el şi cazul celeilalte...

Nu, prietenul meu sufletesc... Dumneata mi-ai deschis ochii şi mintea nu asupra tăriei frumuseţii mele, ci asupra josniciei care se încuibase în sufletul meu, asupra minciunii care se sălăşluise acolo... evident, pentru că eram o biată femeie, îndată ce am ajuns acasă m-am uitat speriată în oglindă, pentru a mă convinge dacă nu mă părăsise ceea ce eu socoteam cu uşurinţă frumuseţea mea... Dar ce avea să caute aci frumuseţea la care mă gîndeam eu? A doua zi abia mi-am dat seama de frumuseţea cealaltă, pe care dumneata doreai s-o întronezi în inima mea... Şi m-am cutremurat din cap pînă-n picioare de cumplita revelaţie... Şi abia atunci am putut să te numesc prietenul şi aliatul meu, franc şi total, fără nici un alt substrat de gînd frivol şi meschin...

Şi-atît. Donna Alba a tăcut. îşi zîmbeşte propriului ei gînd, nemişcată pe scaun. Apoi se agită uşor. Văd prin oglindă cum îşi aduce în poziţia firească piciorul stîng, pe care-1 ţinuse pînă acum deasupra celui drept. Dumnezeule, ce picior...! Nu, donna Alba nu se poate să plece, trebuie s-o reţin cu orice preţ... trebuie să smulg vălul de pe faţa ei... sau cel de pe faţa mea... Dumnezeu mai ştie, dracu mai ştie unde se află cu adevărat vălul pe care l-am aruncat prosteşte între noi, la capătul savantelor mele combinaţii şi ocoluri, în tinderea necurmată spre divinu-mi ideal. Dar cum poţi să rupi un văl aşa dintr-o dată...? Degetele donnei Alba caută geanta de pe birou. Şi mă trezesc vorbindu-i de prinţul Preda, dezvăluindu-i simţimintele ce acest nenorocit nutrea într-adevăr pentru dînsa, povestindu-i acum pe larg de tot mersul tovărăşiei noastre, mărturisindu-i cum i-am dat involuntar ideea predării scrisorilor şi amintindu-i — dacă mai e nevoie? — cum el a înţeles să facă marele gest, oprind pe cele mai importante pentru caz de nereuşită... şi aşa mai departe... ocol, necontenit ocol. De ce nu-i pomenesc şi de chipul cum l-am descoperit pe acest individ, luîndu-mă înadins după dînsa... de ce nu-i pomenesc şi de necazul ce m-a muncit, de regretul grozav ce a urmat sugestiei date involuntar, a *elegantului* gest de predare... Pentru că vreau ca tot ea să aducă vorba de asta, pentru că nu pot să mă smulg din acest nemaisfîrşit ocol... Dar acum se pare că am ajuns la capătul lui, pentru că, iată, am ajuns la momentul cînd ea poate să mă întrebe: „Pentru ce i le-ai luat înainte ca el să-şi împlinească gîndul ce-i sugeraseşi... de unde puteai şti că el avea de gînd să oprească pe cele mai periculoase... şi cine-ţi spunea că pînă-n ultimul moment n-avea să se răzgîndească şi să nu mai oprească nimic ?" Şi-atunci puteam să strig: „Pentru că regretam că i-am dat această sugestie... Pentru că-i descoperisem astfel ce-aş fi făcut eu... pentru că te iubeam... ei, asta e... asta e... te iubeam... să lăsăm făţărniciile şi..."

Dar donna Alba nu se gîndeşte să-mi pună astfel de întrebare, oricît i-o aduc de aproape de marginea gîndului ei. Căci ea pare grozav de înspăimîntată de ideea că prinţul Preda ar fi putut nutri un astfel de gînd, că a putut lua o astfel de hotărîre... Cum i-ar fi putut ea răsplăti...

— Oribil, oribil! face ea apucîndu-mi mîinile... îţi mulţimesc din tot sufletul meu că i le-ai putut smulge la timp potrivit... pentru că ţi-ai dat seama la timp că mobilul gestului cavaleresc ce vroia să facă pentru mine era atît de josnic faţă de curatele, superbele dumitale intenţii... Ce oribil... cum să-ţi mulţumesc? murmură ea cu adevărat înfricoşată, frămîntîndu-mi mîinile, cu mîinile ei calde, cu dulcea lor atingere de pură şi castă recunoştinţă!

Şi timpul se aude necontenit cum trece, eu 1-aud bine cu urechile acestea în care zbîrnîie roiuri întregi de viespi; iar dacă ea nu face nici o mişcare, dacă încă nu se agită de plecare pe scaunul ei, e că hidoasa privelişte retrospectivă a iubirii prinţului Preda o înspăimîntă încă. Mîna ei îmi strînge încă mîna mea, dar acum nemişcat — şi ea, întreagă, nemişcată a rămas, cu ochii ţintă într-un punct de ungher; iar eu văd din toată această atitudine înfricoşată cît adevăr se cuprindea în spusele ei, cînd afirma că aparenţa, personalitatea, fizicul, în primul rînd, al demonului care o constrînge, pot hotărî chiar pe o donna Alba

la o jertfă ca aceea la care se hotărîse pentru mine. Aşadar se hotărîse, se hotărîse... îmi spun înfrigurat şi totuşi mîna cealaltă a mea nu se ridică să închidă ca o carapace de scoică, între amîndouă palmele mele, mîna ei scumpă, pe care o țin zadarnic între degetele mele.. .

Donna Alba zîmbeşte... A sosit sfîrşitul?... Se agită... vrea să plece?... Nu, zîmbeşte, dar rămîne, vrea să vorbească încă, mai are să-mi facă o destăinuire. Doamne, îşi mărturiseşte o veche amintire, o plăcută amintire, gîndul ei, lumina justă a sufletului ei, cînd m-a văzut întîia oară, cînd marile dicționare mi-au scăpat cu atît de puternică larmă din mîini. Doamne, a rîs atunci, a rîs pe drum înainte, cu toate că sufletul ei era în mare cumpănă în acele zile. Dar întîmplarea asta, aşa de nostimă şi neaşteptată, cît i-a limpezit sufletul ei, cît i-a întărit cugetul în acele momente de descurajare şi de teamă, cînd nu-şi mai găsea astîmpăr şi nu mai ştia unde să caute alinare. Zgomotul cărților acelora enorme a fost trîmbițarea frumuseții ei, a fost alarma farmecului ei, înaintea spaimei necunoscutului, a fost afirmarea conştiinței de puterea acestei frumuseți şi acestui farmec. O expresie de admirație atît de spontană, atît de caldă, atît de sinceră şi atît de... „boacănă", i-a reamintit îndată cine e ea... îşi aminteşte că revenind de la vizita pe care o făcuse (fusese la amantul ei? fusese numai la vreo prietenă, în apropiere de locuința lui? să fi fost ultima vizită lâ Tudor, întîlnirea cerută prin scrisoarea care a dezlănțuit duelul? puteam eu s-o întreb?... şi, în definit, ce rost mai aveau toate astea, cînd ea-mi face înainte atîtea destăinuiri uluitoare), îşi aminteşte că revenind m-a revăzut de departe, din nou în fața liceului, aşteptînd-o. M-a cunoscut tot după dicționare. între timp amărăciunea o invadase iarăşi şi n-a suferit să mă vadă din nou în calea ei; tocmai atunci a trecut o maşină şi-a oprit-o; şi cum s-a văzut în maşină, cum tot curajul şi toate speranțele i-au revenit. Cînd a trecut pe lîngă mine, a căutat să mă privească doar cu coada ochiului, dar în acel mic colț al vederii a pus toată recunoştința ei. Şi nici n-a putut uita prea uşor întîmplarea asta amuzantă. Ba îşi aminteşte chiar, că mai tîrziu, cînd lucrurile s-au liniştit şi cînd ea a trebuit să se ducă în aceeaşi direcție — era de astă dată în maşina de casă, iar şoferul a vrut s-o apuce pe un drum mai scurt—, ea şi-a exprimat dorința să ocolească puțin pe la liceul acestei amintiri.

„Ai făcut asta? Ai făcut asta?" îmi venea să-i strig, să mă ridic, să-i cad în genunchi, dar nu izbutii decît să-i strîng uşor degetele între ale mele.

Dumnezeule, ce-am făcut? Ea şi-a retras mîna, şi-a împreunat-o cu cealaltă în dreptul pieptului, se uită zîmbitoare în oglindă. Va să zică pleacă, iată, a sosit iarăşi această spăimîntătoare clipă.

Nu, continuă să vorbească, să-mi dezvăluie de-a lungul anilor părerea ei intimă despre mine. Cînd m-a revăzut a doua oară, privind-o stăruitor prin portiera automobilului, care se oprise pentru că trimisese înapoi pe şofeur să ceară o însemnare ce-o uitase, nu m-a recunoscut, chiar i s-a părut îndrăzneață purtarea mea. Mi-a întors capul plictisită, dar atunci parcă i-a mijit ceva în minte; şi-a readus uşor privirea pe mine, dar m-a văzut preocupat să observ din care poartă iese şofeurul (cît de bine i-au rămas în minte toate aceste mici nimicuri!) şi asta a intrigat-o şi mai mult. Figura şi aspectul meu general nu-i erau displăcute, şi-apoi mai era şi acea mijeală de gînd care nu vrea să se lămurească. în momentul cînd a pornit maşina, s-a luminat. Şi deodată a cuprins-o regretul că nu m-a privit mai prietenos...

„Doamne, Dumnezeule, donna Alba îmi spune astfel? Glasul ei grăieşte toate acestea..."

...evident, întîi prietenos şi-apoi cu bine subliniată supărare că stăruiesc prea mult în admirația mea. Dar gîndul că trebuie să mă fi oprit în fața casei ei nu i-a părut supărător; n-a putut, evident, să privească spre a se convinge prin ferestruica maşinii, dar m-a închipuit acolo, înfipt în fața portalului casei cu sumbră fațadă. Donna Alba mă întrebă dacă mai îmi aduc aminte de toate astea şi dacă se înşelase? Doamne, cum mai mi le aduc aminte şi cît de bine văzuse!

Acum e timpul, acum e timpul! răsună iarăşi trompeta sîngelui în mine. Dar pot să întrerup pe donna Alba în această divină destăinuire... Doamne, cine ştie unde poate duce această destăinuire?...

Se aştepta să mă revadă trecînd prin faţa casei; n-ar putea spune dacă acest lucru ar fi amuzat-o sau nu. Dar nu s-ar fi aşteptat pentru nimic în lume să se pomenească, aşa, cu mine, în sala de aşteptare a soţului său. Doamne, ce curaj! şi-a zis uluită. Dar pentru a-mi înfrîna zdravăn şi de la început acest curaj, mi-a reprobat îndrăzneala cu o cît mai severă înfăţişare şi-o cît mai distantă trecere pe lîngă mine. înăuntru însă s-a simţit puţin neliniştită. Maestrul nici n-a spus că m-a angajat. L-a întrebat ea mai tîrziu, văzîndu-mă ieşind din sala de consultaţii şi invitînd pe clienţi. Ei i-a confirmat cu un: „da, îmi face impresia unui băiat muncitor [" Şi-atît. Dar ea se vede nevoită să-mi mărturisească acum, pentru că toate aceste momente îi revin atît de clar în minte, că în ziua aceea s-a simţit foarte dispusă. Ce îndrăzneală! Ce curaj! se minuna singură, privind figura atît de preocupată şi de marţială a soţului său, care, evident, nu mai pomenea nici o iotă de noul lui slujbaş.

Dumnezeule-Doamne, era vis ce auzeam, ce simţeam eu acuma? Nu, donna Alba continua şi chiar îmi atrase atenţia, ca un fel de scuză, mai mult o cerere de îngăduinţă îndreptată către propria ei pudoare, că acum va urma ceva şi mai copleşitor.

într-adevăr. Acum se chinuia să regăsească atitudinea şi primul ei cuvînt de răspuns, cînd îi voi adresa primul meu cuvînt. Să fie de-a dreptul tăgăduitoare, asta nu, în nici un caz. Locul de mijloc i se părea cel mai nimerit. Dar pentru un om atît de curajos şi autor de... boacăne ca mine, tot răspunsul sever ***socoti*** că trebuie adoptat. Mai rămînea indiferenţa dispreţuitoare, dar asta era scoasă de la început din joc. însă ce aveam să-i spun eu întîi, de asta depindea totul ca răspunsul ei să fie cît mai potrivit cu planul ce-şi făcea. I-era teamă că în faţa cine ştie cărei îndrăzneli ale mele — evident de cuvînt şi, fără doar şi poate, în afară de orice necuviinţă, în care caz era hotărîtă să se plîngă soţului său — în faţa cine ştie cărui compliment neaşteptat sau cine ştie cărui salut exagerat, cînd aveam să ne pomenin singuri pe-un loc, să nu-şi piardă prezenţa de spirit şi să treacă într-un domeniu vecin celui al atitudinii ce-şi impusese. Temporizarea mea o făcu să se convingă şi mai bine că nu eram chiar un nebun de legat, că admiraţia mea era profundă şi sinceră, că gîndul meu era precaut şi temător...

— Iartă-mă că-ţi spun toate aceste copilării şi, mai ales, că am putut să mă gîndesc atunci la ele! mă privi ea cu o lumină de rugă în faţa, ca acel ce-şi povesteşte, uimit el însuşi de năzdrăvăniile ce înşiră, sălbăteciile unei copilării nebuneşti, şi oprindu-mi în acelaş timp protestările care-mi clocoteau în suflet cu un semn care vrea să-mi arate că nu doreşte încă să fie întreruptă.

Aşadar, continuă, se găsea în faţa unui grav şi serios simţămînt; în intenţiile ei diminua la rîndu-i severitatea răspunsului ce-mi pregătea, cu cîte-o fracţiune de grad, pe măsură ce impresiile sale despre mine se modificau tot mai în bine. Totuşi, seriozitatea simţămîntului ce-mi atribuia o cam neliniştea oarecum.

— Eram încă o proastă şi o copilăroasă, grozav de copilăroasă, găsi ea iarăşi de cuviinţă să se scuze, cel puţin pentru a-şi mai îngreuna francheţea acestei destăinuiri, pe care se hotărîse totuşi s-o ducă pînă la capăt...

Spre adîncă ei nedumerire, temporizarea aceasta însă se prelungea necontenit. Donna Alba începu să audă de primele mele succese juridice; şi — ea mă rugă din nou s-o iert — ele n-o mai înveseliră ca atestările rapide de la început ale maestrului că a găsit în mine un ajutor destoinic şi muncitor. Nu mai eram umilul care ducea chiar o muncă de robot, numai de dragul de a se afla într-o apropiere care-i era scumpă, ameninţat pînă să fie şi îndepărtat la prima greşală. Cît o înduioşase de mult atunci soarta mea pe donna Alba, cînd întrevăzuse în reţinerea de la început grija de a nu-i displace printr-o nouă îndrăzneală

deplasată; asta îi adusese chiar o pală de îndemn să mi se adreseze ea întîi, întrebîndu-mă binevoitoare... „dacă-mi place această muncă grea..." Dar veştile despre succesele mele se repetară necurmat şi asta îi tăia[1] elanul. Se auzi în cele din urmă şi glasul maestrului, care tocmai începea să vadă în mine un asistent indispensabil şi chiar un tovarăş... Şi nici o manifestare de nici un fel pentru donna Alba anume, nici un cuvînt strecurat în pripă, o nouă... faptă boacănă, măcar o repetare semnificativă a întîmplării cu dicţionarele. Nimic, nimic... Domnul (nouă rugăminte de iertare) călcase în casa asta pentru doamna admirată atît de stîngaci şi de bufnitor pe stradă... pentru a se aprinde aci de propriul lui meşteşug, de pofta de a ajunge, de a domina... (Vrusei s-o întrerup iarăşi, făcîndu-i cunoscut episodul cu dosarul Ypsilanţilor, dar la semnul ei neliniştit mă hotărîi să păstrez această eclatantă probă a sentimentelor mele pentru dînsa pînă la urmă, cînd va trebui să-mi acorde rîndul de a-i descrie şi eu evoluţia sufletului meu în tot acest timp.)

Ajunseseră pînă la dînsa — îşi reluă donna Alba vorbirea — veşti despre succesele „tînărului nostru secretar" în familiile bogate ale Capitalei, iar faima sa de avocat crescu pînă la intimidare. Şi atunci energicul om al acţiunii şi al viitorului începu s-o dezguste. Ea a fost aceea care a tăiat soţului ei dorinţa acestuia de a-1 chema uneori la masă sau la reuniunile prieteneşti din casa lor. O ezitare a avut cînd cu procesul Anişoarei Sava, dar totul a fost trecător, iar la urmă, toată bucuria pentru cîştigul prietenei ei celei mai bune s-a preschimbat într-un fel de stingherire pentru siguranţa de mine cu care am dus la capăt, şi am prefăcut în succes eclatant, făgăduinţa ce-i dădusem atît de *concesiv şi aristocrat.* Unde mai era acum îndrăzneţul şi totuşi nătîngul plăcut tînăr pe care ea şi-1 închipuise intrînd aci, sub aparenţa lui de degajare, cu inima cît un purice! Tot aşa, n-a putut suferi la balul de la Liric complimentele ce i-am rostit cu aerul sigur de mine; iar în observaţiile mele asupra acelei reprezentaţii, în care tineret de neam mare se străduia să redea

[1] în ed. I şi III şi *tns.; şi asta îi tăiată.*

pe perfectul mitocan, ea descoperi aceeaşi afişare a satisfacţiei că am putut ajunge la o treaptă de unde chiar pot vedea puţin mai în jos pe cei pe care mai demult îi vedeam sus. Dar cu acel prilej mai lăsasem să-mi scape şi o notă mai răsunătoare, care pusese puţin pe gînduri pe donna Alba; amintirea întîmplării cu dicţionarele şi asigurarea foarte curioasă şi neaşteptată pentru dînsa că de-atunci pînă acum mă păstrasem neschimbat. Mai lăsasem să audă şi altceva cu acel prilej, ceva care ţinea tot de îngîmfarea ce nu-mi putea suferi: că aş fi gata s-o apăr de nu mai ştie ce temeri aş fi cetit în ochii ei. Nu prea dădu totuşi atenţia cuvenită acestei noi manifestări de prezumţiozitate, pe care crezu că e mai bine s-o pună în socoteal floricelelor de stil. Dar mai avea de răfuit o veche socoteală cu mine donna Alba: venisem în casa ei pentru admiraţia pe care în sfîrşit i-oîmpărtăşam sau pentru a-mi face strălucită carieră? Şi de aceea îmi amintise cu puţină răutate şi de recunoştinţa ce-o datoram soţului ei. Asta n-o împiedecase însă să asculte cu încuviinţare mustrările ce-şi făcea atunci domnul Georges Radu Şerban că nu încercase să mă apropie din alte considerente decît ale interesului profesional; de fapt maestrul nu făcea decît să-şi ia asupră-şi dorinţa ei, exprimată pe vremea cînd începusem să devin „important", ca să nu fiu poftit vreodată la dînşii şi nici măcar prezentat; abia după procesul Anişoarei, cu toate micile rezerve ce-şi mai făcea, donna Alba arătă că înclină spre schimbarea atitudinii, iar atunci, la teatru, prinţul Georges se găsi foarte bucuros să se facă ecoul ei.

însă numaidecît după aceea, urmă alarma revelatoare a prinţului Preda; şi atunci donna Alba înţelese în sfîrşit că într-adevăr într-o privinţă n-o minţisem la reprezentaţia de la Liric. Rămăsesem neschimbat, da, în dorinţa de a o cuceri, pe care a cetit-o instinctiv în ochii mei şi pe care orice femeie admirată o ştie de la început, chiar dacă atunci n-o poate prea uşor întrezări, o ştie ascunsă acolo, în ochii celui mai sincer şi mai credincios adorator. Numai că schimbasem cu totul tactica mea de ajungere la picioarele zeului mult

dorit; şi asta însemna că mă schimbasem total eu însumi, drept-credinciosul şi preaadoratorul. Nu mai eram vlăjganul uimit dinainte şi prea curajos din timiditate; dorința mea devenise stridentă şi imperativă, eu însumi devenisem individul puternic, sigur de sine, care vrea să intimideze şi să uluiască pe alții, care vrea s-o intimideze şi s-o uluiască pe ea, care vream s-o fac să-mi cadă ea la picioarele mele, să-mi fie recunoscătoare cu sufletul şi corpul, că atunci cînd sunt rugat, şi cînd *vreau* eu, ştiu să cîştig procesele prietenei sale, ştiu să cîştig orice proces (Dumnezeule, nu-mi mai rămîne aşadar să mă mîndresc nici cu tentativa mea de proces pentru redobîndirea averei "Ypsilanților!), oricît de încîlcit, nu numai în fața justiției, dar în adîncul vieții, unde cine ştie prin ce mijloace straniu de geniale voi fi dat de acest nenorocit de prinț Preda, pe care l-am jefuit de scrisori. Dar cu aceasta procesul final a fost cîştigat; îl cîştigasem, o învinsesem în această lungă şi inutilă luptă. Recunoscuse că trebuie să se constituie prizonieră... şi venise înfrîntă şi umilită la uşa mea... Numai că sufletul ei, pe care-1 dobîndisem aşâ de uşor, cu două cărți căzute şi cu inspirația de a veni să mă angajez în biroul soțului ei, era acum departe, grozav de departe, şi nimic n-ar mai fi fost de făcut pentru a-1 aduce înapoi. Afara, evident, de ce am făcut — mă gîndeam — dar acum alungîndu-i trupul, în schimb, în depărtări considerabile, cînd, iată, la începutul acestui lung şi fără sfîrşit ocol eram atît de aproape de ea întreagă!

— Iată dar, scumpe prietene, toate simțimîntele ce mi-au produs în suflet persoana dumitale, încheie donna Alba, ridicîndu-se de pe scaun. Nu am putut să ascund nimic, pentru că unui om ca dumneata nu-i mai pot nimic ascunde. M-am arătat în toată goliciunea mea (goliciunea ei, Dumnezeule! cuvîntul ăsta m-a lovit în cap ca barda voievodului Radu Şerban) pentru a vedea cît am fost de rătăcită şi de neînțelegătoare pentru înaltele sentimente ce cu adevărat nutreai pentru mine. Mă vei ierta, pentru că însuți ai dovedit la început cît eşti de rătăcit; pe urmă — văd acum minunat de bine metamorfoza aceasta sufletească a dumitale — cînd ai cîntărit ce fel de persoană era soțul meu, cînd ți-ai dat seama de uşurința cu care te-ai apropiat de marele lui suflet, în raport cu aspra-i bunăvoință şi cu adevărat voievodala lui noblețe, cînd ți-ai dat seama apoi, întorcîndu-te spre acea pe care o urmăriseşi, de bună seamă fără gînd curat, cît de departe, cît de rătăcită este şi ea de acest mare şi drept om, atunci te-ai hotărît să acționezi cu toată puterea şi-ai izbutit... Ce credeam eu că urmăreşti şi ce urmăreai dumneata anume? Cum mai pot să mă gîndesc la toate acestea şi totuşi să te privesc în față, şi totuşi să-ți strîng mîna. Eu plec acum din îndemnul dumitale, pentru că aştept ca el să mă cheme. Şi mă va chema, nu mă îndoiesc... Şi am nestrămutata dorință ca el să facă asta din propriul lui suflet, fără imboldul nimănui. De aceea am hotărît ca dumneata să nu fi acum decît vehiculul acestei cutii a păcatului... de aceea îți cer să nu adaugi un cuvînt, să nu faci un semn peste ce te-am rugat să îndeplineşti. Vreau ca el să mă ierte (acum pronunță nesfiit şi apăsat acest cuvînt, parcă să văd cum sufletul ei se umple tot mai mult de pocăință sub ochii mei), neajutat de nici un sfat, de nici o sugestie străină, şi să mă aducă înapoi.

Iar eu aveam, în tot timpul acestor patetice ale ei declarații, senzația niciodată mai vie a acestui timp însuşi, care trecea pe lîngă mine, învăluindu-mă şi lăsîndu-mă necontenit în urmă ca un rîu repede , pe un stei înalt de piatră înfipt în mijlocul albiei. întocmai ca atunci cînd luasem prima masă la dînşii, cu fiecare nou gest al ei, cu fiecare mişcare, cu fiecare nou moment al convorbirii noastre şi al expunerii ei, al descărcării şi limpezirii cugetului ei înaintea împlinirii unui mare act, eu simțeam, eu auzeam, eu înțelegeam numai un lucru: apropierea irevocabilă a sfîrşitului, a despărțirii definitive. A, dar mai era mîine la mijloc, mai rămînea această ultimă zi, care putea să devină cea dintîi pentru un nou crug al existenței mele. Dacă eu... dacă mi-aş lua curajul... dacă mîine, în sfîrşit, aş avea tăria să împung vitejeşte

această crustă tare, ce-mi închide atît de ermetic şi apăsător sufletul şi gîndul, pentru a lăsa să izbucnească odată tot conţinutul lor arzător. îmi mai rămîne şi mîine, acest delicios, acest liberator mîine...

Dar donna Alba, care a pus sfîrşit chiar încheierii lungei ei confesiuni, văd că întîrzie încă să rostească termenul ultim, formula sacrată a deznădejdii, cuvîntul de despărţire.

Dar de ce deznădejde? încă nu poate fi vorba de aşa ceva, din cauza acestui sfînt, acestui divin, acestui hotărîtor mîine. Donna Alba nu se urneşte din loc, ea a rămas în picioare, în faţa mea, cu mîinile înfipte în marginea biroului; dar ea nu mă priveşte, linia ochilor ei trece peste mine, ea vede ceva deosebit deasupra mea, în zarea ferestrei, că întreaga ei faţă e scăldată de prea vie, prea nouă lumină, ca să nu lucească de-o stranie putere, chiar în desimea acestui amurg prea avansat. îmi simt inima întărindu-şi bătăile în tăcerea ameninţătoare, căci acum e ceva iminent şi grav în fiecare clipă care vine. Ce va aduce acum donna Alba, din dosul ochilor albaştri-cenuşii, cari la cea mai neînsemnată depărtare, şi mai ales acum, în mijlocul întunerecului crescînd, ard ca diamantele negre? Care va fi primul ei cuvînt, cînd noul sfînt duh care s-a pogorît asupră-i îşi va lua zborul, care va fi noua mărturie a iluminării ei?

E de neauzit, de necrezut, de neînţeles! *Donna Alba* ***nu*** *mai pleacă!* Voi contramanda formalităţile de drum şi voi despăgubi unde va fi nevoie. Donna Alba nu mai pleacă, rămîne ! Dumnezeule mare, ea rămîne ! Ce înseamnează această îndepărtare strategică şi laşă? îmi revelează ea covîrşitoarea ei inspiraţie. întrucît sufletul ei se poate socoti mîntuit în adăpostul cu părete de mii de kilometri, în fundul căruia vrea să se ascundă? E o ipocrizie şi un caraghioslîc în tot acest plan de operetă. E cel mai comod şi mai ieftin mijloc de ispăşire a unei odioase crime. Pentru că toată povestea vieţii ei, pe care pînă acum mi-a turuit-o de-a surda, se deapănă pe-un sîmbure de spaimă şi oroare, şi tocmai pe acela l-a tăinuit. Şi asta este spovedanie, şi asta este uşurare, şi ce avea de gînd să facă putea să fie ispăşire? Donna Alba a săvîrşit un omor. O mărturiseşte ea cu glasul ei dulce şi înfricoşat, acum exaltat, de mistică inspirată. O dublă faptă sinistră: ea a lăsat să scape scrisoarea amantului ei la piciorul patului, pentru a fi descoperită de prinţul Georges. Lîngă ieşirea îndrăzneaţă a prinţului Tudor la teatru, a adus şi ea contribuţia ei, fără să-1 avertizeze desigur, căci apoi panica laşităţii şi a dezertării a cuprins-o, şi pînă îa urmă ea a negat în faţa soţului ei, a cărui moarte totuşi a dorit-o, la un moment, cu toată puterea sufletului (a doua ei crimă în faţa lui Dumnezeu). Iar prinţul Tudor i-a înţeles slăbiciunea şi a luat asupra lui totul, şi a avut nobila şi excesiva grijă ca şi după moarte-i sufletul ei să nu fie turburat de nimic. Iar la eroismul celor doi, acum, cînd a bătut pentru ea ceasul liberării, al reînvierii după atîţia ani de meschină prefăcătorie, „o mlaştină întreagă de laşitate", cum vrea ea să iese la liman? Tot prin fugă, tot prin laşitate... Ea vrea să ispăşească, să se mîntuie cît mai uşor, cît mai de departe. I se pare îngrozitor de stupidă şi de ridicolă această oribilă comedie. Dar va avea puterea să-şi dezvolte ea singură acuzarea în faţa maestrului; ea singură îi va aduce şi-i va desface cutia păcatului, ea singură; cu glas tare şi ferm şi nu cu scris ocolit şi poltron, ea-i va dezvălui apoi tot ce nu cuprind scrisorile, tot ce mai ştie pe deasupra de abominabil şi de josnicie cugetul ei apăsat, pînă la ultima picătură de otravă, pe care se va sili din toate puterile, va avea tăria, va trebui s-o stoarcă. *„Adică întocmai cum te aşteptai de la mine să procedez, înainte de a-mi da scrisorile."*

Şi donna Alba îmi întinse mîini febrile, înfricoşate, care tremură de spaimă şi de hotărîre. Mîine nu va mai veni. Mîine e ziua aşteptării şi a marei reculegeri, ajunul dării socotelilor în faţa teribilului justiţiar, a voievodului cu ochi şoimesc şi cu paloş ascuţit, disimulat de somptuoase vestminte, aşa cum aşteaptă de veacuri pe zidurile ctitoriilor, aşa cum îl va lumina în ceasul suprem Dumnezeu. Mîine nu va mai veni, mîine nu va mai veni...

Donna Alba a ajuns la uşă cu pasul ei elastic şi înalt. Afară, în *hall-ul* etajului, o ajung. Am dat drumul aci luminii şi am rotit mîna în juru-mi, încercînd, negăsind altfel cum s-o întîrzii din drumul drept şi irevocabil pe care i-1 imprimasem în chipul cel mai stupid. Şi m-apucai imbecil, fără nici o introducere, să-i descriu întregul etaj şi apoi îi mărturisii cu inima la gură că aci plânuisem s-o fac să rămînă, dacă s-ar fi îndulplecat, „vreau să spun, dacă nevoia v-ar fi constrîns" — mă corectai —, să renunțe la Paris. Aci ar fi rămas deplină stăpînă şi nimeni nu s-ar fi apropiat de ea, nici chiar eu, fără chemarea ei expresă —„ ca un zeu în tabernacolul lui". Donna Alba opri uşor mirată privirea în ochii mei şi-mi răspunse, fără interes, că poate ar fi acceptat propunerea, dacă lucrurile ar fi fost aşa după cum le presupuneam eu, şi nu i-ar fi venit marele gînd să ia singură în piept .voința destinului. în mine ar fi avut orice încredere — se mai însufleți ea apoi — şi s-ar fi simțit bucuroasă şi liniştită sase ştie sub de-aproapea mea ocrotire.

Şi donna Alba se apropie atunci de scară. Mai aruncă o privire în urmă-i, ca să mai vadă poate dacă tabernacolul era într-adevăr la nivelul înălțimii ei zeieşti, sau poate să-şi verifice o nedumerire asupra aerului bizar pe care trebuie să-1 fi luat acum figura mea, şi-apoi începu să coboare fără grabă. O urmam din dreapta, cu o treaptă, două, în urmă, şi acum deodată, în tăcerea stîngace pe care nu mai ştiam s-o alung, mi se deschise limpede în trecut şi-n viitor calea pe care-o urmasem ca şi acuma, alături şi cam în urma acestei femei. Un asimptot era drumul ei necontenit drept, fată de curba uşoară pe care o făceam în necurmata-mi apropiere de dînsa, fără să pot atinge niciodată linia impecabilă a mersului ei. Eram întocmai cîinele acelui geometru antic, care însoțea în goană din ce în ce mai puțin încovoiată fuga în linie dreaptă a stăpînului său; un ram de hiperbolă care mergea să-şi întîlnească tovarăşa de țel tocmai la infinit. Tocmai- nicăieri. Şi nimic n-ar fi putut mai lesne, mai înfiorător, căsca acest gol nemărginit în sufletul meu ca această subită obsesie geometrică, fărămitură dintr-o carte recent citită, inspiratoare de zădărnicie şi descurajare, cu relativitate şi filosofie matematică.

Treptele s-au terminat şi deschid acum dinaintea ei canaturile de geamlîc mat, care separă cele două holuri de jos. Cum i-am luat înainte şi cum stau astfel în calea ei, mi se năzăreşte neaşteptat această puternică tentație, căreia simt de astă dată că nu-i voi mai putea rezista: ce-ar fi dacă aş tăia deodată drumul donnei Alba?

Ea crede că-mi face în voie sau poate vrea să-mi arate, să-şi arate singură, cît de puțin turburată se simte dinaintea marei sale rezoluții, cerîndu-mi şi aci lămuriri privitoare la încăperile care dau în acest al doilea *hali,* iar eu îi răspund domol, cît mai domol e cu putință, şi-mi răspund şi mie, cu năstruşnica mea ispită irezistibilă.

Un gest, a spus ea, un singur gest, nu lipsit de cuviință, dar îndrăzneț şi hotărît, şi drumul drept şi drumul curb, care nu se mai întîlnesc de unsprezece ani, s-ar fi tăiat de la început. Un gest pe care l-a aşteptat, un gest simplu, care n-a venit şi care putea totuşi înlocui toată această traiectorie greoaie, ocolită, stearpă, înfricoşătoare, care a revoltat simțul aristocratic al divinei principese. Un gest nu lipsit de cuviință, dar îndrăzneț şi hotărît... sau un cuvînt frumos ales...

Şi iată-ne acum în primul *hali,* dar pentru mine în ultimul, în ultimul *hali,* în ultima sală de aşteptare a existenței mele. O uşă şi-un neînsemnat vestibul ne mai desparte de văzduhul nopții şi de clocotul lumii. Noroc că donna Alba vrea să-şi complecteze informațiile asupra aranjamentului casei mele... mîine sufletul ei va clocoti de cele mai cumplite frămîntări, şi-n zilele următoare ea va trece de voie bună prin cea mai grozavă cumpănă a vieții. Dar azi ea trebuie să fie senină, ea trebuie să rămînă mîndră şi nepăsătoare, ea poate să se intereseze de lucruri fără importanță, ca o admirabilă urmaşă de domni, în pragul celor mai grele încercări ale sorții. Un gest, un singur gest... sau cum îi spunea ea: o îndrăzneală, o mică

îndrăzneală... sau cine ştie care omagiu neaşteptat, sau cine ştie ce salut exagerat...

Şi, îngălbenit deodată, cu ochii rătăciţi, îi apuc pe neaşteptate mîna şi-o trag uşor spre mine, ca înaintea unui pericol iminent, ca de lîngă o căscătură de prăpastie :

— Donna Alba, gem sugrumat, nu trebuie să faceţi asta, nu trebuie să mergeţi pînă acolo... Nu trebuie să-i spuneţi nimic direct, în faţă... mînia stă totdeauna ascunsă într-însul, mai mult decît în oricare, şi tremur pentru viaţa voastră, pentru minunata voastră frumuseţe. .. Nu pot să vă las, donna Alba, şoptii aproape acum, strîngîndu-i tot mai înfrigurat degetele ei reci în mîna mea fierbinte.

Dar ea se desprinse uşor şi zîmbi cu blîndeţe şi compătimire, ca acelui care stă gata să cadă tocmai la sfîrşitul drumului greu.

—Nimic nu mai mă poate opri, domnule Aspru. .. nimic.

— Doamnă... strigai, doamnă, dar abia acum îmi dau seama încotro mergeţi... vă duceţi la... la... nu îndrăznesc nici să rostesc acest teribil, acest... negru cuvînt... Şi n-aş putea să-mi iert niciodată că eu... inconştient... v-am îndreptat într-acolo... inconştient... inconştient... ei, da... ca un inconştient ...

Donna Alba mă măsură iarăşi cu zîmbetul ei, care-mi mulţumea desigur pentru această efuziune foarte naturală la un biet om, la un biet căzut de pe înălţimi de voinţă în mlaştina sîngelui şi a cărnei, dar care-mi spunea limpede, în acelaşi timp, că nu mai e nimic de făcut! Şi răspunsul ei la toată această, pentru ea, bîlbîire de spaimă, ignobilă şi măruntă, fu doar atît: îşi destinse pasul şi porni.

Şi-acum ne-am oprit la uşă, în dreptul uşei. Zîmbetul ei e acelaşi; ba pare c-a crescut. Şi a crescut odată cu el aceeaşi compătimire pentru mine şi aceeaşi dîrză încăpăţînare.

— Dumneata crezi că el nu va ierta?... întrebă ea, lăsînd să se audă parcă un fel de şuierat în glas. Şi continuă, fără ca o clipă să i se umbrească această insolită expresie a feţei pentru cuvintele ce rostea, ca şi cînd şi-ar fi făcut o plăcere să zgîndăre singură pericolul spre care alerga: Oricare ar fi fost altul, cine ştie. .. dar tocmai acela care în două rînduri l-a rănit în cel mai intim şi mai exclusiv simţimînt... poate pentru el, în cel mai sfînt...

Eu înclin capul şi repet ca un ecou:

— în cel mai sfînt...

Donna Alba parcă a tresărit. E lumină mare în *hall-ul* acesta şi ea e înaltă şi dreaptă şi pare acum puţin turburată de privirea şi de glasul meu. O singură îndrăzneală, o mică, o neînsemnată îndrăzneală... sau un cuvînt neaşteptat... unsprezece ani de ocol deşert... traiectorie... asimptot...

Repet tare:

— Pentru toţi cel mai sfînt.. .

Donna Alba dă un pas înapoi dinaintea pasului şi a ochilor mei. Am întins mîna spre umărul ei, şi atunci ea a părut că se dumireşte şi s-a uitat involuntar într-acolo: cine ştie, o pată uşoară, de var sau de praf, şi se uită mirată la umăr că nu vede nimic. Dar mîna mea s-a şi strcurat ca un şarpe pe sub braţul ei, şi apoi, dintr-o mişcare sigură, i-am acaparat spatele de-a curmezişul. Şi fulgerător cealaltă mînă a ridicat-o în acelaş timp, petrecută pe după cotul lungilor picioare. O expresie de uimire, de stupoare, s-a imprimat pe figura ei înlemnită, crispată, magnetizată de figura moralei înnebunite; şi buzele ei n-au apucat să se mişte decît într-un incomprehensibil suspin de stupoare, că buzele mele le-au şi apucat în lacoma lor ventuză. Asimptotul s-a putut aşadar uni totuşi cu braţul de hiperbolă, imposibilul din geometrie a fost rezolvat! chiraie triumfal mintea-mi scoasă din ţîţîni. Numai nici un cuvînt să nu se audă din gura asta cu gust de piersică nouă, care a rostit pînă adineauri atît de grave decizii! şi de aceea ca un aspirator ermetic gura mea absoarbe orice blestem, orice geamăt, orice sunet. Iar muşchii îmi sunt de oţel. O-ho, donna Alba nu-i mica Voicuţa, mai ales pe înaltul unui întreg etaj de trepte; dar hamalul de demult duce ca pe-un fulg delicioasa povară. Unul din braţele donnei Alba

e liber, ar putea să se agite, să lovească, să zgîrie, să apere cu ultima putere a disperării; dar el s-a lăsat moale în jos şi atîrnă neputincios şi minunat de romatic, cînd îl vezi astfel prin marile oglinzi. în dreptul uşilor mă întorc cu spatele şi împing, apăs cu cotul, cruţ pe donna Alba de cea mai neînsemnată izbire, de cel mai mic fir de neplăcere. Mîna ei a cedat desigur, nu e deloc elegant şi aristocratic să baţi şi să zgîrii. Dar ochii ei? ce zic ochii ei?... asta e întrebarea la care simt grozav nevoia să am un răspuns acum... îmi aruncă ei tot dispreţul acela teribil pe care l-am ocolit timp de unsprezece ani, sau încuviinţează şi ei, ca şi braţul, răpuşi de voluptate? Nu pot să-mi dau seama, pentru că n-am sub ochii mei dilataţi de energie şi voinţă întreaga ei faţă. Gura mea continuă să-i stăpînească complect gura ei, şi asta e toată tăria de Care trebuie să dau dovadă pînă la capăt. Mi-am înclinat într-aşa fel capul meu ca să-i las liber nasul drept de grecoaică. Dar nările mele stau prost de tot, şi dacă n-ar fi această considerabilă voinţă simt că n-aş putea rezista pînă la urmă; simt că m-aş prăbuşi cu ea pe treptele de piatră. Şi iată că la capătul scării într-adevăr sîngele mă părăseşte, dar mi-a fost de ajuns să ridic puţin capul şi să-mi umplu dintr-o sorbire plămînii de viaţă, ca apoi, dintr-o mişcare sigură, ca o felină dibace, să-i cuprind iar buzele în carapacea umedă şi catifelată. Ca o felină uriaşă m-am văzut într-adevăr trecînd pe dinaintea înaltelor oglinzi, cu gura înfiptă zdravăn în faţă omenească. Din poziţia ei, donna Alba nu poate vedea acest tablou sălbatec, dar dacă l-ar vedea oare, s-ar scîrbi într-adevăr de naturaleţea stridentă a acestei privelişti de junglă? în schimb, sufletul meu e fermecat de imaginile cu care mă întîmpină minunatele oglinzi în treacăt: genunchii divinei mele prăzi s-au golit amîndoi de acoperămîntul lor lunecător şi moale, şi pulpele strînse bine în transparenţa mătasei gri descoperă acum în întregime unduirea lor ameţitoare.

Am dus astfel pe donna Alba pînă la divanul din dormitor, unde nu arde nici o lumină. Şi buzele mele au aspirat iarăşi, numai o dată, larg şi din plin, ca să-şi ia provizia din urmă, pentru lupta aceasta corp la corp, strînsă, înăbuşită, fără cruţare. Mai mult, însă zadarnic, s-au zbătut faţa donnei Alba în dorinţa de aer, pentru că acum, în nesfîrşitul sărut, în întunerec şi-n hîrjoană, aşezarea capetelor noastre se schimba într-una; astfel, corpul a trebuit să se supună repede, parcă grăbit să treacă odată în sfîrşit prin această dură încercare. Dar liberarea lui şi a ei n-a venit decît abia mai în urmă, după ce s-a scuturat pînă la ultima zvîcnire de spasmul prelungit.

M-am retras atunci pînă la uşa biroului, aşteptînd acolo prima mişcare a trupului rămas inert pe canapea, într-un tîrziu donna Alba a tresărit; s-a ridicat şovăitoare, izbutind cu greu să-şi proptească degetele în învelişul persan al divanului. A ridicat în treacăt unicul intim vestmînt de care-o despuiasem, dar simţindu-mă în uşă, s-a îndreptat nehotărîtă spre uşa dimpotrivă a sălii de baie, unde-a dispărut. Am traversat atunci dormitorul din cîteva salturi şi am aşteptat-o acolo lipit de părete. Şi cînd ea a ieşit după puţim, am cuprins-o din nou pe neaşteptate, repezindu-mâ din spate-i şi oprindu-i iarăşi spaima cu gura, aşa cum o adusesem pînă aci. Am plimbat-o astfel ca pe-un copil în lung şi-n latul odăii; ochii nici de data asta nu-i puteam vedea, deşi acum întunerecul era despicat de faşa de lumină ce pătrundea prin uşa întredeschisă a biroului. Numai cînd străbăteam faşa simţeam că mă privesc; dar graiul lor de-acum mi-era cu neputinţă să-l caut, sâ-l ascult.

Acum nu mai fu nici o luptă corp la corp, şi cînd donna Alba dispăru din nou în baie, o auzii deschizînd comutatorul electric şi încercînd robinetele. Eu *o* pîndeam la uşă mut, căci toate scenele acestea se petrecuseră în cea mai deplină muţenie. Cînd am văzut că întîrzie, mi-am găsit timp să dau drum mare luminei; apoi m-am întors la locul de pîndă. Şi pentru a treia oară am cuprins-o în acelaş fel; dar acum o plimbam în plină lumină şi vream să-i văd ochii. însă ea îi acoperise cu largile, cu lung îngenatele ei pleoape. Ispita era prea mare, ca să nu-i părăsească pe neaşteptate gura şi să nu acopăr de sărutări aceste rotunde,

încercănate şi calde clape ale vieţii. Şi gura ei rămasă liberă putu să rostească, să şoptească în sfîrşit prelung, înfiorat, primele cuvinte: *„My dear".*

Am aşezat-o atunci pe divan şi m-am aplecat asupra ei, să-i povestesc totul, să-i dau pe faţă totul, să mă lapăd de toate aberaţiile şi strategiile stupide, să mă dezvinovăţesc de toată morala. . .

Dar ea mi-a apăsat obrajii cu degetele întinse şi mi-a şoptit uşor, irezistibil: „Sst... nici o vorbă!. . ." Şi după ce mă privi lung, transfigurat, continuă ca în extaz: ...„nici azi, nici mîine, nici o vorbă... mîine voi fi iarăşi la tine... dar nu ne vom spune nimic, nu ne vom mai gîndi la nimic, nu vom face nici un plan şi nici o punere în scenă... Şi cînd *el* va veni... vom merge în faţa lui şi-i vom spune totul. . . voi începe eu şi-i voi descoperi trecutul... iar pentru prezent va fi rîndul tău. . ."

Pe urmă nu mai spuse nimic şi-mi opri şi mie orice cuvînt, apăsîndu-mi obrajii cu degetele lungi.

Şi-n tăcere de moarte, sub marea lumină a tuturor becurilor, i-am descoperit atunci rînd pe rînd toate frumuseţile ei ascunse, şi toate au căzut rînd pe rînd pradă lăcomiei gurii mele, din creştet pînă la genunchi şi din gleznă pînă la sîni, şi iarăşi, şi iarăşi, de la umeri pînă-n mijlocul blond pălit...

Donna Alba se ţinu de cuvînt şi veni a doua zi, rămînînd la mine de la cinci după-amiază şi pînă la unsprezece seara, cînd primi, ca şi-n ajun, s-o duc pînă-n apropiere de casă. Refuză şi de astă dată, cu toată logica argumentelor mele protivnice, să mă lase s-o însoţesc pînă-n faţa porţii, sub cuvînt că nu înţelege ca şi servitorii, să fie puşi în curent cu gîndurile, cu drumurile şi cu viaţa ei. Apoi n-o mai văzui pînă la evenimentul tragic care urmă. Rămăsese să mă înştiinţeze la telefon, în orele de dimineaţă, cînd mă ştia acasă, ziua şi ceasul cînd trebuia să mă înfăţişez la palatul cu sumbră faţadă. Dar zilele trecură şi aşteptarea mea fu în zadar. Totuşi, ceva trebuia să se petreacă în posomorita locuinţă: maestrul nu se mai prezenta nici la procesele lui favorite, iar clienţii lui îmi spuseră că erau trimişi la mine de la uşă, de către fecior.

Cred că m-am purtat cu vrednicie în acele teribile zile, îndeplinîndu-mi activitatea profesională şi suplinind şi pe maestru în afacerile lui, c-o fermitate care nu s-a dezminţit un moment. Numai seara — şi totdeauna pînă noaptea tîrziu — cînd îmi regăseam singurătatea deplină, pe divanul supremei mele fericiri, îmi aflam refugiul atîtor gînduri negre şi presimţiri în evocarea neîntreruptă a chipului donnei Alba, a albei ei goliciuni şi a mîngîierilor ei leneşe şi cutremurătoare. Şi chiar cînd într-un colt răsărea deodată chipul de păpuşă de ceară, bărbos şi însîngerat ca o figură de muzeu, al prinţului Georges, sau într-un părete începea deodată să se învîrtească într-o iuţeală ameţitoare cercurile concentrice de foc în mijlocul cărora porneau numaidecît să curgă cele o sută de gloanţe fără greş ale pistolului său, gîndul meu, rătăcit cîteva clipe printre aceste îndărătnice vedenii, făcea sforţări disperate să recapete sfînta imagine pierdută, ce revenea apoi, închegîndu-se din zare ca o fiinţă vie, aducîndu-mi balsam de alinare şi speranţă.

Iar în dimineaţa zilei a patra, după revenire, maestrul îşi curmă firul vieţii cu revolverul lui fără greş.

Doamna Smaralda sosi în aceeaşi zi pe seară, chemată telegrafic de fiica ei, care avusese tăria să se dispenseze, pînă şi în zilele de tragică încordare ce urmaseră teribilei destăinuiri, de asistenţa şi încurajarea chiar a mamei sale. Abia după sosirea bătrînei doamne, donna Alba mă cheamă la dînsa, cerîndu-mi să-i dau tot ajutorul. Apoi se retrase repede, lăsîndu-mă cu doamna Esmaralda să trecem în revistă grijile şi trebuinţele înmormmtării.

între hîrtiile maestrului se găsi modificat vechiul testament, prin care lăsa întreaga avere soţiei sale, în felul următor: una din moşii rămînea doamnei Smaralda, cu rugăminte să aibe grijă de pomenirea lui creştinească, prinţului Raoul îl lasă 500 mii lei, *iar mie toată biblioteca lui juridică.* La aliniatul care mă privea pe mine, recomanda tuturor clienţilor săi să aibe „nemărginită" încredere în talentul şi „onestitatea"

mea. Restul averii rămînea tot donnei Alba, pe care o binecuvînta, *urîndu-i să rămînă veşnic frumoasă.*

Şi astfel, gelos de sfîrşitul rivalului său, şi acest urmaş de prinţi ştiu să-şi stingă veninul crîncen din suflet cel puţin tot aşa de demn şi elegant.

în ziua îngropării nu îndrăznii să mă uit la donna Alba; vorbeam amîndoi, ca şi în ajun, privind şi unul şi altul într-altă parte. Dar, mai ales, căutai s-o ocolesc, pentru a evita chiar orice vorbă, după ce, printre alte cuvîntări funebre, adusei şi eu salutul meu, de fost emul, maestrului care ne părăsea. Eu îmi dau seama că am pus în vorbirea mea — şi toată lumea îmi confirmă asta mai pe urmă — suflet înalt, vibrantă şi sinceră durere; evident, nu mă referii decît la contactul nostru de birou şi de bară, la marele merit care se pierdea, însă, înlăuntrul meu, mă simţeam nespus de stînjenit. Dealtfel, putui observa că şi ea şi-a impus aceeaşi conduită, mai ales că părea mult abătută şi izbucnea din senin în lungi plînsete.

După înmormîntare avusei noi convorbiri cu doamna Smaralda, care mă reţinu la masă de seară; donna Alba însă nu se arătă. Invitările la masă continuară şi-n restul săptămînii care urmă; însă donna Alba se ţinu strict de obişnuinţa ce-şi luase de a nu se găsi singură cu mine pe-un loc niciodată. Dealtfel, n-o mai vedeam acum decît în timpul mesei de la prinz, cînd de obicei mai găseam cu dînsa, în afară de doamna Smaralda, pe Anişoara Sava, ori chiar şi pe tatăl acesteia, precum şi alţi musafiri. Mi-era astfel cu neputinţă să pot afla amănunţit de la ea cum se desfăşurase scena groaznicei mărturisiri şi mai ales motivul pentru care mă înlăturase pe mine din periculoasa întreprindere ce ne legasem amîndoi să săvîrşim, fapt despre care testamentul maestrului nu mai lăsa nici o îndoială. Depăşise orice margine mînia prinţului în faţa primei revelaţii, pentru ca o inimă omenoasă să mai fie în stare a arunca în clocotul disperării lui şi pe a doua — sau în ultimul moment donna Alba se gîndise să mă cruţe de tragedia care şi-ar fi canalizat poate dezlegarea cumplită în sancţionarea delicioasei şi-n veci neuitatei mele nelegiuiri? în van mă frămîntam să aflu vreo dumirire; cît stam în casa donnei Alba, doamna Smaralda nu se mişca de lîngă mine, iar cînd chemam aceeaşi casă la telefon, îmi răspundea doamna Smaralda, pe care fiica ei o ţinea pe semne nedespărţită de dînsa.

Donna Alba hotărîse ca în camera în care îşi găsise sfîrşit soţul ei (dormitorul lor) să ardă zi şi noapte timp de un an două mari luminări în sfeşnice grele, bisericeşti; cîte o astfel de luminare trebuia să ardă şase luni în fosta cameră mortuară (un mare salon) precum şi în birou.

Ea se mutase în apartamentul mamei sale. Vara ne despărţirăm, amîndouă plecînd la moşie, iar eu la mare. încercai atunci prin accentele sincere şi pătimaşe ale scrisorilor meîe să fac pe donna Alba a-mi limpezi taina. Dar ea-mi răspunse foarte pe larg numai la prima, descriindu-mi zbuciumul ei în acele momente. N-a avut puterea să privească în faţă pe maestru, cînd a început mărturisirea: s-a lăsat pierdută pe-un scaun, a închis ochii şi a început să turuie ca pe-o lecţie învăţată. La cel mai mic zgomot care venea din partea lui, ea strîngea şi mai tare pleoapele aşteptînd detunătura pedepsitoare. Şi cînd vedea că nu vine nimic, continua. Ochii i-a deschis, cînd el a întrerupt-o cu vorbele: „Vreau să văd scrisorile şi testamentul!" Şi ea i le-a adus fără să îndrăznească nici atunci să ridice ochii. Şi cînd el a întrebat-o foarte calm şi foarte blînd dacă mai are ceva de adăogat peste cele spuse şi peste conţinutul scrisorilor, ea i-a împărtăşit *hotărîrea ei irevocabilă de a-l părăsi,* apoi a izbucnit în lacrimi, s-a apropiat de el orbeşte, din cauza plînsului, şi-a căzut în genunchi, cerîndu-i iertare şi sărutîndu-i mîinile. El şi-a lăsat capul în palmă şi a rugat-o să-1 lase singur. Chiar din seara aceea donna Alba s-a mutat în apartamentul mamei sale; la masă, prinţul n-a venit decît în două rînduri, dar n-au schimbat nici un cuvînt împreună. în ajunul sinuciderii a bătut la uşa ei, a intrat atît de descompus, că ea s-a speriat; în mînă ţinea cutia de scrisori pe care i-a predat-o; apoi a dat să spună ceva, dar şi-a muşcat deodată buzele şi ochii i s-au umezit. A ieşit

repede. Doonna Alba n-a dormit toată noaptea şi probabil nici el. S-a sinucis în zorii zilei, aşa cum ştiam...

Şi atît. .. despre mine, nimic. La scrisorile următoare, în numele fiicei sale, îmi răspundea necontenit doamna Esmaralda.

Cînd reveniră, toamna tîrziu, mă prezentai chiar în ziua sosirii, să le aduc omagiile mele. Scăpasem de la tribunal cam tîrziu, şi feciorul mă introduse în fostul birou, unde mai ardea încă groasa luminare pusă din ordinul donnei Alba. Mobilierul vechi fusese înlocuit, căci mi se dăduse mie, odată cu cărţile, şi dulapurile de mahon şi cristal. Din noul decor îmi atrase atenţia o oglindă mai mare de înălţimea unui om, putîndu-se mişca pe-un ax înfipt într-o ramă de-o rară artă. Trebuii să aştept aci ceva mai mult, pentru că atît mama cît şi fiica se aflau în oraş, unde plecaseră să viziteze o amică şi rubedenie a doamnei Smaralda, pe cît mi se spuse, bolnavă. Nu ştiu dacă revenise doar donna Alba, dar mă pomenii numai cu ea singură, intrînd rîzătoare. O clipă statui înmărmurit de frumuseţea ei în mare doliu, în cadrul oglinzii, ca într-un tablou de renumit maestru; mă întorsei apoi repede şi mă înclinai pînă-n pămînt. Donna Alba înainta veselă spre mine, cu amîndouă mîinile întinse.

— Te uitai în oglindă? mă întrebă ea. Nu e bine, lîngă o luminare care arde pentru un mort...

— Lîngă dumneata (mă dezobişnuisem s-o tutuiesc) nu mi-e şi nu mi-ar fi fost teamă de nimic niciodată! îi răspunsei cu toată seriozitatea... Şi niciodată sufletul meu nu se va simţi împăcat de mîhnirea că insignifianta-mi prezenţă a fost eludată dintr-o grozavă împrejurare, de care eram direct responsabil, şi mai ales că această eludare a fost săvîrşită de cineva anume, de care nu mi-aş fi putut închipui niciodată că m-ar mai putea îndepărta de la oricare din acţiunile ei. ..

'"—Sigur? *Sigur, domnule moralist, care-ai jignit grav orgoliul meu femenin şi ai ucis un om cu preceptele absolute şi cu marile dumitale gesturi?* rîse ea, foarte dispusă de aerul meu morocănos şi acum stupefiat... Atunci uită-te înainte în oglindă! Se îndepărtă şi stinse lumina electrică. Se întunecă atunci zdravăn, şi lumina nestatornică a luminării abia îmi ajută la început să-mi disting figura înciudată de intenţiile donnei Alba. Cînd mă învăţai cu clarobscurul ce se făcuse, o văzui înaintînd spre mine repede, cu fîlfăitoarele ei văluri. Ridică mîinile ca nişte aripi negre deasupră-mi şi mă întrebă:

— Nici acum nu ti-e frică... ?

Mă întorsei şi-o cuprinsei, şi ea-şi lăsa valurile cernite peste mine, ca un nemaipomenit de frumos simbol al morţii. Flacăra luminării pîlpîia molcom prin luciul oglinzii. îmbrăţişarea fu scurtă şi pătimaşă. Frumoasa moarte se despărţi ameţită şi se îndreptă şovăitoare să dea iar drum luminii celei mari. Al doilea sărut fu numai în treacăt, apoi mă ameninţă cu degetul:

— Asta să-ţi ajuna pînă la sfîrşitul doliului. Astăseară nu te pot reţine la masă pentru că nu e mama aci. De mîine însă restabilim regula: nu ne vedem decît în prezenţa ei. Mai ai şapte luni, am făcut eu socoteala pentru tine.

Şi dulcea moarte, care secerase pînă acum numai două fragede vieţi, îmi trimise din uşă un ultim sărut, cu vîrful degetelor pe rîsul ucigător al albilor şi minunaţilor ei dinţi.

NOTE ŞI COMENTARII

Deşi l-a terminat şi l-a tipărit după ***Rusoaica,*** în 1934, Gib I. Mihăescu lucra la romanul ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat*** de mai mulţi ani. Scriitorul întrerupe lucrul !a acest roman pentru a se putea concentra numai asupra ***Rusoaicei.*** Personaje şi situaţii din ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat*** apar, însă, în manuscrisele lui Gib I. Mihăescu, chiar cu mult timp înainte de publicarea ***Braţului Andromedei,*** primul său roman (1930). De fapt toate romanele autorului îşi au nucleele epice în nuvelistica sa. ***[Perpetuum mobile]***[1] stă la baza ***Braţului Andromedei,*** tipuri şi conflicte din ***Rusoaica*** sînt păstrate în proiectele de nuvele cu acest titlu,[2] elaborate in perioada cînd scria nuvela ***Troiţa,*** publicată în „Gândirea", 1924; romanul ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat*** îşi are punctul de plecare într-o nuvelă din perioada clujeană ***{Examen la „Roman"]***[s]. Numai ***Donna Alba*** se desprinde dintr-un conflict colateral din primele variante ale romanului ***Braţul Andromedei.***[1] Proiecte şi povestiri timpurii, neduse la capăt, sau fragmente eliminate din timpul lucrului la primul său roman devin materiale pentru cărţiile viitoare ale scriitorului, care le dezvoltă şi le transformă, integrîndu-le în teme epice complexe.

Din nuvela ***[Examen la „Roman"],*** care formează nucleul epic al romanului ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat,*** cunoaştem astăzi doar 14 pagini, dintr-un număr de 23, păstrate în arhiva de la Drăgăşani. Manuscrisul

[1] Al. Andriescu, ***Gib I. Mihăescu: Variante necunoscute ale romanului Braţul Andromedei,*** în „Manuscrlptum", nr. 1, 1978, pp. 122— 132.

[1] Al. Andriescu, ***Gib I. Mihăescu: Investigaţii în laboratorul romanului „Rusoaica",*** în „Manuscriptum", nr. 3, 1978, pp. 113—114.

» Vezi volumul de faţă, pp. 815—820.

* Vezi ediţia de faţă, voi. II, 1979, pp. 187—231

(A), din care lipsesc primele 9 pagini, se întrerupe brusc la pagina 23, în mijlocul unei fraze, fără ca ultimul cuvînt să fie măcar scris pînă la capăt. ^ₙ putem spune ce l-a determinat pe autor să abandoneze lucrul la o poveste atît de alertă. Fără îndoială că necesitatea de a termina alte nuvele, la care lucra în acelaşi timp, poate oferi o primă explicaţie. Proiectul abandonat trebuie să fi fost elaborat în 1922, an destul de rodnic pentru tinirul scriitor de atunci, care publică mai multe schiţe şi nuvele, mai ales în revista „Gândirea", în redacţia căreia lucra. Mai mulţi factori P'edează pentru datarea lucrului la această nuvelă, pînă astăzi necunoscută, în 1922. Un personaj feminin din ***[Examen la „Roman"]*** poartă acelaşi nume deloc obişnuit, Fantoşa, întocmai ca eroina din nuvela ***Întîmplarea,*** apărută în nr. 7, din 5 noiembrie 1922, în „Gândirea". Cum este mai greu de presupus că autorul a reluat mai tîrziu numele personajului dintr-o nuvelă deja tipărită, credem mai curînd că acest nume a trecut din proiectul abandonat în nuvela publicată, la care trebuie să fi lucrat cam în acelaşi timp. în sprijinul ipotezei noastre vin şi alte probe. Scriitorul a folosit pentru bruioanele sale, aşa cum va proceda şi mai tîrziu, cam tot ceea ce i-a căzut sub mînă, Şi în primul rînd actele sau ciornele pe care i le-a furnizat, pînă în 1930, Profesiunea sa de avocat. Nuvela ***[Examen la „Roman"]*** este scrisă pe spatele unor formulare juridice ***(Hotărîri*** şi ***Cereri de execuţie*** judecătoreşti) imprimate în limba maghiară, pentru nevoile administrative ale Transilvaniei dinainte de 1918, pe care autorul le-a avut la dispoziţie la Cluj, după instalarea sa acolo, în 1921. Şi alte producţii ale autorului, din perioada începutului colaborării sale la „Gândirea" (1921— 1922), sînt scrise pe hîrtie asemănătoare. Să fi mai făcut studentul întîrziat Gheorghe Mihăescu vreo practică juridică la Cluj, în această perioadă, şi să fi intrat astfel în Posesia acestor formulare juridice? Cert este că printre manuscrisele pe care autorul le considera importante, şi cu care se întoarce la Drăgăşani, după mai multe peregrinări prin ţară, se afla şi proiectul acestei nuvele, pe care o va relua mai tîrziu în romanul ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat.***

înţelegem din fragmentul păstrat că protagonistul nuvelei, studentul în Drept Georgescu-Armăşeşti, suferă din cauza succeselor, mai ales sentimentale, pe care le are colegul şi omonimul său Georgescu-Geoh. Ruptura definitivă dintre cei doi Georgeşti se produce cînd Fantoşa Apostol, *udentă' în filosofie, ca şi alte fete curtate de Armăşeşti, îl preferă pe Geon. Sîntem pînă aici exact în perimetrul foarte simplu al intrigii din foarte multe ^hiţe şi nuvele scrise în perioada începuturilor de Gib I. Mihăescu: personajul mai slab, indecis, sau chinuit de gelozie, suferă, mai mult în închipuire, °mplicînd mereu luorurile, de persecuţia unui rival mai puternic, despotic, ^Psit de scrupule, cu care întîmplarea îi încrucişează paşii. Blîndul Georgescu-Armăşeşti, studentul fără examenele anului întîi, sacrificate pentru plăcerile Capitalei, vădeşte preocupări literare, fiind şi secretarul redacţional al revistei „Credincioşii tradiţionalismului". (Şi alte personaje din scrierile de tinereţe ale lui Gib I. Mihăescu au veleităţi artistice.) Rivalul său, prezent mai ales în amintirile firavului poet, înregistrează în tot acest timp, succese mondene, invidiate de nenorocosul omonim, care se află întotdeauna în preajma sa pentru a se autoflagela cu victoriile facile ale celuilalt, devenite, printr-un proces răsturnat ln conştiinţa tînărului care se vrea victorios ca celălalt, tot pe atîtea înfrîngeri. Cu imaginaţia mereu aprinsă, personajul suferă, fără să fie capabil să acţioneze. Pînă aici nuvela nu aduce nimic nou faţă de atîtea altele scrise în perioada de tinereţe de Gib I. Mihăescu, iar legăturile cu ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** par ca şi inexistente, in afară de coincidenţa numelor şi toate înourcăturile care se pot produce de aici. Confuziile de persoană, avantajoase sau dezavantajoase, fuseseră folosite de scriitor şi în schiţa ***în tren,*** tot în perioada începuturilor sale literare (vezi şi ***Figurina),*** cînd prozatorul era preocupat, ca şi mai tîrziu, de un tip de farsor mai mult involuntar, nevoit din slăbiciune să accepte o situaţie dezavantajoasă din punct de vedere moral, pe care în fondul său intim o detestă.

Mihnea Băiatu din ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** se înrudeşte, sub acest aspect, cu toţi aceşti eroi ai începuturilor: Aldescu, din schiţa ***ln tren,*** Bontaş din ***Figurina*** şi Georgescu din ***[Examen la „Roman"].*** Poate că şi aceste similitudini, impasul de a nu putea ieşi dintr-o anumită monotonie caracterologică, să-1 fi determinat pe autor să abandoneze nuvela din urmă tocmai în momentul cînd protagonistul se decide, întocmai ca Aldescu din schiţa ***ln tren,*** să beneficieze de „prestigiul" numelui celuilalt. Neavînd sfîrşitul nuvelei, nu ştim unde s-ar fi oprit jocul personajului.

Oprindu-ne aici deducţiile asupra destinului nuvelei, vom constata, sprijiniţi pe fapte, doar identitatea situaţiei în care se află Georgescu-Armăşeşti, din acest proiect timpuriu, şi aceea trăită de Mihnea Băiatu, din romanul scris la maturitate. Viaţa de plăceri boeme a studentului întîrziat Georgescu-Armăşeşt, un fel de goliard certat cu morala conformistă, este tulburată, ca şi aceea a lui Mihnea Băiatu, de scrisoarea părintească prin care este înştiinţat că va trebui să se întoarcă acasă in cazul cînd nu-i apare numele în ziare, cum se obişnuia în epocă, printre studenţii care au promovat primul examen la Facultatea de drept. Soluţia i se precizează cu dificultate lui Armăşeşti, şi nu este aceea a pregătirii şi prezentării la examen. El priveşte mai întîi, ca şi Băiatu, listele afişate pe uşa secretariatului facultăţii, pe care figura numele rivalului său, Georgescu A. George, şi-1 asistă

apoi pe acesta la examen, luînd doar în ultima clipă decizia să se folosească de această identitate de nume pentru a înşela vigilenţa părintească.

Sînt evidente sursele autobiografice ale acestor avataruri studenţeşti din nuvela ***[Examen la „Roman"].*** în împrejurările cunoscute, complicate de război, chiar autorul a fost un student intîrziat. Unii biografi ai romancierului au mers însă prea departe, încercînd să reconstituie biografia autorului sprijiniţi, ca sursă de documentare, mai ales pe operă: „Evident, avocatul Nilă urmăreşte cu atenţie evoluţia fiului său la facultate. După trecerea cîtorva sesiuni, în care Gib nu ia nici un examen, tatăl procedează energic, ameninţînd cu tăierea stipendiilor. Motiv pentru care conflictul latent dintre fiu şi părinte începe să se redimensioneze şi să capete contururi tot mai ferme."[1] Mihail Diaconescu, autorul acestor rînduri, nu ezită să-şi întărească ipotezele cu privire la biografia studentului Gheorghe I. Mihăescu citînd largi pasaje din ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat*** şi din nuvela ***Un călător,*** „Gândirea", I, nr. 9, 1 sept. 1921, în care fiul se opune voinţei tatălui.[2] Procedeul ni se pare puţin exagerat, deşi nu excludem unele paralelisme între biografia autorului şi cea a personajelor sale. Cum ne propunem să ne folosim aici numai de documente[3], vom observa doar asemănarea perfectă între ceea ce spunea despre capcanele Capitalei autorul, în cererea pe care o adresează decanului Facultăţii de drept, în-21 ianuarie 1916, cind era în al II-lea an — începuse studiile juridice la Bucureşti, în toamna anului 1914 — şi ceea ce gîndeşte Georgescu-Armăşeşti despre aceleaşi primejdii greu de înfruntat.

Studentul Gheorghe I. Mihăescu nu se sfieşte să-1 înştiinţeze pe decanul facultăţii, profesorul Tanovioeanu, că nu poate citi „absolut deloc la Bucureşti", din următoarele surprinzătoare motive: „Oraşul acesta mare, care are atîtea mreji atrăgătoare, este foarte periculos pentru firile slabe, a căror voinţă nu-i tocmai închegată"[4]. Şi mai departe adaugă, cu o dezarmantă şi inutilă sinceritate: „Rezultatul a fost trist. Alte firi mai rezistente au ţinut piept bine noului fel de viaţă în care au intrat. Puţini însă, printre care din nefericire mă număr şi eu, au fost aruncaţi în lături."

[1] Mihail Diaconescu, ***Gib I. Mihăescu,*** Editura Minerva, Bucureşti, 1973, p. 31.

[2] JMf, pp. 31-33.

[3] Documentele privind studiile universitare ale lui Gib I. Mihăescu au fost publicate de Stelian Cincă, în comunicarea ***Gib I. Mihăescu, student,*** în ***Comunicări,*** Centrul de istorie, filologie şi etnografie al Academiei R.S.R., Craiova, 1968.

[4] Textul integral al cererii a fost publicat de Stelian Cincă, ***op. cit.,*** pp. 10—15, şi fragmentar de Mihail Diaconescu, ***op. cit.,*** pp. 33—34, de unde reproducem acest citat şi următoarele.

Studentul din nuvela de mai tîrziu, ***[Examen la „ Roman"],*** scrisă cînd autorul, care îşi ia licenţa abia în 1923, se mai afla încă sub coşmarul examenelor» după nouă ani de la înscrierea la facultate, raţionează la fel, indicînd, pentru el şi pentru camarazii în aceeaşi situaţie, o singură cauză a eşecului: „focarul necruţător al tentaţiilor Capitalei", cărora nu li se pot opune „sufletele slabe". Georgescu-Armăşeşti, ameninţat de tatăl său că-1 va rechema acasă, dacă nu-şi ia măcar primul examen, nu regretă cei doi ani risipiţi, ci perspectiva de a fi îndepărtat de deliciile vieţii în Capitală: „Zgomotul tramvaielor, duduitul automobilelor şi ropotul cailor îi venea[u] în urechi ca undele unui vis de armonie. O muzică tristă, ce-i umezea ochii. Căci în ritmul ei treceau prin gîndu-i, în pas de revistă militară, toate frumuseţile vieţei citadine pe care o dusese în aceşti doi ani din urmă, cînd întîmplarea îl ţinuse în vreun loc necunoscut lui Geon. Şi erau atît de multe aceste frumuseţi! Atît de multe şi trecuseră atît de repede!" Pentru a rămîne în mijlocul acestor „frumuseţi", personajul este cîştigat de ideea unui succes la examen al omonimului său, al cărui nume urma să apară astfel în ziarele citite de tatăl său, care îşi va forma, în felul acesta, falsa convingere că fiul nu-şi pierde timpul la Bucureşti. într-o situaţie identică cu Georgescu-Armăşeşti se va afla şi Mihnea Băiatu din ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat.***

Activitatea poetică, frecventarea redacţiilor, amănuntele că eroul din ***[Examen la „Roman"]*** era un tînăr blond şi firav, şi chiar jocul omonimelor, în care intră prenumele său, dezvăluie destul de transparent identitatea autorului. în roman, Gib I. Mihăescu va renunţa la toate aceste amănunte trădătoare. Mihnea Băiatu este de o constituţie mai degrabă atletică, „plin la trup", cu „părul foarte negru şi foarte creţ", ochii de asemenea „negri şi grei", „cu aerul sănătos şi învingător". Dacă „semnalmentele" personajului din nuvelă nu se mai regăsesc în trăsăturile personajului din roman, iar „concurenţa" dintre Mihnea Băiatu şi omonimul său este de altă natură decît aceea dintre cei doi Georgescu, scriitorul nemaimizînd totul pe rîsul sardonic al celui mai tare, exagerat de închipuirea celui slab, în schimb atmosfera de teroare din sala examenului şi îngrijorarea personajului principal sub ameninţarea părintească sînt identice, şi nu încape nici o îndoială că la baza romanului de mai tîrziu stă această nuvelă neterminată din tinereţe.

în opoziţie cu Mihnea Băiatu, de un cinism benign şi boem, un visător în fond, agasat de meschinăria mediului în care trăieşte, neîndatorat oamenilor de aici, pe care îi trişează amuzat şi fără remuşcări, se situează Noel din acelaşi roman, adevăratul cinic, lipsit de orice scrupule, căruia îi va cădea victimă Arina. Este interesant să consemnăm că acest personaj,

„bestia din junglă", formulă sub care apare în *Zilele şi nopţile unui student întîrziat* şi, în treacăt, în *Donna Alba,* este schiţat sumar într-un portret colectiv încă în *Braţul Andromedei,* aşa cum îl păstrează bovarismul provincial al doamnei Cornoiu: „Şi-şi reamintea acum, şi se încleşta strîns în această amintire care o întărea, de tineretul acela sceptic şi sarcastic, încrezut şi forte, pe care-l întîlnise în straturile suprapuse ale Bucureştilor, zvîrlit acolo din cele patru vînturi ale ţării de forţa neînduplecată a voinţii care vrea să domine; şi-l revăzu de astă dată admirabil în superbia lui fără limită, renegînd ascendenţele, dărîmînd toţi idolii trecutului, gata să ia locul, îndrăzneţ pînă la cinic şi inconştient, pe soclurile de-abia curăţite"[1], în variantele romanului *Braţul Andromedei* se acordă un spaţiu mai larg acestui tip de cuceritor care nu este, ca in versiunea tipărită, doar o „obsesie inconsistentă", o compensaţie pe care o caută în imaginaţie doamna Cornoiu, dezamăgită de Lazăr, de Nedan şi de Inelescu, de fiecare altfel, ci un tînăr „cu chipul lunguieţ şi superb", care o urmăreşte pe frumoasa provincială la Şosea, în automobil, la teatru, prin restaurante şi la Cameră. Autorul renunţă să mai soluţioneze în felul acesta oriza erotică a doamnei Cornoiu. Personajul bucureştean este abandonat în stare de eboşă şi Zina Cornoiu aruncată în braţele lui Inelescu în versiunea definitivă. Alegerea pe care o face doamna Cornoiu, favorizată de „întîmplare", care joacă un rol atît de mare în scrierile lui Gib I. Mihăescu, se fixează asupra celui mai banal şi mai vulgar dintre admiratorii care o înconjoară, păstrîridu-se pînă la sfîrşit, în felul acesta, nota bufă a complicaţiilor erotice din roman. Visul doamnei Cornoiu va fi trecut Arinei din *Zilele şi nopţile unui student întîrziat.* Noel este prefigurat de acest tînăr cuceritor, cu apariţia pasageră, din *Braţul Andromedei:* „Răutate domolită dar fierbînd de îndîrjire, de fiară la cuşcă, ameţitor curaj dezlănţuit la cel dintîi semn al baghetei... tigru mugind, supus pînă la orbire..."[2] în variantele romanului *Braţul Andromedei,* acest „curaj dezlănţuit" se reduce de fapt la virajele de cascador pe care tînărul le face cu maşina în urmărirea doamnei Cornoiu la Şosea. „Felinei inconştiente", care-şi va accentua cruzimea abia în Noel din *Zilele şi nopţile unui student întîrziat,* romancierul încearcă să-i opuie, în partea iinală, cea mai controversată a acestui roman, un Mihnea Băiatu purificat.

Publicarea mai multor fragmente din romanul *Zilele şi nopţile unui student întîrziat* în anul 1931[3] dovedeşte că acesta era redactat, în mare

[1] *Braţul Andromedei, ed. cit.,* p. 142.

[2] *Ibid.*

[3] Mihail Diaconescu, *op. cit.,* p. 331, menţionează următoarele titluri la *Bibliografia* operei scriitorului, oare sînt de fapt titlurile unor fragmente din romanul *Zilele şi nopţile unui student întîrziat* apărute în 1931:

măsură, chiar de pe acum. în arhiva de la Drăgăşani se păstrează prima pagină din.două fragmente trimise la tipar în acest an. Primul fragment începe cu p. 95 a manuscrisului romanului — cît va fi fost lucrat pînă atunci — reluată cu un scris îngrijit, mare, uşor de citit. Pagina nu cuprinde decît aceste cîteva rînduri: „La un moment dat pasul i se opri dinaintea cuiva care-i aştepta dîrz coborirea de pe bordura trotuarului supraîncăr-cat şi-1 privea cu ochi poruncitori şi zvîcnind în fulgere de nerăbdare". Restul spaţiului este ocupat de titlul fragmentului şi de citeva precizări: ***„Serile lui Băiaşu.*** Fragment din romanul"... Nu se precizează titlul romanului, locul fiind marcat de ghilimele. Cineva, probabil un redactor, adaugă „de Gib I. Mihăescu". în colţul din stînga se face următoarea precizare de către secretariatul de redacţie: ***„Corp 10 dr.*** Veţi fi atenţi cu manuscrisul, pentru a se putea restitui autorului. Vom da ***luni*** corectura în şpalt autorului." Este evident că autorul era un familiar al redacţiei, care avea grijă să-i satisfacă dorinţa de a reintra în posesia manuscrisului după tipărirea acestuia. Filele încredinţate redacţiei erau solicitate cu atîta insistenţă de autor pentru că acesta le reintroducea, după ce le recupera, în corpul manuscrisului din care le scosese. O dovadă în acest sens o oferă şi faptul că ulterior titlul şi toate indicaţiile adaose de redacţie au fost izolate intr-un chenar şi şterse cu două linii încrucişate, numărul de pagină fiind reluat ceva mai jos, în partea dreaptă a filei.

Cel de al doilea fragment păstrat la Drăgăşani din textele trimise de Gib I. Mihăescu la tipar, în timpul lucrului la romanul ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat,*** scris tot îngrijit, deşi cu unele ştersături, începe cu fila 168 bis şi poartă titlul ***„Chemarea" lui Băiaşu.*** După titlu, în care Mihnea Băiatu apare cu numele Băiaşu, ca în toate versiunile mai vechi ale romanului, autorul adaugă ***„Fragment de roman, de Gib Mihăescu".*** în colţul din stînga pot fi citite următoarele indicaţii tehnice ale secretarului de redacţie al publicaţiei respective: „C. ***literar, 3 col. 9 dr."*** Textul, corespunzător paginei 89 din ediţia 1934, ultimele două alineate, este următorul:

„Astfel în primii doi ani domnul Ştefan luă cunoştinţă chiar din ziare că fiul său avea cel puţin «examenele de bază» şi că a «scăpat de Roman», aşa încît «e ca şi licenţiat».

O veche răfuială, „Curentul", Bucureşti, IV, nr. 1154, duminică 12 aprilie, p. 5; ***Cameră mobilată de închiriat,*** „Vremea", Bucureşti, IV, nr. 188, 24 mai, p. 6; ***Examene şi alte intîmplări,*** „Gândirea", Bucureşti, XI, seria a Il-a, nr. 5—7—8, iunie—august 1931, pp. 266—271; ***O prelegere de drept în aer liber,*** „Viaţa românească", Bucureşti, XXIII, nr. 7—8, iulie—august, pp. 30—37, ***Băiaşul se duce să ia masa,*** „Limba română", Bucureşti, III, nr. 2, 1 deo. 1931, pp. 4-6.

Dar tocmai acum gazetele se găsiră să se dezbare de acel simpatic obicei de a publica, după fiecare sesiune, liste de studenții cari au absolvit cîte un an; se mulțumiră să publice doar listele licențiaților, însă de astă dată căpătară un obicei chiar stupid; nu mai primiră decît liste" [autorizate]....

Fraza neterminată și rîndul lăsat alb pînă la capăt sînt dovezi clare că fila 161 bis a fost acomodată de circumstanță pentru a introduce celelalte file ale „fragmentului", scoase direct dintr-un manuscris mai mare, poate manuscrisul integral al romanului, intr-una din variantele sale. In varianta definitivă, micul text pe care l-am citat este profund modificat și amplificat, în sensul că se precizează mai bine situația falsă a lui Mihnea și măsurile luate de gazete în legătură cu publicarea listelor de licențiați: „Noroc că abia acum gazetele găsiră să se dezbare de vechiul obicei de a înșira după fiecare sesiune numele studenților cari izbuteau să treacă primele examene; de-acum nu le mai interesară decît listele de licențiați. Ceea ce pentru unul ca Băiatu «gata cu examenele de bază», n-ar mai fi avut nici o însemnătate,' dacă, odată cu această reformă, redacțiile n-ar fi adoptat și stupida măsură de a nu publica decît liste autorizate"...

Aceste două fragmente, cît și celelalte care au fost tipărite în diverse periodice, în 1931, dovedesc că în acest an scriitorul lucra intens la romanul ***Zilele și nopțile unui student întîrziat,*** pe care îl începuse mai de mult timp, și-l avea în parte realizat. Bănuim că „istoria" haimanalei, deci partea cea mai întinsă a romanului, era deja scrisă. Autorul nu mai avea, în 1931, nimic esențial de adăugat la partea picarescă a romanului. Goana lui Mihnea Băiatu după plăceri ușoare prin fundăturile mahalalelor bucureștene se soldează cu gazde păcălite, întîlniri nedorite cu înșelatele și înșelații, evadări pe fereastră, după o strategie minuțios încercată, chelneri trași pe sfoară, examene amînate la nesfîrșit, minciuni și stratageme inventate pentru acoperirea eșecurilor universitare, sindrofii și certuri de mahala, „discuții" juridice superficiale, asezonate, după împrejurări, capricii, sau din nevoia de a induce în eroare un interlocutor ignorant, cu principii și terminologie din dreptul roman, prilej pentru autor de a stoarce efecte comice din confruntarea articolelor codului penal sau civil cu o realitate ieșită total de sub controlul legii. Toate acestea formează un lanț de aventuri bine fixat de pe acum într-o cronică de moravuri caracteristice unui mediu periferic, pictat cu o mînă sigură, îndelung exersată. Toate fragmentele, din acest roman, publicate de scriitor în 1931, sint pline numai de astfel de peripeții. Gib I. Mihăescu se raporta, imaginînd aventurile lui Mihnea, la o experiență de viață și literară din tinerețe, unele întîmplări și episoade din

roman fiind strîns legate, cum am văzut, de nuvelele sale din această epocă. Nemulțumit de evoluția eroului său numai într-un cadru moral și social deja explorat, scriitorul încearcă reabilitarea lui și dă romanului, tîrziu, un sfîrșit neașteptat, îngroșînd experiența spirituală a lui Mihnea Băiatu, de-a dreptul apoteozat în epilogul cărții. Negăsirea unei soluții care să-1 satisfacă deplin, în ceea ce privește destinul lui Mihnea, ține pe loc lucrul la acest roman. între timp scriitorul lucrează și publică ***Rusoaica,*** 1933, ceea ce presupune abandonarea romanului anterior, pentru un timp destul de îndelungat. Manuscrisele romanului ***Zilele și nopțile unui student întîrziat,*** păstrate parțial în arhiva de la Drăgășani, mărturisesc foarte exact aceste întreruperi și oscilații.

Se păstrează puține file din variantele în manuscris ale acestui roman, distruse sau rătăcite la repetatele reveniri ale autorului asupra lor. Filele păstrate sînt foarte disparate, cu multe pagini care poartă aceeași cifră, deși conținutul e diferit, ceea ce indică proveniența lor din mai multe variante, adeseori greu de separat. Operația este îngreuiată și de faptul că nu cunoaștem varianta definitivă a romanului, cea care a mers la tipar. Din variantele de atelier se păstrează în arhiva de la Drăgășani un număr de 72 file, la care se adaugă alte citeva, păstrate la Muzeul literaturii române de la București. Am grupat aceste file în felul următor, după pagina notată întotdeauna de autor în partea dreaptă și după conținut: ***A I,*** pp. 46-47, 67, 72-74, 149-151, 186-187, 189-191, 227, 287-300; ***AII,*** pp. 270-291; ***A III,*** 258-259.

Paginile ***AII,*** 270-291 și ***A 111,258-259*** nu reiau episoade din ***AI,*** 46—300, și nu se reiau nici între ele, ci continuă acțiunea in momente mai îndepărtate din desfășurarea ei, fapt care ne-a determinat să le considerăm variante independente. Cele mai multe din aceste file sint scrise numai pe recto, cu foarte multe ștersături și adaosuri, cu excepția filelor ***A II,*** 284 și 285, care cuprind pe verso o variantă anterioară a aceluiași text.

O parte din textul ***A II,*** pp. 270—291 este reluată într-o variantă mai apropiată de cea tipărită în 1934, pe care am numit-o ***B II.*** Din această variantă se păstrează paginile 270—279 și 283. Este interesant că autorul a reluat de mai multe ori textul paginii a 270-a, o dată în ***A II*** și de trei ori în ***B II,*** continuat și pe pagina 271. Filele ***BII,*** pp. 271,274 și 279 sînt scrise și pe verso, textul de aici reprezentînd variante ale aceluiași început de capitol ***(BII,*** pp. 270—271), care a fost scris și rescris de atitea ori de romancier. La acestea se adaugă încă două file (217 și 218), mai greu de încadrat, și cîteva însemnări răzlețe, fără să mai vorbim de cele două pagini (96 și 168 bis), care au precedat textele trimise la tipar ca „fragmente de roman".

Ce importanță prezintă aceste atît de risipite file de manuscris, reprezentînd mai multe variante, tăiate cu linii încrucişate de-a lungul paginilor, semn că fuseseră, la rîndul lor, vărsate într-o nouă versiune? Mai întîi ele probează desele reveniri ale autorului asupra textelor sale, într-un timp foarte îndelungat, de-a lungul mai multor ani. Dealtfel, cum am arătat şi altă dată, aceste modificări nu se opreau aici. Există, printre manuscrisele autorului de la Drăgăşani, o filă răzleață, nenumerotată, cu o însemnare care priveşte, document mai rar, partea finală a romanului. Textul cuprinde curioasa declarație a Arinei Velovan cu privire la falimentul filosofului, al omului care a acumulat multe cunoştințe în general, în fața exemplarului uman nefalsificat de cultură, natural. Frazele acestea, în care Arina face elogiul lui Mihnea dinainte de convertirea lui la asceza cărții, se pare că au fost introduse de autor chiar în timpul tipăririi romanului, dacă ar fi să ne luăm după o însemnare făcută cu creionul pe verso, probabil de cineva din tipografie: „Dacă aveți de făcut modificări în text, vă rugăm a le face la prima cor[ectură], pentru ca la a doua corectură să rămînă numai mici eventuale greşeli pentru a nu întîrzia cu modificări mai mari decît la corfectura] I-a". Redacția editurii ținea să previe, avînd, fireşte, antecedente concludente, intervențiile autorului pînă şi în corectura a doua.

Romancierul a lucrat în răstimpuri, o perioadă foarte îndelungată, la romanul ***Zilele şi nopțile unui student intîrziat,*** aşa cum rezultă din cercetarea manuscriselor sale. Schimbarea numelui unor personaje ne oferă indicii prețioase şl asupra perioadei cind au fost elaborate primele variante ale romanului. In varianta ***A I,*** care numără 300 de file cel puțin, orientindu-ne după numărătoarea făcută chiar de autor, Mihnea Băiatu, apare cu numele de Mihnea Băiaşu, iar grefierul Nisipoiu cu numele Botoran. Numai în două pagini (p. 227 şi p. 270, ***A I)*** autorul taie numele ***Botoran*** şi scrie deasupra ***Nisipoiu,*** şi-1 transformă pe ş din ***Băiaşu*** în ***t,*** care devine astfel ***Băiatu.*** Cum în textul de la p. 227 Mihnea Băiatu îşi face intrarea triumfală în salonul doamnei Filofteia Piscupescu (Piscupeasca) din Fundătura celor Şapte Fîntîni, confuzia de nume pe care o face amfitrioana între ***Băiaşu*** şi ***Băieşoiu,*** interesîndu-se de rudele tînărului în timpul prezentărilor, se rezolvă astfel: „...ăla era ***Băieşoiu... Băiaşu*** n-am cunoscut": „...ăla era ***Băieplit... Băiatu*** n-am cunoscut". Modificarea numelui Băiaşu în Băiatu s-a făcut după 1931, pentru că în fragmentele de roman publicate, personajul apare cu numele Băiaşu. Al doilea nume schimbat, Botoran, apare şi în nuvela ***Poarta de fier*** (1928). Redactase Gib I. Mihăescu, măcar o parte din acest manuscris ***(AI),*** înainte de 1928, şi a mai păstrat mult timp şi după aceea numele care îl obseda şi în nuvela amintită şi în roman? Dealtfel romanul nu are nici un fel de legătură cu nuvela aceasta. Legăturile cu unele schițe ale începutului şi o înrudire de situații şi de viziune chiar cu nuvela ***Vedenia*** (1924) ar pleda în favoarea unei astfel de ipoteze, pe care o formulăm cu toată prudența. Cert este că autorul îşi extrăgea fragmentele de roman publicate în 1931 dintr-un manuscris de cel puțin 300 de pagini. Acest manuscris a fost elaborat în răstimpul mai liber de după 1930, anul cînd se tipăreşte romanul ***Brațul Andromedei,*** dar părți din el au putut fi scrise chiar înainte de 1928, cînd apare ***Poarta de fier*** şi cînd autorul lucra la romanul cu care debutează ca romancier. Aşa s-ar explica mai uşor schimbările mari de la aceste variante la textul tipărit în 1934. în variantele romanului scriitorul este mai aproape de viziunea grotescă, de comic şi de farsă, din unele nuvele ale începutului, decît în textul tipărit, în care aceste note diminuează treptat, pînă la ştergerea lor în partea finală.

Rețin atenția, în acest sens, mai ales două fragmente din aceste variante, foarte îndepărtate de textul tipărit în 1934, ceea ce ne determină să le reproducem integral sub titlurile ***[Greşeala Polixeniei]*** şi ***[O discuție juridică].*** Ambele fragmente fac parte din finalul manuscrisului de 300 de pagini la care ne referim şi se leagă între ele, fiind vorba de acelaşi episod: surprinderea Polixeniei Botoran (Nisipoiu) de către soțul ei în flagrant delict de adulter cu chiriaşul familiei, studentul intîrziat şi falsul licențiat in drept Mihnea Băiaşu (Băiatu), urmată de discuția juridică dintre înşelatul dornic de răzbunare şi abilul înşelător, care încearcă, pentru a cîştiga timp să abată atenția agresorului spre alt caz, comentat în lumina codului, interpretat din perspectivă morală.

în fragmentul pe care l-am intitulat ***[Greşeala Polixeniei],*** grefierul Botoran se reintoarce acasă, după ce-şi părăsise un timp căminul conjugal şi locuise la hotel, pentru a se convinge dacă „fantele", Mihnea Băiaşu, mai locuia încă sub acelaşi acoperiş cu soția sa. Gîndul lui se leagă de speranța că Polixeni, pînă la urmă, trebuie să-1 fi gonit pe corupător, semn de căință şi, într-un fel, o dovadă că legătura conjugală este încă puternică. „Dacă el va fi plecat, atunci totul va fi ca înainte", încearcă să se convingă Botoran. în roman nu se va vorbi nici de plecarea grefierului de acasă şi nici de întoarcerea sa. In această variantă scriitorul se lăsa furat de intîmplări prin care trecuseră unele personaje din nuvelele sale, frămîntate de îndoieli cu privire la fidelitatea soțiilor. Botoran repetă, într-un fel, cazul lui Birnea din ***Sfîrşitul*** (1924). Despărțit de nevastă-sa, acesta locuieşte tot la hotel, şi o urmăreşte acasă cu gelozia sa, încercînd s-o smulgă lui Gorăscu. Botoran se află, trăgind cu ochiul pe sub ferestrele propriei sale oase, şi în situația căpitanului Naicu din ***Vedenia*** (1924), ezitant şi bănuitor. Planul de pedepsire a vinovaților, amînat mereu, pentru că nu se poate

convinge cu uşurinţă dacă Polixeni l-a alungat sau nu pe student, trimite la aceeaşi nuvelă, în care se construiesc şi se sfarmă atîtea ipoteze menite să flateze orgoliul viril ofensat. Botoran doreşte însă, mai ales că vecinii şi cunoscuţii de la judecătorie nu ştiau nimic şi aparenţele erau salvate, s-o găsească singură pe Polixeni şi coabitarea conjugală să poată fi reluată. Cu capul plin de „fantasmagorii ale geloziei care imaginează scene fictive", cum constată Nicolae Balotă, în ***Gib I. Mihăescu, omul şi opera,*** ediţia ***Nuvela,*** **1969,** cu referire la Bîrnea din ***Sfîrşitul,*** grefierul Botoran îşi imaginează, ca atîtea personaje din nuvelele lui Gib I. Mihăescu, victoria reparatoare faţă de rival, răzbunare niciodată înfăptuită, gustată în cele mai promiţătoare şi mai flatante posibilităţi. Autorul preferă să dea acestei confruntări, după modelul povestirilor de început, o dezlegare comică. în locul amantului aşteptat, care dispăruse pe fereastră, Polixeni se trezeşte cu bărbatul gelos. Vorbele adresate de soţia infidelă, pe jumătate adormită, amantului sînt interpretate de soţul predispus să cedeze ca o chemare neaşteptată şi bufonada sfîrşeşte cu doi păcăliţi, în profitul celui dispărut. întreaga istorie este eliminată din varianta definitivă a romanului, relaţiile mai mult decît echivoce dintre cei doi soţi urmînd să se desfăşoare altfel.

Fragmentul pe care l-am intitulat ***[O discuţie juridică]*** păstrează **o** legătură ceva mai strînsă cu varianta definitivă a romanului, **pînă** la reluarea unor fraze, şi acestea mai mult sau mai puţin modificate. Grefierul Botoran ar dori să-şi salveze, din naufragiul familial pe care **i-l** dezvăluise, fără să vrea, Polixeni, măcar reputaţia de om al legii. Se pregăteşte deci **să-l** constrîngă pe Băiaşu să-şi recunoască vina, înainte de **a-l** pedepsi. Falsul licenţiat nu poate fi păcălit de abilitatea juridică a lui **Botoran,** practician zelos al anchetelor, cum se înfăţişează mereu, **îi** ghiceşte intenţiile şi întoarce discuţia în favoarea sa. Autorul avea să reţină, mai tîrziu, numai esenţialul din această confruntare juridică, renunţînd **la tot ceea** ce era simplă speculaţie profesională, în favoarea concentrării **mai** riguroase asupra elementelor care ţin de intriga romanului.

Cercetarea manuscriselor lui Gib **I.** Mihăescu ne **ajută să** formulăm **o** sugestie şi cu privire la transcrierea corectă a **numelui** romancierului. **Am** văzut că autorul semna fragmentele din **romanul** ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat,*** trimise la tipar, Gib. **I.** Mihăescu. **Toate cărţile pe care le-a tipărit** cu excepţia ***Braţului Andromedei*** şi **a** primei **ediţii din** ***Rusoaica,*** au **fost** semnate **la'**fel. Cele mai multe semnături **autografe pe care le-am întîlnit** in manuscrisele autorului au **un** vizibil **punct după Gib.** E. **Lovinescu şi** G. Câlinescu au transcris în istoriile **lor literare numele lui Gib I. Mihăescu,** numai astfel, fără punct **după** Gib, **impunîndu-l în felul acesta majorităţii** cercetătorilor. Cu toate **acestea, pot fi semnalate şi cazuri cînd, astăzi,'**

ca şi în epocă, numele mic al romancierului apare şi cu punct, adăugat de cei care interpretează că în ***Gib*** ar fi vorba de o prescurtare — ceea ce nu este exact —, şi fără punct, aşa cum îl scriu cei care nu consideră că aici avem o presourtare. Mai curios este că la reeditarea romanului ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat,*** Editura Scrisul românesc, Craiova, **1973,** numele scriitorului apare cu punct după ***Gib*** pe coperta şi pe pagina de gardă şi fără punct în tot restul volumului, la fel ca şi în ***Postfaţa*** semnată de Al. Piru. **în** volumul ***Braţul Andromedei,*** apărut la aceeaşi editură un an mai tîrziu, numele mic al autorului apare cu punct pe copertă şi fără punct pe pagina de gardă. Cum autorul şi-a semnat cărţile şi într-un fel şi în altul, sau a tolerat ca numele său mic să fie scris în ambele feluri, credem că este mai recomandabil să rămînem la transcrierea cea mai râspîndită astăzi a numelui scriitorului, **Gib** I. **Mihăescu.** Contrazisă de semnătura autografă, aşa cum o întîlnim in cele mai multe manuscrise păstrate in arhiva familiei la Drăgăşani, scrierea fără punct a numelui mic ***Gib,*** pentru care am optat şi noi în prezenta ediţie, are avantajul corectitudinii lingvistice. ***Gib*** trebuie scris fără punct pentru că nu este o prescurtare propriu-zisă, aliniindu-se la exemple ca ***Val, Ben*** sau ***Geon*** din propria sa literatură. (Vezi nuvela ***[Examen la „Roman"]*** din prezentul volum).

Scriere inegală valoric, lucrată de-a lungul mai multor ani, după cum am văzut, părăsită şi reluată în timp ce autorul definitiva alte proiecte, mai noi, romanul ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** **s**-a bucurat de aprecieri critice contradictorii, situaţie care se prelungeşte, într-un mod foarte curios, pînă astăzi. Se reflectă aici, pe de o parte, inegalitatea cărţii şi dispoziţia criticii de a se situa, în judecarea ei, cînd la un pol cînd la celălalt, cînd la realizări cind la scăderi, ignorînd un aspect sau altul, iar, pe de altă parte, se întrevăd consecinţele punctelor de vedere din care a fost privit acest roman, aşezat cînd într-o perspectivă excesiv etică, cînd într-una sociologică. ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** a apărut, conform unei optici prestabilite, fie romanul înălţării morale a personajului central, Mihnea Băiatu, fie romanul aventurilor aceluiaşi personaj, seoătură uşuratică, simpatică şi nestatornică, preferind expedientul oneros in locul muncii, care-şi găseşte în mediul periferic al Capitalei, privit cu ironie de autor, într-un tablou satiric de moravuri, terenul cel mai potrivit de afirmare. De la individ, interesul se deplasează, în această viziune sociologizantă, către mediu. Mihnea Băiatu nu mai reprezintă pur şi simplu un caz menit să ilustreze un conflict sufletesc, o dramă morală, transformîndu-se într-un fel de revelator social. El se opune mediului periferic, mulţumit să trăiască din exploatarea slăbiciunilor lui: credulitatea, ignoranţa şi lipsa de onesti-

tate în satisfacerea aspirațiilor de parvenire, mobilul celor mai multe din acțiunile celor păcăliți de Mihnea Băiatu. în acest concurs de păcălitori, păcăliți de ingeniozitatea studentului intîrziat, lucrurile evoluează mai mult spre comedia de moravuri decît spre drama de conștiință. Autorul, în mod evident, s-a decis cu greutate pentru una din cele două soluții, optînd în chip neașteptat, spre sfîrșitul romanului, pentru dramă, fapt care a dirijat orientarea părerilor critice cînd într-o direcție cînd în alta.

Critica de epocă a fost, în general, foarte favorabilă acestui roman. Deși nu este semnată de un critic de primă importanță, este foarte interesantă, prin mentalitatea pe care o dezvăluie, cronica literară a lui Pan. M. Vizirescu din „Gândirea", XIV, nr. 6, iunie 1935, pp. 331—333. Rolul criticului se reduce, în această foarte elogioasă cronică, la acela de apărător al autorului, într-o încercare de a justifica pînă și lipsurile cele mai evidente ale romanului. Oscilațiile, lipsa de direcție a dezvoltării epice, imposibilitatea de a controla organizarea unei structuri romanești unitare devin, în interpretarea acestui cronicar, efectele unei spontaneități creatoare: „din năzuirea unei idei izbutește să ridice o metropolă". Manuscrisele scriitorului — și nu avem în vedere numai acest roman — mai degrabă neagă totala lipsă de premeditare a construcției epice, care ar fi numai rezultatul fericit al „gîndului spontan". Aspru este scos din ***Brațul Andromedei*** (așa cum am arătat în volumul al II-lea al prezentei ediții, sprijiniți pe manuscrise), și introdus în ***Donna Alba*** în mod premeditat, adică după ce scriitorul își dă seama că nu poate fi pus în concurență cu Lazăr,. în cucerirea aceleiași femei, așa cum apărea în primele versiuni ale romanului său de debut. Studentul intîrziat l-a obsedat pe scriitor timp îndelungat, fapt care rezultă, de asemenea, foarte clar din manuscrisele cercetate. Criticul avea însă nevoie de îngroșarea caracterului spontan, punînd accentul pe „inspirație", în dauna elaborării, pentru a ocoli, cu cuvinte frumoase, o neîmplinire a romanului. Mihnea Băiatu se sufocă, la sfîrșit, ca personaj literar, între două tendințe contrarii: idealizat în partea finală a romanului, el lasă în urmă, datorită unei comparații care îl defavorizează, o caricatură. Cum șmecherul este mult mai convingător, portretul inițial fiind realizat cu mijloace superioare, fără stridențe, cu umor și înțelegere, figura lui idealizată pare banală și artificială. Constatarea criticului de la „Gândirea" că actele,-eroilor lui Gib I. Mihăescu nu se desfășoară „în conformitate cu logica noastră, nici cu voința lor, ci după cum îi vor determina împrejurările", pare chemată să acopere o lipsă, pe care nimic nu ne îndreptățește s-o luăm drept calitate, în modul în care este conceput protagonistul din ***Zilele și nopțile unui student intîrziat,*** ipostazele în care se înfățișează fiind, peste intențiile autorului, caricaturale una față de cealaltă. Criticul se va strădui însă să observe numai o evoluție consecventă.

Această optică va conduce, pînă la urmă, la inversarea tabelului valorio. Partea mai rezistentă a romanului, tabloul de moravuri periferice, într-un sens mai larg, cu implicații sociale, care a făcut, de la N.T. Orășanu la Caragiale și chiar la unii contemporani, deliciul prozatorilor și autorilor de comedie români, începe să fie depreciată. Umorul gras din care se hrănește această caricatură a mahalalei bucureștene interbelice cade pe al doilea plan, și interesul unor critici ca Pan. M. Vizirescu se transferă către miraculoasa convertire a șmecherului, înzestrat subit cu calități sufletești care fac din el un adevărat anahoret, la locul lui nu printre cei păcăliți pînă nu demult, ci în cea mai deplină și voluntară recluziune printre cărți „De-acum începe ispășirea și acțiunea își caută vad în lumea sufletească, o lume de încordări și dorințe fantastice" (p. 331). Această lume se reduce la un ideal erotic intangibil, care este, în acest roman, Arina Velovan. Mereu în contratimp față de femeia iubită, a cărei apetență erotică este foarte terestră, protagonistul se află, peste voința autorului și dorința unor critici, într-o situație mai degrabă ridicolă decît tragică după convertirea sa atît de puțin motivată la puritanism, pentru că Arina îl regretă pe necunoscutul Mihnea, decis și posesiv, și nu înțelege suspinele amoroase ale „cărturarului"din preajmă-i, devenit paravan și complice în dragostea ei culpabilă și nenorocită pentru un tînăr cu un cod moral asemănător cu al „studentului intîrziat". Pan. M. Vizirescu nu găsește însă „nimic caricaturizat în firea acestui erou". Dimpotrivă, „plămădit din elementele cele mai realiste, el dezvăluie o psihologie omenească de o structură foarte complicată" (p.331). Ceea ce pare complexitate este, în realitate, numai o contradicție între două chipuri care nu se suprapun, oricîte argumente nobile ar putea fi găsite: „în Mihnea Băiatu trăiește elanul vieții și tocmai excedentul lui îl întîrzie" ***(ibid).*** în „eforturile lui efemere", din cea mai întinsă parte a romanului, nu se vede deloc ***„silințatragică de a renaște" (s.a.).*** după cum nu din „dorința de a renaște", ci din calcul, amestecat poate și cu invidie, pune atîta preț pe succesele omonimului său. Nu-i vorba de un idealism înăbușit, ci mai ales de imposibilitatea realizării vreunui ideal, deși este adevărat în parte că „Arina a pus stăpînire pe viața aceasta dezordonată nu ca o femeie ci ca o chemare de dincolo de hotarul fundăturilor" (p. 322). Afirmația se justifică numai în măsura in care avem în vedere faptul că toți eroii lui Gib I. Mihăescu nu trăiesc decît în pragul posibilului, nemulțumit de erosul satisfăcut. Toate femeile romancierului sînt neinteresante dincolo de visul bărbatului, unele din ele chiar banale și vulgare, în viața lor intimă, reală, ca această Arina din ***Zilele și nopțile unui student intîrziat.***

Greșeala de a vedea numai calități în acest roman, ca și în celelalte scrieri ale lui Gib I. Mihăescu, a condus la o alta, de un ordin mai genera].

I s-a rezervat acestui foarte interesant scriitor dealtfel, cum afirmă fără echivoc Pan. M. Vizirescu în această cronică atît de concludentă pentru modul cum a fost receptat Gib I. Mihăescu în epocă, „rolul unic de a fi salvat prestigiul romanului într-o vreme cînd mii de condeie lucrează ca să-1 degradeze" (p. 332). Exagerarea pare şi mai evidentă dacă ne gîndim că în acelaşi timp „lucrau" ca romancieri Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu şi alţii, ca să nu-1 mai pomenim pe Liviu Rebreanu. Fără îndoială, Gib I. Mihăescu se situează printre primele nume de romancieri care au asigurat succesul speciei în deceniul al patrulea din secolul nostru.

Printre cronicarii din epoca receptării entuziaste, necritice, a operei lui Gib I. Mihăescu se situează şi Octav Şuluţiu, critic care a scris cu regularitate despre aproape toate cărţile autorului. Cronica la romanul ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** a apărut în „Reporter", II, nr. 31, 18 iulie 1934, şi a fost reprodusă în volumul ***Pe margini de cărţi,*** Editura Miron Neagu, Sighişoara, 1938. Referirile noastre se fac la acest volum. Deşi nu trece nepăsător peste lipsurile romanului, Ootav Şuluţiu exagerează meritele lui pînă acolo încît îl consideră „primul roman perfect realizat al autorului care la-nceputul carierei s-a arătat ca un mare nuvelist şi cu timpul a dovedit o muncă tenace, singură în stare de a crea un romancier" (p. 290). Surprinde în ierarhizările lui Şuluţiu în special afirmaţia că ***Rusoaica*** s-ar situa pe un loc secund, ca valoare, faţă de ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat.*** Meritele romanului rezultă atît din noutatea tipului de personaj pe care îl reprezintă Mihnea Băiatu, cît şi din înşiruirea unor „momente epice de o vigoare şi de un dramatism pe care nu i le bănuiam" (p. 293). laudele cele mai mari le primeşte romancierul în special pentru inventivitatea epică de care dă dovadă în reliefarea unui personaj excepţional în acţiune: „E o alternanţă de normal şi neaşteptat, de firesc şi de surpriză, care dă romanului o compoziţie perfectă, fără să fie geometrică şi îi dă mai ales o fizionomie. Căci romanul nu e creat pentru nici o demonstraţie şi nu se bazează pe nici o idee centrală, ci doar pentru figura puternic desenată a lui Mihnea Băiatu" (p. 293). Sfîrşitul cărţii, „puţin forţat", dar plauzibil pentru „cariera de surprize a unui aventurier" (p. 293), nu-i modifică în nici un fel concluzia că romanul este „de o rară savoare comică", ceea ce este adevărat pînă la un punct, şi că Mihnea Băiatu reprezintă „conturarea desăvîrşită a unui tip psihologic" (p. 295), deşi acesta, după cum am încercat să demonstrăm, şi aşa cum rezultă şi din rezervele lui Şuluţiu cu privire la finalul romanului, este minat de o contradioţie ireductibilă, nemaiprezentînd nici un interes după ce se transformă în opusul său.

Entuziasmul pe care l-a trezit după 1930 romancierul Gib I. Mihăescu s-a întîlnit, ieşind întărit, cu compasiunea provocată, în octombrie 1935, de moartea prematură şi neaşteptată a scriitorului. G. Călinescu, ocupîndu-se de anul literar 1935, în „Adevărul literar şi artistic", XV, nr. 78fi, din 29 deo. 1935, va observa cu dreptate: „Despre valoarea incontestabilă a acestui regretat scriitor nu-i locul să vorbim aici. în jurul lui se folosesc încă formule vechi şi necontrolate şi preţuiri greşite şi va fi necesar ca după învingerea durerii pentru om un adevăr mai judicios despre opera lui să-şi facă drumul" (p. 2). Drumul către acest adevăr îşi are punctul de plecare în critica anterioară anului 1935 şi trece, nu o dată, şi prin paginile unora dintre susţinătorii entuziaşti ai romancierului.

Despre romanul ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** se pronunţă in termeni echilibraţi Şerban Cioculescu, chiar la apariţia lui, în 1934. Cercetarea manuscriselor scriitorului confirmă supoziţia criticului că acest roman se leagă de literatura autorului dinainte de scrierea ***Rusoaicei,*** compoziţia romanului fiind mult „mai puţin stringentă", pe alocuri chiar „descheiată şi familiară", sub ameninţarea unui dialog facil (p. 279). Sînt reţinute totuşi, de pe acum, o sumă de momente remarcabile, din partea mai dezvoltată a romanului, care merge pînă în pragul transformării radicale a protagonistului: „Dar să facem bilanţul realizărilor lui Mihăescu, pînă-n pragul acestei adevărate catastrofe sufleteşti. El se soldează cu beneficii certe. Sînt o seamă de scene petrecute în căutarea unei gazde, între zidurile arhivei judecătoreşti, în interiorul cotidian al familiei Nisipoiu sau de petreceri duminicale de mahala, unde experienţa realistă a romancierului, simţul dialogului şi o vervă adesea de bună calitate duc lucrurile la bun sfîrşit" (p. 279[1]). Protagonistul îi apare numai „parţial realizat", suficient însă ca să ne dăm seama că este un „tip foarte interesant" (p. 280). Timiditatea manifestată de personaj în partea finală a romanului îi „anulează cu desăvîrşire structura sa morală anterioară" ***(ibid).*** Cu toată această curioasă „dislocare în unitatea structurală a personajului principal", cartea nu-i lipsită de merite, subliniate de critic mai ales în privirea de ansamblu pe care o face, în „Revista fundaţiilor", II, nr. 12, 1935, asupra întregii opere a prozatorului. Sînt trecute în revistă „verva", „invenţia bogată", calităţile portretului lui Mihnea Băiatu, aşa cum rezultă din „primele două treimi ale romanului, un specimen interesant de şmecher, bine conturat, individualizat în mod fericit", scenele „adeseori de un efect umoristic reuşit" (p. 3 15) etc. Transformarea lui Mihnea, în finalul cărţii, este expli-

[1] Cităm după volumul ***Aspecte literare contemporane,*** 1932—1947, Editura Minerva, Bucureşti, 1972.

1
i

cată acum prin tendința autorului, neobservată la timp, „de a da o coloratură idealistă noilor sale plăsmuiri" (p. 316). ***Zilele şi nopțile unui student intîrziat*** nu ajunge, va conchide criticul, la valoarea ***Rusoaicei*** şi ***Donnei Alba,*** înscriindu-se ca „un simplu divertisment de autor" (p. 315) sau ca „o simplă paranteză" (p. 317) în creația majoră a romancierului.

Dacă G. Călinescu nici nu observă acest roman, complet ignorat in ***Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,*** în schimb Eugen Lovinescu îl consemnează, fără să-i găsească vreo calitate. Autorul ***Istoriei literaturii române contemporane,*** 1900— 1937, Editura Librăriei Socec, Bucureşti, 1938, este dispus să alăture acest roman de ***Brațul Andromedei*** şi de nuvelele autorului, pe care dealtfel nu le prețuia. Abia astăzi, cînd cunoaştem manuscrisele lui Gib I. Mihăescu, putem spune cu certitudine că o bună parte din acest roman a fost efectiv redactată înainte de 1930, în perioada cînd autorul s-a afirmat ca nuvelist, de unde rezultă şi asemănările cu unele din creațiile anterioare ale autorului. E. Lovinescu înscrie romanul în tematica şi preocupările mai vechi ale lui Gib I. Mihăescu: ***„Zilele şi nopțile unui student intîrziat*** nu înseamnă nici ele un pas definitiv; peripețiile de pierde-vară ale studentului Mihnea Băiatu, peripeții cu gazde neachitate sau cu fete seduse şi chiar cu candida studentă, în care fiorii senzualității se îmbină cu cei ai speculației filosofice, fac parte dintr-un cadru de teme prin nimic înnoite. Temperamentul scriitorului s-a realizat complect de abia în ***Rusoaica*** (1933), în care unii critici au văzut o capodoperă" (p. 312). Gustul criticului, obişnuit să detecteze mai ales „viața conştientă, logică, determinată de legi psihologice sigure şi analizabile" (p. 313), se lasă sedus doar de frenezia interioară a unor romane ca ***Rusoaica*** şi ***Donna Alba,*** mirat oarecum că acestea îi captează, nu pentru mult timp şi cam fără voia lui, atenția. Laudele criticului sînt foarte bine cintărite, chiar cu zgîrcenie, şi în parte retrase în aceste aprecieri finale care scot chiar şi cele mai bune cărți ale lui Gib I. Mihăescu din seria acelora ce te stăpînesc cu putere şi după lectură.

S-a încercat, în critica actuală, o surprinzătoare revizuire a judecăților mai vechi asupra acestui roman. începutul îl face Ov.S. Crohmălniceanu în ***Literatura română între cele două războaie mondiale,*** ediție revăzută, I, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, cînd remarcă: „Deşi critica veche l-a apreciat mai puțin, ***Zilele şi nopțile unui student intîrziat*** nu e inferior celorlalte rfjmane ale lui Gib I. Mihăescu" (p. 517). Fără să pară deloc îngrijorat de inegalitățile romanului, criticul îl elogiază ca operă împlinită, de valoare egală, atît în latura sa realistă, cit şi în cea idealist moralizatoare: „Romanul are la început o originală factură picarescă şi constituie cu umor şi multă culoare realistă atmosfera mahalalelor bătute de personajul principal. O tipologie bogată, schițată cu mînă sigură, populează cartea, aducînd o imagine plină de veridicitate a acestui mediu bucureştean" (p. 518). Finalul artificios al romanului beneficiază de aceleaşi elogii generoase. Din convertirea lui Mihnea Băiatu, la lecturi filosofice, datorită dragostei pentru Arina, pe care vroia de fapt s-o cunoască în modul cel mai concret, criticul se străduieşte să scoată mari gesturi morale reparatoare, nu înainte de a fi calificat drept „interesantă şi surprinzătoare" această răsturnare în psihologia eroilor, transformați din ființe vii în scheme morale. Mihnea Băiatu urcă, îşi reneagă viața uşuratică şi-şi răscumpără toate greşelile trecutului, Arina Velovan alunecă în „jungla" simțurilor, din care Mihnea tocmai ieşise (contratimp dramatic, cu efecte mai curînd comice), şi plăteşte cu viața această rătăcire. Lipsurile adevărate ale cărții sînt tăinuite din scrupul moral. Criticul subscrie la teza morală a romanului fără si mai simtă nevoia unui control estetic: „Cartea are o rezonanță tonică. Eroul nu se mai mulțumeşte să alerge după fantome înşelătoare, ci sfîrşeşte prin a scoate o normă de conduită integră dintr-o experiență dureroasă care-l maturizează ." ***(Ibid.)***

Al. Piru înscrie ***Zilele şi nopțile unui student intîrziat*** alături de ***Rusoaica*** şi ***Donna Alba,*** printre romanele care au stabilit definitiv „reputația", termen care vorbeşte doar indirect despre valoarea operei, scriitorului. ***Postfața*** criticului la ediția din 1973 a romanului, retipărit de Editura Scrisul românesc, Craiova, la un interval de timp atît de îndelungat după prima ediție (1934), este o pledoarie în favoarea lui Mihnea Băiatu, discutatul protagonist al romanului, considerat de Şerban Cioculescu, la apariția cărții, după cum am văzut, numai în parte realizat. Al. Piru răspunde în felul următor vechii obiecții formulate de Şerban Cioculescu: „Din moment ce Mihnea Băiatu există în trei pătrimi din roman, el trebuie să existe şi in cea din urmă pătrime. Totul e ca însuşirile sale, aparent deosebite, de la sfîrşit, să poată fi presupuse, oricît ar fi de neaşteptate, încă de la început" (p. 402). Din păcate în secătura de la început, cu oroare de lectură, dar amator de aventuri erotice facile, nu-1 putem bănui în nici un fel pe studiosul abstras, departe de orice ispită pămîntească, de la sfîrşit. Pentru a putea argumenta consecvența personajului cu sine însuşi, criticul se vede nevoit să-1 alăture pe Mihnea Băiatu de alte personaje ale romancierului, trecîndpeste notele care-1 diferențiază de acestea: „Adevărul e că Mihnea Băiatu nu e o simplă secătură, ci un ins dotat, ca şi locotenentul Ragaiac din ***Rusoaica*** sau ca Mihai Aspru din ***Donna Alba,*** cu aspirația eternului feminin, în căutarea marii aventuri a vieții sale, a femeii ideale, şi asistenta universitară Arina Velovan, intelectuala cu preocupări filosofice, nu-i decît o variantă a eroinei inaccesibile, tip de frumusețe absolută

din ***Rusoaica,*** ori a femeii fatale care a cauzat moartea amantului şi sinuciderea soţului din ***Donna Alba". (Ibid.)*** Variantele romanului păstrate în manuscris spun cu totul altceva. în toate aceste variante, elaborate mult timp înainte de ***Rusoaica,*** Mihnea Băiatu evoluează în atmosfera de comic şi grotesc din nuvelele lui Gib I. Mihăescu, cu preocupări care-1 alătură de unele personaje din acestea. Insul „cu aspiraţia eternului feminin, în căutarea marii aventuri a vieţii sale, a femeii ideale" este posterior. Partea finală a romanului ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat,*** în care Mihnea Băiatu se aseamănă cu Ragaiac, a fost scrisă după ce ***Rusoaica*** era redactată, la un timp îndelungat după elaborarea primei variante, care nsuma cel puţin 300 de pagini. în această parte, mai întinsă, protagonistul apare numai în postura de şmecher, doritor, este adevărat, să-şi lărgească experienţele erotice, ca Manaru din ***La „Grandiflora",*** dar neinrobit idealului de feminitate care-i consumă pe Ragaiac şi pe Aspru. La reluarea lucrului, romancierul nu reuşeşte să pună prea bine de acord capitolele nou redactate cu cele redactate anterior, fapt care se reflectă foarte bine în incongruenţa psihologică a personajului principal, împovărat de toate păcatele la început, tot mai pur către sfîrşit.

în Mihnea Băiatu, afirmă Nicolae Manolescu în ***Existenţa imaginară a lui Gib I. Mihăescu, Nuvela,*** I, 1967, „scriitorul îşi compune o mască ideală" (p. XII). în explicaţia freudiană a autorului, masca aceasta este a cuceritorului, ale cărui aventuri „satisfac setea de viaţă şi de aventuros a autorului" (pp. XII—XIII), nu a puritanului claustrat printre tomurile de filosofie.

Nicolae Balotă nu găseşte acestei cărţi nici o calitate, respinsă fără ezitare ca o lucrare ratată. In contradicţie nu numai cu critica de epocă, ci şi cu unele opinii recente, autorul volumului ***De la Ion la Ioanide, „*** Sinteze" Editura Eminescu, Bucureşti, 1974, consideră că ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** este „romanul cel mai slab al lui Gib I. Mihăescu" (p. 233). Chiar şi partea picarescă a cărţii, apreciată de Şerban Cioculescu şi, de atunci încoace, cam de toată critica românească, este strivită de Nicolae Balotă sub modelul tipului de arivist oferit de literatura anterioară: „Istoria unui escroc prin vocaţie, lichea, şmecher din descendenţa veche in romanul românesc — a lui Dinu Păturică, Lică Trubaduru ... — e povestită de autor cu un umor de o calitate îndoielnică" ***(ibid.).*** însuşirile scăzute de critic din inventarul moral al lui Mihnea Băiatu (uşuratic, necugetat, amator de expediente facile) ne pun, mai curînd, în faţa unui nou tip de personaj decît în faţa unuia nereuşit. Oricum am privi lucrurile, o sentinţă ca aceasta nu apare prin nimic motivată, cel puţin cînd este vorba de o întinsă parte a romanului, în care Mihnea evoluează consecvent cu firea sa: „Dar

scriitorul nu izbuteşte să facă din peripeţiile personajului mai mult decît ceea ce sînt: avatarurile destul de vulgare ale unei fantoşe" (pp. 233—234). Nota factice a finalului nu poate fi extinsă asupra întregii cărţi, cum ni se sugerează: „Conversiunea finală a şmecherului este, de asemenea, factice" (p. 234). Romanul este respins, se pare, pentru că nu corespunde unor modele psihologice, morale şi literare, consacrate, fără să se insiste asupra noutăţilor pe care acesta le aduce în fixarea unei tipologii literare originale, în care locul arivistului este luat de descurcăreţ.

Fără să fie o capodoperă şi fără să se ridice măcar la înălţimea celor două romane care au stabilit reputaţia autorului ***(Rusoaica şi Donna Alba), Zilele şi nopţile unui student întîrziat,*** în ciuda unor impurităţi şi incongruenţe, nu este o scriere ratată. Dintre toate cărţile lui Gib I. Mihăescu, acest roman îl leagă cel mai mult pe autor de o anumită tradiţie realistă a literaturii române. Elaborat într-un timp îndelungat, cum am putut stabili, cu destulă exactitate, cercetînd manuscrisele prozatorului, ***Zilele şi nopţile unui student întîrziat*** reflectă o anumită schimbare în concepţia despre roman a lui Gib I. Mihăescu, observabilă în mutaţiile sufleteşti, bruscate, ale personajului principal, neacomodat, în idilismul moralizator de la sfîrşit, cu prezentarea realistă anterioară.

[EXAMEN... LA „ROMAN"], Arhiva Drăgăşani

— Aşa ochi nu găseşte în toată Universitatea... Eşti bun sâ-1 chemi puţin pe domnul Geon. Dar vezi, să nu pară că eu te-am îndemnat...

Cu aceste vorbe sfîrşeau mai totdeauna întreţinerile între patru ochi pe care Georgescu-Armăşeşti[1] le avea cu vreo domnişoară de la Universitate. Şi cu aceste vorbe, repetate pentru a nu ştiu cîta oară, luase sfîrşit şi amiciţia strînsă, care părea pe punctul să culmineze într-una dintre cele mai subtile iubiri, între nebunateca Fantoşa Apostol de la Filosofie şi secretarul redacţional al „Credincioşilor tradiţionalismului". Fapt care avu de urmare creşterea pînă la absolut a răcelei de gheaţă ce exista de atîta vreme între cei doi Georgeşti.

Dar din momentul acesta persecuţiunile pe care avu să le îndure Armăşeşti din partea duşmanului său luară aspectul unei gravităţi cu mult mai mari ca înainte. Nu o dată colegii avură de intervenit în favoarea fragilităţei corporale a poetului, în momentul cînd, scoasă din sărite de sarcasmul rece şi atît de înţepător al lui Geon[2], plăpînda creatură a făuritorului de versuri devenea de-o nervozitate aşa de agresivă că provoca

[1] Nume scris peste ***A. George.***
[2] Scris peste ***1. George.***

pe loc ieşirea din pasivitate a braţului robust cu care natura înzestrase de asemeni pe necruţătorul şicanator. O umbră de coşmar devenise Georgescu Geon pentru Georgescu-Armăşeşti: oriunde se ducea cel de al doilea, se ivea numaidecît cel dintîi; şi acest bizar fenomen al hazardului speriase într-atîta pe blondul tradiţionalist, încît în zadar amicii căutau să-1 convingă că el însuşi, tras parcă de aţa unei vitrege ursite, îşi caută dinadins drum pe căile umblate de Geon. Adevărul de fapt era că o legitimă ambiţie ţinea oricînd locului pe Armăşeşti, cînd întîmplarea aducea fatala umbră pe urmele sale.

Cam în acest stadiu dăinuiau raporturile dintre cei doi Georgeşti, cînd în vara celui de al doilea an de facultate, în preziua examenului, acelaşi destin neîmblînzit, pus parcă să piardă cu totul pe poet, îi aduse o scrisoare din partea tatălui său, în care i se aducea net la cunoştinţă că dacă nici anul acesta nu va fi trecut în ziare printre cei cari şi-au absolvit examenul întîi, este exclusă orice amînare a întoarcerei lui definitive la moşie. Şi această severă înştiinţare fu pentru nefericitul Georgescu A. George-Armăşeşti aproape o lovitură de graţie. Căci admiţînd chiar prin absurd că s-ar fi găsit preparat şi că ar fi putut înfrunta în mod onorabil investigaţiunile profesorilor în domeniul cunoştinţelor sale juridice, ba chiar că fără vreo preparaţie propriu-zisă şi-ar fi luat curajul să treacă prin faţa acestor adevăraţi judecători de la poarta infernului, care compuneau comisia examinatoare a anului I, era cu totul imposibil să mai fie primit în rîndul candidaţilor la examen, lista acestora fiind afişată pe uşa secretariatului încă cu două zile înainte de primirea scrisorei fatale.

Din cale-afară de abătut, după cetirea rîndurilor părinteşti, luă Georgescu-Armăşeşti drumul Universităţei în ziua aceea. în ajun el tocmai găsise un mijloc minunat de a se răzbuna împotriva lui Geon: să trimeată o anonimă părinţilor acestuia, în care' să le explice cum de doi ani odrasla lor îşi pierde în zadar vremea prin Bucureşti, lămurindu-le totdeodată ce cheltuieli ar cruţa salvînd slabu-i suflet din focarul necruţător al tentaţiilor Capitalei. Toată noaptea următoare pusese la contribuţie şi cele mai ascunse resurse ale spiritului său inventiv ca scrisoarea proiectată să fie cît mai convingătoare. Găsise tocmai unele fraze norocoase şi aminase restul peatru a doua zi. Iată însă că acum trebuia să lase preocuparea care-i furase somnul unei nopţi şi să se dea pradă unei alteia cu mult mai atroce: care dintre amicii săi au cunoştinţe printre gazetari, şi anume printre redactorii de la „Adevărul" şi „Naţionalul", ziarele la care era abonat domnul Atilică Georgescu, vestitul mare proprietar oltean, tatăl său.

Condus de această gravă problemă, blondul Armăşeşti nici nu ştiu cum parcurse străzile pînă la Universitate, şi nici nu ştiu cum se trezi în faţa listelor care anunţau pe candidaţii examenului intii. Purtaţi de un regret tardiv, ochii săi căutară locul alfabetic unde i-ar fi figurat numele, în cazul cînd rîndurile peremptorii ale scrisorei părinteşti i-ar fi amintit, cel puţin cu trei săptămîni înainte, că anii de libertate şi deliciu ai vieţii studenţeşti au în anumite sesiuni unele zile nefaste, în care trebuie împlinit cel puţin de formă un banal şi plictisitor oficiu. Şi privirile îi rămaseră agăţate de cele două cuvinte pe care le văzu acolo şi care, despărţite la mijloc de părinteasca iniţială, alcătuiau numele: Georgescu A. George.

„Nemernicul celălalt s-a înscris", mirii involuntar printre dinţi Armăşeşti. Dar: „Cade la sigur canalia!" se mîngîie el numaidecît.

Hotărit, ziua aceasta pentru el era ziua tuturor dezamăgirilor. Şovăind şi curbat sub greutatea atitor surprize crude, începu să urce în scîrbă scările de piatră care duceau la cursurile de litere. Cel puţin îşi va mai potoli descurajarea şi amărăciunea din suflet, lăsîndu-şi. auzul în voia notelor cristaline ale rîsului domnişoarei Veturia Cânta, de la Litere, cu care se împrietenise aşa de mult în ultimul timp. Dar cînd ajunse în coridorul primului etaj, Armăşeşti blestemă şi clipa cînd hotărîse să urce şi clipa cind s-a născut şi toate clipele vieţei sale: domnişoara Veturia Cânta era în consfătuire de-o intimitate care sărea în ochi cu Georgescu A. George Geon.

„Nu mai încape indoială, îşi spuse poetul, că i-a căutat cunoştinţa şi-i face curte tocmai pentru că o cunosc şi-i fac şi eu curte."

Strîngind fălcile cu străşnicie, el trecu nepăsător şi salută sumar pe domnişoara Veturia. Şi, vai, domnişoara Veturia îi răspunse tot aşa de rece şi tot aşa de sumar.

Şi ziua revanşei veni. Trebuia la urma urmei să vină odată. Este un Dumnezeu pe lumea asta!

Ziua revanşei pentru Georgescu-Armăşeşti nu putea fi desigur decit ziua examenului lui Geon la Roman. în dimineaţa acestei atît de mari sărbători, Armăşeşti porni la facultate cu pas sprinten, înnebunit de plăcere la ideea cum va surînde lui Geon cînd teribilul Socolescu îi va spune: „poftiţi la loc, sunteţi insuficient preparat". O, zi sfîntă de răzbunare! Şi Armăşeşti fredona cu înfiorare:

Dies irac, dies illa
Favet vmnes in javilla...

Atît. Un singur zîmbet. Teribilul zîmbet al lui Geon întors lui însuşi. Atît şi nimic mai mult ca să fie împăcat cu sine însuşi. Căci dacă el trebuia

să ia acum pentru totdeauna drumul moşiei părinteşti, nu lui Geon îi datora această fatală rezoluţie, cit zîmbetului acestuia fără pereche, zîmbetului acestuia diabolic, al cărui arzător efect stăpînul lui avea să-1 simtă îndată, reflectat de puterea măritoare a unor buze duşmane. Printre buzele-i întredeschise limba îi plescăi de plăcere.

— Ziua revanşei! strigă el solemn. Apoi repetă de mai multe ori, din ce în ce mai vesel, din ce în ce mai fericit, aceste două cuvinte care-1 umpleau de atîta mulţumire: Ziua revanşei!

în urmă se îmbrăcă şi ieşi în oraş.

Tras de imboldul sfînt al răzbunărei, Armăşeşti mergea atit de repede pe străzi, că cineva trebui să-1 strige ca să-1 oprească puţin. Se întoarse, lovit în urechi de un glas cunoscut.

— A... Veturia...

Fata înainta spre el surîzătoare.

— Scuză-mă. Te-am oprit să-ţi urez succes...

— Succes?

— La examen.

— Examen?

— Da. Nu dai azi „Romanul"?

— Eu?

— Da.

— Da nici nu m-am înscris.

— Prefăcutule. Te-am văzut doar pe listă ...

Armăşeşti ezită o clipă. Apoi:

— Aaa... Nu... Ha, ha... o mică confuzie. Ăla e Geon. Amicul dumitale, complectă el scoborînd vocea cu o gamă şi ţintind cu ochi scrutători ochii fugari ai fetei.

Veturia dădu drumul rîsului ei cristalin:

— Ce Geon? Doar dînsul mi-a spus!

— Că eu dau examen ...?

— Fireşte ...

— Ţi-a spus asta el?

Dintr-o singură fulgerare a gîndului, Armăşeşti înţelese. Nemernicul nu dorea martori la examinare. Pe urmă, dacă ar fi reuşit, i-ar fi făcut fetei o mică surpriză, aşa o simplă veste fără importanţă, căci prefăcutul ştia cum Să-şi dea aere sub aparenţa celei mai obraznice nepăsâri ... Iar dacă ar fi căzut, fireşte, căzutul nu putea fi altul decît Georgescu-Armăşeşti.

— Ce canalie patentă!... Ei bine, ai să mergi cu mine şi ai să te convingi care dintre noi dă examen şi mai ales care dintre noi va cădea astăzi la Socolescu, şuieră printre dinţi Armăşeşti. Eu nu dau nici un examen. Spun sincer: nu m-am preparat. Dar el, imbecilul, de doi ani roade cartea zi şi noapte. Şi ai să vezi acum ce lamentabil are să fie. Haidem, nu pierde prilejul unui spectacol minunat.

Domnişoara Veturia refuză să meargă.[1] Pretextă că prezenţa ei la examen ar putea intimida pe Geon. Dar nu fu de părerea lui Armăşeşti. Dimpotrivă era sigură că Geon va reuşi, cu toate că era convinsă de insuficienţa preparărei lui. „Dar e extraordinar de inteligent. Şi nu-şi pierde vremea în zadar ca alţii. Petrece, dar nu uită, ca atîţia, că la facultate se mai dau şi examene!"

Restul drumului mintea lui Armăşeşti frămîntă tot veninul pe care-1 revărsase în sufletu-i vorbele fetei. Aşadar, ea ştie că Geon este cel înscris pentru examen. Canalia se lăudase şi-i atrăsese atenţia că lui şi nu lui Armăşeşti îi figurează numele pe listă. Nemernicul nu scăpa nimic ca să-şi arate superioritatea. Pînă şi nimicurile astea şcolăreşti le speculează! Şi domnişoara din răutate făcea confuzia cu lista!

Abia purtînd otrava din suflet. Armăşeşti ajunse la Universitate. Un nou gînd şi mai descurajator îi venise: dacă nemernicul este bine preparat! Ca un calvar urcă scările posomoritei clădiri. Dar cind intră în sala examenului, calmul şi buna dispoziţie îl recîştigară.

Căci acolo domnea groaza cea mai desăvîrşită. Domnul Socolescu nu intrase încă, dar o tăcere de moarte stăpînea încăperea micului amfiteatru. Paşii lui Armăşeşti răsunau printre băncile roşii, crestate de curioase desemnuri şi presărate, ici-colo, cu bizare chipuri omeneşti. Ochi stinşi şi bolnavi urmăreau fără nici un pic de strălucire pe noul-venit. Se opreau asupra lui cîteva clipe, apoi se ridicau spre tavan, pentru a coborî numaidecît pe ceaslovurile litografiate. Figuri de ceară ceteau şuşotind parcă nişte cărţi de rugăciune. înaintea spovedaniei din urmă. Priveau apoi vag în lături, bolborosind cuvinte neînţelese, pe care le subliniau cu largi înclinări din cap. Dar la un moment, plecăciunile acestea de manechine se întrerupeau brusc şi ochii se refugiau speriaţi în ceaslovurile soioase.

O atmosferă grea de catedrală într-o zi de înmormintare. Pînă şi candelabrele şi marile tăbli negre, catedra şi ooşul pentru hîrtii de la uşă luau parte la solemnitatea gravă a momentului. Numai figura jovială a lui Armăşeşti contrasta strident cu spaţiul înconjurător, că părea figura impudică

[1] Un moment scriitorul se gîndise la altă soluţie, cum rezultă din aceste cîteva rînduri şterse:

< Nu-i fu greu să convingă pe d-ra Veturia, mai ales că aceasta era de o părere cu totul contrarie.

— Sunt sigură că are să reuşească, spuse ea, deşi nu-mi închipui să fi învăţat prea mult. Dar e extraordinar de inteligent. >

a unui bețiv, rătăcit într-o biserică, în plină slujbă. Din locul pe care şi-l alese lîngă fereastră, Armăşeşti fixa cu un straniu surîs triumfător pe duşmanul său, care-i întorsese spatele şi care, strîngînd cu putere fălcile, fixa cu îndărătnicie de magnetizator grămada de fascicule albe de dinainte-i.

Domnul Socolescu îşi făcu intrarea cu gravitate conştientă de sacrificator antic. Aruncă o privire incoloră victimelor şi se aşeză pe jilțul înalt din dosul catedrei, nu fără obişnuitu-i gest de plictiseală. Prima serie fu chemată la supliciu, după o scurtă ouvîntare în care se lămuri asistenților că cea mai involuntară şoaptă va atrage după sine rigoarea evacuărei şi anularea răspunsurilor candidatului care-şi pretează urechea rumorilcr venite din spate. Apoi prima serie fu redusă la complectă tăcere din cîteva întrebări repezi; amuțită complect, fu invitată, nu după mult, să-şi reia locurile în bănci.

Pină la Geon mai erau trei serii, timp in care Armăşeşti, după ce mai admiră puțin culoarea neagră-vişinie, pe care o luase acum figura omonimului său, se lăsă furat de zvonul depărtat şi muzical al străzii. Zgomotul tramvaielor, duduitul automobilelor şi ropotul cailor îi venea[u] în urechi ca undele unui vis de armonie. O muzică tristă, ce-i umezea ochii. Căci în ritmul ei, treceau prin gîndu-i, în pas de revistă militară, toate frumusețile vieței citadine pe care o dusese în aceşti doi ani din urmă, cînd întîmplarea îl ținuse în vreun loc necunoscut lui Geon. Şi erau atît de multe aceste frumuseți! Atît de multe, şi trecuseră atit de repede! Se duseseră pentru totdeauna, întrerupte brusc de cuvintele sentinței părinteşti: „dacă nici anul acesta nu-ți văd numele în jurnale...

Armăşeşti privea cu ochi mari, nesiguri, pe domnul Socolescu, care se zvîrcolea pe catedră, întreba ceva foarte atent, zîmbea fin, se mira grozav sau se prăpădea de rîs. II privea şi-n gîndu-i se rostogolea necontenit acelaşi crimpei de frază, modificat uşor la fiecare nouă revenire: „Dacă nici anul ăsta nu-ți văd numele... dacă nici anul acesta nu văd Georgescu A. George în jurnale...

— Georgescu A. George, rosti solemn vecea d-lui Socolescu, Gheorghe Petre, Grămăticu Eugen.

Armăşeşti tresări speriat cînd i se pronunță numele. Dar îşi reveni numaidecît, văzînd că e vorba de rivalul lui. Zimbi uşor că l-au dus atit de departe gîndurile. Şi zimbetul i se lărgi luminat de o idee care i se încleşta din ce în ce mai mult in creier, şi cu atita putere incă, încît era cu neputință s-o mai alunge. Dacă Geon. reuşeşte la examen, în jurnale, printre cei reuşiți la anul I, va figura numele Georgescu A. George. Şi dacă Geon va refuşi]...

... asta, veni singură să-i spuie, peste cițiva paşi mai încolo, cu voce ispititoare, cu graiul Polixeniei, cînd ii mijlocea întoarcerea în poartă, că oricum gîndul, care vine aşa ca din seninul Domnului, nu trebuie aruncat ca un netrebnic.

Oare i-o fi dat ea drumul fantelui? Asta fu întrebarea care-i veni numaidecît atunci domnului grefier. Asta trebuia s-o descopere el într-o bună noapte. Şi dacă va fi fost astfel, chiar dacă totul s-a tras din greşala ei, însemnează că într-adevăr căința ei a fost mare şi că lucrurile pot să se întocmească iarăşi precum şi înainte erau.

Dar dacă nu l-a gonit şi dacă ...

Domnul Botoran nu vrea să cugete mai departe. Dar i-e de ajuns să-i vină această îndoială, ca să mai amine vizita sa nocturnă cu încă o foaie de calendar.

Şi astfel trece o săptămînă şi chiar încă o jumătate din săptămina ce mai vine. I.a judecătorie nu s-a observat nimic în tot acest timp şi lucrul i sc pare domnului Botoran cu totul de necrezut. Oare să nu fi prins ei de veste, vecinii...

Tot ce se poate, desigur. Dar asta nu mai lasă nici o îndoială că studentul a plecat. Pentru că nemaiintrînd şi nemaieşind pe poartă, poarta stă şi ea liniştită. Nu mai țipă uşa cînd îi sunt balamalele neunse, şi nu mai cade ca un tunet între stîlpii strînşi, cînd e repezită cu putere. Rămînînd nemişcată, nici cel de vis-â-vis nu se repede să vadă cine a intrat ***la Bctorani.***

Dar după ce termină cu această reflecție, iată, reflecția nu vrea să termine cu el. Se întoarce singură asupra ei înşişi [sic] ca o mănuşă. Şi lucrurile acum se prezintă astfel: poarta a țipat şi vecinul s-a repezit la fereastră ca să vadă cine intră la Botorani. „A, e tînărul student... Botoran ca de obicei vine mai tîrziu... Lucrurile stau deci întocmai ca înainte, nu e nimic anormal în desfăşurarea lor; mahalaua n-are, prin urmare, ce vorbi."

Botoran mai vrea să revină la reflecția lui de la început; dar reflecția se dezdoaie şi vine la forma ci de pe urmă. Şi e atît de supărător acest neastimpăr al gîndului. încît într-o seară se hotărăşte. „Dacă ***el*** va fi plecat, atunci totul va fi ca înainte. Dacă nu..."

„Dacă nu, dacă nu, dacă nu ..." Domnul Botoran iuțeşte pasul pe strada pustie, de noapte.

„Orişicît e greu să mănînci prin cîroiumi şi să dormi în hoteluri proaste ... oricît, cînd eşti învățat cu cineva... cu greu să te mai dezveți... Orcit... orcît ți-o plăcea unul mai tînăr şi mai fercheş... dar te întorci tot

la vechiul obicei... Parcă o s-o ia el, pe urmă... Ea nu s-o fi gîndind la toate astea....

Hm, poate nu s-o fi gîndit, cum nici un om al legei ca domnul Botoran nu s-a gîndit, că poate tînărul făcea teatru cînd a aruncat toată vina asupra ei... Doar nu s-arată unul de aceia, slabi de înger..."

Dar gîndurile, intețindu-se din vîslă în vîslă şi mai tare, au adus pe domnul grefier în fața casei sale.

„Cum oi vedea că e lumină în față, la el, cum mă întorc pe loc, pe călcîie", şi-a zis dumnealui pe cînd cotea încoace. Şi iată, vede bine că-i lumină acolo, dar pe călcîie nu se întoarce. Intră pe portiță, ca să nu se întîmple să iese cineva de la vecini, tocmai atunci, şi să-1 surprindă trăgînd cu ochiul pe la colțurile ferestrelor şi prin crăpăturile transperantelor de trestie chiar la casa sa. Şi conul Botoran cată să descopere ceva în odaia celui tînăr prin fereastra din curte. Dar cu neputință să descopere un ochete mai larg, pe unde să-şi strecoare ascuțişul neastîmpărat al privirei. Conul Botoran face paşi de lup, săltați şi surzi spre fereastra Polixeniei. Dar aci încalțe nu răzbate nici măcar un fir de lumină prin pătura pe care coana Polixenia o întinde de obicei în dreptul geamului, nu atît contra nopței, cît a frigului, cînd dă înspre iarnă. Prin geamlîcul din săliță conu Botoran nu descopere nici o dungă de lumină pe sub uşa de la bucătărie.

Va să zică aici lumina este stinsă. Pe cînd în partea opusă a săliței, pe sub uşa lui Băiaşu, dunga luminei taie dreaptă întunecimea, ca o sabie de foc.

„Sunt amîndoi acolo unde e lumină?" se-ntreabă Botoran, „sau a rămas doar el singur să mai cetească, iar ea s-a întors să se culce la dînsa, pentru a fi bine apărată de vreo surprindere cu dichis, în numele legei?"...

Dar alături de aceste presupuneri sumbre, îşi mai făcu locşor în mintea lui Botoran şi un gînd bun:

„Dacă ea s-a mutat în față şi ține lumina aprinsă ca să stîrnească şi mai zdravăn curiozitatea lui, sâ-1 facă să dea buzna înăuntru, şi acolo să descopere că porumbița e singură în cuib, iar ispititorul de minți a fost de mult alungat."

Acest gînd bun îl făcu pe Botoran să apese pe minerul uşei de la săliță. Dar uşa era bine încuiată. Lăsă minerul în pace şi coborî binişor cele două trepte ale scăriței. înțelesese.

La cocoană era întunerec şi la domn lumină. Pentru orice străin de casă, cocoana se culcase şi domnul veghea încă. Era cu neputință să juri cu mîna pe cruoe că domnul şi cucoana ar fi împreună. Iar dacă vreunui curios sau nepoftit îi trăsnea prin minte să zgîlțîie mai tare uşa de la săliță, ca să se convingă definitiv, ar fi constatat că domnul a ieşit, să

vadă cine bate, în puterea nopței, de pe uşa lui, iar cocoana de p; sa ei. Iar întîrzierea pe care ar depune-o or domnul or cocoana, ca să ajungă la uşa respectivă, neaşteptatul curios ar da-o pe seama somnului, in care cocoana s-a afundat de cu seară, iar pe domn l-a surprins cu lampa aprinsă. Pentru că nepoftitul acesta n-ar avea de unde să prindă bănuială că intre aceste două odăi se poate comunica repede nu numai prin siliță, dar si prin cele trei camere mijlocii, ale căror uşi dau în săliță, dar care răspund şi între ele: cămara, sufrageria şi dormitorul. (Pe acestea două din urmă soții Botoran nu le întrebuințează decît vara, pentru că iarna se mută, cu casa şi masa, în bucătărie, „înțelegeți dumneavoastră, domnule Băiesu — aude Botoran ecoul ciripitor al glasului Polixeniei — ca să nu ardem trei focuri dintr-odată".)

Dar domnul Botoran ştie toate acestea. Şi mai ştie că nepoftitul curios ar face greşala să se îndrepte dintru început la uşa săliței, cum a făcu şi el. Noroc că n-a făcut zgomot acolo. Aşa că acum poate să se îndrepte binişor spre ferestrele luminate ale lui Băiaşu. Pentru că domnul Botoran are acum o idee minunată. Va bate în geam, din stradă. Şi dacă junele e în cameră la dînsul, va trebui să ajungă la fereastră în „timp util" ca să vadă oine-i ciocăneşte. Dacă nu ...

Şi cînd domnul Botoran e gata să ciocănească, spiritul lui juridic se grăbeşte, tot în „timp util", sâ-i dovedească slăbiciunea stratagemei. Pentru că nu scrie nicăieri că el e musai la Polixenia, şi nu Polixenia în patul lui. Şi atunci junele va deschide ou promptitudine fereastra, exact după cele trei secunde, cît îi va trebui Polixeniei să ajungă în patul ei, cu catrafuse cu tot.

în fața acestei straşnice potriveli, spiritul juridic al domnului Botoran începe să-şi iese din albie. Pumnii i se strîng şi sunt gata si se prăvale cu toată greutatea lor spre a face țăndări geamurile şi a sfîsia spetezele transperantului, pentru a nu mai lăsa nici un timp util celor doi, ca să se ascundă de mînia lui.

Dar tot căutînd locul unde să dea mai cu folos lovitura şi mutîndu-se de la o fereastră la alta, conul Botoran observă la cea de către locul viran, din spatele casei, un lucru care-1 umplu de uimire: geamurile parcă nu erau bine înfipte în tocurile lor. înălțînd rugăciuni Domnului, că-i vine-n ajutor, Botoran trase uşor în afară geamurile dinspre stradă si-si vîrî capul pe sub transperant: in odaie nu era nimeni, iar acum bunăvoința lui Dumnezeu, implorat cu fierbinte stăruință să nu-1 lase la jumătatea drumului, se realiză pe de-a-ntregul: geamurile dinăuntru nu erau împreunate decît de formă.

Botoran îşi scoase capul de sub transperant şi privi în adîncul fundăturei. Nici țipenie omenească. Şi ferestrele din vecini, catran. Puteai să

sari şi înăuntru ori în afară fără să te simtă nici dracul. Aşa că fără a mai pierde vremea, trase de firetul transperantului şi se avîntă. Duse geamurile din afară la loc şi lăsă transperantul să cadă.

Patul, cu toate că pregătit pentru culcare, nici nu era atins. Pe masă, o carte deschisă. Uşa ce răspundea în şirul de odăi, încuiată din afară; uşa dinspre săliță, încuiată pe dinăuntru. Nu mai încăpea nici o îndoială.

Ce era de făcut? Domnul Botoran îşi propusese chiar de la hotel: să se întoarcă frumuşel pe călcîie, şi pentru totdeauna. Fără să ştie nici ea nici el, nici nimeni... Dar iată aici, parcă o putere îl ține pe loc ... N-ar fi mai bine să ştie şi ea că el a fost şi a văzut ... să se ducă prin săliță şi să bată la uşa lor? Chit că între timp studențelul va fugi prin odăi ca să se refugieze aici. Dar Botoran nu mai are cu el nimica: cu ea însă...

„Am înțeles acum, coană Polixeni... am priceput manevra... De ce nu l-ai lăsat mata să plece chiar din prima zi... sau de ce nu l-ai alungat... Din contră... mi-ai potrivit, în înțelegere cu el, încuietorile ca să facă suveica prin odăi... Ne jucăm ***d-a pitit,*** nu aşa?... "

Şi cu aceste vorbe, întoarcerea pe călcîie... De astă dată pentru totdeauna...

Dar dacă dă de ei, cum nu *[sic]* se spune, şi-l apucă acolo ceasul ăl rău...

Conu Botoran se-ncruntâ şi şovăie. Mina lui s-a proptit în masă şi a dat de carte. Şi simte cum atingerea luciului de hîrtie parcă-i trage pe nesimțite şuvoiul sîngelui din cap. Domnul Botorat mingîie hîrtia cu nesaț...

— Sunt om de-al legei, pronunță el tare cuvintele, ca să le audă singur mai bine, şi să se dumirească mai bine. Nu se poate... nu sunt un ăla, un terchea-berchea... de inculpat...

Şi pentru a găsi şi mai mult razim sufletesc pe luciul mîngîietor, coboară ochii pe pagină...

„Art. 253: Omorul săvîrşit de către bărbat asupra soției sale..."

Ochii grefierului alunecă grăbiți pe sensul articolului:

„nu este scuzabil dacă viața soțului sau a soției care a comis omorul nu a fost pusă în pericol chiar în momentul cînd s-a comis omorul"...

Botoran aprobă pe legiuitor cu scurtă înclinare a capului. Articolul ăsta niciodată nu se înțelege ca lumea, are el aerul să zică. Dar ochii merg mai departe:

„în caz însă de adulter, omorul comis de către soț asupra soției sale sau asup'ra complicelui, sau de către soție asupra soțului sau a complicei, în casa conjugală, este scuzabil..."

— *A forținri,* în odaia conjugală, complectează Botoran.

Dedesuptul articolului, expus în caractere mari şi frumoase, de parcă să-ți meargă mai bine la cap, urma litera măruntă a doctrinelor şi jurisprudenței.

Botoran îşi trase lăcomia ațîțată de deasupra, cu sforțarea celui care şi-ar trage piciorul prins de smîrcul cleios...

— Nu, nu... nu omor, domnule... moarte de om nu fac... spuse şi împinse cartea în lături...

Ochii îi fugiră la fereastra care parcă înadins fusese lăsată neînchisă bine, veniră din nou la cartea desfăcută ca o ispită dinainte-i, tocmai la articolul acesta...

Botoran îşi pulveriza de trei ori scuipatul în aer şi se închină:

— Piei drace.. .

Apoi ochii i se pleoştiră pe pagina lucioasă, cu litere mari şi frumoase... Deşi ochiul i-era la depărtare de un metru, vedea de aci:

„... sau a complicei, in casa conjugală, este scuzabil..."

„în odaia conjugală, despuiați şi încolăciți"... complectă gîndul lui...

Dar el se scutură pulverinzîndu-şi iarăşi saliva spre cele patru zări. Apoi se închină privind înfricoşat la carte...

— Ceasul rău, ispita... şopti el.

Şi pentru ca să nu se poată împlini ceasul rău, el intoarse cheia de la săliță cu zgomot şi calcă apăsat, pe lîngă dunga preşului, ca tocurile şi tălpile să plesnească prevenitor în scîndura goală.

Ajuns la uşa conjugală însă, nu-l întîmpină, cum se aştepta, nici un zgomot dinăuntru, care să-l asigure că intrarea a devenit liberă. Lipi urechea de lemn şi ascultă. La început nu distinse prea mare lucru, pe urmă auzi suspine dulci şi şoapte încilcite. Sîngele i se aprinse în cinci părți deodată, dar el îşi căută din nou mîntuirea în închinat. Iar gîndul bun ii veni sub forma unui plan plin de demnitate. Va intra, va păşi spre pat şi va smulge de sub cei doi necredincioşi pătura lui castanie şi atit de moale la pipăit, singurul lui lucru gospodăresc adus în căsnicie. Va trage cu putere de dînsa, presărînd pe jos pe cei doi nemernici, care-l vor privi înaintînd, cu ochi cît ceapa, şi care vor ispăşi, in spaima de cîteva clipe a morței care vine, murdăria lor.

Numai că acestui gînd de adevărat slujitor al legei i se opunea un obstacol: dacă uşa era încuiată, „planul" nu avea să sa desfăşoare chiar întocmai cum îl întocmise închipuirea domnului Botoran. însă pătura tot în pat va rămîne; şi gestul demn al ridicărei ei tot putea fi executat, chiar şi după zgomotoasa spargere a uşei.

Dar minune. Uşa nu era încuiată şi la prima apăsare pe miner, ea se dădu singură în lături, ca şi cînd n-ar fi avut nici un secret de ascuns, întunerecul din odaie nu era prea profund, pentru că focul încins bine din maşina de gătit, țîşnindu-şi lumina jucătoare prin găurile uşei de tinichea ca printr-un triplu obiectiv de cinematograf, făcea să zboare pe păretele

deasupra patului, în filfîituri misterioase, aripele de vis ale unei neînțelese proiecțiuni.

Ochii lui Botoran căzură asupra aşternutului ca două păsări de pradă, dar acesta nu acoperea decît o singură formă omenească. Un singur cap ieşea din plapomă, şi cu toate că vederea lui se obişnuise acum cu lumina aceea bizară, Botoran n-ar fi putut spune dacă ochii Polixeniei erau închişi sau deschişi, dacă îl priveau cu uimire şi spaimă sau dacă erau înduioşați, înainta să se dumirească asupra acestei alternative şi foarte aproape Tde] dînsa văzu că erau închişi. Dar atunci pe figura adormită se stîrni o mişcare uşoară şi o voce dulce îl întimpină:

— Te-ai reîntors, dragul meu drag... (Botoran se întunecă? !)... Scumpul meu bărbățel. (Lumină pe fața lui Botoran)... Tocmai te visam... Visam că vrei să mă părăseşti de tot... şi simțeam că n-am să pot trăi fără tine.. Vino, scumpul meu dulce, copilul, îngerul, norocul meu. (Doamna Botoran întinse brațele ținînd necontenit ochii închişi, dar Botoran făcu un pas înapoi, plin de ură şi dezgust). Vino, bărbățelule... de ce nu vii...

Niciodată dînsa nu-şi dezmierdase soțul cu chemarea asta, „bărbățelule!", dar mintea logică a domnului grefier nu putea să-i atribuie altă adresă decît oă-i revenea lui de drept, in calitate de titular. O acceptă deci şi se lumină din nou la față, cu atît mai mult cu cît diminutivul i se părea nespus de dulce şi aşa de firesc după timp lung de despărțire. Pe urmă, brațele Polixeniei erau rotunde şi se întindeau molatec, iar de sub aşternut răzbătea o aromitoare moliciune...

— Vino, bărbățelul meu, e atît de cald aici la mine...

— Numaidecît, să mă dezbrac? răsună drept răspuns, tremurătoare, vocea gravă a lui Botoran. Şi mîinile lui voinice apucară ca pe nimic pieptii hainei...

Ochii Polixeniei ajunseră atunci mai mari ca oul, dar în vagul lumineî aceleia ei puteau să ia fără pericol orice dimensiuni, părînd una cu cearcănele care, în timpul lipsei domnului Botoran, crescuse peste măsură.

[O DiSCUȚIE JURIDICĂ], ***B II,*** **pp. 270—271;** ***A 11,*** **pp. 270-291, Arhiva Drăgăşani**

Fără îndoială, dacă doamna Botoran n-ar fi pomenit, în neaşteptata ei mărturisire, de Vulpache şi de Piscupescu, lucrurile ar fi culminat într-o cumplită întorsătură. Dar a fost deajuns ca s-audă aceste două nume magice şi să vadă în închipuire rinjetele pe care ele le exprimau, ca Botoran să-şi dea foarte bine seama, cînd a împins cu scîrbă pe soția sa pătată şi necinstită, izbind-o cu capul de maşina de fier, că a fost îmbrîncit la rîndu-i de o revoltă dublă. Fusese desigur jicnit adînc de faptul în sine;

<]ar ca meşter om al legei, un necaz de moarte îl pălise şi creştea văzînd cu ochii, că întîmplarea singură l-a dus la descoperirea adevărului, fără ca puterea de scrutare a spiritului său să fi intervenit cu ceva. Dacă n-ar fi fost întîmplarea oarbă, concretizată prin chipul neghiob cum doamna Botoran s-a lăsat prinsă ca prostul în mărăcini, el ar fi continuat să fie de rîsul mahalalei şi al colegilor săi de la judecătorie, ale căror glume şi aluzii abia acum îi sfîrîiau pe pielea obrajilor ca fierul înroşit.

Vulpache şi Piscupescu! Spre marele noroc al lui Băiaşu, aceste mustăți şi aceste guri lungite pînă sub urechi ieşiră din lumea lor de hîrțoage întru întîmpinarea mîniei domnului Botoran, fâcîndu-1 să şi-o ascundă cit mai adînc de ochii lor, s-o înlocuiască — Dumnezeule, cu ce sforțări! — cu un rînjet la fel, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, dar absolut nimic, care ar putea da de vorbă.

Zăbovind puțin afară, în sala prin geamlicul căreia — uitat vraişte de această gospodină dezmățată — răcoarea nopței îi limpezi de sîngele năvalnic mintea injectată, conul Botoran chiar prevăzu scena care, de bună seamă, peste cîteva zile avea să pună lucrurile la punct. La fel: noapte, țuici, întoarcere spre casă, glume şi aluzii. Şi-n sfîrşit glasul lui degajat: „Eu, băiete, n-am nici o grijă în privința asta; firfizonu meu de mult m-a părăsit, zicea c-a găsit mai ieftin în altă parte". Ba chiar: „Eu am fost gata să-i las mai jos, că era băiat de treabă, dar Polixeni, o ştiți, nici n-a vrut si audă..."

Domnul grefier rînjeşte sinistru de acest renghi ingenios pe care-1 va juca colegilor săi. Iar sforțarea sa supremă, în aceste momente, e ca să se domine; lucrurile să se petreacă repede chiar în astă noapte, fără zgomot, fără <a pumnii să o ia prea razna, înaintea acestor gînduri cuminți, cînd ochii vor da de mutra bobocului. Nimic, decît o sumară anchetă, o strîngere dibace în chingi, pentru ca tînărul să ştie că nimic nu-i poate scăpa ochiului domnului grefier, cîteva aplicații înăbuşite pe obraji şi pe sub fălci, numai spre îngrozire şi ruşinare, dar fără muierea totală a oaselor, şi la urmă, cînd frica îl va face să dîrdîie ca piftia şi-i va scoate ochii din orbite ca la broaşte, un generos dar zdravăn scuipat între sprîncene şi-o adînc dispreţuitoare absolvire: „Şi-acum fă-ți repede bagajele că eu mă duc să-ți aduc birja... Şi să nu dea dracul să-mi mai ieşi înainte pe-aci prin mahala, că să ştii, rup cu dinții din tine..." în sfîrşit piciorul tradițional la despărțirea definitivă şi... să mai poftească pe urmă... colegii... cu comentatul...

Dar în orice caz: înainte de toate ancheta, instrucția; să-1 bage pe fante in vidănii [?], nu altceva. Aceasta fu ultima rezoluție a domnului Botoran cînd păşi ferm spre odaia lui Băiaşu. Pentru că dumnealui simțea acum, mai mult decît orice, nevoia ca din acest dezastru familiar să

rămînă cel puțin intactă conștiința ce-o avea, și pe care credea c-o împărtășește sincer și celălalt, de meritele sale juridice. Ea trebuia să fie restabilită cu orice preț, cel puțin în cugetul său propriu.

Intră la Băiașu fără să bată la ușă, dar regretă îndată această „omisiune" și se dezaprobă, mental, vehement. Pentru că, fie el direct în cauză, un anchetator nu trebuie să-și piardă un moment cumpătul și recea judecată, punhid cu astfel de mici stîngăcii în gardă pe cel care trebuie prins în cursa strimtă a mărlurisirei cu cea mai mare dibăcie.

Pe tînăru-i prieten de pînă ieri l-a găsit, ca și pe doamna Botoran, lungit în pat, îmbrăcat, cu mîinile sub cap și cu ochii duși în cine știe ce lume, in cine știe ce închipuiri, in cine știe ce amintiri.[1]

Cînd a intrat, studentul a crezut că-i tot doamna Botoran și nici nu și-a întors capul. Văzînd însă că nu se apropie nimeni de dînsul și nu-1 potopește cu sărutările, ceea ce dealtminteri acum l-ar fi plictisit cu desăvîrșire, s-a uitat mirat spre ușă.

Domnul Botoran era acolo și-1 privea cu stăruință prin umbra borului pălăriei. Băiașu mulțumi zeilor, fericit că tocmai nu apucase să îndemne pe doamna Botoran să-1 lase în pace, cum era cît pe-aci [să] înceapă.

Dmtr-un salt a fost în picioare și a salutat pe grefier cu măgulitoare cuvinte de bună venire. Și închipuindu-și că dacă i-a făcut la ora asta oncarea să-l viziteze, asta trebuie să fie în strînsă legătură cu numărul țuicilor luate înainte de masă, deduse de aci că simpatica lui gazdă are gust de conversație. De bună seamă, de conversație juridică, deoarece de multă vreme nu-l mai tratase cu așa ceva. (Un moment Băiașu își aminti și de drăgăstoasa hărnicie cu care degetele d-nei Botoran îi desfăcuse cu două ceasuri mai înainte gulerul și cravata de la gît; și cu toate că amintirea se complectă cu operația inversă, pe care o săvirșise acum o jumătate de ceas, cu gîndul să plece în oraș, idee la care renunțase apoi, totuși văzînd pe domnul Botoran, mîna lui căutase involuntar spre gît.)

— îmi pare tare bine că ai venit la ora asta la mine, coane Botoran, își arătă satisfacția Băiașu, găsind gulerul la locul lui, ***pentru că și eu am nițel gust de vorbă. Știi, mi-e nu știu cum așa, zise el întinzîndu-se... Aș face ceva, dar parcă mi-e lene și parcă îmi stă așa ca o incropeală prin oase...***

[1] Pasajele subliniate au fost reluate, cu unele schimbări, în ediția din 1934 (vezi pp. H9—153).

Pînă aici am urmat manuscrisul ***BII***, pp. 270-271. De aici continuăm transcrierea după ***AII***, pp. 270-291, începînd cu alineatul 2 din necesitatea reconstituirii ansamblului.

Domnul Botoran înțelegea foarte bine dispoziția asta pe care i-o descria tînărul Băiașu; de cîte ori n-o avusese și dumnealui! Ceea ce. îl lăsa perplex însă era tocmai ușurința, inconștiența ori cinismul cu care acest tînăr i-o mai și spunea. Domnul Botoran n-ar fi crezut că o îndrăzneală ar putea să meargă pînă acolo'.

Cu toate astea, iscusitul grefier ezita încă să intre in subiect. Spiritul lui juridic, care-1 recîștigase deplin, în fala acestei bravări nerușinate, ca și sîngele rece îi aminteau regula cea dreaptă, că nu trebuie să ia nici o decizie pină ce nu se ascultă și partea cealaltă, pînă ce nu are la mînă mărturisirea acesteia, obținută cu meșteșugite întrebări, ingenioasă tactică și savantă viclenie.

Vorbind ***Băiașu își și recapitulase materia juridică de care mai dispunea ca să-și menție rangul de licențiat in ochii proprietarului său.*** < De mult nu mai discutaseră Drept, și de vreo două ori, cînd domnul grefier adusese vorba, Băiașu alunecase cu abilitate alături. Era deci timpul ca din proprie mișcare să se arunce [în] înot voinicesc pe firul apei, unde-i plăcea domnului Botoran să se scalde,>[2] ***Constată însă că sacul se isprăvise și acuma il ademenea o chestie prea elementară și care i se păruse prea la putința tuturor de a o descoase, pentru a n-o lăsa, în întreținerile lui cu dînsul, ca pe cea din urmă rezervă, pentru vremuri de complectă lipsă. Și iată acum află cu îngrijorare că vremea.asta venise.***

Chestia era tocmai penală, deci chiar pe gustul gazdei sale; noroc că o împrejurare dramatică, petrecută de curînd în lumea mare, și de care gazetele erau pline, îi legitimau în momentul de față prezența în discuția chiar a dci juriști emeriți ca dînșii, care altfel nu și-ar pierde vremea cu astfel de bazaconii de romantism juridicesc.[3]

— Ei, ce zici de întîmplarea asta, coane Botorane}... Cred că ai cetit gazetele... Ia să te vedem cum te pronunți... Am văzut eu că nu-ți plac chestiile penale, dar de-asta cred că face să ne ocupăm puțin... Așa e?

< Și pentru că Botoran tăcea, privindu-l printre pleoapele strînse, Băiașu crezu că tot penalitatea afacerei îl ține așa ursuz.> Precaut, după ce se pipăi din nou la guler și la cravată, se gindi cam ce urmă ar mai fi putut lăsa în odaia doamnei Botoran. Pălăria, uite-o colea în cui, a atîrnat-o chiar de cum a venit din oraș. ***Pardessus-ul*** de asemeni...

i„ Niciodată domnul Botoran n-a văzut - și cîte n-a văzut dumnealui - ca îndrăzneala cuiva să meargă pînă acolo" ***(B 11).***

- între < > reproducem, ca și in volumele anterioare, anulările din ms. (vezi și mai sus).

» Ms ***B II*** continuă cu încă o frază: „Mai ales ca «temperatura» preopinenților se arătase tocmai la un grad propice pentru dezbaterea unei astfel de teme".

In buzunare mîinile lui agere îl convinseră că toate lucrurile sînt la locul lor (în vreme ce domnul Botoran, văzîndu-l cum se caută, clătina din cap ca un procuror care a şi sesizat mişcarea): batista, ţigările, portefeuille-ul, pila de unghii şi mica pudrieră de metal cu oglimjoară... A fumat, e drept, acolo o ţigare, stînd de vorbă cu coana Polixeni, înainte ca acesteia să-i vie deodată cheful să-i desfacă în anume înţeles cravata, schimbînd cu desăvîrşire tonul şi direcţia conversaţiei începute; dar îşi aduce limpede aminte că lucrurile luînd această întorsătură la care nu se aştepta, Băiaşu, din vechi principiu, nu mai strivise ţigarea în farfurioară, ci o dusese s-o arunce direct în maşină. Să fie mirosul tutunului care să-i fi dat de bănuit}... Dar domnul Botoran fumează însuşi, aşa că...

— Ţi-am spus eu, coane Botorane, penalul are farmecele lui... Iacă împrejurarea de faţă... Stai numai să vezi... Va să zică ea, după ce îşi părăseşte, bărbatul şi familia ei, este la rîndu-i părăsită. Atunci pretinde o ultimă întîlnire şi trage cu revolverul... Eu-ţi spun sincer c-aş achita-o... Cum dai voie soţului să se răzbune, cînd îşi prinde soţia în flagrant delict dc adulter, lot aşa dă-i voie şi ei să se răzbune cînd, după ce a fost amăgită şi scoasă din minţi, e părăsită cu atîta laşitate. E... e... e... să se sfîrşească odată cu îndrăzneala acestor domnişori de industrie...

Domnul Botoran tresări şi privi iar stăruitor pe domnişorul dinainte-i. <„Măi, ăsta îşi bate joc de mine!" îşi spuse el, că doar mărturisirea s-a consumat. Gîndi la rîndu-i c-ar trebui să-1 ia şi el puţin peste picior pe acest uzurpator de case cinstite, înainte de a-1 da ta/a. Un moment în urechea lui se limpezi şi fraza pe care să i-o arunce în nas:

„Măi licheao, am să sfîrşesc eu acum cu tine..."

însă ca vechi om al legei, dînsul nu trebuia să-şi piardă cumpătul. întîi instrucţia, interogatoriul! Iar în spusele lui Băiaşu dînsul băgase de seamă o scăpare> din vedere juridică. Ba încă două... Mai întîi de toate, tinerelul ăsta... licenţiat pronunţase vorbele: „îi dai voie", ceea ce era o eroare. Legiuitorul nu putea să dea voie părţei să-şi facă dreptate singură... Al doilea, se părea că-şi închipuie că numai unul din soţi, şi anume bărbatul,[1] se bucură de scuza legei pentru omorul săvîrşit în caz de flagrant delict de adulter...

^Conul Botoran se gîndi să înceapă de-aci rechizitoriul lui contra acestui şmecher. >

Conul Botoran fu ispitit de ideea de a-1 prinde cu întrebările sale, odată cu ceea ce-l adusese încoace, şi în flagrant delict de ignoranţă,

[1] Textul este confuz. Din frazele anterioare reiese că Băiaşu se referea la drepturile soţiei. Autorul dealtfel reia acest text în mai multe versiuni.

dovedindu-i că în afară de bazaconiile **alea** din timpul romanilor, pe care le înşiră cu atîta risipă, ştiind bine că nu poare fi controlat, arată lipsă de precizie în aplicarea unui text aşa de simplu, ca orice text penal, iar de civil s-a ferit.[1]

Dar pînă să articuleze în minte toate aste îndemnuri, pe care le vrea cît mai sarcastice şi mai înfricoşate, *spiritul juridic îl înşfacă la timp pentru a-l pune pe linia cea dreaptă: vehemenţa aparţinea execuţiei, pe cînd acum se găsea încă în perioada de judecată — acum era deci locul întrebărilor inconvoiate, ca ghearele de cleşte care prind şi strîng şi nu mai lasă celui întrebat nici o putinţă de mişcare.*[2] .Şi pe cînd domnul grefier se zbătea între aceste două dispoziţii sufleteşti contrare: om şi magistrat, Băiaşu avu toată vremea — îndemnat de tăcerea puţin cam prelungită şi atitudinea oarecum cam bizară a domnului grefier — să controleze pentru a treia oară obiectele din buzunar ori dacă nodul cravatei are vreun cusur.

Dar rezultatul acestei a treia investigaţii, cu mult mai metodică decît celelalte, îl asigură deplin, *şi cunoscînd din experienţă că orice nor din minte şi orice bănuială a celui cărui te adresezi pot ji uşor spulberate cu o mină de veselie, de dezinvoltură, de nepăsătoare îndrăzneală, cu care, legat la ochi, poţi şi chiar eşti nevoit să dai buzna, în însuşi mijlocul îndoielii,* calm şi sigur de sine, Băiaşu reîncepu:

[1] Pagina 277 din ms. *A II,* uşor amplificată, devine pagina 275 în ms. *BII,* din care reproducem acest fragment, în care monologul interior al lui Botoran se apropie cel mai mult de textul tipărit în 1934:

Fiindcă avea chef de vorbă, trebuia lăsat fireşte să trăncănească înainte. Doar toţi acuzaţii cari vorbesc mult sfîrşesc prin a se încurca singuri în propriile lor cuvinte. Şi trebuie arătat boieraşului acestuia fanfaron şi obraznic că-n realitate nu e nimic de capul lui pomădat şi poate fi prins în capcană mai uşor decît cel mai năuc dintre derbedei. Tânăsuică, delicventul cel mai găgăuţ al ocolului, şi nu se dă aşa, pachet, în mîinile judecatei... Mai mult ca sigur — reflectă dumnealui văzînd noua ezitare a lui Băiaşu — acum a început să bănuiască scopul acestei vizite nocturne şi îşi dă seama că a făcut o prostie dînd buzna într-un subiect care-i va atrage sfărmarea oaselor.

Domnul Botoran rînjeşte. Fălcile lui grele se mişcă pentru a-1 îndemna să continue: „Dă-i înainte, te-ai oprit tocmai acum... Ce e cu porcii ăia de domnişori de industrie... Hai, domnişor•ule...

[2] Ms. *BII* continuă astfel:

Dar avertizat de tăcerea prelungită şi atitudinea cam bizară a domnului grefier, Băiaşu se dumirise in cele din urmă asupra vizitei acestuia întîrziate. Cum, de unde, tipul bănuia ceva, dar de bună seamă sigur nu era, altfel doar ar fi avut altă intrare. Ca atare hîrşitul student era nespus de satisfăcut că-şi îndrumase vorbirea pe drumul început: avea doar şi el metoda sa, pe care i-o punea în mişcare uneori instinctul, alteori chiar norocul.

— Spune drept, nene Botorane, aşa e că nu-ţi prea place subiectul ăsta... Ai dumneata ce ai cu penalul .. Dar afacerea e oricum interesantă .... şi pentru că preocupă pe toată lumea ... tot oraşul vorbeşte.

< Iar dedesuptul frunţei Băiaşu îşi forfeca memoria cu o cruzime barbară, fără a mai găsi în cotloanele-i goale ceva peste tot ce-i spusese şi-i rãsspusese gazdei sale din bruma de „roman" şi „civil" cît ştia. S-o ia în vreo direcţie oarecare, aşa la întîmplare, se făcea de rîs... îl auzise doar vorbind pe Botoran şi cîntărise bine cită pricepere şi cît amănunt juridic dăinuia în mintea simplă a acestuia...

însă tot dibuind în dreapta şi-n stînga în compartimentele opace ale capului său frumos, de unde nu putea scoate nimic pentru că nu pusese nimic, > Băiaşu căuta o alunecare către un tărîm mai în marginea acestor preocupări, unde să atragă neapărat pe domnul Botoran, a cărui voce simţea nevoie s-o audă. Tăcerea asta prelungită începea chiar să-1 neliniştească de-a binelea, < oricît era acum de sigur că nu lăsase nici o• urmă în odaia doamnei Botoran>. Ochii aceia, privirea aceea stăruitoare i se înfigea prea adînc inăuntru-i, îl enerva, îl intimida...Dar Băiaşu avea puteri nebănuite de rezistenţă....

— Nu, zău, asta e ceva într-adevăr interesant, luă el iarăşi cuvîntul cu aceeaşi nepăsătoare francheţe de pînă acuma. Un jurist, un om de lege care să simtă o rară predilecţie pentru o anumită ramură a dreptului şi complectă indiferenţă, ba chiar, se pare, un fel de dispreţ pentru o altă ramură... Hm... curios...

Domnul Botoran băgă la rîndu-i de seamă că sporovăielile băiatului ăstuia, luînd-o pe drumul pe oare o apucase, nu-i mai puteau servi cu. nimic la instrucţia ce-şi propusese să facă. Aşa că, vrînd-nevrînd, trebui să deschidă în cele din urmă gura pentru a-1 readuce la punctul de unde porniseră.

— Ţi se parc dumitale aşa ceva... De unde ai soos-o că eu dispreţuiesc penalul... Penalul are frumuseţile lui, tot ca şi civilul... Ba ce frumuseţi... începu din nou să se oţărască vocea lui, iar mîna să i se agite în buzunarul în care o adîncise înadins spre a o feri de vreo mişcare nepotrivită.

Băiaşu mirosea neliniştea din juru-i cu porii; ochii lui deschişi mari vestiră pe domnul grefier de acest lucru < încît acesta trebui să-şi îndulcească îndată glasul pentru a continua:

— Uite dumneata, cazul ăsta petrecut acuma şi de care se face atita zgomot... Se nasc aci o grămadă de probleme, oare de oare mai interesantă... Iacă, pe mine m-a impresionat tare mult, şi de-aia poate ţi se pare curioasă atitudinea asta a mea, venirea mea aşa pe neaşteptate, minţi cu

energie Botoran, convins cu străşnicie c-a apucat pista cea mai dreaptă spre ţel...> El cumpăni încă dacă nu e mai bine să-1 apuoe deodată de gulerul hainei, să-1 scuture zdravăn, ră-1 ridice şi să-1 ducă pe sus, numai aşa de guler, să-1 arunce faţă în faţă cu Polixenia... să-i dea pe-amîndoi cap în oap, pînă cînd vor fi în deplin cu mărturisirile... Pe urmă iar, cap în cap, cap în cap, cap în...

Dar nu. Voluptatea instructorului e mai mare. Domnul Botoran chiar zîmbeşte cu plăcere la gîndul cum vor de K I V ucrurile, încetul cvj încetul, pe nesimţite. Şi el îşi dă seama că zîmbetul lui, pe care-1 face şi mai vizibil, şi mai dulce, linişteşte tot mai mult pe Băiaşu, îi micşorează pupilele şi-i goneşte paloarea de pe obraji. Pentru întîia oară în viaţa lui, domnul Botoran adulmeca satisfacţiile cinicului.

— Stau şi mă gîndesc, continuă el, jucîndu-şi cu măiestrie rolul. Poate fi ea condamnată că l-a ucis....

— Nu strigă Băiaşu, acum deplin lămurit asupra sincerităţei lui Botoran. Am spus-o şi o repet... nu...

< Şi bucuros că domnul grefier acordă in sfîrşit interes acestor chestiuni, el dădu drumul unui considerabil număr de consideraţii. Domnul îl asculta calm şi încruntat. Din cînd în cînd baza frunţei lui se lăsa uşor asupra ochilor. >

— Legea, domnule Băiaşu, îl opri cu asprime, ţine în primul rînd seama de momentul cînd s-a consumat fapta... Flagrantul delict e esenţialul. „Hm, gîndi Băiaşu, ce-are aici a face flagrantul delict."[1] A treout acesta, continuă Botoran din ce in ce mai tare, chiar dacă în mînă, ca să zicem aşa, ai dovezile zdrobitoare: o cămaşă a ei rămasă in odaia lui, sau un guler de-al lui...

Mîna lui Băiaşu porni reflex în sus, dar se opri la jumătatea drumului şi se transformă într-un gest larg, de vorbitor care pledează cu căldură...

<— Dar legea, spuse el, bine informat asupra acestui pasagiu, mai pretinde şi casa conjugală ca> teatru al flagrantului delict... oare nu va fi aohitat soţul care şi-a pedepsit soţia necredincioasă şi pe complicele ei, în casa acestuia din urmă sau în cine ştie ce casă... Pe urmă legea pune acest caz în şirul faptelor scuzabile, care şi ele se pedepsesc, însă incomparabil mai restrîns... însă nu uita că procesul are loc la juraţi. întrebarea se pune întîi asupra vinovăţiei agentului... E vinovat cutare de omor etc, etc... Cu alte cuvinte, a fost în facultăţile lui complecte, şi-a dat seama ce a făcut, şi aşa mai departe. Chiar dacă răzbunarea a fost săvîrşită în condiţiile legei, dacă juraţii vor spune da, pedeapsa se va da, însă

[1] Frază adaosă ulterior, p. 283, ca şi alte multe modificări.

redusă ca pentru crimele scuzabile... Pe cînd, în orice împrejurare de soiul ăsta, chiar cînd răzbunarea a fost comisă mult timp de la consumarea-trădării, jurații au achitat totdeauna şi în toate locurile...[1]

— Va să zică dumneata eşti de părere că şi atunci cind nu ai în apărarea dumitale motivul puternic al furiei subite, care-ți ia mințile şi...

— Evident, coane, doar furia de care spui îți vine cînd afli şi de obicei afli totdeauna ceva mai tîrziu„.

— Nu, dă-mi voie să te contrazic...

— Pardon, cocoane, convingerea nu poate să se întemeieze decit dacă îi dai timp...

— Dar atunci nu mai e furie subită... furie cu gînd şi cu rațiune nu mai e furie....

— De ce rațiunea scormoneşte mai adînc lucrurile şi dă la iveală adevărul, de aceea furia creşte mai impetuoasă...

— Aşa e? răcni domnul Botoran rinjind fioros şi împungîndu-1 cu ochii. Dar în fața oohilor holbați deodată ai lui Băiaşu se reculese şi, schimbînd deodată tonul şi intensitatea lui, întrebarea se preschimbă in întărire: Aşa e! Aşa e! Ai dreptate... Furia creşte pe măsură ce convingerea se limpezeşte mai mult... Dar reîncepu să apese tare pe cuvinte: Ai dreptate, domnule Mihnea Băiaşu...

[1]. Filele 284 şi 285 cuprind pe. verso următorul text adaos cu altă cerneală:

— Hm, eu nu cred oă aici se pune chestia flagrantului delict, opina" dulce Băiaşu, a cărui minte bănuia iarăşi prăpastia în apropiere... Ea a făcut fapta... dar autorul moral trebuie descoperit... Cine e autorul moral... Cine a îndemnat-o să lase casa şi să fugă cu dînsul... Ca pe urmă să vrea s-o părăsească...' Ea a ucis, dar poate a făout gestul fără voință , consecință firească a lanțului de fapte la care a îndemnat-o el... autorul moral, care astfel cade victimă propriilor sale uneltiri... declamă Băiaşu, vroind să atragă cu căldura pledoariei în această chestie complicată pe d-1 Botoran.

— Canalia, bine i-a făcut, răgi cu furie Botoran, izbind din picior... Ei scot femeile şi fetele oamenilor din minți... El a... Şi d-1 Botoran se scoală şi înaintează...

— D/ar, se refugie Băiaşu, speriat de această atitudine neaşteptată şi sălbatecă., asta e o fațetă a chestiunei... Dar închipuie-ți-1 şi **pe** el... un băiat modest... un secretar dornic să-şi facă o carieră, văzindu-şi **de** treabă... Cînd, deodată nişte ochi dulci, azi o vorbă cu douăînțelesuri, mîine alta... azi o atingere de mîini... mîine un scaun apropiat, o atingere cu piciorul, băiatul tînăr şi cu seva proaspătă, cocoana mai [în] vîrstă şi mai. experimentată... Băiatu se retrage în odaia lui: „Măi, ce fac eu"... Cocoana... cioc, cioc, cioc, în uşă ... Şi azi aşa, mîine aşa... Pină cînd, înțelegi... care-i autorul moral, coane Botorane?...

Privirile lui creşteau, iar namila de trup prindea acum proporții de zeu omeric... Creşteau văzînd cu ochii, in lumina palidă a becului slab.

Pe figura lui Băiaşu paloarea se întinsese statornic ca pe-o față de cadavru. Mai păstrînd încă o fărîmă de nădejde că s-ar putea totuşi înşela, în mintea lui se desluşea tot mai lămurit gîndul că celălalt ştia.

Dar orcît de palidă, fața lui rămînea calmă; doar încheieturile fălcilor se simțeau din cînd în cînd **pe** sub piele, minate de-un tremur brusc şi nervos. în schimb, în mintea lui Băiaşu se întunecase zdravăn şi doar din cînd în cînd fulgerele spaimei mai luminau acolo zarişti de panică, încolo, negură şi tumult. Tumultul sîngelui izbind haotic în fundul urechilor şi-n fundul creierului şi-n toate străfundurile ființei lui. Iar ființa celuilalt creştea.

Izbucni într-un rîs de nebun. Un rîs **pe** care totuşi vroia să-1 moduleze, liniştitor, potolit, ca în mijlocul unei discuții senine. Iar ochii lui alergau neliniştiți prin odaie, pentru a-şi găsi reazim doar pe ceva cu care ar fi putut să se apere, pe cînd gîndul lui căuta un cuvînt, o atitudine paşnică, ceva peste rotunjimea de fier a cercului care începuse să-i strîngă laolaltă, o vorbă de duh, o glumă, ceva strein de starea asta cumplită, care să-1 facă şi pe celălalt să rîdă or să se prindă în vorbă, pentru a se asigura că totul nu-i decit o părere, o vedenie fără rost, o urîciune trecătoare.

Din cînd în cînd cîte un val de sînge îi mai scormonea în creier, scoțîndu-le din mal şi împingîndu-le ca un riu nărăvaş prin munți, fărîmi de judecată.

„Nu se poate. Nu ştie. întîmplarea care a avut loc în oraş l-a îndemnat numai să facă o apropiere... Atît... Oh, el vrea să afle acuma... el vrea să ştie, să prindă... Grefierul..."

Toate acestea se duc şi vin în mintea lui cu iuțeli de vîrtej turbat; capul îi vîjîie de atît cît poate trece printr-însul într-o secundă, în fracțiuni infime de secundă.

Rîde şi mai tare şi rîsul lui răsună sinistru, trăgînd după el ecouri streine de vocea lui, de timbrul lui, ca într-o peşteră. Şi nu găseşte alt cuvînt, nu poate găsi altul, orcît se zbate intr-o parte or într-alta, decît într-acelaş loc, in care simte că n-ar mai trebui să se întoarcă. Cine-1 împinge necontenit într-acolo?... Oare crede că tot acolo, în domeniul acela periculos, există scăparea? îşi pune singur aceste întrebări, ca şi cînd ar fi vorba de altul, pe care-1 urmăreşte şi [se] teme pentru dînsul, de parcă ar ceti o poveste cu peripeții, în ritmul cărora sufletul lui s-a integrat complect.

— Asta e legea! declară el satanic. Ha, ha, ha ... Ea-ți spune: ucide... Dacă ea-ți dă arma în mînă, de ce n-ai ucide? De ce n-ai simți voluptatea asta oprită... Căci poate să fie şi o voluptate... Cea mai teribilă dintre toate... Şi poate că tocmai pentru asta trebuie oprită...

Şi-a vîrît mîinile in buzunare şi, din locul unde sta, rezemat de pat, a făcut doi paşi spre Botoran, fixîndu-1 atît de stăruitor, de parcă el ar fi tocmai cel ce e în drept să ucidă...

Se porneşte din nou în rîsul lui spasmotic. Şi asta îi dă impresia că a Înnebunit. Tot ce mai e cuget în Băiaşu are această impresie de partea cealaltă din persoana lui în care nu mai e cuget. Şi lucrul ăsta parcâ-i pentru el o uşurare... O simte crescînd... Le simte crescînd pe amîndouă deodată: uşurarea şi nebunia... nebunia şi uşurarea.

Haidea, se simte cu puteri nemaipomenite în brațe... Orcît de mult a crescut acum trupul Iui Botoran, nebunia cestuilalt a crescut şi mai grozavă....

Botoran se ridică....

Ho, e deasupra închipuire! de uriaş....

DONNA ALBA - 1933

Ultima carte tipărită de Gib I. Mihăescu, la fel ca toate celelalte pe care le-a scris, l-a preocupat mult timp. în primele variante ale romanului *Brațul Andromedei,* la care lucra începînd din 1927, apare oa personaj principal şi Mihail Aspru, întreprinzătorul şi energicul avocat din *Donna Alba*[1]. în aceste variante, Aspru este angajat secretar de profesorul de istorie, deputatul şi viitorul ministru Nedan, domnul Cornoiu dini versiunea definitivă a romanului său din 1930. Pe trama obişnuită, frecventată pînă la abuz în comediile bulevardiere ale epocii (Nedan, doamna Nedan, Mihai Aspru, Vucol; soțul — soția — secretarul soțului — amantul),, abandonată la redactarea variantei definitive a romanului *Brațul Andromedei,* prozatorul scrie cu relativă uşurință o carte bine închegată epic, cum; este *Donna Alba.* Romanele lui Gib I. Mihăescu apar la un interval foarte scurt unul față de altul: *Brațul Andromedei,* 1930, *Femeia de ciocolată,* de fapt mai mult o nuvelă, 1933, *Rusoaica,* 1933, *Zilele şi nopțile unui student intîrziat,* 193-4, *Donna Alba,* 1935. Această activitate bogată nu ar fi fost posibilă fără o lungă perioadă de gestație, diferită pentru fiecare roman în parte, anii de apariție, cum am văzut din cercetarea manuscriselor, nefiincî concordanți cu anii de lucru. Nu-i mai puțin adevărat că la al patrulea-roman, fără să mai socotim şi *Femeia de ciocolată,* publicată sub forma unei nuvele în „Gândirea", încă din 1925, autorul avea o mînă formată, cum se spune, încît redactarea celor din urmă a mers mai repede, variantele de lucru Smpuținîndu-se în cazul *Rusoaicei* şi *Donnei Alba,* in comparație cu *Brațul Andromedei* şi *Zilele şi nopțile unui student întirziat.*

[1] în textul tipărit în 1933 prenumele personajului este Mihail, îns variante Mihai.

Filiația dintre varianta C a *Brațului Andromedei* și *Donna Alba* este cit se poate de evidentă și am discutat-o pe larg, reproducînd și textul acestei variante, în volumul al doilea din prezenta ediție.[1] în cele peste 117 pagini păstrate, majoritatea pe spatele unor file din varianta *A* a romanului *Brațul Andromedei*,*[2] interesul romancierului se concentrează mai ales asupra ambițiosului și tenacelui Mihai Aspru, care apare de la început numai cu acest nume, cu funcție caraoterizantă, deși scriitorul obișnuia să schimbe, in manuscris, foarte des numele personajelor, oscilații care apar uneori chiar și în textul tipărit.
în arhiva de la Drăgășani se păstrează și douăsprezece file dintr-un text în care sînt relatate aventurile din tinerețe ale lui Mihai Aspru *[O dimineață a lui Mihai Aspru]*, fragment interesant pentu legăturile cu variantele romanului *Donna Alba* cuprinse în ms. *A* al romanului *Brațul Andromedei*. De la variantele romanului *Brațul Andromedei* 'la *Donna Alba*, trăsăturile personajului se precizează, caracterul lui se adîncește, iar manierele i se rafinează. în varianta definitivă, Aspru își pierde situația de fiu scăpătat al unui mic moșier nevoit, după ce ajunge la sapă de lemn din cauza mașinațiilor unui unchi, să devină secretarul lui Nedan. între stilatul, inteligentul și destoinicul secretar al lui George Radu Șerban din *Donna Alba* și secretarul provincial al lui Nedan din *Brațul Andromedei* diferențele sînt sensibile. El nutrește însă aceeași pasiune mare pentru soția patronului, întîlnită în aceleași împrejurări, in fața liceului unde își trecea examenele întîrziate, suportă, decis să răstoarne printr-un gest măreț situația în favoarea sa, privirile indiferente ale acesteia, și-i urmărește pas cu pas, cu tenacitate de detectiv și cu gelozie, orice mișcare. Dacă Mihai Aspru este, în general, același în variantele din *Brațul Andromedei* și în *Donna Alba*, cu excepția unor schimbări care privesc doar ascensiunea lui socială, în schimb avocatul Georges Radu Șerban, os domnesc, fire voluntară și mîndră, și soția sa, prințesa Alba Ypsilant, nu mai au nimic comun cu doamna și domnul Nedan, cuplul burghez din primul roman al autorului. Similitudinile dintre aceste personaje țin numai de natura relațiilor dintre ele. Astfel, atît Georges Radu Șerban cît și Alba Ypsilant sînt personaje pe de-a-ntregul inventate în ultimul roman, situîndu-se la mare distanță de psihologiile rudimentare ale prototipurilor din vechea variantă. Nici Tudor și nici Preda Buzescu nu-1 preiau, pe Vucol, amantul doamnei Nedan in prima versiune, rămînînd să-și oontinue aventurile sentimentale, de fante provincial, sub numele de Inelescu, în *Brațul Andromedei*. Aspru, îndrăgostit și dornic să parvină, pentru a depăși barierele sociale care-1 despart de femeia iubită, se nutrește, în ambele versiuni, cu aceleași visuri, fără să se întrevadă, în cele 117 pagini ale primei variante, modul cum va proceda, care ține, în întregime, de intriga polițistă» din *Donna Alba*, oprită aici doar în faza urmăririi lui

[1] Gib I. Mihăescu, *Opere*, II, pp. 190-231.
[2] *Ibid.*, p. 176.

Vucol. Această variantă din *Brațul Andromedei* in care, după cum se vede Mihai Aspru este doar intr-o fază de ucenicie, încă departe de ambițiosul răsplătit de succes, este reluată de autor peste mai mulți ani (timp în care Gib Mihăescu publică romanele *Rusoaica* și *Zilele și nopțile unui student întîrziat)*, în versiunea definitivă a romanului *Donna Alba*. Manuscrisul romanului se păstrează la Muzeul literaturii române din București, cota *5754*. Scris mare, ou cerneală, destul de citeț, cu excepția cîtorva pagini mai pline de ștersături, manuscrisul acesta cuprinde varianta dată la tipar. Din cele 774 de file ale manuscrisului, parte sint scrise pe hîrtie de bună calitate — filele 128—444 și 644—744 —, parte pe hîrtie de caiejt — filele 444—644. Filele, fără excepție, sînt pătate de cerneală tipografică, putîndu-se recunoaște cu ușurință diferite amprente, dovadă sigură că textul a fost tiimis în grabă la tipar, fără răgazul dactilografierii lui. Evident, cărțile lui Gib I. Mihăescu erau de mare succes și se lucrau în tipografie cu mare înțelegere pentru autor, care își. definitiva în fază de corectură textul. Erau tolerate și trimise la tipar pînă și paginile cu numeroase ștersături (148,151-153, 156, 157, 162, 168, 176, 179, 189, 193, 194, 200, 204, 211, 212, 221, 225, 227, 263, 282, 430, 498, 502, 539, 629), interpolări, text scris printre rîndurile tăiate, lipituri peste fila albă sau peste un text deja redactat, la care s-a renunțat, reveniri cu altă cerneală etc. Mai rar, pot fi observate și pagini retranscrise. Lipsesc din acest manuscris, numerotat pînă la pagina 774, care cuprinde sfîrșitul romanului, primele 127 de file, la oare se adaugă alte cîteva din interior: 215,230— —262, 306—424, 653, 675. Menționăm că la Muzeul literaturii române, se păstrează sub aceeași cotă și 83 de pagini din prima corectură, efectuată, ca și cea în șpalt, chiar de autor, care mai intervenea și acum, după modificările mari făcute la corectura în șpalt, după cum vom vedea, cu unele remedieri. Paginile corectate erau înapoiate din nou autorului, pentru *o* ultimă coreotură. Pe spatele filelor 32 și 53, din prima corectură, păstrate la Muzeul literaturii române, se poate citi această scurtă însemnare; „Domnului Mihăesou".

Manuscrisul *5754* de la Muzeul literaturii române a fost precedat, ca și alte texte ale autorului, de un bruion, din care se află, în aceeași arhivă, doar o filă. Se știe acum, după cercetarea manuscriselor, că romancierul obișnuia să-și scrie cărțile intr-o primă formă, embrionară, lacunară, abia însăilată în unele cazuri, nesupravegheată ca stil, pe care o amplifica și o suda abia în varianta definitivă. în momentul cînd astfel de pagini bruionare erau vărsate în varianta următoare, ele erau șterse cu linii în cruciș. Firește, operația se făcea cu texte mari, pînă la manuscrisul unei întregi opere, sau cu texte reduse, cînd, dintr-un motiv sau altul, scriitorul

se împotmolea şi era nevoit să teia paginile respective intr-o nouă variantă, nemulţumit de calea şi de soluţiile epice anterioare. Scurtul fragment dintr-o astfel de variantă a romanului ***Donna Alba,*** păstrat la Muzeul literaturii române, este de la sfîrşitul cărţii (f. 698, ms. ***5754).*** Din alte scrieri ale autorului se păstrează, după cum am văzut, numeroase astfel de pagini. Pentru a se vedea deosebirile foarte mari faţă de varianta dată la tipar (v.pp. 712—713, în voi. de faţă) reproducem integral acest fragment:

„mai mult decît mâaşteptam eu însumi, deşi, sunt sigur, el era animat de gîndul exterminării. Dar asta m-a impresionat prea puţin. Singura mea grijă în acele clipe a fost emoţia pe care i-am cauzat-o scumpei mele Alba — spuse el, mîngîind-o uşor pe frunte şi privind-o cu intensă simpatie. Cum mă ruga ea să renunţ la acest gînd, încă de la teatru... dacă acest lucru mai era cu putinţă...

Din somn adînc de stană se trezi donna Alba sub mîngiierea soţului ei. Pieptul i se lăsa acum adînc şi se ridioa turburător. Privirea ei se strecura furişe pe sub pleoapele aproape coborite, ca la fetiţele vinovate, spre buzele mele; de culoarea rînjetului meu depindea existenţa ei. Mîndra donna Alba, a cărei apropiere mă făcea să tresar, al cărui nobil mers era ca o apropiere supranaturală, era aoum o copilă în faţa mea, şi dispreţul ei nemărginit pentru cel ce-şi îngăduise să arunce un ochi indiscret în fundul trecutului ei se vedea limpede în convingerile ei că... ***[ilizibil].*** Dar pe figura mea ea nu putea desprinde decît cea mai umilită admiraţie pentru nemărginita sa frumuseţe. Ea înţelese ouvintul ochilor mei şi privirile ei se învioraseră. Şi mie-mi fu atît de ajuns [ca] să simt nevoia aerului..."

Aceeaşi filă (698) cuprinde pe verso un text bruionar, scris pe două coloane, extrem de interesant pentru cunoaşterea modului in care îşi redacta Gib I. Mihăescu opera. Textul, scris în latul filei, trebuie citit începînd cu coloana din dreapta, dovadă că e vorba de însemnări făcute în mare grabă, fără o mai exactă apreciere a spaţiului, cu singurul scop de a nu scăpa ideea. Frazele sînt, din această cauză, trunchiate, stilul febril, expresia preoipitată, alineatele numeroase. Aceste cîteva însemnări vor deveni, în versiunea-următoare, cîteva pagini (v. pp. 723—732, în voi, de faţă). Comentariile dostoievschiene rămîn, dar scriitorul, care a meditat mult la sfîrşitul romanului, va încerca să precizeze, în versiunea finală, o soluţie proprie, departe de aceea a lui Zvidrigailov din ***Crimă şi pedeapsă.*** Mihai Aspru rămîne un victorios, reuşind să abată întotdeauna favoarea destinului asupra sa, chiar cînd, aparent, se află în impas, ca în aoest fragment, în care este vorba doar de o amînare a succesului în cucerirea femeii iubite, cum se procedează, fără nici o scădere a tensiunii narative, de-a

lungul întregului roman. Adaosurile din şpalt sînt dirijate în aceeaşi direcţie. Reproducem aici şi acest text:

„Va să zică ceasul nehotărîrei şi al curajului mi-1 da...

Ea se ridicase şi se uita la tablourile din păreţi; fără să-mi mai spună ceva mă aştepta... să mă apropii, să vorbim de tablou, s-o cuprind...

De 12 ani...

Zvidrigailov.

Nici un pic de suflet.

Ea nu mă aştepta cu revolverul, dar cu dispreţul ei poate să mă(?) spurce. Pune scrisoarea pe masă...

Dar corpul ei era grozav...

Dar cineva chirăi în mine: «Ce faci»?

Totuşi deodată zisei: — Credeam că bărbatul tău...

Zîmbetul ei păli...

Aşa mi-am închipuit., am vrut să te ajut ca să scap[i] de dezrobire [înrobire?]... Era elegant din parte-ţi... Am intîrziat o eleganţă, ca să aştept alta... Nevăzind-o, dau scrisorile... O aştept... cu siguranţă că nu va întîrzia să vină...

în mine chirăie şi protestează...

Dar sunt hotărît:

Poftim scrisorile...

<Blana ca o şopîrlă>

Ea le ia şi porneşte neîncrezătoare că nu vede nici blana jos.

— Donna Alba... blana...

Şi i-o duc... I-o pun pe după gît şi ea aşteaptă puţin răsturnată...

Gîndul mă insultă: «Imbecil, don Quichotte...»

— Donna Alba?... întrebă ea.

— E un nume din visurile mele, pentru care am făcut toate astea... Dar sunt lucruri care vă plictisesc... Timp pierdut...

Imbecil, tîmpit...

Coborîm scara... îmi vine să-i spun: «în caz că nu vei izbuti să săvîrşeşti liberarea, să mi te adresezi...»Dar asta e o capitulare şi tac... Şi uşa se închide după ea..."

Există, în ms. ***5754*** de la Muzeul literaturii române, cîteva fragmente eliminate de autor, care merită, de asemenea, să fie cunoscute de cel ce se interesează de procesul de elaborare a acestui roman. Ele trădează grija romancierului de a supraveghea şi preciza caracterul personajelor şi de a limpezi epic situaţiile, prin eliminări şi adaosuri. Două din fragmentele eliminate (ms. ***5754,*** pp. 189 şi 574) se referă la tribulaţiile, cu fiecare

variantă tot mai complicate şi mai bine ţesute, care-l aduc pe Aspnj in posesia mult rîvnitelor scrisori ale Albei, însuşite prin furt de prinţul Preda Buzescu: „<Nici o uşă nu se deschide din nici o parte, orcît aş tropăi cu picioarele pe aceste podele, care, se pare, odinioară au fost vopsite maron. Mă gîndesc că poate domnul pe care l-am urmărit astăzi, şi atunci de mult, ar putea fi slujitor nu... dar om de încredere al vreunui locatar din etajele de jos... şi că obişnuit are intrare la patron pe scara de serviciu... Dar e cu putinţă ca tocmai asemenea individ care are numai o astfel de intrare să fie trimes de patron la întîlnire directă cu doamna Alba într-o grădină publică, să aibă un conciliabul lung cu ea, în sfîrşit să încerce s-o acompanieze spre ieşire., unde o aştepta răbdătoare mama ei, doamna Smaralda, născută Ruset şi soţie de Ypsilânt. Pe cind Preda Buzescu e un boier scăpătat desigur, dar boier... însă într-adevăr că lucru] este foarte complicat: de ce tocmai aventurierul acesta... > „<Cu ultimul cuvînt s-a şi prefăcut că a căzut în somn adine. Prinţul s-a grăbit şi el să se culce, nu după ce a mai robotit ceva prin odăi. Dar ochiul întredeschis al Irmei i-a urmărit toate mişcările. Cind s-a convins că el a adormit buştean, s-a ridicat de lîngă dînsul, i-a cercetat acum în buzunarele pantalonilor unde-şi avea cheile...>"

Unele modificări în interiorul aceluiaşi text sînt impuse de nevoia de a evita repetiţiile. „Cazul domnului Petrow" este expus mult mai pe larg în pasajul eliminat, cu amănunte care amintesc de ***Rusoaica*** şi mai ales de nuvela ***Visul,*** tipărită, ca şi romanul ***Donna Alba,*** în 1935. Următorul fragment din ms. ***5754,*** pp.592—595,este eliminat tocmai din cauza unor astfel de similitudini şi suprapuneri. „<Cazul domnului Petrow este curios, dar nu de specialitatea noastră. în timpul războiului participase la lupte pe frontul românesc. Revoluţia îl surprinsese aici şi el rămase în Moldova [...], unde avea o moşie destul de întinsă, asupra căreia îşi valorificase drepturile. De la soţia sa, rusoaică, rămasă în interiorul Rusiei, la o altă moşie, care-i aparţinea ei, nu mai avu nici o ştire, pînă cînd auzi întîmplător, de la nişte ofiţeri români, de chefurile formidabile săvîrşite la Chişinău în tovărăşia unei dansatoare, Olga Petrowna, revenită clandestin din Rusia, închisă pentru trecerea frauduloasă a frontierei, şi ameninţată să fie trecută înapoi, dar apoi liberată graţie frumuseţei ei fără pereche. "Cum semnalmentele artistei concordau cu imaginea soţiei sale, proprietarul Petrow plecă la Chişinău şi recunoscu într-adevăr în marea artistă pe soţia sa. îşi înfrînă însă dorinţa de a-i vorbi, dorind a şti cum îşi petrece nopţile acea care izbutise să treacă în noua patrie a soţului ei, şi a cărei primă grijă trebuia să fie venirea la moşia unde se afla dînsul, şi a cărei poziţie o ştia, ca una care o vizitase în mai multe rînduri. Artista, după un succes formidabil, in care-şi arătă mai toată goliciunea, se aşeză după reprezentaţie la un chef şi mai straşnic. Bău, cîntă, fumă, rîse, dansă pe masă, sări de-acolo în braţele unui ofiţer şi abia acum băgă de seamă, la cea mai retrasă masă din fundul sălei, pe-un individ care semăna cu soţul său. Pe jumătate trezită din beţie de această surpriză zguduitoare, se îndreptă spre masa lui Petrow, care continua să-şi bea vutca disperare! şi a dezastrului sufletesc Alături de 1 se aflau mai multe sticle goale, însă cu toate că pînă acum ingurgitase o cantitate respectabilă de alcool pur, bietul om nu era încă beat; de durere sufletească nu izbutise să se îmbete.>"

Fragmentul acesta, în aparenţă lipsit de importanţă, mai ales că nu este nici prea întins, atrage atenţia asupra unei filiaţii semnificative. Este vorba de prima imagine a unui personaj care l-a urmărit timp îndelungat pe Gib I. Mihăescu, o femeie, în opoziţie cu Valia, senzuală şi lipsită de scrupule, dominată de gustul pentru plăcerile violente, sălbatică, aşa cum apare „rusoaica", în fişele de lucru redactate de autor în jurul anului 1924[1], şi chiar şi în unele pagini pe care le scrie mai tîrziu. Intre „rusoaica" din primele însemnări de lucru cu privire la acest personaj încă fără nume: Ninocika, în fragmentul din romanul ***Rusoaica*** publicat în „Gândirea", X, nr. 12, 1930, pp. 434—444, Natalia Alexandrovna, presupusa soţie a doctorului Calomfir din ***Visul,*** aşa cum şi-o imaginează acesta, sub influenţa celor auzite de la locotenentul Ragaiac despre o frumoasă dansatoare, de naţionalitate incertă, artistă de cabaret, în care întrevede o imagine necunoscută şi revoltătoare a soţiei pierdute — şi Olga Petrowna, din ***Donna Alba,*** este o asemănare frapantă. Proprietarul Petrow, din fragmentul pe care l-am reprodus aici se află în aceeaşi stare de prostraţie alcoolică şi erotică, în care visul se confundă cu realitatea, ca şi Calomfir din ***Visul.*** Obsesia „rusoaicei" instabile, care reuşeşte să se „strecoare", sub protecţia răsplătită a bărbaţilor, este descrisă cu aceleaşi mijloace. Aceasta ne îndeamnă să admitem ipoteza că fragmentul din ***Donna Alba*** abandonat de autor este tocmai cel care a fost dezvoltat în nuvela ***Visul.***

Dealtfel în întreaga operă a lui Gib I. Mihăescu s-au însoţit în permanenţă două tipuri feminine: o femeie ideală, sau mai degrabă idealizată de bărbat, şi una senzuală. între aceşti doi poli ai feminităţii, bărbatul se

[1] Textul acestor fişe, însoţit de comentariile de rigoare, a fost publicat de noi, împreună cu alte texte inedite ale autorului, în revista „Manuscriptum", nr. 3 (32), IX, 1978, sub titlul ***Investigaţii în laboratorul romanului „Rusoaica",*** pp. 113—119.

află într-o continuă aşteptare, cele două imagini nefiind concordante. Imaginea serafică a Valiei, aşa cum şi-o imaginează Ragaiac, nu cea din aventura lui Iliad, este concurată de femeia ațîțătoare, o adevărată ispită de voluptăți carnale, întrezărită un timp şi in Niculina. Cucerit de Nataşa lui Tolstoi din *Război şi pace,* care se regăseşte mereu, după şovăiri, adevărata slăbiciune a romancierului rămîne Nastasia Filipovna, personajul damnat al lui Dostoievschi, care decade fără putința recuperării. Doamna Cornoiu, Arina Velovan şi Alba Ypsilant se opun moralei comune şi înfăţişează mai degrabă ipostaza „rusoaicei" păcătoase, prin care autorul înțelege un anume tip de femeie dorită. Pătrunderea în laboratorul de creație al autorului înlesneşte foarte mult observarea dificultăților de opțiune intre cele două tipuri de feminitate, evidente şi în paginile tipărite. Femeia din realitate este altfel decit cea visată, şi goana cuceritorului poate continua fără sfîrşit, chinuit mereu de imagini care nu se suprapun, din vina subiectului care le observă, otrăvit de aceleaşi Iluzii ale ineditului, ale nemaicunoscutului, ca şi Don Juan. Acesta este de fapt impulsul desfăşurării epice în majoritatea scrierilor autorului, în care aşteptarea joacă un rol atît de important.

Printre documentele păstrate de la Gib I. Mihăescu se află, aşa cura am mai menționat, şi numeroase şpalturi. De acest avantaj în cercetarea laboratorului său de creație se bucură în special romanul *Donna Alba,* dat la tipar în mare grabă şi revizuit substanțial în timpul corecturilor. Aceste corecturi, atit în şpalt cît şi în pagină, se păstrează parțial in, arhiva familiei, la Drăgăşani, la Muzeul literaturii române, cota *6648j1^-2 şi* la secția de manuscrise a Academiei R.S.R., cota *A 955.* Materialul cel mai bogat şi mai interesant se află în Arhiva Gib I. Mihăescu, păstrată de familia scriitorului la Drăgăşani (17 şpalturi in lungime de circa trei pagini, cuprinzind materia romanului din aproape o sută de pagini), în afara corecturilor obişnuite, care nu prezintă nici un fel de importanță pentru ceea ce urmărim noi, romancierul elimină şi, mai ales, adaugă, la corectura în şpalt *(Ş),* numeroase fraze care fac din această corectură versiunea definitivă a romanului. Lăsind deoparte cuvinte, sintagme şi chiar propoziții izolate, adaose frecvent, vom ilustra aceste modificări, cu cîteva mici fragmente care întregesc un portret, nuanțează *o* atitudine sau precizează o situație.

Un personaj episodic, cum este prostituata Irma, e umanizat şi chiar Înnobilat oarecum, într-un gînd recunoscător al lui Mihai Aspru. Autorul obține însă, cu acest adaos, şi controlul ironic asupra personajului feminin central, de la început într-o poziție morală ambiguă: „Sărmana contesă decăzută, Irma! Cu josnioa ei artă scăpase din mare cumpănă pe frumoaşa principesă Alba Ypsilant, ale cărei pleoape roze despart încă la ora asta lumea de basm a visurilor princiare de grija zilei nesigure ce mijeşte din neant" (Ş„ p. 22). Natura raporturilor dintre personaje, din care rezultă, în mare măsură, întregul lor mod de comportare, este mereu auanțată de aceste adaosuri în corectură. Seaca precizare „ca prințul Georges" devine în reluare: „cum mi se descoperea acum prințul Georges, cînd discuția a trecut într-un climat incomparabil mai torid, în raport ou temele noastre obişnuite, de logică pură din Civil şi Comercial" (Ş, p. 27). Referatul naratorului, care îşi comentează pe larg acțiunile, se îmbogăţeşte extrem de mult: „Perspectiva pe care i-o deschisesem [Albei] prin hotărîrea mea de plecare, pentru a-i arăta întreagă puterea mea de-acuma, trebuie să-i pară într-adevăr grozav de ameţitoare!" *(Ş,* p. 28); „căci, răstălmăcind bine privirea de despărțire a donnei Alba, mă întăream tot mai mult în credință că semn curînd va veni de la ea" *(Ş,* p. 31). „Delirul cazuistic" din *Donna Alba,* asupra căruia atrage atenția G. Călinescu in *Istoria literaturii române de la origini pînă in prezent („Donna Alba* merită atenție pentru delirul lui cazuistic") sporeşte cu fiecare din adaosurile în oare Mihail Aspru evaluează, în nesfirşite raționamente, terenul ciştigat sau pierdut în cucerirea inaccesibilei, pentru că o crede astfel. Alba Ypsilant. Un scurt pasaj, în care Aspru se confundă, la sfîrşitul romanului, cu propriile sale năluciri, se dezvoltă enorm în versiunea definitivă.

Prima versiune: „Noroc că dreapta rațiune, cumpătul just, chibz liala adîncă m-au pus apoi pe drumul cel bun, încet dar sigur.

O clipă puterea născocirilor m-a năucit şi pe mine; le-am dat drumul prea de-a valma, prea necernute prin calculul sever al unei juste dozări; de aceea donna Alba e în prezent, grație neatenției mele, victima puterei mele de concepţie şi, în chip firesc, eram să deviu eu însumi prin plecarea ei propria mea victimă. Şi iată, în ultimul moment, gîndul măreț, gindul cel sfînt îmi vine iar în ajutor. Gîndul miraculos, care operează ca un adevărat făcător de minuni, el te scuteşte în chipul cel mai elegant cu putință de a te prosterna în fața zeului adorat, el zguduie pe acest zeu, îl face să se desprindă singur de pe soclul în care s-a pietrificat şi ți-1 aduce umilit la rădăcina soclului tău. Din adorator, simplu, anonim, poate chiar blestemat şi alungat, gîndul ocolit, tactic, te ridică pe tine la rangul de zeu..." (Versiunea finală, în voi. de față, pp. 742—743.)

Cercetarea manuscriselor lui Gib I. Mihăescu, mai ales a variantelor romanelor tipărite între anii 1930 şi 1935, spulberă definitiv imaginea scriitorului lipsit de energie din cauza unei sănătăți şubrede, care nu insistă, de aceea, îndelung şi cu rigoare, asupra textului. Variantele numeroase ale primelor sale romane, pe care le menționăm în ordinea elaborării nu

a tipăririi, ***Praful Andromedei*** şi ***Zilele şi nopţile unui student intîrziat,*** munca de supraveghere activă, cu intervenţii substanţiale în corecturile tipografice la toate cărţile publicate în acest timp, dovedesc că autorul a desfăşurat, în anii din urmă ai vieţii, de cînd datează şi cea mai întinsă activitate publicistică a sa, o muncă foarte intensă, poate chiar epuizantă pentru o constituţie fizică nu prea robustă. Neglijent de multe ori, faţă pasiunea stilului mai ales, Gib I. Mihăescu şi-a lucrat totuşi, cum ne-o dovedesc toate manuscrisele sale, cu mare îndîrjire şi stăruinţă cărţile.

De la apariţia ei, în 1935, şi pînă astăzi ***Donna Alba*** a fost consecvent elogiată, ca şi ***Rusoaica,*** descoperindu-i-se mereu alte calităţi. Surprinde însă, mai ales în primele cronici, aceeaşi lipsă de rigoare în aprecieri, întemeiate sentimental, situaţie care se prelungeşte şi imediat după moartea prematură a autorului. Octav Şuluţiu, de exemplu, vede în scriitor pe „unul dintre cei mai mari romancieri români", făcînd loc, în preambulul la cronica pe care o consacră romanului ***Donna Alba,*** unei izbucniri sentimentale ca aceasta: „îmi vine greu să scriu potolit despre ***'Donna Alba*** şi cred că oricît aş aştepta entuziasmul nu mi s-ar putea stratifica pentru a vorbi despre ea la rece. Cartea aceasta e scrisă cu at:ta perfecţiune tecnică şi cuprinde o asemenea densitate în substanţă incit nu poate fi oprită exclamaţia de admiraţie ce revine de cîteva ori in cursul lecturii" (p. 296). Cînd criticul îşi culege, in volumul ***Pe margini de cărţi*** (Editura Miron Neagu, Sighişoara, 1938, din care cităm) această cronică — apărută mai întîi în revista „Familia", II, nr. 4, iulie-august 1935 —, nu-şi potoleşte în nici un fel această admiraţie entuziastă. Nu-i mai puţin adevărat că în această cronică a lui Octav Şuluţiu se întîlnesc şi multe judecăţi fericite, care pun în valoare calităţile reale ale romanului şi chiar ale întregii creaţii literare a scriitorului pe care îl admiră. Criticul observă, fără să-şi ascundă „tonul neobişnuit de cald şi aproape liric" in care scrie despre această carte, că „mai întîi autorul a ştiut să imprime romanului un sentiment al elanului, al aspiraţiei, al tensiunii către un scop" (p. 300). Generalizînd, va descoperi acelaşi „sentiment" şi în alte scrieri ale prozatorului, pentru a sublinia mai ales „încordarea aşteptării" din romanul ***Rusoaica,*** idee care va reveni în observaţiile critice ulterioare asupra acestei cărţi. Elogiile cu care a fost copleşit protagonistul din ***Donna Alba*** pornesc, în parte măcar, şi din această cronică, în care despre Mihail Aspru se spune că este „simbolul înălţării omului dintr-o clasă socială de jos, la o aristocraţie a muncii şi a spiritului" (p. 302). în special cind este vorba de acest personaj, ardoarea laudativă a criticului devine maximă şi tonul trădează în modul cel mai evident un entuziasm necenzurat critic. Mihail Aspru este privit nu numai ca un om

superior, deşi criticul întrevede în caracterul lui şi ceea ce îl apropie pe acesta de „un vechil de boier" (p. 302) din literatura mai veche.. „înălţarea" socială a personajului, „purificat de pasiune", este plasată numai într-un plan ideal, desprinsă de atîtea acte discutabile, meschine sau chiar reprobabile, care vădesc lipsa oricărui scrupul moral, confundată cu o constantă energie, care îl împinge pe tînărul avocat Aspru spre cucerirea ţelului dorit. Femeia care a pus stăpînire pe întreaga lui existenţă, pentru că ea este mobilul acestei descătuşări de energie, nu parvenirea socială, misterioasa Donna Alba, personaj complex, este redusă la o schemă ideală, o „figură suavă şi armonioasă", mai presus de orice fiinţă de rînd. Pentru Octav Şuluţiu, care reţine cu exactitate şi calităţile tehnice ale romanului, enumerate pe acelaşi ton de nereţinut entuziasm („romanul a fost scris cu o perfecţiune rară de compoziţie şi echilibru intern"). ***Donna Alba*** este „nu numai cel mai bun roman al autorului, dar şi unul dintre cele mai bune ale literaturii noastre" (p. 306). Autorul nu se înşeală asupra valorii acestui roman, chiar dacă unele argumente, după cum am văzut, nu-1 servesc, lăsînd să se întrevadă „mărturia unei judecăţi subiective", pe care zadarnic încearcă s-o respingă.

Un alt critic din acel timp, care s-a ocupat cu consecvenţă de aproape toate apariţiile editoriale ale lui Gib I. Mihăescu, este Izabela Sadoveanu. în cronica din „Adevărul literar şi artistic", XIV, nr. 760, duminică 30 iunie 1935, p. 3, autoarea încearcă o încadrare mai largă a personajelor romancierului în societatea românească de după primul război mondial: „în lumea aceasta de după război, de o complectă opacitate morală, sub platoşa unei grosolănii brutale, omul care e de obicei eroul din scrierile d-lui Gib I. Mihăescu trăieşte într-un mimetism social, complect amoral, pe marginea codului de moravuri, în conflict veşnic cu codul penal". Mihail Aspru reuşeşte să se desprindă şi să înfrîngă acest „mimetism social amoral" de după război. Din „cel mai autentic exemplar de grosolănie şi de vulgaritate", eroul se ridică pînă la „exuberanţa unei naturi covirşite de energii în posibilitate de devenire". Mihail Aspru nu este nici un Mihnea Băiatu oarecare, aşa cum se înfăţişa acesta înainte de convertire, dar nici un simbol a tot ceea ce e mai pur şi mai nobil in fiinţa omenească. Acest rol i-1 acordă Izabela Sadoveanu Albei Ypsilânt. în „lumea de urîţenie şi vulgaritate" de după război, care îşi găseşte în romancier pictorul cel mai dotat, eroul urmăreşte cu mare tenacitate un „ideal de femeie", descoperit în „strălucitoarea icoană a donnei Alba", „exemplarul cel mai desăvîrşit al purităţii sufleteşti şi al rafinamentului omenesc". Sfîrşitul romanului contrazice de fapt această icoană ideală şi autoarea, care priveşte cartea cu un orhi exersat numai in lumina desâvir-

sirii morale, nu-şi poate reţine un regret cînd constată că „idealul" după, care alergase mai mult de un deceniu Mihail Aspru „ar fi trebuit să rămînă *poate (s.a.)* neatins pînă la sfîrşit spre a-şi îndeplini funcţia sa". Şi Izabela Sadoveanu îl situează pe Gib I. Mihăescu, prozatorul care a sondat atît de adînc „viaţa interioară" a omului, „în fruntea generaţie» sale ca scriitor"(p. 4). *Donna Alba* este doar o confirmare a multiplelor- posibilităţi pe care le are romanoierul de a păşi cu siguranţă şi cu „o< intuiţie extraordinară" la „izvorul" emoţiilor. '

După ce atrage atenţie asupra virtuţilor tehnice ale povestirii, Lucian' Boz, critic astăzi uitat, se preocupă in „Viaţa românească", XXVII, nr. 7—8, iulie-august 1935, pp. 83—85, de pendularea „strălucitului ambiţios" Mihail Aspru între „jocul instinctelor şi cel al generozităţii", privit la nivelul întregii opere a scriitorului: „D. Gib Mihăescu a zugrăvit cu măiestrie clar-obscurul acestei lupte, dovedindu-se astfel unul din cei mai buni analişti ai zbuciumelor sufleteşti. într-adevăr tipul uman "preferat al d-lui Gib Mihăescu este omul de instincte puternice, condus de o mare forţă spre ţinta sa, îndeobşte spre o femeie plină de mister" (p. 84). Această năzuinţă orbească, instinctivă, a eroilor lui Gib I. Mihăescu, din cele mai reprezentative scrieri ale sale, va reveni şi în exegezele critice ulterioare, făcînd evidentă — şi sub acest aspect — utilitatea redescoperirii acestor opinii uitate în paginile revistelor timpului.

Pompiliu Constantinescu, cel mai de seamă cronicar literar din aoei ani, va remarca în „Vremea", VIII, nr. 411, din 27 octombrie 1935, p. 10, că „ascensiunea plebeului Aspru iese din jocul pur al subconştientului erotic" (p. 10). Observaţia este subtilă şi încearcă să justifice încadrarea romancierului, cu o formulare surprinzătoare şi derutantă, „luciditate onirică", într-o zonă mai puţin frecventată de scriitorul realist, preocupat mai întîi de cronica socială: „N-aş găsi o formulare mai potrivită, spre a-i surprinde originalitatea decît aceea de halucinaţie realistă" (p. 10). Pompiliu Constantinescu subliniază, printre primii, aspectul stendhalian al romanului: „Psihologismul lucid, laborios, pînă la abstracţie uneori, este aici un procedeu stendhalian, căci senzaţionalul întîmplărilor, tot ceea ce constituie romanescul epic nu este esenţial în *Donna Alba.* Dealtfel tema romanului este ea însăşi vădit stendhaliană, tratînd un caz autohton de ridicare a unui plebeu, intelectual de specie mai recentă, provincial stîngaci, amintind pe Julien Sorel" *(ibid.).* Autor al unei „opere cu excepţionale calităţi", Gib I. Mihăescu se afla, în 1935, pe punctul de a intra intr-o nouă fază de creaţie, marcată de „încadrarea psihologismului in social".

Ocupîndu-se de ***Donna Alba,*** Vladimir Streinu va configura astfel romanul românesc interbelic, într-o foarte interesantă cronică de epocă, scrisă la apariția ultimei cărți a lui Gib I. Mihăescu, reluată peste ani în ***Pagini de critică, I,*** Editura pentru literatură, 1968, care cuprinde o selecție de cronici, studii şi eseuri ale autorului, din deceniul 1928— 1938: „Romanul românesc de azi, într-un tablou diferențial, s-ar înfățişa obiectiv cu Liviu Rebreanu şi Cezar Petrescu, autobiografic şi analist cu Hortensia Papadat-Bengescu şi Camil Petrescu, cerebral cu E. Lovinescu şi N. Davidescu, iar cu puternicul Gib I. Mihăescu — psihologic, de şcoală rusească şi anume dostoievskiană" (p. 125). Niciodată pînă acum, deşi s-au mai pomenit numele unor autori ruşi în preajma numelui său, nu s-a subliniat cu aceeaşi putere legătura dintre opera scriitorului român şi literatura rusă, în special prin „modernul Dostoievski". Spre deosebire de scriitorul rus, Gib I. Mihăescu se apleacă cu mai mult interes „asupra deviațiilor morale cele mai blinde: obsesiile", sustrăgîndu-se prin soluții „aproape idilice" acelui cerc de „inflexibile fatalități organice", maladive chiar, sub care este strivit personajul lui Dostoievski (pp. 125— 126). Tot „povestea unei obsesii de ordin erotic", ca atîtea alte scrieri ale romancierului, ***Donna Alba,*** va beneficia, în analiza lui Vladimir Streinu, de raportări la un punct mai degrabă de extremă față de literatura lui Dostoievski ***:Le Rouge et le Noir,*** romanul lui Stendhal care pune cu atîta putere Ia centru pe „eroul energiei", Julien Sorel. Această apropiere fusese făcută şi de Pompiliu Constantinescu. Pentru Vladimir Streinu „sorelismul" lui Mihail Aspru este folosit doar ca instrument de analiză, care deschide o „putință de orientare asupra romanului" (p. 127). Sorelismul lui Mihail Aspru nu este aşadar atît o „realitate sufletească", oricîte fapte ar putea fi citate pentru a întări o evoluție paralelă, cît o cale de acces care ține de o metodologie comparativă. Odată străbătut drumul şi scopul atins, apropierea de personajul lui Gib. I. Mihăescu, criticul îşi poate permite această elegantă retractare: „Totuşi, această legătură cu ***Rouge et Noir*** rămîne numai exterioară, poate ca o înşelare de sine a eroului, deoarece prea mult stăruie însuşi asupra ei. Şi, dacă am dat totuşi oarecare atenție sorelismului lui Mihai Aspru, este pentru ca cititorul ***Donnei Alba*** să nu se împiedice de o asemenea impresie" (p. 128). Cu finețe, criticul va descoperi, între aceste drumuri divergente, sorelismul steridhalian şi deviația morală dostoievskiană, calea proprie străbătută de eroul lui Gib I. Mihăescu şi o formulă potrivită pentru arta sa, pe care le va sugera, fără să lase impresia că le impune, astfel cititorului: „El va găsi în romanul lui Gib I. Mihăescu obsesia erotică preschimbată într-un voluntarism elementar şi într-o inteligență defectivă; va observa desigur linia aventuroasă a narațiunii, reținînd formele de

polițism psihologic în care lucrează autorul; va număra, multe scene şi pasaje de factură şi forță dostoievskiană; va urmări cum complicațiile de evenimente şi rezistențe, în fața înverşunării lui Aspru, se dezleagă în limpezimi de problemă a inteligenței artistice; şi, în sfîrşit, va conchide pentru sine că Gib I. Mihăescu este un puternic şi original talent al zilei, a cărui evoluție viitoare poate arăta pe cel mai înzestrat dintre romancierii noştri de şcoală rusească" (pp. 128— 129). „Psihologismul social" de care vorbea Pompiliu Constantinescu este transformat de Vladimir Streinu în „polițism psihologic", formulă la fel de tentantă, dar cu aceeaşi primejdie de a unilateraliza judecata. Cert este că, din toate părțile, darul esențial al scriitorului de a sonda abisurile sufleteşti primeşte repetate confirmări.

Şerban Cioculescu este la fel de puțin atras de latura socială a romanului ***Donna Alba.*** în cronica literară din „Revista fundațiilor", II, nr. 8, august 1935, pp. 423—426, reluată în Volumul ***Aspecte literare contemporane.*** Editura Minerva, Bucureşti, 1972, din care cităm, romanele ***Rusoaica*** şi ***Donna Alba*** sînt socotite de critic mai curînd variațiuni pe aceeaşi temă: „Cu o facultate remarcabilă de reînnoire, autorul atacă aproape acelaşi subiect, fără să se repete. Este propriu marilor scriitori de a avea teme fundamental constante, reuşind în acelaşi timp să lase impresia unei împrospătări neîncetate" (p. 306). Catalogîndu-1 pe Gib I. Mihăescu printre „romancierii obiectivi care nu se valorifioă prin scris artistic, nici prin intelectualizarea expresiei, izbutind cu toate acestea a-şi adecva expresia conținutului", Şerban Cioculescu lasă deoparte aspectele sociale ale romanului, expuse in treacăt, pentru a putea „verifica tensiunea obsesiei lui Aspru, care e atmosfera însăşi a romanului" (pp. 306—307). întregul demers critic este concentrat într-un singur punct. Explicarea mecanismului sufletesc al lui Mihail Aspru, care „se cheltuieşte într-un singur sens", stăpînit. numai de imaginea femeii de care doreşte să se apropie. Această „mecanică sufletească elementară" stă la baza unei construcții romaneşti remarcabilă prin echilibru: „Gib Mihăescu a pus în ***Donna Alba*** toată puterea temperamentului său matur, stâpîn pe orchestrarea simfonică a unui motiv muzical unic. Este vrednic de admirat cum nici un amănunt nu e de prisos în economia cărții, cum fiecare gest şi cuvînt se subordonează unei finalități oarecum logice, inexorabile. O adevărată artă a compoziției arhitecturale se destăinuieşte in procedarea sa epică. Eliminarea inutilului şi punerea în lumină a semnificativului stau ca mărturie a unei organizări fără greş" (p. 308). Idealizarea dusă la paroxism a femeii iubite, spre care este împins totuşi de o aprigă dorință, lung timp zăgăzuită, este mijlocul prin care personajul central al romanului rezistă unei ispite nefiresc prelungite, prin complicarea ingenioasă şi fără de sfîrşit a strategici apropierii de ea. Şerban Cioculescu pune foarte decis în evidență tendința de învăluire mitică a femeii in cele mai bune scrieri ale lui Gib I. Mihăescu: „« înfăptuire mitologică», donna Alba este, ca şi eroina din ***Rusoaica, o*** Încoronare nestatornică a eternului feminin" (p. 308). Aceste două romane, care comunică atit de bine între ele, rămînînd totuşi inconfundabile, de egală valoare, formează partea cea mai rezistentă din întreaga operă a scriitorului: ***„Donna Alba*** este un roman de prim ordin, ca şi ***Rusoaica,*** alături de care va sta într-un diptic prețios" ***(ibid.).*** Ulterior, critica a inctrcat unele departajări, cele mai multe în favoarea ***Rusoaicei,*** cum procedează şi Şerban Cioculescu în sinteza pe care o consacră scriitorului la sfirşitul anului 1935, tot în „Revista fundațiilor", la puțin timp după moartea sa neaşteptată: „Nu vom ascunde impresia noastră, după care ***Donna Alba*** nu poate fi considerată de exact aceeaşi valoare ca ***Rusoaica. Rusoaica,*** încă o dată, este încoronarea operei epice a lui Gib I. Mihăescu, ***Donna Alba*** are insă meritul, măcar din punctul de vedere al construcției, oare este desăvîrşită, de a sta formal alături de ***Rusoaica,*** chiar dacă substanța ei omenească este de mai mică însemnătate" (pp. 317—318). Criticul vede evoluția romancierului în trei trepte: „Gib I. Mihăescu a evoluat, dintr-un pictor halucinat al realităților instinctuale, într-un puternic romancier al realului, cu depăşiri în simbol" (p. 319). Asupra „simbolismului epic" din ***Rusoaica*** şi ***Donna Alba,*** „partea poetului, a visătorului, a contemplativului", care l-a insoțit întotdeauna pe scriitorul realist, s-a insistat prea puțin.

Nemulțumit de nuvelist, pe care îl respinge cu mari reproşuri, E. Lovinescu se apropie, in ***Istoria literaturii române contemporane,*** cu mai multă ințelegere de romancier, a cărui operă îi apare redusă la o singură şi esențială trăsătură: „Putința transfuziei unei stări sufleteşti este, desigur, semnul unei mari arte; ceea ce scriitorul nu ştia să ne comunice, didactic şi aplicat, in ***Uritul, Frigul, La „Grandijlota",*** a ajuns să ne împărtăşească acum prin nu ştiu ce forță acumulativă şi frenezie interioară" (p. 313). Nici acum recunoaşterea scriitorului nu este deplină. Stăruie înoă, deşi se vorbeşte de „semnul unei mari arte", limitată însă la un singur aspect, o anumită rezervă impusă de asprele judecăți mai vechi cu privire la nuvelistica sa. Lauda este cîntărită îndelung şi valoarea literară se reduce, pînă la urmă, la un efect puternic dar trecător, în care este implicat receptorul. Transferul de obsesii către cititor, care stă sub stăpînirea acestora doar cît durează lectura, rămîne inexplicabil: „Şi ***Donna Alba*** (1935) este romanul unei monomanii, căci nu putem numi altfel pasiunea lui Minai Aspru pentru descendenta Ipsilanților, ființă aproape tot atît de idealizată şi de ireală ca şi «rusoaica». Cu toată lipsa de meşteşug formal,

puterea de persuasiune trepidantă a scriitorului te resoarbe şi de data aceasta in obsesia lui... Cît? Atît timp cît îl citeşti; desfăcut din atmosfera lui morbidă, de instincte tiranice şi de monomanii, din viziunea lui -halucinantă şi panerotică — şi, ridicind ochii spre limpedea lumină a soa-Telui, picla forţelor subconştiente se risipeşte şi nu te mai mulţumeşti •decît cu viaţa conştientă, logică, determinată de legi psihologice sigure şi analizabile" *(ibid.).* Lipsa de „meşteşug formal" de care vorbeşte aici E. Lovinescu trebuie înţeleasă numai ca lipsă de îndeminare şi de interes pentru stil, compoziţia romanului, în care totul se desfăşoară în vederea unui unic scop, aminarea „cuceririi", prin imaginarea unor noi obstacole, fiind remarcabilă, asemănătoare, ca simplitate a mecanismului de realizare şi întreţinere a suspensului, cu aceea din romanele poliţiste. Cu observaţiile lui E. Lovinescu, făcute într-o carte de largă difuzare, cum este o istorie literară, se fixează definitiv imaginea autorului *Rusoaicei* şi *Donnei Alba* ca un scriitor preocupat de tainele subconştientului omenesc cercetate la erotomani.

G. Călinesou consideră, in *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent,* că *Donna Alba* se situează sub nivelul *Rusoaicei,* fapt care poate provoca, sîntem avertizaţi, dezamăgirea scriitorului „nerăbdător", adică •dornic de un progres continuu de la o carte la alta. Romanul nu-i totuşi mai „rău scris" ca *Rusoaica.* Franţuzismele supărătoare *(avalau, eclatau),* •cu care criticul încearcă să ilustreze deficienţele formale ale acestui roman, punîndu-le alături de numeroasele „interjecţii nelalocul lor", se justifică oarecum prin mediul descris. Personajele n-au „suficientă reliefare pentru a fi memorate", dar „încercarea de a zugrăvi aristocraţia noastră în spiritul ei de castă nu e lipsită de interes" (p. 680). în acest sens, Gib I. Mihăescu îl depăşeşte pe Duiliu Zamfirescu, pentru că aristocraţii săi „sunt mai subtili, mai aproape de realitate". în această latură este descoperit meritul esenţial al romanului. „Privind astfel lucrurile, Gib I. Mihăescu a făcut o operă, măcar sociologiceşte, adîncă" *(ibid.).* în afara cadrului social, „în acest roman nu avem de-a face cu o creare de realităţi, ci cu definirea condiţiei virile, cu o situaţie umană fundamentală", care face ca *Donna Alba* să apară prea puţin diferenţiată tematic de *Rusoaica:* „Dacă scrutăm şi mai atent noul roman, constatăm că are aceeaşi temă ca şi *Rusoaica.* Misterul scitio, nepenetrabil, a fost înlocuit cu aristocraţia. Nistrul cu graniţele castei, *Rusoaica* prin *Donna Alba,* principesă Ypsilanti şi soţie de urmaş de domn" *(ibid.).* Romanul se organizează ca scriere „deteotivistă" în urmărirea, în planul realităţii obiective, a „femeii inaccesibile". Abilitatea scriitorului constă în aoeea că reuşeşte, dovedindu-se „un puternic dialectician cazuistic", să pună logică în această situaţie absurdă, cum se

dovedeşte de atîtea ori „lupta foarte originală, de intenţii ascunse, între Aspru şi Alba" (p. 681). Dacă Vladimir Streinu vorbise de „poliţismul psihologic" al romanului *Donna Alba,* G. Călinescu îl va caracteriza pe Mihail Aspru „ca un Sherlock Holmes al eroticei" *(ibid.).* Criticul va mai vorbi şi de „acea psihologie acută, apriori, a oamenilor fără existenţă exterioară", găsind că în această privinţă Gib I. Mihăescu se înrudeşte cu Camil Petrescu. Formula in care închide G. Călinescu acest roman, contrazi~îndu-se cu graţie, îl scoate de fapt din sfera „lumii obiective", după ce il găsise mai înainte, „măcar sociologiceşte adînc": „Ce valoare poate avea un astfel de roman? Negâsind în el nici o observaţie solidă, criticul prea dogmatic stă la îndoială. Totuşi lumea acestor stări de conştiinţă izbeşte prin existenţa ei fictivă şi deşi cartea nu zugrăveşte mare lucru, rămîi surprins de impresia de economic, de alergarea delirantă către un scop presupus. Romanul descrie dar nu lumea obiectivă a eroilor, ci eu autorului, el este monografia densă a mentalităţii virile" (p. 681). Romanul rămîne să trăiască din „delirul cazuistic" pus de autor, prin personajul care îl reprezintă, în urmărirea unui „scop presupus", adică inventat.

Cu cîţiva ani înainte de retipărirea nuvelelor scriitorului din 1967, dar mai ales cu acest prilej, reiterat de ediţiile ulterioare, Gib I. Mihăescu a intrat, din nou, în atenţia criticii. în momentul redescoperirii operei autorului *Rusoaicei,* critica se arăta încă fascinată de formula „bovarismului viril" lansată de G. Călinescu în legătură cu protagonistul romanelor scriitorului, înfăţişat în mai multe ipostaze. Foarte exact plasat în descendenţa călinestiană, a exegezei romanului lui Gib I. Mihăescu, se dovedeşte în special Ov.S. Crohmâlniceanu, în *Literatura română intre cele două războaie mondiale.* în romanele sale, prin Ragaiac, Mihnea Băiatu şi Mihail Aspru, Gib I. Mihăescu întreprinde, aşadar, *„studiul psihologiei bovarice"* (ed. II, 1972, p. 516). Privite din aoeastă perspeotivă, romanele autorului se diferenţiază prea puţin: „Romanul *[Donna Alba]* prezintă interes tot prin studiul bovarismului masculin, oaracteristic literaturii lui Gib I. Mihăescu, *Donna Alba* e iarăşi o proiecţie erotică a frustrărilor sociale, generate de o lume împărţită în caste. Eroina reprezintă, ca şi Zina Cornoiu, „rusoaica", sau Arina Velovan, femeia inaccesibilă. Mihail Aspru se înrudeşte cu Andrei Lazâr, cu locotenentul Ragaiac şi cu Mihnea Băiatu, fiind la rîndul lai un tip de bărbat bovaric, observat nu fără ascuţime analitică în condiţiile societăţii româneşti interbelice" (p. 519).

Acceptînd ideea „bovarismului masculin", N. Manolescu va încerca să se desprindă de interpretarea oălinesciană In primul studiu temeinic de reconsiderare a operei lui Gib I. Mihăescu, *Existenţa imaginară a tui Cib I. MihAescn,* publicat oa prefaţă la ediţia *Nuvele, 1,* Editura pentru

literatură, 1967. Romanul cel mai bun al scriitorului. ***Rusoaica*** — o carte „excepţională", ni se atrage atenţia — este scrutat mai ales in latura tehnică şi definit ca „o dramă a aşteptării". Şi Octav Şuluţiu vorbise în treacăt, fără să tragă toate consecinţele de aici, de „încordarea aşteptării" din romanul ***Rusoaica.*** Dacă ***Rusoaica*** este drama aşteptării, ***Donna Alba,*** în care optica autorului se schimbă, este numai parodia aşteptării tragice din romanul anterior: „Ceea ce se observă acum dintr-o dată în celălalt roman, ***Donna Alba,*** şi acesta un roman al aşteptării şi al aspiraţiei, este oă autorul nu mai aşteaptă cu adevărat, că a prefăcut aşteptarea într-o •convenţie, într-un joc. Dacă în ***Rusoaica*** opera era superioară autorului, i se impunea, acum autorul îşi controlează opera şi o mişcă după voie. EI are o «idee»: nu numai va sugera aşteptarea tragică, aspiraţia nereali-2ată, dar va dezvălui neputinţa obiectivă, socială, a realizării idealului. ***Donna Alba*** este un roman satiric, şi el Întreprinde parodia aşteptării într-o lume care trivializează în mod fatal orice aspiraţie şi face inutil orice ideal" {p. XVII). întreruperea brutală şi ironică a aşteptării, prin cucerirea, amînată cu atîta abilitare pînă la sfîrşjtul cărţii, confirmă într-un fel supoziţia autorului acestui pătrunzător studiu că ***„Donna Alba*** e o critică a ***Rusoaicei"*** (p. XVIII). întreaga acţiune de urmărire, în care Mihail Aspru cheltuieşte atîta energie, zădărnicită de o singură clipă de decizie, capătă un sens ironic, de unde criticul va scoate concluzia că ***Donna Alba*** este o satiră al cărei subiect, bine întins pe urzeala poliţistă a cărţii, „nu trebuie luat în serios".

Nicolae Balotă preia parţial, comentînd ***Donna Alba*** în volumul ***De ia Ion la Ioanide,*** ideea sorelismului personajului central, lansată altădată de Pompiliu Constantinescu şi de Vladimir Streinu, care o şi argumentează. Criticul încearcă un fel de autohtonizare a acestui sorelism relativ al lui Mihail Aspru, urmind chiar sugestiile autorului: „Eroul care se spovedeşte în ***Donna Alba,*** Mihai Aspru, este — parţial numai — un Sorel, un Rastignac, mai degrabă decît un Don Ouijote visînd aventuri absurde. Şi totuşi, acest Dinu Păturică al amorului mai puţin decît al chiverniselii este pe cît de lucid, pe atît de robit unui vis" (p. 234). Ideea este reluată mai tranşant şi in altă parte: „Mihai Aspru face parte din acea specie a parvenitului amoral care, de la ***Ciocoii venhi şi noi,*** a furnizat romanului românesc unele din tipurile sale cele mai pitoreşti. El nu este halucinatul, obsedatul obişnuit al lui Gib I. Mihăescu. Arivistul lucid a întrecut într-insul delirantul" ~(p. 235). înaintînd in latura dezvăluită de noua critică in tehnica narativă, Nicolae Balotă va nuanţa în aceste comentarii ideea de aşteptare, contopind-o cu aceea de depărtare. Depărtarea implică dealtfel aşteptarea: „Gib I. Mihâesou ştie să exploateze, cu arta consumată

a unui creator modern de suspensuri, tensiunea iscată de înaintarea orbecăind a eroului prin subteranele pe care curiozitatea Îndrăgostitului le descoperă. între el şi făptura la care vrea să ajungă este o distanţă enormă" (p. 234). Această depărtare este mai mult rodul imaginaţiei: „Distanţa este ***mcesară (s.a.)*** pentru obsedaţii închipuirii" (p. 235), cum sînt toţi eroii lui Gib I. Mihăescu. în efortul lui Mihail Aspru de a parcurge această distanţă, scriitorul consumă o invetivitate epică remarcabilă, romanul impunîndu-se, peste unele scăderi, ca „un triumf al fanteziei şi ingeniozităţii" (p. 236). Critica nouă, ca şi cea veche, constată „vină epică robustă, plăcerea fabulaţiei, a închipuirii", calităţi ale prozei lui Gib I. Mihăescu în general, puse atît de bine în valoare de romanul ***Donna Alba.***

O viziune foarte terestră asupra literaturii autorului ***Rusoaicei*** şi ***Donnei Alba*** oferă Al. Protopopescu în volumul ***Romanul psihologic românesc.*** Editura Eminescu, Bucureşti, 1978. Criticul lasă impresia că se joacă cn cuvintele, încercindu-le forţa deşoc în sintagmesprinţare, cum sînt cele din frazele: „Rusoaica pe care Ragaiac o aşteaptă nu este himeră, ci o făptură care întîrzie să se ivească. Nu este o fata morgana, ci o femeie lăudată pentru trupul ei de marii scriitori ai stepei răsăritene. Este deci o realitate obiectivă care întîrzie să se obiectiveze. Obstacolul îl constituie distanţa, spaţiul, in înţelesul cel mai pămînteso" (p. 187). Lăsind deoparte gluma (fără să mai vorbim de gustul îndoielnic al celor pur verbale: „a pune mina", „a înfuleca filosofie", „personajul lui Cervantes nu era fustangiu" etc.) cu „marii scriitori ai stepei răsăritene" invocaţi nepotrivit de critic, pentru a putea da temei confuziei pe care o face aici între ficţiunea literară şi realitate, se poate răspunde, în aceeaşi manieră, că materia (căci ce altceva este „realitatea obiectivă" ?) care nu se lasă materializată (adică „obiectivizată") plasează in fantasticul pur. înseamnă să nu înţelegi o întinsă construcţie simbolică pentru a putea face afirmaţia că in ***Rusoaica*** „pînă şi titlul indică un «ideab> foarte localizat" (p. 188). Aşezat pe malul altei ape, în preajma pustei, să spunem, aspiraţiile erotice ale lui Ragaiac ar fi fost traversate de aceeaşi fantasmă. Chiar cînd se bălăceşte în noroi, şi poate că tocmai din această cauză, eroul din romanele lui Gib I. Mihăescu este fascinat de o imagine ideală a femeii. Ca să răspundă unor exagerări, de felul aceleia pe care o face Mihail Diaconescu în monografia ***Gib I. Mihăescu,*** Editura Minerva, 1973, cînd vorbeşte de scriitor ca de un „metafizician al amorului", AI. Protopopescu va cădea, dintr-o nevoie de simetrie, într-o exagerare contrarie. Singurul personaj, dintre protagoniştii romanelor scriitorului, care dovedeşte un dezvoltat simţ practio, este victoriosul Mihail Aspru din ***Donna Alba.*** Plecînd de aici, cu ce drept am putea generaliza, şi încă pînă acolo încît să vedem „tot o maşină de cucerit reali-

tatea" (p. 187) chiar şi in „maşina "de fabricat iluzii cu care un fantast **ca** Andrei Lazăr, pe jumătate nebun, încearcă să cucerească imposibilul. Dealtfel chiar şi spiritul practic al lui Mihail Aspru se întoarce, pînă la urmă, împotriva sa. Personajul, mai bine de un deceniu, imaginează fel de **fel de** acțiuni „concrete" pentru a se apropia de Alba[1], reuşeşte să înlăture, pe căi complicate şi nu prea cinstite, cele mai rezistente prejudeoăți **de** castă, care-1 separă de femeia iubită, pentru ca la primul său gest mai hotărît, aceasta să-i cedeze, demonstrîndu-i inutilitatea efortului şi, prin urmare, lipsa „simțului practic". Mihail Aspru este victima puterii lui •**de** iluzionare, ca mai toți eroii lui Gib I. Mihăescu. Dacă îl privim din această perspectivă, romanul nu-i lipsit de un anume sens ironic. Puterea **de** iluzionare **a** personajului principal îl determină pe acesta să imagineze un complicat mecanism concret peptru **a** cuceri **o** femeie închipuită, cea din realitate fiind vulnerabilă la săgețile trase de Eros spre căminul conjugal, gata şă cedeze fără nevoia desfăşurării energiei enorme **pe** care **o** cheltuieşte în acest scop Mihail Aspru. Lipsit de finalitate, întregul mecanism de cucerire devine absurd şi această curioasă proză de aspect polițist, nutrită de o obsesie erotică, nu de urmărirea răufăcătorului (Preda Buzescu în roman), primeşte o investitură fantastică.

[1] Aspru n-o cunoaşte pe Alba Ypsilânt, cum afirmă Al. Protopopescu, încă de pe cînd această „fată de viță" era o „liceeană diafană" şi nu „devine între timp soția unui magistrat" (p. 200). Prin fața scolii unde Aspru aştepta să intre la examene, cu dicționarele sub braț, trece chiar soția lui Georges Radu Şerban, La începutul romanului, autorul <lâ o sumedenie de amănunte asupra drumurilor >srtăbătute de Alba în preajma duelului dintre Georges Radu Şerban şi prințul Tudor Buzescu, amantul ei. în aceste drumuri spre casa amantului are loc istoria cu dicționarele scăpate de Mihail Aspru, ofițerul cu examenele întlrziate, cutremurat de frumusețea Albei. Iată faptele în recapitularea eroului principal: „temutul avocat Georges Radu Şerban ucisese în duel acum trei ani pe un alt purtător de nume istoric: Tudor Buzescu" „aflai oâ întradevăr Tudor Buzescu locuise in preajma liceului unde-rai trecusem examenele" „Aflai însă mai departe ci cei doi combatanți nu fuseseră nioiodată prieteni, nici înainte, nici după însurătoarea lui Georges, care se petrecuse acum şase ani" Dacă in momentul cînd Mihail Aspru face această recapitulare, soții Alba şi Georges Radu Şerban erau •căsătoriți de şase ani şi duelul, urmat de moartea lui Tudor, la înmormîntarea căruia Aspru asistase, din.„postul său de veghe", „la răspîntia •din fața liceului" avusese loc cu trei ani înainte, înseamnă că Alba era căsătorită tot de trei ani cu *avocatul* Georges Radu Şerban in momentul •cînd ofițerul şi elevul particular, împovărat de dicționare, o zărise pentru prima dată pe frumoasa trecătoare „în locul acestor încrucişeri ale soartei" Romanoierul acordă o mare însemnătate acestei întîlniri şi e surprinzător că Al. Protopopescu a citit atît de grăbit aceste pagini, cum o dovedesc şi alte erori. Georges Radu Şerban n-a fost magistrat, ci avocat, pentru că nu făcea parte din corpul judecătoresc (proouror, judecător, consilier de curte). Războiul dintre Mihail Aspru şi Preda Buzescu, fratele necinstit al lui Tudor, n-a fost „rece" („în *Donna Alba* accentul se strămută pe războiul rece dintre Aspru şi Preda Buzescu", adică <loar o simplă stare de încordare, ci un conflict activ şi necruțător.

în apropiere de ***Rusoaica, Donna Alba*** este, după cele mai autorizate opinii critice, al doilea roman realizat al lui Gib I. Mihăescu, remarcabil prin forța sa epică. Plăcerea de a fabula şi chiar o anumită disponibilitate digresivă, pusă în evidență şi de cercetarea manuscriselor romancierului, îngroaşă un singur curs, se supune presiunii unei singure obsesii, sporind astfel impresia de tensiune şi de dinamism epic.

[O DIMINEAȚĂ A LUI MIHAI ASPRU], Arhiva Drăgăşani

Mihai Aspru se trezi în dimineața ace[e]a cu o cumplită durere de cap. Gura i-era pungită şi atît de strînsă că buzele i-erau lipite parcă pe vecie. Avea lămurită senzația că limba i s-a încleştat pe o monedă coclită de aramă, al cărei suc otrăvitor îi da îndoita şi penibila impresie a unui pericol iminent $i a neputinței de împotrivire. Simțurile însă i-erau răzvrătite şi -n imaginația încinsă de alcoolul încă persistent în toate cotloanele corpului, se ^perindau siluete şi figuri, cînd bălaie, cînd brune, cînd albe — marmoreene —, întreg personalul artistic feminin al varieteului ***Mculin Rcuge,*** în tejgheaua căruia intrase azi-noapte către zori, echivalentul în bancnote al ultimului pogon din mănoasa şi rotunjoara moşie părintească.

Oasele pornitului întru Domnul, boier Atanasie Aspru, poate trosniseră azi-noapte, în culcuşul lor strimt şi umed, de acest ultim necaz pe care mai putea să-1 aibe din partea celor lumeşti şi pămînteşti, prea neînsemnat desigur față de grozăvia care-i deschisese nu demult drumul veciniciei.[1] Acum, cu noaptea asta, orice legătură dintre tată şi fiu se rupsese; Mihai Aspru se simțea liber ca o păsărică a cerului scăpată din colivie.

Cît timp mai rămăsese cît de puțin din ogorul strămoşesc, parcâ-1 apăsa ceva pe cuget, parcă îl trăgea ceva de mînă, cineva, şi-i sufla rece, ca

[1] în varianta B a romanului ***Brațul Andromedei,*** tatăl lui Mihai Aspru se numea Nicolae Aspru şi chiar Iancu, prieten şi „tovarăş acerb de politică" al dcfttiului Nedan (Cornoiu), „împuşcat de germani în timpul ocupației din pricina firei sale brutale şi dîrze" (ed. de față., voi. II. pp. 189—190). în varianta C a aceluiaşi roman, personajul apare numai cu numele Iancu Aspru (p. 195). în această variantă *(C),* Mihai Aspru îşi rememorează şi împrejurările în care, furat de un unchi, Nicodim Aspru, şi-a pierdut, din cauza unei tinereți dezordonate, averea. Textul pe care îl reproducem aici are legături evidente cu variantele amintite ale romanului ***Brațul Andromedei,*** din care autorul şi-a extras materialul epic pentru ***Donna Alba.***

o adiere de pivniță, or de mormînt, în creştet, ori de cîte ori trăgea ***porte-, feuille-v*** din buzunar, sau mai ales cînd se arăta de-o dărnicie cu adevărat boierească.

Acuma nu mai simțea nimic; nici degete imateriale stringîndu-i încheietura miinii şi nici o adiere pe frunte; numai pe creier îl apăsa cumplit durerea alcoolului, care însă n-avea nimic din gustul amărui şi sărat — ca de lacrimă — al remuşcării.

Nu-1 mai apăsa nimic altceva, nici măcar ghemotocul de hîrtii albastre de la piept. Aşa că era timpul s-o pornească la drum. Hotelul era neplătit de şase zile şi mîine, la sorocul săptămînal, portarul îl va opri în ***hali*** cu nota proaspătă. Nu face nimic; îi lasă şi lui un geamantan gol, căci rufele li sunt la spălătorie. Un geamantan de piele face mai mult decît o notă săptămînală. Ş-apoi au tras berechet cu dinții toți aceşti măgari din trupul moşioarei bătrîneşti ca să nu-i păcălească şi el, o dată măcar, cu inima împăcată.

în ***portefeville*** mai erau totuşi **500** lei. Dar ăştia intrau cu totul în altă socoteală. Cu toată beția lui, avusese grijă să ceară de la amicul lui cel mai bun **500** de lei, cmd se întorceau spre casă.

— înțelegi, dragul meu, n-am o para chioară. însă unchi-meu trebuie să-mi trimeată **20.000** lei, rata din urmă a moşiei. Chiar ieri i-am comunicat la telefon că aştept banii şi mi-a spns că mi-i trimete neîntirziat...

Dar prietenul, Garabega cel iubit, care, el singur se înfruptase cu cel puțin un sfert din moşia boierului Atanasie, se arătase chiar foarte îndatoritor.

— Asprule, mă insulți dacă mai continui cu explicațiile...

Şi-i dăduse hîrtia, pe care o scosese din ***porteJeuUle-xA*** lui în aşa fel încît să se vadă că e ultima la stăpîn, dar că pentru un prieten atît de dezinteresat ca Mihai Aspru o purtare la fel este ceva axiomatic.

Mihai Aspru rînji din nou, amintindu-şi satisfacția cu care primise aceşti bani pe care ştia că n-are să-i mai plătească.

El se ridică pe şezut pentru a-şi vedea rînjetul în oglinda de deasupra chiuvetei. în sfîrşit, păcălea şi el pe cineva 1 în sfîrşit apucase şi el un ban străin şi mydrept străin în mînă! Şi-**i** veni să pufnească de rîs gîndindu-se la plecăciunile adînci ale portarului şi ale comisionarilor din ***hall-ul*** hotelului, cînd îi vor deschide larg uşa cea mare şi grea ca să plece pentru totdeauna, lăsînd în urmă-i un geamantan stricat.

Mulțumit, se vîrî din nou în căldura molatecă a cuverturei. Dar atunci durerile de cap, care dispăruseră odată cu rînjetul bucuriei lui din urmă, reveniră, tăindu-i creierul ca nişte brice ascuțite. El strînse ochii de durere

şi-şi scutură trupul, după un vechi obicei întrebuințat în astfel de împrejurări, pentru ca drojdia dintr-însul, clătită, să-i aprindă imaginile potolitoare ale lubricității. Imaginile din ce în ce mai luminate ale desfrînatelcr lui amintiri puneau parcă o perdea peste durerea din fundul creierului, pe care atunci n-o mai vedea, o lăsa sâ-1 muşte acolo, ascunsă ca jăratecul acoperit sub stratul de cenuşe al nebăgărei de seamă.

închipuirea lui Aspru se întorcea la ***Mculin Rouge,*** Mai colindase el si pe la ***Chat Noir*** şi pe la ***Alhambra*** şi pe la ***Barul american.*** Pretutindeni mai presărase cîte un pogon, cum îi plăcea să spuie cu atîta sinceritate şi nepăsare, că toți prietenii lui mureau atunci de drag de dînsul. Ei îl asigurau chiar că e un veritabil nobil, că e intr-adevăr un gentilom şi un elegant. Iar Mihai Aspru, surîzînd cu modestie atîtor dovezi de admirație, crăpa de ruşine, în adîncul cugetului său, la amintirea zgîrceniei vestite a boierului Atanasie, şi a întregului său lanț strămoşesc, al cărui blazon «nobiliar, dacă trebuia să se ia după cele ce vorbeau camenii şi după repetatele sfaturi ale bătrînului său tată pe cînd era în viață, desigur c-a avat ca deviză nescrisă şi neclamată la patru răspintii, însă niciodată călcată or luată în deşert, ceea ce constituia fala şi tăria de pînă acum a acestei familii; „Calicenia la toartă".

Dar gîndul lui se întorcea mai ades la ***Moulin Rouge,*** pentru că varietеul ăsta, aşezat direct în fața hotelului în care locuia, îi era cu totul familiar, în dimineața asta, cînd el putea face bilanțul vieței lui la Bucureşti, putea să spună cu mîndrie că nu exista femeie, în acest local de noapte cu nume atît de parizian, care să nu-i fi acordat, în schimbul unuia sau mai multor pogoane, grațiile ei. Chiar casierița şi chiar florăreasa țigancă, Pachița cu ochi de drac, fecioara localului, cu sîni în permanență tari, ce-şi oferă discret amatorilor de la mese virginitatea pe o sumă rotunjoară, care, de la primele tratative, scădea repede la jumătate, sfert, şi pînă la a douăzecea parte, reducere făcută ***intuiție personae,*** cum Aspru îşi amintea că cetise în cursul de ***Drept roman*** al domnului profesor Longinescu, de mult (chiar după prima lectură) făcut ***donatio inter vivos*** bunului său amic de odinioară Stnărăndache, acum jude ajutor la o judecătărie de ocol din județul Olt.

— Ştii, asta pentru dumneata... altfel...

Drept ace[e]a, cînd Aspru păşea pragul varieteului avea în el ceva din senzația de mulțumire şi de posesiune pe care trebuie s-o fi avut-o un paşă călcînd pragul haremului său. Măgulirea de sine creştea peste fire cînd mai ales îşi dădea seama că întreaga Europă îşi avea reprezentantele ei în această sală a dansului, a cîntecului şt a plâcerei.

Imaginația lui luă rînd pe rînd pe toate artistele varieteului, catalogate după rasă și naționalitate, și trecu în revistă toate deosebirile lor exterioare or intime; senzația medievală și înapoiată de pașă se prefăcu atunci în satisfacția omului vremei, a omului apropierei națiunilor, a călătorului european și chiar intercontinental, căci la ***Mculin Rouge*** mai era și o negresă, o chineză și o creolă, care juca sălbatece dansuri în costum de ***couiboy. Moulin Rouge,*** această născocire a vremurilor...

TABLA ILUSTRAȚIILOR

CUPRINS